IOAN. GRAMMATICI
ALEXANDREI PHILOSOPHI
COGNOMENTO PHILOPONI

IN TRES LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS
breues Annotationes, ex diſſertationibus Ammonij Hermei,
cum quibuſdam propriis meditationibus:

NVPER E GRAECO IN LATINVM CONVERSAE,
Et accuratius quàm antea emendatæ.

VENETIIS,
Apud Hieronymum Scotum.
M D L X.

14-3-6-11

IOANNIS ALEXANDREI PHILOPONI,

PROOEMIVM IN LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS.

CVM NOS de anmia ſermones audituri ſimus, de potentijs ipſius animæ primum dicendum eſt, quot.ſ.in partes diſtribuãtur,& quale vnaquæque oomen conſecuta ſit, deinde quot antiqnorum de illis opiniones fuerunt, & inter hæc veram de illis opinionem ex dinifione ſeligere. Primum igitur aĩales potentię in duas partes diuiſionẽ ſuſcipiunt ipſarum nãqne aliæ ſunt rõnales, aliæ vero rõnis expertes, atque harum vtraque rurſum dupl'r diuiditur. earum.n.quæ ratione vtuntur, partim ſunt vitales,& appetentes, partim vero cognoſcentes. eodem quoq; modo diuiduntur eæ, quę rõne carent. Rurſus aũt quæ rationis, & cugnioonis ſnnt aĩales potẽtiæ triſariam diuiduntur, alia.n.quædam eſt opinio, alia cogitatio, & alia intellectus. opinio igitur ipſa verſatur oĩno circa vle, quod io ſenſibilibus eſt, ipſum nãque cognoſcit, illud.n.ſcit, ꝙ omne album eſt diſgregaoũ viſns, qnodq́; oſt oĩs homo bipes. Veruntamen cogitabilium quoq; coocluſiones abſq; rõne cognoſcit, illud.n.ſcit, quod aĩa eſt immortalis, quare autem ſit ĩmortalis aĩa, ipſa neſcit opinio.nãque illud cogitationis eſt opus, opinionis vero hoc ſolum ſcire, qđ eſt. Quapropter opinio ea eſt, qnæ & vl'e in ſenſibilibus, & cogitabilium concluſiones cognoſcit. Vnde & Eleates Zeno in eo dialogo, qui Sophiſta inſcribiẽ, opinionem ipſam bene diffinit, cũ eam ipſius cogitationis eſſe extremum dicat, nam cogitatione rõcinante quod aĩa ſit immortalis, ipſa opinio conclnſione accepta hoc ſolũ nouit, ꝙ ĩmortalis eſt. At cogitatio eſt veluti via quædam tranſiens à propõnibus ad conclnſiones, ex quo etiam nomẽ ipſum τῆσ διανοίασ.i.cogitaoonis traxit, id videlicet cogitatio quærit, vnde eſt ꝙ aĩa ſit immortalis. deinde ex his quæ magis aperta ſunt incipiẽs, ad illud qđ exquiritur, tranſit, ita dicens, aĩa ipſa ſponte mouetur, quod per ſe mouetur,& ſemper mouetur, hoc ĩmortale eſt, aĩa igitur ipſa eſt ĩmortalis, & hoc quidem cogitationis eſt opus. Intell's vero mnnus eſt applicationibus ſimplicibus, atq; ita melius, q̃ per demonſtrationem, in rerum cognitionem venire. Quemadmodum.n.ſenſus occurrens fortaſſe albo, vel huic figurę melius habet eius cognitionem, qnam per demonſtrationem, (noo enim ad hęc indiget ſyllogiſmo, qui hoc album eſſe demõſtret, ſed ſimplici applicaoone hoc ipm cognoſcit) eodem quoque modo intell's ipſe intelligibilia ſimplici applicatione melins, quam per demr̃onem cognoſcit. Intell's autem operatio in hiſce ſolum verſatur, quibus in ſummitatem purgationis,& ſcientiæ perueniendi facultas data eſt, qnæque ꝑ purgatiuas virtutes abſq; imaginatione,& ſine ſenſu operari cõſueuerunt, quia.ſ.eſt intell's habitus animæ perfectiſſimus. Vnde Plotinus de eodem dicens inquit. Quicũq; operatus eſt, hic ipſe, ꝙ ego dico, cognolcit, quaſi ſtatus hic neq; verbo poſſit interpretari. Verſatur igitur intellectus circa intelligibilia, qnæ Timæus diffiniens dicebat eſſe intelligentiæ cum rõne comprehenſibilia. Cogitatio aũt circa cogitabilia verſaẽ, opinio vero circa opinabilia, quæ quoq; opinabilia Timæus explicans, aſſerit opinioni cũ ſenſu irrationali opinabilia eſſe. harum vero potentiarum ordinem primum tenet intell's, vlnimum opinio, medium cogitatio, quę noſtræ aĩę familiariter coniuncta eſt, qm̃ quoq; in vniuerſo medium ordinem tenet, & per hanc ipſam (dico aũt cogitaoonẽ) noſtra aĩa, in ĩtelligibilium contemplationem reducitur, quæ quidem ooſtræ aĩæ perfectio eſt. Quia vero ſimul cũ ſenſibilibus nata eſt, & cõnutrita aĩa noſtra, ob eam, quam habet cum ſenſibus conſuetudinem non poteſt in contemplationem intelligibilium, atq; ĩmaterialium ſeipſam reducere. Vetũ ſibi id perſuadet, illaq́; eſſe corpora, & babere magnitudines,& quæcunq; ſunt in ſenſibilibns, ibi etiam ea imaginatur. Quare Plato in Phædone dicit hoc eſſe oĩum, quæ ſunt in nobis, difficillimũ, ꝙ cum pauliſper à corpore tracti otium nacti fuerimus, cootemplaoonique diuioorum vacare voluerimus, imaginatio ipſa intercidens nobis perturbaoonem mouet & facit nos ſuſpicari Deum ipſum corpus eſſe, magnitudinemq́; & figurã habere, neq; nos de Deo abſq; corpore, & ſine figura intelligere permittit. Quare oportet aĩam ad ſui perfectionẽ tendentem, primum per cogitationẽ operari, quæ quodãmodo rerum media habet, talia aũt ſunt cogitabilia, qualis eſt aĩa noſtra,& contemplatio de illa, necnon mathematica, quæ ĩmaterialem habent eſſentiam, qnãuis ſubſtantaim oequaquam, vt ipſa poſtq̃ cõſueuerit in iis agere ſine materia hac via progreſſa ad ea, quæ perſecte ſunt à materia ſeparata (diuina dico) ſecedat. Vnde etiã Ploonus, Ducantur, inquit iunenes per mathe. ad conſnetudinem naturæ incorporeæ. At vero ſi qñque cogitatio de intelligibilibus rõcinatur, non tñ per ſe, ſed intellectui complicata id facit, quemadmodum quoq; de ſenſibus imaginationi coniuncta rõcioatur. huius igitur ĩtell's, etſi nõ multi ſumus participes, veſtigia tñ quędam huius, atque ſimulachra ſunt in nobis tranſpoſita, ea aũt ſunt cões aĩ notiones, quas multo melius abſq; demr̃aoone, q̃ cũ ea pleriq; oẽs cognoſcimus, vt hæc, ꝙ eidem rei ęqualia ſibi inuicẽ ęqualia ſnnt: ꝙ ſi ab ęqualibus æqualia auferanẽ, reliqua ſnnt æqualia: ꝙ, in oĩbus aut eſt affirmatio, aut negatio: quod, oĩa bonũ cupiuot, & alia, quæcunq; ſunt iis ſimilia. non.n.ad horum faciendam fidẽ præparationis indigemus, at hæc ipſa per applicationem primum ſactam melins, q̃ per demr̃onem cognoſcimus. hæ igitur cões aĩ notiones (quemadmodum diximus) per oĩa procedẽtes ipſius intell's manifeſte ſimulachra ſunt. Quemadmodum in tell'm ipſum ſciẽtię principium vocant, quo intelligibilia cognoſcimus, de quo Ariſto. in demonſtraoũis contra eos, qui non eſſe ſciam putabant, exponebat ita. Non ſolũ eſſe ſcientiam

dicimus, verum etiam principium ſcientiæ, quo terminos ipſos cognoſcimus. appellat, videlicet terminos ipſas communes animi conceptiones, & terminos, qui ſunt in ſyllogiſmis. oportet.n. ꝙ oīs ſyllogiſmus à cōibus animi conceptionibus principiū habeat. quæ quidē (veluti dictum eſt) ab intellꝰ veniunt ad nos, nāq; ſcimus abſq; demrōne, ꝙ hoc quid eſt homo, aut aīa, aut aliquid iſtiuſmodi, vel intelligibilia ipſa terminos dicit, vt fines eorum, quęcunq; ſunt terminus nāq; eſt (vt inquit geometra) qui alicuius finis eſt. principiū igitur ſciē eſſe intellectum dicit, quia per ipſum cōes cogitationes habemus, vnde cogitatio. velut à principiis ſcientificas demrōnes facit, terminos videlicet intelligibilia dicit, quia ſunt eorum, quę ſunt, extrema. dicimus igiť, inquit, eſſe intellectum, quem ſciæ principium vocauit, quo quidem intelligibilia cognoſcimus, hæc.n. ſunt termini vt fines. At quærere dignū eſt, qm̄ dicebamus opinionem ipſam ipſum quidem, quod, ſcire, ipſum vero, cur, ignorare: dicebamus quoq; vniuerſale ipſum in ſenſibilibus, necnon cogitabilium concluſiones nō ignorare, dignum eſt, inquā, quærere vnde ſit opinioni cognitio hæc vniuerſalis in ſenſibilibus. quo.n. demōſtrante qđ omnis homo ſit bipes, hanc ipſam concluſionem accipiens totam ſibi illa habet? quemadmodum etiam in cogitabilibus ipſa cogitatione demonſtrante ꝙ aīa eſt immortalis, concluſionem ipſam accipiens opinio retinet, neque.n. huiuſce rei cogitatio demonſtrationem fecit, huiuſce, inquam, quod eſt omnis homo bipes, quodq́; Hinnitus eſt omnis equi proprium, vel iſtiuſmodi, quęcunq; alia neq;.n. fieri id poteſt, vt ex particularibus vľe credatur, id enim dici non pōt, quod Xantus, & Balias, & alij equi, qui ſunt aut hoc, aut illo in loco quadrupedes ſunt, ideo eſſe oēs, neq; quod hic, aut ille Aethiops niger eſt, ob eam rem.ſ. omnem eſſe Aethiopa nigrū.

Manifeſtum eſt igitur ipſam cogitationem nequaquam ſenſibile demonſtrare, multoq́; magis etiam patet neq; imaginationem, neq; ſenſum illud haud quaquam facere, quod, quando hiſce de rebus dicemus, perſpicuum erit, nāq; harum vnaquæque particulare aliquid cognoſcit. Vnde igitur opinio ſenſibilium cognoſcit vľe? dicimus id vt plurimum poſſe fieri, vt cogitatio in ſenſibilibus vľr ratiocinetur, quemadmodū fecit in aſtris Ariſtote. qui cum vellet ea eſſe ſphærica demonſtrare, vna re, luna.ſ. id credibile fecit, dicit.n. quod ea quæ eiuſdē ſubſtantiæ ſunt, vt in vno ſe habent, ita in omnibus vt ſint neceſſe eſt, aſtra autem oīa eiuſdem ſubſtantię ſunt, lunam vero ſphæricam eſſe demonſtratum eſt, ideo id patet, quod alia quoq; aſtra ſphęrica erunt, poſſunt etiā, qui fumum vident, argumentari quod ibi ſit ignis, vbi fumus eſt, hoc modo, fumus eſt in hoc loco, fumus omnis eſt ex igne, igitur ignis eſt in hoc loco. fortaſſe igitur (vt ego dicebam) fieri poteſt vt ipſa cogitatio rōcinetur vľr de quibuſdam particularibus, & ſi non in omnibus. Dico tamen, quod aīa ipſa rationis particeps in ſe rerum rōnes cōſubſtantiales habet. Verum quia demerſæ ſunt in materia, fere ſunt obrutæ, velut in cinere ſcintilla latet. quemadmodum igitur cum quiſpiam cinerem aliquantulum ſodicauerit, ſcintilla ſtatim reſplendet, neq; is, qui cinerem demouit, ſcintillam fecit, ſed ea ſolū, quę erant impedimento, abſtulit, eodem modo quoq; opinio ab ſenſu prouocata rōnes exiſtentium rerum proponit. ſimiliter etiam magiſtros inquiunt non nobis in animum inducere cognitionem, ſed quę in nobis veluti latens eſt, eam ipſam manifeſtam facere, nam ſi rōnes rerum non eſſent in nobis, quomodo, cum quiſpiam præter naturam rerum diſſereret, intelligeremus? vt fit, cum duos de anima diſputantes audimus, hūc quidem contra iudicamus, atq; arguimus naturæ rerum minime conſonare, cum illo vero cōuenimus, & magis vera proferre fatemur, cur igitur iudicantes eorum dicta hunc quidem vera, illum autem falſa dicere affirmaremus, niſi ipſa rerum rō nobis ineſſet? nōne perſpicuum illud eſt, quod ipſi nos per eas, quæ ſunt in nobis reconditæ de anima cōes notiones diſputantium verbis excitatas iudicantes dicimus hunc ipſum vera, illum autem falſa dicere? pari igitur modo & ipſam opinionē fatemur, cum.ſ. ſenſus didicerit hunc, atq; hunc eſſe bipedē, prouocatam, inquam ſenſu recordari, qđ eſt omnis homo bipes, at commodius eæ dicantur cōmunes animi conceptiones, & intellectus adumbrationes, omnia.n. quæcūq; melius, quam per demrōnem ſcimus ea per cōem animi conceptionem ſcimus, quæ vero demonſtrationis indigent, vt à nobis cognoſcantur, eorum concluſiones abſq; demonſtratione cognoſcere opinionis eſt opus, etenim ſine rōne ſcit ipſa, quod anima eſt imortalis, quare horum cognitio cum demōſtratione eſt, neq; melius quam per demonſtrationem quemadmodū ſine demōſtratione id ſcimus, quod omnis hoīs riſus eſt ꝓprium. Potentiæ vero animæ, quę rōne carent, aliæ ſunt cognitiones, & aliæ appetitus, & vitæ, ad ipſam cognitionem ſenſus & imaginatio pertinēt. Senſus aūt ab imaginatione differt ideo, quia imaginatio intrinſecus habet cognitionem, ſenſus vero ad ea, quæ ſunt extra ꝓducitur. Senſus.n. quod adeſt ſolum, quodq́; extrinſecus aſſumit id cognoſcit, at imaginatio ſenſibilium formas ab ſenſu captas, ipſa ſecum confingit. Vnde eam vocat Ariſt. intellectum paſsiuum, intellectum videlicet, quia intus habet cognoſcibile, & id ſimplici applicatione, quemadmodum non per præparationem conſequitur intellectus. Paſsiuum vero vocat, quia cum impreſsionibus ipſius, neq; ſine figura cognoſcit, ea autem imaginatio dicitur græce phantaſia, quaſi quædā ſit phantaſia, imaginatio.n. ſtatio eſt imaginum, nāq; ſtāt in ea, quæ viſa ſunt extrinſecus, vterq; vero.ſ. ſenſus & imaginatio circa particulare extenditur, etenim licet hoc album: non tn̄ omne album videt. hoc aūt differunt inuicem ꝙ alter extrinſecus, altera vero intrinſecus cognoſcit, & ipſa quidē imaginatio quinque ſenſuum impreſſiones amplectitur. Vnus autem quiſque ſenſus, ꝙ eſt propriū ſibi ſenſibile, illud cognoſcit. Quæ vero ſunt appetitus, & vitæ, alia eſt ira, & alia cupiditas. At quiſpiā quærere poſſet, quid ita dicamus inter irā, atq; cupiditatem diſtinctionem fieri. Quid enim? nōne cupit ira cum mœrore contra afficere, qui nos in mœrorem compulerit? Quid etiam, nōne rō ipſa diſciplinasq́;, & contemplationes cupit? ad hoc igitur dico, ꝙ cupiditas ipſa magis cōiter, magisq́; etiam proprie dicitur, quemadmodum.n. diſpoſitio & cōiter, & in habitu diciť, & adhuc proprie diſtincta ad habitum, ſic ipſa quoq; cupiditas, & cōiter in oībus animæ potentiis, at vero magis proprie ad irā ſeparata dicitur. Etenim ex quo nos huc prouidentia miſit, vt ea, quæ ſunt hic, ornemus nobis, hāc hæreditatem, quam conſeruare nos vult ipſa credidit, & vt hoc ipſum faciamus qm̄ multa ſunt, quæ hanc hæreditatem lædunt (eſt enim fluxa, atq; corruptibilis natura) nobis iram atque cupiditatem dedit, vt illa à nobis lædentia repelleremus, hac vero ꝙ eſt fluxum, ſuffulciremus, eæ igitur ſunt, quæ ratione vtuntur, quæque illa carent,

carent animales potentiæ. Quæ igitur ſunt rationis, & ad cognitioné pertinent, eæ duiſæ ſunt potentiæ. Actiuæ vero ſunt voluntas, & electio, & ipſa quidem voluntas attinet ad ſolum bonum, ſed electio ad vtrunq; refertur. Voluntas rurſus ipſius per ſe animæ rónalis, electio vero irrationali complicata eſt. Qñ.n. extra generationem ipſa anima eſt, ſm voluntatem ſolam operatur, ꝓpterea quod eſt in ſolo bono, cum vero in generatione eſt, quia ſibi complicatas irrationales potentias hét, ob cauſas, quas dicemus, tunc implicata parti quæ róni repugnat, electionem tenet. Quare modo pro róne, modo cótra rónem ſtat, atq; alterum pro altero diligit. eæ igitur ſunt animæ rónis compotes potentiæ, præter has vero ſunt, quas plantales vocant virtutes, eæq; ſunt tres. nutricatio, argumentatio, & generatio, dicunturq; ideo plantales, quia in plãtis ſolæ videntur, etenim ſtercorationibus, atq; irrigationibus nutriuntur, & augentur, ſuiq; conſimilia procreant. vitis.n. de vite, & olea ex olea procreatur. vt igitur ſummatim dictum ſit, & homines, & aĩalia, & vegeta ſumus, & ex quo ſumus hoĩes, quas enumerauimus virtutes rónales, habemus, ex quo auté aĩalia, eas, q̃ extra rónem, ex quo vero vegeta, plantales, vegetas.n. dicimus ipſas plantas, vegetorum náq; eſt augeri, nutririq;, & ſui conſimilia producere. Quare ipſa etiam dicuntur & viuere & mori, vita autem, atq; mors animæ præſentia, & abſentia fit. quæcunq; igitur vitas meliores habent, neceſſe eſt, vt ea etiam deteriores habeant, verum è diuerſo non fit, non.n. fieri id poteſt, vt ij potentias rónales habeant, quibus non prius deteriores datæ ſint. atqui neque in ſenſibus melioris pôt eſſe particeps is, qui non ſit compos deterioris, quæ igiť ſunt conſortia viſus, hæc eadem ſunt & auditus, & reliquorum, item quæcunq; habent auditum, illa eadem tenent & odoratum, & guſtum, & tactum, nó autem oĩno viſum, veluti talpa. at profecto quædam ſunt oĩbus carentia ſenſibus, præter quam tactu, vt ſpongiæ. Quamobrem nullo modo poteſt is eſſe melioris compos, qui non ſit deterioris particeps, hoc aũt non ideo, quia meliores prioribus indigeant, vt inde ſuſtineantur, ſed e conuerſo corpus meliorum non poteſt eſſe conſors, niſi prius deteriores acceperit. nó.n. corpus vim rationis expertem participare poteſt, quod plantalis prius partem non aſſumpſerit, neq; habere rónalem poteſt, niſi barũ vtriuſq; particeps fuerit, etenim, q̃a oportebat vt nulla ſpẽs corrumperetur, neúe propterea mundus imperfectus eſſet (eſt.n. mundus ipſarum ſpẽrum plenitudo) neq; id fieri poterat, vt quæ generarentur, & corrumperentur, hic eadem numero manerent, ideo & ipſæ, quã potuerunt, æternitatem cepere. Deinde quod oĩa ĩmortalitatem cupiunt ipſius primi, veluti id ſit propriũ cuiuſq; principium, cuncta, quam pro ſua vnumquodque menſura capere pôt, ĩmortalitatem participãt, ob eam rem, quę ſunt hic, cum numero non poſsint eſſe ętema, eorum vnumquodq; ſui ſimile procreãdo conſors eius æternitatis efficitur, & hoc eſt opus naturæ maxime cõſideratum, quod.ſ. in naturalibus vnum quodq; ſui conſimile alterum producat. igitur q̃m generationis indigemus, ipſaq; generandi virtus eſt in magnitudine defi nita, propterea augmentatione nobis opus eſt, at quia augmentatio per nutrimentum fit, ideo vis nutricandi nobis eſt neceſſaria. quas ob res & nos & bruta naturalium potentiarũ participes ſumus. Quare cum quid agimus, per has ipſas virtutes, quemadmodum plantæ faciunt, operamur, cum vero per irã. aut per cupiditaté, ſimiliter atq; animalis rónis expertia facimus, at cũ ratione vtimur, tunc hominis munere ſolum fungimur. hac de cauſa Plotinus diuiniſsime dixit, qui furore quodam perciti ſm nutriendi vires agunt, eos cum periculo tentare, vt in arbores mutentur. Enimuero dignum eſt, vt conſideremus, quænam differẽtia ſit cupiditatis aduerſus naturales virtutes nutriendiq;, & generandi, non enim videmus agere cupiditatem circa aliud quodpiã, pręterquam nutriméta, & generandi vires, vnde id experitur cupiditas, vt cũ potentiis plantalibus eadem ſit. Quid igitur dicimus? non eſt idem, quia cupiditas agit cum ſenſu, plantales vero virtutes ſine ſenſu agunt. hinc eſt quod animalia etiam rónis expertia cum fœminas viderint, in appetitum mouentur. quapropter cum cognitione quadam cupiditas eſt, non aũt ſic operationes plantales, atqui dormientes etiam ſæpenumero nullo neq; ſenſu, neq; imaginatione adducti ſemẽ emittimus, pari modo videlicet operãtes, ac plantales ipſæ virtutes faciunt. Quemadmodum enim cum rónalis potentia eſt in ſeruituté mancipata eius quę róne abutitur, omne conſilium mouet in cibi, venereorumq; expletionem, neq; propterea cum plantalibus potentiis eſſe eandem róné dicimus, ſimili quoq; modo fatemur in cupiditate. Verum virtutum plantalium illud eſt proprium, quod ſimpliciter nutrimentum, geniturámq; ſine ſenſu concupiſcunt, cupiditatis vero, quod eſcam talem, talemq; coitionem, & ſimpliciter ſuauitatem deſiderat. Quid igitur? duarum potentiarum.ſ. cupiditatis, & plãtalis vnus, & idem effectus eſt? non eſt vnus inquã, verum ſimplici modo eius virtutis, quæ pertinet ad plãtas, nutrimentum eſt, aut genitura, cupiditatis vero finis eſt ipſa voluptas, eſt autem ipſius cupiditatis finis, vt (quẽadmodum dixi) eo ipſo deſiderio, & ſortem noſtram, & generis ſucceſsionem conſeruemus. at rónis, cum ea cupiditati deſeruit, quenquã eſſe talis operationis finem nequaquam dico, náq; pręter naturam rónis talis eſt finis, quæ autem præter naturam ſunt, ad aliquem finem minime reſpiciunt. etenim ró, cum ſeruit, non ſuum, ſed cupiditatis finem voluptatem præparat. At ne quiſpiam in illam vulgarem dubõnem veniat. Quid? igitur tres aĩas habemus? & tribus gubernamur? Dico.n. quod velut aĩa huic coniũcta corpori videť quidé vnum quoddam facere, vere tñ non eſt vnum quid, eodem quoque modo rónis experti potentiæ copulata, & plantali ſingularem quandam continuationem facit propter propinquitatem, ea.n. quæ ratione vacat pars continenter illi, quæ róne vtitur exaptata eſt, plantalis vero huic, quæ rationis haud eſt particeps, atq; ideo propter eum, in quo ſimul ſunt, affectum, conſenſum eſſe vnum dicimus, tũ etiam quia rónalis potentiis reliquis, velut inſtrumentis vtitur. Harum aũt virtutum, plantalium.ſ. & brutalium, aliæ quidem magis, aliæ vero minus rationali animæ proximæ ſunt. hæ propiores ſunt, quæ rónem non habent, natura enim ita comparatæ ſunt, vt exaudiant ipſam rationem, quare nos cupiditates cũ increpamus, mitiores ipſas facimus.

Increpuit verbo perculſo pectore corda.

  & rurſus.

Cor perfer, náque & peius quandoque tuliſti.

Conſueſca te ipſum moderari ab ira, à voluptate, à triſtitia, & quæcunq; conſimilia ſunt. at quid ego dico hæc in nobis? nonne quoq; ferarum multæ ratione ipſa manſuetiores redduntur? Plantales vero, vtpote quę rónem non exaudiant, ab anima rationali ſpatio lon-

giore diſtare? non enim nutritiuæ virtuti id imponendum eſt, quantum nutrire debeat, aut augmentatiuæ quantum augere, ſed neq; generatiuæ, quare & inuiti ſæpenumero ſemen in ſomnis emittimus. Quod ſi ipſam generandi vim modeſtiorem facimus, illud eſt manifeſtum, quod nõ ipſam potentiam ſimpliciter, verum cupiditatem ipſam reprimimus, etenim potẽtia ipſa nihilominus manet, & ſi nihil operetur, & hæ quidem ſunt animæ virtutes, quæque ratione vtũtur, quæque illa carent, & demum, quæ in plantis vegetãt. Vniuerſę vero animã alij dicunt eſſe incorpoream, alij aũt corpus, qui corpus eam dicunt, alij ſimplex eſſe, alij vero compoſitum, & qui compoſitum fatentur, alij quidẽ ex coniunctis corporibus, alij vero ex diſiũctis. At eorum qui ſimplex eſſe corpus aĩam dixerunt, alij expoſuerunt eã eſſe corpus æthereum, quod idem eſt, ac ſi diceremus cœleſte, quemadmodum ipſe Ponticus Heraclides, alij aũt illam eſſe ignem diſſeruerũt, vt Heraclitus, qui qm̃ omnium, quęcunq; ſunt, ignem eſſe principium dicebat, iõ quoq; animam, propter facilem motum igneã eſſe aſſeuerabat. Alij vero aeream, velut Anaximenes, & è Stoicis quidam, alij aũt ex aqua eam conſtare volebant, vt Thales, & Hippon, is, qui vocatus eſt Atheos, quod.n. viderunt humanum ſemen ex humiditate cõſtare, propterea principium omnium, quæcunq; ſunt aquã ipſam nominauerũt. Verum terream eam eſſe nullus auſus eſt dicere cum grauitatem, atq; ĩmobilitatem terræ cognoſcerent. igitur, qui ſimplex corpus eſſe dixerunt aĩam, qm̃ & quinque ſola corpora ſimplicia ſunt, illi poſſunt, & ſoli quidem inter eos, qui corpus illam eſſe dixerunt, ĩmortalem fateri, qui vero compoſitũ corpus eſſe eam crediderunt, partim voluerunt eſſe ex elementis haud adiunctis, vt Democritus, & Leucippus, & ſimpliciter, qui atomos, hoc eſt indiuidua corpora introduxerunt, ij enim principia rerum eſſe dicebant indiuidua corpuſcula & vacuum, atq; ob eam rem animam ipſam propter facilem motum ſphęricis ex atomis conſtare dicebant, partim vero de coniũctis factam diſputabant vt Critias, qui ex triginta fuit vnus. is nãque animam eſſe ſanguinem dicebat, etenim (inquit ille) ſanguis hominibus eſt intelligendi cordata vis, ex his autem, qui animam eſſe incorpoream opinati ſunt, aliqui illã eſſe à corporibus ſeparabilem dixerunt, aliqui vero ſeparari non poſſe, & horum qui non eſſe eam ſeparabilem volebãt, alij eſſe eam rõnem temperamenti dicebãt, vt cum duplus ignis aquæ admiſtus ſit, vel ſeſquialter, vel aliquid tale, animam facit, rõ enim dupla vel ſeſquialtera, quæcunque accidit, ea eſt anima. Alij autem ipſum temperamentum, alij vero entelechiam eſſe volebant, eſt autem entelechia perfectio, & ſpecies ipſius ſubiecti. à temperamento autem ipſa rõ differt. nãque rõ in ipſa quantitate conſideratur in ſeſquialtero, vel in duplo, vel in alio quodam, & ſimpliciter habitus alterius ad alterum pro quatitate determinatus, ipſa temperatorum ratio eſt, temperamentum vero qualitas eſt ex admiſtis qualitatibus perfecta, veluti cum de calido, & frigido tepidũ temperamentum quoddam factum eſt, vel ex albo, & nigro fuſcum. At ipſa entelechia eſt ipſa rei ſubiectæ perfectio, de tali videlicet elementorum compoſitione materiæ ſpecies adueniens, veluti è cœno teſtæ cum ſpecies aduenit. ij vero qui ſeparabilem diſſeruerunt, aĩam quidem totam, & rõnis participem, & rationis expertẽ, & eam, quam vegetatiuam dicunt, ab corpore ſeparabilem eſſe dixerũt, vt ipſe Numenius, qui errauit in verbis Platonis in Phædro dicentis, omnem eſſe animam immortalem, cum Plato eo in loco manifeſte de rõnali hominum anima ſermonem faciat. Quod enim brutorum aĩam mori Plato intellexerit, id eius verba in medium adducentes aperte ſatis demonſtraturi ſumus.

Qui vero eſſe eam inſeparabilẽ dixerunt, eam eſſe mortalem propterea voluerunt, quod eſſet inſeparabilis, de quorum numero eſt Alexander Aphrodiſieus, qui & Ariſtotelem in opinionem ſuam conuellere tentat. Alij autem ſeparabilem quidem eſſe rationalem, vegetatricẽ vero, & quæ rõne caret, haud vllo modo ſeparari. Sed horum aliqui dixerunt vtraſq; ab huiuſce corporis craſſitudine ſeparabiles, aliqui vero ab hac vegetatricẽ ſolã non eſſe ſeparabilem, quæ autem rõnis eſt expers, ab hoc quidem ſeparari, ab alio vero quodam corpore ſpirabili, ſcilicet nequaquam, quæ opinio, quemadmodũ demonſtrabimus, vera eſt, & eam Plato, & Ariſtoteles in primis habuerunt. Quod enim talis Ariſtotelis fuerit opinio, & aliam quidem ſeparabilem, aliam vero nõ ſeparabilem intellexerit, de pluribus locis manifeſte demonſtrari poteſt. In fine igitur tractatus de partibus animalium, qui ante hoc opus cõtinenter eſt, vbi dixiſſet vnamquãque animalium partem ſecundum quandam vitalem operationem formari veluti cor, & hepar, & cerebrum, & reliqua, vtrum (inquit) hanc operationem animam vocare oporteat, an animæ partem. an nõ ſine anima, quærendum eſt, quare multã quidem latitudinem, immo profunditatem animarum vidit. Præterea vtrum (inquit) de omni anima naturalis Philoſophi diſſerere intereſt? an non de omni? verũ de ea, quæ non ſit abſque materia? hinc ergo à materia ſeparabilem eſſe animam cognouit. Si enim (inquit) de omni anima naturalis diſputabit, id patet, quod etiam de intellectu.

Quod ſi de intellectu, neceſſe eſt. quod etiam de intelligibilibus loquatur, intellectus nãque intelligibilium eſt intellectus, quemadmodum quoq; ſenſus eſt ſenſilium ſenſus, hæc enim ſunt ad aliquid dicta. de ĩtelligibilibus autem diſputare ipſius primi Philoſophi intereſt. Accidet igitur quod ipſe naturalis de oĩbus tractabit, quæcunq; ſunt, quod quidem abſurdum eſt, deque ſenſilibus propter ſenſum, deque his, quæ intelliguntur intellectus cauſa. Atque etiam in tractatu de generatione animalium dicit. Videtur.n. extrinſecus ingredi intellectus, & eſſe diuinus, nãque cum alio nullo eius operatio communicat, corporis enim operatio eſt. Rurſus etiam hoc eodẽ in libro cum de affectibus animæ dixiſſet ira, cupiditate, atque aliis, quod ſcilicet à corpore ſeparari non poſſunt. Propterea (inquit) ſpeculari naturalis intereſt, vel de omni anima, vel de ea, quæ non ſit abſq; materia, cognouit igitur aliquam eſſe animam, quæ à materia ſepararetur. In ſecunda etiam diſputatione poſtquam de potentiis aliis animæ quæſiuit, vtrum ſit vnaquęque anima, an pars animæ, de intellectu autem inquit, deque potentia contemplatiua nondum patet. Sed aliud eſſe animæ genus, & hoc ſolum poſſe ſeparari videtur, quemadmodum ab corruptibili æternum, item in tertia diſputatione, ſiquidem eſt (inquit) intelligere, vt ſentire, aut pati aliquid, vtique erit ab intelligibili, aut alterum quidpiam tale. impatibile igitur eſſe oportet, & paulopoſt hoc ſolum ſeparatur quod eſt. & hoc ſolum ĩmortale, atque æternum. Verum quod hoc ſit impatibile, non memoramus, intellectus aũt qui patitur corruptibilis eſt. Manifeſte igitur per hæc, quod & impatibilem, & immortalem, & æternum eſſe intellectũ

dixit,

dixit,atque etiam ſecũdum ſe ſeparabilem. imaginationem vero voluit eſſe corruptibilem,eamq; ipſam patibilem intellectum vocauit intellectum quidem, quod apud ſeipſum cognoſcibile habeat,patibilẽ vero, quia cum impreſsionibus.in eodem ſermone rurſus ita proſequitur, is ergo, quem animæ intellectũ vocaui (eum aũt intellectum voco, quo anima ipſa cogitat, & deprehendit)nihil eſt operatione eorum, quæ ſunt antequam intelligat, quare neq; ipſum cõmiſtum eſſe corpori conſentaneum eſt.item paulo infra ſecernentes ab intellectũ ſenſum,dicit ipſum ſenſum, cum ex his,quę ſentiri poſſunt,maiora perceperit, ea, quæ minus ſentiantur,percipere non poſſe. Sed intellectum,quanto ex his,quæ in ipſum veniunt, apprehendat maiora, eo facilius minora comprehendit. huius autem rei eſſe cauſam dicit,quod ipſum ſenſitiuum non ſine corpore eſt, intellectus vero ſeparabilis eſt ab eo. Rurſus etiam ſic, atq; is intellectus ſeparabilis,& impermiſtus, & impatibilis ſubſtantia.itẽ quoque ante hæc in primo ſermone hoc modo ſcripſit. intellectus aũt videtur innaſci ſubſtantia quædam exiſtens, neq; corrumpi, maxime enim ab ea,quæ fit in ſenio languens debilitas, corrumperetur.item, qualem enim particulam, aut quomodo intellectus continebit,difficile eſt fingere.item de intellectu autem,& ſpeculatiua potẽtia nondum patet, ſed animæ genus aliud eſſe videtur, & hoc ipſum ſolum ſeparari poſſe velut à corruptibili æternũ. Quare eſſe ipſum ab corpore ſeparabile,neq; agere cũ corpore,atq; inſuper eſſe eum æternum vult. Ar hæc de multis, quibus demonſtrare poſſemus Ariſtotelem voluiſſe rõnalem eſſe animam immortalem, & ab corpore ſeparabilem, dicta ſufficiant.Enimuero ſuperfluũ putamus eſſe dicere Platonem cognouiſſe aĩam rationis compotem immortalem eſſe.quod autem rationis expertem morti eſſe obnoxiam intellexerit,in Timæo ſatis idonea dicta
» ſunt. Poſtquam enim (inquit) opifex omnem diuinam
» naturam creauit, tum quæ aperta, tum quæ occulta eſt,
» ad ipſos ait, adhuc genera tria mortalia ad ornamen-
» tum mundi deficiunt,terreũ videlicet, aereũ, & aqueũ,
» quæ niſi fiunt,hic erit mundus imperfectus, hæc autem
» per me facta, & vitam participantia diis adæquata ſint,
» vt igitur mortalia quoque ſint, & hic mundus vere ſit
» omne, vertite vos ſecundũ naturam in animalium mor
» taliũ creationem, transferentes exemplum de potentia
» mea circa generationẽ veſtrã, atque eius quod in ipſis
» tale futurum eſt, vt cum Imortalibus appellatione con-
» ueniat,diuinumq; vocetur, principatumq; teneat,ego
» vobis ſeminaq;, & initium tradam, vos exequi cæte-
» ra par eſt, vt imortali naturæ mortalẽ attexentes facia-
» tis, generetisq; animalia. Quare rationis expertem animam rationi adnexam mortalẽ eſſe manifeſte dicit.

Quodcunque autem rationale mortalibus ineſt animalibus, illud principale, diuinum, atque immortale eſt, atq; ideo principem penitus eſſe rationem profert. Quod igitur & Platoni & Ariſtoteli videatur anima neque omnis à corpore ſeparabilis, neque omnis non ſeparabilis,at rationalis quidem ſeparari,reliqua vero nequaquam, id manifeſtum eſt, etenim non oportet in enuntiationibus antiquorum acquieſcere, verum omnium rerum demonſtrationes colligere, nãq; ex omni parte dogmata hæc ad vitam noſtram pertinent, maxime autem quod nobis nihil eſt magis propriũ, quam vt nos ipſos cognoſcamus. igitur ſingulatim quæcunque dicta ſunt oſtendemus,quod ſcilicet omnis eſt anima incorporea,ꝙ ab omni corpore rationalis vna ſeparatur, atque ob eam rem immortalis eſt. quod item ea, quæ ratione caret, ab hac ipſa craſsitudine ſeparabilis eſt, quæ tamen à ſpiritu non ſeparatur, etiam ſi ſit omnino hoc ipſum ſpiritale corpus. item quod in tempus aliquod poſt huiuſce corporis exitũ perſeuerat,quodq; hoc in craſſo corpore anima ipſa plantalis eſſe habet,atque cum eo corrumpitur. Quod igitur omnes,qui opinantur, & dicunt eſſe corpus animã ſiue ſimplex, ſiue compoſitum, ij falſo dicant, atque opinentur, ne vna ſola ratione redarguamus.commune ad omnes contra adduximus argumentum. Nullum ergo poſſe eſſe animam corpus declaretur hoc modo. corpus omne ſuapte natura diſſolubile eſt, atq; in infinita partiri poteſt. quare ſuſtentationis eget auxilio. Quoniam autem anima, vel alia quædam potentia, ipſa eſt, quæ ſuſtinet, vtrum corpus eſt anima, an incorporeum? nam ſi ea corpus eſt alia rurſus indiget ſuſtentante, & ſic deinceps illud idem interrogabimus, vtrum corpus, an incorporeum? & hoc, in infinitum, neceſſe eſt igitur vt quæ corpora ſuſtentat potentia, ea ſit incorporea, at anima eſt animatorum corporum ſuſtentatio, omnis igitur anima eſt incorporea. In hoc autem libro Ariſtoteles,poſtquam multipliciter, & varie has ipſas opiniones redarguit,hoc etiam addit. quid (inquit) ego in aliis dico? potentiarum animæ, quæ pertinent ad cognitionem, ſenſus eſt vltimus, qui & ipſe incorporeus linealibus neceſsitatibus demonſtratur. igitur ſi vltima potentia eſt incorporea, tanto magis non eſſe corpus potentiores credimus. Quomodo ergo illud oſtendit? nullum (inquit) corpus eodem tempore in eadẽ parte contraria ſuſcipit, non enim tempore eodem digitus totus & albus, & niger eſſe poteſt, neque ſimul eodem momento & calere, & frigeſcere: ſenſus autem vno, & eodem tempore pariter contraria comprehendit, in legendo enim ſimul albumq;, & nigrum ſuſcipit. quare ſcit hoc eſſe primum, hoc autem ſecundum in ſecernendo ab albo nigrum. Quonammodo igitur eodem tempore contraria viſus apprehendit? vtrum ne in parte eadem? an in altera quidem nigrum, in altera autem album? Siquidem igitur in eadem parte, videlicet indiuidue eadem percipit, etiam eſt incorporeus. Sin autem in vna, & altera parte. Simile eſt (ĩquit) quemadmodum ſi hoc ego, tu vero illud ſentires. Veluti ſi dicas (inquit) quod ego vidi, id aliud eſt ab eo, ꝙ vidiſti tu, nãque vnum, & idem iudicans eſſe oportet, & in eodem diſcreta percipere, corpus autem in eodem tempore circa eandem partem contrariis, vel ſimpliciter diuerſis occurrere non poteſt. At ſenſus eodem temporis interuallo & albo, & nigro obiicitur, indiuidue igitur occurrit, eſt ergo propterea incorporeus, etenim ſi in altera, atque altera parte nigrum atque album perciperet, non quidem ab nigro album diiudicare poſſet, nemo enim quòd ab ſe videtur, diſcernit ab eo, ꝙ ab altero videtur. quod autem & imaginatio ſit incorporea, atque ſine partibus, inde patet quod nulla cauſa eſt, vnde formæ ſuccedentes deleant eas, quæ in ea prius impreſſæ fuerant. Quod, ſiquidem corpus eſſet, accideret quemadmodum fieri in cera videmus, vbi quæ prius erant ſigna, ea delentur ab iis, quæ ſuccedunt. at etiam plantalis anima, quæ ſenſu inferior eſt, & ipſæ etiam plantales rationes aperte partiri non poſſe demonſtrantur, neque propterea corpus eſſe, nanque in vnaquaque ſeminis particula rationes plan-

tales eo modo ſunt, vt partiri nō poſsint, quomodo etiā in eo omni ſemine & nutriendi, & augumentandi, & formandi rationes ſunt, vt enim ſi conceperit vterus, iniectum ſemen totum animal abſolutum perficit: ſic, licet, non totum, ſed partem ſeminis acceperit, nihilominus ipſum faciet. igitur ſi plantales rationes animalis corpus eſſent, non & quæ capitis, & quæ pedum, & quæ omnium partium ſunt rationes in eadem parte ſimul eſſe poſſent, nunc autem ſunt in hac ipſa parte, ſunt ergo incorporeæ. eſt enim idem indiuiduum quod incorporeum, velut etiam in tota arbore ſic in ramo, ſic in palmite, ſic in ipſo grano & nutricandi, & augendi, & generandi virtus eſt. At fortaſſe quiſpiam dubitauerit, quęrens, vnde igitur monſtra? nonne ea vt defectu, aut ſuperabundantia ſeminis fiunt? item cur ſi abſcindatur frumenti particula, reliquum non germinat? item quid ita cortex pullulat, non frondes? vel tale aliquid, atqui hæ ipſæ ſunt arboris partes. De monſtris igitur dico. quod materia eſt ipſorum cauſa, qm̄ pro quantitate, & qualitate ipſam materiam congruere oportet, animalis autem materia ſunt ipſa menſtrua, quæ quidem materia ſi ſuperet, aut deficiat, aut præter naturam qualitatem habeat, ipſa eſt monſtrorum cauſa. & vniuerſe quidem dico eas ipſas potentias eſſe incorporeas, verū ſine ſubiecto corpore non eſſe, atque moderati ſubiecti indigere & quantitate, & qualitate, vt ſint. Veluti circulus, & ſimpliciter figura demonſtratur, ipſa enim figura per ſe ſine quantitate, & magnitudine, & ſimpliciter incorporea non conſiſteret, niſi in definita magnitudine, & qualitate ſubiecta perciperetur, in corpore videlicet paruo, & breui non quidem circulus contineretur, neque in liquido, aut præterfluenti conſtare poſſet. igitur eodem modo & in hac re dico quod, & ſi eæ rationes per ſe ſint indiuiduæ, tamen ex quo in ſubiecto corpore id habent, vt ſint, non generaliter omne corpus, vel quodcunque acciderit, eas rōnes ſuſcipere poteſt.

Quare ſubiecti conuenientia neceſſaria eſt. quod ſi penitus in tota arbore, & in partibus potentiæ omnes perfectæ inueniuntur, ideſt videlicet nullam aliam ob cauſam, niſi quod ipſæ per ſe ſunt indiuiduæ, nāque ſi eſſent corpora, non quidem in abſciſſo ramo totę eſſent. ipſaq́; eſſet arbor mutila. Si vero quiſpiam dicat ſe poſſe dicere hæc eſſe corpora homœomeria, per quæ totum veniunt, eſt enim corpus homœomerium, quod eiuſdem ſpeciei eſt in parte, atque in toto, velut in carne (pars enim carnis caro eſt.) Ad hoc ita dicamus, qđ ea, ſi quidem corpora eſſent homœomeria, non quidem tota per tota ſubiecta procederent, non enim fieri illud poteſt vt corpus per corpus procedat. igitur ſi deteriores animæ potentiæ ſunt incorporeæ, tanto magis ipſa rationalis, cum ſit aliis multo melior, eſt incorporea, quemadmodum per cōmunes rationes demonſtratum eſt. nunc autem, quæ in ea ſunt propria, dicamus ita. Nullum ex corporibus ſeipſum noſcit, nec ad ſe conuertitur, non enim ſeipſa nouit manus, aut aliud ex corporibus quicquam. at ne quidem potentiæ rationis expertes, quāquam ſunt incorporeæ nouerunt ipſæ ſe, non enim aut viſus, aut auditus, aut ſimpliciter ſenſus ſeipſum noſcit, neq; cuius naturæ ſit, ipſe quærit, verum ipſa eſt ratio, quæ de ſenſibus inquirit, anima vero rationalis cognoſcit ipſa ſe, quare ipſa eſt quærens, ipſa quæſita, ipſa inueniens, ipſa inuenta, ipſa cognoſcens & cognita: manifeſte ergo eam eſſe incorpoream patet. Potentiæ autem, quæ ſunt in ſubiecto corpore cum corpore ipſo vigent, & abſoleſcunt, tales igitur ſunt ſenſus, ira, cupiditas: anima vero rationalis e contrario, flacceſcente enim corpore, ipſa viget, non eſt igitur in ſubiecto corpore. Præterea nihil eſt quod ſubiectum ſuum corrumpi curet, etenim quæcunque ſunt, omnia ea eſſe cupiunt. At anima rationalis corpus ipſum paruipendit, atque laboribus per virtutem domat ipſumq́; ſæpenumero penitus derelinquit, igitur in ſubiecto corpore nō habet eſſe. quod ergo, nulla animalis potentia ſit corpus, id demonſtratum eſt. Adhuc autem demonſtrare oportet animam rationis participem ab omni corpore ſubſtantiam ſelectam tenere, reliquas vero eam ipſam in corpore habere, quæ ratione caret in ſpiritu, quæ vegetat, in hac videlicet craſsitudine. quo igitur hæc ipſa oſtdamus, illud breuiter anticipiemus. Regulam quandam nobis in proœmio propoſiti libri tradidit Ariſto. quæ quidē communiter omnibus philoſophis placuit, & iis, qui immortalem, & iis, qui mortalem animam crediderunt. ea autem regula talis eſt. Oportet (inquit ille) ex operationibus iudicare ſubſtantias vna enim quæque ſubſtantia coordinatam habet operationem, nulla igitur (inquit) ſeparabilis eſt à corpore ſubſtantia, quæ nullam à corpore actionem ſeparabilem tenet. Si nāque ea, quæ ſubſtantia eſt ſeparabilis, nullam ſine corpore operationē habet, poſtquam ſeparata eſt à corpore, nihil quidem circa quod agat, habebit, atque ideo fruſtra erit, at nihil neq; Deus, neque natura fruſtra quicquam faciunt: non igitur fieri id poteſt, vt ſubſtantia ſeparabilis nullam ſine corpore operationem habeat. item alia regula eſt hæc, quęcunque habet à corpore ſeparabilem operationem ſubſtantia, neceſſario quoque ipſa erit à corpore ſeparabilis. Quod ſi minus erit ſeparabilis, illud acciderit, quod ſcilicet à cauſa productum ſua cauſa dignius erit. quodq́ue indignius digniore magis dignum, quod quidem abſurdum eſt. Semper enim cauſam effectu meliorem eſſe oportet, quodq́; eſt natura prius, inferiore dignius, quod enim natura prius eſt, ideſt melius. nonne igitur ita eſt hoc? nos quidem ſcimus operationē de potentia eſſe omnem, deq́ue ſubſtantia potentiā omnem procedere, atqui tertia eſt à ſubſtantia in ordine operatio. Quod ſi à corpore inſeparabilis ſubſtātia eſt, operatio vero ſeparabilis, & ſi dignius eſt inſeparabile eo, quod ſeparatur, ideo quā ſubſtantia melior oṗatio ferenda eſt, atque idem dicendum, quod eſt eſſe ſua cauſa dignius, quodq́; natura ſecundum, immo tertium ſit, id eſſe primo ſuperius, quod quidem abſurdū eſt. non igitur fieri id poteſt, vt actio ſeparabilis à corpore, non è ſubſtantią, atque eadem ſeparabili, deſcendat. Hæ igitur Ariſtotelis regulæ nobis proſunt. Secunda quidem ad rationem de anima rationali: prima vero ad eam, quæ pertinet ad reliquas. Quare de rationali hactenus diximus, an nulla à corpore inſeparabilis ſubſtantia habeat actionem ſeparabilem. Demonſtrabimus autem in anima ſeparabilem à corpore operationem, penitus eſſe & ipſam ſeparabilem, quamobrē cum de intelligibilibus anima conſiderat, & ſibi Dei notiones proponit, ideſt apertum, quod illiuſmodi operationem ab toto corpore ſeparabilem tenet, pari quoque modo cum ſeipſa quærit, nuſquā enim neq; cooperante in hiſce vtitur, neq; ipſa circa corpus operatur. Qualis talis omnis actio à corpore, atq; imaginatione ſeparata eſt. Quod ſi ſeparabilis eſt operatio, neceſſario & ipſa ſeparabilis erit ſubſtantia, at ſubſtantia ſeparabilis

bilis neceſſario omnino erit æterna, commnniter enim hoc omnes fatentur, videlicet quod omnis à corporibus ſubſtantia ſeparabilis eſt æterna. Conſidera enim ſi ſeparabilis non eſt æterna, verum genita, & corruptibilis, aut ea prius quã generaretur, generari potuit, aut nõ potuit, quod ſi non potuit, non quidẽ facta eſt, non enim fieri id poteſt, vt quod generari non datur, id generetur. Quod ſi potuit, omnino quidem materialis erat.

Hoc enim quod ſcilicet aliquid poſsit aliquando eſſe, vel non eſſe, ad ipſam materiam pertinet. Sin antem immaterialia ſunt à materia ſeparabilia, de potentia ad actum non venient, ſed ſemper actu erunt. Item aliter. quicquid corrumpitur, id duobus modis corrumpitur, vel enim more corporum facta reſolutione in elementa, vel incorporeorum, cum ſpecies extinguitur diſcrepantia ſubiecti, in quo datur illi eſſe. Veluti etiam harmonia remiſsis chordis corrumpitur. neutro ergo horum modorum animã rationalem corrumpi licet, nam neque vt corpora, eſt enim incorporea: neq; vt ea, quę & ſi ſunt incorporea, in corpore tamen ſubiecto illis eſt eſſe datum. Demonſtratum nãque ideſt eam eſſe à corpore ſeparabilem, quod ſi notum eſt, illud etiam ſimul patuit, quod ea eſt æterna, atque hæc quidem de rationali anima dicta ſint. Præterea antem de reliquis quoq; dicamus, deque ea, quæ ratione caret, deque ea, quæ vegetãdi vis eſt, quod enim ipſæ ſint inſeparabiles, ex prædicta regula id patet. Qnod ſi demonſtrabimus nullam eas à corpore ſeparabilem operationẽ habere, neceſſe erit omnino eas ipſas nõ eſſe ſeparabiles, in corpore igitur, & circa corpus earum ſunt omnes operationes nãque & nutritiua, & augmentatiua, & generatiua ſunt in corpore, & pet corpus operantur, circa corpora. atqui ira etiam atque cupiditas, ira enim ſanguinem circa cor mouet, hepar autẽ quomodocunque cupiditas afficit, in corpore igitur, & per corpus, atque etiam circa corpora valent, vel enim cibariorum, vel nitoris vel vniuerſe rerum, quæ ad corpus pertinẽt, appetitus eſt ipſa cupiditas, ira antem nititur eum contra ad triſtitiam torquere, qui tali in re quicquam nocuerit. Quare ſi non ſunt harum ſine corpore actiones, ex neceſsitate ſubſtantiæ quoq; ſunt ita. quorſum enim ſeparatæ à corporibus operabuntur? quid nutrient? aut qd augebunt? aut quid tandem generabunt? quem iterum triſtitia contra complectentur? at neq; ipſa cupiditas quicquam ſuauis habebit, vnde ad appetitum moueatur. Quare fruſtra erunt. Quod ſi non id fieri poteſt, vt ſcilicet aliquid fruſtra ſit, illud certe credendum eſt, quod illa non eſt à corporibus ſeparata ſubſtantia, de qua tales procedunt operationes. Enimuero vegetandi vis non eſt ab hac craſsitudine ſeparabilis, cum qua etiam corrumpitur, & id patet ex quibus ipſæ potentię ſunt, & in plantis, in quibus ſpiritale corpus non videtur. demonſtrantur autem poſt animæ ipſius exitũ permanentes adhuc in corpore breue quoddam tempus, alioquin vnde illa putrida, & quæ facile diſſolui poteſt auctio? In mortuis enim & vngues & pili augentur. Si autem auctiuæ facultatis etiam poſt mortem eſſe in corpore aliquod veſtigium, nutritiuæ quoque facultatis aliquod eſſe veſtigium neceſſe eſt. Propter auctionem enim alimentum eſt. Hinc ergo manifeſtum eſt, quod in hoc corpore eſſe ſuum habent hæ facultates. Quod ſi habent, & generatiuam quoq; habere neceſſe eſt. In eadem enim eſt ſerie, & coordinatione. Quare vbi illæ ſunt, & ipſa quoque neceſſario videtur ineſſe. Huius antem & in mortuo corpore dixerit aliquis veſtigium eſſe aliquod propter ea, quæ ex mortuis corporibus generantur, animalia, veſpas, & apes, & vermes & eiuſmodi. Irrationalis autem in hoc amplius eſſe ſuum non habet. Remanet enim etiam poſt animæ ex corpore exitum vehiculum & ſubiectum babens corpus ſpiritale, quod & ipſum eſt ex quatuor. Dicitur autem ex abundante aere, quemadmodum & hoc terrenum ex eo, quod eſt amplius. Et vnde manifeſtum eſt ſi in eo eſſe ſuum habet vita irrationalis? immo prius vnde omnino eſt corpus ſpiritale? Hoc enim prius oportet quærere, an eſt omnino. Deinde demonſtrare, quod in eo eſt irrationalis vita. vnde igitur ſciemus quod eſt ſpiritus? Animam quidem noſtram poſt diſceſſum ex corpore in conſeſſo eſt, vel potius demonſtratur, ad inferos venire, & eorum, quæ in vita male geſsit, illic pœnas luere. Non enim vt ſimus ſolum curam gerit prouidentia, ſed etiam vt bene ſimus. Quamobrem anima, quæ ad id, quod eſt præter naturam, delapſa fuerit, non negligitur, ſed qua par eſt ei diligentia & ſolicitudine prouidetur. Et quoniam ei vſu venit, vt per delicias & voluptatem peccaret, neceſſario vt per dolorem quoque purgetur, eueniet. Nam & hic quoque contrariis contraria medicamenta adhibentur.

Quo fit vt in iis, quæ ſub terra ſunt, ad iudicium exercendum paratis locis punitæ dolore afficiantur. Sed ſi incorporea eſt anima, fieri non poteſt vt patiatur.

Quomodo igitur punitur? Neceſſe eſt ergo oĩno aliquod ei eſſe adiunctum corpus, quod, cum nimio ęſtu, aut algore vel immodice diſſoluitur, ant ſupra modum concreſcit, dolore animam afficit per conſenſum. Quẽadmodum & hic quoque corpore dolorem patiente, propter naturale vinculum, & qui ex eo procedit, conſenſum, ſentit anima dolorem. Ipſum enim per ſe incorporeum à nullo patitur. Cuiuſmodi ergo eſt ei corpus adiunctum? Non hoc quidem. In ea enim ex quibus compoſitũ fuit reſolutum eſt: ſed id quod ſpiritale dicimus. In eo ergo propterea ſunt omnino tanquam in ſubiecto animus, & cupiditas, & ab eo ſeparari nequeunt. Niſi enim eſſent, ſed ſtatim poſt exitum ab hoc corpore ab his affectibus eſſet liberata, à generatione quoque eſſe omnino pura. Quod ſi à generatione & perturbationibus eſſet liberata, ſuſtolleretur, neque in ſubterraneis iudicij locis eſſet. Sicut enim diximus, cum ea in generationẽ deſcenderet, dati ſunt ei illi affectus, propter eas, quas diximus cauſas. fieri autem non poteſt vt à generatione liberetur quæ non ſeipſam purgauerit. Quoniam enim ipſa per ſe eſt mobilis. & ſua ſponte à bono excedit, oportet eam rurſus, vt ſuſtollatur, ſeipſam purgare. Subterranea enim illa Iudicij loca eam ſuſtollere non poſſunt, ſed ipſam tantum ad ſeipſam conuertunt. Quo fit, vt cum reſipuerit, eamq; errorum ſuorum pœnituerit proprio ſuo impetu purgetur, & corporeum illum, cui ſua ſponte alligata erat, affectuum conſenſum ſua ſponte abiiciat.

Quare ait illam poſt ſubterranea iudicij loca hic rurſus tandiu conſiſtere, donec à ſeipſa purgata, & à generatione liberata. ſublata fuerit. Tunc itaque, & iram, & cupiditatem vna cũ illo vehiculo, ideſt ſpiritu, deponit. Eſſe autem & ei poſtea aliquod aliud perpetuo adiunctum corpus cœleſte, ideſt æternum, quod radiorum vel aſtrorum formam & ſimilitudinem habere inquiũt. Cum enim ipſa ex mundanis rebus ſit, eam neceſſe eſt oĩno munus aliquod habere, quod gerat, quod mundi

quoque

quoq; pars ſit. Et ſi eſt ſemper mobilis,& eam ſemper operari oportet, oportet eam perpetuo aliquod corpus adiunctum habere, quod ſemper viuificabit. propterea ſplendidum & luminoſum corpus eam habere inquiũt, quod ſit æternum. Propter hæc itaq;, quæ dicta ſunt, ſpiritale corpus eſſe neceſſe eſt, & animum, & cupiditatem ab eo ſeparari non poſſe. Manifeſtum eſt aũt, quemadmodũ vitales & appetitiuę irrationalis facultates in ſpũ, ita & cognitiuæ. Si.n. deteriores ab hoc craſſo corpore ſunt ſeparabiles, multo magis meliores. meliores autem cognitiuæ: dico aũt imaginationẽ & ſenſum. Sed etſi in illo eſſe ſuum habeant irrationales facultates, veniunt tamẽ etiam ab illo veſtigia quædam ad hoc craſſum corpus. Quemadmodum & à mente mentis conceptus ad oẽs venire dicimus. Quod enim etiam ad hoc vſq; corpus irrationalis animę illuminationes veniant, manifeſtum eſt. Ira.n. mouet ſanguinẽ, qui eſt circa cor, & eius ebullitionem quandam facit. Cupiditas autem iecur ſic vel ſic ad ſuos motus afficit. Et ſenſus oẽs cerebrum illuminant. ex eo.n. ad ſenſoria per neruos ſuppeditatur ſenſoria facultas, eoq́, male affecto, ſenſus fiunt actionis expertes: vt demonſtrant Medici. Cum.n. id, quod menyngæ cuſtos appellatur, menyngæ, quæ mẽbrana eſt cerebrum tegens, ſuperpoſita fuerit, & ſenſu, & motu carens aial efficitur. Et cum dorſalis pars male affecta fuerit, ægroti quidem pars ſuperior ſenſu fruitur, inferiora aũt ſenſu carent, eo quod non amplius ſuppeditetur à cerebro ſenſitiua facultas, cũ inſtrumentũ, neruus. ſpaſſum ſit. Et ſi alligatus fuerit neruus, ſenſu rurſus vacua fit pars inferior: ſuperior autem manet ſenſu prędita. Ex dictis igitur manifeſtũ eſt quod & ſpiritale corpus eſt, & ab eo ſeparari nequeant animus, & cupiditas, Multo autem magis apertum euadit, vel ex ipſa rerum operatione. Vnde.n. in ſepulchris vmbrarũ formam præ ſe ferentia ſpectra apparent? Neq;.n. figuram vllam habet anima vel omnino videri poteſt. Sed non purgatas aiunt animas poſtquam ex hoc corpore exceſſerint, cum ſpiritu aliquãdiu errare, idq́; circa ſepulchra apparere. Quare adhibenda eſt diligentia, vt recte viuamus. Ab hoc.n. ex improba viuendi ratione condenſato ſpiritu circa affectus aiunt animam attrahi. Habere enim & ipſum aiunt aliquid naturalis vitæ: Nutriri enim Non ſic autem nutriri, vt hoc corpus, ſed per vapores. non per partes, ſed ſic. V.g. vt ſpõgie vapores recipiunt. Et propterea ſtudioſi, ſubtilioris, & ſiccioris vitæ rationis curam gerunt, ne craſſeſcat ſpiritus, ſed ſubtilis fiat. Ad hæc autẽ & purgationes aiunt ipſum ſuſcipere. Hoc enim corpus aqua colluitur, illud vero purgationibus, quæ per exhalationes fiunt. per quoſdam.n. vapores nutritur, per alios autem purgatur. Ipſum autẽ non per varia eſſe inſtrumẽta diuiſum, ſed totum per totum ſm ſenſus agere, & ſenſilia apprehendere. Quare & Ariſto. in metaphyſicis inquit. Quod ſenſus ꝓprie vnus eſt, & ſenſorium proprie vnum, ſenſorium appellans ipſum ſpiritum, in quo ſenſitiua facultas tota per totũ varia ſenſibilia apprehendit. Quomodo igitur apparet in ſepulchris membris & inſtrumentis prædituũ aliquando quidem hoĩs figuram, aliquando vero etiam alicuius alterius animalis formã habens? Ad hoc dicunt. Primũ quidem illud, ꝙ ſæpe contingit ipſum hominis habere figuram à flagitioſa viuendi ratione incraſſatum, & ſimul à cõtinenti corpore impreſſum. Quod etiam in glacie vſu uenit, vt cum iis, in quibus concreſcit vaſis, ſimul imprimatur. Quomodo igitur diuerſas habens figuras apparet? ſortaſsis, inquiũt quando anima ipſum vult demõſtrare, mouens imaginationem ipſum ſimul imprimit: vel etiam diuina forte cooperatione adiuuante, & apparere, & rurſus euaneſcere denſatum & rarefactum. Cũ enim ſit aereum, quando coactum cõdenſatum fuerit, fit viſibile, & rurſus euaneſcit diſperſione, & rarefactione. Ad hæc aũt omnia dicet aliquis dubitans, an humanæ ſint animæ, quæ per proprios ſpiritus in ſepulchris apparent, & non impoſtores aliqui dæmones, qui ſuapte natura facile pñt ſe in oĩa mutare, propter eis annexum ſpiritale corpus, quod in quaſuis figuras nullo negocio ſe poteſt transformare, quod quidem aſsidue videntur facere. Quomodo autem vel ad aliquod tempus hic errauerit anima? vtrũ ſua ſponte & electione, an nõ? Si.n. electione, hinc nunquam migrauerit Anima. Ad ſubterranea.n. iudicij loca fit migratio. Si autẽ citra electionem à prouidentia cogitur manere, qũo eius augetur ad improbitatem facultas, & maiora, quam hic põt? Sin autem, tãquam depoſito hoc craſsi corporis onere: oportebat potius veluti pondere liberatam, &, quę prope ſunt, iudicij, & pœnarum loca veluti præſentiſcentẽ, modeſtiorem fieri. Nunc aũt ea mala facit, quæ ne hic quidẽ facere poterat. Differit aũt in primo quidem lib. de iis, qui ante ſe de aĩa opinati ſunt: eorum.n. opiniones exponet, & quæ eis recte viſa ſunt admittet: ſi quid autem de aĩa non recte exiſtimarunt, redarguet. In ſecundo aũt lib. propriam de anima opinionem exponet, & de ea differet. Primum quidem cõius & craſsius. Deinde ſeorſum de vnaquaq; animali facultate, & in ſecundo quidem poſtquam de anima cõiter differuerit, differet ſeorſum, & de plãtali ſeu vegetatiua aut naturali. In tertio autem de rationali. Meminit autem & in ſecundo de rationali, & in tertio de irrationali. Quemadmodum aũt ſolet in oĩbus tractatibus naturalibus facere circa tractatuum finem, vt ſe attollat ad eas, quæ à rebus naturalibus ſeparatę ſunt, cauſas, ita & hic ſallit. In phyſica.n. ad finem cũ de motu differeret, & pĩcipij cãm quæreret, ſeipſum ad primam cãm, & motus principiũ eleuauit. Ait.n. oportere primum mouens eſſe immobile. Si.n. & illud moueretur ne ea quidem, quæ mouentur in motu manerẽt. Quare ſi ſunt, quæ ſemper mouentur, neceſſe eſt id, quod ea mouet, eſſe ĩmobile. Deinde cum præconijs & laudibus id extuliſſet, ꝙ eſt incorporeum, & ęternum, & omnipotens, à tali, inquit, principio dependet cœlum, & mundus. Oportet.n. perfectum phyſiologum, poſtquam naturales cauſas tradiderit, etiam ad ſeparatas aſcendere, & non in eis manere. Sic autem fecit in libro de generatione & corruptione.

FINIS PROOEMII.

IOAN. GRAMMATICI ALEXANDREI PHILOSOPHI COGNOMENTO PHILOPONI,

IN LIBRVM PRIMVM de Anima Ariſtotelis breues annotationes, ex diſſertationibus Ammonij Hermei, cum quibuſdam propriis meditationibus.

Matthæo à Boue Veronenſi Interprete.

Tex. 1. CVM *cognitionem rem bonam, atque honorificam eſſe exiſtimemus.*

CONTEMPLATIONIS, quę fit circa animam, laudes & exhortationẽ in huiuſce, rei cognitionem procemium continet: immo exhortationẽ ad ea, quæ bona & ſtudio digna ſunt: in huiuſcemodi contemplatione, diſſuaſionem vero earum, quæ hiſce contraria ſunt. etenim duobus propoſitis procemiis, per vnum videtur hortari. per alterum vero diſſuadere. Cum enim dixerit bonam eſſe, atque precioſam cognitionem, & honorificentiſſimam, & maxima diligentia dignam de anima cõtemplationem, videtur ad hanc ipſam omnes homines exhortari: rurſus autem cum dicat vſquequaque difficillimum eſſe de ipſa aliquam ſuſcipere fidem, diſſuadere videtur quaſi per hæc duo demonſtret ſe ſtudioſos hortari ſolos ad orationes de contemplatione animæ, poſt autem laudem, atque cohortationem cauſam profert: quare ſcilicet contemplatio de anima ſit adeo difficilis. Deinde quædam problemata in ſermone de aĩa quærenda exponit. Alexander igitur (vt ait Plutarchus) cum ſuas vellet exponere ſententias, atque Ariſtotelis in vtilitatem ſuam decreta contrahere, tractatum hunc ipſum commentari finxit. ex procemiis igitur ſuam ipſius ſententiam contortam demonſtrans, ipſum procemium peruerſo ordine narrauit, inquit enim dictum eſſe imperfecte, nam ſic cum cognitionem rem bonam & honorificam eſſe exiſtimemus, quid ita exiſtimemus? dicit id ſcilicet ſubaudiendum eſſe eam eſſe bonã, atq; honorificam. Sic Alexander quidem. Attici autem interpretes quod naturæ per ſe magis conſentaneum eſt, illud expoſuerunt, nãque dicit cognitionem bonam, atque honorificam exiſtimamus: hæc autem conſuetudo eſt Ariſtotelia, vt laudibus ipſam cognitionem extollat. Quare & in metaphyſicis hoc modo exordium cepit, omnes homines naturaliter cognoſcere deſiderãt. Signum vero eſt ipſa ſenſuum dilectio. Sed eſt operæpretium quærere, quid ita cognitionem bonam, atque honorificam dicat vtrum cognitio omnis, atque etiam malorum ſit bona? ſic quidem dico, ꝙ etiam malorum cognitio eſt bona & vere cognitio. Quemadmodum enim dicitur à Platone (& quidẽ bene dicitur) ipſius mali cognitio nos à malo profugere facit: ignorantia vero boni, cauſa eſt vt in malũ incidamus. Quapropter & econuerſo, ignorantia quidem mali incidere nos facit in malum, cognitio vero boni ad amplexum ſuiipſius hominem præparat. Tribus autem modis cognitio dicitur, vel enim ſcientiã dicimus cognitionem, vt ait Plato in Phædone, nãque ſcire idem eſt, quod acceptam ſcientiam tenere, & non amiſiſſe. & Gorgia, vel rurſus vniuerſalem, & craſſiorem notionem, velut ipſe ait in phyſicis. Quoniam cognoſcere, & ſcire circa omnes ſcientias. per illud enim quòd ait (cognoſcere) vniuerſalem notionem ſignificat, per hoc vero quod (ſcire) dicit: exquiſitam, vel communiter in omni notione dictam, quam quoque & hic, & in metaphyſicis accepit.

AT ALTERAM *altera magis, vel quòd verior ſit, vel melior, & admirabilior, hiſce vtriſque probabiliter in primis animæ hiſtoriam ponimus.*

Tota autem procemij ſententia ſic ſe habet. omnem (inquit) cognitionem bonam, atque honore dignam eſſe exiſtimamus: at eſſe aliam alia digniorem, & honeſtiorem duabus de cauſis, vel quia ſubiectum, circa quod ipſa cognitio verſatur, ſit melius: vel quod ipſa ſit magis certa cognitio, velut aſtronomia ipſa eſt exquiſitior, quam medicina, nãque habet ipſum ſubiectum magis dignum, hæc enim circa cœleſtia, illa vero circa corpora humana verſatur. at etiam cognitione eſt exactior aſtronomia, quam medicina. Quare ipſa aſtronomia certior eſt quam medicina per hæc vtraque, ſubiectum ſcilicet, & genus cognitionis. item geometria per hæc ambo quam mechanica exquiſitior eſt, ideo, quòd ipſa geometria circa immaterialia ſubiectum habet, ipſæ enim per ſe figuræ incorporeæ ſunt & ſine magnitudine. nãque ſi circulus haberet magnitudinem, penitus quidem definitus eſſet, vt cubitalis, quod ſi quidem eſſet, non eſſet circulus bicubitalis, aut tricubitalis, neque alius quis præter magnitudinem cubitalem. Quod ſi quoddam eſſet corpus, definitum quidem penitus eſſet, veluti ſi eſſet ex ære, non quidem ferreus, aut ligneus eſſet circulus neque omnino quodpiam corpus aliud, præterquam æreum, quare penitus immateriale ſubiectum eſt in geometria, ſed mechanicæ, corpora & magnitudines ſubiectæ ſunt. eſt igitur geometria exactior, quam mechanica. exactior inquam cognitione etiam. non enim peccatur in geometria. nam ſemper omnis trianguli tres anguli duobus rectis ſunt æquales, non quidem craſſiores verum cum omni perfectione, nec tantula quidem breuitate differens, nãque ſemper lateri diameter eſt inæqualis. Mechanica vero non habet exactas rationes vt illa quæ circa corpora, & magnitudines verſatur, quomodo & arithmetica, & muſica ſe habent. Arithmetica enim ſiquidem circa rationes numerorum verſatur, ſubiectum, vt immateriale, habet præſtantius, quam muſica, quæ chordas, & ſonorũ magnitudines circa corpus habet, quapropter arithmeticæ cognitio exquiſitior eſt. Quoniam igitur ipſa ſcientiarum optima eſt, quæ circa alterum aliquod horum excellit, itaque ipſa anima hęc vtraque contemplamur, ideo vtrorumque cauſa ait animæ contemplationem eſſe bonam, atque honorabilem. honorabilis igitur eſt animæ contemplatio, quia ſe habet circa animam ipſam, ſubiectum quidem venerandum, quod eſt eorum, quæ ſunt hic optimum. præterea vt exactior con-

templatio

templatio de anima, eſt honorificentior, at quomodo illa ſit exactior ſic didicimus. in demonſtratiua ſcientia nobis duas regulas Ariſtoteles tradit, quatenus id quod exactius eſt, iudicare oporteat, inquit enim ſi duæ ſint ſcientiæ, veliſq; cognoſcere vtra eorũ ſit exactior, duabus de partibus illud noſces. quando enim altera alterius principia demonſtrat, ea quæ principia demonſtrat exactior eſt, vt inquiſitio rerum naturaliũ certior eſt, quam medicina ea enim principia medicinę demonſtrat. item geometria eſt magis exacta quam mechanica. mechanicæ enim principia geometria declarat. arithmetica item exactior eſt harmonica, principia nãque harmonices oſtendũtur in arithmetica. Vniuerſaliter autem prima philoſophia, nam principia eiurum ipſa demonſtrat. Rurſus ait eam eſſe certiorem ſcientiam, quæ circa immaterialia ſubiectum habet, veluti Geometria, Arithmetica, Theologia. Quare ait in metaphyſicis cognobilium contemplationem facilem eſſe, atque difficilem: facilem quidem, quod ſit è rebus exiſtentibus, quæ ſemper eodem modo ſe habent. clariſsima nãque diuina ſunt, vt immutabilia prorſus ſubſtantia, potentia, & actione. ob eas igitur res facilis eſt. difficilis autẽ propter noſtrã imbecillitatem, non enim, cum ſimus in corpore perturbationibus obnoxij, in illorum lumẽ intueri poſſumus, quod etiam veſpertiliones patiuntur, ſole enim maxime luceſcẽte propter oculorum infirmitatem radios ipſius perſpicere nequeunt. vnde illis lumen aſtrorum ſplendidius eſſe videretur, quod ipſis magis commenſuratum eſſet. hoc igitur modo in nobis quoq; intelligibilium contemplatio conueniret. quoniam igitur quæ circa immateriale ſubiectũ verſatur ſcientia, vel quæ aliarum principia demonſtrat, ea eſt exquiſitior, vtrum ne de anima contemplatio eſt exactior, videlicet quod immateriale ſubiectum habeat. non enim demonſtrat aliarum principia? quod ſi penitus materia caret, atq; eſt immortalis anima? quare hunc ipſum locum Alexander corrumpit? extrinſecus enim eam per additionem innaſci aſſerit, at alia magis quam alia, vel quia certior, vel quod ex melioribus, & admirabilioribus ſit, vt non hunc interpretando locum ſit coactus exquiſitiorem dicere de anima contemplationem, veluti ſubiectum immateriale habentem ipſam animam iuxta ipſius Ariſtotelis regulas. nam ſi id conceſſerit animam eſſe à materia remotam, illud quoq; vt concedat neceſſe eſt, animã ſcilicet eſſe immortalem (ex melioribus autem, & admirabilioribus) illud enim quod ſcilicet ſit ex melioribus, eſt ex rei natura, hoc vero, ex noſtro iudicio eſt, quod eſt, admirabilius. {His vtriſque probabiliter in primis animæ hiſtoriam ponimus.} His vtriſque Alexander ait, quia bona, & honorabilis eſt, vtpote locum ſanum corrumpens. Dicit autem hiſce vtriſque, tum propter contemplationis certitudinem, tum propter ſubiecti nobilitatem, hiſtoriam vero pro notione poſuit, hiſtoricos enim ſcientes dicimus. in primis ponimus. non dixit in maxime primis, at in primis, maxime enim prima eſt intelligibilium contemplatio, quæ penitus tum ſubſtantia, tum potentia, tum actione immutabilia ſunt, de anima autem contemplatio ſecunda eſt, quoniam licet immutabilem ſubſtantiam teneat, actionem tamẽ non ita habet. Quare immortalibus ipſam æquiuocam Plato dixit. vnde illud eſt proprie ĩmortale, quod per omnia eſt immutabile, ipſa autem quia pro actione mutatur, propterea æquiuoca eſt immortalibus, quomodo etiã cęleſtia cum Immortalibus ęquiuoca diceres, ipſa enim ſi non ſubſtantia, at loco mutantur. in primis igitur ſcilicet eorum, quæ poſt eam ſunt, nãque poſt intelligibilia ordinem primum tenet.

Videtur autem & ad veritatem omnem cognitio ipſius magna conferre. Tex. 2.

Et ipſa quidem (inquit) per ſe animæ cognitio admirabilis quædam eſt, atq; honorifica. Deinde ait & hoc ad omnem veritatem conferre, videlicet ad omnem philoſophiam, nãque idem dicimus veritatem, & philoſophiam. Quoniam & vere ſapientia. Veritas eſt, in ipſa enim nihil eſt mendax. Quare ſi confert ad omnem philoſophiam, illud etiam patet eam conferre ad moralem, ad Theologicam, & ad naturalem. ad moralem igitur cõfert, id. n. nullo modo fieri poteſt, vt nos humanis moribus adornemur, niſi prius animæ potentias conſiderauerimus, diſputat autem moralis quoque de anima, propterea & ipſe in moralibus inquit. Siquidem enim virtus eſt animæ ornamentum, ornamentum vero modeſtia eſt animæ potentiarum. has ipſas ordinare non poteſt is, qui non ipſarum naturam conſiderauerit. at etiam confert ad Theologiam. Quoniam quærimus de intellectu ſeparabili, qui in nobis eſt, quod & ipſe eſt immortalis, nãque intellectus intelligibilium eſt intellectus, eorum vero, quæ ſunt ad aliquid, aliam ſpeciem, & reliquam intelliget, id ſcilicet apertum eſt quod noſtri contemplatio intellectus magna quoque ad Theologiam confert, vnde & ipſe in trãctatu de partibus animalium dicebat, haud eſſe naturali Philoſopho de omni anima diſputandum, nãque ſi de omni, de intellectu quoque diſputet neceſſe eſt, quod ſi de intellectu, de intelligibilibus quoq; diſputabit, intellectus enim eſt intelligibilium intellectus, hoc autem ad ipſam Theologiam, primamq́ue philoſophiam pertinet. Iuuat etiam nos animæ cognitio ad ipſam naturalem philoſophiam, ſiquidem naturalis eſt opus de corporibus diſputare, deq́ue ſpeciebus ipſorum, atque potentiis, anima vero inter ſpecies corporum eſt optima.

Maxime vero ad naturam.

Hoc maxime vero ad naturam appoſuit, nanque collatum, aliud eſt ab eo cui confertur, in morali igitur tractatu, atque in Theologia non confert, at inde propoſiti contemplatio de anima contemplatio eſt: de Deo enim differens ad intelligentias, atque diuina conuertitur, quique ſunt ibi, inquirit ordines, conuerſa autem ad intelligibilia, ad ſeipſam quoque conuertitur, deq́ue ſubſtantia ſua atque ordine diſputat, intelligibilium enim atque diuinorum anima eſt vltima. Præterea de moribus verba faciens, ordineſq́; virtutum contemplans, de ſuis ipſa diſputabit potentiis, quarum ſunt ipſæ virtutes. in tractatu autem naturali confert, alia nãque natura eſt, & alia anima. quomodo igitur confert, ſubintulit.

Eſt enim velut animalium principium.

Principium vt & efficiens, & vt formale, & vt finale, proprie. n. ſunt ipſa principia, eſt ipſa igitur velut efficiens principium, ſola nãq; voluntate mouet ipſa aĩal, neq; alicuius indiget motu, formale vero quia ipſa informat animal, & ſimpliciter animata, dicuntur. n. animatę formæ illud ipſum eſſe ſecundum animam, quod enim

enim in vnoquoq; naturalium melius eſt (vt ipſe dicit Ariſt.) vniuſcuiuſq; eſt forma, quod aũt in animam melius eſt, ipſa eſt aïa, finale vero, qm̃ eius cauſa eſt corpus alicuius enim gratia eſt corpus, ipſa autem ſui gratia eſt. vnde & apparatus aïalium varius eſt pro vniuſcuiuſque animæ proprietate. aliter hominum, aliter volatilium, aliter terreſtrium, & aliter aquatilium ſe habet apparatus, & in vnoquoq; horum, multa profunditas inſtructæ rei ad potẽtiam, quæ animam continet aliter ſunt ea, quæ pro ira deſignantur, aliter quæ pro cupiditate, de quibus dicere non eſt præſentis temporis. appoſuit aũt (velut) quia principium continuum animalium, natura eſt, non anima.

Tex.3. *Inquirimus autem contemplari, & cognoſcere naturam ipſius, atque ſubſtantiam.*

Contemplari quidem ſignificat vniuerſalius aggredi ſermões de aïa, cognoſcere aũt, ſcrutari diligenter, dicimur autem contemplari aliquid, cum ſimpliciter illi incumbimus: cognoſcere vero ipſum, quando ea, quæcunq; inſunt illi didicimus, naturam autẽ atq; ſubſtantiam, ex vtraq; videlicet idem eſt ſentiendum, vt primi vocabuli ſit expoſitiuum ſecundum. naturam dico pro ſubſtantia: vel naturã poſuit pro genere ipſius, ſubſtantiam vero pro definitione, veluti ſub quale genus reducitur, vtrum ne ad ſubſtantiam, an quantitatem, an ad qualitatem. Dicerent aut in qualitatem reduci eam, qui eſſe illam temperamẽtum dicunt: qui vero proportionem, ad quantitatem. Deinde cognito genere, differentiæ ipſius conſtitutiuæ diſci poſſunt, atq; eo modo definitio dati: definitio enim ſubſtantias ipſarum rerum ſignificat.

Deinde quæcunque circa ipſam acciderunt.

Non dicit oportere quærere, quæ ſunt in ipſa ſm accidens, velut in corpore album: ſed quæ ſm ſubſtantiã conſequentia ſunt. hoc igitur modo, quod accidit audiemus, quemadmodum, & in definitione ſyllogiſmi cõcluſio eſt. Syllogiſmus enim, inquit, eſt oratio, in qua poſitis quibuſdam aliud quippiam poſitorum neceſſario contingit. velut hic igitur non ait per accidens ineſſe propoſitionibus concluſionem. verum dictio ipſa ſignificat, quod ex ſe neceſſario ſequitur, quomodo quoq; nunc accipiendum eſt.

Quorum alia quidem ipſius animæ proprij affectus eſſe videntur, alia vero communes, & animalibus per ipſam ineſſe.

Eorum, quæ ex neceſſitate ſequuntur animam, alia quidem ſolam ſequũtur animam, alia autem totum animal, videlicet quod ex anima, & corpore conſtat & affectus quidem animæ intellectio, hoc enim ipſius in ſeipſa rationalis eſt animæ proprium: alij vero affectus, ſcilicet ſentire, imaginari, iraſci, concupiſcere, & ſi quid eſt aliud tale, ſunt vtriuſq; communes, omnẽ nãq; animam velut vnã capit, & ait huius eos eſſe affectus proprios, non omnis ſimpliciter, verum eius, quæ planius dicitur, qui videlicet affectus ſunt animæ rõnalis, in anima enim ſimpliciter eſt etiam rõnalis, aliarum nãq; animarum nulla eſt affectio propria; quoniã neq; ipſarum ſubſtantia ſeparabilis. Affectus autem nomen dicitur; quia dupľr affectus dicitur, vel.n. affectus in corruptionẽ, vel in perfectionem ducit. nam dicimus ex igne lignum affici, verum vt id, quod in corruptionem ducatur, dicimus quoq; ſenſus è ſenſilibus affici, at enim id manifeſtum eſt in perfectionem, & ex potẽtia in actionem reduci. ſic igitur in Sophiſta Plato ait de toto, ꝙ totum non eſt vnum, ſed vnum affectum eſt, ſcilicet affectionem perfectiuam innuens, totum.n. non idem qđ vnum, qm̃ totum partium totum eſt, partes autem multæ ſunt, & non vnum. quare non eſt vnum totum, licet id habeat vt in multis ſit, verum affectum habet vnum, affectum autem vnum habuit, poſtquam propriã perfectionem accepit, ex hoc autem loco refellimus Andronicum Rhodium, qui librum de Interpretatione adulterinum fecit, dicente enim ibi Ariſtotele, ꝙ intellectiones affectus animæ ſunt, quemadmodum dictum eſt in libro de Anima: dicit Andronicus ꝙ hoc nullo modo dictum fuit in libro de Anima. Quare neceſſe eſt aut lib. de Anima adulterinum eſſe, aut eum, quem de interpretatione ſcripſit Ariſto. eſſe fatetur librum de Anima, non ergo de Interpretatione adulterinus eſt. dicamus igitur, ꝙ hic nullos alios affectus animæ, præterquam intellectiones eſſe dixit. itaq; hoc erat, quod in libro de Interpretatione dicebat.

Penitus autem vſquequaq; difficillimum eſt aliquam de ipſa fidem accipere. Tex.4.

Nos diximus Ariſtotelem in procemio laudare contemplationem de anima, & ad ipſam ſtudioſiores exhortari, ſegniores vero diſſuadere. hic igitur, vt hoc faciat, eſſe contemplationem de anima difficilem vult oſtendere. at quomodo difficilem? ſuperius dixit, quod ipſius naturam, atq; ſubſtantiam contemplari quærimus inuenire. ſ. volumus, quæ ſit ipſius animæ definitio. ipſa igiť (ait) inquiſitio de diffinitione difficillima eſt, & cõmuniter in omnibus, quæ ſunt, & propria in aïa. oportet enim, inquit, communiter in diffinitionibus quærere. Primum quidem vtrum ne ſit methodus, per quam oĩum quæcũq; ſunt diffinitiones reddi poſſunt, an multæ? Quod ſi vna eſt methodus, quæ nam ſit illa. Sin autem multæ, id rurſus quærendum: quod, & quæ ſint numero, & quales & quando inuenerimus eas tot eſſe, videlicet duas, quales ipſæ ſint, ſubſcriptio, & definitio. alia præter has tertia rurſus nobis erit inquiſitio, qualibus. ſ. methodis in rebus talibus ſit vtendũ. Verũ quoq; hoc intento rurſus quærere oportet (diffinitio nãq; ex generibus, & differentiis conſtat) quid propoſitæ rei genus, qualeſq; ſint differentiæ, quibus genus ipſum diuiditur, vt quales propoſitæ rei differentiæ cõſtitutiuæ ſint agnoſcamus, quo ipſas genere complexi ipſius diffinitionem reddamus, cõmuniter igitur hiſce de cauſis difficile eſt animæ diffinitionem capere, nãque hæc quoq; omnem diffinitionem ſubſequuntur, proprie autem in anima id etiam accidit, vt ſermo de ipſa ſit obſcurior, velut ipſe inferius exponit.

Etenim cum ſit hæc qõ multis quoque alijs cõmunis.

In multis inquit rebus communis de diffinitione eſt quæſtio. multis autem dixit, qm̃ non fieri illud põt, vt omnium diffinitiones reddantur: neq; enim generaliſsima diffiniuntur, neq; indiuidua, verum per deſcriptionem hæc ipſa ſignificamus: Vniuerſaliſsima quidẽ per ea, quæ per ſe propria ſunt, indiuidua vero per ea, quæ priuatim acciderunt.

Dico autem de eo, quod eſt circa ſubſtantiã & de eo, quod quid eſt.

Qm̃ ſubſtantiæ nomen multa ſignificat, nãque & genus, & materiam, & diffinitionem, & aliquando oẽm exiſtẽtiam ſignificat, propterea poſtquam dixit de eo, quod eſt circa ſubſtantiam, hoc addidit dicens, & de eo quod quid eſt, vt diffinitionem ſignificet.

Videbitur aũt fortaſſe cuipiam, quandam eſſe vna methodus in omnibus, de quibus volumus ſubſtantiam cognoſcere: quem-

quemadmodum quoque in propriis ſecundum accidẽs demonſtratio eſt. Quare hæc ipſa quærenda eſt.

Aliud eſt accidens, & aliud ſm accidens: accidens quidem eſt ex oppoſito diuiſum ad ſubſtantiam, quod per ſe non ſubſtitit, neque ſm ſubſtantiam exiſtit in rebus at ipſis extrinſecus accidit, veluti nigrum aut albũ corporibus: ſm accidens vero eſt, quod ex neceſsitate ſubſtantiis adeſt, quemadmodum propoſitionibus accidere concluſionem dicimus, nõ quod acciderit propoſitionibus concluſio, verum ꝙ propoſitiones ipſas neceſſario conſequitur. ferimus autem nomen accidentis in talibus, propterea quod aliis quibuſdam accidit, & ſi ex neceſsitate quoq; vt hæc ſint, accidens autem proprie non ſequitur vt hæc ſint, poteſt igitur, & coruus albus intellectione formari, dicit igitur hic ſm accidens propria primo, & per ſe exiſtentia rebus, quæ & coaccipiunt, & coaccipiuntur. Velut homini, vt ſit animal ſciẽtię capax, & omni trigono vt tres angulos duobus rectis æquales habeat, vel duo latera reliquo maiora, hæc aũt primo & per ſe rebus ineſſe dicuntur, primo quidem, quia ipſis ſolis inſunt, & nulli alij: per ſe antem, quia ſm ſubſtantiam. Quare etiam conuertuntur, ſi nãque eſt homo, eſt quoq; ſcientię capax, & econuerſo, & ſi trigonus eſt, neceſſario quoq; tres anguli duobus rectis ſunt ęquales, & duo latera reliquo maiora, & econuerſo, hęc igitur ipſe ſm accidẽs propria vocauit, eſt igitur hoc primo, & per ſe: per ſe autem eſt, quod ſecundum ſubſtantiam eſt, non autem ſi quid eſt per ſe, hoc etiam primo eſt, magis enim quod per ſe eſt, quam quod primo. animal enim homini per ſe quidem adeſt, non autem primo. Quare etſi non ſit homo, animal tñ eſt, ideo non primo ſubeſt homini. Similiter quoque figura trigono per ſe quidem ineſt, non quidem primo, & ſi enim non ſit trigonus, figura tamen eſt, verum quid ego figuram dico? at neq; rectilineus primo ſubeſt trigono, cum quidem per ſe ſit, eſt enim rectilineus, & ſi trigonus nõ ſit, hæc igitur (inquit) per ſe propria primo exiſtentia, quę rei neq; ſoli, neq; omni, neq; ſemper adſunt, & per ſe quare & conuertuntur ad rem. De iis in demonſtratiuis inquit, quod horum ſolum demõſtratio eſt, non autem accidentium: neq; eorum, quæ per ſe quidem, non autem primo ſunt, & hoc merito, ex quo enim demonſtratio ſcientia eſt, & ſcientia à peccato immunis & congruens circa ea, quæ ſemper eadem ſunt, & eodem modo ſe habent, propterea nõ eſſe illud poteſt, vt accidentium ſit demonſtratio, quę quidem accidentia alias aliter ſe habent, & fiunt, & corrumpũtur.

Rurſus demõſtratio eſt eorum, de quibus dubitatur, quæ aũt per ſe ſunt, & non primo, ea vt plurimum ſunt indubitata, velut aĩal homini, & figura trigono, quorum neq; proprie demonſtratio eſt: demonſtrat igitur in illis neq; generaliſsimorum generum eſſe demſtrationem, qm̃ neq; definitio, ſed illa per deſcriptionem ſignificamus. omnis. n. proprie demonſtratio eſt, quæ de cauſis cauſatorum fidem facit, de vniuerſalibus magis particularia velut vnde homo ſubſtantia, demonſtramus per animal medium, nãque omne animal ſubſtãtia eſt, & cauſa quod homo ſit, ſubſtantia ea eſt. quod omne animal ſubſtantia eſt, hoc autem vniuerſalius eſt, quod enim ſit omne animal ſubſtantia magis eſt, quam quod homo ſit animal. Rurſus quia trigonus eſt, ideo tres angulos duobus rectis æquales habet. & rurſus qm̃ trigonus eſt, duo latera reliquo habet maiora. non autem trigonus eſt propterea, quod angulos tres duobus rectis æquales habeat, hæc ipſa igitur proprie demonſtratio eſt. Ad etiam coniecturalis dicitur demonſtratio, quæ de cauſatis cauſarum fidem facit, quemadmodũ ipſe in lib. de cœlo fecit qui de luminibus lunæ, ſphæricam eſſe lunam demonſtrauit: & quidem conueniebat econuerſo demonſtrare eam eſſe ſphæricam, propterea quod eo modo ſplendet, hac igitur demonſtratione vſi ſumus, vbi cauſatum manifeſtius eſt, quam cauſa. Dico autem rotundam eſſe eam, quoniam id quidem ſcimus quod in menſe bis quidem fit ſalcata, quando ſcilicet à coniunctione digreditur, & quando coitura progreditur, bis ſemiplena, bis vtrinque gybboſa, & ſemel plena. quod alia de cauſa non fit, niſi quia luna ipſa rotunda eſt, ſi nãque eſſet diſcus, ſtatim & cumulate aut illuminanda, aut non illuminanda eſſet. nunc autẽ quoniam Sol ſuperior eſt, quandoquidem ſit Lunæ ex diametro oppoſitus, nos quoniam medij ſumus, totum quod ad nos hemiſphærium ſpectat, cui quoq; ſol obijcitur, illuminatum videmus, cum vero propius accedat, ſemper eius partis, quæ vergit ad nos, lumen imminuit, additq; parti illi, quæ ſuper nos eſt (vt enim dixi, Luna ſuperior eſt Sol) & hoc modo paulatim donec per ipſam ad perpendiculum factus illi adeo, vt amplius amborum non ſimus medij, ſed ambo nobis ab vno latere ſint, eam partem quidem quæ ſpectet ad nos abſq; lumine faciet, eam vero, quæ ſit ſupra nos illuminabit. huius antem rei fidem accipere licet quoque nobis hic apud nos. nam ſi quiſpiam ſphæram magnam fecerit, atque deinde leuerit alterum quidẽ hemiſphærium colore albo, alterum vero nigro, deinde in altum ſphæram ſuſtulerit, paulatimq; ipſam declinauerit, albo, ſi ita accidat, colore ſuperius exiſtenti, poſtea inclinata ſphæra tanquam tenuis vmbella quædam facta videbitur. deinde particulatim ſphæra inclinata reliquæ figuræ, & albi hemiſphærij totius infra conuerſi finis, ſi multa ſit altitudo, hemiſphærium dealbatũ figura diſci videbitur. hæc igitur extra propoſitum. talem hãc autem demonſtrationem coniecturalem dicimus, ſi fumus hic eſt, igitur & ignis; nãque per fumum ignis coniecturam facimus, coniectura antem ſignum eſt inſolubile, quemadmodum ipſius ignis eſt fumus, quod ipſa luna ſpærica eſt, quoniam ſic illuminatur. Solubile autem non coniectura, ſed ſignum dicitur, hoc autẽ eſt, quando non omnino cauſatũ cauſa ſequitur, veluti pallida eſt, quia peperit, non igitur palliditatẽ partus ſequitur, eſt ergo ſolubile hoc non argumẽtum, ſed ſignum, velut ad eſſe corpori nuper occiſo interſectionis eſt ſignum. Quare & ille dicit, eorum igitur quæ ſm accidẽs propria ſunt, quę nos diximus primum & per ſe eſſe, demonſtratio eſt. Dubitauerit, igitur quiſpiam dicit, qđ, horum tanquam ſit vna methodus demonſtratiua, ſic dicit, & in capienda vniuſcuiuſq; diffinitione eſt vna, quædam methodus: quod ſi & vna eſt, id quærendum, qualis nam ea ſit.

Quod ſi non eſt vna, & communis quædam methodus circa quod quid eſt, id etiã pertractare ſit difficilius: oportebit enim circa vnumquodq; quis nam ſit modus, accipere. Tex. 5.

Si quidem erat vna, hoc ſolum habebat inquiſitio, quidnam ſit ipſa, quoniam vero plures vna ſunt, plura ſunt inde quęſita, & quot numero, & quales ſpẽ, & quali ſit pro rerum qualitate vtendum. hoc. n. oportebit circa vnumquodq; quilnam ſit modus accipere, illud ſignificat, quali metodo pro rerum qualitate ſit vtendum.

Quando

Quando autem manifeſtum ſit, an demonſtratio, an diuiſio, an alia quædam ſit methodus, multas inſuper dubitationes, multoſque errores habet ex his.

Hoc velut in ſuppoſitione dicit, poſtquam inquit omnia quæ enumerata ſunt, inuenerimus, quando videlicet nobis erit apertum, hanc eſſe methodum, per quam diffinitiones inueniamus, verbi gratia, aut demoſtratiuam, aut diuiſiuam, aut indicatiuam, alia rurſus non minor dictis dubitatio ſuccedit, qualis autem ſit illa ſubinfert.

Ex quibus oportet quærere, aliorum nãq; ſunt alia principiá, veluti numerorum, atq; ſuperficierum.

Videlicet ſub quale genus rem propoſitam reducemus nãque eorum, quæ ſunt nõ vnum genus eſt, at decem, & alia ſub aliud genus referuntur vt inquit numerorum, & ſuperficierum. dicit igitur horum principia numeri quidẽ quantitatem diffinitam ſuperficiei vero, continuum, vel & ipſorum principia dicit, numeri quidem, vnitatem, ſuperficiei vero lineam vel punctũ. punctus.n. diductus lineam generat, linea vero fluẽs ſuperficiem producit. verum ipſa quidem ſunt principia compoſita, & veluti ordinata continuatione autem, & diſtinctione ſelecta, ſæpenumero autem nobis ordinata principia in relatione diffinitionis obiiciũtur, velut in numeris. dicimus.n. numerum eſſe multitudinẽ ex vnitatibus compoſitam. Quęrimus igitur (inquit) ſub quale genus id, quod propoſitum eſt, reducatur, multis enim genus dubitabile eſt, vt poſtquam inuenerimus, & in proprias differẽtias exceperimus, diffinitiones hoc modo reddamus.

Tex.6. *Primum autem fortaſſe neceſſarium eſt aperire, in quo nã genere ſit ipſa anima, & quid ſit, an.ſ. ſit, quod quid eſt & ſubſtantia, an qualitas, an quantitas, an aliud quoddam prædicamentorum, de quibus diſſeruerimus.*

Poſtquam impleuit ea, quæ communiter de diffinitionibus quæ videlicet de anima dubitantur, hinc incipit quoq; de iis, quæ in anima ad acceptionem diffinitionis dubia ſunt. oportet igitur inquit, & in aĩa quęrere ſub quale genus ipſam reducamus. de hac enim re multa dubitatio eſt. alij nãque ipſam ſub ſubſtantiam reducunt, alij ſub quantitatem, quorum eſt & Xenocrates, animam enim numerum ſeipſum mouentem dixit eſſe, numerus autem ſub quantitatem reducitur. ſiquidẽ hoc ipſe dicebat, non aliud quiddam per hoc obſcure loquebatur: alij vero ad qualitatem referebant ipſam de quorum numero ſunt quoq; medici, temperamentũ eam eſſe dicentes. huiuſce quoq; opinionis illi ſint, qui entelechiam talẽ dicunt (diſcemus.n. quomodo illam entelechiam dicat Ariſto.) Qui vero proportionem eſſe elementorum eam dicunt, illi ſub prædicamentum ad aliquid illam reducere videntur, nãque duplũ, & ſeſquialterum ſunt ad aliquid, nãque duplum eſt alicuius duplũ. ambiguum igitur eſt tandem genus. at poſtquam nos inuenerimus eam eſſe ſubſtantiam, rurſum quærimus vtrum corpus, an incorporeum. Quod ſi corpus, ſimplex ne, an compoſitum: ſed ſi incorporeum ſit, vtrum ſeparabile, an inſeparabile, & vtrum vna in vnoquoque anima an multæ. Quod ſi vna aut vnius ſpeciei, aut multiplicis potentiæ, & quæ ſit potentiarum differentia, quæ ſi multæ ſint, vtrum numero multæ, an ſpecie quoque. quod ſi ſpecie, vtrum quoque genere, an non. quæ enim ſpecie differunt, non omnino genere quoque ſunt inter ſe differentia, velut homo, & equus, quę vero genere diſtant, ea neceſſario ſpecie quoque differunt, vt lapis, & animal. hæc igitur, & his plura ad animæ diffinitionem capiendam, quærenda ſunt, primum autem fortaſſe neceſſarium eſt aperire, in quo nã genere ſit, & quid eſt, videlicet ex diuiſione genus ipſius capere oportet, quod quidem genus prædicatur in eo quod quid eſt, hoc autem in introductionibus didicimus, genera in eo quod quid eſt prædicari, interrogati enim quid eſt homo, dicimus animal, & cuipiam interroganti quid nam palma ſit, arborem eſſe reſpondemus, oportet ergo ante omnia cognoſcere quid ſit anima, nã quemadmodum diuinus Plato dicit in Phædone, principium eſt vnum bene conſulendi, ſcire oportet de quo nam ſit cõſilium, vel tota errare via neceſſe eſt. igitur cum de anima quærimus niſi prius didicerimus quid ipſa ſit, vtrum ſubſtantia, an quantitas, verũ pro ſubſtantia, ſi ſubſtantia ſit, vt'eſt ipſam eſſe, aut quantitatem, aut qualitatem, aut aliquod ex aliis prædicamentis neceſſario conſequenter principio ea, quæ deinceps ordinantur concludẽtes, omnino pererrabimus alia pro aliis inquirentes Ariſtoteles quoq; in phyſica inquit, qm̃ cognoſcere, & ſcire accidit circa oẽs methodos, quorũ principia ſunt, vel cauſæ, vel elemẽta ex eo, quod ea ipſa cognoſcimus, proinde ſi ad rerum cognitionem principia cognoſcere neceſſe eſt, alia autem ſunt aliorum principia, quodnam ſit animæ principium quærendum eſt, & eo magis, quo dubioſior aliis in anima principij inquiſitio eſt.

At etiam vtrum ſit eorum, quæ in potentia ſunt, an magis entelechia quædam, non enim parum differt.

Semper per diuiſionem procedẽs, veram diuiſionis particulam capit, & hanc ipſam ſubdiuidit. poſtquam igitur dixit, an ſubſtantia ſit, an quantitas, an qualitas, an ex aliis prædicamentis aliquod, alia quidem prætermiſit, id autem accepit, quod ſubſtantia ſit, hãc quoq; deinceps & in corpus, & in incorporeũ diuidit, cum.n. vellet corpus, & incorporeũ dicere, dixit vtrum ſit eorum, quæ in potentia ſunt, an magis entelechia quædã per id quod dixit in potentia ſunt, corpus innuens: per entelechiam vero, incorporeum, nãque omne corpus vniuerſaliter potentia eſt, quod autem potentia eſt, vel eſt ſecundum ſubſtantiam, vel ſm̃ aut quantitatem, aut qualitatem, aut in locum tranſmutationem. igitur in generatione, & corruptione omnia corpora per omnia, ex eo quod potentia eſt ſignificata, ſunt in potẽtia, nãque potentia ſumus homines in ſpermate, & in menſtruo, & cum pueri ſimus, potẽtia habemus viri magnitudinem. Similiter quoq; in qualitate, frigidi ſumus potentia, cum tamen ſimus calidi, & potentia mouemur cum ſedeamus. Cęleſtia autem in tranſmutatione ſecundum locum ſolum illud habent, quod potentia ſunt, nãq; ſol exoriens in meridie potentia eſt, atq; ibi cũ ſit actu, potentia eſt in occaſu, atq; in aliis cœleſtibus eodẽ modo. Quoniam igitur in omnibus corporibus, quod potentia eſt ſpeculatur, propterea per id quod dixit, potentia, corpus declarauit. at quid ita in corpore ſtruxit hoc, in potentia, in incorporeo vero non dixit in entelechia per ablatiuum caſum, verum potius entelechia quædam per rectum? dico igitur ꝙ aliud eſt potentia, & aliud in potentia, item aliud entelechia, & aliud in entelechia. materia nãque ſolum eſt potentia, omnia enim ſunt potentiã, actu autem nihil, forma autem ſolum entelechia eſt, quod vero conſtat materia, & forma, id & in potentiã, & in entelechia eſt, hæc enim pariter concurrunt, quodque eſt in potentia, hoc idem

quoque

quoque eſt in entelechia, omnes enim formæ potentiâ ſunt in materia, quæ modo hoc, modo illud actu ſit, nunc enim cum ſit ab ea homo potentia, actu quandoq; ſit homo, magis autem ſimul habet, & quod actu, & quod potentia eſt, quoniam autem materia nunquam forma nuda eſt, ea vero forma actu quidem eſt hoc aliquid, ita aliud potentia, nãque ſpermatis forma potentia eſt homo, quod igitur in his potentia eſt, in illis etiam actu, quodq; in diuinis & incorporeis non eſt aliquod potentia, quoniam neque ibi materia, neque propterea quicquam actu, non enim ſunt actu hoc aliquid. verum ſunt ipſæ per ſe formæ agentes puræ ſine materia, quare & in libro de interpretatione inquit, eas eſſe ſine potentia actiones, non aũt eas dixit actu eſſe: propterea diſtinguens immateriale, & incorporeum à materiali, & compoſito natura, hoc ait vtrum ſit eorum, quæ in potentia ſunt, videlicet ea corpora ſunt, quæ in potentia ſunt, hoc eſt in materia, vel entelechia quædam, ſcilicet forma quædam pura, & immaterialis, differt autem non parum, videlicet non parum corpus ab incorporeo diſtat.

Tex.7. *Conſiderandum quoq; an partibilis ſit, an impartibilis.*

Nos poſſumus, quemadmodum quoq; Alexandro videtur, hoc ſcilicet an partibilis ſit, an impartibilis, accipere in potentiis animæ, nanque illud quæri poteſt vtrum multiplicis potentiæ ſit, an impartibilis, illam enim ipſam dicit Democritus impartibilem, non autẽ eſſe multiplicis potentiæ, idem narrans eſſe noſcere, q̃d ſentire, atque hæc ab vna potentia procedere. Hunc locum ſic interpretari quoque poſſumus; vtrum ſimpliciter anima vna quædam ſit in vnoquoque, an in diuerſas animas diuidatur, quod in vnoquoque ſint animæ plures. id autem patet, quod vnam poſſumus, & plures dicere, plures quidem, quod inuicem ſpecie differunt, vegetatiua, rationalis, & irrationalis, atq; etiam mutuo ſeparantur. vnam vero propter earum coniunctionẽ, & affectum communem, etenim de ratione actiones tranſeunt vſque ad vegetatiuam & harum motus, & vitæ fere ſibi ipſis rationem ſimul diſponunt, ſic igitur vna eſt & non vna, hoc autem modo pulchrius eſt enarrare illud partibilis, an impartibilis. vtrum inquit vna quædam eſt aĩa in omnibus animatis, an multæ, quod ſi multæ, vtrum ſpecie differunt ſolum, an quoque genere. dicerent autem vnam eſſe eam, qui temperamentum dicunt, ad proprietatẽ nãq; temperamẽti, quod in vnoquoque ſit eam variari, velut vnus aer cõiter vndiq; inſpirans ſm eam proprietatem, quæ eſt in vnoquoque animalium. illi autem hanc faciunt ſurſum, & deorſum, effectus cauſis meliores facientes, inanimatum nãque corpus anima eſt cauſa, quod vita caret, vitæ, immobile mobilis, irrationale rationalis, & quæcunque ſunt iſtiuſmodi.

Et vtrum ſit eiuſdem ſpeciei oĩs anima, an non. Quod ſi non ſit eiuſdem ſpeciei, vtrum ſpecie differat, an genere. nunc enim qui de anima dicunt, & quærunt, humana de anima ſola perſcrutari videntur.

Conſequens eſt, poſtquã propoſitum an ſit vna, an multæ ſint, datumq; multas eſſe, vt quæratur an ſit eiuſdem ſpeciei anima, an non, hoc autem non vt ad animas in vnoquoque plures exiſtentes dici poteſt, at ſimpliciter omni de anima, quæ ſit in animatis quod quidẽ magis credendum eſt, quæ enim dictio ſequitur, hoc declarat, id enim dicit, quid de anima quæſiuerunt, de ſola humana perſcrutari ſunt. Quare de omni anima ipſum loqui manifeſtum eſt, & hoc, partibilis nempe, an impartibilis, magis ad hoc excipiendum eſt, ipſæ igitur, inquit, animæ ſimpliciter in omnibus animatis an ſolũ ſpecie differunt, an quoque genere? aſſumit enim rurſus ex diuiſione quod verũ eſt, atque conceſſum, ſcilicet eam ſpecie differre, etenim nũc quidem dicit. Qui quærunt de anima, de humana ſcrutari videntur. quidã vero dicunt, (in quorũ numero Alexander eſt) ipſum obſcure loqui contra Plat. videtur enim Plato, & alibi frequenter quidem, maxime autem in Timæo, de anima quoque irrationali diſſeruiſſe. fortaſſe igitur in phyſicos, in Democ. & in alios obſcure loquitur. At habemus etiam ſuper his, quod reſpondendum ſit, illi enim dicerent in humana anima omnem animalẽ potẽtiam contemplamur, de humana igitur anima differentes de omni quidem diſputamus.

Cauendum eſt autem ne nos lateat, vtrum ſit eius vna ratio, velut animalis: an alia ſit vniuſcuiuſque, vt equi, canis, hominis, dei. Tex.8.

Cum dixerit vtrum eiuſdem generis animæ ſint, an diuerſi, rurſus hic de genere ipſarum dicit ſiquidem genus eſt, oportere cautos eſſe, & quærere vtrum de omni anima diffinitio vna reddi poſſit, an non. Vna autem redderetur definitio, ſi commune genus haberet, velut animalis, cum ſit genus equi, hominis, & reliquarũ ſpecierum, diffinitio redditur vna, ſubſtantia animata ſenſitiua, quæ diffinitio animalibus propter cõe genus conuenit, ꝙ ſi non habeant vnum cõe genus, non quidem diffinitio vna reddatur ipſarũ, non habent autem, q̃uo hoc quidẽ prius, illud vero poſterius natura in illis eſt, in quibus autem prius & poſterius eſt, horũ cõiter prædicatum non eſt genus, prius autem natura eſt id, quo ſublato tolluntur alia, nõ autem illud, quo ſublato, reſtãt alia & illud ꝙ infertur, non aũt quod infert. eſt igitur in animabus prius, & poſterius natura, vbi nãq; rõnalis eſt, ibi quoq; irrationalis, & vegetatiua, atq; vbi irrationalis, ibi quoque vegetatiua eſt, at vbi vegetatiua eſt, ibi non ſunt reliquæ, neq; vbi irrationalis, ibi rationalis eſt, & ſublata vegetatiua ſuſtulit quoq; reliquas è ſubiecto. Quare in ipſis eſt & prius, & poſterius natura, prior. n. vegetatiua eſt, nõ dignitate, ſed ꝙ aliæ ſine ipſa eſſe nõ poſſunt, & eodem modo, rationali irrationalis prior eſt. ꝙ ſi prius, & poſterius in ipſis eſt, non eſt igitur harum cõiter prædicatum genus, videlicet anima, ſed ipſa eſt vox æquiuoca, velut ea quæ ab vno, & ad vnum. Quare neq; ipſarum ſit vna diffinitio, q̃m neq; vllius eſt æquiuocorum, ſed animarum diffinitiones diuerſæ ſunt, vt hominis, & canis, & equi variæ dantur diffinitiones. vnde & ipſe de anima quandam communem redditurus rationem, non per diffinitionem, verum ex conueniẽtia quadam quẽadmodum videbimus, locutus eſt, ſiquidẽ cõmune quoddam in omni anima dicere oportet, quia ſcilicet, diffinitio communis haud eſt.

Animal autem vniuerſale aut nihil eſt, aut poſterius: & ſimiliter ſiquid aliud commune prædicatur.

Putauerunt aliqui de ideis ipſum obſcure loquẽtem hoc dicere contra Platonem, at hoc non ita ſe habet. etenim quoq; ipſi videntur eſſe genera & ſpecies, quæ ante multa ſunt, in metaphyſicis igitur inquit, ꝙ quemadmodum duplex eſt ordo, alter in exercitu, alter in militibus, & ex ordine exercitus, ſit ordo militum: duplex quoq; ſanitas altera in medico, altera aũt in ſano corpore, & ea, quæ in medico eſt, eã facit, quæ eſt in corpore: eodem quoq; modo in mundo, qui eſt ordo, ex ordine, opificis

opificis factus eſt. Quare & ipſe rōnes abſtractas rerum cognouit, in hoc etiam tractatu inquit, eſt autem intellectus in actu res. euge & hi, qui animā ſpecierum locum dixerunt, hoc idem dixerunt. in metaphyſicis quoq; de intellecto diuino rurſum differens ait omnium ſpecies in ipſo eſſe. dicit igitur ꝙ ſe ipſum vidēs, res videt, cūq; res ipſas videat, ſe ipſum videt, & alia infinita eiuſdem ſententiæ, quæ ex ipſius auctoritate poſſemus afferre in medium. Quapropter hic ſermo non de ſpeciebus eſt, quæ fuerunt ante multa, verum de poſterioribus generibus, ideo non ſimpliciter dixit animal nihil eſſe, ſed appoſuit vniuerſale, quia.ſ.aīal vt ſubſtantia eſt, & diffiniri poteſt. Vniuerſale autem animal non eſt in ſubſtantia, non eſt.n.ſimpliciter vniuerſale aīal, ꝙ aliquid particularium non eſt, quare vt vſe, & vt genus aliqđ aīal vel nihil eſt, vel poſterius, hoc eſt intelligibile. habet.n. ſubſiſtentiam dum intelligitur, vt.n.per ſe ſuſiſtens nihil eſt, & hominem diffiniens, & equum, non inquantū cōe eſt in multis viſum indiuiduis ipſum diffinit, at inquantum natura quædam eſt, & ſubſtantia, horū nāq; multitudo propter materiam, non propter ſpeciem eſt. id etiam patet ꝙ animal, & homo diffiniuntur inquantum ſubſtantia eſt, non aūt inquātum de pluribus prædicantur. Etenim ſi vnus fuerit homo, etiam diffinitio hoīs cōgruit. Similiter amplius aīalis. Sic quidem Alex. Ariſto. autem, qm̄ mentionem fecit animalis inquiens, oīs animæ nonne eſt vna diffinitio, velut animalis? ideo id appoſuit, ꝙ vt vniuerſale, vel nullum eſt animal, vel poſterius. Si igitur oīno diffinitionē animalis vult eſſe. diffinitiones autem generum, quæ ſunt ante multa, nō ſunt, non enim fieri id poteſt vt illa videant rationes rerum productrices cum ſunt, diffinimus autem intelligibilia, nāque eam diffinimus intelligentiā, quā de rebus habemus, ea autem ſunt poſteriora genera. bene ergo diximus hæc eſſe dicta de generibus poſterioribus.

Tex. 9. *Ad hoc ſi non multæ ſunt animæ, ſed partes, vtrum prius oporteat quærere animam totam, an partes? difficile autem, & harum determinare quales aptæ natæ ſint altera abīuicem eſſe:*

Tex. 10. *Et vtrū partes oporteat quærere primum, an ipſarum opera. velut intelligere, an intellectiuum, & ſentire, an ſenſitiuum? ſimiliter quoque & in alijs. quod ſi prius opera, rurſus quiſpiam dubitabit, & ſi quæ ſunt prius inquirendum ſit, velut ſenſibile prius quam ſenſitiuum, & intelligibile prius quam intellectiuum.*

Poſtquam dixit vtrum vna, an multæ, quodq; ſi multæ, vtrum ſpecie ſolum, an quoq; genere ſint alteræ: nūc alteram partem diuiſionis exquirit. Si.n. inquit, non animæ multæ, ſed partes. Hoc autem nō multæ, rurſus dupliciter interpretabimur cum ſuperiore, vel.n.in vnoquoque noſtrum, & etiam ſimpliciter animatorum nō multæ animę, vt in homine vegetatiua, irrationalis, & rationalis, & harum partes, ſed vna quidem eſt anima, partes autem eius ſunt hæ, videlicet diuerſæ potentiæ, vel quod ſimpliciter anima non diuiditur vt genus in ſpecies multas animarum, in rationem, in irā, in cupiditatē: & reliquas, velut vnū quodque horum ſit aīa, quod quidem ſupra dixit vtrum ſeparabilis, an inſeparabili. genus.n.diuiditur in ſpecies. quare in vnoquoque animatorum non anima, ſed pars eſt. vel partes animæ, animæ inquam ſimpliciter, quæ tota eſt, non genus igitur inquit ſi non multæ animæ, ſed animarum ſunt partes, potētiæ ſcilicet multæ ſunt, ſiue hoc modo, ſiue illo acceperis. Rurſus īquit multas habet oratio dubitationes. id enim quærendum eſt, vnde incipiēdum ſit, à doctrina, an à contemplatione: vtrum à partibus, an à toto. vtrunq;.n.rationabile eſſe videtur. nāque putabit quiſpiā oportere incipere à toto, tāquam à manifeſtiore. partibus.n.totum manifeſtius eſt. e conuerſo putabit hoc oportere magis īcipere à partibus, tanq̄ ſimplicioribus. oportet.n.qui cogniturus eſt aliquod compoſitum, cognitionem prius habere eorum, de quibus compoſitum eſt. iterum qm̄ potentię habent opera quædam, videlicet operationes, omnis nanque operatio ex potētia eſt, illud quærendum an ex operationibus incipiendum ſit primum, an ab ipſis potentiis. ex quo igitur ſubſtantiæ rerum ſunt incerte, certe autem ſunt operationes, propterea oportet à manifeſtis incipere. nāq; ex operationibus habitus, cum ſint habitus incerti, cum autem didicerimus habitus, quod idem eſt ac ſi diceremus potentias, ex ipſis quoq; ſubſtantias ponderamus. oīs.n.potentia eſt ex ſubſtantia, & oīs operatio ex potentia. At poſtq̄, inquit, hoc quoque à nobis erit inuentū oportere ex operationibus incipere: Qm̄ ſunt ad aliquid operationes, veluti intellectio intelligibilis, & ſenſus ſenſibilis, & imaginatio imaginabilis, & cogitatio cogitabilis, & reliquæ ſimiliter. hæc aūt ad aliquid: oportet autē ſcientem ea, quæ ſunt ad aliquid, illud quoque ſcire ad quod ea ſunt, neceſſe eſt inquit iterū quærere vtrum oporteat ex operationibus incipere, an ex ijs, circa quæ operantur: & qm̄ manifeſtiora ſunt operationibus ea, circa quæ operantur, manifeſtius.n.id quod ſentitur, q̄ ſenſus, & quod opinamur, quā opinio, & eodē modo reliqua ex his igitur incipiēdum, differt aūt ſolū in intellu & in intelligibili, hic.n.intelligibile eſt incertius ītellectu, nāq; noſter eſt intellꝰ, ītelligibile vero eſt ſupra nos. hoc igitur oportet eū, qui ītelligibilia cognoſcere vult, ſcire prius quidnā ſit intellectus. Sic igitur & Ariſt. in hoc ſolo facit, prius de ītellu, poſtea de intelligibilibus docēs. Difficile aūt eſt & in his diffinire qualia apta nata ſint abīuicē eſſe diuerſa. nanq; illud incertū eſt, an ſenſus & imaginatio ſit idē, an alterū, vel imaginatiuum, & locale motiuū, & ī reliquis ſimiliter: atq; vtrū partes oporteat quærere prius, an opera ipſarum, partes.n.potentias ipſas, opera autem ipſarum, operationes ipſas, vt intelligere, an intellectum, intellectum quidem potentiam, intelligere vero operationem. & ſentire, an ſenſitiuum, ſentire rurſus operationem, ſenſitiuum autem ipſam potētiam, ſimiliter & in aliis videlicet potentiis & operationibus in intellectu, & intelligibili, & in opinione, & opinabili, & in reliquis. Quod ſi opera prius, rurſus quiſpiā dubitarit an oppoſita horum prius, an opera quærenda ſint, hoc eſt an operationes, oppoſita autem dicimus operationibus, ſenſibile ſenſui, & reliqua ſimiliter, opponuntur autem hęc, velut ad aliquid, ſenſus enim ſenſibilis eſt ſenſus, & ſenſibile ſenſitiui, & intelligibile intellectiui, dicere oportebat ſenſibile ſenſus, & intelligibile intellectionis, hæc enim ſunt operationum ſignificatiua. Verum per abuſum dixit intellectiui, & ſenſitiui, quę quidem ſunt potentiarum ſignificatiua.

Videtur autem non ſolum quid eſt cognoſcere vtile eſſe ad contemplandum cauſas eorum, quæ ſubſtantiis accidunt. Tex. 11.

Poſtquam expoſuit eas, quæ debebant quęri propoſitiones, & communiter, in omni diffinitione, & priuatim in ea, quæ ad animam pertinet, iam nobis vult ipſe per hæc methodum quandam, atque facultatem inuētionis diffinitionum tradere. eſt autem methodus hæc, non ſolum inquit rerum diffinitio nobis confert ad cognoſcendū ſubſtantialiter exiſtentia in rebus, veluti cū

dicimut animam ſubſtantiam per ſe mobilem, per hoc .n. concludimus quod & immortalis. & quod p ſe ſubſiſtens eſt, aïæ immortalitatem dabimus ex diffinitione, & rurſus cum cognouerimus quid eſt trigonus, inuenimus ex hoc quod habet reliquo duo latera maiora, quodq́; tres angulot duobus rectis æquales tenet. non ſolum igiẗ inquit in cognitionem eorum, q́ per ſe inexiſtunt rebus, conferunt nobis diffinitiones, at aliquando quoq; econnerſo ad cognoſcendum, q́ nam ſit propoſitæ rei diffinitio, cōfert nobis ſæpenumero cognitio eorum, quæ p ſe, & primo rebus inexiſtunt. hæc .n. dicit accidentia hic, vt quoq; ſuperius diximus. At ſi hoc eſt, videbitur eſſe mutua demōſtratio, nāq; ſi per diffinitiones accidentia cognoſcimus, & p hæc econuerſo diffinitiones, mutua eſt demonſtratio. dico igiẗ quod non eſt mutua, non .n. de eiſdem accidentibus vtraq; dicit, ſed altera quidem, quæ p diffinitiones cognoſcimus, & altera rurſus, per quæ in diffinitiones facultatem habebimus, hæc .n. manifeſta, q ex euidentia ſumpta accidentia conferunt nobis in diffinitiones nondum cognitas. diffinitionet antem in acceptionem non manifeſtorū ex euidētia accidentium, quēadmodū frequenter & ipſe fecit. volens diffinitionem loci reddere, qm̄ hæc erat incerta, accipiamus, inquit, prius quaſi arbitratorem reducit diffinitionis ea, quæ ſm cōem intelligentiam inſunt loco, velut quod in loco eſt continere. hoc illi eſſe æquale, & quæcunque alia ibi connumerauit. & cū dicit ſi reddita diffinitio eiuſmodi fuerit, oībus ſm cōem intelligentiam loco inexiſtentibus conueniat vt integra erit, quod ſi non, nequaquā. Sic autem & in infinito, & in vacuo, & in tpe, ſic ēt in ſublimibus cām q̄rens grandinis, quæſiuit ea quæ cōiter illi ineſſe cōceſſa ſunt. quæ quidem in autumno, aut in vere fieri ſolēt, & in hyeme in locis tepidioribus, poſtea īquit talē de ipſa reddamus cām, quæ oībus his conueniat, ſic igitur inquit, & nunc, qm̄ quęrimus aīę diffinitionem, ipſa autem certa nō eſt, accipiamus ea, quæ ex euidentia per ſe aīam primū cōſequuntur, vt ex his viam faciamus in acceptionē diffinitionis ipſius, velut imaginatiuū, locale motiuū, vitę factiuū, & quæcunq; ſimilia, quæ propria ſunt aīæ, quarę poſt exitum ipſius non operatur hæc, atq; talia corpus.

Quemadmodum in mathematicis, vt quid rectum, & quid curuum, vel quid linea, & ſuperficies, ad cognoſcēdum quot rectis ipſius trianguli anguli ſunt æquales. Sed econuerſo accidentia conferunt magnam partem ad cognoſcendum quod quid eſt.

Hoc exemplum eſt huius, q ex diffinitionibus inueniemus ea, quæ per ſe inſunt rebus, nanq; in mathematicis eſt vtplurimum neceſſariū ex diffinitionibus conſequentia cognoſcere, quoniā in ijs non poſſumus à ſenſu quicquam accipere eorum, quæ illis inſunt, at prius oporter ſcire quid ſit trigonus, poſtea ſic ex hoc ſyllogizare quid ipſi conſequens eſt, per exemplum autem declarauit, ſe nunc accidentia dicere, quæ per ſe primo ſunt. Trigono nāq; primo, & per ſe hoc ineſt, vt habeat tres angulos duobus rectis æquales, ſoli .n. & oī trigono hoc ineſt in cognitionē horū igitur, inquit, confert ſcire quidnā linea ſit, vel quid ſuperficies, vel rectū, vel curuū, hæc autem exempli gratia, velut in ſuppoſitione dixit. non quod, vel hæc omnia, vel ſolum conferant ad diſcendum duobut rectis eſſe æquales tres angulos, neq; .n. diffinitio curui, neq; ſuperficiei nihil quicquam confert, oportet autem, & aliorum quorundam diffinitiones aſſumere, in his igitur ad acceptionem accidentium aſſumptione diffinitionis opus eſt, quoniam nihil ex euidentia de illis dicere poſſumus, aliquando autem in aliis rebus ad acceptionem diffinitionis accidentium cognitione opus eſt, quemadmodum in loco, & tpe, & vacuo & infinito. & nunc in anima, quoniā diffinitio nō certa eſt, hæc autem ex ſenſu manifeſta ſunt.

Cum enim habeamus reddere per imaginationem de accidentibus, vel omnibus, vel pluribus: tunc quoque de ſubſtantia habebimus aliquid quam optime dicere.

Imaginationem, inquit, ſcilicet planiorem cognitionem, videlicet apparentia, & manifeſta, imaginationē vocauit, quod ea ſint aperta, tunc quoque de ſubſtantia habebimus optime dicere, ſi nanque eorum multa, quę per ſe, & primo inſunt rebus, cognoſcere poterimus velut inueſtigantes per hæc inuenire rei diffinitionem, ſubſtantiam autem dicit omnia quæ ſimpliciter, & diffinitionem, & quæcunque alia ſunt in ſubſtantia, cum enim diffinitionem īuenerimus, per ipſam quoque omnia, quæ ſubſtantiæ inſunt, inueniemus, & hoc volens ipſe declarare ſubintulit.

Oīs enim demonſtrationis principium, eſt quod quid eſt.

Hoc videlicet, & ſi ex euidentia habemus quandam cognitionem eorum, quæ ſubſtantiis accidunt, attamē hanc ipſam cognitionem habemus è ſenſu, & non demonſtratiuum, cum vero diffinitionem cognoſcamus, tunc ſcienter principiis vſi diffinitionibus ipſis eorum cognitionem capere poſſumus. Sane autem non ad oīa ſimpliciter accidentia ſubſtantiis hoc excipiendum eſt, accidentia autem (veluti iam dixi) quæ primo, & per ſe inſunt, vt non appareat eſſe mutua demōſtratio, ſiquidem per accidentia diffinitionem, & econuerſo per diffinitionem accidentia cognoſcimus, at alia quidē ſunt, per quæ diffinitiones diſcernimus, quibuſcunq; cognitionem de ſenſu habemus, velut hoc, ſimul cum adeſſe vitam inferre corporibus, hoc .n. proprium eſt aīæ, eſſe cauſam nutrimenti, augmentationis, gñationis, eſſe animalibus cauſam, motus in latera, hæc .n. ſenſui cognobilia ſunt. Attamen ex diffinitionibus, quædam exiſtentia dubia colligimus, veluti īmortalem eſſe rōnalē animam, poſtq̄ .n. inuenerimus in diffinitione ipſius, quod eſt ſubſtantia per ſe mobilis, ex hoc quod per ſe mouetur immortalem eam eſſe collegimus, diffinitio nanque ſumitur ex his, quę per ſe rebus inſunt, nō tm̄ omnia, quę per ſe ſunt, amplectitur, at ea quæcunque ſunt apta ſeparare ſubſtātialiter aliorum ſubiectam naturā, vel igitur ſic excipiendum illud, omnis .n. demonſtrationis principium eſt quod quid eſt, vel quod ego dixi, qđ eſt quoq; magis verū, & Alexan. placet. Oīum prorſus quæ per ſe rebus inſunt, principium eſſe diffinitionem dicit, quomodo .n. pōt illud fieri, vt is demonſtratiue cognoſcat ea, quæ per ſubſtantiam ſunt in re, qui huiuſce rei ſubſtantiam non cognoſcat? etenim de ſenſu licet accipere quædam ex his, quæ rebus inſunt, ex quibus etiā occaſiones ad diffinitionem inuenimus, at qui ſubſtantiā rei non cognoſcit, is ex illis cognitionem peritam capere non pōt, hæc autem diffinitio eſt. vnū nāq; vere principiū eſt huic, qui bene cōſiliū capturus eſt. Scire oportet de quonā ſit cōſilium, vel tota errare via neceſſe eſt, q .n. ſit in anima imaginari, ſentire, intelligere, & ſimilia, illud è ſenſu ſcimut, at quæ nam ſit horū natura, atq; vtrum eadem ſint inuicem, an diuerſa, & quæcūq; de his quæruntur, nequaquā ſcimus, verū tunc ſciēter de ipſis cognitionem capimus, quando ipſius aīæ ſubſtantiam cognoſcimus, mutua vero demonſtratio non eſt. cū .n.

ſint

ſint omnino quatuor problemata, an ſit, & quid ſit, & quale quid ſit, & propter quid ſit: hoc quidẽ quod hæc ſint, ex euidentia accidentia capimus, & quod quid eſt ex ipſis coniecturam facimus, ex diffinitione autem nõ cognoſcimus quod accidentia ſunt. at quod quid eſt, & quale, & propter quid. quapropter per hoc quidẽ quod eſt ipſorum accidentium, quod quid eſt ipſius diffinitionis cognoſcimus, per hoc aũt quid eſt ipſius diffinitionis reliqua problemata ipſorũ accidentiũ. quare nõ ſm idem mutua demonſtratio eſt, hoc autem nihil abſurdum, per mutua quædam demonſtrare non ſecundum idem, verum ſecundum aliud, atq; aliud, & quod ſit huius mentis Ariſtoteles declarantes, quæ ſequuntur.

Quare ſecũdum quaſcunque diffinitiones, non accidit accidentia cognoſcere, at nec coniectare de ipſis facile. patet quòd dialectice dicta ſunt & vane omnes.

Conſona ſunt hæc ijs, quæ dicta ſunt, nam ſi principium omnis demonſtrationis eſt, quod quid eſt, omnis neceſsitas eſt, ſi talis non ſit reddita rei diffinitio, vt per ipſam de omnibus, quæ per ſe inſunt rei clarum ſit, vel uti per principium ſcientiam facere, vel cõiectura quædam accipere, qm̃ non omnia, quæ rei inſunt per ſe, in diffinitione manifeſtãtur, neceſſe eſt, inquit, talem diffinitionem dialecticam eſſe, & vane dictam, videlicet in vano latam, minimeq; rei naturę congruentẽ, neque tanquam ad applicandã rei ipſius intelligentiæ extremitatem, ſed eſſe ſuſpenſam, & rei naturam non contingere, neq; extremo pede cogitationis inhærere ſere rei; dialecticam autem, hoc eſt non naturalem, ſed ſimpliciter ad gloriam reſpiciẽtem, & vt aliquid dicere videatur, qua de re ipſe paulopoſt mentionem faciet in eo, quod dicit iram eſſe vltionis appetitum, nõ.n. naturalis eſt hæc diffinitio, nanq; ſubſtantiam iræ non declarauit, at ab ea abſcindens quiddã, quod in ea exiſtentiã habet per ſe diffiniuit, ex quo neq; conſequentia iram cognoſceremus, quemadmodũ ex eo, quod dicit, iram eſſe feruorem ſanguinis circa cor propter vltionis appetitum, hæc.n. diffinitio, quæ conſequuntur cognobilia facit, qm̃ palpitatio quædam cordis cõſequitur eos, qui correpti ſunt ira, circaq; eas partes, quæ ibi ſunt, fit caliditas, iratiq; rubeſcunt, hoc autem propter motũ ſanguinis eſt, talis eſt etiam à Xenocrate reddita aĩæ diffinitio, numerus.n. inquit, eſt ſeipſum mouens, qui.n. hãc audiuerit, ex ipſa poterit coniectare, & capere nihil eorum quæ in anima, aut in animali ſunt. Regulam autem nobis reddendarum diffinitionum per hæc Ariſt. tradidit, oportere ſcilicet ipſas eſſe tales, vt omnia quæ per ſe rebus inſunt, per eas, velut ab aliquo principio ſyllogizare poſsint, hæc enim perfectiſsima diffinitio eſt.

Tex. 12. *Dubitationem autem habent, & paſsiones animæ, vtrum ſint omnes communes eius quoque quod habet, an ſit aliqua etiam ipſius animæ propria, hoc enim accipere quidem neceſſarium eſt, at non facile, videtur autem plurimorum nullum ſine corpore pati, neque facere, velut iraſci, confidere, cupere, omnino ſentire.*

Poſtquam dixit problemata, quæ in ratione animæ quæri debebant, & eſſe quandam facultatem ad acceptionem diffinitionis enarrauit, i. è ſenſu cognitionem eorum, quæ per ſe ſunt ĩ aĩa, hoc etiam ipſum dicit, eſſe maxime dubium de paſsionibus animæ contemplationem quãdam capere, veluti occaſionem ad ipſam diffinitionem, non.n. habemus, inquit, è ſenſu diiudicare, an omnes animæ paſsiones vtriuſque ſimul ſint animalis, videlicet communes, an ipſa quoque priuatim quaſdam cões paſsiones habeat. neceſſe eſt.n. inquit, oĩno hoc ante capere ad aĩæ ſubſtantiam cognoſcendam, capere.n. illud eſt difficillimum. Si quidem igiẽ corpore, vt inſtrumento vtitur priuatim habens operationes, nõ ad diffinitionem vti corpore oportet, nanq; aſcia ſubſtantiam fabri non complet, ſin autem ſubſtantiam in corpore habet, vt ſimul vtriuſq; ſint operationes, neceſſe eſt in diffinitione corpore vti, quemadmodum diximus in ira. neceſſaria eſt igitur horum acceptio, at nõ facilis. paſsiones autem cõius ipſas operationes animæ vocauit. apparet autem vtplurimum nihil ſine corpore, pati neque facere, plurimæ nãque paſsiones & cum corpore fiunt, & circa corpora, etenim iraſcentibus, & triſtantibus, & cupientibus, & audẽtibus, & timẽtibus, & in oĩbus talibus ſimul patitur, atq; mouetur corpus, at etiã ipſæ horum paſsionum, operationes circa corpora ſunt Quare ſunt hęc vtriuſq;, non autem aĩæ propria.

Maxime autem videtur proprium intelligere.

Ecce iterum paſsionem ipſum intelligere vocauit, hoc veluti contra Andronicum Rhodium, qui librum de interpretatione adulterinum fecit, nanque ibi dixit Ariſtoteles intellectiones paſsiones animæ. quemadmodum dictum eſt in libro de anima, nullo modo autẽ appareat in libro de anima, veluti nominauit Andronicus, ipſas intellectiones paſsiones dixiſſe, ecce igitur & hic ĩquit, quam maxime autem ſimile eſt proprio ipſum intelligere, propria enim paſsione videlicet.

Si autem eſt, vt hoc imaginatio quædam, vel nõ ſine imaginatione, non continget vtique, hoc eſſe ſine corpore.

Si intellectio, inquit, vel imaginatio quædam eſt, vel abſque imaginatione non fit, omnino neceſſe eſt, vt neque intellectio propria ſit aĩæ, ſed vtriuſq; ſimul, ſiquidem imaginatio dependet à ſenſu, ex ipſo.n. Typos habet, ſenſus autem ſimul eſt vtriuſque, & hic quidem, veluti problematice hoc pacto dixit, manifeſte enim in tertio ſermone dixit abſq; imaginatione eſſe ipſam intellectionem, dicit autem ſic, primæ autem intellectionis; quid differẽt, vt imaginata non ſint, vel neque alia imaginata, at non ſine imaginatis, primas dicens intellectiones, quæ circa intelligibilia ſunt, quas ſine imaginatione eſſe enuntiauit. hoc autem, nõ ſine, tribus modis dicitur, vel enim neque nocens, neque iuuans, vt dicimus, non ſine vmbra, quod eſt in lumine corpus, neq; .n. corpus vmbra quicquam iuuat aut nocet: vel quod ex neceſsitate eſt, vt inſtrumentum, vel aliquid tale, veluti cum dicimus. Achilles virum ſe ſtrenuum præſtitit, at non ſine lancea, neceſſario nanque illi lancea opus erat ad ſtrenuitatem, non enim ſe ſtrenue gerere nudus poterat: vel quod ad impedimentum eſt, vt cũ dicimus, qui in hyeme nauigauit ſeruatus eſt, at non ſine periculo, hic enim capimus vt impeditiuum hoc, non ſine, in hoc autem neque alia imaginata, non ſine autem imaginatis, velut impeditiuum hoc, nõ ſine accepit, in propoſito autem dicto. Si autem eſt & hoc imaginatio quædam, vel non ſine imaginatione, hoc non ſine hoc ex neceſsitate inquit: vt ſi inſtrumentaliter indigeret intellꝰ imaginatione ad operationes proprias adimplẽdas, quare ſubintulit hoc, neque continget vtique hoc eſſe ſine corpore, veluti ĩ ſuppoſitionem antẽ ſermo eſt.

Si quidem igitur eſt aliquod animæ operum, vel paſsionum proprium, contingit vtique ipſam ſeparari: ſin verò nullum eſt ipſius proprium, non vtique erit ſeparabilis. Tex. 13.

Multa quidẽ ex hoc facta eſt expoſitoribus ambiguitas arbitrati.n. Philoſophum cõuertentia cum contrapoſitione

poſitione vſum eſſe, dubitauerunt haud imerito, ac ſi Philoſophus ex antecedente male ſit vſus cõuertẽtia, cum de conſequente ſactam eſſe conuertentiam oportuerit. dixit.n.inquit ſic, ſiquidem eſt ꝓpria aliqua paſſio aïæ, ſeparabilis eſt, poſtea accepit oppoſitum antecedentis, & parauit oppoſitum conſequentis, ſi autem nulla eſt propria aliqua paſsio aïæ, neq; ipſa erit ſeparabilis, cum debuerit ex conſequenti vice verſa conuertere: ſi autem non eſt ſeparabilis, non habet aliquam paſsionem propriam. Expoſitores autem Attici bene inquiunt, eum non hic oïno conuertentia vſum fuiſſe, at duo quædam coaptata accepiſſe duabus quibuſdam datis regulis, quas iam acceptas hinc indicauimus, quod horum oïno ſubſtantiæ ſunt ſeparabiles, quorum ſunt à corporibus operationes ſeparatæ, & quorum ſunt inſeparabiles operationes, eorum quoq; neceſſario ſubſtantiæ ſunt inſeparabiles: ſiquidem.n.ſit operatio ſeparabilis, ſubſtantia vero inſeparabilis, nam quidem operationes è potentijs, potentiæ vero de ſubſtantijs, cum ſit operatio ſeparabilis, quod ſi ſeparabilis eſt, neceſſe eſt aliquam operationem eſſe ſine ſubſtantia, & ſine potentia, quod quidem fieri non poteſt, oïs nãq; operatio ex potentia eſt, oïs autem potentia de ſubſtantia. oïno igitur neceſſe eſt, cũ ſit operatio ſeparabilis, eſſe quoq; ſubſtantiam ſeparabilem. Quod ſi hoc eſt, illud quodq; neceſſarium eſt, eam eſſe immortalem, atq; incorruptibilem. quid ita? oẽ.n.corruptibile, duobus modis corrumpitur, vel in ſua ipſius elementa reſoluendo, veluti noſtra corpora, vel extinguendo in ſubiecto, quòd ipſum fiat inutile, veluti muſica reſolutis chordis extinguitur. cum ſit igitur differentia duplex, vel vt in corporibus, vel vt incorporeis habentibus eſſe in corpore ſubiecto: ſi demonſtratum eſt aïam ipſam & incorporeã eſſe, & à corpore ſeparabilem, nullo igitur modo corrumpitur. Item, cum ſint operationes inſeparabiles, neceſſe eſt & ſubſtantias inſeparabiles eſſe: quod ſi ſeparẽtur ſubſtantiæ, erunt inefficaces, & fruſtra: nihil autem fruſtra neq; Deus, neq; natura facit. Quapropter oïno neceſſe eſt, cũ ſint operationes inſeparabiles, eſſe quoq; ſubſtantias inſeparabiles. hæ igitur regulæ ſunt, quas cõiter amplectuntur oẽs, & qui mortalem, & qui imortalem eſſe dicunt aïam, inſtantiæ feruntur ad has regulas, ad vtrãq; vna. & antea ad primam quomodo.n.(inquiunt) Ariſt. dixit quod ſi eſt aliqua paſsio propria animæ (idem ac ſi diceret operationem) ſeparabilem habet quoque ſubſtãtiam. ecce.n.(inquiũt) oculus habet operationem propriam, quod eſt videre, neque tamen habet ſubſtantiam ſeparabilem, non.n.poteſt oculus à corpore ſeparari. quid igitur ad hoc dicimus? quod hoc proprium duplex eſt, aut vt proprium partis, quemadmodum dicimus pedis proprium eſſe ire, non enim dicimus ire eſſe proprium pedis, tanquam pes nõ indigeat toto, pedi nanq; toto corpore opus eſt, at hoc dicimus veluti huiuſce partis præter alias proprium ſit, aut quod nõ ad ſubſtantiam toto egeat, quemadmodum ſi quis dicat viſcoſitatem in aqua mixta oleo, eſſe olei propriã vel dulcedinem in mulſo, eſſe mellis. dicit igit̃ talis, proprium non ſimpliciter vt partis, verum vt illud quod ad ſubſtantiam toto nõ indigeat, non enim mulſo, vt conſtet, eget dulcedo, ſed eſt à toto ſeparabilis, nanq; eſt in ſolo melle. proprium hoc igitur Ariſt. dicit, quod & exiſtenti ſeparabile eſt. Separabilis.n.dulcedo eſt à melle vtriuſque cum ſit mellis propria. Oculus quidem dicit̃ habere propriam operationem, non vt eam, quę toto indigeat, verum ad oppoſitionem totarum partiũ. Qm̃ huic toto opus eſt ad ſubãm, nãq; & cerebro, & neruis viſiuis, & ſpiritu, & hiſce talibus opus eſt. Quare propria quidem oculi operatio eſt vt ad alias partes, nõ aũt propria vt ad totum, nanq; illi toto opus eſt ad conſtitutionem. Inſtantia autem ad alteram regulã hæc eſt. qũo inquit, quod quorum operationes nõ propriæ, ſed vtriuſq; ſimul ſunt, ac ſi diceret ĩſeparabiles, horũ neq; ſubã ſeparabilis eſt? Ecce.n.(inquiũt) gubernatoris operatio quidem eſt inſeparabilis à nauigio, ſubã vero ſeparabilis eſt, ſeparatur.n.gubernator à naue. Dicimus igitur ꝙ ipſe gubernator operatur, & vt homo, & ipſe quidem vt gubernatoris operationes à nauigio ſunt inſeparabiles, neq; ipſius gubernatoris propriæ: quę vero ſunt vt hoïs, ipſę ꝓpriæ ſunt gubernatoris vt hoïs, quare & ipſa ſubã ſeparabilis eſt. non.n.hoc dicimus, quod oporteat ſeparabilem ſubãm oẽs habere proprias operationes, & ſi non oẽs habeat, non erit ſeparabilis: at cũ penitus habeat operationem quandam ſeparabilem, oïbus quidem modis eſſe ſubãm quoque ſeparabilem oportet, in inſeparabili autem ſubſtãtia, oportet oïno oẽs operationes cões eſſe, atq; propterea inſeparabiles. ob hanc rem igitur gubernator etiam, nanq; operatur in nauigio, & vt homo intelligens, diſſerens, comedẽs, bibens, & ſimplr affectus aïales, ideo & ipſa ſubſtantia à naue ſeparabilis, qm̃ aïa quoq; rõnalis in corpore exiſtens duplices habet operationes, has quidẽ vt in corpore, ipſa etenim quædam eſt veluti gubernatrix corporis, has vero vt aïæ rõnalis proprias. quæ igitur vt in corpore ſunt ipſius operationes, ipſę ſunt vtriuſq; ſimul inſeparabiles, vt mouere corpus, & viuificare, id.n.patet; quod has habet operationes, qñquidem ſit in corpore, nanq; ſi ſeparetur à toto corpore, quid mouebit? quid viuificabit? quæ vero vt rõnalis ſubſtantiæ ſunt operationes, diſcurrere, intelligere, ipſæ quidem tãquã nihil corpore indigeant, ſunt ipſius propriæ, atq; ob hãc cãm & ipſius ſubſtantiam ſeparabilem demonſtrant. quare & Ariſt. poſtꝙ̃ dedit oïs aïæ diffinitionẽ cõem, ſiue rõnem diffinitioni ſimilẽ, dixitq; quod eſt entelechia corporis naturalis inſtrumentalis potentia vitam habentis, quærit vtcunq; qũo dicimus entelechiam eſſe, vtrum, ĩquit, vt ĩſeparabilis entelechia eſt aïa, vel vt nauigator nauis? Quare ſciuit & ipſe entelechiam quandam ſeparabilem, inquantum vult eſſe aïam entelechiam. Rurſus quærũt, quare cum dixerit: ſi quidem igitur eſt aliquod aïæ operum, vel paſsionum propriũ. ſubintulit? continget vtiq; ſeparari. oportebat.n.dicere neceſſariũ eſſe ipſam ſeparari. Dicimus igitur, quod vt ad totũ ipſius habitum, hunc, qui eſt ad corpus, aut etiã ad corpora dixit. Qm̃.n.nũc, dum eſt in corpore, ſeparabilis eſt à corpore, propter hoc, inquit, eam poſſe à corpore ſeparari, & ſi rurſus fiet in corpore, & non penitus in infinitum æuum manet ſeorſum à craſsitudine huiuſce corporis, quod autem fit in quodam, & priuatur ipſo, contingentis naturæ hoc eſt, veluti caleſcere, & frigeſcere, ſedere, & ſurgere. Quare ſicut ego dixi, cum reſpexerit ad habitum totum, qui eſt ad corpus, eo modo dixit. fortaſſe autem vltra hæc extendens ſermonem, & vſque ad dictum corpus ipſius ſpeciei quod æterne inquiunt ipſi coaptatum eſſe, ſic dixit, continget, quod quantum inquit in eius ipſius natura ab eo ſeparari poteſt, & ſi nõ eſt neceſſarium ipſam ſeparari ab eo. tale autem contingens eſt, quo neceſſario non exiſtente, poſito tamen in eſſe, nullum impoſsibile ſequitur. quãtum igitur in ſua

ipſius

ipſius natura poteſt ab eo ſeparari. Prǽterea dicimus, quod contingens, quemadmodum ipſe dicit in libro de interpretatione, fertur & in neceſſario, dicimus enim poſsibile eſſe ſolem eſſe in ariete, & quidem cum neceſſario futurus ſit. poteſt igitur, & hic poſsibile accipi id, quod in neceſſario eſt.

Sed quemadmodum recto, quatenus rectum eſt, multa accidunt, veluti tangere aeneam ſphæram ſecundum punctum: non tamen tanget hoc, ſeparatum ipſum rectum, eſt enim inſeparabile, ſiquidem ſemper eſt aliquo cum corpore.

Obſcuritatem fecit dicto, æquiuocatione vſus cum ſit, neque diſtinxerit ea, quæ diuerſa ſignificant. Rectū .n. partim quidem capit ipſum participatum, ipſam dico rectitudinem, partim autem participans, videlicet vtrunq; ſimul, dico autem directum corpus, qualis eſt regula. hoc autem exemplum huiuſce rei eſt, quod operatione inſeparabili exiſtente, neceſſe eſt & ſubſtātiam eſſe inſeparabilem. quin igitur inquit, quod quemadmodum dicimus ſm punctum tangit rectum æneam ſphæram, demonſtratum eſt.n. in geometria quod & ſuperficies ſm punctum ſphæram tangit, & circuli linea ſimiliter, & nō qm̄ dicimus lineam hoc eſſe affectu affectam ipſam per ſe dicimus affici, ſed videlicet, quæ in auro, vel lapide, vel aliqua tali re ſit. nec qñ aīam ipſam exiſtentem dicimus pati, ipſam per ſe pati dicimus, at vtrum quæ ſimul. ob .n. cauſam appoſuit æneam ſphæram, ne ſermonem ipſum capiamus de recto, quemadmodum hi, qui tradunt diſciplinas, faciūt, geometra .n. demonſtrans quod ſphæra ſuperficiem circa punctum tāgit, nullā materiā accepit, ſed ipſas per ſe rōnes demōſtrat. Cum igitur dicat (queādmodū recto, quatenus rectū eſt) accipit quod in materia eſt: dicendo autem (non quidem tanget hoc ſeparatum rectum) rectitudinē ipſam, ipſa igitur, inquit, ſeparata à ſubiecto, non amplius patietur hoc, neque tanget æneam ſphæram, qm̄ nihil ei ſubſtituit. Accipit proportionale animæ quidem, rectitudinem: vtriq; autem, directum corpus: ſenſibilibus autem, quibus cōtra acipitur anima, æneam ſphæram. ſi igitur & anima ſic contra capitur à ſenſibilibus, vt rectum tangit æneam. patet ꝙ ſeparata à corpore, nō amplius corripietur à ſenſilibus, ſed ſtatim diſcedet. dicimus igitur ꝙ quemadmodum ſenſibile rectum ſenſiblem ſphæram contingit, ſic & intelligibile intelligibilem: igitur & anima ſeparata à corpore, & ſi non ab ſenſibilibus ſpeciebus corripietur, at certe ab intelligibilibus, & immaterialibus. hoc autem multa accidunt, quaſi dicat, ꝙ ſequitur habere omnia ſigna poſita, ad coaptandum altera recta, & ſimilia.

Tex. 14. *Videntur autem & animæ paſſiones omnes eſſe cum corpore, ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia: adhuc gaudium, & amare, atque odiſſe. ſimul enim cum iis patitur aliquid corpus.*

Duobus modis oſtendunt paſsiones aię non eſſe ipſius aīæ proprias, ſed vtriuſque ſimul, & ex hoc, quod omnino ſimul cum his mouetur corpus, nāq; cū ira circa præcordia ſanguis mouetur, cum cupiditate autem diſponitur etiam hepar, & pudore facies rubet ſanguine in ſuperficiem fuſo, fit aūt timore pallor, contractione ſanguinis in profundum facta, & ſimpliciter in vnoquoq; paſsione corpus aliquo modo ſimul diſponitur. ꝙ ſi corpus cū aīæ paſsionibus ſimul mouetur, id patet aīæ ſolius nō eſſe eas proprias, at vtriuſq; ſimul. primus autem modus ex hoc patet. altero autem modo id oſtēdūt, ꝙ illi qui ſic bene natura temperati ſunt, qualecūque temperamentum teneant in corporis affectuum motu, natura tales ſunt. videmus .n. aliquos commode quidem ſe habentes ad iram, qui eo modo temperati ſunt: aliquos vero difficilis eſſe motus, qui contrario tēperamēto conſtituti ſunt. ſimiliter in reliquis videmus, ꝙ aliqui ebrij fiunt, aut irratiores, aut timidiores, aut audentiores, aut impudentiores, & ex infirmitate fit aliquis aptior ad iracundiam, & aliqui tales cibi libidinem magis mouent, aliqui vero tales extinguunt. inde medici dicunt, ꝙ aīæ potentiæ temperaturas corporis ſequuntur, quare quoque dicunt qui talis ſunt conſtitutionis, proniores ſunt ad iram, veluti qui magis melancholici ſunt: qui vero calidiores ſunt, aut humidioris naturę, in libidinē ꝓpenſiores. & ſimpliciter i vnoquoque affectu in quādā cōplexionis qualitatē cām referūt, atq; etiam ſublimius aſcendunt in arcanas potentias, & eos memoria tenaciores dicunt, qui aridiori cerebro temperati ſunt, at eos eſſe tardiores ad intellectionem, contrarios autem contrariū affectū ſuſtentare. Similiter in imaginatione, atq; in reliquis affectibus, & quod ab initio temperies fecit, hoc idem ipſa viuendi rōm in temperaturam deduxit, ideo qui ſtudioſi ſunt cognitionis, & cibi, & potus curā modeſte gerunt. vnde & hoc dictum eſt, obeſus venter mentem ſubtilem non gignit. quare quidem non intelligeremus in ebrietate intellexiſſemus. Similiter autem & moderate ſe habentes circa nutrimentū. & imoderate, & oīno ingenioſiores, & acutiores, & econuerſo ſegniores iuxta tale temperamentum fiunt. Inde igitur medici dixerunt aīæ potentias ipſum corporis temperamentum ſequi. ad hæc aūt dnt expoſitores Attici, quod queādmodū ipſi dnt eam ꝓpterea eſſe in ſubiecto corpore, quia tales appetitus aīæ corporis tēperaturas ſequuntur: ita nos quoq; de cōtrario cōtrariū ꝑparauimus. ſi.n. qm̄ ipſos habet appetitus, qui tēperamētū ſequūtur, ꝓpterea inſeparabilis eſt: ergo ſi nō ſequatur tēperamentū corporis, erit ſeparabilis. Videmus igitur qđ quidā praue tēperati non habuerunt ſequentes appetitus ipſas tēperaturas propter phiam, ſed his meliores facti ſunt. quod quidē non eſſet factū, ſiquidem vt in ſubto potētia eſſet in cōplexione, ſicut eſſe albū, vel luteū, vel nigrū, quæ qdem de tali cōplexione fiūt, & ſi decies millies philoſophet quiſpiā, nō aliquid horū cōtinere pōt, donec è diuerſo cōplexio conſtituatur, ſic oīs erat neceſsitas, ſi velut affectus erat complexionis talis, appetitus talis ipſius aīæ, non poſſe eum, qui magis ad irā tēperatus eſſet, ab ira ſe continere, ſimiliter quoq; in alijs, nunc aūt non fit hoc, non igiť appetitus aīæ neceſſario ſequūtur complexiones corporis, & hoc ipſi quoq; medici dicunt, cum.n. dixiſſent aīæ potentias corporis cōplexiones ſequi, addiderunt ſine exercitijs phiæ. quare ſi poſſunt exercitationes circa philoſophiam id facere, vt aīæ inclinatio non ſequatur cōplexiones corporis: eſt aliquid igitur & in nobis, neq; ſequūtur neceſſario, quare nō in cōplexione habēt eſſe, ſi nāq; hoc erat, quō affectibus repugnauit? vū pugna, & fœderis violatio inter affectus & rōnē? nihil.n. corpori ſui conſeruatiuo repugnat, neq; cāæ repugnare contendit. quare ſi cauſa erat cōplexio aīatiuis oībus motibus non quidem aliqñ ipſa contra ſe pugnauiſſet, nāq; pugnantia contraria ſunt. quod igitur ſit anima rationalis à corpore ſeparabilis, illi, qui bene viuunt, ſatis oſtēdunt, quibus faſtidio corpus eſt. at qui nihil propriū ſubiectum deſpicit, verum quoque ſeruare ipſum vult: at aīa ipſa contrarium facere videtur, affectus autem quo-

niam dati ſunt aïæ in generationem deſcendenti dictis de cauſis, babentes in ſubiecto ſpiritu eſſe, tranſeuntes autem, quemadmodum diximus, in boc quoq; craſſum corpus non ſine tali quidem complexione fiunt, vt non ſine chordis harmonia, non tñ ſimpliciter effectus complexionum ſunt, ſed quemadmodum indiget non muſicus talibus chordis, ipſa vero harmonia ex iis rõnibus, quæ ſunt in muſico, in tali chordarũ cõuenientia facta eſt, eodem modo dicimus affectus non quidem ſine tali complexione fieri, non tñ complexionem eſſe aut cõplexionis effectus. Verum veluti ea, quæ ſponte naſcuntur, egent oĩno quidem tali terra, egent etiam pluuia, non tñ hoc eſt ſufficiens in ipſorum generationẽ, ſed hutum rationes de tota inſtitutione prodeunt: hoc modo dicimus ex inſtitutione tota rõnes in tali complexione inſundere rationes affectuum horum ſecũdum meritũ vniuſcuiuſque animarum rationalium. & quemadmodum ſpecies, quę ſit in ſpontaneis, neq; ex mixtione terræ, & aquæ ſimpliciter facta eſt, neq; extrinſecus ſuſtinendo ſponte præorſa ingignitur, ſed rationes inſtitutiuæ in tali elementorum aptitudine ingenerant, atq; inſtituunt affectum ſpecies. neq; .n. cauſæ priora effectibus facere deſiderant. ſi .n. velut iam diximus, complexio cauſa eſt iræ, & cupiditatis, & ſenſus, & imaginationis, illud, quod eſt ſine vita, erit vitæ cauſa (vitæ .n. quædam ſunt ipſe) & quod eſt inanimatum, animæ, quodq; eſt inſenſibile, cognitionis, quod quidem abſurdum eſt. At illud fortaſſe dignum eſt inquiſitione. Si irrationalis aïa, & vegetatiua ĩ ſubiecto corpore babent eſſe, quod autem ſponte ſubſiſtit melius eſt eo, quod in altero habet eſſe, ſponte ſubſiſtens autẽ corpus, melius igitur talibus aïabus corpus eſt, quid igitur dicimus eas ipſas aïas non eſſe velut in ſubiecto corpore, ſed velut in materia formas? forma nanq; aïalis eſt aïa, vbiq; vero forma melior eſt materia, nõ .n. carnis forma, vel ignis, vel alterius cuiuſnam corporis, qm̃ per ſe ſubſiſtere non poteſt, iam & peint materia, quoniam neque ipſa materia carens forma in ſubſiſtentia eſt ipſa per ſe, ſed cum forma quadam conſpicitur. ipſa autem continua materia, & ſi per ſe ſubſiſtit, veluti ligna abaculi, nõ vt ſimpliciter materia ſubſtiterũt, ſed vt ſpecies quædam ligni, qñ autem fiunt abaculi materia ligna, tunc videlicet ligna peiora ſunt abaculi forma, qm̃ ligna quidem ſunt huius gratia, abaculus vero finis, quid igitur differt hoc vt forma in materia, ab eo quod eſt in ſubiecto? q ipſa forma quidem coniuncta materiæ perficit vnius rei ſubſtãtiam, veluti abaculi forma cum lignis iuncta abaculum perfecit. ſimiliter forma carnis cum elementis, vel humoribus, carnem, in aliis quoque ſimiliter. quod autẽ eſt in ſubiecto non facit vnam ſubſtantiam cum ſubiecto, velut album cum corpore non facit aliam quandam formam, nihil enim confert ad eſſe corporis ipſum album ineſſe & præſens, & abſens.

Indicat autem, aliquando quidem ab fortibus, & manifeſtis paſſionibus nihil concitari, aut timere: aliquando vero & à paruis, & debilibus moueri.

Quod, inquit, non ſunt animæ proprij, ſed vtriuſque ſimul, patet ex iis, è quibus quali corporis diſpoſitione intenduntur, & remittuntur, ſunt .n. quidam ea complexione conſtituti, vt & ſi infinita ſint irritantia, non moueantur ad iram, cum refrigeratum atq; torpentem ſanguinem circa cor habeãt; alij autem ſunt faciles ad perturbationem adeo, vt & valde paruis, & leuibus irritantibus ſtatim concitentur ad iracundiam, q feruentem ſemper ſanguinem circa cor habeant. vnde & hi, qui furore affecti ſunt, eo ferueſcente, perturbationẽ ferunt econuerſo in timiditatem, confidẽtiamq; ſimiliter, illi quidem magis etiam terroribus manent interriti: hi vero ſæpenumero nullo etiã terrore inſtante in metũ, atq; in ignauiam facillime mouentur. Qñ talem cõplexionẽ conſecuti ſunt, qualis eorũ, qui timidi ſunt, cõtrahitur nanq; horum calidũ in profundum, quare quoq; pallidi fiunt. Pallor autem ipſum cepit in genis. qñ igitur quiſpiam talem ab initio complexionẽ conſecutus fuerit, facile pronus eſt ad affectum, quare ſi affectus hi aïæ proprij erant, haud oportebat ipſos corpori coniungi, neq; ex huius diſpoſitione prĩcipium ſumere: ſed quomodocunq; ſe habeat corpus, ita ipſam vel moueri, vel non moueri ad affectus: Nunc autem & ætates affectum formas variant atq; cõmutant, complexione videlicet cum tempore commutata, quapropter vtriuſq; ſimul ſunt hæc, ſi nãque vt inſtrumento vſa fuerat aïa irrationalis, & vegetatiua ipſo corpore, non quidem ab ipſo mota eſt, nullum .n. inſtrumentum mouet artificem, ſed ab eo mouetur, neque mutata inſtrumenta commutant appetitus artificum. Corpus vero tali vel tali complexione conſtitutum, tales potentias vna commutat.

Quando turget corpus, & ſic ſe babet, quemadmodum quando iraſcitur.

Videlicet ſi corpus ea complexione ſit conſtitutum vt in iram ſit facile, ſic autem erit, ſi talem babuerit cõplexionem, qualis ſit iraſcentium: tunc enim, qui ſic erit conſtitutus, erit ad iram pronus.

Adbuc autem magis eſt hoc manifeſtum, nullo enim terribili accidente, fiunt in paſſionibus ijs, quæ timentis.

Certe manifeſte demonſtrationes ſunt, quod hi affectus animæ proprij non ſunt, quando nullo etiam extrinſecus mouente propter multam corporis in hunc affectum inclinationem quiſpiam patitur idem, quod quidem alius magnis è terroribus patietur.

Si autem ſic ſe babet, id apertum eſt quòd affectus ſunt rationes in materia. Quare diffinitiones quoque tales ſunt, vt Tex. 15.
iraſci motus quidam talis corporis eſt, aut partis, aut potentia ab hoc huius gratia.

Si ſic ſe habet, inquit, videlicet, ſi non proprij hi affectus aïæ ſunt, ſed vtriuſq; ſimul, rationes ſunt materiales, videlicet formæ ſunt in materia ipſum eſſe habentes, & nõ ſeparabiles. quare diffinitione tales ſunt, vt iraſci motus quidã talis corporis, aut partis, aut potẽtiæ ab hoc huius gratia. ſi nãq; naturalis eſt opus de materialibus formis diſſerere, alię aũt formę in alia materia ſunt: neceſſe ergo eſt, vt naturalis diffinitiones ipſas reddat & ex materia, & forma, & eſt cauſa per quam forma in materia fit, de forma .n. diſſerens neceſſario quoque de materia diſputabit. hoc enim inter illa, quæ ad aliquid ſunt, collocantur, neceſſario aũt & de cauſa per quam forma eſt in materia diſputabit: ſi quidem naturalis eſt artifex. Quod ſi ars rõnes debet ſcire eorũ, quorum eſt ars, ego .n. (inquit Plato) artem non voco qđ ſit res irrationalis, vt igiẽ ſummatim tradat formã naturaliũ diffinitionum, motus inquit, vt dicimus in ira ſeruor, motus .n. feruor talis corporis, videlicet naturalis inſtrumẽtalis, vel partis, etenĩ ſæpenumero circa totũ corpus affectio fit, quã volumus diffinire, vt ſi tactum diffinimus, nãq; eſſe motũ totius corporis dicemus: partis vero, vt ĩ ira, dicẽtes feruorẽ eſſe ſanguinis circa cor: vel potẽtiæ, vt ſi non dicamus feruorẽ ſanguinis circa cor, ſed feruorẽ calidi circa cor. Manifeſtũ eſt aũt qđ & per ſanguinẽ

ipſum

ipſum calidum, & per calidum ipſe ſanguis ſignificabitur, ab hoc huius gratia, ab eo videlicet, qui iniuria affecit, quod ipſe coutra ſit affectus iniuria. Cum igitur diximus, propter vltionis appetitum, ſignificauimus vtraque, nãque vltio ſignificat eum quoque, qui vultus eſt, & vltionem.

Et propterea iam naturalis eſt conſiderare de anima, vel omni, vel tali.

Ex quo.n.naturales tales formas cognoſcit, de quibus naturalis couſiderat, tales autem naturales diffinitiones, & aſſumentes materiam: naturalis igitur eſt, de talibus, animabus quæ non ſine materia ſunt, differere. nanque de animabus, quæ materia carent deque intellectualibus diſputare (quemadmodum in libro de panibus aïalium dixit) eſt ipſius primi Philoſophi. neceſſe eſt.n.eum, qui de intellectu differat, de intelligibilibus quoque diſputare, hoc autem eſt opus ipſius Theologiæ, ſed (quemadmodum diximus iam) perfectus naturalis ſeipſum reducet in abſtractas cãs naturalium vt ipſe quoq; in phyſica. poſt rõnes de motu, de ĩmobili cã diſputa.facta, dixit ex hoc igitur principio cœlũ, mundúq; pepẽdit, ſimiliter & in tractatu de gñatione, & hic poſt quam igitur & de ũs vt cauſis naturalium diſputabit: etenim dixit iam de rationali anima, quod eſt, vt priucipium animalium, propterea inquit hic, vel de oĩ.

Tex. 16. *Differenter autem diffinit naturalis, & dialecticus vnum quodque ipſorum, vt quid eſt ira, hic enim cupiditatem recontriſtationis, vel aliquid huiuſmodi: ille vero ſanguinis, vel calidi circa cor feruorem.*

Cum dixerit affectus aïæ eſſe rationes materiales, & eſſe naturalis ſpeculari de anima, vel omni, vel quæcunque non ſiue materia eſt, vult reliquum per hæc demõſtrare. Qualis videlicet ipſi naturali de anima diffinitio conueniat, cum igitur ſint hęc tria iu rebus naturalibus materia, forma, & cauſa per quam eſt ipſa forma in materia, circa hæc quinque verſantur methodi, naturalis, particularis ars, dialectica, mathematica, prima philoſophia. Quærit igitur quomodo vnaquęque ex illis methodis propoſita definiat. At prius dicamus circa quæ ſubiecta vnaquæque harum verſetur. igitur opus naturalis eſt de oĩbus dictis differere, & de rerum naturaliũ materia, & de forma, & de cauſa, qua forma eſt in materia, vt quæ nam ſit cœleſtium materia. quod non quatuor elementa, verum alterum quodpiam horum quintum corpus, quid forma, quod ſphærica: propter quid autem ſphærica, reddet huius cauſam, & quod ipſius ordiuis eſt, & ex habitu, quem habent ad ea, quæ ſunt aute ipſa, quemadmodum Plato in Timæo quæſieuit propter quid cœlum ſphæricum, quod (inquit) oportebat omnia compræhenſurum, a tcircundaturum omnia, habere capaciſsimam omnium figuram, capaciſsimum autem in planis eſt, circulus, in ſolidis vero ſphæra, demonſtratur.n.quod figurarum, quæ ſunt æqualis menſuræ, ea quæ plures habet angulos, capacior eſt, & propterea quæ ſine angulis eſt oĩum capaciſsima eſt, veluti ſi ſpatium quadrangulare ſit, atque alia, quæcunque de figuris multorum angulorum, vt hexagonus, habet autem quadragonus & hexagonus ambitum quatuor vlnarum, ſit autem aliud ſpacium rotundum, videlicet circulus, earum quatuor habens ambitum, illud ſpaciũ figuræ, quod habet ſex angulos, maius eſt eo, quod habet quatuor latera, quod autem circuli ſpacium eſt hexagono maius eſt, ſimiliter quoq; iu ſolidis in cubo ſcilicet & octahedro, & dodecahedro, & ſphæra, & reliquis, id.n.quod erit multorum angulorum plus capiet quam cubus ſm ſpacium, ſphera vero capacior erit eo, quod multorum erit angulorum. Reddit aũt & Ariſto. naturalem cauſam figuræ. Dicit.n. ſphæricam figuram, illi quod eſſet futurum æternum, conuenire, quæ figura neq; priucipium habet, neq; finem: verum ipſa in ſeſe contrahitur. Plotinus quoq; naturalem cauſam figuræ ipſius hanc cœli ex habitu, quem habet ad ea, quæ ſuut ante ipſum. cõtinue autem ſunt ſuper cœleſtia intellectuales ſubſtantiæ, maxime vero oportet effectum continuæ cãæ eſſe ſimilem, & eius imaginem, atq; imitationem ferre, propterea igitur (inquit) circulariter mouet cœlum, quia intellectum imitatur, proprium nanq; eſt intellectus, ad ſeipſum verti, ipſe.n. videns eſt, ipſe viſus. cum nanq; videat ſpecies, ipſum ſe videt, ſeque ipſum videns ſpecies ipſas videt: plenitudo eſt.n.ſpecierum, & ſpecierum ſpecies, cœlum igitur habet figuram ſphæricam propter circularem motum, quem habet propter eam ſimilitudinẽ, quam cum intellectu habet. & aliter imitatur intellectum impartibiliter vbiq; exiſtẽtem, vt igitur ille ſimul vbiq; eſt hoc modo cœlum eſt vbiq;, quo igitur vbiq; ſit, quod vbiq; eſt, imitatur, perfectio nanq; p̃iorum eſt ad ſuperiora conuerſio, & ſimilitudo. Reddit adhuc Ariſt. naturalem cãm figuræ hanc, quod.u.(inquit) æternum futurum eſt, huic ſphęrica figura decens eſt, quæ figura neq; principium habet, neq; finem, ſed ipſa in ſeſe vertitur. hoc igitur modo naturalis oĩum naturalium reddit & materiam, & formam, & cãm, atq; ideo diffinitionem aſsignat de materia, de forma, & de cã, per quam eſt iu materia forma. Particularis vero artifex ipſe quoq; circa hæc oĩa ſe habet, at à naturali differt, qđ ipſa res circa particulare aliqđ verſatur, vt medicus circa humana corpora. Architectus circa lapides, & ligna. Sed hic quoq; diffinitionẽ reddet. amplectens & materiã, & formã, & cãm. Differt autem & ſic à naturali, quia particularis artifex proximas ipſas cãs aſsignat ſolas, naturalis vero quoq; primas vt cauſas, quę gñationis, & corruptionis ſunt, ipſe medicus proportionem humorum, & horum proportionis elemẽta. Naturalis aũt progredietur vlterius & in mãm & in formã. nanq; oportet ipſum quoq; particularẽ artificem cãm cognoſcere. ego.n. (inquit Plato) non artẽ voco, quæ ſine rõne ſit res. Dialecticus autem diffinitiones aſsignabit ẽ formaq;, & cã. has.n. circa res ipſe verſatur, & hanc ipſam non vt cauſam conſiderans, at ſimpliciter, vt rem quandam vel formam, veluti quod ira eſt vltionis cupiditas, hic nullo modo ſubſtantiæ ipſius iręnobis notitiam dedit. At ſolam cauſam, per quam ira eſt, dixit, eſt.n. vt ferat moleſtiam in eum, qui ante iniuria affecit, & ideo vanam eſſe eam diffinitionem dicit, quia rem ipſam non ſuſcipit. Quod autem & cauſam dicens, non vt cauſam ipſam reddit, ſed ſimpliciter vt rẽ quandam manifeſtam, ideſt, ex his, quod effectus mentionem non fecit, effectus autem cupiditatis eſt feruor ſanguinis circa cor. Qm̃.n. vult contra moleſtiam ferre: propterea mouet ſanguinem circa cor. Quare ſi qdem dialectica diffinitio cauſam dicens, nõ effectus mẽtionem fecit, oĩno autem ſit neceſſe differẽtem de cã effectus quoque mentionem facere (hæc enim ſunt ad aliquid) illud patet quod cauſæ mentionem facit, non vt cauſæ, ſed (quemadmodum dixi) veluti rei. Mathematicus autẽ verſatur & ipſe circa formas à materia ſeparabiles, non omnes, at quęcunque cõſideratione ſeparari poſſunt, hæc autem ſunt, quę vocantur communia ſenſibilia,

ſibilia, veluti magnitudines, & figuræ: carnis enim forma, & oſsis, & talium rerum, neq; per conſideratione ſeparari à materia poſſunt, molle.n. & liquidum, & rubeum, & alia, quibus informatur caro, quo ſimul cognoſcãtur propriam materiam cognitam ſimul habẽt; ablata autem materia, ſimul quoque ipſa auſeruntur, Aſsignat igitur mathematicus earum formarum, quæ ſunt à materia abſtractæ, diffinitiones, non curans materiam illis per ſe redditis, ideo neq; cauſæ in diffinitione mentionem facit, ſi nanque cauſam diffiniret, oĩno quoq; materiam ſumeret, Qm̃ igitur de materia non diſputat, propterea neq; cauſæ meminerit, Veluti quid eſt triangulus? eſt figura, quæ tribus rectis lineis continetur. Quid eſt circulus? eſt figura, quæ vna linea continetur. in his nullam materiæ mẽtionem fecit, atq; ideo, neque cauſæ, per quam in hac materia hæc forma eſt, ſed ſi quidem eorum, quæ per ſe figuris eueniunt cauſas aſsignabit. vt quid ita triangulus duas rectas æquales habet? Primus autem Philoſophus de formis oĩno ſeparabilibus à materia diſputabit, formarum nanq; materialium ſunt quoque in anima noſtra rationes, & quæ abſtractæ ſunt in opificis mente, & earum quæ ſunt in anima, aliæ quidem ſunt diuiſibiles, quæ ſunt in imaginatione, aliæ vero impartibiles, & indiuiſibiles, quæ ſunt in rationali parte ipſius animę. ipſe igitur Geometra de diuiſibilibus formis, quæ ſunt in imaginatione diſputat imaginatione.n. vius eſt, vt abaculo operans, & ſpatia rometiẽs atq; putans, ipſe vero primus Philoſophus diſputabit hiſce de formis, quæ ſunt in parte rationali ipſius aĩæ, deque opificibus, at eæ differunt, ꝙ illæ quidem in anima ſunt imagines primorum, & rerum cognoſcitiue, hæ vero aliæ ſunt exemplares, & factiuæ. diſputans igitur de opiſicibus, vt ſpeculatiuus operabitur, de iis autem quæ ſunt in anima, veluti purgatiuus, purgatiuus enim operatur, quãdo ad ſe conuertitur, & animæ ſubſtantiam cognoſcit, tunc enim per ſcientiam vere purgatio eſt & affectuum, & ignorantiæ, qui autem cognoſcit animæ ſubſtantiam, ille plenitudinem eſſe formarũ cognoſcet, & propterea dicet reminiſcentias eſſe diſciplinas. Qui enim cupiditatem vlciſcẽdi diffinit, dialecticus videlicet eſt, hoc autem cauſa eſt, & finis ipſius iræ motus. Qui vero feruorem ſanguinis circa cor, vel calidi, naturalis eſt, hic autem ex materia diffinit, materia enim ſanguis eſt circa cor, vel ſimpliciter calidum, Quomodo autem dicimus hoc eſſe ex materia? atqui videbitur id eſſe ex forma, & materia, dixit.n. feruorem eſſe, hæc autem forma eſt iræ, materia vero ſanguis circa cor, at cauſa tanquam finalis eſt propter cupiditatem vltionis. Verum dico ego, quod non ſimpliciter feruor forma eſt iracundiæ. Quoniam ſic quotieſcunque ferueret ſanguis circa cor ex alus quoq; occaſionibus, eſſet ira, ſed eſt forma iræ feruor ab hoc factus (vt ipſe paulo ante dixit) ab eo dico qui triſtitiam intulit, quare ſimpliciter feruor ſanguinis eſt vt continua materia ſubiecta huic feruori, qui fit propter eum, qui moleſtia affecit. Quando igitur formæ meminimus? quando proponimus, quod appetitus vltionis eſt, dicendo enim iram eſſe appetitum vltionis, tunc meminimus ab eo, qui affecit triſtitia, motum eſſe feruorem, & hac de cauſa vt in ipſum contra feratur triſtitia, hoc enim tuliſſe triſtitiam eum quoque, qui triſtitiam dedit, ſignificat.

Horum autem alius quidem materiam reddit, alter vero ſpeciem, & rationem.

Naturalis.n. materiam reddit, dialecticus autem ſpeciem, ſiue cauſam, eſt.n. cauſa quoq; veluti forma deſignans iræ affectum præcipium, nam quoque per alias quaſdam cauſas (quod dixi) ſanguis circa cor mouebitur. at non vt contra dolorem ferat, hoc.n. deſignatiuum eſt iræ, quapropter ipſa cauſa erit, & forma, & hic quidem pleniſsime dicit ipſum naturalem de materia diffinitionem reddere, deinceps autem poſtquam hoc ipſum diligentius inquiſiuit, quæ ſcilicet naturalis diffinitio ſit delectum facit, atque dicit eam eſſe, quæ cum materia formam quoque reddit non ſine cauſa.

Alia enim ratio eſt, alia vero rei.

Subdiſtinguendum eſt, inter, enim, coniunctionem, & vero, vt ſic ſe habeat, alia quidem enim ex diffinitionibus ratio eſt, cauſa, ſiue forma iræ: alia vero rei eſt diffinitio, videlicet ſubſtantiæ & materiæ.

Neceſſe autem eſt eſſe hanc in materia tali, ſi erit.

Hanc (inquit) è forma diffinitionem, ſi futura eſt in ſubſiſtentia, neq; debet eſſe vana, & de nulla re ferri, neceſſe eſt eſſe in materia. quare perfecte redditurum diffinitiones, materiæ quoq; mentionem facere oportet,

Quemadmodum domus hac ratio quidem talis vtique ſit, quod protectio eſt prohibitiua corruptionis, quæ fit à ventis, & imbribus, & caloribus: alia vero dicit lapides, & lateres, & ligna.

Diffinitio igitur (inquit) quæ dicit, protectio eſt prohibitiua, & quæ ſequũtur, ea eſt dialectica, cum cauſam domus finalem reddiderit: quę vero diffinitio dicit, domum eſſe lapides, & lateres, & ligna, ipſa materiam reddet, qualis eſt igitur forma domus? eſt quidem (veluti jam dixi) ipſa cauſa forma, niſi dixeris formam continuam domus talem ex his quæ dicta ſunt, compoſitionem, materiam vero talia ligna, & lapides, & lateres. neque enim quælibet ſunt.

Alia autem in his formam horum gratia.

Aſsignatis duabus diffinitionibus, altera ex materia & altera de forma; nunc inquit aliam eſſe diffinitionem quandam, quæ & materiam, & formam, & cauſam aſſumet, veluti domum eſſe protectionem in tali compoſitione lapidum, & laterum, & lignorum, poſtea & cauſa eſt, & hæc eſt forma, in tali materia eſſe prohibitiuã corruptionis, quæ fit à ventis, & imbribus, & caloribus, non.n. ſufficit dixiſſe, quod eſt protectio prohibitiua corruptionis, & quæ ſequũtur in affirmationem domus, per hoc enim ſic & ſpelunca erit domus. & tentorium, ſed opus eſt addere qualitatẽ materiæ, & cõpoſitionis.

Quæ igitur naturalis harum trium, inquit, diffinitionum? Qualem naturalis eſſe dicemus? vtrum quæ circa materiam, rationum autem ignorans? an quæ circa rationem ſolam? an magis quæ eſt ex ambabus?

Cum dixerit, an magis ex ambabus, ſimul cum diuiſione relictam particulã diuiſionis adpoſuit, an magis ex ambabus cum dixerit, ſimul iudicium quoque contexuit: ex ambabus autem dixit, quia quidem ſunt tres in naturali diffinitiones, materiæ, formæ, & cauſæ, quod (vt ſæpenumero dixi) cauſa ipſa forma eſt.

Illarum vero quæ eſt vtraque, aut non eſt aliqua, circa affectus materiæ non ſeparabiles, neque inquantum ſeparabiles. Tex. 7.

Cum dixerit in principio, dialectici quidem eſſe diffinitionem datam de forma, naturalis autem de materia redditam, poſtea progreſſus & recte diſpoſito ſermone poſt quam dixit naturalis eſſe diffinitionem ex ambabus aſsignatã: quærit cõſequenter de reliquis duabus diffinitionibus, ea quæ de ſola materia, & ea quæ de

forma

forma redditur, cuiuſnam ſit artificis alterutra diffinitio, & quidem de ea, quæ datur de forma ſola nihil dicit ꝙ ea ſit lectidiaci, de qua iam dixit, de ea vero, quę eſt ex materia ſola, dicit nullam eſſe artem, quæ circa materiã ſolam verſetur, oĩs nanq; ars ſubiectæ ſibi materiæ imponi formam vult. quare non eſt ars quæ de materia ſola diffinitur, at non ſimpliciter dixit, quod non eſt ars, q̃ verſatur circa materiam, ſed circa affectus à materia nõ ſeparabiles, neq; inquantũ ſeparabiles, eo quia oĩs artifex non de materia ſimpliciter diſſerit, verum de quadã cui oĩno quædam paſsiones per ſe accidunt. ipſe quoq; naturalis, & ſi de materia ſimpliciter diſſerit de hac tñ cuiuſdam diſputat, quænam, eorum quæ fiunt in altis materia & vniuerſe, & particulariter, quænã grandinis, quæ niuis, & reliquorum. Similiter quoque de his, quæ fiunt in terra, quæ animalium, quæ metallorum, & reliquorum. Quoniam igitur de hac cuiuſdam materia eſt artificibus ſermo, ipſa autem materia per ſe habet affectus accidentes, quorum quidem ſatagũt artifices, ideo appoſuit circa affectus materiæ. Quærit.n. faber ad ianuæ ſtructuram ligna tecta, qui ſi interrogetur, propter quid ita id faciat, rñdebit vt illa cõueniant inter ſe. Quærit ipſe nauium fabricator, vt ita dicam, non ebenum, quia denſa eſt, & non ſupernatat, fortaſſe autem neque quercum, ſed ea, quę rariora ſunt vt cupreſſum, & talia. Similiter ędium opifex affectuum propriæ materię ſatagit, quod non oportet (ita dicam) pumicoſos lapides accipere, qm̃ fragiles, & ita ĩ oĩbus reliquis artificibus, appoſuit autem huic non ſeparabiles, neq; inquantum ſeparabiles, non ſeparabiles quidem, qm̃ affectus enumeratarum materiarum, magis autem oĩs materiæ, veluti materiæ affectus inſeparabiles ſunt, vt materiæ nauigij lignorum hoc rarum, qui affectus eſt inſeparabilis vel lapidum materiæ domus hoc dẽſum, hoc autem non inquantum ſeparabiles, videlicet inquantum neq; ratione ſeparari poſſunt quidam nãq; affectus ratione ſunt ſeparabiles, veluti figuræ & omnia mathematica, conſideratione.n. poſſumus hæc ſeparare, hoc vero rarum ligni, vel denſum neq; cogitatione ſeorſum ſpeculari poſſumus. hi ſunt igitur affectus materiæ: qui neq; cogitatione ſeparari poſſunt, qui quoq; aſſumuntur in ratione materiæ, hoc enim (vt ita dicam) rarum lignum hoc ipſum totum materia eſt. figuræ vero non ſunt affectus materiæ, ſed corporis, corpori nãq; informato accedunt, ſed non quatenus naturali. quare quoq; ſeparabiles ſunt ratione, qui.n. ſunt vt naturalium corporum affectus, hi ſunt inſeparabiles, veluti rarum, denſum, graue eodem modo neq; ſeruor iræ, qui eſt in ſanguine, ſeparabitur, neq; per cogitationem, quapropter hoc totũ, ſeruor ſanguinis circa cor, eſt ipſius iracũdiæ materia. non eſt igitur, inquit, ars quæ circa ſolos affectus materiæ verſatur ſine aliqua ratione, & cauſa. Quare & ipſe Plato bene inquit, hoc ego non voco artem, quæ ſit irrationalis res. Quod ſi ita eſt, nullus diffinitionem ex ſola materia aſsignabit.

Sed naturalis circa omnia, quacunq; talis corporis, & huiuſmodi materia ſunt operationes atque affectus, alius autem circa ea, qua talia non ſunt, & quidem circa aliqua, ſi contingat artifex, vt faber, vel medicus.

Quoniam igitur dixit, circa omnia, ſecernit ipſum ab eo artifice, qui circa vnũquodq; eſt. ſingulus nãq; illorum circa particulare aliquod ſe habet. Dicẽdo autem, talis corporis. ipſum ſeparauit à mathematico, nõ.n. figuras, inquantũ talis corporis figuras conſiderat. Quare neq; materiam in diffinitionibus aſſumit. adhuc vero ſeparare ipſum poſſet & à dialectico, & à primo philoſopho, nullus nãq; horum inquantum talis corporis hos affectus conſiderat, neque in materia quemadmodum iam diximus, de oĩbus igitur naturalis opus eſt dicere quæcũq; talis corporis ſunt, non.n. ſolum de corpore diſputabit, verum etiam de hoc corpore, de oĩbus igitur inquit, per quæ ſingulum corpus hoc aliquid eſt, & de tali materia, nãq; vniuſcuiuſq; continuam materiam reddit cum proprijs ipſius affectibus vel operationibus. omnia nãq; corpora materialia in faciendo, vel patiendo videntur, vel operationes, & affectus (vt ait Alexander) pro hoc dicet de affectibus his, qui ſunt in materia, & corporibus cum rõne ipſorum videlicet cã: quæ autem non talia ſunt, alius nõ talia quæcunq; enumerauit. Si nãq; particularis artifex circa ea quæ dicta ſunt verſatur, non ſaltem circa oĩa, horum igitur præter ea, quæ dicta ſunt, de quibuſdã quid eſt vſis artifex diſputabit, vt faber de lignorũ rectitudine, aut ariditate: de quibuſdã autẽ medicus, de corporibus ęgrotãtibus.

De non ſeparabilibus quidem, inquantum autem non huiuſmodi corporis affectus, & ex abſtractione mathematicus.

Etenim mathematicus de inſeparabilibus quidem formis diſſerit: at non vt talis corporis affectus ſunt, videlicet non vt æris affectus, aut ligni, aut cuiuſdam talis, at veluti deprædatus ea, quæ ſunt materiæ, hoc.n. ſignificat, quod ait ex abſtractione ſic de ipſis per ſeipſa cõſiderat. Carnis.n. forma & ligni, & talium inſeparabilis eſt, & talis corporis affectus haud ſeparari poteſt à tali elementorum concurſu, & temperamento, quare neq; per conſiderationem ſeparari poſſunt, mathematicas quidem figuras inquam eſſe & ipſas inſeparabiles à materia, ſed non vt tale ſubiectum exiſtentes ipſi, quapropter & plurimis ex ipſæ inſunt, & ligno, & lapidi, & aliis plurimis carnis forma, vel oſsis non ſic ſe habente, igitur. quia talis corporis non ſunt affectus, propterea & animo ſeparari poſſunt impediẽte nihil materia, in qua conſtiterunt.

Qua vero ſunt ſeparata, primus philoſophus.

Volentes Philoſophum ſcire, dictiũculæ huius ideas accipiunt: ecce inquit ſciuit ſeparabiles formas horum, quæ hic, de quibus inquit primum Philoſophum diſſerere. coinferunt autem, & alibi ipſi dicta in teſtimonium, quod ipſe eſt, qui dixit eſſe ordinem duplicem, alterum quidem in Imperatore, alterum vero in exercitu, & eum, qui eſt in Imperatore eum facere, qui eſt in exercitu, & rurſus inquit eſſe duplicem ſanitatem, alteram quidem in medico factiuam ſanitatis ſm̃ rõnem, alteram vero in ſano corpore, quare ſciuit & ſeparabiles formas. alij autem non volentes ideas ipſum dicere, inquiunt eum dicere ſeparabiles formas ſubſtantias ipſas diuinas, quæ quidem omnino diuiſæ ſunt à materia. quemadmodum ipſe quoque alibi dicit eas abſque potentia eſſe operationes.

Sed redeundum eſt, vnde oratio defluxit. dicebamus autem quod affectus anima inſeparabiles eſſent à naturali materia animalium, inquantum tales ſunt, ira, & metus, & nõ quemadmodum linea, & ſuperficies. Tex.18.

Poſtquam dixit paſsiones aĩæ materiales eſſe rõnes, & ideo non de oĩ anima naturalis eſſe diſſerere, ſed de ea, quæcunque eſt non ſine materia, & ob eam rem coactus diceret quot modis materialia ſint diffiniẽda, qualique diffinitione naturalis ipſe vteretur, poſtea cũ prę terierit, atque dixerit, qui nam reliquis vtantur diffinitionibus,

tionibus, quod nihil ad propoſitum tractatum confert nunc in ſermonem de paſsionibus aīæ regreditur, & ea, quæ dicta ſunt in memoriã reducit, quod aīæ paſsionibus ad inuẽtionem diffinitioni egemus. Scimus igitur, ĩquit, quæ aīę paſsiones dicũtur, eas aīæ ſolius haud eſſe proprias, at vtriuſq; ſimul, & ab hoc inſeparabiles, quæ neq; conſideratione ſeparari poſſunt, quemadmodum in linea, & ſuperficie, hæ nanq; licet habeant à corporibus inſeparabilem inexiſtentiam, conſideratione ſaltẽ ſeparãtur, non ſic igitur aīæ paſsiones ſunt ſeparabiles, quemadmodum linea, & figuræ, ſed veluti quæ à materia neque conſideratione ſeparari poſſunt. impoſsibile nanq; eſt iræ eſſentiam conſtruere, qui materię non meminit, ſimiliter quoq; de aliis paſsionibus, hoc .n. ſignificat eo ipſo. inquantum tales ſunt, nanq; ira, inquantum ira, eſt à corpore inſeparabilis, feruor nanq; eſt ſanguinis circa cor ſimiliter & in reliquis. linea vero, & triangulus, & talia, inquantũ talia ſunt. ſeparabilia ſunt, quanuis habeant inſeparabilem inexiſtentiam, quare illorum quoq; diffinitiones abſque materia redduntur. Qm̃ igiť ira eſt & in rõne, eſt & in ſpiritu, eſt & in viuo corpore, veluti ratione quidem committẽte ſpiritui cupiditatẽ, ſpiritu vero mouente ſanguinem circa cor animalis cupiditati, quemadmodum quoque ſe habet in Rege, in duce, & militibus. Rex .n. committit Duci vt quoſpiam puniat, Dux autem milites mouet, milites autem puniũt. qm̃ igitur tertia eſt, ira vt non intelligamus ipſum dicere de ea, quæ eſt in ratione, ꝙ eſt inſeparabilis animali, hæc enim ſeparabilis ab omni corpore, vel de ea quæ eſt in ſpiritu, nanq; hæc quoq;, & ſi non ab omni, ſaltẽ à corpore terreno eſt ſeparabilis, vnde dixit, inquãtum tales ſunt, videlicet feruor ſanguinis circa cor, hæc .n. videlicet ira, inſeparabilis eſt ab hoc viuo corpore.

Tex.19. *Conſiderantes autem de anima, neceſſario ſimul dubitantes de his, quibus abundare oportet, pertranſeũtes opiniones priorum comprehendere, quicunque aliquid de ipſa enuntiauerunt, vt qua quidem bene dicta ſunt, accipiamus, ſin autem non quid bene, hoc ipſum vitemus.*

Quod quidem dicit, tale eſt, ſubſtantiam animæ inquirentes, & prædubitantea in ſermonẽ de anima (quoniam veluti hic, & alibi dixit abundantiæ principiũ eſt ipſa indigentia) indigentes igitur dubitare de aīa, oportet cauſa abũdandi, & quę de ipſa ab antiquis dicta ſunt prius pertranſire, & cauſam inducit, vt (inquit) ſi quidem bene quid dictum eſt, amplectamur, ſi quid autem non bene, hoc ipſum fugiamus, quæ quidem dicit hæc ſunt, quod autem obſcuriorem dictionem conſtructio fecit, oportet paulum traducta ipſa ſic dicere. conſiderantes autem de anima neceſſe eſt opiniones priorum tranſeuntes prius & ſimul dubitantes de quibus abundare oportet comprehendere, quicunq; aliquid de ipſa demonſtrauerunt, & quę ſequuntur ſcopo de aīa propoſito, inquit, oportet prius pertranſire, & enumerare ſermone opiniones priorum, atque ipſas ſermone comprehendere, & ſi quidem quodpiam non bene dictum eſt, deuitare: ſi vero aliquid bene, complecti.

Principium autem quæſtionis proponere quæ maxime videntur eſſe illi ſecundum naturam. Animatum igitur, ab inanimato duobus maxime differre videtur, motuque & ſenſu, accepimus autem & à maioribus hæc fere de anima.

Quod propoſuit hoc fecit, & facit. dico quidem ex accidentibus per ſe aīæ diffinitionem ipſius inuenire, dixit .n. quod non ſola accidentia per ſe ex diffinitione dиſcimus, ſed ſæpe numero quoq; ecõuerſo ex accidẽtibus diffinitionem, qñ manifeſtiora ſint ea diffinitione, accipit igitur ea, quæ ad eſſe aīæ videntur, hic autẽ motus: & ſenſus eſt, horum autem fidẽ facit ex his, quæ natura poſteriora ſunt, nobis vera notiora, qm̃ quæ natura ſunt poſteriora, nobis ſunt priora in cognitione, videlicet aīatũ prius ꝙ̃ aīam cognoſcimus, aīatum nãq; eſt aīa poſterius natura. Dicit igitur quodcunq; inuentum fuerit differre ab inanimato aīatum, hoc ipſum ipſius eſt aīæ, ſi nanq; ipſa res nunc aīata, fias inanimata. prius quidem cum ſit aīa localiter mouetur, & ſentit, qñ vero facta eſt inanimata, neq; mouebitur, neq; ſentiet. ſenſus igitur atque motus ſunt ipſius aīæ opera, & tandem quidem dicit ſimpliciter hæc aīæ acceſſiſſe, ipſe ſuo non acquieſcens ſermoni, ſed illud inferens oẽs, qui ante ipſum fuerunt, huiuſce fuiſſe ſententiæ, enumeraturus autem ſtatim eſt opiones eorum, qui fuerunt ante, dicens quod hæc duo accepimus de aīa ab antiquis. Quare neque dixit maxime exiſtentia illi ſm̃ naturam ſed quæ maxime videntur eſſe illi. Qm̃ igitur nondum ſuam detegit opinionem, ſed antiquorum ſententiam denudat, ideo ſenſumq́;, & motum dixit cõiter aīæ adeſſe verum non hæc omni animæ adſunt, non .n. vegetatiuæ adſunt, ſed animalibus. ipſe igitur deinceps diuidicans & propriam ſententiam exponens, animam dicit eſſe vniuerſaliter authorem viuendi, viuere nanque facit ea, in quibus nata eſt, viuunt autem viuentia nutrita, & aucta, & generantia ſimilia ſibi ipſis, ex vnaquaq; .n. potentiarum iſtarum animam contemplatur. hoc igitur vniuerſaliter omnis animæ eſt proprium, animalium vero dicit eſſe proprium cogitare, iudicare, & ſentire. Hic ſane ſequens antiquiores, animæ dicit eſſe ſenſum, atq; motum, motum dicens localem, & huius quĩ ab impetu animali in ſeipſo fit cum res mota principiũ motus habeat. mouentur .n. naturalia quoque corpora, ſed non naturaliter, neq; principium motus in ſe habentia, ſed ab alio extrinſecus mouentur. non .n. natura glebæ eſt vt feratur infra, ſed ad id quod ſm̃ naturã talem motum habet, cum in loco præter naturam ſit, vnumquodque .n. in integritate ſua perſiſtere natum eſt, nanq; aut ſtare volunt integritates, aut orbiculariter moueri, quare motus quoque circularis ſtatio eſt, ſphæra nanq; ignis, atq; aer circa ipſam cum mũdo moti, talem quidem motum violentum habent, non tamẽ ab eo, quod eſt ſm̃ naturam, digrediuntur, nanq; cum circulariter moueantur, proprium locum tenent, non .n. ſunt in loco præter naturam, videlicet in loco circa terram, ſed & propriam quietem moti circulariter habent, particularis ignis. & particularis aer, & aqua ipſa, violentia quadam extrinſecus exagitant eà loco, qui eſt illi ſm̃ naturam, rurſus ad eum locum qui ſm̃ naturam illi eſt: viam mouet, in quocunque autem mouetur loco velut in alieno exiſtens, & extra propriam integritatem, præter naturam eſt, igitur non eſt motus in natura in locum ſm̃ naturam, & ipſæ integritates tales motus non mouent. oportet autem magis ipſam naturam in integritate differri, non igitur ipſi motus in partibus ſunt. At viæ, quæ ad locum ſecundum naturam ferunt, cœleſtibus ergo natura eſt circularis motus, & hoc partibus totum ſuſtinet, & in toto magis, quam ĩ partibus circularis apparet motus. velociſsima nãq; eſt ipſius totius reuolutio. Sic igitur tales motus non ſm̃ naturam, ſed viæ ſunt ad illud quod eſt ſm̃ naturam, verum poſſunt aliter dici ſm̃ naturam, quemadmodum quoque dicimus ſanationem ſm̃ naturam. prçter naturam vero

ipſam

ipſam velutinfirmationem, quod illa quidem ſm naturam agit, hæc vero præter naturã. Sic igitur, inquit, maiores cum ſenſum, atq; motum aïæ eſſe definiuiſſent, & bene hoc, etſi non oĩs male quæ ſequuntur, concluſerunt, poſtq̃.n.putauerunt oẽ mouens moueri: ſi mouet, inqniunt anima, omne autem mouens mouetur, illud ſequitur quod ipſa moueatur, male autem localem dicentes, ſi quid.n. corpus ſit mouens, illud certe, qnod mouetur, mouebit, veluti ianuam baculus, & baculum manus, & manum totum corpus, & ipſum corpus anima, ſi quidem ſit incorporeum primum mouens, non illud neceſſe eſt, ipſnm moueri.ſ.localiter. nam Deus quoque mouens ipſum mundum im mobilis eſt, habens & ſubſtantiam, & potentiam & actionem ſtantem. præterea nihil, his quæ appetuntur, mouens mouetur. herba nãque ad appetitum mouet aſinum, cum tamen ipſa non moueatur, & ipſa ſimilter imago ſtans amatorem mouet.

Tex.20. *Dicunt enim quidam, & maxime, & primo animam eſſe id quod mouet: exiſtimantes autem quod non mouetur, ipſum non contingere mouere alterum eorum, quæ mouentur, aliquid animam, ſic arbitrati ſunt.*

Bene appoſuit, primo, mouet enim baculus iannam ſed non primo, ſed neq; ipſa manus primo, neq; totum corpus, at ipſa anima. Dicit ideo maxime mouens, & primo eſt anima ipſa.

Quocirca Democritus quidem ignem quendam, & calidum eam dicit eſſe. cum nanque ſint infinitæ figuræ, & atoma, rotundum dicit ignem, atque animam, velut in aere quæ ramenta dicuntur, quæ per feneſtras in radiis apparent.

Cum dixerit, accepimus autem, & à maioribus hæc duo de aïa motumq́;, & ſenſum: primum Democ. opinionem exponit, hic.n. naturalium corporum atomos & vacuum dixit eſſe principia. nanq; eſſe in mundo infinita indiuidua corpora, infinitis figuris variata, quorum coitio, & ſeparatio gñationem & corruptionem facit, & differentias eſſe naturalium eorporum de figuris atomorum, de quibus corpora cõpoſita ſunt, & ad hoc à poſitione ipſarum, atq; ordine, quemadmodum diffuſius in naturali auſcultatione diximus. Cum igitur putaret Democ. eſſe animæ motum, ignem dixit eſſe illam propter motus facilitatem, de rotũdis autem atomis eſſe ignem dicit, qm̃ ſphæra eſt facilioris motus figura, vtpote quæ ſm punctum plano hæret. Qm̃ igitur mouet aïa, oportet autem mouens moueri maxime, quæcunq;.n. magis mouentur, mouent. ob eam rem ex facilioribus mobilibus atomis rotũdis ignẽq; & aïam conſtare dicit. Quare ſic ego dico Democritum, cum dicat aïam eſſe ignem, in Heracliti ſñiam venire. Differt autem, quod ille continuum corpus hunc eſſe igem dixit, qnod nos quoq; dicimus: Democritus vero non continuas eſſe atomos aſſeuerat, verum vacuo diſpeſci, velut ea, quæ in aere vocantur ramenta, quæ in radijs ſolaribus per fores apparẽt. At ipſe Democritus nequaquam dixit ea, quæ videntur in aere per feneſtras pulue rulenta quædam, ex his eſſe vel ignem, vel animam, vel omnino has eſſe atomos: at quemadmodũ dicit, in aere ſunt hæc, quia vero propter paruitatem ſuam non apparent, ea neque eſſe videntur, depræhendnntur autem eſſe in radijs ſolaribus cum per feneſtras immittuntur, ſic eſſe minuta, & inuiſibilia propter paruitatem corpora indiuidua, q̃ ipſe putabat eſſe oĩum naturaliũ principia, quẽadmodũ medici cõpoſitorũ principia quatuor elemẽta, quorũ rotũdas atomos facit aïam, atq; ignem.

Quorum omniſeminarium elementa dicit totius naturæ ſimiliter quoque Leucippus.

Omniſeminarium multitudinem figurarum dicit, quemadmodum.n. in omniſeminario, in cumulo eſt & frumentum & hordeum, & alia ſemina: ſic in atomis figurarũ ſemina omniſeminarij eſſe dicit, & ipſum quoq; Leucippum eſſe huiuſce opinionis aſſerit.

Harum autem rotũdæ animam, propterea quod maxime poſſunt per totum penetrare ſemper tales ῥυσμοὺς, & mouere reliqua, cum moueantur & ipſę, credentes animam eſſe, id quod præbet animalibus motum.

Rhyſmus eſt dictio abderica, ſignificat autem figuram, neq; certe tolerare debemus eos, qui tentant huic dictioni dare etymologiam, velut à ῥυίσκεσθαι.i. reuoluere, ſiquidem.n. rotũda ſolum figura Rhyſmus diceretur, apti quidem eſſent ad perſuadendum illi, qui etymologiam iſtiuſmodi afferrent, nunc autem oẽm figuram Rhyſmon dicunt. Quare non illi, qui ferunt etymologiam, admittendi ſunt, quid.n. dicent in cubo? non.n. hic ῥυίσκεται.i. reuoluitur. ſed ſiue omnino dictio hæc etymologiam capit, eam quidem ſecundum patriam linguam ſuſcipiet, quemadmodum quoq; (ſi id eueniat) romanę dictiones, aut aliæ quædam ĩ proprijs linguis etymologiam fernnt. tribus autem vocibus indigenis Democ. vſus eſt, hæ autẽ ſunt, Rhyſmus, Trope, diathige, ſignificat autem Rhyſmus figuram, Trope vero poſitionem, at diathige ordinem. dixit igitur, inquit, vt facilioris motus exiſtentibus rotundis, eſſe ex illis aĩam, ea.n. magis, quam alia penetrare, & mouere aĩal totum, cum moueantur, atqui magis penetrare ſimul poſſent pyramidales atomi velut acuti anguli exiſtentes, & incidentes magis, niſi quis dicat baſes ipſas impedimento eſſe, rotundas vero delabi qnod angulis careant.

Vnde & viuendi terminum eſſe reſpirationem, conſtringente enim eo quod continet corpora, & extrudente figuras eas, quæ animalibus motum præbent. Tex.21.

Conabantur ſectatores Democriti, quæcunq; accidebant aïali ſuæ opinioni conſona demonſtrare: dicebant.n. frigidum eſſe qnod corpora continet, atque ob eam rem denſa faciens corpora, & denſatorum eiaculari atomos rotundas, vnde animali & anima, & ipſum viuere adeſt. Qm̃ igitur eiaculatis atomis rotundis periculum eſt vt animal corrumpatur, auxilium quoddã factum eſt animali, ipſa inſpiratio, inſpirãs enim extrinſecus alias atomos rotundas pro eiaculatis viuere quare eouſque viuimus, quouſque reſpiramus reſpiratione autem compreſſa, nos quoq; viuere deſiſtimus: non ſolum antem quod ingrediantur per reſpirationem ſphæricæ atomi, & adcernantur loco earum, qnæ ſunt egreſſæ, nobis accidere vt viuamus: verum etiam q̀ ingredientes per inſpirationẽ prohibeant egreſſuras impetu maiori, atq; eodem modo plures factas motuq́ue facili calefactas ipſum ſubiectum depellere frigus alienum, qnod ipſis cauſa eſt, vt emitantur. Quod ſi quiſpiã quęreret, quid igitur ſolas rotundas inſpiramus? illi quidẽ dicerent, quod & ſi non ſolas, plures tamen motu quã faciles, quemadmodum quoq; ex frigore, ſpiſsitudine has emitti, quod lubricæ, cum careant angulis, ſunt, & propterea naturaliter motu quàm faciles. reſpiratio autem dicitur & de inſpiratione, & de expiratione, nunc vero pro inſpiratione ipſam acceperunt.

Ex eo quòd non eſt ipſas quieſcere vnquam, adiumentum fieri de foris ingredientibus alijs talibus inter reſpirandum.

Obiectionem quandam, quæ per hæc eſſe videtur, ſoluit.

ſoluit.diceret.n.illi quiſpiā.Quid autem nonne ſatis idoneæ ſunt, quæ intus à principio ſunt atomi, viuificare ipſum animal? quid autem ipſę ſolæ ab ipſa denſitate excluduntur? certe inquit, quoniam nullo quoque excludente, cum ſint motu facili, ipſæ per ſe non quieſcentes educuntur, quare auxilij extrinſecus indigent.

Prohibere nanque has, & quæ ſunt in animalibus egredi cohibentes ſimul conſtringens & cõprimens, & viuere quoad hoc poſſunt facere.

Hæ inquit ingredientes per inſpirationem, non ſolum ipſæ ſunt cauſa vitę, verũetiam quæ egreſſuræ ſunt, ipſius motus caliditate frigus externum propellentes prohibebunt, quiniam egredientes contrahunt motu maiori duorum nanq; motuum, qui maior eſt minorẽ ſecum trahit, ſic igitur cum aliæ expirentur, aliæ inſpirentur, ſi quæ inſpirãtur ſunt plures, reliquas contrahũt.

Tex. 22. *Videtur autem & à Pythagoricis dictum, eandem habere ſententiam. dixerunt enim quidam ipſorum animam eſſe, quæ ſunt in aere ramenta, alij autem quod illa mouet.*

Secundam opinionẽ Pythagoreorum de anima enumerat. horum aũt quidam aĩam eſſe dicebat ea, quę per feneſtras in radijs ſolaribus apparent puluerea corpuſcula. alij vero, ꝙ ea mouet non vt ea ipſa eſſe animam illi dicerent, ridiculum nanq; eſſet, verum nos hoc ſcimus, ꝙ ipſa Pythagoreorum doctrina miſtica erat, qui dogmata ſua occultabãt, ne, vt ait Plato, coriariis quoque ſapientiam ſuam palam facerent: quemadmodum igitur in poeticis fabulis (vt ipſe rurſus Plato inquit) ſi quidem apparentiæ ipſarum fabularum quiſpiam acquieuerit, ipſas quidem deridendas videbit: ꝙ ſi, quæ in illis occultatur, ſententiam quęſiuerit, ſpiritu quidẽ numinis indigebit. idem quoq; de Pythagoreorũ doctrina dicendum eſt, ſi nanq; ꝙ apparet accipiemus, deridendum quidem illud erit, non autem ꝙ ad ſapientes pertineat, verum vetularũ nugæ: ꝙ ſi illi ſapientes erãt, quodpiam ex apparentibus ſanctius quærere oportet. quemadmodum igitur qui dicũt harmoniam eſſe aĩam non eam, quæ in chordis eſt, harmoniam dicunt (id.n. ridiculum eſſet) ſed quia quemadmodum harmonia, ſicut ipſi Pythagorici definiunt, eſt multorum mixtorũ & diuiſim affectorum vnitas (grauem nanq; ſonũ, atq; acutum contrarios exiſtentes cum ipſa harmonia miſcuerit, artificioſum perficit.) Sic & aĩa noſtra harmoniæ eſt oĩno cauſa. cum nanq; ſint ea, quæ ſemper ſupra intelligibilia inquit, & oĩno à materia ſeparabilia, & ea, quæ ſemper infra, & à materia inſeparabilia, ſimq́; huiuſcemodi, vt inuicem cõicari nequeãt, & vere diuiſim afficiãtur, hæc per ſeipſam mediam colligit aĩa, & vnit, atq; vnam ex ipſis harmoniam perficit. cum.n. ſit ſubſtantia eorum quę ſupra ſunt, ſit eorum, quæ ſunt infra, & fere miſcetur cum ipſis, per ſeipſam, quæ miſceri non poſſunt, ea cõmiſcens, & ſuperiora inferioribus impertiens. quemadmodum igitur dicebant animam harmoniam, ſic quoque nunc ea, quæ ſunt in aere ramenta, aĩam dicunt, aliud quodpiam per hæc obſcure ſignificantes: vt.n. corpuſcula hæc in lumine radiorum ſolis, neq; alio modo apparent, ſi nanq; non adſit lumen radiorũ ipſius ſolis, nõ cognoſcimus an ſint, ſic aĩa quoq; in luce ſuiipſius apparẽs, quam nam habeat ſubſtãtiam demonſtrat, quandam.ſ. diuinam, incorpoream, atque impartibilem. cum vero in tenebris apparet, hoc eſt in corpore, & in paſſionibus, videbimus ipſam, vt Plato inquit, veluti qui marinum Glaucum videntes, non ipſam ſubſtantiã intuentes at eos, qui obiiciũtur colores, vt illæ paſſiones ſquam, vel corpus & putabimus ipſam horũ eſſe aliquid. Pythagoreorum igitur quidam hæc ipſa eſſe aĩam dicebant, quemadmodum Democritici atomos: alij autem ꝙ illa mouet: dicerent autem vniuerſalem aĩam velut inſtrũis hiſce vtentem. ſane igitur vnã vniuerſalem aĩam intelligẽdũ eſt ipſos dicere, velut inſtrumentis illis vtentem, vel per ea aĩalia ipſa mouentẽ, vel quoq; particularem in vnoquoque animam, mouẽtem per hæc veluti vel inſtrumentum ipſum corpus.

De his autem dictum eſt propterea quòd continue videntur mota, & ſi omnino ſit tranquillitas nimia.

Cauſam inducit per quam ea quæ ſunt in aere ramenta eſſe animam Pythagorei credebãt. dictum eſt enim inquit de ipſis, ꝙ ſemper moueri videntur, licet ſit tranquillitas, tanquam de ſeipſis, neque ventorum cauſa motum habeant. Quoniam igitur illi eſſe animæ maxime proprium motum putauerunt, oportet autem mouens quoque ipſum moueri hæc ipſa corpuſcula, vt ea, quæ ſemper mouentur, animam eſſe dixerunt.

In idem etiam feruntur, & quicunque dicunt animam eſſe ſeipſum mouens, videntur enim hi omnes exiſtimaſſe motum maxime proprium eſſe animæ, & alia quidem oĩa moueri propter animam, ipſam autem à ſeipſa, propterea quòd nihil videbant mouens, quòd non & ipſum moueatur.

In Platonem, & Xenocratem, & Alcmæonem obſcure loquitur, & illi igitur, inquit, mouere eſſe aĩæ maxime proprium crediderunt, ſed poſtquam putauerunt non poſſe eam mouere niſi moueatur, ſeipſam mouentem dixerũt eſſe animam. ꝙ autem Plato. cum ſeipſam mouentem diceret aĩam, non ſm localem motum dicebat, ipſe in legibus manifeſte dicit. agit autem, inquit, quæ ſunt per cœlum, & terram, & mare ſuis ipſius motibus, quos quidem voluntatem, & intelligentiam nominamus, & opinionem eorum, quæ recte & non ſic ſe habent: & Anaxagoras cum diceret animam ſeipſum mouentem numerum, ſeipſam ſe mouẽtem ipſam dicebat.

Similiter autem & Anaxagoras animam eſſe mouentem dicit, & ſi quiſpiã alius dixit, quòd totum mouit intellectus, non tamen omnino, quẽadmodum Democritus, is etenim ſimpliciter idem eſſe animam atque intellectum, verum enim eſſe, quòd apparet. Tex. 23.

Quicunque, inquit, ab intellectu totum moueri dixerunt, illi quoq; videntur dicere eſſe aĩæ propriũ mouere. de quorum numero eſt ipſe Archelaus. quid igitur, ſi totum intellectum mouere dicebant, aĩæ quoq; eſſe motum proprium aſſeuerabãt? certe inquit, idem nãq; credebant eſſe aĩam, atq; intellectum, quemadmodum Democritus. habemus igitur hoc apud ipſos eſſe manifeſte dictum, ꝙ idem intellectus, & aĩa nullo modo eſt, at è ſyllogiſmo hoc probat. Democritus.n. inquit, & præmanifeſtus eſt hoc volens, palam nãq; dixit verum & apparẽs eſſe idem, nullaq́; in re veritatem ipſam differre, atq; etiam ꝙ ſenſu apparet, ſed quod vnicuiq; apparet: & videtur hoc eſſe verum, quẽadmodum quoq; Protagoras ipſe dicebat, ſm rectũ ſermonẽ differentibus & ſenſu, & imaginatione, circa illud ꝙ apparet, intellectu vero circa veritatem. Quod ſi intellectus circa veritatem, aĩa vero circa apparens ſe habet: ꝙ aũt verum eſt, idem cum apparente eſt, vt ipſi Democrito videtur, igitur intellẽs eſt idẽ cum aĩa. quẽadmodum nãq; ſe intellẽs habet ad veritatem, eo modo aĩa ad illud, ꝙ apparet. igitur econtrario, quemadmodum ꝙ apparet ad veritatem, ſic intellectus ad aĩam ſe habet: ꝙ ſi idem eſt apparens, & verum, intellectus igitur atq; aĩa ſunt idẽ.

Quare

Tex.24.

Quare bene feciſſe Homerum, ſic Hector iacebat mente alienatus, non quidem vtitur intellectu, veluti potentia quadam circa ipſam veritatem, ſed idem dicit animam atque intellectum. Anaxagores autem de ipſis minus explanat, frequenter enim iuſti, & boni cauſam ipſum intellectum dicit, alibi vero intellectum eſſe idem cum anima, in omnibus enim eſſe idem animalibus & magnis & paruis, & precioſis, & non precioſis, non apparet autem, qui ſecundum prudentiam dicitur intellectus, omnibus ſimiliter adeſſe animalibus, at neque omnibus hominibus.

Cum enim de vulnere ſine ſenſu iaceret Hector veluti ſentiẽs: dixit, ait Poeta ꝙ iacebat mente alienatus, in idem ducens cum prudentia ſenſum, tanq̃ non eſſet intellectus potentia quædam circa veritatem, alia præter eam potentiã, quæ circa apparens, & ſenſibile ſe habet quare non ſentire, vel deſentire alienatum mente dixit Homerus. Democ. igitur aperte intellectum atq; aĩam eſſe idem dicit. Anaxa. autem aliquando intellectum ab anima ſeparare videtur, aliquando vero in idem reducere. Qñ enim dicit intellectum eſſe potentiam, & cauſam eorum, quæ bene, & iuſte ſunt, ab aĩa ipſum ſeparat: id. n. tanq̃ ſint & quę nec iuſte, nec bene ſe habẽt, & circa ea alia. ſ. animæ potentia verſetur, ſic intellectum iniuſtorum bonorumq́ue eſſe cauſam dicit, veluti præter aĩam diuinior ſit intellectus, at rurſus aliis intellectum, atque aĩam in idem ducens, hæc ipſa confundere videtur, in quibus ait intellectum in oĩbus eſſe aĩalibus & paruis, & magnis, & pretioſis, & vilioribus, intellectus autem proprie dictus ſm prudentiam, nõ in omnibus animalibus eſſe vř. at quid ego in aĩalibus dico? ſed neq; in oĩbus hominibus, quare cum dicat in oĩbus animalibus eſſe intellectum, animam ipſam eũ dicere concedamus. oẽs igitur ij motum eſſe animæ propriũ credebant, non omnino tñ, quemadmodum Democritus: nõ vt Democritus aperte, & ſemper hoc inquit idẽ eſſe, intellectum, atque aĩam. Sic & Anaxagoras, at tum idem, tum aliud, vt diximus, non quidem vtitur intellectu, vt quadam potentia circa veritatem, ſic enim quoque verus eſt ſermo, intellectum potentiam eſſe animę, qui veritatem cognoſcit, ſed ipſum animam eſſe, intellectum eſſe dicebant Anaxagoras, atq; Democritus.

Tex.25.

Quicunque igitur ad id quod mouetur animatum reſpexerunt hi animam ipſam maxime motiuam crediderunt: qui vero ad cognitionem, & ſenſum eorũ quæ ſunt, hi quidẽ principia eſſe, animam dicunt, alij quidem plura facientes principia, alij vero vnum idem, velut Empedocles ex elementis omnibus, eſſe autem vnũquodq; aĩam horũ dicẽs, hoc modo.

Dixit motum, & ſenſum maxime propria eſſe ipſius animæ, vnde quoq; aĩatum in hiſce ab animato differt. his igitur de anima declaratis, alij quidem ĩ ipſius motiuum reſpicientes, ex iis quæ maxime motiua ſunt, apud ipſos cõſtare dicũt, alij vero in cognoſcitiuas potentias reſpexerunt. poſtq̃ igitur enumerauit opiniones eorũ, qui in ipſius animę motiuum reſpexerunt, & eo modo de ipſa definiuerunt: nunc eos, qui ad ipſius virtutẽ cognoſcitiuã reſpectũ habuerũt, enumerare vult. Dicunt igitur, ꝙ ipſum cognoſcens ipſi cognito vult eſſe ſimile, ſimile ſimili cognoſcitur, vult. n. cognoſcẽs cognito, & ſimile ſimili cõgruere. Quod ſi oĩa quę ſunt anima ipſa cognoſcit, illam propterea ex oĩbus quæ ſunt, eſſe oportet. at quoniam hoc impoſſibile eſt, ꝙ. ſ. illa ſit omnia, quæ ſunt: oportet igitur illam ex omnibus eſſe principiis, vt ea ipſa principia habens, cum omnibus quæ ſunt per ea, quæ ſunt oĩa cognoſcat. inde igitur illi oẽs ex principiis animam faciunt, vnuſquiſque ſecundũ ſententiam ſuam. alij quidem plura principia dicentes, eam de pluribus conſtare faciunt. alij vero ex vno, qui vnũ confeſsi ſunt. Primum autem Empedoclis opinionem inquirit, qui exiſtentium principia materialia quatuor eſſe ſuppoſuit, quatuor hæc elementa, factiua vero duo contentionem, atque amicitiam, ex iis igitur ipſam eſſe animam & inde eſſe rerum cognitionem dicebat.

Terra etenim terram, atque vnda vidimus vndam, ”
Aethere at æthera diuum, aſt ignis mobilis igne eſt, ”
Notus amore amor, & triſti diſcordia lite. ”

Manifeſtum eſt ꝙ cum eſſet Pythagoricus Timęus, & Pythagoreorum doctrina allegorica, ipſe quoque dicebat allegorice, cumq́; aĩam ex elementis eſſe diceret, hoc modo dicebat, videlicet non tanq̃ eſſet ex igne, ex aqua, & reliquis, quid. n. magis ipſa aliena elementa cognoſcebat? an elementa ipſam? non igitur ſic ſimpliciter elementa hæc eſſe animam dicebat: ſed vt ea, quæ in ſeipſa horum rationes haberet, dicebat aũt ex contentione eſſe atq; amicitia, qm̃ videbat ipſam habere potentiam reducẽtem, & deducentem, vocabat igitur ipſius reducentem potentiam amicitiam, contentionem vero deducentem: amicitia nanq; vnionis eſt cã, magis autem vnita ſunt intelligibilia, quanto & proprius ſunt vno omnium principio. contentio aũt in ſenſilibus pricipatum tenet, ea eſt diſceptatio. quare quoq; dixit, ſic & ego huc ſum profugus diuinitus contentione inſanienti errabũdus obediens. eadem quoq; Plato dicit in Timæo, nãque aĩam dicit eſſe ex hoc orbe, & ex altero, rurſusq́; in Phędro, habere inquit equum pulchriorem & peiorem, per hos obſcure innuens potentias & reducentes, & deducentes, aliqñ nãque anima ſm intellectum operatur, & ad diuina reducitur, aliquando vero in materiam deducitur. propterea igitur dicebat Empedocles ex amicitia & contentione ipſam eſſe animã, qm̃ quoq; oĩum eorum, quæ ſunt, hæc eſſe principia factiua ſuppoſuit, qm̃ videbat in omnibus & idẽtitatem, & alterationem, & coniunctionem, & ſeparationẽ, ſed in intelligibilibus magis amicitiam, q̃ contentionẽ vincere, in ſenſibilibus autem econuerſo, ꝙ illa (quemadmodum diximus) cũ vno oĩum principio ſunt propius, coniunctione magis principatum tenent. id igitur patet ꝙ ipſe Empedocles allegorice hæc ipſa accipiebat, & cum ipſam aĩam de quatuor elementis eſſe diceret, non ipſa elementa aĩam eſſe dicebat, ſed horum rõnes in ea eſſe. dixerimus quoq; ad Ariſto. cõfutantem quod apparet, ꝙ quemadmodum tu formarum locum dicis aĩam, & nullus quidem hoc dicere in aĩa eſſe equũ, vel hominem, ſed rationes formarum formas dicis: eodẽ certe modo quoq; Empedoclem conſentaneum putare dicere, ſiquidem ſapiens erat vir: magis autem & de aliis fortaſſe hoc conſentaneum dubitare, ſi. n. ſic vt eſt apparens, aĩam dicebãt vel ignem, vel aquã, vel quodpiam tale, & non ſm quandam conuenientiã hæc ipſa accipiebant, & multis quidem indoctis peiores erant: velut Empedocles ex elementis oĩbus, eſſe autẽ, & vnũquodq; animam, totam quidem ex elementis animã dicebat, ac ſi eſſet ipſa alia præter vnũquodque horum, ſingulum quodq; autem, iquit, animã dicebat eſſe, adhuc autem contentionem atq; amicitiam, cognoſcere aũt ſingulas res per vnumquodq; horum: quoniam ſimili ſimile cognoſcitur. ſic autẽ ſm ipſum ſex animas habemus. Poſſibile eſt autem eſſe vnũquodque horum animam audire, tanq̃ partem, neq; potentiam animæ, di-

cimus

cimus enim quoque nos iracundiam animam, & nutritiuam, videlicet animæ potentias, animas vocantes.

Tex.26. *Eodem aũt modo & in Timæo Plato ex elementis animã facit, ſimile nãq; ſimili cognoſci. res autem ex principijs eſſe.*

Plato etiam, inquit, ex iis, quæ ſunt apud ipſum principia, de quibus oĩa conſtare dicebat, eſſe animá dixit, vt cum ſit ex illis, omnium principiorum omnia cognoſcat. dicebat autem quinque genera eſſe oĩum pricipia, ſubſtantiam, identitatem, diuerſitatem, motum, ſtatũ: hæc autem non ſic eſſe genera dicebat, vt ſunt ea, quæ apud Peripateticos habentur, quæ diuiſa ſunt inuicem, & ex vnoquoque catena quædam generum atque ſpecierum ſubalternarum tradita eſt. Verũ genera ipſa vocauit, tanquam per oĩa, quæcunque ſunt, ea tendant, in oĩbus.n.ſubſtãtia eſt, per q̃ vniuſcuiuſque eſt eſſe. eſt & identitas inquantum ex vno exiſtentium principio ſumus. habemus quoque diuerſitatẽ, qm̃ multitudo ſunt ea, quæ ſunt: vbi autem multitudo, diuerſitas eſt. motus quoque in oĩbus exiſtentibus eſt, motum autem dico nõ imperfectam operationem, vt ait Ariſt. at operationem vniuſcuiuſque omnia nanq;, ipſa etiam inanimata, propriam habent operationem, vel.n. calefaciunt, vel frigefaciunt adiacentia, vel humectant, vel exiccãt, vel aliud quid tale faciunt. in omnibus quoque ſtatus conſpicitur, etenim quæ ſemper mouentur, ſtatum participant, non modo.n. ꝙ ipſa ſtet integritas, verum etiam ꝙ ipſe maneat continuus motus, ſtatus eſt, inquantum igitur quæ mouentur, in motu perſeuerãt, vel ſemper, vel vſque ad aliquod tempus, per hoc ipſum ſtatu participant. ex his igitur generibus animam Plato facit, eã nãque dicit eſſe de ſubſtantia, de integritate, de diuerſitate, de ſubſtantia autem non contingenti, ſed de ſubſtãtia inſeparabili, & ſeparabili circa corpora, ex his vtriuſque fieri ipſius aĩæ ſubſtantiam dicit, quo ſit vtriuſque cognoſcitiua, ſed quia oĩum cognitio vel ſimilitudine, vel idẽtitate fit, vel diſsimilitudine, vel diuerſitate, ꝙ.n. eſt album, albi appoſitione cognoſcimus (ꝙ nãque albo ſimile eſt, album eſt) & oppoſitione nigri, contrarium nãque nigri eſt album. & hæc in conſtitutione ipſius mixta ſunt inquit, cumq́; de huiuſce natura dicat, de natura quoque alterius dicit. quid ita autem dicat aĩam ſponte, & ſemper moueri, id patet, in hoc autem ſtatum quoq; habuerit. Res autem ex elementis eſſe, videlicet exiſtẽtia quorum ipſa habet aĩa cognitionem. propterea igitur, qm̃ ex ipſis principiis eſt exiſtentibus ipſis rebus, ſimile vero ſimilis eſt agnoſcitiuum, cognoſcit oĩa: ſi igitur ex ipſis elemẽtis facit animam iis quæ ſunt, vt ſimili ſimile cognoſcat, manifeſtum eſt, ꝙ maxime aĩæ cognoſcere proprium eſt, & eodem modo credidit.

Similiter autem & in de philoſophia dictis determinatum eſt.

De philoſophia, dicit ea quæ de bono inſcripta ſunt, in illis autem non ſcripta colloquia Platonis Ariſt. cõmemorat, eſt autem legitimus eius liber. ibi igitur Plat. & Pythagoreorum de entibus & principiis opinionẽ memoriæ prodit. id igitur dicit eos dicere formas eſſe numeros, numeros autem denarios, vnãquãq;.n. formã decada nominabat. numeros igitur ipſas formas vocabat, vel quia, quẽadmodum numerus ea, quæ ſubiecta ſunt metitur, atq; definit, eo quoq; modo materiã formæ metiuntur, atq; definiunt: quæ.n. in materia ingenerantur, eam ipſam materiã, quę per ſe indefinita eſt, definiunt, & terminant: vel quod, vt oẽs numeri ex vno vnitatis pricipio deducti ſunt, ita formæ ex vno oĩum principio deducuntur. numeri igitur ob eam cãm dicebantur, denarij vero propter ipſarum formarũ perfectionem, numerus.n. perfectus denarius eſt, omnem nãq; numerum in ſeipſo complectitur, qui enim numeri ſunt poſt decada, in alios ab vnitate iterum reflectuntur in decada, quare decas quoque vocata eſt, quaſi quædã ſit δεχὰς.i. ſuſcipiens numeros. principia autem harum formarũ dicebat vnitatem, & dualitatem, & ternitatẽ, & quaternitatẽ, qm̃ numeri, qui ab vnitate vſq; ad quaternitatem componũtur, decem faciunt 1. 2. 3. 4. decẽ fiunt. eſſe igitur decem dicebat hæc principia quaternaria, & cõiter in omnibus entibus, & priuatĩ, & in intelligibilibus, & in naturalibus, & in ſenſibilibus. Cõiter igitur in oĩbus vnitas quidem intelligibilia, impartibilis.n. ab illis non ſolum ſuba, ſed etiam operatio in ſtatu, & immobilitate conſpicitur. dualitas autem, & ſcientia, vel ea, quæ ſcĩa prędita ſunt, definite.n. ab hoc ad aliquid ſe habet, quia ſcientia à definitis in definita tranſitus eſt: non eſt.n. ſcientia indefinita, inde.n. quoque grę cè ἐπιστήμη.i. ſcientia dicta eſt, eo ꝙ ἐπὶ στάσιν.i. in ſtatum nos ducat Ternitas aũt naturalia, & opinabilia, naturalia aũt dico vniuerſalia naturalibus, circa quæ verſatur opinio, quẽadmodũ quoq; in Timęo Plato ait, quid hoc ꝙ ſemper eſt ? gñationem minime habens ? intelligibile dicens. Quid aũt ꝙ ſemper fit, nunq̃ ea quæ ſunt in phyſicis vſ̃ dicens. ſi nanq; ſemper fieri ipſum dicit, & quidem fiunt naturalia, ſed in iis particularia quodam tp̃e exiſtentia, non quidem ſemper fieri dicerentur, id patet eſſe de vniuerſalibus eum ſermonem, circa quæ opinionem quoq; operari dicit, hoc.n. intellectione inquit cum rõne comprehenſum.ſ. intelligibile: illud autẽ rurſus opinione cum ſenſu irrationali opinabile eſt. Ternitas igĩ hoc eſt, quia opinabile fit. quare ternitas quidẽ opinio eſt, ꝙ geſtiat ab hoc, nõ tñ definite, ad aliquid ferri, ſed vel ſic, vel ſic: talia aũt naturalia ſunt, quæ eſſe in fluxu habeant, & non oĩno ſint ĩmobilia, atq; immutabilia, ſed in formis quidem ſtantia, at huc, & illuc alterationibus per contrarias mutationes permutantur. ternitas igitur ſic ſe habet in his. & ſi dixeris cœleſtia mutari localiter, alia quidem ab oriente in occidentem plagam, alia autem econuerſo, & ab auſtro quidẽ alia ĩ boreã, & alia ecõtrario à borea in auſtrum. in ſenſibilibus aũt particularibus dico, & atomis ipſa quaternitas eſt, at quo modo, inquis ? id procedentes oſtendemus. hoc igitur modo quaternarium principium cõiter in oĩbus entibus contemplamur, priuatim vero dñt ꝙ in intelligibilibus ipſam contemplamur. priuatĩ in naturalibus, priuatim in ſenſibilibus, & in atomis, propterea aũt dicebat ipſum aĩal, ꝙ apud ipſum eſt ipſa animalis idea, & exemplum, & ipſum numerum decenarium, quem cõſtare ex vnitate prima, & dualitate, & ternitate, & quaternitate, videlicet ipſo vno, ipſa dualitate, ipſa ternitate, & ipſa quaternitate. Secũdum aũt huius analogiam, & in poſt ipſum animal animalibus, imortalibus videlicet, & mortalibus hæc eſſe principia: quemadmodũ.n. numeri denarij ſunt omnia, hoc quoque modo ex vnitate, dualitate, & ternitate, & quaternitate ſunt oĩa. Sed ipſum quidem aĩal ex prima vnitate, & dualitate, & ternitate, quaternitate. alia vero quæ poſt ipſum ſunt aĩal, ſm̃ analogiam elongationis, qua ab ipſo animali receſſerunt, ſic & à principiis reducta ſunt. non.n. eadem abſentia diſtant ab ipſo aĩali diuina, & imortalia. & ea quæ morti obnoxia ſunt aĩalia. igitur diuina quidem ſunt & ipſa ex vnitate ſecunda, & dualitate ſecunda. & externitate, &

tate, & quaternitate ſimiliter, & ſic ſemper ſm analogiã elongationis ipſius aīalis elongatio ſit ipſorum principiorum. Dicebat igitur hæc eſſe quoq; denaria principia ī intelligibilibus, in naturalibus, & in ſenſibilibus: atq; ideo, qm̄ aīa hęc oīa cognoſcit ita eſſe, ipſam quoq; eſſe ex his principijs, vnitate, dualitate, ternitate, & quaternitate, quã igitur dicebat intelligibilibus eſſe vnitatẽ dualitatem, ternitatem, & quaternitatem, theologiæ ſit hoc dicere. Sed neq; quam in phyſicis dicebat, eam poſſumus expedite dicere: diceret autem quiſpiam, & in his eſſe quaternitatem, propterea ꝙ animaliũ ſpecies quatuor in mundo videantur, quæ cœlũ, quæ aera, quæ terras, & aquas incolant, in ſenſibilibus aũt punctum vnitatem accipi dualitatem, lineam, ternitatem, ſuperficiẽ, quaternitatem vero ipſum ſolidum, hæc.n. corporis ipſius principia ſunt. Vnitatem quidem ipſum punctum, ꝙ eſt impartibile, dualitatem vero lineam, qm̄ ex ipſo pũcto fluente linea ſacta eſt, quæ duobus punctis terminatur, & eſt longitudo ſine latitudine. Ternitatem aũt ſuperficiem ipſam, vel quia trigonus figurarum prima ſit, vel quod magis dicendum eſt, quia quẽadmodũ pũctus ex ipſa diſtantia ſm longitudinem fluens alterum punctum fecit, ſi ita hoc ipſum punctum per latitudinẽ fluat, rurſus & alterum punctũ generabit, quare tria pũcta fiunt. Vnum quidem ipſius longitudinis terminus, alterum autem latitudinis, tertium vero cõe ambobus; Quaternitatem autẽ per ipſum ſolidum capit, ſiue quia Pyramis figurarum ſolidarũ prima eſt, quæ quidẽ quatuor triangulis conſtat, ſiue rurſus ſm eãdem analogiã; nam veluti punctus fluens in longitudinem alterum pũctum fecit, & iterum in latitudinem fluens alterũ fecit; hoc modo ſi in profunditatẽ fluat, adhuc aliũ faciet: quare quatuor puncti fient, oportet aũt lineam rectam profunditatis in ſublime tractam cognoſcere: ſic igitur in ſenſibilibus, vnitas, dualitas, ternitas, & quaternitas inſunt. qm̄ igitur quæcunque ſunt, aīa ipſa cognoſcit, eam merito ex his eſſe principijs dicebat, vt oīa cognoſcat: eſſe ergo in ipſa vnitatem intellectum ipſum, per quem intelligibilium appræhenſiones facit, impartibilis nãq; eſt intellectus, obiectione ſimplici res ipſas cognoſcẽs, Dualitatem autem cogitationem ipſam, nãq; habet ipſa hoc vnde quo. perficit.n. viã quandã, & à ꝓpõnibus ad concluſionẽ trãſit. Ternitatẽ vero opinionem ipſam, qm̄ ipſa geſtiens aliquid opinari, ambigit, & quaſi viam ſciſſam facit, vtrum huc, an huc conuertatur ac ſi viam quãdã perfecerit, deinde ingreſſa in viã ambiguam, & dubitans, an huc, an huc vertatur: ſic opinio quadam ſuppoſitione vſa. & opinata quiddam de ipſa volens in dubitatione vtraq; conuertitur, firmandi propoſiti neſcia, ſiue affirmatio vera, ſiue negatio. cũ nãq; voluerit habere quãlibet cogitationem, & ſemel in hãc rem petiuerit, & quod eſt acceperit anima, dubitat, & diſputat vtrum mortalem ipſam oporteat cognoſcere an immortalem: vel rurſus corpus ne, an incorporeũ, & ſic in omnibus. quaternitatem autem ſenſum, ꝙ ipſa quidem quaternitas in ſenſibilibus ipſum corpus ſignificabat & ſenſus ipſius animæ cognitionũ maximæ corporeus eſt, particulari enim auxiliatur, nam ſine corpore nihil cognoſcit, non autem dubitare oportet, ſi imaginationem reliquimus, nanque ea in ſenſu comprehenſa eſt, quoniam quoque ex eo principia habet.

Ipſum quidem animal ex ipſa vnius idea, & prima longitudine, & latitudine, & profunditate.

Videlicet ex ipſo vno, ꝙ primo eſt vnum, & prima longitudine, & latitudine, & profunditate, iam diximus ipſum animal conſtare, ex prima vnitate, & dualitate, & reliquis, quæ autem ſunt poſt ipſum, ſm analogiam de ſecunda, & tertia, dualitas autem & trinitas, & quæ ſequuntur, in quantitate definita dicuntur, veluti cum in ipſis numeris fertur. Dicitur & in continua, veluti cum in linea, vel ſuperficie hæc ipſa conſideramus. hic igitur vt in continuis ſermonem facit. ſic aũt ſcire oportet, ꝙ vnumquodq; harum magnitudinum vocauit illud, quo ꝙ prius eſt ſuperat, lineam quidem longitudinem, nãq; longitudine punctum ſuperat: ſuperficiem vero latitudinẽ, qm̄ latitudine lineam ſuperat: alteram vero profunditatem, hæc enim differt à ſuperficie, nanque ipſa quoque ſuperficies habet latitudinem, ꝙ autem ſolidũ eſt, longitudinem, atque latitudinem, non ſolum autem continuam quantitatem ex quaternitate cõſtituit, ſed etiam multo prius definitam: ſi nãque omnis poſt denarium numerum numerus, in ipſum denarium reſoluitur, ipſius vero denarij vnitas, dualitas, ternitas, quaternitas, principium eſt: ſequitur quod diffiniti, & continui ipſa quaternitas principium eſt.

Alia vero ſimili modo, alia ſiue poſt ipſum animal ſimiliter.

Videlicet ſecũdum ipſam analogiam ex vnitate, dualitate, ternitate, & quaternitate, vt iam dictum eſt, ſed nõ de prima, ex qua eſt ipſum animal, vel alia exempla, velut ipſum pulchrum, ipſe homo, & in reliquis ſimiliter, ſcribuntur autem aliæ ſimili modo, & hoc quidem ſecundæ expoſitioni ſit conſequens, alias enim ideas dicit, quæ eſt hominis, & quæ eſt angeli.

Adhuc autem & aliter intellectum quidem vnum, ſcientiam vero duo, ſolo nãque modo in vnum, ſuperficiei autem numerum opinionem, ſenſum vero ſolidi. Tex.t 7.

Videlicet & ſm aliam applicationem, ex his ipſis numerum animam facit. putans.n. eorum, quæ ſunt alia eſſe intelligibilia, alia ſcibilia, alia opinabilia, alia ſenſibilia, vnum quidem intellectui tribuit qui eſt intelligibilium perceptiuus, indiuiſibilis nãque eſt ipſe, & omnino illis ſimilis, & pariter obiectione prima ſine tp̄e res ipſas intelligens. duo vero ſciæ tribuit, compoſita nãq; eſt ipſa ſciens cognitio (ſiquidem ſylls eſt quidam) ſolo ſane modo facta, & non varie, videlicet non alias alio modo, ſed ſemper vera, & ſimiliter ſe habens, per vnam viã propõnum in vnum finem conclõnem ducens. tria aũt numerũ opinioni attribuit, non.n. ſolo mõ, quẽadmodum ſcĩa, ſit ipſa opinio: eſt.n. opinio tum vera, tum falſa, oĩs autem ſcientia vera, qũo igitur tria numerum opinioni proprium diximus, quatuor autem ſenſui ꝓpter eandem cauſam. dicebat ideo propter hoc animam ipſam exiſtentem ex vnitate, dualitate ternitate, quaternitate, oĩa cognoſcere, propter eã quã ad ea proprietatem habet. Quare autem, cum dixerit vnum ipſum intellectum ſcientiam autẽ duo, non etiã dixit, opinionẽ vero tria, ſed ſuperficiei numerum dixit? dicimus igitur ad hoc, ꝙ vnum, & duo non ſunt numeri, etenim ſecũdum diffinitionem numeri dicentem, numerum eſſe ex vnitatibus collectam multitudinem, dualitas quoq; numerus eſſe videretur, quæ re vera non eſt numerus, non .n. ex vnitatibus multitudo eſt, nanque multitudo, primo eſt in trinitate. Præterea oĩs numerus multiplicatus ſit maior, q̃ compoſitus vt tria, & tria faciunt ſex, ter autem tria, nouem, & ſic in oĩbus: vnitas autẽ econuerſo multiplicata, ſit minor quã compoſita, nanq; vnum, & vnum, duo, ſemel vero vnum facit vnum. dualitas aũt,

& mutí-

& multiplicata,& compoſita æqualis eſt, duo nanque & duo,& bis duo vtroque modo quatuor ſunt:non ergo neque vnitas, neque dualitas eſt numerus.quare primi numeri ſunt ternitas, & quaternitas, imparium ternitas parium quaternitas; vnitas autem, & dualitas numerorum principia ſunt.

Etenim numeri formæ ipſæ,& principia entium dicebantur,ſunt autem ex elementis.indicantur autem res,aliæ quidem intellectu,aliæ ſcientia,aliæ opinione,& aliæ ſenſu: hi autem numeri ſunt forma rerum.

Oportet paulũ traducere ipſam dictionem quo fiat apertius id ꝙ dr̃, Etenim formæ ipſæ numeri, & principia exiſtentium dicebantur,ſunt autem ex elementis, ipſæ.n.formæ numeri,& principia exiſtentium dicebãtur,patet.n.ꝙ non dicebat hos numeros,qui ſunt apud nos , eſſe formas exiſtentium, ſed ipſas formas eſſe numeros. probat autem per hæc ea quæ dicta ſunt, dico autem quid ita ex vnitate,& dualitate,ternitateque , & quaternitate conſtare aĩa dicta ſit , nanq; ideas inquit, atq; exempla exiſtentium numeros dicebant,illi autem numeri ſunt ex elementis vnitatis, & dualitatis,& ternitatis,& quaternitatis.Iã.n.diximus, ꝙ ipſis formas donarios numeros dicebãt, decas autem ex his cõponitur eſſe vero ideas intelligibilium ſcibilium, opinabilium, ſenſibilium : hoc.n.ſignificat cum dicit,iudicantur autem res aliæ quidem intellectu, aliæ ſcĩa, aliæ opinione, aliæ ſenſu. nam ſimile ſimili iudicatur. Quare ſi formæ rerum ſunt ex vnitate,dualitate,ternitate,quaternitate, (hæc.n.ſunt elementa formarum)aĩa autem cognoſcit oĩa, merito igitur ex elementis exiſtentium ipſam faciebant,vt ſimile ſimili cognoſceret.ex his autem, quæ dicta ſunt,illud nobis eſt manifeſtum,ꝙ qui ideas inducebant, & hæc eſſe exiſtentium principia dicebant, horũ rurſus alia principia ſupponebant vnitatem , dualitatẽ, ternitatem,& quaternitatem,quare poſtq̃ dixit, numeri .n.rerum formæ dicebanẽ,ſubintulit:ſunt aũt ex elemẽtis.& ſuperius dicit, ipſum aũt aĩal ex ipſa vnius idea,& quæ ſequuntur,ipſum autem aĩal eſt,exemplum & forma,formæ autem hi rerum numeri, qm̃ ſupra dixit numeros eſſe formas,ne eos qui ſunt in cõſuetudine,numeros eum ferre putares,eos inquam, qui in curuatura digitorum fiunt . Deinceps cũ dixit res ipſas iudicari alias intellectu alias ſcientia,alias opinione,alias ſenſu ſubintulit , hos numeros eſſe formas rerum , hos inquit cum dixerit numeros formas intellectum ſcĩam,opinionem, ſenſum , quemadmodum.n.eſt ipſum aĩal, eodẽ modo eſt ipſa mens,& ipſa ſcĩa.Similiter & opinio,& ſenſus,& hæ ſunt ideæ rerum intelligibilium,ſcibilium,opinabilium , ſenſibilium . igitur ipſa quoque aĩa cum in ſe has habeat formas,ſuſcipere res ipſas poteſt,iudicatur enim vnumquodq; videlicet & cognoſcitur ſm̃ formã ſuam.

Tex.18. *Quoniam autem & motiuum videbatur anima eſſe, & cognitiuum, ſic aliqui complexi ſunt ex ambobus enunciantes,animam numerum mouentem ſeipſum.*

Diximus ex his,qui de anima dixerunt, aliquos reſpexiſſe ad eius motiuam partem,aliquos autem ad cognoſcitiuam , & Plato igitur aliqñ ab ipſius motiuo ipſam diffinit, velut in quibus motum ſeipſum mouentem.dicit igitur in Phædro , immortali autem oſtenſo, ꝙ ſeipſum mouet,animæ ſubſtantiamq́ue & rationem hanc ipſam quiſpiam dicens non erubeſcit : quare diffinitionem dicit eſſe aĩæ ꝙ ſeipſam moueat: aliqñ vero ab cognitiuo velut in Timæo ꝑ quæ ex principiis entiũ ipſam cõſtituit, ſic igitur Platone modo ĩ ipſius motum, modo in cognitionem reſpiciente. Xenocrates qui fuit huius ſucceſſor ex vtriſq; ipſam aĩam diffinit, eam ſquiẽs eſſe ipſum mouentem numerum , quia ſit ipſa exiſtentium cognoſcitiua , numerum dicens , vt Pythagoras , principium.n.oĩum velut illi dicunt numerus eſt, ꝙ autem motiua eſt,addens illi ſeipſam eſſe mouentem, principium nanque,& fons omnis motus, vt illi volunt, eſt ꝙ ſeipſum mouet.alij quoq;, quorum deinceps mẽtionem faciet,ex ambobus ipſam definiebant animam, vt demoſtrabit.quare {ſic aliqui} dixit in textu.

Differunt autem de principiis,quæ, & quot ſunt maxime quidem corporea facientes incorporea, his autem miſcentes, & qui ex ambobus principia enunciantes.differunt aũt quoque circa multitudinem,alij.n.vnum,alij vero plura dicunt.

Poſtquam ꝑ ea , quæ dicta ſunt , opiniones expoſuit de aĩa maiorum, & qui ad eius motiuum , & qui ad eius cognoſcitiuum reſpexerunt, in iis conſequenter de ipſorum differentia circa principia differit , differentia.n. de principiis,illis fuit quoq; cauſa , vt circa aĩæ ſubam diſſentirent . inde igitur alij aliud quodpiam aĩam eſſe dixerunt.Oẽs vero de principiis,quæ ſuppoſuerant, exiſtentium eam eſſe, præſertim autem qui in ipſius cognoſcitiuum reſpicientes de principiis eam eſſe dixerunt, excepto Anaxa. quemadmodum deinceps narrabit.in naturali igitur auſcultatione de naturalium dña circa principia diligenter aggreſſus eſt.mẽtionem nunc quoque eorum faciet. Ac fortaſſe videbitur idem dicere cũ ſuperius harum opinionum mentionem fecerit, & nũc rurſus hoc in loco eaſdem enumeret at non eſt eiuſdem rei ſermo, nam ſupra opiniones eorum de aĩa voluit exponere , hic vero quõ inuicem diſſentiant de principiis exponit,& huic rei opiniones quoq; eorum de aĩa accõmodat,de quibus ante dixit.diſtinguit autem dñam, & à ſubſtantia,& qualitate,& à quantitate,à ſuba quidẽ, & à qualitate,ꝙ alij corporea,alij ĩcorporea dixerunt.à quantitate autem ꝙ alij quidem vnum,alij vero plura. corporea igitur pricipia naturales Thales,Democ.Anaximenes , Anaximander,Heraclitus poſuerunt: incorporea vero qui numeros ea eſſe dicebãt,vt Pythagorei, & Xenocrates. Plato quoque idem videtur . mixta aũt dicebat Empedocles cum quatuor elementis contẽtionem,& amicitiam naturas ĩcorporeas , & Anaxagoras cum homœomeriis intellectum nanq; ipſum eſſe incorporeum dicit:ſic adhuc in iis Democritus,qui cum corporibus indiuiduis vacuum induxit.Differunt aũt ĩquit oẽs inuicem circaque multitudinem,& circa principia, quiq; corporea,contra eos qui incorporea ſentiebant , dixerunt, & qui contra vtroſq; illos mixta aſſeuerabãt.

Conſequenter autem & hiſce animam retulerunt. Tex.19.

Hoc eſt conſequenter ita illis de anima videbatur, quemadmodum ex opinione, quam de principiis habebant,ducebantur;vnus enim quiſque de principiis illis, quæ credebat,animam fecit. per hæc autem , ſignificat non modo eos,qui ad cognitiuum reſpexerunt,ſed eos etiam,qui ad motiuum , de principiis animam merito fecerunt,vnde inducit.

Motiuum enim ſecundum naturam ipſam, primorum crediderunt non ſine ratione.

Non ſine ratione inquit ꝙ eſt ſuapte natura maxime motiuum,hoc in principij ratione ponebant, factiuum nãque & motiuum prĩcipij rationem habet. quare exiſtentium principium aliquid eſſe ignem dixerunt: maxime enim motiuum eſt eorum, quæ ſunt , in ſeipſo habens ſuiipſius motus principium. ſic motus alia quoq; mouet,

mouet, vnde motu naturalis calidi primo mouet animal, cum à nullo alio corpore naturale calidũ moueatur, ſed in ſe naturam ipſam cauſam mouenté habeat, ideo ſi in principiis motiuum eſt, illi qui animam maxime motiuum eſſe credebant, è principiis hãc ipſam merito faciebant, vnde aliqui etiam ignem eam eſſe ſuppoſuerunt, vt ipſe intulit dicens.

Vnde viſum eſt aliquibus eſſe ignem, nãq; hic eſt tenuiſſimarum partium, & elementorum maxime incorporeus, atque etiam mouetur, & mouet alia primo.

Cum dixerit eos, qui maxime motiuum aĩam eſſe credebant ex principijs eam merito dixiſſe, quoniam quod ipſius naturam maxime mouet in primis eſt, & in principijs, principij nãque eſt & facere, & mouere: anima autem motiuorum eſt, conſequenter induxit, aliquibus propterea viſum eſſe ignem eſſe animã, quem etiam eſſe principium dicebant, ꝙ eſſe tenuiſſimarum partium, & maxime incorporeus, atq; ob eam rẽ maxime motiuus, & ſibi ipſi ipſius motus cauſa, & alia primo moueat, ignem autem non flammam dicunt, ipſa enim eſt ignis exuperantia, ſed ipſam ſiccam euaporationem, quam & terræ motus facere, & ventos, & alia quęcunq; maxime motiua in Meteoris Ariſto. expreſsit: dicit autem quĩ ignem principium & animam ex igne crediderunt: Heraclitum, & Hippaſum. ſed Heracliti paulo infra, & opinionis eius mentionem faciet: nunc vero Democriti opinionem exponit: qui etſi multa, immo infinita principia ſupponebat, ex iis tamen, quæ apud ipſum maxime motiua eſſent, animam faciebat, è ſphæricis dico: vnde ignis quoque eſt: incorporeum autem dixit ignem, non proprie, nullus nãque ipſorum hoc ipſum dixit, ſed propter ſubtilitatem partium velut in corporibus incorporeum ignem appellauit. At fortaſſe quiſpiam dubitauerit ad hoc, quòd dictum eſt animam eſſe ex principiis, quòd & aliquid alijs plus illi adhibuerunt, an omnia alia eam eſſe vnuſquiſque dicat, an commune hoc ſit omnium principiorum: quæ in rerum naturam cadunt. Ad hoc ergo dicerent illi, quod quidem primum hoc ipſum, vt nõ dubitetur ex alijs quibuſdam eſſe principiis, non ex communibus hoc ipſum diximus: deinde alia quidem ex principiorũ cõpoſitione, aliud quodpiam factum eſt, aut natura ſecundum eos, qui non impatibilia principia dicunt aut apparentia ſecundũ eos, qui eadem impatibilia & immutabilia ferunt. Anima ſane ipſa res pars eſt quædam principiorum, quæ a principiis differt habitu ipſo, quem recipit ad ea, quæ ſunt ab ipſis principiis, animalia dico. Quare idem eſſe ignẽ, atque animam Democritus dicebat, differentia videlicet ad habitum, quemadmodum dixi, exiſtente, igitur & reliqui alij quidem aquam, alij vero aerem eſſe animam dicebant, atqui non ita vocantes, quæ ſunt ex his vt lapides, ligna, & cætera.

Tex. 30. *Democritus autem elegantius dixit, enuncians propter quid horum vtrunque ſit, animam nãq; eſſe idem, & intellectum veluti diximus, & ex primis, & indiuiſibilibus corporibus, motiuum autem propter ſubtilitatem partium, atque figuram, figurarum autem mobiliſſimam rotundam dicit, talem autem eſſe intellectum ipſum, atque ignem.*

Democritum laudat, vt qui apte prædictorũ cauſas reddiderit: hæc autem ſunt mouere & moueri, dixit enim quòd ignis, ex quo animam dicunt aliqui, mouetur que & mouet alia primo: probabiliter igitur vt horum cauſas Democritus aſsignauit, quid ita ignem, atque animam, ex ipſis enim principijs, videlicet ſphæricarum atomorum, vtraque & mouentur, & mouent. fecit enim inquit intellectum, ſiue animam, nãque apud ipſum intellectus, & anima idem ſunt: ex primis corporibus, videlicet atomis ſunt, at non ex quibuſlibet, ſed ex ſphæricis: quæ duabus de cauſis maxime motiua ſunt, tum quia ſubtiliſsimarum partium ſunt, & facillime propterea ſubtilitate partium per omnia tranſeant, & ſic ipſa mota mouent: tum figura ipſa ſphærica facilis motus hæc exiſtunt, quare cauſam reddidit quid ita ipſa moueantur, & alia moueant. At non indignum eſt quærere qua de cauſa ſphæricas atomos minorum partium eſſe Democritus dicebat, & propterea eas facile mobiles, nãque quòd ipſum rotundum ſit facilis motus, id patet, oſtenditur enim quod ipſa ſphæra in puncto ſuperficiem tangit, tanquam igitur puncto aptata delabens eſt talis motus, quare & ſubtilium partium ſunt ſphæricæ, vt quoque ex hac re cauſa reddatur ipſarum motus, maxime enim cum forte talis ratio videtur eſſe, nam illud quoque fieri poterat, vt pyramidales, vel hamales, vel ſimpliciter quomodocunq; ſe haberẽt ſubtiliorum partiũ eſſent: dicimus quòd in geometria oſtẽſum eſt quòd recti linearũ, & æqualis ambitus figurarum, quæ ſunt plurimorum angulorum, maius habent ſpatium, quàm illæ, quæ paucioribus angulis continentur: veluti ſupponatur tetragonus habens vnumquodque latus duarum vlnarum, vt eius totus ambitus ſit octo vlnarum: ſupponatur & iterum hexagonus habẽs vnumquodq; latus vlnæ, & tertia vnius vlnæ, vt huius quoque ambitus octo fiat vlnarum. Supponatur etiam octangulus ſingulum latus habens vnius vlnæ, vt huius quoque octo vlnarum ſit ambitus, harum igitur figurarum quadranguli, & hexanguli, & octanguli æqualem ambitum habentium (nãque vnaquæq; octo vlnis continetur) octangulus quidem ſpatium maius habebit: minus autem octangulo hexagonus, & tetragonus hexagono minus, quòd ſi quæ plures angulos habet, capacior eſt, circulus igitur omnium figurarum æqualis menſuræ capaciſsimum ſpatium habebit. quare quæ plures habent angulos figuræ, magis quoque circulo propinquæ ſunt, & tanto propinquiores fiunt, quanto ſibi plures angulos vendicant: affine enim eſt vt ſint ſine angulis: circulus enim ſine angulis eſt: eadem quoq; ratio in ſolidis dat: quapropter ſphæra ipſa rectilineorum, & æqualis menſuræ ſolidorum capaciſsima erit. Quod ſi hoc ita ſe habet, & quæ ſunt æqualis menſuræ, & plures angulos habent, maius tenent ſpatium, & ecõuerſo. quæ igitur idem habent ſpatium figuræ plurium angulorum, minorem habent ambitum. ſphæræ igitur omnibus minorem ambitum habebunt. Bene igitur Democritus atomorum æqualium aceruo ſphæricas minorum partium ſuppoſuit: & propterea ſemper poſſe eas illabi, & ſint motus quia facilis, quia in pũcto ſuperficiem tangunt, mouere alia.

Anaxagoras autem videtur aliud dicere animãq; et intellectum, quemadmodum diximus quoque prius, vtitur autem ambobus velut vna natura: veruntamen principiũ ipſum intellectum ponit maxime omnium, ſolum quippe dicit ipſum entium ſimplicem eſſe, & non mixtum, & purum: tribuit autem ambo eidem principio, & cognoſcere, & mouere, dicens intellectum mouere vniuerſum. Tex. 31.

Vt enim dicebat intellectum iuſtiq; & boni cauſam eſſe, tanquã eorũ quæ talia non ſunt, alia eſſet cauſa, quę vere eſt ipſa anima, videtur ab intellectu aĩam ſeparare, anima.n. velut è ſyllogiſmis rerũ naturam cognoſcens

peccare poteſt, qñ in propõnibus ꝙ non eſt, tanquam ſit, acceperit; ipſe ſanè intellectus ſimplicibus obiectionibus rebus incũbẽs, vt ipſe inquit, vel cognouerit, vel non cognouerit, & ideo errore carens. ſi nãq; peccaret, intellectum eum eſſe fatuum accideret, ꝙ quidẽ abſurdum eſt. hac ergo de cauſa ſeparare ab aĩa intellectum videtur Anaxagoras, in quibus autẽ rurſus dicebat ab intellectu vniuerſum motũ eſſe, quodq́; in oĩbus videtur aĩalibus & paruis, & magnis, & precioſis, & vilibus, idẽ dicebat eſſe intellectũ cum anima; nãq; eſt animæ mouere, & videri in oĩbus aĩalibus, non aũt intellectus ſic iterum, niſi ꝙ ipſum intellectum maxime oĩum principium ponit. nã etſi intellectũ Democritus noĩat, non tamen in principij ratione ipſum reponit. Anaxagoras vero eſſe intellectũ maxime principium dicit, vt factiuum videlicet, & in hoc ipſum laudat, & vt ſimplicem, & qui corpore miſceri non poteſt ipſum ſupponit, & nõ quemadmodum, partiũ ſimilitudines omnes oĩbus immixtas eſſe, ſic intellectũ dicit, ſed immixtum, purumq́; & ſimplicem eſſe ipſum narrat, Vnde Ariſt. eadem ipſe quoq; de intellectu oſtendit, & quod promiſit illud facit. ſ. bene dicta accipiens, dicit igitur de ipſo, reddit autem ambo eidem principio, & cognoſcere, & mouere, dicens intellectum mouere vniuerſum, cum enim dixerit intellectum: cognoſcitiuam huic principio potentiam reddidit: eandem autẽ manifeſte mouere vniuerſum dicit,

Tex 32. *Videtur autem quoq; Thales de ijs, quorum mentionem faciunt, motiuum quoddam animam opinari, ſiquidem lapidem dicit de animam habere, quoniam ferrum mouet.*

De opinione Thaletis non commode meminiſſe vr̃, cum. n. propoſuerit ſe velle oſtendere, ꝙ illi, qui reſpexerunt in aĩæ cognoſcitiuũ, ex principijs de quibus eſſe res ſupponebant, ipſam quoq; eſſe dicebant, vnde ſimile a ſimili cognoſcitur, narrans opinionẽ de Thalete nihil quicquam tale dixit, veluti de alijs, ſed lapidem trahentem ferrum aĩatum dixit, aĩę proprium eſſe motũ dicens, At etiam eorum qui in motiuum reſpexerunt, opiniones enarrans, vnũquodq; maxime motiuum dicebat ipſi viſum, hoc animæ dicere elementum, Democriti quidem viſum eſſe rotũdas atomos, Pythagoreos vero dicere ramenta, quę ſunt in aere, alium ignem, aliũ aera: ad opinionem vero Thaletis, qui entiũ principiũ eſſe aquam ponebat, nihil tale dixit, non. n. vt ita dicã, aquam eſſe animam Thaletem ponere dixit, & propterea trahere inquit lapidem ferrum, velut animatũ, atq; ideo ex aqua exiſtentem, hoc igitur non dixit, ſed illud ſolum ꝙ animatum lapidem dixit, qua gratia? an ꝙ ipſius volumina non ferebantur, ſed commentationes? & propterea fugit importunum orationis ſine ſcripto accuſare hominẽ. an ꝙ reuerentiam quandam viro exhibuit, qm̃ multa ipſius precio digna dogmata commemorauit? Dicunt. n. eum dixiſſe prouidentiam vſq; ad vltima tendere, & nihil ipſam latere, neq; minimũ quidem. propterea huius quidẽ non dicit eſſe hanc opinionem, ꝙ ex aqua ſit anima, ſed tm̃ ſolum, ꝙ ille quoque motum animæ tribuit. Deinceps aũt dicit Hipponem hoc opinatum fuiſſe, ꝙ ex aqua ſit anima, etenim omnium principium & ipſe animam eſſe dicebat.

Diogenes autem, quẽadmodum & alij quidã, aerem hunc ratus omnium ſubtiliſſimum eſſe, & principium, atq; ideo cognoſcere aliquid, & mouere animam, inquantũ quidem primum eſt & ex hoc cætera, cognoſcere: inquantum autem ſubtiliſſimum, motiuum eſſe,

Diogenes Apolloniates, & Anaximenes principium omnium eſſe aera dicentes, animam quoq; ex eo conſtare dicebant, & animã ipſam cuncta cognoſcere, velut omnium principia habentem, maxime autem motiuam eſſe propter exilitatem, dictum eſt enim, ꝙ ipſum mouens eſſe ſubtiliſsimum oportet, quo dilabitur per totum, quodcunq; mouetur, vt & totum moueat, ſubtiliſsimus autem aer.

Et Heraclitus principium eſſe inquit animam, ſiquidem exhalationem eſſe, de qua alia conſtituit, etenim maxime incorporeum, & ſemper fluens.

Dictum eſt ſæpenumero ꝙ principiũ dicebat eſſe entium ipſum ignem, ignem autem, non flammã. quemadmodum enim dicit Ariſt. flamma eſt ignis exuperantia, ſed ignem dixit exhalationem ſiccã, ex hac ergo eſſe animam, vt mobili, & ſubtiliſsima, nãq; entia in cõtinuo motu dicebat eſſe, & ab entibus ſtatum tollebat, quemadmodum & Prothagoras, & alij multi, cognoſcẽs autẽ ipſum, & ipſum mouẽs eſſe animæ propriũ dicebat, hac de cauſa eam de exhalatione eſſe, rebus nãq; exiſtentibus in motu oportere & res ipſas cognoſcẽs eſſe in motu, vt concurrens cum illis quadret, & conueniat cum illis, nam quõ ſtans cognoſceret motũ? vnde & cognitionem quidem aĩæ dedit, & ꝙ eſſet ex omniũ principio, dico autem de exhalatione, quodq́; ex maxime motiuo eſſet, motũ nãq; ipſo moto cognoſcitur, mouere autẽ ipſam dixit, propter exilitatẽ exhalationis, & vt in corporibus incorporeum. oportet. n. quemadmodum diximus ſæpenumero, eſſe ſubtilium partiũ illud, ꝙ moturum eſt, vt per totum motum dilabatur, exhalatio autem eſt exilium partium, & ſemper mobilis, & alterius motus cauſa. quare terræ, & aliarum rerum motus ex hac fieri Ariſt. demonſtrauit.

Motũ autem moto cognoſcitur, in motu autem eſſe entia, & ille putabat, & multi.

Traducere dictionem oportet, quo manifeſtius fiat illud quod dicitur, hoc modo, in motu autẽ eſſe entia & ille putabat, & multi, motũ autem moto cognoſci: nã, quia in motu entia credebat eſſe, propterea ex maxime motiuo eſſe aĩam dicebat. oportet. n. motum moto cognoſci, ſimili nãq; ſimile cognoſcitur. ꝙ autem ex ijs, quæ ſunt non eſſet ablata ſtatio, illi credebant, id oſtendit & in Theæteto, & pluribus in locis Plato, atq; Ariſt. & in libro de cœlo, & in metaphyſicis, ſi nãq; non eſſet inquit ſtatio in vniuerſo, impoſsibile eſſet eſſe ſemper motũ: hoc, n, ipſum ſemper moueri, manſio quædã eſt, atq; ſtatio, Quod ſi ablata fuerit ſtatio, auferetur quoq; motus: nam ſi quod mouetur nõ habuerit in motu ſtationem, non omnino mouebitur.

Similiter autem cum ijs, & Alcmæon videtur opinari de aĩa. Dicit enim illam immortalem eſſe, quia ſit ſimilis immortalibus, hoc autem illi adeſſe veluti ſemper motæ: moueri autem & diuina omnia continue ſemper, lunam, ſolem, ſtellas, & cælum totum,

Hic quoq; cum eſſet Pythagoreus, ad maxime motiuum ipſius animæ cum reſpexiſſet, è cœleſti corpore illam eſſe dicebat, atq; ob eam rem immortalem, nam ſemper moueri, quemadmodum, & illa inde concludẽs ꝙ immortalia cœleſtia ſunt. vnde igitur iſte aĩæ cognoſcitiuũ dabat, ſiqdẽ & alias cauſas quaſdã cognitionis ipſius reddebat, non meũ eſt dicere: neq;, n. horũ hominum nobis in manibus volumina ſunt, neq; quicquam plus his Ariſt. commemorauit. Dico igitur ꝙ non oĩno pẽs & motus, & cognitionis illius rationem dederunt,

ſed

ſed quidem vtrorumq; aliqui, aliqui aũt alterius. quare nos in omnibus vtraq; inueſtigare non oportet.

Ex importunioribus autem quidam eſſe aquam enunciarunt, vt Hippon: ſuaderi autẽ videntur ex genitura, quia omnium eſt humida: etenim redarguit ſanguinem dicentes ipſam animam, quoniam genitura non eſt ſanguis: hanc autem eſſe primam animam.

Hic appellatus fuit atheus.i. ſine deo, vel impius hac de cauſa, qm̃ omniũ rerum cãm nulli rei præter q̃ aquę attribuebat. importunam autem dixit hanc opinionẽ, maxime quidem veluti perturbationem ſolam auditoribus præbentem. Deinde vt magis materialẽ, & infra in materiam aĩam deducentem, quodq́; neq; facile mobilis, neq; motiua ſimiliter eſt aqua, & paſſiua magis, q̃ actiua, nãq; liquidum, in quo aqua habet eſſentiã, paſſiuum eſt, at aĩæ facere magis, q̃ pati competit. putauit autem, inquit, iſte aĩam eſſe aquam, quoniã oĩum genitura ſit humida, etenim fructuum ſemina liquida primum fiunt, & contradixit, inquit, ſanguinem dicẽtibus eſſe animã, dicens ꝙ genitura de qua eſſe, & viuere eſt animatis, aqua eſt, & non ſanguis. atqui ſi ſimpliciter liquidum anima erat, aĩam omne eſſe liquidum oportebat, & genitura non inquantũ liquida, aĩata eſt. prorſus cum expirata fuerit, liquida quidẽ adhuc eſt, non viuens, & mortua, neq; hoc ſolũ, multa nãq; liquida naturalem habentia caliditatem, non iam quoq; ſunt aĩata, ſed etiam rõnibus naturalibus opus eſt, primã aũt aĩam dicit genituram quaſi ſemen aĩæ, & principiũ aĩæ. quẽadmodum enim principium eſt humani corporis, & ſic ſecundum illum animæ principium eſt.

Alij autem ſanguinem, vt Critias, ſentire eſſe ipſius animæ proxime proprium putantes: hoc autem eſſe propter ſanguinis naturam.

Hoc autem eſt propter ſanguinis naturam. Critiam adhuc vnum ex triginta, qui & Socra. audiuit, vel alium quendam dicit, nihil.n. differimus. inquiunt autẽ fuiſſe quoque alium Critiam ſophiſtam, cuius & eſſe lata volumina, vt Alexan. dicit. eum.n. qui fuit ex triginta, non aliud quidpiam ſcripſiſſe q̃ carmina de republica. hic igitur animam ſanguinem eſſe dicebat, ſanguis.n. inquit circa cor eſt hominibus intelľs, hoc aũt poſtquã animam ipſam ſentire deſignauit, quæcunque aũt mẽbrorum eſſent ſine ſanguine, ea eſſe ſine ſenſu. capili, oſſa, vngues, & ſimilia. quare ſenſus ipſum ſanginem cauſam eſſe dixit, ipſius aũt aĩæ proprium ſenſum, igitur ſanguinem aĩam, & medica rõne demonſtrante neruos vel ſolos, vel maxime ſenſitiuos, & hos non omnes, ſed aliquos. at etiam ſi ſanguis eſt anima, quæ igitur ſunt animalium ſiue ſanguine, ſine anima ſunt. inſecta autem oĩa ſine ſanguine ſunt, muſcæ, formicæ, & ſi quid ſimile, quæ ſenſum participare perſpicuum eſt: non igitur ſentiendi ſanguis cauſa eſt, neq; ideo eſt anima ſanguis: ſiquidem quæ ſine ſanguine ſunt animalia & animata, & ſenſitiua ſunt.

Omnia nanque elementa iudicem acceperunt, præter terram, hanc autem nullus enunciauit.

Iudicem pro præſide iudicante, & ponente vnumquodq; ipſorum principium eſſe, terram aũt ſolam nullus dixit aĩam eſſe, quare neq; rerum principium eſſe terram ſolam vllus ſuppoſuit, pręter inquit eos, qui dixerunt omnia elementa eſſe principium, vt Empedo. hic enim & terram ipſam eſſe aĩam dixit. vel magis cõmode dicatur, ꝙ elementorum compoſitionem aĩam dicebat. ſed nobis illud reſiſtit, ꝙ ſuperius dicit, ꝙ eſſe vnũquodq; horum aĩam dicebat. niſi aĩam ipſam animalem potentiam receperimus, qm̃ nos quoque ſæpenumero potentias animę animas vocamus: dicimus.n. ipſum hominem vegetatiuam, atq; irrationalẽ habere: repugnat omnibus opinionibus enumeratis, ex pluribus dicentibus aĩam, dicere corpus, & aĩam eſſe idem, nã ex iiſdem ſunt ambo principiis. quid igr̃ magis eſt an aĩa corpus? an corpus aĩa? dicendum eſt igitur pro pluribus, ꝙ & ſi eadem aĩæ, & corporis principia, non tamen ſimiliter ſe habere dicebant, tali.n. aggregatione, & ſegregatione principiorum animas fieri, & corporum drĩas, vt nos quoq; differenti elementorum tẽperatura corpora differentia componi, atq; etiam metallorũ differentias, ex differenti exhalationum aggregatione. atqui in libro de generatione & corruptione Ariſto. arguit hanc opinionem, quæ dicit aggregatione, & diſgregatione elementorum generationem & corruptionem fieri.

Niſi quiſpiam illam dixit ex omnibus eſſe elementis, vel omnia.

Quoniam hoc ex omnibus ſignificat, & quę in temperamento fiunt, quadam tẽperamento extrinſecus forma adueniente, quemadmodum carnis forma temperamento quatuor elementorum. qui vero ex omnibus dicunt, non ita dicebãt, vt nos, ſed animam compoſitionem eſſe elementorum dicebant, propterea dicẽs ex omnibus, adiecit vel omnia.

Definiũt autem omnes ipſam animam tribus, vt ita dicã, Tex.33. *motu, ſenſu, incorporeo: horum autem vnumquodque reduci ad principia.*

Hęc velut epilogus dictorum ſunt, definiũt enim, & quaſi circunſcribunt, & deſignant, cum enim prius dixerit motu, & ſenſu aĩam cognoſci, nunc appoſuit & incorporeo, velut ex enumeratis opinionibus hoc quoque emerſum, atq; inuentũ ſit. ꝙ.n. facile mobile eſt, & ſemper mobile incorporeum conſequitur. incorporeũ aũt non proprium nunc dicit, ſed illud qđ eſt ſubtiliſſimũ: omnia aũt hæc ĩquit, motus, ſenſus, incorporeũ, ad ipſa principia reducuntur, talem videlicet inquiunt eã eſſe, qm̃ è talibus principiis. hoc aũt definiunt omnes, nõ vt omnibus tria de anima definientibus dicit, vnde & appoſuit, vt ita dicam, ſed aliqui omnia illa aſſignauerunt. aliqui vero quædam, quemadmodum ex iis, quæ dicta ſunt de opinionibus inuenire poſſumus.

Quare & qui cognitione definiunt ipſam, vel elementũ, vel ex elementis faciunt, dicentes ſimiliter inuicem præter vnum. Dicunt.n. cognoſci ſimile ſimili: ex quo nãque aĩa omnia cognoſcit: conſtituunt eam ex omnibus principijs. Quicun- Tex.34. *que igitur vnam quandam dicunt cauſam, & elementũ vnũ, & animam vnum ponunt, vt ignem, vel aera. Dicentes aũt plura principia, animam quoque plura dicunt. Anaxa. autẽ ſolus impatibilem dicit eſſe intellectum, & commune nihil cũ vllo aliorum habere. talis autem cum ſit, quomodo cognoſcat, & propter quam cauſam, neque ille dixit, neque ex dictis manifeſtum eſt.*

Qm̃ hæc tria, quæ dicunt animæ adeſſe, ad ipſa principia reducuntur, qui igitur, inquit, ad cognoſcitiuũ ipſius reſpexerunt, qm̃ ſiſe ſimili cognoſcitur, ex principiis, quæ apud ipſos ſunt, vnuſquiſque ipſam diffiniuit: qui plures dicebant, ex pluribus, qui vero vnũ, ex vno. nam, qm̃ oĩum eſt cognoſcitiua, oportere eam in ſe omnium principia habere putauerunt. Solus autem, inquit, Anaxagoras nõ cum illis eadem via profectus eſt. cum nãq; omnes propter cognitionem ipſi corporea principia dederint, ille intellectum aĩam eſſe dicẽs, qm̃

ſempiternum animæ opus eſt mouere,intellectum antem ipſum mouere dixit vniuerſum, quare animā eſſe intellm̃ dixit,hunc ipſum intellectum purum, & impatibilem, quique aliis non miſceatur eſſe dixit,hoc eſt eſſe incorporeum. cum nāque diceret ſimilares partes eſſe entium principia,hęc aũt inuicem cōmixta eſſe,intellm̃ ab horum mixtione eſſe imunem, & purum, tanquam alterum ab ipſis principiis,de quibus oĩa conſtant narrauit,oĩbus contra ferens.quare ipſum Ariſt.amplectitur, velut aſſerentem aĩam incorpoream, non tñ eum attigiſſe recte ſermonem de anima dicit.cum nāque ſit haud mixtus, & incommunicabilis, nullumq́; habens habitum ad ipſa principia,de quibus oĩa ſunt, quõ cognoſcet inquit omnia,non patet.neq;.n. hoc nobis ipſe Anaxa.expreſſit,neq; illud ex ipſius rationibus colligi poteſt, oĩum igitur cum alij ſupponant ipſa aĩæ principia corporea,alij vero ſolum incorporea neq; altera eſt ratio directa, ſed vterq; partem quandam veritatis locutus eſt.etenim ſubſtãnam oportet eſſe incorpoream, ſiquidem melius eſſe oportet ipſum cognoſcens,eo qđ nõ cognoſcit, corporum ſane principia oportet eſſe in incorporeo eadem ſubſtannia, non materialia quidem, ſed eorum rationes.neq; ex iis,quæ dicta ſunt,id manifeſtum eſt:in multis enim luculẽter quidem ſæpenumero non aliquid antiquis dictum eſt, ex dictis autem colligi poteſt, quod ipſe quoq; Anaxagoras ita concluſit, quemadmodum Democritus,qui intellectum eſſe eundem cum anima dicit.

Tex.35. *Quicunque vero contrarietates faciunt in principiis,animam quoque ex contrariis conſtituunt: qui autem alterũ contrariorum, veluti calidum, vel frigidum, vel aliquid tale eſſe ponunt. quare,& nomina ſequuntur:qui calidum dicũt,quod ideo & τὸ ζῆν.i.ipſum viuere nominatum eſt, qui vero frigidum, propter reſpirationem,& refrigerationem nuncupatam eſſe animam,quæ igitur tradita ſunt de anima, & quibus de cauſis dicunt ita,hæc ſunt.*

Talis erat Empedocles. quatuor nāq; elñta de quib' aĩam dicit eſſe,ex contrariis qualitatibus componũtur, atq; ipſa contentio,& amicitia:qui aũt alterum contrariorum, veluti calidũ, aut frigidũ aut aliquid tale aliud, & animam ipſam,ſimilr̃ horum quid vnum ponunt,alterum cõtrariorum ponit Hippon, & Heraclitus, alter quidẽ calidum(nāq; ignem)principium dicit:alter vero frigidum, cum aquam ipſam principium ponat: horũ igitur vterq; pro opinione ſua noĩ ipſius aiæ veram originem tradere conatur. Ille quidẽ dicens propterea ζῆν dici.i.vitā, ꝙ animata ζέουσι.i.ferueant,ꝙ calidi eſt.hic vero ψυχὴν.i.aĩam vocatam eſſe ἐκ τοῦ ψυχροῦ.i.à frigido, vnde habet eſſe ab eo ꝙ nobis per reſpirationẽ frigiditatis cã fiat.nã quia vita ex aĩa eſt, aĩa vero ex frigido, eſt enim ex aqua, iõ reſpiratione opus eſt, quæ frigiditate calidum circa cor coerceat, neq; permittat aĩalis ipſius potentiæ præpotentius fieri, dico autem frigidæ.

Tex.36. *Conſiderandum autem primum quidem de motu, fortaſſe enim non ſolum falſum eſt hoc, ſubſtantiam eius talem eſſe, qualem dicunt dicentes eſſe animam ſeipſum mouens, vel valens mouere:ſed vnum quoddā impoſſibilium adeſſe ipſi motum,quòd igitur non neceſſarium ſit ipſum mouens moueri, iam dictum eſt.*

Poſtquam antiquorum opiniones,& eorum, qui in aĩæ motiuum reſpexerunt,& eorum qui in cognitiuum, connumerauit, hinc ꝙ reliquum eſt,argumenta contra hos aggreditur,& ipſorum opiniones arguit,non ꝙ male ſuppuſuerint ipſam mouere corpus, vel res ipſas cognoſcere,vel incorpoream eſſe: ſed quod ſuſpicati ſint ipſam motam mouere,& cognoſcere, quia in ſe omnes res ipſa habeat:quodq́ue ad incorporeum reſpicientes, non proprie incorporeum opinati ſint,ſed ſubtiliſſimũ corpus eſſe reliquorum. primũ igitur ab iis incipit,qui in motiuum reſpexerunt, qm̃ quoq; eos primos in narratione propoſuit. putabãt autem illi,quemadmodum didicimus,eo quia mouet aia,oẽ autem mouens mouetur,ipſam quoq; aĩam moueri,non ab alio autem ipſam moueri,ſed ab ſeipſa,& eſſe ſeipſum mouens. Contra hoc igitur inſtituit,primum quòd non põt fieri,vt anima moueatur, tm̃.n.inquit ſugio dicere ipſam ſeipſum mouens ꝙ & non poſſe fieri dico vlr̃,vt ipſa moueatur, taxat autem & maxime Platonem.ſed priuſquam in ea, quæ ab ipſo dñr,ingrediamur,paucis oſtẽdemus, ꝙ ex ipſis Ariſto.dicit omnino neceſſariũ eſſe aĩam moueri, poſtea hiſce dictis ediſſerentes,& qũo eſſe ipſam imobilem dicat Ariſto.& qũo Plato ſemper mobilem. in auſcultatione igitur naturali,motum definiẽs Ariſt.dicit, motum eſſe entelechiam entis potentta, inquantũ tale eſt,hoc autem eſt entelechia in potentia entis ad actũ poſt hæc potentia,entis.hoc.n.ſignificat hoc inquantũ tale eſt.ſi nāq; ceſſauerit potentia, ab motu quoq; ceſſat:eſt igitur via de potentia ad actum. Quod ſi motus eſt via ex potentia in actum,dicit aũt rurſus hoc in libro Ariſt.ꝙ aĩa potentia eſt intellectus, & quod fit aliquando actus intellectus, & euge inquit dicentes animā eſſe locum ſpecierum,præterquam ꝙ non omnis,at intellectiua & non entelechia,ſed ſpecies potẽtia,& rurſus inquit ꝙ tabulæ non ſcriptæ ſimilis eſt,ac ſi diceret potentia tabulæ,quæ aliquando actu ſcripta ſit,ꝙ ſiquidẽ motus eſt via ex eo ꝙ potentia eſt ad illud, ꝙ eſt actu,aĩa autem potentia cum ſit intellectus, fit aliqñ ſuſcipiens ſpecies actu intellectus:ex hoc igitur,ꝙ potentia eſt ad idquod actu eſt, procedens mouebitur.repugnant aũt huic, & inquiunt eum in tertio lib.q̃ pleniſsime dixiſſe de motu & diffinitionem tranſmutationis per motum reddidiſſe, dicentem viam ex potentia in actu motum eſſe.male igitur inquiunt ex non diligenter data diffinitione arguere Ariſt.ipſum tẽtare,qm̃ in quinto lib. diligentius hæc ipſa diffiniens inquit mutationem in plus ſe habere q̃ motus.ſiquidem.n.motus eſt,hęc mutatio eſt,non aũt econuerſo:fieri enim circa quatuor prædicamenta,ſubam,quantitatem,qualitatem,vbi.& ipſius quidem ſubæ mutatio eſt generatio & corruptio.Quantitatis aũt,augmentum,& diminutio: qualitatis vero alteratio, at ipſius vbi latio. eſſe igitur quæ ſunt in tribus prædicamentis mutationes motus,quantitatem,qualitatem,& vbi,ipſum autem ſubſtantiæ nequaquã. Oportet.n.motum ipſum manere,vt moueatur:ꝙ autem fit, & corrumpitur,non manet.quare in illis motũ diffinit aliter,q̃ diffiniuit in tertio lib.vbi diffinitionem nõ motus,ſed mutationis dedit. nam motum dicit eſſe de reformato in reformatum mutationem, idẽ ac ſi diceret de ſubiecto in ſubm.generatio autem & corruptio mutant,illa quidẽ ab eo,quod forma caret in formã:hęc vero de formato in forma carens.qũo vero hæc ita ſe habeant,in illo tractatu diligenter dictum eſt:nũc autem, quæ dicta ſunt, ipſa ſufficiant. hi quidem iſthæc.nos autem dicimus mutatione ſecundum quattuor prædicamenta conſiderata,niſi velint animam quando mutatur ex intellectu potentia, in intellectum actu ſecũdum vnum trium,qui ſunt motus, mutari.nāque mutationis diffinitio & in ipſa quadrat,vt oſtenſum eſt: hoc autem

eſt ipſa

eſt ipſa generatio & corruptio. quare cum diſcat, fieri ipſam dicamus, quando autẽ ignoret corrumpi. at hoc quidem deridendum eſt. erat.n.aĩa, anima & antequã didiciſſet. quod ſi non ſecundum ſubſtantiam mutatur, neceſſarium eſt ſecundum aliam quãdam cauſam prædicamentorum eſſe eius mutationem. quæ aũt erant ſecundum illam mutationes, motus erant. mouetur ergo anima. quod ſi Ariſt. videtur magis dicere mutationẽ aĩæ ex eo quod eſt potentia, in illud quod eſt actu, generationem eſſe, non alterationem: qñ enim ex ignorante quiſpiam doctus fit, hoc ipſum dicimus eum dicere ꝑfectionis generationem, non ſimpliciter ſubſtantiæ. quare generatio quædam, hoc tale, nõ ſimpliciter generatio. & alio modo, vitium & virtus contraria ſunt. ſi nanque dicitur priuatio eſſe vitium, vt indiſcretum, & forma carens, attamen quia mutatur in virtutẽ, cõtrarium erit, non priuatio, ſicut in prædicamentis dictũ eſt, non mutatur in habitum, veluti cæcitas in viſum, mutaĩ aũt contrarium in contrarium, quẽadmodum nigrũ in album, igitur aĩa de vitio mutatur in virtutem, & econuerſo: ſunt aũt cõtraria hæc, mutatio nãque in cõtraria motus eſt, etenim ſub ipſam qualitatẽ reducunĩ. mouetur igitur aĩa. aliter quoque ipſe inquit Ariſt. hac rõne differre motum ab actione, eo quia motum quidẽ imperfectum actum, actum aũt integrũ eſſe, quare diuina quoque ſine potentia actu eſſe inquit. Vnde in auſcultatione naturali quæſiuit, vtrum duo ſint motus in mouẽte, & in moto, an vnus, & demonſtrauit vnũ eſſe, deinde rurſus quæſiuit cuiuſnam motus eſſet, mouentis ne, an moti: & oſtendit, ꝙ ipſius moti eſt, ille enim ex imperfecto ad perfectum procedit, non mouẽs, quẽadmodum ſe habet in diſcipulo & magiſtro, vnus nãque in ambobus eſt motus, qui quidem à magiſtro incipit, in diſcipulo vero finitur: mouetur enim non magiſter, ſed diſcipulus: ille enim, inquit, habitum perfectum, atque integrum habet, hic vero particulatim in hũc deducitur. ꝙ ſi per ſe motus quidem eſt imperfectus, qui vero eſt in actu, integer eſt: interrogemus ipſum quõ in aĩa ſe hẽt, moueaĩ ne, an non? ꝙ ſi non mouetur, nõ ab imperfecto ad ꝑfectum procedit, non mouetur ab ignorãtia in cognitionẽ, neque à propoſitionibus ad concluſiones. quod ſi hæc in anima videntur, & integram non habet actionem, neq; actus ſine potentia eſt, moueĩ igiĩ. hoc enim ipſe diffiniuit, motum eſſe viam, quæ ab imperfecto ad perfectũ procedit. atq; aliter ipſe ĩquit ꝙ in quibus eſt prius & poſterius, in his oĩno quoque tẽpus eſt, nam de tempore quod prius eſt & poſterius egreditur, quibus vtrique egreditur: in quibus autẽ tempus, in his quoque omnino eſt motus, etenim permutantur hęc. & in quibus motus eſt, in his oĩno eſt etiam tẽpus, & ecõuerſo, in quibus tempus eſt, ĩ his oĩno eſt etiam motus. at eſt in anima, & prius & poſterius: eſt igitur etiam motus, ꝙ aũt in aĩa ſit prius & poſterius, manifeſtum accedit, ſiquidem à propoſitionibus ad cõcluſiones aĩa ipſa procedit, neq; oĩa ſimul cognoſcit, ſed aliud ante aliud, neq; oĩa, quæcũque ſcit, ſimul promit, ſed hoc prius, & hoc poſterius, & vniuerſaliter deſcendit à virtute ĩ malitiam, & ab ignorantia in cognitionem. hæc ergo ſint ad demonſtrandum, ꝙ etiam ex ſententia Ariſt. aĩa mouetur, neque male Plato illi per ſeipſum mouens attribuit. Quod ſi quiſpiam recte hoſce ſermones iudicare voluerit, nulla quidẽ in ipſis eſſe pugna reperietur, præterquã in ſolis vocibus. quemadmodum enim pluribus ĩ locis facere cõſueuit, arguere vr̃ ſi quoq; hoc in loco. poſtq̃ enim vere motus, nobis quoq; cogniti ſunt ſoli naturales, horum aũt nullum ipſa aĩa mouetur: non.n.augeĩ, aut minuiĩ, vel ſm qualitatem, vel ſm locum mutatur, ne quiſpiam, cum Plato dicat aĩam ipſam ſemꝑ mouẽs, putet ipſum vnum ex naturalibus, nobiſq; ab actu naturæ cognitis motibus dicere ipſum mouere, ideo oſtẽdit ipſe oĩno immobilem exiſtẽtem hos ipſos motus, & eſt ſermo verus, & à Platone ꝓbatus. Quod ſi incorpoream ipſam Plato putat eſſe, moueatur quidẽ ex ſententia Platonis ſm alios quoſdam motus intellectiuos, & præcipue vitales, ꝑ quos maxime ſemper mouens ipſam aĩam eſſe Plato dicit: viuificat.n. ſemper licet aĩal ſit in ſopore, & dormiat, qñ intellectiuus nõ operatur. Cũ igitur Plato oẽm ſimpliciter actũ motum eſſe dicat, Ariſt. aũt ſolos naturales motus, ſermo quidẽ ſm Platonem dicens aĩam moueri verus eſt, & ſm Ariſt. nõ moueri, atq; in ſolis verbis inuenitur diſſenſio. ꝙ ſi alterationis iam habitus, & diſpoſitiones habet: ꝑ has aũt mouet aĩa tranſmutans ex inſcitia in ſcientiam, quõ effugiet hoc non ſolum moueri, ſed & naturalem motũ moueri? videtur Ariſt. reſpiciens ad ſolos motus corporales dicere aĩam non moueri. Patet aũt ex ijs, quæ ab eo dicuntur. Si enim, inquit, anima moueĩ, nõ ꝑ accidens, natura quidem illi motus adeſt, ꝙ ſi hoc eſt, etiã locus eſt: oẽs enim dicti motus in loco ſunt. Vides quõ ad corporales motus reſpiciens, ſic ipſam immobilẽ eſſe dicat: quicquid enim in loco eſt, corpus id eſt. Conſiderandum aũt eſt primum de motu. fortaſſe.n. non ſolum falſum eſt eius ſubſtantiam eſſe talem, qualem inquiunt dicentes animam eſſe ſeipſum mouens, vel quod mouere põt, ſed vnum quiddã ex impoſſibilibus illi eſſe motum. Dictum eſt quod qui ad ipſius animæ motiuũ reſpexerunt, poſtquã putauerunt ipſum mouens oportere omnino & ipſum moueri, ꝙ vniuerſum corporaliter mouens ſic moueat, videbant autem animã primo corpus mouẽtem, per ſe mouẽtem ipſam definiuerũt. tantum igitur inquit abſtineo, vt dicam animam per ſe mouentẽ, ꝙ vnum eſſe ex impoſſibilibus dico omnino ipſam moueri: maxime autem illius ſermo hic in Platonem tẽdit. quare cum dixerit de dicentibus animam eſſe mouens ſeipſum, appoſuit vel valens mouere. Apparet enim Plato, quodammodo dicens, ꝙ omnis aĩa per ſe mouens, vt in Phædro, & rurſus in legum decimo ſic animam diffinit: rei vero huius, cui nomen eſt aĩa, quędam ratio eſt, an aliam, præter eã, quam modo diximus habemus, ꝙ ipſa ſe poſſit ipſam mouere, & quod ipſe Democritus & ſimpliciter, qui animam corpus maxime mobiliſſimum dicũt, & ſi non ſemper moueri aĩam dicebant, attamen mouendi potentiam in ea conſtituebant, atque ob eam cauſam dixit, vel valens mouere. Quod igitur Platoni quoq; videatur per ſe mobile eſſe motorũ cauſa, id patet, prĩcipium.n. dixit motorũ eſſe, ꝙ per ſe mobile eſt. dictũ autẽ eſt, ꝙ alij etiam naturales hoc ipſum putabãt. ꝙ igitur aĩam ipſam mouentem videbant, inde moueri ipſam cõfirmabãt. Quod igitur inquit, hoc neceſſarium ſit mouẽs, ipſum omnino moueri in octauo phyſices demonſtratũ eſt. ibi nãq; oſtendit ꝙ primus mouẽs eſſe immobile neceſſario oportet. ſi nãque illud moueatur, non adhuc erũt in motu mota commutata cum cauſa. Præterea ſi omne quod mouet inquãtũ mouet & ipſum mouetur, erit ipſum augens, ꝙ augetur, & ipſum docens, diſcens, & ipſum albefaciens ꝙ albet, quod quidem abſurdum eſt præterea appetibilia cupiditatem mouentia in ipſo motu, immota erũt,

nanque herba aſinum monet,atque imago vidētem, & quæcūqne talia immota manentia. bene igitur vſq; ad neceſsitatem rationis primum deſtruxit, ꝙ non ex neceſsitate monens anima quoque mouebitur. per ea autem,quæ ſequuntur, inſtabit contra hoc quod ſeipſam moueat,quod omnino illud fieri non poteſt, vt ipſa ſe moueat, vel omnino moueatur.

Tex.37. *Dupliciter autem mouetur omne, vel enim per aliud, vel*
per ſe, per aliud autem dicimus quæcunque mouentur, quia
in eo, quod mouetur, ſunt, vt nauigantes: non enim eo modo
mouentur quemadmodum nauis, hæc enim per ſe mouetur, il-
li vero quia in eo, quod mouetur ſunt. id autem patet in par-
tibus, proprius enim eſt motus pedum ambulatio, quę eſt etiā
Tex.38. *hominum, non adeſt autem nauigantibus tunc. Cum aūt du-*
pliciter dicatur moueri, conſideremus de anima ſi per ſe mo-
ueatur, & ſit particeps motus.

Oſtenſurus ꝙ anima non mouetur, merito primum differentias motum ſignificantes enumerat, vt ſciamus per quale motus ſignificatum animam ipſam non moueri dicat, eorum igitur quæ mouentur inquit, alia quidem per ſe mouentur, hoc eſt ſecundū ſubſtantiam motum habent, alia autem per aliud.i.per accidens, hoc.n. ſibi vult hic, ꝙ ait per aliud, quemadmodū ipſe exēplis declarauit eorum aūt quæ per accidens mouentur, alia quidem ſic mouentur, ac ſi per ſe proprium motum habeant, vt nauiculator. nāque per accidens mouet̃ in naui, quæ & ipſa mouetur, cū tñ poſsit & ipſe per ſe moueri: alia vero mouentur, tanquā ꝑ ſe immobilia ſint, velut in corpore album, nam dum corpus ipſum mouet̃, albū quoque per accidēs mouet̃, ipſum tñ ſecūdū propriam naturā immobile eſt, quo ſignificat aīam ipſam moueri. Ariſt. quoque cōcedit, mouere.n.corpus, at eſſe eam in corpore ꝙ mouetur, per accidēs ſeipſam mouet, quemadmodum ſi potētiam motiuam albedo acceperit, per accidens ſeipſam mouere dicat̃, ſimul.n.cū eo ꝙ mouetur, incedit. ſed remiges quoqne mouentes ſcapham, cū ea per accidens mouentur quare ipſi ſe per accidens mouent, qūo anima quoq; corpus ipſum mouens ipſa ſe per accidens mouet. ſi nāque nō ipſum corpus relinquit dum mouetur, in ipſo aūt operatur, manifeſtum eſt ꝙ ſimul cum ipſo per accidens mouetur, ſimul.n.cum ipſo moto progreditur. ipſa quidem per ſe immobilis eſt, quia quoqne incorporea eſt: ꝙ ſi hoc eſt, nō eſt l loco. qūo igitur ꝙ omnino ſuapte natura haud eſſe in loco poteſt, moueri dicitur? nam ꝙ mouetur de loco ad locum tranſit, omne aūt ꝙ in loco eſt, corpus eſſe, aīam vero incorporeā eſſe, demonſtrationibus mathematicis neceſſarijsque oñdūt. quare neceſſe eſt oīno immobilē eſſe ſm naturales motus. cū aūt dicat eorum quæ mouent̃, alia quidē per ſe, alia vero ꝑ aliud mouentur, horum exēplum nauiculatorem appoſuit. motus nāque in naui nō eſt nauiculatoris per ſe, ſed ꝑ accidēs, nā mouendo nauem, in qua eſt, moueri & ipſe dicitur. ꝙ.n.non eſt ipſius talis motus proprius, patet inquit ex hoc, ꝙ partes per quas mouetur per ſe, dum mouetur nauicularius, immotæ ſunt, hæ autem ſunt pedes, quando.n.per ſe mouetur, id ꝑ pedes facit. quare ſimul exēplum eius quoque motus, qui per ſe eſt oſtendit, ambulationem videlicet, quæ fit per pedes, & cōmode quidem tali vſus eſt exemplo, ne putemus motū totius corporis, qui per partes fit, eſſe per accidens. nam & ſi per partes totum corpus mouetur, ꝑ ſe tñ moueri dicitur, quia neque pedes ipſi ſine conſpiratione, & concordia totius corporis mouebuntur. cum aūt dupliciter dicatur moueri, nunc de anima conſideremus, an per ſe moueatur, merito differentias motus ſignificantes propoſuit, quæramus.n.inquit an per ſe moueatur, hoc eſt an ſm ſubſtantiam motum habeat. per accidens.n.moueri etiam ipſe concederet. quid ita aūt poſt quā dixit, an ꝑ ſe moueatur, appoſuit, & ſit particeps motus? qm̄ eorū, quæ per ſe mouentur, alia quidem conſubſtantialē motum habent, & propterea cōpletiuum ſubſtantiæ, veluti cœleſtia: alia vero motum ipſum non conſubſtantialē, neque ſubſtantiæ completiuum habent, potentiam tamen mouendi in natura habent, quo motū ipſum participare poſsint, quando ſit ipſum mouens, vt gleba, participatiua nāque eſt motus, nō ipſa ex motu ſubſtātiam recipit. quæramus igitur de aīa, ſiue cōſubſtantialē habeat motum, quemadmodum illi, qui ipſam per ſe moueri dicunt: ſiue non conſubſtantialem quidem, nō tamen poteſt eius eſſe particeps ſecundum ſubſtantiam: & oſtēdet quod omnino motum eſſe in anima impoſſibile eſt.

Quatuor autem motibus exiſtētibus, latione, alteratione,
diminutione, augmento: vel vno horum mouebitur, vel plu-
ribus, vel omnibus. ſi vero mouetur non per accidens, natura
quidem inerit motus ipſi: quod ſi hoc eſt, & locus erit. omnes
enim dicti motus in loco ſunt. At ſi eſt ſubſtantia anima mo Tex.39.
uere ſeipſam, non per accidens moueri ipſi erit, vt albo, aut
tricubito: mouentur enim & ipſa, ſed per accidens. in
quo enim ſunt, illud mouetur corpus. quare neque eſt locus ip-
ſorum, animæ aūt erit, ſiquidem natura motum participat.

In quinto ſermone phyſices mutationem in quatuor prædicamentis fieri demōſtrauit, vel.n.in ſubſtantia fit, vt generatio & corruptio: vel in quāntitate vt augmētū, & diminutio: vel i qualitate, vt alteratio, vel uti albicatio, nigricatio: vel in vbi prædicamēto, vt ſurſum, deorſum, in lyceo, in foro. harū igitur mutationū, quæ ī tribus prædicamentis fiunt, in quātitate, in qualitate, ī vbi, motus eſſe dicuntur: quæ vero in ſubſtantia non motū, ſed ſimplr̃ mutationem dicimus, in plus.n.ſe habet mutatio, q̄ motus. nāqne ꝙ mouetur natura eſſe oportet, vt moueat̃: ꝙ aūt generatur aut corrumpitur, non id ꝙ erat, permanet. & quia ꝙ mouet̃ circa idem ſubm mutationē tenet, nihil motu in ſubām ſubiecti perficiente, ꝙ ſane generat̃, & corrumpitur nō in ſubiecto fit, ſed velut è materia in formam mutat ꝙ generat̃ & corrumpitur e conuerſo. cū igitur in tribus prædicamētis motum cōtemplemur, qūo hoc in loco quatuor ſpecies motus enumerauit? Dico igitur ꝙ in ꝑdicamēto vbi, & qualitatis nominibus cōmunibus abūdauit, per quæ ſpēs oēs motuū ſub prædicamento ſignificat lationiſq;, & alterationis. etenim oīs motus in loco latio dicit̃, & in qualitate, alteratio, alterat̃.n.albeſcens, & nigreſcens: ī q̄titate vero nomine cōi nō ſuperabūdauit, ꝙ augmētum, & diminutionē ſignificet. nā ſi quiſpiam dicat in quātitate eſſe mutationē, rōnē, non nomen dixit. propter hoc igit̃ in quātitate motū in duo diuiſit, in augmentum & diminutionē. tanquā igitur demonſtratum ſit ꝙ ī ſubſtantia mutatio nō eſt motus, ꝙ certum eſt, hoc in loco accepit, oēm motum.ſ.in tribus hiſce prædicamētis fieri. ꝙ ſi nō per accidens mouetur aīa, natura ipſi motus ineſt, ꝙ ſi hoc ineſt, & locus etiā ineſt, oēs enim qui dicti ſunt motus, in loco ſunt, hoc eſt qm̄ nō per accidens ineſſe aīæ motum dicunt, (eius.n.ſubſtantiam ꝑ ſe moueri narrat) neceſſario ipſi ſm naturam adeſt, immo ꝑ ſe natura eſt. demonſtratū eſt autē omnem motum ſub vno horum prædicamentorum exiſtere, igitur vno dictorum

ctorum motuum mouebitur. ꝙ ſi hoc etiam in naturali auſcultatione demõſtratum eſt, ꝙ omnia quę vno horum motum mouẽtur in loco ſunt: igitur & ipſa aĩa in loco erit, idem ac ſi dicamus corpus erit. ꝙ autem & in quãtitate, & in vbi motus in loco ſit, in promptu eſt. ꝙ etiam in alteratione mutatio in loco ſit, manifeſte in naturali demonſtrauit, illud enim oſtendit, ꝙ per ſe motum, partibile eſſe oportet, partibile aũt per ſe, & in loco eſt, nãque etiam corpus eſt, ꝙ.n. vr̃ mouetur, ex eo in quo eſt, ad illud in quo erit, ſecedit: ex aliquo.n. in aliquod oĩs mutatio eſt. ꝙ autem ex aliquo in aliquod mutatur, neque ex quo mutatur in illo eſt oĩno, nõdum .n. mutatum eſt, neque in quod mutatur in eo eſt oĩno, iam.n. mutatum eſſet, nõ autem mutaretur, neceſſe eſt igitur ꝙ mutatur, quæcũque mutatio ſit, per ſe, non aũt per accidens, ſm̃ aliquid ſui eſſe in eo ex quo mutatur, & ſecundum aliquid in eo in quod eius mutatio ſit, totum.n. in vtroque eſſe impoſsibile eſt, at erit in oppoſitis ſimul tum in eo ex quo, tum in eo in quod mutatur. Simul aũt idem per ſe in pluribus eſſe impoſſe eſt, quare illud relinquitur, ꝙ eius pars eſt, ex quo, pars aũt in qđ, partibile igitur eſt, ergo corpus, ſolũ nãque per ſe partibile corpus eſt. etenim ſi linea, & ſuperficies ꝑ ſe partibile dicatur, id ratione dicitur, ſiquidẽ ſubſiſtentia, & ſubſtãtia ſolum corpus partibile eſt. quare ſi aĩa moueť per ſe erit partibile, & corpus. & hactenus quidẽ cõtra Plat. quoque hoc cõmodum eſt, qui aĩam eſſe incorporeũ dicit, ſi nãque ſuppõnẽ dicentem ꝙ moueť, hoc ſequitur eam eſſe corpus, hoc aũt falſum, nõ ergo mouetur. at non dũ ex hoc redarguti ſunt, qui corpus ipſam dicunt: qm̃ non moueatur. quid igitur ex hoc? ꝙ abſurdũ eſt, in eo ꝙ moueť ipſa in loco eſſe, & corpus, oſtenditur. inducit igitur ꝙ conſequitur abſurdũ poſt pauca, ꝙ aduerſus oẽs cõmuniter adaptat. Quõ autem dicit omne ꝙ mouetur in loco eſſe? atqui ipſe oñdit ꝙ ſphęra ſtabilis non eſt in loco, ſiquidem locus eſt, vt ipſi vr̃, terminus continentis inquãtũ cõtentum continet: demonſtrat aũt extra ſphæram aplanem nihil eſſe, aut igitur aplanis partes quodãmodo in loco ſunt, quemadmodũ quoque ipſe ait in Phyſica. cõtinentur.n. ſingulæ partes à partibus vtrobique adiacẽtibus, vel id ſubaudire oportet, ꝙ vniuerſæ eorũ quæ mouẽtur motus in loco ſunt, de his.n. quę hic mouentur ſermo eſt, quę per ſe tota mouentur. illi autem qui dicunt aĩam mouendo moueri, totã videlicet per totam tranſire, quæ antẽ ſic moueť ex neceſsitate in loco ſunt. at fortaſſe quiſpiam dicat, quid igitur aĩa in q̃titate non mutatur? nonne alteratur mutata à malitia in virtutem? & ab ignorantia in ſcientiam? ꝙ ſi alteratur, alteratio aũt eſt motus, mouetur igitur aĩa. ad hoc familiariter Peripatetici expoſitores, quorum de numero eſt Alexander, ſe obuiant, ꝙ hæc nõ eſt alteratio, nãque alteratio eſt in paſsiuis qualitatibus facta mutatio, oẽs aũt qualitates paſsiuæ ſenſibiles ſunt, quę aũt ſunt huiuſmodi, ſunt in corpore, non igitur alteratum omne corpus erit. virtus aũt & malitia, cognitio, & ignorantia ſunt habitus, & priuationes, habitus antẽ, & priuationes ſunt generationes, & corruptiones, nõ alterationes. quemadmodum igitur cæcitas corruptio eſt, viſus autem generatio, ſic virtus, & malitia, cognitio, & ignorãtia generationes quodammodo ſunt, & corruptiones, vnumquodque.n. cum ſui ipſius perfectione cognoſcitur. ꝙ ſi rei in perfectionẽ quodpiam deficiat, hoc ipſum in corruptiones vergit, perfectio aũt animæ cognitio eſt, & virtus. quemadmodum igitur ſanationem non alterationem, ſed generationem dicimus, quia ſecundum naturam quiddam ſanitas eſt, morbus autem præter naturam, hoc modo quia eſt animæ virtus ſm̃ naturã, præter naturam aũt malitia: iccirco mutationem de malitia in virtutem, non alterationem, ſed generationem merito dicemus, nãque alteratio nimirum circa qualitatẽ ſe habẽs per accidẽs in corpore exiſtẽs, neq; perficere quodpiam in ſubiecti ſubſtantiam, neque ipſi corrumpere aliquid põt, albeſcens enim, aut nigreſcens corpus nihil quicquã aut iuuatur, aut offendiť: at ſanitas, & morbus, & malitia, & virtus, non ſunt tales, ſed in ipſam ſubiecti ſubſtãtiam faciunt. Sic igitur illam vulgatam dubitationem ſoluimus, quę in introductionibus in accidentis diffinitione fertur. quærebatur enim quõ accidens adſit, & abſit abſq; ſubiecti corruptione, febris.n. cum ſit accidens corrũpit: dicebamus igitur ꝙ non accidens febris eſt, neque alteratio ſubiecti. Verum præter naturam caliditas animalis compoſitionis diſſolutiua, tunc aũt diximus quõ habitus animæ generationes & corruptiones eſſe dicãtur. {Vt albo aut tricubito} nam ſi quiſpiam cum moueatur ceruſa, moueri album dicat, id videlicet ꝑ accidens moueri dicit, quoniam neque ipſum per ſe mouetur. addidit autem & tricubito, veluti tricubitũ dicat non corpus, at ſimpliciter ipſam diſtantiam ſine corpore, vt lineam vel ſuperficiem, volens id oſtendere, ꝙ nullum aliud ſpacium, præter corpus per ſe mouetur. hæc igiť, inquit, per accidẽs mouentur, qm̃ corpus, cui ſunt hæc, & in quo ipſum eſſe habent, hoc ipſum mouetur. ꝙ aũt dicit nõ eſt horum motus, ſed corporis, patet ex quibus & locus in quem mota ſunt nõ eſt ipſorum, ſed corporis, nam ſiquidẽ omnis motus ad aliquem finẽ reſpicit, eſt autem finis motus localis locus, in quẽ motus eſt, locus autem is eſt ac ſi dicamus finem in quẽ reſpicit motus, corporis eſt, non albi, aut tricubiti, motus igiť erit quoque corporis. ꝙ autem corporis locus ſit, inde manifeſtum eſt: quia etſi qualitates auferantur, nihilominus in loco proprio ipſum corpus eſt: eodẽ modo etiã tricubitum, ſi veluti linea, & ſuperficies auferatur.

Præterea autem ſi natura mouetur, vi quoq; mouebitur: quod ſi vi, etiam natura. Tex.40.

Poſtquam oſtendit ꝙ ſi natura per ſe anima mouetur, quidã ipſi ꝓprius locus erit, ijs, quæ dicta ſunt hoc veluti conſequẽs adiungit, ꝙ ſi natura mouetur, vi etiã mouebitur, demonſtrans per hoc quod ipſi erit etiam quiſpiam locus præter naturam. ꝙ autem quæ vi mouentur, moueantur etiam ſm̃ naturam, manifeſtum eſt, quod enim violentia mouetur præter naturam moueť: quod aũt præter naturam eſt, diuerſio eſt ab eo quod eſt ſecũdum naturam, nihil vero eſt ſemper in eo, ꝙ eſt præter naturam. at quomodo dicit illud quoq; moueri violentia, ꝙ ſecundum naturam mouetur? nunquid & quæ circulariter feruntur corpora, quoniam ſm̃ naturã mouentur, præter naturam quoque moueanť tãdẽ at. qui ipſe quoque Ariſt. demonſtrauit impoſsibile eſſe illa pręter naturam moueri, nãque ea dicit expugnata eſſe ab omni mortali moleſtia. Dicunt igitur valde conſequenter Peripatetici expoſitores, quorum eſt etiã Alexander, ꝙ non ab natura cœleſtia corpora moueñ, ſed à meliori potentia animæ. quæ.ſ. in illis eſt. quod ſi, vt ipſe ait Ariſt. in appetitione ipſius primi hũc ipſum motũ hñt, cur enim inquit circulariter mouentur? deinde ſubiunxit, quod mentẽ imitatur. quẽadmodum enim Deus vbiq; eſt, ſic & cœlum, inquit, imitans ipſum pri-

mum,quoniam ſimul vbique eſſe non poteſt, ſm partes vbiq; eſt,aïalia quoque,quæ motu per obliqua mouentur,hoc.ſ.ab anima mouentur, non à natura.Verũtamẽ in animalibus alius eſt motus in anima, quã is qui eſt à natura, nãque animatorum quæcũque cõpoſitum corpus habent, motum ſm naturã alium habent ab eo, qui eſt in anima.quare corpus mouetur motu naturali, ſm ſimplicium dominationem, quando nõ vt aïatum, ſed vt corpus ſimpliciter mouetur. quando enim animalia ipſa aut vadunt,aut volant, aut natant, per animã mouentur:quando autem ab altitudine feruntur ꝑ grauem inclinationem dominãtem eo, ꝙ corporis graue, & terrenum eſt, ſm naturam mouentur, corpori vero ſimplici,cui eſſe animato contingit propter huius proprietatem natura eſt anima, & ſecundum animam motus,eſt ipſi ſm naturam motus. Quod ſi natura nõ mouetur,ſed ab anima,non amplius adducitur ad illam rationem dicentẽ quod ea,quæ natura mouentur, vi quoque mouebuntur.quod ſi omnino opus eſt, in ipſo naturalem quoq; motum reponere, dicimus quod talem motum naturalem habebit,qualem etiam ex aïa habet, neque in omnibus rationẽ Ariſtotelicam dicemus eſſe quod omne motum natura, vi quoque mouebitur, ſed in quibus ſecundum rectitudinem motus fit,quæ & ſecundum ſe tota mouentur. ab ipſo autem Philoſopho demonſtratum eſt, quod cõtrarietas eſt in motu ſm rectum,ſolus nãque circularis motus nullum habet contrarium,motui enim q̃ ſupra fit,opponitur ille, qui infra,huic qui ante eſt,opponitur ille, qui retro, huic qui ad dexteram,ille qui ad ſiniſtram, ſed qui circularis eſt, nullum habet cõtrarium. quare eorum quæ ſecundum naturam mouentur,ea mouentur, & violento motu ſecundum rectum mouentur,& tota locum permutãt in motu,qui eſt ſecundum rectum,& cõtrarietas vr̃,cœleſtia vero circulariter mouẽtur,& tota per tota omnino locos nõ ꝑmutant.Manifeſtũ eſt autẽ quod illi, qui localiter animam moueri dicunt, & motu ſuo tãquã vecte quodam mouere corpus,illi motum ſecundũ rectũ præbuerunt,omnia enim animalium corpora ſecũdum rectum mouentur, bene autem & hoc addit Alexãder, quod & non eſt in loco, neque mouebitur vnquã præter naturam. & eſt opinio de cœleſtium motu nullius alterius eorum qui fuerunt ante Ariſt.ſed ipſe illam primus introduxit. quare bene ea quæ illis cõſequẽtia ſunt enarrauimus,ex quibus dicunt, Præterea hoc ſi natura mouetur,vi quoque mouebitur,veluti cõtingens accepit,quoniam eorum, quæ natura mouẽtur aliqua vi moueri coniugit,ea autem quæ natura mouẽtur, vi quoque mouentur quæcũque contrarios motus hñt, at motus animæ contrarios motus haberent,quibus enim motibus corpus mouet, cõſentaneum eſt ipſam moueri ex illis,ſiquidem mouendo corpus mouet. omnes.n.corporis motus ſecundum contrarietatem, quemadmodũ diximus,contemplamur.

Eodem autem modo, ſe habet etiam de quiete, in quòd.n. mouetur natura,etiam quieſcit in hoc natura: ſimiliter autẽ in quòd mouetur violentia,etiam quieſcit in hoc violentia.

Ratio quietis rõnem motus conſequitur, poſtquam enim ea quæ mouentur ſecundum rectum, & tota ꝑ tota locum tranſeunt, non in infinitum feruntur, locũ videlicet habent,quem capere compellũtur,quoniam nihil fruſtra natura facit.quare cum mouentur ſecundum naturam ea,quæ mouentur,cũ locum, in quem impelluntur occupauerint,in eo quieſcent, ſi quidem nõ fruſtra motus eſt.ſi enim neque in infinitum feruntur, admiſſa in proprium locum non amplius ab natura in locum præter naturam mouẽtur, præter naturam autem contrarium eſt,quieſcit igitur ſecundum naturã, in loco ſecundũ naturã,quem natura occupare impellebatur. violentia enim opus eſt,vt aliqua moueantur in oppoſita,& econuerſo quæ violentia mouentur,ſiquidem non in infinitum ferũtur, habent præter naturam locũ, in quo cũ fuerint violentia quieſcent, atq; aliter oſtenditur ꝙ omnis motus ſecundum rectum factus à quiete incipit.niſi enim gleba ſurſum lata quieuerit à latione,quæ ſurſum fit,nũquã deorſum expelletur,ꝙ ſi mouetur in cõtrarium motum, prius qui motus ſurſum fit oportet quieſcere, deinde q̃ infra fit incipere. nõ enim fieri põt vt ſimul contrarijs motibus moueaꝛ. Quod ſi neceſſe eſt ad ſermonem de motu introducere etiã ſermonẽ de quiete, neceſſarium quoque eſt animam motam quieſcere.ꝙ ſi datur,non ſemper mouetur.

Quales autem violenti animæ motus erunt, & quietes, neque fingere volentibus facile eſt aſsignare.

Hinc argumentũ patet ex quo ſuperius inquit, cõſiderandum autem primum de motu. ecce.n.ſic concluſit,cũ nanque oſtẽdiſſet quod ſi per ſe anima mouetur, ſcilicet ſecundum naturam,illi quoque ſecundum naturam locus erit,& rurſus ſi ſecundum naturã moueꝛ,violentia etiam mouebitur, & erit illi quidam violentus locus,& quod hoc modo mouetur,etiam quieſcit: concludit igitur hic dicens, Quales igitur violenti aïæ motus,& quietes.ꝙ aũt ſit impoſsibile diuidere,& aſsignare hos aïæ motus,& quietes eſſe ſecundum naturã, hos autẽ præter naturam,ſic quidẽ didiceris, qui maxime, & primo animæ ſiue motus,ſiue actiones videntur, iudicium,& appetitus eſt, quorũ vtrũque diuiditur in rationale, & irrationale, & in iudicio quidem rõnale eſt, intellectus,& ſcientia,irrationale aũt ſenſus, in appetitu vero,rationale quidem voluntas, irrationale aũt cupiditas & ira.ꝙ igitur harum actionũ alias dicere eſſe ſecundum naturam, alias vero præter naturam ratione careat,id patet,oẽs enim animali adeſſe ſm naturã videntur.ꝙ ſi quiſquiam dicat eſſe animæ præter naturã iram,atque cupiditatẽ,ſciat,primũ ſi quidẽ dicat de rationali id permitti, nũc autẽ de omni aïa ſermo eſt: ira aũt,& cupiditas aïæ irrationalis particulæ ſunt: deinde eo,quod eſt præter naturam. nunquam aliquis in illud, quod eſt ſecundum naturam vteretur:ira autem, & cupiditate in aïalis ſalutem vſi ſumus, illis etiam in aïæ bonum ſæpius vtimur.quare non præter naturã ſunt, multo autem magis motus ſecundum iudicium, ſunt ſecundum naturam: neque illi ipſi motus vnquam vi mouerentur.violentia ſane tyrannorũ dogma impium fateretur,componere quidem ex habitu, & opinari quodpiam violentia ipſam aïam impoſsibile eſt: ab opinione aũt per iram,atq; cupiditatem diſiungi, qñ ab exterioribus irritatur:in ipſa nãque aïa quãdam rõnis, & affectuũ pugnam cõtẽplamur. at quidem verũ eſt in hiſce nullum eſſe violentum motum, ſi nãque affectui ratio non aſſentitur,nunquam in quodpiam horum deducitur.eſt enim violentia,quemadmodum ipſe diffiniuit, cuius principium extrinſecus eſt nullo faciente, aut patiente coadiuuãte,veluti lapidis ſurſum latio eſt. anima ſane ipſa affectui indulget,& aſſentitur, hoc aũt ſtudioſi declarant,qui nullis irritantibus obediunt. At vero neque potentiam nutritiuam quiſpiam præter naturã diceret. motibus aũt localibus corporis, qui ſecundum

impetum

impetum animæ ſiunt, contrarij erunt motus qui præter impetum ipſius animæ fieri ſolent, at ipſi ex natura contrarij non ſunt: quare ſecundum animæ impetũ ad illa corpus mouetur, veluti ſi ipſa ad interiora corpus mouente alius ipſum retro trahat. ſi nãq; ad ipſã corpus anima mouere poteſt, ſimiliter & dextra, & ſiniſtra, ſupraq;, atque infra, non præter naturam ipſi ſunt motus, etiam ſi vi quiſpiam trahat. qui nãque eſt ſecundũ naturas motus, nunqnam præter naturam fiet, nõ enim vnquam eſt igni præter naturam, vt ſurſum feratur. Quapropter ſi præter naturam motus omnino motum ſecundum naturam ſequitur, omnino & motus ſecundũ naturam, non mouetur autem anima præter naturam, neq; ſm naturam quidem moueatur. patet autem qđ cum oppoſitione antiſtrophen recte fecimus.

Adhuc autem ſi quidem ſurſum mouebitur, ignis erit: ſin autem deorſum, terra. horum nãque corporũ motus hi ſunt, & eadem ratio eſt de medijs.

Alterum autem quodpiam rurſus abſurdum ſuppoſitionem ipſorum ſequens oſtendit. ſi enim ſecundum naturam mouetur anima, ſi quidem motus ſecundum naturam ſurſum eſt, aut ignis erit, aut aer: ſin autem deorſum, vel terra, vel aqua, horum enim ſunt tales ſecundum naturam motus. At non ſimpliciter hoc velut abſurdnm coadducit, etenim ipſorum quidam dicebant, alij quidem ignem, alij autem quodpiam alind ex elementis animam eſſe. Verum quod ſi eſt animæ motus ſm naturam aut eſt ſurſum, at etiam igni eſt ipſe ſm naturam motus, omnis ignis anima erit, & in reliquis ſimili modo, quod abſurdum eſt. ſi enim vtriuſque ignis, & animæ eſſe definitum eſt in motu, qui ſm naturã ſurſum eſt, quorum autem idem proprium eſt ſecundum naturam, ea eadem ſunt, illud ſequitur quod anima, & ignis ſint idem. hoc autem declarauit eſſe abſurdum, dicens, horum nãque corporum motus hi ſunt, ignẽ aut fere nullus ipſam faciebat, neq; ex aliis elementis quodpiam, ſed ex igne, quibus erat ignis elementũ, vel ex aliorum quopiam. Neq; Democritus ignem ipſam dicebat, verum ex atomis, vnde ignem eſſe volebat. illos igitur, qui incorpoream animã dicunt, aperte hoc abſurdum ſequitur. ſequitur etiam cõiter hoc ipſum eos, qui corpus illam dicunt. non enim ſimpliciter ignẽ animam dicebant, ſed ignem tali modo diſpoſitum, & quaſdam potentias aſſumentem. igitur anima ipſa diſpoſitio eſt. Quare ſi ignis, & animæ idẽ motus, omnis ignis anima erit. ꝙ ſi hoc abſurdum eſt, non eſt igitur idem motus. Similiter quoq; in alijs elementis, ꝙ ſi nullo motu elementorum mouetur, neq; præter hos vllus eſt motus, eam non moueri dicendum eſt. Videtur autem ſermo habere inſtãtiam ab his, qui eam eſſe corpus dicũt. non enim ſi ipſa mouetur motu vnius elementorũ, iam neceſſe eſt eſſe vnum ex elementis: caro enim, & os, & metalla, & omnia fere cõpoſita multigena, quæ ſm naturam mouentur vno ſimplicium elementorum motu, non iam terra ſunt, aut aqua, aut aliquod aliorũ, vel ecõuerſo, elemẽta caro ſunt, vel os, vel ex aliis elntis quodpiam. quid igitur impoſsibile eſt & animam ex vno exiſtentem elementorum, velut ex materiali cauſa cũ illis eodem motu moueri? Quod ſi quiſpiam dicat, at aĩa non eſt materia videlicet elementorũ, verũ ſpecies ipſi ſuccedens, illnd ſciat quod in omnibus hoc dicere conſentaneum eſt, caro enim eſt forma carnis non elementa, ſimiliter qnoq; in aliis dicit, & vere dicit caro deorſum ferri, & ſm naturam quemadmodum terra. vel igitur immobilia eſſe alia corpora dicere oportet, vel ipſam quoq; animam moueri.

Præterea ſi videtur mouens ipſum corpus, hiſce conſentaneũ eſt mouere motibus, quibus & ipſa mouetur. quòd ſi hoc eſt, econuerſo quoque nobis eſt dicere verum, quòd ſecundum genus, & ſecundum ſpeciem vt corpus mouetur. at corpus mouetur latione, quare & anima mutatur ſecundum corpus eodem motu, et ipſa vel tota, vel ſecundum partes tranſlata. Tex.41.

Hoc eſt aliud argumentum ꝙ anima non mouetur, ꝙ enim vecte quodam mouere ipſam corpus dicunt, tanquam ipſa dum mouetur, corpus impellat, quemadmodum in luſionibus facere conſueuerunt tenues vt mẽbrana de cæra pilas paruas vacuas, & intus claudere muſcas, vel cantharidas, deinde dum ille mouentur, cæra ſimul mouetur, quemadmodũ etiam in viuario clauſa fera, quæ ſecum viuarium impellens mouet: quoniã igitur hoc modo dicebant animã ipſam dum mouetur ſimul corpus mouere: propterea quæ ſunt huiuſce opinionis conſequentia, per hæc iterũ conſiderat. inquit enim ſi ſic anima corpus mouet, conſeqnens eſt eo motu corpus moueri, quo & ipſa anima mouetur, & econuerſo, quo corpus ipſum mouetur, eodem quoque animam moueri. Qui ſit igitur horum motus. ex his quæ nobis manifeſta magis, magiſq́; cognita ſunt de corpore. ſ. nobis doctrinam facit. quoniã inquit latione corpus mouetur, animã quoq; latione moueri neceſſe eſt. erat quidẽ magis conſequens ex animæ motu concludere motũ corporis, vt ex cauſa effectũ: verum quia nõ manifeſtus, & incognitus eſt animæ motus, ideo de corpore motũ animæ concludit, velut è coniectura cauſam deprehendens, corporis. n. motus cognitus eſt. At quiſpiam dubitauerit quo dicat, ꝙ ipſum mouens dum mouetur, eodẽ motu cõmoto mouebitur. ecce. n. mula rotã trahit, & rota circulariter mouebitur, mula autẽ ſm rectum: ſimili modo in ærea ſphæra, axis quidẽ vno motu mouetur, quæ autẽ ab ipſo mouentur in oppoſita inuicẽ mouentur, quarũ alia, quidẽ cum axe eodẽ motu ſimul mouetur, alia vero in oppoſita. at etiam cœleſtia, quæ circulariter mouentur, non eodẽ motu ſecum quę ſunt hic, mouent, atqui cęleſtia non ſimpliciter mouendo, ea, quæ ſunt hic, mouent, ſed eo modo, veluti ſi neque monererentur, calefacientia. n. & frigefacientia congregatione, & diſgregatione ſic circa nos faciũt, non ſane mouendo: tantum nãque ſolum motus confert, qñtũ nobis aut propiorem, aut remotiorem ſolẽ, vel lunã, vel aliquã aliarũ ſtellarũ faciat. de reliquis autẽ fortaſſe alius diceret rotã currus per rectũ ductũ trahi, figurã aũt eſſe cauſam, vt circulariter moueatur, rota nanque vt tota per rectũ mouetur rota locum de loco per rectũ poſitum tranſiens, partes vero ſunt, quæ circulariter inuicem locis cedũt. circa autem axẽ, quoniã quod dentatũ nominãt intrinſecus eſt, quòd quidẽ continue mouens eſt ipſam ſphærã quæ in oppoſita mouetur, eodẽ motu ipſa mouetur: at hæc oratio non ſatis eſt idonea, nãq; primum mouens axis eſt. Nunc autẽ de anima ſermo eſt maxime de primũ mouente, neque rotę figura ad excuſationem ſatisfacit. Horũ ſane ſolutio hæc eſt, non dixit quo motu moueſ ipſum mouens ſm ſpeciem ſicut rectũ, vel rota, eodẽ mouebitur & ipſum quod mouetur, verũ ſm genus, ſi motu in loco ipſum mouens, & ipſum quod moueſ in loco mouetur, propterea lationem dixit. quærendum eſt aũt num qñ per ſolum motum ſm locum, ſit hoc verum, non enim

mouens

mouens ſecundum quantitatem, aut qualitatem eodem motu mouebitur, ſiquidem nigreſaciens haud nigret, vel augens augetur, vel docens docetur, verum igitur dicetur per ſolum motum ſecundum locum, quare & ipſa vel tota, vel ſecundum partes æqualiter tranſlata, in loco mouebitur, tota quidem totum corpus, ſecundum autem partes partem eius mouens. at quid abſurdum conſequens huic adduxit?

At ſi hoc contingeret, etiam egreſſam ingredi iterum contingeret, hoc autem id conſequitur reſurgere mortua animalium.

Si nãque per quendam vectem corpus mouet, & impellendo, quemadmodum iam diximus, veluti in viuario fera, illud inquit fieri poteſt, vt cum de corpore exiuerit: illud iterum ingrediatur, atq; iterũ ipſum moueat, & ſic vtique animalia mortua reſurgerent. quid.n. impedimento eſt, ſiquidem ſola impellat, & vecte ipm moueat? ad hoc autem contra nituntur. dicentes.n. non bene dixiſſe, ꝙ ſi mouens mouet, egreſſa iterum ingrediatur, & ſic quæ mortua ſunt animalia reſurgent. Ecce.n. quiſpiam dicit columna vecte quodam, & impulſione murum ſuſtinet, vel aliud tale quoddam & ſi diuellatur diſſoluta compoſitione, muruſq; cadat, non tñ etiã ſupposita murũ, vel quid aliud tale ſuſtinere poteſt, & alia huiuſcemodi exempla inuenire quidẽ poſſes. ad hoc autem reſpondentes dicunt hic ſolom vecte & impulſione opus eſſe, verum etiam ſuſtentati conuenientia, qua diſſoluta non item columna, quę ſemel venit ſuppoſita ꝙ ſuſtinebat prius, ſuſtinere poteſt, illi vero vt aiũt, per vectem ſolum fieri motum dicebãt, neq; ſani corpori conuenientiam præbentes, neq; ex natura potentiam quandam ad mouendum, nos etenim potentiã quandam vitalem præſentia animæ inſundi in corpus dicimus, deinde eiuſdem aĩæ abſentia hanc ipſam potentiam corrumpi, atque vna corpus cadere, ideoq; conſentaneum eſſe non amplius illam poſſe ingredi, remiſſa ex illa, & corrupta, quæ initio corpori conuenientia erat. at illi ſola impulſione aĩam mouere corpus dicebant, & ideo conſentaneũ eſſe eam egreſſam iterũ poſſe ingredi, veluti in viuarium fera quędam ingredi, & egredi poteſt, quam rem hoc ſequitur, ꝙ animalia mortua reſurgere poſsint. Sed hæc interpretatio eſt eorum, qui mentem Ariſtotelicã non obſeruant. Vult.n. per hæc oſtendere ꝙ anima penitus non mouetur, neque mouendo corpus mouet. quid igitur mouẽtis vt moueatur intereſt? ſiue corpori conuenientia quadam opus eſt, ſiue non, ꝙ.n. quærimus aut moueatur, aut non moueatur, ſi quidem de hoc erat quæſtio, vtrum corpus vt moueatur conuenientia quadam indigeat, an non. bene quidem hoc modo ſoluebant, & ſi nullus quidem de hac re ſermo ſit, quærit aũt vtrum aĩa moueatur, an non, in mouendo corpus, quid magis oſtendit? ipſam non moueri, ſi corpus indigeat ad mouendũ cõuenientia quadam, dum mouetur anima. ſic.n. neq; baculus mouendo ianuam mouet niſi quandam ad motum congruentiam ianua habeat qua habita impellẽte baculo mouebitur, neq;.n. aut fixa clauis, aut diſſoluta compõne moueretur, & oĩa quidem quæ ab aliquo mouentur, oĩno cuiuſdam proprie aptitudinis egent. Quare dubium ſolutũ non eſt, & propterea hoc adducere nõ probabiliter Ariſto. videtur, aliter aũt contra ipſum quiſpiam dicet, ingrederetur quidem rurſus aĩa in corpus, & quæ mortua ſunt, animalia reſurgerent, ſi natura concederet vt iterum poſſet ingredi, nunc autem non ingreditur, quõ non hoc natura dedit. Quid igitur ad hoc? dum prius eſſet in corpore nõ mouebatur, neq;.n. bis in idem corpus ingredi natura patitur, quemadmodum neq; ſi fera in eodem viuario fuerat, ingredi rurſus, quod neq; ex deductione manifeſtũ fuit. Democritus autem & vnuſquiſque aliorum diceret, quod animã, dum mouetur, mouere corpus dicimus, opus eſſe autem corpori conuenientia quadam, qua motus animæ ſuſcipere poſsit, veluti talem atomorum talium ordinem, atq; poſitionem. Similiter quoq; reliqui talem elementorum, quæ ſunt apud ipſos compõnem, qua diſſoluta, non amplius corpus impellere eam poſſe eſt, vt ſi talis formatio vel qualitas cerę diſſolueret, veluti ſi mollis fieret, vel qđ piam aliud pateretur, non amplius quod intus clauſum eſt animal ipſam mouere poſſet.

Motu autem per accidens et ſi ab altero moueretur, impellitur vtique vti ipſum animal. Tex.42.

Poſtquam demõſtrauit non poſsibile eſſe animã moueri, propter ea, quæ abſurda conſequuntur ſuppoſitionem dicentem ipſam per ſe moueri: nunc per hæc ad illud, ꝙ per ſe moueatur inſtare vult. etenim prius eam non moueri ſimpliciter demonſtrauit, nunc autem de quibus maxime ſuſpicẽtur illam moueri, ex illis ipſis nõ eſſe per ſe mouens oſtendit. neceſſe eſt inquit ꝙ per ſe mouetur, ſibiipſi eſſe cãm motus, non autẽ ab alio moueri, ꝙ enim per accidens mouetur, ipſum ſibi talis motus eſſe cauſa poteſt, & ab alio eodem motu moueri, nõ enim dicimus per animalem impetum animalis, ꝙ mouetur, per accidẽs animam à ſeipſa moueri, & remigem mouentem nauigium per accidens à ſeipſo itidem moueri. Quod ſi quiſpiam violentia animal traxerit, ab alio per accidens anima mouebitur: etiam aliquis poſſet dicere velum quoq; nauigium mouens per accidens à ſeipſo moueri motu, quo nauis mouet, ꝙ ipm velum ſit in nauigio, quod mouet motu. motu ſane, qui per ſe eſt, nunquam aliquo ab alio moueretur. quod enim per aliud eſt, eius, quod eſt per ſe, deſtructiuum eſt, vt in his quæ ſequuntur oſtendit: atq; aliter, ſi qui per ſe motua eſt ex ipſa natura, indiguerit per aliud moueri, imperfectum quiddam eſſet ab natura factum non ſufficiẽs ſibiipſi per ſe inutile ergo, & fruſtra erit, nihil autẽ fruſtra natura facit.

Non oportet autem, cui ab ſe moueri in ſubſtãtia eſt, hoc ipſum ab alio moueri, niſi per accidens.

Quod ab ſe inquit mouetur & in ſubſtantia motum habet, nunquam hoc ipſo motu ab alio mouebitur. ſi nãq; ab alio eodem motu mouebitur, non amplius erit vt per ſe ſemper moueatur. quæ.n. conſubſtãtialia ſunt, ſemper ſimul ſunt. anima autem (vt infra adducet) à ſenſibilibus moueri videtur, non igitur ſeſe mouẽs eſt, hoc autem niſi, per accidens, aut ita accipiendum eſt, ꝙ nõ moueri per ſeipſam quiſpiam dicat, ſed per accidens, ſic enim ab alio mouebitur, nãq; illud oſtenſum eſt, ꝙ ſeipſum per accidens mouens, ab alio quoq; eodem motu moueri poteſt aut rurſus ſic, niſi per accidens, quod eo motu, quo per ſe mouetur, non ab alio mouebitur, quo autem motu ab alio mouetur hoc eodẽ motu per accidens mouetur, veluti ſphæræ errantes ex oriẽte ab non errante ſphæra motu per accidens mouentur. At fortaſſe quiſpiam dubitare poſſet quonam modo dicat haud eſſe probabile, ꝙ motus per ſe ab alio fiat, nonne per ſe aĩal in loco mouetur? & in loco ab alio etiam moueretur? & lapis deorſum fertur per ſe, & ageretur etiam ab alio per locum deorſum ferente? Dico igitur quod

non

non eodẽ motu lapis, & animal, & ab alio, & per ſe mouentur, nãq; animali ſm impetũ per inſtrumenta propria factus eſt motus, quo nunquam ab alio, neq; oĩno per accidens moueretur. At lapidi ſimiliter per ſe motus eſt, qui ſm propriam inclinationem fit, hoc autem motu nunquam lapis per accidens moueretur. Quamobrem ſi quod per ſe mouetur, ab alio non mouetur, anima autem ab ſenſibilibus moueri videtur, nam cum mundum cognouerit, in intelligentiam Dei venit, & ex ſingularibus ſenſibilibusq́; in vniuerſalem cognitionem mouetur. item deſiderabile cum viderit in eius deſiderium mouetur: & in iram, qui iniuria affectus eſt, cietur. Deniq; ſi ex natiuitate cuidam ſenſus deficiat, motus etiam per eum ſenſum deficit. ſi nãque viſum quiſpiam non habeat, haud vnquam quo ex viſibilibus moueri ſolet, eo ſenſu mouebitur. item ſi cum naſceretur auditu priuatus fuit aliquis, is quidem nunquam ex audibilibus motus fuerit, & in reliquis eodem modo. qđ ſi anima ſenſibilibus mouetur, non igitur per ſe mouetur: ꝙ ſi eſt, non quidem ſeſe mouens eſt. Verum ad hęc dicamus, ꝙ etſi ab ſenſibilibus anima mouetur, ſic tñ quemadmodum ab expergeſaciente dormiens geometra mouetur. velut igitur, qui illum expergefecit, hoc ſolum impedimentum remouit non autem geometræ ſpeculationes geometricas inſpirauit, ſic etiam aĩa rerũ rõnes in ſeipſa habens, & velut à ſomno natiuitatis inutilis exiſtens ab ſenſibilibus aut à doctoribus excitata, rationes, quas in ſe habet, ſibi anteponit. At ſi illi ſenſibilia cognitionis cauſa fuerunt, cur etiam quæ ratiõne carent, ea non cognoſcit? etenim plurima acutioribus ſenſibus vſa ſunt. Præterea aliter ſenſibilia videt, & nõn quõo ſenſui videtur. ſenſu.n. ſolem menſura vnius pedis vidente, anima dicit eum eſſe multiplicatum multo maiorem, ꝙ̃ tota terra ſimul: quare non ab ſenſibilibus cognitionem tenet. nã ſi hoc eſſet illud exiſtimaret, ꝙ ſenſus prædicit. vnde & res, & rationes iudicat? & demrat vel bene vel male ſe habere niſi ad rationes quæ ſunt in ſe conferens? id igitur patet, quod omnibus modis animam in cognitionem ſenſibilia non mouẽt, niſi ſane vt diximus per ſm potentiæ ſignificatum, quod actus eſt, hoc.n. habet habitum, etſi actũ non expromit. præterea iam aĩalis tales eſſe motus diximus, quia ipſa per ſe anima operãs intelligenter operabitur, nihil cum ſenſibus indigeat. Nos quidem hęc in Ariſto. dicere cõmode poſſumus. ſi de anima rationali loquitur. quod ſi mouetur. non ab ſeſe, ſed ab ſenſibus mouetur. At qm̃ de omni anima, etiam de irrationali illi ſermo eſt, probationes eæ, quæ dictæ ſunt ab eo, locum habent, nihil enim, quæ ratione caret anima, abſque ſenſibilibus cognoſcit. ſed hoc nihil ad Platonem, qui rationalem animam per ſe mouens dicit.

Quemadmodum neq; quod per ſe bonum eſt, aut propter
Tex. 43. *ſe, id quidem per aliud eſſe. Hoc vero alterius gratia, Animam autem maxime quiſpiam dixerit ab ſenſibilibus moueri, ſi quidem mouetur.*

Hoc eſt eorum quæ dicta ſunt exemplum. Quemadmodum, inquit, ꝙ per ſe bonum eſt, non per aliud erit bonum, neq; quod eſt propter ſe bonum, vnquã alterius erit gratia: ſic neq; quod per ſe mouetur, ab alio vnquam mouebitur. atqui ſi ab ſenſibilibus anima mouetur, quemadmodum mouetur: id ſequitur, ꝙ per ſe non mouetur, non igitur ſeſe mouẽs eſt. illud aũt, ꝙ dicit per aliud, opponit huic particulæ, per ſe, illud vero, alterius gratia, huic, propter ſe. Prima autem oppoſitio ex actiuarum: ſecunda vero ex finalium cauſarum differentia ſumpta eſt, vt videre per ſe eſſe dicimus. qm̃ nobis hoc ꝑ aliud quodpiam nunquam fiat, ex ipſa.n. natura videndi cã actiua eſt, diuitias autem nõ ipſi habemus, verum per aliud, videlicet per mercaturam, per agriculturam, per aliud quodpiã tale: rurſus in vrceo aqua, vel glacies frigidum quidem per ſe habet, talem vero figuram per aliud. ſ. per vrceum. Similiter ibi, propter ſe, & alterius gratia, nam virtuti propter eam ſtudemus, non alterius gratia, nam etſi nõ ſit retributio virtutis, virtuti tñ propter eam ſtudendum eſt. vires autem nõ propter eas habemus, ſed propter corpus, corporis.n. vires perfectio ſunt, & animæ quidẽ virtus propter ſe, eligibile eſt: virtus.n. perfectio eſt animæ. Quid igitur ſit hoc per ſe, & per aliud, quidq; hoc propter ſe, & propter aliud, dictũ eſt. Si quodpiam aũt ſit propter ſe, hoc oĩno eſt etiam per ſe, at nõ item ſi quodpiam per ſe eſt, hoc eſt omnino per ſe, veluti animæ virtũs eſt propter ſe, atque ideo per ſe, actiua.n. virtutis cauſa ipſa eſt anima, quia in rectam affectionem virtutis nõ alterius extrinſecus eget, ſed in ſeipſa eius actiuam cãm tenet. Similiter quoque corpori propter ſe ſanitas bonum eſt, & ideo etiam ipſi per ſe ſanitas eſt, de ſe nãq; actiuã cãm ſanitatis habet, quia bene valere eſt ſm naturam, nõ tamen hoc per ſe, omnino eſt propter ſe, videre enim per ſe eſt animæ, nõ tamen propter ſe, ſed propter virtutẽ, aut conſeruationem, ſimili modo ſi quodpiam per aliud eſt, hoc omnino & alterius gratia eſt. at ſi quod eſt alterius gratia, omnino eſt per aliud: per aliud enim diuitiæ ſunt, videlicet per mercaturam, vel aliud tale, propterea etiã alterius gratia. ſ. virtutis hoc ſane videre, vel ſanum eſſe alterius quidem gratia eſt, at non per aliud, verum per ſe, oppoſitis igitur hoc per ſe, huic per aliud, hoc autem alterius gratia huic propter ſe, cõtingit per ſe, per accñs eſſe per aliud. lapidi.n. per ſe eſt, vt deorſum feratur: at etiã deorſum per aliud per accidens agetur: nam ſi diuulſum fuerit fundamẽtum, quæ ſuſtinentur ab eo, per aliud. ſ. per diuellentẽ deorſum feruntur, per aliud (inquam) ſed acta per accidens: illo enim diuellente fundamentum, hæc deorſum ſecundum naturam locum inueniẽtia deducta ſunt. dicetur, & per accidẽs per aliud deducta eſſe per diuellentem. ſimiliter quoq; bene valere per ſe corporibus adeſt, attamen per accidens per aliud, per medicum. ſ. euacuantem ꝙ angit, vel ſimpliciter illud ſurripientem, ꝙ corrumpit. ille.n. quæ nocẽt, ea prohibet, natura aũt ſubmouens à ſe ꝙ afficit moleſtia, ſanitatem ſm naturam facit, etenim infirmitatũ naturæ medici ſunt, & ſic bene valere per ſe corpori deſiderabile eſt, quamuis nihil aliud è ſanitate adiiciatur: item hoc propter ſe (ꝙ quidem dixi) per accñs erit alterius gratia, nã virtus ipſa cum propter ſe ſit optabile, bonæ gloriæ cã per accidens erit, quia ipſam virtutem gloria bona ſequitur, & quiſpiam dicere poſſet eſſe virtutem propter gloriam, non autem per ſe verum per accidens: eodem mõ cum ſanitas propter ſe corpori ſit deſiderabile, eam quiſpiam diceret eſſe alterius gratia per accidens, gratia videlicet faciendi aliqua. at.n. ſanitas nõ eſt optabilis propterea, ꝙ idoneum corpus ad agendũ faciat, ſed hoc ipſm valens cõſequitur, ſanitas igitur per accñs alterius gratia, faciendi. ſ. aliquid eſt. quæ cum ita ſint, patet qđ anima ſi per ſe mouetur, nõ vtiq; ab alio mouebit̃, niſi per accidens, ꝙ ſi per aliud mouetur, videlicet per ſenſibilia, non ipſi quidem erit motus per ſe, ꝙ quidem volunt illi, qui eam per ſe moueri conſtituunt.

At vero

At vero, ſi mouet ipſa ſeipſam, ipſa quoq; mouebitur.
Quare ſi omnis motus eſt eius, quòd mouetur, inquãtum mo
uetur, anima quoque digredietur à ſubſtantia, niſi per acci-
dens ipſa ſe moueat, ſed eſt motus ſubſtantiæ ipſius per ſe.
Tex.44. *Quidam uero mouere inquiunt animam corpus, in quo eſt,*
eo modo, quo ipſa mouetur: ut Democritus idem fere dicens
cum Philippo Comico. Dicit enim Dædalum feciſſe ligneam
Venerem, quæ mouebatur infuſo argento fuſili. ſimiliter quo
que Democritus dicit, motas enim inquit pilas indiuiſibiles,
quòd illis natura inſitum ſit nunquam manere, ſimul trahe-
re, & mouere corpus omne.

Iam diximus ꝙ per hæc contra illud, ſeſe mouens, re
nititur. contra illud ergo hoc eſt argumentũ, ꝙ ita ait, ſi
anima ſeſe mouens eſt adeo, vt ipſa ſit & quæ mouet, &
quæ mouetur, & non per aliud quidẽ mouet, per aliud
autem mouetur, & velut anima mouetur: igitur vt ani-
ma mouebitur: omne aũt quod mouetur, ab hoc digre
ditur inquantum mouetur: igitur ſi anima inquantum
anima mouetur, ab animæ eſſentia digreditur ꝙ.n. mo
uetur ſecundũ locũ, ab eo digreditur, à quo loco motũ
eſt: eodẽ quoq; modo ꝙ ſecundũ quantitatẽ quodq; ſe
cundũ qualitatẽ mouetur. vnũquodq;.n. inquantũ mo
uetur, ab hoc vnde mouetur, digreditur. igitur aïa quo-
que ſi inquantum anima eſt, ſecundũ ſubſtantiã moue-
tur, digredietur: vtique a ſubſtantia ſua, & corrũpetur,
etenim neceſſe eſt oĩno, vt illi volunt qui aïam dicunt
eſſe incorporeũ, & ſeſe mouens, motũ ſecundũ ſubſtan
tiam accipere, cum nãq; mutationes quatuor ſint, quẽ
admodum iam ſæpius dictum eſt, ſm ſubſtantiã, & quã
titatem, & qualitatẽ, & locũ, ſiquidẽ ſecundũ locũ, aut
quantitatẽ mouetur aïa. i. in promptu, ꝙ corpus eſt, cor
porũ nãque ſunt quantitas, & locus. pari quoque mõ
ſecundũ qualitatẽ mutatio corporũ eſt, vt iam diximus,
ſiquidẽ ſecundũ paſsiuas qualitates mutatio eſt, ipſæ au
tẽ ſenſibiles ſunt, ꝙ aũt ſm aliquod ſenſibile mutatur,
corpus eſt igitur ſi mutatio, ſiue motus animæ neq; eſt
ſm quantitatẽ, neq; ſecundũ qualitatem, neq; tandẽ ſe-
cundum locũ, quia incorporea eſt: illud relinquitur, ꝙ
eſt ſecundũ ſubſtantiã, aliter etiã per ſe ſubſtantiã dicũt
eius eſſe hoc, ꝙ per ſe mouetur, ꝙ autẽ ſecundũ ſubſtã-
tiam mouetur, ꝙ idẽ eſt ac ſi diceremus mutatur, cor-
rumpitur. igitur mouendo anima quoque corrũpetur.
Item aliter, neceſſe eſt ipſos dicere mutationẽ, & motũ
ipſius animæ ſm ipſam ſubſtantiã fieri, ſi nãque mouet
anima ſecundũ qualitatẽ, aut aliorum quodpiã, ſubſtan
tia autem eius, neque in dualitate, neque in quantitate,
neq; in loco eſt, quicquid.n. in his eſt, corpus eſt: id ſe-
quitur ꝙ anima ſeipſam non mouet. nunc autem ſeſe
mouens inquiunt, hoc aũt niſi per accidens moueatur,
videlicet niſi in mouendo alio. ſ. corpore in quo eſt, ipſa
ſeipſam mouere dicatur. hoc.n. & ipſe ponit, ꝙ ſi nõ eſt
ita, ſed in ſubſtantia eius motũ contẽplamur, ipſa quidẽ
de ſe digrediatur, nos poſſumus hoc niſi per accidens,
etiã ſic agnoſcere pro eo, ꝙ eſt, non ſm aliquod accidẽ
tiũ ipſi ſeipſam mouet, veluti ſm locũ, vel quantitatem
vel qualitatem ꝙ ſi ſecundũ quodpiã horũ ſeipſam mo
uet, maxime quidẽ hoc impoſsibile eſt iis, qui illã eſſe in
corpoream dicunt. Præterea non eſſet ſeſe mouens, nõ
enim quantitas, aut qualitas anima eſt. quare mouet q-
dẽ aïa, quantitas vero, aut qualitas eius mouetur. quẽ-
admodum enim natura ſm quantitatẽ corpora mouẽs
ipſa non mouetur, non.n. quantitas eſt, neq; corpus in-
quantũ corpus mouet, ſed ſolã corporis quantitatẽ mo
uet, nãq; & naturæ, & corporis ipſa ratio manet, at non
ſane itẽ quantitatis. ſic igitur aïa, ſi ſecundũ quodpiã ho
rũ mouetur, erit: non eſt igitur ſeipſum mouens. Quod
ſi inquantũ eſt aïa ſecundũ hoc habet vt moueatur, tan
quã idẽ ſit & mouens, & ꝙ mouetur, alienatio aũt eſt
omnis motus ab hoc inquantũ mouetur, illud neceſſa-
rio conſequitur vt aïa ipſa dum mouetur, a ſeipſa digre
diatur, & corrumpatur, ꝙ aũt ipſius ſeſe mouens de ip-
ſius ſubſtantia prędicent, veluti ſecundũ hoc ipſum mo
ueatur anima, inquantũ ſubſtantia eſt, id aperte in Phæ-
dro Plato declarat. Poſtquam. n. dixit ꝙ omnis aïa im-
mortalis eſt, immortale eſt enim ꝙ per ſe mouetur, pau
lopoſt inſert. cum autem demõſtratũ ſit immortale eſ-
ſe ꝙ per ſe mouetur, animæ ſubſtantiã & rationẽ hoc
idem eſſe dicere quẽquã non pudebit. quare & ſubſtan-
tiam, & diffinitionẽ animæ hoc ſeſe mouens manifeſte
dicit. bene igitur Ariſt. conſtruxit, ꝙ ſi ſecundũ ſubſtan
tiã mouetur, de ſe alienabitur, & corrũpef. Sæpenume-
ro aũt diximus, ꝙ oẽm operationẽ motũ Plato vocans
ſic ſeſe mouentẽ aïam dicit eſſe, veluti per ſe operabilẽ,
ꝙ in naturaliũ nullo videmus. etenim natura, vel poten
tia mouet, mouentur aũt quæ hiſce ſubiecta ſunt. Qui-
dam vero inquiunt eam mouere corpus, in quo eſt, eo
modo, quo ipſa mouetur. Poſtquã ſuperius demonſtra
uit illud eſſe abſurdum dicere ꝙ anima dum mouetur,
impulſione, & veluti quodã vecte corpus mouet (nam
ſi daretur hoc, illud itidẽ fieri poſſet, ꝙ aïalia, quæ mor-
tua ſunt, reſurgerent). ne fortaſſe quiſpiam credat ſe eos
damnare, tãquam impulſione quadã animam mouere
corpus dicant, cum non hoc illi dicant: eorũ opiniones
in mediũ confert. ꝙ qui dicebant atomos (ſic autẽ De-
mocritus, & Leucippus, & Epicurus, atq; etiam Plato
dicebat, quemadmodum deinceps narrabit) dicebãt.n.
inquit rotundas atomos, cum ſint facillimi motus ſecũ
corpus mouere, idẽ inquit dicentes cũ Philippo Comi-
co, qui Venerem ligneam, quæ mouebatur, Dædalum
feciſſe dicebat. nam Dædalus cum feciſſet in ſtatua quaſ
dam concauitates, argentum viuum infudit, quo dum
moueretur argentum viuum (eſt enim motu facile, &
continue deuoluitur) atque impulſione ſua ſtatuã mo-
ueret, ex ipſo ſtatuã Veneris moueri faceret, apparere.
valde autem breuiter, & conſequenter Democrito ſe
opponit aſſerens.

Nos autem interrogabimus, ſi etiam quietem facit hoc
ipſum, quomodo faciet hoc, difficile, vel etiam quòd dici
non poteſt.

Magna quidẽ attentione digna dicit. nam quia ani-
malia non modo moueri, verum etiam quieſcere vidẽ
tur, quæ nam inquit eſt quietis cauſa? non.n. ex ipſorum
ſuppoſitione, quæ ſit quietis cauſa cognoſci poteſt. nã
ſi mouet animal anima, & quemadmodũ operatio ipſa
declarat, in quietem ducit, & dum ſphæricæ atomi mo-
uentur animal mouetur, per ſe autẽ atomi ſemper mo-
uentur, quæ nam quietis eſt cauſa?

Omnino vero non ſic videtur mouere anima animal, ſed
per electionem quandam, atque intelligentiam.

Validiſſimum eſt hoc argumentũ, nam quæ ab illis
dicuntur, ſunt præter illud, ꝙ ex rebus efficitur, non.n.
id videmus, ꝙ violentia, & impulſione quadã corpora
anima moueat, ſed voluntate ſola, ſimul.n. pro volunta
te & moueri, & quieſcere animalia facit.

Eodem autem modo Timæus quoq; phyſica ratione oſten Tex.45.
dit animam mouere corpus, eo enim quòd mouetur ipſa, cor-
pus quoq; mouere quoniã copulata ſit illi, eam. n. conſtitutã
eſſe ex elementis, atque diſtinctam harmonicis numeris.

Poſtquam

Poſtquam dixit aliquos dicere ꝙ anima corpus mouet eo modo, quo ipſa mouetur: deinde propoſita Democriti opinione, factoq́; breuiter argumento, ꝙ illa ſit præter ea, quæ manifeſta ſunt, & apparent: hinc Plat. quæ eſt in Timęo, opinionem proponit, quæ fere ſimilis eſt, ait.n. ꝙ quo motu mundi anima mouetur, eodẽ mundi corpus, cui contingit, mouet. Quare hanc ipſam opinionem veluti cum illa Democriti cõicantẽ, in ordine ſtatim poſt illam ſubiunxit. inquantum.n. vtriq; dicunt cum animę motu corpus quoq; ſimul moueri, pari opinione ducunt̃. differunt aũt, quia Democritus velut in vaſculo animam claudit: Timæus vero eam ait corpori, veluti catenæ eſſe connexam. At operæprecium videtur ipſam Timæi opinionem de anima prius exponere. ille igitur in creatione animæ dicit ipſum Deũ accepiſſe ſubſtãtiam, & identitatem, & diuerſitatem, quæ oĩum exiſtentium elementa ſunt: ſubſtantiam aũt non qualibet, ſed mediã, illius quæ indiuidua eſt, ſemperq́; ſ̃m eadem ſe ſimiliter habet, & eius, quæ circa corpora diuidua eſt. hanc igitur ſubſtantiam, & identitatem, & diuerſitatem cum miſcuiſſet, inquit produxit, & lineam fecit, deinde hanc ipſam lineam in numeros harmonicos diuiſit, videlicet in vnitatem, & dualitatem, & trinitatem, & quaternitatẽ, & in nouem, & in numerũ octo, & in vigintiſeptem, hanc aũt inquit lineã, in du s lineas ſcidit, deinde cum coaptauiſſet has ipſas duas lineas inter ſe in figuram .X. literę reflexit, duoſq́; circulos fecit, alterum maiorem, alterum minorẽ, hunc quidem interiorem, illum vero exteriorem coaptatos inuicem circa duo puncta, & exteriorem quidem circulũ ad dexterã, interiorem vero ad ſiniſtram mouit, & exteriorem eiuſdem naturæ nominauit, interiorem vero alterius, & exteriorem vnum, & indiuiſum dimiſit, cumq́; interiorẽ ſexies diuiſiſſet, ſeptem circulos inæquales fecit, qui duplaq́;, & tripla rõne inuicem ſuperabantur, & tres quidem celeritate motus ęquales, reliquos autem quatuor & ſibi inuicem, & illis tribus inæquales motu cõſtituit, & hæc quidem, eſt, inquit, aĩa mundi. Deinde poſt hoc dicit, oẽ corporeum mundi intus clauſit, coaptataq́; aĩa è medio vſq; ad vltimum cœlum informauit, & ipſum extrinſecus oẽ circũtexit. quæ igitur Timæus dicit, hęc eſſe ait, & his contradicere ſe Ariſt. parat, id. ſ. faciens ac ſi quiſpiam poeticis ſabulis contradicat, tanquam rerũ naturæ minime conueniant, nãq; vt ait Plato iis, qui fabulas poeticas, vt apparent, accipiunt, nihil quidẽ magis ridiculum videatur, quemadmodum etiam nihil magis inſanum iis, qui mẽtem in illis occultatam, minime quærunt, verum quemadmodũ ſemper Ariſt. cõſueuit, hic quoq; ꝙ extrinſecus apparet, arguit, ne quiſpiã cum quæ per ænigmata demonſtrantur cognoſcere nõ poſſit, in eo ꝙ apparẽs eſt, acquieſcat, ꝙ.n. ꝑ ſymbola quędam, & allegorias doctrinam ſuam Pythagorei ſerrẽt, id patet, ſæpiuſq́; à nobis dictũ eſt, vnde quoq; illorum præcepta moralia ſunt iſtius modi, ſupra menſuram ne aſcendas. in via ne ſeces ligna. ignem gladio ne fodias. ſtateram ne tranſilias. cum ad templum te cõfers, ne de via flectas, ꝙ illis hoc idem ſignificat, ꝙ oportere eos, qui ducuntur ad ſacra, quę illic fiunt curare. hoc aũt ſtateram ne trãſilias, ꝙ iuſtitiam præterire non oporteat. hoc autem ignem gladio ne fodias, idẽ eſt ac ſi diceremus iracundũ verbis ne irrites: illud vero in via ne ſeces ligna, hoc ſignificat, quod in via virtutis vita ſeparabilẽ ſtudioſe curans non hoc aĩæ. & corporis nãle vinculum corrupto animali diſſoluas. hoc tandem ſupra menſurã ne aſcẽde, dictum eſt pro eo, ꝙ eſt, ne vela, neq; occulta propter ſuperbiam ꝙ iuſtum eſt. hoc aũt propterea faciebant, ꝙ indignis ſapientiam ſuã manifeſtare haud oportere putabãt, vnde diſcipulos quoq; ꝑ quinquennium tacere, moribuſq́; ita ſe prius ornare iubebãt, neque eos doctrinæ ſuę participes faciebant ante, quã per quinquennium rectos, bonoſq́; mores aſſecuti ſeipſos ea doctrina dignos oſtendiſſent. ea aũt, quæ ſymbolice dicta ſunt, per illud ꝙ apparet abſurdum, nos ad illã veritatem, quæ ibi occultatur, inquirendam deducũt: neque.n. ſic ſabulari putabant oportere, quemadmodum poetæ faciunt propter iuuenum nocumẽtum, qui in id, ꝙ intelligitur videre non poſſunt, neq; etiam dogmata tradere manifeſte volebant: quare per illud, ꝙ pręter rõnem videbatur in inquiſitionẽ veritatis occultę deducentes, doctrinam ſymbolicam compoſuerunt. nam vt primum dicam, qũo linea, quæ ſine latitudine lõgitudo eſt, ſcindi poteſt? qũo item oibus modis in numeros harmonicos diuiſa velut vna exiſtens ſecundum longitudinem vel ſcinditur, vel in circulos flectitur? propterea qũo linea recta ipſa circulus fit, cum neq; linea recta circulus, neq; circulus linea fieri poſsit? magnitudines.n. ſunt genere diſsimiles. Deinde etiam qũo circulorum vnus maior factus eſt exterior, cũ linea neq; additionẽ, neq; ſubtractionem patiatur? qũo tandem ſi circuli hi anima, quorum intus vniuerſum corporeum clauſum eſt, coaptati è medio vniuerſi vſq; ad vltimum cœlum coniuncti ſunt, qũo (inquam) ipſum totum cœlum circumtegunt extrinſecus? non.n. circulus exteriorẽ ſphæram circumtegere põt propter huiuſcemodi ergo res, & alia multa, clarum eſt quòd alia quædam illi innuere videbantur. Quod ſi maxime oĩum mathematicorũ cognitionis Pythagorei ſatagebant, Pythagoreus autem Plato erat, ante cuius ſtudiũ, nullus ignarus geometriæ ingrediatur ſcripſerat, nullus vero, qui geometriã ſummis ne quidem digitis tetigerit tale aliquid diceret auderet: quiſpiam ne adeo ſtultus erit, vt putet ipſum Platonem talia dicere, & intelligere ſicut apparent? at fortaſſe paucis, breuibuſq́; ſymbolorum ſententiam declarare nõ erit inutile. aĩa igitur mundi vita eſt, & vita intelligentię particeps: ꝙ autem vita ſit omnis anima ſimpliciter, ex iis quibus ingenita eſt, patet, ꝙ in ipſo eſſe vitã præbet. nam ſi aliter eſt, quomodo id, ꝙ non habuit dedit? anima vero eſt vniuerſi, & intellectiua, fecit enim inquit, mundum animal animatum, & intelligens. Cum igitur eius animæ vitale, & intellectiuum, lineam, circulumq́; excipit, circulum quidem actiones intellectiuę ſignum, nam regreſſus eſt ad ſeipſum circulus, & ab ſe incipit, inq́; ſeipſum deſinit. qũo etiã intellectus ad ſeipſum conuertitur, ſeq́; ipſum contemplatur, lineã vero vt vitæ ſignũ capit. nam vita quidam progreſſus eſt, & veluti fluxus, qui ſe habet ab aliquo ad aliquod, à viuum faciente ad viuum factum. Quali modo eſt etiam linea, nãq; habet vnde, & quo ab initio ad finem. tali ergo de cauſa lineamq́; eſſe, & circulum ſupponit declarãs eſſe vitamq́;, & vitam intelligentiæ participem. ad hæc, cum vnam lineam feciſſet, quid ita hanc ipſam in duas ſcidit? quid.n. fuit impedimẽto, quin ex illa eadem mixtura duas lineas faceret? Rurſus igitur dico, ꝙ ea, quæ intelligibilia ſunt, & diuina, ſuperq́; aĩam (quemadmodum ipſe Plato dixit) indiuiſa ſunt, & per ſe. Similiterq́; ſunt habẽtia ſtabilem ſubãm, potentiam, actionem, & indetenta ad oẽm corporis naturam in ipſa vnitate deſignãtur. Vitę autem naturales (vt ait) per corpora ſparguntur

gunt penitus mutantes ſubam,potentiam, actionẽ,ſm dualitatẽ, nãq; eſt ante multitudinẽ. iRationales vero animæ veluti intellectiuæ, & ſm ſubam immutabiles exñtes, & habentes à toto corpe ſeparabiles actiones, ſi quidem & ipſæ ante vnitatem ſunt, vt autẽ hæ, quæ habitum ad corpus receperunt, & eius conuerſionem & prouidentiam faciuut,ſic ante multitudinem ſunt, & dualitatem. Quare quoniam vnitatem,& dualitatẽ ipſam facit, indetentamq; eius ad corpus operationẽ demonſtrans,illas itidem,quas in corporis habitu contẽplatur:hanc aũt in numeros quoſdã diuidit, non quoſlibet,at qui geometricam,& harmonicam,& arithmeticã proportionem facere poſſunt, ex quibus ſecundũ primam diuiſionẽ capit eos,quos ego.Numeros partitus ſum.qui compoſiti in ordine hi quidẽ pares. 2. 4. 8. item hi in ordine impares. 1. 3. 9. 27. geometricam proportionem faciunt,quemadmodum enim ſe habet primus ad ſecundum,eodem modo ſe habet ad tertium ſecundus. in altera antem diuiſione alios numeros accipit,qui muſicam, & arithmeticam proportionẽ facere poſſunt,& ſic qui exacte magis de his diſcere cupit, Alexandri commentarijs occurrat. qua ergo gratia in hos numeros lineam diuidit? hoc quidem tum pro aĩa mũdi, tum pro noſtra accipere poſſumus. namquidẽ oratio ipſa ſicuti pro anima mundi eſt,ita etiam noſtrę cõuenit. animæ quidẽ mundi congruit,vt harmonice moueatur,mundumq; ſimiliter moueat : noſtræ vero quadrat,quod in ſe harmonicam naturam teneat, habet.n. harmonicam quandam, & ad iram, & ad cupiditatem, & quo cognoſcitiuam virtutem cœleſtium harmonicę naturæ, & concentus habeat. Adhuc ſane etiam mathematices huius harmoniæ,muſices inquã,& reliquarum.Quare ibi quidem factiuã harmoniæ potentiã accipimus, atq, etiã ſimul cognoſcitiuam,hic autem ſolũ cognoſcitiuam,in duas autem lineã diuidit, & figura X coniũctas in duos circulos flectit.& alterum quidẽ exteriorem maiorem, alterum vero interiorẽ minorem, duobus in locis coniunctos, & ipſum quidẽ maiorem, quem vocauit eiuſdem ad dexteram,ipſum vero minorem alterius nominatũ, ad ſiniſtram mouet. quid igitur ſibi velit hoc diuidere lineam in duas,quod aĩo concepimus,à nobis dictum id eſt,has autem figura X literæ inter ſe aptat.axes enim & eius partis,quæ dicitur aplanes, & eius, quæ vaga eſt, ita diſpoſiti ſunt, vt ſphæra aplanes circa polos æquinoctij moueatur: vagæ vero circa zodiaci polos voluantur. hi aũt diuiſi ſunt inuicẽ in figura X literæ.Quare horum quoq; axes in figura X literæ adiacẽt alter alteri:quod enim & aplanes,& ſphęræ vagæ circa eoſdem polos non moueantur, id ex hoc patet,quod per latitudinem moueri planetæ videntur, cum ſcilicet & ad boream aſcendant, & ad notũ deſcẽdãt. Vnde & trãſitu ſolis ad auſtralia,& borealia,æſtasq; & hyems fit. nam ſi circa eoſdem polos cum aplane planetæ mouerentur,non quidem per latitudinem diſtantiam facerent. has igitur duas lineas in circulos reflexit. per duos aũt circulos ille idem, quod per duas ligneas ſignificat. duplices.n.ſunt animæ virtutes, alteræ ſublimipetæ, per quas excitatur ad ipſum Deũ:alteræ generationis operatrices,per quas ad ea,quę ſunt hic cõuertitur.has aũt virtutes duo circuli ſubobſcure ſignificãt, quas alio in loco,equum pulchriorem,& peiorem vocauit: & circulus quidem exterior potentiam aiæ ſublimipetam ſignificat, interior vero virtutẽ generationis operatricem.meliorẽ autem nominauit eiuſdem,peiorem vero alterius,quoniam diuina quidem prope vnitatẽ ſunt, & identitate prope vnum nimirum exiſtentia: quæ aũt ſunt in generatione, & diſcrimine à primo valde remota ſunt. Adhuc ẽt commodius illi hi circuli declarant aiæ motus, quibus ipſa quoq; cœleſtia mouentur,& quidem circulus eiuſdem aplanẽ notat. alterius vero ſphæras erraticas,quos quoq; duobus in locis coniungit,zodiacum ſignificans,& æquinoctialem.cõiunguntur autem ij in Libra,& Ariete. Ad dexteram autem aplane ſphæram mouiſſe dicit, quoniam principiũ motus eſt dextra.inde autem principium motus erratícis eſt ab oriente. Quare etiam ſiniſtris humeris onera imponimus, qđ dextra, quæ motus eſt princeps, facillime ſolui poſsit.princeps aũt eſt,velut ea,quæ promptitudinem magis habeat, promptitudinem vero magis vt calidior habet. calidior aũt eſt, quoniam ſanguinis officina hepar in dextris ſedet. id igitur manifeſtum eſt; quod primum caliditate naturali fruitur, ad ſiniſtrã aũt circulum, quem vocauit alterius, mouet, motum ſcilicet errantium,qui eſt ab occidente, declarãs. Sic etiam Poeta dicit. Hi vel læua petunt, auroram, & Apollinis ortus:vel dextra ad tenebras,denſum & caligine cœlũ. vocat autem eiuſdem aplanem, velut vnam exiſtentẽ, æqualemq;,& ſemper eodem modo ſe habentem.Reliquam vero partem vocat alterius, veluti non vnã exiſtẽtem,ſed variam,inæqualem,atq; diſsimilem,etenim ſunt errantium motus inter ſeinuicem inæquales. alterius aũt circulum in ſeptem ſcindit ea proportione,quã errantes habent inuicem,talibus enim proportionibus diuidit,in qualibus ipſorum ſpatiaq;, & motus inuicem ſunt. Quomodo igitur hoc animæ noſtræ quadret, id patet,quia illi conuenit per proportionẽ,quã in numeris harmonicis eſſe diximus .mundi nãque aĩa virtutes horum factiuas, & exemplares habet. noſtra vero cognobilium perceptiuas, & imaginarias.habet.n.perceptiuam potentiam, per quam motuũq; rationes, & ipſorum conſonantias,atq; differẽtias cognoſcit. Etenim quidam ſcripſerunt horum eſſe inuicem rationem motuum,qualem proportionem ad vnumquẽq; reliquorũ motuũ, vnuſquiſq; motus habet, & de vniuſcuiuſq; ad alterum conſonantiaq;,& inſtauratione, & de omnibus ſimul quam inſtaurationem per multa annorum millia fieri dicunt.fieri autem in tropicis, aut in cancro,aut in capricorno. Tunc autem inde accidere vt vel incendiũ vel diluuium fiat.intus autem omne mundi corporeum capit, è medioq; coaptata ipſa anima, diſperſaq; vſq; ad vlnmum cœlum circũtegere cũcta circulariter ipſum cœlum facit, id.ſ.ſignificans extra cœlum nihil eſſe quicquã.Sed intra quęcunq; ſunt vniuerſa cõplecti, vitaq; nihil eſſe extra partem, verum omnibus ex aĩa mundi partem conceſſam,diuinitusq; inſpiratã vel obſcurius, vel clarius, quemadmodnm vniuſcuiuſq; menſura fert. etenim ipſa etiam quæ carent aĩa,quandã vitã participant, per quã potentias quaſdã habent, vel enim calefaciũt, vel frigefaciunt, vel exiccant, vel humectãt. Præterea etiã mouent, aut per alias quaſdam virtutes inauditas operantur. quarum rerum aliæ quidem per experientiam multis cognitæ ſunt: aliæ vero, qui ſcripſerunt hiſce de rebus,ab ijs memoriæ proditæ ſunt. hæ aũt ſunt iſtius modi. Magnes lapis habet virtutem, quæ ad ſe ferrum allicit,& trahit.alius aũt lapis eſt,qui quidẽ madefactus aqua exardet, ſed oleo infuſo extinguitur. alius item potentiam retinendi fœtus in vtero tenet, neque prius animalia illa, quibus hic lapis adiaceat, pariunt,

riunt, quam lapis ablatus ſit, alia quoq; ſunt huiuſmodi innumerabilia, de quibus nunc dicere tempus non eſt. Vnde igitur (quiſpiam dicat) hæ potentiæ, ſiquidẽ omnino hæc ipſa, quæ carent anima, extra partẽ vitę erant? quid aũt ſibi vult ad ipſum mundi, corporeum animæ ipſius coniunctio? ad hoc igitur dico quod cũ ſint tres rerum miſtiones, vna per appoſitionem, per quam coaptati ſunt inuicem lapides, quibus eſt ipſa conſtructa domus: altera p temperamentũ veluti, in aqua, & vino fit: tertia per coniunctionem, vt in funibus: ea quidem, quæ per appoſitionem ſit, haud cõpatitur, nulla enim lapidum inuicem compoſitorũ compaſsio fit. at quæ per temperamentum eſt, ea confuſionem eorum, quæ confunduntur, operatur; quę vero per coniunctionem facta eſt, media quodam modo eſt, neq; enim id habet quod appoſitio, quæ compaſsione caret: neq; eã, quæ eſt in tẽperamento, confuſionẽ, quæ enim coniunguntur, per plures partes inuicẽ coniunguntur. bene igitur cum vellet animæ ad corpus vinculum declarare, non dixit, aut miſcuit, aut temperauit, ſed coniunxit. Quare neque corpori commiſta eſt, veluti ea, quæ mouentur quales potentiæ naturales, & formæ ſunt, neq; eſt omnino aliena ab affectu, atq; habitu, quem ad corpus habet, vt ſupramundana ſunt. hęc igitur (vt ſummatim dicam) ſunt ea, quæ in creatione animæ Timęo ſignificata ſunt. Reliquum autem eſt vt hanc ipſam dictionem conſideremus. eodem autẽ modo Timæus quoq; phyſica ratione oſtendit animã mouere corpus. eodẽ modo, quo.ſ. Democrito viſum eſt. quemadmodum enim ille dicebat corpus ſimul cum atomis rotundis motis, de quibus animã conſtare volebat, moueri: ſic Timæus cum mundi corpori animã coniunxiſſet, vniuerſum cũ ea ſimul trahi dicebat: veluti inqt fabula narrat Ixiona rotæ vinctum pati, qui ſimul cum rota eodẽ motu mouetur. Timæum autẽ vocat Timæum Platonis. ſic.n. dialogos Platonis vocare conſueuit. eã.n. conſtitutã eſſe ex elementis, ſubſtantia.ſ. identitate, & alteritate, nãq; hæc apud ipſum Platonẽ ſunt elementa, quemadmodum quoq; ſuperius dictum eſt, in generatione autem animæ ſubſtantiam capit mediam ex indiuidua, ſemperq́; ſecundum eadem, ſimiliterq́; ſe habente, & ex ea, quæ circa corpora diuiditur. hoc.n. modo verba Timæi dicunt, ex ea ſubſtantia, quæ indiuidua, & ſemper eadẽ ſimiliſq́; eſt, & ex ea rurſus quæ circa corpora diuidua ſit, tertiam ſubſtantiæ ſpeciem ex ambabus in medio contẽperauit, ex ea inquã quæ ipſius eiuſdẽ naturæq́; quæ ipſius alterius particeps eſſet, nunc quidem indiuiduam, ſemperq́; ſe eodẽ modo habentẽ ſubſtantiã dicit intelligibilẽ, diuiduã vero ſpeciem ipſam materialem. Quare propria ratione quod eſt in materia factum indiuiduum ſeparatur, atq; diſtinguitur. cum.n. ſit vna in hominũ ſpẽ ratio, in materia per partiũ differentias diſtinguitur. quoniam igitur oĩa cognoſcit aĩa, ſimiliaq́; ſimilibus cognoſci oportet, eã ex eorum, quæ ſunt, principijs conſtituũt, vt cum ex ambabus teneat, hæc qdẽ intelligibilia, ea vero ſenſibilia percipiat, quoniam quoq; ſenſibilium cognitio non per res materiales, atq; corporeas, verum per vniuſcuiuſq; ſpeciem ſit, atq; hoc modo ſubſtantias ipſa percipit. Quoniam vero præter ſubſtantiam ſunt etiam, quæ ſubſtantiæ acciderunt, hæc autem ſunt præter ſubſtantiam genera, illam ex eo, quod eſt eiuſdem, & ex eo, quod eſt alterius, conſtituunt. in omnibus nãq; hiſce eſt oppoſitio quædam, hinc quidẽ quod melius eſt, inde vero quod peius, veluti in quãtitate moderatum, atq; immoderatũ, quorum moderatum melius eſt, in qualitate bonum, & malum in relatione dextrum, & ſiniſtrum, in vbi ſupra, & inſra, in quãdo prius, & poſterius, & in reliquis ſimiliter. Pythagorei vero in omnibus exiſtentibus, duo principia, atque elementa accipientes, alterum quidem decens meliuſq́ue, & finitum faciunt, alterum vero peius priuatiuumq́; & infinitum. Quoniam autem in omnibus quod melius eſt, idem ſimplexq́; eſt, & ipſum ſibi conueniens: quod vero peius eſt, id eſt varium, ſibiq́; diſſonum: propterea ipſum melius ad ipſum eiuſdem reducunt, ipſum uero peius, ad illud quod alterius eſt, veluti bonum, & malum. quorum alterum quidem.ſ. bonum, ſimplexq́; eſt & vbi conuenit. alterum vero ſcilicet malum varium eſt, à ſe q́ue ipſo diſſonat, atq; diſcordat. Similiter quoque eſt rectum, & curuum, aſperum, & leue, planum, & montuoſum, æquale, & inæquale, ſanitas, & morbus, & quæcunque ſunt huiuſmodi alia. Quo igitur horum anima cognitionem haberet, in eius temperaturam Deus opifex naturam, quæ eſt eiuſdem, quæque eſt alterius, accepit. At ſane ſciendum eſt, quod ſi quæ ſunt inter ſubſtantiam indiuiduam, & non diuiduam quidem per ſe, ſed circa corpora diuiduam (dicit enim animæ ſubſtantiam duorũ eſſe incorporeorũ) inter duo, ſ. incorporea eſſe ipſam dicit, inter duo autem incorporea, & eadem indiuidua, nãq; ipſum incorporeũ eſt indiuiduũ. quæcunq; igitur ueluti de animæ magnitudine dicuntur, ea per allegoriam dicuntur. nãq; ſi ea eſt circa corpora diuidua, non eſt corpus, non enim eſſe eam corpus, ſed circa corpora dixit eam eſſe diuiduam, id patet, quia neque ſuper hanc corpus eſt, quòd ſi corpus non eſt, id ſequitur omnino quod neque magnitudo eſt, neque enim ſuperficies eſt, neq; linea, quæ quidem ſubſiſtentiam propriam non habent, ſed in corpore eſſe illis eſt. manifeſtum eſt ergo, quod omnia circa animam ſymbolice accipit, & ipſe Ariſtoteles in eos inuehitur, qui ſic non quod ſignificatur, ſed quod in ſuperficie apparet, enarrant.

Vt ſenſumq́ue, & inſitam harmoniam habeat, & vniuerſum feratur conſonis lationibus rectæ lineæ ductum in circulum flexit, cũque traxiſſet ex vno circulo duos circulos duobus in punctis coniunctos, rurſus unum diuiſit in ſeptem circulos, tanquam ſint cæli lationes ipſius animæ motus.

Aliqui dicunt ex quo ea, quæ de mundi anima dicta ſunt, omni quoque animæ rationali conueniunt, hoc videlicet, vt ſenſumq́;, & inſitam harmoniam habeat adſumendũ eſſe veluti ſuper animam noſtram dictum ſit, quod ea ſit harmoniæ magis effectiua, quam ſenſitiua. Quod vero ſequitur, videlicet, vt vniuerſum feratur cõſonis lationibus, de mundi anima capiendũ eſſe. ſed hęc interpretatio non valde quodãmodo conſonanter conſiderationi dictorum conuenit, vtraq; enim in eodem conſtituit. fortaſſe igitur, vt harmoniæ, cuius eſt mũdo cauſa, ſenſum accipiat, hoc eſt vt non ſine ratione, quẽadmodum natura facit, ſed cum ratione, & ſenſu percipiat: nonne igitur harmoniam & ea quæ ratione carẽt, exaudiunt? nonne per fiſtularũ ſonitum ouium greges aguntur? nonne itidem ſub tuba equi ſuperbientẽ in bellum audaciã ſuſcitant? quomodo igitur in creatione animæ hoc vt animæ rationalis propriũ tradidit, quod non animæ mundi ſolum, ſed etiam noſtræ conuenit? dico igitur quod & ſi natura illis vt exaudiant datum eſt ſimpliciter tamen veluti quandam vocem audiunt, concinnitatem vero nec ne habeant, id quidem minime iu

dicant

dicant. eſt enim noſtræ illud animæ propriũ, quæ ſi cantus audiat, illud ſcit, & iudicat, vtrum vocum conſonantia concinnitudinem faciat, an non. Notandum autem eſt, quod ipſe Timæus lineam ex illa temperatura factã primum diuidit, deinde in duos circulos flectit. Ariſtoteles vero contrarium dicit, eum lineam flexiſſe, deinde in duos circulos diuiſiſſe. ſed hoc illi nihil ad propoſitum conferebat, ideo indifferenter hiſtoria ex opinione Timæi vſus eſt, veluti cœli lationes ſint ipſius animæ motus. at ipſe Timæus quemadmodum apparet, illud dicere videtur, quod cum anima ſimul reuoluta cœleſtia, motu eodem cum ea ſimul ferantur. ſed id ſane nõ eſt, quod cœli motus, ſint animæ motus, verum ſicuti dixi illa eſt horum cauſa. quod ſi præpoſitionem hanc, ſecundum, præponamus, dictio ipſa manifeſta eſt tanquam ſint cœli lationes ſecundum ipſius animæ motus atque aliter, in cœleſtibus quidem ſunt animabus corpora coniuncta, & ipſa corpora ſunt ad animas ipſas conuerſa, ille vero animæ non corporibus diſtrahũtur, quemadmodum noſtræ. quoniam igitur quod eſt animæ in illis dominatur, magis quam corporeum, & ipſa corpora principiorum ſunt, ideo lationes cœli motus animæ eſſe dicit. vel etiam vt apparet ad literam, ita accipiendum eſt, quod cœli motus ſint animæ motus, nãq; anima mouendo cœlum mouet, quẽadmodum ſi quiſpiam animali in cera clauſo, quod dum mouetur ceram quoque moueat, dicat ceræ motus eſſe quoque motus animalis intus clauſi.

Tex. 46. *Primum igitur non bene eſt dicere animam magnitudinem eſſe.*

Hinc ad argumenta Timæi opinionis ingreditur, & quã validiſsimis quidẽ rationibus vſus eſt, oſtendendo quod anima magnitudo non eſt. quod igitur Plato dicat vbiq; animã incorporeã, & ſine magnitudine id patet: verũ etiã ex his, quæ dicuntur hoc in loco, quamuis per ænigmata ſint, inueniendum id eſt. nã ſi (quod ego dicebã) dicit eius eſſe ſubſtantiã inter eã, quæ non diuiditur, & eã quæ circa corpora diuiditur, omnino neceſſe eſt id quod eſt inter duo incorporea, vel ex duobus incorporeis, illud eſſe quoq; incorporeum, præterea ſi corpus illã dixit, quomodo poterat ipſum corpus exiſtens, & intus ſeipſum cepiſſe corpus mundi, & econuerſo hoc ipſum de medio coaptatum vſq; ad vltimũ cœlum diſperſum eſſe: atque aliter cum dixerit corporeum mundi per diſtinctionem, ſi quidem illa in mundo eſt, incorporeã eã demonſtrauit ſed certe non lineã ipſam, aut ſuperficiem dixit. quod autem non dixerit eã lineã, patet eo, quod ait eam extrinſecus omne cœlũ circũtexiſſe, ſed neq; ſuperficiem, quo. n. ſi eſſet anima ſuperficies, coaptari è medio: deinde vſq; ad vltimum cœlum diſsipari, ipſumq; totũ circũtegere poterat? quare neq; lineã, neq; ſuperficiẽ quidẽ eſſe animam diceret. Quod enim in oĩbus mathematicis ſcientijs geometria, arithmetica, muſica, & aſtronomia haberet habitũ. Timæus ea ipſis verbis illud manifeſte videre eſt, quare nec quidẽ lineã, nec ſuperficiem exiſtẽtem, quod ait, hoc poſſe facere iudicauit. ideo ſi neq; lineã, neq; ſuperficiẽ, neque corpus eſſe animã dixit, id ſequitur, quod neq; magnitudinem eſſe eã dicit. etenim in his magnitudo eſt. Quamobrem Ariſtotelis contradictio ad eos magis expoſitio eſt, quàm contradictio. quodq; etiam ipſe eos Ariſtoteles cognouit, & nõ ſic, vt apparent ea ipſa accipere, ex illis patet, quæ dicit Ariſtoteles. in ipſa autẽ dictione inſiſtemus: ne eadem bis dicere coacti ſimus.

Nãque animam vniuerſi ſcilicet, talem eſſe, volunt, qualis eſt qui vocatur intellectus, non eſt enim neque qualis ſenſitiua, neque qualis concupiſcentia vis, harum nãque motus nõ eſt circularis latio.

Abſurdum inquit eſt animam quamuis eſſe magnitudinem dicere. intellectũ vero multo magis. quod. n. illi dicentes circulos eos eſſe animã mundi, non quamlibet, vt ita dicam, nutritiuã, aut iraſcibilem, aut concupiſcibilem, ſed rationalẽ, & intellectiuam dicebant: id patet ex eo, quod illam circulariter moueri dicunt, circulariter autem moueri dici ſoli conuenit animæ rationali, ipſa enim in ſeipſam conuertitur, & circulũ imitatur. at ſane ſentiendi vis, aut iraſcendi, aut cupiendi, quæcunq; ea ſit, haud habet circularem motũ: eiuſmodi enim potentiæ lineæ quædam ſunt, etenim viſus ab oculis per lineam demittuntur. & rurſus per reuerberationes recurrentes per ſuam ipſorum lineam reflectuntur. iracũdia vero, & cupiditas progreſſus quidam ſunt imitantes lineas, cũ que non circulariter moueãtur, de ſua ſede proferentes operationes circa corpus ſine vlla conuerſione eas habent, neq; enim quærunt ipſæ quid agãt, aut quid ſentiant, neq; omnino ipſæ ſe cognoſcere poſſunt: quare linea quædam eſt harum motus. Rationalis vero animæ circulus quidam videtur eſſe, quoniam ipſa & agit, & quærit, & ipſa ſeipſam cognoſcit, ipſa circa ſe quærẽſque, & inueniens. hoc autẽ circuli propriũ eſt ã ſe in ſe conuerti: atque aliter ſenſus, & ira, & cupiditas animalibus auxilio indigentibus in ſalutẽ datæ ſunt, at diuina nullius auxilij extrinſecus egent: præterea procedẽs ipſe dicit, has ipſas potentias à ſecundis dijs mortales exiſtentes immortali animę, quã Deus ipſe primus creat, eſſe ſubcõplicatas, atq; aliter, cupiditas, & ſimpliciter appetitus eſt rei abſentis, cuius aliquis indigeat, deſideriũ. Mundus autem cum omnia intra ſe contineat, & nihil extrinſecus habeat, nihil quicquam deſiderat, quare in ipſo neque ira, neq; cupiditas eſt: ideo qui mũdi animã eſſe intellectum dicunt: cum deinde illã magnitudinem ſupponant eſſe, abſurdiſsima quidem faciũt. & ipſa quidem dictione Deum feciſſe mundũ narrat animal animatumq;, & intelligens. Contentus ſane ſit ipſe hac ſola coniectura, quod intellectũ dicunt animam, quia ipſam circulariter moueri dixerunt: aduerſus ergo ipſum dicamus, tu quidẽ ipſe ſcis te propterea circularẽ accepiſſe motum, quia talis eſt quædã operatio intellectus, non igitur magnitudinẽ dicebant, ſed ſymbolice intellectum latenter per circulos innuebant. nã ſi penitius animæ actionẽ, cũ potentijs irrationalibus rectitudine per rectam, operationem vero intellectus eſſe circulũ ſymbolice, & per ſimilitudinẽ dicis, id patet ꝙ in dictis Timæi circulos, & reliqua ſymbolice per proportionẽ capiemus, non autem veluti ſit animæ magnitudo. manifeſte igitur & ipſe ſciuit quali intelligentia hæc ipſa diceret, & argumenta ea dirigit nõ aduerſus eos, ſed contra illos, qui male quod apparet excipiunt.

Intellectus autem vnus, & continuus eſt, quemadmodum intellectio. intellectio autem ſunt intelligibilia. hæ autẽ ſeriatim ſunt vnum, veluti numerus, nõ autẽ vt magnitudo. quapropter neque intellectus hoc modo continuus eſt. Tex. 47.

In contrarium producit opinionẽ: quemadmodum enim ſuperius quum ſe illis oppoſuiſſet, qui animã moueri dicerent, oſtendebat quod ea non ſolum non ſponte mouetur, ſed nec omnino mouetur: eodem quoque modo hoc in loco illis, qui magnitudinem dicũt eã eſſe, repugnat. Id autẽ patet quod omnis magnitudo cõti-

nua

nua eſt, tãtum inquit abhorreo dicere quod intellectus continuus ſit, quod conuenientius ipſum diſcretũ eſſe dicerem: quod ſi penitus ipſum continuũ dicere oportet, ita cõtinuus erit, quemadmodum diſcretam q̃titatem eſſe cõtinuam dicimus: numerum autem dico qui ſic habet cõtinuationem, vt numeri ſint ſeriatim nullo interiecto intermedio, nãq; inter vnitatem & dualitatem, & reliquos numeros ſeriatim iacẽtes, nihil eſt alieni interpoſitũ inuicem, itaq; continui ſunt numeri, qm̃ inuicem ſeriatim diſpoſiti ſunt. igitur inquit ſi intellectum continuum dicere oporteat, ita eum quemadmodum numerum eſſe continuum dicemus: nõ autem veluti illi magnitudinem dicũt. hoc autem ex ĩis quæ ſunt naturæ poſteriora nobiſq; magis cognita: cõfirmat: ſic enim, inquit: cõtinuum intellectus habet, vt intellectio, intellectio vero vt intelligentiæ. at intelligentiæ, vt numerus ſeriatim obtinent. ſeriatim aũt illud eſt, cuius nullum affine eſt intermediũ: ſic autem numerus poſt vnitatem, dualitatẽ ſeriatim habet. deinde ternitatem, deinde quaternitatem, inter quos numeros nullum interiectum, ſimili quoq; modo propoſitiones abſq; intermedio ſunt: eſt.n. prima & deinceps alia, nihilq; eſt intermediũ, quapropter in hiſce eſt cõtinuatio deinceps, non autem qnẽadmodum in magnitudinibus. Sic igitur & in intellectu continuum diuiſim capit, intellectũ perfectum agentem eum, qui in diuinis eſt: non qui potentia intelľs eſt: actio aũt intelľs, intellectio eſt. intellectio vero nihil aliud quã intelligentiæ ſunt, veluti quoq; ſenſus actio eſt ipſæ ſenſationes, etenim in intelligẽtiis intellectioni eſt eſſe: neq;.n. ſine intelligẽtiis intellectionem intelligere licet. Quẽadmodum igitur continuum intelligentiæ habent, habent autem deinceps. quum.n. natura inuicem differãt, deinceps intelligendo cõtinue habent. non.n. ſimul omnia intelligunt. vt ille mũdi primus & abſtractus intellectus, ſed ſine tẽpore quidem, qm̃ neque in tempore eſt huius eſſe, ſeriatim autem veluti numerus. Igitur ſic etiam intellectus continuus habet, nõ etenim ad ea quæ ſunt extrinſecus, actio eius extenditur: at in ſeipſo videns omnia, videt, qm̃ in eo ipſo ſunt omnium rationes, eorum quidem, quę ante ipſum ſunt, imaginarie, eorum vero quæ poſt ipſum, exẽplariter. Qm̃ igitur ſeipſum videns omnia videt. eſt.n. formarum plenitudo, eo quod plures omnino ſunt intelligentiæ, erit vt numerus. Quod autem eadem ſeriatim ſint, ſic vtiq; veluti intelligentiæ erit continuus. poſſunt autem intelligentiæ interpretari pro ipſis intelligibilibus. quemadmodum etenim intelligibilia inuicem cõtinua ſunt (ſunt etenim ſeriatim ſecundum entium ordinem, atq; progreſſum) eodem modo quoque de ipſis intellectio continuum habet: vt.n. ſe habent intelligibilia, ſic ſe habet intellectio, & quo modo ſe habet intellectio, eo modo intellectus continuum habet eo qd deinceps intelligat, ſed etiam tu ſane ſcis Ariſt. te & numerum & intellectum per proportionem vocare continuum. non autem veluti magnitudo exiſtentia. at forſaſſe diceret: ego non eſſe numerum dixi, ſed veluti numerum, neque continuum ſimpliciter, ſed veluti continuum, illi vero eodem loco numer[illegible] atq; continuum dixerunt: ſed illud patet quòd ęnig[illegible]atica vniuerſaliter erat eorum doctrina.

Sed aut impartibilis, aut non vt magnitudo aliqua, continuus eſt.

Maxime quidam inquit, impartibilis eſt, atq; incorporeus intellectus, quod ſi penitus illi continuationem dari oporteat, illi ſic erit continuum, quemadmodum dictum eſt.

Quomodo enim intelliget magnitudo exiſtens? vtrum vniuerſaliter, an in quacunque partium ſuarum?

Qm̃ circulariter Timęus animam mouet. vt ipſa circũductione attingens intelligibilia ſuſcipiat: ideo dicit, quo modo quum ſit circulus attingens vel ſenſibilia, vel opinabilia, vel intelligibilia, ipſa ſuſcipit? porro etiã opinionũ verarum & falſarum cõiecturales cauſas reddit? qm̃ vt dictum eſt, eius de omni anima ſermo eſt. Propoſitum ergo Ariſtotelis eſt, vt hanc ipſam opinionem refellat. quid.n. dico inquit, non poſſe fieri vt intellectus ipſe ſit circulus, eum nãq; eſſe magnitudinem, ex impoſsibilibus eſt: non.n. fieri poteſt, vt ſi ſit magnitudo, quicquam intelligat. Argumentum aũt ex diuiſione procedit, hoc mõ aut inquit intellectus quum ſit circulus mouendo tãgitq; intelligibile, & ſic intelligit. nã ſi magnitudo eſt, alio modo non cognoſcet, aut tãgendo intelligibile, neceſſe eſt omnino, quod aut in puncto tangens intelligat, aut in partibus. quod ſi in pũcto, aut vno in puncto intelligit: aut non vno in puncto. Nam ſi quidem vno ſolo in pũcto intelligat, alia ſupflua ſunt. quid igitur motu circulari, aut oĩno magnitudine eſt opus? nãq; ſi pũctus vnus ad intelligendum ſufficit, ſuperflua eſt ipſius magnitudinis ſuppoſitio, quum nihil intellectui cõferat. Nam ſi intellectus eo quod intelligit intellectus dicitur: pũctus autem ſolus eſt is qui intelligit, hic ſane punctus ipſe eſt intellectus: ꝙ ſi vno in pũcto non intelligit, id ſequitur, quod aut in pluribus aut in oĩbus intelligat. Quod igitur in pluribus intelligat id quidem fortuitum vr̃, in quot.n. aut quare tot neq; aut in pluribus aut in paucioribus intelligit, & rurſus quæ relinquuntur ſuperflua erant. ſi autem in omnibus pũctis intelligit aut ſingula pũcta intelligibilia omnia intelligit, aut ad ſingulum intelligibile omnium punctorum conſpiratione opus eſt, & non aliter intelliget aliquid, niſi omnia pũcta intelligibile tetigerint, aut hoc qdẽ pũcto hoc intelligit, alio vero aliud, & ſic deinceps, vt cõtingit viſus quidem viſibilia: auditus autem audibilia, reliquiq; ſenſus aliud quodpiam capiunt ex ſenſibilibus. Quod ſi vnũquodq; omnia intelligit, infinita autem puncta frequenter dicit, aut infinite illud idẽ intelliget: nunc autẽ apparet & ſemel contingens eſt, fieri nãq; id poteſt, vt quum ſemel aliquid ante intellexiſſet, amplius illud non intelligat. vt quod eius oblitus ſit vel ꝙ illud ex diſcurſu non aggreſſus fuerit, quare ſi cõtingit ꝙ ſemel aliquid intelligat: vt quoq; autem punctorum omnia intelligente & circulari latione ſemꝑ intelligibilia tãgente neceſſarium eſt, vt idem infinities intelligat. Igitur ſuppoſitio talis falſa eſt: atq; aliter ſi infinita pũcta ſunt. infinita autem impoſsibile eſt ambire, nunq̃ ſm̃ totum ſe intellectus intelliget. verum ipſum intelligibile hoc ſane huius intellectus intelliget: illud vero nequaquam. ſi vero in vnoquoq; intelligibili oĩum tactu opus eſt, atq; non aliter, niſi omnibus tactis aliquid intelligit, quid, inquit, fecit quum vnũquodq; tãgeret? id enim patet quod vnumquodque aliquid fecit. dixit ideo quiſpiam quænam eſt in vnoquoq; appræhenſio? ꝙ ſi aliquis diceret veluti per cõſiderationem, hoc quidem hanc propoſitionem tangere, aliud vero aliam, & ipſam omnium periodum eſſe concluſionem, & veluti totum intelligibile, videlicet intellectio pfecta: ad hunc dicemus quod deinceps Ariſt. de viſu ait oſtẽdens eſſe incorporeum, quod ſi quidem hæc hanc intelligit pro-

poſitionem, aliud vero aliam: quid eſt quod iudicat atque dicit, ꝙ hæc ab hoc altera eſt? hoc.n. idem eſt ac ſi hoc ego, tu vero illud ſentias, quid aût colligens ex oībus collecta concluſio? oportet.n. ꝙ omnes ipſe propoſitiones cognoſcat, vt eo modo dicat. ex his hęc colligi poteſt: quod.n. tetigit hanc ipſam propoſitioné non alteram cognoſcet, quam alterû pûctum tetigerit, náq; altera ſuppoſitio fiet, omniaq́; cuncta appræhendent, item aliter qm̃ vnaquæq; propoſitio, eſt etiam enuntiatio quædam: manifeſtum certe eſt, quod quando propoſitionem veluti enuntiationem intelligit, vt quodpiã intelliget, nihil aliorum punctorum contactu indigés, præſertim ſi puncta quidem ſunt infinita. o pus autem ſit ad aliquid intelligendum tactu infinitorum, infinita vero in determinato tempore præterire impoſſibile eſt, nunquam intelliget: intelligere.n. non eſt niſi omnia rei intelligibilis tágat. omnia autem quę ſunt infinita tangere impoſſibile eſt: nunquam igitur intellectus intelliget. reliquum eſt, vt quæramus num aliquando, vt ſenſus, ita intellectus alio pûcto alia intelligibilia ſuſcipiat. quod ſi ſit, rurſus quidem non ſecundum ſe totam oĩa intelliget. hoc autem non ipſa actio dicat. haud .n. quum volumus animam quodlibet intelligere, hác intellectus partem mouemus, alia vero abiecta eſt. & in reliquis ſimiliter. qûo autem ſenſui aſſiſtens eſt intellectus, quod oculus quidem colores, auris autem ſtrepitus: alius vero ſenſus alia ſenſibilia percipiat. Et quod núquam ſenſus alius ſenſibilium aliorum ſenſibus aſſiſtit, & his qui diuerſa ſuſcipiût ſenſibilia, atq; aliter quæ diuerſa ſuſcipiunt ea eſſe ſecûdum ſubſtantiam diuerſa neceſſe eſt. Diuerſa igitur ſecundû ſubſtantiam pûcta erunt. quæ autem differentia ſubſtantialis puncti ſit ad punctum, neq; id volentibus fingere facile eſt. ſi cigitur vt in puncto intellectus intelligat, haud fieri poteſt, ꝙ ſi ſm partes intellectio fiat, aut rurſus vna ex partibus ad intellectionem ſufficit, aut non. ergo ſi pars vna ſola ſit intelligens, aliarum ſuppoſitio ſuperflua erit. hæc.n. ipſa intellectus erit, alioqui illud quæremus, vtrû hæc ipſa pars in puncto tangens intelligibile intelligat, an ſecundum partem. Et primæ rationes venient. ſed ſupponatur ꝙ vniuerſaliter intelligat, quis igitur reliquorum eſt vſus? quod ſi ſecundum vnã partem intellectio minime fiat, quoniam illud contingit quod omnis magnitudo in finita & in infinita diuidatur: etenim diuidûtur in finita magnitudines, ſi in eadem, ſiue in ęqualia ſecûdum quantitatem diuidãtur, velut in digitalia vel cubitalia. omne.n. finitum definitur ab omni finito, in infinita autem ſi in eadẽ ſecundum rationem diuidantur, ſi.ſ. in duas æquales partes ſecentur. in duas.n. æquales partes diuiſio in infinitum tendit, ex eo quia ſemper in magnitudines diuiſio fit, omnis autem magnitudo continua eſt, omne autem continuum diuiſibile. Quare ſi in definita diuiſio fiat, aut vnum quodq; omnia intelliget, aut aliter non intelligit, niſi omnia aut aliqua tangat, & eadem rurſus dicemus, quemadmodum prius. atq; ſimiliter ſi infinitæ partes ſupponantur, iiſdem rõnibus vtemur, quibus in ſuppõne ſm punctos vſi ſumus. argumenta.n. ſiſt oībus conuenientia ipſe Ariſto, partitus eſt. nos autem omnibus oĩa accommodamus,

Partium autem, aut ſecundum magnitudinem aut ſecundum punctum, ſiquidem & hanc partem dicere liceat. ſi igitur ſecundum punctum, ipſa autem puncta infinita ſunt, manifeſtum eſt, quod nunquam percurret.

Quoniam magnitudines partes ſimilares ſunt, náq; ex magnitudinibus magnitudo eſt, non ex pûctis, pûctus.n. magnitudo non eſt, at magnitudinis principiû. propterea quum dixerit, partium autem, aut in magnitudine, aut in puncto, ſignificauit per abuſionem loquens, an punctum ipſum partem dicere oporteat.

Quod ſi ſecundum magnitudinem, ſæpius, aut infinities intelliget idem, videtur autem & ſimul contingens.

Sępius quidem ſi indefinitas partes diuidatur, infinities autem ſi infinitas.

At ſi ſatis eſt tangere qualibet partium, quid opus eſt moueri: aut etiam omnino magnitudinem habere?

Hoc eſt ſi quálibet partem circuli tágens intelligibile ſuſcipere poteſt, qd circulari motu opus eſt? etenim ipſa etiam ſuſcipiet, quid.n. illi ad ſuſceptionem circulariter mouendo cõfertur, nihil autem illi neq; magnitudo ad intellectionem prodeſt, ſi quauis partium intelligat, ſi náq; aliquid diuiſum maneat, nihil minus, qđ abſq; affectu eſſe ex diuiſione poſſit, hoc aliud eſt præter id quod diuiditur, & ipſum p ſe dimenſione carens eſt, & impartibile, veluti ſuperficiei ppetuo diuiſæ albedo ipſa in vnaquaq; partium ſeruatur, at quantitas ex diuiſione patitur, atq; minuitur. vt.n. ita dicam quæ bicubitalis eſt, cubitalis ſit, quum tamen album eodem modo ſe habeat, aliud igitur eſt albû præter illud quod diuiditur, hoc ſane modo, ſi quauis partiû circuli ſimilis intellectio fit, maximaq́; in parte, & ĩ minima: igitur intelligens eſt, præter magnitudinem. nihil ergo ad intellectionem magnitudo confert, ſi quidem maioréq; & minorem partem ſimiliter intelligit.

Quod ſi neceſſarium eſt intelligere toto circulo tangentem, quis eſt ipſis partibus tactus. Tex.48.

Quû ſit diuiſio quod aut ĩ parte ſuiipſius intelligit, circulus aût in toto, in parte autem aut ſm magnitudinem, aut in pûcto, quumq́; expoſuerit ea quæ abſurda accidunt ſuppoſitioni dicenti quod in parte intelligit, reliquum nunc exponit, toto.ſ. intelligere circulo. nam ſi non prius intelliget, quam ambiuerit circulus, quid vnaquęq; partium facit? ſi enim partes ambientes non intelligant, totius autem circuli tactus in partibus fit, neque ipſe quidem intelliget, nullibi enim niſi in partibus eius tágit intelligibile. at.n. dicere id reſtat, quod vnaquæq; partium intelligibilis partem cognoſcit, circulus autem totus ipſum totum. quod autem hanc opinionem abſurdum ſequitur ipſe inducit, poſtquam.n. dixit quis eſt ipſis partibus tactus, tanquam in eo ꝙ taceter illud acceperit, quod partibus ipſius intelligibilis tangunt, ſubintulit.

At etiam quomodo intelliget ipſum partibile impartibili, & ipſum impartibile partibili?

Si.n. partes non poſſunt intelligere totum, ſine autem intellectione partium, totum nõ intelligit, náq; intellectionis partiû collectio eſt: ipſa totius intellectio, nullum quidem impartibile intelligere poteſt. quare ipſe quû ſit partibilis, intelligibile quû ſit impartibile, non intelliget. item ſi vnaquaq; parte pars intelligit, ipſa intelligentia tota compoſita erit, quo modo igiř intelliget intelligentia ſimplex? tota enim ſic intelligẽtia cõpoſita erit. At qui ſi ſimplex non ſit intelligentia, neque etiam cõpoſita erit. omne enim cõpoſitum ex ſimplicibus cõſtat, hac de cauſa nulla erit intelligentia, neq; ideo intelliget. igitur non exiſtente intelligentia, intellectus deſtruetur. appoſuit autẽ ipſum partibile impartibili veluti arguens eos, qui dicant intelligentiã tactu fieri, ſi náq; impartibilis eſt intellectus, quomodo ipſum

partibile

partibile intelliget? impartibili.n.contanget, impartibile nó partibile, ant quo modo impartibili ipſum partibile intelliget, vt ſit adiacens ipſum in puncto? qúo.n. ipſe in puncta ſuſceptio partibilia intelliget. hoc antem etiam quomodo intelliget ipſum partibile impartibili, ant ipſum impartibile partibili, ſic qnoq; velnt ab alio principio interpretantur, qm̃ non eſſe intellectnm magnitudinem dicunt, ne quiſpiam eredat eum ſic ipſum impartibilem dicere vt punctus hæc ipſa appoſuit: neque.n.inquit ſi magnitudo, ſit impartibilia intelliget, neq; partibilia ſi punctus. Aliter autem ipſe in intellectu dicit impartibile. ipſins.n.intellectum impartibile ſubſtantia per ſe ſubſiſtens eſt, ab omni magnitudine ſeparata, pũctus antem in linea habet eſſe, & eſt ipſius magnitudinis principium. qũo antem intellectus quũ ſit impartibilis intelligat, omnia in tertio libro narrabit, alioqui vt in altero argumento hoc audiendum cõiter omnibus dictis ſuppoſitionibus cõuenire, nam quia circulus intelligens tanget ant in pnncto tangit, aut in parte, quod ſi in puncto tangens intelligit qũo partibilia intelligit. ſ. corpora: non enim pũctus magnitudini conuenit. quo igitur modo ſi non conuenit intelliget? quod.n.non tetigit, nullo modo hoc intelliget, quod ſi in partibus intelligit, quo modo quæ impartibilia ſunt intelliget? partibile.n.non cõuenit impartibili, hoc autem ad veram rationem nullo modo amplius adduci poteſt, quoniam quocũq; modo intellectus quum ſit impartibilis, omnia partibiliaq; & impartibilia intelligit, impartibile enim nunc dicimus id quod partibili opponitur videlicet punctnm. intellectus autem impartibilitas alia quædam eſt, neq; multipartibilitati corporis opponitur, nam veluti in ſe omnium rationes habens intelligit.

Neceſſe autem eſt intellectum eſſe circulum hunc. intellectus nãq; motus intellectio eſt: circuli vero circũlatio eſt. & intellectus quidem fuerit circulus, cuius talis circũlatio intellectio eſt.

Ne quiſpiam dicat, Timæum nõ dixiſſe aiam circulum ſenſibilem, ſed vl'em circulum, & ipſius rationem circuli qui ſine magnitudine eſt & incorporeus, propterea oĩ circulo pari modo paruoq; & magno adaptat, & hoc per hæc ipſa præparat, omnino.n.inquit ex iis quæ dicta ſunt ſenſibilem circulum intellectum dicere Timæum credẽdum eſt. Quod.n.hoc ipſum demonſtrat illud ſenſibile ſignificat. hoc.n.eſt ipſum demonſtrans. Vnde igitur hoc quod ipſi dicebant vniuerſalem circulum non moueri? quia ratio eſt. quam autem rationem intellectus habet ad intellectionem hãc eandem circulus habet ad circũlationem, vtraque.n. motus eſt, intellectio quidem ipſius intellectus, circulatio vero ipſius circuli. ideo econtrario etiam quam rationẽ intellectio habet ad circũlationem, eãdem quoque ad ipſum circulum intellectus habet. Quod ſi intellectio circũlatio eſt. igitur intellectus quoque circulus eſt: & ſi circuli ſenſibilis circũlatio eſt. (nam circulus vniuerſalis non circũducitur,) igitur etiam intellectus ſenſibilis circulus eſt.

Semper autem aliquid intelliget. id enim opus eſt, ſiquidem æterna eſt circũlatio.

Aut hoc ait quia idẽ ſæpius intelliget, aut quod ſemper oporteat in infinitum altera atq; altera intelligere, ſi quidem circũlatio ſit intellectio, ipſa antẽ intellectio æterna. hoc antem nullam neceſsitatẽ habere videtur, dixerit.n. ſemper aliquid intelligere neceſſarium eſſe, & ab eodẽ in idem rurſus venire, etenim quia nulla talis eſt anima, qualis eſt intellectus primus, qui collectã & ſine tempore habet intellectionẽ, non quidem modo hoc, modo illud, verum ſimul omnia intelligens. At qm̃ omnis anima, etiam ſi vniuerſi animam dicas, habet intellectionem tranſitiuam, ab hoc intelligibili ad alterum tranſiens: ideo ſemper mota, ſemper aliqd intelliget, cauſa vero æternitatis ꝓpter infinitatem temporis neceſſe eſt vt rurſus in idem reuertatur, & ſic imitetur circulum, neq; ſane infinita intelliget, quia neq; infinita ſunt intelligibilia. nunquam igitur hoc dicit quod idem ſemper intelliget, quia nũquam totum intellexerit. nãq; circũlatio ſimilis ſimiliterq; ſe habens de eodem aliquo erit, quare tale eſſe oportebit illud quod intelligitur, quale nunquam intellectum fuerit. quid hoc igitur eſt, quod nulla eſt intellectio infinita, per ea quæ ſequuntur, adducit.

Etenim factiuarum vel actiuarum intellectionum ſunt fines, omnes enim alterius gratia ſunt.

Intellectiones actiuas eſſe finitas ex actionibus oſtẽdit, omnis nãq; actio gratia alicuius finis eſt, igitur quũ finem cuius gratia fiũt, conſecutæ fuerint, operatione ſuperſedent. nulla nãq; actio tendit in infinitũ, quicqd .n. cupimus, alicuius gratia cupimus. habent præterea actiones ipſæ principia. quare veluti ſunt actiones, ita ſe ſpeculationes de illis habent. actiuæ igiẽ ſpeculationes finitæ ſunt, verũtamen (vt ſæpius in aliis diximus) econtrario ſpeculationes & actiones ſe habent inuicẽ, ipſius nãq; actionis finis principium ſpeculationis eſt, & econuerſo, principium igitur architectonices eſt (ſi quidem contingat actio) fundamentum iacere, vel materias ipſas præparare: finis vero tectum, hoc eſt ab imbribus, & caloribus protectio. ſpeculationis igitur & actionis eiuſdem üdem ſunt econuerſo termini.

Contemplatiuæ autem rationibus ſimiliter terminantur. ratio vero omnis aut eſt diffinitio, aut demonſtratio: demonſtrationes autem & à principio ſunt, & habent quodammodo finem ſyllogiſmum, vel concluſionem.

Quod neque contemplatiuæ intellectiones infinitæ ſunt oſtendit ü ſee rationibus, quæ circa eas fiũt, ex clarioribus obſcuriora dilucidans, nuntij.n. ſunt intelligẽtiarum rationes, hæ autẽ nobis manifeſtæ magis ſunt magiſq; cognitæ, q̃ ſint habitus: vnde procedunt, eſt igitur omnino neceſſarium quod quemadmodum eæ quæ ſunt de contemplatiuis intellectionibus rõnes ſe habent: ita ſint etiam ipſæ intellectiones. Quare ſi oſtẽdero rationes ipſarum finitas eſſe: illud etiã cõſequetur quod & illæ finitæ ſunt. rationes autem de contẽplatiuis intellectionibus demõſtratio, & definitio ſunt. Qđ autem nulla harum ſint infinita, inde patet ꝙ oĩs demonſtratio principiũq; & finem habet, principiũ quidem cões notiones, finem vero ipſam demonſtrationem concluſionẽq;: nulla igitur demonſtratio infinita eſt, definitiones quoque ipſę finemq; & principium ſimiliter habent, principium quidem genera generaliſſima, finem vero ſpecialiſsimas dr̃ias, ergo neq; diffinitiones ipſæ ſunt infinitæ. Item aliter, quum nulla ſubſtantia ſit infinita, ſed terminata, neceſſe eſt etiã quod earum rationes definitiuæ ſint finitæ. Item aliter, ſi omnium quæcũq; ſunt generaliſsime decem genera ſunt, & horum non eſt in infinitum progreſſus, verum vſq; ad indiuiduas ſpecies, poſt quas ſingularia ſunt, diffinitio ex oĩbus finita erit: ex his igitur ſunt ipſæ diffinitiones, oĩs ergo diffinitio finita eſt. At ĩ demõſtratiua quo-

que oſtẽſum eſt,id nullo mõ fieri poſſe, vt in infinitum demõſtrationes progredianť. Nãq; ſic oĩs cognitio & ſcientia deſtrueretur. ſi.n.in diffinitionum aſſumptionem infinitas dñas accipere oporteti infinitum autem finito tempore pertranſire impoſsibile eſt,igiť definite quidpiam haud poſsibile eſt, definitione attentiori cognita,haud poſe eſt rei naturã cognoſcere, ignota autẽ rei natura neq; pſe ipſi in exñtia cognoſcere poſe eſt, circa quæ demonſtratio fit:oĩs igitur cognitio deſtruetur. Non igitur diffinitiones in infinitum tendere poſe eſt : quare ſi rõnes intellectionum contẽplatiuarum finitæ ſunt.ipſas quoq; intellectiones finitas eſſe neceſſe eſt.ſyllogiſmum autẽ ipſam cõcluſionem dicit,quamobrem poſtq̃ dixit ſyllogiſmum , interpretans adduxit vel concluſionem, velut alterum pro altero dicens, qđ autem rõnes de contẽplatiuis intellectionibus duæ ſolę ſint,defintio.ſ.& demonſtratio,inde patet,ꝙ omnia, quæcũq; ſunt, aut ſubſtantiæ ſunt, aut ſubſtantiis accidentia,eſt enim aliquid ſubſtantia animæ,& eſt aliquid quod circa illam accidit vt in mortalis ſit,vel in vniuerſo medium habet ordinem,vel aliquid ſimile.ſubſtantiarum igitur comprænhenſio per diffinitiones inuenitur, accidentium vero per demonſtrationem, ſed eorum accidentium,quæ per ſe ſunt.

Quod ſi non terminãtur,ſaltem non regrediuntur rurſus in principium : ſumentes autem ſemper medium extremum recta proficiſcuntur.circulatio vero rurſus in principium reuertitur, definitiones autem omnes finitæ ſunt.

Si quiſpiã inquit hæc dicat:quod in infinitũ demonſtrationes extẽdi poſsint,is quidẽ maxime à ſcopo veritatis errabit, quẽadmodum nos oſtendemus: iam vero & ſi progrediantur in infinitum , recta tñ incedunt, & non in id quod à principio eſt iterum veniunt, veluti quum ſic dico : homo eſt riſibile , riſibile vero rõnale eſt:igitur hõ eſt rõnale: quum huic ipſi demõſtrationi vno addito termino alteram demonſtrationẽ coapto, ſi quidem extremum appoſitum feci, quique erat ante extremum,eum medium conſtitui,nãq; hoc ipſe etiam declarat quum dicit , ſumentes medium & extremum. Appono igitur animal ſic : omnis homo rationalis eſt, omne rationale eſt animal:igitur omnis homo eſt animal,adiungo etiam corpus animatum: talis autem demonſtrationũ progreſſus in rectitudine fit . non.n.vnquam reflectitur in principium,i.non amplius reuertitur ad demonſtrandam propoſitionem dicentẽ quod homo riſibile eſt, id.n.iam demonſtratum eſt , nãq; ſi demonſtratum non eſſet nec ipſa omnino procederet, demonſtratio ſimpliciter , qm̃ non reflectitur in communem mentis conceptum quę eſt ipſarũ demonſtrationum principium, de quo prima ꝓpoſitio cõtexitur quę ipſa per ſe fidem faciens demonſtratione non indiget,circulus vero in ſeipſum reuertitur: quod autẽ non progrediatur in infinitum demõſtratio:inde etiam patet,aut.n.à generibus generaliſsimis incipit,& pronunciat vſque ad ſpecies ſpecialiſſimas , aut econuerſo ex his incipit,& pronunciat in illa. Hoc autẽ,quod ait ſumentes mediũ terminum male ab Alexandro percipitur:medium nãq; propoſitionis ipſum terminum ponit veluti medium hominis & riſibilis & rationalis. nõ amplius igitur demõſtrationem ſeruat,ſi quidẽ habeat propoſitionem quæ per mediam quendam terminum demonſtrationis indigeat . At quẽadmodum diximus extremus quidẽ extrinſecus aduenit,medius vero non aduenit. Verum extremus ab hoc poſitionem pmutat. mediusq; fit,& ſi ſic acceperimus quod intra ꝓpõnem terminum accipiunt , veluti in quem propoſitio nõ eſt medio carens , neq; etiam tanquã recta incedatur neq; circulum imitentur,nec.n.primus terminus qui erat ſubiectus in concluſione prædicatus fiet, nec qui prædicatus erat ſubiectus fiet niſi termini conuertantur ipſi, in quibus etiam demonſtratio fit circularis nõ per demonſtrationum methodon,ſed per ipſam materiã, veluti cum dico:homo riſibile eſt,riſibile autẽ mentis, & ſcientiæ capax.homo igiť mentis,& ſcientiæ capax eſt, & econuerſo,mẽtis,ſciẽtiæ capax riſibile eſt,riſibile vero eſt hõ,ſcientiæ igitur & mentis capax eſt homo.

Præterea ſi eadem circũlatio ſæpius fiat,opus erit ſæpius intelligere illud ibidem.

Cum dixerit ꝙ infinita intellectio circũlationem fine carentem ſequiť,ſiue cum idem ſemper in intelligendo ſit neq; factum fuerit vnquã , ſiue cum ſæpius idem reuoluatur , demõſtrato abſurdo quod prius ſequitur, nunc quod hæc ſequitur oſtendit . ſi nãq; eadẽ eſt ſemper intellectus circũlatio,idem quoque ſemper erit, qđ intelligitur:quare illud idem ſemper intelliget & nihil vnquam aliud:quare nec omnia intelliget.

Atque item,intellectio ſimilis eſt quieti cuidam & ſtatui magis,quam motui:eodem quoque modo ſyllogiſmus.

Corunidem pulchrã impoſuit. nam ſane quidẽ motui quæſtio ſimilis videtur , qui nãq; dubitat , in multa perturbatione & motu eſt,qui vero inuenit quod idem eſt ac ſi dicã intellexit , in quiete & trãquillitate poſtea eſt.vnde quoq; ſcientia dr̃ ἐπιστήμη quia ἐπιστᾶν,i.in ſtatum animam ducit,& is qui ratiocinatus eſt , & per demonſtrationem quod quærebat inuenit , deinde quieſcit . quare ſi ipſam intellectionem & concluſionẽ ſyllogiſmi,circũlationem eſſe dicunt, magis ipſa quies eſt quam motus , quod ſi viam quæ ducit in intellectionẽ eſſe circũlationem dicunt , in priores rõnes veniemus quid vnaquæq; partium facit aut finitæ ſint aut infinitæ, quid etiam ſit illud, quod ipſas propoſitiones coniungit.nãq; aliud cum aliud intellexerit,niſi quodpiam aliud ſit , quo conducente omnia ſuſcipiantur , neque concluſio ipſa deducetur . neque enim erit aliter , ac ſi hoc quidem ego,tu vero illud ſentias,quod ſi ſit aliqd, hoc eſt anima,non circulus.

At vero neque beatum quidem eſt quod non facile , ſed violentum eſt. Tex.49.

Poteſt hoc etiam per ſe eſſe argumentum,atq; ſuperioribus coniũgi,nãq; cum dixerit intellectionẽ quieti magis cuidam quam motui ſimilem eſſe,cũq; ex hoc oſtenderit quietẽ magis eſſe intellectui ſecundũ naturam, quaſi adductum eſſet ea de cauſa motum eſſe præter naturam,quia ſi ſecundum naturam quies eſt, illud neceſſario ſequetur quod præter naturam motus erit, quare ſi moueať intellectus violenter mouebiť, quodcũq;.n.præter naturam eſt, id violentum eſt.cũ igiť ex prædictis illud adductum ſit,quod intellectus violẽtia mouetur,hoc iure optimo ſubinfert. at vero neq; beatum eſt,quod nõ facile,ſed violentum eſt. At vniuerſi animam in beatitudine eſſe oportet. quod ſi neq; ſecũdum naturam mouetur,quia quies magis eſt intellectio quam motus,neque etiam præter naturam, ne ſit extra partem beatitudinis, nullo igitur modo moueť. poteſt autem quoque per ſe eſſe argumẽtum : cum nãque demonſtrauerit ea quæ abſurda ſequuntur opinionẽ illorum , qui ſecundum naturam moueri animam dicunt, nunc edocet quid ſequeretur, niſi ſecundum naturã moueretur,

ueretur, ſi.n. præter naturã mouetur, vi mouetur. omne autem violentum nequaquam beatum eſt: at vniuerſi animam beatam eſſe oportet.

Quod ſi eſt motus eius non ſubſtantia, præter naturam ſane mouebitur.

Poteſt hoc etiam huic quod ante eſt, eſſe continuũ: nam poſtquam dixit illud haud eſſe beatum, quod non facile ſed violentum eſt, quo modo id erit violentum, per hæc inducit, ſi quidem, inquit non eſt in ſubſtantia eius motus, non erit aũt in ſubſtantia motus, qm̃ quieti magis quam motui ipſum intelligere ſimile eſt, id etiã per ſe abſolute poteſt intelligi: nam ſi mouetur intellectus, anima etiam mouetur. At quieti magis quam motui proportione reſpondet intellectus, præter naturam motum habet. nihil autem quod præter naturam ſe habeat, ſemper eſt, ſed vbi eſt illud quod eſt præter naturam, id etiam oĩno quod eſt ſecundum naturam, ſequitur. at non ſane quod eſt ſecundum naturam, ſequetur omnino id quod præter naturam ſe habeat, igitur id quod præter naturam mouetur, motum ſecundum naturam continebit. At vero ſecundum naturam, (quemadmodum demonſtratum eſt) moueri non poteſt, ergo neque præter naturam mouebitur.

Laborioſum autem quoq; eſt eſſe mixtum cum corpore non volens diſſolui.

Qũo ſit motus violentus & difficilis & pręter naturam, per ſe hæc ipſe declarauit, quod enim corpori cõmixta ſit, cũq; eo trahatur, ea de cauſa motum laborioſum continet, ea quodammodo quæ Ixion ferens. nam ſi cœlo coniũcta eſt, vt ipſum quoq; motu ſuo ſecum circũducat, motum quidem non facilem ſed laborioſum continet, hoc autem nequaquam beatum eſt.

Eſt inſuper fugiendum, ſi quidem melius eſt intellectui non eſſe cum corpore, quemadmodum & dici conſueuit, & multis ſimul videtur.

Ex his, quæ conſueuerunt à Platone dici, quæque etiam multis vĩr, abſurdum eſſe confirmat, illud etiam Platoni quoq; vř eſſe animæ melius vt ea ſit ſine corpore, nãq; illi laborioſa eſt in corpore vita. quod etiam mundus non ſit ſoluendus, illius opinio eſt, vnde in peiori ſorte ſempiterno æuo anima mundi erit, neque id habens quod animæ noſtræ, quæ à corporibus aliquando ſoluuntur, cum illa ſemper cum corpore coniuncta ſit. Bene igitur hæc Ariſt. induxit, ſi vere, quemadmodum Timæus dicere videtur, ſubſtantia eius corpori coniuncta eſt. At vero quemadmodum cum corpori dominatur anima, ſequẽs, atq; obediens corpus habet, non autem motus corporis ipſa ſequitur: hoc modo, multo magis ipſum cœleſte corpus cum ob omni difficultate mortali longe abſit, animæq; ſola voluntate moueatur, nullam ex ea re anima difficultatem habet, vt etiam noſtræ animæ in luminoſo corpore, quod vocant αὐγοειδῆ eſſe, nihil difficile eſt.

Tex. 50. *Item quod circulariter feratur cælum, cauſa latet: neq; enim ipſius animæ ſubſtantia cauſa eſt, quod circulariter feratur, ſed per accidens eo modo mouetur: neque corpus ipſum cauſa eſt, verum ipſa anima magis corpori.*

Nunc veluti id oſtenſum ſit quod anima cũ ſine magnitudine ſit atq; incorporea, non per ſe ſed per accñs mouetur, merito quænam circularis cœli motus cauſa ſit, in dictis illorum minime patere dicit. ſi nãq; anima dum mouetur mouet, demonſtratum eſt autem quod per ſe non mouetur, quæ nã cœlo motus circularis cauſa eſt? neq; enim per ea quæ demonſtrata ſunt, anima ipſa per ſe mouetur, neq; ſane corpus ipſum ſibi cauſa eſt motus, id.n. negat Plato, vt illi ſecundum naturam ſit circularis motus, ſed ex anima hunc ipſum illi eſſe vult. igitur per eos circularis motus cauſa non patet. Ariſt. enim corpori cœleſti naturalem motum tribuit, concurrere autem cum naturali ex anima motum dicit, qui motus cum in ipſo ſit, ſic mouet.

At vero neque quia melius dicitur, & tamen oportebat ipſum Deum propterea circulariter facere ferri animam quia melius ipſi eſt moueri, quam manere, moueri autem ſic, quam alio modo.

Non ſolum inquit, ex iis quæ dicta ſunt in Timæo, ignoramus quæ ſit cauſa motum circularẽ faciens, verum etiam finalem. nullo.n. modo confirmauit eſſe cœlo melius moueri quam quieſcere, & id circulariter q̃ alio motu, nec præterea omnia quæcunq; ſunt in natura ad ipſum finem reſpicere, quod quidem pulcherrimum eſt omnium, quæcunq; circa eam ipſam rem fieri poſſunt. ipſe.n. & motus, & circularis motus finalam cauſam demonſtrat: & quod motus ipſe circularis æternitati conueniat, quia neq; principium neq; finem habeat, & quod ipſi magis erat bonum moueri, quam ſtare, neq; operari quam nihil facere melius eſt. At etiam Plotinus circularis motus finalem cauſam reddit, ita dicẽs. quare.n. circulariter mouetur? quia intellectum imitatur, etenim intellectus operatio circularis eſt, id dixiſſe videtur, quod nos dicendo conſecuti ſumus. qm̃ igitur peiora ad ea quæ ſunt meliora cõuertuntur, ſit & ipſum circulariter mouendo intellectus imitatur operationem. item aliter, quoniam vbiq; ſimul eſſe diuina res eſt. Quod autem vbiq; circulari motu accedit, id quod vbiq; eſt imitatur, præterea finalem figuræ ſphęricæ cauſam Plato reddidit, decentem.n. inquit atque cognatam figuram illi dedit, nãque complectenti omnia figurarum capaciſsimam dedit, in planis autem figurarum quæ ſunt æqualis menſuræ, circulus eſt capaciſsimus, in ſolidis vero ſphæra.

Verum quia eſt talis conſideratio aliorum ſermonum magis propria, eam quidem dimittamus nunc. Tex. 51.

Illud enim quærere, cur ſic cœlum moueatur, & quare eo modo, melius à ſcopo propoſito aberrat, ſermonibus enim de cœlo & motu talis conſideratio magis conuenit, inſtãs autem propoſitum de anima eſt. id igitur ſolum locutus, quod ea Timæu prætermiſſa ſunt, ad ſermonem propoſitum reuertitur.

Illud autem abſurdum accidit & huic ſermoni, et plurimis illorum de anima. coniungunt enim & ponunt in corpore animam. non prius determinantes quam ob cauſam, & quomodo ſeſe habente corpore. Et ſi videatur hoc neceſſarium eſſe. nam propter communionem hoc quidem facit, Tex. 52. *illud vero patitur: & hoc quidem mouetur, illud vero mouet, horum autem nihil adeſt inuicem quibuſuis. At illi ſolum conantur dicere quale quid ſit anima, de ſuſceptiuo autem corpore nihil adhuc determinant quaſi poſſibile ſit ſecundum Pythagoricas fabulas quamlibet aĩam in quoduis ingredi corpus. videtur enim vnumquodq; propriam habere ſpeciem & formam. ſimiliter autem dicunt veluti ſi quiſpiam diceret tectonicam in fiſtulas ingredi. oportet enim artem quidem vti inſtrumentis, animam vero corpore.* Tex. 53.

Poſtquam contra vnãquãq; opinionem de anima particulatim dixit, nunc vnam atque eandem communem omnium ſimul. hiſce qui de anima dixerunt, quaſi accuſationem infert. Nã cum de anima dixerint, ij de ſuſceptiuo eius corpore nihil quicquã dixerũt, qualis

anima quaſi corpore vtaẽ. Atqui corpus & anima hæc quidem facit, illud vero patitur, ſed agentium, atq; patientium quidam eſt habitus, & communicatio. nõ.n. quoduis à quolibet patitur, neq;.n. ab dulcedine albedo, quare neq; in oĩ corpore ipſa aget anima, neq; de quauis anima quodcunque corpus acciderit patietur. nãq; ſi inuicem ſm formam differunt animalia, forma vero animatorum eſt vniuſcuiuſq; anima, nãq; ipſa ſubiectum perfectum facit, eadem autem forma in diuerſa materia nunquam naſcetur, vniuſcuiuſq;.n. formæ propria materia eſt. Alia nãq; eſt æris materia & lapidis, alia & aliorum ſimiliter. non igitur quælibet anima in quouis corpore naſcetur, quẽadmodum igitur qui de ære Philoſophus naturalis diſputat, nõ eius ſolum formã ſed materiam quoq; dicere debet, vt ipſe in quarto meteororũ atq; alibi fecit: eodem quoq; modo eũ qui de anima diſputat facere oportet de corpore ſcilicet, quod eam ſuſcipiat enarrare, videlicet quale qd ſit, & natura & potentia, ſi quidem anima corporis eſt anima: ſed illi inquit de anima locuti, de corpore nihil prædeterminauerunt, veluti id fieri poſsit, inquit, vt quemadmodum Pythagoreorum fabulæ volunt, anima quælibet in quoduis corpus ingrediatur, ſermone quidem valde vſus iniurioſo, fabuloſa ſunt, (ait) neque ſermone digna quę ex illis dicuntur, quale eſt illud Empedoclis, qui & ipſe Pythagoricus fuit.

Olim nãque fui ceſpesq; puerq; puellaq́;,
Et volucris cœli, atq; alti maris incola piſcis.

Eſt autem hoc ipſum abſurdum, nãq; vnaquęq; res formam propriam tenet. quare ſi ſunt aĩalium differentes formæ, forma autem maxime eſt aĩa, non oĩum erit aĩalium ipſa eadem anima. nam velut ars alia aliis inſtrumentis vtitur, nec vnqua tectonica fiſtulis vteẽ: ſic animabus quoq; naturalia propria ſunt inſtrumẽta corpora ipſa quibus vtuntur, oportet.n. quod appetitionibus aĩæ ſit idoneum corpus, quod ipſarum appetitionum ſuſceptiuum ſit. quemadmodum.n. ſe habet ars ad inſtrumenta, ſic aĩa ſe ad ipſum corpus habet. Quod ſi non illud fieri poteſt vt inſtrumento quolibet ars hęc vtatur: id etiam ſequitur quod eo, quodcũq; acciderit corpus, anima quęuis non vtetur. oportebat igitur eos qui de anima dicerent etiam dicere de eo corpore quod animam ipſam ſuſciperet, quod ipſe in tractatu de partibus animalium fecit, vnãquãq;.n. partem figurari dicit non de ſola animę ipſius operatione, neq; de ſola corporis compoſitione, ſed ex ambobus, velut oculus, qui non ſimplr de tot talibusq́; tuniculis, verũ etiam cum tali aĩæ potentia compoſita pars eſt, ſimiliter quoq; in aliis vniuſcuiuſq; partibus. hic autem non ſolum de ſenſibus, verũetiam de ſenſuum ſedibus potentias ſenſitiuas capientibus diſputabit. bene autem non oĩbus dixit, ſed plurimis qui de aĩa tractauerunt, excipiens videlicet ipſum Platonem, qui multis de aĩa declaratis, multum quoq; de ſuſceptiuo corpore ſermonem fecit, & in Timæo, & in Phædro, propterea.n. caput ſuperiorem totius corporis habere partem ſphæricumq́; eſſe, quia id rõnem quæ corpori pręeſt, ac dominatur, maxime cõplectatur, quod etiam mundi pars ꝑſtantiſſima cœlum vitaq́; aĩalis, quæ in hoc eſt, totius mundi ſupremum locum tenet, ſphæricũq́; eſt. quid ita autem ait cor ipſum cono ſimile eſt, quia inquit animoſitas in eo ſedet, quæ qdem ignem ipſum imitaẽ. quare ipſum quoq; cor ad ſimilitudinem coni figuratũ ipſius ignis ſubſtantiam ſequitur, ſilr etiam de hepate reliquis quæ partibus, & toto humano corpore naturaliter diſputat hoc modo, qđ conſurgit de toto corpore rotũdum caput, ſ. reliquum vero rectum ſequitur, i. quod humanæ aĩæ mixtum demonſtrat, videlicet quod ex rõne & irrõnabili, mortaliq́; atq; immortali vita cõpoſitum cõmixtumq́; eſt. quæcũq;.n. vitæ ſunt immortales ſolum, eæ non aliud quã corpus ſphæricũ conſecutę ſunt. id.n. quod imortale eſt propriã ſibi ſimileq́; figuram adpetiuit i. ea autẽ circularis eſt, quę neq; finem, neq; principiũ habet: quæ vero ſunt ſolũ mortales vt eorum quæ rõne carent vitæ ſunt, iis ſolum corpora recta ſorte obtigerunt. vt.n. diximus vitæ irrõnales lineæ ſunt ſimiles, & ea quidẽ obliqua, ꝓnaq; adeo ſunt vt nullã cognationem cũ cœleſtibus habeant. homo aũt qui vita mortali atq; imortali conſtat, corporis ꝓprij figuram conſecutus eſt, ſuperiorem quidem partem rotũdam rõnalis atq; æterna vis illa tenet, q̃ corpori princeps imperare debet: inferior vero pars recta eſt, vnde mortalis atq; irrõnalis immortaleq́; & rõnalem vitam ſequiẽ. ſic ille quidem cũ dixiſſet in Phædro de imortalitate aiæ, deq; corpore illi proprio (quẽadmodũ diximus) figurato ait. non.n. niſi cognouerit id qđ eſt, in hanc ipſam figurã venerit tanq̃ ſit aliqua aĩa, quæ id neſciat, qđ eſt videlicet irrõnalis, quæ nunq̃ in humanã figuram veniat vt patet, quo corpori præſit eideq́; imperet. hoc aũt Ariſtotelicum ab eo antequã Ariſt. id diceret, dictũ eſt, non quãlibet aĩam in quoduis ingredi corpus, quid aũt ita dicebat id quod eſt? id ſcimus quod ipſum intelligibile innuebat: vere.n. hoc, quod eſt, vt immateriale & nihil habens potentia eſt, ſed ſine potentia ens actu eſt: oẽ autem ſenſibile non eſt ens. Quare ſemper qđ potentia eſt idem eſt, ac ſi dicam qđ non eſt, igitur ſolum rõnalis vt intellectualis intellectuale cognoſcit.

Alia etiam quadam opinio tradita eſt de anima. Tex. 54

Queſtus Ariſto. cõiter de omnibus iis qui de anima diſſeruerunt, quia de corpore ipſam ſuſcipiente nihil dixerint: oportebat.n. cum non quælibet aĩa in quoduis corpus ingrediatur, ſed tali proprietate quæ corpori ad ſuſceptionẽ talis aię conueniat opus eſt, alia nãq; eſt cõpoſitio & tẽperamentum eorum aĩalium quæ in iraſcibili deſignantur: alia eorũ quę in concupiſcibili, alia eorum quæ ſm conſilium atq; rõnem notantur, & ſimpliciter ad aĩæ ipſius operationũ conuenientiam, corporiſq́; & elementorũ temperamentũ, & apparatus inſtrumentorum pertinent. his igiẽ dictis, quæ proprie conſequitur opinionem de aĩa coaptat, ad hoc.n. quidam reſpexerunt, quod aĩæ, non quodcũq; accidit corpus, eſt particeps, ibi.n. temperamento, quod aĩæ cõueniat opus eſt, veluti etiã harmonia quæ non ita vt obtigerũt quibuſcunq; chordis fit, verum conuenientiã quanta extenſione opus eſt. addẽ etiã quod ipſam aiam eſſe corporis harmoniã putauerunt, & varias eſſe animarũ ſpecies, quæ ad varias corporis harmonias aptanẽ. Hãc igitur exponit opinionem atq; refellit: & interim ſolã hãc opinionẽ in hiſce inquirit, paulopoſt autem rõnes ponit qbus illi in hanc opinionẽ venerunt. at ante etiã in aliis videlicet in Eudemo dialogo contra hanc opinionẽ dixit, & ante eũ Plato in Phędone huic opinioni inſtans quinque dialecticis argumentis eſt vſus, & hoc primũ, harmonia ipſa adaptatis aduenit, adeſſe.n. chordas, quas deinde tantum extenſas eſſe. vnde poſtea ſic harmoniã aduenire oportet: quare harmonia poſterior eſt his quæ adaptantur, ſed aĩa ante corpus adaptatum præexiſtit, ſi quidem diſciplinæ reminiſcentiæ ſunt.

non

non igitur ipſa anima harmonia eſt, hoc autem argumentum dictum eſt tanquam demonſtratum id ſit præexiſtere animam, propterea quod id enim oſtenſum eſt eſſe diſciplinas ipſas reminiſcentias. hoc igitur argumētum ad animam ſolam rationalem facit. alia autem partim ad omnem animam: alia vero ad rationalem ſolam faciunt, vna quidem ratio eſt ea, quæ dicta eſt: altera vero quæ ſequitur. Harmonia inquit adaptatis haud repugnat ſed ſequitur ſic ſe habens quomodocunque ſe habeat adaptata, anima autem corpori repugnat, atq; illi imperat: non igitur harmonia eſt anima. Quod autem fieri non poſſit, vt adaptatis harmonia repugnet id patet, quia in illis habet eſſe. vnde impoſſibile eſt vt illis ea ſit contraria. nihil eſt enim quod non eſſe cupiat. anima vero corpus ipſum negligit, corporis conatibua contraria eſt, & omnino corrumpi ipſum cupit, vt quæ in eo non habeat eſſe. Tertio ratio eſt, harmonia ipſa ſuſcipit magis, & minus, dicimus.n. quod hac lyra hæc magis aptata eſt. At anima magis ac minus non ſuſcipit, nō enim ſeipſa anima magis anima & minus anima ſit. At neque alia magis alia: non igitur eſt anima harmonia. Quarta ratio eſt, aīa virtutem, & vitioſitatem ſuſcipit: quarum virtus ipſa eſt harmonia, potentiarum nāque animæ conſonantia eſt, vitioſitaa vero diſſonantia, quæ potentiarum animæ ipſius pugna, atq; ſeditio eſt, vnda nima ipſa harmoniam & inconcinnitatem ſuſcipit: hæc enim virtus & vitioſitas eſt. Harmonia autē harmoniam & inconcinnitatem non ſuſcipit, ridiculum nāque id eſt dicere quod harmonia inconcinnitatem, vel econuerſo quod inconciunitas harmoniam ſuſcipit: non eſt igitur harmonia ipſa aīa. Quinta ratio eſt, ſi aīa ipſa eſt harmonia, ea non ſuſcipit inconcinnitatē: inconcinnitas autem animæ vitioſitaa eſt, quod ſi anima vitioſitatem nō ſuſcipit, omnes bene ſimiliter erūt, at ſēm, videlicet conſeqnens, falſum eſt, igitur & antecedens. non eſt ergo anima ipſa harmonia. Ad tertiam rationem quæ dicit, harmonia magis & minus eſt harmonia: ſed anima magis & minus non eſt anima, (ſic enim propoſitiones accipit Plato) fertur ab Epicuro ratio qua per ſimilia ipſam redarguere tentat, dulce, inqnit, magis & minus ſuſcipit, mel ipſum magis vel minus nō ſuſcipit (eſt enim ſubſtantia) non eſt ergo dulce mel: quod quidem abſurdum eſt. vterq; autem ſyllogiſmorum, in ſecunda figura ſimiliter complexus non ſine ſyllogizādi rōne eſſe videt̄: quare neceſſe id eſt, aut vtrūque eſſe verum, aut ſi manifeſte falſus, & ſine ſyllogizādi rōne eſt ſyllogiſmus Epicuri, tale quoq; Platonis eſſe argumentum neceſſe eſt. In omnibus.n. comparatio ſimilis eſt, quod autem ſine rōne ſyllogizandi ſint vtrique facti, dicere poteris, ſi medium terminum, qui in vtroque ſyllogiſmo eſt, acceperis, & prius Platonis ſyllogiſmum, non.n. eundem medium terminum, in vtriſque propoſitionibus inueneris, habet enim ſe ſic ſyllogiſmus, harmonia magis & minua eſt harmonia, anima nō eſt magis & minus anima: quare in maiore magis & minus harmoniam eſſe prædicatum eſt, in maiore vero magis & minus non eſſe animam, non eſt ideo mediua terminus vnus, non igitur cum ſyllogizandi ratione factum eſt argumentum. in alio quoq; ſyllogiſmo ſimiliter, alibi enim magis & minus dulce prædicatum aſſumptum eſt, alibi autem magis & minus mel: vnde mediua terminus, non eſt vnus. nam quāquam videtur accipere vnum medium in vtriſque, cum dicimua, mel magis & minus non ſuſcipit, dulce autem magis & minus ſuſcipit, vnum inquam eſſe in vtriſque prædicatum videatur licet ſuſcipere, ſcilicet magis & minus, non tamen id verum eſt, quod ſit vnus terminus, non enim ſimpliciter, hoc dulce magis & minus ſuſcipit, ſed inquantum dulce, neque enim inquantum corpus, ſimiliter quoque ipſum mel non ſimpliciter magis & minus non ſuſcipit, ſed inqnantum mel, non ſane inquantum dulce ſuſcipit. ſimili qnoq; modo anima ipſa inquantum anima, magis & minus nequaquam ſuſcipit: at quoad affectus id quidem ſuſcipit. oportet igitur in propoſitionibus aſſumi, inquantum quidem hæc eſt, ſuſcipit magis & minus, inquantū vero illud, nequaquā. Quod ſi ei apponatur terminus medius, diuerſus eſt, quod ſi ita eſt, ipſa ſine ſyllogizandi ratione complexio facta eſt: verum ipſam comparationem nō eſſe ſimilem videre poſſumus, ipſumq; Platonem recte quidem rōcinantem: Epicurum vero, non recte: ſic enim dico, harmonia magis, & minus eſt harmonia: anima magis & minua non eſt harmonia. ſic autem vnum medium terminum facio. Præterea manifeſtior erit ratio, ſi quemadmodum accepit Plato propoſitiones non acceperimus, ſed paulum trāſponēdo adaptabimus. Nā Plato ſic accepit, harmonia magis & minus eſt harmonia. nos autem ſic accipiamus, oīs harmonia magis & minus ſuſcipit, nam ſi hoc modo dixerimus, non illa additione, vt ſcilicet dicamus inquantum harmonia, opus eſt: non.n. ſimul vtrunque eſt in harmonia, neq; cum ſubiecto, quēadmodum dulce eſt, hoc.n. corpus ipſum, quod dulcedinem ceperit, ſignificat, velut etiam id in quo ſit harmonia. nā ſane harmonia quoddam ſimplex eſt, vt dulcedo, nanque ipſam ſolam qualitatem declaret, etenim ſi quod harmoniā habet, acceperimus, additione nobis opus erit. oē enim quod harmonia compoſitum eſt, inquātum harmonia compoſitum magis ac minus ſuſcipit, quod ſi harmoniam capiamus, non procedit quod harmonia magis & minus ſuſcipiat. Anima autem inquantum aīa eſt magis & minus non ſuſcipit: id.n. apponendum eſt, animæ inquantum anima, ideo diximus animam inquantum eſt anima harmoniam non eſſe, ſic igitur Platonem ratiocinantem nobis oſtendiſſe liceat. Epicurus autem rationē cepit in dulci, non in dulcedine, nā ſi eam in dulcedine accepiſſet, nihil quidē falſum adduxiſſet: id enim verum eſt, qnod ipſum mel dulcedo non eſt. ergo quia ipſum dulce vtrunque quoddam ſimul eſt additionis indiget: non enim propoſitio vniuerſalis vera erit, nāque oē dulce inquantum dulce magis & minus ſuſcipit, & non ſimpliciter, ſed mel inquantum mel eſt, haud ſuſcipit magis & minus, ex quibus nihil congregatur, quia non eſt medius terminus communis, quare ſi prædicatis, hoc, inquantum hoc, additum fuerit, non ipſum medium commune accipiemus, vt dictum eſt, quod ſi ſubiectis addatur, vt inquantum dulce, ipſum dulce, magis & minus ſuſcipit, mel ipſum inqnantū mel, magis & minus non ſuſcipit, id concludetur, non eſt igitur mel inquantum mel eſt dulce inquantū dulce eſt, hoc autē cogitari non poteſt. hæc igitur ſunt quinq; Platonis argumenta, quæ diximus. ipſe autem Ariſtoteles (vt iam dicebā) in Eudemo dialogo hiſce duobus vſus eſt, vno quidem ſic, harmoniæ inquit eſt quodam cōtrariū ipſa inconcinnitas, aīæ vero nihil eſt contrarium: aīa igitur non eſt harmonia, ſed ad hoc fortaſſe quiſpiam diceret, quod harmoniæ contrarium non eſt proprie cōtrariū, ſed magis priuatio indefinita, atque animę veluti cuidā ſpeciei exiſtenti eſt aliquod oppoſitum indefinitum, &

quemadmodum ibi talem harmoniam in inconcinnitatem mutari ſic etiam in talem priuationem animam tranſire dicimus. ſm autem ſyllogiſmum ſic protulit, harmoniæ inquit corporis, inconcinnitas corporis contraria eſt, animati autem corporis incõcinnitas, eſt morbus & imbecillitas, & turpitudo; Quorum quidem à ſymmetria elementorum morbus eſt, partium vero ſimilarium imbecillitas, at inſtrumentalium turpitudo, quod ſi morbus & imbecillitas & turpitudo eſt, ipſa incõcinnitas, id ſequitur quod ſanitas & robur & pulchritudo eſt ipſa harmonia, ſed horum nihil eſt anima, non eſt inquam anima, neque ſanitas, neque robur, neque pulchritudo, nãque etiam Therſites cum turpiſsimus eſſet, habebat animam, non eſt ergo harmonia ipſa anima, & hoc quidẽ in illis, hic autem quatuor argumentis hanc opinionem refellentibus vſus eſt, quorum tertium dictum in Eudemo ſecundum eſt, quæ autem ſint hæc, procedentes in litera ſciemus.

Probabilis quidem multis, neque minor vlla earum, quæ dicuntur.

Quod igitur opinio quæ dicit eſſe animam corporis harmoniam, ſit probabilis, nunc ſimpliciter ponit. Deinde autem poſt obiectiones ad illam factas per opinionem probabilem quoque imponit. in Phædone etiã Simmias ait, nullam rationem, ſic ipſi de anima probabilem videri, vt ea quæ ipſam eſſe harmoniam dicit.

Rationes vero veluti damnatas dedit, his etiam quæ in communi dicuntur rationibus, harmoniam nanque quandam ipſam aliqui dicunt.

Et ſi, inquit, probabilis eſt opinio, rationes tamen dedit veluti condemnata, videlicet in rationes profecta damnata, & reprobata, vt ea, quæ mendax eſt. Deinde apponit vbi nam damnata fuerit, in cõmunibus, inquit, rationibus, quæ dicuntur, hoc factum eſt, innuens fortaſſe vel ſua contra alios, non ſcripta colloquia, vel externas commentationes, de quibus dialogi ſunt, quorum eſt Eudemus, quas quidem vocauit externas ideo, quod non ad legitimos auditores, ſed in communem multorum vtilitatem ſcriptæ ſunt.

Tex.55. *Etenim harmoniam temperationem, & compoſitionem quandam contrariorũ eſſe, & corpus componi ex contrarijs.*

Poſtquam igitur expoſuit opinionem illorum, qui eſſe animam harmoniam dicebant, hic eam rationem ponit, per quam confirmare rem ſuam conabant, ſyllogiſmus autem talis eſt. Harmonia componitur ex contrariis, & animatum corpus ex contrariis quatuor elementis componitur, videlicet arido, liquido, frigido, calido. corpus ergo animatum eſt harmonia. quod ergo harmonia ex contrariis conſtet, id verum eſt: Harmonia.n. quẽadmodũ Pythagorici volunt, eſt πολυμιγέων καὶ δίχα φρονεόντων ἕνωσις, ideſt multorum permixtio, qui inter ſe in vnitate diuerſa ſentiunt, hoc ſane quod animatum corpus ex contrariis componatur non vniuerſe, eſt verum. nanque cœleſtia animata cum ſint, ex contrariis haudquaquam componuntur, ſunt.n.ſimplicia, alioqui ſine ratione eſt facta ſyllogiſmi complexio, cum ſit ex duabus affirmatiuis in ſecũda figura. Preterea & ſi rationalis erat. non tamen concludit quod anima ipſa eſt harmonia, ſed ipſum corpus. temperationem vero, & compoſitionem dixit harmoniam, temperationem quidem elementorum. bene.n. vini, & aquæ fuſionem eſſe compoſitam dicimus: dicimus autẽ quoque per appoſitionem harmoniam. Dicimus enim bene eſſe compoſitam ianuam, quam compoſitionem vocauit. Dico autem appoſitionem, quando enim ſic tabulæ compoſitæ ſunt, vt nihil eiuſdem generis admittant, ianuam bene compactam fuiſſe dicimus.

Atqui ipſa quidem harmonia mixtorum quædam rõ eſt vel compoſitio, aĩam vero neutrum eſſe horum poſsibile eſt.

Hinc argumenta ſunt, & hoc ex quatuor argumentis primum eſt, talis autem ſyllogiſmus eſt. harmonia ratio eſt, vel compoſitio mixtorum, ſed anima neque ratio eſt, neque compoſitio. igitur anima nõ eſt harmonia, quod autem neque ratio, neque compoſitio eſt anima, nunc quidem veluti id manifeſtum ſit, accepit, nãque id quidem abſurdum eſt animam, ſiue rationẽ, ſiue compoſitionem dicere, veluti duplam, vel ſeſquialterã, vel aliam quandam, ſiue rurſus compoſitionem. quæ corporum eſt appoſitio, ſubſtantia nanque eſt anima, horum autem neutrum ſubſtantia eſt. Deinde vero idẽ procedendo demonſtrat.

Præterea autem mouere non eſt harmoniæ, animæ vero hoc attribuunt omnes, maxime vt ita dicam.

Secundus hic eſt ſyllogiſmus & ipſe in ſecunda figura harmonia, inquit, ex quibus eſt, ex iis non mouetur, non enim chordas ipſa harmonia mouet. anima vero mouet ipſum corpus, cuius eſt anima, non eſt igitur aĩa harmonia: nullo nãque motu harmonia mouet ea, quorum eſt harmonia, neque enim ea, quæ harmonice compoſita ſunt, harmonia localiter mouet, nanque artifex ea extrinſecus mouet, neque ſecundum quantitatem, neque etiam ſm alterationem, neque.n. chordas ipſa harmonia alterat, ſed ipſa quidem motis & alteratis chordis fit, non tamen in quibus eſt, cum ſit, ea alterat.

Cõuenit autem magis de ſanitate dicere harmoniam, atque omnino de corporeis virtutibus quam de anima. Tex.56.

Hoc eſt tertium argumentum, eſt autem ſecundum eorum, quæ ſunt in Eudemo. quod autem harmonia ſit ſanitas, in illis demonſtrauit ex morbi contrario, ſyllogiſmi autem deductionem ſupra diximus.

Manifeſtius autem, ſi quiſpiam reddere tentauerit affectus, & operationes animæ harmoniæ cuidam, difficile nãque eſt accommodare.

Aperte, inquit, apparet abſurda ea ratio. quæ animã eſſe harmoniam dicit, ſi vnumquemque affectum, aut operationem animæ in aliquam harmoniam transferre tentemus, ſi nãque aĩa eſt harmonia, operationes quoque, & affectus eius harmonia erunt. veluti quoq; ipſius ſimpliciter harmoniæ partes, aut ſpecies ipſæ ſunt harmoniæ. qualis ergo eſt harmoniæ ſpecies, ira, vel cupiditas, vel ſenſus & reliqua? Lydia ne, an Phrygia, an Iaſpia, an aliæ quædam? quod ſi nihil horum eſt harmonia, neq; anima deinceps erit horum quicquam, hoc eſt igitur argumentum quartum, ſic autem ſe ſyllogiſmus habet, ſi anima eſt harmonia, ſpecies autem harmoniæ ſunt Lydia, Phrygia, & reliquæ: id ſequitur, quod harum quędam ſit anima, ſed hoc dicere abſurdum eſt, nõ eſt igitur anima harmonia. Verum poſſet quiſpiam ad hoc contradicere hoc modo, nos quidem non dicimus chordarum harmoniam eſſe animam, ſed quandam talẽ compoſitorum, ſiue temperatorum rationem. neque enim ipſa corporis harmonia, aut elementorum ſecundum potentias, aut inſtrumentalium ſecundum compoſitionem, vel Lydia, vel Phrygia eſt harmonia. nullo igitur modo in hoc ſermonem Ariſtoteles deducit, ſed in id quod eſt harmonia quadam. videlicet in harmoniam eorum, quæ tali, aut tali ratione compoſita ſunt, non autem Lydia, aut Phrygia, ſed hoc enarratum eſt.

Quod

Quod autem fieri non poſsit, vt harmoniæ cuidam corporis animæ opera, & affectiones reddantur, ex ipſa patet progreſsione, nam dicere intellectum, ſi ſit temperatio, duplam eſſe rationem, ſenſum autem, ſi ita ſit, ſeſquialteram, atque etiam aliam quandam potentiam, ridiculum eſt, neq; hoc tale accommodare eſt facile,

Tex.57. *Præterea ſi diceremus harmoniam in duo reſpicientes, propriiſſime quidem magnitudinum in habentibus motum, & poſitionem, poſitionemque compoſitionem ipſarum, poſtquam ſic coaptata ſunt vt nihil eiuſdem generis ſuſcipiant, inde autem quoque mixtorum rationem.*

In primo ſyllogiſmo dixit harmoniam eſſe rationem vel compoſitionem mixtorum; animam autem neutrū eſſe horum: at vnde id patuit, quod anima nihil eſt horum? ibi quidem ſine probatione id accepit, hic vero reliquum demonſtrat. dicimus enim inquit, harmoniā duobus modis, & quidem prima ratione, compoſitionem corporum, quando ſic appoſita ſunt, vt nullū eiuſdē generis corpus interſeri poſsit. Veluti cū lapides, quibus conſtat domus adeo bene compoſiti ſunt, vt alius lapis aut lignum, aut quid eiuſdem generis interſeri nō poſsit, aut grauium corporum aliquid accommodari, dicimus lapides, & horum harmoniam compoſitionē, appoſuit autem eiuſdem generis, quoniam fieri poteſt, vt aer, vel gluten, vel quodpiam tale coostructis lapidibus interſeratur, ex his autem inqnit harmoniæ nomen in mixtorum rationē transferimus, veluti & in tēperatis, & in his quæ ſunt in muſica, rationem nanque mixtorum ſeſquialteram, vel ſeſquitertiam, vel aliam quandam ex compoſitis per tranſlationem harmoniā dicimus. Quid autem cum dixiſſet, proprijſsime quidē magnitudinum, ſubintulit in habentibus motum, & poſitiooem? quoniam voluit hæc à mathematicis diſtīguere, nam mathematica quoqne ſunt magnitudines, verum neque motum, neque poſitionem habent, quādoquidem neque ſubſiſtentiam, in conſideratione enim ſola habent eſſe: & motum quidem, vt à mathematicis naturalia corpora diuidat: poſitionem autem, quo & lineas, & ſuperficies naturales ab ipſis mathematicis diſtinguat, poſitionem nanque hæc ipſa naturalia dico, quamuis motum non habeant, quare autem ſecundum primam rationem harmoniam ſub appoſitione nos cōtemplari dicit? id inquam ea de cauſa, quod nobis magis cognita ſit, nanque & in prædicamentis proprijſsimæ, & primo, & maxime eſſe ſubſtantiam indiuiduam dicit, vel vt nobis magis cognitam.

At neutro quidem modo conſentaneum eſt, neque cōpoſitio ipſarum corporis partium valde facilis inquiſitu eſt, multæ enim compoſitiones ipſarum partium ſunt, & multis modis. cuius igitur, aut quo modo putare oportet intellectum compoſitionem eſſe, vel etiam ſenſitiuum, vel appetitiuum?

Neq; cōpoſitionem inquit, neq; mixtionē facere animam rationi conſentaneū eſt, minime autē magis compoſitionem, qm̄ facile valde argumentis ratio conuinci poteſt. ſi nāq; partium ſimilarium cōpoſitio animam facit: qm̄ in vnaquaq; parte inſtrumētalium, eſt ipſa ſimilarium partium cōpoſitio, etenim manus ex oſsibus, & neruis, & carnibus, & reliquis, eodem modo & pes, & caput, & reliqua omnia particulatim eſſet vtiq; anima, nam ſi ſimpliciter anima ipſa compoſitio eſt, vna autem quæq; pars, alia aliter, componitur, animāq; habet, vnuſquiſq; etiam multas animas haber, aliter enim tota manus compoſita eſt, & aliter partes ipſius manus digiti, aut aliud quodpiam, & in vnaquaq; parte multæ aīæ ſunt, quod quidem dicere abſurdum eſt, non eſt igitur aīa compoſitio: nam ſi alicui cōpoſitioni corporis nulla animæ pars conuenit, ex quanam cōpoſitione intellectus, aut ſenſus conſtat? non igitur tota toti compoſitioni congruit, nāq; ex ſingulorum cōpoſitione tota cōpoſitio conſtat: quali igitur compoſitione, & quali in parte. vnaquæque animæ potentia ſit, difficile eſt, hoc etiam fingere, vt ipſe ait: multæ autem partium compoſitiones ſunt, & multis modis, multæ quidem qnoniam multa quoq; membra ſunt, multis autem modis, quoniam partium ſimilarium compoſitionem aliter aliud habet.

Tex.58. *Similiter autem abſurdum eſt, & rationem miſtionis eſſe animam, non enim eandem habet rationem mixtio elemētorum, ſecundum quam caro, & ſecundum quam os eſt, accidet igitur multaſque animas habere, & ſecundum totum corpus, ſi quidem omnia ex elementis commiſtis ſunt, mixtionis autem ratio, harmonia eſt & anima.*

Per alterum inquit ſignificatum harmonię, aīam eſſe harmoniam dicere abſurdum eſt, nam enim multæ rationes temperationum in corpore per partes ſimilares ſunt, elementa.n.eadem, ratio autem temperationis horum, alia quidem in oſſe, alia autem in carne, in ſanguine vero, & in reliquis partibus ſimilaribus alia. Quare per hanc ipſam rationem multas habere aīas ipſum corpus neceſſe eſt. quod ſi temperatio ipſa harmonia eſt, harmonia autem aīa, multæ quidem ſunt ipſius corporis partium tēperationes: quod ſi quiſpiam dicat haud ſimplciter quācūq; compoſitionem, ſiue harmoniam aīam dixiſſe, neq; huius, aut illius partis: verum totius corporis compoſitionem, & harmoniam eſſe animā, dicimus quod maxime quidem vt ad ſimpliciter dicentes, harmoniam, neq; prędiffiniētes, ratio dicta eſt. deinde etſi aliquis hanc ipſam rationem confutabit, aliæ tū ſunt, quæ quidem conuinci non poſſunt. ad oēs autē dicimus qd' ſi harmonia eſt anima, quæ ſuperiora ſunt, inferiora facient: nam quæ ſine aīa ſunt animorum cauſa erunt, quæ ratione carent, rationis, & ſenſus ea, quæ non habent ſenſum, quod quidem abſurdum eſt, dicere ſcilicet peiora eſſe meliorum cauſam.

Tex.59. *Petiuerit autem quiſpiam hoc etiā ab Empedocle, vnūquodque enim ipſorum in ratione quadam dicit eſſe, vtrum igitur ratio eſt anima, an potius aliud aliquid exiſtens, innaſcitur membris? Præterea vtrum concordia cuiuſuis cauſa miſtionis ſit, an eius quæ ſecundum rationem ſit? & hæc vtrum ratio ſit, an præter rationem aliud quodpiam? Hæc* Tex.60. *igitur habent tales dubitationes.*

Poſtquam eos, qui harmoniam dicunt eſſe animam, redarguit, demōſtrando quod quācunq; harmoniæ ſpeciem ſupponamus, & ſecundum temperationem, & ſecundum compoſitionem, abſurda multa ſequentur, veluti contra Empedoclem, merito ex dictis in tranſgreſſione dubitat, quoniam & ille ex temperatione elemētorum ipſas animalium partium ſpecies fieri dicebat. id enim narrabat, quod alia elementorum ratio carnem facit, alia os, alia vero aliud quodpiam, & eius iſta proponetur ſermo, quo dicere conatur, quæ nam ī vnaquaque parte temperationis elemētorum ratio ſit, quoniā igitur partium formas eſſe temperationis rōnem dixit, eſt autem ipſa quoq; aīa totius animalis forma: non immerito quærit, vtrum & ipſa aīa ſit ratio mixtorum, de quibus animal totum conſtat, an aliud aliquid exiſtens præter rationem mixtis ipſis innaſcitur. nā ſi ratio mixtorum eſt anima, quomodo inquit? terra. etenim terrā

vidimus,

vidimus,non.n.ratio ſunt elementa. adhuc autem quẽadmodum formæ, īquit, multæ ſunt animæ in animali, magis autem in vnaquaque parte, q̄m multæ quoque rationes ſunt, ſi aliud aliquid exiſtens præter rõnem mixtis ipſis innaſcitur, quid exiſtens & quomodo innaſcitur? & rurſus quomodo inquit? terra etenim terram vidimus. quod ſi elementa ipſa ſunt anima, quare in alijs quidem formis oſsis, & carnis, & ſimilium non elementa, ſed ipſam rationem cauſam eſſe dixit, in anima autẽ ipſa elementa? nam ſi forma melior eſt, quam materia, & ipſa materia ſunt animalis partium elementa, forma vero ratio ipſa: id ſequitur quod ratio tẽperationis ipſorum ſit elementis melior. quare forma, ſcilicet caro, os, & ſimilia melioribus erunt peiores, videlicet ratione temperationis, immo ratio ipſa erunt, melior autẽ forma aĩa ex peioribus, videlicet ex materia erit, hæc enim aliarum formarum materia erat: meliora igitur ex prioribus erunt, quod quidem abſurdum eſt. Deinde quoniam Empedocles dicebat amicitiam eſſe cauſam temperationis elementorum, ſeriatim de ipſa dubitat. nam amicitia vel eſt eadem miſtione, vt miſtionem amicitiã eſſe dicimus, vel eſt alia, vel etiam alia cuiuſuis eſt cauſa miſtionis, vel eius, quę eſt ſm rationem. quare ſi eſt eadem miſtione, quæ nam eſt ipſius miſtionis cauſa? nullo .n. modo id fieri poteſt, vt res ſine cauſa generationem habeant, vt ait Plato. quod ſi alia eſt, cuius nam miſtionis eſt cauſa? at ſi cuius vis eſt, illud accidet, quod ex quacunque miſtione formæ fient, neque ſolum quæ genitæ ſunt. verum etiam diuinæ, quod quidem abſurdum eſt neque enim videmus quamlibet miſtionem quodlibet facere, ſed miſtionis cuiuſcunque formæ ratio definita eſt. quod ſi eius eſt, quæ eſt ſecundum rationem, quod quidem conſentaneum eſt, & ſi non hoc Empedocles dixit, neq; id ex eius dictis ratione ſubducta colligi poteſt. oportebat ipſum dicere quæ nam ſit ipſa, & quam naturam habeat, non enim eſſe amicitiam dicere ſufficit, verum illud etiam addendum eſt, quid nam ſit amicitia. hæc igitur contra Empedoclem dicere conuenit, & quemadmodum diximus, non ita Ariſtoteles diuiſionem fecit, verum ſic ſe pulchrius habet, his igitur per digreſsionem contra Empedoclem dictis, in de harmonia rationem regreditur.

Quod ſi eſt aliud anima ab harmonia, quidnam ſimul cũ ipſo carnis eſſe, & aliarum partium animalis tollitur?

Cum expoſuiſſet opinionẽ illorum, qui harmoniam eſſe animam dicunt, hanc ipſam eſſe rationem probabilem dixit. nunc igitur huic ipſi rationi contradicens cãs opponit, per quas talis opinio probabilis eſſe videtur, & vt breuibus dicam, ſic ait, ſi ipſa anima non eſt harmonia ſecundum rõnem miſtionis facta, quid ita ablata corporis harmonia, anima quoq; tollitur? nam ſi aliud eſt ab harmonia anima, veluti citharœdi ab cithara alij ſunt, quemadmodum cum chordarum harmonia depreſſa eſt, quod adhuc citharæ citharœdus adſit, nihil prohibeat eũ eſſe alterũ ab harmonia, & citharai ſic etiã animam, ſiquidẽ non erat idem cum harmonia, oportebat aliquando diſſoluta harmonia corpori adeſſe. intellectus igitur propoſitorum talis eſt, litera vero ſic ſe habet. quod ſi aliud eſt aĩa à miſtione, hoc eſt ſi harmonia non eſt anima, harmonia autem eſt ſecundũ miſtionẽ, & tẽperationẽ, eſt.n.ea quoque ſecundũ compoſitionẽ, quid nã ſimul cum carnis eſſe tollitur, & aliarum partiũ animalis? quod eſt, ac ſi dicat, quid ita vna parte harmoniæ ablata, reliquarum quoq; partium harmonia aufertur? vt extra literam nos concludemus, quod harmonia omnium partim ablata, anima quoque ſimul aufertur, in carne autem tanquam ſi ea magis manifeſta rationem exercet, nam ſi forma carnis ab animali aufertur, reliquarum quoque partium ſpecies auferuntur. oſsium ſcilicet, & neruorum, & reliquorum, cum quibus etiam anima ſimul aufertur: quia non ſolum carne ablata, reliquorum ſublatio ſequitur, verum etiam ſi aliorum quæ diximus, auferatur vnum. ſic Alexan. valde commode iterpretatur, vt dubitatio ipſa pariter ſit interpretatio eorum, quæ de harmonia dicta ſunt. magis autem vno dicẽte ex eo, quod anima dicitur harmonia, id accidit, quod multas animas aĩal habeat, nam ſi inquit non eſt anima harmonia, verum quodpiam aliud miſtionis, quare miſtione carnis corrupta, reliquarum quoq; partium miſto corrũpitur? nam ſiquidem id ſit, vna quidem omnium partium eſſe miſtio videbitur, nõ multæ, quare.n. cum vna ſimul oẽs corrumpuntur? Sic autem anima ipſa vna erit & non multæ, in quod abſurdum deduci videbatur ſermo, qui animam eſſe harmoniam dicit: quamobrem ſi miſtione vna ablata animal aufertur, vna igitur quoque anima cum ſit harmonia, alio quoq; modo exponitur, ſi nõ eſt harmonia anima quare ſimul cum carne ablata aufertur? Deinceps vt ab alio principio: ſimiliter autem & aliarum partium animalis pro eo, quod eſt, vnoquoq; ablato cum aliis partibus tollitur, partes autem intelligit ſimilares, os, carnem, neruum, venas, & reliqua, quorum quopiã ablato ſimul quoq; aĩal aufertur, nõ ſane quouis inſtrumentalium, tolli autem dicit, non ipſum ſimilarium partium ſubiectum, ſed ipſam formam: quare nõ dixit ablata carne, ſed carnis eſſe.

Ad hæc, ſi quidem non vnaquæque partium animam habet, ſi non eſt anima ratio miſtionis, quid eſt, quod corrumpitur, anima deficiente? Quod igitur neque harmoniam poſsibile eſt eſſe animam, neque circulariter circumferri, patet ex dictis. Tex.6 1.

Alio modo circa hoc ipſum dubitat, immo non omnino eſt alia ipſa dubitatio à ſuperiori, ſed cum ſit eadẽ, ad illam vice verſa ſe habet. prius enim dubitauit, cur ita compoſitione, & harmonia corporis corrupta, ſimul abit anima: ſiquidem nõ eſt harmonia. nũc autem ecõuerſo, quid ita ab anima relicto corpore. harmonia ſimul corrumpitur? ibi quidem ab harmonia facto pricipio in aĩam, hic vero ab anima in harmoniã corporis deſinit. nã ſi, inquit, haud, eſt harmonia corporis aĩa, quare ſic ab anima derelicto corpore, harmonia ſtatim corrumpitur? quanquam non aperte dixit hoc modo; quod ſcilicet haud eſt aĩa corporis harmoniã, ſed quod huius opinionis abſurdum ſequitur, id vt prius accepit, nã dicendo animam harmoniam ſequebatur id, vt ſecundum vnãquanque partium animam diceremus. Si ergo non eſt inquit ſecundum vnãquanque partiũ anima, videlicet ſi anima non eſt harmonia: hac de cauſa poſtq; obſcuritatem cõtẽplatus eſt ipſam rõnem reſumpſit dicens, ſi non eſt anima ratio miſtionis. Deĩde ſubinfert, quid eſt quod corrũpitur, anima dificiẽte? quod eſt ac ſi dicat corrupto animali in defectione animæ nihil aliud, niſi temperationem, & harmoniã corporis, corruptum videmus. nãque temperata elemẽta nõ corrumpuntur, ſed adhuc ſunt. anima igitur eſt harmonia, ſiquidem corruptio animæ nihil aliud niſi corruptionẽ harmoniæ corporis operata eſt. Ariſtoteles igitur cum dubitauerit, non ſolutionem ſubinde tulit, veluti ea ſit manifeſta,

mſniſeſta, & aliquo modo in ſuperioribus dicta. ſolueret autem ſic ipſam, quemadmodum quoq; alibi diximus. Quod ratio miſtionis, & compoſita (quod eſt idē, ac ſi dicat, harmonia) rationem eorum, ſine qnibus nō ſunt, ad animam habent: non.n. fieri poteſt vt, ſi hæc non ſint, ipſum ſit corpus organicum: quod ſi neq; corpus organicum ſit, animam ipſam in eo eſſe impoſſibile eſt, non tamen illa ſunt anima, quēadmodum neq; ſine lapidibus & lignis domus eſt, neq; tamen lapides, & ligna ſunt domus, velut etiam non ſine aeris perſpicuitate lux ipſa agit, neq; tamen lux, & perſpicuitas idē ſunt, eodem modo ſic ſe habet in anima, & in corporis harmonia. Quid ita igitˉ harmonia ablata, anima quoq; ipſa tollitur, immo aiæ in corpus actio tollitur? quemadmodum etiam tranſpsrente aere ablato, non ipſum lumen, ſed ipſius luminis in tranſparens actio tollitut, videlicet eorum, ſine quibus eſſe non poteſt, rationem ad animę operationem harmonia babet. Rurſus autem econuerſo ſi defecerit anima, harmonia ipſa ſtatim deficiet. Quare qđ ipſam continet atque apparet, i. quod aptata eius ſemper conſeruanerat deficit. quod autem ipſa aia non eſt harmonia, id quidem per plura oſtenſum eſt, cū vero dicimus ad eſſe citharœdum citharæ, chordarum diſſoluta harmonia, ſimile eſt ac ſi ignarum muſices, aut omnino inanimatum quodpiam citharæ adeſſe aliquis dicat, non.n. vt citharœdus, & aptus ad citharam ille adeſt, ſed veluti, ſi etiam lapis adſit. non.n. vnquam citharœdi mō in ipſam citharam non aptam operatus eſt, quemadmodum neq; anima in corpus nō aptum operatur. Quare magis exemplum illi, quod per animam fit, adeſt, quam cōtrarium ſit. adeſſe.n. fortaſſe animam corpori aliquando, etiam poſt exitum nihil prohibebit, non tamen quod in eo operetur admittiť, quemadmodum neq; citharœdum in cithara non apta operari conceditur.

Per accidens autem moueri (quemadmodum diximus) poteſt, & mouere ſeipſam, veluti moueri quidem in quo eſt, hoc autem moueri ab anima, aliter autem impoßibile eſt moueri ſecundum locum ipſam.

Cum illud confutauerit, quod anima per ſe moueatur, qđ & Democritus, & Timæus dicebant, alter quidem ſm lineam, alter vero circulariter mouens, cum inquam oſtenderit animam p ſe eſſe immobilem, nunc dicit quod ipſa per accidens motu ſolo locali ſe mouere dicitur. ex quo.n. corpus ipſa mouet, & in eo eſt dum corpus mouetur, cum eo ſimul mouebitur, quare mouendo corpus in quo eſt ſeipſam per accidens mouet. p ſe autem, & ſm ſubſtantiam, neq; mouetur. neq; in loco eſt, nanque eſt incorporea. motu igitur ſolo locali mouere ſeipſam per accidens anima dicitur. nullo autē alio motu: neq; enim etſi mutatur corpus ipſa mutatur neque augetur, neq, minuitur, per accidens autem moueri (quemadmodum diximus). Dixit enim quādo contra Timæū dicebat, non autem patet cauſa, quare cœlum circulariter feratur. neque enim animæ ſubſtantia cauſa eſt, qđ cœlum circulariter ferať, ſed p accidens.

Tex. 62. *Rectius autem dubitauerit quiſpiam de illa, vt qua moueatur, in talia cum reſpexerit: dicimus.n. animam triſtari,*
gaudere, confidere, timere, atq; etiam iraſci, & ſentire, & co
gitare, hæc autē omnia motus eſſe videntur. vnde putauerit
Tex. 63. *quiſpiam ipſam moueri. Sed hoc non eſt neceſſarium.*

Cum animam in loco per ſe moueri confutauerit, ſi nanq; mouetur, inquit in loco per ſe, in loco eſt, quod ſi hoc eſt, etiam corpus, nunc igitur hoc cōfutato, quoniam maxime motibus variatiuis moueri videtur, timore.n. & ira, & alijs affectibus mutatur, nunc inquam ad hoc inſtantiam fecit, cōtexit igitur ſic, quod anima eo modo moueri videatur, anima triſtatur, & gaudet, & timet, & ſimilia, hi autem ſunt motus, anima igitur mouetur harum autem propoſitionum maiori quidem cōcedit, vbi timor, & ira, & reliqua, motus eſſe dicuntur: minori vero nequaquam. non enim concedit, quod aīa per ſe hiſce affectibus patiatur, ſed hoc eſſe vtrinſque ſimul, nanq; ſunt hi affectus in animalis aīa, ex manifeſtis autem huic ipſi rei fidem facit, quemadmodum enim inquit texere, vel ædificare eſſe opera animæ non conſentaneum eſt dicere, at ne quidem corporis, ſed animalis cō corpore: eodem modo iraſci, & timere, & ſimilia eſſe animalis cum anima dicimus, nanq; illud eſt animal, quod per corpus texit, & ædificat, in corpore vero per animam iraſcitur, & triſtatur. quare ſi motus eius eſſe concedantur, non tamen ſunt animæ per ſe, ſed vtriuſq; ſimul. nos autem id quærimus, an ipſa p ſe moueatur aīa. & quiſpiam id quæſiuerit qūo cogitationem vtriuſque ſimul eſſe dicat, nāq; & alis, quæ ſunt irrationalis partis animæ, quæ quidem non eſt à corpore ſeparabilis, ſed eſt animati corporis forma, vt in materia corpore exiſtens forma inſeparabilis. quod ſi per ſe eſſe non poteſt, conſequens illud eſt, vt nulla operatio eius ſolum, ſed vtriuſq; ſimul dicatur. cogitare vero eſt ipſius aiæ rationalis proprium, quæ quidem ſeparabilis eſt, hoc igitur qūo vtrinſque ſimul eſt? ad hoc ergo dicimus quod anima rationalis cum extra corpus eſt, & ſeparata habitu, quem cum corpore habebat, cogitatione non vtitur, non enim quærit, & inuenit, neq; per propoſitiones ad concluſiones procedit, ſed purus cum ſit intellˀs abſq; inquiſitione res ipſas perfecte percipit, vt ea, quæ omnium in ſe rationes habeat, & hiſce nō corpore perturbata, quando vult, abſq; tempore occurrit. etenim corpus eſt illi ignorantiæ cauſa, quamobrem inquiſitionis, & inuentionis indiget, quia.n. non eſt eius vinculum ad corpus inuictum, ſed compatiens, propterea ex ipſius animę motibus in corpus, & ex corpore in animam veſtigia tranſeunt. alia eſt igitur rei cogitatæ ſpecies, & alia rei, quæ triſtitia afficit: & in reliquis (vt dixi) in corpore veſtigium quoddā motus animę manifeſtatur, vnde ipſi quoq; phyſiognomi ex aſpectu corporis animæ diſpoſitionem conijciunt. qđ autem ex affectibus corporis quidam in animam tranſeat, manifeſtum eſt, nam cum dolente ſimul dolet, & cū lætante lętetur. quod aūt corpus tali, vel tali mō diſpoſitum ſit, vel non ſit illi impedimento, nullus eſt, qui ignoret, qđ quidem impedimentum non erat ex eo in illam futurū, niſi ex habitu, quem ad corpus habet naturalis quidā conſenſus, & affectus cōis in aīam tranſiret ſic, quemadmodum ſi retro alicuius cerebri vētriculus patiatur, ipſam memoratiuam virtutem pati dicimus: alio autem ventriculo patiente, ratiocinatiuam. atq; eo modo pro diſpoſitione bona, aut mala bene, aut male imaginari animam, eæque differentes animarum aptitudines, & hoc, quod in hos, aut in illos affectus propenſæ ſint, ex eo habitu, quem ad corpus habeat, & ex communi in affectiones cōſenſu aduenit. vnde etiam quidam id putauerunt, quod animæ virtutes corporis temperationes ſequantur. hac igitur de cauſa cogitationem, cum ſit imperfectus intellectus, eſſe vtriuſque ſimul dicit, at hoc minime neceſſarium eſt.

Nam ſi & quam maxime triſtari, vel gaudere, vel cogitare

tare motus ſunt: & vnumquodq; moueri horum, moueri aūt eſt ab anima, veluti iraſci, vel timere dum cor ſic mouetur, cogitare autem, vel tale, fortaſſe autem aliud quodpiam eſt.

Non eſt inquit neceſſarium ex his, quæ dicta ſunt, vt animā moueri dicamus. qúo autem nun id neceſſarium ſit, per ea, quæ ſequuntur, confirmat. nam cū prædicta per cōceſſionem motus eſſe dederit, hoc. n. per hoc manifeſtat dicens, nā ſi & quam maxime, pro eo quod eſt, & ſi quam maxime concedamus, præterea ſuperius, cū dixiſſet, hæc autē omnia motus eſſe videntur, ſed litera obſcuritatem habet, nanq; ſententię redditionem interlocutione vſus longam fecit, eſt. n. dictorum redditio. (Dicere autem iraſci ipſam,) quod quantum ad literæ conſtructionem ſuperfluum eſt. at quoniam multa vſus eſt interlocutione, iterum ſumpto intellectu cōiunctione inceptiua vſus eſt, literæ igitur conſtructio ſic ſe habet. Nam ſi & quam maxime triſtari, vel gaudere, vel cogitare motus ſunt, & vnúquodq; moueri dicere, iraſci ipſam, ſimiliter & quæ ſequuntur. quēadmodum enim inquit texere, & ædificare eſſe animæ non aliquis dixerit, ſed ipſius hominis cum corpore: ſic miſereri, diſcere, iraſci, & ſimilia ſunt hominis opera cū anima, quare motus hi non ſunt animæ ipſius per ſe motus, vtriuſque ſimul propter animam. Quod vero quæritur, eſt an ipſa per ſe aīa moueatur, ea eſt igitur literæ conſtructio: reliqua vero in interlocutione dicta ſunt, cum nanq; dixiſſet quod triſtari, & gaudere, & talia ſunt motus, qūo ſint hi motus enarrauit, iraſci. n. inquit, aut timere, & ſimilia motus ab anima facti ſunt, quod autem ſint ij motus, in promptu eſt, vnus. n. quiſque ipſorum pro motu cordis ſit, nanq; in iracundia circa cor ſanguis feruet, & in ſuperficie diſpergitur, in timore vero in profundo contrahitur, & ipſum cor hoc vel illo modo mouetur: hæc autem talia non ſolum fiunt ab animo quodam motu, verum etiam ipſa cogitationis actio non ſine tali quodam motu ſit, cerebro. ſ. aut alia quadam parte motum quēdam ferente, hinc illud eſt, quod eorum qui cogitant, vultus mutabiliores fiunt.

Horum vero contingunt alia quidem ſecundum lationem quibuſdam motis, alia vero ſecundum alterationem: qualia
Tex. 64. *vero & quomodo, alia ratio eſt. Dicere autē iraſci animam ſimile eſt ac ſi quiſpiam dicat animam texere, vel ædificare, melius enim fortaſſe eſt, non dicere animam miſereri, vel diſcere, vel cogitare, ſed hominem anima.*

Horum. i. quod iraſcatur, quod timeat, quod cogitet, & reliquorum alia quidem contingunt ſm̄ lationem, quibuſdam motis, alia vero ſm̄ alterationem, aliqua autem & ſecundum latinnem, & ſm̄ alterationem, nanq; illud, quod iraſcatur ex ambobus accidit: cor. n. palpitat, qui motus eſt in loco, & ſanguis circa cor alteratur, nam iram ſanguinis circa cor eſſe feruorem dicimus, feruor autem eſt alteratio: miſereri aūt, vel timere, vel gaudere alterationes quædam ſunt, at etiam fortaſſe fuſione quadam, vel contractione ſanguinis facta motus in loco ſunt: cogitare vero eſt alteratio quædam & cerebri, & alij corporis, maxime autem faciei, ſed ipſa quidem ſequitur eam, quæ eſt propter cerebrum, & vt cauſa quædam eſt. vnde quoq; qualis eſt cerebri temperatio, tales, vel tales actiones circa ratiocinatiuas facit: cogitare autem inquit, vel tale ſit, vel aliud fortaſſe quodpiam, vel tale, videlicet motus in loco; hoc. n. motu dicebat moueri cor palpitans in ira, vel ſi nō hoc eſt cogitare, ſaltem tale quodpiam eſt, videlicet alteratio, Quales autem & quomodo contingant, alterius rationis eſt, hoc eſt quales vniuſcuiuſq; partis, aut operis animæ ſint motus, veluti quales in iraſcendo motus accidunt, vtrum ſm̄ locum, an ſecundum alterationem, ſimiliter & in triſtando, & in gaudendo, & in cogitando vel quomodo hi motus fiunt, i. qua parte cum animæ affectu compoſita, veluti hepate cum concupiſcibili, cū iraſcibili vero corde, & alia quadam parte cū alio quodam, & quali mō hoc moueatur, videlicet quid ab affectus animalis motu patiens: alterius quidem rationis talia ſunt. ſunt autem ſiue de partibus animalium, ſiue etiam de animalium motu tractatus.

Hoc autem non vt in illa motu exiſtente, ſed aliquando quidem vſque ad illam, aliquando vero ab illa, veluti ſenſus quidem ex diſce, reminiſcentia autem ab illa, ad eos, qui ſunt in ſenſorijs motus, vel manſiones.

Quoniam dixit oportere dicere, quod anima mouetur homo, non ſic inquit ego dixi, veluti in ea per ſe motus exiſtat, verum quod aliquando quidem vſque ad illam à corpore ſumpto principio motus fit, veluti ſe habet in ſenſu, nāq; à ſenſibilibus principium fit ad ſenſoria. Deinde hiſce ſeparatis, vel comparatis, & ex ſenſibilibus talem quendam affectum patientibus in potentiam tranſit affectus, & ſic in ipſam animam, quæ ipſum affectum, & cognoſcit, & iudicat. fit autē quidam motus talis etiam circa ea, quæ carent anima: quæ igitur corpora leuia ſunt & polita, ſi quibuſdam directe ſtantia ponanť, hiſce, qui ſunt ī viſibilibus colores, illuſtrantur, vt ſpecula, ſed minime ſentiunt, quia in ſe non habent animam, quæ ipſam affectionem diiudicet, at ea ſentiunt, quæcunq; habent animam, in quam is, qui fit in ipſis affectus, remittitur: in eo igitur quod vſq; ad illam per ſenſus affectus diſtribuitur, anima moueri dicimus, nanq; & per aīam ſentit animal, & affectus vſque ad ipſam tranſit. Reminiſcentia ſane ſumpto principio ab aīa in corpus viuum factum deſcendit, reminiſcentes. n. timoris alicuius nobis facti ſæpenumero palluimus, & memores facti nauigationis nauſeauimus. at quomodo in reminiſcentia motum ab aīa, ſumere principium dicimus? non vt illa ipſa per ſe reminiſcente, ſed vt per ſenſus motūm ab ſenſibilibus ſumpto principio eouſque, vbi ſenſitiua, & iudicatiua potentia eſt, pertranſiſſe dicimus. hic autem ſpiritus eſt, ſic & in reminiſcentia dicimus, quod à ſpiritu, in quo anima eſt, principium motus eius, qui in reminiſcentia fit, factum eſt: econuerſo in ſenſu, in quod enim ſenſus deſinit, ab eo reminiſcentiæ eſt principium. nanq; reminiſcentia cuiuſdam phantaſmatis eſt inuentio, quod aliquando in ſpiritu fuit, in hoc. n. innaſcunť phantaſmata, in quo anima ſenſitiua ſedet, ab his monumentis, quæ ſunt in ſpiritu, in quo eſt anima, quæ phantaſmata vocamus, quæ monumenta ex apprehenſionibus quæ per ſenſus fiunt, obtinuit, ab his (inquam) motuum ſecundum reminiſcentiam principium fit: obiecta igiť rurſus phantaſmati, quod prius habuit: hoc eſt impreſſione prius in ſpiritu innata, reminiſcitur, & p̄ proprium ſenſorium ſenſit, ſic igitur ſenſorio corpus diſponitur. veluti ſenſus quidem ex hiſce: vt in exemplo ratio eſt ex his, vt ex ſenſibilibus principium motus habet: reminiſcentia aūt ab illa ad eos, q̄ ſunt ſenſorij motus, vel manſiones, hoc autem, vel manſiones, appoſuit, quoniam non, veluti cum ſentimus, ipſa ſenſoria moueri neceſſe eſt, deinde ſic in animam ipſum affectum tranſire: & ſic quando reminiſcimur, penitus oportet illud ipſum ſenſorium moueri, per quod prius ipſum motum habuimus. Verum

rum fit aliquando hoc ipſum, velut ex his, quæ propoſuimus, exemplis: aliquando vero non, neque.n. omnino cum reminiſcentia ſenſorium mouebitur: ſed illis requieſcẽtibus tantum cogitantes reminiſcimur, nãq; per ipſum ſenſorium nobis ipſa apprænhenſio facta fuit.

Tex. 65. *Intellectus autem videtur innaſci ſubſtantia quędã exiſtens & non corrumpi: maxime enim corrumperetur ab ea, quæ fit in ſenectute, offuſcatione.*

Poſtq̃ demonſtrauit animam per ſe localiter nõ moueri, inueſtigauitq́; quid ita maxime ira, & cupiditas, & timor, & ſimilia motus animæ alteratiui viderentur, declarauitq́; quod & ſi id cõcederetur, motus eſſe, vtriuſq; tamen ſimul ſunt non ipſius animæ: conſequenter in ĩtellectum ſermonem traducit, & eum penitus eſſe immortalem dicit, quapropter Alexander, cum quæ ab Ariſt. perſpicue dicta ſunt, reſpicere non poſſet, intellectum ipſum velit nolit, eſſe immortalem fatetur, non.n. aliam expoſitionem inuenit, quæ literæ quadraret ſcopoq; ſuo conſonaret, multis quidem in locis quadam cum dubitatione ſermonem facit. & hic intellectum eſſe immortalem dicere Ariſt. fatetur. paulum autem ꝓgreſſus in continuatione ſermonis incidens in literam quæ dicit, intellectus fortaſſe eſt diuinumq́;, & impatibile, de diuino, inquit, intellectu ſermo eſt. at ſi de diuino dicebat, quid ita, fortaſſe appoſuit? verum id diligentius cum eo peruenerimus, cognoſcemus, ille etiã idem Alexander de anima librum ꝓprium ſcripſit, ĩ quo ait, quod cum duo ſint in exiſtentibus, materia, ſ. & forma, vnumquodque ſm propriam formam deſignatur, materia.n. communiter omnibus ſubſternitur, quare & homo ipſe ſecũdum propriam formam deſignatur, ea autem forma eſt aĩa rationalis, veruntamen vnaquæq; forma corruptibilis eſt, & inſeparabilis à materia. igitur aĩa quoq; rationalis. enimuero nos dicimus quod aliæ formæ ſunt à materia ſeparabiles, alię vero nõ, animamq́ue ipſam rationalem ſeparabilem eſſe, quamobrem Ariſt. cum animam diffiniuiſſet, non aĩam rationalem priuatim, ſed ſimplr oẽm aĩam diffiniuit, & cum dixiſſet eſſe entelechiã corporis naturalis inſtrumẽtalis potentia vitam habentis, addidit, manifeſtum eſt autẽ quomodo entelechia, vtrum velut inſeparabilis, an vt nauiculator à naue. quare formam quoq; eſſe ſeparabilem ſciuit. Quod autem hoc in loco manifeſte de intellectu humano diſſerat, ex ipſa dictione cõſidera, intellectus autẽ inquit videtur innaſci ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi. ſed quis diuinum eſſe intellectum coniectabit? videtur.n. inquit nõ corrumpi, deinde etiam manifeſtius, maxime.n. inquit corrumperetur ab ea, quæ fit in ſenectute offuſcatione, quid autem clarius quam, quod hic ſermo de noſtro intellectu eſt? paulo autem progreſſus nomen intellectus in animæ nomen tranſumit. quare ſenectus inquit eſt, non quod anima quicquam paſſa ſit, ſed q͂a id in quo eſt, aliquid paſſum eſt, velut ĩ morbis, atq; ebrietatibus fieri ſolet. quamobrem illi quidem calumniantur quicunq; Ariſt. rationalem aĩam mortalem dicere ſuſpicantẽ, hoc autẽ in loco Alexander bene quærit, quomodo hæc ipſa cũ prædictis conueniant, nanq; ſermo in ſuperioribus de hoc erat, an oporteat vocare motus ipſas animæ operationes, videlicet iram, & timorem, & quæ ſunt his ſimilia, non autem, an incorruptibilia, an corruptibilia ſint. quomodo igitur veluti facta de illis inquiſitione, de intellectu infert hoc, quod intellectus videtur innaſci ſubſtantia quædam exiſtens, & non corrumpi? ſed hoc dubium bene ſoluit. de illis.n. Inquit potentia demonſtrauit, an corruptibilia ſint, hoc oſtenſo quod hæ quæ propriæ eius operationes videntur in aĩa ſunt vtriuſq; ſimul, quemadmodum texere eſt in corpore ſimul vtriuſq; potentia. igitur eas operationes corruptibiles eſſe demonſtrauit. in ſuperioribus.n. illud præſumptum eſt, quod ſi operationum, aut affectuum aĩæ aliquid eſt proprium, eam eſſe ſeparabilem probabile eſt, ſin minime id conceditur, nullo modo. Quoniam igitur potentiæ illæ nullã habent ab corpore actionem ſeparabilem, propterea ab ipſo corpore inſeparabiles erunt. velut igitur hoc oſtenſum ſit, id conſequenter de intellectu quærit, quo modo ſe habeat. Hoc igitur dicit, quod intellectus nõ ſic ſe habere videtur, ſed ſubſtantia quædam eſſe, & innaſci, & non corrumpi, & dictionem ipſam conſidera, nam dicendo innaſci videtur, maxime quidem ſignificabat eum non ex corporis aut animæ ad hoc ipſum complexione, germinare: ſed extrinſecus accedere, quemadmodum in his, quæ ſequuntur, ait. Deinde quoniã in corpore accidentia quoq; innaſci videntur, & ſi non extrinſecus, appoſuit, ſubſtantia quædam exiſtens: at etiam quia formæ in materia innaſcũtur, & ſubſtantia ſunt, corruptibiles tamen, adiecit & non corrumpi, deinde huiuſce rei fidem ſtudioſe addidit, {maxime.n. corrũperetur ab ea, quæ fit in ſenectute offuſcatione,} nam ſi ab corpore inſeparabilis eſſet, & vigere & corrumpi cũ eo oporteret, ſi quidem in eo ſubſiſtentiam haberet. talia igitur ſunt ira, & cupiditas, & ea quæ ſunt ex his. intellectus autem econuerſo ſe habet, nam florente quidem corpore, vix apparens, at etiam fortaſſe non eſt: ſeneſcente vero, augetur. nãque prudentiam, & veræ gloriæ bonum Plato dicit, ſi ſic in profundam ſenectutem adueniat.

Nunc autem, quemadmodum in ſenſorijs, accidit, ſi enim acciperet ſenex oculum talem, videret quidem ſicut & iuuenis.

Dubium quoddam iuſte, ad ea quæ dicta ſunt habẽs dubitationem, diſſoluit Ariſt. Dixit enim, ſi quiſpiam intellectum cum ſenectute nõ contabeſcere oſtendat, ipſum eſſe incorruptibilem demonſtrat, quod ſi cum corpore contabeſcere eum probet, corruptibilem igit̃ in vltima ſenectute, & delirantibus magis corruptus videtur. valde enim ſeneſcentes delirant, hoc autem & in ebrietatibus, & alijs quibuſdam affectibus, veluti melancholijs, atq; etiam in ſomnis patitur. Quod ſi corporis motibus alteratur, ob eam rẽ corruptibilis eſſe vr̃. hoc igitur dubium ſoluens ait, idem in dictis affectibus intellectui contingere, quod potentiæ ſenſitiuæ quando ſenſoria læſa ſunt, nam quemadmodum ſenſorijs læſis non quidem ſentimus, attamen iam ſenſitiua potentia minime læditur. non enim cum huiuſce craſſi corporis inſtrumentis, ea quæ illis vtitur potentia ſimul patitur. quod.n. non ipſa potentia patiatur, ſed ipſum ſenſorium laboret, id patet ex ijs, quæ ſuppoſuimus. diximus enim ꝙ ſi qualis eſt oculus iuuenis, oculum ſenex acceperit, quemadmodum iuuenis operabit̃ ſenex, quodquidem non eſſet ſi potentia læderetur. exemplum autem in ſuffuſionibus humorum manifeſtius eſt, nam ſi humorem illum deiiciamus, illi vident qui eo humore impediti prius non videbant, id autem propterea accidit, quod in hoc corpore ſenſitiua potentia non habet eſſe, ſed in ſpiritu, ſic etiam ſi oculus ſenum ex tempore debilitatus ſit, & tuniculæ craſſiores factæ, & tanquã ſordeſcentes,

tes,

tes, non ſic tranſluceant. Si præterea intus humor non tranſluceat, atq; etiam, aridiores ex tempore, & prope congelatæ, neq; poſsint affectus ſenſibiles in ſpiritum viſiuum transferre, id accidit, quod ipſi ſenes minus vident, ſed non quod ipſa viſiua potentia aliquid patiatur. Quod ſi in ſenſibus, in quibus id minus eſſe oportebat, hæc accidit, multo magis in intellectu. quare ſolum corpus, cũ quid ipſis intellectus operationibus paſſum ſit, impedire dicimus, nõ aliter, quam ſi alicuius operationis ſtudioſę cauſa, veluti lectionis, vel contemplationis, vel orationis vicinum vicinus nugator expellat. quod ſi ille cũ erga ſtudioſum reſpectum omnino nõ habeat, eum tamen de propinquitate loci expellit, quanto magis intellectum? cum erga ipſum corpus reſpectum habeat propter naturale vinculum? non. n. vinculum hoc omnino ſimul eſt impatibile. Quod ſi quiſpiam dicat, vnde igitur id patet, quod intellectus, quemadmodum ſenſus nõ in aliquo præter hoc corpus eſſe habeat? velut in ſpiritu? nondũ. n. in ijs, q̃ dicta ſunt, hoc manifeſtũ eſt, hoc aũt tm̃ patuit, quod in hoc nõ habet eſſe, veluti ſenſus. Dico igĩ quod hoc ipſum deinceps Phs demonſtrabit, eſſe. ſ. ipſum ab oĩ corpore ſeparabilem, neque veluti ſenſus ab hoc ſolum, nõ autem difficile eſt & hoc prius explicare in aliquo eorum, quæ dicit, quod enim quemadmodum ſenſus in alio non habeat eſſe intellectus, inde patet. nam ſenſus ab ſenſibilibus maioribus præoccupati, minora ſuſcipere non poſſunt: velut auditus ſi maiorem ſtrepitum audierit, minorẽ nequaquam perceperit: & lingua ſi acerrimum ſuccum guſtauerit, inferiorem non ſenſerit, atq; in alijs ſimiliter, hoc autẽ, quoniam ꝓprie ſenſuum inſtrumentumq́;, & vehiculum, ſpiritum dico, corpus eſt. Ipſe vero intellectus nimirum incorporee intelligens, nulloq́; corpore in intelligentiam vtens, quanto maiora intelligibilia ſuſcipit, tanto magis minora capit. atq; aliter nulla potentia, q̃ in ſubiecto corpore eſſe habeat, ipſa ad ſe cõuertere poteſt. nam & corpus ad ſeipſum, in quo eſt, pariter conuertetur, nullum autem corpus ſibiipſi cohærere poteſt, neq; etiam alij niſi per ſuperficiem. ſed intellectus ipſe ad ſe conuertitur, ſeque ipſum videt, ipſe de ſe quærit, & ipſe inuenit. ſubſtantia igitur à corpore ſeparabilis, neq; aliter quicquam aut cõtra ipſum aut contra ſubiectum ſuum pugnat, anima vero corpori repugnat cum ſic affectus corde feras. nihil autem ſubiectum ſuum corrumpit. omnia. n. eſſe cupiunt, at ipſa virtute corpus cõſumit, non igitur in ipſo eſſe habet, etſi aliquando ſeparatim operatur, quando in diuinorum contemplatione eſt, illud patet, quod etiã ſubſtantiã ſeparabilem tenet.

Quare ſenectus eſt, non quod de anima patiatur aliquid, ſed illud in quo eſt, vt in ebrietatibus, & morbis.

Senectus, videlicet non illud interpretamur, quod ita dicebat, maxime. n. corrumperetur ab ea, quæ fit in ſenectute offuſcatione, & quod nũc ait, ſed ibi quidem moderatum, hic vero, quod multum, & vltimum eſt, vt enim dixi qđ, quia non eſt omnino aduerſum corpus ſine reſpectu, noſter intellectus proportione corporis indiget, vt cum proportionabiliter ſe habeat, nihil turbetur, illi vero in flore ætatis aduerſus oꝑationes proprias per affectuum perturbationem immoderatũ fit, & ĩ vltima ſenectute quia mortificatũ idemq́; materiæ proximum eſt, idem igitur, inquit patitur, intellectus in ſenectute, quod in ebrietatibus, & morbis. nã velut ibi propter corporis intẽperiem ad operationes impeditur, quod patet, quia, cum de tali ſtatu corpus ipſum diſceſſerit, iterum relucet, ſic in ſenectute etiam accidit. quod aũt poſt ebrietatis liberationem, non alius quiſpiam innaſcitur intellectus, quaſi rurſus ex tẽperamento fiat, perſpicuum eſt, quod cũ primo eſt vnus, & idem numero, nã ſi ſimplr̃ ex tẽperatione fit, vt albũ, non quidem eſt vnus, & idẽ numero, nã neq; ante, & poſt ebrietatem vna, & eadem numero tẽperatio eſt, ſed certe ſpecie, quod autem numero intellectus eſt vnus, & idem, patet ex eo, quod poſt ebrietatem, quæ prius facta ſunt, recordatur, nam ſi veluti quiſpiam putauerit, idem ſpecie, non autem numero eſſet, non quidem quæ facta eſſent ante ebrietatem, ea recordaretur, ſed illi altera diſciplina opus eſſet, ſimile enim inquit Ariſt. hoc eſt, ac ſi quidem hoc ego, tu vero illud ſentires, neque. n. quoniam ſunt eædem ſpecie animæ, quæ iam ego ſcio, alius ſit: quod ſi vnus & idẽ numero eſt, & ante, & poſt ebrietatem, nihil quidem aliud, niſi operationes ebrietas impediebat, at illud ſciendum eſt, quod illi qui omnem animam eſſe ſeparabilem volunt, has ipſas dictiunculas aſſumunt. ecce. n. dixit, inquiunt quod aĩa non patitur aliquid, ſed ipſum corpus, in quo eſt, verũ nos dicimus quod illi non de omni anima, ſed de intellectu ſermo eſt, & hunc ipſum aĩam vocat, quod & ex prædictis & ex his, quæ poſtea infert manifeſtum eſt, nanq; adhuc de intellectu ſermonem facit, ſic. n. cum dixiſſet, quod intellectus ipſe non eſt qui patiatur, verum corpus in quo eſt, quare inquit neq; intelligere, neq; cõtemplari ipſum corrumpitur. ſed alio quodã corrupto marceſsit, nam ſi intellectus non patiatur, operationes eius videlicet intelligere, & contemplari minime patiuntur, de omni igitur non eſt eius ſermo. eſt. n. ridiculum putare eum de omni dicere, cum & eius ſubſtantiæ, quę à corporibus ſeparabilis eſt, & eius, quæ non ſeparatur, nobis regulas manifeſte tradiderit. & nota quod quẽ intellectum dixit incorruptibilem eſſe, & foris aduenire corpori, hunc ipſum ſtatim animam vocauit, vt intelligeres quod non aliter aliquem dixit eſſe intellectum pręter aĩam rationalem extrinſecus nobis aduenientem, ſed animam ipſam rationalem intellectum vocauit. maniſeſtiſsime igĩ per hæc animam noſtram eſſe immortalem Ariſt. demonſtrauit: corpori autem rationalis aĩa innaſcitur poſt animalis perfecti figuram alijs animæ virtutibus, videlicet rationibus ipſis ſimul cõiectis cum ſpermate, quod ſi quiſpiam ad omnem animam hoc eſſe dictum accipiat. videlicet quare ſenectus eſt, non qđ anima paſſa ſit accipiemus (vt Alexandro etiam videtur) omnem quidem animam per ſe impatibilem eſſe, ſed irrationalem quidem, quia neq; illi eſt, vt per ſe ſit, ſed vt cum ſpiritu corrumpatur: intellectum vero, cum ſit ſubſtantia ſeparabilis, eſſe impartibilem.

Et ipſum intelligere, & ipſum contemplari marceſsit alio quodam intus corrupto, ipſum autem impatibile eſt. Tex. 66.

Alio quodam intus videlicet ſpiritu, nam quia nõ in ſolis delirationibus intelligere ipſum marceſſere accidit, verum etiã in flore ætatis ſæpenumero intellectionum deſipientias, & hebetudines fieri contingit, hoc inquit fieri cum ſpiritale corpus, in quo animales potentiæ primum relucent, aliquam corruptionem ferat, cũque non adſit ſymmetria, cum ipſam illectionem turbet, atque impediat.

Cogitare vero, & amare, & odiſſe non ſunt illius affectus, verum huius habentis illud, quatenus illud habet: quapropter & hoc corrupto neque recordatur, neque amat. non enim illius erat, ſed ipſius communis, quod perijt.

Quod ipſum cogitare per ſe non ſit ipſius animæ, ſed vtriuſq; ſimul, iam diximus, non enim, inquit, vt ipſum intelligere, & cõtemplari proprij ſunt ipſius intellectus affectus (affectus.n. quemadmodum ſæpe diximus, oପationes vocat) ſic & cogitare, & amare, & odiſſe, ſed huiuſce, videlicet animalis habentis animam, quatenus illud habeat, hoc eſt inquãtum habeat aĩam, nam veluti (vt ſæpius dictum eſt) ipſum texere eſt animalis in corpore, ſic animalis ea ſunt in anima. Quare inquit animali corrupto nihil horum anima habebit, quæ ipſi ex complexione corporis aduenerant, conſequenter autem neq; recordari ipſam dicit, quia ibi quidem cognitio eius præterfluens eſt, & in detentionem cognitorum memoria indiget, at poſt ipſum corpus, vt ea, quæ cognitionem ſtantem habet, & ipſis rebus occurrit, memoria nõ eget. eorum enim, quæ quondã cognita ſunt memoria eſt. tunc.n. neque prius, neque poſterius habet cognitio, niſi per cõtemplationum repræſentationẽ, ſed ſemp inſtituta eſt, & pſens inquirit.

Intellectus autem fortaſſe diuinius quiddam, & impatibile eſt. quod igitur impoſſibile eſt moueri animam, manifeſtum eſt ex hoc, quod ſi omnino non mouetur, patet quod neque à ſe.

Non vt dubitas illud fortaſſe adpoſuit, ſed vt qui nõdum perfecte id demonſtrauit, quod ſi & hic, & ſuperius, atq; etiam magis inſerius vult ipſum intellectum eſſe immortalem, hoc eſt ipſam per ſe rationalem animam, dementes ideo ſunt, q putant ipſum opinari eam eſſe mortalem. manifeſtum eſt enim quod non de diuino intellectu, verum de noſtra rationali anima ſermonem facit: neq; enim ille in corpore neq; ab ijs, quæ dicta ſunt, impeditur. ab ijs.n. quę ſimul cognita nobis de eo apertum eſt, illius autem ſunt ignobiles operationes, alioqui ſi de diuino intellectu eſſet illi ſermo, non quidem illud fortaſſe appoſuiſſet veluti dubitans, an ille ſit impartibilis, atq; diuinus, ex oſtenſis autem ſummatim ſermone colligens inquit. quod ſi id oſtenſum eſt, qđ anima non mouetur, id etiam patet, quod ſi non omnino mouetur, neque etiam per ſe mouebitur.

Tex. 67. *Multo vero dictorum ſtultiſſimum eſt, dicere numerum eſſe animam mouentem ſeipſum. ſunt enim ipſis impoſſibilia, prima quidem, quæ ex motu accidunt, propria autem, quia dicunt ipſam numerum.*

Quod propoſitum eſt, Xenocratis, qui fuit ſucceſſor Platonis, opinionem de anima refellit, qui animam numerum ſeipſum mouentem dicebat eſſe: manifeſtumq; eſt, quod ſi ita dicebat, quemadmodum apparet, facile redargui poteſt hic ſermo. Sed (quod etiam in ſuperioribus dixi) nullus quidem etiã qui ſummo digito diſciplinas guſtauerit, talia dixerit. dicebat igitur numerum animam propter ſpecierum plenitudinem eſſe aĩam, & ex rationibus rationem, omnium nãq; (ſicuti diximus) in ſeipſa rationes habet. numeros autem vocabant ſpecies, vt dictum eſt. ipſe etiam deinceps ait. & bene quidem dicentes animã ſpecierum locum, ea de cauſa igitur numerum. ſeipſum vero mouentem dicit, quia ipſa per ſe viuit. non.n. eſt illi ab alio vita, eſt.n. ipſa ſponte viuens. At Ariſto. quemadmodum cõſueuit quod apparet rõnis, id arguit. cõia igitur dicit eſſe eas opiniones, quas cum hac ipſa redarguit. nã quęcunq; ſequuntur abſurda, eos qui dicunt animam moueri, eadẽ hunc ipſum ſequent, qui eam numerum ſeipſum mouentem dicit, propria autem, quatenus dicit eſſe animam numerum, ad quod nunc inſtat.

Quo nanq; modo oportet intelligere vnitatem motam? et à quo? & quomodo impartibilem, & indifferentem exiſtentem? ſi enim eſt motiua, & mobilis, differre oportet.

Videtur idem dicere, cum bis, quomodo, dixerit. at non ſic eſt, verum primum eſt modi ipſius cognitionis, videlicet quis eſt modus intellectionis, qui nos in vnitatis motæ cognitionem inducere poteſt, neq; enim ſenſu, neq; cogitatione hoc ipſum cognoſci poteſt. id autem, qđ dicit, à quo. i. vtrum ipſa ſibi motus eſt cauſa, an aliæ alia vnitas? illud vero ſecũdum, quõ eſt modi ipſius motus, vtrum. ſ. per lineam moueatur, an circulariter. an alio quodam modo, veluti per mutationem, aut augmentum, & corruptionem. quõ igitur vnitatem motam intelligere oportet? nam ſi omnis numerus eſt vnitatum multitudo, id quidem neceſſe eſt, vt moto numero vnitates moueantur, quomodo igitur vnitas mouetur? nam ſi à ſeipſa mouetur, quia mouens inquantum mouet, aliud quoddam eſt ab eo, quod mouet: neceſſe eſt & ipſam vnitatem à ſeipſa differre, nãq; aliud quoddam eſt inquantum mouet, & aliud inquãtum mouetur, quæ igitur eſt ipſius ab ſe vnitatis differentia, cum ſit indifferens & impartibilis? ꝙ ſi aliæ mouent, atq; aliæ mouentur, quæ nam inter vnitatem, & vnitatem differentia eſt? oportet.n. quod mouens, inquantum mouet ab eo, quod mouetur, differat, ſi quidem potentia quadam naturæ: hoc eſt aptum mouere, illud vero moueri, atq; aliter. Si aliæ vnitates mouent, aliæ mouentur, quæ quidem mouent, eæ erunt aĩa, non quæ mouentur. quẽadmodum.n. in animali, quod mouet eſt anima, qđ mouetur corpus: ſic etiam quia vnitatum alię mouent, aliæ mouentur, quæ mouent quidem, eæ erunt anima, ꝙ ſi hoc eſt, non quidem numerus ſeipſum mouens erit anima, ſed ſolum mouens.

Præterea autem, quia dicunt motam lineam ſuperficiem facere, punctum vero lineam, ipſi etiam vnitatum motus lineæ erunt, punctus enim vnitas eſt poſitionem habens, numerus autem animæ iam alicubi eſt, & poſitionem habet. Tex.68.

Aliud argumentum, ſ hoc aũt loco ipſos deridet. hoc inquit ex geometria videtur, quod punctus fluens lineã facit. linea vero itidem fluens ſuperficiem, ꝙ ſi hoc eſt, ipſi animæ motus, cũ ſint vnitatum motus, lineæ erunt ira & cupiditas, & reliqua, nam, inquit, vnitas nulla alia in re à pũcto differt, niſi quod quidem alicubi punctus iacet, in linea.n. vnitas vero non eſt ex his, quæ poſitionem habent, nihil igitur aliud eſt vnitas, quam punctus ſine poſitione, punctus vero vnitas cum poſitione. qui igitur numerum eſſe animam dicunt, ij in corpore eam eſſe fatentur. quare numeri vnitates alicubi iacent, in corpore enim ſunt. igitur vnitates ipſæ poſitionem habentes puncta ſunt. igiť ea cũ mouenť, lineas faciunt.

Præterea autẽ à numero ſi auferat aliquis numerum, vel vnitatem, relinquitur alius numerus. plantæ autem, & animalium multa diuiſa viuunt, & videntur eandem animam habere ſpecie.

Tertium hoc eſt epicherema, ſi inquit ab numero vnitatem detraho, velut ab decem, alium numerum facio nouem, alium quidẽ parem, alium vero imparem. ſimiliter etiam ſi numerum auferamus, qui relinquitur, ſpecie alius fit, nam ſi ab ſedecim, qui tetragonus eſt auferamus tria, nõ amplius tetragonus eſt, ꝙ ſi etiã Gnomona à tetragono aufero, veluti ſeptem à ſedecim tetragonus nouem fit, nõ igitur eſt idem ſpecie, ſed genere. Quod ſi, inquit, à plãta ramum abſcideris, eadem & in relicta planta, & in ipſo ramo anima manet: ſimiliterq;

in

in diuiſis animalibus hoc ipſum contingit. diuiſa.n.ad quoddam tempus animæ operationem habere videntur, ſenſum, inquam, & motum, non igitur numerus eſt anima. in plantis autem ratio manifeſta eſt ꝙ ſi non in omnibus partibus rationem acceperis, in alijs animalibus vera eſt, quibuſdam.n.partibus amputatis eadem manet anima, quod etſi non omnino in animatis ratio vera eſt, attamen in quibuſdam eſſe verum argumentum ſanum demonſtrat.

Tex.69. *Videbitur autem nihil differre vnitates dicere, vel corpuſcula parua, etenim ex Democriti ſphærulis ſi fiant puncta, ſolum autem maneat quantitas, erit quiddam in ipſo, aliud quidem mouens, aliud vero motum, ſicut in magnitudine. nõ enim quia magnitudine differant, aut paruitate, hoc accidit quod dictum eſt, ſed quia quantum eſt. quocirca neceſſe eſt eſſe aliquod mouens ipſas vnitates, ſi autem in animali, mouens anima eſt, & in numero, quare non mouens, & motum anima eſt, verum mouens ſolum.*

Xenocratis opinionem in opinionem Democriti cõtrahere vult, ille enim de ſphæricis atomis animam conſtare dicebat, ſi igitur inquit atomorum magnitudinem quiſpiam auferat, puncta erũt, vnde eadem abſurda vtriſq; conſequentia erunt. nihil autem ſuppoſitionem Democriti lædit, ſi atomorum continuum auferamus. neq; enim quia continua corpora eſſent, ea moueri dicebat, ſed propter ipſorum multitudinem in impulſione mutua, ſic etiam Xenocrates non quia ſupponeret impartibilia, ea, de quibus aĩa conſtabat, dico aũt vnitates, ideo ipſas moueri dicebat. Verũ ꝙ erat quãtum id, ꝙ erat ex ipſis.ſ.numerus, in hoc igitur conueniunt, inquãtum moueri ipſam dicebant, alter quidem atomos, alter vero numerum, ſequitur neceſſario vtrũque hoc dicere, alia quidem ſiue atomorum, ſiue numerorum moueri, alia vero mouere. ab ipſo autem ĩ ſeptimo, & octauo phyſices demonſtratum eſt, ꝙ idem inquantum idem & mouere, & moueri impoſsibile eſt, neq; in continuo, neq; in diuiſo. hęc autem conſequitur hoc, ꝙ vterque ipſorum aĩam ſeſe mouentem diuiſum quãtum facit. Quapropter ſi atomorum, & numerorum alij quidem mouent, alij vero mouentur. erit quidem tota congregatio ſeſe mouens: quemadmodum etiam totum animal ſeſe moueri dicitur, ſed hoc quidẽ moto, illo vero mouente. vt igitur in animali mouens eſt aĩa, & non motum, ſic & in animæ numero non omnis numerus erit aĩa, ſed ex, quæ mouent vnitates. ſimiliter & in ſphæricis atomis, eę, quæ mouent, atomi aĩę erunt. ſic igitur in eandem opin. Democritus, & Xenocrates conferuntur, & ideo quæcunq; abſurda Democriti opinionem ſequi demõſtrauimus, eadem Xenocratis opinionem ſequentur. at fortaſſe quiſpiam diceret haud illud eſſe verum ꝙ omnino Democriti, & Xenocr. opinio in idem conueniat. non.n. animam quãtum diuiſum Democritus ſimpľr faciebat, vt Xenocrates, atq; ideo ſupponebat animam eſſe non ex quibuſlibet atomis, verum de ſphæricis, vt motus cauſam ipſam traderet. non igitur vtraſque opiniones in idem ſimpliciter adducit.

Tex.70. *Accidit autem quomodo vnitatem hanc eſſe? oportet.n. eſſe ipſius differentiam ad alias: puncti autem vnici quænam differentia eſt præter quam poſitio?*

Vnitatẽ dixit, pro ex vnitatibus, ſi igitur inquit aĩa eſt vnitas, vel ex vnitatibus: id patet ꝙ vnitates ex quibus anima conſtat, oportebit differre ab aliis vnitatibus, quę non faciunt animas. non.n. ſimpliciter omnes vnitates, aut hæ, ex quibus aĩa conſtat, ipſæ ſunt animæ factiuæ, ſed hæ mouentes ſolum. quæ nam igitur vnitatis ad vnitatem differentia eſt? non hoc quidem poteſt intelligi, niſi quãtum aliæ quidem ipſarum poſitionum habent, aliæ vero non. verum oẽs vnitates, ex quibus numerus eſt.i.anima, poſitionem habẽt, in corpore enim ſunt, quę igitur ipſarum differentia eſt? eſſe autem differentiam hac de cauſa oportebat, vt aliæ quidem moueant, aliæ vero moueantur, quod quidem fieri non poteſt. non contingit igitur quod numerus, aut vnitas anima ſit. pulchre autem dixit puncti vnici, nam ſi vnitas accepta poſitione punctus fit, & vnitates ſunt ex quibus anima eſt in corpore, id ſequitur ꝙ erunt puncta, quia autem non ſimpliciter puncta dicebant, ſed vnitates, & ipſe hæc eſſe punctos oſtendit, ideo puncta vnica merito dixit.

Siquidem igitur ſunt diuerſa, quæ in corpore ſunt, vnitates, vel puncta, in eodem erunt vnitates, occupabit enim locum puncti.

Adhuc contra Xenocratem ſermo demõſtrat, quod vnitates ex quibus aĩa conſtat puncta ſunt, qm̃ punctus eſt vnitas ſine poſitione, ſed vnitates animæ poſitionẽ habẽt, nãq; ſunt in corpore, qua de cã puncta ſunt: ſimiliter puncta ſunt vnitates poſitionem habentes, ꝙ ſi puncta ſunt vnitates, & vnitates puncta, in toto autem corpore ſunt puncta, vtrum vnitates quę faciunt aĩam, ſiue puncta cum punctis ſiue vnitatibus, quæ ſunt in corpore, in quo eſt anima, ſunt eædem, an diuerſæ? ꝙ ſi aliæ ſunt vnitates animæ ab vnitatibus corporis, quũ anima ipſa ſit in corpore, puncta aĩæ cum punctis corporis cohærent: pũctus autem puncto cohærens vnum punctum facit, nam ſi impartibile cum impartibili cõponatur, fit impartibile. ꝙ ſi vnum animæ punctũ alij corporis puncto cohæret, & nihil magis ex ambobus fit, quid prohibet plures animæ punctos eidem corporis puncto cohęrere? nãque infinita impartibilia compoſita magnitudinem minime faciunt, quare fieri id poteſt, vt omnia animæ puncta vni corporis pũcto cohæreant. quæcunq; autem puncta cohærebunt, ea pũctum vnum facient, quare in puncto ſuiipſius erit animatum corpus, inquantum omnia animæ puncta cohæſerunt, neq; aliquod impoſsibile ſuppoſitio ipſa habet. nam ſi numerus eſt aĩa, ꝙ idem eſt, ac ſi diceremus, punctorum diſtinctorum cumulus, accidit autem ꝙ infinita puncta vni, & eidem puncto cohæreant, vt centrum circuli, in quod linearum circunductarum termini conducuntur: contingens erit etiam ꝙ oĩa puncta ex quibus anima conſtat, vni puncto corporis cohæreant, illud autem contingens eſt, cuius, cum non ſit neceſſarium, ſed poſitũ, nihil euenit impoſſe: at vero ſi numerus eſt anima quod eſt, ac ſi dicam, multitudo punctorum, continget vtiq; quod oẽs puncti vni corporis puncto, actu quidam diſtincti cohæreant, hoc autem ſequitur ꝙ in puncto vno corpus animatum eſt, ꝙ quidem fieri non poteſt, nanq; totum viuit, & animatum eſt, non igitur eſt anima numerus. hanc.n. ſuppoſitionem hoc abſurdũ ſecutum eſt, atq; aliter id acciderit, ꝙ anima ſit vnus punctus, licet etiam quiſpiam nõ hoc ſuppoſuerit, omnia animę puncta vni corporis puncto cohærere, ſed vnum animale punctum vni corporali puncto cohærere. at neq; ſic abſurdum hic ſermo effugiet, nam ſic etiam neceſſe eſt non id ipſum totum corpus aĩatum eſſe, ſed in quibuſdam in ſe punctis, omnino autem neq; ipſum eſſe animatum corpus. omnino aũt puncta, nõ corpus, quare animales puncti ſunt in corporis

poris punctis. non autem corpus, & puncta, quæ ſunt in eo, ſunt idem, quemadmodum neq; eſt idem dicere terminum, & terminatum, nullum eſt igitur animatum corpus, ꝙ ſi aię puncta eadem ſint cum punctis corporis, oē autem corpus pũcta habeat: id ſequitur ꝙ omne corpus aĩatum ſit, ſiquidem igitur vnitates quæ ſunt in corpore aduerſæ ſunt & puncta, vnitates, & puncta de eodẽ dicit, videlicet de punctis corporis, dixit.n. ꝙ pũcta ſunt vnitates habentes poſitionem, ſi igitur, inquit vnitates, ſiue puncta, quæ ſunt in corpore, diuerſæ ſunt ab vnitatibus, ſiue punctis aĩæ, locum puncti vnitas occupabit, vnitas videlicet aĩæ locum puncti corporis occupabit. cõius autem locum puncti dixit, quia quod eſt indiuiſibile, non eſt in loco, ſed dixiſſe poteſt aĩalis puncti locum, ipſum, ꝙ eſt in corpore, punctum.

Atqui quid prohibebit in eodem eſſe, ſi duo & infinita ſint? quorum enim locus indiuiſibilis eſt, & ipſa.

Habet ſuppoſitio ꝙ conſentaneum eſt, nã ſi duo pũcta conuenerunt ex neceſsitate, vnde puncta aĩæ, quæ ſunt in corpore, oĩno cum punctis corporis cohærent, quid ꝓhibet, & plura, & oĩa in idem conueniſſe? Quare vel in vno puncto corporis aĩatum erit ipſum aĩal, vel oĩa animæ puncta vni corporis puncto cohærebũt, vel in vnoquoq; eorũ, quæ ſunt in corpore punctorum aĩal ipſum habebit aĩam, vel etiam infinita erunt in corpore puncta, vel omnibus aĩæ puncta cohærebunt, & ſic in animali erunt infinitę aĩæ. erit autem ſic & ipſum infinitum, vel oĩbus, neq; erit totum idipſum animatum corpus, neq; oĩno (quemadmodum dictum eſt) animatũ, nam quorum locus eſt indiuiſibilis, & ipſa, qm̃ dixit nihil prohibere in eodem puncto corporis infinita animæ puncta cohęrere adeo, vt vnus punctus anima fiat, hoc ipſum confirmare vult. Si.n. innumerabilium punctorũ locus animæ punctus eſt, idẽ punctus corporis, hic autem ipſe pũctus indiuiſibilis, infinita. ſ. puncta cohærentia cum vno corporis puncto erunt indiuiſibilia. nam quemadmodum ſe locus habet, ita ſe habent ea, quæ ſunt in eo, quapropter vnus erit anima punctus, & vno in puncto ipſum corpus animatum.

Tex. 71. *Quod ſi quæ ſunt in corpore puncta, ſunt ipſe numerus animæ, vel ſi qui ex his, quæ ſunt in corpore, punctis, numerus eſt anima, cur non omnia animam habent corpora? puncta enim in omnibus videntur eſſe, & infinita.*

Hęc eſt altera diuiſionis pars. id.n. diximus, ꝙ vel eadem ſunt animæ puncta cum punctis corporis, vel diuerſa: cum igitur habueris ea eſſe diuerſa, tũc quod reliquum eſt ante oculos ponitur. cũ igitur dixerit ꝙ puncta, quę ſunt in corpore ipſe eſt numerus aĩæ, in id quod manifeſtius eſt ſermonem repetit. non.n. puncta numerum eſſe animæ dicebant, ſed numerum eorum, q̃ ſunt in corpore, punctorum eſſe animam, ſi idem ſupponerent eſſe puncta animæ cum punctis corporis.

Adhuc autem quomodo poſſibile eſt ſeparare animas, & abſoluere à corporibus, ſiquidem non diuiduntur lineæ in puncta?

Xenocrates veluti is, q̃ eſſet Platonis diſcipulus, à corpore ſeparabilem eſſe animã dicebat, quo patet ipſum, non hũc numerũ cognitum ipſam dixiſſe. quo.n. modo fieri poteſt numerum per ſe eſſe niſi ꝑ analogiam: ad id autẽ ꝙ apparet Ariſt. occurrens ait. ſi anima ſeparabilis eſt, & puncta à corpore ſeparari nõ poſſunt: id ſequitur ꝙ anima non eſt numerus, id.n. ſequeretur, ſi diceremus numerum, vt etiã puncta diceremus, numerus.n. ſunt vnitates, quę põnem habentia pũcta ſunt. id aũt fieri nõ poteſt, vt puncta, q̃ ſunt in corpore ſeparentur, quia nõ in pũcta lineæ diuiduntur, quemadmodum neq; ſupficies in lineas, neq; corpora in ſuperficies, linea nãq; lineæ pars eſt, punctus vero lineæ terminus eſt. quæ aũt diuiduntur in partes, non in terminos diuiduntur. non.n. terminus ab eo cuius eſt terminus, ſeparari poteſt.

Accidit aũt, quemadmodum diximus, partim quidẽ hoc idem dicere his, qui corpus ſubtilium partium ipſam ponunt: partim vero vt Democritus moueri inquit ab aĩa, proprium hoc abſurdum. ſiquidem.n. eſt anima in omni ſentiente, neceſſarium eſt in eodem duo eſſe corpora, ſi corpus aliquod anima ſit. his vero, qui numerum dicunt, in vno puncto, multa puncta eſſe, vel omne corpus animam habere: niſi differens aliquis numerus adueniat, & alius quidam eorum, quæ ſunt in corpore punctorum. Tex. 72.

Hæc inquit abſurda Xenocratis opinionẽ ſequũtur, partim quidẽ illorum opinionem, qui corpus aliquod ſubtilium partium eſſe animã dicunt, partim vero Democriti opinionẽ abſurdum ſequitur. illi.n. anima exile quoddam corpus eſſe dicebant, vt oĩno poſſet per corpus procedere, & aĩatum totum per totum faciens mouere. quare iuxta illos, ſi aĩa cum ſit corpus, per totum procedit corpus, & aĩatum totum per totum faciẽs mouet, duo corpora erũt in eodem, quod quidẽ abſurdum eſt. hoc igitur abſurdum his etiã, qui illã numerum dicebant, accidebat. nam ſi aĩæ vnitates alię eſſent cũ pũctis corporis, hoc ſequeretur, ꝙ oĩa animæ pũcta cum vno corporis pũcto cohærere poſſent. Sic igitur communicant aliter etiam ſic vnitates ex quibus eſſe animã Xenocrates ſupponebat, aut corporeæ ſunt, & numerabiles, aut non corporeæ, neq; numerabiles, ſed impartibiles, & numerantes magis. oĩs.n. numerus corporeus, omnino numerabilis eſt: at numerãs, incorporeus. ſimpliciter igitur, aut ſunt vnitates aĩæ corporeæ aut non, ſed ſunt impartibiles, ꝙ ſi corporeæ ſint, id quidẽ ſequitur, vt corpus per corpus ꝓcedat, & idẽ eueniet ꝙ his, qui corpus ſubtilium partium aĩam eſſe dicũt. Quod ſi ſint impartibiles, in eadẽ abſurda, quæ Democriti opinio deſcendit, res ipſa deducetur, ſi quidem & ille cũ atomis corpus mouebat, non quod ad q̃titatem molem habeãt vel ſimpl̃r molem, ſed quia numerus eſſet. Dictum eſt autem ꝙ non ſolum ex numeris atomis eſſe animam Democritus dicebat (ſic.n. quæcũq; cõtingebant atomi aĩam faciębant) verũ cum mole ſphærice figurata. non.n. fieri id poteſt vt ſine mole figura ſit, molis.n. terminus eſt figura. hæc igitur, ſi non eadẽ ſint aĩæ pũcta, cum pũctis corporis. Quod ſi ſint eadẽ puncta aĩæ cum punctis corporis, id ſequitur vt omne corpus aĩatum ſit, magis aũt conſentaneum eſt, vt ipſi primum ſupponant, ſiquidem nõ omne aĩatum dicebant. Sic igit̃ idem abſurdũ ſequitur & eos, qui aĩam ſubtilium partiũ corpus eſſe dicunt, & eos, qui numerũ eam eſſe volũt, aliud etiam abſurdum ſequitur, ꝙ his, qui numerum eã eſſe dicunt, cũ Democrito cõe eſt, in ſuperioribus.n. demõſtrauit nihil differre verũ dicamus ſphęrulas paruas mouentes ſimul trahere corpus, an numerum, neq;.n. quia ſint hæ quidem magnitudines, illæ vero vnitates impartibiles, propterea motus ipſi fiebãt, verum q̃titate ipſa. quare ꝙ abſurdum alterum ſequitur, id quoq; reliquũ ſequetur, multa aũt propria abſurda ſequebantur & opinionem Xenocratis, & Democriti, igitur quæ erant alterius alterum ſequebãtur, quæ autem ſint ea in ſuperioribus dictum eſt. Accidit aũt quemadmodum diximus partim quidem hoc idem dicere, hoc idem nõ ad opi-

nionem referens, ſed ad abſurdũ, ꝙ ſequitur ꝓtulit. nō .n. de aīa eadem dicebant, verũtamen in eadem abſurda deueniebāt. partim vero, vt Democritus moueri inquit ab aīa, proprium hoc abſurdum, ꝙ aīam moueri Democritus dicebat, hoc cum Xenocra. cōicabat, vterque .n. ipſorum dicebat, Alter quidem motas vnitates mouere aīam, alter vero atomos. hoc igitur communicantes, cōe hoc abſurdum ſequens habebunt, ꝙ abſurdum quantum ad opinionem dicentiũ aīam exile corpus quoddam eſſe Xenocratis, & Democriti proprium eſt. in hoc igitur cōmunicabant, differebant autē ꝙ alter quidē numeros dicebat, alter vero corpora atomos, ſiquidem .n. eſt aīa in omni ſentiētium corpore, neceſſarium eſt in eodem duo eſſe corpora, ſi corpus aliquod anima ſit. per hæc Xenocratis, & eorum qui ſubtilium partium corpus eſſe dicebant, cōionem demonſtrat. nã eorũ inquit, qui corpus exile dicunt, hoc eſt conſequēs; ꝙ corpus per corpus ꝓcedit, ſi quidem oporteat aīam per totum corpus procedere, quo totum ſit aīatum corpus, totumq́; moueatur, ꝙ ſi quiſpiam dicat aīam poſſe exiſtentē in vacuis corporis, ipſum mouere, veluti ea, quæ ſunt in vaſculis, maxime ſi non quidem erit in corpore. illi .n. adiacebit, non in toto erit. quõ igitur totum animatum erit? præterea ſi extrinſecus adiacens non ipſum animatum facit, neq; intus id faciet.

Tex. 73. *Contingitq́; ipſum corpus moueri animal ab numero, quemadmodum quoq; Democritum diximus ipſum mouere. quid .n. differt ſphæras dicere paruas, an vnitates magnas? vel omnino vnitates agitatas, vtroq; n. modo neceſſe eſt mouere ipſum animal, quia mouentur ipſæ.*

Xenocratis, & Democriti per hęc opinionem cōparat. eadem inquit abſurda his quoq; contingent. vtique .n. moueri corpus dicebant, ꝙ atomi, vel vnitates mouerentur, quæ aũt hos abſurda ſequuntur, ea non induxit, vt qui nunc eadem dixerit. videlicet ꝙ vel ab ſeipſis mouentur, vel ab alijs, quæ igitur differentia eſt vnitatis vel ad ſeipſum, vel ad aliam? vnitates .n. potētia, & atomi Democriti ſunt, quia non quatenus erant continuæ mouebant, ſed inquantum diuiſa quãtitas, vt numerus. volens aũt has opiniones inuicem coniungere, ſphæras quidem paruas, vnitates autem magnas appellauit, nam ſi de ſphæris continuum tolles, puncta vel vnitates de magnitudine abſtractæ erunt, etſi puncta vel vnitates magnitudinem aſſumerent, eę erunt, quales quoq; Democriti ſphæræ erant, videlicet vnitates magnæ, vel omno vnitates. Quoniam cum vellet oſtendere nihil ad mouendum conferri, neq; atomis magnitudinem, neq; vnitatibus impartibile, paruas dixit atomos, & vnitates magnas, vt oſtenderet hoc nihil intereſſe, ideo ſubintulit, vel omnino vnitates.

Tex. 74. *His quidem qui coniunxerunt in idem motum atque numerum, hæcq́; accidunt, & multa alia huiuſcemodi.*

Dictorum concluſio hæc eſt. demonſtratur .n. ꝙ nō dicta ſolum abſurda, verum etiam alia multa eos conſequuntur. quæ nam autem ſint, infert.

Non .n. ſolum definitionem animæ impoſſibile eſt talem eſſe, ſed etiam accidens. id autem patet, ſi quis conetur ex hac ratione affectus, & operationes animæ aſſignare, veluti conſiderationes, ſenſus, voluptates, mœſtitias, & quæcunq; alia ſunt iſtiuſmodi. quēadmodum enim diximus prius, neque vaticinari ex ipſis facile eſt.

Cum ꝓbauerit id eſſe impoſſibile quod animæ ſubſtātiæ ſit diffinitio ab Xenocrate data ratio, q. ſ. anima ſit ſeipſum mouens numerus: deinceps oſtēdit, ꝙ neq; eorum quicquam, quæ animã ſequuntur, & ipſi adſunt affectus, & operationes, ſeipſum mouens numerus eſſe poteſt. affectus n. q; animæ ſunt conſiderationes, triſtitię, voluptates, timores: & talia. quid igitur ſeipſum mouens numerus dici poteſt? nec quidē quiſpiam, niſi veriſimili vtatur ratione, vaticinabitur quõ numerus motus cogitatio erit, aut quõ ſenſus, aut quõ triſtitia, & in reliquis ſimiliter: alio etiã mõ, ſi numerus ſeipſum mouens eſt anima, quia differentes aīæ partes, vel potentię ſunt, eũdem numerum non eſſe animæ potentiam neceſſe eſt. Qualis igitur numerus erit rationalis aīæ pars? atq; huius differentes potētiæ? qualis cogitatiua? qualis opinatiua? & circa eam partē, quæ rōne caret, qualis erit numerus imaginatiua, vel ſenſitiua, vel aliorum quodpiam, ꝙ vere quidem facile fingi non poteſt? & hæc quidem ad ea, quæ dicta ſunt abſurda Xenocratis opinionem ſequentur.

Tribus autem modis traditis, per quos definiũt animam, alij quidem maxime motiuum enuntiauerunt, quia moueat ſeipſam, alij vero corpus ſubtiliſſimarum partium, aut maxime incorporeum aliorum. Hæc autem quas dubitationesq́; , & contrarietates habent, pene percurrimus. reſtat vt conſideremus quomodo dicatur, ex elementis ipſam eſſe: dicunt enim vt ſentiat quid ſit eorum, quæ ſunt, & vnumquodq; cognoſcat: Tex. 75. *Sed neceſſario accidunt multa, & impoſſibilia huic rationi.* Tex. 76.

Quæ dicta ſunt, ea concludit, vt quod reliquum eſt, id apponat. dixit .n. ꝙ ex his, qui de anima dixerũt, alij quidem in motiuum eius reſpexerũt: alij vero in cognitiuum: alij autem in id, ꝙ ſubtilium partiũ corpus dicebant, aut incorporeum. poſtquã igitur eos, qui in motiuum eius, aut in incorporeũ reſpexerunt, confutauit, nunc in reliquum deſcēdit. ipſe .n. quoq; vult illam mouere, & ſic qui reſpexerunt in hoc, eos admittit, quēadmodum etiam eos, qui in cognitiuũ, & ĩ incorporeum mentem habuerunt, accuſat autem, eos quidem quod quia moueret, ſic mouere dicebāt, illos vero, quia imaginari incorporeum rationem non appræhenderũt, ſed ſubtilium partium corpus ipſam eſſe dicebans, {hæc autem quas dubitationes, & contrarietates habēt, pene percurrimus} id .n. eos, qui maxime motiuum, & eos qui ſubtiliſsimarum partium corpus eam eſſe dicebāt, ſequebatur, & quod per corpus, corpus procederet, & quod ab aīa ſic moueretur corpus, vt ab argēto viuo lignea Venus. ſic autē id ſequebatur, ꝙ iterum in mortua corpora ingrediens, ea mouere poſſet, & quod ipſa anima non eſſet animali cauſa ſtationis. Rationes autē, quæ dictæ ſunt ad id, quod ſeſe moueat, manifeſtę ſunt. id igitur teſtat, vt qui in eius cognitiuum reſpexerunt, illi reprobentur, qui ex elementis entium illam conſtare dicebant, quo ſimile ſimili cognoſceret, quam ſententiam multa impoſsibilia ſequi dicit.

Ponunt .n. cognoſcere ſimili ſimile, veluti ſi animam res ipſas ponant. non ſunt autem ſola hæc, multa autem & alia, magis autem fortaſſe infinita numero, quæ ex his ſunt. Ex quibus igitur eſt vnumquodque horum, ſit cognoſcere animam, atque ſentire, ſed ipſum totum quomodo cognoſcet, aut ſentiet? vt quid Deus, vel homo, vel caro, vel os, & ſimiliter quodcunque aliud ex compoſitis? non enim quomodocunque ſeſe habentia elementa horum vnumquodque eſt, ſed ratione quadam, & compoſitione, quemadmodum dicit etiam Empedocles os ipſum. Tex. 77.

Qm̃ cognitiuam ſpeciē animam ipſam habentē potentiam dicũt, & ſimili ſimile cognoſci: ideo fere dicũt omnia,

omnia, quæcunq; ſunt, aĩam eſſe: ſed vt abſurdum fugientes hoc ipſum, ex elemẽtis eorũ, quæ ſunt ipſam faciunt, at hanc ipſam ſñiam impoſsibilia multa ſequunt, nam ſi ſimile cognoſcit ſimili, ea etiam cognoſcit, ex q̃bus ipſa componitur, dico aũt elementa, & exiſtentium principia: at in his, quæ ſunt principia, & elemẽta, ſola non ſunt, verum multa, & infinita numero præter principia, & ex ipſis cõpoſita ſunt, quæ quidem & inuicem, & ab principiis differũt. quo igitur hęc ipſa cognoſcet? ex quibus igiẽ ſunt hæc, ipſa cognoſcet, videlicet elemẽta, ſed non ipſa, quæ ſunt ex elementis: cum quali. n. cõpoſitione vnumquodq; horum compoſitum eſt, ſi eius compoſitionis non ſit particeps aĩa, nequaquã cognoſcet, ſi quidem ſimile ſimili ipſum cognoſcit: quod autẽ vniuſcuiuſq; ratio cõpoſitionis propria eſt, hoc ipſum fidem faciens in mediũ ponit, & Emped. authoritatem hoc declarantem affert. Quare ſi ea aĩam ipſam cognoſcere oporteat, id etiam opus eſt, vt ipſarum compoſitionum rationes habeat, quibus quidem ſi caruerit, nõ ipſa cognoſcere poterit. quamobrem ĩ Timæo Platoni non ſatis fuit ex elementis animã facere, ſed eius etiam compoſitionem per numeros harmonicos facit. Quod ſi elementa, ex quibus res in anima ſunt, & rationes cõpoſitorum, per quos componitur, neceſſe rurſus eſt oẽs res eſſe aĩam, nam ſi elementa hominis in anima ſunt, & horum compoſitionis rationes, id ſequitur, quod homo anima ſit, & ſimiliter in ſaxo, & in reliquis, nihil. n. vnũquodq; rerũ aliud eſt, niſi cum quadam cõpoſitione elementa. nam ſi rõnes compoſitionis elemẽtorum, vt forte ſequi altera, vel alia quæcunque ſit, per ſe ortæ eſſent, vtiq; credulitatem figmentum haberet, q̃ habẽs elementa anima, habens autem rerum quoq; rationes, cognoſcit hoc modo ea, quæ compoſita ſunt, ſed q̃m rationes compoſitionum ſunt in elementis cõpoſitis, omnino neceſſe eſt vt is, qui in aĩa eſſe elementa dicat, eſſe aũt & rerum compoſitionis rõnes nihil aliud dicat, niſi q̃ ipſæ res in aĩa ſunt, vt equus, & ſaxum, & reliqua, hoc autem dicere non oportet, quia abſurdum eſt. infinitæ autem inquit, ſunt res, non naturæ, ſed nobis vel ſi non eſt hoc ideo ſunt infinitę, quia ſemper infinitæ ſiunt.

Terra autem concinna cauis in pectoris Aegles,
Et fluxus binas cepit de partibus octo,
Bisq; duas ignis, ſunt oſſa hinc candida facta.

Nihil igitũ vtile eſt eſſe elementa in anima, niſi & rationes inſint, et compoſitio: cognoſcet. n. vnũquoq; ſimile ipſum, os autem, aut hominem nequaquam, niſi hæc ipſa inerunt. hoc autem quòd impoſſibile ſit, non oportet dicere. Quis. n. dubitauerit an ſit in anima lapis, vel homo? ſimiliter autem & bonum, & non bonum? eodem quoq; modo in aliis.

Q̃m de carnibus his meminit ad faciẽdam fidem q̃d ſm quãdam compoſitionis rationem res ipſi faciebãt, ſi q̃d illis inferat verbis conſecuturi ſumus, de ipſis pauca quædam dicere opus eſt. in oſsium generationẽ partes octo ſumit Emped. quarum quidem quatuor ignis, duæ autem terræ, aeris vero, atq; aquæ duæ, vna, ſ. aeris, & vna aquæ ſunt. ita autem & octo dicamus, illud ſcire debemus, q̃ in exiſtentiũ gñationẽ nemeros harmonicos Pythagorici ſumebant, in oſsiũ igitur generationẽ umit octo, quia octo primus cubus eſt, terræ aũt figuram cubicam tribuunt, non quia terrę figura ſit cubica, ſed propter eius immobilitatẽ. q̃ igitur oſſa terrena ſunt, ideo in eorum gñationem cubũ merito aſſumpſit, ex harmonicis autem numeris cubus componitur, habet. n. latera duodecim, octo angulos, ſuperficies ſex. ſi ergo duodecim cõferantur ad octo, rõnem ſeſquialteram habent, ſi vero ad ſex, duplam, ſed octo ad ſex habet rationẽ ſeſquitertiam. rõnes autem harmonicas faciunt hi numeri, ratio. n. dupla eam, q̃ diapaſon dicunt, harmoniam facit. vocatur autẽ diapaſon, q̃ ex ſeſquialtera, & ſeſquitertia ratione componitur, nam quando chordæ ſic ſe habẽt, vt prima ad ſecundã ſeſquialteram rationem teneat, ſecunda vero ad tertiam ſeſquitertiã, tũc ad tertiam prima duplam rationem tenebit, quemadmodũ duodecim ſe habet ad ſex. diapaſon igitur vocatur, vt ea, quæ oẽs harmonicas rationes habet, quæ autem eſt in ſeſquitertia ratione harmonia, ea diateſſaron vocatur, duæ. n. ponantur. latera igitur in ſubiecto cubo ſunt ab A vſque ad M, anguli vero ab N, vſque ad V. q̃ autem pertinet ad ſuperficies, id eſſe. 6. manifeſtum eſt, cum. n. tres dimenſiones ſint, vnaquæq; duos terminos habet, q̃ autem octo ſit cubus, id patet. cubus eſt. n. qui tres dimenſiones habet æquales, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, ſic aũt menſuratur, accipiamus vnum dimenſionis latus, & id in ſe multiplicemus, vt ſi latus vnũquodq; habeat trium vlnarum, vnum in ſe multiplicemus dicẽtes ter tria nouẽ, deinde rurſus in id, q̃ factum eſt, latus multiplicantes ter nouẽ viginti ſeptem ſolidarum vlnarum cubum eſſe dicimus. ſic igitur & in numero, q̃n. n. tres numeri æquales in ſe multiplicati fuerint, qui ſit ex illis cubus eſt, vt bis duo quatuor, & bis quatuor, octo. Quãobrem definiunt ipſum dicẽtes cubum eſſe numerum æqualem æqualiter æqualem. rurſus etiam qui tetragonum numerũ fecerit, ſi in tetragonum multiplicatus fuerit, is cubum facit, omnis autẽ numerus in ſe multiplicatus tetragonum facit, bis duo, quatuor, & bis quatuor, octo (Terra aũt concinna) cõcinnam dixit, vt quæ cubica eſt, nãq; ex harmonicis numeris cubus conſtat (in cauis pectoris) pro in cauis latis, nam pectora aliis partibus ipſius aĩalis latiora ſunt. quemadmodum aũt Vulcanum poeta fingit in fornacibus æs, atque aurum, & raliqua fundentem, ſic & ipſe Emped. fornaces cauas terræ ſupponit. (Aegles, & fluxus binas cepit de partibus octo.) dicit autẽ duas aeris, & aquæ partes terræ iniectas eſſe. per fluxum aũt, q̃ nomen à fluo deriuatur aquæ, & aeris liquidum ſigñat, per illud autem, q̃ ait ægles, trãſparens ipſum notat, Aegle. n. ſplendorem ſigñat, bisq́; duas, inquit ignis, reliquæ igitur duæ terræ erunt, quot aeris, & aquæ, partes terræ iniectę, ſic diuiſim accepit, & ĩ cauis cõmiſcuit, ſed quia oſſa arida, atq; alba ſunt, ideo terræ, atq; ignis plus accipit, duas quidẽ terræ partes, ignis vero quatuor, igneæ nãq; ſubſtantiæ albũ tribuunt, vtriuſq; aũt liquidarum ſubſtantiarum, ſ. aeris, atq; aquæ *ἑνὰ* partem vnã, item aliter, ſi opus erat, vt numerus octo in numeros harmonicos diuideretur, non id poterat fieri vt in alios, quã in quos diuiſus eſt, diuideretur, eum. n. in quatuor diuidi oportebat, vt vnicuiq; elemẽtorum quædam pars tribueretur, inæqualia autem nõ oportebat ob dictam rationem, relinquebaẽ igitur vt vel in duas ternitates, & duas vnitates, vel vt ipſe partitus eſt, diuideretur, verũ rõnem harmonicam duæ ternitates inuicẽ non habẽt, quemadmodum neq; duæ vnitates, ibi ſane plures habitus harmonici ſunt, etenim ad vnitatem quaternitas, & dualitas ad vnitates harmonicam rõnem ſeruat.

Pręterea autẽ cum multipliciter dicaẽ id, quod eſt (ſignifi- Tex.78.
cat. n. hoc quidẽ quid, illud vero quantum, vel quale, vel aliquod aliud ex diuiſis prædicamentis,) vtrum ex oĩbus erit aĩa, an non? at non videntur cõia oĩum eſſe elementa, Num

igitur quæcũq; ſunt ex ſubſtantiis, ex hiſce ſolis? quõ ergo cognoſcit & aliorum vnumquodq;? an dicent vniuſcuiuſq; generis eſſe elementa, & principia propria, ex quibus anima conſtet? erit igitur & quantitas, et qualitas, & ſubſtantia, ſed impoſſibile eſt ex quantitatis elementis ſubſtantiam eſſe, et non quãtitatem, dicentibus itaq; quod ex omnibus, hacq;, & huiuſcemodi alia accidunt.

Si ſimili ſimile cognoſcit, neceſſe eſt ipſam ex elemẽtis eorum, q̃ ſunt, eſſe, q̃m inquit multa ſunt entia, diuiduntur autem in decem prædicamenta, cognoſcit autẽ omnia, quæcunq; ſunt, anima. vel neceſſe eſt decẽ prædicamentorum cõia quædã eſſe principia, & elementa, ex quibus anima exiſtens. quæcunq; ſunt, oĩa cognoſcet, vel cum principia cõia non ſint, ſed vniuſcuiuſq; prædicamenti propria principia veluti ſubſtantiæ, materia, & forma, quantitatis autem ſiue continua quantitas, & diſcreta, ſiue punctus, & vnitas, punctus.n. continuæ q̃titatis principium eſt, diſcretæ vero vnitas, & ſimili mõ cum ſint aliorum vniuſcuiuſq; principia quædã. Prædicamentorum autem nũc principia dico, quę elementaria, & ſimul cõſtituta ſunt, quemadmodum quoq; lapidis fortaſſe principium, & ſuba eſt, quatuorq; etiã ſunt elementa, aut igitur ex oĩbus prędicamentorum principiis erit, aut ex his, quæ ſubſtantiæ ſunt. ꝙ ſi de ſubſtantiæ principiis erit aĩa, quõ aut quantitatem, aut qualitatem, aut alia prædicamenta cognoſcet? ꝙ ſi ex principiis q̃titatis erit, aut ex aliquo alio præter ſubam, quõ ex principiis quantitatis ſubſtantia fit? nam ſi aĩa ſubſtantia eſt, & econuerſo. quõ reliqua prædicamenta cognoſcet? ꝙ ſi ex oĩbus prædicamentorum principiis, ipſa quidem & ſuba, & quantitas, & qualitas, & vnumquodq; ex aliis prædicamentis erit, ſed hoc nequaquam fieri poteſt, quia q̃titatis elementa quantitatẽ faciunt, & qualitatis qualitatem, & in reliquis ſimili modo, ſed impoſſibile eſt vt aĩa, cũ ſit ſubſtantia, q̃titatem, aut qualitatem faciat. Qđ ſi quiſpiam dicat aliud quidẽ eius eſſe ſubſtantiam, aliud vero q̃titatem, aliud autẽ qualitatem, & aliud vnumquodq; aliorum, is mihi dicat quõ ex his vna erit aĩa: ex his.n. nullum compoſitum fit vnum, præterea autem ſi eiuſdem generis erit aĩa ipſa ſibi, qualem animæ particulam, aut potentiam quali prædicamento reponemus fingere impoſſibile eſt. id igitur relinquitur vt cõia decem prædicamentorũ elemẽta eſſe dicamus, de quibus fieri non poteſt vt ſit anima, nullum nãq; eſt decem prædicamentorũ cõe genus, ſed ipſa ſunt inter ſe diuiſa, neq; cõi vlli generi coniuncta, de ipſis nãq; ens æquiuoce prædicatur, ꝙ ſi quiſpiam dicat eſſe & quãtitatem quãdam, & qualitatem cum ſubſtantia coniunctã adeo, vt poſſit exiſtens ſubſtantia accipi, & quantitatis, & qualitatis, nãq; ignis vt corpus exiſtens habet conſubſtantialẽ, ſibiq; formam facientẽ trinam dimenſionem. vt ignis autem calidam, atq; aridam qualitatem tenet. ad hoc igiť dicamus quod etſi hoc eſſet, vellemus id ſcire, quõ quæ ſub reliquis prædicamentis continenť res ipſa cognoſcet? deinde etſi quædam q̃titas, & qualitas eſt quãdam ſubſtantiam informans, attamen hoc vt accidens quantũ, & quale ꝙ accedit, & recedit ab eo, niſi ex principiis quãtitatis, & qualitatis extiterit nequaquam cognoſcet. Dicentibus autem, Inquit, ex principiis eorum, quæ ſunt, eſſe animam, hæc accidunt abſurda. præterea etiam ex dictorum ſimilitudine multa alia, quæ eos conſequuntur, inueniri poſſunt.

Tex. 79. *Abſurdum autem eſt dicere quidem impatibile eſſe ſimile ab ſimili, ſimile autem ſentire ſimile, & cognoſcere ſimile, ſentire autem pati quoddam, & moueri ponunt atque ſimiliter intelligereq;, & cognoſcere.*

Illi inquit ponunt ſimile non pati ab ſimili, ꝙ & verũ eſt, nõ.n. ꝙ aridum eſt ab ſimiliter arido patietur, neq; humidum ab ſimiliter humido, neq; ex aliis aliquid. nã ſi lucerna ab lampade magna extincta patitur, nõ vt ſimile, ſed vt diſſimile patitur, vel ut à fortiori ĩbecillior. ꝙ ſi ab ſimili ſimile non patitur, quõ rurſus inquiunt qđ ab ſimili ſimile cognoſcitur? nam cognoſcens faciente cognito patitur, & ſenſibile facit in ſenſorium diſgregans ipſum, vel congregans, vel ſimpľr mouens, & cognoſcens à cognobili moueť, vt illis etiam vr̃, nam ſentire q̃iam, ipſi moueri dicunt, quamobrẽ ſi ab ſimili ſimile non patiť, facit aũt, & patitur cognitũq;, & cognoſcens, id ſequiť ꝙ ab ſimili ſimile non cognoſcitur. ipſe etiam in lib. de Gene. & Corru. ait, quodcũq; à quocũque nõ pati, neq;.n. penitus diſſimile facere ad diſſimile, neq; omnino idem eſſe, ſed oportere agens, atq; patiens partim quidem ſimile eſſe, partim vero diſſimile, potentia quidem ſimile, actu vero diſſimile. facit.n. in frigidum calidum, cum quidem potentia ſit calidum, actu vero frigidum, quãuis autem valde calidum in mediocriter calidum faciat, non tamen vt calidum facit, ſed vt frigidum, ꝙ.n. minus eſt calidum, frigidi particeps eſt. igitur ex his inducit eos ſibiipſis contraria dicere, qui ſimili ſimile cognoſcere animam dicunt, quique ſimile ab ſimili impatibile eſſe volunt.

Multas autem dubitationes, & difficultates etiam habent dicere, quemadmodum Empedocles, quòd corporeis elementis vnaquaq; cognoſcuntur, et aduerſum ſimile, teſtatur nũc dictum: quæcunq;.n. inſunt in animalium corporibus ſimpliciter terræ, vt oſſa, nerui, pili, nihil ſentire videntur, quare neque ſimilia, quãquam oportebat.

Hoc dicere ꝙ ab ſimili ſimile cognoſcitur, vt ait Empedocles, terra etenim terrã vidimus: & ſi hoc alius quiſpiam dicit, multas quidẽ dubitationes, & abſurditates habere iam probatum eſt, maxime aũt confutabitur ab eo, ꝙ nunc eſt dicendum, nunc.n. dictũ dicit, pro dicendum eſt, id.n. ſignĩat hæc coniũctio, cauſalis.n. quæ ſubinducitur ſic, quæcunq;.n. ſunt, & reliqua. nam ſi propter hoc, terra etenim terrã vidimus, quia ab ſimili ſimile cognoſciť, oportebat vt quæ terræ magis eſſent propinqua, ea magis terrã cognoſcerent, at cõtrarium nũc eſt, nam quæ ſunt in nobis magis terræ participãtia.ſ. pili, & oſſa, & vngues, cum ſenſu penitus careãt, nullo mõ (vt patet) ſimilia ſentiũt, atqui, ſi ab ſimili ſimile cognoſcitur, oportebat vt ea ſentirẽt, & magis ipſam terrã cognoſcerent, non eſt igitur ille ſermo verus. ꝙ ſi qs nũc, & iam dictum interpretetur, ad id, ꝙ cõtinuate dictum eſt, accipi poteſt. hoc.n. ꝙ ab ſimili ſimile pati nõ poſſit, atq; ſentire eſſe, vt etiam ipſis vr̃, pati aliqđ, & moueri, maxime arguit eum ſermonem, quo ſimile ab ſimili cognoſci dicitur. Verũ (quemadmodum dixi) quia infert enim coniunctionem, magis eum hoc nunc dictum, ad ea, quæ inducuntur, dicere putemus.

Præterea autem vnicuiq; principiorum ignorantia magis, quam intellectio aderit, cognoſcet.n. vnum vnũquodq;, multa autem ignorabit, omnia nãq; alia.

Nam ſiquidem terra terrã vidimus, vndaq; vndas, id ſequitur ꝙ vnũquodq; principiorum ſi cognouerit vnum, plura ignorabit: quare ignorantiæ magis quã cognitionis elementa cauſa erunt, hoc aũt argumentũ nõ in abſurdum, ſermonẽ ferre videtur, ſed illud dicere ſolum ꝙ hanc opinionem ſequitur. Quid.n. eſt hoc abſurdum,

ſurdum,

ſurdum, ſi vnumquodq; vnum cognouerit, at ignorabit alia? etenim ſi tãgibile tactus cognoſcit, at viſibileq́; & audibile, & odorabile, & guſtabile ignorabit, & alij ſenſus eodem modo. ſed abſurdum, ꝙ eſt in concordia, demonſtrare magis hoc argumentum videtur, de qua concordia, quæ ſequuntur inducit, & ideo in elementis aliorum præſumptum eſt, vt quod in concordia conſequens eſſet, illud induceret.

Tex.80. *Accidit autem Empedocli etiam imprudentiſſimum eſſe Deum, ſolus enim elementorum vnum non cognoſcet, ipſam contentionem: mortalia vero omnia eam cognoſcunt, ex omnibus enim eſt vnumquodque.*

Hoc etiam inquit abſurdum Emped. opinionem ſequitur, ꝙ illi Deus oĩbus concretis mortalibus imprudentior erit. cum nãq; omnia ex quatuor elementis cõpoſita ſint, atq; etiam ex concordia, & diſcordia, cũq; ea de cauſa cognoſcant oĩa, ꝙ omnium principia habeant, Sphærus, quẽ Deum vocat Empedocles, diſcordię minime particeps ipſam diſcordiam non cognoſcit; ſic nãq; illi ex concordiæ continentia cõtingit, mortalia vero cũ ſint ex oĩbus elementis, omnia cognoſcant, ea de cauſa ait: Terra etenim terram vidimus: & amore amorem, & diſcordia diſcordiam duram. quidam vero in concordia Deum interpretati ſunt, quia Deus quẽ dicit (is autẽ illi cõcordia eſt) diſcordiam, veluti quæ cõtraria eſt, haud cognoſcit. vnde illorum cõpoſitorum. quæ hanc ipſam diſcordiam cognoſcũt imprudentiſſimus erit. Quod ſi quiſpiã dicat, ꝙ neq; reliqua elementa ipſam cognoſcent, is etiã ſermo abſurdior eſt, at concedamus alia elementa cognoſcere concordiã, quę in ſe horum vnumquodq; habeat, vt & ipſa cognoſcat. & ſi quis hoc concederet, elementa eſſe inter ſeſe, diſcordiã ſane in ſe non cõtinebunt. ſic. n. ſimul contraria erunt, ꝙ quidem fieri non poteſt. ꝙ autẽ in Sphæro interpretantur, id accommodatius videtur: bene etiam Alexan. notauit id eſſe argumentũ probabile. non. n. Deus imprudentior eſt, cum peiorum compræhenſionem non habeat, nãq; melius eſt ipſa meliora ſola compręhendere, quæ autem peiora ſunt ignorare.

Tex.81. *Omnino autem qua de cauſa quæ ſunt omnia animam nõ habent? quoniam omne aut eſt elementum, aut ex elemento vno, aut ex pluribus, aut omnibus. neceſſarium enim eſt vnũ quid cognoſcere, vel quædam, vel omnia.*

Id ſane, nam ſi elementa ſunt anima, oĩa autem, quæ ſane, ex elementis ſunt, at omnibus, aut quibuſdã, aut vno, veluti glacies ex vna aqua: oportebat oĩa animata eſſe, & ſenſitiua, & vnũquodq; compoſitorum corporum vel oia cognoſcere, quæ ſunt, ſi ex oĩbus eſſet, elementis: vel quædam, ſi ex quibuſdam: vel vnum, ſi non eſſet compoſitum, ſed ex vno elemento veluti glacies.

Tex.82. *Dubitauerit autem quiſpiam quid nam ſit vniens ipſa, materia enim videntur elementa eſſe, maxime enim præcipuum illud eſt, quòd continet, quicquid nam ſit, animam autem eſſe quid melius, & dominans impoſſibile eſt, at etiam intellectu magis impoſſibile.*

Qm̃ animã ex elementis conſtare dicebant, ea autem diſcreta ſunt & materiei rõnem retinent, ſiquidem non ſimplr̃ elementa aĩam dicebant, ſed ex elementis quid vniens: inquit hæc elementa, quæ in animæ gñationem conueniunt. ꝙ ſi vna cum ſit aĩa ex pluribus eſt elementis, ꝙ igitur eius vnionis cauſa erit, id quidem erit anima. in quibus vero aliud quidem continens eſt, aliud vero contentum, in iis, ꝙ cõtinet, id primum natura eſt, & pulchrius eo, ꝙ continetur. quare ſi in compoſito aĩa eſt continens, & pręcipuum, qñ. n. illa abiuerit, qđ compoſitum eſt, illud intercidit, ꝙ autem continet, illud idẽ imperat natura, anima igitur ipſa dominatur, elementa autem quæ ex aĩa vnionem, & continuitatem habent, ea ſm̃ tenẽt ordinem: quare anima magis, q̃ elementa, primigenia eſt, ætenim in ĩs, quæ ſunt ex materia, & forma, ꝙ primigenium magis eſt, & natura primum, illud eſt forma. nãq; propter formam materia eſt, ſiquidem forma eſt, cuius gratia eſt materia, & materia, quæ fit cã ipſius formæ, quæ vt ſuſcipiatur, ipſius aptitudo materiæ paratur, in animatis autem anima ipſa forma eſt, aĩa igitur natura primum eſt. At illi elementa omnium eſſe principia dicunt, & eius, ꝙ animam continet elementa cõtenta dicunt eſſe cauſam, atq; principia. ſic aũt fuerit argumentum. ꝙ maxime præcipuum eſt, illud continet, anima autem maxime pręcipua eſt, anima igitur continet: ꝙ autẽ continet, illud eſt magis primigenium, magis igitur eſt aĩa primigenia, nõ igitur omnium quęcũque ſunt, elementa principia ſunt. ꝙ autẽ ſit anima aliquid melius, atq; imperans, fieri non poteſt, nãque anima hoc quidem corpore, atque etiã ſpiritu precioſior eſt, at intellectu ſolum nõ eſt antiquior, ſed intellectus anima precioſius, & antiquius eſt, vt qui ſubſtãtiam ſeparabilem tenet, vnde maxime omnium ſm̃ naturã intellectus principale eſt. quomodo igitur illi elementa dicunt? illud enim dicere conſentaneum eſt, quod id precioſius eſt, quod & natura antiquius eſt.

Maxime enim conſentaneum eſt hoc eſſe antiquiſſimum, & dominum ſecundum naturam, elementa autem dicunt prima eorum, quæ ſunt, eſſe.

Manifeſte igitur etiam per hæc eſſe intellectũ ſeparabilem Ariſto. vult, ſiquidem eũ eſſe anima antiquiorem dicit, intellectum autem aĩam rõnis participem vocat, at animam reliquam noĩat. Hinc autem habes eorũ ſolutionem, de quibus cũ dubitauiſſet, ſuperius dubitatiõnem nõ ſoluit, cum. ſ. dixiſſet aĩæ motus corporis temperamenta ſequi, hoc. n. tunc euenit, cum præter naturam ſe habet homo: qñ. n. non dominatur intellectus, cuius quidem ſm̃ naturam eſt id, ꝙ eſt principale, conuerſo ordine potentiæ ipſius animæ corporis temperamenta ſequuntur. ſed quando intellectus dominatur, tunc, quia ſm̃ naturam ſe habet homo: nõ amplius animæ potentiæ temperamenta corporis conſequuntur, at ipſum corpus animam ſequitur.

Omnes autem qui, quia cognoſcat, & ſentiat anima ea, quæ ſunt, ex elementis eſſe dicunt ipſam, & maxime motiuũ, non ij de oĩ dicunt anima, neq;. n. quæ ſentiunt omnia motiua, videntur enim eſſe quædam ſtabilia animalium in loco. Tex.83.

Qm̃ qui de anima dicũt, eos in tres partes diuiſit, nãque & eos, qui motiuum, & qui ſenſitiuũ, quique reſpiciunt incorporeum, propoſuit: quia etiam vnamquãq; harum opinionum priuatim redarguit: nã quemadmodum à me iam dictum eſt, vniuſcuiuſq; aliud quidem admittit: aliud aũt vituperat. ꝙ. n. mouens aĩam & ſenſitiuum dixerũt, quodq́; eam q̃ maxime incorporeum eſſe oportere putauerũt, id admittit. vituperat aũt, alios quidem, ꝙ oportere putauerint eam mouere, quia moueretur. alios aũt ꝙ eam ex principiis eſſe dixerint, quia ſimili ſimile cognoſceret: alios vero, ꝙ cum mẽte bene eam eſſe incorporeũ concepiſſent, hac cogitatione minime contenti, & delati ſunt, vt eã corpus ſubtiliũ partium eſſe dicerent. Quia igitur vnãquãq; harum opinionum priuatim redarguit, oſtenditq́; illud abſurdum,

ꝙ vnãquãq; ſequitur, nunc ad oĉt argumentum quoddam cõe intendit, accidit.n.inquit hiſce omnibus, vt nõ de omni anima diſſerant, & quidem qui eã maxime motiuum, aut ſubtiliſsimarum partium corpus eſſe dicunt, vtriq;, ꝙ moueat, animam deſignantes, nihil quidẽ neque de anima plantali, neq; de plantanimalibus dicent, non.n. horum anima, quia moueat, deſignatur, nullum nãq; horum ſm locum mouetur. & quidem de plantis id patet, at fortaſſe plantanimalia moueri videbunt, veluti ſpongiæ, ſed motus ille localis non eſt, haud.n.locum mutat, ſed veluti contraĉtio quædã eſt. at illi enim motum accipiebant, qui in omnibus rebus de loco in locum mutare facit, at integritates horum ſunt immobiles, qui vero in cognitiuum & ſenſitiuum reſpexerũt, illi quoque de plantali nihil quicquam dixerunt, nam plantæ animatæ quidem ſunt, verum neque ſentiunt, neque cognitionis participes factæ ſunt.

At quidem videtur hoc ſolo motu mouere anima animal ipſum.

Cum dixerit eos, qui in motiuum reſpexerunt, omni de anima non diſſerere, neq;.n.de plantarum, neque de plantanimalium anima dixerunt, quæ quidẽ plantanimalia ſenſum participant, motum vero localẽ nequaq̃, ne quiſpiam dicat moueri etiam talia, nãq; & plantæ, & plantanimalia alterantur, atq; augentur, hac de cauſa adiecit, hoc ſolo motu, videlicet motu locali anima mouet animal ipſum. quare ſi hoc ſolo motu mouet aĩa, illi quia motiuo eam diffiniunt, id quidem de omni aĩa nõ dixerint, neq;.n.alteratio, neq; augmentum motus aĩæ ſunt, id autem ex eo patet, ꝙ inanimata quoq; augentur, vt lapides, & mutantur vt omnia, quæ ſunt in generatione, motu autem locali, qui fit ex ſe, & ſecũdum appetitionem ſola animalia mouentur. Quod ſi etiam illorum motuum vnoquoque, quatenus animal eſt aliquando moueatur, non tamen illud ex anima, ſed ex quibus fit extrinſecus, vel enim ab ſenſibilibus, vel ex intelligibilibus, vel ex aggregatoq́; & creſcente, ſecundum animam quidem quatenus animal eſt, ſecundum vero appetitionem, nõ modo quatenus eſt animatum, verum ab anima etiam moueri videtur.

Similiter etiam quicunque intelleĉtum, & ſenſitiuum ex elementis faciunt. apparent enim plantæ viuere non participes lationis, neque ſenſus, & animalium multa intelligentiam non habent.

Cum demõſtrauerit eos, qui animã definiunt à motu, non de oĩ anima dicere, nunc rurſus id oſtendit, ꝙ neq; definientes ipſam à cognitione, de omni aĩa diſſerunt, quia cũ ſenſumq;, & intelleĉtum ipſam aĩam dicerent, qui eam ab cognitione definiebant, proptereaq́; ex elemẽtis illã conſtituerent, hoc mõ dixit. ſic.n.aperte Democritus dicebat, Anax.quoq; dicere videbatur, illi igitur de omni anima nequaquam loquuntur, neq;.n.id illi dicerent de anima, quæ neque ſenſum, neque intelleĉtum habeat, ſenſus enim, & intelleĉtus ſunt partes animæ, quæ vim cognoſcendi habent. Quare neque illi etiam de plantali diſſerunt, nõ.n.plantæ ſentiunt, & hoc quidem cõe eſt his quique motiuum, & qui ſenſitiuum dicunt, nam plantæ neq; ſentiunt, neq; mouentur. At qui ſenſitiuum dicunt, ij de pluribus dicere videntur, nam plantanimalia quoq; compleĉtuntur quæ illi, qui motiuum dicebant, nõ compleĉtebantur, at quiſpiam contra illos, dubitauerit, quid ita ſi ex elementis aĩa eſt. vt cognoſcat, aliæ quidem animæ ſentiũt, & intelligunt? aliæ autem ſentiunt ſolum? idem quoq; aduerſus eos, qui motiuum dicunt. dicere conuenit, quid ita enim, cum ſit anima eiuſdem naturæ, aliæ quidem localiter mouentur, aliæ vero non?

Quod ſi quiſpiam hæc cõcederet, & poneret intelleĉtum quandam partem animæ, & identidem ſenſitiuum, neque ſic quidem dicerent vniuerſe de omni anima, neque de tota, neque de vna. Tex.84.

Videlicet ſi intelleĉtum oĩs animæ partem eſſe conceſſerimus, etiam ſenſitiuum, vel vt idem ſit, vel vt hæc eadẽ cõcurrant adeo, vt vbi ſit ſenſus, ibi ſit intelleĉtus, quemadmodum dicere Pythagorici videbãtur, qui in omne corpus aĩam traducebant, non tñ, qui ab cognoſcendo animæ ſubſtantiam definiunt, hoc modo, de oĩ anima id comprobare poterunt, non.n.plantalis animæ natura ea eſt, vt cognoſcat, & ſentiat, non igitur de omni, neq; de vna tota nam ſi etiã quammaxime intelleĉtumq́;, & ſenſum oĩs anima habeat. at etiam nutritiuam, & augmentatiuam, & gñatiuam potentias habet, quæ quidem ab cognoſcendi potentiis aliæ ſunt, atq; in oĩbus habentibus animam, manifeſtius, q̃ illæ ſunt, de quibus nihil illi dicunt, at neq; etiam de ea, quæ localiter mouet, ideo ſi hæc in omni animato ſunt, & ſi illi de illis nihil dicunt, id ſequitur, ꝙ neq; de vlla tota dicũt. nãque in vnoquoq; indiuiduo velut vna quædam anima eſt, quæ pluribus potentiis, aut partibus vtit, de quibus omnibus cum non dicant, neq; de vna tota dicant neceſſe eſt: & hoc fortaſſe ſolutio diſſentientis eſt, ne.n. quiſpiam pro his qui animam cognitiuum ponunt eſſe reſpondens dicat non eos de omni anima, verum de humana ſermonem facere, cuius propriũ eſt cognoſcere, propterea inquit, neq; de vna tota ſermonem faciunt, nam ſi humana animam nõ omnis in ſe tota cognitiua eſt, (in eadem nãq; eſt & iracũdum, & appetitiuum, & plantale, quorum nullum ſenſus particeps eſt,) igitur neque de tota humana diſſeruerunt.

Hoc etiam admittit ſermo, qui fit inus, quæ carmina Orphei dicuntur, dicit.n.animam ingredi reſpirantibus latam à ventis. impoſſibile autem eſt plantis hoc accidere, & animalium quibuſdam, ſiquidem non omnia reſpirant.

Quæ dicũtur inquit, qm̃ ea nõ videntur eſſe Orphei carmina, quemadmodum ipſe etiã in libris de pħia dicit, ipſius etenim dogmata ſunt. hæc autẽ, aſſerit, nomen melius acceſsit, quod latius explicarentur. ibi igiẽ dicit animã penitus à ventis portatam reſpirari ab aĩalibus. Quare neq; hic de omni anima ſermo eſt, nõ enim animata omnia reſpirant, non inſecta, non plantæ. Dicunt autem carmina ænigmatice ſignificare ꝑ reſpirationem corporis animam ſuſcipientis aptitudinẽ, quia reſpitatio calidum naturale refrigerans tẽperatum facit, ventos autem potentias quaſdam ſignificare aiunt, ꝑ quas ab vniuerſali operatione in generationem anima deducitur, quam operationem ab hoc particulari corpore, & generatione liberata operatur.

Quod quidem latuit eos, qui ita crediderunt, quòd ſi oporteat animam ex elementis facere, non oportet ex omnibus, nãque ſufficiens eſt altera pars contrarietatis ſeq; ipſam indicare. & oppoſitam etenim recto & ipſum & obliquum cognoſcimus. index enim amborum regula eſt, at obliquum neque ſui, neque recti. Tex.85.

Latuit inquit eos, qui animã, vt cognoſceret, ex elementis faciebant, ꝙ eam eſſe ex oĩbus non oportebat, verum ſatis erat eam ex altero cõtrariorum conficere, nãq; alterum contrariorum ſufficiens eſt, & ſeipſum, ꝙ congruat, cognoſcere, & cõtrarium, & priuationem, &

illud

illud qđ minime congruat, vt inqt in recto, & obliquo ſe habet, nã recto rectum cognoſcitur, quia congruunt inter ſe, obliquum vero nequaq̃ neq; ſibi ipſi conuenit. eſt.n.infinitum obliquum, neq; vno recto ꝓpter obliquitatis infinitatem congruit. Sil'r vt ignorantiam cognoſcamus, non indigemus ignorantiæ, verum ſcia ſeq; ipſam, & ignorantiam cognoſcit. ſimili quoq; modo in viſu, & cæcitate, vel ſtamen hic, quia ꝑ priuationem, & habitum ſit appoſitio, ad vtriuſqua cognitionem ſolo habitu opus eſt, quia autem infinita priuatio eſt, & nihil aliud, q̃ formæ abſentia eſt, ideo merito formę cognitio eſt, & ipſius formæ & priuationis cognitio. hoc.n. priuatio eſt, ꝙ habitus non eſt. at ſane in cõtrariis, quorum vtrũq; informatum eſt, & naturã definitã habeat, non ſatis eſt hoc dicere, ꝙ non eſt hoc. nam ſiquidẽ album cognoſcerem, ignorarem idem nigrũ. poſt ea quiſpiam diceret nigrum eſſe, ꝙ album nõ eſt, album quidem.ſ.imaginatio tolleret. in infinitate autem reliquum eſſet, vt in priuatione, cũ nõ haberet, vbi ſiſteret. Oportet aũt ſiquidem cognitio nigri futura ſit, ipſius naturã nigri imaginatione circunſcribi. ſorte igitur qm in elementis quoq; alia quidem ſunt actiua, ĩmo informatiua ignis, & aer, alia vero materialia magis, & paſsiua, vt aqua, & terra, quæ ſm formam ſunt ordinata, quæque actiua ea erant ad aïæ ſubſtantiam ſufficientia, nãq; hiſce alia quoq; abſentia cognoſcebat. ex analogia igitur ſermo ſumptus eſt, ꝙ ſi forma, & priuatio ibi eſt, forma ipſa, & formam, & priuationem cognoſcimus: ꝙ autem peius eſt in contrariis, priuationis & materiei rõnem tenet. altero igiť contrariorum correſpondenti forma alterum quoq; cognoſcemus. quod quidem priuationi conuenit, non aliqñ etiam vt contraria ſufficit in contrariorum cognitionem alterum. ſiquidem ſcia eſt vna cõtrariorum. Qñ.n. contrarium dico, id patet, ꝙ quaſdam paſsiuas cõtrarietates cognoſcam. quare ſi album cognouero, qđ eſt viſiuum diſgregatiuum, hoc videlicet & contrarium nigrum cognoſcam: nam diſgregationi congregatio contrarium eſt. igitur albo erit cõtrarium congregatiuum. quare ſi in aliquem cõgregantem inciderem, & ſi non conſequerer ipſum cognoſcẽs cognoſcendo ꝙ album diſgregat, hoc cognoſcerẽ, & ſuperueniens nigrum, quia albo cõtrarium eſt. ſic igitur ex vno elemento eſſe animam ſufficiebat, velut ex igne, nam ſi hoc eſt, calidum, & ſiccum, videlicet quando in reliqua elementa incidero, quæ huic diſpoſitiones contrarias faciunt, contrarietate ea, quæ ſe ad hoc habet, illa quoq; cognoſcam. propterea ex vno elemẽto facere animam ſufficiebat, in vnoquoque enim elemento duarum contrarietatum ſimul altera pars eſt.

Tex.86. *Et in toto quidam ipſam mixtam eſſe dicũt, vnde fortaſſe & Thales ratus eſt omnia plena deorum eſſe. hoc autẽ quaſdam dubitationes habet, quæ.n. de cauſa in aere, vel in igne cum ſit anima, nõ facit animal? in mixtis autem facit, et maxime cum præſtantior in his eſſe videatur? quæſiuerit etiam quiſpiam, qua de cauſa quæ in aere eſt anima, ſit ea, quæ in animalibus eſt, melior, & immortalior.*

Aliam de anima opinionẽ exponit. putauerunt inqt aliqui aïam in omni corpore mixtã eſſe, vt oẽ ſit animatum corpus, & ex hac opinione ipſum Thalen oïa eſſe Deorum plena putauiſſe, credentes ipſius Thalæ opinionem eſſe, ꝙ vbiq; Deus eſſet localiter, vel quod animam ipſam eſſe Deum ſuſpicaretur, vel diuinæ portionis eam eſſe putaret. Tale quoque eſt illud Arati.

Omnes quæque viæ omnipotenti ſunt Ioue plenæ,
Pleni omnes hominum conuentus, & mare plenum,
Portusq́;, & cunctis magnus dat Iupiter vſum.

Stoicos etiam eſſe eiuſdem opinionis dicunt, corpus .n. numen eſſe putabant. qđ igitur Deum eſſe localiter vbiq; putent, id quidem abſurdum eſt, & præter rationem, ſiquidem neq; Deum corpus eſſe poſsibile eſt, qñ etiã ſenſuum eſſe incorporeum demonſtratũ eſt, & hoc eſt, aduerſum ꝙ Ariſto. inſtantia eſt, operationibus ſane vbiq; eſſe neceſſe eſt, ſiquidem ipſe eſſe omnium demonſtratur, ſic quidem cognoſcimus.

Omnia plena Deis, cunctis in partibus illi,
Sunt aures, & per terram, & per ſaxa, virumq́;
Ipſum, occultauit quãcũq, in pectore mentem.

Contra igitur hanc opinionẽ, quę in oï animam eſſe dicit, primum quidem dubitat, quid ita cũ ſit in oï corpore anima: alia quidem ſunt aïalia, alia vero nõ? atqui oportebat vt omnia eſſent animalia, ex ſimplicibus aũt nihil eſt animal, velut elementa, quæ qdem magis eſſe animalia oportebat, nã quę in igne aut in aere eſſet anima, ea cõpoſitis melior eſſet, veluti quæ in purioribus, & ſubtilioribus corporibus exiſteret, vnde etiam magis eius actiones apparere debebant, hoc aũt velut ab illis dictũ cõmemorat, ꝙ in igne, atq; aere purior, atq; immortalior eſt anima. debebat igitur magis q̃ compoſita interlucere, & ad hoc ipſum dubitat, qũo quæ eſt in elementis, animam meliorem, & magis immortalẽ eſſe dicãt, ſimiliter.n. cum compoſitis ſimplicia corrũpontur, & alterantur, & mutantur. quæ igitur cauſa eſt, vt animæ, quæ ſunt in his, ſint magis immortales?

Accidit autem vtroque modo quòd abſurdum eſt, & præter rationem: nãq; dicere animal ignẽ, aut aera præter rõnem eſt: & non dicere animalia, ſi inſit aïa, abſurdum eſt. Tex.87.

Quoniam dixit cum ſit anima in elementis, qua de cauſa non ſunt animalia, nunc ait, ꝙ vtrum dent ex his, abſurdum, fineſq́; rationis egrediens eſt id quod ſequitur, nam ſi animalia ea eſſe dicant, is quidem ſermo ſtolidus, & temerarius eſt, qui quidem facillime ab ſenſu conuinci poteſt. id etiam abſurdum eſt, ſi in ipſis anima ſit, ea non eſſe animalia, talem nãq; animam ipſis videlicet ineſſe, dicebant, qualis eſt animalium anima, quæ autem ſubinſeruntur, id ea declarant.

Putaſſe autem videntur animam eſſe in his, quia totum cum partibus eſt eiuſdem ſpeciei. Tex.88.

Quomodo adducti ſunt illi vt elementa dicerẽt animata, nunc ipſe declarat, ratiocinabantur.n. ex hoc, ꝙ elemẽta ſimilaria ſunt, & ideo totũ cũ partibus eſt eiuſdem ſpeciei, partes aũt totorum elementorum, quę ſunt in aïalibus, animatæ ſunt, igiť ex neceſsitate etiam tota animata erũt. nam ſi pars animata eſt, & totum parti ſimile eſt, id ſequitur, vt totũ quoq; ſit animatum, propterea.n. eſſe animalia animata ꝙ quãdam totius corporis partem vnumquodq; habeat.ſ. aut aeris, aut ignis, aut aliorum, quæ in eo ſunt, ꝙ ſi ea animata ſunt, hæc etiam conſequenter animata eſſe debent. quæ autem hunc ſermonem abſurda ſequuntur, ea ſubinde fert.

Quare neceſſe eſt ipſis, vt dicant, animam eiuſdem ſpeciei cum partibus eſſe, ſi quod acceperint aliquid de continente in animalibus, animata animalia ſunt.

Si propterea inquit vnũquodq; animatum eſt, ꝙ in ſe partem quãdam totius accipiat, omnes autẽ partes & ſecum ipſæ, & cum toto ſunt eiuſdem ſpeciei, neceſſe eſt vt ſimiliter ipſę ſint aïę. Quare in ipſis anima ipſa ſecum eſt eiuſdem ſpeciei, & ſimilaris, nã ſi aïa ipſa ſibi

non fuerit eiuſdem ſpeciei,& ſimilaris, vt aer, non tota erit in ſingulo, ſed alia eius particula alio in loco, videlicet (vt ita dicam) in aere iraſcibilis, in alio vero concupiſcibilis, & in alio alia. Qđ ſi hoc eſt, haud amplius aeris particulę ſibiipſis eruot eiuſdem ſpeciei cum toto. ſiue autem id dicat velut ab illis dictum ſit, ꝙ anima ſit ſimilaris, ſiue vt eam non eſſe ſimilarem manifeſtum ſit, in hoc abſurdum ſermonem deducit, neq;.n.omne animatum oēs animæ potentias habet, neq; in quibus oēs ſunt, vt in hominibus, in illis inuicem ſunt eiuſdem ſpeciei, præterea dico quidem neceſſarium eſſe ex hac ratione, quod anima ſit eiuſdem ſpeciei, & quæ deinceps aſtruit, ad hæc etiam contra hunc ſermonem hac vti diuiſione poſſumus, oſtendendo eos demonſtrare ꝙ nullo modo fieri poteſt, neceſſe eſt enim ꝙ anima; quæ in toto aere eſt, aut ipſa ſecum ſit eiuſdem ſpeciei; aut nō, ꝙ ſi eſt eiuſdem ſpeciei, quia in animatis accipiēdo quādam aeris partem animata fiunt, oportebat vt oīa eandam participarent animā, at quidem ſm manifeſte falſum eſt, nomen.n.ſenſitiuum,& nutritiuum,& alia ſunt eiuſdem ſpeciei, primum igitur quoque falſum eſt, ꝙ ſi diſsimilaris eſt anima, aut omnes eius partes per aerea totum tendunt, vt in vnaquaq; corporis parte nutriendi, & agēdi vis eſt. vt etiam in vnoquoq; arboris ramo: aut igitur oēs per totum tendunt, aut ſingula quæqua animæ particula aeris quandam partem com[illegible]exa eſt: ꝙ ſi in quacunq; aeris particula omne[illegible] particulæ ſunt, oportebat oīa ſimiliter animata [illegible], & oīa rationis, & ſenſus eſſe conſortia, atque etia[illegible] cupiditatis, & iracundiæ, ſed ſm falſum eſt. igitur & [illegible]mum. quod ſi vnaquæq; animæ particula quandam a[illegible]ris partem ſuſcepit, oportebat vt aliud animal eſſet alterius aīæ particeps, hoc quidem cupiendi vim ſolum teneret: illud autem iraſcēdi, aliud vero ratiocinandi, & aliud tādem alterius cuiuſdam potentiæ, ſiquidem recipiendo quādam partem aeris, animalia aīata fiunt. at nunc aliqua videmus, quæ omnes aīales potentias participant, alia autem plures, non vnam ſolam potentiam cōicant. ꝙ ſi quiſpiam dicat ea plures aīales potentias participare ideo, ꝙ in aīalibus plures aeris amplecti particulas accidat: dicat quænam diſtributio eſt quaſdam quidem particulas animæ in omnibus ſimpliciter animalibus, aut animatis amplecti, quaſdam vero non? etenim nutritiua in oībus eſt, & augmentatiua, reliquæ vero non oīno, & rurſus quænam diſtributio eſt in ſenſum participantibus tactum quidem penitus eſſe, alias vero non? alioqui ſi ſibiipſi ſimilaris eſt aer: quænam diſtributio eſt, hanc aeris partem ratiocinatiuam aīæ complexam fuiſſe, hanc autem ſenſitiuam, & aliam aliam? non.n.in qualibet materia naturaliter quæuis forma innaſcitur. Quare ſi neceſſe eſt vnam quādam diuiſionis particulā veram eſſe, ſiquidem aīata ſunt elementa, demonſtratum eſt autem vnūquodq; impoſsibile eſſe, id ſequitur, ꝙ animata dicere falſum eſt.

Quod ſi aer diſtractus eiuſdem ſpeciei eſt, anima vero diſſimilaris, alia quidem eius particula ineſt, vt patet, alia vero non ineſt.

Quia neceſſe eſt ſm illorum ſuppoſitionem, aīam, quæ eſt in vniuerſo, eſſe ſibi ſimilarē, propterea aſtruit. ſi.n.non eſſet ſimilaris, ſed diſsimilium partium, alia quidem eius particula eſſet in hac particula.ſ.aeris, alia vero non ineſſet. Quod ſi hoc eſt, non erunt oēs aeris particulæ, & elementorum ſibiipſis eiuſdem ſpeciei, ꝙ illi maxime volebant. igitur ſermonem redigit ipſis in contrarium, nāque illi confirmabant vniuerſum eſſe aīatum, ꝙ quæ ſibi cum toto eſſent eiuſdem ſpeciei partes acciperent. ipſe autem ex ſuppoſitione facta aīam diſsimilium partium eſſe, aſtruit quod eſt contrarium. nam partes aeris, etſi inuicem ſunt eiuſdem ſpeciei (ꝙ aer ſibiipſi ſimilis eſt) attamen quia pars animæ nō eſt eadem in vnoquoq;, non erunt eiuſdem ſpeciei: nāque animata ſm animæ proprietatem maxime deſignātur, qm̄ forma vniuſcuiuſque, & entelechia eſt aīa. Quamobrem ſi fieri id non poteſt (quantum eſt in eorū ſuppoſitione) vt anima diſsimilium partium ſit, neceſſario erit eiuſdem ſpeciei, hoc autem manifeſte falſum eſt: alterius.n.ſpeciei eſt aīæ particula rationalis, & alterius iraſcendi vis, & reliquæ ſimr. Vnde ſi neceſsitas eſt, vt qui aīatum dūt vniuerſum, ij aīam eiuſdem ſpeciei, & ſimilium partium eſſe dicāt, hoc autem falſum eſt, id igitur ſequitur ꝙ vniuerſum dicere animatum falſum eſt.

Neceſſarium eſt igitur ipſam vel ſimilarem eſſe, vel non eſſe in quacunque particula vniuerſi.

Videlicet quantum eſt in ſuppoſitione illorum, quæ dicit in quacunq; vniuerſi particula animam eſſe, vnde & animata particularum vniuerſi conſortia animata ſunt, neceſſe eſt vt ſimilium partium ſit anima. nam ſi ſimilium partium non fuerit, in quacūq; vniuerſi particula minime erit eadem. quòd autem ſimilium partium non ſit, neque in omnibus anima, demonſtrari poterat etiam ex hoc, ꝙ aliquæ particulæ in eodem manifeſte non ſunt animatæ, vt lapides, & ligna, & ſimilia, quæ ſane ſunt aeris conſortia, quod ſi ipſi conarentur demonſtrare elementa eſſe animata ex eo quod ſimilaria ſint, & partes ipſorum animatas eſſe, eas videlicet, q̃ ſunt in animalibus, eidem argumento aſtruere contrarium poſſumus. etenim quia partes elementorum, quæ ſunt in iis, quæ animata non ſunt, eiuſdem ſpeciei cum totis ſunt, at hæ ſunt ſine anima, ergo tota quoque carent anima. hoc autem, in quacūq; vniuerſi particula, ſiue in vniuerſo aere acceperis, cuius animata participantia eo ipſo animata eſſe dicebāt, ratio procedit, ſiue id in vniuerſo & mundano corpore interpretatus fueris, id etiam magis abſurdum demonſtratur.

Patet igitur ex dictis, quòd neque cognitio adeſt animæ, quòd ex elementis conſtet, neque moueri ipſam bene, vereque dicitur.

Quæ dicta ſunt, ea concludit, hoc modo, neque ergo cognitionem habet anima ex eo, ꝙ ſit ex elementis, neque propterea quod moueat, ipſa mouetur, ſed quidem mouetq;, & cognoſcit, at non vt illi dicebant.

Quoniam vero cognoſcere animæ eſt, & ſentire, & opinari, atq; etiam cupere, & deliberare, & omnino appetitiones, fit autem & in loco motus animalibus ab anima atque etiam accretioq;, & ſtatus, & declinatio, vtrum toti animæ horum vnumquodque adſit? & nos tota intelligamusq;, & ſentiamus, & aliorum vnumquodq; faciamus, & patiamur? an alijs partibus alia? Tex. 89.

Qm̄ continenter commemorauit, eſſe ſpeciei diſsimilis animæ partes, idipſum nunc inquirere eius propoſitum eſt, nam cum plures, & diuerſæ ſint animæ operationes, id quæritur, vtrum, cum ſit vna, & indiuiſibilis anima ſm ſubſtantiam, ex vna hac ſubſtantia potentiæ diuerſæ, & operationes adueniant adeo, vt & nutriendi, & augendi, & generandi, & ratiocinandi, & iraſcendi, & cupiendi vis, etſi quæ alia animalis potentia eſt, vna & eadem numero ſit, & ſm ſubſtantiam, an anima ſit partibilis, & in alia atque alia eius particula harum

vnaquæq;

vnaquæq; operationum fiat. præterea vtcũq; ſit potentia. per quam dicuntur animalia viuere, id quęrit, vtrum ſit in vna ex prædictis operationibus, aut potentijs, vt in ratiocinandi, aut ſentiendi vi? aut in aliqua aliarum? an in omnibus ipſis? an in nulla? ſed aliud quid præter ipſas a lalibus viuendi cauſa ſit. hæc igitur quæ in hiſce inquirit, problemata ſunt. hic autem videtur id velle: vt ſubſtantię vnius anima ſit. verũtamen hoc nó aperte declarat. ſed ex quibus ad rationem dubitat, quę ſupponit qđ anima partibilis eſt, oſtẽditq; fieri non poſſe, vt ea particularibus differẽtibus vtens ratiocineturq;. & ſentiat, & cupiat, & reliquas operationes operetur. Hic autem ipſi viſum eſt nihil proponere, ex quo potuiſſet adducere quod aĩa vna quædã eſt, quæ ijs vtitur, quas diximus, differentes potentias; & nos etiam ſæpenumero demõſtrauimus Ariſt. cognouiſſe quidem ipſius aĩæ ſubſtantię differentiam ſolamq; et immortalem: ſed eum rationalem intellexiſſe. nam reliquam oẽm mortalem iudicauit. nunc aũt mediocria quædam hoc ipſum declarantia in vſum proponemus. Quæ ergo hic dñr arripiunt, & q omnem aĩam immortalem faciunt, & qui omnem mortalem eſſe volunt: & dicunt, illi quidem, vides ne quod Ariſt. omnem animam ſeparabilem atq; immortalem vult eſſe? ecce. n. vnius eſſe ſubſtantiæ omnem animam dicit: & intellectum, qui pars eſt aĩæ ſeparabilem eſſe, & immortalem dicere vult: vnde etiam ſe velle oẽm ſeparabilem & immortalem fatetur, ſiquidem oĩs anima eſt vnius ſubſtantiæ. Hi vero econuerſo, qui mortalem eſſe aĩa volunt, inquiunt, ſi vnam eſſe oĩs animæ ſubſtantiam dicit, & iraſcibilem, & concupiſcibilem, & plantalem non ſeparari, id patet quod oẽm vult eſſe mortalem, ſiquidem oĩs anima eſt vnius ſubſtantiæ. Quod aũt (vt ego dixi) non animæ ſint vnius ſubſtantiæ, id ante Ariſto. ex diſſonantia, pugnaq; affectuum, & rationis Plato declarauit, nam ſi ratio, & affectus inuicem pugnant, vnum vero idem ſibi non repugnat, id ſequitur quod ratio, & affectus vnius ſubſtantiæ non ſunt. Ariſtote. etiam in ſecundo libro cum diffiniuiſſet animam eſſe entelechiam corporis naturalis inſtrumentalis potentia vitam habentis, paulopoſt inquit. qđ igitur non eſt anima ſeparabilis à corpore, vel partes nonnullas ipſius. ſi ſeparabilis ſit, non obſcurum eſt, nam quorundam ipſarum partium entelechia eſt. Quapropter aliquas animæ partes à corpore nó ſeparari: & ideo mortales eſſe cognouit. Quod ſi quædã partes ſeparantur, quædam vero non, id. ſ. igitur patet, deinde ſubdit. Veruntamen aliquas eſſe nihil prohibet, propterea qđ nullius corporis ſint entelechiæ. manifeſte igiẽ ibi quaſdam animæ particulas eſſe corporis formas dicit. propter quod etiam in ſeparabiles, nãq; eſt entelechia forma, & perfectio corporis, aliquas autem ſeparari ideo, quia nullius corporis ſunt entelechiæ. Rurſus etiam cõfeſtim ſubinfert, adhuc quoq; obſcurum eſt, an ſit hoc modo entelechia corporis anima, quemadmodum nauigij nauiculator. Quare etſi diceret omnem animam entelechiam, illud tamen cognouit quandam eſſe ſeparabilem entelechiam, quæ extrinſecus ipſum ſubiectum inſtruit, ornat, & perficit, vt nauigium nauiculator. Qđ ſi alia quidem ſeparabilis eſt, alia vero non, & alia quidem mortalis, alia vero non: id patet, quod harum ſubſtantia diuerſa eſt. igitur manifeſte in ſecundo ſermone non ſolum diuerſę ſubſtantiæ, verũ etiam diuerſi generis eſſe intellectum dicit, adeo vt aĩa rationalis cum ea quæ rationis expers eſt, genere non ſit vna. cum. n. de alijs animæ potentijs quæſiuiſſet, ſingulum ne anima ſit, an pars animæ, de intellectu inquit, & cõtemplatiua potentia nondum patet, verum aĩæ videẽ eſſe alterum genus, & hoc contingit ſolũ ſeparari, quemadmodum à corruptibili æternum, quod etiam de diuino intellectu, vt putat Alexander, hæc non dicat, id patet, nam quærens de particulis animæ ſeparabiles ne ſint, an nõ, ſubintulit, de intellecto antẽ, tanquam & ipſe ſit animæ pars, non. n. intellectum diuinum eſſe animæ partem dixiſſet, alioqui qũo de diuino intellectu, qui penitus à corporibus ſeparatus eſt, eum poſſe ſeparari dixiſſet? & quomodo de diuino intellectu oĩno id quęſiſſet, an ſit ſeparabilis, an non? quod autem neq; alium intellectum quem ipſe contemplatiuum vocat, innaſci nobis velit, id patet, qa ipſe rurſus ait, intellectum cõtemplatiuum ſolo fine ab actiuo differre, quoniam ſubiecto eadem ſunt. actiui. n. finis eſt bonum, contemplatiui vero veritas, etenim quando ad ſuperiora ſe tollit, contemplatiuus fit, vniuerſi naturam diſquirens: quando vero ad inferiora conuertitur, euadit actiuus. quarę ſi actiuus intellectus humanus eſt (hominum nanque ſunt actiones, iſq; ſolo fine differt à cõtemplatiuo:) id ſequitur qđ intellectus cõtemplatiuus humanus eſt. Quod igitur nõ omnem animam vnius eſſe ſubſtantiæ dicat, hæc dicta ſufficiant, quæq; à nobis in procemijs propoſita ſunt, atq; etiam magis per ipſa dicta percurrẽtes cognoſcemus. hic ſane videtur intendere ſermonem contra Timæum, qui in particulis corporis animam eſſe diuiſam dicit, & rationalem, & ſenſitiuam in cerebro ſedem habere, in corde vero iraſcibilem, & in hepate cõcupiſcibilem. hiſce igiẽ occurrens, quia ſm particulas corporis animam eſſe in minutas partes diuiſam minime concedit, verum totam per totum corpus, etſi multipliciter diuiſum eſt, eam vnam habere continuationem, ſic ait. vnam eſſe ipſam, quia quoq; animal eſt vnum: ſed Plato, non vt qui putaret in cerebro ſimpliciter ſubſtãtiam rationalem ſedere, in corde vero iracundiam, & in alia parte aliud quodpiam, in illis corporis partibus eam diuiſit: verum vt qui ſibi perſuaderet aliam quãque partem corporis ad aliam animæ partem accommodate ſe habere: vt inde illuminationes acciperet. quẽadmodum. n. non oculi omnes æquabiliter ſolis lumen accipiunt, neq; ꝙ magis in hoc oculo ſol ſedeat, ideo magis elucet, verum eius aptitudinis cauſa id fit, & quæ inanimata tranſparentia ſunt, ea propter aptitudinem propriam, operationes ipſius luminis capiunt. Simili mõ quoq; id putandum eſt, ꝙ anima magis in quibuſdam partibus lumen concipit, ea de cauſa, ꝙ eę partes maxime appoſitæ ſunt, quando & ipſe Ariſto. alibi videtur opinari, quod animæ præſtantiſsima pars in corde ſedeat. Sed rurſus ex his, quædam exoritur dubitatio, nõ enim ſubſtantia vna quædam eſt anima? & pro diuerſis temparationibus, & aptitudinibus corporum in alia parte alias habet operationes? in oculo quidem videndi vim, in aure vero audiendi, & in alia particula aliam potentiam? Quod ſi hoc patet quod videndi potentia in oculo eſt, & eum informat: auditus aũt in auditoria particula ſede ſua, & alia vis in alia, qđ ſi hoc fit, viliora quidem, informabunt nobiliora, & ipſius formæ materia cauſa erit, & forma propter materiam facta, nã quidem materia cuius gratia erit, viſus enim fuerit oculi gratia, & forma erit alicuius gratia: ſed hoc eſt rerum naturam peruertere. quod ſi hæc abſurda, & impoſsibilia ſunt, non quidem in partibus operationes animę di-

uerſæ

uerſæ ſunt, at ſubſtantia differunt, quoniam cognoſcere animæ, horum quæ enumerata ſunt, hæc quidem ſunt animæ rationalis, videlicet cognitio, & opinio, & deliberatio: hęc autem. ſ. ſenſus, cupiditas, appetitio, & motus localis, animæ ratione carentis propria ſunt. Plantalis vero accretio, & ſummum incrementum, & corruptio, vtrum ſingulum harum adeſt toti animæ: hoc eſt nunquid vna eſt animæ ſubſtantia. quæ multiplicis potentiæ cum ſit, operationes diuerſas facit, an ſubſtantia non eſt vna, ſed multimembris de ſubſtantiis diuerſis componitur, & vnaquæque eius pars ex dictis aliquid amplectitur.

Atque etiam ipſum viuere, vtrum in aliquo horum eſt? an & in pluribus? an & in o͂ibus? an alia quædam cauſa ſit?

De his etiam quærit, de quanam animæ parte iure optimo ipſum viuere adueniat: ſed ipſe in ſequenti libro dicet, id eſſe partis animæ vltimæ, & maxime humilis, potentiæ. ſ. plantalis, nõ enim quod huius animæ ſit expers, viuere quicquam poteſt, quare etiam quæ participant hanc vnam, ſcilicet plantæ, viuere dicuntur.

Tex.90. *Dicũt autem quidam partibilem ipſam eſſe, & aliud q. idem intelligere, aliud vero cupere. quid igitur tandem continet animam, ſi partibilis eſt? non. n. quidem corpus, nam videtur contrarium potius, quod anima corpus continet, quod*
Tex.91. *ea egreſſa efflũit, & putreſcit. Si igitur aliud quid vnam ipſam faciat, illud potiſſimum fuerit anima. opus erit autẽ rurſus, et illud quærere, vtrum vnum an multimembre ſit. quod ſi vnum ſit, cur non ſtatim & animam vnum eſſe? ſin autem partibile, rurſus ratio quæret, quidnam ſit continens illud? & ſic quidem ibit in infinitum.*

Hinc eſt ad ea, quæ propoſita ſunt, obuiatio, nam, q diuerſæ ſunt operationes aïæ, quemadmodum propoſitum eſt, id merito quæſiuit an tota anima oĩa operetur? an aliud in alia eius potentia? ſed quia non cõſentaneum eſt, vt dicamus, ex eadem potentia diuerſas operationes prouenire, neceſſe eſt vt aïa ſit multiplicis potentiæ: vnde rurſus in ijs illud merito quærit, vtrum in ſuas potentias diuidatur anima, habeatq; in hac quidem parte hanc potentiam, in illa vero illam? adeo vt in tot partes diuiſa ſit, quot etiam potentiæ ſunt, an cũ ſit vna & impartibilis potentias diuerſas habeat? vt ignis, q vnus, & idem ſecundum ſubam & calefacit, & ſiccat, & illuminat, multas quidem potentias habens, non aũt in multas partes diuiſus: velut etiam pomum, quod quidem cũ ſecundum ſubam ſit vnum, diuerſas tñ potentias habet, odorem, dulcedinem, colorem bonum, & figuram. & in alijs quidem fere oĩbus hoc videri põt. igitur contra eos, qui in partes aĩam localiter eſſe diuiſam dicunt (hæc autem vt dixi contra Timæum Platonis latenter dicit) nunc diſputare inſtituit. nam ſi anima in partes diuiſa eſt, id neceſſario ſequitur, qđ aut inuicem diuiſæ ſunt hæ partes, aut vnitæ. Quod ſi inuicem partes animæ diuiſæ ſunt, quomodo erit animal vnum? q ſi animal continuum eſt, & ſibiipſi compatiens, neceſſe eſt vt animales potentiæ, ſiue partes animę; quę animal ipſum informant, vnitæ ſint: nam ſi ipſæ non erunt vnitæ, quomodo animali erunt vnionis cauſa? Quod ſi aĩæ partes vnitæ ſunt, quid nam ipſis vnionis cauſa eſt? nam certe corpus non eſt, non enim fieri id poteſt, cum ſit econuerſo anima corporis vnionis cauſa, anima enim corpus ipſum vilius eſt: q autẽ vnionis cauſa eſt alicui, id neceſſe eſt vt eo cui, vnionis eſt cauſa, ſit melius, at aĩa corpore melior eſt, & illius vnionis cã vnde ea egreſſa (inquit) ipſum corpus effluit, atq; putreſcit, non eſt igitur animæ partium corpus vnionis cauſa, aut igitur vnitæ ſunt ab alio quodam, aut à ſeipſis. ab ſeipſis quidem vniri eas impoſſibile eſt, diuerſæ enim ſubſtantiæ ſunt, oportet. n. id eſſe vnum quoddã, quod ea, quæ diuerſæ naturæ ſunt, vnire debet, idq; eſſe opus eſt aliud ab iis, quæ vniuntur: quemadmodum ſi ſit aliquod vnum liquidum, & alterum ex his corporibus, quę inuicem cõglutinantur, in vnione enim terræ, cum aqua corporibus appoſitis inuicem, corporibus inquam aquę & terræ, liquidi vero qualitate per ea tota corpora procedente: & per ſe mediam conglutinante ſuppoſitorum corporum fieri vnionem contingit. nam quæ ſemel ab natura diuiſa ſunt, neque eandem ſibi ſunt ſortita ſubſtantiam, nunquam ab ſua ipſorum natura quæ ſemel ea ſeparauit, in vnum congregantur, verum ſi vniri debent, opus eſt vt ipſis aliud adueniat, per quod medium fiat illis vnio mutua. quare illud eſt cõcludendum, q animæ partes, cum ſint inuicem diuerſæ, ab ſeipſis, vt vniantur impoſſibile eſt: q ſi ex ſe non habent vnionem: ſed ex alio quoddam illis vniri contingit: rurſus neceſſe eſt, aut vt ſit vnum: & impartibile, aut multimembre: qđ ſi multimembre erit, illud iterum interrogabimus, quę nã ſit illis vnionis cauſa? nam quomodo quæ vnita nõ ſunt, ea alijs erunt vnionis cauſa? & rurſus, q illas vnit, vtrum vnum illud erit? an multa? & hoc in infinitum, q ſi vniens animæ partes vnum eſt, id quidem eſſe animam cõcedamus: & quid nam, inquit, animam quoq; non ex ſe vnum faciunt? nam ſi vnionis cauſa vnum eſſe diuiſis neceſſe eſt, animam autẽ corpori vnionis, & coniũctionis cauſam eſſe videmus, conſentaneum eſt, vt animam vnum ex ſe eſſe ſupponamus, neq; eam alio tertio contingẽte ſe indigere dicamus. nec quidem abſurdum eſt animam vnam & ſubiecto, & ſubſtantia exiſtentem, diuerſis vſam eſſe potentijs, propterea varias operationes habere. vt ignis pomũq; habet: ita vt fere corpora, quæ ſubiecto vnum ſunt, diuerſas potentias habeant. hæc autem dicit Ariſt. non in dogmate probabile id eſſe oſtendens, quod iam diximus: videlicet animã vnius eſſe ſubſtantiæ, ſed ipſum Timæum reprehendens, qui in partes corporis animam diuidit: etenim non vult ipſe animam vnam eſſe ſubſtantiam: ſed ex diuerſis ſubſtantijs componi, vniriq; inuicem, & ſic ſane continuari: vt vnius in eaſdem affectiones conſenſus fiat, de ratione enim quodpiam tranſit in affectus, & ex affectibus in rationem: neq; hoc illis deſuper de conceptione rationis aduenit, vt rationi ſubiiciantur, & obediant, & rationi contingit, vt ex habitu, quem ad affectus habet, ad proprias operationes impediatur: ſic igitur vna ſubſtantia eſt anima: vnde & hominem totum vnius eſſe ſubſtantiæ dicimus, & ſimpliciter, quę ſunt ex forma, & materia. quoniam vero neq; anima ratione carens omnis eſt vnius ſubſtantiæ, ſæpenumero inuicem pugnare affectus oſtendit, iram. ſ. & cupiditatem, nihil autem ſibi idem repugnat, igitur vt plurimum rationis partes ira ſequitur: velut ea, quæ propter ſtudium magnificentiæ generoſior eſt, at cupiditas ipſa contendendo in diuerſa retrahere conatur. Quod ſi quiſpiam quærat, quid igitur ſit vniens diuerſas haſce ſubſtantias, reſpondemus, quod ipſe in alijs dixit, non oportere quærere quid ſit vniens in ijs, in quibus aliud quidem formæ, aliud vero materiæ rationem tenet, nanq; ea de ſeipſis, vnionem habent. naturaliter enim materia, poſtquam ita diſpoſita eſt: vt ſponte formam ſuſcipiat, ex nulla alia cauſa

quæ

quæ magis continua ſit, ipſam ſuſcipit, quemadmodum (vt ita dicã) cum ferrum pollitũ fit aptum ad ſuſcipiendam formam ſecuris, vel ſerræ, non quidem eſt aliud quoddam, ferro talem quod vniat formam, ſed hæc inuicem ſponte producuntur. ſimili quoq; modo in naturalibus: vt in animalis formatione, reliquorumq́ue omnium: nam materia, & forma ſunt ex his, quæ ad aliquid dicuntur, materia.n. formæ materia eſt, & econuerſo. quæ aũt dicuntur ad aliquid, ea ſimul ſubſiſtunt, & ſimul deſtruuntur, neq; id opus eſt, vt ea ſint prius, poſtea alicuius vnientis indigeant, neq;.n. id opus eſt: vt in parte ſint prius pater, & filius, deinde mutuum habitum ſuſcipiant: ſed altero cognito, ſimul alterum cognitum eſt. Hoc igitur modo etiã in partibus animæ diuerſis habetur res, aĩa enim quæ ratione caret ad animã rationalem materię rationem ſuſtinet, hęc vero ad illam formæ, ſimiliter plantalis ad irrationalem materiæ rationem tenet, veluti etiam corpus ad plantalem ſe habeat, in ijs igitur nõ quæremus quid ſit vniens: etenim ſimul ad illud, ꝙ materiæ rationem tenet, aptum eſt ad ſuſcipiendam formam, hoc ipſum ſimul fit, quod quidem nullius vnientis extrinſecus eget, verũ illud intrinſecus habet cum ſuæ ipſius naturæ potentia, quæ vnum facit: ſed in humana quidem anima hic ſermo procederet, cum rationis anima particeps vna ſit, eaq́; etiam, deinceps per ipſam vniuntur, quemadmodum in Herculeo magnete lapide & ferramentis quæ ex eo mutuo pendent, ſed quid (inquit aliquis) in animalibus quæ ratione carent? nam ſi partes eius animæ, quæ in illis eſt, iræ, inquam, ſenſus, & cupiditatis ſunt alterius ſubſtantiæ, quid erit vniens eas, quod ſit in illis ſuperius? nam eæ corpori ſunt vnionis cauſa, eaſq́; multo ante ab aliquo vnitas eſſe oportet. deinde quomodo eæ, ſi non erunt vnitæ poterunt eſſe vnionis cauſa, ijs quæ ſe poſt erunt? nec quidem illud dicemus, quod altera alteri vt materia ſubiiciatur, omnes.n. eæ ſunt eiuſdem ordinis, & ĩ plantali anima dicemus, ꝙ etſi totam inſtitutionem quiſpiam dicat eas partes vnire, nondum tamen quod quærimus id dixit, etenim cui nam in vnum coniungitur? nanq; quod eius vnionis eſt, vt cauſa formalis, id quærimus, non id quod facit. cui nam igitur eas partes veluti contingens corpus naturæ, aut ſimpliciter alicui potentiæ naturali colligauit? Quod ſi fuerit in partibus animæ quodpiam aliud eas vniens, id quidẽ velut earum forma erit, & erit illud anima, nunquã autem in ijs abſurdum eſt, ꝙ inferiora materiæ rationem habeant ad meliora, nanque in ijs, quæ carent anima, formis hoc ipſum accidere videmus, qualitates enim, quæ ſunt elementorum formæ, rationem materiæ habent ad ea, quę ex ipſis corpora fiunt.

Dubitauerit autem quiſpiam etiã de partibus eius, quam potentiam habeat vnaquæq; in corpore: ſi.n. tota anima totum corpus continet, conuenit etiam partium vnamquamq; cõtinere aliquam corporis, hoc autẽ impoſſibili ſimile videtur. Qualem enim partem, aut quomodo intellectus continebit, difficile eſt fingere.

Et hoc quippe merito dubitauerit quiſpiam, nam ſi tota anima totum corpus cõtinet (paulo.n. ſupra dixit, id.n. potius contrarium videtur, ꝙ anima contineat corpus) ſi igitur tota totum corpus continet & partibilis eſt aĩa, & in plures partes diuiditur. id neceſſe eſt, vt vnaquæq; eius pars aliquam partem corporis contineat, quemadmodum quoq; illi dicere videbantur, qui ratiocinandi, & ſentiendi vim in cerebro, in corde vero iraſcibilem, aliamq́; potentiam alio in loco collocabant. eius igitur vnaquæq; pars corporis, in quo eſt, aliquam partem continebit, non.n. in alia parte corporis alia pars aĩæ, aliam corporis partem continebit, vna.n. quæq; pars animę partem, in qua eſt, eam continet. hoc autem inquit impoſſibili ſimile videtur. ſ. dicere vnamquãque animæ partem quãdam corporis continere, nã ſi hoc eſt, qualem partem inquit, aut quomodo intellectus continebit difficile eſt etiam fingere. eſt.n. intellectus quoq; pars aĩæ, ꝙ ſi corpus anima continet, & ipſa, & partes eius ſeparabiles ſunt, id quidem ſequitur, quod partem corporis continebit. at intellectus eſt aĩæ pars, ipſum igitur aliquam partem corporis continere opus eſt, & hoc quidẽ etiã fingere difficile eſt. nã quãquam aliæ animæ potentiæ velut eæ, quæ in operationibus corpus vel totum, vel in parte mouent, in quibuſdam ſeparatis particulis ſubintelligentur: quomodo intellectus, qui in corpore nõ vtitur operationibus, in aliqua particula corporis eſſe ſubintelligeretur? manifeſte igitur per hæc intellectum à corpore ſeparabilem dicit, quod ſi hoc, immortalem quoq; eum eſſe fatetur, quod & ipſe ſępenumero dixit, & nos huiuſce rei vſus ĩ proœmijs propoſuimus. At Alexander hoc in loco cum penitus dubitauiſſet quid eſſet huiuſce cõſiderationis proprium dicere, ſilentio locum præterijt. ex his igitur, quæ dicta ſunt, hic id patet, quod intellectum eſſe ſeparabilem, & ſubſtantiæ alterius Ariſtoteles declarat.

Apparent autem & plantæ diuiſæ viuere. et animalium Tex.93.
quædam inſectorum, vt eandem habentia animam ſpecie,
etſi non numero: vtraq; igitur partium ſenſum habet, & mo
uetur in loco in aliquod tempus. Q. ſi non perſeuerant, haud Tex.94.
eſt abſurdum, inſtrumenta.n. non habent, vt naturam con-
ſeruent. ſed nihilominus in vtraq; partium omnes inſunt par
tes animæ, & eiuſdem ſpeciei ſunt inter ſe, & cum tota, inter
ſe quidem, vt quæ ſeparabiles non ſunt, cum tota autem ani-
ma, vt quæ diuiſibilis eſt.

Cum redarguerit oratione dicentes eſſe animã ſẽm partes partibilem, nunc in ipſis rebus ſermonem falſum eſſe demonſtrat, ſi.n. inquit plantæ, & animalia inſecta diuidantur, vna ſingula quæq; pars indifferenter aĩales potentias habere videtur, quia in vnoquoq; ramo & generandi, & nutriendi, & augmentandi vis eſt, & vnaquæq; inſectorum diuiſorum pars habere motumq́;, & ſenſum videtur. ꝙ ſi ſẽm partes eſſet anima ſeparabilis, non hoc quidem eſſet ſed in hac quidem particula ſenſus, in illa vero motus eſſet, generandi autem vis aut ſtatim cum diuiſione ſimul in inſectis corrupta eſt, aut in vtroq; potentia eſt, aut omnino nihil eſt. etenim multa ipſorum (fortaſſe etiam omnia) non generant. quapropter vna & eadem anima in his eſt, numero quidẽ, priuſquam diuidantur, poſtquã vero diuiſa ſunt, ſpecie, non autem amplius numero, non.n. fieri poteſt, vt quæ in diuiſis ſubiectis ſunt, eæ ſint vna numero. ꝙ autem inſectorum partes vt plurimum non viuant, cauſam eſſe ferunt, quod quæ potentijs animæ ſubſeruiunt, partes inſtrumentales haud habeãt, vt fortaſſe inteſtina, aut oculos, aut os, aut ſimilia per quæ virtus ea quæ in totum corpus defluit, ſuppeditaſ. & eiuſdem ſpeciei ſunt inter ſe, & cum tota, inter ſe quidem vt eæ, quæ partibiles non ſunt, cum tota vero anima veluti quæ diuiſibilia eſt, nam partes inſectorum, necnon plantarum ſecum ipſæ ſunt eiuſdem ſpeciei. propterea quod animæ potentias minime ſeparabiles habent, ſed omnes in vnoquoq; potentia ſunt, hoc enim.i. inter ſe quidem, vt

quæ ſeparabiles non ſunt, cum tota autem aīa ſunt eiuſdem ſpeciei. ſ. ante quam fiat animalis diuiſio, cum ea aūt hac de cauſa ſunt eiuſdem ſpeciei, quod eſt, vt tota in partes ſimilares diuiſibilis, nanq; ſimilarium diuiſorum partes cum totis ſunt eiuſdem ſpeciei, diuiſibiles autem per accidens, quia cū diuiditur illud in quo eſt, ipſa etiam ſimul diuiditur. cū igitur Ariſto. quibuſdam exemplis exercuiſſet rationem, plantarum videlicet, & inſectorum, bene quidem ſuccedentem comperiit, at quiſpiam fortaſſe dubitauerit, an in omnibus hic ſermo ſit verus, in aliis nāq; animalibus cerebrum videtur cā ſenſus, & motus, etenim ſi quodpiam iniiciatur in cerebrum, id quidem immobile, atque inſenſibile animal facit, etiam ſi neruus, vnde in reliquum corporis ē cerebro motusq;, & ſenſus aduenit, diuidatur, eius quidem pars diuiſa ſuperior tota & mouetur, & ſentit, quæ vero inferior eſt omnino motuq;, & ſenſu caret. illud idem quoq;, ſi in neruo fiat oppilatio, obuenire ſolet, præterea iræ ipſius generatio de ſanguine circum præcordia cernitur eſſe: cupiditas vero aut ſimul cū hepate diſponitur, aut ex hepate ipſo oritur, quod ſi potentiæ ipſæ in ſubiecto corpore eſſe habent, neq; tamen omnes ꝑ totum corpus procedere videntur, neque. n. viſus, neque auditus, neq; odoratus, neq; guſtus per totum progrediuntur, vis etiam concoquendi quaſdam ſibi particulas deſignatas habet, ad hæc ira nō per totum procedit, & in reliquis ſimiliter dicendum eſt, quod omnino neceſſarium eſt, vt vnaquæq; virtus in illa parte ſedeat, in qua etiā operatur. ad hæc igitur ita dicunt, quod harum potentiarum partes hæ principia quidem ſunt, at non penitus in illis circunclusæ potentiæ ſunt, ſed ex illis in reliquum quoq; corpus veniunt, igitur totum corpus ſimul cum iracundia, cum cupiditate diſponitur. verum tñ hoc non ſufficit, nam qđ quærimus, id dubium eſt, quod vnaquæq, animæ vis quandam ſibi partem corporis ſortita eſt, qua primum iuxta virtutem animę in ſe ſedentem operante, aut patiente, propter continuationem, coniūctionemq; naturæ reliquum quoque ſimul corpus afficitur. nunquid igitur, quod ad plantas, & inſecta pertinet, in ipſo manifeſto corpore anima habet eſſe, quare ſimul cum ſubiecto diuiditur: in reliquis vero animalibus velut ea, quæ in alio quodam ſubiecto ſpiritu eſt & ſm quandam aptitudinem reducet, cum priuata fuerit, ea aptitudine, quicquid diuiſum, aut tale aliquod paſſum fuerit, haud amplius animæ opera admiſter, ꝙ ſi ad hoc vt reluceat aptitudine indiget, id ſequitur ꝙ vnaquæq; eius pars maiorem cum potentia quadam animę aptitudinem habēs magis, vel ſola inter alias eluceat, & ex ea propter continuationem in reliquum quoq; corpus dimittitur: in ſpiritu quidem ſic ſe habent animales potentiæ, quemadmodum in arbore plantales totæ per totum procedentes ſpiritum..

Tex. 95. *Videtur autem & in plantis pincipium anima quædam eſſe: hæc enim ſola communis eſt & animalibus, & plantis.*

Poſtquam eos, qui fuerunt ante ſe phyſicos improbauit ea de cauſa quod oī de anima non diſſeruerunt, hoc ipſe facit, deq; omni diſſerit. cum igitur in ſuperioribus dixerit etiam plantas eſſe animatas, in quibus cū diuiſæ ſunt, eſſe ſpeciatim eandem animam dicebat, vbi etiā refellit Orphei carmina, quæ nos ex vniuerſo animam latam reſpirare dicunt, inquiens impoſſibile eſſe id plantis contingere, nunc, quod anima eſt etiam in plantis, huiuſce rei fidem facit, ex eo quod & plantis, & animalibus hæc potentia communis eſt: nam ſi nutriendi, & augendi, & generandi vis in animalibus animalis potentia eſt, & eaſdem in plantis virtutes eſſe videmus, id patet ꝙ illæ etiam ſunt animatæ. illud autem ait, ꝙ hęc enim ſola communis eſt, hoc ſignificat, ꝙ hāc ſolam cum plantis animalia communicant.

Et hæc quidem ſeparatur à ſenſitiuo principio, ſenſum autem nihil ſine ipſa habet.

Ex hoc illud ait, plantale quidē principium ſine ſenſitiuo poteſt eſſe, ſed hoc non ſine illo, hoc autem dixit, non veluti potētias vtraq; anima ſeparabiles habeat, id enim paulo ante redarguit. verum quod in quibus plantalis eſt, in ijs omnino non eſt ſenſus, in quibus autē ſenſus ineſt, in ijs plantalis eſt omnino, quod ſi fieri nō poteſt, vt ſine plantali ſenſitiua ſit, id patet, qđ ipſa quoq; plantalis anima eſt, de hac autē veluti potentia animali diſſeritur, ſuperius quidem quæſiuit quanam parte aīæ vitam habeamus, in ijs autem, quæ ſequentur in animatis ſm hanc ipſam potentiam vitam eſſe dicturus eſt.

Quæ ergo à priotibus de anima tradita ſunt, hæc dicta ſufficiant,

IOANNIS PHILOPONI INTERPRETATIO

In Secundum librum Ariſto. de Anima.

POSTQVAM in primo libro, quemadmodum in procemiis pollicitus fuerat Ariſto. maiorum de anima opiniones expoſuit, & ibi, ſiquid ab eis non bene dictum fuit, argumentis falſum eſſe demōſtrans confutauit: reliquū eſt, vt quæ ſua dę anima ſit opinio, nunc exponat. In hoc igitur ſecundo Libro de potentiis animæ, quæ ſunt extra partem rationis, in tertio autem de iis, quæ ſunt rationis participes, diſſerit: quāquam in hoc etiam rationalium, & in tertiu irrationalium mentionem facit. in principio autem veluti cōem animæ diffinitionem declarat, cum eam dicat eſſe entelechiam corporis naturalis organici potentia vitam habentis, quam diffinitionem, quicunq; voluerunt animam rationis participem dicere immortalem, Philoſophi, correptam impugnant dicentes eiuſmodi diffinitionem non eſſe omnis animæ, ſed ſolum plantali conuenire: nā, ſi entelechia perfectio eſt, & forma, & animā eſſe corporis entelechiam dicit, forma aūt corporum inſeparabilis ipſa eſt, id patet, ꝙ hic de ea, quæ non ſeparatur à corporibus, ſermo eſt: ſola autem ea plantalis eſt. Verum illi male putant. hæc. n. diffinitio vere de omni anima data eſt, nam cum dixiſſet entelechiam eſſe animam, ſubintulit primam, nanq; entelechia alia eſt prima: & alia eſt ſecunda, prima quidem, inquit, vt ſcientia: ſecunda vero vt cōtemplatio. Dicit igitur entelechiam vt ſcientiam. non vt cōtemplationem, nam cum adſit anima, & ſomnus, & vigilantia eſt. proportionabile autem ſcientiæ ſomnus eſt, contēplationi vero vigilantia. Quare ſi entelechiam non

non vult eſſe aīam, quemadmodum ſcientiæ habitus eſt, propterea quod animal, vbicunq; viuat, animã ſemper habeat: neq; tamen ſm illam ſemper operetur, id quidem patet, ꝙ ille de plãtali ſola non loquitur. Plantalis.n.non ſecundum ſciam, ſed ſm contemplationem ſpeculatur, ſemper.n.plantalis anima per actum ſecundum, quod eſt vt contemplatio, operatur: & id magis in ſomnis, vbi reliquæ animæ potentiæ quieſcunt: & ideo tunc maxime digeſtiones fiunt. Venereaq; ſæpenumero nos, etiã ſi nolimus, inuadunt. Quare magis & de rationis participe, deq; ea, quæ ratione vacat anima, hic ſermo fuerit, ꝗ de plantali, nanque animis hiſce, etiam ſi dormiamus, animati ſumus. in ſecundo.n.habemus animam potentia, ꝙ eſt actu primum, hoc autẽ eſt vt ſcientia, geometricum nanq; habitum geometra dormiens habet, contemplationem vero nequaquam. Item cum ipſe diffiniens dixiſſet animam eſſe entelechiam corporis naturalis organici potentia vitam habentis, ſubintulit. quantum ex diffinitione colligitur, neceſſe eſſe aīam, vel aliquas partes eius, ſi partibilis ipſa ſit, à corpore ſeparari, de plantali.ſ.id enuncians. nam quid à corpore ſeparata nutriendi vis nutriet? aut ipſa augendi quid augebit? etenim quarundam inquit ipſarum partium eſt entelechia. Deinde ſubiungit: verumtamen aliquas eſſe partes nihil prohibet, ideo ꝙ nullius corporis entelechiæ non ſunt. Quapropter intellectum quoque cõplexus eſt, is.n.neq; circa corpus operationes habet, neq; quo operetur, corpore vtitur: qđ quidem, vt dictum eſt, aduerſatur illi, quoq; minus operet̃, impedimento eſt, proptereaq; neceſſario ſeparabilis. deinde rurſus hæc adducit, adhuc autem non patet, an ſic entelechia corporis anima ſit, vt nauis gubernator. id autem manifeſtum eſt, ꝙ hoc ipſe non dixiſſet, ſiquidem de plantali ſola ſermonem faceret. At fortaſſe ex his, quę dicta ſunt, aliquis contrario dubio obuiam fieri poſſet, num tali definitione plãtalis anima concludatur: nã ſi animam eſſe entelechiam dicit, non vt cõtemplationem, ſed vt ſcientiam; plantalis autẽ anima entelechia eſt, non vt ſcientia, ſed vt contemplatio, ſemper.n.operatio in ſecundo eſt, ꝙ actionem ſignificat, id patet ꝙ aīæ tali non conuenit hęc diffinitio. Sic igitur ad hoc dicamus ꝙ nihilominus in diffinitione plantalem complexus eſt, nã cum dixiſſet entelechiam vt ſcientiam, omnẽ animam complexus eſt, quod.n.omnem conſequitur, & ſemper, id extulit, etenim quãdo rationalis aīa operatur, & quæ ratione caret entelechia vt ſcientia diceretur, qđ eſt vt habitus: quod quidem poteſtate ſm eſt, actu vero primũ. ꝓpterea quod oīs operatio ab ea, quę ſe ſm habitum habet potentia, deſcẽdit: operans.n. videlicet geometra geometrica exercendo habitum geometricum tenet, quem ſi non teneret, quõ per eum operaretur, quem nõ teneret? quapropter vbi eſt operatio, ibi quoq; penitus habitus eſt. at non contra vbi habitus, ibi operatio eſt. nam geometra dormiẽs (vt ſæpe iam dixi) habitum quidem geometricum tenet, at operationem non habet, qđ ſi latius habitus ſe habet, quam operatio, ſemper.n.& omnes habentes conſequitur, merito cum vellet omnis animę, quomodocunq; ſe haberet, ſiue videlicet operaretur ſiue non, definitionem dare, vſus eſt ea, quæ & ſemper, & omnes conſequeretur: ſ. entelechia vt ſcientia. Quemadmodum igitur de operante rationali aīa dicens, irrationalem quoq; complectitur, hoc modo plantalem non prætermittit, nam qđ plantali ſemper ineſt, operationem dico, illud alijs eſt aliquãdo. at ſane potentia ſecũda, quæ eſt in habitu, omnibus adeſt, & ſemper, præterea ipſe in dictione oīs animæ eſſe redditam rationem vult, qđ inquit ſi commune quoddam in omnem animam dicere oporteat, id erit entelechia prima, ſermonemq; in omnem protendit, oſtenditq; non eſſe vt diffinitionem, cum dicat, ſi quoddam. ſic igitur ſit hoc ordinatum. In his autem quærere dignum eſt, quid ita, cũ ipſe id dixerit in priori ſermone (at cauti ſimus, ne lateat vtrum vnus de ea ſit ſermo, veluti de animali, an alius de vnoquoque vt de equo, cane, homine) quid ita inquam hic omnis animæ vnam diffinitionem aſsignet? ad hoc igitur dicimus ꝗ maxime non eſſe diffinitionem datam. nam ſi animæ, inquantum animę non eſt cõmune genus, nam certe vt ſubſtantiæ eſt cõmune quoddam genus, videlicet ſubſtantia, veluti nec indiuiduorum eſt, inquantum indiuidua ſunt, eſt quidem cõe quoddam genus animæ, animarum particularium, vel ſpecie, nec eſt omnium quidem communis quædã ſpecies, veluti quæ ſolo numero differunt, quemadmodum eſt animalium ĩ his quæ ſpecie differunt commune quoddam genus, ſ. animal ſimpliciter, & hominum communis quædam ſpecies eſt, homo ſimpliciter, omnis autem diffinitio genus habet, non igitur omnis animæ ſimpliciter dare diffinitionem, ſed deſcriptionem poſſumus. quare hæc ratio quæ de omni anima tradita eſt; deſcriptio eſt, non diffinitio, præterea ipſa deſcriptio non eſt proprie vna, nanque æquiuocarum rerum animarum, per æquiuocas voces deſcriptionem reddidit, æquiuoca aũt voce quidem vnum quoddam ſunt, ſignificatione vero plura, ipſe aũt dicit in Topicis poſsibile eſſe æquiuocorum per voces æquiuocas vnam diffinitionem, vel deſcriptionem dari, dicimus.n.cibum ſanum, & medicinam ſanam, ſimiliter phlebotomiam, & exercitationem ſanam dicimus, & vrinas, & pulſum ſanum. horum igitur, cũ ſint æquiuoca, poſſumus inquit vnam per voces æquiuocas diffinitionem dare, dicentes illud eſſe ſanum ꝙ ad ſanitatem bene ſe habet, hoc autem quòd ad ſanitatem bene ſe habet, æquiuocum eſt, vel eo quòd ſanitatem facit, vel ſignificat, vel conſeruat. quòd ſi communi proponamus id, quod vnicuique priuatim ineſt, tunc vniuſcuiuſque priuatim diffinitio fit, videlicet bene ſe habens ad ſanitatem eſt, vt conſeruet ipſam, velut exercitatio, aut vt ſignificet, velut vrinæ faciunt, aut arteriarum pulſus, aut vt faciat, veluti cibus, Quapropter voce quidem vna eſt hæc diffinitio, bene ſe habens ad ſanitatem, ſignificatione vero plures. hoc igitur modo neq; aſsignata animarum deſcriptio, cum ſit æquiuoca, vna erit, verum plures. entelechia.n.de forma ſeparabili & de ea, quæ non ſeparatur, dicitur, nam gubernator quoque nauis perfectio eſt, & forma carnis ꝑfectio eſt corporis ipſius carnis. verum cum ſit à nauigio ſeparabilis gubernator, ſolam, quæ nauigij perfectio eſt, operationem ſuam tenet, forma vero carnis, & vniuerſaliter formæ quæ ſunt in materia ſuorum ſubiectorum perfectiuæ ſunt, ſic igitur & in animabus, anima quidem plantalis & ea, quæ ratione caret, cum ſubſtantiam ab ſubiecto habeant inſeparabilem, & quæ ſine ſubiecto nihil operari queat, ipſam quidem ſubſtantiam habent, quæ ipſius ſubiecti perfectio eſt, at ſane rationalis anima non ſubſtantia, ſed operatione ſola perficit animal, voluntate enim ſua vtens anima irrationali velut inſtrumentarijs modis ipſum mouet. præterea in aīabus eſt & prius, & poſterius, nanque vbi rationalis eſt, ibi quoque

ſunt

ſunt reliquæ, neq; id ſane conuertitur, in quibus autem prius eſt, & poſterius, horum non eſt communiter prædicatum genus, nõ igitur animarum commune quoddam genus eſt, verum ſunt æquiuocæ, velut ea, quæ ab vno, & ad vnum ſunt. Dixi aũt rationalem non eſſe ſine alijs, ad hoc videlicet aĩal mortale deſpiciens, quoniam quantum in ſubſtantia à propria ſua anima & ante animalia, quæ ratione carent, & poſt, eſſe per ſe poteſt, at is ſermo de animabus eſt, quæ ſunt in hiſce animalibus, quæ morti obnoxia ſunt, quare ſi aĩæ ſunt æquiuocæ, diffinitio quoq; aĩarum tradita eſt æquiuoca, neq; propterea vna eſt, vñ & ipſe cũ ſciret impoſsibile eſſe proprie vnam aſsignare aĩę diffinitionem, aſsignata hac ipſa diffinitione dixit, ſi quoddã commune in omnem aĩam dicere oporteat. At quiſpiam fortaſſe ex his, quæ dicta ſunt illud quęſiuerit, q̃d ita, ſi vna omnis animæ diffinitio dari non poteſt, de ijs, qui fuerunt ante ſe, cõqueſtus eſt Ariſt. ꝙ non de omni aĩa differuerunt? Dico igiť primum ꝙ illi facere poterant, vt ipſe fecit, de omni, ſ. ſi nõ diffinitionem, ſaltem communem quãdam deſcriptionem reddere: deinde non hoc eos accuſat, ꝙ vnam oĩs animæ definitionem non aſsignauerint, verum quia de omni, quæ cuiuſq; eſſent propria, minime differtarunt, quod quidem ipſe facit, nã poſt traditam communem rationem priuatim de vnaquaq; diſſeret, & de ipſis eo, quo dubitauit modo, docebit. etenim cum velit de ea, q̃ eſt extra partẽ rationis, explicare, de obiectis primum, diſputat, veluti de ſenſu doctrinam daturus, prius de ſenſibilibus ſermonem facit, & de viſu dicturus de viſibilibus prius loquiť. neq; ante de nutriendi vi differit, quam de nutrimentis tractauerit, de alijs quoque ſimili modo. deinde ſic ad operationes tranſit, & inde ad illas potentias, quæ eas ipſas operationes faciunt.

Tex. 2. QVONIAM *autem de his quę de anima tradita ſunt ab alijs, inquantum vnuſquiſque enunciauit, prius dictum eſt.*

HINC (vt iam dixi) opinionem ſuam de anima exorditur, & primum quẽdam de omni aĩa cõmunem ſermonem tradere vult, at prius ea, quæ in compræhenſionem ipſius diffinitionis conferunt exponit, nam, cum velit animæ genus accipere ad diffinitionis redditionem, idq́; magis ꝙ generi proportionabile eſt, nanq; etiam dictis de cauſis diffinitio diffinitioni ꝓportionabilis eſt: primum merito oĩum, q̃cunq; ſunt in decem prædicamenta diuiſionem facit. Cum ſit. n. ex his quæ ſunt anima, eam ſub vno horum prædicamentorum eſſe neceſſe eſt. ꝙ igitur aĩa non eſt accidens, id patet, nec quidẽ quantitas eſt, hoc. n. in ſermonibus contra Timæum demonſtrauit oſtendendo nullo modo fieri poſſe, vt anima magnitudo ſit. Præterea ꝯ Xenoc. eam eſſe numerum impoſſe eſſe declarauit. Quare neque, vt cõtinua, neq; vt diſcreta quantitas erit, neque propterea penitus q̃titas, ꝙ aũt non ſit qualitas, id oſtendit in quibus ea non eſſe Harmoniam diſputat, argumẽtis. n. eiſdem eam omnino qualitatem non eſſe comprobat, ꝙ ſi neq; qualitas, neque q̃titas eſt, multo minus ex alijs accidentibus erit, reliqua. n. ſunt ex his, id ergo relinquiť, vt ſit ſubſtantia. Quod ergo anima ſubſtantia eſt, ideo rurſus ſubſtantiam in ſimplicẽ, & compoſitam diuidit, atq; adhuc ſimplicem in formam, & materiam. Cum igitur ſit ſubſtantia triplex, ſubſtantia maxime corpora videntur eſſe, præcipue autem vt ad hoĩes multos, horum. n. maxime cognitionẽ habent, corporum vero maxime ſubſtantiæ ſunt corpora naturalia, diſtinguendo. ſ. ab artificioſe factis, vel etiã mathematicis corporibus. fortaſſe autem corpora artificioſe facta appellat ea, quibus ab artificio formę quędam inductæ ſunt, vt abaculus, & ſolium, neq; enim corpus aliquod eſt inquantum corpus artificioſum. cum autem naturalia corpora compoſita, ex forma, & materia componantur, in his forma magis ſubſtantia eſt, hoc. n. & eſt, & dicitur compoſitum per ipſam formam, nam cũ ſit vna, & cõmunis materia, diſcretio, & eſsẽtialis vnio, quæ ſit in vnoquoq; ex formis eſt. ex hac igitur diuiſione inuenimus corpora naturalia magis eſſe ſubſtantiã, & in his magis formam, q̃ materiam. hinc igitur quærendum eſt, in quo nam horum veluti genere aĩa ponenda ſit, vtrum compoſita quædã ſubſtantia (idem ac ſi dicam corpus naturale) ſit, an ſimplex? quod ſi ſimplex, forma ne, an materia? poſthac igiť, vt ex manifeſtioribus hoc inueniat, inquiſitionis principium facit, in quo autem magis anima manifeſtatur. i. animatum, animatum vero, quia viuit, animatum dicitur. Corporum igitur inquit naturalium, alia quidem vitam habent, & ea aĩata vocamus, alia vero vita carent: quapropter in corporibus naturalibus vitam habentibus animam contemplantur, hancq́; ipſam vitam vocamus aĩam, neque enim corpus ipſum animam dicimus, nã corpus, poſtquam vita abijt, nihilominus corpus eſt, nec viuit amplius, nec anima dř. Quare anima in habentibus vitam non corpus, verum vita eſt. propter quam ea animata dicuntur, quæ igitur corpora viuunt, ea compoſita ſunt ex corpore, & vita, quæ in ipſis eſt, quãq; vocamus animam, ex anima igitur, & corpore animatũ compoſitum eſt, atqui ſubſtãna omnis ex forma, & materia compoſita eſt, igitur animarum cum ſit ex anima, & corpore, alterum quidem vt materiam, alterum vero vt formam habebit. Quod ſi forma continua eſt, & finis materiæ cauſa, & hoc idem anima corpori eſt, nanq; ea egreſſa corpus ipſum diffluit, & putreſcit: forma quidem corporis erit anima, materia vero corpus ipſum. ꝙ autem aĩa ſit corpori cauſa, vt ſit, patet ex eo, q̃d animata hac ipſa renotantur, & inde habent, vt ſint, vnde etiam conſuetudo eſt, vt anima priuata corpora, quãquam vel poſt animæ ſeparationem corpora ſunt, nihilominus dicitur, Abijt, nec eſt amplius Admeti vxor. Quare ſi compoſita animata ex aĩa, & corpore conſtant, omne autem compoſitum eſt ex forma, & materia, & quod in ijs continuum eſt, & eſſentiæ cauſa, forma eſt, & anima in aĩatis talis eſt, id ſequitur, vt aĩa ſit forma. Sic igitur animam eſſe ſubſtantiam ſm formam inuenit, quam quidem formam vocat entelechiam ab ἐν, ꝙ eſt vnum, & τέλειον pfectum, & συνέχειν continere. i. quod vnum perfectum contineat, etenim vnionis, & perfectionis materiæ forma cauſa eſt. quia etiam ſubiecti perfectionis cauſa eſt, & ipſum continet. aſsignat igitur hinc animæ diffinitionem dicens eſſe eam entelechiam. ſ. formam, & perfectionem. at cuiuſnam huiuſce corporis naturalis. hoc propterea dicit vt ab arte factis corporibus, & ab accidentibus diſtinguat. Deinde quoniã lapis quoq; corpus eſt naturale, & huius forma entelechia, quemadmodum omnia quoque anima carentia ſe habent, ideo adiecit, potentia vitam habentis, ea de cauſa, vt ab inanimis, ab mortuis corporibus, & à ſemine ſeparet: neq; enim ex inanimatis aliquid potentia vitam habet, neq; corpus mortuum, neque ſemẽ, neque etiam in vtero infantulus, ſi nondum vitæ inſtrumẽta parata ſint: in proceſſu autem literæ in idem deducit vitalibus organis in-

ſtruis

ſtrui: cum potentia vitam habere, adeo vt pro vna re hac verborum ſerie vti liceat, potentia, ſ. vitam habere, & organis inſtructum eſſe, nõ igitur mortuum potentia vitam habet. nam licet organis inſtructum videatur: nihilominus (vt ipſe ait) eius partes æquiuocæ ſunt. etenim ſic mortui manus dicitur, vt lapidea, quia nõ manus officium facit, neq; ipſum ſemen potentia habet vitam, nanque quia organa nondum obtinet, id haud eſt idoneum vt ex aĩa vitam ſuſcipiat. Veruntamen ſemen ipſum, vel infantulus in vtero non organis perfecte inſtructus potentia vitam habere dicetur: habẽs enim vitam potentia fieri poteſt. at ipſum perfectum, quodq; iam vitam ſuſceperit, illud habere vitam potentia dicit, quomodo igitur potentia, & non actu? Quoniam quatenus in ſuiipſius natura, ſine vita eſt, aptumq́; ſolum ad ſuſcipiendam vitam, ſm autem potentiã, i. ꝙ habet habitum, nãq; p ſe habitum tenet vt viuum fieri poſsit: & ſi ſemp ab anima, donec adſit, viuificari poteſt, vt. n. iam diximus, quæ ſm habent actũ, quod eſt vt contemplatio, ea & habitum habent. Quare etſi ſemper corpus viuum ſit, haud abſurdum eſt, quantum in eius natura eſt id dicere, ꝙ potentia vitam habeat: etenim patet ipſum, cum potentiam habeat, vnde poſsit viuum fieri, ita fieri viuum. nam ſi ex ſe non haberet potentiam, non quidem viuum fieret. hoc aũt, ꝙ de potentia ſignificatum hic eſt, idem dixit in libro de interpretatione, vbi ipſum poſsibile diuidit: poſsibile. n. inquit non ſimpliciter dicitur: ſed hoc quidem, velut actu exiſtat, vt poſſibile eſt ire, quia vadit, idq́; omnino poſsibile eſſe ait, quod iam in actu eſt. ſm hoc igit̃ id dictum eſt, {& potentia vitam habentis.} Dubitauerit autẽ fortaſſe quiſpiam cũ ſit anima ſm formam ſubſtantia, qui ita nõ eſſe commune aliquod genus animæ dicamus? commune enim animarum genus eſſe ſubſtantiam, aut quid ita omnino entelechiam eſſe æquiuocam? qd ita inſuper, cum regula recta dicat, ĩ quibus eſt prius & poſterius: horum communiter prædicatum non eſt genus, & cũ prius & poſterius in animabus ſit, ipſarum tamen communiter prædicatum genus eſt, omnis nanq; anima ſm formam, quam entelechiam vocat, ſubſtantia eſt, quod igitur non ſimiliter oĩs anima ſubiecti ſibi corporis entelechia eſt, id iam abſoluimus, propterea quod, etſi aĩa rationalis entelechia corporis dicitur, actu tamẽ ſolum corporis eſt entelechia, nõ ſubſtantia, quemadmodum ſunt aliæ. Verum ſiquidem genus ipſarum ſubſtantia eſt, & ſubſtantia quidem ſm formam, nonne hoc dubium regula vniuerſalis ſoluiſſe videtur? ad hæc igitur reſpondeo, ꝙ cum in quibus eſt prius, & poſterius, horum non eſſe communiter prædicatum genus dicimus, communiter prædicatum, non quoduis accipimus, verum illud, ꝙ continuatè circũplectitur, nanq; eſt etiam animal lapideum, velut equus, & æreum, vel ligneum, atq; ideo eſt illi animal prædicatum, vel equus non illi vt genus prædicatur, nihil autem hæc ipſa genera cõmunia prædicata remotiora habere prohibet: corpus igitur & ſubſtantia vt genus equi lapidei & lignei prædicatur, idemq́; in omnibus. Sic igitur & in anima, genus quidem ipſarum eſſe ſubſtantiam nihil prohibet. at ſane ꝙ ipſas continuatè complectat̃ commune quoddam genus non habent, neque. n. anima, velut ipſarum genus prædicatur, neq; entelechia. nã quemadmodum dixi, entelechiæ: partim quidem ſubſtantia ipſa ſunt corporis, partim vero operatione ſola: non igit̃ ſimiles oẽs entelechiæ ſunt, in ipſis igit̃ eſt prius, & poſterius.

Nunc vt ab initio rurſum redeamus tentantes diffinire quid eſt anima, et quenã ſit eius maxime cõis ratio. Dicimus itaq; vnum quoddã genus eorũ, quæ ſunt, eſſe ſubſtantiam.

Nam poſtquam, ea, quæ prius ab antiquis dicta ſunt enarrauit, aliud orationis principium facit, ac illa, quæ ſibi videntur, exponit.

Huius aũt aliud quidem vt materia, quòd ſane per ſe nõ eſt hoc aliquid, aliud vero formam & ſpẽm ſecundum quam iam dicitur hoc aliquid, & tertium, quòd ex his conficitur.

Hoc aliquid hoc in loco Ariſt. formam ſignificat, in prædicamentis. n. eſt indiuiduum. ſubſtantia. n. inquit, omnis hoc aliquid ſignificare videtur, ꝙ igitur vnicuique eſt eſſe, & dicit, velut hominem, equum, ſm formam. i. nam communiter omnibus materia ſubſtrata eſt. ideo dicit ſubſtantiam ſm materiam per ſe nullam eſſe formam, quia neque per ſe ſubſtitit. Verum ſemper quadam cum forma materiam contemplamur, p quam formam deinceps vnumquodq; denominationem habet: nam per quod ab vnoquoq; aliorum differt, illud habet à forma. poteſtate aũt mã eſt, nihil. n. formarum per ſe materia eſt. Verum poteſtate omnes, neque. n. id, nec abſolute quidem, ꝙ eſt alicuius ſuſceptiuum, illius materia eſt, vt in magis proximis materijs videre eſt, nunquam. n. (vt ita dicam) fictilium inſtrumentorum lapides materia erunt, qm̃ non id habent à natura tributum, vt horum formam ſuſcipiant, neq; id, quod non amplius poteſt, quia eandem obtinet formam, regula enim non fiet, neq; ſuiipſius materia: neque conſimilium formarum, quia iam ſpeciem actu habet, igitur prima poteſtate ſolum conſideratur, vnaquæque autem proximarum poteſtate ſolum eſt illa forma, cuius eſt.

Eſt aũt materia quidem potentia, forma vero entelechia.

Non dixit entelechia per ablatiuum caſum, ſed per nominatiuum, nam poſtquam materia ipſa formã ſumpſerit, entelechia eſſe dicitur, & hoc vtrunq; ſimul eſt, ſed ſane forma per ſe entelechia eſt, oppoſuit autem potentiæ entelechiam, quia imperfecta potentia eſt: entelechia vero ipſa perfectio, nanq; in perfectione ſignificat ipſum eſſe, in quo autem vnumquodq; habet eſſe, in eo quoq; propriam habet perfectionem, ſed vnumquodque ſm formam ſuam habet eſſe, igit̃ vniuſcuiuſq; perfectio ſua ipſius forma eſt. ꝙ ſi perfectionis eſt forma, & perfectio ipſa eſt entelechia, decenter quidem formæ nomen in nomen entelechiæ trãſmutat, ꝙ ſi vniuerſe forma eſt, forma autem anima, id quidem ſequitur ꝙ anima eſt entelechia, neq; vero ſolum vt nunc loquimur, formam dicit entelechiam, ſed etiã pro figura hoc nomine vtit̃. etenim de vtriſq; in naturali diſſeruit, nam ſtatuæ figura eius perfectio eſt. fortaſſe aũt entelechiæ nomen pro forma aſſumpſit, ideo ꝙ formæ nomen in accidentia quoq; fertur, veluti cum dico Socratem forma eſſe ſimum, ventre elato. ſed hæc non ſunt Socr. perfectio, verum ſic illi acciderunt.

Et hæc duobus modis, altera quidem vt ſcientia, altera vero vt contemplatio.

In duas partes entelechiam diuidit, alteram ſm habitum, alteram ſm operationem dicit. hoc autem facit, qd̃ ſibi entelechiæ diuiſio ad diffinitionis aſsignationẽ vtilis eſt, cum ſit enim duplex entelechia, altera quæ eſt ſm habitum quæ quoque & tempore, & natura prima eſt. altera, quæ eſt ſecũdum eam, quæ ab hac eſt, operationem, inueniet animam (veluti iam diximus) eſſe entelechiam primam. ſecunda enim quæ vt contemplatio eſt,

eſt, à prima vt ſubſtantia ſit habet, nam contemplatio per ſe ſubſtantia non eſt.

Tex. 3. *Subſtantiæ autem maxime eſſe videntur corpora, & horum naturalia, ea enim ſunt aliorum principia.*

In tria ſubſtantiam diuidens in materiam, in formã, & in vtrunq; ſimul, ꝙ eſt naturale corpus, ex hoc (vt iam dixi) velut à magis manifeſto doctrinam tradere incipit, ex hoc. n. rurſus inueniet, qđ aïa ſubſtantia eſt, & qualis ſubſtantia itam ſit, hæc igiẽ inquit maxime ſubæ videntur eſſe, plerique. n. materiamq́; & formam non cognouerunt, ac ſimul vtranq; ſolum ſciunt, eo igitur accepto ꝙ corpora ſubſtantia maxime vĩr, & horum magis quę naturalia ſunt, diſtinguens videlicet à mathematicis, & artificioſis corporibus, huius rei cauſam addit, Quia, inquit, naturalia aliorum principia ſunt, nam tum mathematicorum, tum arte factorum corporum conſtructio ſunt. vnumquodq; enim illorum naturale corpus habet ſubiectum, nanque abaculo, quod eſt artificioſum corpus, lignum, qd eſt naturale, ſubiectũ eſt.

Sed naturalium alia quidem habent vitam, alia vero non habent.

Poſtquã id accepit, ꝙ naturale corpus maxime ſubſtantia eſt, hoc ipſum in animatum, & in id, ꝙ animam non habet diuidit, & id oſtendit, ꝙ anima ſubſtantia eſt. nam ſi naturale corpus ex materia, & forma ſubſtantia conſtans vtrũq; ſimul eſt, & naturale animatum eſt, id ſequitur quod ex forma, & materia eſt. Veruntamen ex prima materia, forma ſimplicia corpora dicimus eſſe, & hæc ex magis proxima corporis materia, & aïæ forma. ꝙ ſi forma ſubſtantia eſt, igiẽ & anima. & ſi forma quædam ſubſtantia ſimplex eſt, igitur & anima ſubſtantia ſimplex, anima inquam ſecundum formam.

Vitam autem dicimus nutricationem per ſe, & accretionem, & decretionem. Quare omne corpus naturale particeps vitæ, ſubſtantia quidẽ erit, ſubſtantia vero ſicut compoſita.

Diuiſis corporibus naturalibus in vitam habentiã, & nõ habentia, deinceps quidnam ſit vita diffinit. ex hoc enim quæ vitam habent cognoſcenda ſunt. per ſe autẽ inquit nutricationem, & accretionem, qm̃ additio videtur eſſe accretio, vt ſi aquæ addatur aqua, quę tñ accretio non eſt per ſe, verum per aliud additum, nutriri etiã, atque augeri ignis videri poteſt, cum tamen vitam non habeat, quod quidem nequaquam verum eſt, ea. n. per ſe nutriuntur, quæcunq; habent inſtrumenta, per quæ nutrimentum ſuſcipiunt, quibuſq́; ex nutricatione additioq́;, & incrementum in omni parte ſit, ignis vero, & aqua, & alia iſtius modi nõ per inſtrumenta ſuſcipiunt, nec in oĩ parte accretionem faciunt. præterea in igne gñatio magis, & corruptio conſideratur, cum ꝙ augetur manere oporteat. verũ de hiſce in lib. de Generatione, & Corruptione diligenter dictum eſt. hinc aũt colligant in ventre non eſſe aïal, nam ſi vita eſt nutritio per ſe, & incrementum, & decretio, idq́; eſt per inſtrumenta propria, ꝙ vita eſt, infantulus autem in vtero nõ per inſtrumenta propria nutritur, dico autem per os, non eſt igitur cum non viuat, animal, nutritur autem vmbilico per cingulum, ꝙ à matre recipit. verum hiſce inſtando reſpondere poſſumus, quod & fœtus in vtero per ſe nutritur, nam ſi augetur, patet quod etiam nutritur, manifeſtumq́; eſt eam non eſſe additionem, non enim os oſſi apponitur, neq; carni caro, ſed à matre nutricatio præparatur, quemadmodum quoq; nobis panem piſtores nutritionem parant. at præterea puerulis præmanſum cibum matres præparant, hoc igiẽ modo & in embrione accidit. ſecunda. n. quædam nutritionis præparatio eſt, quæ ex matris natura procedit. at etiam per inſtr̃a propria nutritur. nanq;, & ſi non per os, ꝙ in eo tñ primum eſt, venter digerit, tranſmittitq́; ad hepar, hepar vero in vnamquãq; partem per venas & ſic in vnaquaque nutrimentum ſubiectæ ſubæ aſsimilatur, ſed hæc in animalibus perfectis accidere ſolẽt. Item aliter. ſi perfectiſsimis animalibus in loco motus adeſt, manifeſteq; in vtero ſœtus motu locali mouentur, id ſequitur qđ hi quoque aïalia ſunt. Verum qui hæc omnia confutare quærunt, id contra aſtruunt, dicentes ſi nihil quicquam fruſtra natura facit, neq; aliquod imperfectum, ꝙ ſibi nequaquam ſufficere poſsit, quid nam, ſiquidem perfectum erat animal, adhuc ipſum in ventre natura continet? nonne id patet ꝙ adhuc imperfectum eſt? eoq́; tendit vt ſi aïal? nondum autem eſt. ꝙ ſi erat aïal, quid ita non præbuit illi per quæ viueret inſtrumenta perfecta, vt os? Verum nos poſſumus ad hoc contra reſpõdere, ꝙ veluti, cum iã genitum eſt aïal, & adhuc firmitate roboreq́; inſtumentorum indigeat, operari perfectas aïalis operationes minime poteſt, hoc modo quoque exñs in vtero, ex quo omne corpus cum tempore ſuam ipſius perfectionem conſequitur, maiori etiam indiget auxilio, & propterea ꝙ aïalis formam ſuſcepit in vtero conſeruatur, ꝙ adhuc ſane (vt dixi) magis inſtrumenti cuſtodia, & cura indigeat: præterea ſi quiſpiam ad operationes perfectiſsimas reſpiciat, nec puerulum quidem dixerit aïal, niſi pubes fuerit, & iam deinceps generatiuas operationes operatus fuerit, ſed eum, qui ſe ita habeat, animal ſolum dicere abſurdũ eſt. Verum fortaſſe, quæ dicta ſunt, minime neceſſaria ſunt, neque. n. etſi p ſe nutritur, iam eſt animal, quia non eſt idem viuens, & aïal, vigere enim, & viuere ipſum dicemus, at animal nondum. nam plantæ quoq; ipſę per ſe nutriuntur, neque tamen animalia ſunt. at neq; ꝙ ſenſus ſit particeps ideo iam eſt aïal, quæ igitur ſolum tactum participant, ea non ſunt aïalia. quæ. n. media ſunt inter ſenſibilia, & vegetabilia, ea tactus cõſortia ſunt, alioqui animalium maxime proprium eſt, vt tota per ſe tota de loco ad locum tranſeant, ꝙ infantulis in vtero non adeſt, nanque vtero coniuncti, & colligati ſunt veluti ſint eius pars, mouenturq́; vt plantanimes. quid autẽ vere, ſiquidem perfecte compoſuerat animal, natura ſic in ventre continuit? item aliter, ſi operationis inſtitutio hac via progreditur, vt ab imperfectioribus ad magis perfecta tendat, neq; aliter vitæ ſuperiores adueniunt, niſi quæ ſunt inferiores præextiterint, huiuſce autem rei ordo ſic ſe habet, vt primum ſit ꝙ aïa caret, deinde plantalis vita ſequatur, tertio loco ſit eorum, quę cõmode plantanima dicimus, quarto eorum, quæ ſunt extra partem rationis, vltima vero ſit rationalium vita. quõ igitur hoc ordine conſtitutionis natura vtatur conſiderare oportet, nam poſtquam ſemẽ cõdenſatum eſt, illud ꝙ ſimul ſtat inanimatum quoddam eſt, deinde (vt ita dicam) organizatum primo plantæ ſimile eſt, adhuc tamẽ extra partem ſenſus, pauloposſt autem cum proceſſerit, & aſſumpſerit ſenſumq́;, & tactum, & motum, tunc plantanimi ſimile ĩ principio vtero coniunctum eſt, vt circũpoſitis conchis, teſtiſue, aut lapidibus plantanimes hærent, atque hoc donec partu emittatur in lucem. tunc igitur in animalia pfecta euadunt, motuq́; de loco ad locum mouentur, aluntur q́; proprijs inſtrumentis, ore. ſ. & talibus, & omnibus ſenſibus agunt, tandem autem (ſi de

hominibus

hominibus dicatur) vitam rationis participem ſuſci-
piunt,cum prius extra rationem vitam ducant. ꝙ ſi pri-
mo vitæ tempore non generant, non ideo non ſunt ani-
malia, neque.n.omne animal generat, multa.n.ex pu-
trefactione naſcuntur quæ quidẽ generandi potẽtiam
non habent, & nihilominus animalia ſunt, at etiã muli,
& quæcunq; ex diuerſarum ſpecierum combinatione
naſcuntur,animalia quidem ſunt,generãdi vero poten-
tiam non habent, non.n.animalium generare propriũ
eſt:ſed vti motuq́; & ſenſu,quod autem non ſit animal
in ventre, hinc illud patet, nam ſi animal eſt ſubſtantia
animata ſenſitiua, videlicet nata vt ſentiat, ſi eſſet ani-
mal id oporteret,vt priuſquam vel perfecto,vel imma-
turo partu ederetur, per ſenſus ageret, quod quidem
minime facit,ergo non erat animal.

Tex.4. *Quia autem corpus eſt tale,ſ.habens vitam, non quidem*
erit ipſum corpus anima,non.n.eſt eorũ,quæ ſunt ſuper ſubie-
cto corpus,verum magis eſt vt ſubiectũ,& materia. neceſſe
eſt igitur animam ſubſtantiam,eſſe,vt formam corporis na-
Tex.5. *turalis potentia vitam habentis. Subſtantia autem eſt ente-*
lechia,talis igitur corporis eſt entelechia.ipſa autem dicitur
biſariam, altera quidem vt ſcientia, altera vero vt contem-
platio. patet igitur quòd vt ſcientia eſt, cum enim adſit ani-
ma,ſomnus,& vigilia eſt, & reſpondet quidem vigilia con-
templationi ſomnus vero habitui ſine operatione.

Quod ait ex his hoc eſt.quia corpus habens vitã cor-
pus eſt,& tale corpus,quod eſt,ac ſi dicat compoſitum
ex corpore,& vita,quę vita anima eſt,neceſſe eſt hoc q-
dem aliquid horum eſſe materiam,aliud vero formam,
ꝙ oſtendit hoc modo. quod.n.inquit, animatum cor-
pus tale corpus eſt,vt ſi diceret,hoc quidem ſubiectum
eſt.illud vero eſt in ſubiecto:corpus.n.ſubiicitur,in ſu-
biecto autem hoc tale eſt,ſubiectum vero non erit ani-
ma,ꝙ eſt ac ſi dicatur materia.hoc autem declarauit di
cendo non quidem corpus erit, pro ſubiecto.ſ.accepta
anima, corpore vero pro materia, nãque hæc ſubiecti,
materiæq́; habet ordinem.deinde cauſam ſubiicit, quid
ita ſubiectum non ſit anima. non.n.inquit ſuper ſubie-
cto corpus eſt,ſuper ſubiecto dicens,pro in ſubiecto,ꝙ
formam non eſſe ſignificat: nam quod in ſubiecto eſt
forma eſt,non ſubiectum.ſubiicitur autem corpus:di-
cimus enim corpus eſſe tale. Quapropter in ordine ſu-
biecti corpus eſt. ex hoc autem quod ait, videlicet non
erit aoima ipſum corpus, pro ſubiecto corpus accepit,
vnde ſubintulit:non.n.eorum,quæ de ſubiecto ſunt cor
pus eſt, nam ſi ipſum corpus eſſet anima, videlicet ſi
anima eſſet ſubiectum, corpus quidẽ in ſubiecto eſſet,
quod ſi ipſum corpus non eſt in ſubiecto,non quidem
fuerit anima ſubiectum, ꝙ ipſe dixit, non quidem erit
anima ipſum corpus,horum nãque duorum neceſſe eſt
alterum quidem ſubiectum,alterum vero formam. ſed
hoc in loco quidam quorum vnius eſt Alexander, ſibi
perſuaſeruot ipſum dicere, ꝙ anima non eſt corpus,
hac de cauſa,inquit Alexand.ꝙ non eſſe corpus oſten-
dit, ſimul non eſſe ſubiectum declarat, verum res non
ita ſe habet,haud.n.nunc eſt Ariſt.propoſitum demon
ſtrare quod anima nou eſt corpus, ſed quod incorpo-
rea,nãque in iis,quę deinceps ſequuntur illud explicat,
vel nunc quoque demonſtratum id eſt, quibus eam nõ
eſſe magnitudinem declarauit. nam ſi magnitudo non
eſt,id ſequitur quod neque corpus eſt, nam corpus ma
gnitudo ſuperat. præterea nunc demonſtratum id eſt,
ꝙ anima forma eſt,nón materia, quodq́; corpus ſubie-
ctum eſt,& materia, deinde ex additione articuli id pa-
tet, non enim dixit non quidem corpus erit anima, ſed
ipſum corpus, nam qui adponitur articulus, cuiuſdam
diffiniti declaratiuus eſt,anima vero omnino incorpo-
rea eſt.verum (quẽadmodum diximus) corpus ipſum
ſubiectum materiamq́; declarat. ex his autem patet qđ
anima forma eſt,quo.n.differunt inuicem ea,quæ ſunt
eiuſdem generis,illud eſt horum forma:corpora autem
cum ſint generis eiuſdem cuius eſt & animatum, diffe-
runt inter ſe, anima igitur animatorum forma eſt,cum
.n.adſit anima ſomnuſq́; & vigilia eſt, poſtquã diuiſit
entelechia in primam, & in ſecundam, videlicet in ha-
bitum, & in operationẽ ex habitu. dixitq́; aĩam ſic eſſe
entelechiam,vt ſciam manifeſte ſatis ſuperq́; huiuſce rei
demonſtrationes extulit,per ſomnum.ſ.& vigiliam, ꝙ
idem eſt,ac ſi diceret aĩam operari & non operari,ope-
ratio.n.vigilia, cõtrarium vero operationis ſomnus eſt,
cum nihilominus habeamus in vtroq; aĩam.Cauſam au
tem tranſumptionis de forma in entelechiam Alexan.
pulcherrime conſiderauit. nãq; ait,qm̃ neceſſe erat diſ-
finire vtrum dicere oporteat aĩal ex operationibus,quę
ſm aĩam fiunt, an ex eo,ꝙ operari poſſit, quorum qui-
dem poſſe primum eſt, operari vero ſecũdum. quodq́;
primo,& ſecundo ad diffinitionem vſurus erat, abſur-
dũq; eſt in forma primum & ſecundum dicere, nãque
vna eſt vniuſcuiuſq; forma, propterea in entelechiam,
& perfectionem formam tranſumpſit. neque.n.perfe-
ctionem aliam primam, aliam ſecundam dicere abſo-
num ab rõne eſt,hæc igitur inquit,cauſa tranſumptionis
eſt,formæ aũt & entelechiæ differentia inquit eſt,ꝙ oĩs
quidem forma entelechia eſt, at non oĩs entelechia eſt
forma.nam quæ ab habitu eſt operatio,entelechia qui-
dem eſt,non tamen & forma. quapropter entelechia ſe
latius habet,q̃ forma, forma aũt videlicet ſubaudiendũ
ſubſtantialis, non per accidens,non.n. (quẽadmodum
dixi) ſubiecti perfectio accidens eſt, ꝙ ſi hæc ita ſe ha-
bent,non quidem qui diffinit aĩam dicens eam eſſe for-
mam talis corporis, bene addiderit primam,ſed qui di-
xerit entelechiam,ꝙ entelechia latius q̃ forma ſe habet,
huic quidem illa additio neceſſaria eſt.

Prior autem generatione in eodem ſcientia eſt. Quapro- Tex.6.
pter anima eſt entelechia prima corporis naturalis vitam
habentis poteſtate.

Cautiſsime quidem eſt vſus additione dicens in eo-
dem,nãq; in alio,atq; alio fieri poteſt,vt ſit habitus ope
ratio prior,præceptor enim tenet habitus operationem
priorem,q̃ diſcipulus, quia ſane vnius,& eiuſdem præ-
cedit habitus operationis,hoc autem in hiſce quæ ſunt
in generatione & corruptione verum eſt,in quibus na-
turaliter operatio poteſt ab habitu ſeparari: diuina.n.
cum habitu concurrentem habent operationem: nam
ſemper habitum tenentia operantur,quia ſine potentia
ſunt operationes,vt in libro de interpretatione ab eo di
ctum eſt. quare in mortalibus quidem habitus opera-
tio progredit̃,& hoc in vno,& eodem,velut in vniuer-
ſo,hæc inuicem cõcurrunt,in vniuerſo.n.habitus actio
ſemper eſt,nam ſiue diuina,ſiue vſe,ꝙ eſt in mortalibus
reſpiciamus ſemper habitum cum actione mutuo con-
currere videbimus, etenim ſemper in horum totalitate
vtraque ſunt, neque omniuo alterum alteri adiun-
ctum eſſe dicimus, quoniam in vniuerſo perfecta im-
perfectis præpoſita eſſent, vt enim dixi productiuæ
cauſæ cum ſint in actione perfecta præcedunt, & peni-
tus vniuerſi opificium ex perfectis, non autem ex im-
perfectis incipere oportet.

Talis autem corporis, quod quidem ſit inſtrumentale.

Qm̃ dixit potentia vitam habentis, hoc ipſum declarat, hoc.n. inquit eſt potentia vitam habens, ꝙ eſt inſtrumentale, non.n. prima ignis entelechia anima eſt, videlicet potentia calefactiua: atqui hoc etiam naturale corpus eſt, verũ quia non eſt inſtrumentale, non eſt ipſius prima entelechia aĩa calefactiua.ſ. exiccatiua potentia, inſtrumentale autem id eſt, quod habet inſtrumenta, per quæ operationes in vita fiunt, talia autem ſunt ea, quæ diſsimilarium partium ſunt, quorum vnũquodq; diuerſis operationibus incumbit.

Inſtrumenta autem & plantarum ſunt partes, at omnino ſimplicia, veluti folium thecæ fructus protectio eſt, theca vero ipſius fructus, radices autem pro ore ſunt; vtraque.n. trahunt alimentum.

Qm̃ plantæ etiam ſunt animatæ, anima autem entelechia eſt inſtrumentalis corporis, ideo plantarum partes inſtrumenta eſſe dicit, nãque operationem propriam vnaquæq; habet. Simplicia ſane inquit plantarum ſunt inſtrumenta, ſimplicia aũt comparatione inſtrumẽtorum aĩalium, nam ſubiecto, & operationibus inſtrumenta plantarum magis ſimplicia ſunt, in animalibus enim vnũquodq; inſtrumentum ex multis ſimilaribus conſtat. Plantarum vero, vt ita dicam, truncus ex ligno, & cortice, vel alio quodam conſtat, at etiam quantum ad operationes ſimplicia ſunt, in plantis.n. vna, & ſimplici operatione ſingula quæq; pars operatur, in aĩalibus autem multas, & varias vnaquæq; pars habet opationes, & hoc conſequenter: nam cum facta ſint inſtrumenta, vt appetitionibus animæ ſubſeruiant, conſequens eſt, vt proportionabiliter ad animæ motus parata ſint animalium autem aĩæ ſunt appetitionibus variæ, cum plantarum virtus ipſa ſit ſimplex, nam nutritiua potẽtia ſolum nutrit, & augmentatiua auget, & nihil plus operatur. Poſtq̃ autem demonſtrauit quõ plantarum corpus ſit inſtrumentale, ſimul narrat quid inſtrumentale illud ſit, veluti folium thecæ fructus protectio eſt, theca vero ipſius fructus, ipſum quidem ſemen fructus dicitur, vt ficus acini, & oliuarum nuclei: thecam vero intelligimus id, ꝙ hiſce humore plenum cũ quadam quaſi pelle ipſum complectente circũfuſum eſt. facta igitur inqt folia ſunt, vt thecam protegant, ne, quod adhæreat circũ, nocumentum ferat, theca vero, vt fructũ cuſtodiat, hac enim de cauſa omnia ſunt ab natura excogitata, vt omnium rerum ſucceſsio permaneat.

Tex. 7. *Quod ſi quiddam cõe de oĩ anima oporteat dicere, ſit quidem prima entelechia corporis naturalis inſtrumentalis.*

Videre potes ꝙ ipſe non vult eſſe cõe genus, vel definitionem cõem animarum, nam (veluti dictum iã eſt) in quibus eſt primũ, & ſecundum, non eſt horum cõiter prædicatum genus. ex hac autem definitione, quę nunc data eſt, id manifeſte patet ꝙ idem eſt inſtrumentale, & potentia vitam habens. etenim cum ſuperius dixerit, naturalis vitam habentis, nunc ait, naturalis inſtrumentalis, nominibus hiſce altero pro altero vſus.

Quare non oportet quærere an vnum ſit anima, & corpus, quemadmodum neque ceram neq; figuram omnino nec vniuſcuiuſq; materiam, nec id cuius eſt materia, nanq; vnũ, & eſſe, quia multipliciter proprie entelechia eſt.

In ſermone, quem ante hũc fecit iis, qui in partes animam diuidunt, hoc dubiũ propoſuit, quidnam ſit vniẽs eas partes, ſi quidem vnius exiſtẽtis, & eiuſdem animalis vna eſt anima, non enim multę ſunt animæ, nã ſi vnaquæq; pars eſſet animal, illud accideret. quod vnuſquiſque multa eſſent animalia, quibus quidem tale dubium conuenit, & omnibus qui de anima quidem dixerunt, ſed nihil circũſcripſerũt de cõuenientia corporis ipſam complexi, quid, ſcilicet ſit vniens animam corpori, & faciens vnum animal. at hæc quæſtio non habebit apud eos locum, qui entelechiam animã, materiam vero ſubiectum corpus eſſe volũt. Quemadmodum enim in cera ſphærica nõ quæſiuerit aliquis, quidnam ſit vniẽs figuræ cerã, nãq; figura eſt affectio ceræ, nihilq́; opus eſt, quod eas vniat. ipſa enim propria harum rerum natura, & conuenientia ceræ vnionis eſt cauſa. ſic in corpore & anima, nãq; entelechia, & perfectio corporis eſt anima, quemadmodum quoq; ceræ ſphęricæ figura entelechia eſt: & ex ſe naturaliter vniuntur, vt enim diximus, quando, alterum materia ſit, alterum vero forma, ipſa materiæ cõuenientia ſtatim formæ ꝑfectionem ſuſcipit, neq; ad eam rem alicuius mędij indiget, etenim, inquit, cum vnum, & eſſe multipliciter dicatur, nanq; vnum dicitur vel genere, vel ſpecie, vel numero, vel circulo, vel glutino, vel quæcunque alia in phyſica vnum ſignificãtia numerat. Præterea eſſe etiam multipliciter dicitur, cũ aliud quidem ſit potentia, aliud vero actu, ſed vnum proprie & eſſe proprie ſecũdum vniuſcuiuſq; entelechiam rebus ipſis eſt, ſecundum quam omnino eſt, & dicitur hoc aliquid. Quare ſi vnio, & omnino ipſum eſſe hoc aliquid compoſitis rebus ex forma eſt, non illud quærendũ eſt, quid ſit vniens animam corpori, videlicet vt vnum exiſtens, & ſuſceptiuum: hoc enim ipſum natura formæ eſt, & materiæ, quod alterum ſit in altero.

Vniuerſaliter igitur eſt dictum quid ſit anima, eſt.n. ſubſtantia ſecundum rõnem, hoc aũt eſt quod quid erat eſſe tali corpori, veluti ſi aliquod inſtrumentũ naturale eſſet corpus, vt ſecuris, eſſet.n. ſecuri ipſum eſſe ſubſtantia eius, & anima hoc ipſum, ſeparata.n. ipſa, non quidem amplius ſecuris eſſet, niſi æquiuoce, nunc autem ſecuris eſt, non.n. talis corporis quod quid erat eſſe, & ratio, anima eſt, ſed naturalis talis habentis principium motus, & ſtatus in ſe. Tex. 8.

Poſtquam planiorem animæ diffinitionẽ dedit, per hæc ad eius partes declarandas ſubit, exemplisq́; declarat, quam bene ſit vnaquæq; aſsignata, ſimul etiam per hæc oſtendit animã, quatenus entelechia eſt, à corpore non ſeparari, nãque perfectio nõ eſt ſeparabilis: quatenus perfectio eſt. Quomodo autem rationalis dicaẽ inſeparabilis, ordine ꝑgredientes enarrabimus. diximus igitur, inquit animam ſubſtantiam eſſe ſecũdum rationem, videlicet ſecundum formam: formam autem corporis naturalis inſtrumẽtalis. Quod igitur ſubſtantia ſecundum formam bene ſit aſsignata, id declarat exẽplis & artificioſis, & naturalibus, etenim inquit ſecuris eſt artificioſum inſtrumentum. Si igitur naturale corpus velut inſtrumentum eſſet, forma quidem ſecuris eſſet eius anima.ſ. inciſiua potẽtia, quæ tali figura facta eſſet, materia vero, & tanquam corpus ipſum ferrũ, ex quo ſi ſeparetur anima videlicet figura, & inciſiua virtus, non quidem amplius erit ſecuris, nec forma propria, quæ incidendi virtutem habeat. Quod ſi forma ſecuris, figura & eius incidendi virtus eſt, q̃ ſi ſeparetur, nõ amplius ſecuris eſt, & vt anima ſe habet & corpus, hoc modo ſecuris figura ad ferrum, forma autem ſecuris eſt in hoc ipſo, quod habet eſſe, & dicitur ſecuris, talis autem figura eſt, quæ habet incidendi virtutem: corporis igitur naturalis inſtrumentalis forma eſt anima, quapropter habet eſſe in ea, nam ſeparata anima, non amplius inſtrumentale eſt corpus, niſi æquiuoce, ſic.n.

dicitur

dicitur mortua manns, vt lignea, aut lapidea: etenim vniuſcuiuſq; forma, ſecundũ cuiuſq; ſubſtantiales operationes deſignatur. Quemadmodum igitur forma ſecuris mortua eſt, cum ſecuris, vt ſecuris operari non poteſt, hoc modo cum animatum perdiderit operationes animati, forma quidem eius animata deſtructa erit, vtrunq; autem ſuas amittit operationes, alterum quidem figura deſtructa, alterum vero perdita anima. forma autem ſecuris figura talis eſt, quæ.ſ.habeat incidẽdi potentiam, animati igitur forma eſt anima. nãque vt figura ſecuris ad ferrum ſe habet, ſic anima ad animatũ, perfectio autem, & forma ſecuris eſt figura, & incidẽdi potentia, corporis igitur perfectio, & forma eſt anima. Quare bene dictum eſt animam perfectionem & formam corporis eſſe. ſimul quoq; patet bene eſſe additũ naturale, nam quidem ſecuris corpus eſt, & inſtrumẽtale, veruntñ entelechia eius non eſt aĩa, nãq; artis, non naturæ corpus eius eſt opus. poſtquam autem in artificioſo exemplo ſermone verſatus eſt, quod ꝓpius exponitur aggreſſus exemplo magis affini vſus eſt, in animatorum partibus ſermonem faciens: ſi.n. inquit eſſet oculus animal, aĩa quidem eius viſus eſſet. Corpus vero tuniculæ, & ſuppoſitum liquidum. informatur autem natura oculi in ipſo viſu, nam ſi nõ videret, oculus quidem nõ eſſet. Quapropter anima quidem eius eſſet ea, quæ ſm formam ſubſtantia eſt, nunc igitur, inquit, rationem viſus habet ad oculum, eandem tota anima ad totum corpus habet. ꝙ ſi videndi potentia cũ ſit ipſius animæ virtutis ſenſitiuę pars, eſt oculi forma, hoc etiam cõſequens eſt, quod anima tota totius animalis forma erit. & velut in ſecuri ſe habet incidendi virtus, quãuis non incidat, & in oculo videndi, & ſi clauſerit, hoc modo in tota anima prima entelechia ſe habet, quæ quãuis animal dormiat, ineſt tamen. eſt.n. nihil minus animatũ, & dormiens, & velut in ſecuri incitio eſt, & in oculo viſus, eodem modo in animali vigilantia eſt. Vniuerſaliter igitur quid anima ſit, dictum eſt, pro eo quod eſt cõmunius, & planius: in correctione enim de vnaquaque animæ potentia priuatim cũ proceſſerit, ſubſtantia .n. ſecundum rationem eſt, videlicet ſm formam, nãq; rationem in diffinitione fert, & per cauſam, & per formam, vt hoc in loco, atque etiam in phyſica de principiis eorum quæ ſunt explicans poſtquam de materia & forma diſſeruit, de materia ait. vnum igitur ipſum principium eſt, ſ. ſecundum materiam: alterum vero ratio eſt, i. forma, hoc autem eſt quod quid erat eſſe corpori tali, quia vero dixit animam eſſe ſubſtantiam ſm formam, ſed non omnem formam animam, propterea ſubintulit, hoc autem eſt quod quid erat eſſe corpori tali, ſ. hanc eſſe formam animam, dico ſecũdum quam tale corpus, videlicet naturale inſtrumentum eſſe habet, & diffinitionem, hoc.n. ſignificat quod quid erat eſſe, ſ. quatenus ipſi eſt eſſe, & inquantum eſſe aliquid dicitur: nam ſecundum formas rerum diffinitiones dantur, ſic igitur & animatorum eſſe, & diffinitio eſt ſecundum animam, ex anima.n. animata informantur: eſſet .n. ſecuri ipſum eſſe ſubſtantia eius, & anima hoc ipſum, ſi ſecuris inquit, cum ſit inſtrumentum naturale corpus eſſet, naturale autẽ ait vt animatum, ac ſi eſſet vtiq; ipſius ſm formam ſubſtantia, quod idem eſt ac ſi diceret animam hoc eſſe ipſi ſecuri, videlicet quatenus habet ſecuris hoc ipſum quod eſt ſecuris eſſe, hoc quidem eſſet eius anima. quod ſi ſepararetur eius anima, & fieret inanimatum, non amplius quidem ſecuris eſſet, niſi vt picta, nunc autem dicit inanimata ſecuris cũ ſit, ſecuris eſt, quã corporis artificioſi entelechia non eſt aĩa, ſed inſtrumentalis naturalis: hoc autem dixit volens oſtẽdere, quod bene in diffinitione poſitum eſt, inſtrumentalis. Deinde quia vult oſtendere nobis quale inſtrumentale naturale corpus dicat, appoſuit habentis principium motus & ſtatus in ſe: etenim dixit in naturali naturam eſſe principium motus, & quietis: motus autem proprie in aĩatis eſt, qui in loco, & per incrementum, & per diminutionem fit, nam motus ꝑ alterationem in iis etiam, quæ carent aĩa, videtur. Lapis.n. multaq; alia animatorum ex ſe cauſam alterationis habent. ea igitur dico naturalia, quæ ex ſe principium motus, & quietis habent. ſecuris vero inquantum ſecuris, de ſe motum non habet, ſed extrinſecus ab eo, qui illa vtitur. artificioſa ſimiliter omnia non in ſe principium motus & quietis habent, at extrinſecus ex operantibus, aut mouentibus.

Speculari autem in partibus quoque oportet, quod dictũ eſt, ſi enim eſſet oculus animal, anima quidem illi eſſet viſus, ipſe enim ſubſtantia oculi eſt, quæ vt ratio ſe habet, oculus autem materia viſus eſt: qui ſi defecerit, non eſt oculus, niſi æquiuocè, quemadmodum lapideus, & pictus. oportet autem accipere hoc de parte in totum viuens corpus, proportionabile enim eſt, vt pars ad partem, totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum, quatenus tale eſt. Tex.9.

Exemplum ex artificioſo ad naturale, & animatum traducit, nam partes animatorum dicit. ſi nãque eſſet oculus animal, ſ. ipſe per ſe ſine corporis totalitate, notandum autem quod oculum quandoque accipit pro vtroque vt & hic, & paulopoſt, vbi ait, verum quemadmodum oculus, pupilla, & viſus, nomine etiam ipſius oculi pro ſolo corpore, quod viſus potentiæ ſubiicitur viſus eſt, igitur ſtatim dicit oculus materia viſus eſt, hic autem pro vtroque oculum capiens ideo, quod ait, ſi nãque eſſet oculus animal, manifeſte declarat quod forma vtriuſque ſimul eſt forma, non corporis: ſit enim, & eſt in corpore, neque tamen forma eſt corporis. at vtriuſque ſimul, nam ideſt eius forma, quod illi cauſa eſt, vt ſit, vtrique autem ſimul forma cauſa eſt. cum igitur ipſe dixiſſet vtrunque ſimul oculum, quia dixit. ſi enim eſſet animal oculus ſubintulit, anima quidẽ eius eſſet viſus oculi, videlicet quod eſſet vtrunque ſimul, oportet autem accipere hoc de parte in totum animal, vnumquodque enim ſenſorium deſignatur per quandam ſenſitiuam animæ potentiam, præter tactum, tactus enim per totum corpus tendit. quam rationem vnuſquiſq; ſenſus ad ſubiectum ſuum ſenſorium habet, eãdem tota anima ad totum ſenſitiuum corpus habet: forma autem partis, tota igitur totius ſenſitiui corporis forma erit. illud autem quatenus tale eſt, ſignificat inquantum ſenſitiuum eſt. non.n. quatenus aut graue, aut album, aut aliquod tale, corpus ab anima informatur, verum quatenus ſenſitiuum eſt. qui autem omnem animam immortalem facere volunt, hoc dicto accepto videlicet quod oporteat accipere quod de parte dicitur in animal totum, conantur demonſtrare Ariſtotelẽ hoc idem dicere, ſi enim inquiunt vt ſe habet pars, ita quoq; totum ſe habet, & in primo ſermone de viſiua potentia dixit oſtẽdens eam nihil offendi, quãuis ſenſorium patiatur, veluti in eo non habeat eſſe. quod ſi ſenex oculũ talem acciperet, vt iuuenis videret, patet inquiũt, quod & anima tota ſeparabilis eſt. dico igitur ad hoc, qđ etſi

concedemus hanc eſſe ſeparabilem, ſcilicet animã ſenſitiuam, & qualicunq; ſenſibili, præſeparata à corpore, ſuſcipief, non tamen plantalem, nãque de ea nihil quicquam, ne rationem manifeſtam quidem, dedit. deinde, etſi ea, quæ ratione caret, ſeparabilis eſt: non tamen ab hoc ſolo corpore, neque à ſpiritu, vt à nobis iã demonſtratum eſt, & adhuc in iis, quæ deinceps dicturi ſumus demonſtrabitur.

Tex. 10. *Eſt autem, non quod abiecit animam, potentia exiſtens vt viuat ſed quod ipſam habet: ſemen vero, & fructus potẽtia tale corpus eſt. vt igitur inciſio, & viſio, ſic vigilantia entelechia eſt, vt autem viſus, & virtus inſtrumenti, anima, corpus autem, quod potentia eſt, ſed vt oculus, pupilla, & viſus & ibi anima, & corpus animal.*

Ex his declarar quõ dixerit potentia vitam habentis, vt.n. iam vitam habens, non vt quod abiecit, neque vt potentiam habeat, propoſuimus autem ſuperius vſus ex libro de interpretatione, quod intelligit tale id eſſe potentia ſignificatum, quod vt iam actu eſt, ſemen vero, & fructus potentia tale corpus, fructum dicit arborum, plantarumq; ſemen, vt ficorum acini, nam cortex cum alio eſculento liquido ab eo pericarpion.i. inuolucrum vel theca ſeminis dicitur, vt in meteoris. quod autem dicit hoc eſt, quod perfectum iam, & inſtrumentale corpus ideſt, quod potentia vitam habet, ſemen vero non eſt habens vitam potentia, ſed quod habere vitam poteſt, videlicet quod inſtrumentale potentia eſt, quamobrem quod eſt potentia in ſemine, id ſm aptitudinem eſt, quæ aptitudo eſt, vt inſtrumentale atq; animarum fieri poſsit, non.n. non eſt, quod vero nunc perfectum eſt, & inſtructum, qualia noſtra hæc corpora, id nũc potentia vitam habet, quod ſi quiſpiam dicat, quo actu vitam non habet, id rurſus dicimus, quod nunc fere dixi, quod vt oculus ipſe per ſe potentia viſiuus eſt, at non ſine luminis illuminatione, nãque ex lumine datur illi, vt actu videat (& ſi quis actu videntis oculi oculum potentia viſiuum eſſe dicat, vera narrat, ipſe.n. ſecũdum ſuam ipſius ſubſtantiam, ſolam aptitudinem ad videndũ habet, cum ex alterius lumine actus aduenerit) hoc modo in toto corpore totaq; anima dicimus, quod ipſum quidem corpus, quantum in eo eſt, aptitudinem ſolam vitæ habet, & ipſa ſane ſecundum actum vita ex anima illi aduenit. Bene igitur dictum eſt, potentia vitã habentis. vt igitur inciſio, & viſio, ſic vigilantia entelechia proportionem imaginum ad primitiuum demonſtrat. proportionem autem iam diximus, inciſionẽ vero, & viſionem ſecundam dicit entelechiam ſecuris, & oculi, quæ eſſet vt contemplari, ſed viſum, & virtutem inſtrumenti inciſiuam primam entelechiam, quæ eſſet vt ſcientia, ſm quam etiam deſignauit animam, corpus autem potentia exiſtens, videlicet corpus eſt, quod has operationes ſuſcipere poteſt, vt etiam in oculo ſubiectũ pupilla eſt, quod autem ſimul vtrũq; eſt, in toto quidem animal eſt. quod ex anima, & corpore conſtat, in parte vero, oculus qui ex pupilla, & viſu eſt, pupillam autem totum oculum dicit tuniculas cum liquidis.

Tex. 11. *Quod igitur nõ eſt anima ſeparabilis à corpore, aut eius aliquæ partes. ſi partibilis ſit, obſcurum non eſt: aliquarum nãq; entelechia partium eſt ipſarum, verũtamẽ quod aliqua ſint, nihil prohibet, quia nullius ſint corporis entelechia.*

Data animæ diffinitione, veluti concluſionem quãdam ex neceſsitate diffinitionẽ ſequentem colligit, animam non eſſe ab corpore ſeparabilem, nam ſi forma, & perfectio corporis animati eſt anima, neque fieri id poteſt, vt alicuius perfectio ſit abſq; eo, cuius perfectio eſt, id quidem patet, quod anima ab corpore ſeparari non poteſt, nam forma, & perfectio ſunt ex his quæ ad aliquid dicuntur. forma.n. materiæ forma eſt, atq; perfectio, quæ autem ſunt ad aliquid aut ſimul ſunt, aut non ſunt. quãtum igitur ex aſsignata animæ diffinitione colligimus, omnis quidem inſeparabilis erit à corpore, cuius eſt entelechia, ſiquidem oĩ diffinitio conuenit, quod ſi non eſt omnis inſeparabilis, at ſaltem partes aĩæ quædam manifeſte ſunt à corpore inſeparabiles, quibus diffinitio conuenit, nãq; animati partium ſunt entelechię, etenim corporis ipſius, quod alitur, nutritiua potentia perfectio eſt, ſimiliter & augendi, & generandi vis, præterea virtus appetitionis eã partem, ĩ qua eſt, informat, quod ſi corporum ſunt ipſæ perfectiones neq; fieri poteſt, vt circa corpora eæ animę partes ſint à corpore ſeparabiles. nam cuius erunt perfectiones, aut circa quod operabuntur, ſi ſint à corporibus ſeparatæ? quid enim nutricatio nutriet? aut incrementũ augebit, ſi ſint à corporibus ſeparatæ? Verũtamen ſi eæ, inquit, animæ partes à corpore neceſſario nõ ſeparantur, aliquas nihil ꝓhibet eſſe ſeparabiles, quia nullius corporis entelechiæ ſint. Manifeſte igitur non vult aĩam rõnalem corporis eſſe entelechiam, proptereaq; eſſe eam ab corpore ſeparabilem demonſtrat. Deinde quia per hæc aĩæ aſsignatam diffinitionem particularem facere videbatur, nam dixit aliquas animæ partes à corpore ſeparabiles eſſe quia nullius eſſent corporis entelechię: atqui etiam cum dixerit, ſi quiddam commune de omni anima, curans hoc ſcilicet, vt oſtẽderet & hoc modo nihil minus poſſe communem eſſe omnis animæ, ipſius etiam rationalis aſsignatam diffinitionem ſubiunxit.

Adhuc autem obſcurum eſt, an ſic entelechia corporis anima eſt, vt gubernator nauis. ſummatim igitur hæc diffinita, & deſcripta ſint de anima.

Quid enim inquit timemus circa omnem animam ſermonem extendere dicentes quod aliquæ animæ partes vllius corporis non ſunt entelechia, propterea quod ſunt inſeparabiles, vt hac de cauſa ad omnis animæ potentiam diffinitio non faciat. non.n. dum ex his, quę dicta ſunt, id nobis patebit, quomodo diximus animam entelechiam eſſe, vtrum velut inſeparabilem, quemadmodum ſe ad ſecurim forma ſecuris habet, an vt ſeparabilem? an vt veluti ad nauem ſe gubernator habet? perficit enim nauis formam gubernator, cum ſit ſeparabilis, quod ſi fieri poteſt vt ſecundum quid entelechia ſit, ſecundum quid autem ipſum ſeparabile veluti non ſit ſecundum ipſum entelechia, in omni igitur animali potentia fieri poteſt vt diffinitio cõueniat. Quare cum dicebamus quaſdam partes animæ ſeparari non poſſe, quod eſſent illarum partium entelechiæ, ſic dicebamus veluti ſeparari non poſſet entelechia. nam cuius erit pfectio nutritiua potentia, ſi ſeparata fuerit à corpore? rurſus etiam quando dicebam quod aliquas animæ partes nihil prohibet eſſe ſeparabiles, quia nullius ſint corporis entelechiæ, ita dicebam non eſſe entelechias, veluti ipſarum ſubſtantia in corpore non haberet eſſe, nam ſunt ipſæ quoque animalis entelechia, veluti nauis gubernator, poteſt enim quodam modo, vt iam dixi, anima quoque rationalis dici non ſeparari à corpore, quatenus eſt entelechia, nam varias operationes, ĩ quibus animal perficit, ipſum mouens hoc vel illo modo eas habet, vt non ſeparentur à corpore, nam poſtquam

de cor-

de corpore exierit, haud ita amplius operabitur, ex habitu.n. quem ad corpus habet, eas operationes tenet. Quapropter hæc quatenus entelechia eſt, ſm.ſ. operationes inſeparabilis erit à corpore, quẽadmodum quoque gubernatoris operationes, dum gubernat, à nauem ſunt inſeparabiles, is quidem ſeparatur vt homo, vt vero gubernator ſi ſepareturà naue, ſimul quoque operatio ſeparata eſt, taleſq; operationes corruptas habet. ſic igitur & anima rationalis velut ea, quæ ſeparabilẽ ſubſtantiam habet, non eſt entelechia corporis, vt vero, ꝙ talem ad corpus, habitum ſuſceperit, ſm quem etiam anima dicitur (nãque aĩa ad corpus dicitur) & eſt entelechia corporis, neque ab eo ſeparatur, nam ſeparata ab eo dimittit illas operationes quas ex habitu ad illud conſecuta fuerat, veluti viuum facere, & illi naturales omnes motus communicare, & ſi quid aliud tale eſt. q̃d .n. naturaliter mouebit, aut viuificabit, ſi de toto corpore egreſſa fuerit? illud vero ſi partibilis ſit, non eſt intelligendum quod ſit partibilis corporaliter, neq; ſm locum, ſed ſecundum ſubſtantiam, videlicet ſi diuidatur ſubſtantia, aliæ animæ potentia ſit alterius ſubſtantiæ, nec omnes animæ partes ſint conſubſtantiales, aliquarum nãque entelechia partium eſt ipſarum. per hæc videtur in partes corporis animam diuidere, aliquarum.n. inquit partium corporis entelechia ſunt animæ partes, quare ſunt ab ipſis inſeparabiles, velut ab oculis viſus, & ab naribus odoratus, & in aliis alia quædam. Dictio autem hæc, aliquarum enim partiũ animæ entelechia eſt, id ſignificat, quod aliquæ animæ partes, quarũ vnãquãque diffiniuimus eſſe entelechiam ipſarum corporis partium ſunt entelechiæ.ſ. formæ perfectiuæ corporis partium, velut eæ, quæ ab ipſis ea de cauſa non ſeparantur. quid igitur Timæũ reprælendit, quod in partes diuidat? de his autem ſuperius dictum eſt. Alexan. vero hoc in loco aperte, cum dicat Ariſtote. quod aliquas eſſe partes ſeparabiles nihil prohibet, quod vllius non ſint corporis entelechiæ. Primum dicit, quod Ariſtoteles dubitare videtur an omnis anima ſit inſeparabilis, atqui cum diffiniuerit hoc ipſum, quia nondum demonſtratum id ſit, an ſit inſeparabilis, deinde procedẽs dictione ipſa coactus dicit eum videri dicere intellectum eſſe ſeparabilem, hoc vero, nihil prohibet, non eſt dubitantis, verum quia definiuit animam omnem eſſe entelechiam, propterea ait, q̃d & ſic nihil prohibet, aliquas animæ partes eſſe ſeparabiles, poſſunt enim eſſe entelechiæ, veluti gubernator nauis, vel aliter, quia nõdum demonſtrauit hoc ipſum, nihil enim de potentiis rationalibus hactenus diſſeruit.

Tex. 12. *Q̃m vero ex obſcuris quidem, manifeſtioribus autem, fit quod dilucidum eſt per rationem notius, tentandum eſt rurſus hoc modo de ipſa percurrere.*

Cum communiter dixerit animam eſſe corporis naturalis inſtrumẽtalis entelechiam, ex his, quod reliquũ eſt, oſtendere vult, quare ita dictũ ſit, & quomodo anima ſit entelechia, quomodo plãtalis, quomodo ſenſus, quomodo tandem vnaquæq; aliarum, in omni.n. doctrina oportet, vt propter quid præcedat quia, nam cum quatuor quærenda ſint, an ſit, quid ſit, quale ſit, & cur ſit hoc, an ſit, in ordine primum eſt, non immerito igitur, quoniam quæritur an ſit communis quædam diffinitio, immo cum diffinitioni proportionabilẽ dictã rõnem aſsignauerit, adeo quod in ea habemus etiam quid ſit, relinquitur vt duo reliqua problemata quærat, q̃uo videlicet vnaquæque animarum potentia dicatur entelechia, & quamobrem ita dicatur. quoniam vero dicit ex obſcuris quidẽ, nobis autem manifeſtioribus quod per rationem dilucidum eſt, etiam notum fieri: quæ autem nobis manifeſtiora ſint, nequaquam ſubiũxit, hoc ipſum primum quærere neceſſarium eſt, nam quidem hac in re interpretes multum dubiranerunt, cum varij vario modo illud manifeſtum dicere Ariſto. ſibi perſuaderent. Dicimus igitur quod tribus modis id quod manifeſtius eſt, contemplamur, etenim hoc q̃d aliquid ſit manifeſtius ſit quam, cur ſit, nobiſq; eſt ad cognitionem primum, quod enim habemus animam, quodq́; immortalis eſt, multis ad intellectionem magis in promptu eſt, quam vt id perſequamur, & incumbamus orationi, quæ id ipſum ꝓbet: ſecũdo vt in phyſica dictum eſt, quod vniuerſale & confuſum eſt, id nobis manifeſtius eſt, quam particulare, & in membris diſtinctum, veluti ſcire quod corpus eſt, notius eſt, quam quale corpus ſit ſcire, vt cœleſte & terrenũ, vel tali aut tali temperatura compoſitum. tertio nobis id manifeſtum magis eſt, quod quidem quo ad nos primum eſt, ſecundum vero quo ad naturam, nam quæ magis compoſita ſunt, ea notiora ſunt nobis, quam ſimpliciora, ꝙ natura prima ſunt. cum nobis igitur pateat quod dilucidius & manifeſtius tribus modis cõſtat, oibus hiſce primis hoc in loco vſum eſſe Ariſtotelem inueniemus, etenim, quod eſt, ante edocuit, quã cur ſit, nam docuit eſſe entelechiam corporis naturalis inſtrumentalis, & entelechiam poſſe eſſe & vt ſeparabilem & vt non ſeparabilem: procedens autẽ docebit quomodo ſit entelechia, quid faciat, & quomodo corpus perficiat, at non quẽadmodum ſermone vno quid eſt anima, docuit, id q̃uo ſit entelechia vno ſermone docebit, etenim entelechia omnis non ſimiliter ſe habet, verum plantalis aliter, aliter ſenſitiua, & rationalis aliter, & vniuſcuiuſq; harum partes alia aliter, ſed ab confuſis, magiſq́; cõmunibus facto principio ad planiora, magiſq́; propria procedit. nam cum primum nobis confuſe tradiderit animæ notitiam per aſsignatam rationem, deinceps de vnaquaq; aĩæ parte ordinatim diſſeret, quomodo, & cuius vnaquæq; pars ſit entelechia, tertio ex vltimis natura, nobiſq́; magis cognitis facto principio, ad ea, quæ prima, & nobiliora naturaliter ſunt, ꝓcedet, quo maxime modo in his ait pertranſire, eſt enim natura prius, & poſterius in quod, & in cur, quod econuerſo in nobis, & in natura ſe habet, nam prius natura eſt cur, quàm quod. omnium enim, quæcunque facit natura, rationes in ſe repoſitas ante habet, nihil enim neque fruſtra neq; ex incerto facit, ſed opus vnumquodq; ſuum ad ſcopum quendam dirigit. quod ſi eorum quæ fiunt ab ſe cum rationes habeat in ſe præexiſtẽtes, naturalia ſic facir, illud eſt manifeſtum, quod apud naturam prius eſt cur, quã quod, hoc autem, vt dixi, cur, confuſum eſt, neque audiuimus aliquod manifeſtum, aut membratim compoſitum, cum diximus ꝙ anima ſit entelechia, non.n. ſimiliter omnis anima eſt entelechia, verum nec quomodocũq; hoc ipſum eſt entelechia quid alicubi faciẽs, & aliquo modo ſcienter ꝑficiens in q̃d, & cur, duo quoq; doctrinæ reliqui modi ſimul venerunt. igitur hac de cã ex eo, quod eſt, doctrinæ principium fecit: natura enim noſtra ex imperfectis ad perfecta, & ex notioribus ad minus nota procedit. perfectius eſt cur, quam quod, & & ea quæ ſunt poſteriora natura & confuſa, nobis manifeſta magis ſunt. nam quemadmodum fieri nõ poteſt, vt is demõſtratiuum ſyllogiſmum cognoſcat, qui ſim-

pliciter quid ſit ſyllogiſmus neſciat, neq; vt oxyrynchi piſcis figuram pingat, qui ſimpliciter pingere neſciat, hoc.n.cõclusum eſt, cum dico ſimpliciter ſyllogiſmũ, ſunt.n.plures eius differentiæ ſimiliter etiam ſimpliciter pingere, ſed vnaqueque ſpecies per membra diuiſa eſt.ſic igitur qui ſimplr neſcit quid ſit corpus, nõ poteſt ille ſcire qd ſit aut ignis, aut aeris, aut cœli corpus: quique ſimpliciter ignorat quid aĩa ſit, haud quidem fieri poteſt, vt ſciat quid rõnalis, aut ea, quæ ratione caret, aut plantalis aĩa ſit.corpus autem ſimpliciter cõfuſum eſt, atq; anima ſimpliciter, ſed vnaquæq; ſpecies in mẽbra diſpoſita eſt, verum facto ex imperfectis principio, velut in generatione, procedimus in cœleſtium cognitionem, & in eum, qui eſt in illis, ordinem, atq; inde ad eum qui ea cuncta regit, atq; diſponit. in progreſſu igitur, qui fit ab quod ad propter quid, tres illi doctrinæ modi quos diximus continentur. ſimiliter in aĩalium potentiarum repræſentatione eodem ordine vtitur ab imperfectis, & vltimis principio ſumpto, & ad prima, magiſq; perfecta procedens. prius.n.de plantali diſputat. deinceps de ſenſitiua, tertio loco de imaginatiua, interea progrediens ad rationales animæ potentias rurſus à poſterioribus, & imperfectioribus incipit, prius de opinatiua potentia diſſerens, deinceps de cogitatiua, vltimo loco de intellectu, nam ſi vt ad animal prior natura plantalis eſt, nam deſtruit alias, non autem deſtruitur. Secunda autem ſenſitiua, & reliquæ deinceps vt enumerauimus, verum tñ vt ad vniuerſum, ſe habent ecõuerſo, prior.n.natura eſt in vniuerſo ea quæ perfectior, & honorabilior eſt: poſterior vero magis imperfecta, nam quæ magis perfecta ſunt, & efficacia, ea quę minus perfecta ſunt continent.igitur quantum ad vniuerſum natura prior ĩtellectus eſt, & reliqua deinceps ſm ecõuerſo procedentium ordinẽ, quod igitur in aĩali, quantum ad cognitionem noſtram plantalis prima eſt, ideo ab ea doctrinæ principium dedit. hoc igitur ordine diſciplinæ in aĩarum potentiis viſus eſt, in vnaquaq; autẽ parte potentiarum animæ diſſerens, ego de plantali, & ſenſitiua dico, eodem modo diſciplinæ non eſt viſus; non.n.ab vltimis, ſed à primis & nobilioribus incepit. nãq; de plantali diſſerens, prius de generatiua potentia ſermonem fecit, ſecundo loco de augmentatiua, tertio vero de nutritiua. atqui melior omnibus, & nobilior eſt generatiua, & augmentatiua, quã nutritiua melior eſt, etenim ſeruare ſpẽm nutritiuæ eſt opus, nã eouſq; ſeruamur, donec nutrimur. augmentatiuæ aũt intereſt ad perfectam ſm natura menſuræ q̃titatem reducere, in quã conuenerint animaliaq;, & plantę in exquiſitiſſimum naturæ finem adueniunt ex generatiua potentia: is.n.naturæ perfectiſſimus ſcopus ob deſiderium ſempiternæ immortalitatis animalibus morti obnoxiis ſucceſſiuo apparatu aduenit, vt ipſe in aliis quoq; dixit.

Quare augmentatiua materiæ rõnem tenet ad generatiuam, nutritiua vero ad augmentatiuam. in partibus igitur plantalis aĩæ ex perfectioribus incepit, atq; etiam in partibus ſenſitiuæ idem facit, nã primo loco de viſu, ſecundo de auditu, tertio de odoratu, quarto de guſtu, vltimo de tactu ſermonẽ faciet, nobilior autem omnibus viſus eſt, & deinceps eo ordine, quem propoſuimus ſenſus alius alio nobilior eſt, primum quidem quod guſtus, & tactus & odoratus ad eſſe conferuntur: auditus vero, & viſus ad bene eſſe: per quos, vt ait Plato, philoſophiæ genus diffiniuimus. Quare etiam Poeta ſoli ſolos hos attribuit ſenſus cum dicit.

Sol qui cuncta vides quique auribus omnia ſentis.

Et ex his viſum præpoſuit, & quidem viſus ea, quæ admodum longe ſunt percipit, operationemq; habet ſine tempore: ſed auditus, licet ex remotiori loco ſentiat, non tñ vt oculus ex longiſſimo interuallo percipit, propius vero odoratus olfacit, at guſtus & tactus, niſi tangendo ſenſibilia percipiunt, inde quæcunq; aliquem ex nobilioribus ſenſibus habent, omnino reliquos habent omnes. at non ſane quod habet viliores, id etiam nobiliores habet, nam quædam ſolum tactum habent, vt plantanimalia, ideo contrahuntur, & extenduntur ad ea, quæ proxime accedũt triſtantia aut lætantia. Preterea alia ſolum guſtum tenent, vt oſtrea: videntur.n. paſci, alia etiam odoratũ ſolum participant, ideo quædam conchylia dicunt eſcas inſequi, veluti quæ olfactu hiatulas perſequuntur: alia autem ſine viſu auditũ habent, veluti quæ dicũtur talpæ, quod ſi viſus ſit animal particeps, omnino reliquos quoq; ſenſus habet. quid igitur in aliis potentiis ex vltimis, & indignioribus facto principio, in partibus econuerſo procedit? principiumq; ab nobilioribus, & primis facit? ad hoc igitur aliqui dicunt, quod in doctrina vias vtraſq; commiſcuit in aliis quidem potentiis ab vltimis & imperfectioribus facto principio, in partibus vero à primis & perfectioribus, alij autem ſolertius diſputantes dicunt, primarũ, magiſq; perfectarum animæ potentiarum effectus inq̃ ſenſitiua, & plantali nobis eſſe manifeſtiores, generatiuæ igitur effectus manifeſtus magis eſt, quam augmentatiuæ, & huius magis, quam nutritiuæ: ſimiliter habet in partibus animæ ſenſitiuæ, nam viſus auditu certior eſt auditus odoratu, odoratus guſtu, guſtus tactu. non igitur à tactu incipere oportebat: vt enim ipſe ait, in his quæ ſequuntur dubitatur omnino an ſenſus tactus ſit. videtur autem non eſſe ſenſus: vnus enim quiſque aliorum ſenſuum, circa aliquod vnum ſenſibile oppoſitionem exercet, circaq; ea, quæ inter oppoſita ſunt, vt viſus circa nigrum, & album, & eos, qui ſunt inter hos colores operatur: auditus circa acutũ, grauemq; ſonum & inter hos medios: odoratus circa bonum, malumq; odorem: guſtus circa dulce, & amarum, & ea quæ ſunt horum media. Omnia.n.ſub aliquod horum oppoſitorum reducit Ariſto. ego dico dulce, & amarum. tactus vero ſe circa plures oppoſitiones habet, quæ non ſunt alternatim. nam circa calidum, & frigidum, humidum, & ſiccũ, durum & molle: graue & leue: rarum & denſum; quæ quidem inter ſe genere ſobalterna eſſe non poſſunt, verſaſ, quare, quod Sermo de ſenſu tactus, eſt dubius, neq; ab dubiis incipere oportet, ea de cauſa à tactu principium non fecit, igitur quia id in partibus euenit & plantalis, & ſenſitiuæ animæ, quod quæ prima, & magis perfecta ſunt natura, ea nobis magis patent, ab iis non immerito doctrinæ principium facit. atqui in rationali anima à poſterioribus inchoauit: nãque quampluribus opinione imaginatio clarior eſt, & ipſa opinio, quã cogitatio dilucidior: cogitatione vero multo obſcurior intellectus eſt, quod raro, & in paucos eius operationes euadunt. poſt omnia tãdem de localiter motiuo quęrit, quidnam illud ſit: vtrum ſit aliud ab animę partibus enumeratis, an harum aliqua, an omnes localis motus cauſa ſint. & videnẽ omnes eſſe cauſa motus localis: in hominibus enim, qui ſecundum intellectũ viuunt, intellectus huiuſce motus cauſa eſt: ipſe.n.animal mouet, in his vero qui ratione carent ſenſus, at vere ab iis oĩbus aliud eſt localiter motiuum, nam nutritiuum

uum motus localis cauſa eſt, verũtamen hoc diuerſum eſt, nãq; in potẽtiis rationalibus eſt appetitus, qui quoque in irrationalibus eſt, vt in principio diximus.

{Qm̃ vero ex obſcuris quidem, manifeſtioribus autem fit, ꝙ dilucidum eſt per rationem notius, tentandum eſt rurſus hoc modo de ipſa ꝑcurrere.} Quod hoc in loco propter breuitatẽ ſuboſcuram fecit orationem, quo dictionum ſententiã dilucidam faciamus, ſic legamus cum adiectione videlicet, quoniam vero ex obſcuris, quidem naturæ, manifeſtioribus autẽ nobis: hoc fit quod dilucidum, eſt etiam per rationẽ notum, æquale autem eſt fieri natura dilucidum, & per doctrinam notius, vt omne quod dicitur tale fit. quoniam vero ex obſcuris quidem naturæ, nobis autem manifeſtioribus natura (manifeſtum enim primumq; nobis per rationem notius eſt) percurrentes tentare oportet velut ab initio, vt de anima ſermonem tractemus, incipientes ab iis, quæ nobis manifeſta ſunt, obſcuriora autem naturæ, ſic enim quidnam ſit anima inueniemus, quod quidem naturæ manifeſtum eſt, nobis eſt obſcurum. igitur hac de cauſa ab ſermone de anima, rurſus initium capiens exorditur ab animato, quod quidem nobis manifeſtũ eſt, & quærit quanam in re differat ab inanimato, idq; ait eſſe animæ proprium. quæ autem ſunt obſcura naturæ, ea ſecunda facit, quę vero manifeſta, ea prima cõſtituit, veluti natura primum facit elementa, deinde ex his ſuccos, deinde ex his ſimilaria, deinde ex his inſtrumentalia. Denique ex ipſis animal nos autem primum cognoſcimus animal, deinde quod ex partibus ſimilaribus componitur, & ſic ordine conuerſo procedentes elementa, de quibus animal compoſitum eſt: & tandem cognoſcimus.

Non enim ſolum hoc quod eſt, oportet diffinitiuam rationem declarare, vt complures diffinitiones dicunt, ſed etiam cauſam ineſſe & apparere.

Propterea, inquit, vt ab initio de anima ſermonẽ facimus, quod in antedictis ea minime ſatis dictum eſt, cum id ſolum retulerimus, quod eſt. non.n. oportet aliquem volentem cuiuſdam exhibere ſubſtantiam rei, in eius diffinitione aſsignare id ſolum, quod eſt, ſed eius etiam cauſam, propter quam illud eſt: in ſermone autẽ de anima facto dictum eſt, quod eſt entelechia corporis naturalis inſtrumentalis. illud autem quõ & propter quid ſit entelechia dictum non eſt, neque.n. fieri id poteſt, vt qui vniuerſe de anima ſermonẽ faciat, hoc cur ſit, id dicat, cum neq; ſint animæ omnes eiuſdem ſpeciei, neq; eiuſdem generis. Quapropter hinc initio ſumpto à manifeſtis, quę in vnaquaq; animali potentia cõtemplamur, eo modo diſputabit, vt ꝑpter quid, & quo modo ſit vnaquæq; entelechia percipiatur.

Nunc autem, veluti concluſiones, rationes diffinitionum ſunt.

Dictum eſt etiã in primo ſermone quod alię diffinitiones ex materia, aliæ ex forma, alię vero ex vtroq; accipiũtur, vt ex materia, qđ ira eſt feruor ſanguinis circa cor & domus eſt lapidum, lignorũq; compoſitio. ex forma autem quod ira vltionis deſiderium impetuoſum eſt. & domus ab imbrib⁹, & caloribus defenſio. ex vtroque vero quod ira eſt feruor ſanguinis circa cor, ex vltionis impetu, & domus protectio, quæ defendit ab imbribus, & caloribus ex tali lapidum. lignorumq; conſtructione cõpoſita harum quidem diffinitionum, atq; vniuerſe oĩs diffinitio, vt ipſe in demonſtratiua ait, alia quidem principium demõſtrationis eſt, quæ eſt ex forma: alia vero concluſio, quæ eſt ex materia: alia aũt demonſtratio poſitione differens, quæ eſt ex vtroque, vt qui iram diffinire vult ſyllogiſmo tali vtitur: iratus cupit ſuppliciũ ſumere de eo, ex quo percitus ira eſt, eius autẽ qui cupit vlciſci, ſanguis circa cor feruet. deinde concluſionem ſic affert, irati igitur circa cor ſanguis feruet: huius igitur ſyllogiſmi, & demonſtrationis, quæ ex materia iracundiæ diffinitio eſt, ea eſt concluſio. quæ vero eſt ex forma, id eſt principium, nam propoſitio prima eſt, quæ dicit: iratus cupit vltionẽ, quæ vero eſt ex vtroque diffinitio, ſyllogiſmus eſt, ſiue demonſtratio, quæ poſitione ſola differt. Quãobrem in ſyllogiſmo quidẽ prima eſt propoſitio, quæ ſic ait, iratus vltionem cupit. ſecunda autem cupiẽtis vltionem ſanguis circa cor feruet. at ſane in diffinitione, quæ fit ex vtroq; econuerſo incipimus, feruor enim dicimus, ſanguinis circa cor eſt, deinde propter vltionis cupiditatem. Quid igit̃ ait? oportere tales diffinitiones aſsignare, quę cauſam, vnde talis eſt res habeant, non.n. multæ, inquit ex aſsignatis diffinitionibus conueniunt ſyllogiſmorum concluſionibus, quod in ſe cauſam non habent, vnde ita ſint. quæ cauſa proportionabilis eſt medio termino in ſyllogiſmo, ſcilicet ex materia ſola aſsignantur. ea igitur dictorum ſententia eſt.

Alexander aũt dictionem ita conſtituit. nunc autem veluti cõcluſiones rationes, pro eo quod eſt, diffinitiones terminorum ſunt, hoc eſt ſyllogiſmorum, nã ſyllogiſmos terminos vocauit, quia ſunt ex terminis ſyllogiſmi. item aliter, veluti concluſiones rationum, id eſt ſyllogiſmorum termini ſunt, vt caſus vice verſa faciamus, & rationi genitiuum demus, & termino nominatiuum. ſed ſimpliciter magis, atq; commodius expoſitores Attici dicunt rationes terminorum, pro rationes definitiuum videlicet rationes enunciatiuæ, per quas rerum definitiones aſsignamus, concluſiones autem ſunt, ſcilicet ſyllogiſmorum, concluſiones enim ſyllogiſmorum ſunt concluſiones.

Vt quid eſt quod ratio? æquale ex altera parte longiori figuræ, rectangulum eſſe æqualium laterum. talis autem definitio ratio concluſionis eſt: quæ autem dicit quadrationem eſſe mediæ inuentionem, rei ipſius cauſam dicit. Dicamus igi Tex. 13.
tur, principio conſiderationis rei ſumpto, ſeiunctum eſſe animatum ab inanimato viuendi actu.

Poſtquam dixit definitionem perfectam non modo quod eſt, verum etiam cãm ipſam docere, plurimasq; definitiones docere ſolum quod eſt, id.n. declarat cum dicit, veluti concluſiones ſunt, ex his exẽplum dictorum ponit, qualis quidem definitio ſit demõſtrationis principium: qualis autem concluſio, nam ſi, inquit, quadrationẽ ita definias, æquale ex altera parte longiori figuræ rectangulum facere æqualium laterum talis, inquit, definitio ratio concluſionis eſt, ac ſi dicat. demõſtrationis concluſio eſt: ex materia.n. ſumpta eſt, quod ſi quiſpiam definiẽs dicat quadrationẽ eſſe mediæ inuentionem, eiuſmodi definitionẽ eſſe demonſtrationis principium ſignificat, nam formam dixit, & cauſam, quod ſi quiſpiam dicat hoc modo, quadratio eſt ęquale ex altera parte longiori figuræ rectangulum facere, is quidem per inuentionem mediæ ex vtroq; definiuit, taliſq; hæc definitio demõſtratio eſt poſitione differens, poſſet.n. ſic aliquis ſyllogiſmũ formare, qui facere quadrationẽ vult, ꝓportionabilem mediã quærit, quod ſi media inuenta æquale ex altera parte longiori figuræ æqualium

laterum,& rectangulum facit, id.ſ.eſt manifeſtum,qđ ex altera parte longioris figuræ quadrationem dicit. eſt autem quadrangulus & æqualium laterum, & rectangulus, ſpatiũ videlicet eſt habens latera quatuor æqualia, & angulos rectos, figura vero altera parte longior rectangula quidem eſt,ſed non ęqualium laterum, Qui volunt igitur figuram ex altera parte longiorem quadrare, mediam proportionabilem quęrunt,vt exempli gratia,ſi ſpatium ex altera parte longius, quod alterum ex lateribus vlnarum octo habeat, alterum vero duarum, id quidem patet quod totum eſt vlnarũ ſedecim, nãq; omne quadrilaterum menſuratur latere in latus multiplicato.cum igitur voluerimus ſpatio huic ex altera parte longiori æqualem quadrangulum facere,vt ſit vlnarum ſedecim, velut etiam erat ſpacium ex altera parte longius,debemus duarum vlnarum ſpatij ex altera parte lõgioris mediam proportionabilem inuenire, vt hanc habeat rationem ad maius latus quod erat vlrum octo,quam rationem ad ipſam mediam, videlicet vlnarum duarum figuræ ex altera parte longioris latus habet:id autem ſit vlnarum quatuor, quam.n.ad octo rationem quatuor habent, eadem ad quatuor habent duo,vtrũq;.n.eſt maioris dimidium,ea autem eſt media proportionabilis. ex hac igitur deſignabitur quadrangulare ſpatium vlnarum ſedecim,quod erit æquale figuræ ex altera parte longiori.& hoc modo in omni figura quæ ſit ex altera parte longiori,ij facere debẽt, qui eidem figuræ.quadrangulum volunt æqualem deſcribere.rurſus.n.ſit ex altera parte longior figura,quæ latus vnum ſedecim vlnarum habeat,alterum vero quatuor, ea videlicet vlnarum quatuor, & ſexaginta ſpatiũ deſcribit, quod ſi velis huic æqualem quadrangulum facere,mediam proportionabilem quærere debes,ea autem eſt vlnarum octo:octies.n.octo ſexaginta quatuor faciunt.nam quẽadmodum figuræ ex altera parte longioris latus vlnarum ſedecim duplum eſt ad id, quod vlnarum octo inuentum eſt, ſic & ipſum latus duplum eſt reliqui lateris figuræ ex altera parte longioris, quod eſt vlnarum quatuor.mediæ igitur inuentio hęc eſt,quã dicit Alexander eſſe in ſecundo Euclidis,quod quidem non eſt,ibi.n.nihil tale demonſtratum eſt,id autem verum eſt,quod eo in loco dixit Euclides, videlicet inueniri mediam proportionabilem ſi duæ lineæ rectæ datę fuerint, & ſi proportionabiles lineæ rectæ tres ſint, qđ ab extremis eſt illi, quod eſt à media, æquale eſt. dicamus igitur initio conſiderationis rei ſumpto ſeiunctum eſſe inanimatum ab animato viuẽdi actu. velut ſæpius dictum eſt,ex his,quæ natura poſteriora ſunt,& nobis magis manifeſta, de primis, & obſcurioribus docendo verba facit, nam cum velit animæ deſignatiuum proprium depræhendere, quid animati deſignatiuum ſit inquirit,quod animæ natura poſterius eſt,nãq; animatum dicitur eo,quod animæ particeps eſt, ex qua etiam nomen animati conſecutum eſt,hoc autem vnde dicitur, ab eo,vnde eſt, ſecundum eſt.quod ſi animatum ab inanimato differt animæ participatione, differt autem & actu viuendi,id ſequitur quod ipſius animæ deſignatiuum eſſe vita videtur.

Multifariam autem cum viuere ipſum dicatur,& ſi vnũ quid horum ſit ſolũ, viuere dicimus ipſum, velut intellectus, ſenſus,motus,et ſtatus in loco:præterea motus ſecundum nu-
Tex.14. *tricationem,et minutionem & accretionem. Quapropter et plantæ omnes videntur viuere, nãq; apparent in ſe habere potentiam,atq; principium tale,per quod incrementumq́;,et diminutionem ſuſcipiunt ſecundum contrarios locos.non.n. ſurſum quidem creſcunt, deorſum vero non, ſed ſimul ad vtrũq;,& ſemper nutriuntur,et viuunt continue donec poſſunt accipere nutrimentum.*

Poſtquam nobis animam vitę nota deſignauit,nunc animam in diuerſa ſignificantia diuidit, etenim inquit cum multifariam viuere ipſum dicatur, hoc eſt cũ multæ ſint animales potẽtiæ, ſm quas,iis vita adeſt, quibus illarum participatio eſt, & qm̃ hoc ait, ſubinſert, velut intellectus, ſenſus,& reliqua: deinde facta fide quod in vnoquoq; horum vita eſt,ait:quod etiam ſi vnum quid horum ſit alicui, quod eius particeps eſt, viuere id dr̃. Vnde plantæ quoq; cum nutriendi vim habeant,viuũt & ſi aliarum nullam habẽt,neq; ſenſitiuam, neq; localiter motiuam,neq; ex his, quas ſupradiximus, aliquam: ſequitur autem nutriendi, vel augendi vis: nã vt imperfectam ſpeciem habeat,nutritio ſit, ideo nutrita augentur donec nõ magis inualeſcat diminutio, tunc.n.nutricatio in qua eſt,eam ſpeciem ſolum conſeruat,illud aũt ſm cõtraria loca,dictum eſt pro vndiq;,nãq; (vt in lib. de Generatione dixit) ea nutriri,& augeri dicũtur,quæ in omni parte ſua nutriuntur & augentur.nam quæ per additionem incrementũ ſuſcipere videntur,non in omnibus partibus ſuis ea creſcunt, quapropter nec incrementum in illis dicitur,ſed additio.ſi.n.in frumenti cumulum frumentum aliud addidero,non per omnes cumuli partes additio fiet, ſed in vna parte ſolum, vbi additio ipſa facta erit. Corpus autẽ partibus omnibus totum creſcit, hoc igitur modo,plantæ etiam ſe partibus vniuerſis augent.augentur.n.ſurſumq́; & deorſum, nãque radicem in profundum inquam dextram, atque ſiniſtram creſcunt, vtrinque enim in latitudinem incrementum diffundunt, atq; etiam ante,& retro idem faciunt: etenim plana & æqualis in profundum fit accretio. Quare ſi hæc,quæ nutriendi vim ſolam tenent, viuere dicuntur, id ſequitur, quod vnaquæque animæ vis eſſe ita videtur.

Separari autem hoc ab alijs poſſibile quidem eſt:alia vero ab hoc,impoſſibile,in mortalibus.manifeſtum autem hoc eſt in plantis,nulla enim ipſis adeſt potentia. Tex.15.

Quod igitur vnaquæq; animæ potentia vita eſt,& viuere facit ea,quæ participantia ſunt,iam dixi. id.n.patet,quod ea,q̃ ſenſum participant, ſm hoc vnũ viuunt, manifeſtam vero magis vitam habent: ſimiliter etiam quæ intellectus conſortia ſunt, ſm hoc ipſum viuunt. Verum tñ, quãquam vnaquæq; harum potẽtiarum vita eſt,nutritiua inquit ſine alijs eſſe poteſt, cum ſit omnium vltima, aliæ vero ſine hac minime ſunt. & bene quidem addidit in mortalibus, in diuinis.n.nutritiua inutilis eſt, quod ibi neq; incrementum, neq; diminutio eſt,quæ quia ſunt in mortalibus,propterea mortalia ſunt,poſſibile eſt meliorem venire animalem potentiam, niſi adſit, inferior, & propter eas, quas iam ſæpe numero cauſas diximus. nam qui mortale eſt, influxus indiget, & qm̃ effluit, oĩno neceſſaria eſt ipſa nutriendi vis, quæ in corpore ſubtexendo ſufficiat pro eo, quod defluxerit, idq́; vt ſpecies conſeruetur. Quare ſine virtute nutritiua nihil eſt animatum, quæ vero rationalia ſunt,ea quidem cupiditatis,& iracundię conſortia ſunt, vt ea, quæ ſunt animalis conſeruatiua appetant, quæque ipſum deſtruunt aufugiant, id autem patet in plãtis, quod ab aliis potentia nutritiua ſeparatur, nam cum plantæ hanc ipſam habeant, ex aliis nullam tenent, neque enim ſentiendi, aut cupiendi vim habent,

neque

neque multo magis aliquam ex his, quæ ſuperiorem locum tenent.

Tex.16. *Viuere igitur propter hoc ipſum principium ineſt omnibus animalibus.*

Cum dixerit in ſuperioribus, quod & ſi vnum quid horum ſit, viuere dicitur, nunc ait vitam eſſe ex nutritiua potentia, q; ſi hoc ait, quod vbi aliarum ſit vna, ibi hanc etiã eſſe neceſſe eſt, quod ſi ſola ſit, ſtatim etiã quæ eam participant, viuere dicuntur, atq; inſuper ſi illud eſt, viuere (velut ipſe paulo ante diffiniuit) per ſe nutriri, & augeri, nutricatio autem, & incrementum ex ipſa nutriẽdi virtute procedit. illud quidem merito concludere poſſumus, quod ex hac potentia viuere datum eſt, quod quanquam vnaquæq; animæ potentia vita quædam eſt, mortalia quidẽ ſine nutritiua eſſe nequaquam poſſunt, immo maxime per hãc ipſorum vita deſignaẽ, propterea quod eorũ natura fluida eſt, nec, niſi pro eo, quod effluxerit, aliud ſufficiatur, eſſe poteſt, hoc autem nutritiua facit, igitur animalibus eſſe vitam per hanc merito dixit.

Tex.17. *Animal autem eſt propter ſenſum primo, etenim quæ nõ mouentur, neque mutant locum, habent autem ſenſuum, ea animalia dicimus, nec viuere ſolum. Senſuum vero eſt primus omnibus, tactus.*

Quemadmodum p nutritiuam potentiam viuentia deſignantur, ſic animalia per ſenſitiuam notantur, adeo quod hanc ſolam participantia, quãuis ex ſuperioribus aliam nullam habeant, animalia dicuntur: primo autem ſenſuum conſortia dicit eſſe ea, quę tactum participãt: nam, licet aliquid ſolius tactus particeps ſit, non modo id viuere, verum etiam animal eſſe dicitur, ſenſit. n. animal ipſum deſignatur, qualia ſunt ea, quæ plantanimalia vocantur, vt ſpongiæ ſunt, quæ ſolum tangendi ſenſum participant, & plantanimalia nuncupata ſunt, quapropter animalia quidem ſunt eo, quod ſenſus conſortia ſunt. Plantarum vero non eſt mutare locum de loco, magis aũt in hoc ipſo eſt aĩalium quid, & neque hoc omnino plantarum eſt. nam plantæ loca ſecundum partes mutant, cum contrahantur, & extendantur. quod ſi animalia ex ſenſu deſignantur: ſenſus autem in diuinis non eſt (ſenſum autẽ dico, quales noſtri quinque ſunt) id quidem ſequitur, quod ea non videantur eſſe aĩalia, veluti cœleſtia. Sed ego dico quod de mortalibus nobis ſermo eſt. q; ſi in illis ij ſenſus non ſunt, meliores tamen, atque diuiniores certe ſunt. Quiſpiam fortaſſe hic dubitauerit, quid ita, cum ex eo, quod viuit, animal deſignetur, & plantæ viuant, non plantas animalia dicamus? ipſe autẽ hoc ſoluens in his, quę ſequenẽ, ait, qđ quemadmodum curſores dicimus non eos, qui quomodocunq; curſus participes ſunt, ſed qui vehemẽtiorem, & magis apertum curſum participant, ſic animalia dicuntur; ea, in quibus vitæ ſpecies manifeſtior eſt, ſenſibus autem manifeſtior eſt vita, quã nutritiua.

Et veluti nutritiuum poteſt ſeparari à tactu, & ab omni ſenſu, ſic & tactus ab alijs ſenſibus. nutritiuam autem dicimus talem partem animæ, cuius & plantæ participes ſunt: animalia vero omnia videntur tangendi ſenſum habere.

Et veluti, pro, vt enim, nãq; coniunctio cauſalis eſt, nam cum dixerit eſſe ſenſuum primum tactum, per hęc hoc ipſum confirmat. velut. n. quæ alias aĩales potentias participant, multo etiam magis nutritiuæ cõſortia ſunt, nec contra quæ nutritiuã participant, neceſſe eſt ea in alicuius alterius parte eſſe, ſed ea ſm ipſam ſpeculamur, vt in plantis t hoc mõ etiam quæ aliquem alium ſenſum participant, neceſſe omnino eſt, vt in tactus participatione ſint, quod non ſanę econuerſo ſe habet. multa igitur, quæ tactum participant, nullum habent alterũ ſenſum, vt ſpongiæ, & oſtrea, & quæ vocantur cochlę, & omnino cõchylia, quare ſi natura prius eſt, quod vna cum alio inſertur, & ablatum tollit, id ſequitur quod tangendi vis ſenſuum prima eſt, poteſt autem illud, & veluti, ab alio principio dictum eſſe.

Propter quam autem cauſam vtrunque horum acciderit, poſtea dicemus. Tex.18.

Quare & nutriendi vis ab alijs animę potentijs ſeparatur, & tangendi virtus ab alijs ſenſibus. in his quæ dicentur poſt, ipſe cauſam, quam ego quoque iam dixi, enarrabit, quod, cum ſit ipſum corpus fluidum, neceſſe penitus eſt ea, quæ vitæ conſortia ſunt, vt conſeruandæ ſpeciei cauſa, nutriendi vim participent. hac etiam de cauſa tactus & ab alijs, & cum alijs omnibus ſeparabilis eſt, quia ſenſus propterea datus eſt, vt quę domeſtica quæq; aliena ſunt, & quæ conſeruant, quæque corrumpũt, diſcernat: ea autem nobis maxime domeſtica ſunt, ex quibus conſtamus, ea autem ſunt, aridum, humidũ, calidum, & frigidum, quæ ſentire ipſius tactus eſt proprium, quapropter merito tactus inter ſenſus primus & maxime vniuerſalis eſt, nec abſq; tactu vllus aliorum ſenſuum eſſe poteſt.

Nunc autem eo vſque dictum ſit ſolum, quod anima horum eſt principium dictorum, atq; his definita eſt, nutritiuo, ſenſitiuo, cogitatiuo, motu.

Qui volunt omnem animam facere immortalem, dicunt, augendi, & nutriendi vires, & alias eiuſmodi operationes eſſe animæ, quas dicunt Ariſt. quoque dicere inſeparabiles eſſe, animam, ſ. & potẽtias, vnde operationes ipſæ procedunt, has eſſe ſeparabiles, animam igitur cauſam, & harum principium operationum dicere ipſum dicunt, videlicet nutritiuæ, ſenſitiuæ & aliarum. quod autem non hoc putet Ariſt. iam ſæpius dictum eſt, ſed commodius atq; verius Alex. interpretatur, cum dicat aĩam ipſam eſſe principium & cauſam nutriendi, augendi, & ſentiendi; quæ vere operationes animæ ſunt. quod autem nõ dicat animam principium nutritiui & ſenſitiui, id explicuit ex eo, quod ait, his definita eſt, nutritiuo, ſenſitiuo, & reliquis pro eo, quod eſt, in his terminata eſt aĩa, & in his eſſe eſt animæ, præter omnia illa tãdem motiuum inducit eo qđ in omnibus dictis motus videtur, in cogitatiuo etiã de quęſtione in inuentionem, & à propoſitione in concluſiones.

Vtrum autem horum vnumquodque ſit anima, an pars animæ? & vtrum partes, ſic vt ſit ſeparabile ratione ſolum, an etiam loco? de quibuſdam quidem non difficile eſt videre. Tex.19.

Quod in primo ſermone dubitauit, adhuc dubitat, vtrum p corporis partes animæ potentiæ loco diuidantur, quemadmodum dicere Timæus videbatur, cum diceret in corde quidem eſſe iraſcibilem, in hepate vero concupiſcibilem, ſentiendiq; vim in cerebro: at non loco, neq; in partibus corporis, ſed ratione ſolum, ſubſtantia, ſ. inuicem diuerſa ſunt. nanque potentiæ vniuſcuiuſq; diffinitio diuerſa eſt, hoc igitur eodem modo ſoluitur, quemadmodum ab initio, & ex plantis, & ex inſectis, nõ. n. inquit difficile eſt in aliquibus animæ potentijs videre, quod loco ſeparatæ non ſunt, etenim in vnoquoq; plantarum diuiſarum ramo & nutriendi, & augendi, & generandi vim inuenies, quapropter quæ in

plantis

plantis anima eſt, ea quidem actu vna eſt, at potentia multæ, diuiſa. n. planta in vnaquaq; parte diuiſa plantalis animæ ſpecies perfecta videtur. quare prius quidem, ſcilicet ante, quam diuideretur, vna erat numero, poſtquam aũt diuiſa eſt, plures quidem numero factæ ſunt, vna vero ſpecie eſt, in plantis. n. per totum, & vnoquoque in ramo ſemen quoddam medulla eſt, in qua anima eſſe impartibiliter habet, vnde propter eius impartibilitatem, in inciſo etiam ramo, eius potentiæ omnes inueniunt. ſimiliter quoq; ſe habet in inſectis, nam ſi ea diuidant, vnaquæq; diſſecta pars & ſentiendi & mouendi vim habere cernitur, quod ſi loco diuiſæ eſſent aĩales potentiæ, opus eſſet in hac quidem parte ſenſitiuam, in alia vero motiuam virtutem eſſe. id aũt in plantis magis exempli gratia ſumptum eſt, nanq; eius eſt propoſitum declarare quaſdam animæ potentias inſeparabiles eſſe loco, ſolam aũt animalem potentiam plantas habere, ex generatiua. n. virtute, illis eſt vſus incrementi, propter incrementum vero nutriendi vis data eſt. Dicit igit̃ qđ, vt in plantis diuiſis, in vnaquaq; parte omnis animalis potentia videtur, ſic in inſectis, quę plures habent aĩales potentias, in vnaquaq; diuiſorum partes omnes inueniuntur. igitur de tangendi mouendiq́; ſecundum locum virtute erit ipſi ſeparatim ſermo, de reliquis vero ſcilicet viuendi, audiendi, guſtandi, odorandi: fortaſſe etiã de cupiendi, & iraſcendi potentijs, haud adhuc declarare habet, nõ. n. loco ſeparatæ ſunt, manifeſte enim ſm partes corporis inuicẽ diuiſæ ſunt, niſi id quiſpiam dicat, impartibiles eas eſſe inuicem, qđ ex cerebro procedant omnes, vnde ſi quid cerebrum patiatur, inſenſibile penitus, & immobile fit animal, nam ſi feſtuca cerebro imponatur ſenſus omnis, motuſq́; ſine vlla manet operatione, inde etiam hoc ipſum manifeſtius oſtenditur, nam ſi fiat in neruo opilatio, vel ſi incidatur, aut ligetur, pars quidem ſuperior corporis ſentitq́; & mouetur: inferior aũt eſt inſenſibilis, atq; immobilis. quapropter è cerebro potentiæ ſenſitiuæ omnes procedunt, quod aũt inſtrumentis indigent, neq; iiſdem: (ſunt. n. virtutes diuerſæ), vnaquæq; in proprio inſtrumento apparet. Fortaſſe igitur tale dubium quiſpiã commentus eſt, veruntamen Ariſt. non videtur velle ſic eas eſſe impartibiles, vt omnes in quadam parte ſint, & ab ea in reliquum corpus veniant, ſed in toto corpore impartibiliter eas eſſe vult, & ideo his exemplis vſus eſt, quæ & de plantis, & de inſectis accepit. Sed eum dicunt velle eas in ſpiritu ſedere: totum. n. per totum illum videreq́; & audire, reliquisq́; ſenſibus operari, & ſic omnes eſſe in eo ſenſus, quemadmodum in plantis potẽtias plantales, & in inſectis tactumq́; & motum localem, neque. n. eſſe organis inſtructum ſpiritum, ſed veluti in doho condenſata aqua, aut quoddam aliud tale, vaſis formam accipit, hoc modo ſpiritum de vita, quã in corpore hoc flagitioſe duxit contractis vaporibus condenſari, & inde formas quaſdam phantaſmatum ĩ ſepulchris videri, velut hoc ipſum corpus, quia incompoſitum eſt, in alias quoque mutari figuras ad imaginationem confictum, quare dicunt eum purgationibus vti, quo raros eos efficiat, quos contraxit vapores, victuſq́; tenuis, qui magis ſtudioſi ſunt, eos ſatagere, abſtinereq́; multis à cibis, quicunq; ſpiritum denſionem faciunt, etenim vaporibus ipſum nutriri dicunt. Verum ad hoc ego dicerem, quod ſi ſpiritus inſtrumentis inſtructus non eſt, anima eidem diffinitioni non ſuccumbit, nam cum dixerit animam corporis inſtrumentalis eſſe entelechiam, ſic enim à formis inanimatis ipſam ſecreuit, etenim illarum forma entelechia eſt, ſed lapis & ſimilia, corpus inſtrumentale non eſt, quod ſi anima, quæ in ſpiritu eſt, diffinitioni ſuccumbit, illud neceſſe eſt, vt ſpiritus organis inſtitutus ſit. quod ſi ita eſt, neceſſe eſt animæ partes ſimul cum ipſis inſtrumentis diuiſas eſſe, id. n. patet, quod vnaquæque potentia, in vnoquoque ſedens organo ſic operatur, neque. n. in alio quodam ſedet, nam in ſpiritu primo iacet. quod ſi verbi gratia, viſus inſtrumentum proprium cum habeat, non in ipſo inſtrumento operatur ſolum, verum etiam in reliquis ſpiritus ipſius partibus, id ſequitur, quod ſuperfluum ſit, & fruſtra illud inſtrumentum. quod ſi in ipſo ſolo operatur, inque ipſo ſolo ſedet, cur in alia ſpiritus parte viſus habet eſſe, & in alia operatur? niſi quiſpiam id ficte ſupponat, quod in illo in vna quidẽ parte ſint omnes, ex ea autem in reliquũ veniant: quomodo. n. hoc ipſum ſe ſic habere oſtenderit? quod aũt de viſu dictum eſt, hoc, ſ. etiam de reliquis ſenſibus erit, quod ſi hoc eſt verum, neceſſe eſt per corporis partes animam eſſe diuiſam. igitur ſi organis inſtructus eſt, quod dixi, id ſequetur, videlicet animam per corporis partes eſſe diuiſam. Sin autem non organis eſt inſtitutus, animam rationis expertem diffinitio non compræhendet. Verum plantalem, atq; rationalem ſolum, in ſpiritu enim habet eſſe irrationalis, niſi quiſpiam fortaſſe hoc dicat, quod ĩ hoc corpore rẽpublicam gerentem animam diffiniuit, neq; enim cœleſtium animas diffinitio complectitur, nam neque illæ ſunt organis inſtructæ.

Nonnulla autem dubitationem habent. quemadmodum enim in plantis quædam diuiſa apparent viuentia, ſeiũctaq́; ab inuicem vt exĩte in ipſis aĩa, actu quidẽ vna in vnaquaq; planta, potentia vero pluribus, ſic & circa alias dĩias anima videmus accidere in inſectis, in his, quę incidũtur, etenim ſenſum vtraq; partium habet, & motum localem. Tex. 20.

Si non & loco diuiſæ ſunt: de intellectu autem dicit, vt deinceps enarrabit.

Quod ſi ſenſum: & imaginationem, etiam appetitum, vbi enim ſenſus eſt triſtitiaque, & voluptas conſequitur, vbi autem ſunt hæc, neceſſario quoque cupiditas eſt.

Poſtquam demonſtrauit ſenſitiuum, motiuumq́; ſm locum, non eſſe inuicem loco ſeparabilia, ex his ratiocinari vult quod appetitiuum, & imaginatiuum ſunt inſeparabilia, de appetitiuo quidem ratiocinatur, de imaginatiuo vero, nondum: non. n. quod ſenſum habeat, id illi ſtatim videtur habere imaginationem, nam qđ formicæ, quod muſcæ, quod multa huiuſcemodi alia imaginationem habeant, id patet. latebras. n. ſuas non ignorant. Vermes autem (vt in his, quæ ſequentur, dicet) imaginationem habere minime videntur, cum quoſdam motus vagos, atque errantes faciant. quare aut imaginatiuum oõ habent, aut ſi habent, id quidẽ maxime hebes atq; obſcurum tenent, & tale vt neq; eſſe videatur, quod ſane ſenſum habens ſtatim quoque appetitum habeat, id hic oſtendit, quæ ſenſum habent, ea ſuauis & triſtis appræhenſionem habent, huius. n. diſcernendi vim ſenſus habet, & maxime aliorum tactus, horum autem, alterum quidem mœrorem fugit, alterum vero iucunditatem petit: videntur enim cochleæ, quæ ſane ſolius tactus participes ſunt, aqua prolata de teſtis ſuis prodire, & inde ferri, quæ ſi durum aut aſperum quoddam tactu offendant, contrahuntur. Spongiæ ſimiliter ſi aliquod moleſtum tetigerint, contrahuntur, adire vero quod iucundum eſt, & fugere, quod triſtitiam inferat, cupiditatus eſt,

tis eſt, & appetitus proprium, quod autem hæc imaginationem habeant dicere conſentaneum non eſt.

Tex.21. *De intellectu autem, & contemplatiua potentia, nondum manifeſtum eſt.*

Cum dixerit haud eſſe difficile videre, quod aliquæ animæ partes inuicem ſunt inſeparabiles loco, cumq; oſtẽderit ſenſitiuum, & ſm locum motiuum manifeſte inuicem loco inſeparabilia eſſe, deinceps ex his adducta de appetitiuo ratione, quod intellectus ſit pars eius animæ, quæ communius dicitur, propterea dicit, quod ex his quæ dicta ſunt, apertius nihil de intellectu dicere poſſumus, nanque & ipſe ab alijs potentijs loco inſeparabilis eſt. non.n. quemadmodum ratiocinati ſumus de appetitu, ſic de intellectu ex his q̃ dicta ſunt, adducere rationes poſſumus, deinde quod ipſis ſeparabilis intellectus eſſe videtur, hoc ſubintulit, idẽ autem dicit eſſe intellectum & eius cõtemplatiuam potentiam. nãque ipſius intellectus aliud eſt cõtemplatiuum, aliud actiuum, pars actiua ſit illi ex habitu, quem ad corpus habet, vnde poſtquam ſolutus eſt à corpore, ſolus eſt intellectus contemplatiuus, actiuus autem non amplius. Ipſe vero in his quæ ſequentur contemplatiuum intellectum ab actiuo ſolo ſine differre dicit, cum tñ ſubiecto nõ differant, quemadmodum neque ſemen, & fructus differũt: etenim cõtemplatiuo finis eſt veritatis cognitio, actiuo vero boni compræhenſio. quod igitur ſolus intellectus contemplatiuus ſeparabilis eſt, ideo appoſuit & de cõtemplatiua eius potentia.

Sed videtur animæ genus aliud eſſe, & hoc ſolum contingit ſeparari, velut æternum à corruptibili.

Manifeſte per hoc & eſſe alterius ſubſtantiæ intellectum, & à corpore ſeparabilem, atq; immortalem demonſtrauit, ex eo autem quod ait alterum animæ genus eſſe intellectum, declarauit quod æquiuocum eſſet animæ nomẽ. Deinde quod intellectus habet ſubſtantiam ſeparabilem, quæ vero reliqua eſt aĩa omnis inſeparabilem: ideo ſubintulit, & hoc ſolum contingit ſeparari. Deinde quoniam ſeparari æquiuocum eſt (dicuntur.n. accidentia quædam ſeparabilia, quæ ſimul & ſeparantur à ſubiecto, & corrumpuntur) propterea ſubinduxit quandam ſeparationis ſpeciem, inquit.n. velut æternum à corruptibili. Sic enim eſt, inquit, ſeparabilis intellectus à corporibus, alijſq; potentijs animæ, velut à corruptibili ſeparatur æternũ. Quapropter aliæ quidem partes animæ ſunt corruptibiles: intellectus autẽ ſolus æternus. illud autem, ſed videtur, non dubitando dicit, vt Alex. putauit: ſed aut, quia nondum ſibi de intellectu docere propoſitum eſt, aut, quod magis conuenit, pro apparet, id dictum eſt, nõ.n. penitus, illud vr̃, dubõnem ſignificat. etenim Porphy. etiam cum dicit. vr̃ autem neq; genus, neq; ſpecies dici ſimpliciter, id quidem minime dubitando dicit, atq; ideo ſtatim differentias ipſorum ſignificantes profert, de qua re multa quidem ſibi in vſum ſeligere, atque proponere quiſpiam poterit. quæ autem nũc dicta ſunt, ea ad eius opinionem de intellectu oſtendendam ſufficiunt. qualem enim partem. aut quomodo intellectus continebit: difficile eſt etiam fingere. Apte etiam vſui poſſunt eſſe ea, quæ in procemio ꝓpoſuimus. verum quomodo poteſt aliquis omnino ſuſpicari ipſum non de noſtro, ſed de intellectu diuino hæc dicere? non de intellectu diuino dixit, quod nondum manifeſtum eſt, quodq; etiam ſeparari contingit, aut quomodo omnino dixit intellectum diuinum eſſe partem eius animæ, quæ communiter dicitur? & eo magis, quod eius propoſitum eſt de noſtra & animalium mortaliũ anima pertractare? id igitur patet, quod non alium intellectum dicit, quam noſtrũ. Alia etiam ſcriptura affertur, qua ipſe Alex. vſus eſt, ſed videtur animæ genus alterum eſſe, & hoc ſolum ſeparari contingit. quod ſi ita eſt, ſeparabilem nihilominus denotat, nam ſi, cũ partes aliæ ſint animæ ſeparabiles, hoc genus animæ alterum, illud eſt, omnino quidem ſeparabile fuerit, & hoc contingit ſeparari, pro neceſſario intelligendum eſt. quod autem dicat hoc, ſ. quod intellectus eſt ſeparabilis, id infra declarabit. quod vero reliquæ animæ partes minime ſint ſeparabiles ex his pater, vt quidam dicunt, tanquam, ſ. intellectus ſit ſeparabilis. Conſidera quod, ego dixi cum non de diuino, ſed de intellectu noſtro, ſ. anima rationali ſermonem habere, atq; ideo ſubintuliſſe, reliquæ autem partes animæ, non enim ſane diuinus intellectus erit animæ particula, vt qui ex ratione, & irrationalitate animam acceperit, atque inſuper plantalis adiacentis huius particulam vnam intellectũ ſeparabilẽ mq;, & æternum eſſe dicunt.

Reliquæ autem partes animæ patent, ex his non eſſe ſeparabiles, quemadmodum dicunt aliqui. Tex.22.

Patet igitur inquit ex his, quæ dicta ſunt, quod reliquæ omnes animæ partes præter intellectum, non ſunt ſeparabiles, neq; inuicem altera ab altera. neque à corpore, inuicem quidem, velut in diuiſis inſectis oſtẽſum eſt, à corpore autem, quod eius entelechiæ ſunt, neq; enim aut ſenſitiua, aut nutritiua vis, aut mouendi, aut cupiẽdi virtus abſq; corpore poſſunt eſſe, eius qđ nutriendi, quod ſentiendi, quod mouendi vim ſuſcipere poteſt, eæ potentiæ ſunt, ipſe autem paulo ante eas non eſſe inuicem loco ſeparabiles manifeſtum eſſe ex his quæ oſtenſa ſunt dicebat. quod autẽ ait, quemadmodum dicunt aliqui, clã aduerſus Platonem dicit, qui non ratione ſolum, verum etiam loco potentias ipſas diſcernit, vt dictum eſt.

Ratione autem, quod alia eſt, patet, ſenſitiuo enim eſſe, & opinatiuo diuerſum eſt, ſiquidem ſentire aliud eſt ab opinari, ſimiliter quoque & aliorum vnumquodque dictorum.

Et ſi enim loco ſeparatæ non ſunt, attamẽ diffinitione non ſunt eædem, alia enim ſenſitiui ratio eſt, & eius vis, quæ ſecundum locum mouet, & in aliis ſimili mõ.

Præterea autem aliquibus quidem animalium omnes inſunt, aliquibus vero pauciores, & quibuſdam vna ſola: hoc autem facit animalium differentias. Tex.23.

Aliquibus autem quædam videntur, quod, ſ. animæ potentiæ ſint diuerſæ inuicem ratione, id autẽ per hæc declarat. Differentiæ.n. animalium ex animarum differentia ſm ſpeciem fiunt, inuicem autem differunt animalia, quod alia quidẽ plures animæ potentias habent, alia vero pauciores. quod ſi aĩæ potentiæ eſſent omnes eædem ratione, nulla quidem inter animalia differentia eſſet, non.n. ſecundum materiæ differentiam differunt, valuti Pythagorici dicunt, qui in diuerſa corpora animas ſcendere faciunt, variaſq; animarum operationes ex corporum varietate fieri volunt. quod ſi non eſt hoc rationi conſentaneum (ex forma enim vnumquodque deſignatur, formæ autem rationem tenet anima) id ſequitur, quod animæ varias eſſe ex diffinitionibus differentias neceſſe eſt, atq; ex hoc animalium fieri differentias. nõ enim potentias omnes omnia animalia habent, ſed alia omnes, alia aliquas, alia vnam. illud autem, qđ ait, aliquibus quidem animalium, & illud, hoc autem facit animalium differentiam, animalium dixit, pro viuentium,

uentium, quę enim animalem vnam potentiam habent, vt plantalem, ea non ſunt animalia.

Quam autem ob cauſam, conſiderandum poſtea eſt.

Qua cauſa inquit hæ quidem coniũctæ ſunt, & plures in ipſis animæ potentiæ, in alijs vero pauciores, & in alijs vna ſola, id poſtea dicemus. præterea etiam quamobrem aliæ primæ, aliæ ſecundæ ſint: de his enim in his quæ ſequentur dicturus eſt.

Similiter autem & circa ſenſus contingit, alia enim habent omnes, alia autem pauciores, alia vero vnum maxime neceſſarium tactum.

Quod, inquit, vniuerſaliter in potentijs animæ contigit, hoc in ſenſitiua quoq; ſola factum eſt. animalium nãque alia ſenſus omnes habent, alia autem plures, alia vero vnum, atque horum cauſam, quod iam prædiximus, in his quæ ſequentur declarabit.

Tex. 24. *Quoniam autem id quo viuimus, & ſentimus bifariam dicitur, quemadmodum quo ſcimus, horum autem dicimus, alterum quidem ſcientiam, alterum vero animam, vtroque enim horum dicimus ſcire, ſimiliter etiam quo ſani ſumus, aliud quidẽ ſanitate, aliud aũt parte quadam corporis, aut etiam toto: horum autem ſcientia, & ſanitas, forma, & ſpecies, quedam eſt, & ratio, & velut operatio ſuſceptiuorum; altera quidem ſcientis, altera vero ſani.*

Hanc ipſam diffinitionem interpretari eius propoſitum eſt, & ab quod in cur tranſire, naturæ enim, cur, eſt primum, nobis vero primum manifeſtius eſt, quod, cũ igitur dixerit animam eſſe entelechiam, nũc eius voluntatis eſt oſtendere qđ ipſam entelechiam bene diffiniuit, hoc eſt ſubſtantiam eſſe ſm ſpeciem, quod eſt ipſum cur. nam poſtquam illud acceptum eſt quod animata ab inanimatis actu viuendi differunt, ex eo hoc in loco demonſtrat, ſe bene diffiniuiſſe aĩam eſſe entelechiam corporis inſtrumentalis naturalis, in hac.n. viuere, & ſentire aĩal ipſum dicit, proprie quidem, & primo aĩa, ſecũdo vero propter illam corpore quemadmodum animata informantur viuendo, & ſentiendo, cuius rei primo anima cauſa eſt, atque ob id ea forma eſt, & entelechia animatorum. præparatio autem procedit hoc modo, omnia inquit compoſita duplici modo dicuntur eſſe, & ſm materiam, & ſecundum formam, etenim primo ſecũdum formã vnũquodq; eſſe dicitur, quicquid eſt, ſecundo autem ſm materiam, quoniam id quod per ſe eſſe dicitur, videlicet forma in materia eſt, fides autẽ eſt ex inductione. Dicitur.n. inquit ſcire duobus modis animaq́; & ſcientia, nãq; anima ipſa ſcientes eſſe dicimur, neque.n. corpore ſcimus, & rurſus ſcientia ſcientes eſſe dicimur, ſed proprie quidem, & primo ſcientia, propter ſcientiam quoq; anima, in anima.n. ſcientia eſt, & propterea anima ſubiectum quoddam eſt & velut materia: ipſa autem ſcientia vt forma. rurſus ſani dicimur eſſe aut ſanitate, aut corpore, aut oculis: at rurſus hic in vtroque ſimul corpore, ſ. & ſanitate, primo quidem ꝓpter ſanitatem ſani ſumus: ſecundo autem corpore valemus & propter ſanitatem, & propter corpus, qua in re formę rationem ſanitas habet, materiæ vero corpus, etenim ſcientia perficit aĩam, veluti ſanitas corpus. primo igitur eſt & valere, & ſcire propter ſciẽtiam, & ſanitatem, nãq; propter ſanitatem, corpus ipſum valere dicitur, animaq́; ipſa propter ſcientiam ſcire. ſimiliter quoque aut albi aut nigri, aut rubei dicimur, primo quidẽ propter talem calorem, ſecundo vero propter ſuperficiem, & hæc quidem ſubiectum eſt, color vero forma. ſimiliter calidi, aut frigidi dicimur, primo quidem ꝑꝑ caliditatẽ, aut frigiditatem: ſecundo autẽ ꝑꝑ corpus, quod quidẽ ſubm eſt, qualitas autem eiuſmodi forma. quemadmodum igitur in hiſce ſe habet, in omnibus eodem modo conſiderare poſſumus, quomodo neceſſe eſt etiam in animatis eſſe, viuere.n. dupliciter dicitur, nam viuere dicimur aut anima, aut corpore, ſed primo quidem anima, ſecunda autem ratione & propter ipſam, corpore, nam vita ipſa corpora animata ab inanimatis differunt, velut ipſis ex anima vita adueniat, horum igitur neceſſe eſt, vt in alijs omnibus, eſſe animam formam. Quare primo dictum eſt vnumquodq; eſſe ſm formam, quam in ſe habeat, corpus vero materia eſt, & ſubiectum, hoc autem, ſ. velut operatio ſuſceptiuorum, dixit, pro perfectio ſuſceptiuorum, eſt.n. ſcientis quidem, videlicet animæ, perfectio ſcientia: ſani autem, ſ. corporis, ſanitas perfectio eſt, nãque ſciens, & ſanum potentia ſunt, & imperfecta, perficiuntur autẽ ſcientia & ſanitate. Quamobrem ſi corpus materia eſt, anima vero forma, eſt autem materia quidem potentia, entelechia vero forma, quare ipſum, quod in materiã potentia eſt, forma perficit, id ſequitur quod bene entelechiam eſſe animam diffiniuit.

Videtũ aũt ĩ patiente, & affecto factiuorũ ineſſe operatio.

Cum dixerit ſcientiam & ſanitatem eſſe ſcientis, & ſani operationem, quoniam non cuiuſuis operatio ſcientia & ſanitas eſſe videtur, ſed inducentis in ſanum, & ſcientem vt medici, & ſcientis, ideo prædefiniuit quod in patiente & affecto facientis operatio eſt, hoc enim in naturali etiam demonſtrauit, vnam, ſ. eſſe in ambobus operationem & in faciẽte: & in patiente, & eſt ipſa in patiente, & nõ in agente, nãque agens eſt immobilis, propriamq́; perfectionem habet, at patiens mouetur, & ex potentia in actum deducitur, quæ igitur ibi dixit in memoriam nobis reducens, hæc ait, hac igitur de cauſa nõ ſimpliciter, operatio dixit, ſed vt operatio.

Anima autem hoc eſt, quo viuimus, & ſentimus, & intelligimus, primo: quare ratio quadam fuerit, & forma, ſed non vt materia, & ſubiectum.

Cum demõſtrauerit inductione, id eſſe formam, ſm quod, vnumquodque primo dicitur, materia vero, & ſubiectum, id ſecundum quod, ſecundo, ſermonem ad id, quod inquiritur, traducit, ſ. ad animatum. primo.n. dicimur anima viuere & ſentire, & intelligere, quare concluditur, animam eſſe formam, corpus autem materiam, & ſubiectum, viuere autem & ſentire, & intelligere, plantalem, & rationis expertem animam, atque rationalem ſe dicere demonſtrauit, vt omni animæ ſermo conueniat.

Tripliciter.n. cum dicatur ſubſtantia, quemadmodum diximus, quarum alia quidem forma eſt, alia autem materia, alia vero, quod eſt ex vtriſque: & harum quidem materia, potentia eſt, forma vero entelechia, & quoniã quod ex vtriſque eſt, id animatum eſt, non corpus eſt entelechia animæ, ſed ipſa eſt corporis alicuius. Tex. 25.

Quod ipſa ſubſtantia triſariam dicatur, paulo ante demonſtrauit, quod autem tertium ſubſtantiam ſignificans illud eſt, quod ex vtriſque conſtat, & animatum eſt, ex vtriſq; ſuba ex aĩa, ſ. & corpore, quorum neceſſe eſt alterum eſſe formam, alterum vero materiam. quod enim eſt ex materia, & forma, i. qđ ex vtriſque eſt, oſtenſum eſt autem quod anima, cum ſit ſecundum formam ſubſtantia, corporis naturalis inſtrumentalis forma erit, non autem corpus animæ. ꝙ ſi anima forma eſt, igitur materia

materia corpus eſt, materia autem, inquit, potentia eſt, hoc eſt in eo, qđ potentia eſt, habet eſſe, corpus igitur potentia eſt, ſorma vero entelechia eius, quod potentia eſt, at ſorma eſt anima, igitur anima eſt entelechia. Quare concluditur ab eo bene datam eſſe animæ diffinitionem, cum dixerit, eam eſſe corporis naturalis inſtrumentalis entelechiam.

Tex.26. *Et ob hanc rem bene opinantur illi, quibus videtur neq; ſine corpore eſſe, neq; corpus aliquod anima, corpus enim non eſt, ſed corporis aliquid, & propterea in corpore eſt, & in corpore tali.*

Poſtquam demonſtrauit bene dictum eſſe, quod anima ſit corporis entelechia, quod eius erat propoſitum declarare, nam cum per prima non id ſatis oſtenſum eſſet, neq; cauſa, quãobrem entelechia eſſet aſsignata, in huius declarationem progreſſus eſt, ex his igitur declaratis eos laudat, qui neq; corpus, neque ſine corpore animam eſſe dixerunt, nam ſi corporis eſt entelechia, non quidem corpus ipſa erit, non.n.perfectio alicuius eſt idem cum eo, cuius perfectio eſt, ſed neq; corpus aliquod eſt anima, nam cuius erit amplius entelechia? & corporis talis, videlicet naturalis inſtrumentalis. Hinc fortaſſe videri poſſet Ariſt. omnem animam dicere ab corpore inſeparabilem, ſed ipſius Philoſophi mentem totam reſpicere oportet, & ea, quæ de intellectu ante dicta ſunt, in memoriam reducere. Quod ſi vbiq; intellectum ſeparabilem, atque immortalem eſſe demonſtrat, hoc in loco animam plantalemq; & irrationalē eum dicere credamus: alioqui intellectus, quatenus entelechia corporis eſt, eatenus inſeparabilis eſt: entelechia autem corporis eſt, non ſubſtantia, neq; ſuis omnibus operationibus, ſed ijs, quas ex reſpectu ad corpus habet, ex quibus maxime ſunt actiuæ, quæ quidem operationes ab corpore ſunt inſeparabiles, ac veluti gubernator, qui nauis, cum ſit entelechia, quatenus gubernator eſt, ab naue ſeparari non poteſt: verum quia non ſulum gubernator eſt, ſed etiam homo, vt homo quidem, non vt entelechia, ab naue ſeparabilis eſt hoc etiam modo anima noſtra, quæ quatenus entelechia eſt corporis nō poteſt eſſe ſine corpore, ſed quoniam quaſdam ab corpore ſeparabiles operationes habet.ſ.circa intelligibilia, in quas non mō corpus cōfert, verum etiam in illis intellectui impedimento eſt, id patet, quod ſubſtantiã ſeparabilem habebit, cum eatenus aīa ſit, & dicatur intellectus, non ſane amplius anima, niſi potentia, velut etiam cum in corpore eſt, intellectus potentia eſt, vt ipſe etiã dicit, & ſi oīno naturaliter imaginari poteſt actu, qui de intelligibilibus non ſunt penitus imaginabiles, & hoc non fruſtra habeat, ex natura neceſsitas, quod aliquando ſic operetur, & hoc id ſequitur, quod eius ſubſtantia ſeparabilis eſt: verum de his in ſuperioribus diligentius diximus.

Et non veluti priores in corpus aptabant ipſam, nihil diffinientes in quo, & in quali, quãuis non appareat quoduis ſuſcipere quodcunq; contigerit, ſic autem fit, & ſecundum rationem: vniuſcuiuſque.n.entelechia in eo, quod eſt potentia, & in propria materia nata eſt fieri. quod igitur entelechia quædam eſt, & ratio eius, quod poteſt huiuſce talis eſſe, manifeſtum eſt ex his.

Prius quidem queſtus eſt, de anima multos quidem diſſerere, ſed nullum ſermonem facere de corpore animam ſuſcipiente, velut id fieri poſsit ex Pythagoreorũ verbis, vt anima quæcunque ſit, in quoduis corpus ingrediatur, atqui, inquit, non videtur quæuis forma in quodcunq; ſubiectum venire, non.n.vnquam ſtrepitibus lingua ſubiectum fuerit, neq; odorabilibus auditus, neq; ſaporibus naſus.non cera oſtrei, aut æris formã vnq̃ ſuſceperit, igitur ſi nō qualibet ſorma in quoduis ſubiectum venit, ſorma aũt corporis eſt anima, non quidem in quoduis corpus ingredietur, quod quidem veteres non diffiniuerunt: ipſe autem diffiniuit, cum dixerit eſſe formam corporis naturalis inſtrumentalis, nã corpus inſtrumentale ſimplr ꝙ quidem nunc diffiniuit eſt ſubiectum animæ ſimpliciter.talis aũt animę, tale quidem corpus inſtrumentale, velut, exempli gratia, rationalis aīę corpus rectum manibus vtens in rationis ſeruitutem: alijs autem corpus vnguibus curuis ad rapinam, atq; ſimpliciter ad vniuſcuiuſq; animæ & corporis operationem corpus præparatum eſſe. Hoc aũt Plato etiam ante ipſum diffiniuit, quemadmodum nos prædiximus, de figura.n.corporis humani loquens ait: non.n.niſi cōgnouerit ens, in hanc figuram veniet, ens autem dicit intelligibile. intelligibile autem ſola rationalis anima cognoſcit, aīæ igitur rationalis ſolius humanum corpus eſt proprium, ſic autem fit ſm rationem, vniuſcuiuſq; enim entelechia in eo, quod eſt potentia, & propria materia nata eſt fieri, ſic igitur illi, inquit, de aīa dicebant, de corpore, quod ipſam ſuſciperet nihil definientes neq; eſt ſm rationem, neq; apparentibus cōſequens, ſic autem nos diximus, talis cũ dixerimus corporis entelechiam animam, quod autem apparentia ſic ſe habeant ipſa ratio teſtatur, etenim, inquit, alicuius entelechia in eo nata fieri ſolet, quod vt ſit tale potentiam naturaliter habet, at vniuſcuiuſq; materia proxima tale eſt, non.n.quãlibet formam quæuis materia ſuſcipere poteſt, neq; enim cera domus formam, neq; nauigij papyrus ſuſcipere vnquã poſſet, nec cōſequenter, cuiuſlibet aīæ, quodcunque contigerit corpus, erit ſuſceptiuũ. Quare ſimul cum ſermone de anima de corpore eam ſuſcipiente ſermonem facere neceſſe eſt, nãq; materia, & forma ſunt ex his, quæ ad aliquid dicuntur, quæ autē ſunt ad aliquid. fieri non pōt, (quatenus talia ſunt) quin inuicem aut ſint, aut cognoſcantur.

Ex potētijs autem animæ, quæ dictæ ſunt, alijs quidem inſunt omnes, vt diximus: alijs autē quædam ipſarum, quibuſdam vero vna ſola. Tex.27.

Quod paulo ante de potentijs animæ ſe inuenturum promiſit, videlicet quibus nam, & quæ, & quot inſint, quaq; de cauſa & quales, quæq; à quibus ſeparari non poſsint, & contra quæ à quibus ſeparentur, id nunc declarat dicens, ꝙ inferiores aīæ potētiæ, ſequuntur meliores, nec ſeparantur ab illis. Sed ſane inferiores abſque melioribus eſſe poſſunt, alijs.n.ſola plantalis ineſt, alijs autem ſimul cum hac ſenſitiua, quas omnino appetendi vis ſequitur, nãq; omne ſenſum participans, neceſſario appetitionis particeps eſt, vt & paulo ſuperius demonſtrauit, & nunc oſtendet. alijs autem præter eas, quæ dictæ ſunt, cogitandi vis ineſt. vt hominibus, vel quibuſdam alijs talibus, vel etiam præſtantioribus potentijs. Simul autem per hæc oſtendit, quod in animabus eſt primum, atque ſecundum.

Potentias autem diximus nutritiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, motiuum ſecundum locum, intellectiuum. ineſt autē plantis nutritiuum, alijs autem & hoc ipſum, & ſenſitiuum, & appetitiuum, appetitus cum eſt cupiditas, & ira, & voluntas, animalia autem omnia vnum habent ex ſenſibus tactum, cui autem ſenſus ineſt, huic voluptasq; & triſtitia, & iucundum,

iucundum, & triſte eſt, quibus autem hæc inſunt, ineſt & cupiditas, iucundi enim appetitus eſt ipſe.

Id notandum eſt, quod in enumeratione animalium potentiarum, prius appetitiuum non poſuit per ſe, veluti id omnino ſenſitiuo coniunctum ſit, tunc dicebat animam hiſce diffinitam eſſe, nutritiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, motu: nunc autem cum alijs potentijs ipſum appetitiuum reduxit in numerum dicens, alijs autẽ & hoc ipſum, & ſenſitiuum, & appetitiuum, alijs autem dixit ꝓ animalibus, infert.n. {animalia autem oĩa vnum habẽt ex ſenſibus tactum} aĩalia igitur, inquit nutriendi, & ſentiendi, & appetendi vim participant. Deinde ſatis aperte confirmat hoc, quod oĩno vbi ſenſus vnus ſit, ibi neceſſario ſit ira, atq; cupiditas, hac igitur de cauſa ſenſum oĩa animalia hñt, in omnibus.n. omnino tactus eſt, & ſi nullus ex ſenſibus alius adſit: ſenſus autem triſtis, & iucundi ſuſcipitur, vbi autem iucũdum eſt, ibi omnino & cupiditas & appetitus eſt, iucundi.n. deſiderium cupiditas eſt, vnde quæ ſolum tactum participant iucundis adeuntibus diffundere ſe videntur, triſti vero quodam impellente ſe contrahere. Cum autem dixerit, ꝙ cui ſenſus ineſt, huic & voluptas, & dolor adeſt, appoſuit & iucundum, & triſte, bene quidẽ valde, atq; vtiliter tranſitione vſus eſt, appetitus.n. non eſt voluntatis, at iucundi, diffinit aũt appetitum cupiditate, ira, voluntate: nam vnumquodque horum appetitus quidam eſt: id autem patet, quod ſimpliciter appetitus ſenſitiuo ineſt, at non oĩs appetitus: ijs.n. quæ ſolum tactũ habent, appetitus eſt ſm cupiditatem: quæ vero ſenſus oẽs, ijs eſt appetitus etiam ſm iram, videntur.n. talia eſſe ad vltionem prona, ſed rationis ſolius voluntas eſt. Quare cupiditas & appetitus æquiuoca, ſignare videnẽ, & veluti diſpoſitio, quæ quidem de habitu communiter prædicatur, & rurſum magis proprie ad habitum diſtinguitur ſic etiam dicitur appetitus cõiter de ira, de cupiditate, & de rõne: dicimus.n. quẽpiam diuina appetere, & ſcientiam appetere, magis quoq; ꝓprie dicitur appetitus ad rationem diſtinctus, & ſimili modo cupiditas, eſt enim & cõmunis, & ad iram, & ad rationem diſtincta.

Tex.18. *Præterea autem nutrimenti ſenſum habent, nam tactus nutrimenti ſenſus eſt: aridis enim, & liquidis, & calidis, & frigidis nutriuntur animalia omnia, horum autem ſenſus eſt tactus.*

Demonſtrauit quod habentia ſenſum ſunt appetitus conſortia, etiam ſi ſolum ex ſenſibus tactum habeant, nũc autem cõius, & maniſeſtius declarat, quod ea, quæ ſenſum tenent hñt appetitum, ex eo quod ſimul ſentiunt iucundum, & triſte: quæ aũt hæc ſentiunt, iucundũ quidem adeunt, triſte vero refugiunt. hoc autem cupit aliquid, quod adit, cupiditas vero, appetitus quidam eſt. hac.n. de cauſa diuiſionem ſecit appetitus, quæ quidem ſentiunt, quod habẽt ſenſum, ea de cauſa appetitionem participant. nunc autem maniſeſtius, & magis proprie id ipſum oſtendit, quod omnia tactum habentia, penitus appetitum quoq; habent. nam ſi inquit, ea tactus ſentit, quibus aĩal nutritur, nutritur autem ex his, quibus conſtat: quatuor autem qualitatibus conſtat, videlicet arido, humido, calido, frigido: vt in lib. de generatione demonſtrauit, ex his igitur nutritur animal, nãque nutritur vnumquodque eo, quod ſibi proprium eſt, deinde quomodo ijs nutriatur demonſtrauit, etenim inquit, nutrimentum per calida, atq; arida fit, potus vero per humida, & frigida, quas quidẽ qualitates tactus diſcernit, quibus autem nutrientium ſenſus eſt, his quidẽ ſitis, & fames eſſe ſolet, vtriuſq; autem cupiditas appetitus eſt: aridis.n. & calidis, frigidiſq;, atque humidis viuentia nutriuntur primo. nãque ſaporum, qui tales nõ ſunt, cupido per accñs fit, nanque ſapores, velut ipſe ait, ſunt vt ciborum cõdimenta, necnon medici dicunt per humida, & frigida potum fieri, naſci.n. ſitim non mõ per ſiccitatem, verumetiam per caliditatem, atq; ideo talem ſitim frigido aere ſolo ſedari. Quare ſi ſitis eſt remedium potus, Homerus.n. dicit. bibebant, & ſiti medicabantur, ſitis aũt per ſiccitatem, vel per caliditatem fit, nã patet in ſebribus caliditatem ſitis eſſe cauſam, atq; ideo ſæpenumero cum non ſit humidis venter plenus, bibendi eſt deſiderium, quod quidem per ſiccitatem etiam fit, ꝙ ſi contraria contrarijs curantur. ſitis autem vel per ſiccitatem, vel per caliditatem fit: id ſequitur quod frigido, & humido potus fit. quod ſi calidum ſæpe potum accipimus, hoc quidem per accidens, videlicet (ſi ita contingat) propter ſtomachi imbecillitatem, aut ex conſuetudine ſacimus: quemadmodum quoque vina ſuauia, & quas præſumimus potiones, non propter ſitim, ſed voluptatis cauſa potamus. Quare ſi potus frigidis, & humidis fit, neceſſario cibus fiet ex ſiccis, & calidis. nã ſi quibus conſtamus, ijs quoq; nutrimur, conſtamus autem ſicciſq;, & liquidis, calidiſq;, & frigidis: fames autem, & ſitis eſt deſideriũ ſupplerionis eius, quod è noſtra ſubſtantia abſumptum eſt, at ſm eat omnes, quibus compoſiti ſumus qualitates abſumimur, frigidis autẽ, & humidis fit potus: id neceſſario ergo ſequitur, vt ſiccis, & calidis fiat cibus: nam ſi nulla eſt alia ſpecies nutrimenti præter potum, & cibum proprie dictum, potus.n. cibus eſt quidam, neceſſe autem eſt eſſe cibum ex his, quibus conſtamus: id quidem neceſſario cõcluditur, quod cum potus ex humidis, & frigidis fiat, cibus ſit ex calidis, & ſiccis. ꝙ ſi plantarum nutrimentum fimus eſt, & ipſe fimus eſt calidus, id ſequitur, quod cibus non fit ex aridis ſolum, verumetiam calidis: & ſi vinum ſæpenumero ſumptum famem ſedauit: id patet, quod non fecit quatenus humidum eſt, nãque aqua id magis ſaceret, quod quidem nõ ſacit. maniſeſtum igitur eſt, quod ſi calidum nutriuit, è calido cibus fiat: hoc autem rationabilius probare poſſumus, diuiſio illorum, quæ magis communia ſunt in magis propria, ex oppoſitione quadam fit oppoſitorum, vt ſubſtantia diuiditur in corpus & incorporeum, & rurſus corpus in animatum & in id quod caret anima, & animal in rationale & irrationale, & rationale in mortale, & in id quod morti non eſt obnoxium. ex quibus patet quod horum oppoſitio eſt, veluti per habitum, & priuationem, etenim quod de incorporea ſubſtantia non habuimus, quod prædicaremus, eius corpus abnegauimus, & ſimiliter in alijs. animati ſane diuiſio fit in animal in plantanimal, & in plantam, atque ipſa quidem per quandam talem oppoſitionem accepta eſt. nam quod aĩali ineſt proprie, hoc ipſo plantanimal priuatum eſt, quodq; plantanimali ineſt, hoc planta non habet. Præterea coloris diuiſio primo fit in album, & nigrum, alij nãque colores ſunt ex his, hi autẽ contrarij ſunt. numerus etiam diuiditur in parem, & imparem. Quemadmodum autem diſpoſitio diuiditur & in habitum, & in eam, quæ proprie diſpoſitio dicitur, ſic etiam cibus, in cibum proprie, & potum. igitur horum diuiſionem, quæ fit ex communiore per oppoſitorum quoddam ſuſcipere debemus. at vero neque ſic vt per habitum, & priuationem poteſt accipi, neque vt per affirmationem & negationem, neq; multo magis vt

ea quæ

ea quæ ſunt ad aliquid. ea igitur diuidi ſolum vt cōtraria intelligendum eſt. Quod ſi potus eſt ex frigidis, & humidis, aperte quidem ex aridis, & calidis erit cibus. at ne mirum ſit quod ſæpenumero contraria ſimul cupimus, dico autem potum & cibum, quod eſt, ac ſi diceremus, aridum, & humidum, calidum, & frigidum, ex his.n.cōſtituti ſumus, quibus cōſumptis in horum ſuppletionem decenter appetitus mouetur, nam ſimilia ſimilibus appetuntur. Quare vnoquoq; elementorū deficiente, cōſequenter omnium fit appetitus, ex quo maxime patet ex aridis quidem calidiſq; cibum fieri, ex frigidis vero & humidis potum. nam ſi quatuor conſtamus, omniūq; fit conſumptio, fameſq;, & ſitis eſt appetitus ſupplendi ea, quæ cōſumpta ſunt, id ſequitur quod calidorum, ſiccorumq;, frigidorumq;, & liquidorum fames, & ſitis appetitus eſt: ipſæ.n.ſolę conſumptorum eſt appetitus, & famem quidem ſicca, ſitim vero humida appetere manifeſtū eſt. ſed calidi, & frigidi diuiſio quodam modo facienda eſt. nam ſi ſiti calidum tribuamus, abſurdum videtur, in febribus enim (vt dictum eſt) aperte frigidi cupido eſt, nam quæ moleſtias affert, ipſa caliditas eſt: id igitur accidet quod vna, & eadem cōtrariorum appetitio erit, & vni appetitionis tres duarum cōtrarietatum partes aſsignabimus, quæ ambo abſurda ſunt, & conſentaneum quidem eſt, cum duæ ſint appetitiones, & oppoſitiones duæ, quarum ſunt appetitus, vt vtriuſq; oppoſitionis vnam quandam partem vtriq; appetitioni natura diſtribuat. Quando autem dico frigidi cupido, non omnino tactu frigidi dico, ſed omnino potentia, ſæpenumero etiam alterius horum fit appetitus, vt aut cibi, aut potus, quando horum alterum deficit, aridum quidem dico, & calidum, aut humidum, & frigidum. quod autem cibus ſit nō ex aridis modo, ſed ex calidis etiam: Potuſq; non ex liquidis ſolum, verum etiam ex frigidis, ita Philoſophus ꝓbat, etenim inquit, aridum terræ eſt, ex terra autem fumida exhalatio quædam aſcendit, quę quidem calida eſt. Similiter inquit ex humidis euaporatio quædam exit, quæ quidem frigida eſt, igitur cum ſicco calidum, cum liquido frigidum ſequitur. Verūtamen nō eſt hoc argumentum munitum, nāque totum mutat in totum & maxime contraria in contraria, vnde ſic dicendum eſſet, quod quæ calida & & humida cupiunt, ea contraria cupiant, quod quidem rationi conſentaneum non eſt. ex his autem quæ dicta ſunt habes qua cauſa ſenſibus omnibus tactus præpoſitus ſit, ſine quo nullus alius ſenſus eſſe poteſt, cum tñ abſq; alijs tactus ipſe poſsit eſſe. Quapropter horum nobis eſt appræhenſio de quibus habemus eſſe, quod ſi tangendi ſenſus non adeſſet, nullum conſumptæ nobis ſubſtantiæ ſubſidium haberemus, neq; hoc modo nobis vlla deficientis eſſet cupido, quod ſi eſſet, nec vllum quidem deſiderium ſuppletionis haberemus, at ex hoc aīal ipſum conſeruatur. igitur ſi non hoc eſſet, ex neceſsitate corrumperetur.

Aliorū vero ſenſibilium per accidens, nihil.n.in nutrimentū cōfert ſonus, neq; color, neque odor, ſapor aūt vnum quoddam tangibilium eſt, fames vero, & ſitis cupiditas eſt, & fames quidem calidi, & ſicci, ſitis autem liquidi, & frigidi: ſapor vero veluti condimentum quoddam horum eſt.

In hoc expoſitionem duplicem ferunt, nā ſi tactum dicit alia ſenſibilia per accidens apprahendere, aut per appetitum, tactus.n.primo, & per ſe calida, ſicca, liquida, frigida appræhendit, nam qualitatum ſunt ipſæ tangendi virtutes. ꝙ ſi alia ſenſibilia ſentire tactus dicatur, id.ſ.per accidens intelligendum eſt, neque ſolum de tactu, verum etiam alijs de ſenſibus hoc dicere poſſumus, nāque videndi virtus primo quidem colores appræhendit, dulcedinem vero aut amaritudinem, aut fragrantiā per accidens, veluti ſi mel videat per ſe quidem, id eſſe flauum appræhendet, dulce vero per accidens: etenim, quod operati ſunt aliquando ſimul duo ſenſus, videlicet viſus, & guſtus, hac de cauſa cognoſcit, quæ ſit eiuſmodi figura, eam eſſe aut dulcem, aut amaram, quęque contigerit alio quodam modo, eam eſſe boni odoris, aut mali. Sic etiam tactus primo quidem & per ſe quæ dicta ſunt appræhendit, alia vero per accidens, nam ſi (exempli gratia) clauſis oculis parietem tetigero, id q̄dem ſcio, quod habet & qualitatem, & colorem talem, ꝙ ſi mel tetigero, id quidem cognoſco, quod eſt & dulce, & flauum, ſimilia quoq; in reliquis ſenſibus dicenda ſunt, quarum rerum cauſam diximus eſſe, quod aliquādo ſimul ſenſus operati ſint, etenim ſi quodpiā videamus, in quo ſenſus nunquam ſimul operati ſint, qualis quidem ſit color ſcimus, at non ſane qualitatem ſaporis diiudicare poſſumus, de tactu ſimiliter, & de reliquis dicendum eſt. Si igitur tactum per accidens alia ſenſibilia percipere volumus interpretari, hoc quidem fuerit Alexand. dictum. Siue quod aliqui ſenſus omnes eſſe tactus putauerunt, & omnia ſenſibilia ſub tangendi virtutem venire, nāque tangentibus fieri ſenſibilium ſuſceptio quædam videtur, viſus.n. tranſparens, per quod videt, tangit, & olfactus id, per quod odorem diiudicat, (id autem dioſmon dicunt) & auditus ſimiliter. hac igitur facta diſtinctione dixit, alia ſenſibilia à nobis ꝑ accidens appræhēdi, non.n.quatenus diaphanum tangit, viſibilia viſus appræhendit, neque olfactus ea, quæ ſibi ſenſibilia obiiciuntur, neq; auditus quæ ſub auditum veniunt: ſed ijs ita accidit ea tangere, per quæ ſenſibilia propria percipiunt, non.n.ſic alij ſenſus appræhendunt, vt tactus, qui ſibi propria ſenſilia tangendo percipit, neque.n. viſus tangendo colores appræhendit, ſed ipſum diaphanum, per quod colorum varietates percipit: aliorum aūt ſenſibilium, dicit Alex. tactum per accidēs eſſe ſuſceptiuum, quod horum ſuſceptiuus eſt, quibus alia contigerunt, nam ſimplicia, & prima corpora, de quibus alia quoq; ſunt, ijs definita ſunt, quorū tactus ſuſceptiuus eſt, ſuſcipit aūt calidum, & frigidum, & ſiccum, & humidum, quæ quidem primorum corporum ſimplices, & ſpecificæ dr̄iæ ſunt. Quod igitur alia, quæ ſenſus alij per ſe ſuſcipiunt acciderunt corporibus ijs, quorum tactus proprie perceptiuus eſt, illa quidem ꝑ accidens tactus appræhendit. ſed hoc: videlicet aliorum vero ſenſibilium per accidens, magis quidem proprie ad cupiditatem aptandum eſt, vt ita ſit ordo, quibus autem hæc ſunt, his etiam cupiditas eſt, nam iucundi quidem eſt appetitus ipſe, aliorum autem ſenſibilium per accidens. Cupiditas.n.primo cupit ea per quæ nutritur. ſ. humida, & ſicca, calida, & frigida, per accidens vero ſapores appetit, & colores, & alia ſenſibilia, nanque (exempli gratia) qui vinum cupit aut album, aut dulce. id quidem ex conſuetudine quadam per accidens cupit. nam primo quidem liquidum cupit. & quod ad hoc magis ſubaudiendum ſit, illud, aliorum autem per accidens, id, ea quæ ſequuntur, declarant: nihil enim, inquit, in nutrimentum confert ſonus neque color, quare ad appetitum redditio eſt: per quæ enim inquit animal nutritur, ea appetit, alia vero per accidens, vt enim progreſſus dicet, ſapor, eſt, veluti nutrientium condimentum quoddam.

dam. Saporum autem dicit quandã guſtabilem qualitatem, quæ nutrientibus innaſcitur, frigidũ autem potum dixit, namquãuis aqua calida bibatur, calida inquam, tactu, potentia tamen frigida eſt, vnde eam depellit ſiccitatem, quæ de ſiti orta eſt, & qui valde ſentiũt, frigidum cupiũt adeo, vt neq; vinum, niſi cõpellantur, adeãt. Quid igitur? nõne ſapores alij animali ad ſalutem conferunt, & alij cõtra ſalutem lædendo vaſtant? ad hoc ego reſpondeo, quod ſic quidem ſimpliciter aridis & humidis, frigidisq́;, & calidis corpora nutriuntur, ſic autem, & tali modo affecta tali indigẽt in cibis qualitate, alioqui propter hoc non in omnibus eædem ciborum qualitates accipiuntur, quod qualitas elẽtorum temperationis ad eas eſt immoderata, etenim, qđ eiuſmodi qualitates ex tali elementorum temperatione in compoſitis ſm̃ aliquam alicuius ſimplicis continentiam ſiunt, ea de cauſa merito ijs quidem, in quibus (vt ita dicam) calidum præualet, eos offerimus ſapores, qui ſrigido continente innaſcuntur. contraria.n.contrarijs curantur. Quare non quia talis eſt ſapor, ipſum eius indigentibus proferimus, ſed quod ita vt frigido, aut calido, aut arido, aut humido cõtinente factus eſt. Quamobrem rurſus, hæc quidem primo nutrientia ſunt, per accidens vero ſapores, fames vero, & ſitis cupiditas eſt. cum dixerit ea, quæ tactum habent, ſentire cibum, quæ autem cibum ſentiunt, ea fameſcere, & ſitire: famem vero, & ſitim cupiditatem eſſe, cupiditatem vero appetitum, collegit, & demonſtrauit quod omnia quæ tangendi ſenſum habent omnino ſequitur appetitus.

Tex.29. *Verum declarandũ de ipſis eſt poſtea, nunc tñ diffinitum ſit, quod aĩalibus ijs, quæ tactum habent, appetitus ineſt.*

1 Deinceps enim de vnaquaque animali potentia priuatim dicturus eſt, deq; vniuſcuiuſque ſenſus proprijs ſenſibilibus, cum de illorum ſenſibus ſermo fiet.

De imaginatione autem obſcurum eſt, at poſterius conſiderandum.

Prius quidem dicebat vt is, qui diceret appetitum ſequi ea, quæ ſenſum participant, atque ſic imaginationem, quando orationem de inſectis habebat, nunc aũt dicit obſcurum eſſe an ea penitus, quæ ſenſum habent imaginatio ſequatur. nam ſpongiæ quidem triſte, & iucundum ſentiunt, quas tamen habere imaginationem nullus merito crediderit, ſiquidem ſenſibus imaginatio melior eſt, & illæ nullum alium ſenſum habent, prẽter tactum, quod ſi peiores nõ adſunt, neq; meliores adeſſe concedendum eſt. de eo autẽ in hoc ſermone paulo poſt, & perfectius etiã in tertio, quibus animalibus adſit, quæque eo careant, explicabit.

Aliquibus vero præterea ineſt, & in loco motiuum, alijs autem & cogitatiuumq́;, & intellectus, vt hominibus, & ſi quid tale eſt aliud, vel etiam præſtabilius.

Potentiarum animæ ordinem tradit, pariter declarans in ipſis eſſe prius, & poſterius, in aliquibus.n. ſola nutritiua eſt, in aliquibus autem & ſenſitiua, quam cupiendi vis conſequitur, præterea in aliquibus eſt etiam imaginatio, in alijs autem & in loco motiuum, in alijs vero etiam cogitatiuum, quod intellectus potentia eſt, vt in hominibus, & in quibus meliora ſunt, in illis quoque peiora omnino ſunt, quod econuerſo non procedit. hoc autem, qđ ait. & ſi quid tale eſt aliud, vel etiam præſtabilius, aiunt eſſe de quibuſdam dæmonibus dictum, qui quodam modo cũ natura humana eiuſdem ſunt ordinis participes, neq; enim (inquiunt) ex his quæ ſemper ſupra ſunt delapſum, & deſcenſum vſq; ad nos eſſe ſine medio oportet, neq; ita ſtatim ſubſtantiæ rationalis in vltimis caſum fieri, ſed eſſe veluti medietatẽ quandam, quæ neq; ſic, vt nos irrationalitati commiſta eſt, nec tamen ad illam ſine reſpectu ſe habet, animãq; ipſam dicunt haud ita ſtatim huc decidere, ſed prius in aliquod certum tẽpus aeriam factam, vitam quandam noſtra minus perturbatam viuere, quæ ſane penitus ad ratione carentes potentias non ſine reſpectu ſe habet, vt fortaſſe per hæc obſcure loquatur.

Patet igitur quod eodem modo vna eſt ratio animæq́;, & figuræ. Tex.30.

Poſtquã demonſtrauit in potentijs animalibus eſſe prius, & poſterius, reliquum vult hinc oſtendere, quod bene de confuſo ad id quod per membra compoſitum eſt, & ab diffinitione cõius aſsignata ad eam tranſit, q̃ vniuſcuiuſq; potentiæ propria eſt, etenim & ſi maxime animarum communiter prædicatum genus fuiſſet, nõ tamẽ ſic oportebat in generum diffinitionibus phyſicũ immorari, ſed ad ſpẽs ſpecialiſsimas trãſire fuerat opus, vniuſcuiuſq; enim cognitio ex his, quæ vnicuiq; priuatim adſunt, habetur. nunc vero, quia non eſt animarum cõiter prædicatum genus, ſed vox æquiuoca, vt quæ ab vno, & ad vnum, ridiculum quidem.i. in ſermonibus communibus immorari, quemadmodum ſi quiſpiam definiens figuram, quæ quidem vox æquiuoca eſt, eam dicat eſſe, quæ termino, vel terminis claudatur, neq; aliter ad particulares figuras triangulum, quadrangulũ, & reliquas deſcendat, de figuris quidem nihil nos docuerit, neque.n. figuræ natura quędam ipſa per ſe abſq; particularibus eſt, vt etiam quædam ſpecificãs animalis natura eſt, quæ quidem particularibus omnibus conuenit, quæ etiam ſi non eſſent, aĩal nihilominus eſſe poteſt ſubſtantia animata ſenſitiua: eodem modo qui de anima communem ſermonem fecerit, niſi ad particularia deſcenderit, nihil quidem docuerit, quia neque genus eſt animarum, nihil.n. aliud eſt anima, præter id qđ vnaquæq; particularis eſt, quemadmodum neque figura alia quædam eſt, præter vnãquanq; figuram, veluti triangulum, aut quadrangulum reliquasq́;, ſed vt in figuris triangulus prima eſt, ĩ figuris (inquã) rectilineis nã circulus habet ordinem primũ, vt ea, quæ vna linea continetur, ſm̃ autem ſemicirculus, vel ſimpliciter portio circuli, vt quæ lineis duabus cõplectitur, tertium vero triangulus, qui tribus lineis terminatur, ſed in rectilineis triangulus prima figura eſt, ſecunda autem quadrangulus, qui duobus triangulis cõponitur, nã ſi lineã binos angulos includentem quadrangulo coniunxeris, triangulos duos rectilineos facis, compoſiti vero trianguli tres pentagonum faciunt, videlicet A C B & A B E & E D B. quatuor autẽ hexagonum & A F E & A G C, quinque vero ſeptangulum, & ſic de reliquis triangulo addito angulum addideris: omnis.n. multiangulus, ex triangulis generatur, & in omni multiangulo, ſi lineam rectam duo latera prætendentem coniunxeris, triangulũ facies, & omnis triangulus in triangulos diuiditur. quare deſtructo triangulo, nulla ex his, quæ deinceps oriuntur figuræ, erit, at quidem deſtructis illis triangulus manet, vnde in illis eſt & prius, & poſterius, & hac de cauſa cõmuniter ipſarum prædicatum genus, non eſt figura, ſed horum, de quibus prædicatur ſummaria quædam cõpræhenſio eſt. hoc igitur modo ſe res habet in animabus, nam ſi nutritiua interficiatur in mortalibus animalibus,

malibus, nulla erit alia. etenim cauſam diſimus alias ſæpius, quod ſi iuterficiantur aliȩ, ipſa ſola poteſt eſſe, velut iu plantis. quod ſi communiter ipſarum prȩdicatum non eſt ſubſtantia quædam, ridiculum certe eſt in ſermone communi immorari, ex eiuſmodi enim dictis de ſubſtantia animarum nihil ſciemus, quare neceſſarium eſt vt de vnaquaque priuatim ſermo progrediatur.

Neque enim ibi figura præter triangulum eſt, & quæ deinceps, neque hic anima præter dictas, fieret autem quoque in figuris ſermo communis, qui conueniret quidem omnibus, ſed proprius nullius eſſet figuræ, ſimiliter autem & in dictis animabus.

Genus.n. natura quædam eſt in ſpeciebus quidem exiſtens, propriam ſane diffiuitionem præter vnāquāq; ſpeciem habens, vt diffiuitio quæ quidē ſpeciebus conuenit, at nullius ipſarum propria eſt, ſed cuiuſdam ſubſtantiæ generis eſt propria, figuræ ſane ratio uihil aliud quicquam declarat, quam particulares figuras, de quibus prȩdicatur. Quare non ſolum in his eſt, vt in ſpeciebus genus, ſed harum etiam aliquid eſt, nam quod ab aliquo, vel aliquibus terminis contiuetur, eſt enumeratio figurarum, uon quædam propria natura ſignificata. circulus quidem termino quodam, triangulus vero quibuſdam contiuetur. Quemadmodum igitur ſermo communis in figuris, non aliquam naturam, præter figuras particulares declarat, hoc modo ſermo communis animā non explicat, cuius rei ſignum eſt, quod vno ablato auferuntur alia, nam ſi triangulus deſtruatur, deſtruuntur figuræ, & ſi quæ nutriendi vim habet potentia interficiatur, aliæ quoq; animæ virtutes extinguantur neceſſe eſt. in quibus autem ex vnius ſpeciei deſtructione reliqua deſtruuntur, horum cōiter prædicatum non eſt genus, ſed vox æquiuoca.

Quamobrem ridiculum eſt quærere communem rationē & in his, & in cæteris, quæ nullius eſt eorum, quæ ſunt propria ratio, neq; in propria, & indiuidua ſpecie, relicta ea, quȩ
Tex. 31. *propria eſt. Similiter autem ſe habent, vt in figuris, ea, quæ ſunt animæ, ſemper.n. in eo quod deinceps eſt, potentia prius eſt, inq; figuris, & in animatis. velut in quadrato quidem triangulus. in ſenſitiuo autem nutritiuum, quapropter in vnoquoque quærendum eſt, quæ ſit vniuſcuiuſq; anima, vt quȩ plantæ, quæ hominis, aut beſtiæ.*

Qūo igitur ipſe cōem circa omnem animam rationem quæ nulli animæ propria eſt, aſsignauit, hoc tamē non dicit, communem aſsignare rationem nō oportere, ſed neq; opus eſſe hoc ſolum quȩrere, neq; putare qđ rationis vl̄is aſsignatio ſufficiat ad ſubſtantiam propoſiti declarandam, verum partium quoque, quas ſpecies ſpecialiſsimas vocant, diffinitiones reddere, ſiquidem vniuſcuiuſq; ſubſtantia ſecundum ea, quȩ proprie ſunt, eſſe dicitur. hoc igitur omnino dicit eſſe ridiculū, quod aliqui cōi ratione contenti, vniuſcuiuſq; rationem ꝓpriam dimiſerint. maxime.n. & ſi aliqua erat abſtracta, & cōis quædam ſubſtantia anima, non tamen in huius definitione phyſicum immorari oportebat, ſed vniuſcuiuſque ſpecialiſsimum cum materia illi ſuppoſita q̄rere, veluti nec in animalis communis intelligentia ꝑſiſtere opus eſt, verum de ſpecialiſsimis conſideratiouem facere oportet. nunc autem multo magis. quando anima non eſt ſimpliciter genus, ꝗ ſi genus non eſt, neque eam interpretans oratio definitio eſt. at uos rerum ſubſtantias per definitiones declaramus, igitur ridiculum eſt ad vl̄em ſolam rationem venire, & ibi manere phyſicum. Sed quemadmodum geometra communiter figuram definiens vniuſcuiuſq; ſpecialiſsimas earū, quæ ſunt in ſubſtantia, figurarum definitiones appoſuit: ſic etiam uos oportet communiter operatione animæ aſsignata de vnaquaq; animæ ſubſtantia priuatim ſermonem facere. ſemper.n. eorum, quæ deinceps collocata ſunt, potentia prius eſt, & in quadrato potentia triangulus eſt, nam ſi (vt dictum eſt) biangulum coniuuxeris, bina triangula rectilinea facies. in animalibus quoq; vbi eſt in loco motiuum, ibi penitus neceſſe eſt eſſe ſenſitiuum, vbi autē hoc eſt, ibi ſimul nutritiuum vt ſit oportet, an non ſane vbi priora ſunt, ibi poſteriora eſſe neceſſarium eſt. in plantis enim ſine alijs per ſe ſtat nutriendi vis, & triangulus abſque alijs figuris, quæ poſt illum deinceps componuntur, eſſe poteſt, quare in ipſis prius eſt, & poſterius, non igitur ſermo vniuerſalis ſatis erit, ſed vniuſcuiuſque ratio priuatim quærenda eſt.

Quam autem ob cauſam ſic ſe deinceps habeant, conſiderandum eſt, nam ſine nutritiuo ſenſitiuum nō eſt, a ſenſitiuo autem ſeparatur nutritiuum in plantis. Rurſus vero ſine tactu aliorum ſenſuum nullus eſt. At tactus ſine alijs eſt; multa enim animalium neq; viſum, neque auditum habent; neque odoris omnino ſenſum.

Hinc ordinis potentiarum naturalium cauſam declarare vult, quid ita.ſ. poſteriores abſq; prioribus minime ſunt, cū tñ priores abſq; poſterioribus eſſe poſsint, ſed antequā aſsignet cauſam, prius quem ordinem habeant percurrit, videlicet quod ſenſitiua non eſt abſq; nutritiua, nutritiua autē ſine ſenſitiua eſſe poteſt. Rurſus in ſenſitiua aliæ quidem ſine tactu eſſe non poſſunt, at ipſa ſine illis eſſe poteſt, & ſimpliciter præſtantiores abſq; deterioribus eſſe non poſſunt, cum tñ contra ſint abſq; præſtantioribus deteriores, vt ſpongiæ quidem, & vrticæ (vt aiūt) & ſi quid ſimile, ſolius tactus particeps ſunt: hiatulæ vero, & oſtrea præter tactum etiā guſtandi virtutem habent, paſcuntur enim, & in ipſis oris, & ventris rationem tenens quoddam vr̄, ꝗ ſi os habent, neceſſe eſt etiam vt habeant guſtādi vim, ſed odoratus participes non ſunt, neq;.n. eſcarum illecebris attingi videntur. teſtæ vero, & purpuræ præter tactum & guſtatum olfaciendi vim tenent, eſcas.n. ſequi eas aſſeuerant at auditu carent, quod inde percipitur, quod nullo ſono, aut ſtrepitu pati videntur. alia autem ſunt, quæ præter hos tres ſenſus habent etiam audiendi virtutem, vt talpæ, qui quidem ſunt oculis capti, immo vero dicit hos Ariſto. habere oculos, verum ſub cute, quod quidem naturæ ipſius artificio confectum eſt, eiuſmodi.n. animal ſub terra viuit, ore terram confodiens, ſibiq; ita victum quæritans, quare ne terram fodientis oculi lædantur, hos illi cute natura cōtexit. omnibus enim, quæ localiter mouentur, animalibus oculos neceſſario natura dedit, ne ex ipſo motu locali in præceps lata malū habeant. in aquatilibus quoque poſſumus, inuenire, quȩ viſu careant, cum talis læſio illis eſſe non poſſit, quod in aqua viuant. Quapropter vbi viſus eſt, ibi quoque ſunt reliqui ſenſus, eodem modo vbi eſt auditus, ibi quæ deinceps ordinantur, & in reliquis ſimiliter. at non ſane vltimos primi ſequūtur, ordinata autem cōtinenter eſt inter ſenſus cupiendi vis, quæ quidem & ſenſus oīno ſequitur, quāuis vnus ſenſus duntaxat fuerit, & prȩter hūc in loco motiuum, quod ſm̄ locum mota non ſequitur, formicæ.n. & apes, & ſimilia, manifeſte ſunt imaginationis participes: vermes autem, & ſimpliciter quæcūq;

motum incópoſite faciunt, imaginationẽ non participant, etſi id quiſpiam concedant, quia videlicet ea potẽtia vix apparet, neq; an ſit facile cognoſcere poſſumus. idem in reliquis potentiis rationalibus ordo ſeruandus eſt. conſentaneum.n. rationi eſt, quod ipſa cœleſtia in ſua ipſorum vita ordinatim cogitatione vtantur, quod qꝛ no ſunt illis aſsignata corpora, opinione aũt non ſine rõne, ſed concluſione cogitationis vtuntur. Plantales vero potentiæ nutriendi quidẽ, & augẽdi potentias oĩno ſimul ſequunẽ, quãq̃ non ſemper, nãq; cum tempore virtus augmentatiua deſinit, nutritiua aũt manet, gñationis autẽ potentia non eſt oĩbus, quibus adeſt incrementum, & nutricatio, nãq; multa aĩalia ea ipſa virtute carent, vt vermes, & oĩa, quæcũq; ex putrefactione naſcuntur. herbæ p̃terea multæ q̃ ſponte oriuntur, nullum ſemen ferunt, & tñ nutriuntur, & amplificantur. oĩno ſane (vt ipſe dixit) in aĩalibus morti obnoxiis deteriores potentiæ ſequunẽ præſtantiores: ab æternis.n. hoc ipſo quod æterna ſunt, plantales deſecerunt, quæ quod effluit in mortalibus non retexunt: ira aũt, & cupiditas abſunt, cũ nihil ibi lædatur quod vlciſci oporteat. Quare neq; inſtrumentis, videlicet particulis iis, quæ eiuſmodi potentiis aĩæ ſubſeruiant, inſtructa ſunt, ſed ad aĩalis vitæ rõnem corpora confecta, irrationalium quidem curua, & prona terrã ſpectantia toto ſuę vitæ tempore: hoĩum vero recta, & in parte ſuperiori ſphærica ſunt, & cœlũ vident, quemadmodum ſupradictũ eſt, id quidem propter rõnis expertem, hoc vero propter rõnis participem vitam, recto ipſo demonſtrante quod rõnis expers aĩa rationali appenſa eſt, & ipſi annuit, ſola autem cœleſtium corpora rotũda ſunt, vitam nãque ſuam intellectualem, ſecundum quam deſignantur, imitatione exprimunt, ſed harum cauſas rerum deinceps Philoſophus explanabit.

Tex. 32. *Et ex ſenſitiuis alia quidem habent, quod eſt ſecundum locum motiuum: alia autem non habent.*

Sicut, quæ ſenſum habent, nutritiuam quoq; facultatem omnino habent: ſic & quæ habent id, quod eſt ſecundum locum motiuum, ſenſum quoque omnino habent: qm id eſt ſenſu melius. non itidem autem, & quæ ſenſum habent, id quoque habent, quod eſt ſecundum locum motiuum: cuiuſmodi ſunt plantanimalia. ea.n. in petris radices egerunt, & tota locum non mutant. Si itaque motum acceperimus vniuerſalem: contingit, vt ſenſum quidem aliquem res habeat, motum autem nõ habeat. Si autem ſimpliciter omnem ſecundum locum motum, omnino vbi ſenſus, & ſolus tactus, illic & ſecũdum locum motus generalis vel particularis. Propterea enim dedit natura hunc ſenſum: vt ad iucunda quidem & vtilia procedat: ea autem, quæ lædunt, declinet, eorum ſimul ſenſum accipiens, id, quod eius eſt particeps. Cernuntur itaque ſpongiæ, & cochleæ, & alia prima, eo quidem, quod eſt durum, & quod reſiſtit, tãgente, contrahi: humido vero diffundi & extendi. Sic ergo propterea ſenſus datus eſt, vt ad id quidem, quod eſt ſibi cognatum, & gratum, ſe applicet: declinet autem qđ nocet, ſe autem applicare & declinare ſunt motus ſecundum locum.

Poſtremum autem quod & minimum, ratiocinationem, & cogitationem.

Vt homo, & ſi qua eſt alia huiuſmodi ſpẽs. Ratiocinationis autem, & cogitationis merito minimum habet. Quo magis autem res vni omnium principio accedũt, quantitate quidem minuũtur, excedunt autem potentia. Quo fit, vt & ea, cum ſit extra numerum, ſit omnipotens. Quare & quæ ſunt eis propinquiora, quantitatẽ quidem contrahunt, augent aũt potentiam. Propterea ergo, quę ratiocinationis, & cogitationis partem ceperunt in mortalibus, minima ſunt numero, & ideo ſunt potentia maxime.

In quibus enim ex corruptibilibus ineſt ratiocinatio, iis reliqua quoque omnia. Quibus autem eorum vnũquodq; non omnibus ratiocinatio.

Neceſſario addidit ex corruptibilibus. In corruptibilibus.n. oĩbus inſunt omnes prædictæ animales facultates, & dictus earum ordo. Diuina aũt, & immortalia ratiocinationẽ quidem habere videbuntur: aliarum autẽ facultatum nullam. Ad vſum.n. & mortalium ſalutem oẽs illæ fuerunt. Ratiocinationem autem dicit cogitationem. Non eſt autem mirãdum diuiniora quoq; aĩalia, vt cœleſtia propter corporis connexionẽ, vti quidẽ cogitatione eorum vitæ conueniente: non ſicut ea, quæ apud nos eſt, quæ ex dubitatione ad eius ſolutionẽ aſſequendam procedit, & a q̃one ad inuentionem. Sed quærit, per quædam prima colligens ſecunda, tñ differente eiuſmodi cogitatione à mente, ꝙ hæc quidem ſola applicatione comprehendit, quod cognoſci poteſt. illa vero tranſitu aliquo indiget: non ſine tamen negotio & dubitatio, & quæſtio præceſſerunt.

Sed illa ne imaginatione quidem: hæc vero ea ſola viuunt.

Eorum.n. quæ rationem non habent, quæ ſunt perfectiſsima, ſm imaginationem viuunt. Illud autem, {Hac ſola viuunt} dixit, vt ratiocinationi opponatur, & ab ea diſtinguatur. Nam & ſenſu quoque viuunt: ſed vnũquodque ſecundum id, quod in eo eſt precioſiſsimum, formam & figuram habet. Nonnulla autẽ etiam eorum, quæ ſenſu prædita ſunt, imaginationem non habẽt. Hoc.n. dicere videtur, eſt autẽ dubia, & anceps oratio. Si enim, quæ ſenſu prædita ſunt, appetitum quoque habent: eſt autem appetitus abſentium: præſentis enim non eſt appetitus: quod autem non eſt præſens appetere, fit per eius veluti typo expreſſam repræſentationẽ: quomodo fieri poteſt vt, quæ appetitum habeãt, (idem eſt autem dicere ſenſum) imaginationem quoque non habeant? Eorum autem rõnem exactius quæremus: quãdo de imaginatione tractare aggredietur Philoſophus. De ea enim differet & hic quoq;: maxime autem in tertio lib. Poteſt autem ſimpliciter dicere, quædam imaginationem non habere, quæcunque neque ſenſum, vt plantæ.

De contemplatiua autem mente, alia eſt ratio.

Hic quoq; clarum eſt eum mentem ſeparare, & non cũ aliis aĩæ facultatibus cõnumerare. Hic autem rurſus dicit Alexan. cum de diuina mẽte in æternis dicere. Sed ea non longe abſunt, quæ de illa ab eo dicta ſunt, vbi dicebat. Sed de mente, & contemplatiua facultate nihil adhuc apertum. Videtur autem aĩæ aliud eſſe genus, & hoc ſolũ contingere ſeparari. Propemodũ aũt hic quoque eadẽ dicit. Illic.n. dicebat, Nondum eſt apertũ: Hic vero alia ratio. Atqui non dixerit quiſpiam ea de diuina mente dici. Neq;.n. ab illis ſeparaẽ corporibus, ſiquidem ſunt æterna. Deinde etiã ſubiunxit. Reliquæ autẽ partes animæ, ab his videlicet diſtinguens. Si autẽ illæ non ſunt earum facultatum participes, vt nuper dictũ eſt: noſtra mens eſt.i. ſeparabilis à corpore, in quo eſt, & eſt pars totius animæ, quæ eſt in animali, alioqui & ipſe in ſequẽti libro, morali nempe tractatu, dicit, ꝙ actiua mens

mens noſtra eſt, & non diuina. noſtræ.n.ſunt ſm mentem actiones. Hæc autem eadem eſt cum contẽplatiua ſm ſubiectum, ſolo fine differens. Nõ autem dixerit de diuina mente, dicens, De contemplatiua autem mente, ſed de noſtra. Pulchre aũt dixit de ea aliam eſſe rõnem, vt.n.ſæpe dixi, ipſe inquit, & in lib. de partibus, & in. 4. Meta. ꝙ naturalis eſt Philoſophi diſſerere de aĩa, non omni, ſed quæcunq; non ſine materia. Qm̄ ergo contemplatiua mens eſt, merito ait aliam eſſe de ea rõnem. Eſt.n. Theologi de formis ſeparabilibus diſſerere. Sed tñ, ſicut conſueuit, quemadmodum in Phyſica in fine ſeipſum erexit ad ſeparabilem naturalium rerum cauſam & de immobili cauſa diſſerens: ita & hic poſtquam de aliis diſſeruerit, ſeipſum quoq; ad mentẽ extollet. Neceſſario autem addidit {cõtemplatiua}. etſi.n. eadem eſt cum actiua ſm ſubiectũ: ſed vt actiua tñ, habet inſeparabiles corporis operationes. Circa id enim omnis actio, quare mens ſeparata, non vt actiua ſeparatur. ea enim ratione eſt inſeparabilis, ſed vt contemplatiua: propterea de contemplatiua dixit.

Quod itaque de eorum vnoquoque oratio, ipſa quoque eſt tractatui de anima accommodatiſſima, & maxime propria, clarum eſt.

Oſtendit.n. ꝙ in quibus cõis deffinitiua oratio non eſt propria quædam natura præter ea, de quibus prædicatur, ridiculum in cõi definitione inſiſtere: ſed & doctrinam aſſumere oportet de vnoquoq; eorum, quæ ſignificantur à cõi definitione. Qm̄ ergo eiuſmodi eſt cõis animę definitio: neceſſe eſt eum, qui de anima diſſerit, de vnaquaq; animali facultate verba facere. Neceſſe eſt autem, & eum, qui de iis eſt cõſideraturus, quid eſt eorum vnũquodq;, aſſumere, tradita cõi animæ definitione: & poſtquam oſtenderit deinceps, ꝙ nõ oportet vſq; ad cõem definitionem ſiſtere, ſed ſeorſum de vnaquaque animali facultate diſſerere: quod.n. de eis cõiter prædicatur non eſt genus: eſt.n. in eis prius, & poſterius. In quibus.n. ſunt præſtantiores, vt rationalis, in iis & reliquæ: non autem viceuerſa. Similiter autem & in partibus: ſicut in ſenſitiua, quæ aliquam ex aliis ſenſitiuis facultatibus habent, tactum quoque omnino habent: quæ autem tactum, non oĩno & aliquam aliam: ſpongiæ.n. & vrticæ, & ſiquid eiuſmodi, ſolum tactum habent, cernuntur enim cum aliquid attingit, vel contrahi, vel diffundi. Quoniam ergo de vnaquaq; animali facultate oratio neceſſaria eſt: oportet inquit, eum, qui de his eſt tractaturus, quærere quænam ſit vniuſculuſq; ſubſtantia. Deinde inquit & de iis, quæ cohærent idest de iis quæ proprie & per ſe accidunt. Per ſe autem accidentia dicit quę eis facultatibus ineſſe in confeſſo eſt. Ea enim ad aſſumendam definitionem, & ſubſtantiam conferunt. vt ꝙ viuere corporià vegetatiua ineſt: ꝙ eſt in eis prius, & poſterius: ꝙ ſenſus, qui maiora ſenſilia appræhendunt, minora appræhendere nequeunt. Qui .n. vehementiores ſuccos, & qui nimis feriunt guſtauerit, leniores non ſentiet. & qui maiores ſtrepitus audiuerit, minores non percipiet, vt ſuſurros. Similiter & qui ſolem intentis aſpexit oculis, legere non poteſt, neque alia exacte viſibilia appræhendere. Similiter & qui in tactu valde frigidum, vel calidum attigerit, tepidum non ſentiet. Mens autem contra habet. quo.n. maiora intelligibilia appræhendit, eo exactius circa minorum appræhenſionem verſatur. Et ſenſus quidem ſenſilium exceſſus corrũpunt. luminis.n. vel tenebrarum exceſſus viſum corrũpit. Similiter & in aliis. Mentem autem maiorum intelligibilium appræhenſio perſpicaciorem facit. Hæc ergo quæ per ſe animalibus facultatibus accidunt, & quæ in confeſſo eſt his eſſe ſimilia, ad ſubſtãtiam aſſumendam, & definitionem conferunt. Dicit autem ipſe, ꝙ poſtquam de ſubſtantia dictum fuerit {de iis quoq; quæ ſubſtantiæ cohærent, dicere oportet} de incertis & obſcuris dico per ſe accidentibus, quę quidem ex ſubſtantiæ inuentione apparent: vt an ſeparabilẽ habeat ſubſtantiam, an inſeparabilem, ex tradita.n. definitione inueniemus, ꝙ inſeparabilem, & vtrum mortalis an immortalis. Illud autem {de iis, qui cohærent} ſiue {de iis, quæ per accidens inſunt} vt an mouetur per accidens, & an in loco eſt. Vel {cohærẽtia} quidem dixit, quæ propinquius proprie accidunt, vt ſeparabile, vel inſeparabile, alia autem, quæ lõgius, vt mortale an immortale. vel ꝙ aliqua quidem per ſe appræhendunt, aliqua autem per accidens, vt viſus per ſe quidem colores, per accidens autem fortaſſe figuras.

Neceſſe eſt autem eum, qui de ijs eſt verba facturus, accipere quid eſt eorum vnumquodq;: deinde ſic de cohærentibus inueſtigare. Tex. 33.

Hinc doctrinæ formam vult exponere, qua de vnaquaq; vſurus eſt animali facultate. Cum.n. prima quidem ſit facultas, ſecunda autem operatio, prius quidem de aĩalibus operationibus diſſerit: deinde de facultatibus, eo ꝙ ſint manifeſtiores facultatibus operationes. & adhuc ante hæc de iis q̃ opponunt facultatibus. Opponuntur autem vt ad aliquid, nutritioni.n. nutrimentum opponitur. nutritio.n. nutrimento nutrit, & nutrimenti eſt nutritio. Similiter viſus viſibilis viſus: & in aliis ſimiliter. hoc ipſum ergo vult confirmare: quod doctrinam ab oppoſitis: vtpote manifeſtioribus, oportet incipere.

Si autem dicere oportet, quid eorum vnũquodq;, vt intellectiuum, vel ſenſitiuum, vel nutritiuum: prius adhuc dicendum eſt, quid intelligere, & quid ſentire.

Si de animalibus inquit facultatibus tractare oportet, idem eſt autem dicere de ſubſtantiis: qui enim nouit facultatem, ſubſtantiam quoque nouit: nouit enim quod ſubſtantia eſt incorporea, in ſubiecto corpore talem habens facultatem. Quoniam ergo inquit de facultatibus tractare oportet: facultatibus autem priores ſunt operationes: neceſſario de operationibus dicere primum oportet.

Facultatibus enim priores ſunt operationes, et actiones ſecundum rationem. Quod ſi ſic, & ijs etiam adhuc priora oppoſita ſeu obiecta conſiderare oportet: de illis primum definiendum fuerit propter hanc ipſam cauſam.

Addidit ꝙ ratione. tempore.n. facultates ſunt actionibus priores, operationes vtiq; tempore quidẽ ſunt ſecundæ: ratione vero priores, id eſt doctrina. nobis.n. apertiores ſunt operationes facultatibus, vbiq; aũt oportet ab apertioribus initium ſumere. Vel, vt ait Alex. ratione, id eſt perfectione, perfectio.n. eius, quod eſt potentia, ipſa eſt operatio. huius.n. cauſa facultas eſt, ſeu potentia. Illud autem cuius cauſa, prius eſt eo, propter quod illud. cuiuſlibet.n. finis tempore quidem eſt poſterior: ratione vero prior. Præpoſito autem rationi fine ſic, q̃ ad ipſum ſunt, inquirimus, & præparamus & natura quidem omnia propter aliquid facit. Et ſi.n. non nouit, quæ facit, neq; de iis proponit: ſed naturaliter tamen ad aliquem finẽ refertur eius operatio. Merito ergo prius quam de facultatibus loquatur, de operationibus prius tractabit: vt q̃ noſtræ cognitioni ſunt prio-

res ꝙ ſint apertiores:atq; etiam fini; Quod ſi ſic inquit, id eſt de apertioribus: & primis prius. verba facienda ſunt, operationibus autem apertiora ſunt, quæ eis ſunt oppoſita: de oppoſitis ergo primum verba facere oportet. Oppoſita autem ſunt ad aliquid. ſenſus.n.ſenſilis eſt ſenſus, & intellectus, intelligibilis eſt intellectus, & nutritio nutrimen eſt nutritio. Quod autem facultate operatio prior eſt rõne,& operatione oppoſita, & quæ nam in vniuerſum ſunt rõne prima: in nono Metaphy. dicit. In quorum.n.definitione aſſumpta quædã ſunt: ea illis priora rõne definimus. Atqui facultatem definientes operatione opus habemus: vt viſum definiẽtes dicimus, facultas, ex qua videre eſt: quod eſt operatio: non itidem autem operationem definientes, facultate vtimur. Videre.n.eſt appręhendere viſibilia,id eſt colores. rurſus operatione ſm eandem rõnem priora ſunt oppoſita: circa quæ operationes, definientes.n.operationem, quæ eſt in videndo, viſibili quoq; vtimur. videre.n.eſſe dicimus appræhenſionem colorum, nõ ita autem in coloris definitione videre compræhenditur. Color itaq;, vt viſibilis quidẽ, eſt ad aliquid. Ad aliquid autem ſunt, quibus eſſe idem eſt, eo ꝙ ad aliquid quodammodo ſe habeant. In his.n.neceſſe eſt in vtrinſque definitione alterum comprahendi: vt autem color, nõ eſt ex iis, quæ ſunt ad aliquid. Quare non neceſſe eſt in eius definitione, videre aſſumi. Hæc ergo priora ſunt illis, quæ in definitione aſſumuntur, his autem adhuc priora oppoſita conſiderare oportet,& in principio libri dicebat, {Quærere oportet an de iis, quæ ſunt oppoſita operationibus, prius tractare oportet.} & nunc dicit, ꝙ ab illis doctrina eſt incipienda, vt apertioribus, & naturæ primis, vt.n in prædicamentis oſtendit, cum eſt quidem ſenſus, omnino neceſſe eſt eſſe & ſenſile. & ſi ſit nutritio: omnino neceſſe eſt eſſe nutrimentum, & his ſublatis, neq; ſenſus, neq; nutritio erit. Senſu autem ſublato, & nutritione, ea, quorum eſt ſenſus apprehenſiuus, & ea, quibus nutriuntur, quæ nutriuntur, nihil eſſe prohibet. Et ſi enim non, vt ſenſilia, ſunt ſenſu priora, ſed illi tamẽ præexiſtunt, vt hæc quædam. Quænam autem animalium facultatum operationibus oppoſita ſint, vt ei quod eſt nutriri, ſentire, & intelligere, ſubiunxit. De nutrimento.n. inquit, & ſenſili & intelligibili. Et in nutritiua quidem facultate primum de nutrimento diſſerit: In generatiua autem, & auctiua qm non inuenit oppoſitum quod nutrimento conuenientiam, & proportionem habeat: neque.n.ſicut aliquid eſt extra nutritionem nutrimentum, ſic & in illis. In eo enim, quod augetur, eſt auctiua facultas. Similiter, quod generatur ſimile eſt generãti. Quare quæcunque de generante dicuntur, eadem & de generato: & de eo nihil oportet ſeparatim dicere. Et cuilibet apertum eſt, ꝙ generãtis ſimile eſt, quod gignitur: nam & de nutrimento anceps eſt, vt dicemus, oratio: ꝑpterea ergo à finibus de eis doctrinam aggreſſus eſt, de auctiua dico, & generatiua: Generatiuæ autem facultatis finis eſt, rerum diuinarũ imitatio. Qm.n.omnia primum quidem appetunt, & eſſe, quæ eſt in illo, æternitatẽ: non poſſunt autem corruptibilia, eo quod ſunt eadem ſm numerum, Dei æternitatẽ imitari, in aliis generandis, quæ ſunt qualia & ipſa ſunt, æternitatem imitãtur. Finis autem auctiuæ eſt, id quod augetur, ad perfectam, & quę ſm naturam eſt, formam reducere: ad quam cum peruenerit, perfectiſsimas naturæ operationes exercet, generatiuas autem dico operationes. A finibus ergo ſuam de iis doctrinam aggreditur. Siquis autem exacte conſideret, nutritiuam quoque à fine docuit: vt eius declarat definitio. Sic.n.illam definit. Facultas inquit eſt, quæ ſeruare poteſt, quod illam habet, ſicut eius eſſe eſt: hominem, quatenus eſt homo, & reliqua.

Vt de nutrimento,& ſenſili,& intelligibili.

Ante nutritiuam.n.facultatem, quid eſt nutrimentum docebit: & ante ſenſitiuã facultatem, quid eſt ſenſile. Non ita autem & de intellectu docturus, prius diſſeret de intelligibili. Hic enim oppoſitum eſt obſcurius, dico autem, intellectu intelligibile. Sed quoniam hæc nondum dixit, dico autem de doctrina omnium animalium facultatum: propterea adiecit, & de intelligibili, ne perturbet doctrinam: quoniam vt dixi, nõ eodem in eis ordine vtetur.

Quare primum de nutrimento, & generatione dicendum. Tex.34.

Qm primum eſt natura nutritiua facultas, vt ſæpe dixi: dicit autem oportere ante facultates de operationibus dicere, ante operationes antẽ de oppoſitis: ad quæ operationes eſſe habent: ei autem, quod eſt nutriri, nutrimentum opponitur: quod.n.nutritur, nutrimento nutritur, propterea rurſus incipiens ab ea, quæ eſt de nutritiua anima, oratione, de nutrimento primum ait oportere dicere. Nutritioni autem generationem cõiunxit, vtpote cum nutrimẽtum gignendi quoq; cauſa ſit. Semen.n.eſt nutrimenti excremẽtum. Generationem autem, quod generatur dixit, hoc enim ei, quod eſt generare, opponitur. Quod.n.generat, generat. De generatiua ergo dicturis primum de oppoſito dicendum eſt. non eſt autem, ſicut dicebam, quod generatur, vt oppoſitum: ſed magis ad finẽ. Hoc enim ſibi, tanquam ſcopum, proponit natura permanſionis gratia, vt aliud faciat, quale ipſum eſt. Nihil vero prohibebit & ipſum tanquam ſubiectum conſiderare: qñ vt quod generatur, ſolum conſideratur. Neq;.n.generationem eſſe contingit ſine eo, quod generatur: neque quod generatur, ſine gñone. ſicut ergo ædificatio ædificabilis eſt ædificatio: & ſenſus ſenſilis ſenſus: ſic & generatio generabilis eſt generatio. Et ſicut ædificationis finis eſt perficere ædificablie, i.domum facere: ſic & generationis facere aliud, quale eſt generans. Sicut ergo domum nihil prohibet, & vt oppoſitum, & vt finem conſiderare ædificationis: vt hoc ipſum quidem domum. i. tegumentum, quod arcet à pluuiis & æſtibus, finem: vt autem ædificabile, donec ædificatur, oppoſitum: ſic & gñationis, id quod generatur, vt quod adhuc generatur quidem oppoſitum. Vt.n.ædificatio ad ædificabile: ſic generatio ad generabile. Vt autem ad generatum, ad finem. Idem & in auctione, & eo quod poteſt augeri, & eo quod auctum eſt.

Nutritiua.n.anima aliis quoq; ineſt: et prima, et maxime communis eſt animæ facultas: per quam viuere ineſt omnibus. Cuius opera ſunt generare, & vti nutrimento.

Hinc deinceps incipit eã, quæ de vegetatiua eſt anima, doctrinam aggredi. nutritiuam hic aĩam, vegetatiuam dicit. Qm ante facultates de operationibus prius tractare oportet: ante operationes autem de oppoſitis: animalium autem facultatum vegetatiua prior eſt: eo quod, quę alias habent aĩales facultates, eam quoq; habent: quæ aũt eam habent, non alias quoq; habent: ꝑpterea primum de nutrimento, & generatione neceſſe eſt dicere. Hæc.n.ſunt animę vegetatiuæ opera: de qua primum tractandum eſt, vt maxime cõmuni. ſecũdum

eam

eam enim viuere ineſt omnibus viuentibus:vt animalibus eſſe ſecundum ſenſum.& prius quidem,vt iam dixi, de generatiua verba facit; cuius ſunt opera generare, & nutrimento vti, Vides,quod illud, {Nutritiua.n.anima,} dixit pro eo,quod eſt,vegetatiua. Sic enim nutritiuæ inquit ſunt opera generare, & nutrimento vti, pro eo,ꝙ eſt nutrire.

Eſt enim maxime naturale eorum,quæ in viuentibus ſunt, operum,quæcunque perfecta, & non manca, vel generationem non habent ſpontaneam, facere alterum, quale ipſum, animal quidem animal:plantam autẽ plantam: vt,quod ſemper,& diuinum eſt,aliqua ex parte habeant, quatenus poſſunt. Omnia enim illud appetunt: & propter illud agunt, quæcunque ſecundum naturam agunt.

Ecce generatiuæ facultatis principium à fine cepit, docẽs quinam eſt eius finis. maxime naturale autem.i. finis, quem ſibi tanquam ſcopum maxime proponit natura,vt aliud faciat,quale ipſum eſt. Quæcũq; ergo vitam habent, niſi vel manca fuerint,vt Eunuchi:vel nõ perfecta ,vt recenter nata : vel niſi ſpontaneam habent generationem,vt quæ ex putredine fiunt,vt vermes,& pulices, & cimices, & eiuſmodi: habent à natura finem quem ſibi maxime proponunt , vt generent alterum, quale ipſum . Muli autem , & ſi quid eis ſimile ſunt , & ipſi veluti manci . Neutram.n.ſpeciem ſeruant : quare neq; ex ſeipſis inter ſe habent generationem . Narrant autem, ꝙ cum quandoq; mulæ concepiſſent. abortum fecerunt:cum non poſſet,ꝙ erat conceptum,natura perficere:eo quod neutra ſit pura, & integra natura:neque .n.equi,neq; aſini, ſed vtraq; eſt mutila.Non oĩa autem concipiunt, quæ ex putredine fiunt. Refert enim Ariſt. in libro de hiſtoria animalium piſces quoſdam ex putredine gigni, qui etiam concipiunt. atq; apes quidem, quæ ex taurinorum corporum putredine gignuntur, ſimiliter generant,certe ſemen immittentes. Deinde & cauſam adiungit , propter quam maxime naturalis eſt finis viuentibus alterum facere, quale ipſum. Vt.n.inquit id,ꝙ ſemper eſt,& diuinũ,aliqua ex parte habeant, quatenus poſſunt. Videntur.n.omnia,quæ natura conſtant,eius quod rerum eſt primum, & optimum,deſiderio teneri,dico autem diuini. Quare vnũquodq; , quatenus poteſt, imitatur eam, quæ eſt in primo,æternitatem. Dubitauerit autẽ quiſpiam:ſi eſt maxime naturale oĩbus viuentibus facere,quale ipſum vnũquodq;.eſt autem ſimilis generatiuum : an etiam in irrationali anima continget eſſe generatiuam facultatem: & ſenſum,ſenſum gignere:iram,iram:& in reliquis ſimiliter:an vegetatiuam eſſe irrationalis generatiuam, vt ſit ex deteriore melius:ꝙ eſt abſurdum. Nunquid autem dici poteſt,ꝙ quemadmodum abſciſſus ramus in ſeipſo habet indiuiſibiliter naturales oẽs facultates:& quemadmodum inſectorum, partes etiam à totis abſciſſę, in ſe habent ſenſitiuam facultatem,& ſm locum motum:ſic & in ſemine,ꝙ eſt ex aĩalibus,indiuiſibiliter inſunt rationes animalium facultatum? nõ.n.vitæ expers & mortuũ egreditur. Sed ſi hoc datum fuerit, ꝙ irrationalis quoq; aĩæ rationes ſunt in ſemine:quæ cum augentur, vel ad perfectionem deducuntur,irrationalis anima tunc in corpus inditur : nec vlla irrationalis animæ ſubſtantia extrinſecus & aliũde in corpus adſciſcitur: multa eorum, quæ ſunt in confeſſo,ſubuertemus. Cõſideratur autem, vt in hoĩe,ꝙ dicitur ſertur.humanæ animæ ad generationem deſcendenti, prius quam in hoc corpus deciderit, ei adtexi ſpiritum, & illas,quæ ſunt in eo, irrationales facultates. Quod ſi hoc verum eſt : neceſſe eſt ante ſemen præexiſtere irrationalem aĩam . Si.n.in ſemine generationem habet: falſum eſt , ꝙ dictum eſt , & ſi in ſpiritu eſſe habet , & poſt aĩalis diſſolutionem remanet, fieri non poteſt , vt in ſemine ſint eius rõnes . in illo.n. quoq; habebit. Rationi autem conſentaneum eſt, vt & poſt corpus manens,ante ipſum quoq; exiſtat. Nunqd autem,quemadmodum animalium,quæ ſponte naſcuntur,& plantarum generatio,non ex anima,quę præexiſtit,ſucceſsione fit:ſed & apta exiſtẽte materia, ab vniuerſo opificio,herbarum,& aĩalium ſpecies in eam immittũtur, & quæ in ipſo ſunt,animales facultates:ſic & in irrationali aĩa, quæ eſt in oĩbus animalibus, cum ea ex vniuerſo opificio ſubſiſtant? Generatiua ergo facultas quod non ſit irrationalis animæ , nulla eſt dubitatio .neq;.n.generatiua ei facultate opus eſt , quæ ſm numerum habet æternitatem. Sed ſi oĩa,ꝙ ſemper eſt, appetunt:& animatis propterea inſita eſt generatiua facultas: quõ in inanimatis procedet oratio ? neq;.n.generatiuam habent facultatem. Dico ergo,ꝙ in eis quoque pro modo eorum, talem operationem licet intueri.Quemadmodum.n.in animatis non ſimile eſt eiuſmodi deſiderium: ſed in aĩalibus quidem, quæ electiuũ habent motum , appetitus quoq; à natura immittitur generatiuę facultatis,qui veluti œſtro perciens,animalia commonet,& ad talem operationem cogit: & in his ipſis plurima eſt differẽtia. Homo.n.ſimul etiam,ꝙ ſit, inquirit, dico autem, ꝙ ſucceſsionis gratia tales nobis inſunt operationes.In plantis autem,& arboribus,cum electionis expers motus ſit,ſpõtanea generatiua operatio procedit:ſic nõ eſt mirum,ſi etiam in inanimatis appareat remiſſa talis facultas.itaq; & elemẽta, quæ in ſe inuicem agunt,ꝙ dominatur,& eſt potentius, in ſuam ſpeciem mutat,ꝙ eſt imbecilius,& quod vincitur.Frigidum.n.à calido ſuperatum in ipſum mutatur , ſimiliter & ſi calidũ à frigido ſuperẽ , & in ſicco , & humido ſimiliter. Qm.n.elementa non ſunt incorruptibilia,eadem cã ſi fuerit à calido corruptũ frigidũ, fit alibi vicaria eius loco repoſitio, ſuperante frigido, vt conſeruẽ ſpẽs . Et corrupta quoq; metalla in alterius locũ rurſus reponuntur. Etſi enim ne hic quidem lapis alium ſibi ſimilem generat : ipſa tñ metalli vniuerſitas, ſiue, vt ita dicam, totitas, gñatiuam habet facultatẽ. Similis eſt.n. hic lapis alicui animalis parti:ipſa vero metalli vniuerſitas toti aĩali.Etenim & in aĩalibus,in totis eſt generatiua facultas , non in partibus . & ſicut in animalibus, carne aliqua ablata, pro ea aliam generat natura:ſic & in metallis pro ablato aliud reponitur.

Illud autẽ propter quod duplex eſt,hoc quidẽ cuius gra- Tex. 35.
tia,illud vero cui. Quoniam ergo eius,quod ſemper eſt,et diuinum continentia & perpetuitate particeps eſſe nõ poteſt, (quod nihil corruptibile contingit vnum & idẽ numero permanere) qua ratione particeps eſſe vnumquodq; poteſt , ea quoque ratione communicat: hoc quidem magis, illud vero minus . & permanet non ipſum , ſed quale ipſum : numero quidem non vnum, ſpecie vero vnum. Quare ſemen,animalium, & plantarum eſt inſtrumentum.

Illud autem, cui cõſequens eſt eſſe maxime naturale viuentibus,vt quale ipſum generẽt,fit eo ꝙ omnia primum appetunt,& illius æternitatem:& qm oĩno finalis cãæ meminit,propterea inquit, ꝙ illud,propter qđ,id eſt finis,duplex eſt:hoc quidem cuius gratia,illud vero cui:ꝙ & in poetica,& in lib.de Gñatione dixit.Quemadmodum dico, domus ædificator finẽ habet, vt faciat

tegmentum imbrium & æſtuum prohibitiuum: hic finis cuius gratia eſt. Tegmenti.n.gratia domum facit. habet autem & alium finem, nos videlicet. hoc.n.tegmẽtum nobis facit: Sumus ergo, & nos domus ædificatoris finis, vt cui. ſicut ergo hic, ſic & in oībus, quæ natura conſtant, duplex eſt finis. eius.n.ꝙ diuinum eſt, deſideriũ, propter quod vnũquodq; animatum facit aliud, quale eſt ipſum, eſt finis cuius. huius.n.gratia gñatio. Qm̃.n.corpora ſunt animabus inſtrumenta: animæ ſiunt fines, vt cui. Cum artifice autem domus extructore, conuenientiã & proportionem habet natura: cum hoīe vero tegmentum fieri iubenti aīa, cum corpore autem domus, non ſolum autem in animalibus duplex eſt finis, cuius, & cui: ſed & in plantis. & in his.n.natura inſtrumentarium facit corpus: ꝙ refertur ad vſum eius, ꝙ in eis eſt, animæ. Inſtrumentariæ.n.ſunt plantarũ quoque partes, radix, cortex, medulla, & folia, & eiuſmodi. In animatis ergo duplex eſt finis, vt dictum eſt: in reliqs autem non eſt itidem inuenire duplicem finem. Metalla .n.& lapides, &, vt ſemel dicam, inanimata, quæ à frigiditate quidem & caliditate proxime fiunt, ſed ab vniuerſo opificio, ſeparate, vnum habent finem, cuius gratia. propter mundi.n.fabricam. non itidem autem, & cui, vt finis eſt in eis, neq;.n.ſunt aliquorum inſtrumentorum inſtrumẽta: neque ad aliquarum vſum aliarum comparantur. Magis autem eſt, vt duplex finis, in omnibus cõiter conſideretur. & eſt, vt cuius finis, communiter rerum oium naturalium, & artificialium, boni deſiderium. Boni.n.gratia & natura, & ars omnia agit. finis autem cui, ornandæ materiæ gratia. eſt.n.finis forma quoq; ſimpliciter abaci, vel animalis, ꝙ eſt ornare materiam, & boni deſiderium, propter quod hæc fiũt: vſus fortaſſe, vel diuinitatis imitatio. Notãt autem hic, ꝙ ſcopum Ariſto. finem dicit. cuius.n.deſiderium, hic ſcopus eſt. & propterea duplicem finem dixit. Appetitũ autem cõius dixit. propriε.n.in ſolis ſenſum habentibus appetitus, vt ſuperius dixit. Plantæ autem appetitum non habent, quoniam neque ſenſum. Appetitum ergo dicit naturalem ad hoc conſtitutionem. & ſicut, ſcilicet ignem, ꝙ ſurſum eſt, appetere dicimus, & ſic ad illud tendere. Oīa ergo, quæ naturalem hunc impulſum & appetitum habent, primi æternitatem appetunt. Et qm̃ corruptibilia, inquit, non poſſunt eadem numero manere. faciendo alia, quaſi a ipſa ſunt ſpecie, ſucceſsione æternitatẽ perſequuntur, hoc quidem magis: illud vero minus. vel quod hæc quidem ſint vitæ diuturnioris: illa vero breuioris, vel propterea, ꝙ deficiunt, & non ſunt perpetuo, ſed aliquibus temporibus fiunt: vt locuſtarũ genera, & veſpæ, & culices, & ſi qua alia eiuſmodi. Magis autem proprie hoc audit aliquis, non de temporis diuturnitate, ſed de qualitatis participatione. ſic.n.ꝙ reliquis aīalibus longe eſt præſtantius, homo, erit longe deterioribus minus diuinitatis particeps, multa.n.aīalia ſunt diuturnioris vitæ q̃ homo, cornices, & elephanti, & ſerpentes: & alia plurima. non itaq; ſic illud audiendũ eſt, hæc quidam magis, illa vero minus: ſed ſm̃ qualitatem participationis. Quemadmodum & ſolis illuminationibus nõ omnia animalia ſimiliter admittunt. Aliter enim Aquila ſolaris luminis eſt particeps: & aliter homo: & aliter veſpertilio, pro modo viſiuæ eorum facultatis. ſic & Dei illuminationes alia aliter ſuſcipiunt, ſecundum ſuæ ſubſtantiæ modos.

Eſt autem anima viuentis corporis cauſa, & principium. Ea autem multipliciter dicuntur. Sed tamen anima, ſecundum diuiſos tres modos, cauſa dicitur. Etenim vnde illi motus, & propter quod & vt ſubſtantia, animatorum corporum anima cauſa eſt. Quod itaque vt ſubſtantia, clarum eſt. Cauſa enim omnibus, quod ſint, vt ſubſtantia. Viuere autem viuentibus eſſe eſt.

Poſtquam dixit de fine generatiuæ facultatis, & de nutrimento, & ſenſili, & vt ſemel dicam, de iis quæ ſunt oppoſita animalibus facultatibus, tractaturus: prius per hæc docet, ꝙ illi, quæ habenda eſt de anima orationi, oppoſitorum eſt neceſſaria tractatio. Animatum enim, quatenus eſt aīatum, nutritur. Quare, ꝙ ipſum nutriatur, ei anima cauſa eſt. Similiter & vt vita ſentiat cauſa eſt anima: quod autem nutritur, nutrimento nutritur: & quod ſentit, ſenſile ſentit. Quare ei, qui de nutritiua & ſenſitiua anima eſt tractaturus, prius ſciendum eſt, quid eſt ſentire, & nutrire: & ei, qui illa noſſe vult, ſcire neceſſarium eſt, quidnam eſt nutrimentum, & ſenſile: Senſus .n.ſenſilis ſenſus eſt: & quod nutritur, nutrimento nutritur. ea autem ſunt ad aliquid. Eorum autem, quę ſunt ad aliquid, qui alterum noſſe vult, ei quoque neceſſe eſt reliquum cognoſcere. Quare neceſſe eſt, vt qui de aīa dicturus eſt, de oppoſitis quoq; dicat. Frumentũ enim, vt frumentum quidẽ, non eſt ad aliquid. Vt nutrimentum autem, eſt ad aliquid. Similiter & lapis, vt ſubſtantia quidem aliqua, non eſt ad aliquid: vt autem viſibilis ad aliqd eſt. Viſibile.n.eſt viſu viſibile. Vnde ergo hoc eſt, ꝙ aīa nutrimẽti, & ſenſus corporibus cauſa eſt, vt adeo neceſſario oſtendatur de eis eſſe dicendum, hoc oſtendit per propoſita. Cum.n.cauſæ, inquit, multis modis dicuntur. Vel.o.materialis cauſa eſt: vel formalis: vel finalis: vel effectiua: Cum ergo quatuor modis cauſæ dicantur: ſm̃ tres modos oſtendit cauſam eſſe viuentibus animam: & vt formam: & vt finem: & vt effectiuã. Quod .n.non materialis cauſa anima eſt, clarum eſt. Et quod aīa quidem vt forma, viuentibus cauſa eſt, duobus argumentis oſtendit. Illud.n.vt ſubſtantia, ei formam ſignificat. Anima inquit, viuentibus viuendi cauſa eſt. Quæ autem viuunt, quatenus viuunt, eſſe habẽt. Quicquid autem eſt, quatenus eſſe habet, id eius forma eſt. Anima ergo viuentium forma eſt. Vel ſic potius. Anima viuendi viuentibus cauſa eſt: Viuentibus autem viuere eorum eſſe eſt: Anima ergo viuentium eſſe eſt. Cuiuſcunque autem rei ipſum eſſe eius ſubſtantia eſt. Anima ergo oīum viuentium ſubſtantia eſt. Subſtantia autem, vt ſint, omnibus cauſa eſt. Anima ergo, omnibus viuentibus, vt ſint, cauſa eſt. Vt ſubſtantia ergo aīa, vt ſit, cauſa eſt. Hoc ergo vnum eſt argumentum, ꝙ anima, vt forma, cauſa eſt. Alterum eſt autem, ꝙ iam etiam in præcedentibus dixit. Cuiuſuis enim, ꝙ eſt potentia, inquit, perfectio, ſeu entelechia, forma eſt. Potentia autem vitam habentis corporis anima entelechia eſt. Aīa ergo potentia vitam habentis corporis forma eſt. Sic ergo cauſa eſt aīa animati corporis, vt quæ eius forma eſt. Atqui & vt effectiua cauſa, cauſa eſt, & principium aīa: & vt finalis. Et quod cauſa eſt, vt finis, anima, ſic oſtendit poteſt. Prius autem accipit, ꝙ natura oīa alicuius gratia facit, hoc.n.mõſtratur in auſcultatione naturali. Inſtrumentis prædita corpora, animæ gratia. Cuius autem gratia aliquid ſit, hoc eſt illius finis. Anima ergo inſtrumenti præditorum corporum finalis cauſa eſt. Quod autem, vt effectiua cauſa, principium eſt anima, aperte oſtendit. Effectiua autem cauſa eſt illa, vnde eſt principium motus. Motus autem ſpecies ſunt quatuor. primus.n.& maxime ꝓprius motus eſt, qui eſt ſe-

cundum

cundum locum: Deinde, qui eſt ſm alterationem: Deinde ſm auctionem: Deinde ſm diminutionem: Et, quod motus ſm locum, cauſa eſt animalibus anima, clarum eſt: ſed ſic non omnem compræhendit aïam: ſed eam, quæ eſt ſecundum locum motiua. Quare etiam oſtendit, ꝙ alterationis quoq; cauſa eſt. Senſuum.n. cauſa eſt anima. Senſus autem alterantur, à ſenſibilibus quodammodo affecti. alteratio.n. quædã eſt, diſgregatio, & congregatio viſus. Sed nondum per hæc plantas quoque compræhendit: ſubiungit itaq;, ꝙ auctionis & diminutionis cauſa eſt anima, vt omnia animata cõpræhẽdat. Non ſimiliter autem eſt effectiuum principium, & formale. Formale.n. principium ſimiliter eſt, ac finale: effectiuum autem non amplius ſubſtantiæ, ſed aliquarum operationum, vel affectuum principium, & cauſa eſt. Quo autem dicimus diminutionis quoque cauſam eſſe aïam? Nihil.n. neque ipſum ſibiipſi, neque ſuo ſubiecto corruptionis cauſa eſt. Omnia.n. non ſolum eſſe, ſed & æternitatem pro modo ſuo appetunt, vt iam dictum eſt. Dicimus ergo, ꝙ, quemadmodum dicitur, & id quod non eſt, & priuatio cauſa eſt rerum generationis: non ꝙ cauſam effectiuam habeat: ſed quod ex iis mutatur, ꝙ fit: & quod ea cedant formæ eorum, quæ fiunt. Omne enim, quod fit, ex iis quæ non ſunt, & ex propria priuatione fit: vt dictum eſt in naturalibus. Sic & anima diminutionis eſſe cauſa dr̃: non quod faciat diminutionem, ſicut facit auctionem: ſed quod propter imbecillitatem ei deinceps cedat. Alioqui ad oſtendendum, ꝙ effectiua cauſa eſt aïa, ſatis eſt ſcire, ꝙ auctionis cauſa eſt. Si itaq; ſm omnes cauſarum modos animato corpori anima cauſa eſt, vt ſit, quatenus eſt animatum. Si autem eſt animatum, eo ipſo nutritur, & augetur, & generat. & eorum ergo anima cauſa eſt, ꝙ erat ꝓpoſitum oſtendere. Ea autem multis modis dicuntur. Cauſam autem dicit & principium multis modis dici. Quatuor .n. modis dicitur, vt forma, vt materia, vt effectiua cã, vt finalis. Similiter autem anima tribus definitis modis cauſa eſt. Ex quatuor.n. modis cauſarum in naturali auſcultatione definitarũ, ſm tres ſimiliter corpori anima cauſa eſt. Vnde.n. motus, hoc eſt, vt effectiua cauſa: ſic.n. ipſam vocat: & cuius gratia, i. vt finis: & vt ſubſtantia, animatorum corporum anima cauſa eſt, pro eo, quod eſt, vt forma. In propria.n. forma vniuſcuiuſque ſubſtantia characterem & figuram accipit. Materia.n. communis eſt omnium. Iam vero animata eſſe habent ſm animam. Quare animatorum corporum aïa forma eſt. Q. itaq; vt ſubſtãtia, clarum eſt. cauſa enim, vt ſint, omnibus eſt ſubſtantia. Quod cauſa eſt anima, vt forma, per hęc oſtendit. eſt autem hoc primum argumentum. Anima enim, inquit, vitæ principium & cauſa eſt viuentibus. Viuere aũt viuentibus eſſe eſt. Vniuſcuiuſq; autem eſſe eius forma eſt, & ſubſtantia. Anima ergo forma eſt & ſubſtantia viuentium. Vniuſcuiuſq; autẽ ſubſtantia cauſa eſt, vt ſit. Anima ergo viuentibus ſubſtantia, vt ſint, cauſa eſt. Non hoc autem ordine propoſitiones protulit: ſed à poſterioribus incepit. Cauſa enim, inquit, vt ſint, omnibus eſt ſubſtantia, vt ſic ſit oratio. Subſtantia, idem eſt autem dicere, forma, vt ſint, omnibus cauſa eſt, ſm hanc enim vnumquodq; & eſt & dicitur. Quare viuentibus ſubſtantia, & forma, vt ſint, cauſa eſt. Viuentia autem eſſe habent ſecundum vitam. hac enim ratione ab aliis differunt. Vitæ autem anima cauſa eſt. Quare ſi omnibus, vt ſint, cauſa eſt vniuſcuiuſque ſubſtantia & forma, viuentibus autem vitæ cauſa eſt anima, quatenus eſſe quoque habent: forma ergo & ſubſtantia viuentium eſt anima. Ariſto. autem, cum propoſitiones dixiſſet, concluſionem non addidit, vt apertum eſt. Subſtantiam autem, vt iam dixi, formam dicit.

Eſt autem eius, quòd potentia eſt, ratio entelechia.

Secundum argumentum. Ratio autem, inquit, pro eo, quod eſt, ſubſtantia, & forma.

Manifeſtum aũt eſt, quòd & cuius gratia cauſa anima, ſicut mens, alicuius gratia facit: eodem modo & natura. & hoc eſt ei finis. huiuſmodi autem in animalibus anima ſecundum naturam. Omnia.n. naturalia corpora animæ inſtrumenta: quemadmodum quæ ſunt animalium, ſic quæ ſunt plantarum, vt quæ ſint gratia animæ. Duobus autem modis illud cuius gratia: & cuius, & cui.

Poſtquam oſtendit, ꝙ, vt forma corporis, principiũ, & cauſa eſt aïa, nunc oſtendit, ꝙ & vt finis. Quemadmodum.n. mens alicuius gratia facit: eodem modo & natura. Mentem dicit actiuam, ſicut mens architecti nihil fruſtra aſſumit: ſed omnia, quæ ad aliquem finem ſpectant, nempe domus conſtructionem. Sic ergo nihil fruſtra facit natura, ſed vnumquodq; eius opus propter aliquid eſt. Hoc autem aperte oſtendit in naturali auſcultatione. Declarant & de vſu partium medicorũ tractatus: ꝙ ne minimum quidem naturæ opus fruſtra eſt, ſed alicuius gratia. Cuius autem gratia facit, hoc eſt, eius finis, inquit. Cuius ergo gratia facit? animę, inquit, gratia. Animatorum enim, inquit, corpora oïa, & animalium, & plantarum, inſtrumenta ſunt animarum. Inſtrumentum autem fit gratia vtentis: & eum habet finem. Quare & quæ fiunt à natura, corpora, animata dico, finem habent ipſam eis vſuram animam. Duobus autẽ modis illud, cuius gratia, & id cuius, & id cui. Hoc in loco vel ſic accipiendum eſt, animam quidem finem, vt cuius: animal autem, vt cui, facit.n. inſtrumentarium corpus natura, animæ quidem gratia, vt eo vtatur, tanquam finis, anima, vt cuius. finis autem vt cui animatũ. Vt.n. citra impedimentum ſint animali operationes, omnia facit natura. Vel igr̃ ſic eſt, illud, Cuius, & illud, cui: vel, ſicut paulo ante diximus, Cuius quidem, gratia fabricæ mundi, & æternitatis: Hoc enim omnia expetunt: Sic & animæ. Ei enim præparat ad vſum inſtrumentum: quod & verius eſt.

Sed & vnde primum ſecundum locum motus, anima. non oĩbus autem ineſt viuentibus hæc facultas. eſt autem & alteratio & auctio per animam. Senſus.n. alteratio quædam eſſe videtur. nihil autem ſentit, quod non habet animam. Similiter autem & de auctione, & diminutione habet. Nihil enim diminuitur, nec augetur naturaliter, quòd nõ nutritur. Nihil autem nutritur, quod non vitæ ſit particeps.

Deinceps ad effectiuam trãſit. effectiuam.n. cauſam ſic ſemper vocat, vnde principiũ motus. Cum aũt multis modis dicatur motus, vt dictum eſt: ꝙ motus quidẽ ſm locum anima cauſa eſt, clarum eſt. Sed nõ omnibus, inquit, ineſt viuentibus hæc facultas. i. ſm locũ motiua. Quare nõ ſic videbit̃ omnis anima eſſe cauſa effectiua: & ideo eam aliorum quoq; motuum eſſe cauſam oſtẽdit: alterationis, inquam, & auctionis: & diminutionis: & ſic in oĩ anima vlem fecit orationem. Quod itaque anima alterationis cauſa eſt, ſic oſtẽdit. Animalibus aïa ſenſus cauſa eſt. Omne autẽ, ꝙ ſentit, alteratur. Anima ergo alterationis cauſa eſt, Quo autem ſenſum dicit alterationem, nunc quidem non addidit. Deinceps autem adiiciet, ꝙ duplex eſt alteratio, & ĩ vniuerſum pati du-

nutrimenti nõle vſa eſt: & propterea auctionis quoq;. Quod.n.nutritur,hoc & augetur.huius multũ vſum habemus in cõſuetudine, & apud antiquos. Oẽs ſimul tecum,inquit Poeta,edax ignis vorat: & rurſus, Omniuoro igne, dictum eſt. Si itaque ex ſimplicibus hic ſolum nutritur, & augetur: hic in compoſitis quoq; fuerit nutritionis, & auctionis cauſa. dico autem, in animatis. Vbi ergo oſtenderit Philoſophus, ꝙ nõ ſimiliter nutriũtur. & augentur animata, vt ignis: ſimul etiam per hoc oſtẽderit, ꝙ nõ in animatis ignis nutrimenti ,& auctionis cauſa eſt. Sic autem oſtenditur. Quæcunq; natura nutriuntur, & augentur, (id eſt autem: Quæ in ſeipſis nutritiuam,& auctiuam habent facultatem. Quæ.n.nõ ſic nutriuntur,& augentur,ea non proprie eſſe dicuntur illa, quæ dicũtur.) Quæ ergo natura nutriuntur, & per hoc augentur,habent nutritionis terminum: & definita eſt eorum ad certam vſq; menſuram auctio. Ignis autẽ non eſt definita nutritio, & auctio. in infinitum.n.augebitur,ſi materia ſuppeditetur. Ignis autem nõ ſimiliter ac animata, nutritur, & augetur. Si aũt nõ ſimiliter: ne animatis quidem auctionis cauſa fuerit. Ignis.n.non eſt finis,nec ratio auctionis. Quæ autem natura augentur aliquem finem habent, & determinatam auctionis rationem. Secundum rationem aũt augere.& definire, fuerit alæ, & non ignis. Sic ergo oſtendit, ꝙ non ignis animatis auctionis cauſa eſt. Quod autem neq; de igne proprie dicitur nutritio & auctio, ſed generatio oſtendit in libro de Generatione & Corru. Is aũt exiſtimatus eſt ex elementis nutriri & augeri: ꝙ aperte quidem in aliis ſuperabundantia, additio eſt: aqua.n.aquæ addita, & terra terræ, ſic fit eorum maior excreſcentia. id autẽ nõ eſſe nutrimentum, nec auctionem clarum eſt. Ignis autem excreſcit, non addito igne, ſed diſſimili materia, ſicut lignis, vel eiuſmodi, iiſq; ab ignis facultate in eius mutatis ſubam, ſic fit ignis excreſcentia. Videtur autem tale quid eſſe,& quæ eſt proprie, auctio. Mutato.n.alimento in corporis naturam, ſic fit animatorum auctio. Oſtendit autem, vt dixi, ꝙ id, ꝙ in igne fit, generatio eſt, & non auctio.

Tex.42. *Quoniam autẽ eadem eſt anima nutritiua,& generatiua facultas: de nutrimento primum definire neceſſe eſt.*

Poſtquam dixit de fine generatiuæ facultatis, deinde oſtendit, ꝙ ei, qui de anima dicturus eſt de ijs, quæ ſunt oppoſita aĩalibus facultatibus, tractare neceſſe eſt, ad oſtendendum animam eſſe cauſam nutritionis, & auctionis,& alterationis, quæ eſt ſm ſenſus, & reliqua: & Empedoclis ſententiæ interea meminit, qui non animę auctionem tribuit, ſed materialibus cauſis: & eos penitus refellit, qui eius, quæ fit in aĩatis, auctionis igneam ſubſtantiam cauſam exiſtimant: hic deinceps de cohærentibus verba facit, dico autem de nutrimento; vt ſic deinceps de facultatibus quoq; tractet. Tanquam.n.de vna vegetatiua facultate ſuperius quoq; verba fecit, vbi dixit. Nutritiua.n.alijs quoq; prima ineſt, & eſt maxime cõmunis facultas animæ, ſm quam viuere ineſt omnibus: cuius ſunt opera generare,& nutrimento vti: & hic rurſus, qm̃ eadem eſt nutritiua, & generatiua facultas: de nutrimento primum definire neceſſe eſt. Quod autẽ dicit, eſt eiuſmodi, qm̃ vna eſt, & eadem vegetatiua facultas: cuius ſunt opera generare, & vti nutrimento (p extrema medium quoq; comprænhendens, ꝙ eſt augere, & ad pfectam menſuram deducere, quæ augentur) diximus autem, inquit, de fine generatiuæ operationis, neceſſe eſt & de eo, ꝙ eſt oppoſitum nutritiuæ facultati, dicere, dico autem, nutrimento: vt ſic deinde de ipſa quoq; facultate loquamur: Vnam autem dicit facultatem nutritiuam, & auctiuam, & generatiuam: non ſimpliciter: qm̃ vegetatiua communis de eit prædicatur: ſed quod vnus finis eſt harum oĩum operationum. id autem eſt generare alterum, quale ipſum, propter deſiderium æternitatis. Oĩa autem, inquit à fine, ad quem maxime tenditur, denominare par eſt. Quare, qm̃ omni vegetatiuæ facultati finis eſt generare alterum, quale ipſum: eam, quæ ĩ oĩbus eſt, generatiuam appellare ęquum eſt. Nutritiua.n.& auctiua facultas, vt ei ſeruiant, factæ ſunt. Qm̃.n.fieri non poteſt, vt animata generent, quæ non ad definitam, & ſm naturam menſuram peruenerint: propterea actiua operatione, & facultate opus eſt. Sed quia rurſus fieri non poteſt, vt augeantur, quæ non nutriuntur: ideo nutritione opus eſt. Quare propter generationem quidem auctio: propter auctionem autem nutritio. propter gñationem ergo nutritio. Quare qm̃ à fine omnia denominare par eſt: hæc eſt generatiua omnibus appellanda. Nutritiuam autem cum actiua ad idem deducit, propter eam quam, cum in dictionis cõtextu fuerimus, cauſam dicturi ſumus. Quare neque de auctione ſeorſum verba facit: ſed coniũctim cum eo, ꝙ de nutritione dicit. Vnde neq; auctiuam ſeorſum facultatem definit. Qm̃ autem ipſa animæ vegetatiuæ facultas, eadem eſt, ac nutritiua, & generatiua facultas: defectiue ſm phraſim dicta eſt ſententia. Sic.n.dicere oportebat. Quoniam autem eadem eſt animæ facultas, nutritiua, & generatiua: de generatiuæ autem fine dictum eſt; neceſſe eſt & de nutritiuæ oppoſito dicere. nutritiuę autem facultati oppoſitum eſt nutrimentum: oportet itaque primum de nutrimento dicere.

Hoc enim ab alijs facultatibus opere ſecernitur.

Nutritiua, inquit, anima ab alijs animalibus facultatibus ſecernitur, quod nutriat, hoc eſt enim eius proprium. Nutrit autem nutrimento. quare de nutrimento primum dicere neceſſe eſt.

Videtur autem eſſe nutrimentum contrariorum contrarium: non quoduis cuiuis, ſed quæcunque contraria non ex ſe ſolum inuicem habẽt generationem, ſed & auctionem. Multa enim fiunt ex ſe inuicem: ſed non omnia quantitatem ſuſcipiunt, vt ſanum ex laborante. Tex.43.

Varia ſunt quæ de nutrimento dicũtur. Alij.n.dicũt, ꝙ quatenus nutrimẽtum eſt ſimile eorum, quæ nutriũtur, id auget. eſt aũt ſimile ſimilis auctiuum, non cõtrarium, id enim & contrarij quoq; corruptiuum eſt. neq; eſſe poteſt, vt à contrario nutriatur, ꝙ nutritur, ſed à ſimili. Alij vero dicunt, ꝙ contrarium nutrit, ꝙ nutritur. Si.n.nutrimentum patitur ab eo, ꝙ nutritur; & ɔ̃rium in ɔ̃rium mutatur: nutrimentum ergo contrariũ eſt eorum, quæ nutriuntur. Hæc ergo ſunt, quæ de nutrimento dicuntur; quæ cõtraria eſſe videntur, cum reuera nõ ſint. Vtrumq;.n.eorum ad partem aliquam reſpexit: & ad hãc vera dicit. Nutrimentum.n.eſt potentia quidem ſimile ei quod nutritur: actu autem & operatione contrarium. Panis.n.& obſonia, prius quam conficiantur, & concoquantur, ei ſunt, ꝙ nutritur, contraria: poſtquam autem mutata, & alterata fuerint, tunc fiunt ſimilia. Mutatur autem non ſimile in ſimile: neq; quodlibet in quodlibet: ſed contrarium in contrarium. Neque.n. album in calidum: ſed frigidum in calidum. Etenim fuſcum, ꝙ in album mutatur, non quatenus eſt albi particeps, mutatur. Quare, ſi nutrimentum mutaſ, clarum eſt, ꝙ

eſt, ꝙ in ɔ̃rium mutatur. Cum itaq; duplex ſit nutrimentum: hoc quidem incoctum: illud vero concoctum: incoctum quidem ei ꝙ nutritur, ɔ̃rium eſt, concoctum autem, & mutatum, iam ſimile. Cum aũt dixiſſet, ꝙ vr̃ nutrimentum eſſe nutrimento cõtrarium: ſubiunxit ꝙ non quoduis ɔ̃rium cuiuis contrario eſt nutrimentum: ſed quæcunq; dum mutantur, in contrarium mutant, ꝙ mutatur. Multa.n.inquit, cõtraria in ſeinuicem mutantur, vt ſanitas & morbus: album & nigrum: ſed ea nihil q̃titati mutata adiiciunt. Quare non ſunt ſui ipſorum inuicem nutrimentum. neq; album nigro nutritur, quãdo mutatur nigrum in album: neq; ſanitas morbo. Non autem hoc ſimpliciter dicit, ꝙ quæ in ſeinuicem contraria mutantur, & q̃titati adduntur, ea ſeinuicem nutriuntur, neque.n.hoc verum eſt, vt & ipſe dicit: ſed quod quæ ex cõtrarijs nutriunt, ea q̃titati adiiciunt. Qñ enim ab anima mutata fuerint eiuſmodi contraria, dico aũt quæcunque ei q̃titati, in quam mutantur, adiiciunt, tunc fit nutrimentum. Simplicia itaque corpora augentur quidem inuicem inter ſe mutata: à ſe autem inuicem non nutriunt. & quod magis eſt, ne proprie quidem in eis auctio dicitur, ſed additio: vt in lib. de gñatione oſtendit. Q; autem primum nutrimentum & inconcoctum, eſt ei, ꝙ nutritur, contrarium, hinc planum eſt. Si.n.patitur ab eo, ꝙ nutritur, & mutatur ĩ illius ſubſtantiam: non quodlibet autem à quodlibet patitur: neque enim quoduis à quouis mutat̃, ſed cõtrarium in contrarium: nutrimentum.ſ.ꝙ patitur ab eo, ꝙ nutritur, vt in illius ſubſtantiam mutetur, cõtrarium eſt ei ꝙ nutritur. Certe quoniam conſtamus ex frigido, & calido: humido, & ſicco.ſ.in qualitates, quæ eiuſdem ſunt ordinis cum eo, quod nutritur, nutrimentum quoq; mutabitur. Vel ergo, cum ſit calidius, in frigidius per concoctionem mutabitur: vel frigidius in calidius: vel ſiccius in humidius: vel humidius in ſiccius. Quare ei, quę ĩ corpore ſuperabundat, qualitati contrarium nutrimentum afferimus. Si corpus quidem ſit ſiccius, humĩdius afferentes: ſi calidius autẽ, frigidius: & in reliquis ſimiliter. Clarum eſt enim ꝙ materia opus habet nutritiua facultas, q̃ ſuapte natura apta ſit vt mutetur ĩ eius, ꝙ nutrit̃, ſubſtantiam. Poſtquã autem iam paſſum fuerit nutrimentum, & ei qđ nutritur, aſsimilatum, nõ eſt amplius contrarium, ſed ſimile. Ipſum aũt vltimum, & in vtraq; deinceps parte aſsimilatum, eſt quoq; aggregandum, & glutinandum.

Videntur autem neq; illa eodem modo ſibi eſſe inuicem nutrimentum. Sed igni quidem aqua nutrimentum: Ignis autẽ aquam non nutrit. In ſimplicibus itaque corporibus, hæc eſſe maxime videntur, hoc quidem nutrimentum: illud vero, quòd nutritur.

Poſtquam dixit ex contrarijs ea ſui eſſe inuicem nutrimentum, quę non ſolum ex ſeinuicem fiunt, ſed & ſeinuicem augent: propterea addidit, ꝙ non oĩa eiuſmodi ſui eſſe inuicem nutrimentum dicuntur. & hoc per exẽplum oſtendit, ꝙ non quicquid ſecundũ q̃titatem auget nutrimentum eſt contrario, ſed quod ex contrarijs formalius eſt, ſeu formæ magis particeps, auctum à magis materialis, & contrarij in ipſum mutatione, nutriri dr̃, non itidem autem, & quod eſt materialius ab eo, ꝙ eſt magis formale. Sic.n.ſe habent inter ſe ignis & aqua. His ergo ſic inuicem mutatis, aqua, inquit igni eſt nutrimentum. ignis autem aquæ non itidem, nemo enim dixerit aquam ab igne nutriri. Ignis autem nutriri dr̃. Omnes ſimul tecum, inquit Poeta, edax ignis vorat. Vnde etiã quæſiuerit quiſpiam, ſi quemadmodum aquæ in ignem mutatio, generatio ſolum eſt, & non auctio: ſic & ignis in aquam, vt oſtenſum eſt in lib. de gñatione: cur aqua quidem igne non nutriri dicitur, ignis aũt aqua dr̃? Q; enim aqua ignis nutritur, clarum eſt. Eſt.n.oleum aqua aliquo mõ affecta, & cera, & huiuſmodi. & ligna quoque, & ſimilia, ꝙ aliquid humiditatis habeant, materia ſic ignis fiunt. Vnde omnia exiccata ligna, vt quæ putrefacta ſunt vel in cinerem redacta, ne vri quidem poſſunt: eo quod ſint vndiq; humiditatis expertia. Dicimus ergo primũ, ꝙ conſuetudinem ſecutus eſt Phs. Dicimus enim nutrimentum eſſe igni oleum, hoc autem nihil eſt aliud, q̃ aquam igni nutrimẽtum eſſe dicere. Oleum.n. vt in quarto Meteororũ oſtenſum eſt, eſt ex aqua & aere, quæ ambo ſunt humida natura. præterea in lib. de gñatione oſtenſum eſt, ꝙ id, ꝙ augetur, forma eſt, & non materia. Oportet.n.ꝙ augetur, vnum eſſe numero, materia autem, quæ afluit, & efluit, non eſt eadem, in eo, ꝙ augetur. Forma autem ipſa magis formalis, vt in elementis, ignis. Aqua aũt magis materialis, vt illis oſtendit. forma autem magis actiua, & incorporea, & compræhenſiua: ſiquidem patitur quidem materia, agit autem forma. & illa quidem diffundi & diſpergi poteſt, à forma autem continetur, & certis finibus circũſcribitur. Ea vero in igne quoq; cernuntur, eſt.n & alijs elementis habilior, & ſubtilior, & magis compræhenſiuus. Ignis.n.ſphæra reliqua elementa compræhendit. Et, vt ſemel dicam, in cõtrarijs, ꝙ ex cõtrarijs melius eſt, formæ rationem obtinet, quatenus dicit, Quare & eam, q̃ eſt ad id, mutationem, generationem dicit. Quod autẽ deterius, materiæ. Quare corruptionem dicit, quæ eſt ad id, mutationem: alioqui, & quod nutrit̃, nutrimentum per ſeipſum conficiens, in ſeipſum mutat. Hoc ipſum aũt videtur ignis quoq; facere, infuſo oleo, & lignis ſubiectis. Mutatio quidem certe ignis in aquam nõ ſic fit. Per hoc autem quod dixit. In alijs ergo corporibus, & vt multis videtur, hoc declarauit. Nutrimentum.n. proprie in corporibus eſt animatis. Hæc autem ſunt compoſita, quæ & nutriuntur.

Dubitationem autem habet. Aiunt.n. nonnulli ſimile ſimili nutriri, quemadmodum & augeri. Alijs autem, vel diximus, contra videtur, contrarium contrario. vtpote cum ſimile tale ſit, quòd pati non poſſit: nutrimentum autem mutetur, & concoquatur. Mutatio autem eſt omnibus in oppoſitum: vel in id, quòd intercedit. Tex.44.

Poſtquam ſatis dixit nutrimentum eſſe contrarium contrario: nunc dicit, ꝙ dubitationem habet tractatus de nutrimento. Nõnulli.n.dicunt ſimile à ſimili nutriri. alij vero contrarium à ɔ̃rio. De his autem dixit in libro de generatione, nunc quoq;, inquit, neceſſarium eſt de nutrimento loqui ei, q de nutritiua facultate dicturus eſt. Poſtquam autem dixit, ꝙ dubitationem habet, eo quod alij ſimili quidem nutriri, quæ nutriuntur, dicunt. alij vero, cõtrario: vtriq; opinioni, quæ eas confirment, paucis addidit, illinc quidẽ ijs, qui ſimili nutriri cenſent dicens, ſicut & augeri. Si.n.eodem nutrimur, & augemur. augemur autem ſimili, (carnis.n.adiectione caro augetur:) ſimili quoque nutrimur, hinc vero ijs, qui cõtrario nutriri volunt, dicens, Vtpote cum ſimile à ſimili pati nõ poſsit. Qd.n.patitur, à ɔ̃rio patitur, & nutrimentum mutare & concoquere aliquid pati eſt. Oĩt enim mutatio, etiam ea quę ex eo, ꝙ inter cõtraria intercedit, fit. quodammodo, quatenus fit, contrarij eſt particeps. & non fit mutatio ex ipſo, & in ipſum. Oppoſitum autẽ

hic contrarium accipit:& nõ omne ſimpliciter oppoſitum:& apertum eſt ex eo,quod addidit. Et quod intercidit. Inter contraria enim aliquid intercedit, & nõ ſimpliciter inter omnia oppoſita.

Tex.45. *Praterea nutrimentum aliquid patitur ab eo, quod nutritur:ſed nõ hoc à nutrimento,ſicut nec faber à materia:ſed illa ab ipſo. Faber autem mutatur tantum ab ocio & ceſſatione ad operationem.*

Cum dixiſſet, ꝙ nutrire, & nutriri fit aliquo agente & patiente: vtpote cum pati, inquit, non poſsit ſimile à ſimili: per hoc oſtendens, ꝙ agere, & pati oporteat, ꝙ nutrit, & quod nutritur: deinde dixiſſet nutrimentum mutari: nunc oſtendit ꝙ nutrimentum quidem eſt, ꝙ patitur,& alteratur, actiuum autem eſt & à paſsione alienum, ꝙ nutrit. Si.n.ꝙ nutritur, idem manens ſm formam nutritur, nutrimentum autem non idem manet: ipſum eſt ergo,ꝙ mutatur. Exemplo autem vſus, fabro poſtq̃ oſtendit, ꝙ ab artifice, & forma materia patitur: ſed non cõtra,à materia artifex:qm̃ videtur artifex quoque in eo, ꝙ materiam operet̃ mutari: quænam ſit eius mutatio oſtendit. Ab ocio.n.& ceſſatione, inquit, ad operationem mutatur:ſed non ſm paſsionem, neque enim quicquam patitur, neque alteratur, oſtendens, ꝙ talis quædã eſt nutritiuæ facultatis mutatio in nutriendo, non alteratio, ſed perfectio. Perficitur enim facultatis operatio. Talis autem mutatio, non motus, ſed perfectionis potius generatio, vt oſtendit in naturali auſcultatione.

Vtrum autem eſt nutrimentum,quòd poſtremum aggregatur,& adiungitur,vel primum,intereſt. Si autem vtrunque:ſed hoc quidem incoctum:illud vero concoctum:vtroque modo contingat nutrimentum dicere. Quatenus.n.incoctum eſt, contrarium contrario nutritur: Quatenus autem concoctum,ſimile ſimili. Quare manifeſtũ eſt,quod dicũt quodammodo vtrique & rectè, & non rectè.

Quærit vtrum nutrimentum dicere oporteat, id ne, quod à principio afferimus, panem dico, & reliqua: an ꝙ poſtremum corpori aggregatur, cuiuſmodi eſt, qui ex nutrimento ſanguis mutatur,& in partibus fit, & eis aſsimilatur, hoc eſt.n.poſtremum. Nutrimenti.n.aiunt Medici,ꝙ nutrit nutrimentum eſt.ex his.n.inuenietur, quod quæritur, vtrum ſimili nutrimur. an contrario. Si enim quod primum affertur,eſt nutrimentum:contrario nutrimur. Si autem poſtremum, ꝙ corpori aggregatur & vnitur,ſimili. Si autem vtraque nutrimentum, ꝙ etiam videtur,& primum & vltimum:& ſimili & cõtrario. Primum.n.& incoctum,eſt contrarium. Secundum aũt,& concoctum,ſimile. Quare vterque eorum, qui de nutrimento dixerunt, vt ad partem reſpiciens, recte quidem dixit: non autẽ perfecte. Dubitauerit aũt quiſpiam,quidnam eſt,ꝙ poſtremum aggregatur. Si.n. non primum fit caro, deinde carni aggregatur. hoc.n. eſt additio,nõ auctio:quicquid ante mutationẽ poſtremum fuerit,hoc contrarium eſſe neceſſe eſt. Si.n.mutatur,ſolum ergo contrarium nutrimẽtum. Si aũt poſtremo dicit,ꝙ iam eſt aſsimilatum:nõ eſt amplius eiuſmodi nutrimentum,ſed pars. Et ſoluens Phs inquit,ꝙ facta quidem caro eſt ſm nutrimentum, ſm partem autem eius, quod ante aggregationem fuit corporis eſt nutrimentum:illo quidem vt toto conſiderato:dico autem, eo,ꝙ poſt aggregationem pars eſt. De his aũt exactius in libro de generatione & corruptione dictum eſt.

Tex.46. *Quoniam autem nõ nutritur, quòd vita nõ eſt particeps: animatum corpus fuerit, quòd nutritur, quatenus eſt animatum. Sic & nutrimentum eſt ad animatum: & non ſecũdum accidens.*

Quare non proprie de igne nutrimentum dicitur. Tranſit autem à nutrimento ad operationem. ea eſt autem nutrire. Nutrire.n.eſt eius, ꝙ nutritur, & nutriri quidẽ fuerit. per operationem circa nutrimentum eius. ꝙ nutritiuam habet facultatem illius, ꝙ nutritur, ſeruare ſubam. Nutrire autem, circa nutrimentum operari nutritiuam facultatem. Deinceps ergo ab operatione, quænam ſit, nutritiua facultas inuenit,& definiet. Si autẽ nihil nutritur quod non ſit vitæ particeps, inquit, ab aĩa autem viuentibus vita: neceſſe eſt animatum corpus eſſe, quod nutritur, ſm hoc ipſum, quatenus eſt animatum & non ſm accidens:non.n.corpori,ꝙ nutritur, eſſe animatum accidit, ſed quod eſt animatum. propterea nutritur. Si autem quod nutritur, eſt animatum: nutrimẽtum quoque ſecundum hoc ipſum, animati fuerit. Quare non proprie ignis nutriri dicitur. Eorum.n.quæ ſunt ad aliquid, alia quidem proprie, & ſm ſe ad illud ſunt, ad quod referuntur, alia autem per accidens. Vt ſeruus dicit̃ hominis eſſe ſeruus: & domini ſeruus. Sed domini quidem ſm ſe, hominis vero per accidens. accidit enim domino eſſe hominem. Dicatur autem & grammatici eſſe ſeruus,& rhetoris:per accidens,ſ. Nutrimentum autem per ſe ad animatum dicitur.

Eſt autem aliud nutrimentum,& eſſe auctiuum. Quatenus.n.quantum quid eſt id, quòd eſt animatum, auctiuum: quatenus vero hoc quidpiam, & ſubſtantia, nutrimentum. Seruat.n.ſubſtantiam, & eouſque eſt, donec & nutritur. & generationis effectiuum, non eius, quod nutritur, ſed quale, quod nutritur. iam enim eſt ipſa ſubſtantia. Nihil autem ipſum ſeipſum generat, ſed ſeruat. Tex.47.

Hoc quoque ijs eſt conueniens, quæ de nutrimento tractantur. Hoc autem in ijs quoq; dixit libris, qui ſunt de generatione,ꝙ non ſm idem nutrimur,& augemur. Qm̃ enim, ꝙ nutritur,& forma eſt, & quãtum quid: Similiter autem & nutrimentum nutrit,ꝙ nutritur: nutrimenti proprium eſt ſeruare formam eouſque. dum nutriuntur, quæ nutriuntur,& ſi non augeantur. Si autem q̃titatem augeat ei,ꝙ nutritur, additum nutrimentum, non augetur autem ſemper ꝙ nutritur: qñ excretio vel fuerit æqualis,vel maior ea, quæ ex nutrimento fit, aggregatione: vt dixit in lib de generatione:& fit quidem certe nutrimentum, quod ĩ ſe eſt, quantitati adiicit. Qm̃ ergo idem nutrimẽtum & nutrit, & auget. Si.n.idem eſt potentia, ꝙ nutrit̃: nutrit, & ſeruat formam eius, quod nutritur, Si autem quantitate præditum eſt: ea quoque ratione auget: clarum eſt, quod quæ circa nutrimẽtum operatur, facultas, idq; concoquit, & mutat, & corpori adglutinat, vna, & eadẽ fuerit nutritiua,& auctiua. Qñ enim ſic habet,ꝙ nutritur, vt & eſſe poſsit, & eius quantitati adiicere: non ſolum nutrit, ſed & auget. Qñ vero non poteſt,ꝙ nutritur, eo quod id,ꝙ nutritur, tempore defeſſum ſit & exhauſtum, non amplius quoque auget. Cum.n.partes ſicciores ſeipſis euaſerint, non ſuapte natura amplius extendi poſſunt, vt quantitati adiiciant. Vnde & infantium, ac puerorum velox admodum fit incrementum. & cum in totis ſæpe duobus, aut tribus annis duorum, aut trium cubitorum additionem ceperint, in alijs plurimis, minimam adiectionem accipiũt: cum iam deinceps partes ad ſiccius mutentur, nec extendi poſſint, & quantitati adiicere. Nam nutritiua facultas,

cultas, quantum quidem in ſe eſt, quantitatis ſemper adderet. Et alioqui, cũ deinceps magna facta ſit effluxio, eo quod ad diminutionem tendat animal, nõ ſufficit nutritiua facultas ad reficiendum quod defecit, & ei qđ à principio fuit, adiiciendum. Qm̃ ergo nutritiua facultas eadem eſt cum auctiua: merito de nutritiua, & generatiua ſola meminit, eandem, vt dixi, exiſtimans cum nutritiua auctiuam. Et gñationis effectiuum, non eius, q nutritur, ſed quale qđ nutritur. Poſtquam dixit, q nutrimentum ſm aliud & aliud nutrit, & auget, dicit generationis quoque effectiuum eſſe nutrimentum: ſi quidem ſemen eſt excrementum vltimi nutrimenti, vt oſtendet in libris de gñatione animalium: certe ad qualitatem & q̃titatem nutrimenti, rerum venerearum magis vel minus motus ſit. Nõ eſt autem eius, q nutritur, generationis effectiuum nutrimentum: nihil.n.ipſum ſeipſum generat: iam eſt.n.eius ſubſtantia: ſed quale ipſum qđ nutritur. Oĩa enim, quę generant, vt plurimum, & ſecundum naturam, ſibiipſis ſimilia generant. Aeternitatem enim deſiderantia, ſic eam vt ſuprrius dictum eſt, aſſequuntur, quod alia, qualia ipſa, generent.

Tex. 48. *Quare eiuſmodi quidem animæ principium, facultas eſt quæ ſeruare poteſt, quòd eam habet, quatenus tale. Nutrimentum autem ad operandum præparat. et ideo, quod nutrimento priuatum eſt, eſſe non poteſt. Quoniam autẽ tria ſunt: quod nutritur: quò nutritur: & quod nutrit: Quod nutrit quidem prima eſt anima: quod nutritur aũt, quod eam habet corpus. Quo nutritur vero, nutrimentum.*

Poſtquam dixit, q nutrimentum eſt eius, q nutrit, ſeruatiuum, quatenus eſt nutrimentum: ex hoc nutritiuam quoq; inuenit aĩam, & eam definit, q ea eſt facultas, quæ ſeruare poteſt, q eam habet, quatenus tale. Illud autem {Quatenus tale} pro eo, quod eſt, ſm hãc ipſam formam. i. in eadem forma ſeruans, q nutritur. Et ipſe quidẽ nutritiuæ ſolius facultatis definitionem tradidit. Ex hac autem etiam tradi poteſt auctiuę & generatiuæ facultatis definitio. Eſt.n. auctiua facultas animę, quæ ad perfectam formã ducit, q eam habet: ad quam cum peruenerit, poteſt omnes naturales operationes perficere. Generatiua autẽ eſt facultas animæ, quæ præparare poteſt id qđ eam habet, ad faciendum alterum, quale ipſum, ſm deſiderium eius, quæ eſt in primo æternitatis. Nutrimentum autem inquit, præparat nutritiuę facultati talem operationem. Niſi.n.ſit nutrimentum, non operatur nutritiua facultas. Eſt autem nutrimentum operationis præparatiuum nutritiuæ facultatis, per quam ſeruat, q eam habet. Et ideo q nutrimento priuatum eſt, fieri non poteſt, vt ſit animatum. id.n. eſt qđ nutritur {Qm̃ autem eſt quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit} qm̃ de nutrimento dixit: vult, quæ ab eo denominantur, definire, & dicere quid eſt eorum vnumquodque. Eſt.n. aliquid quod nutrit, & quod nutritur, & quo nutrit. Quod nutrit autem eſt prima aĩę facultas, quæ eſt nutritiua: ſæpe autem dictũ eſt, cur prima. Qđ nutritur autem, animatum corpus, quatenus hanc habet facultatem. Quo autem nutritur, nutrimentum.

Tex. 49. *Quoniam autem à fine omnia par eſt appellare: finis autẽ eſt generare, quale ipſum: fuerit prima anima, id quod eſt generatiuum, quale ipſum.*

Sicut enim ab intelligendo intellectus appellatur, & à ſentiendo ſenſus: nutritiuę aũt facultatis, quam primam vocat, vt inferius primam, finis eſt gñare, quale ipſum: eorum enim, quæ nutriuntur, quæ perfecta ſunt, & nõ manca, generant: ergo eam etiam à fine denominare par eſt, dico aũt generatiuam: quia generare ei finis eſt.

Tex. 50. *Eſt autem, quo nutritur duplex, ſicut, quo gubernat manus, & clauus.*

Poſtquam dixit quidnam eſt illud, quo nutritur, qđ nunc additur inſtrumentarium eſt, quo tanq̃ per inſtrumentum, nutritur. Hoc ergo inſtr̃m duplex eſt, inquit, hoc quidem qđ mouet, & mouetur, illud vero, q ſolũ mouetur, non itidem etiã mouet. Innatum.n. calidum, quo quidem nutrit anima, tanquã per inſtrumentum, & mouet, & mouetur. A nutritiua quidẽ facultate mouetur: reliquas autem partes mouet, vt dentes, venas, ventrem, & alia, per quæ nutritio: quæ quidem ſolum mouentur: non ita autem & mouent alia, quia vt inſtrumentum: ſed nutrimentum. Oſtendit autem duplicem rõnem eius, quod nutrit, tanquã p inſtrumentum, gubernatoris appoſitione. manus.n. eſt, quod mouet, & mouetur. mouetur.n. ab anima: mouet autem clauum; clauus aũt ſolum mouetur. non.n. ipſe aliud mouet inſtrumentum. ſed mare, vel nauem, ſicut illa nutrimentum. Alij autem nutrimentum dicũt, q mouet quidem & mouetur à calido. mouere autem, quatenus nutrit. Melius autẽ eſt id, quod mouet, & mouetur, calidum accipere, quod ab anima quidem mouetur: mouet autẽ nutrimentum: nutrimentum autem, q ſolum mouetur. Non.n. mouet, q nutrit in eo, quod nutrit, vt oſtenſum eſt. Dicit autem Alex. aliam quoque expoſitionem. id enim, quo nutrit, duplex, non de nutrimento accipiendum nũc dicit: ſed duplex eſſe, nutritiuam. ſ. facultatem, & innatum calidum. Quorum illud quidem eſt immobile, nutritiua, ſ. facultas: ipſa.n. cum nõ moueatur, mouet. innatum autem calidum, quod mouetur, & mouet. mouet.n. nutrimentum, mouetur autem à facultate. Hęc autem expoſitio conuenerit lecturæ, quæ ſic fertur. Hoc quidem, quod mouet, & mouetur: illud vero, q ſolum mouet, videlicet, cũ ipſum non moueatur. & huic quidem lecturæ gubernatoris exemplum ad hunc modum adaptaueris. Clauus quidem, qui mouet, & mouetur, mouet quidem mare, vel nauem: mouetur autem à manu. manus autẽ, q ſolum mouet: mouet.n. clauum, ſed ipſa ab alio non mouetur. Continentium.n. partes non mouentur per ſe: qm̃ neque in loco per ſe, vt oſtenſum eſt in Phyſica: continens autẽ eſt manus gubernatoris, & aliter, quod clauus quidẽ ab aliquo, quod eſt extra, mouetur, nempe à manu: manus autem nihil habet, qđ ad eam extra moueat. Si ergo ſcriptura habet {illud vero ſolum mouens,} vltima interpretatio conueniet.

Hoc quidem quod mouet, & mouetur: illud vero, quod ſolum mouet, omne autem nutrimentum neceſſe eſt facultate concoqui: concoctionem autẽ operatur calidum: et ideo omne animatum habet caliditatem. Typice ergo, quidnam eſt nutrimentum, dictum eſt, poſtea autem de eo clare dicendum eſt in libris conuenientibus.

Poſtquam dixit, q duplex eſt animæ nutrire: eſſe, præter dictum nutrimentum aliud, per quod ſit duplex id, quo nutrit, nunc dicit: Innatum.n. inquit calidum. deinde & quomodo nutrit, ſubiunxit. Oportet.n. inquit, nutrimentum concoqui. Quod autẽ concoctionem operatur, eſt calidum, quare hac rõne nutrit. Si autem omne animatum nutritur: nutrimentum autem à calido concoquitur: neceſſe eſt ergo omne animatum habere caliditatem. Typice ergo, quid eſt, dictum eſt. Poſtea autem de eo clare dicendum eſt in conuenienti-

bus libris, ꝙ dupliciter eſt nutrimentum, contrarium enim, & ſimile: & quod eorum, quæ augere poſſunt, cõtrarium, & quod concoquitur & mutatur, & quod ſm aliud nutrit, & ſm aliud auget: & qđ quatenus nutrit, ſeruat quod nutrit: & quod gñationis quoq; ipſum eſt principium, nõ eius qđ nutritur, ſed quale, qđ nutrit: & quæcũq; alia dicta ſunt. poſtea aũt de eo clare dicendũ eſt in conuenientibus libris. De nutrimento quidem aliquo modo dixit in libris de generatione. dicet autẽ poſtea & in tractatu de generatione aĩalium, in quem differt. in quo etiam de ſemine dicet, quod & ipſum eſt nutrimenti. Excrementum enim, inquit, nutrimenti eſt ſemen. Quare ad ſeminis generationem alia quidẽ nutrimenta ſunt apta: alia vero contra.

Tex. 51. *His autem definitis, dicamus communiter de omni ſenſu.*

Poſtquàm dixit de anima, de plantali dico ſeu vegetatiua: ꝙ eſt facultas aĩæ conſeruatrix eius, ꝙ eam habet, per propriam operationem, quæ fit præſentia alimenti: & ꝑ hoc oſtendit, ꝙ eſt entelechia ſeu perfectio illam habentis corporis, & ab ea inſeparabilis: tranſiit ad ſenſitiuæ animæ definitionem. Et quemadmodum prius in anima ſimpliciter communem de omni anima definitionem tradidit: ſic & hic prius communiter de omni ſenſu diſſerit. deinde de vnoquoq; ſeorſum. Tradit autẽ communem ſenſitiuæ aĩæ rationem. Senſum enim eſſe dicit facultatem animæ, qua per alterationem ſenſibilibus aſsimilatur. hac ratione ſenſitiuam quoque animam dicet. Quæcunq; ergo ad ſenſum in vniuerſum definiendum ei ſunt vtilia, ea prius diſtinguit. Primum autem eo vtetur, quod & ſenſus patiatur, & alteretur. Diſſeret aũt & de eo quod eſt potentia, & de eo qđ eſt actu, & nonnullas mouebit dubitationes, & de eo quod facit, & de eo quod patitur, & de ſenſu: & eas etiã ſoluet.

Senſus autem in eo, quòd eſt moueri, & pati, accidit, quemadmodum dictum eſt. Videtur.n.eſſe quedã alteratio.

Primũ quod ſenſus in ſenſilium appræhenſione taliter vel taliter affectus alterari videtur. Si autẽ alteretur, & patitur. paſsio.n.alteratio. Si autem patitur, & mouetur. non hæc autem dicit, perinde ac ſi ſit ipſe in ea ſnĩa, ꝙ ſenſus alterentur, & patiantur. Addidit itaq; illud, videtur. Oſtendet.n.procedens, quomodo vnumquodq; eorum in anima dicitur, ꝙ non proprie neque alterari, neque pati ſenſus dicitur. Hoc autem vt dictum eſt, dicit, quia paulo ante cum oſtenderet, ꝙ aĩa etiam, vt vnde incipit motus animalium, cauſa eſt, oſtendit quod non ſolum auctionis, & ſm locum motus, ſed & alterationis cauſa eſt, argumentatus, ꝙ ſenſus ſit alteratio. Senſus ergo alteratio, alteratio motus. Senſus ergo in eo eſt, quod alteratur & mouetur.

Dicunt autem aliqui & ſimile à ſimili pati. hoc autem quomodo fieri poßit, vel non poßit, diximus quidem etiam in ijs, quæ in vniuerſum dicta ſunt de faciendo, & patiendo.

Qm̃ autem ſenſum eſſe accidit in eo ꝙ mouetur & patitur: in his vlẽm dubitationem proponit quomodo patitur id, quod patit, ab eo quod agit. Vtrum ſimile à ſimili patitur, vel cõtrarium à contrario. Vtrunq; enim aliqua ratione niti videntur. neque.n.ꝙ omnino aliud eſt, ab eo patiatur, vt nulla in re communicans. neq;.n. albedo à dulcedine patiatur. nihil eſt enim eis commune, neq; calor ab albedine. Neq; vero ſimile à ſimili patiatur. Albedo.n.ad ſimilem albedinem nihil egerit: neque.n.quodlibet agit in quodlibet, ſed contrarium in contrarium. Albedo.n.à contraria nigredine patietur. & frigiditas à caliditate, & contra. Videbitur ergo eſſe quoque rõni conſentaneum, vt à contrario contrarium patiatur, & ſimile à ſimili. Hac ergo dubitatione ſoluta, dixit & quomodo ſenſus à ſenſibilibus patitur: cum partim quidem ſit ſimilia, partim autem diſsimilis. Quia potentia quidem eſt ſimilis ijs, quæ ſm actum ſunt, ſenſibilibus: ſiquidem ab eis patitur: ꝙ autem patitur: à ſic ſimili patitur: dico autem, quod eſt potentia ſimile, actu vero diſsimile, & contrarium, vt oſtendet. Hanc autem dubitationem ſoluit etiam in libris de generatione, & corruptione. eum.n. tractatum ſignificauit, cum dixit, Diximus in ijs, q̃ in vniuerſum dicta ſunt, non ſubiunxit autem redditiue, quod & nunc quoq; dicetur. Alex.q. dem certe dicit haberi eiuſmodi quoq;, lecturam. Dicendum autem & nunc. Si autem non hoc adſcriptum eſt, nihilominus hoc ipſum ſubaudiendum eſt. ipſum.n. prætermiſit, vt quod ſit in confeſſo. Dicet autem de hoc ipſo in ijs, quæ deinceps ſequuntur.

Habet aũt dubitationem, cur non ipſorum quoq; ſenſuum ſenſus ſit: & cur ſine ijs, quæ extra ſunt, ſenſus nõ agunt. Tex. 52.

Poſtquam in vniuerſum dubitauit, vtrum, ꝙ patitur, à ſimili patitur an à diſsimili: priuſquam hãc dubitationem ſolueret, aliam dubitationem adiungit: & per ſecundæ ſolutionem, priorem quoq; diſſoluit, eſt.n.hoc in more poſitum Ariſt. Quæ eſt ergo dubitatio? Si ſenſus inquit eſt ſenſilium appræhenſiuus: ſenſilia autem ſunt & ſenſoria, per quæ ſentimus: cur non ea quoque apprahendit ſenſus, etiam ſi nihil adſit exterius? vt, cur oculus ſeipſum nõ videt, & ſi ſit compoſitus ex ijs, quæ ſunt viſibilia, dico autem elementis? Hanc autem dubitationem mouit, quæ alioqui conuenit ijs, quæ de ſenſu tractantur: nunc autem, quia eius ſolutio conſtituit, quòd ſenſus in patiendo, & alterando accidunt. Quæ eſt ergo dubitationis ſolutio? Ait ergo: ꝙ ſenſus potentia ſolum eſt, quod eſt. Quodcunq; autem eſt potentia, in actum producitur ab aliquo. ꝙ actu eſt. Ergo & ſenſus, qui eſt potentia, in actum à ſenſili producitur: Senſili autem, ꝙ eſt exterius. Quicquid autem eſt potentia, ꝙ in actum producitur, à ſimili producitur ꝙ iam actu eſt. Durum.n.à frigido fit per accidens. Ei enim, quod eſt eſſe frigidum, durum fuit conſequens, vt in glacie. Senſus ergo, qui eſt potentia, à ſimili producitur in actum, ꝙ iam entelechia & ꝑfectione eſt. Quare & ſenſus potentia eſt, quod ſenſile. Quomodo autem hoc dicitur, hoc in proceſſu articulatim exponet, & ſi à ſenſili in actum producitur: ſenſile autem eſt & ſenſoriũ, in quo ſenſus: cur non ab eo quoq; in actum producit? alioqui ſi non poteſt ſenſus ꝓprium ſenſorium apprehendere, cum ſit ſenſile: cur, quæ in eo modum excedunt, appræhendit (eum enim, qui eſt ſm naturam calorem, qui eſt in vniuerſo corpore, ſenſitiua facultas nõ appræhendit.) Poſtquam autem calor nimius in nobis fuerit, & commoderationem exuperauerit, vt in febribus: tunc.n.ſentit. Et viſus ſiſr oculum quidem ſm naturã habentem nõ apprehendit: vt qualis ſit humorum, vel tunicarum color. Poſtquam autem ei præter naturã aliquid acciderit, vt in ijs qui albugine laborant, eius, q̃ eſt in oculo, albuginis ſenſum habet: & ideo omnia alba eſſe exiſtimat. Siſr & ſi quis alius humor cryſtallino incubuerit, & colorem, & eius figuram apprahendit. Vnde & ĩ ſuffuſionum principijs, prius quam perfecte impedita fuerit operatio obducta pupilla, in omnibus videre videntur culices, & eiuſmodi. Dicimus ergo ad hãc dubi-

dubitationem, dico autem, cur non ſentit ſenſus proprium ſenſorium, cum ſit ipſum quoq; ſenſile. dicimus, inquam, q non eo modo ſenſilia ſenſus apprehendit, quo itellectus intelligibilia. Intellectus.n. quod cognoſci poteſt, ambiens, & comprehendens, ſuæ eſt operationis dominus, & à nullo impeditur, qñ vult propriam applicare operationem, in ſeipſo, vt dixi, habens intelligibilia. Ipſe.n. in ſeipſum conuerſus omnia videt. Senſus autem, q cognoſci poteſt, extra habet, & ideo non aliter cognoſcit, q̃ ad id, quod eſt extra, extenſus. Id autẽ eo fit, qm̃ non ſeparabiles habet operationes. neq;.n. ipſe in ſeipſum conuerti poteſt, vt qui in ſubiecto eſſe habeat proprio ſenſorio, & cum eo ſenſilia apprehendat. Iure ergo non põt ſenſus ꝓprium ſenſorium apprehendere. Si.n. cũ eo ſenſilia attingat eo quod in ipſo eſſe habet, & ſenſilia attingit, ſic ea apprehendit. Si autem proprium ſenſorium apprehenderet: ipſum vtiq; tangens, apprehenderet. Tangere autem ſine ipſo non poteſt. Ipſum ergo ſenſorium ſeipſum tangere neceſſe eſſet, & ipſum ad ſeipſum conuertere, Sed fieri nõ poteſt, vt qđ ſit corpus, ipſum ſeipſum tangat, neq; ergo ſenſorium, cum ſit corpus, ipſum ſeipſum tanget. Si autem non tetigerit, nec ſenſitiua, quæ in eo eſt facultas, ipſum apprehendet. Sic.n. ſenſilium fit apprehenſio, ſm̃ ſenſorij quidem attactum ad ſenſile, iudicium aũt, & apprehenſionem eius quæ in ſe eſt, ſenſitiuę facultatis. Hęc ergo vna cauſa eſt. Secunda autem, q opus habet interiecto aere, & ideo, cum lema eſt in oculo, non apprehendimus: neque eo qui interiectus eſt aere quomodocunque ſe habente, ſed illuminato. Quare ſenſus fuerit potentia, qđ ſenſile. Senſile aũt, quod aliquid agit in ſenſum, ad propriam operationem deducit. Quod autem agit, in id, quod patitur, agit. Quicquid autem patitur, mouetur: ſenſus ergo à ſenſibus patitur, & mouetur. Si aũt ſenſus quidem eſt potentia: actu autẽ quod ſenſile: eorum autem hoc quidem agit: illud vero patitur. Quod ergo patitur, ſimile quidem eſt potentia ei quod agit: actu diſſimile. Soluta eſt ergo & prima dubitatio per ſecundam. Si autem ſenſitiuum, quod eſt potentia, patitur à ſenſili, & fit actu ſenſitiuum: patitur autem, quod patitur, à diſſimili. nihil autem eſt ipſum ſibiipſi diſſimile: nihil ergo ipſum à ſeipſo patitur. Merito ergo, quod eſt ſenſitiuum, ſeipſum non apprehendit, quoniam neque ipſum à ſeipſo patitur, dico autem vtrunque ſimul, ſenſitiuam facultatem cum ſenſorio. Et eſt hæc tertia, & maxime propria cauſa, q ſenſus propria ſenſoria non apprehendunt. Vtriſq; enim ſimul eſt apprehenſio, q ſi hoc eſt, q à ſenſilibus patitur: alterum ergo, quod agit, neceſſario eſſe debet. Quid vero? an non ipſi ſentimus nos ipſos calidius vel frigidius affectos, vel eiuſmodi aliquid à mala temperatura eorum quę ſunt in nobis, elementorum? Et, quando humor cryſtallinus caſu, vel affectu aliquo fuerit coloratus: eodem colore putamus, & aerem, & alia viſibilia eſſe colorata. Ad hoc autem pulcherrime dicunt etiã Medici, q nobis febricitantibus: vel in morbis refrigeratis, ſentimus non ipſos neruos ſenſitiuos, vel carnes calefactas, ſed ſanguinis & ſpiritus humores. Qm̃ ergo ſenſitiua facultas eſt primo in carnibus, & neruis: merito cum humores male temperati fuerint, ſpiritus, inquam, & ſanguis, & ſenſitiuis partibus appoſiti fuerint, eos tactu apprehendimus, quemadmodum aerem calefactum vel frigefactum tactu ꝑ appoſitionem apprehendimus. Quod ſi febris ipſa etiam ſolida attigerit: quoniam non æqualiter calefcunt, ſed inæqualiter: ſunt omnino quædam partes, quæ ſm̃ naturam habent, vt ea apprehendant quæ ſunt affecta præter naturam. Neque enim fieri poteſt, vt ſit æqualis mala temperatura, tunc enim ad exitium & corruptionem deinceps tendit aĩal. Hæc eſt ergo conſenſus cauſa, & quod hoc verum, qui hectica, i. in habitum deducta, febre laborant, hoc autẽ eſt, qui in ipſis ſolidis febricitant, ſi æqualis in ijs fuerit mala temperatura per vniuerſa ſolida, nullum conſenſum accipiunt eius, q̃ in eis eſt, caliditatis, eo q æqualis ſit caliditas per vniuerſas partes: & non fit hoc quidem quod agit, illud vero quod patitur. Quẽadmodum ergo neque qui à natura ad calidius temperati ſunt, hoc ipſum conſenſu percipiunt, q æqualis ſit per vniuerſum caliditas, idq; etiam alioqui propter conſuetudinem: nã cum ij, qui ſunt in ventre & alijs cõcauitatibus, humores, ſm̃ naturam commoderationem habent, non ſentimus: quando autem præter naturam plus vel minus proceſſerint: tunc eorum conſenſum accipimus: quod ſm̃ naturam quidem habet animal, & voluptate, & dolore priuatum eſt. Quando autem id, quod eſt ſm̃ naturam, ducitur, eius quidem ipſius ſenſum habens, lętatur: ad id vero, quod eſt præter naturam, dolore afficitur. De humore autem, qui in oculo conſiſtit, q̃uo ipſum videmus, & q̃uo ſenſorio ſm̃ naturam habente eſt, non apprehendimus, præter naturam autẽ habente apprehendimus, nondum eſt per iam dicta ſolutum. Q. iam enim dictum eſt, ſoli tactiuo ſenſui conuenit. Atqui & guſtus, cum ſm̃ naturam habet guſtatiuum ſenſorium, non apprehendit ſuccum, qui ineſt humiditati, quæ eſt in ſenſorio. Cum autem præter naturam habet, apprehendit, ſicut in morbis, verbi gratia, amaritudinem, vel ſalſedinem, vel eiuſmodi.

Cum inſit ignis & terra, et alia elementa, quorum eſt ſenſus per ſe, vel ea quæ illis accidunt.

Elementa.n. habent qualitates: has quidem ſubſtantiales, & eorum completiuas: illas vero ꝑ accidens. Subſtantialium itaque elementorum qualitatem apprehenſiuus eſt tactus: vt caliditatis, frigiditatis, humiditatis, ſiccitatis. Hæ ſunt.n. qualitates, quę illis formam tribuunt. Earum autem, quæ per accidens illis inſunt, vt colorum, ſonorum, odorum, & aliarum, alij ſunt ſenſus apprehenſiui. illud autem, Per ſe, vel quæ accidunt Grece, *καθ αὑτά, ἢ τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς*, pro eo quod eſt, *κατ' αὑτῶν ἢ τῶν συμβεβηκότων τούτοις*. i. de ſe & ijs, quæ illis accidunt, recto vſus pro genitiuo. Frequens autem eſt huiuſmodi vſus. ſiq; duo ſcopuli, hic ad cœlum peruenit vſq;, pro eo qđ eſt, horum duorum ſcopulorum.

Eſt ergo manifeſtum, quòd ſenſitiuum quidẽ non eſt actu, ſed potentia tantum: & ideo non ſentit: ſicut quod combur poteſt, non vritur ipſum per ſe, ſine combuſtiuo. ſeipſum.n. vreret: neq; opus haberet igne, qui ſit perfectione, & actu.

Hinc eſt dubitationis ſolutio. Quoniam.n. inquit potentia ſenſus eſt, & nõ actu: non apprehendet, niſi adſit actiuum, & ad operationem deductiuum. Sicut neque qđ comburi poteſt, niſi adſit ignis, ipſum ſeipſum vrit, ſicut lignum: vel oleum. Conuenientiam ergo, & proportionem habet ſenſitiuum cum igne: cum eo autem, q comburi poteſt, ſenſitiua facultas.

Quoniam autem ſentire duobus modis dicimus. (Nã & id, quod potentia audit. & videt, audire, & videre dicimus, & ſi forte dormiat: & id, quod agit, & operatur.) Duobus etiã modis dicatur ſenſus: ille quidẽ vt potentia: hic vero, vt actu. Similiter & ſentire, & quod potentia eſt, et quod actu. Tex. 53.

Qm̃

Qm̃ potẽtia ſenſum eſſe dixit, niſi adſint ſenſilia: actu autem fieri, ſi adſint: hoc ipſum vult probare. Sicut enim inquit ꝙ ſentit duplex eſt, illud quidem ſm habitum: ſicut dicimus ſenſitiuum eſſe dormientem hominem: hoc vero ſm actum, vt vigilantem, & iam ſm ſenſus operantem: ſic inquit & ſenſitiua facultas, & eius operatio. Ipſum autem, ſentire dico, duobus modis dicitur, illud quidem potentia: dico autem, quod habet habitum, non autẽ operatur: hoc vero, quod iam operatur. Hoc ergo primum ſentire, pro eo, quod ſentit accepit: hoc eſt ipſum cõpoſitum. Illud vero, duobus etiã modis dicaſ ſenſus, hoc eſt, ſenſitiua facultas. Illud aũt ſimiliter & ſentire, ipſa operatio. Vnde illud quoniam ſentire, pro eo. quod eſt, id quod ſentit, dixit.

Tex. 54. *Primum ergo, tanquã idem ſit pati, & moueri, & agere, dicimus. Et motus. n. eſt quidam actus, ſed imperfectus: ſicut in alijs dictum eſt. Oĩa autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & eo quòd eſt actu. Eſt ergo & quod à ſimili patitur: eſt & quod à diſsimili: ſicut diximus. Patitur enim quòd eſt diſsimile. Paſſum autem ſimile eſt.*

Poſtquam dixit, & obiter dubitauit, cur non ſeipſos quoque ſenſus ſentiunt: & huius rationem tradidit, ꝙ non adeſt actiuum: tranſit ad oſtendendum, quomodo quod patiſ, partim quidem, vt à ſimili, patitur: partim, vt à diſsimili. potentia quidẽ ſecundæ dubitationis ſolutio hoc quoq; ſoluerit, vt oñdimus. Hic aũt & hoc quoque ſeorſum oſtẽdit. Qm̃ ergo id, quod hic dr̃, dictionis contextui conſequens eſſe dicunt, Et ſimile pati à ſimili. id autem quomodo fieri poſsit, vel non poſsit, in ijs etiã qua de ſaciendo vel patiendo in vniuerſum dicta ſunt, dictum eſt. Quibus ſi addiderimus: Nunc autem dicendum eſt, in ordine fuerit cõſequenter, quod dicitur. Primum ergo perinde ac idem ſit pati, & agere, & moueri dicimus. Quoniam autem dixit, ꝙ ſenſus in eo, quod eſt moueri, vel pati, accidit: & de patiendo omnino dubitauit à quo, & quomodo fit. Vtrum à ſimili, vt quibuſdam videtur vel à diſsimili, vt alijs: hoc autem non recte dici videtur, ſenſum pati, & alterari ſimpliciter, non enim agere, & ab alio moueri, & pati eſt ſentire, vt deinceps oſtendet: nũc dicit. Dicimus, perinde ac idem ſit dicere ſenſus pati & ſenſus moueri, vel agere: donec diſtinxerimus, ꝙ non idem ſit ſenſus agere, ꝙ mouere, & pati. Eſt. n. motus actus quidã. Actus quidem motu eſt vniuerſalior. Motus autem ꝗ̃ pati. Quicquid. n. patitur, & mouetur. Quicquid autem mouetur, agit: nõ ita etiam ꝙ agit, & mouetur. Actus. n. ſeu operatio, eſt, vt ipſe ĩ phyſica definit, coaceruata ab habitu productio. Motus autem eſt imperfecta actio. Hac ratione idem eſſe videbitur motus, & actio ſiue operatio. Quatenus autem actus, ſeu operatio, non eſt ab imperfecto ad perfectum progreſsio: hac ratione non idem fuerit motus, quod operatio. Quemadmodum. n. diſpoſitio dicitur & communius de habitu, dicitur & vt ab habitu diſtinguatur, & diſcernatur, ſpecialius. Sic & actio dicitur communius etiam de omni motu: dicitur & prout à motu diſtinguiſ: eo ꝙ motus eſt à primo potentia, ad ſcd̃m progreſſus alicuius eorum, quæ ſunt circa ſubſtantiam, ipſa ſeruata ſubſtantia. Actio autem eſt perfecta habitus productio, nulla in re habitu magis alterato, & eſt reuera perfecta actio coaceruatus habitus proceſſus, q non cum motu temporis vna concurrit: ſed ſecundum vniuerſam ſui partem æqualiter habet: qualis eſt luminis proceſſus. Cum primum. n. illuminatiuum apparuerit, coaceruatim quicquid aptum eſt, ſimul repente illuminatur, non concurrente luminis operatione vna cum temporis motu, ſed in omni ſui parte ſimiliter habente. Talis eſt & ſenſus actio. Cum primum. n. aſpeximus, ſine tempore ſenſilia appræhendimus. Vnde neq; ſenſus ait moueri, ſed agere. Hoc ergo proprie eſt actio, ſeu operatio. Quare & de diuinis dixit qđ ſine potentia ſunt actus, ſeu operationes. Motus autem, ſicut diſciplina, quæ eſt habitus mutatio ſm partem ad perfectum ab imperfecto. Inter hæc autem ſunt cogitatiui motus, ſeu actus: & ſi quid eſt his ſimile: qui quidem neq; proprie motus ſunt. Neq;. n. mutatio eſt habitus vel vlla ex parte actio, neq;. n. ſimiliter habet in omni parte temporis: neq; coaceruatus eorum eſt ab habitu progreſſus: ſed alia ante aliam ꝓpoſitio, & extremum concl'o. Neque ergo ſimpliciter motus tale quid, neq; ſimpliciter actio: niſi actionem proprie quis diuiſerit in coaceruatam, & indiuiſibilem & in diuiſibilem. Vnde & prius cogitationem quoq; vtriuſq; ſimul motum eſſe dicebat: Sed & cogitatio ſm vnumquemq; terminum coaceruatam habet applicationem, & eſt vnumquodque, vt quod cognoſci poſsit accipere, quod ĩ motu, naturali dico, non contingit. Et ſi. n. ſit coaceruatum vnumquodq; eorum, quæ prius tradita ſunt: ſed non omnino finem quoq; naturalem talem eſſe contingit, ſicut ĩ ijs, quæ ſm locum mouentur, id quod intercedit, neque. n. grauium, neque leuium naturalis hic finis. Huius ergo actio eſt quodammodo & cogitatio. Sicut ergo amplior eſt actio motu, ſic motus paſsione. Q. enim patitur & mouetur quodammodo, non. n. ſine motu paſsio eſt. Q. autem mouetur non omnino & patitur, non. n. paſsio eſt & ſm locum motus. Pati enim ad agendum habito reſpectu dicitur. Agere autẽ eſt ſm qualitatem mutare. ex qualitate. n. agere, & pati, ergo eſt ſm qualitatem moueri, & mutari. Quare ſi motus quidem eſt in tribus p̃dicamentis, q̃titate, qualitate, vbi: pati autẽ ſolum in qualitate: in plus ergo motus extenditur, quam paſsio: actio autem ꝗ̃ motus. Aliqua etiam ratione eadem ſunt, eo quod quædã eſt actio motus: quidam aũt motus paſsio. Non vt genus autem actio de motu prædicatur: neq; motus de paſsione: ſed vt vox æquiuoca. Eorum autem paulopoſt, vt dixi, differentiam oñdet. Nunc autem, perinde ac eadem ſint, dicit quodammodo, & à quo mouetur, & patitur, ꝙ patitur. His autem omnino, vt eiſdem, vſus eſt, & quod aliqua ratione eadem ſint, vt diximus, & ipſe conſuetudinem ſequens, his, vt eiſdem, vſus eſt. Itaq; & ſuperius, vbi dicebat animam eſſe cauſam, vt vnde principium motus, dicebat eam eſſe alterationis cauſam: eſſe. n. cauſam ſenſus: eum autem eſſe alterationem: alteratio autem paſsio. Tanq̃ ergo in ſenſu eadem ſint agere & mouere, & pati de patiendo, quomodo fiat, dicit. Q. enim patitur, inquis, ab agente patitur. Ad ſe. n. inuicem referuntur agere & pati. In Phyſica autem oſtenſum eſt, quod id, ꝙ alicuius actu actiuum eſt, agit in id, quod patitur, quod potentia eſt id, quod agit. Si autem, ꝙ patitur, cum nondum actu ſit ſed potentia, hoc fit ab actiuo, ꝙ ipſum actu tale eſt: ſm aliquid quidẽ à ſimili patietur: potentia enim agenti ſimile eſt patiens: ſm aliquid autem à diſsimili. Eſt. n. actu diſsimile. Potentia enim aliquid eſſe, & actu, diſsimile. Poſtquam autem paſſum fuerit, eſt ſimile. Finis. n. huic quidem eſt agere. Patienti autem, vt aſsimiletur, quod patitur, agenti, eouſque. n. calefaciens calefacit, quod potentia quidem eſt calidum, actu vero frigidum, donec, ac ipſum eſt, calidum ſimiliter fecerit.

Poſtquã

Poſtquam autem ſimile fuerit, ab eo non amplius patitur. Nihil enim à ſimili patitur. Si enim lucernæ lumen à lampade patitur: ab ea enim extinguitur: ſed tamen vt à diſſimili patitur. Tanq̃ enim defectus ab exceſſu patitur. Si enim duæ lampades eiuſdem poteſtatis fuerint: à ſe nihil inuicem patientur.

Tex. 55. *Diſtinguendum autem & de potentia, & de entelechia, ſeu perfectione & actu.*

Diuiſionem facturus patiendi & agendi, & eorum differentiam oſtenſurus, dixit.n. Nunc interea, perinde ac idem ſit pati, & moueri, & agere dicimus, diuiſionem oportere facere dicit potentiæ, & entelechiæ. Potentiæ .n. nomine in ſenſu vſus eſt, & eorum ſoluit dubitationem, quam mouit: cur ſenſus non ſeipſum ſentit. Sed & ſenſum diuiſit in eum, qui eſt potentia, & in actum, eodem mō quo & ſentire. & hoc.n. dici duobus modis oſtendit. Qm̃ ergo non eſt ſimplex nomen potentiæ: in vniuerſum de potentia, & entelechia, i. actu diſtinguere inſtituit: & quonam à ſeinuicem differant: & qđ eſt eorũ vnumquodq;: & quot modis eſt, id quod potentia. Per quæ ſimul oſtendet, ꝙ ſenſus non eſt, quæ eſt ſm actum, alteratio, nec motus. Neq; enim, ꝙ quomodocunque potentia eſt, in actum mutatum alteratur. Quo huculq;, tanquam ſic habeat, vſus eſt, ꝙ nondum diuiſum ſit, quot modis eſt, quod eſt potentia.

Nunc enim de eis ſimpliciter dicimus.

Simplr. .i. indiſtincte & indefinite, de potentia, & entelechia ſeu actu dicimus, neſcientes eorũ differentiam, & quid vnumquodq; ſignificat, & quot modis dicitur. Nunc autem inquit, qm̃ eo, quod eſt potentia, in ſenſu paulo ante vſus eſt: eo aũt quod actu eſt, & actu, in faciendo, & patiendo. Omnia.n. pati ait, ab eo, ꝙ eſt actiuum, & actu eſt. Vel nunc dixit, vſq; ad factam ab eo diuiſionem eius, ꝙ eſt potentia, & eius, quod eſt actu.

Eſt.n. ſic ſciens aliquid, vt ſi dicamus hominem ſcientem, quòd homo eſt ex ſcientibus, et ſcientiam habẽtibus. Eſt autem, & vt iam dicimus ſcientem, qui habet grammaticam.

Diſtinguit id, ꝙ eſt potentia, & oſtendit eſſe duplex. Quod.n. natura aptum eſt, & quod poteſt habitum ſuſcipere potentia tale dicimus: vt hominem potentia ſcientem dicimus, ꝙ ipſius natura eſt ſcientiæ ſuſceptiua. Iuxta ꝙ ſignificatum materiam quoq; potentia dicimus. & potẽtia præterea dicimus, ꝙ iam habet habitum, & ſm eum non operatur. Muſicus.n. quando non operatur, potentia muſicus dicitur. Hæc eſt autem potentia, quam prius dixit primam entelechiam, in qua aiam quoq; eſſe oſtendit. Eſt.n. in confinio primæ potentiæ, & ſecũdæ actionis. Quare & vtroq; nomine appellatur, & quænam ſit vtriuſq; eius, quod eſt potentia, differentia diſtinguit, aperte dicens.

Vterq;.n. horum non eodem modo potens eſt, ſed ille quidem, quòd tale genus eſt, & materia: Hic vero, quod, ſi velit, potens eſt contemplari, niſi quid externum prohibuerit,

Tex. 56. *Ille autem iam contemplans, & qui eſt entelechia, ſeu actu, & qui proprie ſcit hoc A. Vtrique ergo primi ſecundum potentiam ſcientes.*

Homo.n. cõiter ſciens dicitur, quod hominis natura eſt ſcientiæ ſuſceptiua. Hoc enim illi ſignificat genus, & materia, pro eo quod eſt, Ipſa hominis natura, & ipſum ſubm. Genus.n. dicit, & ſubiectum ſm hoc ſignificatum, & materiam potentia diximus. Omnis.n. materia potentia illud eſt, cuius eſt materia, ꝙ poſsit ipſum ſuſcipere. Aliud aũt ſignificatum eius, quod eſt potentia. dicitur in eo, quod iam habet habitum, & non operat, ꝙ volens operari, operari poſsit, niſi quid prohibuerit. quare & hic quoq; eſt potentia. Qui vero præter id, qđ habitum habet, agit quoq; ſecundum habitum, hic iam entelechia eſſe dicitur. Scientiam aũt ſm actum oſtendit, eo quod addidit hoc A. Hic enim eſt qui ſecundum grammaticam operatur, qui dicit, vel ſcribit hoc A.

Sed ille quidem per diſciplinam alteratus, & ſæpe ex cõtrario habitu mutatus: hic vero ex eo quòd habeat ſenſum vel grammaticam, non operetur aũt, ad operandum alio mō.

Exemplo oſtendit, quidnam dicti modi differant, eius ꝙ eſt potentia: ꝙ ille quidem, ſm primum potentiæ ſignificatum qui eſt potentia ſciens, ad hoc, ꝙ habeat, quod poteſt, per diſciplinam alteratus, & ſic ſæpe per contrarium habitum mutatus, ſciens fit. Vel.n. ab ignorantia in cognitionem mutatur: vel à falſa opinione in veram. Quorum primum quidem à priuatione in formam eſt mutatio: & eſt generatio, & non alteratio. Alteratio.n. eſt mutatio à formato ad formatum, eodem manente ſubiecto. Hæc eſt ergo alteratio. Ipſe autem, qui nunc vſus eam, quæ ex eo, quod potentia, ad id, qđ actu eſt, mutationem alterationẽ dixit, hoc corriget, & definiet, de quonam proprie alteratio dicitur. Eum autem, qui ex eo, quod ſenſum, vel ſcientiam habeat, non operetur autẽ, ad operandum procedit, in quo ſm erat ſignificatum eius quod eſt potentia, non per alterationem, nec per mutationem fieri dicit: ſed alio modo ex tali potentia actum fieri. Similiter & in eo q habet ſcientiam, ſed nõ operatur, & in eo qui ſenſum. Alio aũt modo, dicens, quod non magis alienus ſit talis, ſed ſolum operationem aggreditur. Cum ergo duplex ſit, & quod potentia, & quod actu eſt: quicquid potentia quidem eſt, ad alicuius abſentiam potentia eſſe dicitur: qđ autẽ actu eſt, ad præſentiam actionis. Quod.n. potentia primum eſt, ad habitus, & actionis abſentiam dicitur: Secundum autem ad abſentiam actus.

Non eſt autem nec pati quidem ſimplex: ſed hoc quidem quædam à contrario corruptio: illud vero ſalus potius eius, Tex. 57.
quod eſt potentia, ab eo, quod eſt entelechia ſeu actu, et ſimili: ſic vt potentia habet ad entelechiam & actum. contemplãs enim fit, quod habet ſcientiam: quod non eſt alterari Fit enim incrementum ad ipſum, & ad entelechiam & actum: vel alterum genus alterationis.

Poſtquam diuerſa ſignificata diuiſit eius ꝙ eſt potentia, & eius quod actu eſt, nunc vult oſtendere, ꝙ ne pati quidem ſimplex eſt: pro eodem accipiens pati, & alterare, vt ipſe paulopoſt declarabit. Poſtquam.n. dixiſſet, quod id, quod ab eo, quod eſt potentia, diſcit, & ſcientiam accipit, ab eo quod actu eſt, & doctrina prædito, vel eiuſmodi, pati dicendum eſt: poſtquã, inquam, hoc dixiſſet, intulit vel non eſſe alterationem, vel eſſe duos alterationis modos, idem dicens, Pati, & Alterari. Duplex ergo pati eſſe dicit, hoc quidẽ, ꝙ ad corruptionem ducit, ꝙ etiam proprie eſt paſsio, & alteratio: illud vero, ꝙ ad perfectionem, ꝙ non proprie paſsio dicitur, neq; alteratio, ſed potius generatio. Et, vt paucis dicam, cum duplex ſit id, ꝙ eſt potentia: ſiquidem ex eo, ꝙ eſt ſm potentiam quod erat, id quod ſecundum habitus in operationem mutatur, nullo modo eſt alteratio, neque paſsio: ſiquidem alterari dicitur, cuiuſmodi eſt, quod albeſcit, vel nigreſcit, ꝙ manens ſecundum ſubam & idem ſubiectum ſm paſsioam qualitatem habet mutationem: ex contraria enim qualitate in contrariam mutatum, corrupto habitu mutatum eſt. Q. autem ex eo, quod habet habitum, ſed non operatur, ad operandum mutatur:

mutaẽ: non ſm aliq̄ qualitatẽ habet mutationẽ, neq;.n. alla qualitate corrupta, in aliam mutatum eſt: ſed eodẽ habitu manentes ſolum actum aſſumpſit. Neq;.n. domus ædificatorem alterari dixerimus, à non ædificando ad ædificandum mutatum: vel geometram, qñ theoremata aggreditur. Quæ ergo eſt à ſecũdo potentia, ad id, ꝙ ſm actu eſt, mutatio, clarum eſt, ꝙ ne mutatio q̃dem poſſit exiſtimari. vel ſi alicui placeat eã quoq; alterationem vocare, alterum inquit hoc fuerit genus alterationis & non, ſicut ex conſuetudine dr̃: hoc autem eſt mutatio, quæ fit ſm paſſiuas qualitates, qñ ex contraria qualitate in qualitatem contrariam mutatur, quod mutatur, eodem manẽte ſubiecto. Quæ autem ex eo, ꝙ eſt prius potentia, ad id, ꝙ ſm eſt potentia, primus autem actus, mutatur, ſi ex contraria quidẽ in contrariam mutatur, eſt alterario. Vt qñ quid fit ex calido frigidum, & ex albo nigrum. Potentia.n. eſt contrarium, quod contrarium. Qñ autem ex priuatione in formam fuerit mutatum: eſt hoc generatio, & non alteratio. Vt qñ ex non homine fit homo, & ex non igne ignis, & in ſimilibus. Vel ergo ne hoc quidem proprie eſt alterario, ſed ſimpliciter generatio: Vel duo fuerint modi alterationis, & quæ ex priuatione eſt in formam mutatio, & quæ ex contrario in contrarium. Eſt autem, quæ ex contrario in contrarium eſt mutatio, generatio quædam, & corruptio, & ſimplr gñatio: vt in lib. de Generatione dictũ eſt. Corruptio quidem eius, ex quo mutaẽ: Generatio autem eius, in quod mutatur. Non autem nec pati quidem ſimplex: ſed hoc quidem quędam à contrario corruptio: illud vero potius ſalus eius, quod eſt potentia, ab eo, ꝙ eſt entelechia ſeu actu & ſimile. Vt autẽ quicquid ex eo, ꝙ potentia eſt, in entelechiam & actũ mutatur, pati & alterari. non autem ſic habet. Vnde & ipſe vſus eſt in omni, ꝙ ex potentia in actum mutatur, paſſionis nõie, idem eſt autem dicere, alterationis. Dixit.n. ꝙ hoc quidẽ eſt à contrario corruptio: corrũpitur.n. nigrum accidente albo: eſt aũt hoc, ꝙ eſt prius potentia. Eſt.n. potentia ꝯrium, quod ꝯriũ, qm̃ in id mutari ſua nã aptũ eſt: illud vero pſectio. Eſt.n. domus extructoris, & aliorum ſcientiis præditorum perfectio, ſm habitum operari. Cũ hic autem cõiter de omni, ꝙ eſt potentia, pati prædicauerit, hoc aũt eſt alterari: eo ꝙ conſuetudinis curam non habuerit, in horũ nominum dffa; de his ſigillatim & articulatim deinceps diſſeret: & dicet quid proprie eſt alteratio, & quid, quę non eſt penitus alteratio: vel vniuerſum hoc, ęquiuoca alteratio dicet, & quæ à nobis prius ſunt conſiderata. Poſtq̃ autem dixit hanc quidem mutationem à contrario fieri contrarium corrũpente: illam vero à ſimili: ſimilitudinis modum declarauit agentis, & patientis ſubiungens, Q. ſic ſimile, vt potentia habet ad entelechiam & actum. Q. quidem æquale eſt huic, Vt habitus ad propriam operationem. Ab habitu.n. procedens operatio ſic eſt ei ęqualis, vt proprium opus & propria operatio vnicuiq; cuius eſt opus. Sicut ergo ſimilis eſt domus extructiuo, vel geometrico habitui domus extructiua, & geometrica operatio: ſic ſimile ei, ꝙ actu habet, id quod habitum, à quo in actum producitur, hoc quidem agente, illo vero patiente. Qñ.n. & intelligere, & ſentire fit ſm imaginum aſſumptionem intelligibilium, & ſenſilium: idem fere eſt, ꝙ ſm actum intelligit, & ſentit, quod intelligibilia, & ſenſilia. Sic ergo ſenſus eſt potẽtia, quod ſenſile: & intellectus, quod intelligibile: vt habitus eſt ſimilis operationi proprie. Sicut ergo habitus præſenti actu & operatione propriam ſui eſſe perfectionem recipit, non corruptus nec alteratus: ſic & ſenſus, qui eſt potentia idem, quod ſenſile. Potentia autem, quod eſt ſecũdum habitum, à ſenſili, quod eſt actu, deducitur in actum, ſic ei aſſimilatus, vt ei natura aſſimilari datũ eſt. Sicut.n. ceram potentia dicimus, id quod annulum: fieri autem ab eo actu expreſſum, quod ille, non quod facta ſit cera, ꝙ annulus ſecundum materiam: ſed qđ expreſſam eius figuram ſm ſuperficiem accepit: ſic & in ſenſibus oportet intelligere, qñ eos fieri dicimus. ꝙ ſenſile: non quod albus fiat viſus, vel niger: ſed quod ſenſilium formas, quę poſſunt ſine materia cognoſci, in ſeipſis ſenſus admittant. Cum autem dixiſſet ſalutem eſſe talem affectionem ſeu paſſionem, & mutationem eius, ꝙ ſic potentia dr̃: declarauit qũo ſalus, ſubiungens: Cõtemplans.n. fit, ꝙ habet ſcientiam. Habitus.n. ſalus eſt propria operatio. Hi certe, qui ſm habitus operantur, eos magis ſeruant. Simul autem per hoc expoſuit, qũo illud dixit, vt potentia habet ad entelchiam & actum: & declarauit, de quali potentia, & entelechia dicit: ꝙ de ſecunda potentia, quæ eſt ſm habitum, & ſecundã operatione. ea.n. eſt perfectio, & ſalus operationis propriæ. ſicut contẽplatiui habitus, & ſciẽ perfectio, & ſalus, eſt ipſa contẽplatio. quod quidem vel non eſt alteratio: in ipſum.n. fit incrementum: vel alterum alterationis genus. Qui.n. habet ſciam, deinde eius operationes aggreditur, non proprie dici poſſit, eo ipſo, ꝙ illas operationes aggrediatur, pati, & alterari. Neq;.n. vlla in eo facta eſt mutatio: ſed ſolum perfectio, & habitus manifeſtatio. Vel ergo ea non eſt proprie alteratio: Vel ſi cui placeat eam quoq; alterationem vocare, alterum fuerit alterationis genus, & æquiuocũ: & nõ, ꝙ vulgo fertur, & dr̃ in ea, quæ eſt ſm locum, mutatione: quam quidẽ motum quoq; dicimus. Illud autem, {in ipſum.n. eſt incrementum,} eſt maxime huius ſuſceptiuum, ꝙ non fit huiuſmodi alteratio: ſiquidẽ alteratio, quidem, manente ſubiecto ſm eius ſubſtantiã, ſm paſſionẽ eſt mutatio, ex alio in aliud mutato eo, ꝙ præexiſtit: id autem, ꝙ in ſuam ipſius perfectionem procedit, in ſeipſum incrementum ſuſcipit, idem manens, & non ex alia forma corrupta in aliam mutatum.

Quare non recte habet ſi dicatur, id, quod prudens eſt, quando prouides, alterari: ſicut neque domus ædificatorem, quando domum ædificat.

Sicut.n. ædificator, qñ iam operatur, nullam ſm artẽ alterationem ſuſtinet: ſic neq;, ꝙ eſt ſcientia præditum, quando ſm ſcientiam operatur, neq; ſentiẽs qñ ſentit. Ab otio.n. & ceſſatione ad operationem eſt mutatio: non ex forma in formam, ꝙ facit alteratio.

Quod ergo ducit ad entelechiam et actum ab eo, quòd eſt potentia, iuxta id, quod intelligit, & prouidet, nõ doctrinam, ſed aliam cognominationem habeat, æquum eſt.

Hoc eſt, id, ꝙ iuxta ſecundam potentiam conſideratur, ſicut, quod prouidet, quando ad ſecundam operationem deducitur, non doceri dicatur ab eo, quod in operationem ducit. Nõ.n. diſcit ab eo, ꝙ ipſum mutat: hoc autem eſt ſcibile vel ſenſile. Non.n. quicquam ab eo patitur. Quare neque illud agit.

Quod autem ab eo, quod eſt potentia, diſcit, & ſcientiam accipit ab eo quod eſt actu, & quod docere poteſt, vel dicendum eſt non pati, vt dictum eſt, vel duos eſſe alterationis modos et eam, quæ ad priuatiuas fit diſpoſitiones, mutationem: & eam, quæ ad habitus, & naturam.

Hoc eſt, ꝙ ſm priorem potentiam, cuiuſmodi eſt

ſciæ ſuſceptiuum qualis eſt puellus, qui ab eo, qui eſt actu ſciens, ad habitum prouehitur. Poſtq̃ autem dixit, quo habet, q̃ ex ſecundo potẽtia, in actum fit, mutatio; nunc dicit de ea, quæ ex priore potẽtia in prius actu fit, mutatione: cuiuſmodi eſt puellus, qui in ſcientiam deducitur. Quod itaq; ſic mutatur inquit ne pati quidem oĩno dicemus. Proprie.n. pati in his, q̃ corrumpuntur, dicitur, ſm conſuetum vſum, vel ſi quis hoc quoq; pati dicat, duos, inquit, eſſe modos dicendum eſt patiendi, & alterandi: partim quidem, qñ in priuationem mutat, à ſciendo ad neſciendũ traductum; quod eſt & proprie paſsio; qm̃ paſsio corruptio quædam eſt, & in deterius mutatio. Proprie enim patiuntur, quæ fiunt deteriora; & præterea qñ ex contraria forma in contrariam mutantur. & hic enim corruptio quædam eſt eius, ex quo fit mutatio, & ꝓpterea paſsio eiuſmodi eſt. Partim aũt, qñ in perfectionem & naturam .i. ad id, quod natura datum eſt, & quod ſibi natura ꝓponit, vt ſciæ ſuſceptiuum, qñ iam ſciam ſuſceperit, Qñ.n. ad id, quod natura inſitum eſt, mutatur, in perfectionem quodãmodo eorum quoq; mutatio eſt, & in ipſum incrementum; non ſimiliter autem ad id, ꝙ habet habitum. à priuatione.n. in habitum in his fit mutatio, non ab habitu in actum. Prius itaq; paſsionem diuidens hãc quidem dixit in his, quæ ex contrario habitu in contrarium mutantur, & ſic potentia dicuntur; illam vero in his, quæ ab habitu in operationem procedunt. Nunc autem non ſic, ſed ſecunda quidem ne paſsio quidem omnino eſt, neq; alteratio. Quare neq; motus fuerit, neque doctrina, quæ eſt ſm hoc, mutatio. Q, autem eſt in eo, ꝙ eſt prius potentia, dupliciter diuiſit; & in id, ꝙ eſt in priuationem mutare; quod quidem dixit proprie pati, & alterare: & in id, ꝙ eſt in habitum à priuatione; ꝙ neq; paſsio eſt, neque alteratio, vel æquiuoce.

Tex. 59. *Senſitiui autem prima quidem mutatio fit à generante, quando autem generatum eſt habet iam tãquam ſcientiam, & ſentire. Ac quod ſecundum actum quidem eſt, ſimiliter dicitur ac contemplari.*

Cum de ſenſibus dicere cepiſſet, & cõiter de omni ſenſu tractare ꝓpoſuiſſet: deinde dixiſſet, ꝙ ſenſus ſeo, ꝙ eſt moueri & pati, accidit; videtur.n. ſenſus eſſe quædam alteratio; & cum in vniuerſum dixiſſet de agente, & patiente vtrum ſimile à ſimili patitur; vel contrarium à contrario: huic dubitationi alteram dubitationem adiunxit, cur non propria ſenſoria appræhendit ſenſus; cum ſint ſenſilia? hanc autem ſoluens dubitationem dixit, ꝙ ſenſus eſt potentia, non actus. Quare quẽadmodum, ꝙ vri poteſt, à ſeipſo non vritur abſq; vſtiuo: ſic & ſenſus proprium ſenſorium non appræhendit, vtpote, qui extra ipſum operari non poſsit. Qm̃ ergo nihil ipſum à ſeipſo agit, neq; à ſeipſo patitur; ſenſus autẽ ſentit eo quod patitur; clarum eſt ꝙ ipſe ſeipſum non apprahendat, hoc eſt proprium ſenſorium, cum quo operationes exercet; quandoquidem neq; in ſeipſum poteſt agere. Dupliciter itaq; ſenſus eſt, inquit, hic quidem potentia; ille vero actu. ſiſr & ſentire. Patitur autẽ, quod patitur, inquit, ab actiuo, & eo quod actu eſt, lignum enim, quod eſt potentia, ꝙ ignis patiĩ ab igne, qui actu eſt. & diſcipulus, qui eſt potentia, quod præceptor, patitur à præceptore qui actu eſt. Prius quam ergo paſſum ſit, quod patitur, diſsimile eſt agẽte, Paſſum autem ſimile eſt. Eſt itaque vt ſimile à ſimili patiatur; eſt vt & à diſsimili. Si.n. quod potẽtia paſsiuũ eſt theorema, eſt agenti diſsimile: Sæpe autem inquit & contrarium, Si autem iam paſſum, ſimile eſt. Hinc ergo qm̃ olno venit ad mentionem eius, quod eſt potentia, & eius quod actu, & augendi, & patiendi; vtriuſque diuiſionẽ fecit, & dixit duobus modis eſſe, ꝙ eſt potentia, & qđ actu eſt; & quod pati quoque dupliciter; hoc quidem corruptio à contrario; illud vero ſalus potius. Deinde dixit, quo ſe habet ſenſus ſecundum id, ꝙ eſt pati: quod à ſenſili quidem patitur, non ad corruptionem ductus, ſed perfectionem. Hæc ergo poſtquam dixit, nunc dicit quomodo ſe habet, & ſecundũ id, quod eſt potentia, & ſecundum id, quod actu eſt. Qm̃.n. duplex eſt, qđ eſt potentia; hoc quidem primum; illud vero ſecundũ: hoc quidem ſm ſolam aptitudinem abſq; habitu; illud vero ſecundum habitum citra operationem; dicit ꝙ ſenſitiuum potentia eſt ſecundum aptitudinem ſemen, & omnino animalis materia, Sicut.n. ſe habet nuper natus puellus ad hoc vt ſit grãmaticus; ſic ſe habet quoq; animalis materia ad hoc, vt ſit ſenſitiua. Quid ergo eſt, quod id, ꝙ potentia primum eſt, ad habitum deducit; hoc eſt, ꝙ potentia quidem eſt ſecundum, actu vero primum? Generans, inquit. In conceptione.n. deducitur aptitudo ad habitum. Sicut ergo puerum ad habitum ducit is qui actu grammaticus; ſic & ſemen, & omnino animalis materiam deducit ea, quæ in matre eſt, natura, ad ſenſum, qui eſt ſecundum habitum. Eſt ergo conceptio alteratio, & mutatio eius, quod natum ſentire aptum eſt, ad ſenſum, qui eſt ſm habitum. Poſtquam autem natus fuerit, iam habet habitum. Poſtquam.n. perfecte inſitus fuerit ſentiendi ſm omnem ſenſum habitus, ſtatim paritur. Sic.n. generatur animal cum habitu ſenſitiuo, Quæ ergo à potentia primo in habitum eſt mutatio, fit in conceptione ab ea, quæ eſt in generante natura. Ab habitu autem in actum mutatio fit à ſenſilibus & ideo, cum primum natus fuerit, ſi adſit ſenſile, id ſtatim appræhendit, Vnde & protinus vagit, in non conſuetum & frigidum aerem incidens, & non ſolum cum ambientis aeris contactu concertans, ſed & cum viſu luminis. Clarum autem, ꝙ ſicut ea ſentit, ſic, & ſi reliquorum ſenſuum ſenſilia inciderint, omnino & ea ſentiet ſonos dico, ſuccos, & odores. Sic itaque in ſenſitiua anima, & quod potentia, & quod actu eſt, & quæ ſm ea mutatio eſt ab aptitudine in habitum, is eſt qui generauit; ab habitu autem ad operationem, ſenſilia: qñ & ipſa adfuerint, & quæcunque alia quibus opus eſt ad eorum apprehenſionem. vt lumen quidem in viſibilibus, & perſpicuus, purus, & non caliginoſus aer: diuiſus autem in ſonis; & redolens in odorabilibus. Qm̃ autem & in rationali anima duplex eſt, & quod potentia eſt, & quod actu; quænam fuerit in ea quoque cauſa mutationis? Cum eſt ergo extra corpora, ab eo quidẽ, ꝙ potentia primum eſt, omnino ſeparata eſt, vt quæ ſit mens pura, & omnia intelligibilia habens ſm habitũ. Poſtquam autem in generationem decidit, ſicut, qui morbo, vel tempore, vel lotione ſcientiam mutauit, ex ſcientia in inſcitiam mutatur; & fit primo potentia ſciens, aptitudinem ſolam habens, non etiam habitum. Ad habitum autem à præceptore deducitur, vel etiam à ſenſilibus, ipſa quærens & inueniens, & per particularia ad vniuerſalia conſcendens. Poſtquam autem habitum comparauerit, tunc habet voluntatẽ, quæ eſt cauſa effectiua vt ab habitu in operationem mutetur, Quando enim eligit, aſſumit, quæ in ſe ſunt, rationes ad operationem: dico autem ſenſilis. Mens autem nullo externo opus habet; ſed ipſa ſeipſam producit. Huius ergo

cauſam

cauſam tradit, ꝙ ſenſus quidem alicuius particularis habet appræhenſionē, particulare autem aliquod corpus eſt. Merito ergo exterius eſt. Mens autem vniuerſalia appræhēdit. Vniuerſalia autem rōnes, ſeu definitiones. Hæ autem non exterius, ſed in ipſa ſunt anima. Mens itaque aliquo exteriore non eget, ꝙ eam perficiat. Dixit autem eam iam habere, vt ſcientiam, & ſentire: non quod aīalia, ſtatim ac generata fuerint, ſcīam habeant: ſed id quod in ſenſu duplex eſt volens oſtendere, & qđ eſt ſm habitum, & quod eſt ſm actum, eum qui eſt ſm habitum, ſenſum ſcientiæ præſentiæ ſimilem eſſe dixit. Exempli ergo gratia ſcientiam addidit, habet.n.ſenſus ſenſitiuam facultatem, quādam ſcientiam. Sicut enim, quod diſcit, per diſciplinam mutatum habet ſcīam: ſic & genitum ſtatim eum, qui eſt ſecundum habitum, ſenſum. Quod.n.eſt in illo diſciplina, in hoc eſt generatio. Si autem ſtatim ac fuerit genitum, habet eum, qui eſt ſecundum habitum, ſenſum: non per alterationem ergo fit ſentire ſecundum actum: ſicut neq; operari ſecūdum ſciētiam fit per alterationem, Et illud, Secundū actum, ſimiliter dicitur ac contemplari, ſicut & ſecundum potentiam ſentire, ſimile eſt ei, quod eſt, ſcire. Sic & ſecundum actum ſentire ei, quæ eſt ſecundum ſcientiam, contemplationi ſimile.

Sed hoc quidem ab illo differt: quod illius quidem operationis effectiua foris ſunt, viſibile & audibile. Similter au-
Tex.60. *tem & reliqua ſenſilia. Cauſa autem quod ſingularium eſt; qui eſt, ſecundum actum, ſenſus: Scientia autem vniuerſalium. Hæc vero ſunt in ipſa quodammodo anima. Quamobrem intelligere quidem, in ipſo eſt, quādo velit, ſentire autem non in ipſo. neceſſe eſt enim adeſſe ſenſile.*

Poſtquam dixit ſimile eſſe ſm actum ſentire ei, quod eſt contemplari: nunc dicit quanam ratione differat: ꝙ eius quidem, qui eſt ſm actum, ſenſus foris ſunt effectiua: externe.n. incidentibus ſenſilibus ſentimus: ea autem, quæ contemplari poſſumus, non foris ſunt. Deinde & cauſam addit, cur illa quidem exterius incidant: hæc vero non, ꝙ ſenſus quidem eſt ſingularium, ea autem per ſe ſeparatum ſubſiſtunt, quibus animal quoq; ad hoc, vt ſit, opus habet. Eo.n. ꝙ illis opus habeat, ſenſus animali datus eſt. Scientia autem ea, quæ ſunt vlīa, appræhēdit. Vniuerſalia autem, inquit, ſunt in ipſa quodammodo anima. Exacte autem illud, Quodammodo, adiecit: vel quia illud in ipſa, vt in aliquo loco: ſicut & ipſe in iis, quæ deinceps ſequuntur, dicit. Et recte q animam locum formarum eſſe dicunt: nō proprie autem illud, videlicet, In loco, ſed ſm proportionem, & cōuenientiam, vel quod etiam vniuerſalia in ſingularibus ſubſiſtant: qñ autem vt vniuerſalia & cōia accipiuntur, ſunt in anima. Eis.n. communiter ſuum eſſe eſt in intelligenda eorum cōmunione. Intelligentiæ autem in aīa. Intelligere autem in ipſo dixit, ſed non in ipſa; hoc eſt in eo quod habet animam.

Similiter aūt hoc habet & in ſenſilium ſcentiis, & propter eandem cauſam: quòd ſenſilia ſingularium ſint, & externorum.

Non ſolum, inquit, ſenſus, qui circa particularia, & ſenſilia verſaẽ, externis præſentibus opus habet, vt agat: ſed & eæ quæ circa ſenſilia verſantur ſcientiæ, cum in ſeipſis non habeant, vt poſsint operari qñ velint, ſed & iis opus eſt, ſicut & in ſenſu, exterius adeſſe id, circa qđ eorum verſetur operatio. Ipſe.n. circa ſingularia, & externa: & quæ ſeparatim ſubſiſtunt, verſantur: vt Politicus: Mechanicus: &, vt ſemel dicam, particulares artifices. Eorum.n. ſcientia eſt circa ſingularia, vt Politicus conſiderabit, añ hic ſit exercitus Imperator aſſumendus. & ædificator, an ſit hoc lapide vtendum. Horum autem, quæ ſunt particularia, conſideratio ſcientiæ eſt, videlicet, & non ſenſus. Vniuerſalis ergo ſm artes conſideratio in his eſt. Quæ autem ab artibus circa ſingularia ſit contemplatio, non amplius in his. Materia.n. & inſtrumentis opus eſt.

Sed de his quidem aperte dicendi fuerit quoq; occaſio poſtea. Nunc autem tantum definitum ſit, quòd, cum non ſit Tex.61.
ſimplex, quòd potentia dicitur, ſed hoc quidē, vt ſi dicamus puerum poſſe exercitus ducem eſſe: illud vero, vt eum, qui eſt in ætate: ſic habet ſenſitiuum.

Qūo vniuerſalia contemplari in nobis ſit, & quomodo actiuus intellectus particularia appræhendit, nunc differt de his conſiderationē. De his.n. in tertio libro dicit. Cur autem eius, ꝙ eſt potentia, & eius ꝙ actu eſt, diuiſionem fecerit, nobis in memoriam reducit: nempe vt oſtendat, qūo dicantur animalia, qñ non ſentiunt, ſenſum habere potentia. iuxta ſecundā.n. potentiā, quæ de iis, qui actum iam habent, prædicatur: de quibus nec pati, nec alterari proprie dici poſsit. in ipſum.n. eſt incrementum & non in contrarium mutatio, vt dixit.

Quoniam autem eſt innominata ipſorum differentia: de Tex.62.
his autem definitum eſt, quòd ſunt alia, & quomodo alia: neceſſe eſt vti eo, quòd eſt pati, & eo quòd alterari, vt proprijs nominibus.

Qm̄ vtitur eo, quod eſt pati, & eo, qđ eſt alterari, vt propriis nominibus, in ſenſu, qui eſt ſm actum: dixit autem, qđ nec pati, nec alterari ſentire eſt: cauſam, cur his nominibus, in eo, ꝙ eſt ſentire, vtitur, dicit. Qm̄, inquit, eſt innominata harum facultatum dr̄ia: neq;.n. propriis nominibus diſtinctam habemus vtrāq; facultatem: ratione autem didicimus, quænam ſit harum facultatum differentia: neceſſe eſt, vt vtamur in his eo, quod eſt pati, & alterari, vt propriis nominibus: quia vt dicebam, non ſunt in vſu, quæ ſint illis impoſita nomina.

Senſitiuum autem potentia eſt, vt ſenſile iam actu, quemadmodum dictum eſt.

Quia dicturus eſt ſenſitiuum pati à ſenſili: non ſine iuſta ratione præſumit, potentia ſenſitiuum eſſe vt ſenſile eſt actu. hoc aūt prius dixit etiam, qñ quærebat an ſimile à ſimili patitur, an diſsimili. Potentia aūt eſt ſenſitiuum vt ſenſile, iuxta ſecundam potentiam, neque.n. paſſum, nec à contrario habitu mutatum, ei aſsimilatur, ſed eius forma ſuſcepta. Neque enim albus fit ſenſus, ſenſilis forma ſuſcepta (quare nec pati, nec alterari proprie dicitur) ſed formæ rationem in ſe cognitiue ſuſcipiens. Sicut.n. ceram dicimus id eſſe potentia, ꝙ annulus: eo ꝙ ab ipſo paſſa id fit, ꝙ ille actu, non ipſius materia ſuſcepta, ſed ſolum forma: ſic & ſenſus à ſenſilibus paſſus ipſorum formas in ſe impreſſas incorporaliter habet. Differt autem, ꝙ cera quidem ipſa fit formę materia, quæ eſt in annulo: Senſus autem non fit ſenſilis materia, ſed ipſi illius forma cognitiue imprimitur. Habet autem ſenſus aliquid plus quam cera. Cera enim & ſi ſit materia formæ, quæ eſt in annulo, non tamen per totam ipſam formam ſuſcipit, ſed in ſuperficie. Senſitiua vero facultas per totam vitalem formas ſenſilium imprimit.

Patitur itaque, cum non eſt quidem ſimile: Paſſum autem aſſimilatur, & eſt quale illud.

Poſtquam dixit ſuperius quomòdo dicitẽ pati, ꝙ patitur à ſimili & à contrario: hoc etiam ſenſui quoq; ac-

commodat, ꝙ antequam quidem paſſus ſit à ſenſili, nó eſt ei ſm actum ſimilis, ei autem ſimilis, eo modo, qui ſæpe dictus eſt. Cum autem propoſuiſſet de omni ſenſu cóiter dicere: ſenſitiuæ animæ definitionem tradidit, ꝙ ipſa talis eſt potentia, qualia ſunt ſenſilia actu eius, quæ eſt ſecundum operationem, ſenſitiuæ animæ, tali videlicet exiſtente operatione, qualia ſunt ſenſilia. Si autem eſt eiuſmodi: ſenſitiua fuerit anima ex neceſsitate inſeparabilis: ſiquidem eſt facultas, per quam, ꝙ eam habet, ſenſilibus aſsimilatum, eo quod ab eis quodammodo patitur, & alteretur, ea appræhendat.

Tex. 63. *Dicendum eſt autem ſecundum vnũquẽq; ſenſum de ſenſilibus primum. Dicitur autem ſenſile tribus modis. Quorum duos quidem per ſe ſentiri dicimus; vnum autem per accidens. Duorum autem, hoc quidem proprium eſt vniuſcuiuſque ſenſus: illud vero omnium commune.*

Poſtquam rationem tradidit, & ſenſitiuam facultatẽ definiuit, ꝙ eſt potentia, id quod ſenſile, & dixit quod nó paſſa quidem à ſenſili eſt diſsimilis: ab eis autem paſſa, fit illis ſimilis: tranſit ad ſeparatim dicendum de vnoquoque ſenſu: qm̃, ſicut iam dixit, in quibus, ꝙ cóiter prædicatur, non eſt genus, ſed vox æquiuoca, non eſt ſufficiens communis definitio ad rei naturam nobis ſignificandam, ſed vniuſcuiuſq;, ꝙ ab æquiuoca voce ſignificatur, ſeorſum oportet definitionem tradere: quã neq;, quæ eſt generum definitio ad ſingulas ſpecies cognoſcendas ſatis eſt. Vniuſcuiuſq; autem ſenſus definitionem traditurus, prius de vnicuique ſenſui ſenſilibus tractat, pp ſæpe dictam rõnem; Deinde de ipſis operationibus: & ſic de facultatibus. Quæ ſiuerit autem quiſpiam, cur non ante cõem ſenſus definitionem prius de ſimpliciter ſenſili tractauit. Dico ergo, ꝙ huius ſimul definitionem compræhendit in communi ſenſus definitione; vbi elementorum ſenſum eſſe dicebat per ſe vel per ea, quæ eis accidunt. & rurſus, cum dixit, ꝙ actu ſenſile, hoc eſt potentia ſenſus: & quod ſenſitiui effectiua foris ſunt ſingularia, intellectui autem in ipſo, & vſr. Per hæc ergo omnia, quid eſt ſimpliciter ſenſile, ſignificauit: ꝙ ea, quæ elementis accidunt: ꝙ particularia; ꝙ ea, quibus ſenſus ſm actum ab eis patiens aſsimilatur, qui prius erat eis potentia ſimilis. Porro & hic de vnicuique ſenſui ſenſilibus ſeparatim dicturus, prius q̃dam tradit diuiſionem omnium in vniuerſum ſenſiliũ, quot modis dicantur: vt quę ſunt proprie ſenſilia, à ſenſilibus per accidens, quæ neque propria ſunt ratione ſenſilia, ſeparans, de his verba faciat: ne & illa incidant, & doctrinam perturbent. Tribus ergo modis, inquit, dicuntur ſenſilia, Senſilium, n, alia quidem ſunt per ſe ſenſilia: alia vero per accidens. Et eorum quæ ſunt per ſe, ſenſilium, alia quidem ſunt communia ſenſuum. alia vero vniuſcuiuſque propria. Vniuſcuiuſque ergo ſenſus ſunt propria ſenſilia, quæ illi ſoli ſubſunt, vt viſui quidẽ colores; auditui ſoni: olfactui autem vapores: guſtui vero ſucci ſeu ſapores; tactui, quæ ei ſunt coordinata, caliditas, humiditas, frigiditas, ſiccitas, reſiſtentia ſeu repercuſsio, grauitas, & ſimilia. Propria autem ea dicuntur ſenſilia, ꝙ nulli alij ſenſui ſubſunt: neque, n. viſus vaporis, vel ſuccos, vel tangibilia apprahendit, neque vllus alius ſenſus, quæ ſunt alij ſenſui apprehenſibilia, apprehendit. Hæc ergo ſunt propria ſenſilia. Communia autem ſenſilia dicit eſſe quinque: motum, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Ea autem omnium dicit eſſe cõia: non ꝙ vnũquodq; eorum omnibus ſenſibus ſubſit: ſed quod vnumquodq; pluribus, & nó vni, quædam autem ſimul omnibus. Magnitudo, n. eſt cõe ſenſile viſus, & tactus. Videmus, n, magnum eſſe hominem, vel magnum montem. & tangentes quoque ſentimus, magnam eſſe, vel paruam molẽ, quę ſubiicitur, vel interuallum. Si autem ſonum quoque dicimus magnum ſentire, vel paruum hic ſm conuenientiam & proportionem magnitudo accepta eſt, non proprie. Magnitudinem. n. nunc dicimus continuam eſſe ex cõibus ſenſilibus. Magnus autem ſonus eſt qualitatis intenſæ, vel remiſſæ declaratiuus. Quare exile, vel vehemens magis proprie in ſonis dicere conuenit. Figura autem cõe eſt & ipſa ſenſile tactus, & viſus. Figuram autem dico, non quod hic eſt triangulus, vel circulus: hoc. n. eſt rationis dicere, Figura eſt, quæ ab vna linea compræhenditur, vel tribus, vel quotcũq; illæ fuerint, ſed quod ſimpliciter eſt quidpiam circũſcriptum. Omnis autem circũſcriptio fit ſm aliquam figuram. Itaque & irrationalia, cum in paruam terræ altitudinem, & leniter accliuem inciderint, ad tranſeundum conſcendunt: vt quæ ſciãt, ꝙ ſit circũſcripta magnitudo, & quod trãſire poſsint, cum autem in valde altum, & arduum, & præcipitem locum caſu venerint, ne tranſire quidem tẽtant: vt quæ ſimul magnitudinem ſentiant, & figuram. Quare & ipſius formæ & figuræ exilis quædam, & obſcura eſt eis perceptio, Eas itaque vias fugiunt, quæ in acutum vel concauum ſunt figuratæ: eligunt autem planam, & quæ in recta eſt. Numerus autem cõe eſt omnium ſenſiliũ. Videmus. n. quinque fortaſſe eſſe homines. Sed & palpantes hoc ipſum ſcimus. Atque audientes ſcimus, plurium, vel pauciorum, vel vnius vocem eſſe, quæ ad nos peruenit. In his autem dubitauerit quiſpiam, quomodo Ariſt. dicens numerum eſſe cõe ſenſile, non ſolum aliis aduerſatur Phis, ac ipſi rerum operationi, ſed ſibiipſi. Cum. n. in Phyſica dixiſſet tempus eſſe numerum motus: enumerare dixit ſolius eſſe mentis. Nihil enim inquit, poteſt numerare, præterquam aia, & aiæ mens. Qũo ergo illic ſolam mentem numerum dicit appræhendere, hic autem ſenſum? Dicimus ergo ipſam quidem numeri formam mentem appræhendere. Senſus autem nón, vt tm̃ numerum, appræhendit, ſed ſimpliciter vt cum, ꝗ plures contineat: vel vnitatẽ & vt minorem, vel multitudinem, vel maiorẽ. Mens eſt autẽ, quæ per ſenſum, numeri quoq; formam cognoſcit. Q. autẽ auditus quoq; hũc numerum appræhendit, clarum eſt. Aures pernicum ſtrepitus quoq; pulſat equorum, inqt ille, Scit. n. eas, quæ acceſſerunt voces, plurium eſſe quã vnius. Q. autem guſtui quoq;, & olfactui ſenſilis eſt numerus: clarũ eſt. Sentit. n. & odoratus differentes odores vt qñ bene olens, & male olens vapor ſimul acceſſerit. Sunt aũt & ſpecie differenses vel bene olentes, vel male olentes. Similr & guſtus, ſi miſceaſ abſiothiũ cum melle, vtrũq; ſimul ſentit. Et motus quoq;, & ſtatus ſunt oĩum ſenſuum cõia ſenſilia præter quam guſtus. Si. n. ex eodem loco ad nos ſonus peruenerit: ſentit id conſtitiſſe, ꝙ ſonat. Si aũt nó ex eodem, ſed & alius ex alio; ſentit moueri. Et in vaporibus ſimiliter. Tactum quoq; manifeſtũ eſt ſentire, id quod moueſ, & quod ſtat. Sentit certe corpus ꝙ eſt in aqua, ea vel cõſiſtente, vel diffluente. Nũquid aũt & guſtus, ſi guſtabile prætercurrit ſenſorium, ſentit motum, vel ſtatum? Siquis ergo virgam melle vnxerit: deinde eam per os circũferat: apprehendet ſuccum non ſtantem. Q. ſi quis huius cauſam tactũ eſſe dixerit, non guſtum; non magnopere contendimus. Eſt ergo numerus oĩbus quidem ſenſilis. Status

autem,

autem,& motus præterq̃ guſtui,reliquis. Figura autem & magnitudo tribus: viſui, auditui, olfactui. Per accidens autem ſunt ſenſilia. Per ſeipſum.n. viſus appræhendit colorem vel figuram: Per accidens autem, ꝙ hoc eſt Socra. Eſt.n. intellectus ſubſtantiarum appræhenſiuus. Vniuſcuiuſq; autem propria ſenſilia ſunt reliquis per accidẽs ſenſilia. Viſo.n. aliquo flauo, vt arbore, quæ ſtyrax dicitur, dicimus. Vidi aliquid bene olens. Per accidens.n. bene olens me videre dico. Et olfacta ſtyrace, dico me flauum olfeciſſe. & ſi ſonuerit argentum dico me argentum audiuiſſe: vel album, audiuiſſe. Similiter & ſi fuerit lignum, ꝙ ſonat. Et in omnibus ſimiliter. Guſtato.n. melle, quiſpiam dicit flauum guſtaſſe. Hæc ergo ſunt omnia per accidens ſenſilia: & ſunt vnicuique ex alijs ſenſilia. Quæ ſunt itaq; propria ſenſilia, & quæ cõia, & quæ per accidens, dictum eſt. Quõ autem ea à ſeinuicem diſcernantur, & quæ ſint ea, q̃ vnicuique figuram & characterem præbeant, ſciemus cõtextum perſequentes. Sciendum autem, ꝙ quæ viſui, & auditui, & guſtui ſubiecta ſunt, ſenſilia, communibus à conſuetudine nominibus appellata ſunt. Viſus quidem, colores: auditus autem, ſoni. Guſtus vero, ſapores vel ſucci. Quæ autem tactui, & olfactui ſubiecta ſunt, nõ amplius communibus nominibus appellata ſunt. Si.n. tangibilia, vel odorabilia dicas, non eſt eorum denominatio. ſed, eorum habitudinis, quæ eſt ad ſenſum. Sicut & ſi in reliquis viſibilia dicas, vel audibilia, vel guſtabilia. Sed neq; vaporum nomine vtemur proprie in odoratu. Vaporis.n. ſunt & qui ex aqua aſcendunt, ſed non odorabiles. Vni quidem odoratui quædam oppoſitio contrapoſita eſt, quæ eſt ſm bene olẽs: quæquidem, vt dixi, proprie impoſitum commune nomen non habet. Similiter neque, quę tactui ſubiectæ ſunt, plures oppoſitiones: calidum, frigidum, ſiccum, humidum, durum, molle: & reliquæ.

Dico autem proprium, quòd non contingit alteri ſenſui ſentire. et circa quod non contingit decipi: vt viſus colorem: auditus ſonum: guſtus ſuccum.

Propria ſenſilia ab aliis diſcernit, ꝙ non alij ſint ſenſui ſenſilia: ꝙ neq; cõia, neq; quæ ſm accidens ſunt ſenſilia, habent. illorum.n. plus vno appræhendimus. Ac de cõibus quidem ſenſilibus clarum eſt: De his autẽ, quæ ſunt ſm accidens, ꝙ non ſolum; viſo hoc albo, per accidens ſentimus, ꝙ eſt Soc. ſed & audita voce, rurſus per accidens ſubſtantiam cognoſcimus: & non ſolum viſu cognoſcimus hoc lignum, vel aliquid eorum, quæ bene vel male olent, ſed & odoratu. Poſtquam.n. talem odorem ſenſimus, etſi non cõſpexerimus, ſubſtantiam ſcimus, ex qua odor eſt, & colorem. Similiter & guſtu cognoſcimus ſubſtantiam: vel tactu. Guſtu quidem, ꝙ eſt mel, vel quid tale. Tactu autem, panem, lapidem, carnem: & ſimilia. Hæc eſt ergo vna eorum, quæ ſunt proprie ſenſilium, & communium, & eorum, quæ ſunt ſm accidens diſtinctio. Alia vero, ꝙ circa propria quidem ſenſilia ſm naturam habentibus ſenſibus, & ex quibus locis appræhendi ſua natura apta ſunt ſenſilibus admotis, circa ea non falluntur. At circa ea, quæ ſunt cõiter ſenſilia, & per accidens, fit deceptio. Neq;.n. ſi ægri fuerint, nec præter naturam ſe habuerint ſenſus, neque ſi à ſuis ſpatiis, & interuallis ſeiũcta fuerint ſenſilia, appræhendunt: Nec ſi conſulto, & de induſtria ſita ſint. Neque.n. à tergo poſitos videt viſus colores, ſed q̃ ſunt anterius. Ita.n. ei natura datum eſt. Sed neq; anteriora à quouis interuallo: ſed qñ & ea adfuerint, & prætereà lumen. Circa cõia autem ſenſilia fit error & quæ ſunt per accidens. Hoc.n. albo eminus conſpecto, ꝙ albũ quidem eſt, ſcimus: vtrum autem lapis eſt, vel lignum, vel quid eiuſmodi, ignoramus, & ſæpe erramus, aliud pro alio exiſtimantes. Et voce quidem audita, eo autem nõ viſo, ꝙ vocem edit, circa locum erramus, vnde vox eſt. Atque locus quidem eſt eorum, quæ ſunt ſm accidens, ſenſilium, vt deinceps oſtendemus. Præterea autem & circa figuras fit error. Itaq; &, quæ ſunt rectilinea, eminus aſpecta rotunda eſſe videntur: & quæ angulos habent, angulis carere. Sed & quæ ſunt rotunda, rectilinea eſſe videntur iis, qui ſm ipſam lineam eminus ſe applicant, quod fit in luna dimidio orbe cæſa. Lineam itaq; ꝙ eſt illuminatum, à non illuminato diſcernentem, rectam exiſtimamus, cum ſit rotũda. Sed & quidpiam, ꝙ mouetur, videntes, ſtare putamus, qñ procul fuerit: & quod ſtat, moueri. Vt qñ nauigantes terram moueri putãt: ſeipſos autem ſtare. Similiter & magnitudines, quæ quominus, & eminus apparent, non ſe nobis ſimiliter exhibent, Neq; per aerem, & aquam. Maiora.n. apparent, quæ per aquam. Sed & circa numerum fit error. Pluribus itaq; ſimul canentibus auditis, propter ſimilitudinem vnam vocem eſſe putamus: & quæ ſunt procul diſcreta, vnita ſæpe ducimus.

Tactus autem plures habet differentias. Sed vnuſquiſq; quidẽ de his iudicat: et nõ fallitũ quòd color, neq; quòd ſonus: ſed quid eſt quòd eſt coloratũ, vel vbi vel quid eſt, quod ſonat, vel vbi. Talia ergo dicuntur vniuſcuiuſq; propria.

Non ſicut guſtus ſuccorum ſolum eſt appræhenſiuus: & viſus colorum: & olfactus odorum: & auditus ſonorum: ſic & ſenſilia tactus licet vno noĩe complecti. Vnuſquiſq;.n. aliorum ſenſuum circa vnam oppoſitionem verſatur. Viſus.n. circa album, & nigrum, & quæ interiecta ſunt. Guſtus autem circa dulce, & amarum, & quod intercedit. Odoratus vero circa bene olens & male. Auditus autem circa ſonum grauem, & acutum. Atqui tactus circa plures oppoſitiones verſatur, quæ non poſſunt ſub vnam cõem oppoſitionem reduci. Leuia.n. & aſpera appræhendit: dura, & mollia: grauia, & leuia: frigida, & calida: humida, & ſicca: quæ quidẽ ſub ſe inuicem non ſunt. Vnde deinceps dubitabit, nũquid ne ſenſus quidem tactus eſt, vel ſi etiam eſt ſenſus, non vnus eſt, ſed plures: ſiquidem alij quidem vnam oppõnem appræhẽdunt: ipſe aũt plures. Sed & plures habet dr̃ias tactus, quarum appræhenſiua cauſa eſt. Non propterea autem huius magis q̃ aliorum, alienum eſt iudicium. Sed vnuſquiſq; ſenſus ſimiliter iudicat de ꝓpriis, nec in eis fallitur. Illud.n. {Sed vnuſquiſq; de his iudicat,} de oĩbus dixit ſenſibus: non de ſolo tactu: ſed eius eſt deceptio circa illa, quibus propria ſenſilia accidunt. Non.n. circa id, in quo color, eſt deceptio: ſed circa id, in quo color eſt: neq; circa ſonum, ſed circa id, ꝙ ſonat: quæ ſunt ſenſilia per accidens.

Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Talia.n. nullius ſunt propria: ſed omnibus communia. Etenim & tactui aliquis ſenſilis motus eſt, & viſui. Per ſe itaque hæc ſunt ſenſilia. Tex.64.

Poſtquam de propriis ſenſilibus dixit, nunc dicit de communibus. Communia autem hæc dicit, ꝙ nullius ꝓprie, ſed omnium ſunt communia. Omnium autem dixit, non ꝙ ea quinque ſint quinque ſenſibus ſenſilia: non.n. vnumquodq; eorum omnibus ſenſile eſſe videtur: ſed quod hæc quidem omnibus. illa vero pluribus, vt iã diximus. Poteſt.n. magnitudo ſm conuenientiam,

& proportionem in odoratu quoque accipi, & guſtu. Sunt.n.& hi proprie magnitudinis appræhenſiui: ille quidem in odoribus: hic vero in ſuccis: etſi non nouit in his conſuetudo nomen magnitudinis.

Tex.65. *Secundum accidens autem dicitur ſenſile, vt ſi album ſit Diares. Per accidens enim hoc ſentit, quoniam huic albo accidit, quòd ſentit.*

Poſtquam dixit de proprie ſenſilibus, dixit autem & de communibus: nunc dicit, & de his, quæ ſunt per accidens, In hæc enim tria ſenſilium diuiſionem fecit. Dicitur autem hic Diares fuiſſe amicus Ariſto. Eius itaque feruntur ad eum epiſtolæ. Album ergo, quod in hoc eſt, per ſe quidem videt viſus; per accidens autem quod eſt Diares nouit. Quędam autem exemplaria habent, Diaris filius.

Quare etiam nihil patitur, quatenus tale, à ſenſili.

Propria quidē ſenſilia à cōibus ſenſilibus, & iis quæ ſunt ſm accidens, diſtinxit: quod circa illa quidem error non accidat: circa hæc autem nonnunquam accidat. In collo.n.columbæ, & in eiuſmodi, quæcunq; habent variorum colorum mixtionem, varietas, & mixtio, & quæ eſt radium, quædam eorum habitudo, quod ea alias aliter appræhendantur, & decipiamur, cauſa eſt. Nunc autem ab iis, quæ ſunt per ſe, ſenſilibus, ea quæ ſunt per accidens, diſcernit. Ab iis.n.quæ ſunt per ſe inquit, ſenſilibus patiuntur ſenſus. Non ita autem & ab iis, quæ ſunt ſm accidens. Et quod propria quidem ſenſilia agant circa ſenſus, clarum eſt. Quod autem & cōmunia, hinc manifeſtum eſt. Quod acutos enim habet angulos aliter agit circa viſum (eum.n.moleſtia afficit,) q̃ quod obtuſos habet angulos, & eſt magis planum, & carens angulis. Iam vero & circa tactum perſpicuum eſt, quod non ſimiliter agunt diuerſæ figuræ, ſed aliter quæ acutos habet angulos, & quæ obtuſos, vel nullos. Similiter & in motu, & ſtatu. Neq;.n. ſimilem affectum ſuſtinet auditus, ſonum qui mouetur, vel qui ſtat, audiens. Similiter & odoratus fit quidā diuerſus ab iis affectus, quāuis eorum proprietates oratione exprimere non poſſumus. Sed & tactus aliquem alium affectuum patitur, cum mouetur tangibile: & alium qñ ſtat. Si.n. non ita eſſet, in fluante ſtantes fluuio, cum vna ſit aquæ continentia, & eodem modo, quatenus aqua eſt, agit in tactum, non ſimul ſenſu perciperemus qđ mouet, & ſi ſtat, quod ſtet. Et ex hoc ergo clarū eſt, quod fit ob hæc ſenſui diuerſus affectus. Neq; vero dicēdum eſt, quō ſe habet & in numero. Diuerſum.n. affectū patimur, cū plures, q̃ cum vnum audimus. Vnde & à vocum multitudine commouemur, & concutimur. Quod quidem non eueniret, niſi à multitudine aliquid pateretur auditus. Sed & duos colores vidētes, & ſi ſint ſimiles, viſu aliter afficimur. Et hoc fit manifeſtū, ſi duabus ſimul lucernis viſus ſe applicet. nā & hic viſus dimouet, & excutit in ſenſilium appræhenſione. Atqui hoc nō pateret, ſi vnitum eſſet, quod duarum lucernarum ignitum eſt, ſed & pluriū. Vnde autem & multitudinē tactu appræhendimus, vel guſtu, niſi ab ea diuerſum affectū patiamur? Niſi quiſpiam ad hoc cōtradixerit, quod tactus, qñ ſentit multitudinem, nō aliū patitur affectum. Sed quia per vniuerſum corpus tactiua eſt facultas, plures ſunt partes, q̃ appræhendunt ea, quæ appropinquarunt: & ſic imaginatio, vel rō potius colligit, quod ſunt plures, q tetigerunt. Nunquid autem hoc ipſum cōtingit & in viſu? Cum.n. alij viſus viſibili aliter ſe applicant, accidit vt cum facultas, quæ iudicat, ſit circa corpus diuiſibilis, & diuulſe ac diuiſim viſibilia appræhendat, confundatur vis imaginatiua, q̃ plures ſimul typos non poteſt admittere. Quare non alium affectum ſenſus ſuſtinet. Oportet.n. ſi non imaginatio confundenda ſit, vnum & continuum ſenſus affectum ad eam tranſmitti. Præterea autem & magnitudo aliquid agere videbitur & in viſum, & in tactum. A maiore enim colore, vel maiore calido magis congregantur, vel diſgregantur ſenſoria: Tactus itaq; & viſus vel tantam habet magnitudinem, vel in tāta eſt magnitudine: ſi quidem ſub eo, quod eſt in minori ſimiliter magnitudine albo. At qui quatenus album, vel quatenus calidum ſit, magis aget magnum paruo: multum pauco. Sed ad hoc dixerit, quiſpiam, quod cum denſæ ſunt facultates, firmiores, & validiores ſūt, atq; adeo ſeipſis potentiores euadūt: vt in grauibus clarum eſt: coeūtes quidem certe grauitates grauiores fiunt q̃ qñ erant diſiunctę. Qñ ergo in maiore fuerit ſubiecto color: etiam ſi idem qualitate fuerit, magis aget confirmatus, & validior effectus à ſimilium cohærentia, & continuitate. Quod & in igne quoq; fit. Si plus.n. fuerit, magis vrit. Sciendum autem, quod cōia ſenſilia à proprijs ſeparata ſenſilibus in ſenſus nihil penitus agunt. Neq; ſunt oīno appræhenſibilia: ſicut figuram viſus nō appræhenderit, ſi, quod figuratum eſt, coloris expers fuerit. Sed neq; tactus, ſi nullam, ex ſimplicibus qualitatibus habeat. Et in reliquis ſimiliter. Quare videri poſſint & ipſa eſſe ex iis, q̃ ſunt per accidens, ſenſilibus, per alia.n. ſui appręhenſionem præbent. Sed dico, ſi, quæ ſunt per accidens, ſenſilia, propter hoc ipſum in ſenſus nihil agunt: ab his aūt ſenſus patiuntur, non fuerint.ſ. per accidens ſenſilia, ſed ſecundario quidem fortaſſe ſenſilia, verūtamen per ſe. Et ſicut nō, qm̄ ſine lumine vel perſpicuo, vel eo quod intercedit, non agunt propria ſenſilia circa ſenſus, propterea ea eſſe dicimus per accñs ſenſilia: ſic & ſi cōia ſine proprijs non agant, qm̄ cum illis oīno ſunt, & agūt ſm hoc & eius ſenſilia fuerint circa quos agunt. Quare ſi quis ſenſus ab his non patitur, ei non fuerint ſenſui ſenſilia, niſi ſm accidēs. Quæſiuerit autem quiſpiam ſi quę ſunt per accidens ſenſilia, ſunt ſubſtantiæ, eas autem ſola rō cognoſcit, inſtrumēto ſenſu vtens: quā ob cauſam etiam oīno per accidens ſenſilia dñr: qui fit, quod canis dominū cognoſcit: & aſinus præſepe: & ſi quid aliud eiuſmodi in irrationalibus vř? Dico quod non, vt ſubſtantias, hæc cognoſcunt: ſed vt tales figuras, q̃ ſenſui amicæ, vel infeſtæ fuerint: eiſq; adhærentia typos in imaginatione cognoſcūt. Si aūt in irrationalibus quoq; eorum ſenſus eſt: figurarum dico: & numerorum: & reliquorum; diſcernunt enim, quod ſibi aptum eſt. & conueniens ab alieno: & qđ mouet appetendum perſequunť: ſicut & multitudinē ſentimus, & numerū: & hinc quoque quiſpiam, quod ea ſint per ſe ſenſilia, confirmabit. Agūt .n. circa irrationalia aīalia: Neq; n. ab eis cognoſcerentur. Illa.n. nihil per accidens ſentiunt: qm̄ neq; rōcinari poſſunt. Quæ.n. ſunt ſm accidens ſenſilia, in ſenſus nihil agunt, & rōne opus habent, quæ ex aliis ratiocinando colligat. Sed & locus eſt, per accidens ſenſilis, ab eo.n. nihil patiuntur ſenſus. Neq;.n. formam loci apprehendit ſenſus, niſi vt figuras, idq; non propter ſe, ſed eo qđ in loco eſt. Quare & hic quoque eſt ex ſenſilibus quæ ſunt ſm accidens. Quod autem cōia ſenſilia non ſunt per accidens ſenſilia, ſed per ſe, eſt & logice hoc modo oſtēdere. Si.n. figura & magnitudo, & numerus, & motus, & ſtatus ſunt ſenſilia. (neq;.n. ſunt intelligibilia: Quæcūq;.n. ſunt, vel intelligibilia ſunt, vel ſenſilia). Si ergo

non

non intelligibilia ſunt, q̃ dicta ſunt, ſunt ſm ſe ſenſilia, Si autem ſenſilia, oportet eſſe ſenſum, qui ea apprehendat. Q.n.eſt ſenſili, ſenſu eſt ſenſile. Si ergo neque vllus alius ſenſus ea p ſe appræhẽdit: neq; vllius ex quinque, ſunt propria ſenſilia: quid reſtat niſi vt vel oĩum, vel plurium ſint cõia? Si.n. neque his per ſe, neq; alijs ſecundum ſe fuerint appræhenſibilia, ne fuerint quidem penitus ſenſilia. Atqui nec ſunt intelligibilia. Neq; ergo ſenſilia fuerint, nec intelligibilia, ꝙ fieri nõ poteſt. Præterea autem & magnitudo in viſum quoq;, & in tactũ aliquid agere videbitur, à maiore.n. calore, vel maiore calido coguntur ſenſoria, vel diſiunguntur. Tactus & viſus vel tantam habet magnitudinem: vel in tanta magnitudine albo ſimiliter exiſtente. Atqui quatenus eſt album, vel calidum, magis aget.

Eorum autem, quæ ſunt per ſe, ſenſilium, ſunt propria proprie ſenſilia, & ad quæ vniuſcuiuſque ſenſus ſubſtantia natura eſt.

Quænam ſunt ſm accidens ſenſilia aperte declarauit. Ea nẽpe, quæ ſua natura non ſunt ſenſilia, inſunt autem iis, quæ ſunt per ſe, ſenſilibus. Albo autem accidera dixit Diaris filium. Non, ꝙ albo Diaris filius accidat: neque.n. ſubſtantia accidentibus accidit: ſed quod fortaſſe accidat hoc viſibile album Diaris eſſe filium. Quod autem nihil patiatur viſus à Diaris filio, quatenus Diaris eſt filius, ſignum eſt ꝙ per accidens eum viſus ſentiat. Cum autem ſint duplicia per ſe ſenſilia: hæc quidem cõia, illa vero vniuſcuiuſque ſenſus propria: vniuſcuiuſq; propria ea eſſe dicit proprie ſenſilia. cuius cauſam declarauit dicens. Et ad quæ vniuſcuiuſq; ſenſus ſubſtantia natura eſt. Si enim vniuſcuiuſque ſenſus eſſe eſt ad propria ſenſilia: hæc ſunt maxime ſenſilia. Ad aliquid.n. eſt ſenſus. Ad aliquid autem ſunt, quibus eſſe eſt vnicuique ſenſui. Et ea ſunt maxime proprie ſenſilia: viſui quidem ad viſibilia, auditui autem ad audibilia, & in reliquis ſimiliter.

Tex. 66. *Cuius ergo viſus eſt, hoc eſt, quod videtur.*

Poſtquam cõiter dixit de ſenſu, & ſenſilibus: & de vnoquoque ſenſu ſeorſum eſt dicere aggreſſurus: prius diſſerit de vnicuiq; ſenſui ſenſibilibus: & ante oĩa de viſui ſenſilibus: quandoquidem ante alios quoq; de viſu diſſeret. Deinde dicit quod id ꝙ viſus eſt appræhenſibile, color eſt: &, quod oratione quidem explicauit, vſitatum autem nomen non habet, cuiuſmodi ſunt Lampyres, & ſquãmæ, & quædã alia. Deinde definit, quidnã eſt color: nẽpe id, quod eſt motiuum eius, quod eſt ſecundum actum, perſpicui. Quoniam ergo in coloris definitione meminit perſpicui, docet nos quidnam ſit perſpicuum, ꝙ natura quædã eſt, quæ in pluribus ineſt, in aqua, in aere, in vitro, & in alijs, colorum tranſportatrix. quæ non præſente quidem luce, potentia eſt hoc ipſum perſpicuum, actu autem fit perſpicuum præſente lumine. Quoniam ergo lucis meminit, de ea prius verba facit. Cuius ergo viſus eſt, ſubaudiendum appræhenſiuus, hoc videtur.

Viſibile autem eſt & color, & quod licet quidem oratione dicere, eſt autem ſine nomine. Clarũ autem erit progreſſis id quod dicimus. Quod enim viſibile dicimus, color eſt.

Poſtquam dixit, ꝙ, cuius eſt viſus apprehenſiuus, & circa quod ipſa facultas operatur, hoc eſt viſibile, deinceps ſubiungit, quænam ſunt viſibilia: & color, & quædam alia, quæ commune quidem nomen non habent, oratione autem explicantur. De quibus in progreſſu dicet: vt ſunt lampyres: capita piſciũ: ſquãmæ: oculi echinorum: teſtæ marinorum: quæ in luce quidem non videntur, ſed in tenebris. Neque enim eis color eſſe videtur, quod in eis igneum quid apparet in tenebris. Eſt enim coloris proprium in luce videri. Quod autem eſt in eis igneum, in luce non videtur. Quod enim viſibile eſt, color eſt.

Hoc autem eſt, quod in eo eſt, quod eſt per ſe viſibile. Per ſe autem non ratione, ſed in ſeipſo cauſam habet, quòd ſit viſibile.

Cum dixiſſet in progreſſu nobis apertum fore, quænam ſint ea innominata, quę viſibilia eſſe dixit. trãſijt ad dicendum de colore, ſed vt de viſibili. id ergo eſt, inqt color, dico autem viſibile, quod in eo ineſt, quod eſt p ſe viſibile. Per ſe autem viſibile, dicit ſuperficiem. Quõ autem per ſe viſibile ſuperficies, ipſe explicauit. Nõ.n. inquit, ſic per ſe dictum eſt, vt rõne per ſe.i. definitione. In demonſtratiuo.n. dicit. Per ſe eſſe, vel, quod in ſubiecti definitione adſumitur, vt animal & rationale in definitione hominis: ea.n. per ſe homini inſunt: vel cuius in definitione ſubiectũ aſſumitur: vt in ſimitatis definitione, naris. & in definitione paris, & imparis, numerus. Ea.n. per ſe numero inſunt. Dicimus.n. parem eſſe numerum, qui in duas partes ſcinditur. imparem autẽ numerum, qui in duas partes diuidi non poteſt. Similiter ſimitatem eſſe concauitatem in nare. Non ſic autem, inquit per ſe viſibile ſuperficiem: ſed vt, quæ in ſe habet cauſam, vt ſit viſibile. Id autem eſt color. Qui.n. in ſuperficie color eſt, id eſt viſibile: & eum viſus apprehendunt. Neq;.n. appræhendunt eum, qui eſt in profundo, colorem. Perſpicuos.n. lapides videmur quidem videre per vniuerſum profundum coloratos, ſed viſu fallimur. Eo.n. quod ſunt perſpicui lapides, per pfundum tranſeunt viſus, vel colorum operationes. Per ſolum autem colorẽ, qui eſt in ſuperficie, lapides apprehẽdimus: & propterea videmur eum quoq;, qui eſt in profundo, colorem vidiſſe. Huius autem ſignum eſt, ꝙ ſi vitri, vel perſpicui lapidis vna ſupficies colorata fuerit, totũ corpus nobis videatur per profundum eſſe coloratum. Et ſi ad non coloratam ſuperficiẽ aſpexerimus, ipſa quoq; eiuſdem nobis coloris eſſe videatur, cuius & colorata, & ſi illo colore colorata non fuerit. Vitreorum itaq; ſpeculorum externam ſuperficiem plumbi colorem habere putamus. Et interius colorata procula toto corpore colorata eſſe videntur, vtpote ꝙ viſus per perſpicuum extremam ſuperficiem videant, & illius colorem apprahẽdant. Quid igiẽ, dixerit quiſpiam, in perſpicuis lapidibus non videmus, ſi quẽpiam alienum colorem interiectum eſſe contigerit, vt q̃ in electro intercipiuntur, culices? Porro & in alijs perſpicuis lapidibus, ſi quẽ alienum colorẽ in profundo in aliqua eſſe parte contigerit, fit nobis ſenſilis. viſu itaq;.ſ. appræhendente colorem, q eſt in pfundo, ſic euenit, vt fiat diſtinctio eius qui interiectus eſt, alieni coloris à reliquo. Dico ergo, qđ ſi ſit quidem, qui eſt in profundo in aliqua parte pſpicui lapidis, alienus color acrior & vehementior, qui, qua ſenſum magis feriat, q̃ is, q eſt in toto lapide, color: appræhendunt eũ viſus propter eam, quæ eſt in lapide, pſpicuitatem. Sed ſi ſit imbecillior, non fit eius appræhenſio. Sunt.n. quædam gẽmę aperte perlucidæ, vt ſardiæ, & quædam aliæ, coloratæ: non per profundũ, ſed quę in profundo ſunt albæ: quę quidem ad profundum vſque eodem colore coloratæ eſſe videntur, nempe, ꝙ viſus profundũ non appræhendat. In quibus aũt interiectus apparet alienus color, eo ꝙ imbecillior color eſt,

qui eſt in ſuperficie, non impediuntur viſus, quominus appræhendant eum, qui eſt in aliqua profundi parte, profundiorem colorem. Si itaque vitri exiliore, & non ſatis copioſo colore tincti alteram ſuperficiem nigro profundo illueris, totum tibi nigrum videbitur. Atqui non totum eſt nigro coloratum. Quare & ſi in gemmis tráſlucidis coloratam profunditatem cernere videmur: non reuera quidem profunditatem, & ſi colorata fuerit, ſed ſolam ſuperficiem appræhẽdimus. Quẽadmodum.n. & ſi viſus per aerem vel aquam permanentes, qui interiecti ſunt colores vident. (qui enim in quouis ſunt tráſlucido, colores vides) eorum quidem certe, quæ videntur, non pertingit ad profundum vſq; viſus, ſed ſecundum ſolam ſuperficiem ea appræhendit. Sic & tranſlucidis lapidibus contingit propter eã, quæ in illis eſt, perſpicuitatem, quando non totus lapis à vehementi aliquo, & efficaci colore occupatus fuerit; qui interiectus incidit color, videtur, propter lapidis perſpicuitatem. Ipſe quidem, qui videtur color, ſecundum ſolam partis ſuperficiem, in qua eſt, videtur, non autem vniuerſum profundum. Quoniam ergo, qui in ſuperficie color eſt, id eſt viſibile: propterea ſecundum ſe viſibile ſuperficiem dicit, vt quæ ſit ſubiectum eius, ꝙ eſt per ſe viſibile.

Tex.67. *Omnis autem color eſt motiuus eius, quod eſt. ſecundum actum perſpicuum. Et hoc eſt eius natura. Quapropter non eſt viſibilis ſine luce. Sed oĩno vnuſquiſq; color in luce eſt viſibilis. Quare de luce primum dicendum eſt, quid eſt.*

Hæc fuerit coloris definitio, ab accidente, & ꝓprio ipſum declarans, non à ſubſtantia. In libro.n. qui eſt de ſenſibus, & ſenſilibus, eius definitionem, quæ eſt à ſubſtantia, tradidit. Dicit ergo colorẽ eſſe motiuum eius; quod eſt ſecundum actum perſpicuum. i. illuminatum. Quod.n. nõ eſt illuminatum, eſt potentia perſpicuum. Motiuum autem, pro eo quod eſt perſectiuum. Eſt.n. eius lux quoque perfectiua, quatenus ipſum perficit, & actu perſpicuum reddit. Perfectiuus vero eſt eius & color, quatenus per traiectitiam eius facultatem ad operationem deducit. Apparatur.n. ipſum & quodammodo diſponitur à colore, qui ipſum quodammodo ſubigit, & comprimit, vt natura ſubigi citra vllum affectum poteſt, idq; viſui tradit. Sed lux quidem eius eſt perſectiua, quod eſt potentia perſpicuum. Ipſum.n. perficit, & actu perſpicuum reddit. Colores autem ſunt perſectiui eius, quod eſt ſecundum actum perſpicuum. Ipſum autem perficit, non quatenus eſt perſpicuum, ſed quatenus, quod ſecundum actum eſt, perſpicuum, eſt potentia traiectitium, & colorum annunciatiuum. Poſtquam ergo colores adfuerint, actu fit tale. Si ergo color eſt motiuus eius, quod eſt ſecundum actum, eſt perſpicuum: quod autem ſecundum actum eſt perſpicuũ, eſt illuminatum: & per eius motum videre euenit: propterea ergo ſine lumine non videntur colores. Neceſſe eſt itaque ei, qui de viſibilibus dicturus eſt, vt de luce diſſerat, eo ꝙ ſunt colores viſibiles. Poſtquam autem dixit colorem eſſe motiuum eius quod eſt ſm actum perſpicuum: ꝙ actus perſpicui lux eſt, declarauit, ſubiũgens. Quapropter non eſt viſibilis ſine luce. Non viſibilis autem. ſ. color, perſpicui.n. actus lux eſt. Color autem motiuus eſt eius, quod eſt ſm actum perſpicuum. Qm̃ ergo ei, qui de viſibilibus eſt diſputaturus, de lumine neceſſario dicendum eſt, Primum, inquit, dicamus de lumine, ſed qm̃ lux perſpicui actus eſt: antequam de luce verba faciat, de perſpicuo diſſerit.

Eſt igitur aliquid perſpicuum. Perſpicuum autem dico, quod eſt quidem viſibile: non per ſe autem viſibile, vt ſemel dicam, ſed per alienum colorem. Tex.68.

Cum iam dixiſſet ꝙ ſibi quidem propoſitum eſt de viſibilibus dicere: ad differendum autem de viſibilibus, de luce neceſſario dicendum eſt, ad dicendum vero de luce, de perſpicuo prius agẽdum eſt: de eo diſſerit. Perſpicui itaque differentiam ab aliis quoque viſibilibus, dico autem coloribus, tradidit, dicens viſibile eſſe perſpicuum, non propter proprium, ſed propter alienum colorem. Colorem autem dicit lucem. Eſt.n. veluti color perſpicui. Et nunc quidem ipſam colorem dicit. ꝓgrediens autem exactius dicit, Veluti colorem, Lux.n. eſt color. Perſpicuum itaque, inquit, quod per ſe non viſibile, ſed accepta luce, quæ alienus color eſt, ſic fit viſibile: luce autem vel ignis, vel ea quę eſt ex cœleſtibus ſole, luna, & aſtris. Dubia autem eſſe mihi videtur oratio. Videri.n. poſsit eſſe & viſibile perſpicuum, & nõ viſibile. Si.n. in olla, vel aliquo alio eiuſmodi vaſe, lucernã depoſueris, lumine per foramen ſurſum aſcendente: ſi in aerem, qui eſt ſuper foramen, per quem lucem emittit, ſuſpexeris: ipſum illuminatum non videbis niſi forte vel tectum, vel aliquod aliud corpus ſolidum eſſe ſuperius contigerit. Nam quantum in ſe quidem eſt, videri non poſſet. Nunquid ergo, ꝙ, qui in ipſo ſunt colores, appareant, eſt viſibile per accidens? Quod autẽ in particulari hoc exemplo diximus, hoc etiam in lumine ſolari eſt dicere. Nunquid autem, ꝙ ſolari lumini ſolida vndiq; corpora obuia fiant, propterea fit viſibilis, qui eſt circa nos, aer? Clarum.n. eſt, ꝙ quocũq; reſpexerimus, ſiue ſurſum, ſiue deorſum, ſiue oblique, & ad latus, vel cœlum, vel terram, vel aquam videmus. Quod ſi, vt in prædicto exemplo, in ſuperiorem locum reſpicere poſſemus, in quo ſolari lumini corpus ſolidum nõ occurrat: fortaſsis in ea parte non videremus illuminatum aerem. Sic ergo videbitur illuminatus aer, quãtum in ſe eſt, non eſſe viſibilis. Sed qm̃ apertę ſcimus, quando dies eſt, & quando nox, non alio ſenſorio, q̃ viſu iudicantes, nec nos ſolum, ſed & quæ ratione carent, animalia: ſpeluncas enim ſubeunt, & ex eis exeunt noctem diſcernentia, & diem: hac. ſ. ratione fuerit viſibilis illuminatus aer: & quemadmodum, qm̃ ſine lumine non eſt viſibilis, propterea nec viſibile ipſum dicemus: quãdo quidem neque quicquam aliud ſine lumine videri poteſt. Et non ſolum ſine lumine, ſed & eo, quod interiectum eſt, & perſpicuo opus eſt, ad hoc, vt ſint viſibilia: & ideo ſenſuum ſumptuoſiſsimum eſſe viſum dicebat Timæus, eo quod pluribus, quam alij, ad proprias operationes exercendas opus habeat: Sic etiam illuminatus aer in luce nõ videtur, niſi in ſolidum corpus lumen incidat, propterea ne viſibilis quidẽ fuerit. Si enim lux nihil eſt aliud, quam actus, & perſectio eius quod eſt potentia perſpicuum: lux autem nullo alio iudicatur, quam viſu: eſt videlicet illuminatus quoque aer viſibilis, quatenus eſt illuminatus, etſi aliis indiget. Lux autem non eſt aeris ſubſtantialis qualitas. Quare nec propter propriam qualitatem eſt viſibilis, ſed propter alienam, dico autem lucem colorem abuſiue appellauit, eo quod maxime viſibilis color eſt.

Eiuſmodi autem eſt aer & aqua: & multa ex ſolidis. Nõ enim, quatenus aqua, neque quatenus aer, eſt perſpicuum: ſed quòd eadem eſt in his vtriſque natura, & in æterno, quod ſupra eſt, corpore.

Non

Non.n.per ſolam aerem, & aquam videmus vt quæ perſpicuum habeant, ſed & per multa ſolida corpora; ſunt autem multa eiuſmodi. Vt gēmæ, cornua, vitrum, gypſum perſpicuum, & multa alia. Quare ſi in pluribus corporibus eſt perſpicuum, clarum, ꝙ non, quatenus aqua, vel aer, vel aliquid aliud ex perſpicuis, perſpicuũ habet. Si.n.ſecundum aliquid eorum eſſet perſpicuum, vt, ſi aer eſſet, non eſſet, quod non eſt aer, perſpicuum. Nunc autem ſunt perſpicua, & quæ non ſunt aerea. Similiter & in alijs. Quare eſt aliqua perſpicui natura, quæ in pluribus ſubſtantijs, & ſubiectis eſſe habet. Quemadmodum enim eſt humiditatis natura, vel caliditatis, vel omnis, vt paucis abſoluam, qualitatis: ipſæ autem qualitates, cum aliæ ſint præter ſubiecta, pluribus inſunt corporibus: ſic eſt & perſpicui natura, quæ eſt in pluribus ſubiectis, vt quæ ſit alia ab ipſis. In his autem vtriſque dixit, i. in aere, & aqua qm̃ eorũ alioqui meminerat, vt quæ ſint maxime perſpicua. Perſpicuitatis autem ait eſſe particeps, & qđ ſuperiorum corporum æternum eſt. Dicit autem ipſam ſphærarum effuſam latitudinem. Sunt autem omnes perſpicuæ. Videmus.n.quæ in primo mobili ſunt aſtra, per alias. Ipſæ ergo ſphæræ ſunt perſpicuæ. At non itidem & aſtra. Vnde & per interpoſitionem, ſui inuicem aſpectum auferunt. Hinc.n.ſolis eſt defectus, cum ab interpoſita luna eius lumen adimitur. Si autem eſſet perſpicua. non ſubter enim currẽs eius lumen obſcuraret & aliæ ſtellæ ſubter currentes interpoſitione, & cõgreſſu aliarum ſtellarum nobis aſpectum adimunt. Vnde clarum eſt, ꝙ non eſt in aſtris natura perſpicui.

Tex. 69. *Lux autem eſt huius perſpicui actus, quatenus eſt perſpicuum. Potentia autem in quibus hoc eſt, & tenebræ.*

Poſtquam dixit quid eſt perſpicuum, ꝙ viſibile quidem, non per proprium autem colorem viſibile, ſed p alienum: confert ſe ad dicendum de luce: & dicit lucem eſſe actum perſpicui, quatenus eſt perſpicuum, pro eo, quod eſt, eius forma, & perſectio. Cum.n.potentia perſpicuum, ſi lux acceſſerit, eique formam dederit, & ipſum perfecerit, ipſum actu perſpicuum effecerit. Eſt.n. in aere, & aqua, & eiuſmodi perſpicui natura, quæ ſi lumen quidem non adſit, non eſt actu perſpicua, neque .n. eius colorum aliquid viderimus. Si adſit antẽ lumen, habet propriam formam, & perſectionem. Si lux itaq; adſit per aerem quidem vel aquam videmus. Per terrã autem non vtiq;, vt quæ in ſe, ſ. potentia nõ habeat perſpicui naturam. Eorum autem, qui de luce dixerunt, hi quidem eã dixerunt eſſe corpus: illi autẽ incorporeum. Qđ lux nõ eſt corpus, neq; vero ex viſu per aliquorum corporum emiſsionem videre fit, oportet hoc ipſo probato ꝙ fieri non poſsit vt vel lux, vel viſua corpus ſint, ſic eã, quæ eſt Ariſt. de his exponere ſententiam: & deinceps, quæ ad eam ſpectant, dubitationes conſiderare. Si itaq; ſm̃ aliquorum corporum emiſsionem fit videre: quõ fieri poteſt vt ſimul ac ſuſpexerimus, ſimul & cœlum repente apprehendamus? Quomodo fieri poteſt, vt abſq; tempore tantum ſpatium moueat? Oſtenſum.n.eſt duorum Zodiaci ſignorum eſſe diſtantiam à terra vſq; ad cœlum. Quæ.n.à centro eſt, ſpatio æqualis eſt duorũ ſignorum ſexanguli lateri. Et triplus eſt ambitus ad diametrum. Eſt autem, ꝙ à centro eſt, dimidium diametri. Clarum eſt ergo, ꝙ cum vniuerſus diameter quatuor ſigna habeat, & præterea ambitus duodecim habeat, dimidiũ diametri duo habet ſigna. Quomodo ergo fieri poteſt, vt corpus tantum ſpatium moueatur? ipſe quidem motus omnium velociſsimus, dico autem primi mobilis, duabus horis ſextam vniuerſi partem, dico autem duo ſigna, mouetur. Quomodo ergo non eſt ab omni ratione alienum, vt quæ ex viſu corpora emittuntur, ipſo quoq; primo mobili velocius moueri præſumantur? Rurſus ſi per radios, qui ſunt corpora videmus: quando, cum ſuſpexerimus, quartam cœli partem videmus, oĩno neceſſe eſt, ꝙ viſus qui per aerem ꝓcedunt, vel trãſeant: & ſic corpus p corpus trãſiuerit (quod nequit fieri) vel ipſum ſecent, & ſi ſecant, non oporteret nos neq; cœlum, neque ea, quæ ſunt viſibilia, ſm̃ continuitatem videre: ſi quidem nõ per totum aerem procedunt, ſed ipſum ſecant: Clarum eſt ergo ꝙ partes viſibilium, quę ſunt ſub partibus ſecti aeris, videri nequeant. Et ſic nihil eorum quæ videntur, continuũ videmus, ſed diuiſum per partes. Præterea, quoniam ſuſpicientes quartam cœli partem videmus: ſi per corporeorum quorundam radiorum emiſsionem fit videre, neceſſe eſt, vt viſus eiuſmodi corpora ſtatuamus, vt à nobis ad cœlum vſq; pertingant, & eius quartam partem comprehendant: quod quidem abſurdum eſt, ex parua oculi parte, vel potius nõ toto, ſed ex pupilla, tanta corpora emitti dicere, vt quartam vniuerſi partem comprehendant. Sed ad hæc dicũt, ꝙ viſibilium fit occurſus ad viſus. Quædam.n.lumina ex cœleſtibus emittuntur, quæ quidem occurrentia viſui, ſui apprehenſionem præbent. Ad hoc dicimus, ꝙ ſi non ipſis cœleſtibus ſe applicat viſus, ſed luminibus, quæ ex ipſis exeunt: vnde ſciunt aſtronomi magnitudines aſtrorum: vnde motus: vnde diſtantias: vnde coitus & receſſus, & quæcunque alia de cœleſtibus demonſtrant? Tanquam.n. ipſas ſphæras apprehendant, ſic de eis demonſtrationes faciunt. Deinde ipſa quoq; lumina, quæ ex eis exeunt, neceſſe eſt vel corporea eſſe: vel incorporea: Si corpora itaque fuerint: iiſdem refellentur rationibus, quibus eos, qui lucem corpus eſſe dicunt, refellimus. Si autem incorporea, quiſnam vſus eſt viſuum emiſsionis, & occurſus? Si.n.incorporei omnino actus fuerint: etiam ſi nullus fuerit penitus occurſus, ad viſus vſque venient. Et ſic de viſu & lumine idem dicent, ꝙ Ariſt. vt paulo poſt ſciemus. Vt paucis autem complectar, ſi videre fit ſm̃ eam emiſsionem, quæ fit ex oculis: vel corpora eſſe neceſſe eſt, quæ emittuntur, vel lineas vt dicere videntur Mathematici. Sed ſi lineæ quidem fuerint viſus, qui exeunt: ſ. ſecundum ſigna viſibilia attingunt. Videre aũt fieri dicunt, ꝙ viſus viſibilia attingant: ſecundum ſigna ergo attingunt. Secundum ſigna ergo & viſibilia apprehendent. Magnitudines ergo non apprehendent, quod eſt abſurdum. Si autẽ corporea: vel eſſe perforatam circa pupillam corneæ partem neceſſe eſt: quod falſum: eſt enim continua: & poſtquam perforata fuerit, humores quoque ſtatim effunduntur: vel corpus p corpus tranſiret: quod & ipſum fieri non poteſt: vel p quoſdam poros ſeu meatus viſus exire neceſſe eſt. Sed ꝙ corpora quidem non ſunt poris ſeu meatibus prædita, in libro de generatione oſtenſum eſt. Et alioqui neceſſe eſt aliquas omnino eſſe magnitudines. & corpora in tunicis, quibus intercipiuntur meatus. Per illa itaq; nequaquam fieri poteſt, vt viſus procedant. Quare nõ oporteret videre pauimẽtum, ſeu quiduis aliud, ſecũdũ continuitatem: ſed aliquas quidem partes videre, aliquas vero non. Viſibilis enim partes, è quarum regione ſitæ ſunt magnitudines, quæ meatus intercipiunt, eæ vt videantur, nequaquam fieri poteſt. Nihil ergo ſecundũ

continuitatem

dubitationem, dico autem, cur non ſentit ſenſus proprium ſenſorium, cum ſit ipſum quoq; ſenſile. dicimus, inquam, q non eo modo ſenſilia ſenſus appræhendit, quo intellectus intelligibilia. Intellectus.n. quod cognoſci poteſt, ambiens, & compræhendens, ſuæ eſt operationis dominus, & à nullo impeditur, qñ vult propriam applicare operationem, in ſeipſo, vt dixi, habens intelligibilia. Ipſe.n. in ſeipſum conuerſus omnia videt. Senſus autem, q cognoſci poteſt, extra habet, & ideo non aliter cognoſcit, q̃ ad id, quod eſt extra, extenſus. Id autẽ eo fit, qm̃ non ſeparabiles habet operationes. neq;.n. ipſe in ſeipſum conuerti poteſt, vt qui in ſubiecto eſſe habeat proprio ſenſorio, & cum eo ſenſilia appræhendat. Iure ergo non põt ſenſus ꝓprium ſenſorium appræhendere. Si.n. cũ eo ſenſilia attingat eo quod in ipſo eſſe habet, & ſenſilia attingit, ſic ea appræhendit. Si autem proprium ſenſorium appræhenderet: ipſum vtiq; tangens, appræhenderet. Tangere autem ſine ipſo non poteſt. Ipſum ergo ſenſorium ſeipſum tangere neceſſe eſſet, & ipſum ad ſeipſum conuertere, Sed fieri nõ poteſt, vt qđ ſit corpus, ipſum ſeipſum tangat, neq; ergo ſenſorium, cum ſit corpus, ipſum ſeipſum tanget. Si autem non tetigerit, nec ſenſitiua, quæ in eo eſt facultas, ipſum apprehendet. Sic.n. ſenſilium fit appræhenſio, ſm̃ ſenſorij quidem attactum ad ſenſile, iudicium aũt, & appræhenſionem eius quæ in ſe eſt, ſenſitiuę facultatis. Hęc ergo vna cauſa eſt. Secunda autem, q opus habet interiecto aere, & ideo, cum lema eſt in oculo, non apprehendimus: neque eo qui interiectus eſt aere quomodocunque ſe habente, ſed illuminato. Quare ſenſus fuerit potentia, qđ ſenſile. Senſile aũt, quod aliquid agit in ſenſum, ad propriam operationem deducit. Quod autem agit, in id, quod patitur, agit. Quicquid autem patitur, mouetur: ſenſus ergo à ſenſilibus patitur, & mouetur. Si aũt ſenſus quidem eſt potentia: actu autẽ quod ſenſile: eorum autem hoc quidem agit: illud vero patitur. Quod ergo patitur, ſimile quidem eſt potentia ei quod agit: actu diſſimile. Soluta eſt ergo & prima dubitatio per ſecundam. Si autem ſenſitiuum, quod eſt potentia, patitur à ſenſili, & fit actu ſenſitiuum: patitur autem, quod patitur, à diſſimili. nihil autem eſt ipſum ſibiipſi diſſimile: nihil ergo ipſum à ſeipſo patitur. Merito ergo, quod eſt ſenſitiuum, ſeipſum non appræhendit, quoniam neque ipſum à ſeipſo patitur, dico autem vtrunque ſimul, ſenſitiuam facultatem cum ſenſorio. Et eſt hæc tertia, & maxime propria cauſa, q ſenſus propria ſenſoria non appræhendunt. Vtriſq; enim ſimul eſt appręhenſio, q ſi hoc eſt, q à ſenſilibus patitur: alterum ergo, quod agit, neceſſario eſſe debet. Quid vero? an non ipſi ſentimus nos ipſos calidius vel frigidius affectos, vel eiuſmodi aliquid à mala temperatura eorum quę ſunt in nobis, elementorum? Et, quando humor cryſtallinus caſu, vel affectu aliquo fuerit coloratus: eodem colore putamus, & aerem, & alia viſibilia eſſe colorata. Ad hoc autem pulcherrime dicunt etiã Medici, q nobis febricitantibus: vel in morbis refrigeratis, ſentimus non ipſos neruos ſenſitiuos, vel carnes calefactas, ſed ſanguinis & ſpiritus humores. Qm̃ ergo ſenſitiua facultas eſt primo in carnibus, & neruis: merito cum humores male temperati fuerint, ſpiritus, inquam, & ſanguis, & ſenſitiuis partibus appoſiti fuerint, eos tactu apprehendimus, quemadmodum aerem calefactum vel frigefactum tactu ꝑ appoſitionem appræhendimus. Quod ſi febris ipſa etiam ſolida attigerit: quoniam non æqualiter caleſcunt, ſed inæqualiter: ſunt omnino quædam partes, quæ ſm̃ naturam habent, vt ea appræhendant quæ ſunt affecta præter naturam. Neque enim fieri poteſt, vt ſit æqualis mala temperatura, tunc enim ad exitium & corruptionem deinceps tendit aĩal. Hæc eſt ergo conſenſus cauſa, & quod hoc verum, qui hectica, i. in habitum deducta, febre laborant, hoc autẽ eſt, qui in ipſis ſolidis febricitant, ſi æqualis in ijs fuerit mala temperatura per vniuerſa ſolida, nullum conſenſum accipiunt eius, q̃ in eis eſt, caliditatis, eo q æqualis ſit caliditas per vniuerſas partes: & non ſit hoc quidem quod agit, illud vero quod patitur. Quẽadmodum ergo neque qui à natura ad calidius temperati ſunt, hoc ipſum conſenſu percipiunt, q æqualis ſit per vniuerſum caliditas, idq́; etiam alioqui propter conſuetudinem: nã cum ij, qui ſunt in ventre & alijs cõcauitatibus, humores, ſm̃ naturam commoderationem habent, non ſentimus: quando autem præter naturam plus vel minus proceſſerint: tunc eorum conſenſum accipimus: quod ſm̃ naturam quidem habet animal, & voluptate, & dolore priuatum eſt. Quando autem id, quod eſt ſm̃ naturam, ducitur, eius quidem ipſius ſenſum habens, lętatur: ad id vero, quod eſt præter naturam, dolore afficitur. De humore autem, qui in oculo conſiſtit, quo ipſum videmus, & quo ſenſorio ſm̃ naturam habente eſt, non appræhendimus, præter naturam autẽ habente appræhendimus, nondum eſt per iam dicta ſolutum. Q. iam enim dictum eſt, ſoli tactiuo ſenſui conuenit. Atqui & guſtus, cum ſm̃ naturam habet guſtatiuum ſenſorium, non appræhendit ſuccum, qui ineſt humiditati, quæ eſt in ſenſorio. Cum autem præter naturam habet, appræhendit, ſicut in morbis, verbi gratia, amaritudinem, vel ſalſedinem, vel eiuſmodi.

Cum inſit ignis & terra, et alia elementa, quorum eſt ſenſus per ſe, vel ea quæ illis accidunt.

Elementa.n. habent qualitates: has quidem ſubſtantiales, & eorum completiuas: illas vero ꝑ accidens. Subſtantialium itaque elementorum qualitatem appræhenſiuus eſt tactus: vt caliditatis, frigiditatis, humiditatis, ſiccitatis. Hæ ſunt.n. qualitates, quę illis formam tribuunt. Earum autem, quæ per accidens illis inſunt, vt colorum, ſonorum, odorum, & aliarum, alij ſunt ſenſus apprahenſiui. illud autem, Per ſe, vel quæ accidunt Gręce, καθ' αὑτὰ, ἢ τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς, pro eo quod eſt, κατ' αὐτῶν ἢ τῶν συμβεβηκότων τούτοις. i. de ſe & ijs, quæ illis accidunt, recto vſus pro genitiuo. Frequens autem eſt huiuſmodi vſus. Iiq́; duo ſcopuli, hic ad cœlum peruenit vſq;, pro eo qđ eſt, horum duorum ſcopulorum.

Eſt ergo manifeſtum, quòd ſenſitiuum quidẽ non eſt actu: ſed potentia tantum: & ideo non ſentit: ſicut quod comburi poteſt, non vritur ipſum per ſe, ſine combuſtiuo. ſeipſum n. vreret: neq; opus haberet igne, qui ſit perfectione, & actu.

Hinc eſt dubitationis ſolutio. Quoniam.n. inquit potentia ſenſus eſt, & nõ actu: non appræhendet, niſi adſit actiuum, & ad operationem deducat ipſum. Sicut neque qđ comburi poteſt, niſi adſit ignis, ipſum ſeipſum vrit, ſicut lignum: vel oleum. Conuenientiam ergo, & proportionem habet ſenſitiuum cum igne: cum eo autem, q comburi poteſt, ſenſitiua facultas.

Quoniam autem ſentire duobus modis dicimus. (Nã & id, quod potentia audit. & videt, audire, & videre dicimus, Tex. 53.
& ſi forte dormiat: & id, quod agit, & operatur.) Duobus etiã modis dicatur ſenſus: ille quidẽ vt potentia: hic vero, vt actu. Similiter & ſentire, & quod potentia eſt, et quod actu.

Qm̃

Qm̃ potẽtia ſenſum eſſe dixit, niſi adſint ſenſilia: actu autem fieri, ſi adſint: hoc ipſum vult probare. Sicut enim inquit ꝙ ſentit duplex eſt, illud quidem ſm habitum: ſicut dicimus ſenſitiuum eſſe dormientem hominem: hoc vero ſm actum, vt vigilantem, & iam ſm ſenſus operantem: ſic inquit & ſenſitiua facultas, & eius operatio. Ipſum autem, ſentire dico, duobus modis dicitur, illud quidem potentia: dico autem, quod habet habitum, non autẽ operatur: hoc vero, quod iam operatur. Hoc ergo primum ſentire, pro eo, quod ſentit accepit: hoc eſt ipſum cõpoſitum. Illud vero, duobus etiã modis dicatur ſenſus, hoc eſt, ſenſitiua facultas. Illud aũt ſimiliter & ſentire, ipſa operatio. Vnde illud quoniam ſentire, pro eo quod eſt, id quod ſentit, dixit.

Tex.54. *Primum ergo, tanquã idem ſit pati, & moueri, & agere, dicimus. Et motus.n. eſt quidam actus, ſed imperfectus: ſicut in alijs dictum eſt. Oĩa autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & eo quòd eſt actu. Eſt ergo & quod à ſimili patitur: eſt & quod à diſſimili: ſicut diximus. Patitur enim quòd eſt diſſimile. Paſſum autem ſimile eſt.*

Poſtquam dixit, & obiter dubitauit, cur non ſeipſos quoque ſenſus ſentiunt: & huius rationem tradidit, ꝙ non adeſt actiuum: tranſit ad oſtendendum, quomodo quod patiẽ, partim quidem, vt à ſimili, patitur: partim, vt à diſſimili. potentia quidẽ ſecundæ dubitationis ſolutio hoc quoq; ſoluerit, vt oñdimus. Hic aũt & hoc quoque ſeorſum oſtẽdit. Qm̃ ergo id, quod hic dr̃, dictionis contextui conſequens eſſe dicunt, Et ſimile pati à ſimili. id autem quomodo fieri poſſit, vel non poſſit, in ijs etiã qua de faciendo vel patiendo in vniuerſum dicta ſunt, dictum eſt. Quibus ſi addiderimus: Nunc autem dicendum eſt, in ordine fuerit cõſequenter, quod dicitur. Primum ergo perinde ac idem ſit pati, & agere, & moueri dicimus. Quoniam autem dixit, ꝙ ſenſus in eo, quod eſt moueri, vel pati, accidit: & de patiendo omnino dubitauit à quo, & quomodo fit. Verum à ſimili, vt quibuſdam videtur vel à diſſimili, vt alijs: hoc autem non recte dici videtur, ſenſum pati, & alterari ſimpliciter, non enim agere, & ab alio moueri, & pati eſt ſentire, vt deinceps oſtendet: nũc dicit. Dicimus, perinde ac idem ſit dicere ſenſus pati & ſenſus moueri, vel agere: donec diſtinxerimus, ꝙ non idem ſit ſenſus agere, ꝙ mouere, & pati. Eſt.n. motus actus quidã. Actus quidem motu eſt vniuerſalior. Motus autem ꝗ pati. Quicquid.n. patitur, & mouetur. Quicquid autem mouetur, agit: nõ ita etiam ꝙ agit, & mouetur. Actus.n. ſeu operatio, eſt, vt ipſe ĩ phyſica definit, coaceruata ab habitu productio. Motus autem eſt imperfecta actio. Hac ratione idem eſſe videbitur motus, & actio ſiue operatio. Quatenus autem actus, ſeu operatio, non eſt ab imperfecto ad ꝑfectum progreſſio: hac ratione non idem fuerit motus, quod operatio. Quemadmodum.n. diſpoſitio dicitur & communius de habitu, dicitur & vt ab habitu diſtinguatur, & diſcernatur, ſpecialius. Sic & actio dicitur communius etiam de omni motu: dicitur & prout à motu diſtinguiẽ: eo ꝙ motus eſt à primo potentia, ad ſcd̃m progreſſus alicuius eorum, quæ ſunt circa ſubſtantiam, ipſa ſeruata ſubſtantia. Actio autem eſt perfecta habitus productio, nulla in re habitu magis alterato, & eſt reuera perfecta actio coaceruatus habitus proceſſus, q non cum motu temporis vna concurrit: ſed ſecundum vniuerſam ſui partem æqualiter habet: qualis eſt luminis proceſſus. Cum primum.n. illuminatiuum apparuerit, coaceruatim quicquid aptum eſt, ſimul repente illuminatur, non concurrente luminis operatione vna cum temporis motu, ſed in omni ſui parte ſimiliter habente. Talis eſt & ſenſus actio. Cum primum.n. aſpeximus, ſine tempore ſenſilia appræhendimus. Vnde neq; ſenſus ait moueri, ſed agere. Hoc ergo proprie eſt actio, ſeu operatio. Quare & de diuinis dixit qđ ſine potentia ſunt actus, ſeu operationes. Motus autem, ſicut diſciplina, quæ eſt habitus mutatio ſm partem ad perfectum ab imperfecto. Inter hæc autem ſunt cogitatiui motus, ſeu actus: & ſi quid eſt his ſimile: qui quidem neq; proprie motus ſunt. Neq;.n. mutatio eſt habitus vel vlla ex parte actio, neq;.n. ſimiliter habet in omni parte temporis: neq; coaceruatus eorum eſt ab habitu progreſſus: ſed alia ante aliam ꝓpoſitio, & extremum concl'o. Neque ergo ſimpliciter motus tale quid, neq; ſimpliciter actio: niſi actionem proprie quis diuiſerit in coaceruatam, & indiuiſibilem & in diuiſibilem. Vnde & prius cogitationem quoq; vtriuſq; ſimul motum eſſe dicebat. Sed & cogitatio ſm vnumquemq; terminum coaceruatam habet applicationem, & eſt vnumquodque, vt quod cognoſci poſſit accipere, quod ĩ motu, naturali dico, non contingit. Et ſi.n. ſit coaceruatum vnumquodq; eorum, quæ prius tradita ſunt: ſed non omnino finem quoq; naturalem talem eſſe contingit, ſicut ĩ ijs, quæ ſm locum mouentur, id quod intercedit, neque.n. grauium, neque leuium naturalis hic finis. Huius ergo actio eſt quodammodo & cogitatio. Sicut ergo amplior eſt actio motu, ſic motus paſſione. Q. enim patitur & mouetur quodammodo, non.n. ſine motu paſſio eſt. Q. autem mouetur non omnino & patitur, non.n. paſſio eſt & ſm locum motus. Pati enim ad agendum habito reſpectu dicitur. Agere autẽ eſt ſm qualitatem mutare. ex qualitate.n. agere, & pati, ergo eſt ſm qualitatem moueri, & mutari. Quare ſi motus quidem eſt in tribus ꝓdicamentis, q̃titate, qualitate, vbi: pati autẽ ſolum in qualitate: in plus ergo motus extenditur, quam paſſio: actio autem ꝗ motus. Aliqua etiam ratione eadem ſunt, eo quod quædã eſt actio motus: quidam aũt motus paſſio. Non vt genus autem actio de motu prędicatur: neq; motus de paſſione: ſed vt vox æquiuoca. Eorum autem paulopoſt, vt dixi, differentiam oñdet. Nunc autem, perinde ac eadem ſint, dicit quodammodo, & à quo mouetur, & patitur, ꝙ patitur. His autem omnino, vt eiſdem, vſus eſt, & quod aliqua ratione eadem ſint, vt diximus, & ipſe conſuetudinem ſequens, his, vt eiſdem, vſus eſt. Itaq; & ſuperius, vbi dicebat animam eſſe cauſam, vt vnde principium motus, dicebat eam eſſe alterationis cauſam: eſſe.n. cauſam ſenſus: eum autem eſſe alterationem: alteratio autem paſſio. Tanq̃ ergo in ſenſu eadem ſint agere & mouere, & pati de patiendo, quomodo fiat, dicit. Q. enim patitur, inquit, ab agente patitur. Ad ſe.n. inuicem referuntur agere & pati. In Phyſica autem oſtenſum eſt, quod id, ꝙ alicuius actu actiuum eſt, agit in id, quod patitur, quod potentia eſt id, quod agit. Si autem, ꝙ patitur, cum nondum actu ſit ſed potentia, hoc fit ab actiuo, ꝙ ipſum actu tale eſt: ſm aliquid quidẽ à ſimili patietur: potentia enim agenti ſimile eſt patiens: ſm aliquid autem à diſſimili. Eſt.n. actu diſſimile. Potentia enim aliquid eſſe, & actu, diſſimile. Poſtquam autem paſſum fuerit, eſt ſimile. Finis.n. huic quidem eſt agere. Patienti autem, vt aſſimiletur, quod patitur, agenti, couſque.n. caleſaciens calefacit, quod potentia quidem eſt calidum, actu vero frigidum, donec, ac ipſum eſt, calidum ſimiliter fecerit.

Poſtquã

Poſtquam autem ſimile fuerit, ab eo non amplius patitur. Nihil enim à ſimili patitur. Si enim lucernæ lumen à lampade patitur: ab ea enim extinguitur: ſed tamen vt à diſsimili patitur. Tanq́ enim defectus ab exceſſu patitur. Si enim duæ lampades eiuſdem poteſtatis fuerint: à ſe nihil inuicem patientur.

Tex.55. *Diſtinguendum autem & de potentia, & de entelechia, ſeu perfectione & actu.*

Diuiſionem facturus patiendi & agendi, & eorum differentiam oſtenſurus, dixit.n. Nunc interea, perinde ac idem ſit pati, & moueri, & agere dicimus, diuiſionem oportere facere dicit potentiæ, & entelechiæ. Potentiæ .n. nomine in ſenſu vſus eſt, & eorum ſoluit dubitationem, quam mouit: cur ſenſus non ſeipſum ſentit. Sed & ſenſum diuiſit in eum, qui eſt potentia, & in actum, eodem mō quo & ſentire. & hoc.n. dici duobus modis oſtendit. Qm̃ ergo non eſt ſimplex nomen potentiæ: in vniuerſum de potentia, & entelechia, i. actu diſtinguere inſtituit: & quonam à ſeinuicem differant: & qd eſt eorũ vnumquodq;: & quot modis eſt, id quod potentia. Perquæ ſimul oſtendet, ꝙ ſenſus non eſt, quæ eſt ſm actum, alteratio, nec motus. Neq; enim, ꝙ quomodocunque potentia eſt, in actum mutatum alteratur. Quo huc uſq;, tanquam ſic habeat, vſus eſt, ꝙ nondum diuiſum ſit, quot modis eſt, quod eſt potentia.

Nunc enim de eis ſimpliciter dicimus.

Simplr. i. indiſtincte & indefinite, de potentia, & entelechia ſeu actu dicimus, neſcientes eorũ differentiam, & quid vnumquodq; ſignificat, & quot modis dicitur. Nunc autem inquit, qm̃ eo, quod eſt potentia, in ſenſu paulo ante vſus eſt: eo aũt quod actu eſt, & actu, i. faciendo, & patiendo. Omnia.n. pati ait, ab eo, ꝙ eſt actiuum, & actu eſt. Vel nunc dixit, vſq; ad factam ab eo diuiſionem eius, ꝙ eſt potentia, & eius, quod eſt actu.

Eſt.n. ſic ſciens aliquid, vt ſi dicamus hominem ſcientem, quòd homo eſt ex ſcientibus, et ſcientiam habẽtibus. Eſt autem, & vt iam dicimus ſcientem, qui habet grammaticam.

Diſtinguit id, ꝙ eſt potentia, & oſtendit eſſe duplex. Quod.n. natura aptum eſt, & quod poteſt habitum ſuſcipere potentia tale dicimus: vt hominem potentia ſcientem dicimus, ꝙ ipſius natura eſt ſcientiæ ſuſceptiua. Iuxta ꝙ ſignificatum materiam quoq; potentia dicimus. & potẽtia præterea dicimus, ꝙ iam habet habitum, & ſm eum non operatur. Muſicus.n. quando non operatur, potentia muſicus dicitur. Hæc eſt autem potentia, quam prius dixit primam entelechiam, in qua aiam quoq; eſſe oſtendit. Eſt.n. in confinio primæ potentiæ, & ſecũdæ actionis. Quare & vtroq; nomine appellatur, & quænam ſit vtriuſq; eius, quod eſt potentia, differentia diſtinguit, aperte dicens.

Vterq;.n. horum non eodem modo potens eſt, ſed ille quidem, quòd tale genus eſt, & materia: Hic vero, quod, ſi velit, potens eſt contemplari, niſi quid externum prohibuerit.
Tex.56. *Ille autem iam contemplans, & qui eſt entelechia, ſeu actu, & qui proprie ſcit hoc A. Vtrique ergo primi ſecundum potentiam ſcientes.*

Homo.n. cõiter ſciens dicitur, quod hominis natura eſt ſcientiæ ſuſceptiua. Hoc enim illi ſignificat genus, & materia, pro eo quod eſt, ipſa hominis natura, & ipſum ſubm. Genus.n. dicit, & ſubiectum ſm hoc ſignificatum, & materiam potentia diximus. Omnis.n. materia potentia illud eſt, cuius eſt materia, ꝙ poſsit ipſum ſuſcipere. Aliud aũt ſignificatum eius, quod eſt potentia, dicitur in eo, quod iam habet habitum, & non operat, ꝙ volens operari, operari poſsit, niſi quid prohibuerit. quare & hic quoq; eſt potentia. Qui vero præter id, qđ habitum habet, agit quoq; ſecundum habitum, hic iam entelechia eſſe dicitur. Scientiam aũt ſm actum oſtendit, eo quod addidit hoc A. Hic enim eſt qui ſecundum grammaticam operatur, qui dicit, vel ſcribit hoc A.

Sed ille quidem per diſciplinam alteratus, & ſæpe ex cõtrario habitu mutatus: hic vero ex eo quòd habeat ſenſum vel grammaticam, non operetur aũt, ad operandum alio mō.

Exemplo oſtendit, quidnam dicti modi differant, eius ꝙ eſt potentia: ꝙ ille quidem, ſm primum potentiæ ſignificatum qui eſt potentia ſciens, ad hoc, ꝙ habeat, quod poteſt, per diſciplinam alteratus, & ſic ſæpe per contrarium habitum mutatus, ſciens fit. Vel.n. ab ignorantia in cognitionem mutatur: vel à falſa opinione in veram. Quorum primum quidem à priuatione in formam eſt mutatio: & eſt generatio, & non alteratio. Alteratio.n. eſt mutatio à formato ad formatum, eodem manente ſubiecto. Hæc eſt ergo alteratio. Ipſe autem, qui nunc vſus eam, quæ ex eo, quod potentia, ad id, qđ actu eſt, mutationem alterationẽ dixit, hoc corriget, & definiet, de quonam proprie alteratio dicitur. Eum autem, qui ex eo, quod ſenſum, vel ſcientiam habeat. non operetur autẽ, ad operandum procedit, in quo ſm erat ſignificatum eius quod eſt potentia, non per alterationem, nec per mutationem fieri dicit: ſed alio modo ex tali potentia actum fieri. Similiter & in eo q habet ſcientiam, ſed nõ operatur, & in eo qui ſenſum. Alio aũt modo, dicens, quod non magis alienus ſit talis, ſed ſolum operationem aggreditur. Cum ergo duplex ſit, & quod potentia, & quod actu eſt: quicquid potentia quidem eſt, ad alicuius abſentiam potentia eſſe dicitur: qđ autẽ actu eſt, ad præſentiam actionis. Quod.n. potentia primum eſt, ad habitus, & actionis abſentiam dicitur: Secundum autem ad abſentiam actus.

Non eſt autem nec pati quidem ſimplex: ſed hoc quidem Tex.57. *quædam à contrario corruptio: illud vero ſalus potius eius, quod eſt potentia, ab eo, quod eſt entelechia ſeu actu, et ſimili: ſic vt potentia habet ad entelechiam & actum. contemplãs enim ſit, quod habet ſcientiam: quod non eſt alterari Fit enim incrementum ad ipſum, & ad entelechiam & actum: vel alterum genus alterationis.*

Poſtquam diuerſa ſignificata diuiſit eius ꝙ eſt potentia, & eius quod actu eſt, nunc vult oſtendere, ꝙ ne pati quidem ſimplex eſt: pro eodem accipiens pati, & alterare, vt ipſe paulopoſt declarabit. Poſtquam.n. dixiſſet, quod id, quod ab eo, quod eſt potentia, diſcit, & ſcientiam accipit, ab eo quod actu eſt, & doctrina prædito, vel eiuſmodi, pati dicendum eſt: poſtquã, inquam, hoc dixiſſet, intulit vel non eſſe alterationem, vel eſſe duos alterationis modos, idem dicens, Pati, & Alterari. Duplex ergo pati eſſe dicit, hoc quidẽ, ꝙ ad corruptionem ducit, ꝙ etiam proprie eſt paſsio, & alteratio: illud vero, ꝙ ad perfectionem, ꝙ non proprie paſsio dicitur, neq; alteratio, ſed potius generatio. Et, vt paucis dicam, cum duplex ſit id, ꝙ eſt potentia: ſiquidem ex eo, ꝙ eſt ſm potentiam quod erat, id quod ſecundum habitus in operationem mutatur, nullo modo eſt alteratio, neque paſsio: ſiquidem alterari dicitur, cuiuſmodi eſt, quod albeſcit, vel nigreſcit, ꝙ manens ſecundum ſubam & idem ſubiectum ſm paſsiuam qualitatem habet mutationem: ex contraria enim qualitate in contrariam mutatum, corrupto habitu mutatum eſt. Q. autem ex eo, quod habet habitum, ſed non operatur, ad operandum mutatur:

mutaẽ: non ſm aliq̃ qualitatẽ habet mutationẽ, neq;.n. alia qualitate corrupta, in aliam mutatum eſt: ſed eodẽ habitu manentes ſolum actum aſſumpſit. Neq;.n. domus ædificatorem alterari dixerimus, à non ædificando ad ædificandum mutatum: vel geometram, qñ theoremata aggreditur. Quæ ergo eſt à ſecũdo potentia, ad id, ꝙ ſm actu eſt, mutatio, clarum eſt, ꝙ ne mutatio quidem poſsit exiſtimari. vel ſi alicui placeat eã quoq; alterationem vocare, alterum inquit hoc fuerit genus alterationis & non, ſicut ex conſuetudine dr̃: hoc autem eſt mutatio, quæ fit ſm paſsiuas qualitates, qñ ex contraria qualitate in qualitatem contrariam mutatur, quod mutatur, eodem manẽte ſubiecto. Quæ autem ex eo, ꝙ eſt prius potentia, ad id, ꝙ ſm eſt potentia, primus autem actus, mutatur, ſi ex contraria quidẽ in contrariam mutatur, eſt alteratio. Vt qñ quid fit ex calido frigidum, & ex albo nigrum. Potentia.n. eſt contrarium, quod contrarium. Qñ autem ex priuatione in formam fuerit mutatum: eſt hoc generatio, & non alteratio. Vt qñ ex non homine fit homo, & ex non igne ignis, & in ſimilibus. Vel ergo ne hoc quidem proprie eſt alteratio, ſed ſimpliciter generatio: Vel duo fuerint modi alterationis, & quæ ex priuatione eſt in formam mutatio, & quæ ex contrario in contrarium. Eſt autem, quæ ex contrario in contrarium eſt mutatio, generatio quædam, & corruptio, & ſimplr gñatio: vt in lib. de Generatione dictũ eſt. Corruptio quidem eius, ex quo mutaẽ: Generatio autem eius, in quod mutatur. Non autem nec pati quidem ſimplex: ſed hoc quidem quędam à contrario corruptio: illud vero potius ſalus eius, quod eſt potentia, ab eo, ꝙ eſt entelechia ſeu actu & ſimile. Vr autẽ quictquid ex eo, ꝙ potentia eſt, in entelechiam & actũ mutatur, pati & alterari. non autem ſic habet. Vnde & ipſe vſus eſt in omni, ꝙ ex potentia in actum mutatur, paſsionis noĩe, idem eſt autem dicere, alterationis. Dixit.n. ꝙ hoc quidẽ eſt à contrario corruptio: corrũpitur.n. nigrum accidente albo: eſt aũt hoc, ꝙ eſt prius potentia. Eſt.n. potentia ꝯrium, quod ꝯriũ, qm̃ in id mutari ſua nã aptũ eſt; illud vero pfectio. Eſt n. domus extructoris, & aliorum ſcientiis præditorum perfectio, ſm habitum operari. Cũ hic autem cõiter de omni, ꝙ eſt potentia, pati prædicauerit, hoc aũt eſt alterari: eo ꝙ conſuetudinis curam non habuerit, in horũ nominum drĩa; de his ſigillatim & articulatim deinceps diſſeret: & dicet quid proprie eſt alteratio, & quid, quę non eſt penitus alteratio: vel vniuerſum hoc, ęquiuoca alteratio dicet, & quæ à nobis prius ſunt conſiderata. Poſtq̃ autem dixit hanc quidem mutationem à contrario fieri contrarium corrũpentē: illam vero à ſimilī ſimilitudinis modum declarauit agentis, & patientis ſubiungens, Q. ſic ſimile, vt potentia habet ad entelechiam & actum. Qi quidem æquale eſt huic, Vt habitus ad propriam operationem. Ab habitu.n. procedens operatio ſic eſt ei ęqualis, vt proprium opus & propria operatio vniuſq; cuius eſt opus. Sicut ergo ſimilis eſt domus extructiuo, vel geometrico habitui domus extructiua, & geometrica operatio: ſic ſimile ei, ꝙ actu habet, id quod habitum, à quo in actum producitur, hoc quidem agente, illo vero patiente. Qm̃.n. & intelligere, & ſentire fit ſm imaginum aſſumptionem intelligibilium, & ſenſilium: idem fere eſt, ꝙ ſm actum intelligit, & ſentit, quod intelligibilia, & ſenſibilia. Sic ergo ſenſus eſt potẽtia, quod ſenſile: & intellectus, quod intelligibile; vt habitus eſt ſimilis operationi proprie. Sicut ergo habitus præſenti actu & operatione propriam ſui eſſe perfectionem recipit, non corruptus nec alteratus: ſic & ſenſus, qui eſt potentia idem, quod ſenſile. Potentia autem, quod eſt ſecũdum habitum, à ſenſili, quod eſt actu, deducitur in actum, ſic ei aſsimilatus, vt ei natura aſsimilari datũ eſt. Sicut.n. ceram potentia dicimus, id quod annulum: fieri autem ab eo actu expreſſum, quod ille, non quod facta ſit cera, ꝙ annulus ſecundum materiam: ſed qđ expreſſam eius figuram ſm ſuperficiem accepit: ſic & in ſenſibus oportet intelligere, qñ eos fieri dicimus, ꝙ ſenſile: non quod albus fiat viſus, vel niger: ſed quod ſenſilium formas, quę poſſunt ſine materia cognoſci, in ſeipſis ſenſus admittant. Cum autem dixiſſet ſalutem eſſe talem affectionem ſeu paſsionem, & mutationem eius, ꝙ ſic potentia dr̃: declarauit quõ ſalus, ſubiungens: Cõtemplans.n. fit, ꝙ habet ſcientiam. Habitus.n. ſalus eſt propria operatio. Hi certe, qui ſm habitus operantur, eos magis ſeruant. Simul autem per hoc expoſuit, quõ illud dixit, vt potentia habet ad entelchiam & actum; & declarauit, de quali potentia, & entelechia dicit: ꝙ de ſecunda potentia, quæ eſt ſm habitum, & ſecunda operatione. ea.n. eſt perfectio, & ſalus operationis propriæ. ſicut contẽplatiui habitus, & ſciẽ perfectio, & ſalus, eſt ipſa contẽplatio. quod quidem vel non eſt alteratio: in ipſum.n. fit incrementum: vel alterum alterationis genus. Qui.n. habet ſciam, deinde eius operationes aggreditur, non proprie dici poſsit, eo ipſo, ꝙ illas operationes aggrediatur, pati, & alterari. Neq;.n. vlla in eo facta eſt mutatio: ſed ſolum perfectio, & habitus manifeſtatio. Vel ergo ea non eſt proprie alteratio: Vel ſi cui placet eam quoq; alterationem vocare, alterum fuerit alterationis genus, & æquiuocũ: & nõ, ꝙ vulgo fertur, & dr̃ in ea, quæ eſt ſm locum, mutatione: quam quidẽ motum quoq; dicimus. Illud autem, {in ipſum.n. eſt incrementum,} eſt maxime huius ſuſceptiuum, ꝙ non fit huiuſmodi alteratio: ſiquidẽ alteratio, quidem, manente ſubiecto ſm eius ſubſtantiã, ſm paſsionẽ eſt mutatio, ex alio in aliud mutato eo, ꝙ præexiſtit: id autem, ꝙ in ſuam ipſius perfectionem procedit, in ſeipſum incrementum ſuſcipit, idem manens, & non ex alia forma corrupta in aliam mutatum.

Quare non recte habet ſi dicatur, id, quod prudens eſt, quando prouidet, alterari: ſicut neque domus ædificatorem, quando domum ædificat.

Sicut.n. ædificator, qñ iam operatur, nullam ſm artẽ alterationem ſuſtinet: ſic neq;, ꝙ eſt ſcientia præditum, quando ſm ſcientiam operatur, neq; ſentiẽs qñ ſentit. Ab otio.n. & ceſſatione ad operationem eſt mutatio: non ex forma in formam, ꝙ facit alteratio.

Quod ergo ducit ad entelechiam et actum ab eo, quòd eſt potentia, iuxta id, quod intelligit, & prouidet, nõ doctrinam, ſed aliam cognominationem habeat, æquum eſt.

Hoc eſt, id, ꝙ iuxta ſecundam potentiam conſideratur, ſicut, quod prouidet, quando ad ſecundam operationem deducitur, non doceri dicatur ab eo, quod in operationem ducit. Nõ.n. diſcit ab eo, ꝙ ipſum mutat: hoc autem eſt ſcibile vel ſenſile. Non.n. quicquam ab eo patitur. Quare neque illud agit.

Quod autem ab eo, quod eſt potentia, diſcit, & ſcientiam accipit ab eo quod eſt actu, & quod docere poteſt, vel dicendum eſt non pati, vt dictum eſt, vel duos eſſe alterationis modos: et eam, quæ ad priuatiuas fit diſpoſitiones, mutationem: & eam, quæ ad habitus, & naturam.

Hoc eſt, ꝙ ſm priorem potentiam, cuiuſmodi eſt

cauſam tradit, ꝙ ſenſus quidem alicuius particularis habat appræhenſionē, particulare autem aliquod corpus eſt. Merito ergo exterius eſt. Mens autem vniuerſalia appræhēdit. Vniuerſalia autem rōnes, ſeu definitiones. Hæ autem non exterius, ſed in ipſa ſunt anima. Mens itaque aliquo exteriore non eget, ꝙ eam perficiat. Dixit autem eam iam babere, vt ſcientiam, & ſentire: non quod aīalia, ſtatim ac generata fuerint, ſcīam habeant: ſed id quod in ſenſu duplex eſt volens oſtendere, & qđ eſt ſm habitum, & quod eſt ſm actum, eum qui eſt ſm habitum, ſenſum ſcientiæ præſentiæ ſimilem eſſe dixit. Exempli ergo gratia ſcientiam addidit, babet.n.ſenſus ſenſitiuam facultatem, quādam ſcientiam. Sicut enim, quod diſcit, per diſciplinam mutatum habet ſcīam: ſic & genitum ſtatim eum, qui eſt ſecundum habitum, ſenſum. Quod.n.eſt in illo diſciplina, in hoc eſt generatio. Si autem ſtatim ac fuerit genitum. habet eum, qui eſt ſecundum habitum, ſenſum: non per alterationem ergo fit ſentire ſecundum actum: ſicut neq; operari ſecūdum ſciētiam fit per alterationem, Et illud, Secundū actum, ſimiliter dicitur ac contemplari, ſicut & ſecundum potentiam ſentire, ſimile eſt ei, quod eſt, ſcire. Sic & ſecundum actum ſentire ei, quæ eſt ſecundum ſcientiam, contemplationi ſimile.

Sed hoc quidem ab illo differt: quod illius quidem operationis effectiua foris ſunt, viſibile & audibile. Similiter autem & reliqua ſenſilia. Cauſa autem quod ſingularium eſt, qui eſt, ſecundum actum, ſenſus: Scientia autem vniuerſalium. Hæc vero ſunt in ipſa quodammodo anima. Quamobrem intelligere quidem, in ipſo eſt, quādo velis, ſentire autem non in ipſo. neceſſe eſt enim adeſſe ſenſile. Tex.60.

Poſtquam dixit ſimile eſſe ſm actum ſentire ei, quod eſt contemplari: nunc dicit quanam ratione differat: ꝙ eius quidem, qui eſt ſm actum, ſenſus foris ſunt effectiua: externe.n. incidentibus ſenſilibus ſentimus: ea autem, quæ contemplari poſſumus, non foris ſunt. Deinde & cauſam addit, cur illa quidem exterius incidant: hæc vero non, ꝙ ſenſus quidem eſt ſingularium, ea autem per ſe ſeparatum ſubſiſtunt, quibus animal quoq; ad hoc, vt ſit, opus habet. Eo.n. ꝙ illis opus habeat, ſenſus animali datus eſt. Scientia autem ea, quæ ſunt vlia; appræhēdit. Vniuerſalia autem, inquit, ſunt in ipſa quodammodo anima. Exacte autem illud, Quodammodo; adiecit: vel quia illud in ipſa, vt in aliquo loco: ſicut & ipſe in iis, quæ deinceps ſequuntur, dicit. Et recte q animam locum formarum eſſe dicunt: nō proprie autem illud, videlicet, In loco, ſed ſm proportionem, & cōuenientiam, vel quod etiam vniuerſalia in ſingularibus ſubſiſtant: qn autem vt vniuerſalia & cōia accipiuntur, ſunt in anima. Eis.n. communiter ſuum eſſe eſt in intelligenda eorum cōmunione. Intelligentiæ autem in aīa: Intelligere autem in ipſo dixit, ſed non in ipſa; hoc eſt in eo quod habet animam.

Similiter aūt hoc habet & in ſenſilium ſcientiis, & propter eandem cauſam: quòd ſenſilia ſingularium ſunt, & externorum.

Non ſolum, inquit, ſenſus, qui circa particularia, & ſenſilia verſat, externis præſentibus opus habet, vt agat: ſed & eæ quæ circa ſenſilia verſantur ſcientiæ, cum in ſeipſis non habeant, vt poſsint operari qn velint, ſed & iis opus eſt, ſicut & in ſenſu, exterius adeſſe id, circa qđ eorum verſetur operatio. Ipſe.n. circa ſingularia, & externa: & quæ ſeparatim ſubſiſtunt, verſantur: vt Politicus: Mechanicus: &, vt ſemel dicam, particulares artifices. Eorum.n. ſcientia eſt circa ſingularia, vt Politicus conſiderabit, aň hic ſit exercitus Imperator aſſumendus. & ædificator, an ſit hoc lapide vtendum. Horum autem, quæ ſunt particularia, conſideratio ſcientiæ eſt, videlicet, & non ſenſus. Vniuerſalis ergo ſm artes conſideratio in his eſt. Quæ autem ab artibus circa ſingularia fit contemplatio, non amplius in his. Materia.n. & inſtrumentis opus eſt.

Sed de his quidem aperte dicendi fuerit quoq; occaſio poſtea. Nunc autem tantum definitum ſit, quòd, cum non ſit ſimplex, quòd potentia dicitur, ſed hoc quidē, vt ſi dicamus puerum poſſe exercitus ducem eſſe: illud vero, vt eum, qui eſt in ætate: ſic habet ſenſitiuum. Tex.61.

Qūo vniuerſalia contemplari in nobis ſit, & quomodo actiuus intellectus particularia appræhendit, nunc differt de his conſiderationē. De his.n. in tertio libro dicit. Cur autem eius, ꝙ eſt potentia, & eius ꝙ actu eſt, diuiſionem fecerit, nobis in memoriam reducit: nempe vt oſtendat, qūo dicantur animalia, qn non ſentiunt, ſenſum habere potantia. iuxta ſecundā.n. potentiā, quæ de iis, qui actum iam habent, prædicatur: de quibus nec pati, nec alterari proprie dici poſsit. in ipſum.n. eſt incrementum & non in contrarium mutatio, vt dixit.

Quoniam autem eſt innominata ipſorum differentia: de his autem definitum eſt, quòd ſunt alia, & quomodo alia: neceſſe eſt vti eo, quòd eſt pati, & eo quòd alterari, vt proprijs nominibus. Tex.62.

Qm̄ vtitur eo, quod eſt pati, & eo, qđ eſt alterari, vt propriis nominibus, in ſenſu, qui eſt ſm actum: dixit autem, qđ nec pati, nec alterari ſentire eſt: cauſam, cur his nominibus, in eo, ꝙ eſt ſentire, vtitur, dicit. Qm̄, inquit, eſt innominata harum facultatum dr̄ia: neq;.n. propriis nominibus diſtinctam habemus vtrāq; facultatem: ratione autem didicimus, quænam ſit harum facultatum differentias neceſſe eſt, vt vtamur in his eo, quod eſt pati, & alterari, vt propriis nominibus: quia vt dicebam, non ſunt in vſu, quæ ſint illis impoſita nomina.

Senſitiuum autem potentia eſt, vt ſenſile iam actu, quemadmodum dictum eſt.

Quia dicturus eſt ſenſitiuum pati à ſenſili: non ſine iuſta ratione præſumit, potentia ſenſitiuum eſſe vt ſenſile eſt actu. hoc aūt prius dixit etiam, qn quærebat an ſimile à ſimili patitur, an diſsimili. Potentia aūt eſt ſenſitiuum vt ſenſile, iuxta ſecundam potentiam, neque.n. paſſum, nec à contrario habitu mutatum, ei aſsimilatur, ſed eius forma ſuſcepta. Neque enim albus fit ſenſus, ſenſilis forma ſuſcepta (quare nec pati, nec alterari proprie dicitur) ſed formæ rationem in ſe cognitiue ſuſcipiens. Sicut.n. ceram dicimus id eſſe potentia, ꝙ annulus eo ꝙ ab ipſo paſſa id fit, ꝙ ille actu, non ipſius materia ſuſcepta, ſed ſolum forma: ſic & ſenſus à ſenſilibus paſſus ipſorum formas in ſe impreſſas incorporaliter habet: Differt autem, ꝙ cera quidem ipſa fit formę materia, quæ eſt in annulo: Senſus autem non fit ſenſilis materia, ſed ipſi illius forma cognitiue imprimitur. Habet autem ſenſus aliquid plus quam cera. Cera enim & ſi ſit materia formæ, quæ eſt in annulo, non tamen per totam ipſam formam ſuſcipit, ſed in ſuperficie. Senſitiua vero facultas per totam vitalem formas ſenſilium imprimit.

Patitur itaque, cum non eſt quidem ſimile: Paſſum autem aſſimilatur, & eſt quale illud.

Poſtquam dixit ſuperius quomodo dicit pati, ꝙ patitur à ſimili & à contrario: hoc etiam ſenſu quoq; ac-

commodat, ꝙ antequam quidem paſſus ſit à ſenſili, nó eſt ei ſ̃m actum ſimilis, ei autem ſimilis, eo modo, qui ſæpe dictus eſt. Cum autem propoſuiſſet de omni ſenſu cóiter diceret: ſenſitiuæ animæ definitionem tradidit, ꝙ ipſa talis eſt potentia, qualia ſunt ſenſilia actu eius, quæ eſt ſecundum operationem, ſenſitiuæ animæ, tali videlicet exiſtente operatione, qualia ſunt ſenſilia. Si autem eſt eiuſmodi: ſenſitiua fuerit anima ex neceſsitate inſeparabilis: ſiquidem eſt facultas, per quam, ꝙ eam habet, ſenſilibus aſsimilatum, eo quod ab eis quodammodo patitur, & alteretur, ea appræhendat.

Tex. 63. *Dicendum eſt autem ſecundum vnũquodq; ſenſum de ſenſilibus primum. Dicitur autem ſenſile tribus modis. Quorum duos quidem per ſe ſentiri dicimus; vnum autem per accidens. Duorum autem, hoc quidem proprium eſt vniuſcuiuſque ſenſus: illud vero omnium commune.*

Poſtquam rationem tradidit, & ſenſitiuam facultatẽ definiit, ꝙ eſt potentia, id quod ſenſile, & dixit quod nó paſſa quidem à ſenſili eſt diſsimilis; ab eis autem paſſa, fit illis ſimilis: tranſit ad ſeparatim dicendum de vnoquoque ſenſu: qm̃, ſicut iam dixit, in quibus, ꝙ cóiter prædicatur, non eſt genus, ſed vox æquiuoca, non eſt ſufficiens communis definitio ad rei naturam nobis ſignificandam, ſed vniuſcuiuſq;, ꝙ ab æquiuoca voce ſignificatur, ſeorſum oportet definitionem tradere: qñ neq;, quæ eſt generum definitio ad ſingulas ſpecies cognoſcendas ſatis eſt. Vniuſcuiuſq; autem ſenſus definitionem traditurus, prius de vnicuique ſenſui ſenſilibus tractat, pp ſæpe dictam rõnem; Deinde de ipſis operationibus: & ſic de facultatibus. Quæſiuerit autem quiſpiam, cur non aute cõem ſenſus definitionem prius de ſimpliciter ſenſili tractauit. Dico ergo, ꝙ huius ſimul definitionem compræhendit in communi ſenſus definitione; vbi elementorum ſenſum eſſe dicebat per ſe vel per ea, quæ eis accidunt. & rurſus, cum dixit, ꝙ actu ſenſile, hoc eſt potentia ſenſus: & quod ſenſiui ef fectiua foris ſunt ſingularia, intellectui autem in ipſo, & vſr. Per hæc ergo omnia, quid eſt ſimpliciter ſenſile, ſignificauit: ꝙ ea, quæ elementis accidunt; ꝙ particularia: ꝙ ea, quibus ſenſus ſ̃m actum ab eis patiens aſsimilatur, qui prius erat eis potentia ſimilis. Porro & hic de vnicuique ſenſui ſenſilibus ſeparatim dicturus, prius q̃dam tradit diuiſionem omnium in vniuerſum ſenſiliũ; quot modis dicantur: vt quę ſunt proprie ſenſilia, à ſenſilibus per accidens, quæ neque propria ſunt ratione ſenſilia, ſeparans, de his verba faciat: ne & illa incidant; & doctrinam perturbent. Tribus ergo modis, inquit, dicuntur ſenſilia. Senſilium, n, alia quidem ſunt per ſe ſenſilia: alia vero per accidens. Et eorum quæ ſunt per ſe; ſenſilium, alia quidem ſunt communia ſenſuum. alia vero vniuſcuiuſque propria. Vniuſcuiuſque ergo ſenſus ſunt propria ſenſilia, quæ illi ſoli ſubſunt, vt viſui quidẽ colores: auditui ſoni: olfactui autem vapores: guſtui vero ſucci ſeu ſapores; tactui, quæ ei ſunt coordinata, caliditas, humiditas, frigiditas, ſiccitas, reſiſtentia ſeu repercuſsio, grauitas, & ſimilia: Propria autem ea dicuntur ſenſilia, ꝙ nulli alij ſenſui ſubſunt: neque, n. viſus vapores, vel ſuccos, vel tangibilia appræhendit, neque vllus alius ſenſus, quæ ſunt alij ſenſui apprehenſibilia, apprehendit. Hæc ergo ſunt propria ſenſilia. Communia autem ſenſilia dicit eſſe quinque: motum, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Ea autem omnium dicit eſſe cõia: non ꝙ vnũquodq; eorum omnibus ſenſibus ſubſit: ſed quod vnumquodq; pluribus, & nõ vni, quædam autem ſimul omnibus. Magnitudo, n. eſt cõe ſenſile viſus, & tactus, Videmus, n, magnum eſſe hominem, vel magnum montem. & tangentes quoque ſentimus, magnam eſſe, vel paruam molẽ, quę ſubiicitur, vel interuallum. Si autem ſonum quoque dicimus magnum ſentire, vel paruum hic ſ̃m conuenientiam & proportionem magnitudo accepta eſt, non proprie. Magnitudinem, n. nunc dicimus continuam eſſe ex cõibus ſenſibus. Magnus autem ſonus eſt qualitatis intenſæ, vel remiſſæ declaratiuus. Quare exile, vel vehemens magis proprie in ſonis dicere conuenit. Figura autem cõe eſt & ipſa ſenſile tactus, & viſus. Figuram autem dico, non quod hic eſt triangulus, vel circulus: hoc. n. eſt rationis dicere, Figura eſt, quæ ab vna linea compræhenditur, vel tribus, vel quotcũq; illæ fuerint, ſed quod ſimpliciter eſt quidpiam circũſcriptum. Omnis autem circũſcriptio fit ſ̃m aliquam figuram. Itaque & irrationalia, cum in paruam terræ altitudinem, & leniter accliuem inciderint, ad tranſeundum conſcendunt: vt quæ ſciãt, ꝙ ſit circũſcripta magnitudo, & quod trãſire poſsint, cum autem in valde altum, & arduum, & præcipitem locum caſu venerint, ne tranſire quidem tẽtant: vt quæ ſimul magnitudinem ſentiant, & figuram. Quare & ipſius formæ & figuræ exilis quædam, & obſcura eſt eis perceptio. Eas itaque vias fugiunt, quæ in acutum vel concauum ſunt figuratæ: eligunt autem planam, & quæ in recta eſt. Numerus autem cõe eſt omnium ſenſiliũ. Videmus. n. quinque fortaſſe eſſe homines. Sed & palpantes hoc ipſum ſcimus. Atque audientes ſcimus, plurium, vel pauciorum, vel vnius vocem eſſe, quæ ad nos peruenit. In his autem dubitauerit quiſpiam, quomodo Ariſt. dicens numerum eſſe cõe ſenſile, non ſolum aliis aduerſatur Phis, ac ipſi rerum operationi, ſed ſibiipſi. Cum. n. in Phyſica dixiſſet tempus eſſe numerum motus: enumerare dixit ſolius eſſe mentis. Nihil enim inquit, poteſt numerare, præterquam aia, & aiæ mens. Quõ ergo illic ſolam mentem numerum dicit appræhendere, hic autem ſenſum? Dicimus ergo ipſam quidem numeri formam mentem appræhendere. Senſus autem nõ, vt tm̃ numerum, appræhendit, ſed ſimpliciter vt eum, q plures contineat: vel vnitatẽ & vt minorem, vel multitudinem, vel maiorẽ. Mens eſt autẽ, quæ per ſenſum, numeri quoq; formam cognoſcit. Q. autẽ auditus quoq; hũc numerum appræhendit, clarum eſt. Aures pernicum ſtrepitus quoq; pulſat equorum, inqt ille, Scit. n. eas, quæ acceſſerunt voces, plurium eſſe quã vnius. Q. autem guſtui quoq;, & olfactui ſenſilis eſt numerus: clarũ eſt. Sentit. n. & odoratus differentes odores: vt qñ bene olens, & male olens vapor ſimul acceſſerit. Sunt aũt & ſpecie differentes vel bene olentes, vel male olentes. Similr & guſtus, ſi miſceaẽ abſinthiũ cum melle, vtrũq; ſimul ſentit. Et motus quoq;, & ſtatus ſunt oĩum ſenſuum cõia ſenſilia præter quam guſtus. Si. n. ex eodem loco ad nos ſonus peruenerit: ſentit id conſtitiſſe, ꝙ ſonat. Si aũt nõ ex eodem, ſed & alius ex alio; ſentit moueri. Et in vaporibus ſimiliter. Tactum quoq; manifeſtũ eſt ſentire, id quod mouẽ, & quod ſtat. Sentit certe corpus ꝙ eſt in aqua, ea vel cõſiſtente, vel diffluente. Nũquid aũt & guſtus, ſi guſtabile prætercurrit ſenſorium, ſentit motum, vel ſtatum? Siquis ergo virgam melle vnxerit: deinde eam per os circũferat: apprehendet ſuccum nou ſtantem. Q. ſi quis huius cauſam tactũ eſſe dixerit, non guſtum; non magnopere contendimus. Eſt ergo numerus oĩbus quidem ſenſilis. Status autem,

autem,& motus præterq̃ guſtui,reliquis.Figura autem & magnitudo tribus: viſui, auditui, olfactui. Per accidens autem ſunt ſenſilia. Per ſeipſum.n.viſus appræhendit colorem vel figuram: Per accidens autem, ꝙ hoc eſt Socra.Eſt.n.intellectus ſubſtantiarum apprehenſiuus.Vniuſcuiuſq; autem propria ſenſilia ſunt reliquis per accidẽs ſenſilia.Viſo.n.aliquo flauo,vt arbore,quæ ſtyrax dicitur, dicimus. Vidi aliquid bene olens. Per accidens.n.bene olens me videre dico. Et olfacta ſtyrace,dico me flauum olfeciſſe. & ſi ſonuerit argentum dico me argentum audiuiſſe:vel album,audiuiſſe.Similiter & ſi fuerit lignum, ꝙ ſonat. Et in omnibus ſimiliter. Guſtato.n.melle, quiſpiam dicit flauum guſtaſſe. Hæc ergo ſunt omnia per accidens ſenſilia:& ſunt vnicuique ex alijs ſenſilia. Quæ ſunt itaq; propria ſenſilia, & quæ cõia,& quæ per accidens, dictum eſt. Qño autem ea à ſeinuicem diſcernantur, & quæ ſint ea, q̃ vnicuique figuram & characterem præbeant,ſciemus cõtextum perſequentes. Sciendum autem, ꝙ quæ viſui,& auditui,& guſtui ſubiecta ſunt, ſenſilia, communibus à conſuetudine nominibus appellata ſunt. Viſus quidem, colores: auditus autem, ſoni. Guſtus vero, ſapores vel ſucci. Quæ autem tactui, & olfactui ſubiecta ſunt, nõ amplius communibus nominibus appellata ſunt. Si.n. tangibilia, vel odorabilia dicas, non eſt eorum denominatio.ſed,eorum habitudinis,quæ eſt ad ſenſum.Sicut & ſi in reliquis viſibilia dicas, vel audibilia, vel guſtabilia. Sed neq; vaporum nomine vtemur proprie in odoratu. Vaporis.n.ſunt & qui ex aqua aſcendunt,ſed non odorabiles. Vni quidem odoratui quædam oppoſitio contrapoſita eſt,quæ eſt ſm bene olẽs: quæ quidem,vt dixi,proprie impoſitum commune nomen non habet. Similiter neque,quę tactui ſubiectæ ſunt,plures oppoſitiones:calidum,frigidum,ſiccum,humidum,durum, molle: & reliquæ.

Dico autem proprium, quòd non contingit alteri ſenſui ſentire.et circa quod non contingit decipi: vt viſus colorem: auditus ſonum:guſtus ſuccum.

Propria ſenſilia ab aliis diſcernit,ꝙ non alij ſint ſenſui ſenſilia: ꝙ neq; cõia,neq;,quæ ſm accidens ſunt ſenſilia,habent.Illorum.n.plus vno appræhendimus. Ac de cõibus quidem ſenſilibus clarum eſt: De his autẽ, quæ ſunt ſm accidens,ꝙ non ſolum;viſo hoc albo,per accidens ſentimus,ꝙ eſt Soc.ſed & audita voce,rurſus per accidens ſubſtantiam cognoſcimus:& non ſolum viſu cognoſcimus hoc lignum, vel aliquid eorum, quæ bene vel male olent, ſed & odoratu. Poſtquam.n.talem odorem ſenſimus, etſi non cõſpexerimus, ſubſtantiam ſcimus, ex qua odor eſt, & colorem. Similiter & guſtu cognoſcimus ſubſtantiam:vel tactu. Guſtu quidem,ꝙ eſt mel,vel quid tale. Tactu autem,panem,lapidem,carnem:& ſimilia. Hæc eſt ergo vna eorum, quæ ſunt proprie ſenſilium,& communium,& eorum, quæ ſunt ſm accidens diſtinctio. Alia vero,ꝙ circa propria quidem ſenſilia ſm naturam habentibus ſenſibus, & ex quibus locis appræhendi ſua natura apta ſunt ſenſilibus admotis, circa ea non falluntur. At circa ea, quæ ſunt cõiter ſenſilia,& per accidens,fit deceptio. Neq;.n.ſi ægri fuerint,nec præter naturam ſe habuerint ſenſus, neque ſi à ſuis ſpatiis, & interuallis ſeiñcta fuerint ſenſilia, appræhendunt: Nec ſi conſulto,& de induſtria ſita ſint. Neque.n.à tergo poſitos videt viſus colores, ſed q ſunt anterius. Ita.n.ei natura datum eſt. Sed neq; anteriora à quouis interuallo:ſed qñ & ea adfuerint,& præterea lumen.Circa cõia autem ſenſilia fit error & quæ ſunt per accidens. Hoc.n.albo eminus conſpecto, ꝙ albũ quidem eſt, ſcimus: vtrum autem lapis eſt, vel lignum, vel quid eiuſmodi, ignoramus, & ſæpe erramus, aliud pro alio exiſtimantes.Et voce quidem audita,eo autem nõ viſo,ꝙ vocem edit,circa locum erramus,vnde vox eſt. Atque locus quidem eſt eorum,quæ ſunt ſm accidens, ſenſilium, vt deinceps oſtendemus. Præterea autem & circa figuras fit error. Itaq; &,quæ ſunt rectilinea,eminus aſpecta rotunda eſſe videntur: & quæ angulos habent,angulis carere. Sed & quæ ſunt rotunda,rectilinea eſſe videntur iis, qui ſm ipſam lineam eminus ſe applicant,quod fit in luna dimidio orbe cæſa. Lineam itaq;, ꝙ eſt illuminatum, à non illuminato diſcernentem, rectam exiſtimamus,cum ſit rotũda. Sed & quidpiam,ꝙ mouetur,videntes, ſtare putamus, qñ procul fuerit: & quod ſtat,moueri. Vt qñ nauigantes terram moueri putãt:ſeipſos autem ſtare. Similiter & magnitudines, quæ quominus, & eminus apparent, non ſe nobis ſimiliter exhibent, Neq; per aerem, & aquam. Maiora.n.apparent, quæ per aquam. Sed & circa numerum fit error. Pluribus itaq; ſimul canentibus auditis,propter ſimilitudinem vnam vocem eſſe putamus: & quæ ſunt procul diſcreta, vnita ſæpe ducimus.

Tactus autem plures habet differentias. Sed vnuſquiſq; quidẽ de his iudicat:et nõ fallitũ quòd color,neq; quòd ſonus: ſed quid eſt quòd eſt coloratũ, vel vbi vel quid eſt, quod ſonat,vel vbi. Talia ergo dicuntur vniuſcuiuſq; propria.

Non ſicut guſtus ſuccorum ſolum eſt appræhenſiuus:& viſus colorum:& olfactus odorum: & auditus ſonorum: ſic & ſenſilia tactus licet vno noie complecti. Vnuſquiſq;.n.aliorum ſenſuum circa vnam oppoſitionem verſatur. Viſus.n.circa album, & nigrum, & quæ interiecta ſunt.Guſtus autem circa dulce,& amarum,& quod intercedit. Odoratus vero circa bene olens & male. Auditus autem circa ſonum grauem, & acutum. Atqui tactus circa plures oppoſitiones verſatur, quæ non poſſunt ſub vnam cõem oppoſitionem reduci.Leuia.n.& aſpera appræhendit:dura, & mollia: grauia,& leuia:frigida,& calida: humida, & ſicca:quæ quidẽ ſub ſe inuicem non ſunt. Vnde deinceps dubitabit, nũquid ne ſenſus quidem tactus eſt,vel ſi etiam eſt ſenſus,non vnus eſt,ſed plures: ſiquidem alij quidem vnam oppõnem appræhẽdunt: ipſe aũt plures. Sed & plures habet dñias tactus,quarum appræhenſiua cauſa eſt.Non propterea autem huius magis q̃ aliorum, alienum eſt iudicium.Sed vnuſquiſq; ſenſus ſimiliter iudicat de ꝓpriis, nec in eis fallitur. Illud.n. {Sed vnuſquiſq; de his iudicat,} de oibus dixit ſenſibus:non de ſolo tactu: ſed eius eſt deceptio circa illa, quibus propria ſenſilia accidunt. Non.n.circa id,in quo color, eſt deceptio:ſed circa id, in quo color eſt:neq; circa ſonum,ſed circa id, ꝙ ſonat: quæ ſunt ſenſilia per accidens.

Communia autem,motus,quies,numerus,figura,magnitudo. Talia.n.nullius ſunt propria: ſed omnibus communia. Etenim & tactui aliquis ſenſilis motus eſt, & viſui. Per ſe itaque hæc ſunt ſenſilia. Tex.64.

Poſtquam de propriis ſenſilibus dixit, nunc dicit de communibus. Communia autem hæc dicit, ꝙ nullius ꝓprie, ſed omnium ſunt communia. Omnium autem dixit, non ꝙ ea quinque ſint quinque ſenſibus ſenſilia: non.n.vnumquodq; eorum omnibus ſenſile eſſe videtur: ſed quod hæc quidem omnibus. illa vero pluribus, vt iã diximus. Poteſt.n.magnitudo ſm conuenientiam,

& proportionem in odoratu quoque accipi, & guſtu. Sunt.n.& hi proprie magnitudinis appræhenſiui: ille quidem in odoribus: hic vero in ſuccis; etſi non nouit in his conſuetudo nomen magnitudinis.

Tex.65. *Secundum accidens autem dicitur ſenſile, vt ſi album ſit Diares. Per accidens enim hoc ſentit, quoniam huic albo accidit, quòd ſentit.*

Poſtquam dixit de proprie ſenſilibus, dixit autem & de communibus: nunc dicit, & de his, quæ ſunt per accidens. In hæc enim tria ſenſilium diuiſionem fecit. Dicitur autem hic Diares fuiſſe amicus Ariſto. Eius itaque feruntur ad eum epiſtolæ. Album ergo, ꝙ in hoc eſt, per ſe quidem videt viſus: per accidens autem quod eſt Diares nouit. Quędam autem exemplaria habent, Diaris filius.

Quare etiam nihil patitur, quatenus tale, à ſenſili.

Propria quidē ſenſilia à cōibus ſenſilibus, & iis quæ ſunt ſ͠m accidens, diſtinxit: ꝙ circa illa quidem error non accidat: circa hæc autem nonnunquam accidat. In collo.n.columbæ, & in eiuſmodi, quæcunq; habent variorum colorum mixtionem, varietas, & mixtio, & quæ eſt radium, quædam eorum habitudo, quod ea alias aliter appræhendantur, & decipiamur, cauſa eſt. Nunc autem ab iis, quæ ſunt per ſe, ſenſilibus, ea quæ ſunt per accidens, diſcernit. Ab iis.n.quæ ſunt per ſe inquit, ſenſilibus patiuntur ſenſus. Non ita autem & ab iis, quæ ſunt ſ͠m accidens. Et quod propria quidem ſenſilia agant circa ſenſus, clarum eſt. Quod autem & cōmunia, hinc manifeſtum eſt. Quod acutos enim habet angulos aliter agit circa viſum (eum.n.moleſtia afficit,) q̈ quod obtuſos habet angulos, & eſt magis planum, & carens angulis. Iam vero & circa tactum perſpicuum eſt, ꝙ non ſimiliter agunt diuerſæ figuræ, ſed aliter quæ acutos habet angulos, & quæ obtuſos, vel nullos. Similiter & in motu, & ſtatu. Neq;.n.ſimilem affectum ſuſtinet auditus, ſonum qui mouetur, vel qui ſtat, audiens. Similiter & odoratus ſit quidā diuerſus ab iis affectus, quāuis eorum ꝓprietates oratione exprimere non poſſumus. Sed & tactus aliquem alium affectuum patitur, cum mouetur tangibile: & alium qn̄ ſtat. Si.n. non ita eſſet, in fluente ſtantes fluuio, cum vna ſit aquæ continentia, & eodem modo, quatenus aqua eſt, agit in tactum, non ſimul ſenſu perciperemus qđ mouet̃, & ſi ſtat, ꝙ ſtet. Et ex hoc ergo clarū eſt, ꝙ fit ob hæc ſenſui diuerſus affectus. Neq; vero dicēdum eſt, qūo ſe habet & in numero. Diuerſum.n.affectū patimur, cū plures, q̈ cum vnum audimus. Vnde & à vocum multitudine commouemur, & concutimur. Quod quidem non eueniret, niſi à multitudine aliquid pateretur auditus. Sed & duos colores vidētes, & ſi ſint ſimiles, viſu aliter afficimur. Et hoc fit manifeſtū, ſi duabus ſimul lucernis viſus ſe applicet. nā & hic viſus dimouet̃, & excutit̃ in ſenſilium appræhenſione. Atqui hoc nō pateret̃, ſi vnitum eſſet, ꝙ duarum lucernarum ignitum eſt, ſed & pluriū. Vnde autem & multitudinē tactu appræhendimus, vel guſtu, niſi ab ea diuerſum affectū patiamur? Niſi quiſpiam ad hoc cōtradixerit, ꝙ tactus, qn̄ ſentit multitudinem, nō aliū patitur affectum. Sed quia ꝑ vniuerſum corpus tactiua eſt facultas, plures ſunt partes, q̃ appræhendunt ea, quæ appropinquarunt: & ſic imaginatio, vel rō potius colligit, ꝙ ſunt plures, q̄ tetigerunt. Nunquid autem hoc ipſum cōtingit & in viſu? Cum.n.alij viſus viſibili aliter ſe applicant, accidit vt cum facultas, quæ iudicat, ſit circa corpus diuiſibilis, & diuulſe ac diuiſim viſibilia appræhendat, confundatur vis imaginatiua, q̃ plures ſimul typos non poteſt admittere. Quare non alium affectum ſenſus ſuſtinet. Oportet.n.ſi non imaginatio confundenda ſit, vnum & continuum ſenſus affectum ad eam tranſmitti. Præterea autem & magnitudo aliquid agere videbitur & in viſum, & in tactum. A maiore enim colore, vel maiore calido magis congregantur, vel diſgregantur ſenſoria: Tactus itaq; & viſus vel tantam habet magnitudinem, vel in tāta eſt magnitudine: ſi quidem ſub eo, ꝙ eſt in minori ſimiliter magnitudine albo. At qui quatenus album, vel quatenus calidum ſit, magis aget magnum paruo: multum pauco. Sed ad hoc dixerit, quiſpiam, ꝙ cum denſæ ſunt facultates, firmiores, & validiores fiūt, atq; adeo ſeipſis potentiores euadūt: vt in grauibus clarum eſt: coeūtes quidem certe grauitates grauiores fiunt q̈ qn̄ erant diſiunctę. Qn̄ ergo in maiore fuerit ſubiecto color: etiam ſi idem qualitate fuerit: magis aget confirmatus, & validior effectus à ſimilium cohærentia, & continuitate. Quod & in igne quoq; fit. Si plus.n.fuerit, magis vrit. Sciendum autem, ꝙ cōia ſenſilia à proprijs ſeparata ſenſilibus in ſenſus nihil penitus agunt. Neq; ſunt oīno appræhenſibilia: ſicut figuram viſus nō appræhenderit, ſi. ꝙ figuratum eſt, coloris expers fuerit. Sed neq; tactus, ſi nullam, ex ſimplicibus qualitatibus habeat. Et in reliquis ſimiliter. Quare videri poſſint & ipſa eſſe ex ijs, q̃ ſunt per accidens, ſenſilibus, per alia.n.ſui appręhenſionem præbent. Sed dico, ſi, quæ ſunt ꝑ accidens, ſenſilia, propter hoc ipſum in ſenſus nihil agunt: ab his aūt ſenſus patiuntur, non fuerint.ſ.ꝑ accidens ſenſilia, ſed ſecundario quidem fortaſſe ſenſilia, verūtamen per ſe. Et ſicut nō, qm̄ ſine lumine vel perſpicuo, vel eo ꝙ intercedit, non agunt propria ſenſilia circa ſenſus, propterea ea eſſe dicimus per accn̄s ſenſilia: ſic & ſi cōia ſine proprijs non agant, qm̄ cum illis oīno ſunt, & agūt ſ͠m hoc & eius ſenſilia fuerint circa quos agunt. Quare ſi quis ſenſus ab his non patitur, ei non fuerint ſenſui ſenſilia, niſi ſ͠m accidēs. Quæſierit autem quiſpiam ſi quę ſunt per accidens ſenſilia, ſunt ſubſtantiæ, eas autem ſola rō cognoſcit, inſtrumēto ſenſu vtens: quā ob cauſam etiam oīno per accidens ſenſilia dr̄: qui fit, ꝙ canis dominū cognoſcit: & aſinus præſepe: & ſi quid aliud eiuſmodi in irrationalibus vr̄? Dico quod non, vt ſubſtantias, hæc cognoſcunt: ſed vt tales figuras, q̃ ſenſui amicæ, vel infeſtæ fuerint: eiſq; adhærentia typos in imaginatione cognoſcūt. Si aūt in irrationalibus quoq; eorum ſenſus eſt: figurarum dico: & numerorum: & reliquorum: diſcernunt enim, ꝙ ſibi aptum eſt. & conueniens ab alieno: & qđ mouet appetendum perſequunt̃: ſicut & multitudinē ſentimus, & numerū: & hinc quoque quiſpiam, ꝙ ea ſint ꝑ ſe ſenſilia, confirmabit. Agūt .n.circa irrationalia aīalia. Neq;.n.ab eis cognoſcerentur. Illa.n.nihil per accidens ſentiunt: qm̄ neq; rōcinari poſſunt. Quæ.n.ſunt ſ͠m accidens ſenſilia, in ſenſus nihil agunt, & rōne opus habent, quæ ex aliis ratiocinando colligat. Sed & locus eſt, per accidens ſenſilis, ab eo.n. nihil patiuntur ſenſus. Neq;.n.formam loci apprehendit ſenſus, niſi vt figuras, idq; non propter ſe, ſed eo qđ in loco eſt. Quare & hic quoque eſt ex ſenſilibus quæ ſunt ſ͠m accidens. Quod autem cōia ſenſilia non ſunt ꝑ accidens ſenſilia, ſed ꝑ ſe, eſt & logice hoc modo oſtēdere. Si.n.figura & magnitudo, & numerus, & motus, & ſtatus ſunt ſenſilia. (neq;.n.ſunt intelligibilia: Quæcūq;.n.ſunt, vel intelligibilia ſunt, vel ſenſilia). Si ergo

non intelligibilia ſunt, q̃ dicta ſunt, ſunt ſm ſe ſenſilia, Si autem ſenſilia, oportet eſſe ſenſum, qui ea apprehendat. Q.n. eſt ſenſili, ſenſu eſt ſenſile. Si ergo neque vllus alius ſenſus ea ꝑ ſe appræhēdit: neq; vllius ex quinque, ſunt propria ſenſilia: quid reſtat niſi vt vel oīum, vel plurium ſint cōia? Si.n. neque his per ſe, neq; alijs ſecundum ſe fuerint appræhenſibilia, ne fuerint quidem penitus ſenſilia. Atqui nec ſunt intelligibilia. Neq; ergo ſenſilia fuerint, nec intelligibilia, ꝙ fieri nō poteſt. Preterea autem & magnitudo in viſum quoq;, & in tactū aliquid agere videbitur, à maiore.n. calore, vel maiore calido coguntur ſenſoria, vel diſiunguntur. Tactus & viſus vel tantam habet magnitudinem: vel in tanta magnitudine albo ſimiliter exiſtente. Atqui quatenus eſt album, vel calidum, magis aget.

Eorum autem, quæ ſunt per ſe, ſenſilium, ſunt propria proprie ſenſilia, & ad quæ vniuſcuiuſque ſenſus ſubſtantia natura eſt.

Quænam ſunt ſm accidens ſenſilia aperte declarauit. Ea nēpe, quæ ſua natura non ſunt ſenſilia, inſunt autem iis, quæ ſunt per ſe, ſenſilibus. Albo autem accidere dixit Diaris filium. Non, ꝙ albo Diaris filius accidat: neque.n. ſubſtantia accidentibus accidit: ſed quod fortaſſe accidat hoc viſibile album Diaris eſſe filium. Quod autem nihil patiatur viſus à Diaris filio, quatenus Diaris eſt filius, ſignum eſt ꝙ per accidens eum viſus ſentiat. Cum autem ſint duplicia per ſe ſenſilia: hæc quidem cōia, illa vero vniuſcuiuſque ſenſus propria: vniuſcuiuſq; propria ea eſſe dicit proprie ſenſilia. cuius cauſam declarauit dicens. Et ad quæ vniuſcuiuſq; ſenſus ſubſtantia natura eſt. Si enim vniuſcuiuſque ſenſus eſſe eſt ad propria ſenſilia: hæc ſunt maxime ſenſilia. Ad aliquid.n. eſt ſenſus. Ad aliquid autem ſunt, quibus eſſe eſt vnicuique ſenſui. Et ea ſunt maxime proprie ſenſilia: viſui quidem ad viſibilia, auditui autem ad audibilia, & in reliquis ſimiliter.

Tex.66. *Cuius ergo viſus eſt, hoc eſt, quod videtur.*

Poſtquam cōiter dixit de ſenſu, & ſenſilibus: & de vnoquoque ſenſu ſeorſum eſt dicere aggreſſurus: prius diſſerit de vnicuiq; ſenſui ſenſibilibus: & ante oīa de viſui ſenſilibus: quandoquidem ante alios quoq; de viſu diſſeret. Deinde dicit quod id ꝙ viſui eſt appræhenſibile, color eſt: &, quod oratione quidem explicauit, vſitatum autem nomen non habet, cuiuſmodi ſunt Lampyres, & ſquāmæ, & quædā alia. Deinde definit, quidnā eſt color: nēpe id, quod eſt motiuum eius, quod eſt ſecundum actum, perſpicui. Quoniam ergo in coloris definitione meminit perſpicui, docet nos quidnam ſit perſpicuum, ꝙ natura quædā eſt, quæ in pluribus ineſt, in aqua, in aere, in vitro, & in alis, colorum tranſportatrix. quæ non præſente quidem luce, potentia eſt hoc ipſum perſpicuum, actu autem ſit perſpicuum præſente lumine. Quoniam ergo lucis meminit, de ea prius verba facit. Cuius ergo viſus eſt, ſubaudiendum appræhenſiuus, hoc videtur.

Viſibile autem eſt & color, & quod licet quidem oratione dicere, eſt autem ſine nomine. Clarū autem erit progreſſis id quod dicimus. Quod enim viſibile dicimus, color eſt.

Poſtquam dixit, ꝙ, cuius eſt viſus appræhenſiuus, & circa quod ipſa facultas operatur, hoc eſt viſibile, deinceps ſubiungit, quænam ſunt viſibilia: & color, & quædam alia, quæ commune quidem nomen non habent, oratione autem explicantur. De quibus in progreſſu dicet: vt ſunt lampyres: capita piſciū: ſquāmæ: oculi echinorum: teſtæ marinorum: quæ in luce quidem non videntur, ſed in tenebris. Neque enim eis color eſſe videtur, quod in eis igneum quid apparet in tenebris. Eſt enim coloris proprium in luce videri. Quod autem eſt in eis igneum, in luce non videtur. Quod enim viſibile eſt, color eſt.

Hoc autem eſt, quod in eo eſt, quod eſt per ſe viſibile. Per ſe autem non ratione, ſed in ſeipſo cauſam habet, quòd ſit viſibile.

Cum dixiſſet in progreſſu nobis apertum fore, quænam ſint ea innominata, quę viſibilia eſſe dixit. trāſijt ad dicendum de colore, ſed vt de viſibili. id ergo eſt, inqt color, dico autem viſibile, quod in eo ineſt, quod eſt ꝑ ſe viſibile. Per ſe autem viſibile, dicit ſuperficiem. Qūo autem per ſe viſibile ſuperficies, ipſe explicauit. Nō.n. inquit, ſic per ſe dictum eſt, vt rōne per ſe.i. definitione. In demonſtratiuo.n. dicit. Per ſe eſſe, vel, quod in ſubiecti definitione adſumitur, vt animal & rationale in definitione hominis: ea.n. per ſe homini inſunt: vel cuius in definitione ſubiectū aſſumitur: vt in ſimitatis definitione, naris. & in definitione paris, & imparis, numerus. Ea.n. per ſe numero inſunt. Dicimus.n. parem eſſe numerum, qui in duas partes ſcinditur. imparem autē numerum, qui in duas partes diuidi non poteſt. Similiter ſimitatem eſſe concauitatem in nare. Non ſic autem, inquit per ſe viſibile ſuperficiem: ſed vt, quæ in ſe habet cauſam, vt ſit viſibile. Id autem eſt color. Qui.n. in ſuperficie color eſt, id eſt viſibile: & eum viſus apprehendunt. Neq;.n. appræhendunt eum, qui eſt in profundo, colorem. Perſpicuos.n. lapides videmur quidem videre per vniuerſum profundum coloratos, ſed viſu fallimur. Eo.n. quod ſunt perſpicui lapides, per ꝓfundum tranſeunt viſus, vel colorum operationes. Per ſolum autem colorē, qui eſt in ſuperficie, lapides apprehēdimus: & propterea videmur eum quoq;, qui eſt in profundo, colorem vidiſſe. Huius autem ſignum eſt, ꝙ ſi vitri, vel perſpicui lapidis vna ſuꝑficies colorata fuerit, totū corpus nobis videatur per profundum eſſe coloratum. Et ſi ad non coloratam ſuperficiē aſpexerimus, ipſa quoq; eiuſdem nobis coloris eſſe videatur, cuius & colorata, & ſi illo colore colorata non fuerit. Vitreorum itaq; ſpeculorum externam ſuperficiem plumbi colorem habere putamus. Et interius colorata procula toto corpore colorata eſſe videntur, vtpote ꝙ viſus per perſpicuum extremam ſuperficiem videant, & illius colorem appræhēdant. Quid igiť, dixerit quiſpiam, in perſpicuis lapidibus non videmus, ſi quēpiam alienum colorem interiectum eſſe contigerit, vt q̃ in electro intercipiuntur, culices? Porro & in alijs perſpicuis lapidibus, ſi quē alienum colorē in profundo in aliqua eſſe parte contigerit, ſit nobis ſenſilis. viſu itaq;.ſ. appræhendente colorem, q eſt in ꝓfundo, ſic euenit, vt fiat diſtinctio eius qui interiectus eſt, alieni coloris à reliquo. Dico ergo, qđ ſi ſit quidem, qui eſt in profundo in aliqua parte ꝑſpicui lapidis, alienus color acrior & vehementior, quique ſenſum magis feriat, q̃ is, q eſt in toto lapide, color: appræhendunt eū viſus propter eam, quæ eſt in lapide, ꝑſpicuitatem. Sed ſi ſit imbecillior, non fit eius appræhenſio. Sunt.n. quædam gēmę aperte perlucidæ, vt ſardiæ, & quædam aliæ, coloratæ: non per profundū, ſed quę in profundo ſunt albæ: quę quidem ad profundum vſque eodem colore coloratæ eſſe videntur, nempe, ꝙ viſus profundū non apprhendat. In quibus aūt interiectus apparet alienus color, eo ꝙ imbecillior color eſt,

qui eſt in ſuperficie, non impediuntur viſus, quominus apprahendant eum, qui eſt in aliqua profundi parte, profundiorem colorem. Si itaque vitri exiliore, & non ſatis copioſo colore tincti alteram ſuperficiem nigro profundo illueris, totum tibi nigrum videbitur. Atqui non totum eſt nigro coloratum. Quare & ſi in gemmis trãſlucidis coloratam profunditatem cernere videmur: non reuera quidem profunditatem, & ſi colorata fuerit, ſed ſolam ſuperficiem apprahẽdimus. Quẽadmodum.n. & ſi viſus per aerem vel aquam permanentes, qui interiecti ſunt colores vident. (qui enim in quouis ſunt trãſlucido, colores vides) eorum quidem certe, quæ videntur, non pertingit ad profundum vſq; viſus, ſed ſecundum ſolam ſuperficiem ea apprahendit. Sic & tranſlucidis lapidibus contingit propter eã, quæ in illis eſt, perſpicuitatem, quando non totus lapis à vehementi aliquo, & efficaci colore occupatus fuerit, qui interiectus incidit color, videtur, propter lapidis perſpicuitatem. Ipſe quidem, qui videtur color, ſecundum ſolam partis ſuperficiem, in qua eſt, videtur, non autem vniuerſum profundum. Quoniam ergo, qui in ſuperficie color eſt, id eſt viſibile: propterea ſecundum ſe viſibile ſuperficiem dicit, vt quæ ſit ſubiectum eius, q eſt per ſe viſibile.

Tex.67. *Omnis autem color eſt motiuus eius, quod eſt. ſecundum actum perſpicuum. Et hoc eſt eius natura. Quapropter non eſt viſibilis ſine luce. Sed oĩno vnuſquiſq; color in luce eſt viſibilis. Quare de luce primum dicendum eſt, quid eſt.*

Hæc fuerit coloris definitio, ab accidente, & ꝓprio ipſum declarans, non à ſubſtantia. In libro.n. qui eſt de ſenſibus, & ſenſilibus, eius definitionem, quæ eſt à ſubſtantia, tradidit. Dicit ergo colorẽ eſſe motiuum eius, quod eſt ſecundum actum perſpicuum. i. illuminatum: Quod.n. nõ eſt illuminatum, eſt potentia perſpicuum. Motiuum autem, pro eo quod eſt perfectiuum. Eſt.n. eius lux quoque perfectiua, quatenus ipſum perficit, & actu perſpicuum reddit. Perfectiuus vero eſt eius & color, quatenus per traiectitiam eius facultatem ad operationem deducit. Apparatur.n. ipſum & quodammodo diſponitur à colore, qui ipſum quodammodo ſubigit, & comprimit, vt natura ſubigi citra vllum affectum poteſt, idq; viſui tradit. Sed lux quidem eius eſt perfectiua, quod eſt potentia perſpicuum. Ipſum.n. perficit, & actu perſpicuum reddit. Colores autem ſunt perfectiui eius, quod eſt ſecundum actum perſpicuum. Ipſum autem perficit, non quatenus eſt perſpicuum, ſed quatenus, quod ſecundum actum eſt, perſpicuum, eſt potentia traiectitium, & colorum annunciatiuum. Poſtquam ergo colores adfuerint, actu fit tale. Si ergo color eſt motiuus eius, quod eſt ſecundum actum, eſt perſpicuum: quod autem ſecundum actum eſt perſpicuũ, eſt illuminatum: & per eius motum videre euenit: propterea ergo ſine lumine non videntur colores. Neceſſe eſt itaque ei, qui de viſibilibus dicturus eſt, vt de luce diſſerat, eo q ſunt colores viſibiles. Poſtquam autem dixit colorem eſſe motiuum eius quod eſt ſm actum perſpicuum: q actus perſpicui lux eſt, declarauit, ſubiũgens. Quapropter non eſt viſibilis ſine luce. Non viſibilis autem. ſ. color, perſpicui.n. actus lux eſt. Color autem motiuus eſt eius, quod eſt ſm actum perſpicuum. Qm̃ ergo ei, qui de viſibilibus eſt diſputaturus, de lumine neceſſario dicendum eſt, Primum, inquit, dicamus de lumine, ſed qm̃ lux perſpicui actus eſt: antequam de luce verba faciat, de perſpicuo diſſerit.

Eſt igitur aliquid perſpicuum. Perſpicuum autem dico, quod eſt quidem viſibile: non per ſe autem viſibile, vt ſemel dicam, ſed per alienum colorem. Tex.68.

Cum iam dixiſſet q ſibi quidem propoſitum eſt de viſibilibus dicere: ad diſſerendum autem de viſibilibus, de luce neceſſario dicendum eſt, ad dicendum vero de luce, de perſpicuo prius agẽdum eſt: de eo diſſerit. Perſpicui itaque differentiam ab aliis quoque viſibilibus, dico autem coloribus, tradidit, dicens viſibile eſſe perſpicuum, non propter proprium, ſed propter alienum colorem. Colorem autem dicit lucem. Eſt.n. veluti color perſpicui. Et nunc quidem ipſam colorem dicit. ꝓgrediens autem exactius dicit, Veluti colorem, Lux.n. eſt color. Perſpicuum itaque, inquit, quod per ſe non viſibile, ſed accepta luce, quæ alienus color eſt, ſic fit viſibile: luce autem vel ignis, vel ea quę eſt ex cœleſtibus ſole, luna, & aſtris. Dubia autem eſſe mihi videtur oratio. Videri.n. poſsit eſſe & viſibile perſpicuum, & nõ viſibile. Si.n. in olla, vel aliquo alio eiuſmodi vaſe, lucernã depoſueris, lumine per foramen ſurſum aſcendente: ſi in aerem, qui eſt ſuper foramen, per quem lucem emittit, ſuſpexeris: ipſum illuminatum non videbis niſi forte vel tectum, vel aliquod aliud corpus ſolidum eſſe ſuperius contigerit. Nam quantum in ſe quidem eſt, videri non poſſet. Nunquid ergo, q, qui in ipſo ſunt colores, appareant, eſt viſibile per accidens? Quod autẽ in particulari hoc exemplo diximus, hoc etiam in lumine ſolari eſt dicere. Nunquid autem, q ſolari lumini ſolida vndiq; corpora obuia fiant, propterea fit viſibilis, qui eſt circa nos, aer? Clarum.n. eſt, q quocunq; reſpexerimus, ſiue ſurſum, ſiue deorſum, ſiue oblique, & ad latus, vel cœlum, vel terram, vel aquam videmus. Quod ſi, vt in prædicto exemplo, in ſuperiorem locum reſpicere poſſemus, in quo ſolari lumini corpus ſolidum nõ occurrat: fortaſsis in ea parte non videremus illuminatum aerem. Sic ergo videbitur illuminatus aer, quãtum in ſe eſt, non eſſe viſibilis. Sed qm̃ aperte ſcimus, quando dies eſt, & quando nox, non alio ſenſorio, q̃ viſu iudicantes, nec nos ſolum, ſed & quæ ratione carent, animalia: ſpeluncas enim ſubeunt, & ex eis exeunt noctem diſcernentia, & diem: hac. ſ. ratione fuerit viſibilis illuminatus aer; & quemadmodum, qm̃ ſine lumine non eſt viſibilis, propterea nec viſibile ipſum dicemus: quãdo quidem neque quicquam aliud ſine lumine videri poteſt. Et non ſolum ſine lumine, ſed & eo, quod interiectum eſt, & perſpicuo opus eſt, ad hoc, vt ſint viſibilia: & ideo ſenſuum ſumptuoſiſsimum eſſe viſum dicebat Timæus, eo quod pluribus, quam alij, ad proprias operationes exercendas opus habeat: Sic etiam illuminatus aer in luce nõ videtur, niſi in ſolidum corpus lumen incidat, propterea nec viſibilis quidẽ fuerit. Si enim lux nihil eſt aliud, quam actus, & perfectio eius quod eſt potentia perſpicuum: lux autem nullo alio iudicatur, quam viſu: eſt videlicet illuminatus quoque aer viſibilis, quatenus eſt illuminatus, etſi aliis indiget. Lux autem non eſt aeris ſubſtantialis qualitas. Quare nec propter propriam qualitatem eſt viſibilis, ſed propter alienam, dico autem lucem colorem abuſiue appellauit, eo quod maxime viſibilis color eſt.

Eiuſmodi autem eſt aer & aqua: & multa ex ſolidis. Nõ enim, quatenus aqua, neque quatenus aer, eſt perſpicuum: ſed quòd eadem eſt in his vtriſque natura, & in æterno, quod ſupra eſt, corpore.

Non.n.per ſolam aerem, & aquam videmus vt quæ perſpicuum habeant, ſed & per multa ſolida corpora, ſunt autem multa eiuſmodi. Vt gẽmæ, cornua, vitrum, gypſum perſpicuum, & multa alia. Quare ſi in pluribus corporibus eſt perſpicuum, clarum, ꝙ non, quatenus aqua, vel aer, vel aliquid aliud ex perſpicuis, perſpicuũ habet. Si.n.ſecundum aliquid eorum eſſet perſpicuum, vt, ſi aer eſſet, non eſſet, quod non eſt aer, perſpicuum. Nunc autem ſunt perſpicua, & quæ non ſunt aerea. Similiter & in alijs. Quare eſt aliqua perſpicui natura, quæ in pluribus ſubſtantijs, & ſubiectis eſſe habet. Quemadmodum enim eſt humiditatis natura, vel caliditatis, vel omnis, vt paucis abſoluam, qualitatis: ipſæ autem qualitates, cum aliæ ſint præter ſubiecta, pluribus inſunt corporibus: ſic eſt & perſpicui natura, quæ eſt in pluribus ſubiectis, vt quæ ſit alia ab ipſis. In his autem vtriſque dixit, i. in aere, & aqua q̃m eorũ alioqui meminerat, vt quæ ſint maxime perſpicua. Perſpicuitatis autem ait eſſe particeps, & qđ ſuperiorum corporum æternum eſt. Dicit autem ipſam ſphærarum effuſam latitudinem. Sunt autem omnes perſpicuæ. Videmus.n.quæ in primo mobili ſunt aſtra, per alias. Ipſæ ergo ſphæræ ſunt perſpicuæ. At non itidem & aſtra. Vnde & per interpoſitionem, ſui inuicem aſpectum auferunt. Hinc.n.ſolis eſt defectus, cum ab interpoſita luna eius lumen adimitur. Si autem eſſet perſpicua, non ſubter eum currẽs eius lumen obſcuraret & aliæ ſtellæ ſubter currentes interpoſitione, & cõgreſſu aliarum ſtellarum nobis aſpectum adimunt. Vnde clarum eſt, ꝙ non eſt in aſtris natura perſpicui.

Tex.69. *Lux autem eſt huius perſpicui actus, quatenus eſt perſpicuum. Potentia autem in quibus hoc eſt, & tenebræ.*

Poſtquam dixit quid eſt perſpicuum, ꝙ viſibile quidem, non per proprium autem colorem viſibile, ſed ꝑ alienum: confert ſe ad dicendum de luce: & dicit lucem eſſe actum perſpicui, quatenus eſt perſpicuum, pro eo, quod eſt, eius forma, & perfectio. Cum.n. potentia perſpicuum, ſi lux acceſſerit, eique formam dederit, & ipſum perfecerit, ipſum actu perſpicuum effecerit. Eſt.n. in aere, & aqua, & eiuſmodi perſpicui natura, quæ ſi lumen quidem non adſit, non eſt actu perſpicua, neque .n.eius colorum aliquid viderimus. Si adſit autẽ lumen, habet propriam formam, & perfectionem. Si lux itaq; adſit per aerem quidem vel aquam videmus. Per terrã autem non vtiq;, vt quæ in ſe, i. potentia nõ habeat perſpicui naturam. Eorum autem, qui de luce dixerunt, hi quidem eã dixerunt eſſe corpus: illi autẽ incorporeum. Qđ lux nõ eſt corpus, neq; vero ex viſu per aliquorum corporum emiſsionem videre fit, oportet hoc ipſo probato ꝙ fieri non poſsit vt vel lux, vel viſus corpus ſint, ſic eã, quæ eſt Ariſt. de his exponere ſententiam: & deinceps, quæ ad eam ſpectant, dubitationes conſiderare. Si itaq; ſ̃m aliquorum corporum emiſsionem fit videre: quõ fieri poteſt vt ſimul ac ſuſpexerimus, ſimul & cœlum repente appræhendamus? Quomodo fieri poteſt, vt abſq; tempore tantum ſpatium moueat? Oſtenſum.n.eſt duorum Zodiaci ſignorum eſſe diſtantiam à terra vſq; ad cœlum. Quæ.n.à centro eſt, ſpatio æqualis eſt duorũ ſignorum ſexanguli lateri. Et triplus eſt ambitus ad diametrum. Eſt autem, ꝙ à centro eſt, dimidium diametri. Clarum eſt ergo, ꝙ cum vniuerſus diameter quatuor ſigna habeat, & præterea ambitus duodecim habeat, dimidiũ diametri duo habet ſigna. Quomodo ergo fieri poteſt, vt corpus tantum ſpatium moueatur? ipſe quidem motus omnium velociſsimus, dico autem primi mobilis, duabus horis ſextam vniuerſi partem, dico autem duo ſigna, monetur. Quomodo ergo non eſt ab omni ratione alienum, vt quæ ex viſu corpora emittuntur, ipſo quoq; primo mobili velocius moueri præſumantur? Rurſus ſi per radios, qui ſunt corpora videmus: quando, cum ſuſpexerimus, quartam cœli partem videmus, oĩno neceſſe eſt, ꝙ viſus qui per aerem ꝓcedunt, vel trãſeant: & ſic corpus ꝑ corpus trãſiuerit (quod nequit fieri) vel ipſum ſecent, & ſi ſecant, non oporteret nos neq; cœlum, neque ea, quæ ſunt viſibilia, ſ̃m continuitatem videre: ſi quidem nõ per totum aerem procedunt, ſed ipſum ſecant: Clarum eſt ergo ꝙ partes viſibilium, quę ſunt ſub partibus ſecti aeris, videri nequeant. Et ſic nihil eorum quæ videntur, continuũ videmus, ſed diuiſum per partes. Præterea, quoniam ſuſpicientes quartam cœli partem videmus: ſi per corporeorum quorundam radiorum emiſsionem fit videre, neceſſe eſt, vt viſus eiuſmodi corpora ſtatuamus, vt à nobis ad cœlum vſq; pertingant, & eius quartam partem comprehendant: quod quidem abſurdum eſt, ex parua oculi parte, vel potius nõ toto, ſed ex pupilla, tanta corpora emitti dicere, vt quartam vniuerſi partem comprehendant. Sed ad hæc dicũt, ꝙ viſibilium fit occurſus ad viſus. Quædam.n.lumina ex cœleſtibus emittuntur, quæ quidem occurrentia viſui, ſui apprehenſionem præbent. Ad hoc dicimus, ꝙ ſi non ipſis cœleſtibus ſe applicat viſus, ſed luminibus, quæ ex ipſis exeunt: vnde ſciunt aſtronomi magnitudines aſtrorum: vnde motus: vnde diſtantias: vnde coitus & receſſus, & quæcunque alia de cœleſtibus demonſtrant? Tanquam.n. ipſas ſphæras apprehendant, ſic de eis demonſtrationes faciunt. Deinde ipſa quoq; lumina, quæ ex eis exeunt, neceſſe eſt vel corporea eſſe: vel incorporea: Si corporea itaque fuerint: iiſdem refellentur rationibus, quibus eos, qui lucem corpus eſſe dicunt, refellimus. Si autem incorporea, quiſnam viſus eſt viſuum emiſsionis, & occurſus? Si.n.incorporei omnino actus fuerint: etiam ſi nullus fuerit penitus occurſus, ad viſus vſque venient. Et ſic de viſu & lumine idem dicent, ꝙ Ariſt. vt paulo poſt ſciemus. Vt paucis autem complectar, ſi videre fit ſ̃m eam emiſsionem, quæ fit ex oculis: vel corpora eſſe neceſſe eſt, quæ emittuntur, vel lineas vt dicere videntur Mathematici. Sed ſi lineæ quidem fuerint viſus, qui exeunt: ſ. ſecundum ſigna viſibilia attingunt. Videre aũt fieri dicunt, ꝙ viſus viſibilia attingant: ſecundum ſigna ergo attingunt. Secundum ſigna ergo & viſibilia apprehendent. Magnitudines ergo non apprehendent, quod eſt abſurdum. Si autẽ corporea: vel eſſe perforatam circa pupillam corneæ partem neceſſe eſt: quod falſum: eſt enim continua: & poſtquam perforata fuerit, humores quoque ſtatim effunduntur: vel corpus ꝑ corpus tranſiret: quod & ipſum fieri non poteſt: vel ꝑ quoſdam poros ſeu meatus viſus exire neceſſe eſt. Sed ꝙ corpora quidem non ſunt poris ſeu meatibus prædita, in libro de generatione oſtenſum eſt. Et alioqui neceſſe eſt aliquas omnino eſſe magnitudines. & corpora in tunicis, quibus intercipiuntur meatus. Per illa itaq; nequaquam fieri poteſt, vt viſus procedant. Quare nõ oporteret videre pauimẽtum, ſeu quiduis aliud, ſecũdũ continuitatem: ſed aliquas quidem partes videre, aliquas vero non. Viſibilis enim partes, è quarum regione ſitæ ſunt magnitudines, quæ meatus intercipiunt, eæ vt videantur, nequaquam fieri poteſt. Nihil ergo ſecundũ

continuitatem

continuitatem viſum eſt, quod quidẽ ſit præter rei veritatem, & id quod aperte fit. Sed neq; vt incorporeus actus ex oculis exeat, fieri poteſt. Vel.n.cum ꝓpria figura exit, vel non. Si cũ propria quidem figura, in alio eſſe ſubiecto omnino neceſſe eſt. Quoniã ergo ſenſitiua facultas vita quædam eſt: neque.n.fieri poteſt, vt qđ non vitam habet, ſit ſenſus particeps: cui autem vita infuerit, illud facit viuere: & ſenſitiua ergo facultas ex oculis egreſſa; cum in aere fuerit, vel in aqua, vel vt ſemel dicam, in aliquo eorum, quæ ſunt perſpicua, illud facit viuere. Erit itaq; & animatum; quod eſt ridiculum. Vel ſi ita non eſt; erit vita in non viuenti: quod fieri non poteſt. Maxime autem, ſi viſiua facultas actu exiens ex oculo, fuerit in aere, vel aqua, vel eiuſmodi, ille erit, qui videt, & qui ſenſitiuus factus eſt. Quod itaque nihil ex oculis procedit, neq; corpus, neq; incorporeum, & ex alijs quoq; multis probari poteſt; hæc tamen ſufficiunt quæ dicta ſunt. Quod autem lux corpus non eſt, hinc clarum eſt. Si.n.corpus eſſet, quomodo fieri poſſet, vt corporis tam citus, & tam repentinus eſſet motus? Simul enim ac ſuper horizontem ſeu finitorem ſol euaſit, repente ſine tempore, quod ſuper terram eſt, hemiſphærium illuminatur. Et ſi abſconſam lucernam in domum intulero: deinde extra operculum eduxero, protinus ſimul & ſemel tota domus illuſtratur. Quomodo ergo fieri poſſet, vt ſic corpus ſine tempore moueretur? Deinde ſi lux corpus eſt, cum ſit ſimplex: ſ.ſimplici motu mouebitur. Simplices autem motus duo ſunt: qui ſm rectum, & qui ſecundum circulum. Si itaque recta moueatur lux: vel, cum ſurſum moueatur, deorſum nõ mouebitur. Vel ſi deorſum moueatur, ſurſum non mouebitur: nunc autem & ſurſum, & deorſum: & à dextris & ſiniſtris videtur moueri. Quodcunque autem corpus recta fertur, vel, qui ſurſum eſt, vel, qui deorſum motu mouetur. Quod autem nõ mouetur circulo, ex ipſa rei euidentia clarum eſt. Si.n.in anguſtam domunculam altera parte longiorem lucernam intulero; in domunculæ principio ſtatim recta totum illuminauerit: & ſi inferne poſita fuerit, quæ ſupernæ quoq; ſunt illuminauerit: & ſi ſupernæ, ſimiliter quæ infernæ. Oſtendunt autem & qui perſpectiua demõſtrãt, ꝙ ſm rectum lux procedit, & non ſm circulum. Si.n.aſſerem perforaueris, vel in eo inciſionem aliquam feceris: & i altera quidem aſſeris parte ſecundũ inciſionem lucernam accenderis; in altera aũt parte aſſerem ſtatueris veniet, quod per inciſionem ingreditur lucernæ lumen, in alteram tabulam. Si ergo à luce, quæ eſt in aſſere, rectam extenderis, per id quod eſt inciſum, tranſibit ad lucernam. Fit itaque ſm rectum, videlicet, lucis motus. Quare ſi non ſm rectum mouetur: vt corpora, neq; eo, qui ſurſum eſt, ſolo, neq; eo, qui deorſum eſt, ſolo motu mouetur, neque ſm circulum; omne autẽ corpus vno prædictorum motuum mouetur: videtur lux non eſſe corpus. Rurſus, ſi lux eſt corpus, neceſſe eſt omnino, ſi per totum quidem aerem procedit, eſſe corpus in corpore: ſi autem non per totum: ſed vel ipſum ſcindit, vel per eius poros & meatus procedit: neceſſe eſt non in omni parte aeris lucem eſſe: Sed eſſe aliquas quidẽ eius partes illuſtratas, alias vero obſcuratas. Quare neq; omnis aer erit illuminatus: neque vbiq; erit aer: ſed vbi lux quidẽ fuerit, non eſſe aerem & vbi aer, non eſſe lucem: & ſic continget vt lucem, & aerem reſpiremus aliquando, vero & lucem tantum, non etiam aerem; vt quando per ipſum illuminatum nos reſpirare contigerit. Hæc autẽ ſunt manifeſte abſurda, & præter ipſam rei euidentiam. Oporteret autem & ventum, dum ſimul coactus, & cõtinuus mouetur, omnem quoq; locum vndiq; obſcurare, in quem inciderit, extrudentem lucis corpus: vel locum certe obſcuriorem reddere, vtpote q lucis corpus, vel eius partes extruſerit, & in eorum locis fuerit. Nunc autem hæc non eueniunt. Videmus autem, ꝙ & illuminato aere iidem ſunt aeris actus. Spiramus.n.ſimiliter, & refrigeramur. Atqui lucis certe naturæ inſitũ eſt, vt aerem calefaciat, non refrigeret. Accedit his, ꝙ, quandoquidem, qui lucẽ corpus eſſe dicunt lumini ſphæram quandam ex ſole procedere inquirunt, quoniam & ſol ipſe eſt ſphæricus: eſt autẽ & aer quoq; ſphæricus: omnino neceſſe eſt lucis ſphæram ad nos procedentem, vel aeris ſphæram trudere, & ſic eius locum occupantem, qui circa nos eſt, locum illuminare, vel non trudere: vel per ipſam procedere. Si itaque aerem trudit, & eius locum occupat: erit aere vacuum illuminatũ hemiſphærium, quod fieri non poteſt. Sicut.n.dixi, omnia aeris opera fiunt, etiam vniuerſo, ꝙ circa nos eſt, illuminato. Si autem nõ truſerit: nec illuminauerit, vt, quod ad nos nõ perueniat. Si aũt per ipſam procedat: erit corpus, quod ꝑ corpus procedet: quod fieri non poteſt. Si autem dixerint corpus immateriale poſſe per corpus procedere, id certe dicitur quod maxime fieri nequit. Sic enim fieri poſſet, vt cœlum eſſet in milio. Præterea ſi ideo, ꝙ ſit immateriale, poteſt ꝑ corpus procedere, ꝓcederet non ſolum per aerem, ſed & per aliud quodlibet. Quid enim vetat, ſi, quatenus eſt immateriale, põt corpus per corpus procedere, quo minus ꝑ omne quoque procedat? Oporteret itaq; lucem per ſolida corpora tranſire: per terram inquam, & aliquid ex ſimilibus. Cur ergo cum ſol eſt ſub terra, non lucem quoq; videmus vel per terram procedentem? Deinde, ſi lux, cum ſit corpus, per corpus aere procedit, oporteret totum denſius, & craſsius fieri. Nunc autem contrarium eſt, quod videtur. Subtilior enim fit, & magis tenuis, luce ſuſcepta: quod quidem non vſu veniret, ſi corpus eſſet. Quemadmodum enim, ſi terra aquam continuerit, nec maior ex vtriſq; locus factus ſit, quod ex vtriſq; corpus eſt, omnino craſsius fieri neceſſe eſt. Sic & aerẽ craſsiorem eſſe neceſſe eſſet, ſi lumen ineſſet. Nunc autem cõtra, fit illuminatus ſubtilior. Si quis aũt dixerit aduerſus eam, quæ de lucis motu eſt, rationem inſiſtens, ꝙ radij quidam ſunt, qui à ſole dependent, & motus tranſitu illuminãt, eo nõ egentes motu, qui ſuperne eſt, à ſole.n. ſemper dependent in terram, hoc quidem eſt maxime præter ea, quæ cernuntur. Similiter.n.& ſol illuminat, & luna, & ignis: & alia omnia. Non poterit autem hoc dicere & in igne, & in aliquo alio. Et quando in tenebris ex ſilicum colliſione ignem accendero in maxima domo, lux totam domum ſine tempore cõpræhendit. Iam vero & condenſato aere ſol non quidem apparet: totus vero, qui circa nos eſt, locus compræhenditur. Deinde & de ſolaribus radijs ſciſcitabor, vtrum corpus ſunt, an incorporei: & vtrum ꝑ totum aerem radij feruntur, vel non totum: & eædem rurſus dubitationes incident: His ergo & talibus adducti neceſſario cogimur neque lucem, neq; viſus corpus eſſe dicere. Quid ergo, quõ fit videre, & quænã eſt lucis natura? De videndo ergo primum dicimus Ariſt. ſequentes, ꝙ habet, quod eſt perſpicuum, nempe aer, traiectricem colorum facultatem, cum ſit ipſe coloris expers. Si enim proprium aliquem colorem haberet, ad alios traiiciendos colores ei impedimento

dimento eſſet. Certe, ſi vitrum, quod colorẽ non habet, oẽs traiicit colores: neq; enim, q̃ ſunt obſcura, & vix apparentia, adeo exacte traiiciet: habet itaque & aer per omnem ſui partem traiectricem colorum facultatem. Eſt.n. totus per totum ſeipſum perſpicuus. Quod enim hic ſitum eſt, & qui ante, & qui retro, & qui: vt ſemel dicam, in omni parte ſunt, vident. Operationes ergo quędam ex viſibilibus, citra affectionem vllam, in aere inſunt, ipſum non colorantes, Neque.n. ſua natura, vt coloretur, aptus eſt. Vnde per eandẽ aeris partem diuerſi videntes diuerſos colores videmus. Quod quidem non fieret, ſi ipſe coloratus eſſet. Neque.n. ſimul poſſet colorari contrarijs. Vt ſi o aer eſſet: m autem nigrum: album vero l, videret autem a album. b autem nigrum procedent nigri, & albi operationes per aerem. Si autem ꝑ o procedunt, cum ſint contrariæ: clarum eſt, ꝙ ipſum non colorant. Neq;.n. fieri poteſt, vt eadem pars contrarios ſimul colores ſuſcipiat. Quod autem in duobus, idem & in pluribus coloribus licet dicere, Cum.n. plures ſunt, qui vident: & plura, quæ videntur, venient plures colorum operationes per eundem aerem inuicem concurrentes. Si autẽ coloratus eſſet aer, hoc nunquam fieret. Tranſeunt ergo per inuiſibile colorum operationes, & viſui propria ſubiecta renunciant, ipſos, inq̃, colores, in ipſum quidem ſenſum agentes, taliter, vel taliter, in ipſum vero perſpicuum aliquem affectum nõ immittentes. Neque quærere oportet qũo coloris operatio à proprio ſubiecto progreſſa ad viſum venit. Fit enim in ſubiecto aere: & ſic per eum agit in viſum. Sicut fabri operatio procedit per ſecurim in lignum: & in lignum quidem agit, ei talem vel talem figuram prębẽs: in ſecurim autem nihil tale agit, quale in lignum. Sicut ergo i his, ſic & in luce, dicimus operationem quandam incorpoream ex illuminatiuo corpore in perſpicua immitti, quæ eam ſuſcipere ſua natura apta ſunt. Et ſicut ignis etiam à nobis longe ſitus nos calefacit: non, ꝙ ipſe ad nos veniat: ſed ꝙ ipſe quidem ſibi proximum aerem calefaciat, qui ab igne pati ſua natura aptus eſt: calefactus autem ille talis fit, vt poſsit & ipſe, quæ iuxta ſe ſita ſunt, calefacere: & id ad totum vſq; fit: & ſic ea quoque, quæ ab igne ſunt longiſsime remota, calefacit. Et primo quidem ab igne: proxime autem, & per ſecũdam rationem, ex ijs, quæ iuxta ſita ſunt. Sic & perſpicuis corporibus per ordinem ſitis (ſphæræ.n. ſe inuicem attingunt, & deinceps extremam ſphæram attingit, qui circa nos eſt, aer: & deinde eam aqua) Sol ergo proxime in id, qđ iuxta ſe ſitum eſt, corpus, & quod eum attingit, agens, ipſum facit actu perſpicuum. Illud autẽ ſic factum habet facultatem: vt & ipſum, in ea, quæ prope ſunt; vt & ea talia faciat: & ſic ad vltima vſq; procedit illuminatiua facultas, non ſolis operatione ad vltima citra intermedium veniente, ſed propinquis; & primo patientibus, valentibus & ipſis in ſuſceptiua ſimilem operationem exercere. Si autem repentina fit in omnibus operatio: & ſicut ſi quis ſunis longi & extenſi ſummum mouerit, totus ſunis ſine tempore mouetur, propter partium continentiam, priore, quod cohæret, mouente: ſic oportet intelligere in lucis quoq; operatione fieri, eo ꝙ omnia mundi corpora per ſeriem ſe inuicem attingant. Eſt ergo lux non corpus: ſed perſpicui operatio, quæ eſt perſpicua, quæ quidem fit ab effectiuo. Effectiuum autem primo, & maxime proprie ſol eſt. Secundo autem, quæcunq;, ꝙ alicuius ex eo fluxus partem nacta ſunt, ſũt & ipſa illuminatiua, ſicut luna: & aſtra: & ignis. Primum enim lucis fontem Deus in Sole collocauit. Sic ergo dictas omnes dubitationes effugiemus. Et neque corpus per corpus procedet: neque fieri non poterit: vt repentina & temporis expers ſimul & ſemel fiat operatio, cum ſit incorporea. Sed ad hæc, quæ de luce, & viſibus ſtatuimus, nobis dubium mouent; Si corpus non eſt lux & viſus: vnde ergo, quæ in ſpeculis fiunt, reuerberationes ſeu reflexiones? Vnde & quæ in balnearijs ſolijs? Vnde & quæ ex radiorum fit refractione, colliſio, & ex eo calefactio? Qui fit, ꝙ promõtoria planitie minus caleſcant? Cur autem, ſi viſibilium operationes ſunt in aere, non &, quæ ſunt poſteriora, videmus? Si.n. per omnem ſui partem aer habet colorum operationes: vt ſatis declarat, ꝙ qui vndique vident, eundẽ colorem videant: vt ſi ponatur a color: circa eum autem ſint plures videntes b c d e f g: omnes ipſum vident: clarum eſt autem hoc ideo fieri, ꝙ aer ꝑ omnem ſui partem colorum operationes habet. Quod ſi ita eſt, cur non &, quæ à tergo ſunt, videmus? Vnam ergo his omnibus ſolutionem aſſeremus, iiſdem ſuppoſitionibus vſi in dicendo de operationibus, quibus vſi ſunt, & qui corpora dicunt viſus & lucem. Sicut ergo illi ſtatuunt viſus, & radios ſecundum rectas lineas emitti, & à planis, & leuibus corporibus per æquales angulos reflecti; & ideo ea quoq; quæ ſunt in ſpeculo, ſimulacra apparent, non noſtris quidem viſibus ad viſibilia refractis, ſed illis operationibus ad nos, propterea ergo neq; quæ retro ſunt, videmus: quoniam opationes ad viſus ſcm rectam feruntur. Non aliter autem per rectam è viſibilibus ad viſus operationes deferentur q̃ ſi vultu aduerſo fuerimus. Operationes.n. ſemper ſunt in aere citra vllam affectionem: in nos autem non agunt, niſi qñ ſenſilia fuerint directo viſui oppoſita. Sicut neque viſus per ſe viſibili ſe applicant, niſi ei directo obiecti ſint. Propterea ergo, qui à tergo ſunt, colores, ne ſi oblique quidem aſpexerimus, non videmus: quãuis in aere ſit colorum operatio: eo ꝙ non recta ad viſus feratur operatio. Sic ergo lucis repercuſsiones, & operationum viſibilium, fieri dicimus à planis, & leuigatis corporibus, per æquales angulos refractis operationibus: & ꝓpterea eadem viſuum ratione, quando contigerit ſpeculum talem ſitum habere ad nos: & viſibile, vt, quæ in ipſum operationes inciderint in æquales etiã angulos reflexe ad oculum veniant, ea etiam, quæ non ſunt oculo directe oppoſita, videmus: vt, quæ ſunt retro, vel ſuperne: vel inferne: vel oblique. &, quæ illi dicũt ſimpliciter in viſu, ea nos immutabiliter in operationibus dicentes, quæ cernuntur, ſeruamus. Quid.n. refert, an vel ab oculo recte procedentes veniant ad ſpeculum, vel à ſpeculo ad viſum reflectantur, ſiquidem eadem & illi, & quod Ariſt. dicit, ſupponit? Sed hic quidem in operationibus, illi vero in egrediente viſu. Innumerabilia antẽ abſurda, & quæ fieri non poſſunt, eam, quæ eſt de egrediente viſu, ſuppoſitionem conſequuntur. Eſt ergo potius eligenda Ariſt. ſuppoſitio, quæ &, quæ cernuntur, ſeruat: & abſurda declinat. Vnde ergo in aere calor fit, ſiquidem Sol nõ eſt calidus, radij autem corpus nõ ſunt? Si.n. corpus non ſunt, attritus non eſt. Si autem attritus non eſt, quomodo aer caleſcet? Quod enim attritus ſic calefaciat, vt ignitum etiam reddat, ſi frequentior fiat, ex rei euidentia clarum eſt. Ex lignis certe, & lapidibus, & ferro colliſo accenditur ignis. Quin & in ignarijs, niſi ſic radium ad id quod accendere volumus, adaptauerimus, vt non obtuſum angulum radiorum refractio efficiat:

ficiat: ſed ſic acutum, vt duplicatus fere in vnam rectam deſinat, & ſua denſitate aerem, qui eſt interceptus, atterat, accenſio fieri non poteſt, & id ſenſiliter videmus. Quare ab ijs quidem, qui radios corpus ſtatuunt, quæ manifeſte cernuntur, colliguntur, at non itidem ab ijs, qui operationes. Quomodo.n. calefaceret eius, quod non eſt calidum, operatio? Quomodo autem attritus fiat ab incorporeo? Ad hæc ergo dico, ꝙ quemadmodum ab anima, quæ non eſt calida, viuificatiua quædam operatio fit in corpore, quæ innatum calidū excitans, animal viuificat, poſtquam autem receſſerit anima, ſtatim quoq; calidum innatum extinguitur, ſic & viuificatiuam quandam operationem ex ſole dico ineſſe in aere, eamq́; quod inſitum eſt aeri calidum, mouentem ipſum calefacere. Et ſicut animoſa ſeu iraſcibilis aīæ facultas, & ſi non ſit calida, poſtquam tamen fuerit commota, qui circa cor eſt, ſanguinem calefacit: ſimiliter & cura calefacit, quāuis ſit incorporea animæ operatio: ſic & ſolem ſatis eſt probabile, q̃uis nō ſit calidus, viuificatiua ſua operatione, quæ lux eſt, eam, quæ eſt in aere, caliditatem excitantem ipſam calefacere. Si autem calefactiua operatio: vbi plus eſt operationis, illic quoque caliditatis plus eſſe neceſſe eſt. Quare, cum in repercuſſionibus dupletur operatio, & exiguum, q intus eſt aerem compræhēdat, vtpote à maiori operatione exiguo aere calefacto, non per attritum: ſed ꝙ dicto iam modo moueat innatum calorem, iure contingit accēſionem fieri. Quod autem meridies magis caleſcat, q̃ aurora, & veſper, rurſus eaſdem cauſas reddemus: quod oriente quidem: & occidente ſole reflexæ operationes obtuſos angulos faciunt, & multum aerem intercipiunt, propterea minus calefaciunt. Et alioqui Sol & oriens: & occidens per multam caliginem ad nos accedit: caligo autem aquoſa eſt: vapor.n. & propterea minus calefaciunt operationes, quæ per multam caliginem ad nos accedunt. ꝙ autem plus eſt caliginis verſus orientem, & occidentem, q̃ verſus id, quod eſt ſupra verticem, hinc planum eſt. Statuatur enim vnus quidem ſtans circulus, terra: alius autem exterius ex caligine terram ambiens. Quæ itaque ex centro terræ, ſcilicet emittuntur, æquales erunt. Quæ.n. ex quouis circulo ad circunferentiam rectæ lineæ emittuntur, erunt inter ſe æquales. Si autem à noſtra habitatione rectas emiſeris, ſiquidem ī cœlum; clarum eſt, ꝙ quoniam tota terra centri ad vniuerſum rationem obtinet, et ſi ſint inæquales, tamen, eo ꝙ, vt ad vniuerſi magnitudinem, ſit earum differentia ſenſu non perceptibilis æquales erunt. Si autē à noſtra habitatione ad caliginem lineas miſeris, quoniam, vt in Meteoris oſtenſum eſt, non in magnam altitudinem fertur à terra vapor: ſunt quidem certe & montes, qui nubes tranſcendunt, neq; vero nos ī centro habitamus: ex neceſſitate non erunt inter ſe inuicem æquales. Sed minimæ quidem, quæ in vertice: reliquæ vero (eæ quidem, quæ ab eo, qđ eſt ſupra verticem, plurimum diſtant,) ſunt maxime. Quæ autem ei, quod eſt ſupra verticem, ſunt propinquiores, minores ſunt. Eſt autem earum quæ ex ſuperficie ducūtur, in qua & habitamus, rectarum minima, quæ eſt in vertice. maxima autē, quæ per centrum: reliquarum autem, quæ ad verticem quidem magis accedunt, minores: reliquæ vero maiores. In calido autē, & longiori tempore ſuper terram manēs, magis calefacit. Lumini.n. hoc natura inſitum eſt, vt quando in leue aliquod, & ſplendidum corpus inciderit, ſic ī illud agat, vt & ipſum ſibi ſimilem operationem remittat; vt in argento, & ſpeculis, & in aqua, & vitris, & alijs plurimis. Quodcunq; ergo corpus luminis operationem admittit, ad eā quoq; remittendam ſua natura aptum eſt: præcipue autem plana & leuia corpora: vt quæ dicta ſunt. Propterea ergo & luna, ſolis luce accepta, quæ hic ſunt, illuminat. Et hoc eſſe dicimus refractionē ſeu repercuſſionem luminis, quæ fit ab ijs, quæ ſuſceperunt & exercere ſimiliter operationem poſſunt. Aeſtate itaque, & meridie, cum plures ſimiles operationes in eodem fiant, aerē magis caleſcere contingit. Sic ergo quæ aduerſus ea, q̃ de operationibus dicuntur, afferuntur, dubitationes ſoluunt. Sed ad hoc dico, qđ prius dicebam, ꝙ quemadmodum luna, quæ ſolis operationes ſuſcepit: & per ſui corporis ſplendorem, illuminatur, ipſa quoq; ſua natura apta eſt ad operationem contra reddendam, & ea, quæ hic ſunt, illuſtranda: ſic & alia ſunt plurima, quæ lucis operationibus acceptis, ad eas quoq; contra reddendas ſua natura apta ſunt: vt aqua, vitrum, argentum, æs: &, vt ſemel dicam, leuia & ſplendida omnia. Quādo ergo à leuibus corporibus reflecti dicitur operatio, nihil aliud dicitur quam quod eiuſmodi corpora, quæ lucis & viſibilium operationes ſuſceperunt, non eaſdem numero, quas ſuſceperunt, reflecti, & reuerberari faciunt, ſed ꝙ eiuſmodi quoq; operationes contra reddere ſua quoque natura apta ſint. Et propterea diligentiam & ſtudium adhibemus, vt ſic illuminentur igniaria, vt, q̃ à ſole operatio in ignem incidit, & quæ ex eo rurſus fit, à ſe inuicem nō diſtent, ſed prope ſint, & ea denſitate calefaciant. Eadem & in viſu. Sit ergo hoc ſic tractatum. de illo non citra rōnem quiſpiam dubitauerit. Si non p viſuum emiſsionum videre fit: ſed viſibilium operationes ad oculum veniunt, vnde nam interualla, quæ inter nos ſunt, & ea: quę videntur, cognoſcimus? Si.n. ad oculum vſq; operationes venirent, & quę longe ſunt, & quę prope; eodem modo cerni oporteret. Si autem viſibilium diſtantias cognoſsimus: non ad nos. ſ. imagines ſeu viſibilium operationes veniunt. Quomodo autem imaginari poſsit quiſpiam figurarum: & colorum operationes veniētes per aerem? ſed ad hoc dicebat Philoſophus, nō operationes venire ad oculum, ſed totum, vt ſemel dicam, aerem omnibus eſſe viſibilibus repletum. Hoc aūt eſt & magis dubium, & multo magis abſurdum. Primū .n. & hoc ipſum adhuc manet dubium. Si.n. aer communiter viſibilium ſimulachris & imaginibus plenus eſt: vnde interualla cognoſsimus? Oporteret enim & ꝙ valde longe eſt & quod prope, eodē modo apparere. Sed neq; oporteret, quæ ſunt longiſsime, ſenſum effugere: ſi quidem totus aer omnibus ſimulachris plenus eſt. Sed ad hoc fortaſſe dixerint, ꝙ ſicut, qui viſus ſtatuūt, eos longe procedentes imbecillos eſſe dicunt: & propterea, q̃ procul ſunt, non videre: id ipſum & nos in operationibus ponimus, eas longe procedentes imbecillas fieri. Sed ad illud quid dixerint? Si.n. totus aer eſt plenus imaginibus, quis eſt vſus, vt dicentes ſtatuamus ſēm rectam operationes procedere? Oporteret enim ea, quæ non longe ſunt à nobis, & quæ, vt paucis dicam, videre poſſumus, quoq; aſpexerimus, videre, cū totus aer penitus ſit ſimulachris plenus. Cur ergo cœlum nō videmus, & vnūquodque viſibilium, niſi ad aciē intendamus? Qui autē Ariſt. ſententiam defendere voluerit, hāc ipſam operationem in teſtimonium adducere poterit. Videmus.n. ꝙ, quādo per ſpeculum flauo, aut alio colore tinctum, ſolis radius tranſierit nihil affectus, nec quicquam paſſus aer omnes, & ſpeculi colorem quēdam,

dam, & figuram traiicit, donec corpus aliquod ſolidum attigerit, & deinde in illo imprimit, & colorem & figuram. Et ſi operatio lux eſt, & non corpus, præterea aũt & non ſm̃ viſuum aliquorũ, qui ſunt corpora, emiſsionem, videre fit: ſed viſibilium operationes ad nos veniunt, cur in Meteoris vſus eſt Ariſt. iiſdẽ ſuppoſitionibus? Dicit ergo, ꝙ, vt apertioribus, vſus eſt ſuppoſitionibus radiorum, & viſuum. Neq;.n. cogitatiõe cõplecti facile eſt operationes refractas, vel per aerem omnino procedentes colnrum operationes. Quæcunq; autem per illas ſuppoſitiones cnnfirmata ſunt, eadem & per has quoq; confirmabuntur. Sicut.n. conos illic dicebamus ex oculis ab aliquo centro exire, deinde procedentes latiores fieri: ſic & in operationibus, videlicet dicetur. Quoniam.n. ad aliquod anguſtum cryſtallini humoris centrum operationes viſibilium iudicantur; neceſſe eſt ab ipſo quidem lato viſibili initium ſumere; deſinere autem in anguſtum, nempe oculum. Id antem eſt conns, habens verticem quidẽ pupillam, vel cryſtallini citrum; baſim autem ipſum viſibile. Quare ex ijs, q̃ oſtenſa ſunt, non læditur ſuppoſitionum diuerſitas. Et, quæ de refractionibus quidem dicta ſunt, ſimiliter habebunt in vtriſq; ſuppoſitionibus. Hæc itaq; ſint, quantum ad defendendas Ariſt. ſuppoſitiones attinet. Imaginatu autem difficile videtur, quod de operationnm refractione dicitur; quomodo fieri poteſt, vt operationes, quæ ſunt res incorporeæ, repercutiantur, & angulos faciant. Eſt.n. obtuſus, & acutus diſtantiæ angulus. Eſt autẽ diſtantia magnitudinis. Eſt vero magnitudo corporum, & in corporibus. operatio vero eſt incorporea, eſſe non habens in aere: ſed in eo quod operatur. Quomodo ergo ſine proprio ſubiecto repercutitur? Et alioqui, ſi repercutitur, vel cum aere repercutitur, vel p ſe. Si itaq; per ſe, quomodn rurſus res aliqua incorporea repercutietur, & angulos faciet? Si autẽ cum aere: quoniam aer, cũ ſit humidus, ſeipſum ex aduerſo circunſiſtit & comprimit: neceſſario refractus aer alium trudet aerem, in cuius loco eſt: & eius locum alia aeris pars occupabit. Clarum eſt autem, ꝙ, qui refractum ex aduerſo circunſiſtit aer cum ea, quæ in eo eſt, operatione luminis, cedet refracto. Non conduplicabitur ergo luminis operatio in vno & eodem aere. Pro ea.n. quæ inter aerem repercuſſa eſt, alia cũ aere circunſiſtente receſsit. Si autem conduplicata non eſt operatio, non magis calefecit. Eſt ergo ſuperuacaneum, quod de operationum refractionibus dicitur, ad hoc vt maiorem caliditatem faciant, quando ex aduerſo circunſiſtit reuerberatam cum aere, quæ in loco cuius eſt renerberatio, fuit prius operatio. Et eſt re vera viſu mirabile, In aere enim, per quem tranſit ſolis radius, intendẽs quis oculos, ipſum nec à vitri colore, nec figura affectum videt: in ſolido vero corpore, in quo finitur radius, in illo & color, & figura cernitur. Neq; vero viſuum reuerberationem illic quoque cauſari licet. Neq; enim in leuibus fit ſimpliciter tale corpus: ſed & in lana, ſi illic radius inciderit: & in veſte: & in arena: & in quolibet; & qnomodocunq; fuerit viſus. Quare ne illinc quidem poteſt ad ſpeculum fieri repercuſsio. Hinc ergo manifeſtũ eſt, ꝙ viſibilium operationes citra ingeneratam affectionem per aerem procedentes, cum ſic in ſenſorio fuerint, vtpote in alio corpore, illic & colores & figuras viſibilium imprimũt; & ſic ab eis affecto ſenſorio ad ſenſum iudicium peruenit. Sed dici ad hoc poteſt, ꝙ non id ipſum videmus fieri in viſibilibus, quod ſit in imaginis repreſentatione. Neque.n. fit aliter, quod dictum eſt, niſi radius per ſpeculum acciderit. Viſibilia autem videntur, etiam ſi non à ſole radius eis ſe per rectam applicauerit: Et alioqui, quod ad ſpeculum quidẽ attinet quibus radius acciderit, in eis fit imaginatio coloris: ſed nihil eiuſmodi in viſibilibus apparet. Nihil.n. agere cernuntur in reliqua corpora, etiam ſi per ea radius feratur: ſed eſt, quod fit in imaginis repreſentatione, præter viſibilium operationem, vel ſimpliciter aſſumptionem. Et hoc quoq; in hoc, quod de operationibus dicit̃, dubitant. Quid vero, inquiunt, quando humor aliquis in oculum inciderit, cum non videmus, cum intus ſit? Si.n. non omninn ſenſilium operationes, quæ in ipſo ſunt oculo, agunt, & nõ viſus noſtri ad eas veniunt, oporteret humorem, qui intra noſtrum oculum coactus eſt, videre: nũc autẽ hoc non fit: ſed ipſum extra appræhendimus, & ſi figuratus fuerit, figuram quoq; rurſus extra ſentimus. Neq; dixerit quiſpiam huius operationem foras egreſſam, in aere rurſus ab eo in oculum eſſe refractam. Neq;.n. viſus ſimpliciter ab aere, idq́;, cum ſit ſubtilior, natura reuerberari aptus eſt, etiã ſi operatio. Alioqui ſi ita eſſet, cur non vuæ quoq; color hoc ipſum faceret? Oporteret.n. ab hac quoq; operationem egreſſam: & ad nos repercuſſam, nobis eſſe appræhenſiuam: nunc autem nõ ita eſt. Non eſt ergo manifeſtum: inquiunt, ꝙ viſiuus ſpiritus ab eo, qui intus eſt, humore paſſus, deinde extra proceſſus: & tanquam vehiculo illuminato aere vſus, ſic inditam in ſe affectionem ab eo humore, qui intus eſt, appræhendit? Qui in ſeipſo continuus eſt ſpiritus, parte illa, quæ humori applicatur, affecta, eius ſemel mutatæ per continuitatem deinceps alternationem retinet. Et quoniam viſibilium nnn fit aliter appræhenſio, q̃ per illuminatum aerem, veriſimile eſt, ꝙ, cum extra fuerit, affectum appræhendit. Ad hæc ergo illud dicimus, ꝙ viſus ex oculis exire non prius admittemus, quam ea, q̃ ad hãc ſuppoſitionem ſeqnuntur, abſnrda diſſolnerint. Si.n. viſus ex oculis exire omnino ſublatum eſt. non vtique, tanquã ſit vera ſuppoſitio, feremus eos, q illa vtuntur, propoſitorum ratinnes reddere. Dicimus ergo nos eaſdem ſuppoſitiones ſequentes, hunc humorem ĩ oculo concretum, non alibi habere concretionem, quam circa ipſum vuæ foramen extra humores. Si.n. magis interius concretus fuerit, quam in humoribus, vel in neruo viſiuo, viſum omninn impediet. Viſiuum ergo ſpiritum à cerebro re vera deſcendere dicimus per viſiuos neruos: eũq; ad cryſtallinum vſque peruenire: & eum in ipſo deſinere. Quare & illic fiunt viſibilium iudicia. Eſt itaq; & ipſe perſpicuus, vt viſibilium operatinnes per ipſum ad viſiuum ſpiritum tranſportentur: & ideo perforata eſt pars vueæ, quę interiecta eſt. Quia.n. colorata eſt vuea: & ꝓpterea impeditura erat quominus colorum operationes tranſirent; perforata eſt ea pars, quæ eſt ad cryſtallinnm: vt citra impedimentum perueniant operationes viſibilium per corneam: & humores perſpicuos. Per eos ergo deuenit ad viſiuum ſpiritum, vel concreti coloris, vel figuræ operatio. Et quãdoquidem, etſi ſnnt humores perſpicui, eorum tamen perſpicuitas luminis pręſentia perficitur: & fit actu perſpicuum qđ erat prius potentia: propterea clauſis oculis non videmus. Nec nobis obiicietur, cur non vueę quoque colorem videmus, oſtenſa per humores eius operatione. Diximus, ꝙ pars eius, quæ eſt ad cryſtallinum perforata eſt, cum non ſit illius in ea parte ſubſtantia, in qua viſibilium iudicationes fiũt: & ꝓpterea illic viſiuus

ſpiritus

ſpiritus terminet, merito ergo nec fit eius appræhēſio. Quid ergo, inquiunt, viſiuus ſpiritus tantum locum ſolum occupat, quantum eſt pupillæ ſpatium? Deinde ſi tantum occupauerit, & in illa parte immobilis permanſerit, non eſt rationi conſentaneum ipſum etiam ad vtraq; diffundi: non autem eius auctio & diminutio totum oculum vel concauiorem vel eminentiorem reddit? Ad hæc ergo paucis dico, ꝙ etiam ſi ad vtraq; euenit ſpiritus diffuſionem fieri: viſibilium tamen appræhenſio in ea ſolum parte fit, in qua pupilla cōſiſtit. idq; & ex ipſa rei euidentia, & ex ratione clarum eſt. Videmus.n. ꝙ ſi in ipſa quidem pupilla affectus aliquis ſeu vitrum infuerit: vel humoris, inquam, concretio, vel ſordes aliqua, & corneæ condenſatio: ſtatim, quominus videamus, impedimur. Si ipſa quidē talis ſit, & quæ circa illam ſunt partes, ſm naturam ſe habeant, quæ autem vtrinq; ſunt partes, omnes affectæ fuerint: & vel ſcirrho, vel humoris ſuffuſione: vel aliquo alio vitio laborauerint; citra vllum impedimentum eſt viſus: perinde ac apertum ſit, ꝙ per illam ſolam fit apprahenſio. Et cauſa manifeſta eſt. Si enim ad eam propterea perforata eſt vuea, ne viſibiliū appræhenſionē ſuo colore impediat, vbi hoc nō euenerit ei, ſ. impedimentū afferet. Quare etiā in toto oculo ſpiritus diffuſus fuerit: fieri non poteſt: vt per totum apprahendat. Et quemadmodum ſi aliqua domus fuerit, quę vnum ſolum foramen habeat in eo autem foramine ſit permultum vitri nigriuta vt p id lux non poſſit domum illuminare, cum neque eius, neq; alicuius alius rei quæ intus ſit, fiat appræhenſio: ſic & i cornea accidit. Si.n. omnia: quæ intra illam ſunt, eſſent perſpicua, cum lux non poſſit propter corneæ colorem, quod in eis eſt, perſpicuum in actum deducere, non apprahendet ea, quæ eſt intra illa, facultas, ne ipſam quidem vueam. Quare ſi omnino per totam corneam non videmus, ſed per ſolam pupillam: ſuperuacaneum eſt quærere, cur nō & ipſam viſus vueam apprahendit. Maxime: inquit, & ſi eum, qui eſt intus, humorē videmus, cum extra viſus tamen non procedant, cur nō intus eſſe affectionem ſentimus: ſed extra eſſe exiſtimamus affectionem, q̄ intus eſt? Ad hoc ergo dico ꝙ oībus fere, quæ præter naturam ſunt, diſpoſitionibus tale qđ naturaliter accidit. Qui.n. capitis vertigine laborant, ijs quoq;, quæ extra ſunt, affectionem ſuam addūt, nō vtique, ꝙ ſpiritus aliquis foras ex cerebro exierit. Sed &, qui in ore præter naturam ſaporem aliquem habent, cū & cibis & potibus quoq; ineſſe exiſtimant. Vnde & dictum eſt: & rurſus dicetur, id, quod aliquid ſit apprahenſurum, nulla eorum, qualitate eſſe præditum, quorum eſt apprehenſionem retenturum. & ſimiliter, quod eſt corū tranſportatiuum, eorū nulla qualitate præoccupari. Et propterea, quoniā aer eſt & colorum, & ſonorum, & odorum trāſportatiuus & coloris, & ſoni per ſe expers eſt. Si.n. colore aliquo eſſet pccupatus, hoc reliquorum tranſportationi impedimento eſſet. & ꝓpterea, vt iā dixi, colorata ſpecula reliquos colores tranſportare non poſſunt. Quemadmodum ergo rubro, vel cæruleo colore tincta ſpecula, quæcunq; per ea videntur eiuſdē quoq; eſſe coloris oſtēdunt: ſic & vnumquodq; ſenſorium, quando ab vna aliqua qualitate eorum quorum iudex eſſe debet, præoccupatum fuerit ex morbo aliquo, eandem quoq; qualitatem oībus ſenſibilibus adijciet. Sic ergo & lingua, qō fuerit aliqua qualitate affecta, omnibus quoq; guſtabilibus eandem ineſſe qualitatem exiſtimat, quā ipſa iam prius habebat. Guſtabile.n. guſtans, qm̄ acriorem, & efficaciorem habet, q̄ in ſe eſt, ſaporē, ei quoq;, q accedit, idē adeſſe exiſtimat, & ideo, qui ita habent, vehemētiores, & acriores ſuccos adhibent, vt verbi gratia, acetum, vel quid eiuſmodi, vt cum eo, qui eſt in lingua, præter naturam ſucco potentius fuerit, à ſenſitiua poſſit facultate apprahendi, Qđ ipſum in viſu quoque accidit. eo enim colore, qui nobis præter naturam infuerit, colorata quoq; ea eſſe, quę extra ſunt, putamus: Vt in ijs, qui regio morbo laborant, Omnia enim eſſe flaua hi exiſtimant. Quoniā perſpicuę oculi partes, per quas viſibilia apprahendimus: vt humores, & cornea, pallidæ euaſerunt, quæ p ea quoq; videntur talia exiſtimamus: ſicut & quæ p ſpecula cernuntur, eundem quoq; colorem habere videntur, quē ſpecula. ſic & in eo humore, qui ī oculo concreſcit, eūdem colorem, & figuram in aere apponimus. Et quemadmodum iam dixi, ſi ſicut in reliquis ſenſorijs, quādo præter naturam ſe habent, ſenſilibus quoq; eorū affectio ineſſe videtur, & ſi id nō fiat per ſenſus emiſſionem, eſt rationi conſentaneum id quoque in viſu euenire. Non ergo propterea ꝙ ſenſorium propriū foris affectionem apprahendat, ex oculo exire ſpiritus admiſimus. Contingit autem & ad figuram eius, qui incubuit, humoris, talia etiā exterius videri propter hāc cauſam. Si.n. humor qui incubuit, omnem pupillam inuaſerit, tota operatio læditur. Si autem in aliqua pupillæ parte in viſiuam facultatem inciderit, vndiq; ingredientibus viſibilibus & luce: cum in ea quidem patre ſit viſus priuatio propter incurſionem & interpoſitionem humoris, fit quidā error. & videtur pars illa, per quā non videt aliquod corpus extra eſſe clarum, & ſimiliter figuratum; & ideo ſi contigerit vt non ſtet. ſed moueatur humor, extra quoque videtur eſſe aliquod corpus & ſemper moueri: cū in alia parte viſus fuerit priuatio. Quid mirum autem ſi ſunt ſpecula quæ imaginū repręſentationem extra exhibēt? Atqui ſuſpicari poſſet quiſpiam imaginem, quę apparet, extra circūferri, & hoc ipſum in ijs, quæ ſunt præter naturam, oculi affectionibus, ſeu diſpoſitionibus, fieri. Cur ergo inquit, cum nimia pupillæ latitudo fuerit, non videmus? Qui.n. viſus cauſantur, rationi conſentaneam cauſam habent, ꝙ viſus exeuntes diſpergātur, & diffundantur, & in emiſſione nō ſeruent figuram, quā ſeruarent, ſi pupillā ſm naturam habeāt. Quid autē dixeris in operationibus? Latiore.n. exñte pupilla ingredientibus operationib' magis videre oportebat. Rurſus ergo eſt & ad hæc ex eiſdem ſuppoſitionibus occurrere: ꝙ, vt ſæpe dictum eſt, oportet ſenſilia ſenſorio ex directo opponi. Dicet ergo aliquis diffundi operationes, & nō in ipſum centrum ferri, vbi eſt iudicium: ſed hoc eſt ridiculum. Si.n. eſſent corpora, eſſet probabile, quod dicitur. Nūc autē quomodo fieri poteſt, vt diffundantur opationes incorporeæ? Nam oīno quomodocunq; ſita centra fuerint, viſibilia ſenſorio directe opponuntur, in quo eſt iudicium. Quid ergo vetat quominus exacta ſit illorum apprahenſio? Quæ autem cauſa eſt, ꝙ cum peruerſæ ſunt pupillæ, & non ſub vna & eadem recta ſunt, ſiue ex naturali vitio, ſiue de induſtria, vt qū in inferiore cilio infixo digito alterius oculi ſitum ſuperius amouemus, in hoc ergo ſtatu cum ſumus quid eſt ꝙ res duplices videmus? Ego itaq; huius cauſam aliquando interrogatus, & viſuum ſuppoſitione vſus, ſic eius quod ſit rationem reddidi: ꝙ ſi duos ex oculis conos exire dicimus ab vna & eadem recta, & indeclinabili linea, quæ per cryſtallinorum humorum centra defertur,

ſertur, & ſe viſus viſibilibus applicant, & triangulos faciũt baſim quidẽ habẽtes ſenſilem: latera aũt axis coni, vtrinq; æqualiter diſtantes viſus, per quos & viſibilium iudicationes fiũt: Sunt aũt duo axes vniuſcuiuſq; coni, circa quẽ reliq; ſunt viſus: Clarũ eſt vtiq;, ꝙ ſi nõ declinauerit q̃dẽ recta linea, q̃ per centra cryſtallinorum eſt, conis deducit, qui æqualiter ab axibus viſus diſtant, ſe ĩ iiſdẽ ſignis viſibiliũ ita applicãt, vt viſuũ inter ſe fines cõueniant, & angulos æquales faciant, quoniã diſcernuntur quidẽ ſenſilia per angulos, qui fiũt ex viſibus vtrinque æqualiter diſtantibus; Quoniã autem coni non declinant; quæ ab axibus vtriuſque coni æqualiter diſtant, merito, vt vnum, vnum appræhendunt. Quemadmodũ ergo & ſi duo ſenſilia fuerint, eo ꝙ alij, & alij eis viſus ĩcidant, qui neque per ſe inuicem conueniunt, & diuerſos angulos faciunt, propterea duo quoque apparent, q̃ videt, vel plura: ita ſi inuerſus fuerit viſuum ſitus, euenit, vt in idem ſenſile ex vtroque cono ſe viſus applicet ab axibus non æqualiter, diſtans. Et quoniam ab iiſdem ſignis diuerſi ſenſilis anguli fiunt, merito & duo ſunt iudicia, & propterea duo eſſe vnum quoq; ſenſile videt. Sic ergo ex ea, quæ eſt ſecundum viſus, ſuppoſitione, eſt eius quod fit cauſam probabiliter aſsignare. Quam aũt huius cãm dixerit eſſe quiſpiam, operationum ſuppoſitione vtens? Ad dubitationem autẽ de interuallis, dico autem eam, quæ dicit, ꝙ ſi ad nos operatiões veniũt, & non ex viſibilibus ad ſenſilia aliquid emittitur: vnde nam interuallorum ſenſum & magnitudinũ accipimus? Neque enim aliud alio propius vel longius videri poſſit, cũ omnia ſimiliter ſenſilia ad ſenſoriũ veniant. Quomodo autem maiora vel minora appareant, quæ in vnũ ſignum terminãtur omnia? Hoc ergo ſoluentes dicunt, ꝙ ſi in auditione aperte ſentimus an ꝓpe vel longe ſit, quod ſonat: & ſi manifeſte ſenſilia ad ſenſorium nõ accedant: nec ex ſenſitiua facultate egredit aliquid: quid mirum ſi in viſu idem quoque accidit, viſibilium operatione ĩ viſus incidente? Quod ipſe enim aer percuſſus & ſonum edens auditui non appropinquat; ſed per quandam ſuam ſonorum tranſuectricem facultatẽ aer ſonos traiicit ſicut & operationes colorum; ex eo clarum eſt, ꝙ cum ſumus in aqua, eos, qui in aere ſonitus fiunt, ſentimus, non ipſo vtiq; ſonante aere per aquam trãſeunte, ſed ea, quæ in aqua eſt, ſoni vectrice facultate. Et in aqua enim eſt, q̃d tranſuehit renunciatiuam ſonorum facultatem, Quanquam ſi & ipſe ſonans aer ad ſenſoriũ accederet, ꝓ eo quod propoſitum eſt adhuc magis faceret. Vnde, n. ſonante aere ad ſenſorium veniente, ſentimus, an longe ſit, quod ſonat? Quare etſi huius cãm tradere quis non poteſt, ſed tamen ꝙ non ex eo refellatur Ariſtotelis de viſibilibus opinio, oſtendit, quod fit in ſonis, & in ijs ſonorum tranſuectrix aeris facultas, quę ſonos ſenſorio renuntiat & ſi nihil ex ſenſorio exeat. Et tamen an longe ſit, an procul ante vel retro, ſentimus? Potentia autẽ propemodum idem eſt lumen, quod & tenebræ? Quoniam enim perſpicuum nõ eſt ſemper actu perſpicuum: perſpicuum autẽ dico, quod apud nos; cæleſtia enim ſunt ſemper perſpicua; in quibus eſt potentia perſpicuum, in his ſunt neceſſario quoq; tenebrę. Priuſquam enim ſit actu perſpicuum, tenebræ ſunt, Quod. n. adhuc eſt potentia, ſecũdum huiuſmodi potentiam, (dico autem primã,) eſt in priuatione eius, q̃d poteſt, Priuatio autem luminis ſunt tenebræ. Quorum ergo præſentia lucem facit in eo, quod eſt potentia perſpicuum, ei abſentia facit lucis priuationem in eo ipſo. Lucis autẽ priuatio ſunt tenebræ. Sicut viſus quidem eſt aliqua ſpecies: eius autem abſentia nõ aliquam aliam ſpẽm affert, ſed viſus ſolum priuationem, Et hæc eſt cæcitas, & ſicut gubernatoris abſentia nauem ſubmergit, & ſi nulla alia forma in naui inſit, ſed ſolũ gubernatoris priuatio, ſic & luminis abſentia neceſſario ſunt tenebræ. Si autẽ lux tenebris opponitur: ſunt autem tenebræ priuatio: lux eſt forma neceſſario. Forma enim priuationi opponitur ſecundum ea, quæ in Phyſica dicta ſunt. Si autem lux forma eſt: ſunt autem formæ incorporeę: (corpus enim eſt, q̃d conſtat ex materia, & forma;) clarum ergo eſt, ꝙ lumen corpus nõ eſt. Si autẽ nolit quiſpiam lucem tenebris opponi, vt habitum & priuationem, ſed vt contraria; eo ꝙ habitus quidẽ mutatur in priuationem, nõ itidem autem & priuatio in habitum mutatur: lux autem & tenebræ ĩ ſe inuicem mutantur, & ipſa propterea volunt eſſe contraria, quoniã contraria in ſe inuicem mutantur, & ſic nihilo ſecius lux eſſe incorporea oſtendet. Si enim lux contraria tenebris: in compoſitis autẽ ſubſtantijs nulla eſt ſubſtantia alicui ſubſtantiæ cõtraria, vt in prædicamentis oſtenſum eſt; ſunt autẽ corpora compoſitæ ſubſtantiæ: non ergo corpus lux eſt. Nihil enim eſt corpori cõtrarium; quoniam neq; quicquã eſt compoſitæ ſubſtantiæ cõtrarium. Si enim ignis eſt aquæ oppoſitus, non quatenus corpus eſt, ſed quatenus ſecundũ cõtrarias qualitates eſt qualitatibus prȩditus, Quare tenebræ quidem ſecundum quid ſunt contrarium; ſecundum quid autem nõ contrarium, Similiter ſecũdũ quid quidem ſunt priuatio: ſecũdum quid autem non. Siquis enim priuationem eſſe dicit, quæ ad formã nõ reuertitur: non ſunt tenebræ priuatio, ſed contrarium. Si priuationem autẽ dicit, vt in Phyſicis dictum eſt, ſolam formæ abſentiam, quæ ad formam etiã reuertitur fuerint tenebræ priuatio. Rurſus ſi contraria quidẽ dicat quiſpiam, quæ forma prædita ſunt, & quæ propriam habẽt operationem, non ſunt luci tenebræ cõtrariæ. Nullam enim formam habet, nec propriã facultatem, vel operationem. Si quis autem omnia dicit ſimpliciter cõtraria, quæ in ſe inuicem mutant, ſunt luci tenebræ contrariæ. Quod autem tenebræ forma nõ ſunt, hinc eſt apertum. Lucis enim cauſa eſt ſol, vel ignis, vel luna, vel tale quid aliud. Tenebrarum autẽ nullam videmus cauſam, ſed ad hoc, vt ſint tenebrę, ſatis eſt illuminatiui abſentia. Sed neque aeris eſt qualitas, vt quiſpiam exiſtimauerit, tenebræ. Si enim eſt aeris qualitas, cur nõ in luce videtur? Quomodo autẽ repente abſq; tẽpore luminis ſtatim præſentia euaneſcunt? Nulla enim qualitas abſque tẽpore à ſuo ſubiecto recedit. Si aũt illuminatiui operationis priuatio ſunt tenebrę: eſt ergo lux operatio. Nulla aũt operatio corpus eſt. Lux ergo corpus non eſt.

Lux autem eſt veluti color perſpicui, quando actu fuerit perſpicuum, ab igne, vel eiuſmodi: quale eſt corpus quod eſt ſuperius. Ei enim aliquid ineſt vnum, & idem.

Cũ ſuperius lucem colorem eſſe dixiſſet; Perſpicuũ enim, inquit, dico quod eſt viſibile, nõ per ſe autem, ſed per alienum colorem lucem; cũ ergo ſuperius indiſtincte lucem colorem eſſe dixiſſet, hic orationẽ corrigit, cũ dicit, ꝙ veluti perſpicui color lux eſt. Non enim color, ſed veluti color, Quod enim nõ ſimpliciter perſpicui color lux eſt, declarauit, cum addidit, quando actu eſt. Eſt enim ſemper perſpicuum; nõ ſemper autem lucem habet. Quare non in ſua natura eſt, vt color perſpicui, ſed per proportionem & conuenientiam veluti color. Sicut enim viſibilia, ꝙ colorem habeant, fiunt viſibilia: ſic &

viſibile,

viſibile, quando habet lucem, fit viſibile. Quoniam ergo nō habet, proprium colorem perſpicuum, ſed alienum, nō citra rationem adiicit, à quo eum habet. Ignis enim præſentia, vel, quod eſt ſuperius, corporis, ſolis, & lunę, & aſtrorum. His.n. ineſt vnū & idem. Igni.n. & quod eſt ſuperius ſolis corpori, & lunæ, vnum & idē illuminatiuum ineſt, per quod vtrunq; eorum ad operationem deducit, & pficit perſpicuum. Sicut ergo perſpicuū, cū ſit vnum & idē, ineſt pluribus ſubſtantia differentibus: ſic & lux, & differentes menſuræ & perſpicuitatis & luminis. Quæ.n. ſunt apud nos perſpicua, aliquādo quidē potentia, aliquando vero ſunt actu perſpicua. Cœleſtia vero actu ſemper habent perſpicuū, à ſole.n. ſemper illuminantur. Oſtenſum eſt.n. ꝙ terræ vmbra, & ſi ad lunarem vſq; ſphæram, vel etiā Mercurij perueniat, ſed tñ valde exiguus eſt locus, qui adumbratur. In ſui enim ipſius vertice conus lunaris ſphęrę, vel Mercurij ſe admouens minimam partem adumbrat.

Corpora cœleſtia ſemp illuminata ſunt

Quid eſt perſpicuum, & quid lux dictum eſt, quòd neque ignis neq; omnino corpus, neq; vllius corporis effluxus, eſſet enim ſic quoque in corpore: ſed ignis: vel alicuius eiuſmodi præſentia in perſpicuo.

Neque enim perſpicuum corpus eſt, eo ꝙ eſt in corpore. In aqua enim vel in aere, vel in aliquo eiuſmodi, q̄ ſunt corpora. Vt corpus autem ſit in corpore, fieri non poteſt. Sed neque lux corpus eſt, ſiquidem actu perſpicui quoq; forma eſt, ſic enim eſſet corpus quoq; in corpore, & ſiquidem perſpicuum eſt in corpore, huius aūt perfectio & forma lux eſt, ſi autem nō eſt corpus, neq; ignis, neq; ignis effluxio, vt in Timæo videtur Plato dicere, quem in his quoq; tacite innuit, ſic enim corpus quoque eſſet, corporis enim effluxio corpus eſt, & alioqui ſi non ſolus ignis illuminatur, ſed & alia, non fuerit ignis effluxio. Effluxionem autem ī cœleſtibus luminaribus cogitare ſtultum eſt. In quibus enim eſt effluxio, ī ijs affluxu quoque opus eſt, In iis autem auctio, & diminutio conſideratur, Si autem nihil eſt horum in cœleſtibus, neceſſe eſt nec ſecūdū effluxionem corporū ipſa illuminationem facere. Si autē nō eſt corporis effluxio lux, non corporum effluxionem dicit, ſed quod ipſe dicit Ariſt. emiſsionem, & operationem, hoc ipſe effluxionem dixit. Sed ignis, vel alicuius eiuſmodi pręſentia in perſpicuo. Non ꝙ ignis inſit in perſpicuo. Neque enim perſpicuum, igne in ſe ſuſcepto, ſic fit actu perſpicuum, ſed ſecūdum communicationem potētię incorporeæ. Cum enim ſit aliquo interuallo ignis diſsitus, qđ ei directo oppoſitum eſt perſpicuum, illuminatur. Pręſentiam, habitudinem, quæ eſt ex coitu ignis ad perſpicuū, appellauit, perinde ac ſi diceret dextrum fieri dextrum ſiniſtri præſentia.

quod nil eſt alius effluxio ad ... illuminat.

Neq;.n. fieri poteſt, vt duo corpora in eodem ſimul ſint.

Poſtquam dixit lucem non eſſe corpus, addit & demonſtrationem. Neq; enim fieri poteſt, vt duo corpora ſint in eodem, ꝙ autē fieri nō poteſt, per plura oſtenditur. ſi enim fieri poſſet, vt corpus ꝑ corpus procederet, vt ipſe alibi dicit, eſſe poſſet mare ī cyatho, & in milio cœlum. Si enim cyathus aquæ in eodem loco alterū cyathum exceperit, & tertium admittet, & quartum, & innumerabiles. Si enim duo corpora idem vnius locus omnino caperet, cur nō & plura, vel infinita, & ſic mare in cyatho eſſe poſſet? Si autem fieri nō poſsit, vt corpus ꝑ corpus procedat, lux autem procedit per aerem, corpus ergo non fuerit. Si quis autem dixerit, ꝙ in aeris poris ſeu meatibus procedit, eſt maximę quidem abſurdum, Introducet enim vacuum. Vacuum enim ab aere ſeparatum relinquet locū, in quo erat. Deinde oporteret aerem craſsiorem & denſiorem fieri impletis meatibus, nunc autem lucis fit præſentia ſubtilior.

quod nō dēt corpora penetratio

euaſioni ī[...]

Et videtur lux eſſe tenebris contraria. Sunt autē tenebræ talis habitus priuatio ex perſpicuo. Quare manifeſtum eſt, quòd huius præſentia lux eſt.

Argumentum à contrario, ꝙ lux non eſt corpus. Si enim tenebræ luci opponuntur, tenebrę autē nihil ſunt aliud q̈ lucis priuatio (neque enim cum aliquid fuerit in aere, fiunt tenebræ, ſed lucis tantummodo abſentia) qđ autem priuationi opponitur, eſt habitus, lux ergo talis facultatis eſt habitus in perſpicuo, & nō corpus. Vt iam autem diximus, etiam ſi luci contrarium quis dicat eſſe tenebras, oīno neceſſe eſt ipſum non eſſe corpus: quoniam nihil eſt ſubſtantię contrarium. Sed & ſi quis lucis priuationem tenebras eſſe dixerit: eis autem oppoſitam eſſe lucem, vt formam ſecundum ea quæ in phyſica dicta ſunt: & ſic quoque non eſt corpus. Eſt enim omnis forma incorporea. Ipſa enim corporis forma, quæ triplicem habet dimenſionem, ſiquidē particularibus omnibus conuenit corporibus, corpus non fuerit. Si enim corpus eſſet, definitam aliquam magnitudinem haberet. ſic autem non conueniret ſimiliter & cubitali, & vnius digiti corpori, & reliquis. Quare neceſſe eſt ipſa ꝑ ſe ipſa corporis formā incorporeā habere, & ipſum.n. corpus eſt compoſitum ex materia, & forma. Quare & ſi lux forma eſt in perſpicuo (ſunt enim tenebræ priuatio) neceſſe eſt ipſam non eſſe corpus.

Et non recte Empedocles, nec ſiquis alius ſic dixit, quòd lux fertur, & eſt aliquando inter terram, & id quod ambit, nos autem latet. Hoc enim eſt præter eam, quæ eſt in ratione veritatem, & ea, quæ cernuntur: in exiguo.n. ſpatio latuerit: vt ab oriente autē ad occidentem lateat, admodum magnum eſt poſtulatum.

Poſtquam oſtendit lucem nō eſſe corpus, eos, qui in hac fuerunt opinione, repræhendit, quorū eſt & Empedocles, qui dicebat effluentem lucē, cum ſit corpus, ex illuminante corpore, eſſe primū in eo loco, qui eſt inter aerem & cœlum: deinde ad nos peruenire: talem autē eius motū latere propter celeritatem. Hoc autē, inquit, eſt & præter rationem, & præter ea, quæ apparēt. Neq; enim videtur, cum ſic mouetur, & ad nos deuenit: & inſenſilem quidē motum dicere in paruo interuallo poſſet aliquis. ab oriente autē ad occidentē inſenſiliter moueri, magnū re vera eſt poſtulatum. Per ea autem, quę dicit aduerſus Empedoclem, rurſus oſtendit, lucē corpus non eſſe. Si.n. corpus eſſet, ei motu opus eſſet, vt ad nos deueniret. Si aūt motu: & tpe. Omnis.n. motus eſt in tpe. Nūc autem ſimul illuminantur, & quæ prope ſunt, & q̄ longe, ab illuminante. Eſt enim præter rationem, vt iā dicebā, dicere, ꝙ tantus motus ſit inſenſilis. Illud autē, Et ſi quis alius dixit, ſic aduerſus Platonem intenditur. Videtur enim & ipſe in Timæo ipſam quoq; corpus dicere, & ad nos per effluxionem venire.

Eſt autem coloris quidem ſuſceptiuum, quod eſt coloris expers: & ſoni, quod ſine ſono eſt. Tex. 71.

Poſtquā oſtendit, lucem corpus non eſſe, tanquam colorem aeris: & tanq̄ alienum colorem eum aerem ſuſcipere. Nūc infert aliquid, quod eſt ꝑdictis accōmodatū, ꝙ id quod debet colorem ſuſcipere, nō oportet ipſum ꝓprium colorem habere. is enim immixtus nō ſinit purum eſſe, qui adiicitur. Oportet ergo aerem, ſi vel colores, vel lucē, vel ſonos, vel odores eſt traiecturus,

ipſum

ipſum & coloris, & ſoni, & odoris eſſe expertē. Et hæc cauſa eſt, ꝙ per perſpicuum videantur colores, ꝙ ipſe ſit coloris expers & ſecundum propriam naturā. Vnde & in perſpicuis lapidibus, in quibus acrior fuerit color, vt nigrum vel rubrum, in his impeditā videmus perſpicuitatem: in quibus autem tale quid non eſt, minus impeditam, & magis videmus, quæ per eā videntur. Et ideo per album quidem, vitrum exacte videmus, eo ꝙ prope modum coloris expers eſt eiuſmodi. Per id aūt, quod haber alium colorem, ſecundum proportionem coloris. Eſt enim perſpicuitas per quam alij quoq; colores tranſportantur, vel magis, vel minus.

Eſt vero expers coloris & quod eſt perſpicuum, et quod eſt inuiſibile, vel quod vix videtur, cuiuſmodi videtur, quod eſt tenebricoſum. Tale autem eſt perſpicuum quidem, ſed nō quando actu fuerit perſpicuum: ſed quando potentia.

Cum dixiſſet, id quod eſt colores ſuſcepturū, eosq; traiecturum, coloris expers eſſe oportere: quidnam ſit illud coloris expers intulit. Potentia. n. inquit, perſpicuum, ꝙ vel eſt inuiſibile, vel vix videtur, cū non adſit eius color. Id aūt eſt lux, vt cū ſit aer per ſe perſpicuus potētia, & ſit eius veluti color lux, quādo nō adeſt lux, vel oīno nō videtur, vt media nocte vel vix & euanide, vt circa diluculū: Tunc enim euanide & illuminaē aer, & videtur, cum nondū ſit perfecte perſpicuus. Vel ſic ergo, quod vix videtur, accipiendū eſt: vel, vt Alexandro videtur, de eodem inuiſibile, & quod vix videtur. Dico aūt de omnino obſcurato aere: qm̄ videntur quodāmodo & tenebræ à viſu iudicari. Quod ſi ita eſt, & videri. Cognoſcuntur aūt à viſu tenebræ, vt ſæpe dictū eſt, ſecundū negationē, priuatione lucis, & viſibilium. Vnuſquiſq; enim ſenſus, per accidens etiam proprium ſenſibiliū priuationē appræhendit. Propterea, &, quod vix videtur, dixit, qm̄ nō per ſe, ſed per accidens eſt viſibile. Tenebricoſum enim dicit, quod obſcuratū eſt.

Eius enim natura aliquando quidem tenebræ, aliquando vero lux eſt.

Eius enim perſpicui natura, hoc eſt ipſum ſubiectū, & lucis eſt ſuſceptiuum & tenebrarum. Lucem autem dixit, quod actu eſt perſpicuum, & tenebras, quod potentia. Ea enim ſunt eius veluti colores. Sicut ergo nix alba dicitur, vt quæ habeat albedinem ſic & dicitur. Nam & ſtatua hoc ipſum ſtatua dicitur, & non æs. Sic & locum, qui eſt ſolis particeps, ſolem dicere iuxta conſuetudinem ſolemus. Pone enim, dicimus, ad ſolem. Et ipſe quoque ſic dixit.

Tex. 72. *Non omnia autem viſibilia ſunt in luce, ſed ſolus proprius color. Nonnulla enim in luce quidem non videntur, in tenebris autem ſenſum faciunt, vt, quæ ignita apparent & ſplendentia. Hęc autem vno quidem ſunt nomine innominata, vt fungus, cornu, capita piſcium, & ſquammæ, & oculi: ſed nullius horum videtur proprius color.*

Cum paulo ante dixiſſet viſibile eē & colorē, & qđ definitione quidem dici poteſt, vno aūt nomine appellare nō licet: deinde aūt dixiſſet qūo color eſt viſibilis, qm̄ eſt motiuus eius qđ eſt ſecundū actū perſpicuū, & ideo de luce dixiſſet, ꝙ in ea & p eā color eſt viſibilis: nūc trāſit ad ea, quæ videntur ꝓter colores, quæ nō ſunt in luce viſibilia: hoc eſt. n. colorū propriū, & enumerat quęnā ea ſint: vt fungus, cornu, capita piſciū, & reliqua: &, quæ lāpyres appellātur: &, vt ſemel dicā, quæcunq; ignita ſunt, & ſplendida. Ex eorū alia quidē noctu tm̄ videntur, alia vero & noctu, & interdiu. Et vt ſummatim dicā, quatuor ſunt viſibibū differētiæ. Eorū enim aliā quidē interdiu ſolū videntur: alia vero noctu ſolū: alia aūt & noctu, & interdiu: alia vero ne cū tenebris quidē ſimul eſſe ſua natura poſſunt. Quid aūt eſt horū vnūquodq; hinc māifeſtū eſt. viſibiliū. n. alia quidē ſunt colores: alia vero innominata, ꝙ ad ea quidē vno noīe appellandi attinet, quę veluti quendā colorē, ſplendorem habent. Colores itaq; interdiu tantum videntur: noctu aūt nequaquā. Splendidorū autem alia quidem noctu ſolū videntur: alia interdiu ſolum: alia & noctu, & interdiu. Eorum. n. quædā ſunt valde ſplendida: alia vero obſcure & exigue ſplendida: alia aūt mediocriter. Quæ ergo habent ſplendorē exiguū, noctu ſolū videntur: vt lampyres, & ſquāmæ, & ſimilia. Eorū n. ſplendor interdiu non apparet; vt qui à maiore vincatur. Præterea aūt & plures ſtellæ. Quæ aūt ſunt media, & noctu, & interdiu videntur, vt luna, & quædam aſtra, vt heſperus, ſi terræ ſit propinquior. Præterea aūt & ignis, is enim, quantū poteſt, aerem perficit, & eius perſpicuum in actum, & operationē deducit, vt & eos, qui in eo ſunt, colores oſtendat: in reliquo aūt ſeipſum quidē oſtendit, quod eſt aūt illius perſpicuū, in actum non deducit. Vnde ipſum quidē videmus, etſi procul in tenebris ſumus, ſed nullū eorum, qui circa nos ſunt, colorū. interdiu aūt rurſus ignis apparet, vt nihil quidē ſplendidum in aerem agens, ꝙ à maiore iam ſplendore affectus ſit: ſic autem quodammodo apparet, vt & reliqui colores, vel potius, quemadmodū lunæ ſplendor, eo quod ſit valde obſcurus & exiguus, interdiu apparet, ſic & ignis quando non procul oſtenditur, dum lux eſt. Quæ autem ſunt valde ſplēdida, ſolū interdiu, vt, ſol, quandoquidē ipſe & lucis, & diei cauſa eſt. Ei autem, quod dicit. {Non omnia autem ſunt in luce viſibilia} adijciendum eſt, ſolum. Non enim omne viſibile in luce ſolū eſt viſibile, ſed vniuſcuiuſq;, inquit, proprius color. ſunt. n. colores in ſola luce viſibiles. addidit autem illud, ſoli, qm̄ ignis quoque ſplendor, & ſi nō ſit color, in luce videtur, ſed non in ſola luce, ſed etiam in tenebris, ſed nullius horū videtur proprius color. Sex ergo eſſe in vniuerſum dicit viſibilia. quorum quinque quidem dicit, alterum autē, vt apertum, fortaſſe prætermittit. Nā & colores in ſola ſunt luce viſibiles. Quędam autem alia in tenebris ſolum, vt lampyres, & ſimilia. Alia vero & in luce, & in tenebris, vt luna, ignis, & quædā aſtra. Plurima enim ſolū in tenebris vidētur, eo ꝙ à ſola ſolis maiori luce vincantur. Præterea autē viſibile dicit, & quod eſt actu perſpicuum, ideſt illuminatum aerē. Vt prius enim oſtendimus, nullo alio diem eſſe indicamus, præterquā viſu. Ad hæc autē, & quod eſt potentia perſpicuum, ideſt tenebras, viſibiles eſſe dicimus negatione. Eſt autem, quod his accedit, ſextū viſibiliū, ſol genus. Quod, cum ſit omnium longe lucidiſsimū, neque in tenebris appareē dixeris. is enim eſt, qui tenebras amouet & expellit. neque interdiu, ipſe enim diei effectiua eſt cauſa. Atque omnia quidē præter colorem, & tenebras, ſunt ipſa ſibijpſis cauſæ, vt videantur, vt quæ ſunt luminoſa. Noctu. n. lampyrū vel ſquammarū, vel aliorū color nō videtur, ſed interdiu, neque. n. eorum ſplendor adeo perſpicuum poteſt aerem efficere, vt colorem, qui eſt in alio ab eis corpore, traijciat, ſed tantus habet vires, quantæ ad ſeipſum manifeſtandum ſatis ſint, non ita autem & colores.

Propter quā ergo cauſam hæc videntur, alius eſt oratio.

Propter quam, inquit, cauſam, quæ noctu cernuntur, videntur, nun eſt præſentis orationis dicere. In

lib.n.de Senſibus & Senſatis dicit, ꝙ aer ſuapte natura à ſplendido illuminari aptus eſt, cuiuſmodi ſunt cœleſtia. Quæ ergo huius partem habent, exiliter & obſcure noctu illuſtrant eum, qui eſt circa illa, aerem, quandiu non à magis ſplendido illuſtratus, eorum penitus lumen euaneſcere fecerit. Tñ autem illuminant, vt ſeipſa oſtendant. Nam & ignis, ſi multus ſit, ideo perſpicuum illuminat, vt & colores quoque poſsint videri. Si autem pauca ſit, eouſq; perſpicuum illuſtrat, vt & ipſe videatur, & ſi multum manſerit. Talia autẽ aſtra quoque noctu ſunt, interdiu.n.lumen ſolis ea apparere nõ ſinit. Atqui ſem p quidẽ lux ſolis cæleſtia illuminat. ſicut.n.paulo ante dixi exigua eſt aeris pars, quæ obũbratur: ſed ſi noctu, & interdiu ſolarem lucem oĩa cœleſtia ſuſcipiunt. cur non noctu cœleſtia illuminata videmus? cur autem noctu ſtellas videmus? cur.n.interdiu porius quàm noctu earum lucem ſol abſcondit. ſiquidem ſemper illuminantur à ſole? Dico ergo, ꝙ cono vmbræ circa nos diffuſo nõ poſſumus eũ, qui eſt ſupra vmbram, vtrinque illuminatum aerẽ videre. Aſtra aũt, & quæ ex eis ſunt ſplendidiora, ſe ipſe nobis, vt dictũ eſt, annunciant. Quod aũt ſatis fieri põt vt hoc accidat, hinc clarum eſt. multo.n.igne aerem aliquem clare illuminante, vt iam dixi, qui procul ſunt, illuminatum quidem non vident aerem: ipſum autem ignem qñq; vident. Quod aũt ſtellæ quãuis à ſole illuminatæ noctu videantur, cauſa eſt, ꝙ non valde diſiungatur à ſolaribus radiis viſiuum ſenſorium. Et ꝙ hæc cauſa eſt, hinc didiceris: Qñ.n.ſol eſt ĩ meridie, non poſſumus intẽtis oculis in eius diſcum aſpicere, viſiuo, vt dixi, ſpiritu valde diſgregato, qñ aũt in finitore fuerit, & maxime qñ fuerit caliginoſior, tunc intentis oculis diſcum aſpicere poſſumus, & exacte eũ videmus, ꝙ per caliginẽ eum videamus, & non diſgregentur viſus. Hoc ipm & in nocte fit, non venientibus radiis ad eum, qui eſt circa nos, aerem propter illam quæ fit à terra, interpoſitionem & obſtaculum. certe ſi quis ſereno quoque de cœlo in profundum puteum deſcenderit ſtellas videbit, etſi ſupra puteum non videat. Quæ.n.in putei profundo vmbra eſt, inſtar noctis viſus congregans, & à lumine diſgregari non ſinens, viſibilia facit apprahendere. Atq; ex hoc quidem collegerit quiſpiam nõ exire quicquã ex oculis, qđ ſenſilia appræhendat: ſed, vt in aliis ſenſibus, ad ipſum venire ſenſoriũ viſibile. Si enim viſus exirent quatenus clarum eſt, ꝙ in lõgitudinem ꝓcedẽtes, imbecilliores fierent: ſic quoq; luci ſe applicantes magis diſgregarentur. Nunc autem neque noctu, cum ad fixarum ſtellarum cœlum peruenerint, ab ea.quæ illic eſt, luce diſgregant. Et qñ ex puteo quiſpiam aſpexerit, oportebat viſus, qui fuerint ſupra puteum, vbi ſe ad lucem, quæ eſt, adiunxerint, ſiir diſgregari, & ſic non amplius aſtra videre oporteret, nunc autem vident. nõ ergo diſcernuntur. clarũ eſt ergo ꝙ diſgregantur tunu viſus, qñ lux ipſi ſe oculo applicarit. Quare & qui eſt in puteo, vtpote cum ſit circa eum vmbra, & lux ſe oculo non applicet, neq; ipſum diſgreget, viſibilium poteſt operationes ſuſcipere: quod noctu quoque euenit.

Tex.73. *Nunc autem eouſq; manifeſtum eſt, quòd id, quod in luce quadẽ videtur, color eſt. Quare neq; ſine luce videtur. Hoc.n.erat ei color eſſe, eſſe motiuum eius, quod eſt ſecundũ actum perſpicuũ. Perſpicui aũt actus, & perfectio lux eſt.*

Quod id, quod in luce quidem videtur, color eſt, clarum eſt: quoniam noctu non videtur color, ſed lucis præſentia. Lux enim eſt habitus perſpicui. Color autem eſt actus, qui eſt ſecundum habitum perſectiuus. Præſente enim colore fit, & quod eſt actu perſpicuum colorum tranſportatiuum. Quare & ipſa eſt coloris definitio. eſſe motiuum eius, quod eſt ſecundum actum perſpicuum, actum videlicet, ſm habitum. Motiuum autem pro eo, quod eſt pſectiuũ, & exhibitiuũ actus.

Huius autem ſignum eſt. Si quis enim id, quod habet colorem ſuper ipſum viſum poſuerit, nõ videbit: ſed color quidem mouet perſpicuum, videlicet aerem. ab eo autem, vt quod eſt continuum, mouetur ſenſorium. Non hoc enim recte dicit Democritus, ſi eſſet vacuum quod intercederet, videri poſſe: etiam ſi formica in cœlo eſſet. Hoc enim fieri non poteſt: Patiente enim ſenſitiuo fit videre. Ab ipſo itaq;, eius quod videtur, colore, fieri nõ põt. Reliquũ eſt igiẽ, vt ab eo, quod ĩtercedit. Quare neceſſe eſt aliquid ĩtercedere. Si aũt fuerit vacuũ, nõ ſolũ nõ exacte, ſed nihil penitus videbitur. Tex.74.

Signum dicit, non eius, ꝙ lux ſit actus & perfectio pſpicui: ſed ꝙ colores in luce videantur, & ſint ipſi motiui eius, qđ eſt ſm actum pſpicuũ, ꝙ ſi in ipſum ſenſorium, oculum dico, poſitum fuerit coloratum, ipſum non videmus. neq;.n.videmus ſi pupilla inũcta fuerit: neq; id propterea ꝙ non ſit viſiuum ſenſorium (eſt.n.) ſed ꝙ non ſit id quod intercedit, dico aũt perſpicuum, quod à colore moueri ſuapte natura aptum eſt, & eſt viſibili contiguum. Democrito aũt qui dicebat, ſi eſſet aliqđ vacuũ inter videntes & viſibilia, multo exactius viderentur, quę videntur, adeo vt etſi formica in cœlo eſſet, videretur nullo, quod impediret: interiecto corpore. Non.n.ſolum, inquit, nõ videremus exactius, ſi eſſet id, quod intercedit, vacuũ: ſed nec oĩno quidẽ videremus, vtpote cũ nõ eſſet, qđ operationẽ viſibilis ĩn oculũ traiiceret. Deinde & hoc cõfirmat p ea, quæ deinceps ſequuntur. Patiẽte.n.inquit, ſenſorio fit videre. Siquid ergo patitur ſenſorium viſibile appræhendens (affectionem aũt ſeu paſsionem perfectiuam eſſe clarum eſt) neceſſe eſt oĩno vel ab ipſo colore ipſum pati, vel ab eo pati, quod intercedit, hoc eſt ab illuminato propinquo aere, & ſenſorium attingente. Eo itaq; intermedio indiget, quod moueri poteſt, & mouere. vacuũ aũt nõ eſt tale. ſi vacuũ itaq; eſſet, nihil videreẽ. Hic aũt merito dubitãt. Si nõ videremus aliquo nõ interiecto, qñ ſuffuſiones circa corneam coactas extra humores videmus, cũ nullus interiectus ſit aer? Quare.n.habet colorem coactus humor, talia videntur videre externa oĩa, eum, qui in eis eſt, colorem externis admouentes. Vidẽtur aũt ſæpe videre & conopea exterius, cum denſus humor ſit in oculo, quẽ ſenſus videns, eũ eſſe exiſtimat, & nominat. Ad hoc dicẽdum eſt, ꝙ viſiuus ſpũs in cryſtallino humore viſibilia diiudicat. Oſtendunt enim medici ex diſſectionibus illic fieri iudicium. Cryſtallina aũt eſt magis intima, q̃ humores, videlicet non ſolum tunicarum, corneæ, & vuæ quæ dicitur, ſed & albuginei ſeu aquei humoris, qui eſt & ipſe pſpicuus. Hiẽ ergo albugineus humor cum ſit perſpicuus, ſicut & cryſtallinus, interiectus eſt inter viſiuum ſpũm, qui in cryſtallino diiudicat, & ſuffuſionem quæ vueam cõſtituit. Quare eſt hic quoque, quod intercedit. Idõo autem colorẽ, qui intus eſt, quod exterius eſt ſuſcipit, qm̃ & qñ pėr vitrum quædam colorata videmus, talem quoq; illa colorem habere exiſtimamus, qualem & vitrum. Id autem propterea fit, ꝙ, vt oſtenſum eſt, qui in ſuperficie color eſt, is eſt viſibilis: qui aũt in profundo eſt, eum non videmus. Sed ſi, quod videtur, eſt perſpicuum, eodem colore tinctum profundum exiſtimamus, quo & ſuperficies,

ſuperficies, & ſi quid aliud appoſuerimus obſcuriore & exiliore colore coloratum', illud quoque eiuſmodi apparebit. Qm̃ ergo per coactũ humorem, qui eſt coloratus, videmus: exiſtimamus ea quoq;, quæ ſunt exterius, eodẽ eſſe colorata colore, & propterea dicebat, quod eſt colorum ſuſceptiuum, id colorum expers eſſe oportere: ne ipſo colore viſibilia ĩpediat, ne talia videantur, qualia ſunt. Sed & ad hæc rurſus dubitant, & dicunt, ꝙ ſi ſufficit albugineus humor ad ſupplẽdum eius: quod interiectum eſt, viſum, & propterea videmus humorẽ coactũ circa corneã, oporteret ſaponẽ oculum attingẽtem, &, vt ſemel dicam, quidquid eſt viſibile, viſum nõ impedire, eo ꝙ non intercedit aer: ſed videri. Nã & in iis opoteret albugineum humorẽ intermedij viſum ſupplere. Dicimus ergo, ꝙ ſicut aer lucẽ ſuſcipiens, fit actu ꝑſpicuus: ſic & oĩa perſpicua. Qñ ergo ſaponẽ oculo admouerimus, tenebras offundit, nec ſinit eos, quę ſunt in oculo, perſpicuos humores potentia actu fieri perſpicuos. Humor aũt non coactus, cum ſit perſpicuus, luce humores traijcit. Vnde ſi oculos clauſerimus, humorem non amplius videbimus eo ꝙ luci ſint impedimento cilia. Iam & ipſe humor, qñ fuerit condenſatus, nõ amplius videtur: & neq; quicquam videri permittit, lucem interſæpiens. Quando autem condenſatus humor fuerit exiguus: vt non totam pupillam occupet, eam quidem, quę in eo eſt, humorũ partem nõ perſpicuam, non amplius vident, qui in illam partem incidũt, viſus. Quare in illis partibus ſunt tenebrę, Ijs aũt, qui circũcirca ſunt, viſibus, quod exiguum eſt, videntibus, cõtingit conopeorũ ſeu telarũ imaginationem præbere, ſed ſi ſapo ſuperpoſitus, eo ꝙ non ſit res perſpicua, lucẽ impedit: oportet, ſi quidẽ cogitari poſſet vitreus ſapo, vel ex alia perſpicua materia, eũ in oculum impoſitũ luce non impedire: quare & ipſum videri: ſed oporteret, etiã ſi in ipſum oculum eſſet ĩmiſſus, videri, quod & euenit. ſi. n. in ipſo ſpeculo oculũ adglutinauerimus, per ipm̃ videmus, ſed veriti ne tactu oculos lædamus, tactum ſponte non ſuſtinemus, ſed cilia concludimus. Quod ſi ſuſtinuerimus fixos & intentos oculos alicui perſpicuo admouere oĩno videbimus. ſicut etiã tãgente aere oculus videt: ſed & q aquas ſubierũt, vidẽt, quæ ſunt in profundo, cum oculi eorum aquã proxime attingãt: ſed qñ durum quid fuerit, quod eſt tacturus oculus, nr̃a ſponte veriti ne contactu lædamur, cilia claudimus: & propterea euenit, etiã ſi perſpicuus ſit ſapo, per ipm̃ nos non videre, non aũt eo ꝙ ſenſorio incũbat: ſicut in non perſpicuo. In eo. n. etſi intẽtus ſit oculus, cũ non ſit perſpicuus, per ipſum non videbimus.

Propter quam ergo cauſam in luce colorẽ videri neceſſe eſt, dictum eſt, Ignis autem in vtriſque videtur, & in tenebris, & in luce: idque ex neceſſitate. Perſpicuum enim ab eo fit perſpicuum.

Eo ꝙ eſt motiuus eius, quod eſt ſm̃ actum, perſpicui. Quod eſt ergo ſecundum actum perſpicuum, fit pię ſentia lucis. Ignis aũt in vtriſq; videt. Et in luce: ꝓpterea ignis non ſolũ in luce videtur: ſed & in tenebris, eo ꝙ habeat illuminatiuam operationẽ, quę ſuum colorem renunciare poſsit. Idq́; ex neceſsitate. Perſpicuũ enim ab eo fit perſpicuum, natura. n. apta eſt ignis ſubſtantia ad efficiendum actu perſpicuum, quod eſt potentia perſpicuum. Quare & noctu videmus colores cum ignis eſt. ſed non hoc dicit, ꝙ propterea videtur, qm̃ factus aer actu perſpicuus, ad viſus ſuam operationem traĩcit: nam & cũ procul eſt ignis, & in eũ, qui eſt circa nos, aerem non agit, videtur tamen, & lampyres, & multæ ſtellæ: ſed ꝙ naturam habet ignis, vt perſpicuum ad operationem deducat, vt per ipſum viſibilia appareant, quanto magis ipſe etiam noctu videbitur? Hoc ipſum autem dicimus & in iis omnibus, quæ noctu videmus. Nam lampyres, ſi valde prope fuerint, & in manu poſiti ſint, oſtẽdunt partis manus colorem, in qua poſiti fuerint. Sed qm̃ valde exilis eſt earum lux videtur nihil penitus in aerem agere.

Eadem autem eſt rõ de ſono, & odore. Nihil enim eorũ Tex. 75.
tangens ſenſorium ſenſum facit, ſed ab odore quidem, & ſono, id quod interiectum eſt, mouetur, ab eo autem vtrunque ſenſorium. quando autem ad ipſum quis ſenſorium appoſuerit, quod ſonat, vel quod olet, nullum ſenſum faciet.

Poſtq̃ de viſibilibus verba fecit, tranſit ad dicendũ de audibilibus: & eodẽ modo de odorabilibus, ordine procedẽs a perfectioribus ad imperfectiora. Quæſiuerit aũt quiſpiam, qũo, cum ſuperius dixerit, ab imperfectioribus, & cõiorib⁹ incipere oportere, nõ ſuã à tactu doctrinam ĩcipiat: ipſe. n. eſt ſenſuum maxime cõis, & ordine vltimus & cæteris ignobilior: ſed à viſu qui eſt aliis & particularior, & perfectior. Dicimus ergo, ꝙ ſuperius quidẽ dixit à cõioribus, & imperfectioribus eſſe incipiendum, vtpote ꝙ ſint manifeſtiora cõiora & imperfectiora. oportet aũt à manifeſtioribus incipere. Eſt aũt manifeſtior negatiua rõnali: magis autem & ſenſitiua. Atqui in ſenſibus præter opĩonem accidit, vt perfectiores, & particulariores ſenſus: iis ſint quoq; manifeſtiores. Oĩbus itaq; viſus eſt manifeſtior. Nam & viſibile, dico ãt colores ſunt & tãgibili, & aliis ſenſilib⁹ manifeſtiores. Propterea ergo hoc ordine vſus eſt doctrinæ: & cũ de viſibilibus dixiſſet trãſit ad audibilia. ea. n. erant, quæ auditui erant oppoſita: & ſic dicet odorabilia. De ſono ergo, & odore eadem eſt rõ, ſicut & in viſibilibus. Quæ ſit aũt ea ratio, apette intulit: ꝙ & ea ſunt motiua alicuius, qđ inter ipſa, & ꝓpria ſenſoria intercedit. Quod cũ mouetur, id aũt dico quod intercedit, ipſorum quoq; ſenſoria mouentur. Quemadmodũ. n. viſibilis oꝑatio per id, quod intercedit, ad ſenſoriũ tranſportatur, nec ipm̃ ab ipſo attingit: ſic & odorabile, & audibile ad eorũ ſenſoria tranſportant per aerẽ, vel per aquã. Ambo. n. ſicut hñt perſpicuam potentiam, ita & ſonorum, & odorũ traiectricem. Quod enim in aqua quoq; ſint hę facultates ſonorum, ſ. & odorũ tranſportatrices, declarant piſces & ſonos fugientes, & odore eſcas perſequẽtes. Qui itaq; apud nos in lacu piſcant, in cymbarum aſſeribus ſtrepitũ edere conſueuerũt, vt piſces in retia cogant. Quod aũt & odorent, clarũ eſt quidẽ ex eo, ꝙ noctu quoq; piſcentur. Deinde ſi viſus & auditus ſunt manifeſte participes, fieri non põt, vt perfectiora habeat, qui non ſit imperfectiorum quoq; particeps. eſt aũt imperfectior odoratus, & eius ergo ſunt participes. Eſt itaq; in aqua nõ ſolum ſonorum, ſed & odorum tranſportatrix facultas. Et nos quoq;, cũ aquã ſubierimus, eum q clamat ſuperius, ſentimus. Odores quidem in aqua non ſentimus, vt piſces. Quęcunq;. n. reſpirant, per reſpirationem olfaciũt, vt in aqua aũt reſpiretur, fieri nõ põt, cũ non ſit aer. Piſces aũt non reſpirant, qm̃ nec pulmonem habent. Propter quam autem cauſam quæcunq; reſpirant, non ſine reſpiratione odorentur, dicet in libro de odoratu. ꝙ aũt & odores, & ſoni, eo quod illos tranſuehat, opus habeant, clarum eſt. ſiquis enim, inquit, odorabile ipſi ſenſorio admouerit,

rit, vt attingat, non olfaciet. Neque enim naris eſt ſen-
ſorium ſed quiddam intus inſtar pelliculæ, quod à cere-
bro procedit. ſi quis ergo per narem i ſubtiliſsimas par
tes comminutum odorabile ei admouerit, vt ipſum
attingat, non ſentiet. Similiter neque auris eſt audituũ
ſenſorium: ſed vel, quę intus eſt membranula, vel qui
in ea eſt, ſpiritus, ad quam ſi audibile admoueris, non
ſentiet. Hoc autem in viſu quoque apertum. ſi ergo hi
tres ſenſus eo, quod intercedit, opus habent, & ſine
eo non ſentietur: reliqui quoque, videlicet, vt oſten-
det: etſi videantur ipſi, nullo inter medio ſenſile attin-
gentes, ab ipſo pari.

*De tactu autem & guſtu ſimiliter habet, ſed non appa-
ret. Propter quam autem cauſam, poſtea apertum erit.*
Tex. 76. *Quod autem inter ſonos quidem eſt, aer: quod vero inter odo
rem, nomen non habet. Eſt enim communis quędam affe-
ctio in aere, & aqua. Quemadmodum perſpicuum colori, ſic
ei, id quod habet odorem, in his vtriſque ineſt. Videntur au-
tem & aquatilia animalia habere ſenſum odoris. Sed homo
quidem, & pedeſtrium quæcunque reſpirant, odorari non
poſſunt, niſi reſpirent. Cauſa autem de his quoque poſterius*
Tex. 77. *dicetur. Nunc autem prius de ſono, & auditu definiamus.*

Similiter, inquit, & tactus, & guſtus per quidpiã, qđ
intercedit, guſtabilia & tangibilia appræhendunt. Vi-
dentur autem ipſi opus non habere eo, quod interce-
dit. cur autem videantur non vti eo, qui intercedit, ae-
re, in loco quo de tactu agitur, dicetur. Quod .n. inter
eos intercedit, non eſt extra, ſicut aliorum, & ideo non
eſt apertum. Quod autem inter ſonos quidem eſt, aer:
quod vero inter odorem, nomen non habet, nunc qui-
dem aerem ſolum eſſe dicit ſonorum tranſuectiuum,
nam & piſces ſonos exaudiunt, vt diximus. Quod au-
tem terra, neque ſonorum, neque odorum tranſporta
tricem facultatem habeat, hinc clarum eſt. ſi quis enim
cera, vel luto, vel terreno aliquo aures obturauerit, vel
nares: nec audiet, nec olfaciet. Innominatã autem di-
cit communem aeris & aquæ facultatẽ, per quam odo
res tranſportantur. Poſteriores aũt, quorum eſt Theo
phraſtus, ei nomen impoſuerunt Græce *διόσμον*, ideſt
odorum tranſportatiuum, ſicut ſonorũ tranſuectrici fa
cultati, *διηχὲς*, ideſt perſonãs. Quẽadmodũ Ariſtoteles
traiectrici colorum facultati *διαφανὲς*, i. perſpicuum.

*Eſt autem duplex ſonus: hic quidem actus quidem: ille
vero potentia. Quædam enim ſonum non habere dicimus,
vt ſpongiam, lanas. Quędam vero habere, vt ęs, & quæcun
que ſolida, & leuia, quia ſonare poſſunt.*

Quemadmodum in viſu duplex eſſe dixit viſibile:
hoc quidem actu, illud vero potentia. Color enim luce
non pñte eſt potentia viſibilis: ſic & in audibili: Id au-
tem eſt ſonus: hic quidẽ eſt actu: ille vero potentia. Si-
militer & in aliis ſenſilibus, Quiſnã autem ſit potentia
ſonus, oſtendit: Quæ abſq; ſonantibus penitus ſonare
non poſſunt, ea autem ſunt ſolida & leuia, in iis eſt po-
tentia ſonus, quando non agunt, quatenus ſunt ſona-
tiua. Ipſa enim aptitudo, vt poſsint ſonare, is eſt ſonus
potentia. Qñ autem potentia agunt, is eſt actu ſonus.
Eſt autem duplex ſonus. De ſono dicere propoſitum
eſt, qm̃ & de auditu. Oportet autem primum dicere
de oppoſitis. auditui autem opponitur ſonus. Dicit au-
tem, quod & in tractatu de cœlo dixerat, ꝙ ſonus eſt,
vt paucis dicam, perculſio aeris, quæ taliter fit. Opor-
tet enim ad hoc, vt fiat ſonus, duorum durorum, & le-
uium corporum ſimul inter ſe vehementem concur-
ſum fieri. In iis enim, qui intercipitur aer, conglobatus
& violenter expreſſus, ſonum facit: neque enim mollia
corpora ſonum edunt: vt ſpongiæ, lanæ. neq; dura qui-
dem, non vehementer autem colliſa: ſed ſenſim & pau
latim: Prius enim per partes aer veluti confringitur. Ve
hementi ergo durorũ corporum concurſu opus eſt, vt
multus aer intercipiatur: qui interceptus, & vehemen-
ter extruſus ſonum facit. Præueniens enim ictus eius
exitum impedit, & aceruatim elidit. Mollia autem non
ſonant, ꝙ non poſsint interceptum aerem aceruatim
extrudere. Per poros enim & meatus (nam mollia rara
ſunt) fruſtatim comminutus egreditur. Leuitate autẽ
opus eſt iis, quæ feriunt; & maxime ad hoc, vt maior ſit
ſonus: eo quod omnis, qui itercipitur, aer, aceruatĩ re-
primitur. in non leuibus autem fruſtatim comminui-
tur in pluribus, quæ ſunt, concauitatibus: & non acer-
uatim egreditur. Nolæ autem, & cymbala percuſſa cõ
ſtantem & diu permanentem ſonum edunt, id autem
propter concauitatem. In concauitate enim aer inter-
cipitur, qui diu circa concauum circumactus, exire nõ
valens, ſonitum extendit. Et in incuruis ſuis partibus
ꝑcuſſum tintinnabulum, longiori tpe ſonat, qñ à tenui
aliquo loro fuit ſuſpenſum. eadem autẽ eſt cauſa. Per-
cuſſum mouetur: motum aũt mouet, qui eſt in conca-
uitatibus, compræhẽſum aerem: qui diu rurſus circũ-
actus, & æri alliſus, ſonitũ extẽdit. Et ꝙ hoc ita eſt, ſi nõ
ſit tenui loro ſuſpenſum, ſed manu detẽtum, vt ab ictu
non concutiatur, ſonitum non extendit: idq; ideo, ꝙ
non motum tintinnabulum non mouebit aerem, qui
eſt intus: vel ſi ligno pulſauero. Quo ergo non fit ſonus
ſimiliter, qñ æs, vel aliquam eiuſmodi materiã quiſpiã
pulſauerit? In cõfeſſo ergo eſt opus eſſe & materia aptiſ
ſima eorum, quę percutiuntur, corporũ, fortaſſe ergo,
ꝙ in æris, vel argenti, vel talium metallorũ ſubſtantia multus
ſit aer diſſeminatus, qui eſt ſonorũ cauſa, ꝓpterea ſunt
ſonora eiuſmodi metalla. Eſt enim & in ligni ſubſtan-
tia aer, ſed terra commixtus. quare ſoni expers eſt, vel
parum admodum ſonat. Qui eſt aũt in æris ſubſtan-
tia, vel eiuſmodi, aqua eſt cõmixtus, quæ habet & ipſa
perſonantem facultatem. Eorum autẽ, quæ dicta ſunt,
ſignum eſt, & quod in poculis accidit. Si enim humidũ
digitum circa labrũ circũduxerimus: fit ſonus quidam
expreſsi à digito aeris in poculi concauitatem inciden-
tis & ictu ſonũ perficientis. Et ꝙ hoc ita eſt, hic fit ſen-
ſibiliter apertum. Si .n. aquã in poculum immiſeris, vide-
bis in digiti circunductione inferius motum, & ſubſul
tationẽ cum in aqua. ſ. inſit, qui cõpreſsione incidit aer,
digito aquæ motum faciente. Si enim fere plenum aqua
fuerit poculum, plurimæ quoq; & cõtinuæ aquæ aſper
gines ſurſum mittuntur: & ſiquidem ex fundo quis po-
culum teneat, hæc accidunt. Si aũt non ex fundo, ſed
ipſum quis tenet poculũ: ſonus oĩno nõ fit, idq; ideo, ꝙ
oportet id, quod pulſatur, ſenſim moueri: & agitari, ne
extrudatur aer, ſed interius continue reuerberatus, &
poculi parietes feriens & ad alterã partẽ repulſus ꝑ cir-
cũferentiã, & cõcauitatem, diu manet & non diſperſ,
& ſic manẽs magnũ ſonũ efficit: ſic & ferrũ, vel aliquid
aliud eiuſmodi, ſi ſubtili fibra, vel chordula appenderi-
mus & ære, vel aliquo eiuſmodi, ſenſim percuſſerimus,
diu manet ſonus: ꝓpterea ꝙ, vt dixi, eo qđ moueaſ, &
agiteſ ferrũ, eius, & aeris diu fiat aduerſa protruſio. Vn
de ſi interea dũ ſonat, ferrũ tenuerimus, ceſſat ei ſonus
aeris deinceps diſperſi: & qui nõ amplius reuerberaſ ad
id qđ ſonorũ, qđ nolis fit, & in tintinnabulis. Quare &
ſi non à fibra, ſeu chordula ferrum appenderimus vt vi-
bretur,

bretur, & agitetur: ſimiliter autem & tintinnabulum; ſed manu tenentes ſemel percuſſerimus: ſtatim ſonare deſinit, eo ꝙ aeris non fiat repercuſſio: ſed & ſi tenui quidem chordula ſerrum appenderimus: non ſenſim autem: ſed magnum ictum dederimus: non permanet ſonus: eo ꝙ non ſæpe fiat ferri & aeris reuerberatiu, ſed à violento ictu aer ſemel truſus non recurrat. Et fortaſſe tintinnabulum græce κωδώνιον nominatum eſt ἀπὸ τοῦ κινεῖν & ᾄδειν, ꝙ dũ mouetur, canit. poſtq̃.n. quiſpiã eã tenẽs ſteterit, ceſſabit ſonare ꝑꝑ prædictã cãm, ſtante enim & qui itus, & qui extra eſt agitatus, aere, ſiſtit.

Id autem eſt, inter ipſum & auditũ ſonitũ actu efficere.

Poſtquam dixit, quid eſt, id, quod habet ſonum, id autem dicit, quod eſt auditui ſenſile, ſubiunxit. Id autem eſt, &c. Poteſt ſonus eſſe & in eo, quod eſt inter id, quod ſonat, & aliquid aliud, & non auditum, ſed is potentia eſt audibilis, & non actu. Vt ergo, quod actu eſt audibile ſignificet, adiecit, Id quod eſt Iter ipſum, id eſt id, quod ſonat & auditum.

Tex. 78. *Fit autem, qui ſecundum actum ſonus eſt ſemper alicuius ad aliquid, & in aliquo. Eſt enim ictus, qui facit.*

Poſtquã dixit in quibuſdã eſt ſonus, q̃ eſt ſm potentiã ꝙ in ijs, quæ pñt ſm actum ſonare, qũo fit, qui ſm actum ſonus eſt, per hæc adiũgit. Qm̃.n. iquit, ictus eſt, qui ſonum facit, ictus aũt eſt alicuius ad aliquid, & in aliquo, alicuius quidẽ percutientis, ad aliquid aũt, qd̃ ꝑcutitur, In aliquo aũt, qd̃ intercedit, Ictus.n. fit motu, qui eſt ſm locum, Ipſe autem eſt alicuius in aliquo, alicuius autem, eius, quod mouetur, in aliquo aũt non in quolibet, neq;.n. per inane, neq; per ſolidum fieri põt, vt fit motus, ſed in aere, vel in aqua. Omnino ergo neceſſe eſt & ſonũ eſſe alicuius ad aliquid, & in aliquo, alicuius quidem, eius quod ꝑcutit, ad aliquid aũt, qd̃ percutitur. in aliquo vero, in aere. Neq;.n. fieri põt, vt in aqua fiat ſonus. Si.n. in ꝓfundũ immerſus, manus in aqua inter ſe percuſſeris, ſonitũ nõ facies, qm̃, vt iam dicebam, qui inter ea, quæ feruntur, aer exprimitur, ſonũ facit. Nã habet quidẽ aqua trãſuectricẽ ſonorum facultatem, quam διηχῆ ſeu perſonantẽ dicimus: ſed citra aerem ſonum efficere nõ põt. Quod quidẽ etiam dubitatione dignũ eſt. Si.n. qui ĩ percuſſis ſolidis corporibus aer ĩtercipit, propterea ſonat, ꝙ ſonorũ traiectricẽ ipſe facultatẽ habeat: et ideo aere oĩno opus eſt, vt ſit ſonus: cur & in aqua percuſſis ſolidis corporibus, quæ intercipit aqua, ſonũ nõ edit, cum & ipſa perſonantẽ habeat facultatẽ? Ad hoc ergo dicimus primũ quidẽ ꝙ, vt iam diximus, coaceruatũ eorum, quę feriuntur, concurſum fieri oportet, vt frequens, & denſus exprimatur, & non paulatim aer qui intercipit. Hoc aũt in aqua nequaquã fieri põt ꝓpter eius partiũ craſſitudinẽ. cõcurrentibus itaq; iis quæ feriuntur, ante percuſſionem aqua prius paulatim exprimitur. Præterea aer, cũ ſit ſuapte natura mobilis, eo ꝙ ſurſum ex principio feratur, ſi impelli cõtingat, à ꝓtrudẽte ĩpetu fertur, eo, qui illi deinceps eſt proximus, diuiſo. in aqua aũt non hoc itidem accidit. Cũ.n. natura grauis ſit aqua, multa vi opus habet, vt ꝓtrudatur. Hoc aũt, vt dixi, in aqua fieri nõ põt. & cũ alioqui neque motu ſit facilis aqua quæ protruditur, neq;, quæ ei deinceps proxima eſt, facile diuidatur, nec tranſitum præbeat, contingit aquæ protruſionem fieri, & ſi non ſufficiẽtem. Quare neq; ſonũ fieri contingit. Nam & in aere non quilibet motus aeris facit ſonum. & alioqui exiſtimare oportet, etiã ſi perſonatrix facultas ſit in aqua & in aere: non tñ ſimiliter, ſed aer magis perſonat. Qm̃ ergo & magis perſonat aer, & eſt magis mobilis: in eo merito quidem fit ſonus: in aqua non itidem. Sed & ſi non ſonet aqua, ſonantis tñ aeris ſonos poteſt aqua trãſuehere. Propterea ergo habet oĩno trãſuectricem ſonorum facultatẽ. nõ.n. aquam hic moueri oportet, ſed eius tm̃ perfici potentiam & ideo: vt dixi, qui in aere fiunt, ſonos ſentiunt vrinatores: & piſces, etſi nõ ſimiliter. Quẽadmodum.n. neq; ſimiliter perſpicua eſt aqua vt aer: ſic neq; odorum, nec ſonorum tranſportatrix. Quare ſonorũ quidẽ effectrices cãę ſunt ſolida & leuia corpora, & eorũ quæ ſunt cõcaua. Materialis aũt cauſa eſt aer. in eo.n. ſubſiſtit: & eius veluti forma ſonus eſt. Nõ ſolũ aũt ĩ effectiuis, magnitudine, & ſoliditate & leuitate opus eſt: ſed & qualitate prædicta ſuba. Aliter.n. ſonat ęs, & aliter ferrũ & plũbũ, & argẽtũ, & lignũ. Quare lãces quoq; ſolẽt ex diuerſa cõpnnere mã: vt ſonorũ diuerſitate harmoniã perficiãt. Eſt.n. harmonia mixtorũ, & eorũ, q̃ ſepati ſapiũt, vnio.

Quare fieri non poteſt, vt ſi vnum ſit, fiat ſonus. Eſt enim alterum, quod percutit, & quod percutitur. Itaque, quod ſonat, ad aliquid ſonat.

Qm̃ ictus quidã ſonus eſt: qd̃ aũt ꝑcutit, qd̃ ꝑcutitur percutit: quid ergo, cũ flagello aerem percutimus, non ſonum facimus? ſiſt & virgis: ſed aer tunc duos vſus ſupplet, & eius, quod percutitur, & eius, quod intercedit. Qui enim à flegello aer ictu protruditur, exprimitur, cum eo, qui eſt poſt illum, collidens. ille autẽ eius, qui percutitur, locũ ſuſcipit, & medius expreſſus & à flagello, & ab eo, qui eſt poſt illum aere, ſonat. Sæpe aũt trium quoque vicem in ſe aer ſuſcipit, & percutientis, & eius quod percutitur, & eius quod intercedit: vt qñ valde inflauerimus. Hic enim protinus egrediens percutit, ille vero deinceps ab ipſo protruſus alterũ impellit, & ab vtriſque ſubactus, expreſſus trudit: vel potius hic quoque eſt, quoq; ꝑcutit. labra.n. & palatum, & ea impellens aer, ſoras extruditur. Quare & inflantes labra contrahere oportet: vt cũ anguſtiora fuerint, ea expreſſus aer impellat. Atq; in hiatibus quidem à pulmone truditur: aſperã aũt arteriam, & totum os impellit. Sed & in flagello aer non ab vno protruditur: ſed quodammodo à duobus. Inflexum.n. flagellũ duorũ vſum efficit. Itaq; vtraq; eius pars percuſſum eũ, qui intus eſt interceptus, aerem protrudit. Certe ſi ſit lignũ craſſum, vel lapis: vel aliud quidpiam, quod in motu nõ inflectatur, nõ ſimiliter motũ facit, vel certe admodũ exiliter, vt neq; ſit audibilis. Quare & in flagello, & ĩ virga aerẽ feriente, propter prædictam cauſam fit ſonus, duorũ ꝑcutiẽtiũ vſum ꝑficiẽte flagello. Vñ &, ꝙ ſæpe multis ea flexibus ĩflectat, plures in vno ictu ſonos ſentimus.

Ictus autem non fit ſine lationis motu.

Poſtquam oſtendit ꝙ alicuius ad aliquid ſonus eſt, & dixit, quod ictus quidam eſt, per hæc confirmat, ꝙ & in aliquo. Si enim ictus ſonus eſt. Ictus aũt non ſine motu. Id aũt eſt qui eſt ſm locum, motus. motus aũt non per vacuum, ſed in aliquo vel aere, vel aqua: & ſonus ergo eſt in aliquo vel aere, vel aqua, vt iam oſtendimus. Hic.n. coaceruatim à percutiente interceptus, ed leue, vel cõcauũ, quod percutit corpus ſonat. Leue igit percuſſum propterea ſonum edit, ꝙ denſus à percutiente ſit ad id aer interceptus. Concauũ autem, ꝙ aer qui in iis exire non poteſt, primus percuſſus, propter concauitatem eius, quod ipſum ambit nunc ad has, nunc ad illas concaui partes latus, & repercuſſus & violẽter reuolutus, plus ſonat, quod plures ictus faciat,

Vt autem diximus, non quorumlibet ictus ſonus eſt. nullum enim ſonum faciunt lanæ pulſatæ, vel percuſſæ, ſed æs, & quæcunque leuia & concaua. Aes quidem, quòd leue. Cōcaua autem reuerberatione multos faciunt ictus poſt primū, dum, quod motum eſt, egredi non poteſt.

Quoniam dixit, ꝙ ictus quidam eſt ſonus: non ois aūt ictus ſonus, neque à quibuſlibet factus: hoc ipſum per hæc definit, quorum ictus eſt ſonus, & qūo ſe habētium, nēpe ſolidorum, non. n. lanæ percuſſæ ſonant: ſonant autem & aſpera, quæ percutiuntur, ſed illa magis.

Tex. 79. *Præterea auditur in aere, & aqua, ſed minus.*

Idquod ſuperius defectiue dictum eſt, hic corrigit. ſuperius enim dicebat aerem eſſe ſolū ſonorum tranſuectorem: nunc autem dicit aquam quoque talē eſſe, ſed minus aere. Eſt enim aqua craſsior, & quæ meatus audituos obturat. Aliud eſt autē in aqua audiri: aliud per aquam, vt procedens oſtendet, ſonus enim per aerem auditur tantum: fit autem & in aqua: & ſubaudi; vt procedens oſtendet, ſonus enim per aerem auditur tantum: fit autem & in aqua & auditur, ſicut & in aere.

Non eſt autem ſoni proprius auctor aer, neque aqua: ſed ſolidorum ictum in ſeinuicem eſſe oportet, & ad aerem. hoc autem fit, quando ſuſtinet & manet percuſſus aer, & non fuerit diffuſus. Quare ſi celeriter, & vehemēter percuſſus ſit, ſonat. Oportet enim motum pulſantis præuenire fractionem aeris, vt ſi quis cumulum arenæ, vel aceruū verberet, qui velociter fertur.

Non, quoniam, inquit dicimus ſonorum eſſe tranſuectores aerem, & aquam, hęc iam ſunt ſoni propria. Hęc enim ſua natura ſunt ſoni exptia. Quare ſoni quoque ſunt ſuſceptiua, vt colore carēs, coloris: ſed ſoni ꝓpria ſunt, & effectiua, quod pulſat, & quod pulſatur cū ſint ſolida. Ex cauſis enim maxime propriæ ſunt effectiuæ. Vel hoc ergo dicit: vel quod magis eſt ꝙ non ſufficit aer, & aqua, ad ſonum faciēdum, ſed & verberantibus quoque ſolidis corporibus opus eſt. Et hoc declarans ſubiunxit, ſed ſolidis opus eſt, vt ictus in ſeinuicem & ad aerem fiat. Nam & ipſe ab eum intercipientibus ſolidis corporibus percutitur: & tunc quidē ſonū facit, quando à percutientibus fuerit celeriter protruſus, vt prius ictus fuerit, quā aer ſit confractus. tunc enim aceruatim extruſus ſonum facit. Quemadmodum ergo ſi ab aliquo in ſundibulo fluat veluti aceruus arenę, ſiquis ergo coarceruatum ſubitus verberes, vt prius veniat ictus. quam arena comminuta fuerit, illic quoq; ſonum facit: ſi autē ſenſum, non itidem, cōſtringitur enim arena. Idē cōtingit & i aere. nā & is facile cōſtringi pōt.

Tex. 80. *Fit autem Echo, quando ab aere, qui vnus fuerit, per vas, quod definiit & terminauit, & confringi impediit, aer abſtruſus fuerit, vt globus.*

Poſtquam de ſono cōiter diſſeruit, de Echo quoque cōiter verba facit. Dicit ergo fieri Echo, per reuerberationem à duris, ac reſiſtentibus, & leuibus corporibus, maxime autem concauis, à voce percuſſo aere. Qui. n. loquitur, trudit omnem fere quidem circumcirca aerem, maxime autem eum, qui eſt anterius. & ideo magis audimus eum, qui ad nos reſpicit, loquentem, quam aduerſum. Hic ergo aer, qui anterius eſt, truſus, qñ ad aliquod durum & reſiſtens, quod habet cōcauitatem, cuiuſmodi antra ſunt, delatus fuerit, continuus exiſtens, & ita manens: vt diffundi poſsit, eo quod ab ea concauitate continetur, quam vas nominauit, in illud durum: & reſiſtens corpus incurrens, retro impellitur, vt prolectus fortaſſe globus: & ſic procedit ad eum qui percuſsit, operante, videlicet, aere per vtrunque, ſm ſuam ſonorum tranſuectricem facultatem. Non ſolum. n. quod non à cōcauo loco permittatur diſpergi, qualis delata eſt à duri corporis reſiſtentia, in contrarium retruditur: ſed quia in hoc concauum incidit, & non in vacuum: ſed in aere plenū incidit, qui aer eſt & cōtinuus & vnitus ꝑꝑ id quod ambit. Eum igitur, qui ab eo, qui vocē edidit, percuſſus eſt aer, & ſonat, motu diuiſum: & ab ipſo, qui eſt continuus, & vnitus, diſpergi prohibitum, duro corpori allidit: & cum anterius progredi nō poſsit, retro repercutitur cum propria opatione dico autem, ſono: & ſic ſonum contingit recurrere. Oportet autem exiſtimare, vt Alex. vř, ſic fieri Echo, non tāquam olno ipſe primū percuſſus aer ad vas vſq; feratur: & idē ipſe rurſus ad eū vſq;, qui percuſsit, reuerberetur: ſed ꝙ primus quidē aer ꝑcuſſus, propter ictus celeritatem continuus, & indiuiſibilis manēs, eum, qui poſt illū eſt, eodem ictu figurat: vt ipſe ab ictu eſt figuratus: hic vero rurſus eum, qui eſt poſt ipſum, & ſic per cōtinuitatem, proceſſus ad vas vſq; fit. Quandiu enim manet traditus ictus aeris fractione validior, eouſq; manet alius ab alio figuratus: Poſtremus autem ad vas ꝑcuſſus: & figuratus, & ictum anterius tradere à vaſe ꝓhibitus, rurſus à ſolidi reſiſtentia retruſus, vt globus ab aliquo ſolido, eum rurſus, qui poſt illum eſt, percutit, & figurat, & ſic rurſus ad eadē tranſmittit & ictus & ſonitus. Articulata aūt fit Echo, qñ qui à nobis loquētibus primus percuſſus eſt aer, ad nos quoq; reuerberat, referens primæ dictionis ſonum, & ſecundus ſecūdæ: & ſic ſeruatur ordo loquelæ: Hinc aūt probabiliter ratiocinari licet & de viſibiliū opationibus. Dubitabatur. n. qūo fieri pōt, vt cum ſint incorporeę viſibilium operationes, reuerberationes ſupponantur. Quæ. n. incorporei fuerit reuerberatio? Si ergo ſonus eſt aeris operatio, & tranſportatricis ſonorum facultatis, quæ in eo eſt, perfectio: ipſa aūt operatio aperte reuerberatur, qñ in aliqđ leue & cōcauum inciderit, vt in Echo. (nulla. n. hic dubitatio eſt, quin reuerberatio fiat:) quidni ergo fieri pōt: vt hoc ipſum in viſibilium quoq; operationibus accidat? Dico autem ad hoc, ꝙ etiam ſi ſonus reuerberatur, non tñ ipſe per ſeipſum: ſed cum proprio ſubiecto, dico aūt aere: hoc. n. dicebat, ꝙ propterea maxime à concauis. Echo. n. eſt, ꝙ non diſperſus, ſed continuitatem ſeruans, ꝑꝑ id, quod ambit, reuerberatur. Nunquid aūt ne in ſonis quidem verū eſt hoc, reuerberari ſonantem aerem? Videmus. n. ꝙ non ſolum, qui directo iis, à quibus fit reuerberatio, obiecti ſunt: ſed &, qui ex obliquo ſiti ſunt, vocem exaudiunt. Si itaq; fieri non pōt; vt coaceruatus aer recedat: confractus aūt & diminutus non amplius ſonuerit: nunquid hic quoq; ſolius operationis, dico aūt ipſius ſoni, fit reuerberatio? Si. n. non perueniente ad ſenſoriū aere, vel aqua, facultatē ſoni ad ſenſoria tranſmittūt: clarū eſt vtiq;, ꝙ ad leue, vel concauum, in qđ incidit, non cum ꝑcuſſo aere aduolauit: ſed ſicut in luce, qualitate quadam prædicta materia, luce ſuſcepta, pōt & ipſa appoſita ſimiliter illuminare: & eiuſmodi opationē reuerberationē appellamus: quid ꝓhibet hoc ipſum in ſonis quoq; accidere? Quod autem lux corpus non eſt, aperte oſtenſum eſt.

Videtur autem ſemper fieri Echo, ſed non aperta. Si quidem accidit in ſono, ſicut & in luce. Nam & lux ſemper reuerberat. Neq; enim vndiq; lux eſſet, ſed tenebra extra id quod eſt apricum, & ſoli expoſitum. ſed non ſic reuerberat,

ſicut

ſicut ab aqua, vel ære, vel aliquo alio ex leuibus, vt vmbram faciat, qua lucem deſinimus.

Breuiter confirmat ex operatioое oẽm locũ eſſe illuminatũ, non ſolum eum, qui ſoli directo eſt expoſitus: ſed & remotum, & ab aliquo ſolido corpore tectũ: vt, quæ ſunt ſub tecto vel pariete. Si.n. nulla in ĩs eſſet lucis repercuſſio, vel à terra, vel à pariete: obſcurata futura erant, & non illuminata. Sed non eſt æqualis reuerberatio, quæ à quolibet fit corpore: & quæ ab aqua, vel ære: vel aliquo ex leuibus. Eſt enim manifeſtior, quæ à talibus fit corporibus repercuſſio: & quæ eaſdem ꝓpemodum vires habet, quas prima illa, quæ fit per ſolis accaſſum, illuminatio. Vmbra itaque circunſcribuntur reliqua, quæ à ſole illuſtrantur. Similiter & quæ fiunt à talibus reuerberationibus, obijciente.n.ſe corpore ei, quæ ab huiuſmodi fit corporibus, lucis repercuſſioni, vmbra fit in ea, quæ obijcitur, parte. Repercuſſionũ aũt diuerſitas hinc aperte clara eſt. Si.o.ſint duo loci: hic quidẽ apricus & ſoli expoſitus: ille vero per aliquẽ murũ obiectum obũbratus: ꝙ lucis quidem reuerberatio facta eſt in obũbratum locum, vel à terra, vel ab aliquo alio, clarum eſt ex hoc, ꝙ non ſint in eo tenebræ: ſed lux. Breuis quidẽ certe eſt reuerberatio, vt vmbrã non faciant, quæ in eo ſunt ſolida corpora: ſtantes.n. in obũbratis locis vmbram non facimus. Sed ſi in aprico loco & ſoli expoſito æs quis, vel aquam, vel vitrũ, vel ex leuibus aliquid obũbrato loco aduerſum poſuerit, videbis ad obũbratum locum aliã fieri reuerberationẽ, vt & obumbratus locus apricus fiat, vt & reliquus: & ſic vt, quẽadmodum iã dixi, alia vmbra in eo poſſit fieri, ſi quid obiectũ fuerit. Sicut ergo, inquit, in lumine ab oĩ quidem corpore fit reuerberatio: nõ à quolibet autẽ ſimilis: ſed aperta quidem, quę à leuibus: obſcura autem & exilis quæ à non talibus: ſic, inquit, & in ſono, videẽ quidẽ à quolibet, quod repercuſſit, reuerberaõo fieri: ſed non ſimilis, neq; ſic aperta, vt in ſono, qui fit à concauis ſimul & leuibus locis, propter prædictas cauſas. Si enim non fuerit concauum, ſed planum: diſpergitur aer, & non fluit ad nos: ſed diffunditur, vel exiguus ad nos peruenit. Si autem leue non fuerit, quod planum eſt, adhuc exilior fit reuerberatio ꝑꝑ prędictas cãs: ſed non ſic reuerberatur ſicut ab aqua: vel ære, vel aliquo ex leuibus, vt vmbrã faciat, qua lucem definimus. Vbi enim multa lux fuerit, illic ſe aliquo obijciente fit vmbra. In alia ergo parte, vbi neq; à leuibus fit reuerberatio, neque illic ſol reſplendet, fit quidẽ quædam reuerberatio. non tanta autem vt vmbram faciat. obijciente ſe aliquo, vt fit ĩ ea, quæ eſt à leuibus, reuerberatione.

Tex.81. *Vacuum autem recte dicitur auditionis auctor & princeps. Videtur enim vacuum, aer. is autem eſt qui facit audire, quando motus fuerit continuus, & vnus. ſed quia eſt friabilis, non ſonat, niſi leue ſit, quod percutitur. tunc autem vnus eſt ſimul propter ſuperficiẽ. vna eſt.n. leuis ſuperficies.*

Poſtquam dixit aerem ſoni, & audiendi eſſe cãm, & non ſolam: ſed & concauſam, vt materiam: dixit.n. ſonum eſſe ictum alicuius ad aliquid, & in aliquo, & eius, quod percuſſit: eius quod percutitur, & eius, quod intercedit: quod aũt intercedit, id eſſe aerẽ: Præterea aũt id rurſus monſtraturus, vult eius teſtes oẽs eos, qui ante ſe fuerunt, phyſicos adducere. Oẽs enim inquit, dicebãt aerem eſſe auditionis auctorem & principem. Quatenus ergo aerem vacuum exiſtimantes, vacuum, dicunt eſſe ſoni principem & auctorem recte dicunt. Quatenus autem aerem vacuum exiſtimabant, non itidem recte. Hic ergo aer eſt auditionis auctor, vt concauſa, quãdo continuus exiſtens, à percutiente, & percuſſo motus fuerit. Continuus aũt, & vnus eſt, quando leue eſt quod percutit, totus enim ſimul mouetur. leue enim ineſt. Tanquam ergo ab vno, & eodem motus vnus eſt. Aſperum aũt non vnum. Secundum vnamquanquẽ.n. eminentiam & inæqualitatem aliam ſupficiem emittit. Cum ergo ſit aer friabilis, quando ab aſpero truditur, nõ vnus manens mouẽ, ſed cõminutus.

Sonatiuum itaque eſt, quod vnius eſt aeris continuitate motiuum vſq; ad auditum, eſt autẽ auditus aerei cõgenitus. Tex.82.

Quoniam non omne ſimpliciter, quod percutit, & percutitur ſonum facit, definit quidnam eſt ſonatiuũ, nempe id quod põt vnum & continuum aerem ſeruatum ad auditum vſq; mouere. eiuſmodi aũt eſt ſolidũ, & leue propter prædictas cauſas. Cum aũt dixiſſet motiuum vnius aeris addidit continuitate, ſere, dicens, numero: vt ſit continuus, & non friabilis ꝑꝑ ictum, & talem reddat figurã ei, qui eſt poſt illũ, & hoc ſm continuitatem vſq; ad auditum. Hoc autem dictum fuerit nõ ſimpliciter de ſono: ſed de ſono, qui audiẽ: & ideo etiam addidit. Vſq; ad auditum. Põt enim & vltra auditum moueri ſonus, ſed non vtiq;, vt audibile. Poſtquam hæc dixit: ne quis exiſtimaret eum dicere, ꝙ ad membranam vſq; exterius motus aer venit & ipſe eſt, qui mouet cohærẽter ſenſorium: ſubiunxit deinceps, Quod auditui eſt congenitus aer. Eſt.n. cõgenitus quidam aer, in concauitatibus aurium inædificatus ad ipſam membranã. qui ab exterius moto aere primus affectus, & ſonorũ operationes ſuſcipiẽs, ad primũ ſenſitiuũ trãſuehit, id eſt aũt ſenſitiuus ſpũs, qui in ipſa eſt mẽbrana collocatus. Senſus.n. ſunt à cerebro incipiẽtes ꝑ neruos, vſq; ad aurium radices, quas mẽbranas appellant. Eſt autem neruus à cerebro ꝓcedens, poris & meatibus præditus, in quo longe eſt auditiuus ſpũs. Eſt ergo aer quidam in aurium cõcauitatibus cõtentus, qui eſt mẽbranæ, & pelliculæ congenitus. Hic ergo aer ſonos ab externo aere ſuſcipiens, habẽs & ipſe ſonorũ trãſuectricẽ facultatẽ, per ſeipſum ad membranam ſonos tranſuehit. Procedit aũt à latiore meatu ad anguſtiorẽ: dico aũt à concauitate auris vſq; ad meatum membranæ. Non oportet autem exiſtimare hunc aerem, & ſi eſt congenitus, iam eſſe & incorruptibilem, vt qui ſit vnus, & idem numero: ſed eſt per partes corruptibilis, & generabilis, ſicut & aliud hominis corpus: ſi autem ꝑ totum ſeipſum hic aer paſſus & corruptus ſit, perit & auditiua aĩalis operatio. Propterea.n. & à natura ante membranam poſitus eſt, vt exteriores aeris incurſiones excipiat, & nõ in membranã incurrat exterior aer, ſicut & in viſu. Nam & in eo conſtituit natura aliquod oculo congenitum perſpicuum. dico autem & cryſtallinum humorem, & vt ſemel dicam, humores & corneã tunicam, quæ cũ ſint perſpicua, & prima exterioris ꝑſpicui operationẽ admittant, eã per ſe ipſos trãſuehũt ad neruum viſiuum: qui neruus à cerebro deſcendens, terminaẽ ad finem principij cryſtallini. Sicut ergo in viſu, ſi hæc quæ ſunt veluti obiecta propugnacula, aliqua ex parte affecta ſint, vel eorum aliquid, corrumpitur viſus operatio: ſic & in auditu, ſi hoc aereum propugnaculũ corruptum ſit, auditiua corrumpitur operatio, affecta mẽbrana: qđ nullo intermedio excipiat exterioris aeris incurſiones. Quare & magnis ſonis afficitur auditus, exteriori aere vehemẽter ꝓtruſo, & cõgenitũ ĩ auri

bus aerem violenter protrudente, & eum ſæpe diſpergente: Propterea ergo natura hunc aerem in auribus ædificauit, & propter circunſtantes animalis operationes, & quæ fiunt in aquis, immerſiones, erat enim aqua ipſi ſenſorio appropinquatura, & ipſum læſura, niſi aliquod propugnaculum natura excogitaſſet. Quia autē aqua ingreditur, non erat auditurum, quod aqua obrutum eſt animal, niſi eſſet quid perſonatorium; quod ad ſenſorium vſque ſonos tranſuehat. Ad ſenſorij ergo cuſtodiam inædificatus eſt. Propterea ergo & circumuolutos aurium meatus natura fecit: ne facile ingrediens, vel aer, vel aqua: vel aliquid aliud membranam feriat.

Eo autem quòd ſit in aere, exteriore moto, quod intus eſt, mouet. Quare non vndiq; animal audit: neque vndique pertranſit aer. neque enim vndique habet aerem mouenda pars, & animata, ſicut pupilla humorem.

Id eſt eo ꝙ inędificatus auditui cōgenitus aer ſit externo aeri continuus (hoc enim ei ſignificat, quod ſit in aere) moto externo aere per continuitatē, & qui intus eſt mouetur, cum ſit per ſe immobilis, vt cōgenitus. Fortaſſe autem non dicit eum ſm locum moueri. Nam & immobilem eum deinceps dixit: ſed ꝙ ſonos perſert, ſm hoc eū, qui mouetur, perfert, & qui intus eſt vt qui ſit exteriori continuus. Et hoc dicit eſſe cauſam, ꝙ per aures ſolum audiamus, & non per omnem partem corporis, ꝙ in ſolis auribus eſt incluſus congenitus aer, externo & auditiuo ſenſorio cōtinuus, vt poſsit per ſe tradere affectionem, quæ in exteriori ſit aere. Sicut ergo viſiuus ſpiritus non habet vndiq; humorem, qui ad ſe perferat, quę fiunt in aere, coloremoperationes: neq;.n. ad eum tēdit cryſtallinus humor, vel aliquid aliud eiuſmodi, quod ſit aeri & neruo viſiuo cōtinuum, ſed aliud craſſum corpus, & quod īpedimentum afferat: ſic quoniam non eſt vndiq; quidam congenitus aer compræhenſus, & externo aeri, & auditiuæ parti continuus, ſed in ſolis auribus: propterea per aliam partem non audimus. Quod autem in aurium concauitatibus eſt congenitus aer, hinc clarum eſt. Siquis enim digito aures obturauerit, ſentiet ſonum quendam, & motum eius, qui intus eſt, aeris. Fit autem hic affectus externo circa aures aere digito truſo, & in breuiorem locum conſtipato & congenitum aerem conſtipante. Vi autem conſtipationis motus, corpora, quæ intus ſunt, chartilaginoſa & dura impellit, & ſic facit ſonum. Et dicit magnum eſſe ſignum ꝙ ſana ſit auris, ꝙ ſonet aer, qui eſt intus. Si enim ſana non eſſet non ſentiret ſonum, qui ſit ab aere, qui eſt intus. {Non enim vndique habet aerem mouendi pars & animata, & pupilla humorem} Sicut ante pupillam humor eſt collocatus, vt per eum viſibilia apprehendat. Pupillam autem dicit, non foramen, quod eſt in vuea tunica (ſunt enim magis interius humores) ſed nerui viſiui ſenſorium, per quem viſiuus ſpiritus egreditur: ſic & ante auditiuum ſenſorium aer congenitus poſitus eſt. Quoniam ergo animata, & auditiua pars. (dico autem membrana) non habet vndiq; congenitū aerem, qui ſit & ſibi continuus, & externo aeri, ſed ſolum in auribus, ideo non vndiq; eſt animal auditiuum, ſed ſolum per aures.

Tex. 83. *Ipſe quidem certe ſoni expers, aer: quòd ſit friabilis & fractu facilis. Quādo autem frangi fuerit prohibitus, huius motus ſonus eſt.*

Et in principio dixit, ꝙ ſicut coloris ſuſceptiuum eſt expers coloris, ſic expers quoq; ſoni eſt, quod eſt ſoni ſuſceptiuum. Sed non quodlibet ſoni expers eſt ſoni, ſuſceptiuum, ſed tale quale eſt aer, & cauſam cur ſit ſoni expers addidit. Nam quia eſt friabilis & fractu facilis, propterea eſt ſoni expers. Quando autam ſecundum propriam naturam frangi fuerit prohibitus ab alicuius leuis, & ſolidi coaceruato ictu, tunc huius motus ſit ſonus. In his autem aperte ſonum dixit motum eſſe continui aeris, & qui vnus manſit, per ictum certa qualitate prædictum frangi prohibiti.

Is autem in auribus inædificatus eſt, vt ſit immobilis, vt exacte ſentiat omnes motus differentias.

Quemadmodum exterior aer per ſe eſt ſoni expers, ꝙ ſit fractu facilis: ſic & qui eſt intus, quod ſit immobilis. Ait enim talem aeris motum eſſe ſonū. Propterea ergo, qui eſt in auribus, aer immobilis conſtitutus eſt, vt cū ſit ipſe ſoni expers, oēs trāſuehēdi ſonos facultatē habeat. Si haberet enim proprium ſonum, eum, qui exterius aduenit, expelleret. Quere & hæc fuerit cauſa, ꝙ in auribus aer immobilis inædificatus eſt: vt oēs poſsit ſonos tranſmittere. Si enim moueretur: deinde ab ictu motus ſonaret, præter id ꝙ, vt prius dixi, læderetur ſenſorium, nec omnium quoque poſſet eſſe ſonorum tranſuector: nam & qui exterius eſt, aer, poſtquam ſonuerit, non eos, qui ſunt in alio aere, ſonos ſimiliter tranſuehit, ſed conſundit.

Propterea autem & in aqua audimus, quòd non ingreditur ad ipſum congenitum aerem.

Quod audire fiat non per ingreſſum externi aeris in aurem, ſed per contactum, qui ſit ad In auribus inędificatum aerem, eſt argumētum, ꝙ & in aqua audiamus, in aquam non ingrediente aere. Si enim aqua ingreſſa fuerit, corrumpit quidem & extrudit eum, qui inædificatus eſt, aerem, qui auditui ſubſeruit. & membranam nullo intermedio attingens, ictu eam lædit: & præterea in concauitate manens, corrumpitur, & ſic ſenſorium lædit. Multi ergo hinc læſi ſunt. ea autem læſa corrumpitur ſonus. Sicut ergo cum in aqua ſumus, audimus, aqua non ingrediente: ſed ſm perſonatricem eius facultatem tranſeunte ſono vſque ad congenitum aerem, & ab illo deinde vſq; ad membranam. Et hoc ipſum eſt maximum argumentum ꝙ eſt quidā aer mēbranę veluti cōgenitus, ꝙ & eorū, qui ſunt in aqua, in aurē aqua non ingredit, niſi nimis vehemens & magna vis fuerit, eo ꝙ eius extrudatur ingreſſus ab eo qui eſt intus aere: & multa vi opus eſt, vt aquam, quæ eſt intus, eiaculetur, vel quempiam eiuſmodi humorem: quæ ſimul etiam confert, ne a foris ingredientibus extrudatur aer. & tortuoſa quoq; auris conſtitutione opus eſt. Et ipſe itaque cām, cur aqua in aurē non ingrediatur, ſubiunxit dicēs.

Sed neq; in aurem propter flexus. Quando autem hoc cōtigerit, non audit. neque ſi membrana laborauerit, quemadmodum, quæ ſupra pupillam eſt, pellis, quando laborauerit.

Non enim ſolum, inquit, non extrudit inædificatū aerem ingrediens aqua: ſed neque in ipſam aurem ingreditur, propter eos, qui in ipſa ſunt, flexus: ſimul etiā per hæc cauſam nos docens, cur a natura talis auris facta ſit: ne quicquam facile ingrediens aerem, qui in ea inædificatus eſt, corrumpat, & lædat. Neque ſi membrana laborauerit quemadmodum, quæ ſupra pupillam eſt, pellis, quando laborauerit. Pupillam vocat, vel quæ ſunt ei ſubiectæ, partes, vel quæ ante eam ſitæ. eæ autem ſunt & tunicæ, & humores. Quemadmodum ergo, quādo quid eorum laborauerit, non videmus: ſic & quando membrana aliquo morbo laborauerit, nō audimus. Vel

etiam

etiam pupillam ſimplicius audiendum eſt, ſecundum conſuetudinem, ipſum vuæ foramen. Quæ ſupra illam eſt autem pellem, tunicã, quæ dicitur cornea. Quemadmodum ergo, quando hæc tunica laborauerit, vel cõdenſata vel quibuſdam alioqui cicatricibus ex vulneribus in ſcirrhũ in ea induratis, non videre contingit, cum viſibilium operationes per ipſam amplius trãſire non poſsint, quod ipſa perſpicuitatem amiſerit: ſic qñ mẽbrana laborauerit, à tẽpore, vel morbo nonnihil affecta, ſonorũ operationes non poteſt amplius ſuſcipere.

Tex.84. *Sed & audiendi, vel non audiendi ſignum eſt, quòd auris ſemper ſonet, vt cornu. Proprio enim motu ſemper mouetur aer, qui eſt in auribus.*

Quoniam dixit, ꝙ ſi congenitus aer, vel membrana non nihil affecta ſit, non audimus: ſæpe autem accidit, vt quãuis horũ nihil ſit, nonnulli tamẽ obſurdeſcant: vt qñ ſordes aliqua ante congenitum aerem proiecta, ꝓhibet, ne citra impedimẽtum ab externo aere tradatur ſonus, ꝙ ſonorum tranſuectricem facultatem terra nõ habeat: vel ſi quid aliud eiuſmodi contigerit. Dicit ergo eſſe iudicandum an ſana ſit auditiua facultas, an non, vel aure digito obturata, vel aure manu operta. Si enim ſana ſit, bõbum quendam ſentimus. Digiti enim vel manus, conſtipatio, exteriorem quendam aerem extrudit; qui in anguſtum redactus, & congenitus pulſans, bombum facit. Deinde congenitus, vt conſueuit hũc bõbũ ad ſenſum trãſmittit. Sicut, inquit, & qui in cõcauis cornibus eſt conceptus aer, ſemper & ipſe ſonum quendã motus facit, quãdo mouetur ab externo aere: tumeſcẽs enim & motus ferit cornu: ſic ergo & qui eſt in auribus, quando ab externo ſono motus fuerit. Hoc autem dictum eſt, tanquam eo oſtendi poſsit, ꝙ ſit in auribus aer proprius. Is enim eſt, qui eſt ſoni exterioris ſuſceptiuus, qui quando aliqua ratione affectus eſt, vt qui proprio motu non moueatur, ſonos in ſenſum non traiicit. & hinc fit vt non audiatur. Merito autem quęrunt, cur, cum immobilem in auribus inædificatum aerem eſſe dixerit, nũc dicit, ꝙ proprio quodam motu mouetur aer, qui eſt in auribus. Immobilem autem ſuperius accipiẽdum eſt, motum ab alio, pro eo quod eſt, eundem ſemper aerem manentem in auribus, neque alias aliud factum, vt in concauis cornibus, ſed ſemper manentem congenitum. Quod autem ſemper aer proprio quodam motu mouetur, clarum eſt ex hoc, ꝙ ſereno, & trãquillo tempore ramenta moueri videantur in ea, quæ eſt ꝑ feneſtras luce. Fieri autem poteſt, vt moueri dicatur cõgnitus aer, non ſecundum locum, ſed viuifice, motum eo appellante, ſonorum tranſuectionem ad ſenſum. Et hic eſt eius proprius motus, nõ ſimpliciter trãſuehere. (hoc enim exterior quoque aer habet) ſed ad ſenſum tranſuehere. Quando ergo congenitus aer pro more ſonos ſenſui renunciat: ſenſus autem appræhendit: clarũ eſt, ꝙ ſana eſt facultas auditiua.

Sed ſonus alienus, & non proprius eſt. & propterea dicũt audire vacuo & ſonante, quod audimus, eo quod habet definitum aerem.

Sonus enim qui factus eſt in auribus non eſt congeniti aeris, nec quando nobis aurẽ obturantibus fit bombus, ſed exterioris aeris vel cum ſtrepitu externe ingrèdientis, vel cõſtipatione intus ſonum emittente. Eſt autem congeniti aeris eum, qui in alio fit, ſonum renunciare. non enim, quoniam mouetur, etiam ſonat. Neq; enim quodcunque mouetur ſonat, ſed oportet, quod ſonat, violento ictu moueri. Et propterea inquit, dicũt audire vacuo, & ſonante. Vacuo enim dicebant audire, quoniam vacuum aerem exiſtimabant: audimus autem contento in auribus aere. Sonante autem, quod hic eſt definitus aer, & ſemper idem, & ſonos tranſmittit, nõ ipſe ſonans, ſed ſolum ſecundum ſuam perſonatricem facultatem operans.

Vtrum autẽ ſonat, quod verberatur, vel quod verberat, an etiam ambo, alio autem modo. Tex.85.

Poſtquam dixit ſonum eſſe alicuius ad aliquid, & in aliquo, dico autem verberãtem, & verberatum, & eum qui intercedit, aerem: hoc merito quęrit, quid eſt, quod ſoni eſt effectiuum, vtrum, quod verberat, an, quod verberatur; & dicit quod ambo. illud enim, An etiam ambo, eſt & perfectam eſſe diuiſionem exponentis, ſiquidem & verberans eſſe neceſſe eſt, quod ſonat, &, quod verberatur, vel vtrunque: & præterea indicãtis, ꝙ non alterum, ſed vtraque faciunt ſonum. Sed ſi vtraque, non eodem modo. Sed verberans quidem, vt, qđ mouetur, & aerem trudit. Quod verberatur autem, vt manens, & ipſum pertranſire non ſinens, vt ex vtriuſq; expreſsione reſiliens ſonet, & illud quidem agit: hoc vero patitur. Fieri autem poteſt, vt vtraque intelligantur, & quæ verberant, & quæ verberantur: quando non hoc quidem immobile manet: illud vero motum: ſed vtrunque motum pulſatur.

Eſt enim ſonus motus eius, quod poteſt moueri, eo modo, quo, quæ à leuibus reſiliunt, quando quis pulſauerit.

Quod non alterum eſt, quod ſonat, ſed vtraque, per hæc oſtendit. Quoniam enim ſonus eſt motus conſtipati aeris tanquam reſilientis, vt, quæ a quibuſdam leuibus corporibus repelluntur: hoc autem à ſeipſo aer facere non poteſt. Oportet ergo leue aliquid eſſe, à quo ipſum reſilire oportet. ſed quoniam rurſus, vt ipſe reſiliat ab aliquo leui corpore ſi nihil ſit, quod percutiat, & ad leue hoc, & ſolidum, condenſatum aerem intercipiat, fieri non poteſt: clarum eſt, ꝙ non ab vno ſolo reſilierit, ſed vtriſque opus eſt, & eo, quod percutit, & eo, quod percutitur. Quod enim vtriſque opus eſt, hic quoque apertum eſt. Si enim non fuerint vtraque leuia, ſolida, non faciunt ſonum. Vt ſi lana, vel ſpongia ꝑcuſſeris, ſonus non fiet. Non omnis ergo aeris motus ſonus eſt, ſed talis qualis eſt, qui à leuibus. Si enim non fuerint leuia, quæ percutiuntur: non aceruatim reſilit aer, ſed in concauitatibus retinetur, vt in murũ proiectus globus. Si leuis quidẽ fuerit murus reſiſtentia, & repculsione ab eo reſilit globus. Sin minus, ſæpe manet in concauitatibus. Sicut ergo talia à leuibus reſiliunt, ſic & aer. Secundum hoc autem ſolum, ꝙ aer à leuibus retorqueaſ, accepit ſimilitudinem eorum, quæ à leuibus retorquentur, vt globi: non autem etiam ſecundum cauſam retortionis à ſimilibus quoque: niſi quis hoc dixerit, ꝙ ſicut globum quis violenter emittens: vna cum eo trudit aerem: qui violenter extruſus, & à globo expreſſus; & à muro excutitur, & retortus, vna ſecum globum quoque contrudit: ſic & in iis quæ ſe illinc inuicem feriunt, reſilit aer, & motu ſonat. {Eſt enim ſonus motus} poteſt motum nõ localem dicere, ſed operationem. Illud autem {Eius quod poteſt moueri} localem motum exponere oportet, vt ſit totum, ꝙ ſonus eſt operatio eius, qđ põt ſm locum moueri, eo modo, quo, quæ reſiliunt à leuibus, vt globus à muro. Qđ ſi etiam in eo, qui eſt ſm locum, motu audiuerimus, vt iã expoſuimus, nihil abſurdi eſt. Nõ.n. ſimpliciter oẽm aeris motũ ſonũ dicem⁹, ſed eũ, q fit à leuibus.

Neque

Neque vero quodlibet, vt dictum eſt, ſonat, quod verberat, & quod verberatur, vt ſi quis acum acu pulſauerit.

Quoniam dixit duobus ſolidis ſe inuicẽ ferientibus opus eſſe ad hoc, vt fiat ſonus: ne quis exiſtimet, cuiuſmodicunque ſolida & leuia corpora ſufficere ad faciendum ſonum: hæc addidit, ꝙ non ſolum duo eſſe oportet leuia & ſolida, quæ ſonum faciant, ſed & commoderatam magnitudinem ipſa habere oportet, talemq́; figuram. Si enim valde paruæ fuerint magnitudines, vt acus, minimum aerem intercipiunt, vt ne ſenſilis quidem ſit ſonus. Sed quemadmodum in Phyſica dixit, ꝙ forma à definita magnitudine incipit, vbi aduerſus Democritum contendebat, inſectilia corpuſcula refellens. Magnitudines enim, inquit, natura potentia quidem ſunt in infinitum, vt magnitudines, diuiſibiles. Fieri.n. poteſt, vt ſemper (quantum ad propriã naturam) datã cogitatione & intellectu ſeceres; & illud in aliud, idq́; in infinitum, formam autem aliquam habẽtes vel carnis, vel nerui vel alicuius talis, nec potẽtia ad infinitum diuiſionem admittere poſſunt, ſed neceſſe eſt vltimas aliquas partes indiuiſibiles accipere, vt deinceps ab illo non amplius diuidatur in aliud tale, quale ipſum. Vt caro quidem diuidi poteſt in partes, quæ ſeruent formã carnis: & illæ rurſus in alias, quæ eandem formam ſeruent. hoc autem in infinitum fieri non poteſt, ſed in aliquam omnino magnitudinem deſinit. quam ſi ſecueris, non amplius ſeruas carnis formam, propter multã paruitatem. Sicut.n.dixi, formæ quemadmodum tali tẽperatura indigent, vt ſubſiſtant: ſic & tanta magnitudine. & ſicut non contingit hominem vel equum vnius digiti fieri: ſed iis commoderatam magnitudinem eſſe oportet: ſic & animalis inſtrumentarias partes, & ſimilares, & omnem, vt ſemel dicam, formam in definita aliqua magnitudine eſſe natura ſtatutum eſt. Sicut ergo in iis habet, ſic & in ſonis. Non omnis magnitudo, quæ verberat, & quæ verberatur, ſonum facit, vt acus: ſed commoderatam magnitudinem eam habere oportet. Figura quoque opus eſt. Si globus enim globum attigerit non faciet ſonum. Oſtenſum eſt enim ꝙ globus globum ſecundum ſignum attingit. Quoniam ergo ſufficientem aerem non intercipit, ſonum non faciet. Eorum autem, qui ſunt apud nos, artificialium globorum, quoniam fieri non poteſt, vt exacte tornetur ſuperficies, nihil mirum ſi globus globum feriens, breuẽ ſonum ediderit. Nam, cum non ſit apud nos exacte globus, neque ſe exacte ſecundum ſignum attingunt.

Sed oportet, quòd verberatur eſſe æquale, vt aer condenſatus reſiliat, & concutiatur.

Æquale dixit, pro eo quod eſt, latum. Pulchre antẽ dixit, ꝙ verberatur, latum eſſe oportere: non omnino autem & quod verberat. Etſi enim quod verberat, non fuerit latum, ſed cylindricum, fit ſonus. Cauſa autem eſt, ꝙ non ſolus aer ab ea, quæ verberat, parte intercipitur, qui eſt fere indiuiſibilis, ſed & qui à reliquis cylindri partibus aer protruditur: qui ſi in tenue aliquod & acutum corpus aduerſum inciderit, diffunditur, & non ſonat. Si autem in latum inciderit: non diffuſus, ſed interceptus à leuitate, & reſiſtẽte duritie, torquetur; & ſic reſiliens ſonat. Concuti autem enim dicit, non qui ſimpliciter à quolibet reſilit, ſed qui in concauis, & ſonoris intercipitur. Quemadmodum in nola accidit à calculo percuſſa, ea enim concuſſa, concutitur, &, qui in eius concauitatibus intercipitur, aer, & nunc in has, nunc in illas concauæ nolæ ſuperficiei partes incidens, ſonum facit. certe ſi nolam retinuerimus, ceſſat & ſonus: eo ꝙ nola ceſſante moueri, ſimul etiam aer moueri deſinit. Poteſt itaque, vt dixi, æquale & pro lato accipi. Cum enim dixiſſet ꝙ non quodcunque verberat, & verberatur, ſonat: neque enim ſonat acus acum verberans: tanq̃ vt acubus opponeret, & ab eis diſtingueret, ſubiũxit. Sed oportet, ꝙ verberat, eſſe æquale: nõ vtiq; tanq̃ ſint acus inequales per partes: ſed clarũ eſt ꝙ earũ magnitudini, & figuræ equale oppoſuit, vt ab eis diſtingueret. Poteſt autem æquale, & de æquato, & non aſpero audire. & hoc clarum eſt ex hoc, quod ſubiungit, Vt aer condenſatus reſiliat. Ab aſperis enim & inæqualibus comminuitur, & non denſus reſilit: ſed ab æqualibus, quod ſit continuus & vnus.

Sonantium autem differentiæ in eo, qui eſt ſecũdum actũ, ſono declarantur. Sicut enim ſine luce non videntur colores: ſic neque ſine ſono, quod eſt acutum, & graue. Tex.86.

Sonantium dixit, pro eo quod eſt, ſonorum. Nam ſecundum ſonorum differentias diuerſi quoque ſoni fiunt. Sonorum ergo differentias eſſe dicit acutum, & grauem. eas autem cognoſci dicit non in iis, qui ſunt ſecundum potentiam, ſonis, ſed in iis, qui ſunt ſm actũ. Quæ enim ſunt potentia, propemodum neq; ſunt. Sed quodammodo eorum, quæ non ſunt. Vnumquodque enim ſm proprium actum & perfectionem iudicatur. Sicut enim proprios, inquit, colores appræhendimus; non quando potentia fuerit aer perſpicuus, ſed quando actu: hoc eſt quando illuminatus fuerit: ſic neque quando eſt potentia ſonorus, ſonorum differentiam ſentimus; ſed quando actu fuerit hoc eſt, iam ſonum admiſerit. Soni enim à coloribus tantum differunt, ꝙ colores ſunt quidem alij à perſpicuo, & cum alij ſint, ipſum mouent: eorum enim ſolas operationes perſpicuũ tranſuehit. Soni autem nõ ſunt alij ab eo, qui actu perſonat, aere, ſed in eo ſuam habent conſtitutionem.

Ea autem per tranſlationem dicuntur à tangibilibus. Acutum enim ſenſum mouet exiguo tempore multum: graue autem multo parum.

Acutum & graue, & quædam ſunt ſonorum differẽtiæ: & per tranſlationem, inquit, quæ eſt à tangibilibus, appellatæ ſunt. In magnitudinibus enim quę ſunt proprie tangibiles, eſt acutum & graue: per quorum tranſlationem dicuntur, & quæ ſunt in ſonis. Acutum enim dicitur in tactu, ꝙ celeriter operatur: vt gladiolus acutus, ꝙ celeriter pungit. Obtuſum autem ꝙ tale operatur, & veluti non pungens, ſed trudẽs, vt piſtillus. Quęcunque enim ad pungendum apta facere volumus, ea acutis angulis facimus. Quæcunque autem ad trudendum, obtuſis angulis. Sic & in ſonis acutum quidem dicimus eum, qui ad ſenſum velociter accedit, & permanet. Grauem autem, qui cum obtuſo habet proportionem, eum, qui ad ſenſum tarde accedit, & celeriter ceſſat: ſicut in vna fidium poſtrema, quæ nete dicitur, cum enim ipſa ſit aliis magis tenſa, dum pulſatur, propter tenſionem aerem velociter feriens, acutiſsimum facit ſonum: & paruo quidem tempore hoc facit, diu autem ſeruat: ſicut arcus duri, & magis tenſi. Eorum.n. chorda à ſagittario tenſa, deinde remiſſa, exiguo tempore propter tẽſionem in proprium locum reuertitur. Quare ſagittam exiguo tempore truſam propter hoc ipſum in longe remotum ſpatium mittit. Eſt enim maioris virtutis exiguo tempore idem mouere, quàm longiori. quod & in magis intenſis chordis contingit: in minus autẽ intenſa viceuerſa: quemadmodum ſuprema

ma longo quidem tempore, quod eſt aeris perſonatorium, monet, exiguo autem ſeruat. cauſa autem eſt, qđ ſubtiles quidem ſunt, & non multum habentes occurrentem aerem, celerius eum mouent. Præterea cum ſunt tenſæ, & à multo aere non impeditæ, celerius properant ſuum proprium locum, & rectitudinem recipere, ex qua percuſſæ motæ ſunt, ꝙ à finibus & extremis contenderentur. Propterea ergo paruo tempore mouent id ꝙ in aere vim habet perſonatiuam. Diu autem ſonum ſeruant, ꝙ valde extenſæ aerem vehementer feriunt. Vehementius autem percuſſus, repercutit & ipſe chordam, & rurſus ab ipſa repercutitur: idq; longiori fit tempore. Agitata autem chorda, ſonus neceſſario diutius extenditur. Craſſæ autem chordæ, & minus intenſæ, vt ſupremæ, omnino contrarium euenit. Multũ enim habens occurrentem aerem, & neque ſic intenſa, & breuius aerem mouet, & tardius reuertitur. Quare & tardius ſonant, neque diu ſonum extendunt, quod neque aerem vehementer moueant, neque valde repercutiant, & ideo non diu agitantur. Id autem ſi non fiat, celerius perit ſonus.

Et ſic velox eſt, quod eſt acutum: illud vero, graue. ſed fit quidem illius propter celeritatem motus talis: huius autem propter tarditatem. Et videtur proportionem habere cum eo, quod eſt circa tactum, acuto, & obtuſo. Acutum enim veluti pungit. Obtuſum autem veluti trudit, eo quod illud quidẽ moueat ĩ paruo: hoc vero in multo. Quare contingit hoc quidem velox eſſe, illud vero tardum.

Poſtquam dixit, ꝙ ſonus acutus celeriter mouet ſenſum, & ſenſilis factus in longius tempus manet: grauis autem viceuerſa: ne quis exiſtimaret eundem acutum ſonum celeriter, vel tarde moueri: eſt, n. aeris operatio incorporea: incorporeum autem non mouetur ẜm locum: ſed acutus dicitur ſonus, acute moueri aerem, cuius eſt operatio: ſimiliter & tardius: vel hoc ergo ſignificat per hoc quod dicit, ſed fit quidem illius propter celeritatem motus talis: huius vero propter tarditatem pro eo quod eſt, propter celeritatem eius, ꝙ mouetur, corporis, ĩ quo eſt, talis fit & motus ſenſus à ſono, vel quod, quemadmodum in tangibilibus, per aciẽ in magnitudinibus fit velox ab eis diuiſio, & eſt aliud quidẽ eſſe acutum: aliud autem ab eis velociter corpus diuidi. Hoc. n. illud conſequiť: & accidit acuto celeriter diuidere. Acutũ. n. erat, etiã non operãs. Siľr & in obtuſo. Sic & in voce acuta aliud quidẽ eſt acutũ: hoc aũt cõtingit, vt auditũ moueat celeriter. Siľr aũt & tardũ in graui. Illud aũt {Quare cõtingit hoc quidẽ velox eſſe: illud vero tardum} perinde eſt, ac ꝙ hæc ẜm accñs habẽt velox & tardum, & nõ ſunt eorum ſubs. Accidit aũt acuto quidem celeriter mouere, vt gladiolo: ꝙ ei ab exiguo corpore occurratur: obtuſo autẽ tarde, vt piſtillo, ꝙ ei à multo corpore occurratur.

Tex. 87. *De ſono ergo hac ſit ratione definitum.*

Dixit quod eſt ſonus, ſ. ꝙ motus eius, ꝙ poteſt moueri eo modo, quo, quæ à leuibus reſiliunt, qñ repercuſſerint: & quomodo fit, nempe ꝙ verberãte aliquo, & verberato: Per quod. ſ. ꝙ ictus eſt aliquorum inter ſe ſolidorum in aere, vehementiore in iis aeris diuiſione; & confractione: ſed & qualia eſſe oporteat, quæ feriuntur: per quod auditur & quomodo ſonus.

Vox autem ſonus quidã eſt animati. Ex inanimatis enim nihil vocem edit: ſed per ſimilitudinem. vocem emittere dicuntur, vt tibia, & lyra.

Poſtquã dixit de ſono cõſequenter & de voce differit. Vox. n. ſpecies eſt ſoni. Dicit ergo vocem quandam eſſe ſonum. Non. n. omnis ſonus vox eſt, ſicut inanimatorũ. neque. n. qui ex fluctibus: vel ventis fit, ſtrepitus, neque qui ex alliſis fit lapidibus, fragor, vox eſt: ſed animati aliquis ſonus vox eſt. Sed neque quiuis aiati ſonus vox eſt. neq;. n. qui per comploſionem manuum, neque qui fit per ſcreatum, vel tuſsim, vox eſt. Sunt. n. hæc ſoni, & nõ voces, ſed vox eſt aiati ſonus qui ꝑ vocales fit partes. Sunt autem vocales partes, pulmo & oẽs reſpiratiuæ partes: & aſperia arteria: & fauces. Sed neq; ab iis qũocunque factus ſonus vox eſt. Tuſsis. n. ab iis fit: nec vocem dicitur emittere, qui tuſsit. Sed qñ cum imaginatiua ſignificatione hoc mouentur, tunc demũ factus ab iis ſonus vox dicitur. Quomodo autem per hęc inſtrumenta vox fit, & in quo differt vox à tuſsi, eo dicente, progredientes ſciemus. Aiati ergo quidã ſonus vox eſt. Etſi enim quædam ex inanimatis vocem edere dicuntur, per tranſlationem, & ſimilitudinem quandã dicuntur, vt quæ voci hominis ſimile quid habeãt. Hęc enim tria circa hominis vocem conſiderantur: numerus: harmonia, & dictio. Verſatur autem numerus circa tempus prolationis longum, & breue, & ideo antiqui, quæ ex vocalibus maiori tempore proferuntur, lõgas nominauerunt. Quæ autem in minore, breues. Si enim ſecundum ipſam naturam protulerimus, videbimus eas, quæ dicũtur longæ, vt η & ω maiori tẽpore ꝓferri: breues autem minore. Ex eorum autem ad ſe inuicem compoſitione numeroſum exiſtit, eſt hoc enim carminum. Harmonia autem circa acuti, & grauis cõmoderationem verſatur. Dictio vero verſatur circa ſyllabarũ formationem & expreſsionem ex qua eorum quæ dicuntur, intelligentia ſignificatur. Qm ergo ꝓprie hæc habet vox humana. eam autem quodammodo imittantur & inſtrumenta muſica: propterea dicuntur & ipſa ẜm proportionem & conuenientiam vocem edere. Non ſolum enim numerum: & harmoniam imitantur, ſed & dictiones. Sciũt certe & qualis ſit cantilena, quæ dicitur: & cum inſtrumẽtis concinunt. Imitantur autem cum ſimpľr vocem hominis, ſed loquelã. Vt dixi. n. in dictionis compoſitione verſatur, quæ fit per linguã. Quęſiuerit autem quiſpiam, in quo differt numerus à metro. Dicimus ergo numerũ eſſe quid gñalius: numeri autem ſpeciem eſſe metrum. Si quid enim eſt metrum, id eſt & numerus: non ita autem & cõtra. Conſideratur. n. numerus in iis, qui pulſant pedibus, & manibus. Qñ. n. velox, & tarda pedum eleuatio, & põ, inter ſe rõnem, & ꝓportionem habent, fit numerus. Et hinc ab horum trãſlatione talis ſyllabarum connexio, quæ ad metrorum gñationem accipitur, pedes appellati ſunt. Secundũ eandẽ conuenientiam & in manuum, & tibiarum, & aliorum eiuſmodi pulſatione numerus appellatus eſt, qui eſt commoderatio temporis, in quo fit motus. Nam & in tibiis numerus quoque cõſideratus. Tibie. n. foraminum aliæ quidem lõgiori tempore obturant: aliæ vero breuiori. Et ſic reſonantiarum hãc quidem leniorem, illam vero aſperiorem emittũt. Et foraminũ alia quidẽ ſunt maiora: alia vero minora. & hæc qdẽ ſunt lingulæ ꝓpinquiora: illa vero remotiora. & q̃ ſunt anguſtiora, ſunt latioribus acutiora. in pueris itaq; & in mulieribus ſunt voces acutiores. Quæ aũt latiora, tardiora. Siľr & quæ ſunt ꝓpius, ſunt remotioribus acutiora quorũ cõmemoratione fit harmonia, & melos: numerus aũt velocis, & tardi. Qđ ĩ reliqs quoque

que

que inſtrumentis numerus cõſideratur, omnibus apertum eſt commoderata.n.digitorum eleuatione & poſitione perficitur. Qui ergo in aliis eſt numerus, ſm tarditatem, & celeritatem figuratur. Qui autem in oratione, quæ eſt pronuncianda, ſm longum & breue; qui etiam metrum ſolus dicitur. Cum tardo autem proportionem & conuenientiam habet longum; cum celeri vero breue. non ſolum autem in poeticis ſcriptis conſideratur metrum, ſed & in oratoriis. Dicimus ergo longum eſſe membrum vel curtum & mutilum; & ex eo, quod non ſunt commoderata membra, non eſt numeroſa oratio. Qui itaq; de forma orationis ſcripſerunt, tradiderunt, quot, & quales pedes aſſumpti ad oratoriũ membrum, hoc recte efficiant. Hęc quidem in digreſſione: ſed redeamus ad dictionis contextum.

Et quæcunque alia ex inanimatis extenſionem habent, & concentum, & ſermonem.

Extẽſionem dixit pro eo quod eſt, numerum. Sicut enim dixi, circa temporis extenſionem, quæ fit plus vel minus, & eorum commoderationem, conſideratur numerus. Melos autem dixit, pro eo quod eſt, harmoniã, quæ circa acuti, & grauis commoderationem verſatur: ſermonem autem dictionum compoſitionem.

Videtur enim vox quoque hæc habere.

Similis eſt, inquit, muſicorum inſtrumentorum ſonus voci, quatenus eius habent imitationem, quæ dicta ſunt, clarum eſt autem, ꝙ vocem maxime nunc dicit ſermonem. circa eam enim ſolam conſideratur dictio. In vocibus enim inarticulatis eſt melos quidem, & numerus: dictio autem non ita. nam etſi de Pica, vel Pſitaco dixeris, vel aliis eiuſmodi, non ꝓprie eſt dictio niſi ſm imitationẽ, & cõuenientiã, ſicut & in inaĩatis.

Multa autem animalia vocem non habent: vt & quæ ſanguine carent: & ex iis, quæ ſanguinem habent, piſces.

Quoniam dixit vocem eſſe animati ſonum; non oẽ autem animatum vocem habet: ſed ſunt quædam quæ voce carent, hoc ipſum delinit. Non enim ſimpliciter animata ſunt voce prædita, ſed animalia. & nec oĩa animalia, ſed ea ſola, quæ habent pulmonem, hoc eſt, quæcunq; reſpirant. Vocis enim materia eſt reſpiratus aer, vt ipſe in proceſſu oſtendet: Neque inſecta, vt muſcæ, apes, & ſimilia, nec quæ ſanguine carent, vocem edunt, vt vermes. Sed neque omnia ſanguinem habentia, vt quęcunq; ex aquatilibus nõ ancipitẽ vitã agunt, vt piſces, neque enim habent pulmonem, & propterea vocẽ nõ emittũt, & ideo ἔλλοποι appellati ſunt, quaſi ἐνὶ λείποντες, hoc eſt voce deſtituti. Sed neq; quæcunque ancipitem vitam agunt ea vocem emittunt: nam neq; quę teſtaceam cutem habent, vt cochleæ: neque quæ mollioris ſunt teſtæ, vt cancri, & mures aranei. Ex iis autem, quæ ancipitem vitam agunt vocem edũt & fluuiatilis equus, & crocodilus. Dicitur enim & hic breuem, & exiguam vocem edere. Dubitauerit autem quiſpiam, quomodo dicantur inſecta vocem non edere. Quid eſt enim cicadis vocalius? Quid & muſcæ inter volandum non minimum bombum edunt. Dico ergo non eſſe vocem, eorum vocalem ſoni emiſſionẽ, neque enim per vocalia hæc inſtrumenta fiunt. Eſt.n. quędam pellicula circa ſuperficiem ſub pectore cicadarum, quam alis verberantes, & interceptum aerem exprimentes, ſonum emittunt. Similiter & muſcæ aſperis alis percutientes ſonant; ſtantes certe bombum emittere deſinunt.

Idq; non citra rationem, ſiquidem aeris motus eſt ſonus: ſed qui dicuntur vocem edere, vt in Acheloo piſces, branchiis ſonant, vel aliquo alio eiuſmodi.

Poſtquam dixit piſces non habere vocem, huius ipſius cauſam ſubiunxit. Si enim inquit, vt oſtenſum eſt, aeris motus ſonus eſt; vox autem eſt ſonus quidam: in aere autem non degunt piſces, ſed in aqua: merito vocem, non habent vt qui non aerem moueant, ſed aquã. Et ex iis, quæ vtrobiq; indiſcriminatim viuunt, quæcunque vocem habent, non poſſunt vocem in aqua emittere. Neq; enim nos cum aquam ſubierimus, edere vocẽ poſſumus. Sed & qui dicũtur vocẽ edere ĩ Acheloo, magni ſunt, quos quidam vocem emittere exiſtimant, quando circa aquę fuerint ſuperficiem. Dicit ergo non oportere exiſtimare eos vocem emittere. neque enim per vocalia membra ſonum faciunt, ſed ſecundum aliquem branchiarum motum. Quando enim ij circa aquæ ſuperficiem natant, cum magni ſint, & multum aquæ intercipiant, deinde branchias contrahant, aquã emittunt, & emiſſione turbant: eaq; turbata aliquid aeris intercipit, qui ictu aquæ expreſſus ſonat, & hoc modo videntur illi vocem emittere, vt de muſcis, & cicadis diximus. Quare extra animal fit ſonus, & non per inſtrumenta vocalia, & in talibus ſimiliter euenit vt in columbis, quæ volantes alis ſonant. Similis ergo eſt is ſonus plauſi, qui fit per manus. Quare ſi & ſcari vocem edere dicuntur, idem de iis exiſtimandum eſt. Illud autem, Vel aliquo alio eiuſmodi, adiecit, ꝙ contingit non ſolum branchiarum contractione eos dicto modo ſonare, ſed & ore aquam excipientes, & cum ſtrepitu extrudentes. Certe cum ſunt in profundo, non ſonant. Fieri enim non poteſt, vt in aqua ſit ſonus. Propterea ergo, vt iam dixi, ſi in aqua manus ſimul percuſſerimus, non ſonant, Eſt enim aqua quidem ſonorum trãſportatrix, ſed quæ ſonum non emittit.

Vox autem eſt animalis ſonus, & non qualibet parte. Sed quoniam quodcunque ſonat, verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo ſonat: id autem eſt aer: ea ſola vocem merito ediderint, quæ aerem ſuſcipiunt. Tex.81

Poſtquam diſcreuit ea, que vocem edunt, ab iis, quę nõ edunt, & ex iis ad vocis rõnẽ tradendã ingreſſus eſt, vult deinceps eius, quæ eſt ꝓprie, vocis rõnẽ tradere. Eam aũt ab aliis ſonis dupl'r diſcernit, & ex mõ gñationis, & ex fine. Ex mõ itaq; gñationis, ꝙ vox quidẽ fit expirato aere expreſſo cõtractione thoracis, ſm eã, q̃ illi ineſt, ſonatiuam facultatẽ, & in aſperã arteriã incidẽte. & in eũ, qui i illa eſt interceptus, aerẽ: qui denſo ictu infractus, retortus, & vibratus, cohærentem aerem ad auditũ vſq; percutit. Eſt.n. oris hiatus, qui eſt ad radicẽ vſq; linguæ, gula. Illinc aũt duo vaſa ferũtur, hoc quidẽ ad thoracẽ, qđ aſpera arteria dr̃: alterũ aũt ſecus tendinẽ vſq; ad vẽtriculũ, qđ dr̃ œſophagus. Per œſophagũ itaq; fit ciborum aditus, per aſperã aũt ſpũs, qui fit ſm inſpirationem, & expirationẽ. Qui quidẽ dicto mõ expiratus facit ſonũ qui vox dr̃, qñ fit cũ aliqua imaginatione ſignificatiua. Ex modo igiť gñationis hac rõne differt vox ab aliis ſonis. Quicũq; n. ſoni nõ ſunt aĩalium, vel, qđ magis eſt, aĩaliũ quidem ſunt, ſed nõ per prędicta vocalia inſtr̃a fiũt, nõ ſunt voces. Ex fine aũt, ꝙ vox fit p aliquẽ aĩalis ĩpulſum ad aliquid ſignãdũ. itaque & cum imaginatione. Quare & irrationalium ſoni voces. Compaſcẽtem inquit, ſuã perſequens vlulat. Nam & canis, quando habet imaginationem alieni, latrat: quando autem familiaris & domeſtici, blandiens mouet caudam. Et, vt ſemel dicam, cum talem, vel talem

lem typum ſecundum imaginationem ſuſceperint, diuerſas voces edunt. Sunt itaq; voces ſignificatiuæ animæ affectuum. Nam cum cibum appetunt, quadam voce vtuntur, & aliam edunt vocem, cum triſtitia afficiũtur: aliam, cum lætantur. Tuſsis autem quæ fit per exitum ſpiritus per aſperam arteriam, non eſt vox. Differt enim & modo generationis, & fine. Modo quidem generationis, quod in voce, qui extruditur ſpiritus, ſenſim & ſecundum naturam egrediens. percutit ordinate eum, qui eſt in aſpera arteria, & ipſam arteriam. & ille paulatim truſus, & à percutiente, & ab aſpera arteria, ſonat numeroſæ, fit enim volente animali. In tuſsientibus autem ſpiritus, vt qui præter naturã mouetur, aceruatim & inordinate è thorace egreditur, & ſeipſumquoque ferit, & quod eſt in aſpera arteria. Cum enim humidum pręter naturam in thorace contractum fuerit, id natura vult per ſpiritum extrudere. Deinde cum non valet ſpiritus id extrudere, ipſe ab eo repercutitur, & ſæpe enixus interrumpitur. Vnde fit etiã corporis cõcuſſio. Ipſum autem interrumpi & concuti ſignum eſt, ꝙ non valet ſpiritus extrudere adiacentia. Et quando laborat aliquis inflammatione: ſpiritus, qui eſt circa thoracem in anguſtias redactus, difficultatis anhelitus, & inordinati per tuſsim motus cauſa eſt. Hac itaque rõne differt tuſsis à voce, & fine, ꝙ non fit cum imaginatione. nõ enim alicuius ſignificandi gratia, ſed fit coacte. niſi ſm aliquam conuentionem fiat, vt ſi excreauero, vel tuſsiuero, hoc ſignificabo. tunc.n. & ea voces quædam ſunt. Sic ergo, vt paucis complectar, licet dicere vocem eſſe animalis ſonũ per vocales partes cum imaginatione factum, imaginatione.ſ. alicuius rei ſignificandæ gratia. Quare & in thorace inſpiratum aerẽ paulatim mouemus, prout elegerimus cũ celeritate, vel tarditate loqui. Hæc itaque ſunt vocis inſtrumenta. Sermonis aũt, lingua, palatũ, dẽtes. Taliter.n. & taliter vocem edentem ſpũm per quandam eiuſmodi circũactionem lingua figurans, ſic dictiones facit. Quare quibuſcunque lingua ſupra modũ vel relaxata, vel alligata eſt, ij non loqui, vel non articulate loqui poſſunt: cum lingua non amplius poſsit ſm rõnem motus facere, per quos vox figuratur. Sicut enim in tibiis, & in inſtrumẽtis muſicis ſpiritum, qui per vtres, vel corpus in tibias efflatur, & taliter, vel taliter ſonat, figurantes digiti, in dictiones adaptant: ſic & lingua eum, qui ex thorace efflatur, & ad arteriã ſonat, in dictiones figurat. Vnde & irrõnalia animalia, qm̃ animam rationalem non habent, remiſſam linguam, & labra diducta habent. neq; enim ea opus habebant ad linguæ miniſterium. Vnde & ex volucribus, quæcunque linguæ & genarum compoſitionem & ſpeciem habent hoĩbus perſimilem, nec valde hiantem, poſſunt imitari ſermonem, cuiuſmodi ſunt picæ, & pſitaci, & ſimilia. Sed quoniam quodcũq; ſonat, verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo ſonat: aliquo quidem, ꝙ percutit: aliquid vero, ꝙ percutitur: in quo autem ipſe declarauit dicens. Id eſt autem aer. Si autem ſic fit ſonus, merito quæcunque pulmonem non habent, &, quæ in aquis degunt, vocẽ non habẽt.

Materia enim, eo quod reſpiratur, vtitur natura ad duo opera: quemadmodum lingua ad guſtum, & ad ſermonem. Quorum guſtus quidem eſt neceſſarium, vnde & pluribus ineſt: Sermo autem, & interpretatio, vt bene ſit. ſic & ſpiritu, & ad calorem, qui eſt intus, vt neceſſariũ: cã aũt in aliis

Tex.89. *dicta eſt & ad vocẽ, vt ſit, quòd bene eſt. Reſpirationis aũt ĩſtrumẽtũ guttur, cuius ãt gratia hęc quoq; pars eſt, pulmo.*

Qm̃ dixit ea aĩalia voce vti. quæ reſpirant: eſt autem reſpirationem præcedens alius quidam vſus in iis, quæ reſpirant qũo ad vocem quoq; reſpiratio confert, per hæc addidit. Sicut enim inquit linguam fecit natura ad duo opera: quorum alterum quidem ad hoc, vt ſint confert iis, quæ habẽt, guſtus: alterum aũt ad hoc, vt bene ſint, ſermo: Sic & reſpirationis duo fecit opera, quorum vnum quidem ad hoc, vt ſit, alterum vero, vt bene ſit. Compendium enim ſibi vendicat nã. & ideo iiſdem ĩ pluribus vtitur. Nam ergo lingua vtitur, & ad ſuccorum vſum, & ad ſermonem. Quorũ alterũ quidẽ ad hoc, vt ſint, conducit. (nam ſine alimento viui non põt.) Sermo aũt ad hoc, vt bene ſit. Hic.n. fit aĩal, ꝙ ſocietate delectatur, & cum aliis cõicat, hõ: & per eum docti, & ſcia præditi à præceptoribus reddimur. Propterea guſtus idem eſt in oĩbus aĩalibus: ſermo autem non in oĩbus: ſed neq; oĩno vox: ſed in perfectioribus. Sicut ergo in lingua habet, ita & in reſpiratione. Nam & ad interni caloris refrigerationem confert, ꝙ eſt naturæ opus neceſſarium. Nam ad hoc, vt ſint, reſpirãtibus confert, vt in libris dictum eſt de partibus aĩalium, & in tract. de reſpiratione, & expira. ad quæ etiã differt, vt qui ſit in illis dicturus. Opus.n. inquit, habet & pulmo reſpiratione, vt qui ſit ſm naturam calidior in pedeſtribus aĩalibus, eo quod ſit cordi ſuperpoſitus: & multo prius cor. ab eo.n. in pulmone quoque calidum nimis abundat. Propterea ergo dixit primum refrigeratione opus hr̃e eum, qui eſt circa cor, locum. refrigeratur.n. ipſum ꝑ pulmonẽ reſpiratum aerem recipientẽ, & ꝓpria refrigeratione illud quoq; refrigerãtẽ. Hic eſt ergo neceſſarius reſpirationis vſus, qui ad hoc, vt ſint, aĩalibus cõfert. Confert aũt & ad ſermonẽ, qui nobis ineſt ad hoc, vt bene ſimus. ſiquidem & vox ad ſermonem. Vox.n. eſt materia ſermonis. Vocis autem materia eſt exſpiratus aer. Eſt aũt cauſa effectiua natura. Inſtrumentaria vero aſpera arteria. Eſt.n. veluti tibia. certe iuuenes quidem ſunt vocaliores: vt qui eã lenem habeant: ſunt aũt ſenes minus vocales: vt qui eam habeant aſperã. Finalis ãt, ſignificatio. Aĩali.n. vocis finis eſt, vt per eã aĩæ motus & habitus ſignificet. Sermonis aũt materia quidẽ, vt dictum eſt, vox eſt. effectiua aũt cã. rõnalis aĩa. inſtrumentaria vero, lingua, & palatum, & dentes: Finalis vero, mentis conceptuũ ſignificatio. Vocis aũt inſtr̃m eſt guttur, ꝙ Gręce φάρυγξ. φάρυγξ autem fœminino genere qñq; dr̃, & ſignificat, fauces. eæ aũt ſunt vaſtus ille hiatus, qui eſt poſt linguę radicẽ: qñ vero maſculino, ſigñat laryngem, ſeu guttur, ſicut & hic. Eſt ãt larynx ſeu guttur aſperæ arteriæ extremũ: ꝙ à tribus chartilaginibus cõtinetur: ab ea quæ dr̃ arytanoeides: à clypeiformi: & ab ea, quæ eſt innominata. Quæ quidem extenſæ & contractæ ab iis, qui illic ſunt, muſculis vocem componunt. A tali.n. horum contractione, & extenſione, vel magis, vel minus formatur vox ſm acutum: & graue: & ſi qua alia forma circa eã conſideratur: ſicut à lingua, & palato, & dentibus formatur ſermo. Vocis ergo inſtr̃m, vt paucis totum abſoluam, eſſe dicit aſperam arteriam. Huius.n. principium eſt pharynx, ſeu larynx, ſeu guttur, vt ipſe dixit. Cuius aũt gratia hæc quoque pars eſt, pulmo. Propter pulmonem enim ait factam eſſe aſperam arteriam, quam pharyngem appellauit: vt per eam ingrediens ſpiritus eũ refrigeret. Quæcunq;.n. habent pulmonẽ, ea habent quoq; aſperã arteriã. Quæcunq; ergo habẽt pulmonem, refrigeratur eorum, ꝙ eſt intus calidum,

ingrediente

ingrediente aere per aſperam arteriam. Piſces autem per branchias refrigerant calidum, qđ eſt intus, eas cõtrahentes, & aquam admittentes. Quare pulmone non indigent, & alioqui aquatilia non valde opus habent, vt exterius ingrediatur frigidum vt refrigerentur. Nam cum ea aqua circunſtet, ipſo tactu refrigerationem facit. Si aũt & eo, qui eſt in profundo, frigidi aditu opus habeant, per branchias hoc faciũt cõtractas, & extẽſas.

Hac.n.parte plurimum habẽt calidi pedeſtria aĩalia. reſpiratione aũt opus habet, & qui eſt circa cor, locus primus.

Pedeſtria, inquit, aĩalia, quæ pulmones habent, ſuperãt aquatilia in ea, quæ eſt in pulmone, caliditate. Nã cum pulmonem non habeant, neq; eam, quæ in eo eſt, caliditatem habebunt. Pulmonem.n.non habent: qm̃ neq; cor. Quæ.n.cor habent, pulmonem quoq; habẽt. Non oportet autem exiſtimare eum hoc dicere ꝙ ſunt calidiora pedeſtria aquatilibus: ſed hac parte calidiora: qm̃, vt dixi, nõ habent illa pulmonẽ. Sũt.n.quædã aquatilia pedeſtribus nã calidiora: concoquunt certe piſces quidã arenã, & limoſa oĩa: quæ pedeſtria nõ cõcoquũt.

Quare neceſſe eſt, eo intro reſpirante, ingredi aerem.

Inſpirationis & expirationis cõe genus reſpiratio. Hic itaque reſpirant, dixit, pro eo; qđ eſt, inſpirante animali, neceſſe eſt igredi aerem in eum, qui eſt circa cor, primum locum. Is enim eſt primus, qui infrigidatione indiget. Fons enim innati calidi eſt cor. Quoniam autem ei eſt ſuperpoſitus pulmo, & ex eo multũ calidi recipit: ipſe quoq; infrigidatione indiget. Primo ergo cor refrigeratione indiget: propter ipſum autem & pulmo. Per inſpirationem ergo refrigeratur: per expirationem autem fuliginoſa excrementa excernuntur.

Tex.90. *Quare ictus reſpirati aeris ab ea, quæ eſt in illis partibus, aĩa, ad eã, quæ dr̃ arteria, vox eſt. Non.n.oĩs aĩalis ſonus vox eſt, ſicut dixis. (eſt.n.lingua ſonare, vt qui tuſsiũt.) Sed oportet & aĩatũ eſſe, quod verberat, cũ imaginatione alia.*

Hic vocem definitã modo generationis. Primum .n.vox eſt, inquit, ictus expirati aeris ad aſperam arteriam, ab ea, quæ eſt in ſpiritu, & in thorace, animali facultate. Addet autem etiam deinceps definitioni id, cuius cauſa, dicens: ꝙ verberans eſt animatum, vt hoc cum aliqua imaginatione faciat. Quare talis quoque eſt ſonus ſignificatiuus, dico autem vox.

Significatiuus.n.quidã ſonus eſt vox, & nõ reſpirati aeris, vt tuſsis: ſed illo verberat eũ, qui eſt ĩ arteria, ad ipſam.

Duobus modis, vt iam dixi, ſeparat tuſsim à voce, & à fine, ꝙ non ſignificatiua, ſed coacta ſm̃ aliquem fit affectum, & ꝙ non in omnibus ſimilem habet voci generationem. In voce.n. qui ex thorace exprimitur ſpiritus, paulatim incidẽs in ſpiritum ĩ aſpera arteria interceptum, ꝑcutit ad ipſam arteriã ipſum cõprimẽs: & ſic ea percuſſa ab illo, qui eſt in ipſo ſpiritu, fit ſonus, qui ẽ in voce. Fit autem articulatus, quando ex arteriç concauitate truſum aerẽ circa fauces lingua taliter, vel taliter figurauerit. In tuſsi autẽ extruditur quidem ex thorace, ſed aceruatim: & non ſolum percutit eum, qui eſt in aſpera arteria, aerem, ſed & ab eo percutitur: & alia fiunt, vt iam prędixi.

Signum autem, quòd non poſsis edere vocẽ reſpirans, neque expirans, ſed detinens. cum enim mouet retinens.

Reſpirantem inquit, pro eo, quod eſt; inſpirantem. Generali.n.nomine pro ſpeciali vſus eſt. Quid ergo, inquit, ꝙ expiratus aer facit vocem? Signum autẽ, ꝙ non poſsit vocem edens inſpirare, ꝙ egreditur ſpiritus, & ſi alij ingredienti obuius fuerit, interrumpitur. Non ſolũ autem, inquit, fieri, non poteſt, vt inſpiret, qui vocem edit, ſed neq; vt expiret. Atqui hoc ipſum expirãtiũ fit vox. Et hãc dicit gñonem vocis expiratũ aerẽ. Fortaſſe ergo illud dicit, ꝙ aceruatim expirantes non poſſumus vocem edere. Denſa.n.expiratione conſumitur ſpiritus, & non prius vocem edere poſſumus, quã aliud inſpirauerimus, ꝙ expiratum ſubſeruiet ad vocis generationem: Tragœdos itaque admiramur, qui carmina ſine interruptione cum vehementia extendunt, ꝙ diu eis ſufficit ſpiritus. Q. aut ſic habet hi ipſi declarant, quando ſunt cantaturi, multo prius ſpiritum inſpirantes, & ſic vocem emittere incipiẽtes, vt eis ſufficiat circa expirationẽ. Quare neq; ſine reſpiratione diu loqui poſſumus, eo ꝙ conſumatur ſpũs, qui eſt in thorace. Opus ergo habemus prius alium inſpirare ad ſubminiſtrationem vocis. Fieri aũt non poteſt, vt ſimul inſpiremus, & loquamur. Nam neq; fieri poteſt, vt ſimul inſpiremus, & expiremus. Ei.n.contraria mouet, qui retinet. Qui.n.eſt vocẽ editurus retinens eum, qui eſt in thorace. ſpũm, mouẽt eũ, q eſt in arteria. Cõueniẽtiã aũt & proportionem habet, q in aſpera arteria intercipiſ ſpũs, cũ eo aere, q eſt ædificatus in auribus: niſi, ꝙ is quidem, q eſt in auribus, eſt ĩmobilis, & ſemper idem: Qui eſt autem in aſpera arteria, eſt aliquando alius.

Clarum eſt enim., cur & piſces ſint muti: non enim habent laryngem, ſeu guttur: quia aerem non ſuſcipiunt, neque reſpirant. Sed & qui dicunt piſces vocem emittere, errant. Sed propter quam cauſam, eſt aliud tractatus. Tex.91.

Ex prædictis clara eſt cauſa propter quã piſces ſunt muti: quia vox ex expirato fit ſpiritu, in aſperam arteriã incumbente: qm̃ nec pulmonem habent, cuius gratia hæc pars eſt, merito ſunt muti. Et quicũque inquit, eos vocem edere exiſtimant, ꝙ in Acheloo ſonent piſces, ij falluntur. ſonum vocem eſſe putantes. ſunt aũt quidẽ, qui dicunt piſces quoq; reſpirare: & propterea nonnulli conantur oſtendere, ꝙ eſt aer in mari. eſt aũt hoc falſum. Si.n.aerem reſpirarẽt piſces, cum ſunt in aqua: cur nõ piſces quoq; in aere viuũt? ſicut nec nos ĩ aqua: neq;.n.branchiæ ſufficiũt ad attrahẽdũ intro aerem. Vñ cũ breui tpe ſuffecerint, peũt. Propterea ergo quia nec inſpirare, nec reſpirare pñt, merito vocẽ non edũt. Et alioqui, qũo fieri põt vt aer ſit in aqua? neq;.n.aeri natura inſitum eſt. vt in aqua ſubſidat. Declarant autem inflati vtres, & amphoræ inanes, quæ ſupernatãt, & bullæ, quæ fiunt, vbi parua aeris particula intercepta eſt. Propter quã aũt cauſam, eſt alius tractatus. Vel dicit cauſam propter quã falluntur, & adducuntur, vt vocem edere exiſtiment: vel potius propter quã cãm nõ reſpirant. Huius autem cauſam quoq; dixit in libris de partibus animalium. neq;.n. ſufficit eis, quæ fit ex aere, refrigeratio: & ideo non habent reſpiratiuas aeris partes. neque.n.habent circunſtantem aerem: ſed aqua eis hunc vſum præbet, quæ iuxta rationem reſpirati aeris ab eis per branchias attrahitur, & rurſus expellitur. Neque quę ſanguine carent refrigeratione indigẽt, eo qđ in eis non ſit tantum calidi. Inſecta autem, vt iã diximus, per ſciſſuras, ſi quid opus ſit, refrigerantur. & ea quidem, vel omnia, vel magna ex parte, ſanguine carẽt.

De odore autem, & odorabili, prædictis minus definitu facile eſt. Neque enim clarum eſt, cuiuſmodi quid ſit odor, ita vt ſonus, vel lux, vel color. Cauſa autem eſt, quod hunc ſenſum nõ habemus exactũ, ſed multis animalibus deteriorem. Homo enim male odoratur: & ex odorabilibus nihil ſentit præter id, quod eſt iucundum, & quod moleſtum: cum Tex.92.

non

Tex.93. *non ſit ei exactum ſenſorium. Rõni aũt cõſentaneum eſt, & quæ duris ſunt oculis, ſi colores ſentire, nec eis eſſe apertas colorum differentias, præter quàm eo, quòd eſt terribile, & eo, quod eſt tutum, & metum non afferens. Sic autem odores quoque genus hominum.*

De odoratu & odorabilibus doctrinam mediam collocauit. tertiam quidem à viſu & auditu: priorem aũt guſtu, & tactu: idq́; qm̃ mediam ſortius eſt aliorum naturam, & ſm operationes, & ſm ſubiecta, ſm operationes quidem, ꝙ viſus quæ ſunt longiſsime, appræhẽdit: auditus autem & ipſe quidem, quæ longe ſunt: ſed minus viſu. Neq;.n. ex eodem ſpatio, ex quo videmus, ab eodẽ quoq; ſonos audimus. Sic itaq; in Meteoris dicebatur, qđ propterea tonitru poſterius audimus: fulgur aũt prius videmus: ꝙ citius videre, q̃ audire poſſumus. Spiritu.n. nubes irrumpente fit tonitru: ex irruptione aũt ſpũs accẽditur: ſicut in lapidibus, qui alliſione, & confractione ignem accendunt. Cum ergo primã tonitru gñationem habeat, primũ fulgur videmus: ꝙ viſus ſit acutior, & q́ ſunt remotiora magis appræhendat, qui auditus, & propterea facto tonitru ſtatim ſulgur quoque audimus. magis.n. opus habet auditus, vt propinquius aer à ſono afficiatur, vt ſic eũ appræhendat. Et in remigeratione, ſi quis longe fuerit, ſublatum prius remum videbit: deinde ſonum ſentiet. Guſtus aũt & tactus poſt eos, ipſa ſenſilia attingentes appræhendunt. Odoratus itaq; neq; quę ſunt eminus, appræhendit, vt viſus, & auditus: neq; opus habet tam ꝓpinquũ hr̃e ſenſile, vt guſtus, & tactus. Ad vtrũq; ergo eorum eſt medius. Sic ergo ſm operationes medius eſt odoratus. Scđm ſubiecta vero ꝙ viſus quidẽ circa colores verſat, & lucẽ, q́ ſunt ignea. eſt ãt ignis ſubtiliſſimus, vt in corporibus incorporeus. Auditus aũt circa ſonos qui ſunt aeris, qui eſt igne quidem craſsior, reliqs vero ſubtilior. inane itaq; quidã exiſtimãt eſſe aerẽ. Guſtus autem circa ſuccos, qui ſunt aquæ: ſuccis.n. vehiculum eſt humidum. Tactus vero circa ſolida, & terreſtria. Inter hæc aũt quatuor olfactus eſt medius q circa vapores verſatur, & medij cuiuſdam generis corpus. Qui quidem ſunt medij vel inter terram & ignem, vt ſicca exhalatio: vel inter aerem & aquam, vt humida. Sic autem & Plato ſm dictum elementorum ordinem, ſenſus vniuſcuiuſq; ſecernit & definit. Iure ergo cũ mediũ locũ adoratus habeat, mediã quoq; de eo fecit doctrinã. Dicit ergo, ꝙ odoratus rõ eſt reliquis ſenſibus minus definitu facilis, & iõ odorabiliũ quoq; rõ non eſt apta. Huius aũt, obſcuritatis, & incertitudinis cãm eſſe dicit: ꝙ hũc ſenſum non habeamus exactũ, ſed multis aĩalib' deteriorẽ. Sicut.n. tactu reliqua oĩa ſupamus: ſic ĩ hoc ĩferiores ſumus. Declarãt ãt & veſtigãtes canes, & quædã volucres q́ à longo interuallo olfaciũt.

Velut inquit, Lacenæ gradũ ſagacis canis, & rurſum.
Non pernix pedibus ſurſum lepus auſugit illum.

Propterea ego dico, ꝙ obſcurum, & pro aliorum ſenſuum ratione exiguum habeamus odoratum. In aliis quidem ſenſibus, ſolum, ꝙ ſenſilium genus vnicuique ſit ſenſui ſubiectum, cognoſcimus. ſed & quæ ſunt ſpẽs ſub genere. Scimus.n. colorem eſſe genus viſibilum, & huius gñis ſpẽs exacte diſcernimus: vt albũ, nigrũ, rubrum, fulcũ, & alia, Siſr & in auditu, genus quidem ſoni: ſpẽs vero, acutus: grauis. Siſr ĩ guſtabilibus genus quidem, ſucci: ſpecies autem dulce, & amarum: & reliqua & in tangibilibus quidem genus non eſt apertum: neque.n. habemus vno nomine appellatum. Quamobrẽ & de eo dubitat an ſit vnus ſenſus, an multi, quia fieri non põt vt tangibilia vno genere compræhendamus: cum ſint multæ ſm ſpecies oppoſitiones: eorum quidem certe ſpẽs ſunt valde manifeſte: calidũ, frigidũ: ſiccũ, humidũ: graue, leue: durũ, molle: & reliqua. In odoratu vero non ſolum qđ ſit odorabilium genus ignoramus: ſed neque quæ ſit ſm ſpeciem ipſorum differentia, cognoſcimus. Vnde neq; ea nominare poſſumus. Qñ.n. odorabilia dicimus, ea denominatiue à ſenſu nominamus: ſicut & colores, viſibilia: & ſuccos, guſtabilia: & ſonos, audibilia. Ea.n. nomina non ſunt naturæ ſenſilium, ſed eorum ad ſenſus habitudinis. Coloribus.n. per ſe ineſt vt ſint colores. Etſi.n. non ſit viſus, qui eos appræhẽdat, ſunt nihilominus colores. Vt ſint autem viſibilia, eis ineſt in habitudine, quæ eſt ad viſus. Sic & quando dicimus odorabilia, tangibilia, nomina dicim' habitudinis eorũ quã habẽt ad ſenſus: eorum quidem naturæ ſignificatiuum nomen nullum habemus, ſicut in viſibilibus, colorem & in guſtabilibus ſuccos, & audibilibus ſonos. Sed in tangibilibus quidem, & ſi ſit cõe, non nominatum eſt, vnaquæque certa ſpecies diſcernitur, vt frigidum, calidum: mollæ, durum: & reliqua, in odorabilibus vero, neq; cõis eorum natura, quænam ſit, nobis cognita eſt, neque vna quæque ſpẽs. Diſcernere.n. odorabilia ſm ſpẽm non poſſumus; ſolo autem iucũdo, & moleſto diſcernimus, neſcientes quænam odorabilis proprietas nos voluptate afficit, vel moleſtia, ſicut in coloribus ſcimus: Quod hic quidem color, verbi gratia, valde albus moleſtus fuit, niger autem non eſt ſenſui moleſtus: & quod dulcis quidem ſuccus delectat: amarus autem moleſtia afficit. Similiter & in ſonis, & aliis. Bene olens enim & male olens non ſunt nomina naturæ, q́ ex eis ſenſui ineſt. Sicut & ĩ viſibilibus dicimus formoſum, & deforme: & in audibilibus, bene ſonãs, & male ſonans. Quod autẽ odorabilium ſpecies diſcernere nequeat, cauſa eſt, quod exilem, & exiguũ habeat hũc ſenſum. Qm̃ ergo imbecillũ hunc ſenſum habemus, ſi cum aliis aĩalibus conferamur: ꝓpterea & eius rõ eſt definitu difficilis. Sic ergo, inqr, habem' nos olfactũ, vt & q́ duris ſunt oculis aĩalia, viſum: vt cancri, piſces. Propterea ergo nec tegumenta eis fecit natura, vt in aliis animalibus ſupercilia, ꝙ non facile lædi poſsint propter duritiem. Sicut ergo nos odorabilia exacte non appræhendimus, ꝙ cum ſenſum exactũ non habeamus: ſed ea ſolo iucundo, & moleſto diſcernimus: ſic rationi conſentaneum eſt ea quoque, quæ duris ſunt oculis, colores appræhendere: non ſic autẽ, vt album vel nigrum: cum reliqua animalia norint, & albi colorem, & ꝙ delectat vel moleſtia afficit. Q; reliqua enim animalia inſiſtant & colorum, & aliorum ſenſilium differentiæ, ex operatione clarum eſt. Sicut enim dominum norũt, tali figuræ inſiſtẽtia, ꝙ adunco forte eſt naſo, vel ſimo, vel quid aliud eiuſmodi, ita norunt & ꝙ eſt albus, verbi gratia, vel ęthiops. & panem diſcernunt, vel fœnum, non ſolum odoratu, ſed & tali colore. Vnde & ad id ꝙ eſt eiuſdem coloris, errauerint. Sic itaq; reliqua aĩalia. Sed quæ ſunt duris oculis, rõni conſentaneum eſt, inquit, non eandẽ colorum dr̃iam appręhendere: iucũdo aũt, & moleſto, ea ſolum diſcernere. Vt ergo, quæ duris ſunt oculis, viſum habent: ſic & nos odoratũ, ꝙ odorabilium ſubæ non inſiſtentes, ea ne noĩare quidem poſſumus: ſed ꝑ circũlocutionẽ odores appellamus, croci odorẽ dicentes, vel acrem, vel amarũ, vel quædam alia

ex

ex guſtabilibus. Quę eſt aūt conuenientia, & cur ſic appellamus, in dictionis contextu conſiderabimus. De odoratu aūt, & odorabili: Græce eſt ὀσμὴ, ꝙ & odorē, & odoratū ſignāt. Vel ergo idem ὀσμὴν, i. odorem, & odorabile dicit, qđ eſt veluti odorabiliū genus: ſicut audibiliū ſonans. Genus aūt non proprie, ſed ſimpl'r nomen cōe, denominatiue ab odoratu deductū: ſicut à viſu viſibile, & auditu audibile. Vel ὀσμὴν, i. odoratum, ſiue ipſam olfactus operationem, odorabile autem id, ꝙ eſt ſenſu appræhenſibile, vt vaporem: vel, vt ſemel dicam, talem affectum, qui eſt odoratu appræhenſibilē. Non.n. clarum eſt, qui eſt odor, ita vt ſonus, vel lux, vel color. Ecce odorem ſono, & luci, & colori aſſimilauit, vt gn̄alioribus. Rōni aūt conſentaneū ſic. Qm̄ incertū eſt, an ſic videt. quę ſunt duris oculis, pulchre dixit. Rōni conſentaneū. eſt.n. veriſimile, cū dura ſit pellis, colorum opationes nō exacte ad ſenſum trāſportari. Illud aūt. Præterquam, eo qđ eſt terribile & eo, qđ eſt tutū & metū nō afferēs, pro eo qđ eſt, iucundo, & moleſto.

Tex.94. *Videtur enim habere quandam proportionem & conuenientiam cum guſtu: & ſuccorum ſpecies cum odoribus, ſed exactiorem guſtum habemus, quòd is ſit tactus quidam: eū autem ſenſum habet homo exactiſſimum. In alijs enim, ab animalibus longo interuallo ſuperatur: ſecundum tactum autem eſt reliquis inſigniter exactior. Quare & eſt prudentiſſimum omnium animalium. Signum autem eſt, quod & in hominum genere, iuxta hoc ſenſorium, ſunt ingenioſi, vel non: ſed ſecundū nullū aliud. Qui.n. ſunt dura carne, ſunt hebetioris īgenij: Qui molles aūt carnes hn̄t, ij ſunt īgenioſi.*

Cōuenientiam inquit, & proportionem quandam habet odoratus cum guſtu: ꝙ per trāſlationem ſecundum quandam conuenientiam ſuccorum noībus odorabilia vocamus, dulcē odorē dicētes, & acrē, & alios. Sed etſi quædā eſt conueniētia in odoratu, & guſtu: odoratum tn̄ exiguum & exilem habemus: exactiſsimū aūt guſtum. Deinde & cauſam intulit, ꝙ guſtum exactum habeamus: eo ꝙ, inquit, tactus quidam eſt guſtus: tactum autem exactiſsimum habemus nos hoīes. In aliis.n. ſenſibus à multis aīalibus ſuperamur: in hoc aūt oībus ſumus ſuperiores. Quare, inquit, oīum eſt animalium homo prudentiſsimus. Nam cum molles carnes habeat, ex quo ſentiendi quoq; virtute eſt magis pditus ſm tactum: excrementa celerius exudantur, & differuntur: nec vis eius imaginatiua, & ratiocinatiua perturbatur. Sciendum autem, ꝙ vt materialem cauſam cauſificatur carnem. non eſt.n. prudentiæ effectiua, niſi vt concauſa. per colligamentum.n. diſponuntur aīales motus corporis tēperaturis, nō qui à tēperatura quidē generent, ſed nō ſine tali tempatura, taliter, vel taliter vt operētur. Si autē quædā alia fuerint, quæ molliorem hoīe carnem habeant vt vermes, aliis videlicet, carent. Neque.n. perfectam habent imaginatiuā facultatem. Nunc aūt de perfectis aīalibus agitur. Fortaſſe autem ne vermium quidem caro eſt, vt neq; muſcarum. Q. autem, eo ꝙ molliorem carnem habeat, hō eſt prudentior, ex hoc confirmat: ꝙ & in ipſis hoībus, q mollibus ſunt carnibus, ſint prudētiores, & ingenioſiores. & ideo ſtultos, & q ingenio carent, craſsipelles, & craſſos nolamus. Clarum eſt, ꝙ alijs eiſdem ſeruatis, vt, eadem educatione, & eodem ſexu, ve virum cū muliere comparaueris ſi vtrique ſint eiuſdem ſexus & naturę, qui mollibus ſunt carnibus, ſunt ingenioſiores. eo ꝙ vt dixi, excrementis & ſuperfluitatibus celerius diſperſis, & reſolutis, purior ſit ſanguis, in quo eſt imaginatiua facultas. Diximus aūt, ſi alia ſint eadem, quia contingit nonnullos ex pluribus exercitiis, & circa illiberales artes operationibus duriorem carnem habere ijs, qui vmbratilē vitā agunt, & in ocio verſantur. ratio aūt quærit eā, quæ eſt ex natura, cōſtitutionē. Oportet ergo alia oīa eadē eſſe, & tunc eius, ꝙ dr̄ veritatē quærere. Secundū aliud aūt nullū, p eo qđ eſt, ſm nullū aliud ſenſoriū peius ſe habēs, vel melius, eſſe ingenioſos, vel nō, ſed ſm ſolū tactū. Si quis aūt, cū ipſe dixerit eſſe tactū alijs exactiorē, dubitet qūo a viſu inceperit, cū ab apertioribus incipere oporteat. Dicimus ergo, ꝙ etſi tactū habemus exactiorem, eſt tn̄ alijs ſm doctrinā difficilior. De eo.n. dubitabit, nunquid nullus eſt ſenſus tactus, ſed plures. Cum oīs.n. ſenſus circa vnam oppoſitionem verſetur: viſus quidem circa album, & nigrū, & quæ intercedūt: auditus aūt circa acutos, & graues ſonos: guſtus circa dulce, & amarū, & qđ intercedit: tactus circa plures verſat̄ oppōnes: calidū & frigidū: ſiccū, & humidū: graue, & leue: & alias plures.

Eſt autē ſicut ſuccus, hic quidē dulcis, ille vero amarus: ſic et odores. Sed hæc quidem habent proportione cōuenientem odorem, & tactum: illa vero contrarium. Dico autē, vt dulcem odorem, & dulcem ſuccum. Similiter autē et acris, & acerbus, & acutus, & pinguis odor. Sed ſicut diximus, qa nō ſunt valde manifeſti odores ſicut ſapores, ab eis noīa accepta ſunt, ſecundū verū ſimilitudinē. Dulcis.n. à croco, et melle: acris aūt a thymo & talibus. Eodē modo & in alijs. Tex.95.

Poſtquam dixit, ꝙ proportionē quandā habēt odorabilia ad guſtabilia, & ꝙ nō ſimiliter odoratus odorabilia appræhendit, vt guſtus guſtabilia: & oſtēdit cur guſtus ſit odoratu exactior: vult oſtēdere, ꝙ eſt pportio, & cōuenientia odorabiliū ad guſtabilia. Sicut.n. in ſuccis, hi quidē dr̄ ſucci dulces: illi vero acres: illi pingues: ſic & in odorabilibus per tranſlationē hæc noīa dicimus, exili quadā, & exigua participatiōe in vtroq; conſiderata. Guſtabiliū aūt ſimul & odorabilium alia quidē habent ſuccū odori conuenientē, vt crocus, & mel. Dulcis.n. in vtriſq; odor dr̄, ſicut & ſuccus. Similiter thymū alliū, porrū, guſtu sūt, & odoratu acria. Alia vero nō conuenientē: vt aloe guſtū quidē habet amarū: odorē vero dulcē: ſilr & ſtyrax. Clarū eſt aūt, ꝙ in guſtabilibus quidē proprie dicuntur hæc nōmina: qm̄ & eorū ſubſtantia cōprahenſa eſt. In odorabilibus autē ſm conuenientiā, qm̄ mordax eſt ſuccus acris: eſt autē & odorabile eo modo: propterea & id acre appellauimus. Et in alijs eadem eſt conuenientia.

Eſt autem, ſicut auditus, & vnuſquiſque ſenſus, hic quidem eius, quod eſt audibile, & eius, quod eſt inaudibile: ille vero eius, quod eſt viſibile, & eius, quod nō eſt viſibile: & odoratus quoque eius, quod eſt odorabile, & eius, quod non odorabile. Non odorabile autem, hoc quidem, quod fieri non poſſit, vt odorem habeat: Illud autem, quod paruū, et malū habet. Similiter autē & guſtabile, & inguſtabile dicitur. Tex.96.

Sicut & in alijs ſenſibus dixit, viſu, & auditu, ꝙ non ſolū propria ſenſilia appræhēdūt, ſed & priuationes, & exceſſus: tenebræ.n. quæ nō ſunt viſibiles, non alio quā viſu: ſic & in odoratu dicit, ꝙ appræhēdit nō ſolū odorabile, ſed & nō odorabile. Q.n. odorē nō habet, quo alio iudicamus, q̄ olfactu? Non quicqd autem ſimplr eſt ſine odore, iudicat: ſicut neq; viſus qđ eſt inuiſibile. Neq;.n. qm̄ ſoni, & ſucci ſunt & inodorabiles, & inuiſibiles, ppterea dicemus vel viſum ea poſſe appħēdere, vel odoratū. Ratio eſt, quæ iudicat ſonū eſſe inuiſibilē, & inodorabilem, non ſenſus: ſed eā appræhēdit priuationem,

tionem, quæ proprio ſenſilium habitui eſt oppoſita, vt qñ, q̃ eſt aptum videri natura, non vr̃, vt perſpicuũ: vel quod natura olfieri conſueuit, odorem non habet, vt malum putrefactum: Hoc autem clarum eſt, q̃ per accidens, & per negationem apprehendit. Non odorabile autem rurſus duplex eſſe dicit, vel quod nullo modo eſt odorabile, & ſm priuationem, vt q̃ eſt abſq; odore: vel, quod eſt quidem odorabile, ſed exiliter admodum odorabile, vt crepuſculum dicebatur inuiſibile, vt ſunt ſoporiferi odores, qui ſunt ſuffocatorij, & alia eiuſmodi: Sic autem, inquit, & inguſtabile dicitur dupliciter, ſicut & inodorabile. Dicet autem, vbi tractabit de guſtu.

Tex. 97. *Eſt autem & odoratus, per id, quòd intercedit, vt aerem, vel aquam. Nam & quæ ſunt in aquis, videntur odorem ſentire.*

Sicut in viſu & auditu, eo quod intercedit, opus erat ad ſenſilium apprehenſionem: ſic & in odoratu. per id .n. quod intercedit, eſt apprehenſio. Eſt autem, q̃ odoratui intercedit, aer, & aqua. ea.n. odorum perlatrix facultas, eſt cõis aeris, & aquæ. Quod.n. aqua quoque ſit odorum tranſuectrix, aperte ex piſcibus cõfirmat. Multa.n. ex iis, quę degunt in aquis, olfaciunt, & odore procul ad eſcam accurrunt: ſicut & multæ volucres, vt vultures. Ij.n. ex valde remotis interuallis cadauerum odorem apprehendunt. Præterea autem & in pedeſtribus, vt venantes canes: ſicut & Sophocles inquit.

Sicut lacenæ ſagacis gradum canis.

Sicut ergo multæ volucres, & multa pedeſtria animalia odores eminus apprehendunt propter odoriferam aeris facultatem: ſic & multa aquatilia: q̃ ea quoque ſit in aqua facultas. Conchæ certe, & murices, quæ viſum non habent, eſcam perſequi cernũtur. Similiter & crocodili carnes ſuper aquæ ſuperficiem eis appenſas perſequuntur. Q. autem non videntes ſimpliciter piſces, eſcas perſequuntur, & ex muricibus, vt dixi, apertũ eſt, quæ cum viſum non habeant, eſcas perſequuntur. Declarant autem & alij piſces, qui noctu venantur. Dubitauerit autem quiſpiam, ſi per id, q̃ intercedit, odoratus apprehendit, q̃ eſt aer & aqua, quare eſt odor odore potentior? Sæpe.n. ſi male olens odor fuerit, accedens, qui bene olet, eum ſuperat vel contra. Quod quidẽ fieri non oporteret, ſi odorum tranſuector eſſet aer, nõ autem ipſi odorabiles vapores ad ſenſorium accederent: ſicut oẽs colores tranſuehit, & nunq̃ fit validior operatio, v.g. albi, vel alicuius alterius coloris, vt nigri: eo qđ non ipſi colores fiat in aere, ſed eorum operationes. Sic oportebat & in odoribus fieri, ſiquidem eorum ſolum operationes tranſueheret, & non ipſos vapores, q̃ ſunt corpora. Præterea aũt hãc dubitationem auget & hoc, dico aũt, q̃ non per id, quod intercedit, ſenſus apprehendit odorabilia, ſed ipſum odorabile deuenit ad ſenſorium. Tunc.n. thymiamata apprehendimus, qñ in ignem impoſita in ipſum reſoluuntur. Fumus.n. aperte vr̃ ad non aſcendens, & ad nos perueniens. Certe & qñ citius odorẽ apprehendere volumus, manibus fumũ ad nares attrudimus: Quare fit quædam aperte corporalis effluxio ex ipſis bene olentibus corporibus: & non aer eorũ operationes tranſuehit, vt in coloribus, & ſonis. Atq; dubitationem illã ſic reſoluimus. Dico autem eã, quæ videntur oſtendere ex pomi bono odore, q̃ qualitates ſeparantur à ſubiectis: & dicimus, q̃ non ipſe per ſe ex malo bonus odor procedit, & ex ſimilibus, ſed cũ aliqua ſubſtantia: & quod dicimus, confirmamus ex eo q̃ malum tpe corrugetur: & quod pãno naribus ſuperpoſito, aerem quidẽ inſpiremus (non reſpirantes.n. non viueremus) odores autem non apprehendamus: nẽpe, q̃ craſſior ſit ſubſtãtia, in quam collocatum eſt odorabile, nec poſſit p pannum percolari: aer autem percoletur. Qũo ergo vtraq; hæc dicta cõciliabuntur, & quod nunc dictum eſt, & quod dicit p odoriferam aeris facultatem incorporaliter tranſuehi odores ad ſenſoriũ? Ad hæc ergo dicimus, q̃ reuera fiũt fluxiones quædam ſubtiles corporum à bene olentibus, & maxime à ſuffitis. & propterea, cũ ſunt in aere, quæ eſt maior, & odorem habet efficaciorem, ſuperat minorem. Nam & in ſonis, vbi non eſt corporum effluxio, maior ſonus vincit minorem, & magis ſplendidum minus ſplendidum. Sed etſi fit quædam effluxio, nõ ipſa tñ in ſenſorio facta apprehenſionem præbet, ſed opus habet eo, quod intercedit, vel aqua, vel aere, qui odorabilium operationes tranſuehat. Qũo.n. aquatilia, quæ ſunt ſuper aquæ ſuperficiem olfaciunt? Neque.n. eſt probabile hanc effluxionem per aquam deorſum procedere, ſed potius ſurſum: ſiue ſit vaporoſa, ſiue fumoſa, vt deinceps dicet. Iam vero & crocodili olfaciunt, quæ ſunt ſuper aquæ ſuperficiem appenſæ carnes. & quod non videntes ad eas accurrunt, ſed odorantes, ex hoc clarum eſt, q̃ noctu quoq; venantur. Et vultures ex infinitis interuallis cadauera ſentiũt: non eouſq; autem vtiq; è corporibus effluxiones perueniunt. Sed videtur noſter odoratus, cum ſit exilis, & imbecillus, vehementiori egere operatione. Qm̃ ergo, quæ in multo aere tranſuehitur operatio, minor fit, ſicut ĩ viſibilibus habet, & audibilibus: ꝓpterea opus habemus, vt propius narem fiat odorabilis effluxio: vt cum eſt valida effluxio, ab ea facile afficiatur odoratus, in nare alterato aere. Sicut & qui imbecillos oculos, vel nares habent, niſi viſibilia, & audibilia ꝓpius admouerint, non apprehendunt. & ꝓpterea panno ſuper ſenſorium poſito, contingit odorem non apprehendere: & maxime, ſi pannus craſſus fuerit, vel non ſit vehemens, & efficax odor. Nã ſi vehemẽs odor fuerit, & ſi ſit pannus ſuperpoſitus, ſufficit aeris odorifera facultas, etiam ſi bene olens odor ſenſorio non admotus fuerit vt agat in ſenſorium. eſt autem olfactionis ſenſorium in anteriori parte cerebri, eius excreſcentia, mammillæ formam præſe ferẽs, poſt oſſa, quæ ἰσθμοειδῆ ab Iſthmi forma, Latine autem colatoria appellantur, vt ad id, quod eſt interius.

Similiter autem, & quæ habent ſanguinem, & quæ ſanguine carent. Nam & eorum nonnulla procul ad cibum accurrunt odore incitata.

Hoc eſt μεταξυλογία, i. orõnis interpoſitio. Sic aũt habet dictionis cõtextus cõſequentia. Nã & q̃ in aqs ſunt, vñr odorẽ ſentire, vt quæ ſunt ĩ aere. Deinde, q̃ ſequit, id confirmat, q̃ aquatilia olfaciant. Eorum.n. nonnulla ad cibum occurrũt, eorum. ſ. aquatilium. Illud vero, Similiter aũt, & quæ habent ſanguinẽ, & quæ ſanguine carẽt, & in aquatilibus, & in iis, quę ſunt in aere. in vtriſq; .n. eadem eſt dfia. Olfaciunt autem & quæ ſanguine carent, vt inſecta. Si vero illud, Autem, ſuperabũdet, eius, quod eſt: Similiter autem, pura fit conſtructio.

Quare et dubium videtur, ſi omnia quidẽ ſimiliter olfaciant: homo autẽ reſpirans quidẽ, non reſpirans vero, ſed expirans, vel ſpiritũ continens, non olfacit, nec emittens, nec cominus: nec ſi ſuper narem intus poſitũ fuerit. Et quod ſuper ipſum quidem ponitur ſenſorium, eſſe inſenſile, eſt cõe omnium. ſed, præter quam reſpirando, non ſentire, eſt proprium in hominibus. Eſt autem manifeſtũ ijs, qui experiũtur. Quare, quæ Tex. 98. Tex. 99.

re, quæ ſanguine carent, quoniam non reſpirant, habent alios ſenſus præter eos, qui dicti ſunt.

Poſtquam dixit, ꝙ non ſolum terreſtria, ſed & aquatilia odorantur, &, quæ ſunt in vtriſq; & ſanguinem habentia, & ſanguine carẽtia: & quod oĩa per id quod intercedit: Qm̃ autem eorum alia quidem reſpirantia olfaciunt, vt homo, & quæcũq; habent pulmonem. (Hominem.n. exemplum accipit pro oĩbus reſpirantibus) non reſpirant autem piſces, & ex terreſtribus, quæ carẽt ſanguine: & ab iis, quæ carent ſanguine, fit odorum appræhenſio per odoriferam aeris facultatem in iis dubitat, an omnia quidem, quæ olfaciũt, odores ſimiliter appræhendant: homo autem (idem eſt autem dicere, quæcunq; reſpirant) inſpirans odoratur: non autẽ expirans, nec ſpiritum continens, vt operatio declarat: ſed neque, ſi procul fuerit odorabile, neq; ſi adeo prope, vt ad ipſam narem ponatur, quæ eſt intus, conſequens fuerit & alia, quæ olſaciunt reſpirantia odorari. Nam & alia ſimiliter olfaciunt, vt quæ reſpirant, nec, ſi procul fuerit, odorabile appræhendunt, nec ſi intra narem fuerit. Per inſpirationem aũt, inquit, odorari eſt proprium hoĩs (idem eſt autem dicere oĩum reſpirantium.) Si aũt hoc ſic habet, & oĩa quidem, quæ odorantur, in aliis inter ſe cõicant: quæ aũt reſpirant non recte odorant̃, niſi per inſpirationem: eſt ergo veriſimile aĩalia, quæ non reſpirant, vt quæ ſanguinẽ non habent, non odoratũ, ſed alium habere ſenſum. Si.n. odorifera aeris facultas, iis etiam non reſpirantibus, ad eorum ſenſorium odores tranſuehit, cur non hoc etiam in reſpirantibus contingit? ſed inſpiratione opus habent, Hęc eſt ergo dubitatio? Deinceps autem ſolutionẽ quoq; adiungit: & primum quidem oñdit, ꝙ etiam, quæ non reſpirant, non alium ſenſum habent. Deinde & cauſam inſert, cur, quę reſpirant, non niſi inſpirando olfacere poſſunt, cũ alia, ad odorabiliũ appræhenſionẽ, reſpiratione oĩno nõ indigeant. Reſpirationem aũt dixit pro inſpiratione, generale pro ſpeciali. Q, autem odorabile odoratiuo ſenſorio ſuperpoſitum, eius appræhenſionem non p̃beat; ex operatione argumentum non habemus: neq;.n. nobis in hoc apertum ſenſorium incidit. Eſt aũt hoc & ex aliis ſenſibus colligere, qui opus habent eo, quod intercedit: & ex hoc, ꝙ neq; expirantes, neq; aerem continentes, olſaciamus: tãquam oporteat oĩno aliquid pati aerem ab odorabilibus, & is in nos agat. In iis, qui eo, quod intercidit, non habent opus, guſtu dico, & tactu, ſi non ipſum attingat ſenſorium tangibile, & guſtabile, non præbet nobis ſui appræhenſionem: eo quod aer nequaquam à ſuccis afficiatur: idq́; merito. Succorum .n. eſt aqua vehiculum. odorum aũt vapores: hi aũt magis ex aere. Non eſt autem exiſtimandum, ſicut dixi, oportere ipſos vapores, in quibus ſunt odores, ad ſenſorium accedere: idq́; ex eo manifeſtum eſt, ꝙ piſces quoq; olſaciunt: ſed, ꝙ hi aquæ, & aeris odoriferam faciant facultatem, non vtique aquæ ſubſtantia odorem admittente, ſed eius iam facultate perfecta: ſicut & à coloribus non ipſi aeris ſubſtantiæ qualitas inditur: ſed colorum eius tranſportatrix facultas perficitur.

Sed fieri nõ poteſt, ſi quidẽ odorem ſentiunt. Eius.n. quod eſt odorabile ſenſus, & male olentis & bene olentis eſt odoratus. Deinde & corrũpi cernuntur à vehementibus odoribus, à quibus & homo, vt bitumine, & ſulfure, & eiuſmodi. eſt itaque odorari neceſſarium, ſed non reſpirantia.

Quod quæ non reſpirant, non alio vtuntur ſenſu, q̃ odoratu, per hæc oſtendit. Si.n. inquit, odoris ſenſum habent: odor aũt nullo eſt alio ſenſu ſenſilis, q̃ ſolo odoratu: ergo odoratũ non alium habent ſenſum. Q, autẽ odorem ſentiunt, ex hoc confirmat, ꝙ eam, quæ eſt ſm ipſum, oppõnem appræhendit, bonum, dico, & malũ odorem ꝙ ſuperius dixit, iucũdum, & moleſtum. Vno ergo hoc argumento ꝓbauit, ꝙ odoratum, & nõ alium habent ſenſum, dico autem, ex hoc, ꝙ eaſdẽ operationes operent̃, quas & quæ olfacere in confeſſo eſt. Quorum autem eædem ſunt operationes, eorum ſunt oĩno quoq; facultates, non aliæ, Id autem eſt, ꝙ ſicut quæ reſpirant, ab iis qui corrũpere poſſunt, odoribus corrumpuntur, vt bitumine, ſulfure: ſic &, quæ non reſpirant. Quod ſi ita eſt, hæc quoque. ſ. olfaciunt.

Tex. 100. *Videtur autem hominibus hic ſenſorium differre ab iis, quæ ſunt aliorum animaliũ: ſicut oculi ab iis, quæ duris ſunt oculis. Illa enim habent ſepe, & veluti velamen, ſupercilia: quibus non motis, nec reuulſis, non vident. quæ autem ſunt duris oculis nihil habent eiuſmodi: ſed ex ſtatim vident, quæ ſunt in perſpicuo: ſic & olfactiuum ſenſorium, illis quidem eſſe intectum, vt oculum: ea vero quæ aerem admittũt, habere tegumentum, quòd inſpirantibus detegitur, dilatatis venulis & meatibus.*

Hoc in loco tradit cauſam, cur alia quidem non reſpirantia olſaciant: alia vero ſine reſpiratione odorare nequeant. Dicit ergo. Tale quid contingit in odoratu, cuiuſmodi & in viſu. Sicut.n. in hoc, quæ duris quidem ſunt oculis aĩalia, ſupercilia non habent, quæ protegant oculos, & conſeruent: ſed, quæ mollibus ſunt oculis, ſupercili jstectos habent oculos ad ſenſoriorum cuſtodiam: vtpote quæ facilius pati poſsint. & ꝓpterea, quæ ſupercilia quidem habent, iis egent: quæ non habent autem, eo non egent: ſic & in odoratu, aĩalia quidẽ quæ reſpirant, videtur protegumentum, & velamentũ odoratiuæ partis habere, vt quæ ſit, prout eſt veriſimile, imbecillior. Quæ autem non reſpirant, ea & hoc ſenſoriũ intectum habent, neq; ante locato tegumento indigẽt. Quæcunq; ergo habent ad ſenſorium, veluti tegumentum, ea inſpiratione opus habent, vt venulam dilatent. Venulam autem dicit neruum ſenſorium, vt pure odorabilium operationes ſuſcipiat. Atque ipſe quidem hoc tm̃ dixit: fortaſſe autem qm̃ intra oſſa ἠθμοειδῆ, ſeu colatoria, eſt odoratiuum ſenſorium: in huius autem oſsis foraminibus contrahunt̃ & excrementa, quæ ſunt etiã, quod lenta & viſcoſa ſint, emunctu difficilia: ꝓpterea etiam vehementiore inſpiratione opus habemus, ideo fortaſſe, vt iis foraminibus purgatis, odorifero aeri viã pateſaciamus. Fortaſſe autem eſt & quædam caruncula, ſeu pellicula ſuperpoſita, quæ & ipſa inſpiratione leuatur. Dubitauerit autem quiſpiam de iis quæ ſunt vitæ ancipitis, vtrum, ſi quemadmodum cum ſunt in aqua, inſpiratione non habent opus, vt olſaciant: ſic, neq; cũ ſunt in aere, inſpiratione opus habẽt vt odorent̃. Et nõ eſt quidẽ admirabile, ea, cum ſunt in aqua, cõtenta eſſe ea, q̃ eſt ex aqua, refrigeratione: qñ aũt fuerint in aere, vti reſpiratoris partibus. Qm̃.n. ſunt vitæ ancipitis, ad vtraq; eis inſtrumenta præparauit natura.

Et propterea, quæ reſpirant, non odorantur in humido. neceſſe eſt enim odorari ea, quæ reſpirauerint. vt hoc autem in humido fiat, fieri non poteſt.

Tradita cauſa, cur, q̃ reſpirant, ſine reſpiratione non olſaciãt, merito inquit, eiuſmodi ne in aqua quidẽ odorari, propter prædictã cauſam. In aqua autem, vt reſpiretur, nequaquam fieri poteſt: qm̃.n. ne illic quidem eſt aer: merito in aqua olfacere non poſſunt.

Eſt

Eſt autem odor ſicci, ſicut ſuccus humidi.

Guſtabilis materiam ait eſſe humidũ. Quare & quæ ſunt valde exiccata, etiam ſucco penitus carẽt. Dicet aũt de iis quoq; poſtea. Sicut ergo, inquit, eſt ſuccus humidi, ſic odor ſicci. Siccum autem dicit, non terreſtre, ſed igneum, qualẽ eſſe dicebamus fumoſam reſpirationẽ, oſtendunt autem thymiamata, quæ talem reddũt, dum euaporantur. Quod autem odor eſt ex maiori parte ex ſicco, dicit in libro de ſenſu. Non eſt autem audiendum ſiccum, ꝙ nullam in ſe habet humiditatem, id. n. eſt ſine odore penitus, vt declarãt etiã quæ ſunt valde exiccata. thymiamata: ſed quod eſt alicuius quidem humiditatis particeps, eſt autem magis ſiccum, q̃ humidum. In Meteoris quoq; oſtendit fumoſam è terra exhalationẽ non aliter emitti q̃ ſi terra madefacta fuerit.

Odoratiuum autem ſenſorium potentiæ tale eſt.

Poſtquam dixit de odorabili, dicit & de ſenſitiuo. In vniuerſum autem oẽm ſenſum dixit id eſſe potentia, qđ eſt ſenſile actu. Idem itaq; dicit & de odoratiuo, idẽ eſſe potẽtia, ꝙ odorabile. Fit autem ſimile, qñ odorabilium operationes ſuſceperit, & fit actu odorans. Non. n. fit bene, vel male olens, ſed à ſenſili vel diſgregatur, vel cõgregatur. Dixit autem iam perfectius, quomodo fit ſenſorium, id quod ſenſile. Quod autem nunc dixit de ſenſu, hoc poſtea dicet quoq; de viſu, & reliquis. Videtur. n. in præcedentibus, cum de viſibilibus, & audibilibus dixit, de viſu, & auditu nihil dixiſſe. Iure autem quiſpiam dubitauerit, qũo odorum materiam ſiccum eſt dicit: ſuccorum autem humidum. Neque enim magis ſicca ſunt odorabilia q̃ humida, vt opobalſamum, & quicunque alij ſucci bene vel male olentes. Sed neque ſuccus magis eſt in humido, quam in ſicco. Eſculẽta enim ſunt omnia ſicca, & nonnulla, quæ eſculentorum vel pharmacalium ſuccorum partem habent, ſunt ſæpe & tactu & potentia adeo ſicca, vt & eos, qui offerunt, exiccent. Et alioqui aqua, quæ maxime ex humidis eſt ſuccis ſubiectum, vel omnino, vel propemodum eſt ſucci & ſaporis expers, qualitatem autem accipit ex ſicco, quo mixta erat. Sic itaque & ipſe in Meteoris mare ex ſubiecta terra amarum, & ſalſum ſuccum habere dixit. Sed & aqua, quæ eſt in terra, diuerſos herbarum & arborum ſuccos retinet. Sic ergo magis ex ſicco ſuccos ſuſcipit. Quare ſi quis eius partes tuens, qui in ſicco odores eſſe dicit, eos, qui ſunt in ſuccis, bonos vel malos odores, ex ſicca terrę vel arborum ſubſtantia, quibus aqua commixta eſt, generatos eſſe dabit: ſic neceſſario eadem rõne ſuccos quoque ex ſicco magis eſſe, ſiquidem & eos ex ſicca immixta ſubſtantia humidum accipere. Sed ad hæc dicunt, humidum quidẽ, vt materiam, ſuccis eſſe ſubiectũ: ineſſe autem, aqua ſicco immixta. ſed in humido, tunc veluti efficiente ſuccos ſicco: vt ſuccorum efficientem cauſam accipiamus ſiccum: materiam autem humidũ. Sed hac primum quidem ratione, vt in odoribus quoque vtamur, fieri poteſt. Aqua. n. odoris expers, quæ eſt in humido innumerabiles odorum ſpecies admittit, quæ prius actu in terra non inerant. Fieri ergo rurſus poteſt, vt dicamus, ꝙ, vt materia quidem, humidũ odores ſuſcepit: ſiccum aũt effectricem habuit. Deinde fieri poteſt, vt etiam orationem conuertamus, vbi ſunt quædam ſicca vel odorabilia, vel guſtabilia, quæ citra temperaturam ſicca manentia, vt terra, neq; odorem habent, neq; ſuccum: humido autem immixta vtrãque habent. Et dici poteſt aquam effectricem eorum habuiſſe cauſam. Nõ eſt ergo bona oratio, quę ſicco quidem ſeparatim odores attribuit: humido vero ſuccos. Sed quemadmodum coloribus non ſimpliciter vnum aliquod ſimplex ſubiectum eſt: ſed talis temperatura talibus ſubiecta eſt coloribus: & huic quidem, verbi gratia, colori humidius eſt ſubiectum: aliud vero ſiccius: ſic quidem & odoribus, & ſuccis compoſitum eſt ſubiectum. Si autem ad proprietatem reſpicias ſuccorum, & odorum: ſubiectũ ſiccum eſt, vel humidius. Si vero oporteat reuera duo ĩ partes diſſecare, & diſtribuere, humidum dico, & ſiccum: humidum ſuccis eſt tribuendum. Cibis. n. ſuccus maxime ab humido, & ab ea, quæ in ipſo eſt, qualitate ineſt &, vt iam dixi, quando exiccatus fuerit, ne ſucci quidem eſt particeps. Humidum autem, vt aqua, quãuis fuerit ſimpliciſſimum & immixtum, eſt tñ alicuius ſucci particeps: ſic & in ſiccis, quoad odores. Aqua. n. qũ ſimpliciſſima fuerit, eſt penitus odoris expers. At ſiccum nihil prohibet, quo minus ſit odorũ particeps: humido autem opus habet, nõ vt ſit odoris particeps, ſed vt facilius euaporet, & ſiccam ſimul exhalationem emittat, & ſic affectus aer in nos agat. Sic itaque & terra ab imbre ſæpius madefacta, ea exhalante, & vapores emittente, quidam bonus odor aſcendit.

Guſtabile autem eſt aliquid tangibile. & hæc cauſa eſt, cur non ſit ſenſile per id, quod intercedit, vt quod ſit corpus alienum. Neque enim tactus. Tex. 101.

Conſequenter de guſtu & guſtabilibus tractat. Hũc autem ſenſum à tribus prædictis differre dicit: ꝙ illi quidem per id quod intercedit, propria ſenſilia appræhendant: hic vero non per aliquid, quod intercedit, guſtabilia appræhendit: ſed oportet ſenſile ipſum attingere ſenſorium. & cãm tradit, cur opus nõ habeat guſtus, ad guſtabiliũ appræhenſionem, aliquo, quod intercedit. Tactus. n. inquit, quidam eſt guſtus & guſtabile eſt aliquid tãgibile. tactus autem non fit per aliquid quod intercedit. Ab ipſo. n. tangitur ſenſorio ſenſile. Vnde & tactus appellatus eſt. Qm̃ ergo & guſtus quidam eſt tactus, merito eo, quod intercedit, non eget. Tactus autẽ quẽdam dicit guſtum, non ꝙ ſub tactus ſenſum reducatur, ſed ꝙ per tactum fiat. Qm̃ ergo in vtriſq; contactus eſt cõis: ſicut in tactu non eſt, quod intercedit: ita nec in guſto, cauſam autem dicemus, vbi de tactu dicetur. Adiecit autem. Vt quod ſit corpus alienum, qm̃, vt dicet, vbi de tactu aget eſt vtique & in iis, id, quod intercedit, ſed non alienum, ſicut in tribus ſenſibus. In iis. n. duplex erat id, quod intercedit: hoc quidem alienum, illud vero proprium. Alienum quidẽ aer, & aqua. Proprium autem & congenitum, in oculis quidem humores, & tunicæ: In auditu autem inædificatus aer. In odoratu vero, ſeu naribus, vel circa colatoria oſſa, quę ſunt, ἠθμοειδῆ, cõgenitus aer, vel quid eiuſmodi. habet enim quod aliis conueniat. Sed in guſtu, & tactu nihil alienum intercedit, per quod ſentiunt, ſed ſolum proprium: carnem. n. vult eſſe, quod intercedit: aliquid autẽ aliud, quod ſentit, vt illic ſciemus exactius. Sicut autem tribus perſpicuum & perſonans, & odoriferum eſt ſubiectum, per quæ colores, ſoni, & odores ad ſenſus tranſuehuntur: ſic, & ſuccis humidum eſt ſubiectum, ſed illius quidem non ſit materia perſpicuum, vel perſonans, vel odoriferum: ſed eorum ſolum operationes renũciat: ſuccis aũt humidum, vt materia, ſubiectum eſt, vt quod ab eis patiatur, & qualitate ſuſcepta ex contactu ad ſenſorium, eorum appræhenſionem ſuſcipiat.

Atq; corpus quidem, in quo eſt ſuccus, guſtabile in humido, vt materia. Id autem eſt, quid tangibile.

Quod tactus quidam eſt guſtus,& propterea nõ habet opus eo quod intercedit, per hæc ꝓbat. Corpus.n. inquit, ĩ quo, vt ĩ materia, eſſe habet ſuccus, qui eſt guſtabile,eſt humidũ. Quare ſi guſtabile quidem, ſuccus, in humido eſſe habet;eſt autem humidum tangibile:eſt .n.tactus humidi apprænhenſiuus; eſt ergo guſtabile tangibile. Succus enim ipſe ſeu ſapor p ſe eſt incorporeus, vt color & aliæ qualitates; ſed in corpore quidẽ certe, nẽpe humido , eſſe habet. Quare ſi humidum eſt ſucco ſubiectum;id eſt autem tãgibile;eo ergo,quod intercedit,guſtus merito opus non habet.Oportet.n.eum,qui ſuccum eſt apprænhenſurus , tangere corpus, in quo eſſe habet,dico autem humidum.

Quare & ſi in aqua eſſemus,eiectum quidem dulce ſentiremus: nobis autem nõ eſſet ſenſus per id quod intercedit:ſed quòd eſſet humido commixtum,ſicut & in potu.

Quod humidum eſt ſuccorum materia, & qđ opus non habemus,eo qđ intercedit, ad ſuccorũ apprænhenſionem, ꝑ hæc probat . Si.n.in aqua eſſemus, in illã aliquo dulci iniecto,ipſum ſentiremus,nõ ſic autem vt & colores per aquam videmus,neq; ſicut,quæ per aquam olfacimus. In illis.n.etſi nõ ſint ĩ aqua colores, neq; ea, quorum eſt odoratus,ipſorũ fit tñ apprænhenſio.Hic autem in ipſam aquam dulce iniectum eſſe oportet, &,vt materiam,aquã dulcedinẽ ſuſcepiſſe,& ab ipſa formam accepiſſe,ipſamq́; dulcem factam eſſe.itaq; & in mulſo motu opus eſt,vel vt in aqua in minimas partes comminuatur , quo ipſa mellis ſubſtantia in aqua immiſceat. Non autem odorabilia, nec ſonatoria.eo quod hic quidem,guſtata aqua,dulce apprænhendimus: Illic autẽ per ipſam & non ipſam attingentes. Dixit aũt Alex.& aliter ſcriptũ haberi. Et corpus,in quo ſuccus,guſtabile,in humido,vt aqua.Hanc aũt lecturã dicit ſignare, ꝙ ſuccus in tali eſt humido, cuiuſmodi eſt aqua. Nõ.n.videt eſſe aer humidorum ſuſceptor,etſi ſit humidus, niſi ſit valde vehemẽs & efficax ſuccus. Sępe.n.ſi adſit abſinthiũ, vna quoq; guſtu amaritudinem ſentimus aere.ſ.ꝓpinquo qualitate affecto,& appõne paſſo vel aliqua defluẽte ſubſtãtia,& ei immixta,vt in melle,& aqua. Propterea id fit maxime , cum eſt recenter collectũ,& nõ exiccatum . Sed in pluribus guſtabilibus qualitatibus non fit aer earum ſuſceptiuus. Eſt aũt aqua vel ſua natura penitus inſipida,vt medicis vr̃ , vel propemodũ inſipida. Sentimus.n.dulcẽ & ſallam aquã. & huiuſmodi ei dicũt acceſsiſſe qualitates,eo ꝙ,quæ ſunt aquæ ſubtiliores,eæ magis ſunt oĩs qualitatis expertes , Signum aũt, ꝙ quæ colatur aqua, & euaporat,& horum aliquid ſæpe ſuſtinet, fit propemodũ omnis penitus qualitatis expers, Si autẽ colare,& euaporare, eſt à craſsiori,& terreſtri ſeparare:ipſa,ſ.ſm ſuam naturam eſt, qualitatis expers,ſiquidem terreſtris mixtione fiunt ſucculenta,& lapida.ſed etſi per ſe eſt oĩno ſucci expers,& inſipida vel propemodum;habet tñ facultatem omnium ſuccorum ſuſceptricem . Omni itaq; ſucco fruitur,ſi ei ꝓpropinquauerit; & eius fit materia. In humido ergo ſuccus eſt , vt in aqua. Non.n.in humido,vt in aere. non.n.eſt guſtabile aer:neque ſuccorum materia, Illud autem, {Sicut in potu,} eſt exemplum,quomodo,cum ſumus in aqua,dulce ſentimus : quod guſtare eſt, ſicut in potu, & non per aliquid quod intercedit .

Tex.104. *Color autem non ſic videtur,eo quod miſceatur,neq; per effluxiones.Vt itaq;,quod intercedit,nihil eſt: vt autem color,viſibile:ſic guſtabile ſuccus eſt.*

Succum.n.ſentimus, cum ĩ aqua ſumus,qđ ei immiſceatur dulce corpus. Quare,vt dixi, motu quoq; opus eſt ; non ſic autem videmus colores per aerem , vel per aquam.neq;.n.miſcentur colores perſpicuo.neq;.n.eorum materia fit perſpicuũ,vt ſuccorum humidum, neq;. coloratum perſpicuũ viſui ſubiicitur,ſed per ipſum colores videntur . ſed neq; ſic ſunt colores viſibiles vt effluxiones in viſum mittant . Hoc.n.oſtendet in lib.de ſenſibus & ſenſilibus , Si.n.videre eſſet ſm effluxionem colorũ, corpus eſſet effluxio. Si aũt eſſet corpus,eã ſuſtinere & pati rationi eſſet cõſentaneũ,& admotis paulatim tactibus effluere.Pręterea ſi eſſet effluxio,cur non à ventis diſpergitur? Neq; ergo , vt mixto aeri colore, videre fit,neque ſm affluxionem:ſed tanquam per medium perſpicuum:non eſt.n.materia coloris,neq; ab eo coloratur.Quare non ſimiliter & guſtum,cum in aqua ſumus,& colorẽ ſentimus.vt ergo quod intercedit,nihil eſt;vt color autem viſibile:ſic guſtabile ſuccus:Poſtquã dixit,in quo differat guſtus ab alijs ſenſibus:nunc dicit, in quo guſtus cum omnibus alijs,vt ſemel dicam ſenſibus conueniat.Guſtus itaq;,inquit, in hoc quidem,qđ non per aliquid,quod intercedit alienum,ſubiecta ſibi ſenſilia apprænhendat, cum tribus alijs pręedictis nihil habet cõmune:in hoc autem cum tactu cõmunicat. Habet autẽ aliquid cõe cum viſu & auditu,Sicut.n.vtrunque eorum habet ſibi ſubiecta,quæ vno nomine appellantur,viſus quidem colores;auditus vero ſonos:ſic & guſtus ſibi ſubiecta ſuccos habet.At odoratus non habet ſibi ſubiecta, quæ proprio noĩe appellentur. Si quis .n.odorabilia dixerit,ea ex ſenſu denominatiue nominat, ſicut & viſibilia, & audibilia ,& guſtabilia. Huius aũt cauſa eſt, qm̃ non exactum nos homines habemus odoratũ.In eo.n. ab aliis animalibus vincimur: eum.n. nobis habent exactiorem ,ſicut & nos tactum aliis perfectionem habemus.Quare neque ſicut ſm ſpeciem,& ea quæ intercedunt, acutum ſonum:& graue, & molle, & durum,& graue,& leue,& humidum, & ſiccum, calidum, & frigidum; & verbi gratia, dicimus qđ ceruſa, & lac, & cygnus;vnum etiam habent colorem album: aqua vero & lac,& vinum, humidam ſubſtantiam participant:ſic & in odoratu ſecundum ſpeciem odorabilia diſcernere poſſumus: ſed iucundo & moleſto ea ſolum diſcernimus. Neq;.n.ſcimus,cuius ſit hic odor odorabiliũ ſpeciei . Quid enim eſt, ex quo eſt odor, ſæpe cognoſcimus.ipſe autem odor ,cuius ſit odorabilium ſpeciei,diſcernere non poſſumus.

Nihil autem ſucci ſenſum facit ſine humiditate : ſed habent actu vel potentia humiditatem , vt ſalſum. Eſt.n.& ipſum liquefactu facile, & linguæ liquefactiuum.

Poſtq̃ dixit oẽm ſuccum eſſe in humido, vt materia: nunc oſtendit ea quoq; quæ ſicca eſſe vñr ,ſucci nõnihil habere,ꝙ humiditatẽ potentia habeant,& ſic ſuccũ habent,cuiuſmodi ſunt ſales. Nam & ij,quando guſtus eos apprænhenderit ipſiq́; liquefiunt,vt qui ſunt potẽtia humidi,& ſunt linguæ ꝑterea colliquefactiui, ex ea humiditatem exhaurientes, & ſic eam humectantes , & ſi quid ex alijs ꝑterea ſiccis fuerit guſtabile , vt panis & ſimilia,non quatenus eſt ſiccus,ea eſt rõne guſtabilis:ſed quatenus eſt humiditatis particeps, certe q̃ nimiũ exuruntur, prupemodum,vel etiã oĩno, fiunt inguſtabilia, vt quę per ſolum deinceps tactiuum ſenſum operentur. Si aũt cũ humiditate fit ſuccorum ſenſus, merito quendam tactum dixit eſſe guſtum. Si.n.in humido quidem eſſet, non autẽ eius cum eo fieret apprænhenſio: nõ eſſet tangibilis.neq;.n.color eſt tangibilis,qm̃ in tãgibili eſſe

habet,

habet, eo quod nõ cũ ipſo colore eſt apprȩhenſio. Nõ videtur aũt verũm eſſe, ꝙ ſeparatim ſit ſuccis attributũ humidum. cur.n. magis humidum, ꝗ ſiccum? Piper.n. & gleba Armenia, & præterea lapis, & infinita alia, quæ natura ſunt ſicca, & neq; actu, neq; potentia quicquã humiditatis habent, ſiccum tñ habent. & alioqui, q ſunt in humido ſucci, & pauci ſunt, & qui pñt facile circũſcribi. Qui autẽ in ſiccis ſunt plures, Plures.n. ſunt cibi, ꝗ potus: maxime, cum & ipſe in Meteoris oſtẽderit ꝙ, quȩ ſunt in aquis, diuerſæ qualitates, vt quæ nitri guſtũ, & bituminis habeant, & quȩ ſunt amaræ, & ſalſæ, ex ſubiecta eis terra tales ſint: & omnino oſtẽdimus, quod aqua, quod ad ſuam naturam attinet, vel ſere, vel oĩno, qualitatis eſt expers. Quare in humido potius videbitur ſuccus ſuam habere conſiſtentiam, nẽpe terra. Deinde & aqua, cum ſit ſimplex, & in terra inſit, innumerabiles ex ea qualitates accipit. Eſt ergo ad hæc dicere, ꝙ teuera quidem nullũ ſimplex eſt videre, quod ſuccum contineat. Neq;.n. ignis, neq; aer, neq; aqua; ſed neq; terra. Nam, vt dixi, & quæ ſunt valde exuſta, ea ſunt propemodum inſipida, & ſucci expertia. Sicut.n. diuerſi fiũt colores iuxta qualitate prȩditam ſimplicium contemperaturam: ſic exiſtimãdum eſt ſuccos quoq; fieri. Quod .n. ne in terra quidem ſunt operationes, ex hoc clarum eſt, quod earum ne ſenſum quidẽ habemus. Deinde videmus, quod qui ſunt in ipſis plantis, ſucci concocti in alteram trãſmutantur ſpeciem. Sæpe.n. eſt primũ amarus: deinde acris: deinde dulcis: & rurſus dulcis, deinde acris. In ſimplicibus.ſ. non eſt, ſed fit in cõpoſitis. Cur ergo eis potius humidũ ſecreuit & attribuit, Ariſt. ꝗ ſiccum? Dico ergo, ꝙ animaduertit humidum quidem oẽm poſſe ſuccum ſuſcipere; Quoduis.n. ſiccum aqua immixtum, ei poteſt aliquam qualitatem tribuere, ſi vel quis ſolum aquam madefecerit, & nõ ſubtilem effectã immiſcuerit. Hoc autem fieri non poteſt in ſicco. neq; .n. fieri poteſt oẽm humorem ab oĩ ſicco ſuſcipi; neq; vllum oĩno omnem quoq; ſuccum admittit, nõ ſolum, qui eſt in humidis, ſed & multo magis, qui eſt in ſiccis. Sed ĩ humido quidẽ certe, & quocũq; humido, & eum, q eſt in ſiccis, & eum, qui eſt in humidis, ſuccum immiſcere cõtingit. Propterea ergo, vt videtur, aliud ſubiectum eſſe dicit ſuccis humidum.

Tex.503. *Sicut autẽ viſus eſt & eius, quod eſt viſibile, et eius, quod inuiſibile: (tenebra.n. inuiſibiles: has autem viſus quoq; iudicat.) Præterea & valde ſplendidi: (hoc eſt.n. inuiſibile: alio autem modo quàm tenebra. Similiter autem auditus quoque ſoni, & ſilentij: quorum illud quidem audibile, hoc vero inaudibile, et magni ſoni, ſicut viſus eſt ſplendidi. Sicut enim exiguus ſonus eſt quodammodo inaudibilis, ſic & magnus, & violentus.*

Dixi, ꝙ poſtquã dixiſſet, quid guſtus ab alijs differt ſenſibus: vult dicere, quid cum eis habet cõe. Poſtquã itaq; dixit, quid cũ viſu & auditu habet cõe: nunc dicit quid cõe habet cum oĩbus ſenſibus. Sicut ergo alij appræhendunt & propria ſenſilia, & eorum priuationes, & ſenſiliũ exceſſus & defectus; ſic & guſtus. Vt viſus appræhendit quidem, inquit, viſibile, & inuiſibile: viſibile quidem vt colores; Inuiſibile autem, vel ſm priuationẽ inuiſibile, vt tenebras. Vnuſquiſq;.n. ſenſus per ſe propria quidem ſenſilia appræhẽdit: per accidens autem & priuationes; ſicut & viſus tenebras: eo.n. ꝙ non à viſibilibus afficiatur, per accidens dicitur appræhendere tenebras. Appræhendit ergo & quod eſt ſm priuationem viſibile, & quod eſt ꝑ ſe quidẽ viſibile, ſed ꝓpter nimium exceſſum ſenſum corrũpit, & ea ratione dicitur inuiſibile. Splendidum.n. cum ſit viſibile, qñ nimium excedit, corrũpit ſenſum. Appræhendit & qđ eſt valde exile & exiguum, quodq; priuationi eſt propinquius: vt lucem eſſe dulcem dicimus. Ea.n. fere etiam dicitur inuiſibilis, ꝙ non poſsit ſenſum exacte mouere. Sicut ergo in viſu habet, ſic in auditu. Eſt.n. audibile quidem, ipſi ſoni; inaudibile autem, quod eſt ſm priuationem, vt ſilentium, ꝙ per accidens dr̃ ſenſile; vel ingens, & nimius ſonus. Corrumpit.n. & is ſenſum, ſicut & in attonitis, vel exiguus, vt ſuſurrus. Sicut ergo in ĩis habet, & in alijs ſenſibus; ſic & in guſtu. eadem.n. in oĩbus conuenientia & proportio ſeruatur.

Inuiſibile autẽ hoc quidem oĩno dicitur, ſicut & in alijs, quòd videri non poteſt: illud vero, ſi cum natura aptũ ſit, non poſſit, vel male, vt grace ἄπουν, i. pedũ expers, & ἀπύρηνον, baccis vacuũ. Si quidem eſt guſtus eius, quòd eſt guſtabile, et eius quòd inguſtabile. Id autem eſt, quod paruum, vel malũ habet guſtum, vel quod guſtum corrumpere poteſt.

Poſtquam dixit viſum eſſe viſibilis, & inuiſibilis appræhenſiuũ; eſt aũt multis modis inuiſibile, Inuiſibilis ſignificata diuidit. Dr̃.n. inquit inuiſibile, vel quod penitus videri non poteſt, vt dicuntur eſſe & incorporea, & quæ ſunt poſt colorẽ inuiſibilia. Sic itaq; vox eſt inuiſibilis, & odor. & vt ſemel dicam, quæ ſub alios ſenſus cadũt: vel quod natura quidem aptum eſt vt videatur, nõ autem videtur, vt eſt id qđ eſt in priuationem, vt qđ eſt potentia perſpicuum ſi nõ adſit lumen: vel quod ſic dicitur inuiſibile, vt male viſibile. Eiuſmodi autem eſt, vel qđ propter ſplendoris exceſſum viſum poteſt corrũpere: vel quod ꝓpter exilitatem & imbecillitatẽ non agit in ſenſum. Appræhẽdit ergo inuiſibile viſus, ꝙ eſt inuiſibile, non id quidem, ꝙ videri non eſt aptũ natura, vt ſonos, & quæ ſunt alijs ſenſibus ſenſilia: ea.n. nõ eſſe viſibilia ratio eſt, quæ iudicat per inſtrumentum ſenſus. nõ autem ipſe ſenſus: ſed id, ꝙ eſt ſm priuationem viſibile, ſenſus poteſt appræhendere: & alia quoq;. Viſu .n. iudicant etiam irrationalia eſſe tenebras per accñs, ꝙ non à viſibilibus patiantur. itaq; & in antris quieſcunt. Nunquid autem & quod eſt ſm priuationem viſibile, imaginatio eſt, quæ iudicat, & non viſus? Si quidẽ ſenſus iudicium habent in eo, ꝙ aliquid patiantur; non patientes autem in tenebris, operatione carent. Quare & ſolum habitum conſiderant: nõ operantes autem, quo iudicauerint? Pedum aũt expers, & baccis vacuum, nõ ꝙ nõnullos penitus habere pedes, ſed quod paruos, & malos: ſnã & ſine baccis oleas dicimus, non quæ nullas, ſed quæ paruas baccas habent; Sic & ἄποδα.i. ſine pedibus animalia dicimus, non quæ nullos, ſed quæ paruos habẽt pedes. Eſt autem quædã huiuſmodi volucris hirundini ſimilis, noctu volans, quæ veſpertilio dr̃. His dictis, dicit. Et guſtus guſtabile & inguſtabile appræhendit, non quod non poteſt ſuccum ſuſcipere; (ſic.n. eſſe poſſet coloris, & ſoni iudex,) ſed ea, quæ poſſunt quidẽ ſuſcipere, non autem ſuſceperunt, vel male ſuſceperũt, aut propter exceſſum, aut defectum.

Videtur autem eſſe principium id quòd eſt potabile, & quod impotabile. Guſtus enim quidam vtraque: ſed hoc quidem malum, & quod guſtum poſſit corrumpere: illud vero ſecundum naturam.

Qm̃ dixit oẽm ſuccum eſſe in humido: nam & ſicca dicit, quatenus humidi partem habet, eſſe guſtabilia; humidum autẽ maxime & primo eſt potabile; merito potabile eſt guſtus principiũ: principium.ſ. materiale,

ſed & inguſtabilis impotabile humidum principiũ: ꝙ impotabile factum eſt p ſucci impotabilis mixtionem; ſicut & potabile poculentũ redditum eſt p boni ſucci admixtionem. Illud aũt, Guſtus.n. quidam vtraq;, pro eo quod eſt, guſtabilia. Quõ autem impotabile guſtabile, ipſe ſubiunxit, quod non, vt quod perſiciat, ſed vt qđ poſsit guſtum corrũpere, propter ſucci malignitatem. Vel ſi ergo audiemus eſſe guſtabilium principiũ potabile, & impotabile: vel principia guſtabilium potabile, & impotabile, tãquã in hæc primo diuiſis guſtabilibus, iis autem rurſus ſubdiuiſis, in ea quæ ſunt per ſpecies, guſtabilia. Rurſus potabile quidem eſt guſtabile, & conſeruatiuum, & perfectiuum eius, quod eſt ſecundum naturam guſtabile: Impotabile autem, vt præter naturam, & quod poſsit corrumpere.

Eſt autem commune tactus, & guſtus, potabile.

Qm̃ potabile humidum: eſt autẽ humidum tactu appræhenſibile: vt humidum quidem tãgibile: vt talẽ autem habens ſuccũ, guſtabile: propterea guſtus & tactus eſt commune; tactus quidem, vt eius proprium ſenſile: guſtus vero, vt materia, & vehiculum guſtabilium.

Tex. 104. *Quoniam aũt humidum eſt guſtabile, neceſſe eſt eius ſenſorium, neq; eſſe actu humidũ, neq; tale, quòd humectari non poſſit. Guſtus n. à guſtabili patitur, quatenus eſt guſtabile. neceſſe eſt ergo humectatum eſſe, quòd poteſt humectari ſeruatum: non humidum autem guſtatiuum ſenſorium.*

Qm̃ potentia eſt ſenſorium, quale ſenſile ſm̃ actum; eſt autem guſtabile humidũ: oportebit guſtatiuum ſenſum eſſe potentia humidum, non actu: vt humiditate, in qua eſt ſuccus, appræhenſa, illi aſsimilatus: fiat actu humidus. Si.n. eſſet actu humidus, ab ea, quæ eſt in ſuccis, humiditate non amplius pateretur. vt quæ iam ante talis eſſet. Sic autem neq; ſuccos appræhẽderet, ꝓpriam humiditatem admiſcens, & ſucci vires faciens euaneſcere. Iam vero & eo ſucco, qui in ipſa eſt in ꝓprio humido, oblatum perturbans, & confundens, eum nõ appræhenderet. Q..n. eſt proprius id, ꝙ tãgit, attingit. ꝓpriam itaq; humiditatem ſentiret: nam & eam primam tãgeret. Sicut ergo in aliis ſenſilibus, & ſenſibus habet: (potẽtia.n. erat vnũquodq; ſenſorium tale, quale erat actu eius proprium ſenſile:) ſic & in guſtu habet. Neceſſe eſt ergo eſſe humectatum, ꝙ humectari quidem poteſt, ſeruatum, non humidum autem guſtatiuum ſenſorium. Si.n. ſenſus patitur à ſenſili: humidum aũt guſtabile: neceſſario ergo guſtatiuum ſenſorium ſic natura aptum eſt humectari, vt etiam in humiditate propriam ſeruet naturam. Non eſt.n. corruptiua, q̃ ſenſorio immittitur humiditas, ſed contra ſeruatrix, & ꝑfectrix. ꝙ aũt non oĩno à ſuccis humectet guſtatiuum ſenſorium.i. lingua, ſed à nõnullis etiam fiat ſiccior, iam dixi in iis, quæ prius dicta ſunt. Neq; ergo piper, neq; ſalſamenta, neq; ſiccus panis, neq; alia innumerabilia huiuſmodi linguã humectant, & ſi ſint guſtabilia: ſed potius exiccant, nõ vt ſucculenta & ſapida, ſed propter aliquam tãgibilem qualitatem, vt ſiccitatem & caliditatem. Neq;.n. ſiccus panis exiccat, vel, verbi gratia, cicer frixum, aut bellaria, & ſimilia: ſed eo quod ſunt ſicca, vel calida, eã, quæ eſt in lingua, humiditatem exhauriunt. Illud autem, ſeruatum dici poteſt, etiam vt ab aliis ſeparet, & diſtinguat, vt nitro, & ſimilibus. Ea enim humectãtur nõ ſeruata, vtpote quæ liqueſcant.

Signum autem eſt, quòd neq; cum eſt exiccata lingua ſentiat, neq; valde humida. Ipſa.n. fit tactus primi humidi. ſicut quando prægustato quis vehementi ſucco, alium guſtet. & quemadmodum ægrotantibus omnia videntur amara, eo quod lingua tali humiditate plena ſentiat.

Signum, inquit, ꝙ oporteat linguam eſſe potentia humidam, non autẽ actu eſt, ꝙ quicũq; habẽt linguam immoderate ſiccã, vel humidã, hi non appræhendunt guſtabilia. Deinde huius quoq; cauſam adiũgit. Ipſa.n. inquit, fit tactus primi humidi.i. propterea non appræhendit lingua valde humida ſuccos, ꝙ, q̃ in ipſa eſt, boni ſucci humiditas: ipſa quoq; prima eſt linguæ accedens tactus, ipſa ſuiipſius appræhẽſionem præbens, & ea rõhe non ſinens exteriorẽ appræhẽdere, eius enim, ꝙ eſt appoſitum, & qđ primum tangit, fit guſtus. Signum autem huius dixit, ꝙ qui alium ſuccũ & maxime paulo vehementiorẽ prægustarunt, ſecundos non amplius ſic ſentiunt. Sed & iis, qui regio morbo laborant, oĩs videtur amarus ſuccus: eo ꝙ humiditas, q̃ eſt circa linguã, hunc ſuccum habeat: quem primum guſtans, non appræhendit eos, qui adhibentur. Sed quæſiuerit aliquis, Atqui ſi eſt amarus, qui eſt circa linguã, ſuccus, oportebat, qñ mel adhibetur, videri minus amarum, dulci immixto, & amari immoderationẽ caſtigante: nunc vero qñ dulce adhibet̃, tunc magis amaritudinẽ appræhẽdit. Hoc autẽ non eſt verũ: non.n. tunc magis appræhẽdit; ſed quia iã ante hoc quieſcit ſenſus. eũ, qui eſt circa illa, ſuccũ non appræhendit. nã & ſi nihil adhibitum fuerit, magis amaritudinem ſentiet. Sicut ergo is, qui humidã habet linguam, minus ſentit: ſic & qui nimium ſiccam. Oportet.n. vt dixi, ſenſorium affici à guſtabili, ꝙ eſt humidũ: ꝙ eſt autem nimis ſiccum, ab humido minus affici, & lõgiori tpe. Declarant aũt id exiccata coria, quæ longo tempore ab humido non afficiuntur.

Succorum autem ſpecies, ſicut & in coloribus, ſimplices quidem ſunt contrariæ, dulce, & amarum. Cohærentes aũt, illi quidem, pingue huic vero, ſalſum. Inter hæc autem, acre, & auſterum, & acerbum, & acidum. Ferè enim hæ eſſe videntur ſuccorum differentiæ. Tex. 105.

Enumerat ſpecies guſtabiliũ. ſicut in coloribus alia quidem ſunt ſimplicia, quæ & contraria, album, & nigrũ. neq;.n. hæc ex aliis ſunt mixta coloribus, neq; inter ſe. Quæ aũt inter illa interiecta ſunt, nõ ſunt amplius ſimplicia: ſed quadã eorum inter ſe mixtione perficiuntur. & ſunt nõnulla quidẽ eorum albo propinquiora, vt flauum: alia vero, quæ ad nigrum propius accedũt, vt cæruleũ. reliqua vero ſunt intermedia, vt fuſcum, rubrũ, ſic & in ſuccis. Nã & in iis ſimplicia quidẽ ſunt rurſus cõtraria, dulce, & amarũ. Reliqua vero mixta & intermedia. ſed dulci quidem ꝓpinquius eſt pingue: amaro vero ſalſum. Reliqua aũt, quæ enumerat, ea ſunt intermedia. non aũt & q̃ ſunt intermedia, mixta. Quæ.n. ſunt mixta, ea ſunt quoq; intermedia: non ita autem & contra: Vt in coloribus, fuſcum quidem ꝙ mixtum eſt, eſt & intermedium. Rubrum vero, vel viride ſeu porraceum, non oĩno fiunt ex contrariorum mixtione: ſed intermedia dicuntur, vt quæ neutrius extremi partẽ habeant. Sic aũt & in ſuccis, mixtũ quidem eſt ſalſum, vt ſales. ex amara enim aqua marina, & dulci generantur. Acre aũt, & auſterum, & acutũ, ꝙ neutrius extremorũ partẽ habeant, ſic ſunt intermedia. neq; ex extremorũ mixtione oĩno generantur. Octo aũt ſpecies ſuccorum enumerat. & ferè hæc quidẽ ſunt, quæ dicit eſſe. Si quid enim eſt aliud, prope eſt, vt ſit ſucci & ſaporis expers: vt flaccidum, vel quid huiuſmodi.

Quare guſtatiuum quidem eſt, quòd eſt potentia tale: guſtabile autem, quod eſt eius actu effectiuum.

Poſtquam

Poſtquã dixit de guſtatiuę facultati oppoſitis ſeu obiectis, dico aũt guſtabilibus: deinceps dicit de guſtatiua, ea, inq̃, facultate, cuius gratia & de oppoſitis verba fecit, vt & in aliis ſenſibus. Hoc autem declarauit, cũ dixit, quare guſtatiuum quidem eſt, ꝙ eſt potẽtia tale, veluti orõnem concludens. Tale eſt ergo inquit guſtatiuũ potentia, quale guſtabile actu, vel dulce, vel amarũ, vel quid eorum, quæ ſunt intermedia. Quod quidẽ guſtabile facit guſtatiuum actu tale, quale eſt ipſum.

Tex.106. *De tangibili autem & de tactu eadem eſt ratio. Si.n.tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt & tangibilia*

Tex.107. *eſſe plura ſenſilia. Habet aũt dubitationem, vtrum ſint plures, an vnus: & quodnam eſt ſenſorium tangibilis tactiuum, vtrum caro, & quod in alijs habet proportionem, & conuenientiam, vel non. Sed hoc quidem eſt id, quod intercedit: primum autem ſenſorium eſt aliquid aliud intus.*

Adhuc ſupereſt, vt de tactu dicat, ex oĩbus ſenſibus, de quibus nunc tractat. Duas autem dubitabiles ꝓpõnes quæ ſunt præter opinionem, & fidem, in iis confirmat. Vnã quidem, ꝙ tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures. Secundam autẽ, ꝙ non eſt caro tactiuum ſenſoriũ: ſed eſt aliud quidem ſenſorium: caro autẽ intercedit, vt in aliis, vel pſpicuum, vel odoriferũ, vel ſonorum tranſuectiuum, vel vt, ꝙ eſt cõpoſitum, aër, & aqua. Q itaq; non vnus eſt tactiuus ſenſus, ſed plures, ꝑ duo argumẽta confirmat. Vnum quidem, ꝙ oĩs vnus ſenſus circa vnam contrarietatem verſatur. tactus aũt non circa vnã verſatur contrarietatem, ſed plures. non eſt ergo tactus vnus ſenſus. Viſus.n. verſatur circa album, & nigrum, & ea quæ intercedunt. Silr guſtus circa dulce, & amarum, & quę ſunt intermedia. Auditus circa acutum, & grauẽ ſonum. Odoratus vero, cũ ſit vt diximus, exilis, & exigous odorabilia per ſpẽs non diiudicat, præterq̃ iucundo, & moleſto. Sed tactus circa plures verſaẽ cõtrarietates, quæ neq; ſub ſe inuicem ſunt collocatæ, neq; vllã inter ſe ſocietatem, & cõicationem habent, vt calidum, & frigidum: ſiccum & humidum: molle & durum: graue & leue: aſperũ & lene: viſcoſum, friabile: & ſimilia. quare ſi hæ ſunt plures oppõnes, non ſunt ſub ſe inuicẽ collocatę, quid.n. cõe habet graue, & leuẽ cum ſicco & humido, vel reliquis, vel vnumquodq; aliorum cum cæteris? vnuſquiſq; autem vnus ſenſus circa vnã ſenſilium oppoſitionem verſatur: vr̃ non vnus eſſe ſenſus tactus. Vnum eſt ergo principium, hoc argumentũ. Scd̃m vero, Oĩs quidem vnus ſenſus circa vnũ genus, tactus aũt non circa vnũ genus. Viſus.n. circa colores. Guſtus circa ſuccos. Auditus circa ſonos. Odoratus vero ꝓp eam ipſam cauſam propter q̃ odorabiliũ ſpecies non diſcernit, nec ipſorum genus habet noĩatum. Tactus autẽ, & ſi ſit apud nos exactiſſimus, vnum tñ genus non habet, nec noĩatum: nec innominatum, ꝙ propria ſibi ſenſilia poſsit cõpræhẽdere. Hæc ſunt ergo argumẽta, ꝙ tactus non eſt vnus ſenſus. Themiſtius aũt dicit hęc quidẽ eſſe vera: re vera.n. nõ vnum eſſe ſenſum, ſed plures ſenſus, tactum. Duorum aũt inquit, argumẽtorum ad ſm̃ quidem nihil dicere conatus eſt Ariſt. prius aũt labefacere aggreſſus eſt: ſed nos ſophiſtice fefellit. Dicit.n. ne alios quidem ſenſus circa vnam oppõnem fieri, ſed plures. Vox.n. nõ ſolum circa grauem & acutam verſatur: ſed eſt etiam in vocibus aſpera & lenis: cãdida, & fuſca: magna, & parua: lõga, & breuis. Silr aũt & in coloribus eſt aſperum, & leue. Leue quidem, ꝙ viſum delectat, vt color luciferi: aſperum vero, ꝙ moleſtia afficit. Hæc autẽ inquit dicens nos falſa argumentatione decepit. Cum.n. dixiſſet oẽm ſenſum circa vnã ſenſilium oppõnem verſari: clarum eſt, ꝙ propriorum dixit ſenſilium. Deinde hanc orõnem labefactare tentãs, dicit, ꝙ etiam auditus non ſolũ verſatur circa acutũ, & graue: ſed & circa magnum, & paruũ. Magnum aũt & paruum eſt ex cõibus ſenſilibus. Oportebat aũt oſtendere, an alij ſenſus circa plures oppões propriorum ſenſilium verſentur. Hęc quidẽ Themi. ſeipſum aũt decipi neſciuit. Magnum.n. & paruum, ꝙ de ſonis dr̃, ſolius eſt auditus ꝓpriũ: Quare nullus alius ſenſus poteſt, ꝙ eſt in ſonis, magnũ & paruũ iudicare, pręter auditũ. Dicebatur aũt eſſe cõe ſenſile magnum, & paruũ, ꝙ eſt in corporibus cõtinuũ: huius aũt eſt tactus, & viſus iudex. Clarum eſt autem, ꝙ ſi vocẽ candidam & fuſcam dicimus, ſm̃ conuenientiã, & ſimilitudinem, q̃ eſt à coloribus, dicimus. Silr & in aliis. Sed eſt & ad hoc dicere, ꝙ magnũ & paruum, ꝙ eſt in ſonis, non eſt alia quædã oppõ ab acuto & graui ſono: quemadmodum ĩ tactu à calido & frigido, alia eſt penitus oppõ, graue & leue, vel aſperum, & planũ. & vnaquæq; aliarum: ſed ſonorum intentionem, vel remiſsionem declarat. Id autem nõ eſt alius oppõnis ꝓprium. Tale ergo magnum & paruum dicis, vt mellis, v.g. magnum: caricæ autem fortaſſe paruũ, ꝙ eſt quidẽ intenſa in melle dulcedo, in carica autem remiſſa. ſed & nigrum colorẽ, qui ſatis quidẽ eſt copioſus, magnũ quiſpiam dixerit, qui aũt nõ ſic habet, ſed eſt remiſsior, paruum; quod eſt, vt ſemel dicã, vehemens, & exiguũ. magni & parui voce nominans, ſed etſi fuſcam vocem & candidam dicamus, non aliam oppoſitionis vocum ſpeciem dixerimus, neq;.n. eorum ab acuto & graui diſtinctionem eſt inuenire, vt durum & molle eſt ab alijs ſeparatum videre. ſilr autẽ & aſperum & leue: ſed ſunt veluti quædã proprietates, quæ in acuto & graui conſiderant. Non eſt autem quidam à forma receſſus circa acutum, & grauem ſonum. Eſt aũt operæpretium quærere, quãnam ob cãm, cum magnum & paruum de ſolis magnitudinibus dicatur, in ſolis vehementibus & exilibus ſonis trãſlatione vtimur, dicentes magnum & paruũ ſonum: non autẽ magnũ dulce, ꝙ eſt admodum dulce, neq; paruum dulce, ꝙ habet exiguam, & nõ ſatis apertam dulcedinem, neq; in vllo alio. Dico ergo, ꝙ ſonus non eſt res aliqua accumulata ſubſiſtens: ſed in eo ꝙ fiat, ſubſiſtit: ſit autem in tp̃e. eſt autem oẽ tẽpus continuum; propterea eum, qui fit in multo tp̃e, ſonũ magnum dicimus: qui autem in paruo tp̃e, paruum. Valde dulce autem, & valde nigrum in aliis quoq; ꝓpter qualitatis vehementiam ſunt talia, non autem propter tp̃is lõgitudinem. Non recte itaq; Themiſtius aduerſus ea, quæ ab Ariſt. dicta ſunt, argumẽto inſtitit. Illud autem dici poteſt, qđ in tangibilibus quidem plures aſſumptæ ſunt oppoſitiones, quæ nihil inter ſe habẽt cõe, ſed ſunt penitus ſeparatæ. à calidi.n. & frigidi oppoſitione ſeparata eſt, quæ ſit per humidum, & ſiccum. Vnde ignis quidem calidus, & ſiccus: aqua vero frigida, & humida. ſilr durum, & molle: aſperum, & leue: viſcoſum, & friabile: hæc oĩa ſunt à ſeinuicem ſeparata. Nihil ergo horũ neque in igne cõſideratur, neq; in aere, nec aqua: neq; oĩa cõpoſita, corpora cõſequitur. neq;.n. quodlibet eſt vel viſcoſum, vel friabile. Qui itaque ſunt rigidi, & fractu difficiles lapides, neq; viſcoſi ſunt, neq; friabiles. Eſt.n. in humido viſcoſum. Oppõnes aũt, quas dixit in ſonis Ariſtoteles, in oĩ voce eſt inuenire. Omnis.n. vox magna eſt, vel parua. Nam & acuta, vel magna eſt, vel parua, vel lenis, vel aſpera, & grauis ſimiliter. Omni itaque

voci contingit, ſm enunciationis.n.quantitatem magnũ habẽt, & paruum, ſimiliter & lene & aſperum ſm qualitatẽ:quare non ſunt oppoſitiones diuerſorum audibilium, vel ſonorum. In tactu ſunt à ſeinuicẽ, vt oſtendimus, ſeparatæ oppoſitiones, & nihil habentes inter ſe cõe, neque aliæ cum aliis concurrentes. Vnde nec in omnibus quidem tangibilibus conſiderantur. Cur.n.non ſicut oĩs vox vel magna eſt vel parua, vel aſpera vel lenis, ſic quodcunq; tangibile eſt vel viſcoſum, vel friabile, vel aſperum, vel leue? ſi autem vnumquodq; eſt calidum, vel frigidum, vel ſiccum, vel humidum, id eſt eam ob cauſam, q hæ ſint oppoſitiones, quæ corporũ ſubſtantiam conſtituant, ſi autem graue, & leue oĩa ſunt ſortita corpora, ſed non, vt quæ cum aliis qualitatibus concurrant, validitate, inquam, & frigiditate, vel ſiccitate, & humiditate. Non ſicut quantitatem ſonorũ, quorum & qualitatem conſequutum eſt magnum, & paruum, & aſperum, & lene; ſic & quantitatẽ calidi, & frigidi, & ſicci, & humidi, intenſionem, inquam, & remiſſionem, conſequutum eſt aſperum & lene, vel graue & leue, & reliqua ſimiliter. Neq; qm omne cõpoſitum eſt vel aſperum, vel lene, ppterea qualitates ipſæ aliarum ſunt qualitatum quædam ſequelæ. Potius.n.partium poſitionẽ conſequuntur. Circa æqualem.n.vel inæqualem partium poſitionem fit aſperum & lene. ſunt itaque hæ oĩno à ſeinuicem ſeparatæ, & nihil ipſis ſimile eſt in aliis ſenſilibus videre. Ad ſecundum autem argumentum exiſtimat quidem, vt dixi, Themiſtius nihil ab Ariſto. dictum eſſe: dico autem, q cum oĩs ſenſus circa vnum aliquod ſenſile verſetur, tactus non verſatur circa vnum cõe genus ſenſilium. Attici autem interpretes recte intelligentes dicunt, q admodum compendioſe huius quoque ſolutionem poſuit Ariſto. dicens ipſum quoq; circa vnum aliquod genus verſari: non eſſe autẽ apertum vnum genus, q ſit tactui ſubiectum. Per hoc ergo ſignificauit, q eſt quidem, ſed non eſt apertum. Quid ergo hoc eſt? dicimus q reſiſtens. Reſiſtens autem dico, non quod eſt molli oppoſitum, & tactui non cedit: ſed omne naturale corpus quod admouetur, & tactum attingit: ad Mathematicorum corporũ drĩam, quæ neque attingunt, neque tactui reſiſtunt. Q. igitur quomodocunq; tactui reſiſtit, hoc dicimus eſſe reſiſtens, & eſſe cõe genus tangibilium. Nõ videtur autem hoc caliditatem, & frigiditatẽ comprehendere. Horum .n.non fit ſm truſionem appræhenſio; niſi quis dicat, cũ corporibus, quæ ſunt his qualitatibus ſubiecta, fieri appræhenſionem. Hæc ergo erit vĩis oratio. Sed ſi ita eſt, cur tangibilium genus magis fuerit reſiſtens, q̃ viſibilium, & audibilium, & reliquorum? Eſt.n.hoc ſubiectum non ſolum tangibilibus qualitatibus, ſed & coloribus, & ſonis, & ſuccis, & odoribus. Si.n.nihil aliud ſignificamus dicendo reſiſtens, q̃ corpus naturale: cur ipſum magis ſubiectum eſſe dicemus tangibiliũ qualitatum, q̃ aliorum omnium? Et ſi omne vnum aliqđ genus omnino vnam primam oppoſitionem diuiditur vt color quidem in album, & nigrum; ſuccus in dulce, & amarum; odores in bene olens, & male olens: ſonus in acutum & grauem: dent reſiſtentis quoque drĩam: & dicant in quam primam oppoſitionem diuidetur: præter id, q, vt iam dixi, non eſt rationi congruum, vt ad id referatur caliditas, & frigiditas; ſiccitas, & humiditas. Eſt ergo hoc reſiſtens, tangibilium non genus, ſed ſubiectum, ſicut & aliorum. Non ſic autem dictum eſt, illud, oẽm ſenſum vnum circa vnum aliquod ſenſilium genus verſari, i. circa vnum aliquod ſubiectum ſenſilium. Communiter.n.oĩum vnum eſt aliquod ſubiectum, ſed genus dictum eſt, q de pluribus, & ſpecie differentibus in eo, quod quid eſt, prædicatur: ſicut color de albo, & nigro; vtrunque.n.color: ſonus de acuto, & graui: vtrunq;.n.ſonus; ſuccus de dulci, & amaro, vtrũque.n.eſt quidam ſuccus, & in reliquis ſimiliter. Quare, q ad hæc attinet, nullum argumentum ſolutionem habuit. His duobus argumentis poſitis, q non eſt vnus tactiuus ſenſus, dehinc tertiam ponit rationem, quæ tuetur non vnum eſſe ſenſum tactum, ſed plures: non autẽ ex hoc loco id aſſerit: ſed eſt inſtantia aduerſus ſyllm, qui conatur oſtendere, vnum eſſe tactiuum ſenſum, & non plures. Qui ſyllogiſmus non ponitur quidem: ſed quia Ariſto. confutatio videtur, vt aduerſus talem ſyllogiſmum, inſtantiam facere: propterea interpretes ſyllogiſmum, quem Ariſt. confutationes ſoluunt, coniectura aſſecuti, eum eiuſmodi eſſe dicunt. Si tactus ſenſoriũ vnũ eſt caro, neceſſe eſt, & tactiuum ſenſum vnũ eſſe. Quorum.n.ſenſorium vnum eſt, ea ſunt inter ſe quoq; eadem. eorũdem autem ſenſilium & vnus quoque ſenſus eſt. Atqui vnum tangibilium eſt ſenſorium caro: & tactiuus ergo ſenſus vnus eſt. Huius ergo ſyllogiſmi & connexum, & aſſumptionem oſtendit eſſe falſam. Et connexum quidem ſic. Non neceſſe eſt inquit, ſi vnum eſt ſenſorium, propterea ſenſum quoque eſſe vnũ. Ecce enim vnum quidem eſt ſenſorium, lingua: diuerſi autẽ ſenſus, & ſenſiba: & tactiuus & guſtatiuus: & tangibilia & guſtabilia. Et quod diuerſi, clarum eſt, & per totum quidem reliquum corpus ſentimus ſm tactum; non autem guſtamus: ſed tñ in lingua, quæ eſt vnum ſenſorium, vtrique ſenſus concurrunt. Eſt ergo falſum dicere, quod ſi vnum eſt ſenſorium, eſt vnus quoque ſenſus. Nam ſi, vt dicit, ambo in lingua concurrerint, ſic contigerit & in toto corpore concurrere, ita vt non ſolum toto tangamus, ſed etiam guſtemus; neque eos eſſe diuerſos ſenſos diſcreuerimus, ſed vnum eſſe, & eundem exiſtimauerimus. Iam vero quia non cõuertuntur, nec quodcunque tactum habet, guſtus quoq; eſt particeps, oſtenditur eſſe alium à guſtu tactum: non ergo, eo q ſit vnum ſenſorium, vnum quoque eſſe ſenſum neceſſe eſt. Contra autem, q plura ſint ſenſilia, plures quoque eſſe ſenſus, eſt rationi conſentaneum: ſicut in lingua. Quare nõ ſi tactiuum eſt ſenſorium vnum, omnino eſt & tactiuus ſenſus vnus. ſic ergo cõnexum ſuſtulit. Tollit autem & aſſumptionem, q omnino caro non eſt tactus ſenſorium. Qm autem in idem concurrit & ſyllogiſmi aſſumptionis confutatio, & ſecunda propoſitio. (vtrũq;.n.vult non eſſe carnem ſenſorium) confirmat vtrunque cõibus argumentis. Hoc autem oſtendit, dico autem non eſſe carnem ſenſorium, rationes, quibus vtebantur qui carnem volunt eſſe ſenſorium ad probandum eam eſſe ſenſorium, & exponens, & refellens. Hæ aũt ſunt tres numero. Vna quidem ex appræhẽſione, quæ fit ſine tempore, eo quod ſine tempore, ſimul ac carne tangibilia attingimus, ea appræhendimus. Si .n.caro eſſet, q intercedit, & non ſenſorium: aliquo ad appræhenſionem tempore opus eſſet: in quo oporteret carnem affectam, in ſenſorium, q eſt intus, ſuã affectionem tranſmittere. Eſt.n. rationi conſentaneũ: ſicut in auditu, cuius per id, q intercedit non abſq; tpe fit appræhenſio, ſimulac factus eſt ſonus; maxime qñ fuerit longe qđ ſonat: ſed aliquo tpe opus eſt, vt afficiatur aer, deinde cum ad auditum traiiciat. Sic itaq; in Meteoris

oſtenſum

oſtenſum eſt, ꝙ quãuis prius fiat tonitru, ipſum poſterius appræhẽdimus. Fulgur autem prius,& ſi poſterius factum ſit:idq; & propter auditus craſsitudinem,& velocem motum luminis. Simil̃r & ĩ remigatione, remum prius ſublatum videmus, deinde ſonum ſentimus. Sil̃r olfactus, q̃ eſt auditu corporalior, longiori ad appræhenſionem tempore opus habet, etiam ſi valde prope fuerit odorabile; donec affectus aer ad nares tranſierit, vt celerius ad ſenſorium perueniat affectio. ſed & ipſe viſus, qui eſt ſenſuum acutiſsimus, non oĩno ſine tempore habet exactam viſibilium appræhenſionem, ſi.n. circulus eminus ĩ oculum inciderit, in eadem ſuperficie ſitus, in qua eſt & oculus; vr̃ eſſe recta. & quæ ſunt triangula, eminus circularia videntur, etſi ea viſus attingat. ſicut ergo in his, quæ p id, ꝙ intercedit, appræhenduntur, qui eſt corporalior ſenſus, longiori ad appræhenſionem tp̃e opus habet; ſic vtiq; eſt rationi congruum, & tactum, ſiquidem caro non eſt ſenſorium, ſed quod intercedit, non ſine tp̃e, ſimul attigerit, appræhendere: ſed aliquo tp̃e ad appræhẽſionem opus eſſe, donec affecta caro, ad ſenſorium, ꝙ eſt intus, affectum tranſmittat. Ea eſt quidem vna rõ eorum, qui volunt carnem eſſe ſenſorium. Hæc vero eſt alia. ſi inquit ne aliud quidem tactiuum ſenſorium videmus præter carnem: ſuperuacaneum & ineptum fuerit hoc quidem prætermittere, aliud vero quærere, ꝙ nõ apparet. Tertia vero ratio eſt inſtantiæ ſolutio. Qui.n. nolunt carnem eſſe ſenſorium ſed id quod intercedit, quandam eiuſmodi inſtantiam ijs, qui volunt eſſe ſenſorium, afferunt. ſi caro eſt ſenſorium: ꝙ in oĩbus ineſt ſenſorijs, neceſſe eſt vtique in ea quoq; videri. ſicut ergo in illis, per aliquid, quod intercedit, fit appræhenſio, aerem dico, vel aquam. ſic & in hac oportebat, per aliquid, qđ intercedit, carni ſenſilia admouere. In alijs itaq; ſenſili ſenſorio ſuperpoſito non fiebat ſenſus: ſi aũt hoc non fiat: ſed ipſum tangibile caro ad eius appræhenſionem attingit: videtur non eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit: ſiquidem in omnibus ſenſibus eandem ſeruare oportet conuenientiam, & tactum ab alijs ſenſibus non differre. Guſtus.n. tactus quidem eſt, & habet eadem dubia. Hanc inſtantiam labefactare conatur, q̃ apertiſsime fieri poteſt, eorum partes defendens, qui carnem ſenſorium eſſe volunt. Dicit ergo, ꝙ in tactu quoq; eadem ſenſuum proportio, & conuenientia ſeruatur, & p aliquid, quod intercedit, fit appræhenſio. Quẽadmodum.n. ſi digitos in aqua vel in oleo intingamus deinde hoc tangamus, eſt inter digitum, & id, qđ tangit, humidum aliquod corpus: ſeiuncto certe digito adhuc ĩ eo videmus humidam ſubſtantiam: ſed propter exiguitatem eius, quod intercedit, videntur citra medium ea, quæ tanguntur, tangi. ſic neceſſario & in aere contingit eſſe inter ea q̃ tanguntur, aerem aliquem, latere autem propter exiguitatem. Quare & in tactu non citra medium carnis eſt apprehenſio, ſed per aliquid, quod intercedit. Q. ſi ita eſt, hic quoque ſeruatur tactus cum alijs concentus & conuenientia. His ergo rationibus, per quas adſtruere videtur, ꝙ caro ſit tactiuum ſenſorium, peremptis, ſatis oſtendit carnem non eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit. Quod ſi ita eſt, & hic quoq; ſeruat̃ tactus cum alijs concentus. Has itaq; rationes per quas aſtruere videtur carnẽ eſſe tactiuũ ſenſorium, & non id, quod intercedit refellit, & earum quidem primam, quæ ex tẽpore appræhenſionis confirmat carnem eſſe ſenſorium, ſic refellit. Non eſt neceſſe inquit ad oſtendendum carnem eſſe ſenſorium, vt ſimul cum eius tactu fiat appræhenſio tangibilium; Iam.n. ſi quis inquit circa digitum pelliculam extendat, vt oui, vel allij corticem, vel alicuius huiuſmodi, nihilo ſecius ſic quoq; fit cum tactu appræhenſio. Q. ſi quis digitis quoq; congenitum corticem cogitauerit, multo magis minimum impedimẽtum afferet. ſi alieno itaque corpore carni circumpoſito, nullũ extitit impedimentum ad appræhendendum ſine tẽpore, multo magis carne ſenſorio cõgenita, impediri nõ oportere appræhenſionem ſenſilium. Non ergo appræhenſio, quæ fit ſine tp̃e, carnem eſſe ſenſorium oſtendit. Aduerſus autem ſecundam rationem, quæ dicit ne apparere quidem aliquod aliud ſenſorium præter carnem, illud dicit. Quẽadmodum inquit ſi congenitus nobis eſſet aer, adeo condenſatus, vt & viſiuum, & auditiuum, & odoratiuum ſenſorium tegeret: exiſtimaremus, eo qđ per vnum & eundem, dico autem nobis congenitum aerem, & videremus, & audiremus, & olfaceremus, quendam vnũ eſſe ſenſum horũ oĩum appræhenſiuum: ꝙ non videant diſcretas partes, per quas horum appræhẽſiones particulatim fiunt; nunc autem q̃m videmus diuiſa ſenſoria, quia nõ eſt nobis aer congenitus: vel per vnum diuerſa appræhendimus, dico autem aerem: qui ſua perſpicua, & perſonatrice, & odorum tranſuectrice facultate nobis ſenſilia adduci. ſimiliter & quod diuerſæ ſunt facultates, ſicut & ſenſoria, ſi non oportet exiſtimare, quoniã per vnum aliquod, nempe carnem, diuiſa tangibilia nobis fiunt appræhenſibilia, iam & vnum aliqđ eſſe ſenſorium. ſed q̃m diuerſæ ſunt tangibilium oppoſitiones, plura quoq; ſenſoria eſſe oportet, ea aũt occultari, ꝙ caro ſit nobis congenita, quæ inter ſenſilia & ſenſoria media intercedit. Nam ſi caro nobis non eſſet congenita: ſed ſeparari ſuapte natura poſſet, ſicut aer: apparerent quæ nunc per eam occultantur, tangibilium ſenſoria. quẽadmodũ econtrario, ſi quis in dicto exemplo viſibilium & odorabilium & audibiliũ dr̃iã neſciret, ꝙ eſſet, v.g. nobis cõgenitus aer, exiſtimaret eſſe horum oĩum ſenſorium, nobis congenitum aerẽ. Non ergo ꝓpterea ꝙ nõ aliud videatur tangibilium ſenſorium præter carnem, id ſatis eſt ad probandum carnem eſſe ſenſorium. Ego vero ad hoc dixerim, ꝙ ſi plura eſſent tangibilium ſenſoria, à carne, quæ intercedit, occultata, q̃m neceſſe eſt in corpore eſſe ſenſoria, neceſſe eſt vtiq; ea eſſe locis diuiſa; ſicut & nunc locis à ſeinuicem diuiſa ſunt ſenſoria, qđ ſi ea locis diuiſa eſſe neceſſe eſt, oporteret nõ quodlibet tãgibile cuilibet parti carnis admotum eſſe appræhenſibile. quemadmodum, ſi aer eſſet nobis congenitus, & admotum eſſet viſibile, non in illa aeris parte, quæ oculo directo obĳcit̃, ſed quæ auditiuo meatui, nõ videretur: ita.ſ. & nũc omnino neceſſe eſſet, ſi plura eſſent tãgibilium ſenſoria à carne occultata q̃nquidem ea ſunt locis diuiſa, non qualibet carnis parte quamlibet tãgibilem ſpeciem admotam eſſe apprehenſibilem. nunc autem ita eſt, clarum eſt ergo, ꝙ non plura ſunt intus ſenſoria, ſi quis autem dicat plura quidem eſſe; vnumquodq; autem omnia appræhendere; ſuperuacaneum, vnum.n. ſufficeret. non ſunt ergo plura tangibilium ſenſoria, ſed vnum. quod ſi vnum eſt, omnino carnem eſſe neceſſe eſt. Cũ ſit.n. ſimilarium partium, p vniuerſum animal ſm̃ continuitatem peruadit caro, ſic itaque ſecundam rationem & Ariſt. refellit, & nos aduerſus illam contradiximus. Tertiam autem rationem hoc modo. Ea autem erat, quæ inſtantiam diſſoluebar, quæ aduerſus eos opponebatur, qui carnem volunt eſſe ſenſorium,

ſenſorium. Inſtantia autem erat, ꝙ non ſeruat caro eam, quæ eſt in alijs ſenſorijs, proportionem, & conuenientiam, dico autem appræhenſionem, quæ fit per id quod intercedit. Diſſoluitur autem, ꝙ ſit hic quoq; ſimiliter id, ꝙ intercedit: vt in ijs, quæ in aqua attinguntur, eſt adhærens humidum: ſic & in aere eſt rationi conſentaneum eſſe breuem quendam inter ea, quæ tanguntur, aerem. Hanc ergo ſolutionem refellit Ariſt. & ſi. n. inquit, & in ijs, quæ tanguntur, eſt aliquid, ꝙ intercedit, ſed non quod cum alijs ſenſibus proportionem, & conuenientiam habeat: commune tñ eſt id paruum, ꝙ intercedit, in alijs quoque. Incumbente. n. oculo lema, eſt neceſſario eiuſmodi, quod intercidit. Tangit enim lema videlicet corneam. Si ergo, quæ tanguntur, per aliquid, qđ intercedit tanguntur: eſt. i. inter oculum, & lemam, aliquid quod intercedit: ſed lemam tñ non videmus: quia non oportet ſimpliciter eſſe, quod intercedit, ſed id quoq; interuallo commoderatum eſſe oportet. Neque. n. ſi oculi, & viſibilium proportionem magnitudine longè ſuperet, eo viſibilia videbimus: neq; ſi valde paruum fuerit, vt in lema, quæ oculo incũbit. Oportet ergo in tactu quoq; id, quod intercedit, cum alijs habere proportionem ꝙ conuenientiam: nunc vero non habet. Clarum eſt ergo, ꝙ & ſi quis eorum ſolutionem admittat, ne ſic quidem ſeruatam inueniet, quæ in alijs eſt ſenſibus, proportionem. Eſt autem & ad hæc, dico aũt, quæ ab Ariſt. dicta ſunt, cõtradicere. Oculus enim nõ aliquo ſimplr, qđ intercedit, opus habet: ſed & pſpicuo: nec eo ſolũ, ſed & illuminato. Dicet ergo quiſpiã, nos non videre per id, ꝙ inter oculum, & lemam intercedit: non ꝙ ſit ipſum exiguum, ſed ꝙ lucem lema interſepiat, & impediat, ne, quod intercedit, fiat actu perſpicuũ. Quare niſi lema lucem interſepiret, eam videremus. Eandem autem oĩno proportionem, ſm eius, quod intercedit, quantitatem, in omnibus ſenſibus ſeruari, eſt à rõne alienum. Qui. n. ſunt corporaliores ſenſus, minore opus habent eo quod intercedit. Neque. n. quanto viſus viſibilia appræhendit, tanto auditus quoque audibilia, vt declarat, qđ in remigatione accidit. Dico autem, ꝙ remum primum ſublatum videamus: deinde ſonum ſentiamus. neq; vero per quantum auditus, per tantum & odoratus. Eſt itaq. rõni cõſentaneum tactum quoque, cũ ſit oĩbus craſſior, minore ꝗ omnes egere eo, quod intercedit. Omnino autem, ꝙ opus habeat tactus eo, quod intercedit, nõ neceſſario comprobatum eſt ex ea, quę eſt cum alijs ſenſibus proportione, & conuenientiã. Iã. n. maxime neq; guſtus indiget. Neque enim quæcunque in viſu accidunt, in alijs quoque euenire neceſſe eſt. Neq; quęcunque in auditu & odoratu, in alijs quoq;. Vt quod viſus quidem per emiſſionem ſentitur, reliqui aũt per immiſſionem, etiam ſi ipſe quoq; per immiſſionem. In alijs itaque ſenſibus oportet ipſum aerem materialiter affici, vt ſic afficiatur ſenſus, veluti, redolentem fieri, vel ſonare. Non ſic autẽ in viſu. Non. n. coloratur aer. Et quod viſus quidem ſine luce non operatur: reliqui autem maxime. non eſt ergo neceſſe eadem in oĩbus ſenſibus euenire. Quare non eſt mirandum, ſi cum alij opus habeant eo quod intercedit: guſtus, & tactus non egent. Et ipſum quidẽ nomen hoc ſatis declarat, ꝙ tangendo tactus appræhenſionem habeat. Hæc ſunt ergo per quæ probare viſus eſt Ariſt. & quod plures tactui ſunt ſenſus, & non vnus, & quod caro non eſt tactiuum ſenſorium, ſed id, quod intercedit: & quo nos aduerſus ea, quæ dicta erant, oppoſuimus. Nunquid autem ne duo quidem, quæ dicta ſunt, confirmare propoſuit, ſed vnum ſolum, ꝙ plures ſenſus ſunt tactus ſm autem ad hoc referebatur. Syllogiſmum enim oſtendentem, ꝙ vnus eſt ſenſus, ex eo, ꝙ vnum ſit ſenſorium, refellens, oſtendit, ꝙ neq; connexũ eius eſt rectum, neq; aſſumptio. Aſſumptio aũt erat, qđ caro, cum ſit vna, eſt ſenſorium tangibilis. Vt ergo oſtẽdat, non vnum eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit, hoc p tria argumenta oñdit, talibus Ariſt. in duabus quæſtionibus, ſi quidem duæ ſint, argumentationibus nos exercens, vt dixi, & aſſuefaciens, ne ſimpliciter, & temere probabiles orationes admittamus, ſed veras. Eſt autem Ariſt. opinio, & ꝙ vnus eſt tactiuus ſenſus, & quod caro ſenſorium. Quod. n. vnum intellexit eſſe tactum, in tertij libri procemio declarauit. Quod. n. inquit, non eſt ſenſus præter quinque, iiſq; enumeratis, vnũ ex quinque tactum quoq; cõnumerauit. Quare ſi quinque ſunt ſenſus: vnus aũt eorum eſt tactus: vnus ergo eſt tactiuus ſenſus. Et carnem quidem ſenſorium eſſe vult, vbi dicit, Tactus aũt eſt eo ipſo, ꝙ tãgatur, & adhuc magis in iis. Rurſus, inquit, & quæcunq; ipſa tangentes ſentimus, tactu ſunt ſenſilia, quem habemus. Si aũt ꝙ tangatur ſentimus: tangitur aũt caro: Senſorium ergo caro eſt. Magis autem ex iis, quę ſparſim, & diuerſis in locis ab eo dicta ſunt, Philoſophi mẽtem colligendo dici põt, ꝙ & vnũ, & multos ſenſus nouit tactum: & non ſolum ipſum, ſed & reliquos ſenſus: & carnem eſſe & ſenſorium, & quod eſt intermedium. Silr & reliqua ſenſoria. Nam & noſtra anima & vna eſt, & multiplex. Quẽadmodum enim coloris quidẽ ratio eſt p ſe indiuiſibilis, & figuræ expers: cum ſubiecto autem corpore ſimul & diuiſionem, & figuram ſuſcipit. Sic autem & irrationalis anima, ſm ſubſtantiam quidem habet, vt ſit carens partibus, & indiuiſibilis: Quomodo. n. ſimul ſm idem, & album, & nigrum appręhenderet? Fit autem diuiſibilis circa corpora in eis diuiſa: Qm ergo eſt ſm aliquid indiuiſibilis, & diuiſibilis; merito vna dici poſsit, & multæ. Et propterea itaque etiam vnaquæq. eius facultatum & vna fuerit, & multæ, vt & quæ ſimul cum ſubiecto diuidatur, & alia parte aliud ſenſile appræhendat. In tactu autem hoc merito quæſiuit, Quoniam. n. ipſe eſt longe materialior, & corporalior: partiũ multiplicitatem iure habet apertiorem. Et alij quidẽ magis vnum, ꝗ multi. Ipſe autem magis multi, ꝗ vnum. Et quid dico in anima irrationali, cũ & rationalis, vt ad mentem collocata, eſt quodammodo diuiſibilis, vt quæ ipſa vtatur propoſitionibus & confirmationibus, & concluſionibus? Eſt autem rationi conſentaneum ſenſorium quoq; carnem eſſe (Si ea. n. eſſet id, qđ intercidit: qm̃ & aere, & aqua eſt craſſior: in illis aũt, etſi ſint ſubtiliora, eſt aliquod tẽpus, vt per ea ſenſus ſenſilia appræhendant: Remum. n. prius reuulſum videmus: deinde poſtea ſonũ audimus. & cũ fit tonitru, primum nobis fulgur apparet, & non ſimul atq; odoriferum appropinquauerit, odorem ſentimus: ſed ad appræhenſionem aliquo tpe opus eſt.) Si itaq; p aerem, qui eſt ſubtilis, tempore tñ opus eſt ad odorem, & ſonum ſentiendum: multo magis in tactu, ſiquidem caro non eſſet ſenſorium, ſed id, quod intercedit, nobis tempore opus eſſet ad tangibilium appræhenſionem, propter carnis craſſitudinem: niſi quis in aliis interuallum cauſetur. Sed in odoratu, quãuis prope ſit ſuffitus, tempore tñ aliquo ad appræhenſionem opus habemus. Sed tamen etiam ſi ſenſorium eſt caro: ſed & id etiam quod intercedit: ſicut & in aliis ſenſoriis. Senſorium. n.

proprie

proprie eſt ſpiritus. Atq; in oculo quidem cryſtallinus, & reliqui humores, & tunicæ, vt ad ſpiritus quidem intercedunt: vt ad aerem autẽ, & alia, ſunt ſenſorium. Sed hic quidẽ hæc potius ſenſorium, quam id, quod intercedit. In tactu autẽ caro eſt potius id quod intercedit, q̃ ſenſorium: proptereà ꝙ eſt materialior, & quæ terræ plus continet. Spiritui.n. eſt cõuenientius viſiuum ſenſorium, quam caro. Et hæc eſt Ariſt. opinio. Sciendum autem, ꝙ Themiſtius aliam quoq; probationem ponit, cum oſtendit carnem non eſſe ſenſorium. Senſoria.n. inquit, contraria diiudicant. Viſus.n. album, & nigrum diiudicat: guſtus dulce, & amarum: auditus grauem, & acutum ſonũ. tactus aũt leue, & graue oppoſitũ. Graue quidem, ꝙ eius ſit conſtipatio, & protruſio: leue autem non itidem, quoniam ab eo non afficitur. Dico ergo, ꝙ quemadmodum in aliis diximus, ea appræhendere non ſolum propria ſenſilia, ſed & priuationes; appræhendit enim viſus quidem tenebras: ſilentium autem auditus: appræhendere autem ea dicimus non ſm affirmationem, ſed negationem, ꝙ nihil patiantur: ſic & leuitatem tactum appræhendere dicimus ſm negationem. Nam eadem rõne dicemus ne alia quidẽ oppoſita appræhendi poſſe. Non.n. viſus afficitur à tenebris. Neq; auditus à ſilẽtio. Lux autem tenebris opponitur. Sono autẽ ſeu voci ſilentium. Sic & qñ frigidum, & calidum appræhendit: ſiccum, & humidum: aſperum & leue, quæ ſunt contraria. Quod autem & vnum eſt tactiuũ ſenſorium, idq; non aliud q̃ caro, licet hoc modo oſtendere. Et qđ vnũ eſt ſenſorium: oſtendemus hoc modo. Quodcunque.n. ex tangibilibus, vt calidum, in quacunque parte corporis admoueris, eius omnino appræhenſionem retinet. Siſr & frigidum, & ſiccum, & humidũ, & reliqua omnia. Quare ſi vnumquodq; ſenſile in quacũq; parte caro appræhendit: clarum eſt vtiq;, ꝙ non ſunt plura ſenſoria, eſſent.n. locis ſeparata. Quod ſi ita eſſet, non cuilibet parti carnis idem admotum ſenſile eſſet appræhenſibile. Clarũ eſt.n. ꝙ in aliqua carnis parte poſitum, ſi non eſſet ſubiectum, quod id appræhenderet, ſenſorium, nullam ſuiipſius appræhenſionem præberet. Sicut ergo viſibile, quod eſt retro, non videmus: (Neque.n. ſi vt ita fingamus nos circũcirca ambiret aer, & viſiuum, & auditiuum, & odoratiuum ſenſoriũ tegeret, in qualibet parte ambientis aeris poſitum viſibile videretur: ſi enim ad eam partem poſitum eſſet, quæ eſt directò è regione auditiui meatus, non videretur. Atqui ſi audibile in eodem loco poſitum eſſet, magis auditum eſſet: ſic & odorabile ſui magis ſenſum præberet, ſi ex odoratiui meatus regione ſitum eſſet.) Quare hac quoq; ratione etiam diſcreta tunc eſſent diuerſa ſenſoria: & propterea diuerſi ſenſus. Quare ſi nunc quoq; ambiens caro plura tegit ſenſoria; cur in qualibet parte quoduis tangibile ſentit? Quãobrem ſi in aliis quoque ambiente aere oĩa ſentirentur, vt tactu quidem certe hoc euenire non deberet: ꝙ non ea, quæ longe ſunt, ſed quæ prope, tactus appræhendit. Quod itaq; non ſunt plura tactiua ſenſoria, hinc clarum eſt. Quod autem neq; aliquod aliud eſt præter carnem tacturum ſenſorium, hinc manifeſtum eſt. Si.n. aer intercederet: in quibus autem ſenſoriis eſt aliquid, ꝙ intercedit, in iis, ſi ſupra ipſum ſenſorium ponatur ſenſile, ſui nullam appræhenſionem præbet. clarum eſt, ꝙ hic quoque ipſum eueniret. Nunc autem ſi quis de carne paululum quod detraxerit, deinde ſupra reliquum impoſuerit vel calidum, vel durum, vel aliqd eiuſmodi, ſentiet omnino. Et rurſus ſi ab illa aliquam aliam partem abſtuleris, idq; vſque ad ipſum os. Quare ſi hoc verũ eſt, clarum, ꝙ caro eſt tactiuum ſenſorium. Si.n. aliqđ aliud intus eſſet, carne paulatim ablata oporteret ad ipſum aliquando peruenire ſenſorium. Quare ſuperpoſito ſenſili conſenſus non amplius fieret. Quod autem vna quoq; eſt ſenſitiua facultas, & non multæ, hinc ratiocinatione collegeris, ſiquidem cuilibet ſenſitiuæ facultati proprium aliquod ſenſorium attribuit. Dicere.n. linguam eſſe & guſtatiuum, & tactiuum ſenſorium, eſt ridiculũ. Tactiuum.n. ſenſum non ſola habet lingua, ſed totũ p totum corpus. Et cũ dicta eſt, ꝙ ex iis conſtamus, calido, frigido, ſicco, & humido. Cur ergo in lingua magis vtrũque contingit, quã in oculo, & auditu, & odoratiuo meatu? Nam & hæc ſimul ſunt & talia, & tactiua. Quod aũt guſtatiuum tangens ſentiat, ſicut tactiuum, eximium quid videtur habere præter alia. Nam, vt dixi, nihil habet, ꝙ ſit proprium præter alia. Et clarum eſt, ꝙ neq; validum eſt, ꝙ dicitur, in tactu oportere eſſe, ꝙ intercedat, vt cum aliis ſenſibus conueniat. Nã cum ſint quinque ſenſus: duo quidem, (viſus, & auditus,) quæ ſunt longiſsime appræhendunt: Duo autem (tactus, & guſtus,) quæ ſunt proxime. Ipſum.n. oportet attingere ſenſorium, ſiquidem oſtenſum eſt, ꝙ caro eſt ſenſorium, reliquus autẽ odoratus medium locum ſortitus eſt, vt qui neq; quæ valde longe ſunt, appræhendat, neq; ipſum ſenſorium tangunt odorabilia. Quare cũ ſic habet tactus & guſtus, magis cõſenſus quidam, & ordo ſeruatur ĩ ſenſibus. Si.n. quatuor ſiſr externa appræhenderent, ꝓbabiliter dici poſſet, cur non reliquus quoq;? Si aũt non ſic habeat: ſed lingua quidem tangens: olfactus autem, quæ valde prope ſunt, & fere tangunt: quid neceſſe eſt, vt tactus per id, ꝙ intercedit, apprahendat? Dicere.n. quod guſtus quoq; tactus eſt, non eſt verum. Cur.n. non tactus guſtus? Aperte enim diſtincta ſunt & ſenſoria, & facultates, ſi aũt propterea ꝙ tãgens guſtat, ideo tactus eſt, hac ratione dixerit quiſpiam auditum quoq; viſum, & viſum auditum: ambo.n. per id, ꝙ intercedit. Tangibilia autem ſentire, vt dixi, totius eſt corporis cõe. Reliquum eſt ergo vt quæramus, nunquid verũ eſt illud, quod dicit, omnem ſenſum verſari circa vnam oppoſitionem ſenſilium: & circa vnum aliquod & cõe genus propinquum. Viſus quidem circa album, & nigrum, & quæ ſunt intermedia: & cõe genus eorum eſt color. Auditus circa acutum & grauem; & cõe genus, ſonorum. Guſtus circa dulce, & amarum, & quæ intercedunt: & eorum cõe genus, ſucci. Odoratus autem vt exilis, & euanidus, neq; ſpẽs diſcreuit, neq; genus, quia non diſcreuit ſpẽs. Aperte autem in tactu multæ ſunt oppoſitiones, vt dictum eſt, & quæ ſub cõe aliquod, & propinquum genus non reducuntur. Oſtendimus aũt, ꝙ nec in aliis quidem eſt ſimile. Magnum.n. & paruum in ſono, & aſperum & leue in quolibet ſenſili ſm proportionem. Tale eſt.n. in viſibilibus quidẽ, ꝙ eſt vehemens & nimium nigrum, & exilius: in guſtu autem valde & minus dulce, ſiſr & in odorabilibus. Aſperum aũt & lene in auditu quidem id, quod delectat, & id, ꝙ moleſtia afficit. Idipſum aũt eſt in omni quoq; ſenſu. Clarum autem, ꝙ hæc non recte accepta ſunt apud Ariſt. Ea.n. quoduis ſenſile conſequuntur, nec ſenſilium differentiam conſtituunt. Vt ipſe.n. in quinto naturalis auſcultationis oſtẽdit. Quæ quodlibet genus conſequũtur, ea ſpecierum dñiam non faciunt. ſic autẽ habet dictionis contextus in naturali auſcultatione. quare non ſunt ſpecies motus, velocitas & tarditas, quoniam oẽs

ſm ſpeciem differentes motus cōſequuntur. quare neq; grauitas & leuitas, quæ eſt ad idem, vt terræ ad ipſam, & ignis ad ipſum. Alia.n.dicitur alia terra, vel grauior, vel leuior. ſed hoc non facit terræ differentiam. quęlibet.n. terra alia quidē eſt grauior, alia vero leuior. ſimilr ignis igne grauior, & leuior. quare non hac ratione ignis differt ab igne, vel terra à terra. Terra autē ab igne. Neq; .n. quæ in igne eſt leuitas, terram aliquam conſequitur. neq;, quæ in terra eſt grauitas, aliquem ignem. Atque omnis motus alio quidē eſt tardior, alio velociter. quare ſi omnia ſenſilia conſequitur, nō dico ſola audibilia, ſed oīa ſimplr, vt alia aliis magis intenſam propriam habeant qualitatem, vel remiſſam, quod accepit Ariſt. magnum, & paruum: ſimiliter vt & delectet, vel moleſtia afficiat, ſicut accepit aſperum, & lenę in auditu: Nō ergo ſenſilium drīam eiuſmodi fecerint, quandoquidem neq; velocitas & tarditas motuum differētiam conſtituebat: quando etſi in vno ſolo ſenſu hoc contingeret, ne ſic quidem ſenſuum drīam conſtitueret. Magnum .n. & paruum omnem ſonum conſequitur: ſilr & aſperum & lene. Non ſunt ergo ſonorum differentiæ hmōi. Non omnem autem tangibilem qualitatem conſequitur aſperitas & lenitas: friabilitas, & lentor. ſed neq; eæ, quæ ſunt corporum conſtitutiuæ qualitates, caliditas, frigiditas, ſiccitas, & humiditas ſe inuicem conſequuntur, vt ſonum magnitudo, vel paruitas: Sed cum ſint diuerſæ, & ſm ſpeciem ſeparatæ, ad conſtitutionem corporum connectuntur. Illic autē quantum eſt magnum & paruum in voce, quale autem aſperum, & lene: non autem quātitates. Et alioqui fatemur tactum hac rōne differre ab aliis. ſi autem hoc facit vt non vnus ſit ſenſus tactus, ſed plures: quærendum, nunquid, quēadmodum ſolus quidē viſus ſm emiſſionem viſibilia appræhendere viſus eſt, cum nullus alius hoc facere exiſtimatus fuerit: ſic & tactus hoc habet eximiū, & ab aliis ſeparatum, quod plures oppōnes apprælendat. Oīno autem dicendu quod plura appræhendit, ſtatuerę quidem licet, quod eximium quid habeat præter alios, non vtiq; autē propterea neceſſe eſt eum nō vnum eſſe, ſed plures. ſi enim propterea plures, quod aliquam habeat ab aliis drīam: cur non vna potius, ex eo, quod vnum habeat ſenſorium? De lingua.n. reſpōdimus, quod non, tanquā lingua, tactiua eſt: ſed quatenus totum corpus tale eſt. Itaque & viſorium ſenſorium, & reliqua ſimul etiam ſunt tactiua. Quare nullum apertum indicium, nec aliqua probabilis ratio oſtendit, tactum non vnum eſſe ſenſum, ſed plures.

De tangibili autem, & tactu eadem eſt ratio.

Quæriā? Quod ab oppoſitis eſt incipiendum, & hic quoq; per id, quod intercedit, eſt appræhenſio quod hic quoque circa vnum genus, & vnam oppoſitionem tactus eſt operatio, quantum quidem ad eam, quæ eſt ex reliquis, conſequentiam.

Si enim tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures: neceſſarium eſſe quoque plura ſenſilia.

Coniūctio, enim, cauſę redditionem ſignificans, totum contextus intellectum talem facit. Qm̄ de tactu & tangibili eadem eſt ratio. (Vt.n. ſe habet tangibile, ſic neceſſe eſt, & tactum habere. & contra,) neceſſe eſt vtique, ſiue ſint plura tāgibilia, multos quoq; eſſe tactus: ſiue plures tactus multa quoq; eſſe tangibilia, ſi quidem in vtriſq; eadem eſt ratio. Poteſt autem & coniunctio, enim, non ad prædicta referri, ſed ad intelligentiam eorum, quæ ſubiunguntur. Erit aūt apertus intellectus, ſi contextus ordinem ſic immutemus, Dubitatio autem eſt vtrū ſint plures, an vnus. Si tangibilia ſenſibilia plura ſunt; neceſſe eſt tactum quoq; non vnū eſſe ſenſum, ſed plures. Fortaſſe aūt & tanquā oratione, quæ cōuertitur, indifferenter vſus eſt. Oportebat.n. vt dixi, ita dicere. Si ſenſilia plura, & tactus plures, vt ex confeſsis incerta confirmaret. Nunc autem contrariū dixit. Si plures tactus, & tangibilia. Poteſt aūt, vt dixi, & dictio tranſiliri. Hic ergo dubitatiuè proponit duas, quæ mihi in precedente contēplatione dictæ ſunt, qōnes oſtendere: Vtrū vnus eſt tactiuus ſenſus, an plures. Et vtrū caro eſt ſenſorium tangibilium, vt viſus viſibilium etiā in aliis animalibus, quæ carnem quidem non habent, ſed aliquid, quod cū carne habet proportionem & conuenientiam: ſunt.n. quædam animalia, quæ carnem quidem nō habent, ſed aliquid, quod cum carne proportionem habeat, vt inſecta, formicæ, & muſcæ, & ſimilia. An nō eſt quidem caro ſenſorium, neq; quod cum ea habet proportionem, & conuenientiam: ſed ipſa quidem eſt intermedia, per quā ſenſus: ſicut erat & in aliis ſenſibus, quod inter ſenſilia, & ſenſoria intercedit. Quod autem proprie, & primo tangibilia ſentit, eſt aliqd aliud intra carnem, quod cū aliis ſenſorijs habet proportionem.

Nam & omnis ſenſus vnius contrarietatis eſſe videtur, vt viſus albi, & nigri: & auditus acuti, & grauis: & guſtus amari, & dulcis: in tangibili autem multæ ſunt contrarietates: calidum, frigidum: ſiccum, humidum: durum, molle: & aliorum quęcunque eiuſmodi.

Hic eſt primum argumentum, quod non vnus eſt ſenſus tactus. Si quilibet.n. ſenſus vnam contrarietatem iudicat: tactus autem plures, neceſſe eſt vtique, quot ſunt cōtrarietates, quas tactus appræhendit, tot eſſe tactiuos quoque ſenſus.

Habet autem aliquam ſolutionem ad hanc dubitationem, quòd in aliis quoq; ſenſibus ſunt plures contrarietates. Vt in voce non ſolum acumen, & grauitas, ſed & magnitudo, & paruitas, & lenitas, & aſperitas vocis: & eiuſmodi alia. Sūt autem & circa colorem tales aliæ differentiæ. Tex. 104

Labefactat per hæc prius argumentū: quod non ſolum tactus circa plures oppoſitiones verſatur: ſed & reliqui. Iam.n. prædiximus, quod aſperum & lene in voce, & candidum & fuſcum ſcd̄m proportionem dicitur: & quod magnū & paruum, quod eſt in ſonis, non eſt idem eū eo, quod eſt in magnitudinibus, Vt dicimus magnā lineā, vel magnum corpus. In coloribus aūt, magnum quidē, paruum non dicimus: aſperum aūt & lene, pro eo quod eſt vehemens & exile. Similiter neq; odor magnus & paruus dicitur: ſed dulcis, & amarus, & acris, & grauis. Clarum eſt ergo, quod hic quoq; non ſm proportionem magnum & paruum dicitur: ſed in ſonis tantum, eo quod magnum & paruum eſt quantitatis continuæ, & longum & breue. Sicut ergo longum & grauem ſonum dicimus, qui fit in maiore vel minore extenſione temporis: eo quod tempus eſt quantum continuum, ſonū qui magno, vel paruo motu factus eſt, vel magnum, vel paruū dicimus. Qm̄ ergo ſonus fit omnino cum motu, dico autem eo, qui eſt ſm locum: ipſe autem eſt quantitatis, nullum aūt aliorum opus habet ſubiecto motu, qui eſt, ſecundum locū: merito in illis nō ſeruat magni & parui proportio.

Sed quidnam eſt ſubiectum, ſicut auditui ſonus ſic tactui, non eſt clarum.

Secundū argumentum, quod non eſt vnus ſenſus. Quilibet.n. ſenſus circa vnum aliquod genus verſatur: viſus colores: auditus ſonos: guſtus ſuccos: olfactus odores. Quę aūt tactui ſubiecta ſunt, non habent vnum cōe genus.

nus. Videatur aũt neq; viſus circa vnum aliquod verſari genus, ſi quidem ipſe prius dixit, ꝙ viſibile quidem eſt & color, & quod oratione quidem licet dicere, caret aũt nomine. Dico autem ꝙ hoc quoq; ſub colorem eſt reducendum. Eſt enim hoc totum ſplendidus color.

Tex.109. *Vtrum autem eſt ſenſorium intus vel non, ſed ſtatim caro, nullum videtur eſſe ſignum, quòd ſenſus fiat ſimul eorum, quæ tanguntur. Nam & ſiquis, circa carnem veluti factam pelliculam extenderit, ſimiliter ſenſum, ſimul ac attigerit, ſignificat. Atqui clarum eſt, quòd non eſt in ea ſenſorium. Si autem congenitum quoque fuerit, adhuc celerius ſenſus permeauerit.*

Eum, qui à nobis in præcedente contemplatione dictus eſt, hypotheticum ſyllogiſmum non eſt aperte in verbis contextus inuenire; ſed eo ꝙ & eius aſſumptionem, & cõnexum potentia refellit; ſyllogiſmus quoq; in iis compræhenditur. Quis erat autem ſyllogiſmus? Si ſenſorium tactus vnũ (id autem eſt caro) neceſſe eſt ſenſum quoq; vnũ eſſe. Atqui ſenſorium caro. Et tactus ergo vnus eſt ſenſus. Probat ergo, ꝙ neque ſi ſenſorium vnum ſit, vnum neceſſe eſt eſſe ſenſum; ſicut ſe habet in lingua. Cum.n. vnum ſit ſenſorium duo ſenſus; tactus, & guſtus; & quod omnino caro non eſt ſenſorium. Sed nos quidem in præcedente contemplatione priorem connexi confutationem expoſuimus; ſecundam autem aſſumptionem, vt continentem redderemus orationẽ, quæ adſtruit, carnem non eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit. Ipſe autem non eſt vſus eo ordine. Sed quoniam, vt dixi, & ſecunda propoſitio, & aſſumptionis hypothetici ſyllogiſmi confutatio erat vnũ & idem: prius duo argumenta, per quæ oſtendit non eſſe carnem ſenſoriũ ponit; & deinde ſyllogiſmi connexum redarguit, & aſſumptionem in hac ſecundæ propoſitionis confirmatione. Potentia autem vtique & dictum à nobis hypotheticũ ſyllogiſmum poſuit. Cum hic.n. ſitus non eſſet ſyllogiſmus apud Ariſt. ex dictis collegerunt interpretes, ꝙ quendam eiuſmodi ſyllogiſmum confutaret. Vtrum autem eſt ſenſorium intus vel non, ſed ſtatim caro, nullum videtur ſignum, ꝙ fiat ſimul ſenſus eorum quæ tãguntur. Trium argumentorum, per quæ oſtendit, non eſſe carnem ſenſorium, vnum per hæc ponit. Id autem eſt, quod refellit argumentum, quo oſtendere videbatur carnem eſſe ſenſorium: quando etiam ſi per pelliculam tangibilia attingamus, ſine tempore appræhendimus; etiam ſi non ſit illa pellicula ſenſorium; intercedit autem inter carnem, & ſenſilia. Quid ergo prohibet carnem eiuſmodi quid eſſe?

Tex.110. *Quare et talis pars corporis ſic habere videtur, quemadmodum ſi circulo nos congenitus ambiret aer. Videremur.n. vno aliquo ſentire, & ſonum, & colorem, & odorem: et vnus eſſe ſenſus, viſus, & auditus, & odoratus. Nunc autem quia definitum eſt, per quid fiũt motus: manifeſtum eſt dicta ſen-*
Tex.155. *ſoria eſſe alia. In tactu autem hoc nunc incertum eſt.*

Secunda ratio, quæ confirmat carnem ſenſorium, ex eo ꝙ nihil aliud præter hanc appareat, per quod tangibilia appræhendimus. Hac itaq; refellit, ꝙ videtur eſſe caro, quale cõtingeret, ſi nos aer circulo ambiret, & cõgenitus nobis eſſet, veluti condenſatus. Quemadmodũ ergo ſi hoc contingeret, propterea ꝙ tegerentur ſenſoria, per vnum autẽ, & eundem aerem, & audiremus, & videremus, & olfaceremus exiſtimaremus vnum eſſe ſenſorium omnium dictorum viſibilium, audibilium, & odorabilium, congenitum nobis aerem: & ne eſſe quidem omnino aliquod aliud ſenſorium præter ipſum: neque.n. apparet nobis aliquod aliud; quod nunc redarguit: quoniam aperte ſenſoria diſcernantur; hoc nunc exiſtimandum contingere in carne nobis congenita, & ambiente, & tactiua, ſenſoria tegẽte. Quare non ideo, ꝙ non appareat aliquid aliud præter carnem, per quod ſenſilia appræhendimus, hoc iam ſatis eſſe ad probandum exiſtimandum eſt, ꝙ caro ſit ſenſoriũ. Poteſt autem hoc argumentum & cõnexi ſyllogiſmi eſſe confutatio. Hoc itaque deinceps, & dictam à nobis connexi confutationem ponit Ariſt. & huic noſtro argumento cohærere, & ab eo dependere facit. Vt autẽ hoc oſtendamus, dico autẽ, ꝙ per prædicta ſyllogiſmi connexum refellitur, ſuperius propoſitum dictionis contextum & exponemus, & interpretabimur.

Quare et talis pars corporis ſic habere videtur, quemad- »
modum ſi circulo nos congenitus ambiret aer, videremur »
vno aliquod ſentire & ſonum, & colorẽ, & odorem: et vnus »
quidam eſſe ſenſus, viſus, auditus, odoratus. »

Poſtquam.n. oſtendit carnem non eſſe ſenſorium: eo confutato, per quod eſſe probabilis cõiectura videbatur carnem eſſe ſenſorium, dico autem appræhenſionem, quæ fit ſine tempore. Cum itaq; relinquatur, vt ea quidem ſit, quod intercedit congenitum corpus, intus vero ſit tactiuum ſenſorium, hac opinione vtens, hypothetici ſyllogiſmi connexum redarguit, oſtendens non eſſe neceſſe vnam eſſe tactiuam facultatem: quia per vnum & idem, nẽpe carnem, fit tangibilium appræhenſio. Si.n. inquit, circunfuſus nobis aer congenitus eſſet, & condenſatus, vt ſenſoria tegeret; quia per idem videmus, & audimus, & olfacimus: nobis videremur hi tres ſenſus vnus eſſe: eo ꝙ per vnum quidem aerem, viſibilia, audibilia, & odorabilia apprahendimus: tecta ſunt autem, quæ illa diiudicant, ſenſoria. Quemadmodum ergo etiã ſi per vnum nobis congenitum fieret appræhenſio, non propterea vnus eſſet & viſus, & auditus, & olfactus, ſed plures eo ꝙ ſint plura quoq; ſenſilia, colores, ſoni, & odores. Sic neque qm̃ nobis cogenita caro cohæret, vnaq; eſt, per quam omnes tangibiles, quæ plures ſunt, contrarietates appræhendimus, vnus fuerit tactiuus ſenſus ſed multi, propter ſenſilium diuerſitatem. In aliis.n. ſenſibus ꝙ ſeparatum ſit id, quod intercedit, per quod fit ſenſilium appræhenſio (dico autem aerem,) & ꝙ eorum inſtrumenta ſint à ſeinuicem diſtincta, manifeſta eſt eorum diuerſitas: in carne vero, ꝙ ea nobis cõgenita cohæreat, cum ſit intermedia, incertum eſt an ſint multi tactus. Sed tangibilium diuerſitate diſcernimus ſenſuum tactiuorum multitudinem. Nunquid aũt & propoſitum argumentum eſt etiã ſyllogiſmi aſſumptionis refutatorium? qđ etiam magis verum eſt. Vult.n. etiam per hoc oſtendere, ꝙ non, qm̃ per vnum, ſcilicet carnem, ſenſilium eſt apprehenſio, iam & vnum eſt tactiuum ſenſorium. Nunquid.n. congenita quidẽ caro eſt, quæ intercedit, intus autem ſunt plura ſenſoria, vt in exemplo?

Ex aere enim vel aqua, fieri non poteſt, vt conſtet corpus animatum. Oportet.n. eſſe aliquid ſolidum. Reſtat igitur vt ſit mixtum ex terra, & his, cuiuſmodi vult eſſe caro, et quod cũ ea habet proportionem. Si enim omnis ſenſus per id, quod intercedit: & tactus.

Vult cauſam dicere, quamobrem id, qđ per tactus fit, nobis congenitum adhæret, caro inquam: non ita autem & aer, & aqua, per quæ dicti ſenſus appræhendunt, nobis congeniti cohærent, ſed ſunt exterius. Quia enim inquit, fieri non poteſt, vt corpus animatum & in

terra

terra victurum ex vno ex ſimplicibus conſtet, vel aere, vel aqua: (oportet.n. vnũquodq; iis maxime adſſimilari, in quibus eſt verſaturum) per hæc autem prædictorũ ſenſuum fit appræhenſio, aerem, dico, & aquam: merito hæc non ſunt nobis congenita, & cohærentia. Nam & qui in auribus incluſus & inædificatus eſt aer, non cohæret quidẽ congenitus, ſed eſt inſeparabilis. Quoniam autẽ tactus per carnem habet appræhẽſionẽ: eaq; eſt illi id, quod intercedit: tale autẽ eſt & animalis corpus ſolidum, & mixtum: iure ergo nobis congenita cohæret. Et propter hanc cauſam, per congenitum nobis cohærens corpus, qđ intercedit, tactus fit appræhenſio,

Quare neceſſe eſt corpus quoque eſſe congenitum, & cohærens, tactui intermedium, per quod fiunt ſenſus, qui plures ſunt.

Neq;.n. amplius prohibeantur, quominus congenita cohærcant, vt alia, q̃ nõ poſsit tale eſſe animalis corpus. Nam ſi poſſent, illa quoq; neceſſe eſſet congenita cohærere. Si.n. & ex tali conſtaremus, & per tale ſenſilium fieret appræhenſio: quid vetaret per proprium, & familiare videre, alieno aũt non egere? Qm̃ ergo tangibilium eſt appræhenſio p carnem, i. vt intermedium, p q̃ fit ſenſilium appręhenſio: eius.n. qđ eſt neceſſarium, & quod fit comprænhenſio, eſt natura: propterea ergo, q̃ in partibus animalis carnem inuenit, per quam tangibilia ſunt appręhẽſibilia, natura ea via eſt, nec aliquo alio opus habuit, quod intercederet exterius.

Tex.112. *Declarat autem, quòd plures ſint, qui in lingua tactus. Omnia.n. tangibilia ſentit ſecundum eandem partem, et ſuccum. Si itaque alia caro ſuccum ſentiret: videretur idem & vnus eſſe ſenſus, guſtus et tactus. Nunc autem duo, quia non conuertuntur.*

Vides, quomodo, vt dicebam, priora quoque erant refutatio connexi ſyllogiſmi hypothetici. Dico autem q̃ non neceſſe eſt, ſi per vnum aliquod ſentimus, etiam vnum eſſe ſenſum. Vt qui.n. per pręcedentia oſtendiſſet, q̃ contingit; etiam ſi vnum ſit ſenſorium caro, plures eſſe ſenſus, ex eo q̃ ſupponat hoc circa carnem contingere, quod contingeret, ſi nobis cõgenitus, & cohærens eſſet aer, per quem videmus, & audimus, & odoramur, ſic ſubiunxit, Declarat aũt, q̃ plures ſint, q in lingua tactus. Qm̃.o. non ex ipſis rebus oſtenſio proceſsit: ſed p ſuppõnem collegit contingere per vnum quidem fieri ſenſilium appræhenſionem, non eſſe autem vnam ſenſitiuam facultatem: & q̃ non eſt eiuſmodi ſuppoſitio, vt fieri non poſsit, in ipſis rebus hoc confirmat, dico autẽ in tactu, qui eſt in lingua. Ecce ergo lingua, & guſtabilium & tangibilium eſt ſenſorium. Sed tñ alia eſt guſtatiua facultas, quam tactiua. Non eſt ergo vera oratio, quæ dicit ſi vnum ſit ſenſorium, neceſſe eſſe vnũ quoq; eſſe ſenſum. Quod.n. alius eſt tactus, à guſtu apertum eſt: quoniam in reliquo quidem corpore tactus eſt, guſtus autem nõ: lingua autem & omnia tãgibilia appræhendit, & prætcrea ſuccos.

Tex.113. *Dubitauerit autem quiſpiam: ſi omne corpus habet profunditatem: id autem eſt tertia magnitudo: quorum autem eſt inter duo corpora corpus aliquod, non contigit ea ſe inuicem attingere. Humidum autem non eſt ſine corpore, neq; madefactum: ſed neceſſe eſt eſſe aquam vel aquæ cohærere: Quæ autem ſe inuicem in aqua tangunt, ſi non ſint ſicca extrema, neceſſe eſt aquã habere intermediam, qua plena ſunt extrema: Si autem hoc verum eſt, fieri non poteſt, vt aliud in aqua aliud tangat. Eodem autem modo & in aere. Similiter enim ſe habet aer ad ea, quę ſunt in ipſa aqua. magis autẽ nos latet, vt & quæ ſunt in aqua animalia, ſi madefactum attingit madefactum.*

Hic eſt tertium argumentum eorum, qui oſtendunt carnem non eſſe ſenſorium, ſed id, quod intercedit. Eſt autem eiuſmodi. Inſtantiam, vt dixi, proponit ĩis, qui carnem ſenſoriũ eſſe volunt, & eam ſoluit, & rurſus ſolutionem refellit. Inſtantia autem eſt, q̃ ſi in aliis ſenſoriis per aliquid quod intercedit, eſt appræhenſio: caro autem, q̃ tangat, tangibilia appræhendit: videtur non eſſe ſenſorium. Oſtẽdit ergo quid, & quod intercedit. Si enim omne corpus, inquit, habet profunditatem: i. aũt tertia magnitudo, pro eo quod eſt, tertia dimenſio. Prima.n. dimenſio eſt longitudo: ſecunda latitudo: tertia profunditas. Inter quæ autẽ intercedit aliquod corpus, neceſſe eſt eorum profunditatem eſſe alienam, q̃ intercedit, quãtacunq;, & qualiſcunq; ſit. Quorum autem eſt profunditas aliena, fieri non poteſt, vt hæc ſe inuicem tangant. Quæcunq; autem alienam habent humiditatẽ in ſuperficie, circũfuſum aliquod corpus habent. Quæcunq; ergo in aqua ſe inuicem attingunt, vt quæ ſunt madefacta, habent aliquod corpus qđ intercedit, & ſe inuicem non tangunt. Sicut autem, quæ ſunt in aqua, ſe inuicem tangunt: ſic & quæ in aere. Et in iis ergo, quę in aere tanguntur, eſt aliquid, quod intercedit, aer, ſed id nos latet propter paruitatem. Nam & in iis, quæ in aqua ſe inuicem tangunt, ignoratur eſſe aliquid aquæ, quod intercedit. Sed non propterea dixerimus non eſſe inter ea aliquid. Dubitauerit aũt quiſpiam: ſi omne corpus habet profunditatem, inordinatus videtur locus. Poſtq̃ enim dixit. {Dubitauerit aũt quiſpiam,} non ſubiunxit quid dubitauerit. Eſt aũt eius dubitatio inferius. Oportet.n. ſubiũgere. Madefactũ attingit madefactũ. Hoc.n. inq̃t, dubitaẽ, an madefacta ſe inuicẽ attingunt, & non intercedit aliquod alienũ corpus. Et oſtendit, q̃ eſt humidũ: id autem corpus humidum autẽ non eſt ſine corpore: neq; quod eſt madefactum. Humidum quidẽ eſt, quod congenitam habet humiditatem, vt aqua: madefactum autem, quod alienam, vt lutum. Humidum autẽ in corpore habet eſſe. Eſt ergo neceſſe humidum quidẽ eſſe aquam: madefactum autẽ eſſe aquę particeps. Quoniam ergo, quæ ſe in aqua inuicem tangunt, non habent ſiccas ſuperficies: omne autem humidum eſt cum corpore: inter ea ergo corpus aliquod intercedit, & ſe non inuicẽ tangunt. Sic ergo, & quæ in aere, etiã ſi aer, pluſquã aqua, ignoretur intercedere. Quando & in iis, quæ ſe in aqua attingunt, neſciatur, an ſit aliquid, quod intercedit. Magis aũt nos latent, quæ ſunt in aere & aqua animalia, ſi madefactum, attingit madefactum. Et ad id quod cohæret, q̃ quæ in aqua ſunt animalia, & quæ in aere, nos latent, an ſe inuicem tangãt, cum medefacta ſint, quæ tangunt, hoc eſt ſuperficies. Propter continuitatem.n. quæ eſt ad aerem vel aquam, non eſt apertum. Hoc autem oſtendit q̃ ſi madefactos in aqua digitos tetigerimus, poſtq̃ ſeparati fuerint: adhuc ſeruant humiditatem. Sed etſi nos latet, ipſa tamẽ ratio conuincit ex eo, quod cõtingit in madefactam carnem habentibus, & ſic tactis. Videẽ enim poſt ſeparationem caro adhuc eſſe humida. Et ſi aqua, cum ſit craſsior, propter humiditatem tñ non exprimitur, ſed carni inſidet, multo magis fieri nõ poteſt, vt aer, qui eſt ſubtilior, omnino exprimatur ab ĩis, quæ ſe attingunt. Quid ergo? ſi hæc ita habẽt, & vera eſt hæc oratio, eueniet, vt nullum ſolidũ corpus tangatur: ſiquidem oĩa, quæ ſe inuicem tãgunt,

vel

velin aere, vel in aqua tanguntur: euenit ergo vt ſolida quidem corpora ſola humida tangant. Solidum autem à ſolido nunquam tangitur. Ad hæc aũt dici poteſt, ꝙ quando madefacto digito, vel aliqua alia parte corporis, aliquod aliud ſolidum tetigerimus: caro, quę eſt rara, & mollis, in compreſsione admittit in eos, qui in ipſa ſunt meatus, ſeu concauitates, humidum, & in ſeipſam propter raritatem, & ſic poſtquã ſeparata fuerit, humiditatem rurſus apparere contingit. Contingit ergo totã exacte carnem tangi, ſed in illis concauitatibus, in quas confluxerat humidũ, non aliquid aliud tangi. Poſtquam ergo ſeparata fuerit, diffunditur rurſus, quod in illis eſt humidum, & replet ſuperficiem. Contingit autem & in obſcuris meatibus protruſum eſſe humidum, quod rurſus poſt vim factã diffunditur circa ſuperficiem. Nam & ſi valde dura, & leuia corpora acceperis, vt vitrea, vel ærea exacte ſplendẽtia, & ſic figurata, vt ſi alia aliis inter ſe admoueant, exacte quadrẽt ſuperficies, vt ne vllam q- dem vacuam regionem, quæ intercedat, relinquant: deinde ea madefacta inter ſe admoueris, & cõpreſſeris, vt ſe exacte tãgant: deinde ſeparaueris: nullam, puto, in eis inueneris humiditatem. Neque.n. aqua ſua natura apta eſt, vt ſolidis corporibus reſiſtat. Eſt ergo rõni conſentaneum, illis compreſsis, cum aqua ſuapte natura ſolidis corporibus reſiſtere nequeat, neque vllus intercedat locus, nec apertus, nec obſcurus, ĩ quo aquã ſeparare oporteat, ipſam elidi, & cedere: & multo magis aerem, qui eſt & motu facilis, & minime reſiſtens, & qui cuilibet corpori cedere ſua natura aptus ſit. Et alioqui non omnino neceſſe eſt, quæ tanguntur, per aliquid tangi quod intercedit. Si.n. neceſſe eſt, quæ tanguntur, per aliquid ſe inuicem tangere, in infinitum neceſſe eſt hoc contingere. Si.n. aer, & aqua tangibilia: ipſa vtiq; ſentimus, quæ ſunt frigida, vel calida, quando aquam vel aerem tangimus. Vtrum aũt eſt aliquid inter nos, & aerẽ, vel aquam, vel non? Si ergo non eſt, de illo rurſus eadem dicẽda ſunt: ſiue aliquid eſt inter ipſum, & nos, ſiue non, idq; vſque ad infinitum. Non eſt ergo neceſſe, quæ tanguntur per aliquod medium ſe inuicem tangere.

Omnino aũt quæ proprie ſe tangunt, neceſſe eſt vt non habeant aliquid, quod intercedit: quandoquidem ne ſe inuicem quidem tangere dicantur: quoniam ea ſe tangere dicunt, vt ipſe in quinto Phyſicæ definiũt, quorum ſunt ſimul extrema. Simul autem non ſunt, inter quæ eſt aliquid intermedium, quod prohibet. Quod autem nõ neceſſe eſt, quæ in aere tanguntur, aliquid habere aeris intermedium, hinc quoq; didiceris. Mollia.n. corpora, vt caro, vel quid eiuſmodi, ſi quis ea digito violentius protruſerit, cedunt: ita vt à proprio ſitu recedant, & qd dico mollia? cõtingit vt qui madefactas manus habeat, lapidem trudat, vel quid eiuſmodi. Si ergo nõ citra medium manus tangens ſic trudit, ſed per corpus intermedium. (dico autem humidum:) continget ſic per ipſum trudi, vt per baculum ianuã. Quomodo ergo non eſt abſurdum, dicere ſolidum corpus à fluido, & cedente cuilibet protrudi? Dicet autem fortaſſe quiſpiam. Sic p mediam humiditatem, quæ eſt in manu, trudit, vt ſi quis manui pelliculam, vel teſtem obtẽdens ſic truſerit. Et quid dico? ipſa caro eſt mollis: ſed tamen quia non ipſa per ſeipſam trudit, ſed cum oſsibus, quæ per ipſam intermediam trudunt, poteſt etiam duriſsima protrudere. Ad hæc ergo dico, ꝙ caro, cum ſit ſipſi cohærens, nec diſpergi poſsit, nõ diffluit: neq; in protruſione decidit: etiam ſi re vera videatur vtrinq; in protruſione cedere. Quare & ſi quis multa vi vſus fuerit, diſrũpatur quoque. At non ſimiliter ꝙ & ipſa diſpergi non poſsit, & ſit circũcirca extenſa, & veluti cohærens, & congenita, eadẽ, quæ caro, ſuſtinet. Aqua autẽ & aer diſpergi poſſunt, & ſunt friabilia, & cuilibet vicedunt, & locum dant trudentibus. Hinc autam didiceris. Clarum eſt vtique, ꝙ vacua amphora aere plena eſt. Quando ergo eam aqua impleuero, omnis aer recedit, vt ne eius quidẽ aliquid vel minimum relinquatur. Certe ſi qd relictum ſit, ꝙ aquæ non ceſſerit, bullas facit: iiſq; ruptis, ſe propriæ vniuerſitati, ſeu (vt ita dicam) totitati adiungit. Si ergo aquę, quę eſt adeo mollis, & fluida, & ei propemodum ſiñs ſubeſſe non poteſt, neq; eius compreſsionem ſuſtinere: quanto magis ſolidis quibuſdam, & duris inter ſe occurrentibus corporibus, intermedius relinqui non poterit, qui ne culicis quidem vim ſuſtinet, ſed qui omnibus cedit? Quarę fieri non poteſt, vt inter ea, quæ ſe tangunt, aliquid aeris vel aquæ relinquatur; niſi intercedant loca aliqua aperta, vel obſcura, ſm quæ non quadrant inter ſe, quæ ſe attingunt. Neq; enim ſic ſunt corporum figuratæ ſupficies, vt totę exacte totis quadrent. Humiditas itaq; in iis locis, quibus defectus eſt, reſidet. Quæ poſtquã diſiuncta ſunt à ſeinuicem, quæ ſe prius tangebant, rurſus diffuſa implent ſuperficiem: & maxime ſi ſint mollia, quæ ſe attingunt, & trudunt, vel ambo, vel alterum. Cõpreſſa.n. carne, q̃ maxime comprimi poteſt, in concauitates confluit humiditas. Poſtquam ergo ſeiuncta fuerint, quæ ſe tangebant, in proprium ſitum caro reuertitur: & ſic, cum in vna planicie fuerit humiditas, ad reliquas quoq; partes circunfudit.

Vtrum ergo omnium ſimiliter eſt ſenſus, vel aliorum aliter, quemadmodum nunc videtur? Guſtus.n. & tactus, quòd tangant, alij autem procul. Hoc autem non ita eſt. Sed et durum, & molle per alia ſentimus: ſicut & ſonatiuum, & viſibile, & odorabile. Sed hæc quidẽ eminus: illa vero quominus. Quare latent. Quandoquidem omnia per medium ſentimus: Sed in his latet. Atqui, quemadmodum prius quoque diximus, etiam ſi per pelliculam omnia tãgibilia ſentiamus, quæ neſciatur quòd prohibeat, ſimiliter quidem haberet, vt & nunc, in aqua, & aere: putaremus enim ea tangere, & nihil eſſe intermedium. Tex.114

Poſtquam oſtendit, ꝙ neq; in aqua, nec in aere ſe inuicem attingunt, quæ in eis ſe tangere videntur, eo ꝙ intercedat, vel aer, vel aqua: hoc veluti compẽdio vtẽs, tranſit ad propoſitum. Id autẽ erat oſtendere, ꝙ in tactu quoq; ſeruatur eadem proportio, quæ in aliis ſenſibus. Dico autem, ꝙ per id quoq;, quod intercedit, in tactu fiat appræhenſio. Hac.n. ratione videbantur oſtendere carnem non eſſe ſenſorium, ꝙ non eandem ſeruaret proportionem, quæ erat in aliis ſenſibus, Non eſt ergo, inquit, diuerſa ſenſoriorum appræhenſio, vt nunc videtur. Videtur.n. guſtus, & tactus, ipſis ſenſoriis ſenſilia tangentibus, ſic ea appræhendere: reliqui autẽ non ſic: ſed cum procul ſunt à ſeinuicem & ſenſilia & ſenſoria, ſic per id, quod intercedit, ea appræhendere. Hoc ergo, inquit non eſt verum, ſed & in tactu eſt aliquid, quod intercedit, ſicut & aliis. Sed in auditu, & viſu, & olfactu multum eſt, quod intercedit. & ideo manifeſtum eſt, & non latet. In guſtu autem, & tactu paruum, itaq; latet. Si enim ita habent, quæ in aere ſe tãgunt, ſicut & quæ in aqua: illa autem ſic ſe tangunt, vt ſint extrema humida: ergo, & quæ ſunt in aere, non citra medium ſe inuicem attingunt. Sed quoniam eſt exiguus, qui ĩ medio intercipitur, aer: merito latet, & nec eſſe videtur. Nec eſt mirandum,

randum, ſi latet: quando ſi nobis tangentibus eſſet circumcirca extēſa pellicula, citra medium tangeret, illa propter paruitatem latente, nec aperiēte, ꝙ per ſeipſam intermediam arcet ea quæ tanguntur. Sic ergo & nunc nos latet propter paruitatem aer prohibens, nec ſinens, vt citra medium tangat tāgibilia. Sed & ſi latet ſenſum: ratio tamen conuincit ex eo, quod in iis accidit, quæ in aqua ſe tangunt, & madefactam carnem habent.

Tex. 115. *Sed differt tangibile à viſibilibus, & ſonatiuis, quòd illa quidem ſentimus, eo quòd id, quod intercedit, nobis aliquid faciat: tangibilia autem, non ab eo, quod intercedit, ſed cum eo, quod intercedit, ſicut qui eſt per clypeū percuſſus, Non.n. clypeus percuſſus percutit: ſed vtrūq; percuſſum eſſe euenit.*

Poſtquam dixit cōmune eſſe in omnibus ſenſibus, vt per aliquid, quod intercedat, fiat appræhenſio: nunc dicit in quo nō differt guſtus, & tactus à reliquis. Alij.n. ſenſus, inquit, nō ab ipſis primo ſenſibus patiuntur, ſed eo, quod intercedit, primo à ſenſibus affecto, ſenſoriū ab eo, qđ intercedit, patitur. Nam & colores motores eſſe dicti ſunt eius, quod eſt perſpicuum ſm actum, & ſonus perſonatiui motor: ſimiliter autē & odores eius, quod ſonos tranſuehit. In tactu aūt & guſtu, non eo, qđ intercedit, primo patiente à ſenſibus, ſic ad nos per id, quod intercedit, tranſmittitur affectio, eo in nos agente: ſed ſimul cum eo, quod intercedit, afficimur à ſenſili. Tangibilia.n. ſimul, & quod intercedit, & ſenſoriū afficiunt. Aperto autē, ad probandum, hoc exemplo vtitur. Qui.n. à lācea, vel lapide, vel aliquo alio, p clypeum percuſſus eſt, ſimul cum clypeo ipſe quoq; à lancea, vel lapide vulneratus eſt: ſed non ipſe à clypeo: clypeus aūt à lancea: ſed cum ea ipſe quoque. Hoc.n. illud, Simul declarat. Sicut enim humidum, ſuccis ſuſceptis, fit ipſum ſenſile, ꝙ ſuccum in ſeipſo ſuſcipiat: non itaque per ipſum ſuccum ſentimus: ſed cum ipſo ab humido patimur. Sic & tangibilium, q per eo, quæ intercedunt, ſunt ſenſus, fiunt ipſis patientibus ſimiliter ac ſenſorium. Nō ſic autem & viſus colores appræhendit, ꝙ colores aer, ſed per eum intermedium. (Sed differt tangibile à viſibilibus & ſonatiuis) Qm̄ oſtendebat ſententia, quæ carnē vult eſſe ſenſorium (reſellitur aūt, ꝙ in tactu non ſeruetur ſimilitudo ad alios ſenſus) eſſe in tactu quoque, qđ intercedit, ſicut & in aliis, & non citra medium carnem ad tangibilia accedit: In idipſum quod dixerat rurſus incidit, ꝙ non amplius ſeruetur tactus proprietas, & ſignificatio. Non.n. ſe mutuo tangunt, ꝗ per aliquid, qđ intercedit, arcentur. Ea itaq; ratione & tactus appellatus eſt, ꝙ alij quidem non citra medium à ſenſilibus afficiuntur: ſed à ſenſilibus quidem id quod intercedit: ab eo aūt ſenſus. Tactus autem ab ipſis tangibilibus citra medium afficitur. Hoc autem quod contra opponitur veluti diſſoluens, hæc ſubiunxit, ꝙ etſi eſt, quod intercedit, in tactu quoq; vt in aliis, non tamen propterea pereunt, quæ ſunt tactiuæ facultatis propria. Afficitur.n. ſenſus non ab eo, quod intercedit, vt alij: ſed ab ipſis ſenſilibus cū eo, quod intercedit. Quare & ſimilitudo, quæ eſt ad alia ſenſilia, ſeruatur in tactu quoque, vt ſit in eo quoq;, quod intercedit: & quod tactus eſt propriū, non perit. Ipſum.n. quod intercedit, prædictum qualitate redditur, & fit materia calidi, vel frigidi, vel ſicci, vel humidi & cum ipſo ſenſorium, quod non fiebat in aliis; ſenſilium.n. operationes ſolū ſuſcipiebant ſenſus. Sciendum autem ꝙ neq; tactiuum ſenſorium ab omni ſenſu qualitatem ſuſcipit. Neque.n. quando graue & leue appræhendit, lentum & friabile, aſperum & lene, talis fit caro: ſed ſolum cognitiue eius ſpecies ſuſcipit. Qm̄ autem, vt ſæpe dictum eſt, omne corpus ex contemperatura humidi, & ſicci, calidi, & frigidi conſtat: propterea & quādo ab eis efficitur, vt ſenſus quidem ea appræhendit. Et eſt quidē hinc colligere, ꝙ hæ ſolæ ſunt duæ oppoſitiones, ex quibus conſtat omne corpus naturale, & ſolæ qualitatem tribuunt iis, quæ ab illis afficiuntur, ſenſoriis, & in eis ſubſtantialiter inſunt. Grauitas autem & leuitas etſi omne corpus cōſequantur. (omne.n. corpus quod generari poteſt. eſt vel graue, vel leue) tamen qn̄ in tactū agunt, non mutant carnem in ſuam proprietatē, ſicut caliditas, & humiditas, & frigiditas, & ſiccitas.

Omnino autem videtur caro, & lingua, vt aer, & aqua ad viſum, & auditum, & odoratum ſe habent: ſic ſe habere ad ſenſorium, vt eorum vnumquodq;. Cum ipſum autē tangitur ſenſorium, neque hic, neq; illic fit ſenſus. Vt ſi quis corpus hoc, verbi gratia, album, ſuper oculi extremum poſuerit, certe vel manifeſtum eſt, quòd id, quod eſt intus, eſt tangibilis ſenſorium: ſic.n. contingat, ſicut & in alijs. Impoſita enim ſuper ſenſorium nō ſentit: impoſita autē ſuper carnem ſentit. Quare, quod inter tactiuum intercedit, caro eſt. Tex. 116.

Poſtquam dubitauit, nunquid in tactu, & guſtu eſt aliquid, quòd inter carnem, & tāgibilia intercedit, ſicut & in aliis ſenſibus, vt ex eo in tactu quoq;, eadem proportione ſeruata, ſit caro ſenſorium: hic rurſus contra argumentatur, ꝙ non eſt ſenſorium, neq; lingua, neque caro. Hoc autem confirmat vt iam dixi, ex conuenientiā, & proportione, quæ eſt ad alia ſenſilia. Sic autē format ſyllogiſmum in ſecunda figura. Super ſenſoria impoſita ſenſilia non faciunt ſenſum. Super linguam aūt & carnem impoſita faciunt ſenſum. Non eſt ergo caro, & lingua ſenſorium. Atqui albo corpore ſuper oculum impoſitu, omnino neceſſe eſt eſſe aliquid, quod intercedit, ſicut erat & in tactu. Sed tamen non appræhendit, eo ꝙ certa quātitate prædito opus eſt eo, quod intercedit. Si ergo oportet eandē proportionem i omnibus ſenſibus ſeruare: In aliis autē, ſuper ſenſoria poſitis ſenſibus, non fit eorum appræhenſio: fit autem poſitis ſuper carnē tangibilibus, videtur non eſſe ſenſorium tactus, & guſtus: ſicut in aliis oculus, auris & naris. Eſt.n. auditiuæ quidem facultatis ſenſorium mēbrana: Odoratiuæ, mámillæ formā præ ſe ferens cerebri proceſſus; qui græce ἀκροφύσιον. Neceſſe eſt ergo intra carnem eſſe guſtatiuū, & tactiuū ſenſorium. Spiritus.n. cōe omnium ſenſorium. Eſt enim communis in eo ſenſus. Hucuſque ergo Ariſt. argumentatio in vtranq; partem proceſsit. Vt autem iam dixi, tota eius ſententia eſt ex prædictis excerpta, dicet quiſpiam, ꝙ, & id, quod intercedit, & ſenſorium vult eſſe carnem, propter prædictas rationes. Non neceſſe eſt autem omnino eandem proportionem in omnibus ſenſibus ſeruare. Nam ſi caro eſt id, quod intercedit, oporteret proportionem ſeruari in omnibus ſenſibus: & ſicut in aliis, id quod intercedit, per qđ ſenſus eſt, non ſentit: ſic oporteret nec carnem quidē ſentire, ſi per eam intermediam fit tactus. Non eſt ergo neceſſe eandam proportionem in omnibus ſeruare.

Tangibilia ergo ſunt differentiæ corporis, quatenus corpus: Dico autem differentias, quæ elementa definiunt, calidum, frigidum, humidum, ſiccum: De quibus prius diximus, vbi de elementis egimus. Senſorium autem eorum tactiuum, in quo, qui tactus dicitur, primo ineſt: pars quæ potentia talis eſt, qualia ſunt tangibilia actu. Tex. 117.

Poſtq̄ dubitauit de tactu, orationē reſumit, & quærit quænam ſint tangibilia: & eorum ſpecies enumerat,

ſicut in

ſicut in aliis fecit. Dicit ergo, ꝙ tangibilia ſunt differẽtiæ corporis, quatenus corpus: differentiæ. ſ. conſtitutiuæ. Queſiuit autem & in lib. de Generatione & Corru. (ita. n. librum vocat qui tractat de elementis) quænam ſint cõiter omnium corporum cõſtitutiuæ qualitates. & dixit, ꝙ neq; colores, neq; ſucci, neq; quicquã eiuſmodi: eo ꝙ maxime cõia principia quærimus. Hæc autem non ad omnia pertingunt. Sunt. n. non colorata corpora, vt aer, & ipſe ſuccus, & ſic alia plura. Secũdum medicos autem & aqua. maxime autem cõia corporum principia, tactiuæ qualitates: eo ꝙ oẽ corpus eſt protinus quoq; tangibile. Sed tangibilium pluribus enumeratis oppoſitionibus, omnes reduxit ſub oppoſitionem calidi, & frigidi: humidi, & ſicci: & oſtendit ea eſſe maxime cõia corporum principia, ſm quæ formam elementa quoq; accipiunt. Merito autem addidit & illud. Quatenus corpus. Non. n. quatenus ſunt corpora, colorata ſunt. Si. n. ita eſſet, oẽ corpus ſtatim quoq; oporteret has habere qualitates. Nunc autem non ita eſt. Calidi autem, & frigidi, & ſicci, & humidi oppoſitio in oĩa corpora peruadit. Omne. n. corpus ſtatim eſt vel ſiccum, vel humidum, vel calidum, vel frigidum. Recte itaq; dictum eſt has ſolas qualitatum oppoſitiones eſſe conſtitutiuas corporum differentias. Quid igitur, nunquid & graue & leue in oĩbus corporibus conſideratur? in corporibus autem nunc dico, quæ ſunt. ſ. generabilia. Sed dico, ꝙ maxime quidem graue & leue ſunt tangibiles qualitates, & ad prædictas reducuntur: vt in lib. de Generatione oſtendit: Deinde omne corpus, quod eſt in propria vniuerſitate, ſeu, vt ita dicam, toutate, neq; eſt graue, neq; leue. Graue autem vel leue tũc fit, quando à propria vniuerſitate receſsit. Quoniam ergo nihil eſt ſemper in eo, quod eſt præter naturã: quando ignis pręter naturam inferius fuerit, feſtinat ad eum occupandum locum, qui eſt ſecundum naturam: & propterea ſurſum mouetur. Quod autem ſurſum mouetur, leue dicimus. Similiter & gleba, ſi præter naturam ſuperius fuerit feſtinans ad proprium locum, deorſum mouetur. Quod autem deorſum mouetur, graue dicimus. Si autem corpora, quæ ſunt in loco, qui eſt ſecundum naturam, neque ſurſum, neque deorſum mouentur: neque grauia fuerint, neque leuia. Et alioqui caliditas & frigiditas, ſiccitas, & humiditas, ſunt actiuæ, & paſsiuæ differentiæ. Leuitas autem, & grauitas non ita. Illis autem opus eſt ad elementorum generationem, & conſtitutionem.

Tex.118. *Sentire enim eſt aliquid pati. Quare, quod facit quale ipſum actu, tale illud facit potentia exiſtens.*

Poſtquam dixit tactiuum potentia eſſe, quod tãgibile, hoc ipſum confirmat. Quatenus. n. inquit, ſentire eſt aliquid pati, vt dictum eſt: à nobis aũt poſitum erat, ꝙ id, quod patitur, partim quidem idem eſt, ꝙ id, q̃d agit: partim autem non eſt idem: potentia quidem idẽ: actu autem non idem: patiens. n. non idem, paſſum autem idem: Si autem patiens à ſenſili fit ei ſimile: potentia ergo erat, priuſquam pateretur, quod ſenſile.

Quare, quod eſt ſimiliter calidum, vel frigidũ, & durum, & molle, non ſentimus, ſed exceſſus. Vtpote quòd ſit ſenſus, quædam veluti medietas eius quæ in ſenſitiuis eſt, contrarietatis: & propterea iudicat ſenſilia. Medium. n. eſt quod iudi-
Tex.119. *cat: fit. n. ad vtrunq; eorum alterum extremorum. Et oportet ſicut quod eſt ſenſurum album, & nigrum, neutrum eſſe actu, ſed vtrunque potentia: ſic & in alijs, & in tactu, nec frigidum, nec calidum.*

Qñquidem. n. ſenſorium corpus: oẽ autem corpus tangibile: tactiuum autem à tangibili patiens, fit ei actu ſimile: nihil autem patitur à ſimili: neq;. n. quicquam ſentit ſimiliter temperatum tangibile. Quare ſi ſimilia nõ appræhendit, exceſſuum & defectum fuerit appræhenſio: Vtpote ꝙ ſit ſenſus medietas quædam eius, quæ in ſenſitiuis eſt contrarietatis, & ꝓpterea iudicat ſenſilia. Senſum nunc ſenſorium dicit. Medietatem aũt ſenſum ſiue tactum: de eo. n. nunc agitur: vel etiam de oĩ. Oẽs. n. ſunt in medio contrarietatis, cuius eſt vnuſquiſq; iudex. Sic. n. eſt in medio vtriuſq; contrariorum rõnem ſuſcipere. Non. n. ſimpliciter, quod eſt in neutra cõtrarietatum, in medio eſſe proprie oportebat. Quod eſt. n. coloris expers, quõ dicatur eſſe nigri & albi medium? Niſi, vt dixi, quatenus poteſt vtriuſq; contrariorum rationem ſuſcipere. Similiter autem, & quod eſt ſoni expers, & quod ſucco, & odore caret. Non. n. ſicut in tactu neceſſe eſt ſenſorium ita eſſe tẽperatum, vt ſit medium inter contrarietates tangibilium: ſic & in aliis ſenſoriis, ꝙ in medietate contrarietatis qualitatẽ habeant, ſunt eorum ſenſitiua. Non. n. corporibus naturalibus ſm illas qualitates eſt eſſe, ſed ſm tangibiles. Itaq; reuera quidem tactus eſt medietas. Habet. n. intercedentem aliq̃ extremorum qualitatẽ. Quæ vero non in mixtione extremorũ, ſed in abſentia, eorum quonãmodo media fuerint, niſi ſm prædictam rõnem, ꝙ poſsint extremorum rõnem ſuſcipere? Fit. n. ad vtrũq; eorum alterum extremorum. Qũo medium exceſſus iudicet oñdit. Q̃d eſt. n. in medietate aliquorũ, ad vtrũq; extremorum eſt quodãmodo alterum. Ad id. n. ꝙ eius propriã qualitatem ſuperat, frigidum: ad id aũt, ꝙ ſuperat frigiditatẽ, calidum. Sic autem erit potentia ſimile cõtrariis, & non actu. Et patitur ab ipſis, non vt à ſimilibus, ſed à diſsimilibus. A calidiore. n. vt frigidum. A frigidiore, vt calidum. Hoc autem proprie fuerit de tactu dictum.

Præterea autem ſicut eius, quod eſt viſibile, & quod inuiſibile, eſt quodammodo viſus. Similiter autem, & reliqui Tex.120.
oppoſitorum: Sic & tactu eius quod tangibile, & eius quod non tangibile. Non tangibile autem eſt, quod & paruam omnino habet differentiam tangibilium: quale paſſus eſt aer: & tangibilium exceſſus, vt quæ poſſunt corrumpere. De vnoquoque ergo ſenſu typice dictum eſt.

Quemadmodum dixi & in aliis ſenſibus, ꝙ iudicant non ſolũ propria ſenſilia, ſed & priuationes: ſic & tactũ dicit iudicare non ſolũ tangibilia, ſed & non tangibilia. Sed in illis quidẽ erat ꝓprie priuatio, vt in viſu tenebrę: & in auditu ſilentium, & in odoratu, & guſtu, q̃d odorem, & quod ſuccum non habet: In tãgibilibus autem non eſt omnino corpus non tangibile: qm̃, vt dictum eſt, tactiuæ qualitates ſunt conſtitutiuæ corporum. Sed non tangibilia dicit eſſe, vel quæ poſſunt per exceſſum corrũpere, vel quæ ſunt ſenſim tangibilia. Eiuſmodi autem fuerint, quæ non multum diſtant à ſenſoriis ſm tactiuas qualitates: ſed fere ſunt ſimilia: & ea ſunt ratione ſenſim tangibilia, eo ꝙ ſimile à ſimili pati non poſſit. Tale autem eſt aer: & ideo eius exceſſus ſentimus: Dico autem qñ frigefactus fuerit, vel quando calefactus. Excedit enim deinceps ſimilitudinem, quæ eſt ad ſenſoria: Et deinceps vt contrarium à contrario petit. Quando autem eſt in cõmoderatione, fere ne ſentimus quidem eam, quæ eſt in ipſo, qualitatem. Poteſt autem hic ἀνάπτον, ideſt non tangibile, audiri, vel quod natura non eſt aptum vt ſubiiciatur tactui, velut color, & ſonus; vel quod eſt exile: vel quod nociuum.

Tex.121. *In vniuerſum aũt de oĩ ſenſu hoc accipere oportet: quòd ſenſus quidem eſt, quod eſt ſuſceptiuum formarum ſenſilium ſine materia. Vt cera quidem anuli ſine ferro, & auro ſignũ ſuſcipit. Accipit autem aureum, vel æreum ſignum, ſed non quatenus æs, vel aurum, Similiter & ſenſus vniuſcuiuſque, patitur ab eo, quod habet colorem, vel ſuccum, vel ſonum: Sed non quatenus vnumquodque illorum dicitur: ſed quatenus tale, & ſecundum rationem.*

Poſtquã ſeorſum dixit de vnoquoq; ſenſu, & propriis vniuſcuiuſq; ſenſilibus: vult nunc de oĩbus cõiter dicere: & de iis definire, de quibus obſcure dixit, cũ de vnoquoque ageret. Vt in vnoquoq; dixit, ſenſum, qui eſt potentia quod ſenſile, ab eo in actum duci, & eſſe id, quod illud. Quo ergo ſenſus à ſenſilibus patiť, & eis aſsimilatur nunc dicit. Sic enim, inquit, fit id quod ſenſile, non albus factus vel dulcis: ſed ſenſilis formã ſine materia ſuſcipiens, i. puras eorum rationes cognitiue impreſſas & inſculptas habens. Nihil. n. vt ſemel dicã, ab aliquo patiens, agentis materiam ſuſcipit, ſed formam, quæ in ipſo eſt: ſicut & cera id, quod in auro eſt, ſignaculum, nõ aurum. Non. n. quatenus eſt argenteũ, vel aureum, ſigillum ei aſsimilatur: ſed quatenus talem formam habet. Si. n. quatenus aureum, vel argenteum ſigillum, cera ei aſsimilaretur: generatio eſſet, & corruptio: Generatio quidem auri, vel argenti: ceræ aũt corruptio. Sic ergo ſuſcipit quoq; ſenſus eam, quæ in melle eſt, dulcedinis formã, non quatenus eſt mel, ſed quatenus habet talẽ formam dulcedinis. Differunt autem, quæ ſentiunt, ab iis, quæ ſimpliciter patiuntur: non aũt ſentiunt: ꝙ ea quidem quæ ſentiunt, ſic id ſuſcipiunt, ꝙ cognoſcant, & iudicẽt eam, quæ in ipſis fit, formã, cum altera patiantur quidem, ſed non cognoſcant: Cuiuſmodi ſunt ſpecula & effigies, quæ differũt à ſenſibus, ꝙ nõ poſsint iudicare affectum, qui in ipſis fuerit. Differũt autem hæc ipſa, & reliqua à ſenſibus. (nam patiuntur naturalia corpora: patiuntur. n. à caliditate, & frigiditate, albedine, & ſimilibus) ꝙ hæc quidem ab agentibus, ſecundum vtrũq; ſimul agentibus, ſic patiuntur. Ignis. n. non ſm formam tm̃ agit in aerem, & ipſum calefacit, ſed ſm vtrũq; ſimul. Tanquam corpus. n. agit in ipſum. Eſt aũt apertum ſignum in bono & malo odore. Cum ſubiecto. n. agit in aerem, & veſtes bonus odor, immixta quadam in eis ſubſtantia, quæ exiſtit ex bene olente corpore. Similiter & veſtes, quæ colorantur, patiuntur. Atque etiam ſucci agunt in corpora. Aliter. n. ab aquis dulcibus afficiuntur eorum, quæ lauantur, corpora: & aliter à ſalſis, ſubſtãtia quadam vna cum ſucco immixta. Ac domorum quidem ædificatores, lapides, quos firmos, & validos eſſe volunt, dulcibus aquis diu præmadefactos, ſic ad ædificationem aſſumunt. Cernitur aũt maris ſalſugo rupes, & petras excedens. Inanimata ergo, & oẽ, vt ſemel dicã, corpus, quatenus eſt corpus, à ſenſilibus qualitatibus patitur: & agente ſm vtrunq; ſimul patiente. Senſus aũt neq; ab vtroq; ſimul patitur: ſed à ſola forma: ſicut & cera à ſigillo: nec ipſe, ſm vtrũque ſimul agente, & patiente ſm vtrunq; ſimul, patitur. Neq;. n. coloratur ſenſorium, vel fit bene olens, niſi ſecundum ſolam formam: Dico autem ipſam ſenſitiuam facultatem. Nam & corpus à caliditate patitur: patitur autem & tactiuus ſenſus, ſed non eodem modo. Sed ſenſus quidem à ſola calidi forma cognitiue patitur: ſenſorium vero, caro, vt materia ſecundum vtrunque ſimul, ipſa ſubiectum caliditati effecta, & à calefaciente toto, vt toto, affecta. Et non eſt certe mirandum, ſi à ſenſilibus quidem aliter patitur ſenſus: aliter vero ſenſorium, & omnino corpus, aliud eſt enim eis eſſe colores, vel ſuccos: vel ſonos, vel frigida, vel calida: & aliud ſenſilia. Quare color quidem eſt, & ſucci, & ſoni, & reliqua, etiam ſi non ſit ſenſus: ſenſilia autem nõ ſunt, niſi ſit ſenſus, qui ea apprælıendit. In ſenſus ergo agunt, vt ſenſilia, in corpora autem non itidem, vt ſenſilia: ſed vt colores, vel ſucci. Et ſecundum vnãquãq; formam habet & ſubſtantiam, & totum in totum agit, & patiens totum à toto patitur.

Senſorium autem primũ eſt, in quo talis facultas, eſt quidem certe idẽ: eſſe autem alterũ. Magnitudo. n. quædam fuerit id quod ſentit, non aũt eo quòd ſit ſenſitiuum. Neq; ſenſus eſt magnitudo, ſed ratio quædam, & facultas illius. Tex.122.

Poſtquam dixit de ſenſu, dicit & de ſenſorio. Primũ autem dixit ſenſorium, in quo ſenſitiua facultas, qui eſt irrationali animæ ſubiectum, ſpiritum. In eo. n. primo ſenſus habet ſuum eſſe. Nam ſenſoria quidem, & oculi, & aures, & nares: ſed non prima. Non eſt. n. in iis ſenſitiua facultas: ſed per ea affectus ad illum tranſmittitur. Eſt ergo idem: eſſe autem alterum. Senſus, inquit, ideſt ſenſitiua facultas, & ſenſorium, in quo primo facultas collocatur, ſunt eadem numero. Non eſt. n. ipſe per ſe ſenſus ſine ſubiecto, hoc eſt ſpiritu, qui eſt primum ſenſorium. Vnum ergo hæc ſubiecto. vt vnum hominem dicimus, & vnam nauem, materiam cum propria forma, totum compoſitum vnum dicentes. Atqui ſubiecta certe duo ſunt. Aliud enim ſenſus & aliud, quod eſt ei ſubiectum. Ille enim eſt incorporeus, & expers magnitudinis. Quod eſt autem ei ſubiectum, corpus & magnitudo. Et ſenſitiuum dicitur, non quatenus habet magnitudinem, ſed quatenus habet ſenſum.

Ex his autem apertum eſt: & quam ob cauſam ſenſilium exceſſus ſenſoria corrumpunt. Si enim ſenſorio fuerit validior motus, ſoluitur ratio. Id autem erat ſenſus, ſicut & concentus, & tonus, valde pulſatis fidibus. Tex.123.

Cum oſtendiſſet ſenſoria, quatenus ſenſoria, in aliqua eſſe ratione & commoderatione, quatenus quidẽ habent ſenſitiuam facultatem, quæ eſt eorum ratio & forma, per quæ ipſum habet ſenſorium ſuum eſſe: ex iis claram eſſe dicit cauſam, cur ſenſilium exceſſus corrũpant ſenſoria. ſi. n. quatenus ſunt ſenſoria, in quadam commoderatione ſunt, & mediocritate, vt iam dixit: Taliter. n. contemperatum ſenſorium fit aptum ad ſenſus ſuſceptionem. Præterea ſenſoriis à ſenſilibus motis, ſic fit ſenſilium ſenſus: merito ergo & immoderatus ſenſoriorum à ſenſilibus motus commoderationem corrumpit. Corrupta autem commoderatione, fiunt inepta, nec ſatis accommodata ad continendam ſenſitiuam facultatem. Duos. n. affectus patitur ſenſorium: vnum quidem vt ſimpliciter corpus: aliud vero ſenſorium. Vt corpus ergo, à corpore patitur: vt ſenſorium autem, à ſenſilium operatione. ſicut oculus, vt ſenſoriũ quidem, patitur, cõgregatus, vel diſgregatus à colorum operatione: vt corpus autem patitur ab igne, verbi gratia calefaciente. Et auris ſimiliter, vt ſenſorium quidem, à ſonis patitur: vt corpus autem, à vehementi aeris motu. Non eſt enim idem ſonus & aeris motus. Non tamen ſine aeris motu ſonus. In magnis ergo ſonis magno facto ſono, compreſsione & conſtipatione lædit motus auditiuum ſenſorium, vt corpus. Quomodo autem à violentiore ictu ſoluitur ſenſoriorum ratio à ſenſilibus, oſtendit collatione eorum, quæ ad harmoniam compoſita & concinnata ſunt.

ta ſunt. Nam in his, qui eſt in fidibus concentus, quæ eſt mediocritas & forma quædam talis chordarum appoſitionis ex qualitate quadam prædita intentione & remiſsione, ſoluitur & corrumpitur, etiam ſi chordæ non corrumpuntur. ſimiliter etſi chordæ vehementius pulſentur. Exceſſus.n.ea corrumpunt, quæ in commoderatione & mediocritate eſſe habent. Rationem autem non Harmoniam compoſitorum dico: ſic.n.animam diceret Harmoniam. Hoc autem in primo libro ſuſtulit: ſed formam dicit, quæ accedit tali cõpoſitioni & commoderationi: qua ſoluta, forma quoq; neceſſario corrumpitur. Differt autem fidium Harmonia, & ſenſitiua facultas in ſenſoriorum commoderatione, ꝙ harmonia quidem ſit ipſa commoderatio, quæ ab exceſſu, & intentione chordarum ſoluitur: ſenſus autem, ea, quę in tali eſt commoderatione, facultas: illius.n.eſt aliquid, & illa, eſt enim huius forma.

Tex.124. *Et quam nam ob cauſam plantæ non ſentiunt, cum aliquam animalem partem habeant, & à tangibilibus aliquid patiantur. nam & refrigerantur, & caleſiunt. Cauſa enim eſt, quòd medietatem non habeant neque euiſmodi principium, quod poſſit ſuſcipere formas ſenſilium: ſed patiuntur cum materia.*

Poſtquam dixit, ꝙ ex iis, quæ dicta ſunt de ſenſu & ſenſoriis, ſit manifeſta cauſa, cur exceſſus corrũpant ſenſoria, ꝙ ſint in mediocritate, mediocritates aũt ab exceſsibus corrũpuntur, ex his ipſis dicit eſſe apertum, & quam nã ob cãm plantæ non ſentiunt, cũ aliquam partem aĩalem habeant, aluntur itaq; & augentur, & ſibi ſimilia generant, & à tangibilibus aliquid patiuntur, nã & refrigerantur & caleſiunt. Huius aũt cauſa eſt, ꝙ non habeant ipſa partem, quæ eſt in mediocritate tangibilium, & præterea facultatem & principium in ea ſuſceptiuum formarum, quæ ſunt in ſenſilibus, ſine materia. Neq;.n.quocunq; aĩatum erat ſentiẽs, ſed quod talem habebat facultatem. Medietatem aũt dicit ſenſoria, vel ꝙ ſenſilium medietatẽ appræhendunt & ab exceſſu & defectu læduntur: vel medietatem, ꝙ ſint in medio ſenſilium, & ſenſuum. ſed patiunt̃ cum materia.i.etiam ſi à ſenſilibus patiuntur, non ſic patiuntur, vt ſenſitiua ſm formam patientia, & non ſm materiam, ſed patiuntur cum materia hoc eſt, materialiter & corporaliter. Quæ eſt.n.eis ſubiecta materia à ſenſibilibus patiens, in ſeipſam recipit ſenſilium affectus, ipſorum effecta materia, & tanq̃ materia, ipſa in ſeipſam ſuſcipiens, erat veluti inanimata. Illud.n.cum materia, ſignificat, ꝙ ipſa, vt materia, patiuntur. Patitur aũt vt materia, quod formam affectus accipit, quem patit̃. Nonnulli ergo ſic acceperunt illud, pati cũ materia, pro eo, quod eſt, ſm propriã materiam pati, quæ conuertitur, & mutatur: Quid autẽ pati cum materia ſenſilis materiæ dicit, ꝙ ſenſus quidẽ, vt iam ante diximus, patiuntur ſolum à formis ſenſilibus, viſus quidem à colore, non autẽ à ceruſſa vel lana, vel quodcũq; fuerit colori ſubiectũ, ſimiliter & in alijs. Inanimata aũt à ſenſilibus patientia, non ab ipſis ſolum formis patiunt̃, ſed ab vtroq; ſimul. Quod.n.hoc admixtum ſit, verbi gratia, aquæ, ſic fit dulce. ſimiliter vapor, ſi veſti inſideat, eam bene olentem reddit. ſimiliter & colores agunt in corpora, vt ea, quæ tinguntur. Cum propria.n.materia veſtibus immiſcentur. ſic & ſonus, qui lignum rumpit, ſubiecti aeris ꝓtruſione hoc facit. Vr̃ aũt calido, & frigido ſolum hoc non euenire. ſola.n. caliditas appoſito igne alterat ſubiecta, vt aerem. & in frigiditate ſimiliter. Appoſita.n.glacies frigefacit, non immixta eius ſubſtantiã frigefacto, ſed qualitate tantũ alterans. Id autem propterea, ꝙ hæ ſolæ qualitates generationis, & corruptionis effectiuam cauſam habent. Generatio autem, & corruptio ſubiectę ſubſtantiæ mutatione ex ſua natura fit.

Dubitauerit autem quiſpiam, an ab odore patiatur aliquid quod odorari non poteſt: vel à colore, quod non poteſt videre. Similiter autem & in alijs. Tex.125.

Poſtquam dixit, ꝙ inanimata, licet ſenſum non habentia, à tangibilibus patiuntur qualitatibus: patiuntur autem corporaliter, & materialiter: merito poſtea quærit, an fieri poſsit, vt & ab alijs qualitatibus quid patiatur ea, quæ ſenſu carent.

Si autem odorabile ſit odor: ſi quid facit odoratui, quatenus odor facit. Quare eorum, quæ olfieri non poſſunt, fieri non poteſt, vt quidquam ab odore patiatur. Eadem autem ratio in alijs: neque eorum, quæ poſſunt, niſi quatenus vnumquodque ſenſitiuum.

Hinc dubitationem ſoluit: & oſtẽdit ꝙ nihil eorum, quæ ſenſum habent, patitur à ſenſilibus, ſi.n.odorabile, inquit, non eſt aliud, quam odor: & guſtabile nihil eſt aliud, quam ſuccus: ſi quid enim guſtum facit, ſuccus eſt: & ſi quid olfactum, odor: ſimiliter & in alijs: odor autem nulli eſt alij, q̃ odoratui: ad eum.n.& eſt & dicitur: ſimiliter autem & guſtabile ad guſtum & viſibile ad viſum, & in reliquis ſimiliter: à ſenſilibus qualitatibus, vt ſenſilibus nihil pati poſsit eorum, quæ ſenſum non habent. Neque eorum, quæ poſſunt, niſi quatenus vnumquodque ſenſitiuum, & ipſa, inquit, quæ à ſenſilibus pati poſſunt, nõ ſecundum aliquid aliud ab eis patiuntur, quam quatenus ſunt ſenſitiua. Vt oculus alio quoque modo eſt paſsiuus: ſed à viſibili non aliter patiatur, quam quatenus eſt viſiuus. Quare ſi affectus, qui fit à ſenſilibus qualitatibus non ſecundum aliud fit ab ipſis, quam quatenus ſenſitiua ſunt ea, quæ patiuntur: quod non eſt, itaque ſenſitiuum non patietur ab ipſis. Poteſt autem & ſic hoc dictum intelligi, quòd ne ea quidem quæ à ſenſilibus aliquid patiuntur, ab eis ſecundum aliquid aliud patiuntur, quam ſecundum illud, ſecundum quod eſt ſenſitiuum. Vt oculus à ſenſili quidem pati poteſt, ſed non ab alio ſenſili, quam ſecundum id, à quo pati ſua natura aptus eſt. Non enim pati poſsit oculus ab audibili, ſed tantum à viſibili, neque auris ab odorabili, ſed ab audibili tantum. Multo magis quæ à ſenſilibus nihil pati ſua natura apta ſunt, ab ipſis quicquam pati non poſſunt.

Simul autem ſic quoque manifeſtum eſt. Neque enim lux, & tenebræ, neque ſonus, neque odor quidquam faciunt corporibus, ſed ea, in quibus ſunt, vt aer, qui eſt cum tonitru, lignum diuidit. Tex.126.

Non ſolum, inquit, hoc eſt ex conſequenti apertum, ꝙ nihil eorum quæ ſenſum non habent, patitur à ſenſilibus, quatenus ſenſilia: ſenſus enim ad ſenſile, & ſenſile ad ſenſum, ſed & ex ipſa operatione hoc apertum eſt. Neque enim inquit, lux, & tenebræ.i.viſibile, per quod ſenſilia videmus, quatenus ſunt viſibilia, quicquam agit in corpus, quod non habet viſum. Neque enim appræhendit ipſum, vt viſibile, id, quod viſum non habet, ſed neque audibile quicquam agit quatenus talia ſunt in ea, quæ neque auditiua ſunt, neque olfactiua. Deinde quoniam videntur quædam corpora eorum, quæ non ſunt ſenſitiua, pati à ſonis: à tonitru enim quædam diuiduntur corpora, vt ligna & lapides

& eiuſmodi : patiuntur autem & ab illuminato aere ab ipſo calefacta: ab odoribus quoq; bene olens fit aer: ad hoc dicit, ꝙ non à tonitru, quatenus eſt audibile, patiuntur, quæ ab eo rūpuntur corpora, ſed ab aere ſonante violenter moto percuſſa diuiduntur, quatenus percutiuntur, non à ſono, quatenus ſonus eſt & audibilis. Hoc.n.ſignificat, dum dicit, ſed ea, in quibus ſunt.i.à ſubiectis ſono: eius autem ſubiectum eſt aer, ab eo patiuntur, quæ à tonitru diuiduntur. Similiter ſe habet & in aliis. Calefiunt.n.inanimata ab illuminato aere, non quatenus eſt illuminatus, neq; à lumine, ſed ab ipſo aere, quatenus eſt calidus, ab ipſo diſgregata. Patiuntur autem ab odoribus & aer & reliqua, non quatenus odorabilia odores, ſed ſecundum id, quod eſt ipſis ſubiectum, vna cum ipſorum vaporum ſubſtantia commixta, in quibus ſunt odores, vt in muſſo.

Sed tangibilia, & ſucci agunt. Sin minus, à quonam patiantur inanimata, & alterentur?

Poſtquam dicit, non pati, quæ ſenſum non habent, à ſenſilibus, idq́; oſtendit in colore & ſono & odore: Hic dicit, ꝙ etſi alia ſenſilia in ea, quæ non ſunt ſenſu prædita, non agunt, tangibilia quidē certe & guſtabilia agunt. Calefiunt enim corpora, & frigefiunt, exiccantur, & humectantur à tangibilibus qualitatibus omnia corpora, ſed non quatenus ſunt ſenſitiua, ſed quatenus corpora ſimpliciter. Si enim, inquit, non patiantur à tangibilibus & guſtabilibus qualitatibus, à quonam patiantur? Eo ergo res deducetur, vt ſint impaſsibilia, & inalterabilia: quod eſt abſurdum. Si enim neque ab aliis patiuntur, neque à tangibilibus & guſtabilibus, non habebunt aliquid aliud, à quo patientur. Erunt ergo impaſsibilia omnino.

Tex.127. *Nunquid ergo & illa agent? An non omne corpus paſſiuum ab odore, & ſono. & quæ patiuntur, indefinita, et non manent, vt aer: olet enim, vt quid paſſus.*

Poſtquam dixit, ꝙ à tangibilibus qualitatibus patiuntur corpora, & à guſtabilibus, quærit an & ab aliis ſenſilibus patiuntur corpora, non autem ſenſitiue, ſicut neq; à tangibilibus, & guſtabilibus, & dicit quod nō omnia ſunt paſsiua ab odore vel ſono corpora, pro eo quod eſt, paſsibilia. Quare non omnia patiuntur. Sed ſunt, quæ ſub eis ſunt, ſicut, quæ ſub tangibilibus. Neq; .n. omne corpus ab eis pati poteſt, ſed ſunt, quæ ab eis patiuntur, humida, vt aer & aqua. Talia.n.ſunt, quæ à coloribus & ſonis, & odoribus patiūtur, & mouentur. Non videntur autem, inquit, pati, ꝙ cum ſint indefinita & humida, affectus ſoni vel odoris, vel coloris non ſeruant. Eſt enim indefinitorum propriū & in ſeipſis non manere, ꝙ propriam figuram non habeant, & ꝙ facile conuertibilem, à coloribus ergo & ſonis humida & indefinita patiuntur; ab odore autem non hæc ſolum, ſed & quædam ſolida paſſa fiunt bene olentia. Sed eſt aeris proprium & celeriter affici & affectum abiicere, & alioqui odoris ſubiectum, dico autem vapor, qū fuerit corporibus immixtus, ſicut ſucculentum humidum, quale eſt mel, cum ſit ſubtilis & qui facile differri, & exhalari poſsit, diſſoluitur & relinquit ea quibus erat, eo autē diſperſo & exhalato, vna quoq; odor perit. Quare etiam ſi id, quod odorem ſuſcepit, non ſit facile alterabile, vt veſtis, ſed tamen propter imbecillitatem vaporis non diu manet affectus. In hoc autem differt ab affectu, qui fit in ſenſu. Seruat enim ſenſus eum, qui fit, affectum: Neque enim formæ effluit cognitio. Poteſt autem & in omnibus ſenſilibus extendi oratio & indefinitum ſic audiri, vt ꝗ̄o diſcernat affectum, qui fit à ſenſilibus & in ſenſum & in corpora. Qui enim in corpora fit affectus, eſt indefinitus, vt qui neque ſimul & coaceruatim fiat, neque diu maneat. Quādiu.n.prope calidum corpus eſt, tādiu caleſcit. Senſus autem cum primum ſe ad ſenſile applicauerit, quam habuit cognitionem & affectum eundem ſemper retinet: vt neque intendi neque remitti poſsit. Ex quo enim tactiuus ſenſus calidū cognouerit, etiam ſi permanſerit, non amplius cognoſcet. Corpus autem non eundem affectum ſuſcipit à calido, ſed alias alium, ſecundum id, quod eſt magis & minus intenſum vel remiſſum. Nunquid autem hoc quoque illi ſignificat indefinitum?

Quid eſt ergo odorari, niſi aliquid pati? an odorari quidem ſentire eſt? aer autem paſſus fit celeriter ſenſilis.

Poſtquam oſtendit, ꝙ à ſenſilibus patiuntur quæ ſenſum non habent, à coloribus.n. quod eſt actu perſpicuū & à ſonis & odoribus aer, merito quærit, qm̄ ſenſitiua quoque ab eis patiuntur. in quo differunt ſenſitiua à nō ſenſitiuis, quæ patiuntur à ſenſilibus. Vtraque enim ab ipſis videntur ſimiliter pati. Hanc ergo diſſoluens dubitationem dicit, An odorari quidem ſentire, aer autem paſſus fit celeriter ſenſilis? Non eſt enim ſatis ad ſentiendum poſſe formam ſine materia ſuſcipere; ſed & animali facultate opus eſt, quæ non eſt in omnibus, quæ ſenſilium formas ſine materia ſuſcipiunt. Nō enim ſi quid ab aliquo patitur, iam & ſentit; Nā & aer & aqua, & ſpecula ſentirent, ſed & eiuſmodi facultate opus eſt, quæ poſsit iudicare affectus, qui fiunt à ſenſilibus, quæ non eſt in quolibet corpore, ſed in naturali inſtrumentario, vt oſtendit, & neq; in hoc vniuerſo, ſed in ea huius parte, quæ propter certa qualitate præditam commoderationem & bonam temperaturam hanc poſsit ſuſcipere facultatem. Quomodo ergo ſoluitur, ſenſilia eſſe ad ſenſus, & ſenſum ad ſenſilia, ſiquidem non ſolum, quæ ſunt ſenſu prædita, ſed & quæ non ſunt, patiuntur à ſenſilibus? Niſi ꝙ vnicuique ſenſilium non eſt idem eſſe hoc, & eſſe ſenſile. neque colori eſſe colorem idem eſt, & eſſe viſibile; ſed ſubſtantia quidem coloris alia, ſiquidem finis perſpicui, quatenus perſpicuum, viſibile autem, quando contingit. Quatenus enim eſt motiuum eius, quod eſt ſecundum actum perſpicuum, ſecundum hoc eſt viſibile. ſimiliter & in aliis. Vt ergo ſenſilia ea ſolum afficiunt, quæ ſunt ſenſu prædita. Vt autem hæc, quæ quandoque ſunt ſenſilia, fiunt alia quædam: Aliud eſt enim ſenſile & eſſe colorem & hoc nihil vetat, quominus ſint aliorum quoque effectiua. A bono enim odore, vt ſenſili quidem, nihil aliud patietur, quam olfactus, ab odore autem ſimpliciter & eo, quod bene olet, aer quoque patitur, qui eſt inanimatus. Similiter & in aliis. Vnumquodque enim inanimatum patitur à ſenſilibus, non vt ſentiens, ſed vt & ipſum factum ſenſile, quatenus ab eis patitur. ſecundum enim ſubſtantiam ipſam affectum ſuſtinet & mutatur. Inanimata enim à ſenſilium ſubſtantia, non quatenus ſunt ſenſilia, patientia fiunt quoque, & ipſa ſenſilia, ipſis aſsimilata. Animata autem ab ipſorum operatione patientia, fiunt ſecundum actum ſenſitiua.

FINIS SECVNDI LIBRI.

IOANNIS ALEXANDRINI PHILOPONI

In Tertium librum de Anima Commentarius.

Tex. 1. QVOD *autem non eſt alius ſenſus prȩter quinque, dico autem hos, viſum, auditum, odoratum, guſtum, tactū, ex his crediderit quiſpiam.*

POſtquam in præcedentibus in tractando de naturali, & irrationali laborauit, nunc de rationali quoque aĩa vult nobis verba facere, & eius ſubſtātiam quærere, & facultates, ipſarum quoq; facultatum differentias, & à ſeipſis, & nobilioribus facultatibus irrationalis animæ. Quærit.n. differentiam imaginationis, & opinionis à cogitatione, & cogitationis ab intellectu, ſiue mente. Qm̃.n. opinio, quæ eſt animæ rationalis facultas, ſocietatem & cõicationem videtur habere cum cõi ſenſu, & imaginatione: ꝓpterea quȩrit eorum differentiam. Præſentis ergo libri ſcopus, & inſtitutū manſit de anima rationali. Non.n. (vt quidam exiſtimant,) in præſenti libro eius inſtitutum eſt de irrationali anima diſſerere. Etſi.n. cõis ſenſus, & imaginationis meminit: non ꝙ eorum ſcopum ſibi propoſuiſſet, ſed vt rationalis, animæ facultatum ab irrationalis facultatibus drĩam adduceret, ideo meminit irrationalis animæ. Totius ergo libri ſcopus eſt de rõnali anima, & nequaquã de irrationali. Sed ad hoc dubitationem mouent, qui accuſatorio ſunt animo, & lubenter repræhendunt, dicentes: Oportebat ergo eum de ſola imaginatione, & cõi ſenſu diſſerere: non ita autem & de ſenſu. Nunc autem videmus, ꝙ librum incipiens ſtatim ſenſuum numerum dicit, quærens an ſint quinque ſenſus, vel plures. Non erat autem neceſſe hæc nunc quærere, ſi quidem precioſarum tm̃ irrationalis animæ facultatū mentionem facere inſtituiſſet: vt earum à minoribus rõnalis drĩam traderet. Pretioſæ.n. & nobiles ſecundarum ſubſtantiarum facultates, cõicationem, & ſimilitudinẽ habent cum vilibus & ignobilibus facultatibus primarum ſubarum, ſicut & nunc. Precioſæ.n. irrationalis facultates, vt cõis ſenſus, & imaginatio habent cõicationem ad opinionem: quæ eſt vilior, & ignobilior facultas oĩbus rõnalibus. Et hæc quidẽ eſt dubitatio. Ad quã dicemus, ꝙ ſi quinque ſenſuum meminit, non fruſtra hoc fecit: ſed ne quis exiſtimaret eſſe aliū ſenſum à particularibus, qui quinque ſenſuum ſenſilia iudicet. Niſi .n. nunc oſtendiſſet eſſe quinque ſolū ſenſus, & nõ plures: exiſtimaret fortaſſe quiſpiã non ſolū eſſe quinque, ſed & ſextum alium ſenſum particularem, qui iudicat ſimul viſibile, & audibile, & odorabile, nec cõi ſenſu ȣquam opus eſſe. Ne quis ergo hoc ſuſpicaretur, propterea nunc oſtendit quinque eſſe ſolum ſenſus, & nõ eſſe alium particularem, qui iudicat: ergo cõi ſenſu opus eſt. Quare etiam ſi ſenſuum numerum quȩrit, non propter ipſos ſenſus hoc facit, ſed propter cõem ſenſum. Cõis autem ſenſus, & imaginationis meminit, non propter ipſos, ſed ꝓpter drĩam eius à rationalibus facultatibus. Maneat ergo hic ſcopus de rationali anima. Hic eſt ergo ſcopus. Oſtendit autem deinceps ex principio animæ, ꝙ ſunt ſolum quinque ſenſus, hypothetico ſic vſus ſyllogiſmo. ſic.n. inquit, ſi deeſſet ſenſus, deeſſet & ſenſorium. Atqui non deeſt ſenſorium, ergo nec deeſt ſenſus. Sed qm̃ & connexum eſt dubium. Vnde.n. reuera, ſi deeſſet ſenſus, deeſſet & ſenſoriū? & aſſumptio quoq; dubia eſt, quæ dicit: atqui ſenſorium non deeſt; ergo nec ſenſus: vndenam.n. conſtat an non deſit, ſenſorium? Age ergo vtraq; demonſtremus, & cõnexum, & aſſumptionem, ſed prius connexum demonſtremus, quod dicit, ꝙ ſi deeſt ſenſus, deeſt & ſenſorium. Hoc autem per tres rationes demonſtramus, Quarum hæc eſt prima. Senſus & ſenſorium ſunt ex iis, quæ ſunt ad aliquid. Senſus.n. per ſenſorium ſentitur, & ſenſorium ſenſus eſt ſenſorium, Vt autem ſe habet vnum eorum quæ ſunt ad aliquid, ſic ſe habet & reliquum. Eſt ergo clarum, ꝙ ſi deeſt ſenſus, deeſt quoq; ſenſorium, ꝓpter neceſsitatem eorum, quæ ſunt ad aliquid. Hæc eſt prima ratio. Secunda ratio. Senſus eſt, quod vtitur. Eſt autem ſenſorium quo vtitur, ſi non eſt fruſtra futurum. Si ergo deeſt ſenſus, deeſt & ſenſorium, ſi non fruſtra eſt, quod eſt abſurdum dictu, naturam fruſtra aliquid facere. Hæc eſt ſecunda quoq; ratio. Tertia ratio. Senſus nunq̃ poteſt citra medium ſe ſenſilibus applicare, ſed ſemper ꝑ media ſenſoria ſe applicat. Vbi ergo ſenſu opus, omnino & ſenſorio quoq;: per quod ſe ſenſilibus ſenſus applicat. Si ergo deeſt ſenſus, videlicet, ſenſoriū deeſt, per quod ſe ſenſus ſenſilibus applicat. Hæ ſunt ergo rationes quæ connexum confirmarunt. Age vero deinceps & quæ aſſumptionem confirmant, adiiciamus. Hæ autem ſunt duæ rõnes inductiuæ, quarū hæc prima eſt. Ex oĩbus, ex quibus oportebat fieri, ſenſoria facta ſunt. Sed ſi ita eſt, nullum ergo deeſt ſenſorium. Cum ſint.n. quatuor elementa, & vnum quintum corpus cœleſte, ex quinto quidem corpore ſenſorium factum non eſt. Quintum.n. corpus eſt ȩternum, vt quidã dicunt, ſenſoria aūt ſunt corruptibilia. Rurſus ex igne non poterat fieri ſenſorium. Ignis.n. eſt qui poſsit corrūpere: ex corrūpente autem quõ poſſet fieri ſenſoriū? Rurſus ex ipſa terra non poterat per ſe fieri ſenſorium. Eſt.n. ipſa per ſe impreſſu difficilis, nec ſenſilium typos poterat facile ſuſcipere. Commixta autem cum aliis terra poteſt facere ſenſoria. Tactus itaq;, & guſtus ſenſorium eſt magis terræ particeps. Tactus.n. & guſtus ſenſorium eſt caro, quæ eſt terræ magis particeps. Ignis autem, vt ipſe dicit, in totis eſt ſenſorijs. Quare & ignẽ, & terram eſt in ſenſorijs inuenire. nec ignis autem, nec terra per ſe vnquam ſenſoria faciunt, propter prædictas cauſas. Reſtant ergo aer & aqua, quæ poſſunt facere ſenſoria. aqua itaq; fecit cryſtallinum humorem, qui eſt viſus ſenſorium. ſed & aer eſt ſenſorium auditus, & olfactus. Qui.n. in naribus & in auribus eſt inædificatus, & incluſus aer, ipſe eſt auditus & olfactus ſenſoriū. Si ergo ex omnibus, ex quibus fieri poterat, factum eſt ſenſorium, nullum deeſt ergo ſenſorium. Hæc eſt prima procedens inductione ratio, quæ confirmat aſſumptionem. Aduerſus hanc autem rationem Ariſto. duæ mouentur dubitationes. Prima quidem, quõ dicit non deeſſe ſenſorium? ecce.n. deſunt. Cum ſint.n. quinque ſenſus, tria ſunt ſola ſenſoria, aer, aqua, terra. Quare nihil confirmauit inductiua oratio: ſed magis dubitationem adauxit. Quomodo ergo dicit aſſumptio, ſed nullum deeſt ſenſorium? Ecce enim duo deſunt ſenſoria,

Et hæc quidem dubitatio: Ad quam dicemus, ꝙ nomine quidẽ tria ſunt tñ ſenſoria: reuera aũt quinque. Etſi .n. ad terram pertineat ſenſorium tactus, & guſtus: ſed non eſt ipſa terra. ſi.n. eſſet ipſa terra ſenſorium tactus, & guſtus; oportet in oĩ parte, in qua eſt tactus, guſtum quoq; eſſe, ſiquidẽ irrationalis anima eſt in oĩ animali cum oĩbus ſuis facultatibus, & dicimus, ꝙ propterea ꝙ non eſt inſtrumentum accommodatum, non operatur ꝑ in ſuas facultates in toto aĩali. Oporteret.n. ſi eadem terra eſt ſenſorium, adeſſe quoq; facultatem ne eam argueret. Atqui non eſt in toto corpore guſtus. Qũo.n. manus non guſtat, etſi tactum habeat? nõ eſt ergo eadem terra. Vides, ꝙ nomine quidem idem, re autem diuerſa, Rurſus etiam ſi aer eſt in auditu & odoratu: non tñ idem. Aerem autem dico non externum (oĩs.n. externus aer inſeruit & odoribus, & ſonis) ſed eum, qui in auribus, & naribus eſt ſeorſum inędificatus, & incluſus. Hic quoq; non eſt idem, ſed diuerſus, non.n. qui in auribus eſt, aer poteſt odoribus inſeruire: neq; qui eſt in naribus, ſonis inſeruire poteſt. Quare, etiã ſi ſunt tria noĩe, reuera tñ ſunt quinque. Hæc eſt ſolutio primæ dubitationis, ſecunda dubitatio ꝓcedit ex eo, qđ eſt contrarium primæ dubitationi, Hæc eſt autẽ. Plura ſenſoria ſenſibus, quod eſt abſurdũ. Si.n. propter ſenſus facta ſunt ſenſoria, quot ſunt ergo ſenſus, tot eſſe deberent ſenſoria & non plura, Nunc autem videmus eſſe plura ſenſibus. vnius certe ſenſus duo ſunt ſenſoria. Olfactus .n. in pedeſtribus & volucribus aer eſt ſenſorium, in aquatilibus vero ſenſorium eſt aqua. dicit itaque piſces humiditatem quãdam habere in naribus, quæ ſubſeruit odoribus. Quare vnius ſenſus duo ſunt ſenſoria. Propter hanc itaque dubitationem ſunt qui dicant non in eodem animali duo eſſe ſenſoria; ſed in alio quidẽ aquã eſſe ſenſorium odoratus; in alio vero aerem. Quare nõ ſunt plura, nec pauciora. Sciendum autem hanc rationem inductione procedere, quæ nihil neceſſarium continet. Primum, n. duplex eſt ignis, hic quidem corruptiuus, ille vero viuificatiuus. Quare etſi ex corruptiuo ſenſus fieri non poſſet, ſed tñ poterat ex viuificatiuo fieri, & alioqui, ſicut videmus externum aerem ſubſeruire, & odoribus, & coloribus, & ſonis, ſed tñ in iis, quæ tres habent tm̃ ſenſus, tactum dico, & odoratum, & guſtũ, nõ ſubſeruit coloribus, ſed nihilominus talium eſt miniſter; etiãſi non adeſt facultas, cuius eſt miniſter. Quid ergo eſt abſurdi, in nobis quinque ſenſus habentibus dicere, eſſe alia quidem ſenſoria, ſed non appræhendere, ꝙ non ſint in eis ſenſus? Quare eſt inductiua & non vera oratio. Eſt autem ſecunda ratio Ariſt, inductiua hoc modo, ſi deeſt ſenſorium, deeſt & ſenſile. Atqui nõ deeſt ſenſile. Hoc.n, eſt connexum, quod demonſtratione quoq; indiget. Hoc, inquit, ex inductione clarũ eſt, Nam & quæ ſunt longe, appræhendimus, quæ ſunt ſoni & colores, & odores, iam vero, & quæ prope ſunt, tangibilia, & ſuccos. ſi itaq;, & quæ prope ſunt, & quę longe appræhendimus; clarum eſt ergo, ꝙ omnia appræhendimus. nullum ergo deeſt ſenſile. ſi autem non deeſt ſenſile, ergo nec ſenſorium, Hoc enim oſtenditur ꝑ mutuam oppoſitionem, quæ conuertitur, Hæc eſt ſecunda Ariſto. ratio, quæ non eſt neceſſaria. Eſto enim nos quæ longe ſunt, appræhendere, vndenam erit apertum, an omnia quoq;, quæ prope ſunt, appræhendamus? Eſto.n. ꝙ omnia tangibilia ſentiamus, nunquid & omnia guſtabilia? vndenam clarũ erit, nunquid nõnulla guſtabilia nos lateant? nempe carnem cameli nemo noſtrum guſtauit. Quare deſunt etiam quędam ſenſilia. Qm̃ ergo Ariſt, rationes plus ſatis inductione procedunt: melius eſt vti ratione Themiſtij, quam dicit in commentario. Dicit.n. fieri non potuiſſe, vt anima rationalis accederet, niſi prius omnibus irrationalis animæ facultatibus ornatum eſſet animal. Si.n. vbi meliora, illic & deteriora in ijs quæ ſunt ſub luna: clarum ergo eſt, ꝙ ſi habemus rationales animas, omnes quoque habebimus irrationalis facultates. Si homo ergo habet ſolum quinque ſenſus, clarum eſt ꝙ ſoli quinque ſunt. Quot.n. ſunt hominis, tot ſunt ſoli, & nec plures, nec pauciores; eo ꝙ omnes habet homo, vt & qui his præſtantiorem habeat, animam dico rationalem. eam autem non haberet, niſi omnes inferiores adeſſent. Omnes ergo habet, & qm̃ quinque habet, quinque quoque ſolum ſunt. Et hæc eſt quidem Themiſtij ratio, verumenimuero alimentorum gratiam Ariſt. reddentes, hoc quoq; argumentum eius eſſe oſtendemus. Si enim in dictionis contextu quærit, cur talpa, quæ mouetur viſum non habet; abſurdũ enim vbi eſt melius, non eſſe quoq; deterius: & ſoluit ꝙ habet quidem, ſed à pellicula occultatur: ita enim oportebat, quia à terra nutritur, & erat excæcanda, niſi occultatus viſus eſſet: Nutrimenti ergo natura maiorem curam, & prouidentiam geſsit. Sj ergo in hac, quæ mouetur, oſtendit eſſe quinque ſenſus: ſciebat ergo argumentũ, ꝙ neceſſe eſt hos ſolum eſſe quinque. Vbi enim eſt melius, illic & deterius. Eſt autem & hoc platonice ſymbolice explicare. Sicut enim, inquit, ſunt quinque corpora ſimplicia: quatuor.n. elementa, & æthereum: & ſicut ſolida corpora quinque per ſimplicia corpora: eſt, n. pyramis, cubus, octolaterũ, duodecimlaterum, vigintilaterum, ſicut ergo ꝑ ſimplicia corpora, quæ quinque ſunt, quinque etiam figuræ factæ ſunt, & non plures: ſic. ſ. & ſenſus quinque. Qm̃ ergo non eſt alius ſenſus præter quinque, quia in fine ſecũdi libri quęrebat, an vnus eſt tactus, an plures; nunc oſtendit quinque eſſe ſolum ſenſus; vt hoc oſtẽſo clarum ſit, ꝙ vnus eſt tactus. Merito autem hoc facit: quoniam ex animalibus hæc quidem duos habent ſenſus: illa vero tres, & propterea quærit, quot ſunt ſenſus. Si omnia.n. animalia haberent quinque ſenſus, ſuperuacaneũ eſſet de eo quærere.

Si enim cuiuſcunque eſt ſenſus tactus, & nunc ſenſum habemus: omnis enim tangibilis, quatenus eſt tangibile, affectiones tactu ſunt nobis ſenſiles: neceſſe eſt, ſiquidem deeſt aliquis ſenſus, ſenſorium quoque deeſſe. Et quæcunque quidem ipſi tangentes ſentimus, ſunt tactu ſenſilia, quem habemus; Quæcunque vero per ea, quæ intercedunt, & non ipſa tangentes, ſimplicibus interuallis, dico autem veluti aere, & aqua. Tex. 1. Tex. 2.

Cum non dixiſſet connexum, neque aſſumptionem, confirmat aſſumptionem; & animaduerſa eius obſcuritate, dicit in medio connexum, & ſic deinde reliquum aſſumptionis confirmat. Cum.n. deberet dicere. Si deeſt ſenſus, deeſt & ſenſorium: atqui ſenſorium non deeſt; ergo nec ſenſus, deinde deberet confirmare, ꝙ non deeſt ſenſorium, quod eſt aſſumptio, idq; ex eo oſtendere, ꝙ oĩs ſenſus vel citra medium, vel per mediũ appræhendat; vtrũq; autem habemus, & quod citra medium, & quod per intermedium; oĩbus alijs prætermiſſis ab hoc incipit, & oſtendit ꝙ habemus ſenſum abſq; intermedio. Si.n. inquit, ĩ quibuſcũq; eſt ſenſus tactus, ea citra medium operantur. Tangibilia enim ſunt affectiones

ctiones tactus, & ſunt citra medium ſenſilium. Et id, oblique dixit. Cum enim cõfirmare deberet, ꝙ & citra medium ſenſum habemus, hoc prætermiſſo dicit. neceſſe eſt vbi deeſt ſenſus, & ſenſorium. agnita.n. obſcuritate connexum in medio poſuit. Deinde conuertitur & aſſumptionem confirmat, dicens, dictum eſt, ꝙ tangibilia citra medium appræhendimus: Sunt autẽ & alia, quæ per id, quod intercedit, appræhendimus. Quæcũq; autem per id, quod intercedit, & non ipſi tãgentes, ſimplicibus interuallis, aſſumptionem confirmat, ꝙ ſunt in nobis quædam, quæ etiam per medium appręhenduntur, vt viſus, auditus, odoratus, ea autem appræhenduntur, per ſimplicia, quę intercedunt. Simplicia autem dicit aerem, & aquam, eo ꝙ ſunt elementa. Per ea ergo appræhenduntur tres ſenſus.

Sic autem habet, quòd ſi per vnum quidem plura quoq; ſenſilia, quæ ſunt inter ſe genere alia: neceſſe eſt eum, qui habet eiuſmodi ſenſorium, eſſe vtriſq; ſenſile. vt ſi ex aere eſt ſenſorium, eſt aer & ſoni, & coloris.

Silentio prętermiſſam dubitationem diſſoluit. Quod .n. non mouit dubium, hoc diſſoluit, & maxima iis eſt habenda gratia, qui hanc ſententiam antiquitus diuinarunt. Cum deberet.n. dubitare, an ſint duo ſenſoria, aer, & aqua, tria vero ſenſilia, color, ſonus, odor, & deinde ſic ſoluere: perinde ac iam dubitaſſet, dixit. Sic autem habet ſolutio, & per vnum ſenſorium plura ſenſilia appræhenduntur, quę ſenſilia genere differre dixit. Sonus enim, & odor ſunt diuerſorum generum. neceſſe eſt .n. inquit, aerem, qui eſt in auditu, & odoratu, duo appræhendere, & ſonum, & odorem, & cum deberet dicere odorem, colorẽ dixit pro odore, ne ſecuritatem fugeret. Et nonnulli quidẽ ſic interpretati ſunt. Alij dicunt, ꝙ inſtet potius aduerſus Emped. tanq̃ ille diceret. Si nõ poſſunt, ò Ariſt. tua quidem ſententia, nec ex igne, nec ex terra per ſe fieri ſenſoria: da ſenſoria, vt ea appræhendant, & ſimile à ſimili cognoſcatur. Illi ergo reſpondet Ariſt. Si per aliquod vnum, quod intercedit, ſenſitiuum, & ſenſorium plura ſenſilia cognoſcuntur: ſicut ab aere, verbi gratia, & color cognoſcitur, & ſonus: eo ꝙ eſt pſpicuus, & perſonãs: quid eſt abſurdi & per vnũ quoq; ſenſum multa cognoſci?

Si autem plura eiuſdem, vt coloris, aer, & aqua, ambo.n. perſpicua: & qui vnum ſolum habet, vtrunque ſentiet.

Alterũ dubiũ mouet. Ait.n. deeſſe ſenſoriũ. Plura.n. ſunt, quę vnius participant. Perſpicui.n. quod colorem dixit & aer, & aqua eſt particeps. Deeſt ergo ſenſoriũ, eo ꝙ duo quidem ſunt, quæ ſubſeruiunt, vnus autem viſus. Et hoc ſoluit, ꝙ per vnum ſenſorium duo appræhendit. Qui.n. inquit, habet aeris alterum, i. humidum, vt dicat pupillam, nouit vtrunq; perſpicuum.

Tex.3. *Simplicium autem, ex his duobus ſunt ſolum ſenſoria, ex aere, & aqua. Pupilla enim ex aqua, auditus, ex aere, odoratus ex vtroq; eorum.*

Aſſumptionem cõfirmat, ꝙ neceſſe eſt tria eſſe, quæ ſunt citra medium ſenſoria: quoniam ex aere, & aqua ſolum eſſe poſſunt. ea autem viſus, auditus, & odoratus habent. Odoratus autem ex vtroq; græce eſt, θατέρου. Nonnulli dicunt eum quidem hoc dicere, ꝙ odoratus eſt vtriſq; particeps, & aeris, & aquæ: in nobis quidem aeris: in aquatilibus vero aquæ. Nõnulli autem θατέρου accipiunt, vt ſignificet alterum, ideſt alterius eſt particeps, vtpote aeris.

Ignis autem vel nullius, vel omnium communis: nihil.n. ſine caliditate ſenſitiuum. Terra autem, vel nullius, vel in tactu maxime mixta eſt proprie. Relinquatur ergo nullum eſſe ſenſorium præter aerem, & aquam.

Recte dixit, Communis omnium. Omnis enim ſenſus nutritur. ſi autem nutritur, & concoquit. Omnis autem concoctio per calidum. Omnis ergo ſenſus igne, vt calido opus habet. Terra autem vel nullius, vel in tactu. Etiam ſi terrenum tactui recte ſegregatum & attributum eſt, tamen non recte tactum nunc in medium intulit. De ſenſibus enim, qui per medium ſiunt, nunc ab eo agitur.

Hæc autem nunc quoq; habent nonnulla animalia. Omnes ergo ſenſus habentur, à non imperfectis, nec orbatis. Cernitur enim & talpa habere ſub cute oculos. Tex.4.

Habent, inquit, quædam aialia quinque ſenſus, quæcũq; ſunt perfecta, & non manca: & ne quis ei diceret, ecce talpa perſectum eſt aial, ſed viſum non habet: dicit eam habere quidem oculos, ſed eos per pelliculam naturam obtexiſſe, ne in fodienda terra facile excæcaretur. Et, vt ſemel dicam, quæcũq; habent motum ſm locum, ea habent quinque ſenſus. Eſt.n. motus ſenſu melior. & vbi meliora, illic & deteriora. Si autẽ nonnulla motum ſm locum habent: Nõ habent autem quinque ſenſus, vt lũbrici & vermes: verum alio modo natura suppleuit, quod illis deeſt. Ecce ergo aperte eius eſt argumentum, ꝙ vbi eſt melius, illic & deterius: & non eſt eorum proprium, qui ſcripſere commentaria.

Quare, ſi neque eſt aliquod aliud corpus, nec eſt affectio, quæ nullius ſit eorum, quæ hic ſunt, corporum, nullus deſit ſenſus. Tex.5.

Corpus & affectionem dicit, i. corpoream affectionem. Tale quid autem vult concludere. Si enim, inquit, non eſt extra elementa corporea affectio: hoc autem dicit propter quintam eſſentiam: quod autem facit ſenſorium, omnino paſsiuum eſſe oportet: illa autem non eſt affectionibus, & paſsionibus obnoxia: non deeſt ergo ſenſorium.

Atqui neq; communium fieri poteſt vt ſit aliquod ſenſorium proprium, quæ vnoquoq; ſenſu per accidens ſentimus, vt motũ, ſtatum, figuram, magnitudinẽ, numerum, vnum. Tex.6.

Poſtq̃ oſtendit non eſſe ſextum alium ſenſum pter eos, qui ſunt quinque in pcedente tractatu: nunc quoq; rurſus hoc ipſum oñdit. Poſtq̃.n. dictũ eſt in.2. lib. huius tractatus, ꝙ ſunt cõia ſenſilia, vt magnitudo & figura, numerus, motus, quies: & ſunt magnitudo quidẽ & figura cõia viſus, & auditus: reliqua aũt tria motus, inquã, numerus, quies, ſunt quinque ſenſuũ cõia, fortaſſe ergo quiſpiã exiſtimauerit eſſe quẽdam alium ſextũ ſenſum præter hos quinque, qui hæc cõia ſenſilia iudicet. Nunc autẽ per præſentem contẽplationem oſtendit nõ eſſe aliquem alium ſextum ſenſum particularẽ qui cõia ſenſilia iudicat. Hoc aũt oſtendit hoc modo. Si cõia ſenſilia ſunt propria huius ſpecialis ſenſus: Ergo ſunt horũ quinque p accidens ſenſilia. Si.n. duæ res quibuſdam inſunt, & vnius eſt propria: manifeſtum eſt, ꝙ eſt aliorũ per accidens. Si.n. eſt & alterius propria: non eſt etiã illius ꝑpria. Ecce.n. alij quoq; ineſt. Quare ſi cõia ſenſilia ſunt ſexti ſenſus ꝑpria: ſunt ergo bis quinque ſenſilia p accñs. Atqui non ſunt his quinque ſenſilia p accidens, vt oſtẽdam. non eſt ergo ſextus ſenſus, cuius ꝑpria ſunt hæc ſenſilia, quæ dñr cõia ſenſilia. Quod aũt non ſunt p accñs ſenſilia quinque ſenſibus cõia ſenſilia, hoc rurſus hypothetico ſyllogiſmo confirmat, ſic dicens. Quę ſunt per accidens ſenſilia affectionẽ in ſenſum non efficiunt, vt oſtẽdã. Hæc aũt circa ſenſum affectionem effi-

ciunt. non ſunt ergo ſenſili per accidens. Et vndenam fiet apertum, ꝙ affectum circa ſenſum non agunt, quæ ſunt ſm accidens ſenſilia? Sic etiam oſtendit. Dicit.n. ꝙ, quę ſunt ſm accidens ſenſilia, ſunt duplicia; vel quod ſub alium ſenſum cadit, vt viſus ex colore dulce iudicat. itaq; ſi viderimus humidum aliquod flauum, dicimus id eſſe mel. Et dicitur hoc per accidens ſenſile, quã ex colore viſus dulce agnouerit. Vel ergo hoc eſt per accidens ſenſile: vel quod ſub nullum ſenſum cadit, vt ſubſtantia. Subſtantia.n.ſub nullum ſenſum cadit; ſed cognoſcitur ex iis, quæ illi accidunt. Cleonis.n.filium agnoſcimus, nõ vt Cleonis filium.i.non vt ſubſtãtiam, ſed ex iis, quæ in ipſo accidunt: vt ꝙ eſt albus, ꝙ eſt ꝓminente, verbi grana, ventre, & ſi quid eiuſmodi. Cum autem ſit duplex, quod eſt per accidens ſenſile, neutrũ horum ſignificatorum effectum efficit. Quod.n.alius eſt ſenſus ſenſile, in alia affectione ſenſum non facit, etiã ſi ab ipſo cognoſcitur. Dulce itaq; non facit affectionem circa viſum, etiam ſi à viſu cognoſcitur per intermedium flauum colorem, neq; rurſus, quod nullius eſt ſenſus ſenſile, affectionem efficit circa viſum etiam ſi ab eo cognoſcitur. Quare oſtenſum eſt, ꝙ quę ſunt ſm accidens ſenſilia, non efficiunt affectionem illam, cuius ſunt per accidens ſenſilia. Eſt ergo totius orationis cõpendioſa hæc inductio. Cõia ſenſilia non ſunt propria ſenſilia alicuius alius ſexti ſenſus præter quinque. Si.n. alius ſexti ſunt propria ſenſilia, ſunt ergo horum quinque per accidens ſenſilia. Sicut.n.colores, qui ſunt propria ſenſilia viſus, ſunt guſtus per accidens: ſic & figura, & magnitudo, & reliqua ſunt propria alius ſexti ſenſus. Horum ergo quinque ſunt per accidens ſenſilia. Atqui non ſunt per accidens horum quinque. Per accidens.n.ſenſilia non faciunt affectionem circa ſenſum. Cõia autem ſenſilia efficiunt affectionem circa ſenſus. Hoc oſtendit ex eo, ꝙ dicit eſſe duplicia ſenſilia per accidens; vel, quod ab aliquo alio ſenſu per ſe cognoſcit, ab alio autem per accidẽs; vel, quod ſub nullum alium per ſe cadit ſenſum, vt ſubſtantia. Neutrum autem eorum facit affectionem circa ſenſum. Cõia autem ſenſilia faciunt affectionem, vt in.2.lib.oſtenſum eſt huius tractatus, continuus.n.motus, & paruæ literæ faciunt viſum cæcutire. Clarum eſt ergo, ꝙ cõia ſenſilia non ſunt per accidens ſenſilia. Et hic eſt totius orationis apparatus, ex duobus hypotheticis ſylli compoſitus, & vno categorico: in quibus primum caput abſoluit. Secundum caput eſt, in quo talem mouet dubitationem. Cur non ſenſus propriam actionem exercent, & vnuſquiſque ea, quæ ſua ſunt, nouit, ſed & quandoque alius, quæ alius ſunt, ſcit? certe ſi aliquando viſus, & guſtus circa rem aliquam operati fuerint, vt circa mel; & mel ſimul guſtauerimus, & cõtemplati ſimus; ſi craſtino die mel oculis ſubiectum ſit: viſus non ſolum vult, quod eſt ſibi proprium, & familiare cognoſcere, vt quod eſt flauum, ſed & ante guſtum proſilit, & nouit, quod eſt dulce. Et hæc eſt quidem dubitatio. Huius autem ſolutionem dicimus eiuſmodi, ꝙ duos ſenſus qñq; cooperari contingit, vt circa ſemel viſum ſimul & guſtum; Hunc quidem, qui guſtauerit, ꝙ eſt dulce: illum vero, qui viderit ꝙ flauum: deinde hos duos ſenſus in ſenſum cõem terminari, & illic typos relinquere; Deinde cum craſtino die mel apparuerit, & color flauus, imaginatio mouet typos, qui in ipſa ſunt, quos pridie ſuſcepit, dulcis ſimul, & flaui; & pronunciat dulce eſſe id quod tale eſt. Hæc eſt ergo talis dubitationis ſolutio, ꝙ cõis ſenſus ambos typos ſuſcepit: hunc quidem ex guſtu; illum vero ex viſu: deinde cum poſtridie ex viſu typus commotus ſit, ꝙ mel à nobis viſum eſt, deinceps commoueri typum quoq;, qui eſt ex guſtu. & ſic licet dicere alterũ typum ab altero cõmoueri, & hac ratione cognoſcere ꝙ dulce eſt, & ſi non guſtauerimus. Et hinc quidẽ certo affectiones quoq; fiunt. Qui.n.flauum piſcis genus, qđ κολοφώνια dicitur. nõ guſtauit, ſed eam tñ aſpexit, mel eſſe dixerit, ꝙ ſit colore ſimilis. Sic ergo dubitatione ſoluta, alteram deinde dubitationem vehementiorẽ mouet, ꝙ quantum ad hoc per ſe cognoſcit cõis ſenſus dulce, & non per accidens. Si.n. vtriuſq; habet typos & viſus, ꝙ flauum, & guſtus, ꝙ dulce, clarum eſt ꝙ poſtridie quoq;, etſi non guſtauerimus, ſed mel ſolum aſpexerimus per ſe, dicimus ꝙ eſt dulce. Cõis.n.ſenſus habet typos guſtus: & eos rurſus cõmouens dicit, ꝙ eſt dulce. Si ergo ſm typos eius, quod eſt dulce, motus, dicit eſſe dulce: per ſe ergo cõis ſenſus, & non per accidens, hoc agit. Et hæc eſt quidem dubitatio. Dicimus autem ꝙ etiam ſi habet dulcium typos, non tñ à ſeipſis excitati ſunt. neque.n. fingebatur mel guſtaſſe, ſed tñ aſpexiſſe. Per accidens itaq; pronunciat, ꝙ eſt dulce. Per ſe.n. excitati ſunt typi viſus, nempe ꝙ eſt flauum: Per accidens autem typus quoq; guſtus excitatus eſt, ꝙ commotus ſit typus viſus. Et hæc ad ſecundam dubitationem, in quibus ſecundum quoq; caput adimpletur. Tertiũ caput eſt, in quo dubitat. cur vnam & eãdem rem duo ſenſus appræhendunt, vel etiam plures. vt figuram viſus & tactus appræhendit, & magnitudinem, & numerũ rurſus quinque ſenſus. Quare ergo hoc ita eſt, & non vnuſquiſq; ſenſus proprium appræhẽdit? Hæc eſt dubitatio, ad quam dicit Ariſt. ꝙ propterea plures ſenſus res eaſdem appræhendunt, vt ſint cõia ſenſilia. Et his quidem dictis Ariſt. dictionis contextum finiuit. Si quis autem dubitauerit, & quidnam oĩno cõibus ſenſilibus opus erat; illi dicemus ea, quæ Plato in.7.Reip.& in Timæo dicit. Dicimus ergo, ꝙ hæc cõia ſenſilia ſunt ipſa mathematicis ſcientiis ſubiecta. Figuræ.n.& numeri, & motus, & magnitudines, & quies, ſunt cõia ſenſilia, q̃ ſunt mathematicis ſcientijs ſubiecta. Qm̃ ergo mathematica ſubiecta exacte cognoſci oportebat: exacte autẽ cognoſcuntur, ꝙ à multis ſenſibus cognoſcantur, & propterea ſunt cõia ſenſilia. Sed ſi hæc ita habent, Ariſto. ſibiipſi aduerſat. Ipſe.n.i.2.lib. huius tractatus dicit, ꝙ propria ſenſilia exactius cognoſcũtur. Quo ergo nunc dicit, cõia ſenſilia eſſe exactiora? Dicimus ergo eũ non eſſe ſibiipſi contrarium, ſed quod propria ſenſilia à ꝓprio ſenſu exactius cognoſcũtur, q̃ communia ſenſilia. Vt proprium viſus album: eius autem cõe ſenſile magnitudo. viſus ergo exactius cognoſcit album, q̃ magnitudinem. Quare in vnoquoq; ſenſu proprium ſenſile cõi exactius cognoſcitur. Nouit ergo viſus obſcure commune ſenſile. nouit ipſum quoq; tactus obſcure: & vt ſemel dicam, vnuſquiſq; ipſum proprio ſenſili obſcurius, & imbecillius nouit. Sed plurium ſenſuum ſimul conueniens cognitio facit exactam communis ſenſilis cognitionem. Sic enim dicit Heſiodus,

Addas ſi paruum paruo, id faciaſq; frequenter:
Ex paruo magnum id fortaſſe euadere poſſit.

Sciendum autem, ꝙ etſi exactæ ſint ambæ cognitiones, & quæ eſt propriorum ſenſilium, & quæ communium: tamen propriorum ſenſilium cognitio eſt communium ſenſilium cognitione exactior. vtraq; enim & communia ſenſilia, & propria per ſe cognoſcit viſus:

ſed

ſed magis propria cognoſcit viſus. Et in iis eſt contemplatio.

Atqui neq; communium fieri poteſt, vt ſit aliquod proprium ſenſorium, quæ vnoquoq; ſenſu ſentimus per accidens, vt motum, ſtatum, figuram, magnitudinem numeri, vnius.

Ruſus cum cõnexum non dixit, vel aſſumptionem, ſubuertit aſſumptionem. Cum.n.deberet dicere, ſi cõia ſenſilia nullus ſenſus vt propria appræhendit; quæ autẽ nullus ſenſus ſentit vt propria, ea ſunt alteri ſenſui ſubiecta, cõia ergo ſenſilia ſunt alteri ſenſui ſubiecta. & erit ſextum ſenſorium, & ſenſus. Cum.n.hæc deberet dicere, & ſubuertere, ꝙ non eſt ſextus ſenſus; ab eo incipit, & oſtendit, ꝙ non eſt ſextus ſenſus. Non eſt, inquit, proprium ſenſorium cõium, qm̃ ea per accidens alij ſenſus appræhendunt. Nunc autem ab ipſis patiuntur. Et vide, q̃ obſcure dixit illud, Per accidens. Cum.n.deberet dicere, quandoquidẽ per accidẽs alij quoq; ſenſus ea ſentiunt, dicit, quæ vnoquoq; ſenſu ſentimus per accidens. Si.n.eſſet reuera ſenſorium cõium ſenſilium, per accñs ea ſentirẽt quinq; ſenſus: At qui per accidens ea nõ ſentimus, vt oſtendimus in contẽplatione, non eſt ergo ipſorum proprium ſenſorium numeri vnius. Vide ꝙ numero vnũ oppoſuerit, & ab eo diſtinxerit, neq;.n.vnitas eſt numerus, vt oſtẽſum eſt in tract. Arithmeticæ.

Hac enim omnia motu ſentimus, vt magnitudinem, motu. Quare & figuram, magnitudo enim aliqua & figura eſt: quod quieſcit autem, eo quòd non mouetur.

Hic eſt dubĩonis ſolutio. Quid enim inquit, ꝙ cõia ſenſilia non ſunt per accñs ſenſilia? qm̃ ea motu ſentimus. Motũ aũt dico, affectionem, nempe alterationem. Cõia ergo, inquit, ſenſilia affectionem efficiunt. nullum autẽ ſenſile per accidens facit affectionem. Et fortaſſe quiſpiam dubitauerit, qũo dicit cõia ſenſilia per ſenſum cognoſci. i. motum facere? ecce enim quies & ipſa vna eſt cõium ſenſilium: & tñ non facit motum in ſenſu, ſiquidem eſt quies. Et hanc ſoluẽs dubitationem Philoſophus Plutarchus inquit, ꝙ quãdoquidẽ ad oppoſitos motus iudicantes, quietem cognoſcimus, hac ratione dicatur moueri. Omnis autem motus eſt quædam diſpoſitio: omnis aũt diſpoſitio eſt veluti quædã affectio, & paſſio. Quare merito etiã ſm̃ quietem pati dicimur quodammodo, & diſponi. Hic quoq; aliam dubitationem mouent. Quomodo dicimus, inquit, quod propria ſenſilia agunt circa ſenſum. i. ꝙ quæ ſunt per ſe ſenſilia, per motum mouentur: quæ aũt per accidens, non per motum? Atqui ecce, verbi gr̃a. flauũ aliquod, & hic flaui typus alium typum excitauit, qui in me eſt, dulcis, ſ. & dixi hoc eſſe mel. ecce ergo & hoc quoque noui per aliquem motum. Dicit autem ad hoc quoq; Plutarchus, ꝙ, quãdo dicimus nos cõia ſenſilia motu ſentire, oportet cum quadã diſtinctione id dicere, quam in præſenti quidem dictione prætermiſit Ariſt. eam autem videtur albi dicere. Quod cõia ſenſilia per motum ſentimus, nõ ſm̃ ſenſitiuam proprietatem. neque.n.in me ꝑ linguam excitata eſt dulcedo. propria autem ſenſilia per ipſam ſenſitiuam proprietatem cognoſco. Video.n.album, & guſto dulcia. Similiter & in aliis. Vide autem, ꝙ cõia ſenſilia dedit eſſe quinque ſenſuum communia; non ſunt autem niſi tria, vt dictum eſt. niſi forte dicas eum dicere magnitudinem, quæ eſt ĩ vnoquoq; ſenſu, & nõ in quãtitate: vt magnum ſonum; vel magnum album: tunc.n. eſt cõe omnium. Porro ſi & figuram acceperis ſm̃ leuitatem, & aſperitatem: & leue quidem iucundũ, aſperum autem moleſtum dixeris, id etiã inuenietur commune ſenſile omnis ſenſus. Magnitudo.n.aliqua & figurã. Dicunt nonnulli, ecce ipſa dicit figuram eſſe magnitudinem: & quomodo in prædicamentis dicebatur, magnitudinem eſſe quãtitatis ſpeciem, figuram autem qualitatis? ecce.n.hic idem eſſe intellexit magnitudinem, & figuram. & dicimus non dixit Ariſt. idem eſſe magnitudinem, & figuram; ſed qm̃ figuram omnino cõſequitur magnitudo: & figura ſine magnitudine ne cogitari quidem poteſt: propterea dixit, ꝙ magnitudo quædam eſt figura. i. ꝙ magnitudo eſt, quod figuratum eſt, non figura. Quod quieſcit autem, eo ꝙ non mouetur, appræhendunt. Dic ad hoc, ꝙ ſuperius affectionem dixit motum: nunc autem, qm̃, quæ ſtant, videmus, affectione nec aucta, nec diminuta, eo quod ſtant: quæ autem mouentur, aliter & aliter mouentur, ad eorũ motum aucta, vel diminuta affectione; propterea dixit, qđ quieſcit ſentimus, id eſt ſimiliter.

Numerus autem negatione continui, & proprijs cognoſcitur.

Numerus, inquit, ex negatione, ꝙ nõ eſt continuus, ſiquidẽ diſcretorum eſt numerus. Quid aũt dicit continuum. Vnitatem, quod ſuperius dixit, Vnius numeri. Sic autẽ eam vocat, ꝙ ſit indiuiſibile. Multos ergo numeros, inquit, ꝙ non ſint vnum cognoſcimus: & recte dictum eſt. Non ſolum autem in cõibus ſenſilibus hoc eſt, vt negatione cognoſcamus: ſed & ĩ propriis ſenſilibus. Propria.n.ſenſilia per ſe cognoſcuntur, & primo; cõmunia autem ſenſilia per ſe quidem, ſed ſecundo: vt decem non ſolum cognoſcuntur, ſed & eorum propria, decem alba, decem fulua, decem rubra. Quare oportet communia ſenſilia habere etiam quædam propria ſenſilia. Numerus ergo dupliciter cognoſcit̃, vel negatione continui, vel ꝙ cognoſcantur propria ſenſilia.

Vnuſquiſque enim vnum ſentit ſenſus.

Vnuſquiſq;, inquit, ſenſus aliquod vnum appræhendit: & cur dicit vnum ſenſile, i. vnitatem? Ex hoc volens oſtendere ꝙ quinque ſenſibus ſubiicitur numerus. Qđ ſi ita eſt, & alia ergo communia ſenſilia, ꝙ enim hoc dicit, declarat ipſe hoc in contextu dicens.

Quare clarum eſt, quòd fieri non poteſt, vt cuiuſuis horũ ſit proprius ſenſus, vt motus: ſic enim erit, ſicut nunc viſu dulce ſentimus. Tex. 9.

Perinde ac ſi diceret, clarum eſſe fieri non poſſe, vt ſit ſenſus, qui cõia ſenſilia appræhendat. & motum poſuit exemplum communium ſenſilium. Si.n.inquit, eſt alius ſenſus particularis ſextus, qui vt ꝓpria appræhendet cõia ſenſilia: erunt hęc cõia ſenſilia ab aliis quinque ſenſibus per accidens cognita, & exemplum dicit ipſe, ꝙ dulce à viſu cognoſcitur. hoc autem ab eo cognoſcitur per accidens; hic autem dicit duo ſignificata eius, quod eſt ſenſile per accidens.

Hoc aũt, quòd amborum ſenſum habemus, vel quando ſimul inciderint, cognoſcimus. Sin minus, nullo modo niſi per accidens ſentimus.

Quam conceperat ſententiã dicit, qũo ex flauo dulce põt cognoſci, eo ꝙ amborũ ſenſum prius habemus. (deeſt.n.in contextu illud, prius, vt ait Plutarchus) dulcis, verbi gratia, & flaui. Amborum autem dicit cõem ſenſum. Qui, inquit, habemus ſenſum & dulcis, & flaui, viſum, & guſtum: ea ratione quando inciderit color flauus, dulcis typo cõmoto, cognoſcimus, ꝙ eſt mel, ex typo accepto, quando viſus & guſtus ſimul operabantur, ſin minus, nullo modo niſi per accidens ſentimus. Id ſpectat ad hoc, quod eſt ſuperius. Si dixeris, inquit, cõmu-

nia

nia ſenſilia eſſe alteri ſenſui ſubiecta, nihil aliud dicis, quàm quod alij ſenſus ea per accidens ſentiunt: quod non eſt.

Vt Cleonis filium, non Cleonis filius, ſed quòd albus. Ei autem accidit eſſe Cleonis filium.

Exemplum dicit vnius, quod per accidens à ſenſu appræhenditur, ſubſtantiam. ea.n. nulli eſt ſenſui ſubiecta. Cleonis enim, inquit, filius, non vt ſubſtantia, videtur, ſed quatenus eſt albus. Album autem accidit Cleonis filio.

Communium autem communem iam ſenſum habemus, non per accidens.

Communia, inquit, ſenſilia habent cõem ſenſum. Communem autem ſenſum dico, non de communi illo ſenſu, de quo deinceps diſputas: ſed cõmunem ſenſum vocat quinque ſenſus. Eſt ergo hoc, quod dicit: Communia ſenſilia habent ſenſum cõmunem alium, ſed qui nõ ea per accidens appræhendit. hoc enim oſtendit, vt & nos in contemplatione oſtendimus.

Non ergo ſunt propria. nequaquam enim ſentiremus, ſed ſic vt dictum eſt, Cleonis filium nos videre. Quæ ſunt autem inter ſe inuicem propria, per accidens ſentiunt ſenſus.

Hic orationis dicit concluſionem, & ait: non eſt ergo proprius ſenſus communium ſenſilium: ſed vel ſic, vt dicebamus Cleonis filium, id eſt, per accidens. Oſtẽſum eſt aũt, quod quinque ſenſus nõ per accidens cõia ſenſilia appræhendunt. Ea.n. per motum apprehendunt. Hoc aũt non ineſt ſenſilibus per accidens. Quę ſunt aũt inter ſe inuicem propria, per accidens ſentiunt ſenſus.

Non quatenus ijdem, ſed quatenus vnus, quando ſimul ſenſus in eodem fuerit, vt quòd bilis amara, & flaua.

Dicit aliud ſubiectũ eius, quod eſt per accñs, quod eſt, videlicet, alteri ſenſui ſubiectũ, vt ex flauo dulce cognoſcere. Superius.n. dixit aliud accidens, quod eſt nulli ſenſui ſubiectũ. Quid autem nunc dicit, quod inter ſe inuicem ſenſilia apprahendunt ſenſus per accidens, non iidam, ſed quatenus vnum habent communem ſenſum? Ipſe enim ex colore colligit per accidens de dulci. Recte dixit, In eodem, vt eiuſdem rei colorem, & guſtum iudicet per duos ſenſus, communis. Tunc.n. iudicat communis ſenſus id, quod eſt per accidens, quãdo prius per duos ſenſus habuit eiuſdem rei typos. Vide aũt, quid dicit, quod communis ſenſus per accidens nouit diſcretionem albi & dulcis. Nos autem dicebamus in contemplatione, quod hoc per ſe ei ineſt: ex colore autem de dulci colligere, per accidens: quoniam alterum ex altero colligit.

Non eſt enim alterius dicere, quòd ambo vnum. Quare
Tex.8. *& fallitur. & ſi ſit flauum, bilem eſſe exiſtimat. Quæſiuerit autem quiſpiam, quam ob cauſam habemus plures ſenſus, ſed non vnum ſolum: an ne lateant conſequentia, & communia?*

Communis, inquit, ſenſus eſt, & nõ vnius ſenſus particularis dicere, quod mel res vna eſt, etiã ſi & guſtabile dulce, & color flauus. Fallitur.n. particularis ſenſus: & quicquid flauum viderit, mel eſſe exiſtimat. Quæſiuerit aũt quiſpiam, quam ob cauſam plures habemus ſenſus, quã vnum? Sed cur, plures habentes ſenſus, communia ſenſilia non vno ſenſu appræhendimus? & diſſoluit, vt non minus ſenſilia apprahendamus. Conſequentia autẽ vocauit communia, & ſenſilia, non vt quædam ocioſa & ſuperuacanea, ſed quod propria ſenſilia vniuſcuiuſque ſenſus cõſequuntur perfectiora quædam, & intellectu magis prædita, quæ concurrunt. Ipſe autem non dicit, vt diximus, quod magnis ſcientiis hæc cõmunia ſenſilia ſubiecta ſunt. Motus enim & quies aſtronomię ſubijcitur. Si enim & immobilia ſunt aſtra, atqui & quomodo ea fixa & firmata ſint, ſcire vult, In imaginatione enim ea affigit & firmat, vt quæ ſint in aliquo loco. Figura autem, & magnitudo geometriæ ſubijcitur. Numerus autem, vt immaterialis quidem, Arithmeticæ: vt materialis vero, & in ſonis, Muſicæ.

Vt motus, magnitudo, & numerus.

Hæc dixit, per hæc alia quoq; compræhendens. Per motum enim quietem compræhendit. Per magnitudinem autem figuram. in magnitudine enim figura.

Si enim eſſet viſus ſolus, & ipſe albi, magis lateret: etiam ſi hoc videretur eſſe omnia: quòd inter ſe inuicem conſequerentur ſimul color, & magnitudo. Nunc autem, quoniam in altero ſenſili communia inſunt, apertum fit, quòd eſt quid aliud vnumquodque eorum.

Plutarchus Philoſophus, quã diximus dubitationẽ in tertio contẽplationis capite, ſic dicit: Cur natura cõmunia ſenſilia non vni ſenſui ſepoſita attribuit? ſiquidẽ videmus & ĩ ipſis quinque multas oppõnes ſenſilium? & hoc magis dicit Ariſt. conuenit enim ſolutio, & ſoluit dubitationem per præſens dictum, dicens, quod ſi ſub vnum ſolum ſenſum caderent cõia ſenſilia, vt, verbi gratia, viſum, ſub eundem autem viſum caderent & propria ſenſilia, vt album, ſiue color: laterent communia ſenſilia, & idem putaretur, quod color, numerus, & figura, & motus, & reliqua. Nunc autem non ſolum in colore conſecramus numerum, ſed & in ſonis, & ſuccis, & hac ratione à ſe inuicem diſcernuntur. Si autem vnus ex quinque ſenſibus hęc iudicaret. multo magis nos fallerẽt: quando & nũc ſunt appræhenſu nobis difficilia, cũ per quinque ſenſus cognoſcuntur. Si autẽ vnus quidẽ è quinque ſenſib' deeſſet, adhuc eſſent cognitu difficilia. Et quid hæc dico? ſi vnus hæc iudicaret, ne cognoſcerentur quidem. Nunc autem quoniã, inquit, diuerſis ſenſibus inſunt communia ſenſilia, & in multis conſiderantur: propterea clarum eſt, & quanam in re differunt, & à ſe inuicem, & à propriis ſenſilibus. Et in his eſt praxis, praxis, inquam, Dei gratia, ſecunda.

Quoniã autem ſentimus, quod videmus, & audimus: neceſſe eſt vel viſu ſentire, quod videt, vel alio. ſed & ipſe erit Tex.9.
& viſus, & ſubiecti coloris.

Quoniam ſuperius oſtẽdit non eſſe ſextum ſenſum, qui cõia ſenſilia propria habet ſenſilia: nũc vult per hęc aliam quæſtionem proponere. Quærit enim nunquid non ſint quinque ſenſus, ſed decem. Qm̃ enim, inquit, videmus, & ſentimus, quod videmus: rurſus audimus, & ſentimus, quod audimus: quærit vtrum eodem ſenſu & videmus, & ſentimus, quod videmus, an alius quidẽ eſt ſenſus, qui videt ſubiectos colores: alius aũt, qui ſentit viſiuam operationem. i. qui ſentit quod videmus. Duo ergo ſunt quærenda: vnum quidem, vtrum eodem ſenſu, dico autẽ viſiuo, & videmus colores, & ſentimus operationem, quæ videt colores? Secũdum, an alius quidem eſt ſenſus, qui videt colores: alius autem, qui ſentit, quod videmus, idem eſt autem dicere, qui ſentit viſiuam operationem? nam quoniam nullum erit proprium ſenſile, alia omnia erũt cõia ſenſilia: Nam ſi colores dixeris, erunt cões facultatis, quæ videt, & eius quæ ſentit, quod videmus, & ſi ſonus dixeris, erunt cões auditiuæ facultatis, & eius, quæ appræhendit auditiuam operationem. i. quæ ſentit, quod audimus. Similiter & in reliquis ſenſibus. ſed nullũ eſſe proprium ſenſile, ſed omnia cõia, nondum abſurdum eſſe videtur. Atqui aliud abſurdum colligit. Ait.n. ſi alio ſenſu, verbi gratia, videmus, alio aũt ſenſu nouimus, quod videmus: ſenſus ille, qui ſentit viſiuam operationẽ, nunquid & ipſe ſentit operationẽ? an rurſus alius eſt ſenſus,

qui

qui apprehendit ipſam operationem? Si enim dixeris, ꝙ ipſe quidem apptæhendit propriam operationem: alius autem ſenſus apprehendit viſiuã operationem: qm̃ ergo eſt abſurda & reiiciẽda oratio, non eſt igiť alius, qui colores appræhendit, & alius qui ſentit operationem. Sed neq; huius, qui ſentit, ꝙ audimus, vel videmus, fieri põt vt alius ſit ſenſus, qui operationem apprehendat. Erit.n. & huius alius: idq; in infinitum. Si autẽ, quod eſt in infinitum, falſum eſt, falſa ergo eſt oratio, q̃ dicit alios quidem eſſe ſenſus, qui ſenſilia appræhendunt, alios vero, q appræhendunt ipſas operationes. Deinde & ad aliam ſe confert orationem, q̃ dicit, quod iidem ſenſus & ſubiecta appræhendunt, & proprias operationes, & affert dubitationem, eamq; ſoluit: vt ex hoc cõiiciamus, in hac eſſe ſententia Ariſt. vt exiſtimet, ꝙ iidem ſenſus & ſubiecta ſenſilia, & operationes appræhendant. Eſt autem hæc dubitatio, quæ dicit, ꝙ non idem ſenſus & ſibi ſubiecta appræhendit, & ipſam opetationẽ ſentit: & rationem adducit, vt in viſu. & dicit, videre nihil eſſe aliud, q̃ colores apptæhendere. ſenſuum antem operationes nõ ſunt colores, ſunt enim incorporeę operationes. Ergo operationes viſus nõ apprehendit, Soluit autem dubitationem dicens, ꝙ nõ ſemper videte eſt colorum apprehenſio. nam & tenebras apprehendimus. Atqui tenebrę nõ ſunt color. Quare falſa eſt oratio, & alioqui qñ etiã conceſſero, videre eſſe colorũ appræhẽſionem: & ſic tñ nihil abſurdum eſt. Nã & operationes ſunt quodãmodo coloratæ, etſi nõ proprie: incorporea.n, quomodo proprie colorata eſſe dicatur? atqui ſi colorata eſſe dicatur, ex ſplendoribus, qui quodãmodo apparent etiam poſt abſentiam viſibilis. manent.n. veluti lampades circa viſum. etiã poſt abſceſſum ſplendidi ſenſilis, quo, ſ. colorata eſt operatio, & hoc in animatis fit facultatibus, vt poſt ſenſilis abſentiam typos contineant: in inanimatis autem hoc non fit, vt in ſpeculo. poſt abſentiam.n. ſenſilis nihil manet; non eſt.n. quod contineat. Nos autẽ ad hoc dicimus. Male dicis Ariſt. neq;.n. ſunt viſus operationes coloratæ, ſed perſpicuum ſplendorum cauſa eſt. ipſum.n. perſpicuũ poſt abſentiam viſibilis ſplendores quoſdam antę viſum imprimit & pręfigurat. Et hęc quidem ſunt, quæ per dictionis contextum apparent. & eſt (vt cõpendio abſoluam) mens Ariſt. aperta. Vult.n. particulares ſenſus & ſibi ſubiecta appræhendere, & proprias quoq; operationes. Alexander autem cõmentario vult quinque ſenſus ſibi ſubiectorum ſenſilium eſſe appræhenſiuos, cõem autem ſenſum eſſe vult & ſubiectorum, & ipſarum operationũ appræhenſiuũ. Plutarchus vero ait eſſe opus rationalis animæ cognoſcere operationes ſenſuum. ait.n. ꝙ circa ignobilem rationalis aĩæ partem, quæ eſt opinio, hoc fit. opinio.n. quæ eſt maxime cõis, & ignobilis pars animæ, rationalem irrationali cõnectit, ſemper.n. vt ſæpe cognouimus, per ignobiles ſui partes prima ſecundis coniunguntur: vt nunc quoq; eſſe dicit, Opinionis ergo eſt hoc facere, & ſenſorium operationes appræhendere. Recentiores autẽ interpretes neq; Alex. ſupercilium reueriti, neq; Plutarchum audientes, ſed & ipſo extruſo Ariſt. recentiorem interpretationẽ inuenerunt. Dicunt.n. eſſe attentiuæ rationalis animæ partis, quam προσεκτικὸν vocant. ſenſuum operationes appræhendere. Rationalis.n. anima non ſolum habet ĩ poteſtate intellectum, cogitationẽ, voluntatem, & electiones ſm eos; ſed & aliam quandam facultatem rõnali aĩæ adtrudunt, quã attẽtiuam appellãt. Quæ quidem attentiua, inquiunt, ea quærit, & aĩaduertit, quæ fiũt in homine, & dicit, ego intellexi, ego cogitaui, ego opinatus ſum: ego iratus ſum, ego deſideraui. Et, vt ſemel dicam, hæc attentiua pars rationalis aĩæ tranſit per omnes facultates rõnales, & irrationales, & vegetatiuas, ſeu naturales. Si ergo oportet, inquiunt, attentiuam per oẽs tranſite: p ſenſus quoq; procedet, & dicet, ego vidi: ego audiui. Eius.n. quod operationes appræhendit, proprium eſt hæc dicere. Si ergo attentiua eſt, quæ hæc dicit, ipſa eſt, quæ operationes ſenſilium appræhendit. Oportet.n. vnum eſſe qđ omnia apptæhendat, quandoquidem vnus quoq; homo eſt. Si.n. aliud quidẽ hæc appræhendat: aliud vero illa, perindę eſt (vt ipſe alibi dicit) vt ſi tu quidem hoc ſentias, illud vero ego. Vnum ergo eſſe oportet, quod eſt pars attentiua. Hæc.n. pars attentiua p omnes peruadit facultates, & cognitiuas, & vitales. Vnde quãdo ſm cognitiuas operationes aliquem animo diuagantẽ, & ſtertentem volumus increpare, ei dicimus, Attende tibiipſi, ſi autem per vitales procedit, dicitur Græce ἀυτοδος, Vnde & tragœdia dicit σύνεσις. Cognoui, inquit, qđ me facere oportuerit. Eſt ergo attẽtiua pars, quæ ſenſuum operationes appræhendit, & male, inquiunt, Plutarchus opinionem huius eſſe cauſam exiſtimauit. Oportet.n. vnum eſſe, qđ omnium facultatum operationes appræhendit. opinio aũt non appræhendit operationes intellectus, non dicit.n. Ego intellexi; ego cogitaui, etſi enim dicat, ego opinatus ſum: ego iratus ſum: tñ meliorum operationes contemplati non poteſt. Hęc autem cum dicũt, Plutarchum nõ reprehendunt; eum enim nuſquam dicentem inuenerunt, ꝙ facultas, quæ ſentit ſenſuum operationes, eſt opinionis: ſed in hoc eis cũ Alex. conuenitur qui ſenſum cõem cauſatur & ipſe. Et vterq; male dicere cõuincitur, cũ dicunt cõem ſenſum operationes vniuſcuiuſq; ſenſus apprehendere. Cõis enim ſenſus nihil appræhendit, ꝙ nõ ſit ſenſile. Quicquid autem eſt ſenſile, eſt in corpore. non eſt autem operatio in corpore, non eſt ergo ſenſilis. Si non eſt autẽ ſenſilis, nec in cõem ſenſum cadit. Et nos iis aſſentimur, ꝙ neq; eſt ſextus ſenſus, qui, ꝙ ſentiatur, cognoſcat, neq; ꝙ idem & videt, & ſcit, ꝙ videt: ſed ꝙ hoc eſt rationalis aĩæ, huiuſq; facultatis attentiuæ: ꝙ.n. non eſt ſextus ſenſus, qui, ꝙ ſentiatur, videat, admittimus ſm ea, quæ ſunt dicta ab Ariſt. ꝙ aũt idem ſit, qui ſentit, & cognoſcit, ꝙ ſenſu perceptum eſt, eum dicentem non admittimus. Mihi.n. non colligitur coloratam eſſe operationem, etiam ſi ipſa nouit, ꝙ ſentiatur, eo ꝙ non ſolũ colorem videt viſus, ſed & lucem, & tenebras, Ei.n. dicemus, ꝙ ſolum per ſe colorem videt viſus. alia aũt, ꝙ non ſint color, nouit ſm negationem: nec ab ipſis patitur. nullus autem propriam operationem ſimiliter nouit, vt ea, quæ ſunt ſm negationem. Quare quando colorem appræhendit, coloratur operatio. Quod autẽ abſurdum eſt hoc dicere, ꝙ quodammodo coloratur operatio, apertum eſt. ipſa.n. eſt incorporea. incorporeum autem coloratum eſſe qui poteſt? eſt autem nigri ſimul & albi particeps; qm̃ hæc ſimul videt: quod eſt abſurdum, eſſet ergo melius dicere coloratum eſſe ſenſorium, nõ operationem, Si aũt & hoc ex lampadibus probatur, dicimus hoc non eſſe colorationem operationis, ſed vehementem ictũ ſenſilis, qui affectum in ſenſorio effecit: cuius affectus typũ cũ accepit imaginatio, retinet, & ppterea videtur ab ea lampades. Et ꝙ non eſt coloratio, apertum eſt. nam & nobis oculos claudentibus videtur, ſcire enim oportet nihil eſſe aliud imaginationem, quam paruum ſenſum,

ſicut

ſicut ſenſus eſt vehemens imaginatio, & eſt alioqui abſurdũ eundem ſenſum ſcire, ꝙ videt. Omnino.n.poſtq̃ vidit colorem, ad ſeipſum cõuerſus ſe videre cognoſcit. Si aũt ad ſeipſum cõuertitur, eſt & ſeparabilis operationis. Quod aũt eſt ſeparabilis operationis, eſt & ſeparabilis ſubſtantiæ, & propterea & æternum & incorporeum. Qui ergo dubitabilitet aĩam rationalem immortalem eſſe dicit, is aperte clamat irrationalem eſſe immortalem quod eſt abſurdum. neq;.n.ſunt ſenſus æterni; & ideo ad ſeipſos non conuertuntur. ſi aũt ad ſeipſos non conuertuntur, non appræhendunt proprias operationes, nihil eſt.n.aliud ad ſeipſum conuerti, quã proprias operationes appræhendere. Quare non recte dicit Ariſt. ſed, vt diximus eſt attentiuæ animæ partis ſenſuũ operationes cognoſcere: & ꝙ hoc ſic habet. ex rebus eſt videre. occupata enim circa quidpiam rõne, etiãſi videt viſus, neſcimus qd viderit, eo ꝙ occupata fuit ratio, & poſtea vbi ad ſe rediit rõ, licet amicũ nõ videat, nũc, inquit, ipſum vidi, vt quę veluti paruũ viſi typum receperit. & ſi ergo occupata fuerit, cum ad ſe redierit, ſe vidiſſe dicit. eſt ergo rationis dicere, vidi. Si quis autem dubitauerit, qũo dictũ eſt rõnẽ circa vſia verſari, nũc aũt dicimus eam cum particularibus ſenſibus operari: dic ad hoc, ꝙ, quando corpore quidem inſtrõ, vtitur, circa particularia operaᷤ: qñ autem eo, vt inſtrõ, non vtitur, circa vſia immoratur, nũc autem corpore vtitur. Et hæc quidẽ hoc modo, alimentorum aũt gratiam Ariſt. non referimus, ſed quod ab eo dictum eſt, falſum eſſe aſſerimus. Dicimus ergo eum nobiſcum cõuenire. Qñ.n.dicit, ſenſum noſſe ꝙ operaᷤ, dicimus hoc dicere, ipſum ſcire, non vt ſenſum, ſed vt qui ſit rationis inſtrumentum. Sicut enim ſuperius dixit viſum noſſe dulce, non vt viſum, ſed vt cõem ſenſum: ita & nunc hoc dixit, & non ipſe ſolũ hoc facit, ſed & cõis conſuetudo hunc habet morẽ, qñ dicit: ſecuris thronum fecit, & ecce opus inſtrumento honoraᷤ: nõ ꝙ hoc ipſum fecit, ſed is, qui illo vſus eſt, operarius. Et in his contemplatio, (Deo eſt gratia,) adimpletur. Quoniam autem ſentimus, inquit, ꝙ videmus, & non dixit, quoniam autem videmus: non enim in viſu tantũ id, quod dicit, comparat & exercet, ſed & in omni ſenſu. Quare id, quod commune eſt, dicit à ſentiendo. Sed ipſe erit & viſus & ſubiecti coloris. Quoniam autem ſecũdum diuiſionem dixit, inquiens, vel eodem ſenſu ſubiectum & operationem nouimus, vel alio quidem ſubiectum, alio autem operationem, per reliqua alterum diuiſionis membrum refellit, quod dicit: ꝙ alius eſt qui viſum appræhendit, id eſt operationem, & alius qui ſubiectum. Ipſe autẽ non dixit, & alius qui ſubiectum, & propterea obſcuram rationem reddidit. Deinde declarare volens quid eſt ſubiectum, ſubiunxit, colorem. Viſus enim ſubiectum eſt color.

Quare vel duo eiuſdem erunt, vel ipſe ſuiipſius.

Hinc infert abſurdum, Ait enim, ꝙ ſi hæc ſic habent, & alius quidem ſubiectum ſentit: alius autem operationem, continget duos eſſe eiuſdem ſenſus, vt coloris viſum, & alium ſenſum, qui ſentit operationem viſus, & duo inuenientur idem ſentientia per ſe, & non per accidens, quod eſt abſurdum. Si autem rurſus idem eſt, & colorem ſentiens, & propriam operationem, ſequetur rurſus aliud abſurdum, ꝙ idem ſit ſuiipſius ſenſus.

Præterea autem, ſi & alius fuerit ſenſus viſus, vel procedit in infinitum: vel idem ipſe erit ſuiipſius. Quare hoc eſt in primo faciendum.

Hinc alterum abſurdum inducit in hanc ſuppoſitionem, quæ dicit, ꝙ alia eſt facultas, quæ ſentit operationem. Quare hoc eſt in primo faciendum. quaſi diceret. ꝙ in prima ſtare oportet, & dicere ꝙ ipſe ſeipſum apprehendit: & cognoſcit viſus, ꝙ ſentit colorem, & auditus, audibile: ſimiliter & reliqui. Si enim propterea ꝙ alius ſenſus ſentiat ꝙ quid ſentitur, ideo, quod dicitur, in dubium venit: neceſſe eſt, inquit, ad primum venire, & dicere, ꝙ ipſe nouit propriã operationem, & oportebat magis dicere, recta, vt ſic diceret: quare hoc eſt recta in primo faciendum. Nonnulli autem & præſens dictum ſic interpretati ſunt. ſi ſenſus, qui appræhendit propriam operationem alius ſenſus, appræhendit propriam operationem: cur non & primus, qui appræhendit ſubiectum, appræhendit propriã operationem? abſurdum enim tale eſt.

Habet autem dubitationem. Si enim viſu ſentire eſt videre, videtur autem color, vel quod eũ habet: ſi viderit quis id quod videt, & colorem habebit id, quod primum videt.

Hinc dubitationem aduerſus aliam ſuppoſitionem affert, quæ dicit, ſi idem ſenſus & ſubiecta, & operationes appræhendit, etiam colorem habebit id, quod primum videt. Recte additur. Primum, quandoquidem ſenſilium ſpecies viſus in operando exterius accipit. Dicit aũt, ꝙ & ipſe prius per ſe colorem habebit, ſi quidem eſt ab alio viſibilis.

Eſt itaque apertum, quòd non eſt vnum, viſu ſentire. etenim quando non videmus, viſu iudicamus & tenebras, & lucem. Tex. 10.

Hic eſt ſolutio dictæ dubitationis, & conſidera, ꝙ hanc quidem ſoluit dubitationem: vel, ſi velis, leniit, vt qui in hac magis eſſet opinione: prætermiſit autem reliquam dubitationem inſolubilem, quæ aduerſus hãc fertur opinionem. ea autem ſic dicit: ſi vna eſt facultas, & quæ videt, & quæ operationem cognoſcit, idem erit ſenſile, & ſentiens. Sed q̃a oppoſitam perimit opinionem, videtur hanc quoque diſſoluere. Hæc autem faciunt ad mitigandas, & leniendas dubitationes.

Præterea autem, eſt vt ſit coloratum id quod videt: ſenſorium enim ſenſilis eſt ſuſceptiuum ſine materia vnũquodque. Quare & cũ receſſerunt ſenſilia, inſunt ſenſus, & imaginationes in ſenſorijs.

Illud, eſt vt, pro eo quod eſt, vtcunque, inquit, colorata eſt operatio. Et in his praxis Dei gratia impletur, praxis Dei gratia tertia.

Eius autem quod eſt ſenſile, & ſenſus, eſt quidem eadem operatio & vna: eſſe autem ipſum non idem. Dico autem, vt ſonus, qui eſt ſecundum actum, & auditus, qui eſt ſecundum actum.

Poſtquã dixit ſuperius, ꝙ operatio eſt vtcunq; colorata. hoc aũt oſtendit ex lampadibus, quę apparent etiã poſt abſentiã ſenſilis, & ꝙ ſenſus, qui eſt ſm actum, operatur recipiendo ſpecies ſenſilium, & hucuſq; aduerſus priorem oppoſuit, in hoc loco vult hoc ipſum extendere, perinde ac ſi diceret: Atq dico, ꝙ ſpecies ſenſiliũ ꝓcedũt ad ſenſum, ſm actum, per id quod eſt actu ſenſile. Eſt.n.duplex ſenſile, hoc quidẽ potẽtia, illud vero actu, & duplex ſenſus, hic quidem potentia, ille vero actu. Si ergo ſenſus actu idẽ eſt, quod actu ſenſile, ſiquidẽ ſenſus eſt actu coloratus, ſenſile autẽ eſt color. idẽ eſt ergo ſenſus, qui eſt ſecundũ actum, quod id, quod eſt ſm actũ ſenſile. Senſile aũt dicit. ſ. cõmoderatum, ĩmoderatum enim corrumpit viſum. Si autem idem eſſet, quod

immo-

Immodoratum,ſenſile,futurum eſſet idem ſeipſum corrumperet, quod eſt abſurdum. Ne exiſtima autem, qm̃ idem eſſe dicit ſenſum ſecundum actum,quod id, quod eſt ſecundũ actum ſenſile,eum ſenſilium rationes dicere eſſe in ſenſu, quando nec animam quidem rationalem rerum rationes habere dicit,ſed non ſcriptæ eſſe tabulæ ſimilem. ꝙ ea enim rationes habeat, eſt Emped. ſnĩa cum dicit, Nam terram terra conſpeximus. Ariſto. autem hoc non dicit, niſi propterea ꝙ eſt impreſſu facilis. Qui enim actu ſenſus eſt, ad ſuſcipiendas formas rerum ſecundũ actum ſenſilium facile imprimi & fingi poteſt,& propterea eundem eſſe dicit cum eo,quod eſt actu ſenſile,ſenſum ſm̃ actum,& hoc ſic probat. Primũ quidem,ſi nihil aliud eſt,inquit,actus ſecundum actum, quã habere ea, quæ ſunt ſenſilia ſm̃ actum, ſenſilia aũt ſecundũ actum ſunt quæ à ſenſu habentur, quod habetur autem,& habet, idem eſt:ſenſus ergo ſm̃ actum idẽ eſt,quod ſecundũ actum ſenſile. Porro & ex alio acriorem, & magis naturalem rationem demonſtrat. ſic.n. dicit. Oſtẽſum eſt in tertio lib.naturalis auſcultationis, ꝙ quicquid agit, & patitur,ſubiecto quidẽ idem eſt,habitudine diuerſum, nos itaq; dicere meminimus ꝙ diſciplina & doctrina eſt eadem ſubiecto, habitudine diuerſa, idem.n.theorema, ſi diſcipulum quidẽ reſpicias, diſciplina:ſi autẽ doctorem,doctrina. Quare quicquid agit ꝙ patitur,eſt idem quidẽ ſubiecto, habitudine autẽ diuerſum. Si ergo & ſenſus ſm̃ actum eſt aliquid patiẽs, & ſenſile ſecundum actum eſt aliquid agẽs: clarum eſt, ꝙ colligetur & ea eſſe quidem eadem ſubiecto, habitudine autem diuerſa. Sic ergo & naturaliter rationem demonſtrat. ſciendum autem, ꝙ cũ ſint duæ habitudines ſeu relationes,hæc quidem ad ſenſum,qui eſt ſecundum actum quę eſt habere,illa vero ad actu ſenſile,quę eſt haberi, duplicem eſſe habitudinem, & relationem nos latet,ꝙ in nonnullis vtraque habitudo non nominatur. Cum enim ſint quinque ſenſus,in vno ſolo, dico autem auditu,ambæ ſunt relationes nominatæ:& ſecũdum actum ſenſilis,& ſenſus, ſecundum actum. In ſenſu enim ſecundũ actum habitudo,auditio dicitur. Senſilis autem ſecundum actum habitudo,ſonitus. In reliquis autem ſenſibus non eſt inuenire nomen. Viſus.n. ſecundum actum habitudinem, viſionem dicimus, viſibilis autem ſecundum actum habitudinem, debebamus quidẽ colorationem dicere. non dicimus autem. & quare,in contextu dictionis diſcemus. Quoniam ergo non in omnibus ſenſibus duplex habitudo nominata eſt,propterea ſæpe latet;nec duplicem videmus habitudinem. Hæc cum dixerit Ariſt.hinc Alexander colligere videtur corollarium iis, quæ ab ipſo Ariſt.in priore dicta ſunt, ꝙ quinque ſenſus proprias operationes appræhendunt. Dicit enim Alexander, ſi idem eſt qui eſt ſecundum actum, ſenſus, quod ſenſile ſecundum actum:clarum eſt,ꝙ ſeipſum compræhendit ſenſus,qui eſt ſecundum actum. Ipſe enim nihil eſt aliud, quam actus ſeu operatio ſenſus, tunc enim dicitur ſecundum actum,quando agit. Quare manifeſtum eſt,ꝙ ſenſus ſecundum actum ſeipſum appræhendit. Clarum eſt ergo, quòd ſenſus ſuam operationem appræhendit. quod videtur Ariſtoteli. Et hæc quidem Alexander. Nos autem dicimus, quòd non vera dicit; neque hoc corollarium hinc colligitur. Primum enim verum eſt dicere, quòd idem eſt, qui eſt ſecundum actum ſenſus, quod ſcd̃m actum ſenſile,ſcd̃m ſubiectum:& ꝙ appræhendit ſcd̃m actum ſenſus, ſcd̃m actum ſenſile, ſcd̃m autẽ non itidẽ verum eſt,ꝙ dicit, ꝙ ſi ſentit ſecundum actum ſenſile, iam & ipſum appræhendit. Et alioqui non ſecundum id, quod eſt commune, cognoſcit, qui eſt ſecũdum actum ſenſus, ſed ſecundum id, quod eſt diuerſum. Quatenus enim patitur,cognoſcit. Eſt autem diuerſum ſecundum hoc;ſenſus enim patitur,ſenſile autem agit. Quare hoc non admitto ò Alexander, ꝙ quatenus idem eſt ſenſus, qui eſt ſecundum actum, ꝙ id, quod eſt ſcd̃m actũ ſenſile, ſecundũ hoc cognoſcat. Si autem hoc quoque tibi conceſſero. Sentit enim qui eſt ſecundum actum, ſenſus, non habitum, ſed id, per quod idem eſt, quod ſenſile ſecundum actum. Quid eſt hoc autem? videlicet ſubiectum, ſubiecto enim idẽ eſt, ſed habitudine diuerſum, quid eſt autem ſubiectum? ſpecies.ſ.has ergo ſolum ſentit. Colligitur ergo ꝙ qui eſt ſecundum actum ſenſus, ſuum ſubiectum appræhendit, non autem ſuam operationem. Eius autem ſubiecta ſunt colorum ſpẽs, & hæc quidem in his. Ariſto. vero ex his, quæ dicta ſunt vnum quidem colligit,ꝙ ſi ſenſus,qui eſt ſecundũ actũ, idem eſt quod ſecundum actum ſenſile, videlicet ſi eſt ſenſus,qui eſt ſecundum actum;eſt & id,quod eſt ſecũdum actum ſenſile. & rurſus corrupto eo, qui eſt ſecundum actum, ſenſu, corrumpitur & quod eſt ſecundum actum ſenſile,vt viſum,non vt ſubſiſtens. Id autem non eſt in ſenſu,qui eſt potentia, & in eo, quod eſt potentia ſenſile,non ꝙ non ſint ſimul: ſimul enim ſunt ſecundum legem eorum,quæ ſunt ad aliquid, & ſi eſt potentia ſenſus,eſt & potentia ſenſile,& ſi ille nõ eſt,hoc erit. Quare quoad eſſe quidem conuenit, quod eſt potentia ſenſile,cum eo,quod eſt ſenſile actu: & ſenſus, q eſt potentia,cum ſenſu,qui actu eſt. Differt autem,quatenus ſenſus quidem,qui actu eſt,idem eſt, quod id, quod eſt actu ſenſile. Senſus autem potentia, non eſt idem quod potentia ſenſile,idq; merito. Neque enim hic eſt, quod ea vniat, & ſimul coaleſcere faciat. In iis enim quæ actu ſunt, ſpecies ſenſilium exiſtentes in operatione ſenſus, hinc quandam habitudinem faciunt, & quodammodo congenerantur,& ſimul coaleſcunt. Ipſa enim operatio coniuncta eſt, & facit ſenſum idem, quod ſenſile. In iis autem, quæ ſunt potentia, nondum tranſierunt ſpecies ſenſilium ad operationem ſenſus, & propterea nõdum facta eſt cõio aliqua, & vnio. Propterea ergo, qui actu quidẽ ſenſus eſt,idẽ eſt,qđ actu ſenſile. Senſus autẽ q eſt potentia, non eſt idem quod id, quod eſt potentia ſenſile. Protagorei vero non diſtinguebant quidem, ſed dicebant ſenſus idem eſſe quod ſenſile,non diſtinguentes,& dicentes,ꝙ,qui actu quidem eſt,idem eſt:qui vero potentia,non eſt idem:idq; merito. Protagorei enim non dicebant omnino eſſe, quod eſt potentia, neque ſubſtantiam ſenſilibus præbebant,ſed ſenſilia eſſe dicebant, quãdiu in ſenſum caduot, quodque tunc ſolum ſunt. nam neque quod eſt potentia dicebant, ſed, quod eſt actu tantũ. & id ſenſus ꝑcreare affirmabant. ſi.n. vidimus,inqt,eſt color:ſin minus,nõ eſt. Eadem lege dulce,& eadẽ lege albũ. Propterea ergo recte dicerent,q̃uis indiſtincte dicerent,qđ ſenſus idẽ eſt,quod ſenſile, ſi vtcunq; dicerent,qđ actu eſt. Introduxit & hoc primũ corollarium,ſcd̃m corollarium, in quo quærit, cur extremitates ſenſilium corrũpunt ſenſum,qui eſt ſm̃ actũ. & hoc ſic oſtẽdit. Qui ſcd̃m actum ſenſus eſt,eſt cõcentus, Cõcentus aũt ratio ſeu ꝓportio. Proportio aũt ex diminutione & exceſſu corrũpitur. Vt ſex ad tria habet proportionẽ duplam, & vnum ad duo. ſi duobus ergo vnũ addideris, nõ ſeruatur duplũ. & ſi ex ſex ad duo vnũ abſtuleris,

ſtuleris, non ſeruatur duplum. Proportio enim non patitur vnius termini additionem, vel defectum. Recte autem dixit, Vnius termini. ſi enim vtriſque addideris, vt tribus quidem vnum, ſex autem duo, rurſus ſeruatur dupli proportio, quæ eſt ad quatuor. Quãobrem dictum eſt, Vnius. Si ergo proportio vnius termini, additionem vel defectum non patitur, quoniam corrumpitur, nec ergo ſenſus admittit defectum, vel additionem ſeoſilis. qm̃ corrumpitur. Sed exceſſus quidem coaceruate & extemplo corrumpit: cum primum enim apprahenderit, patitur, vel congregatus, vel diſgregatus, & corrumpitur: defectus autem tempore lædit. eo.n. ꝙ non operetur, lædit. qui.n. ſunt in ſpelunca, ſi longo tempore nõ viderint, excæcantur. Sicut & qui non audiunt, idipſum patiuntur: ob eam ſolum cauſam, ꝙ non operetur, propter Hippocratem, qui dixit: Motus firmum, & validũ reddit: ociũ autem liquefacit. Et nos quidem in vniuerſum in ſenſu, & ſenſili id, de quo agebatur, tractauimus: ipſe autẽ in auditu orationem inſtituit, & exercet. & merito, quoniam in eo eſt & à ſubiecto nomen, vt ſonitus vel ſonatio, & à ſenſu auditio, in viſu autem & guſtu dictum aſt non eſſe nomen à ſubiecto. Et propter aliud atiam id, ꝙ ab eo dicitur, in auditu verſatur. Concentus.n. meminit. Concentus autem proprie in voce dicitur vt oſtendemus. Vox.n. auditui ſubiicitur. Propterea ergo in audito eius verſatur oratio, ſic autẽ orationem producit. ſi ſm actum auditus idem eſt quod vox: vox autem eſt concentus, non ſui ad ſe, ſed ad auditum: hoc.n. vult proportio: concentus autem cõionẽ dicit: ſi ergo vox eſt concentus: concentus autem proportio.i. vocis ad auditum ṗportio (Proportionem autem non dicit temperaturam: non eſt.n. in hac opinione: ſed quemadmodum dicimus onus habere proportionem ad humerum, vt feratur: non autem & temperaturam, ſic & vox habet proportionem ad auditum, ꝙ ſit eadem cum ſubiecto, non autem ſm temperaturam) ſi ergo concentus eſt proportio: Proportio aũt nõ patitur vnius termini additionem, &c. vt ſuperius dictum eſt. Viſum eſt aũt Syriano dicere, ꝙ etſi in contextu vocis non meminiſſet, non tñ manca fuiſſet oratio, ſi.n. dixiſſet, qui eſt ſm actũ auditus, eſt concentus, concentus eſt.ſ. auditus illius, cuius eſt auditus. Cuius autem eſt, niſi vocis? quare ſimul compræhenſa eſſet: ꝙ ſi vocem quoque ſolum dixiſſet, auditum compræhendiſſet. Cuius.n. eſt vox concentus, ſi non eſt vox? auditus autẽ eſt vox. Cur ergo meminit vocis? pp concentum: vt oſtendat in voce eſſe proprie concentum. vel etiam propterea voluit vtrumque dicere, vt dicat quænam ſunt ea, quæ habent cõionem. Philoſophus aũt Ammonius dubitauit, cur per medium ſenſile ſm actũ, collegit ſenſum, qui eſt ſm actum eſſe concentum. cur.n. non dixit illic ꝙ ſm actum ſenſus concentus eſt? quemadmodum.n. ꝙ ſm actũ ſenſile, eſt cõcentus. Si ergo vtrunq; propter eam, quæ eſt ad alterum, harmoniam, eſt concentus, cur non ſenſui cõcentum attribuit, ſed ſenſile ſecũdũ actũ? Cum ſic ergo dubitaſſet, diſſoluit, dicens, ꝙ συμφονία, qđ eſt latine cõcentus, à voce, quæ græce eſt φονὴ, accepta eſt. vt ipſa dictio declarat, vox aũt eſt ſenſile. Propterea ergo concentum ei, quod eſt ſecundum actum ſenſile attribuit, & non ſenſui ſecundum actum. Et in his abſoluta eſt, Deo eſt gratia, contemplatio.

Eſt enim vt & quę auditum habent, nõ audiant: & quod ſonum habet, non ſemper ſonet. Quando autem operatur, quod poteſt audire, & ſonat, quod poteſt ſonare: tunc ſimul ſit & qui eſt ſecundum actum, auditus, & qui eſt ſecundum actum ſonus. Quare quiſpiã etiam dixerit illud quidem eſſe auditionem, hoc vero ſonationem, ſeu ſonitum.

Poſtq̃ dixit, ꝙ qui eſt ſecundũ actũ, ſenſus, & quod eſt ſm actum ſenſile, ſubiecto quidẽ idem ſunt, qđ autem ad eſſe attinet.i. ſecundum rationem, differunt, ſicut aſcenſus & deſcanſus idem ſunt ſubiecto (vtraq;.n. ſunt in ſcala) ſunt autẽ ratione diuerſa. eſt.n. aliud aſcenſus, aliud deſcenſus. Dicit, hoc ſolum quadrare in iis, q̃ ſunt ſm actum: ſed non in iis, quæ ſunt potentia. Fieri.n. poteſt, vt potentia ſenſum, & ſenſile potentia habens, non audiat. ſi enim eſt auditus potentia, non audit: & rurſus, ſi eſt audibile potentia, non audit ipſum.

Si autem & motus, & affectio, & actio, ſeu paſſio ineſt in eo, quod mouetur: neceſſe eſt & ſonum, et auditum, qui eſt ſecundum actum, eſſe in eo, qui eſt ſecundũ potentiam. Actiui enim, & motiui actus ineſt in patiente.

Oſtendit hinc theorema qđ eſt ex naturali auſcultatione, ꝙ qui eſt ſm actũ ſenſus, ſubiecto, quidẽ idem eſt, quod ſenſile ſm actum: eſt aũt habitudine diuerſus. Differt autẽ motus ab actione, ꝙ vbi eſt motus, illic & actio: nõ aũt vbi actio, illic & motus. Artifex.n. agit quidem, ſed agit exiſtens immobilis, Porro & affectio, ſiue paſsio & actio ſunt motus. Sed ipſe quidẽ motus, ſi ad id, quod eſt agens, cõfertur, actio dicitur: ſi autem ad id, quod patiẽ, affectio ſeu paſsio. In eo autem, quod mouetur, pro eo quod eſt, in patiente. Vult ergo colligere, ꝙ idem aſt affectio ſeu paſsio & actio, ſubiecto. vtraq; anim motus. Motus aũt in eo, quod mouetur.i. in patiente neceſſe eſt, inquit, & eum qui eſt ſm actũ, ſenſum, & ſenſile ſm actum, eſſe idem. Quid eſt.n. quod patitur? ſenſus. Quid eſt quod agit? ſenſile. Quod autem motus eſt in patiente, clarum. Si enim in agente, quodcũq; mouet mouebitur: erit & prima cauſa, quod eſt abſurdum. Et auditum, qui eſt ſm actum, eſſa in eo, qui eſt ſecundũ potentiam. Deeſt contextui dicto, In eo, Auditu, vt ſit, quod dicitur, in eo auditu, qui eſt ſm potentiam.

Quare nõ neceſſe eſt, quod mouet, moueri. Sonatiui itaq; operatio eſt ſonus, vel ſonatio ſeu ſonitus. auditiui autẽ auditus, vel auditio. Duplex eſt enim auditus, et duplex ſonus. Eadem autem ratio & in alijs ſenſibus, & ſenſilibus. Sicut enim actio, & paſſio in patiente, & nõ in agente: ſic & ſenſilis operatio in ſenſitiuo. Sed in nonnullis quidẽ etiam nominata eſt, vt ſonitus, & auditio: in nõnullis autem alterum caret nomine. Viſio enim dicitur viſus operatio. coloris autem nomen nõ habet: & guſtatio, guſtatiui. Succi autem, caret nomine. Tex.55.

Accepta occaſione, deinceps interpoſita oratione vtiẽ, & ait ꝙ motus non eſt in eo, quod mouet, ſed in eo quod mouetur. Si.n. eſſet in eo, quod mouet, & ipſum moueretur. Auditiui aũt auditus, vel auditio. Aliud eſt auditus, aliud auditio. Auditus enim eſt ipſe actus, ſiue operatio. Auditio vero eſt appræhẽſio. Quẽadmodũ & ſonus dicitur quidem ipſe ſtrepitus. Quæ autẽ in nobis ex ſtrepitu fit affectio, dicitur ſonitus. Cũ ergo ſciret hęc differre, diſtĩxit dicẽs, Duplex auditus, & duplex ſonus. Hæc ſunt.n. potentia, illa vero actu: ſic & eius quod eſt ſenſile, actus, & ſenſitiui ĩ ſenſitiuo. Vt aũt apertum reddamus, quod dicitur, ſubiecto exẽplo id, quod dr̃, excutiamus, & agitemus. Quẽadmodũ cum faber facit portam, actio eius eſt in lignis: & affectio ſeu paſsio lignorũ in ipſis lignis: ſic & qñ videmus, ſenſilis quidẽ actio, fortaſſe coloris, eſt ĩ viſu: & ſenſitiui motus (ſenſitiuum autem dicit ſenſum ex ſubiecto) rurſus eſt in ipſo viſu, & non in ſenſili, id eſt colore: ſicut nec in fabro, Sed in nõ-

nullis

nullis quidem etiã nominata eſt, vt ſonitus, & auditio. Quare autẽ, ſicut in auditu dicimus & à ſenſu auditionem, & à ſubiecto ſenſili ſonitum, non & in viſu quoq; ſic dicimus? ſed à ſenſu quidẽ dicimus viſionem, à ſubiecto autem non dicimus colorationem? & dicimus, qm̃ coloratio non aliud ſignificat, quam coloratum corpus ex eo, ꝙ habent alium colorem. Quare non eſt ex ipſo ſubiecto. Sonitus autem ex ipſo ſubiecto. Deinde rurſus quęrimus, cur non dicimus Gręce χύμωσιν, à ſucco, qui eſt ſubiectum guſtus, ſicut dicimus guſtationem ex ſenſu? Dic ad hoc, ꝙ hoc nomen χύμωσις ad coquos pertinet: & ideo Phyſicis non dicitur.

Quoniam autem vna quidem eſt actio eius, quod eſt ſenſile, & ſenſitiui, eſſe autem alterum: neceſſe eſt ſimul corrumpi, & ſeruari eum, qui ſic dicitur, auditum, & ſonum: ſuccum quoque, & guſtum, & reliqua ſimiliter.

Hinc infert primum corollarium, ꝙ qui eſt ſecundũ actum ſenſus idem eſt, quod ſenſile ſecundum actum. i. ſubiecto, habitudine autem diuerſus. non. n. eo, ꝙ ſint definitione diuerſa, ſequitur, ꝙ ſimul corrumpuntur, & ſeruantur: ſed quod ea ſit ad aliquid. Quare oportet hoc dicere alteram quæſtionem, & non corollarium.

Tex.12. *Quæ autem ſecundum potentiam dicuntur, non neceſſario. Sed priores phyſicorum ſcriptores hoc non recte dicebant, nihil eſſe putantes nec album, nec nigrum ſine viſu, nec ſuccum ſine guſtu.*

Quæ autem potentia, inquit, non neceſſario. Quid? non neceſſe eſt ea ſimul eſſe? Lege enim eorum, quæ ſunt ad aliquid, ea ſimul eſſe neceſſe eſt. Quod eſt enim potentia ſenſile, ſimul eſt cum ſenſu, qui eſt potentia: ſicut & quod eſt actu ſenſile, cum ſenſu qui eſt actu. Quid ergo dicit illud, Non neceſſario? an videlicet primum, ꝙ non neceſſe eſt ſenſum, qui eſt potentia, idem eſſe, ꝙ potentia ſenſile, vt in contemplatione dictum eſt.

Partim enim recte dicebant, partim autem non recte. Cũ enim dupliciter dicatur ſenſus, & ſenſile: hæc quidem ſecundum potentiam: illa vero ſecundum actum: in his quidem euenit quod dictum eſt, in alijs vero nõ euenit. Sed illi ſimpliciter dicebant de ijs, quæ dicuntur non ſimpliciter.

Protagoreos innuit. Dicit autem eos recte dicere in eo, ꝙ dicant ſenſum, qui eſt ſecundum actum, idem eſſe quod ſenſile ſecundũ actum. non recte autem dicebant, qm̃ & quæ ſunt eadem potentia, eadem quoque ſimplr dicebant omnia, quæ nõ oportet eadem dicere ſimpliciter. Refellit autem & Plato hanc opinionem in Protagora dialogo.

Tex.13. *Siquidem concentus vox quædam eſt: vox autem, & auditus, eſt vt vnum, & non vnum idem.*

Gręce eſt, εἰ δὲ συμφωνία. Illud autem δ, quod eſt in ſecunda ſyllaba eius quod eſt εἰ δὲ, non eſt articulus, ſed pars coniunctionis, perinde ac ſi diceret. qm̃ vox quædam eſt concentus. Quæ eſt autem ea vox? ea. ſ. quæ ſe habet commoderate ad eum. qui eſt ſecundum actum, auditum. non poteſt autem eſſe articulus, qm̃ cum prædicato coniungit̃, articuli. n. diſtinctionibus, quę adijciuntur propoſitionibus, quas circunſtantias appellant, æquiualent. Diſtinctiones autẽ huiuſmodi ſemper ſubiecto coniũguntur. nunc autem accipit concentum, vt prædicatum auditus, & vocis. & propterea non oportet illud δ, vt articulum accipere, ne inueniatur cũ prædicato coniunctum. Dic itaque εἰ δὲ vnam partẽ orationis. Hic aũt eſt ſm̃ contẽplationis corollarium, ĩ quo vult dicere cur extremitates ſenſilium corrũpũt ſenſus, hoc oſtẽdit ꝑ cõcentum & proportionem, vt dictũ eſt.

Vox autem & auditus eſt vt vnum, & eſt vt non vnum, Hoc recte dixit: ſubiecto enim vna eſt vox & auditus: ratione autem, & habitudine non vna, ſed diuerſa. quare & vnum eſt, & non vnum.

Proportio autem concentus: neceſſe eſt & auditum eſſe quandam proportionem.

Hoc dixit, vt oſtenderet non eſſe tẽperaturam, auditus cum voce concentum, ſed cum quadam proportione fieri: & dictum eſt quomodo in contemplatione.

Et propterea etiam vnũquodq; excedens & acutum, & graue, auditũ quoq; corrumpit. Similiter & in ſuccis guſtum, & in colore viſum, quod eſt valde ſplẽdidum, vel tenebricoſum, & in odoratu vehemens odor & dulcis, & amarus.

Oportet cõmuniter accipere illud, Excedens corrũpit, vt in auditu, guſtu, viſu, odoratu. Exceſſus. n. ſenſus corrumpunt. Vnuſquiſq;. n. ſenſus habet ea, quæ ſe poſſint corrumpere. Viſus quidẽ, quod eſt nimis ſplendidum, vt lucem ſolis. Auditus autem, ſonum, qui eſt ex tonitru. Odoratus graues, & tetros flatus. Guſtus venena. Tactus ignem, niuem. & ideo excogitatæ ſunt artes, quæ ſenſus voluptate afficiant: viſui quidẽ pictura: auditiui muſica: olfactui vnguentaria: guſtui coquinaria: tactui lauacra, & ars texendi.

Vtpote quod ſenſus ſit quædam proportio.

Volens exempla dicere ſenſilium, quæ corrumpunt ſenſus, poſuit & dulce. & nunquid, eo quo ſenſum diſſoluat, eum corrumpit, vt pingue? Illud autem, Vtpote quod ſenſus ſit quædam proportio: Qm̃ inquit, proportio, eſt ſenſus: proportio autem exceſſum non patitur, propterea eſt ſenſus, vt proportio, & quædam commoderatio.

Quare & dulcia quidem, quando deducuntur, cum pura & immixta ſunt, ducuntur ad proportionem, vt acutum, vel dulce, vel ſalſum. tũc. n. dulcia ſunt. omnino autẽ magis, quod mixtum eſt, concentus eſt, quam acutum, & graue.

Hic vult dicere qualenam eſt dulce ſenſile: & dicit qđ illud eſt dulce ſenſile, qđ cũ nuper eſſet purum, & immixtum, nõ manſerit purum, ſed ad proportionem ductum ſit. i. ad mixtionẽ. mixta. n. dulcia. Quare extrema pura. vt acutum & graue, nõ ſunt dulcia, niſi ea miſcueris. Mixtionem enim ſequit̃, & dulcedo, vt immediate.

Tactui autem, quod calefieri poteſt, vel quod frigefieri. ſenſus autem proportio. Excedentia autem vel moleſtia afficiunt, vel corrumpunt.

Tactui, inquit, dulce eſt, ꝙ calefieri poteſt, vel quod frigefieri. & vide quõ Gręce dixerit θερμαντόν, calefacibile. i. quod põt calefieri, & ψυκτόν refrigerabile, ꝙ põt frigefieri. tunc. n. eſt dulce, qũ põt intentionem admittere: Immoderatum enim frigidum, & calidum eſt moleſtum. Recte ergo dixit, tactui dulce eſſe, quod calefieri poteſt, vel quod frigefieri, & non dixit calidum, vel frigidum. ſi enim hoc dixiſſet, extremum intellexiſſet calidum & frigidum, quod tactum voluptate non afficit, ſed & ipſum corrumpit. Et in his quidem eſt praxis, praxis Deo eſt gratia, quarta.

Vnuſquiſque ergo ſenſus eſt ſubiecti ſenſilis: & eſt in ſenſorio, quatenus eſt ſenſorium: & ſubiecti ſenſilis indicat differentias. vt album quidem & nigrum viſus: dulce autẽ, & amarum guſtus. Similiter autem ſe habet hoc & in alijs. Tex.14.

Poſtquã diſſeruit de quinque ſenſibus: & docuit, nõ eſſe alium ſextum ſenſum, qui ab his quinque ſeiungat̃: ne quis exiſtimaret, ꝙ hac ratione ne communis quidẽ ſenſus eſt: per hæc vult oſtendere, ꝙ eſt communis ſenſus, & nõ hoc ſolum, ſed & quod incorporeus eſt hic cõ-

munis

munis ſenſus. Ad hęc aũt, & tertium, ꝙ ſine tẽpore operatᵣ, neq;.n. in alio tẽpore nouit dulce: in alio vero albũ: ſed in eodem inſtanti & eo qđ nũc eſt, cognoſcit hoc q-dem eſſe dulce, illud vero albũ. quarto aũt dubitationẽ ponit aduerſus cõem ſenſum, & dubitationẽ falſo ſoluit. Deinde falſam ſolutionẽ euertit: & ſic deinceps dicit veram ſolutionem. & talis quidẽ eſt cõtẽplationis apparatus. Age vero & vnũquodq; eorũ explicemus. Primũ ergo oſtẽdendum eſt eſſe cõem ſenſum, hoc modo. Qm̃ nõ ſolum ſcimus differentiam eorũ, quæ ſunt eiuſdem generis, vt albi & nigri & fuſci & flaui, & eiuſmodi, ſed & eorũ, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt albi & dulcis: quærendum eſt, quænã eſt pars aĩæ, quæ has nouit differentias. Etſi.n. mens cognoſcat talem differentiam, & dicat differẽtiam albi ad dulce: nõ tñ per ſe mens dicit talem dr̃iam, ſed ſenſu vtens pro[…] e inſtrumento. ſine ſenſu.n. nõ eſſet ſenſilia cognoſcere. ſi ergo albũ & dulce ſunt ſenſilia, quomodo mens horũ poſſet differẽtiam noſſe, niſi ſenſu, inſtrumento, vſa eſſet? Quare non citra medium, neq; per ſe, mens potuiſſet dicere horum dr̃iam, nec ſolum, quæ ſunt intellectu prædita, ſciunt horum dr̃iam, ſed & canis, cum tantum viderit, non etiam guſtauerit, nouit guſtabilia, ſcit itaq; eſſe carnem guſtabilem, & ſi nõ guſtauerit, ſed eã ſolũ aſpexerit. & lapidem nouit nõ eſſe guſtabilem etiam prius quam guſtauerit. quare non eſt intellectus dicere dr̃iam dulcis ad album, ſed ſenſus. Et cuius igitur ſenſus? Vtrum vnius ex quinque, vel duorum, vt viſus & guſtus? Dicimus ergo, non eſſe vnius ſenſus noſſe talem dr̃iam, ſi.n. vnus ſenſus nouit talẽ differentiam, ſciet ergo non ſolum proprium ſenſile, ſed & alienum, ſenſus ergo qui nouit dr̃iam albi ad dulce, cognoſcet non ſolum album, ſed & dulce. Atqui hoc eſt abſurdum cõfundere ſenſilia, & dicere viſum noſſe qualitates guſtabiles. eſt ergo abſurdum vnum ex quinque ſenſibus noſſe dr̃ias eorum, quæ ſunt diſsimilis generis. Et ne quis dicat nõ eſſe neceſſarium noſſe aliena ſenſilia. ſemel.n. nouit propria, ꝙ eſt albũ: deinde ex negatione nouit, ꝙ non eſt album: & ſic nouit dr̃iam, eo ꝙ ſcit nõ eſſe album. Ne quis ergo hæc dicat. Non.n. diximus qđ eſt, ꝙ cognoſcit dr̃iam albi ad non album, ſed ad dulce. Quod.n. non eſt album poteſt ſic eſſe, & nõ eſſe calidũ. nos aũt diximus determinate dulce. Oportet ergo omnino noſſe dulce, & ex affirmatione, vt eius dr̃iam ad album cognoſcamus. Quare non eſt vnus ſenſus qui talẽ nouit dr̃iam, ſed neque duo ſenſus, vt viſus & guſtus.

quod n. cognoſcit differentiã, prius nec[…] differentias nouit, quę nã sunt, ut s[ecundu]m quod ex diversis cognoscat.

Vnum.n. eſſe oportet, ꝙ dicat eorum dr̃iam. ſi.n. nõ eſt vnum, ꝙ formas vtriuſque ſuſcipiat, qũo poſsit eorum diuerſitatem noſſe, ſiquidem alius quidem album, alius vero dulce ſuſcipiat, ſpẽm? Nam & iudices volunt vtraſque partes audire, vt cognoſcant eorum cõtrouerſiam: ſi ergo vnũ eſt, ꝙ dicit dr̃iam albi ad dulce: vnum erit, & quod eam iudicat. Quare nec duorum quidẽ eſt ſenſuum propriũ horũ noſſe dr̃iam, nec alicuius alius particularis. Eſt ergo alius ſenſus præter quinque noſſe differentiam albi & dulcis, & is eſt ergo à quinque ſenſibus ſeparatus, an nõ: Dicimus non eſſe ſeparatum, Diximus enim non eſſe alium à quinque ſeparatum. eſt ergo cõis. Oſtenſum eſt ergo eſſe cõmunem ſenſum. & hic primũ caput finitur. Scđm caput eſt, in quo oſtẽdit ſenſum cõmunem non eſſe corpus. ſi.n. eſſet corpus, operaretᵣ per partes. Omne.n. corpus per partes operatur. ſi eſſet ergo corpus, nunq̃ in eodem & dulce, & album ſuſciperet: ſed in hac quidem ſui parte dulce, in alia vero album. & nõ eſſet omnino, ꝙ iudicaret. Id.n. perinde eſſet, inq̃t, vt ſi tu hoc quidem ſentires. ego vero illud. Totus ergo, vt totus, communis ſenſus ſentit dulce & album, ſi aũt non totus, vt totus appræhenderet. qũo poſſet ea iudicare, ſi non vtrũq; cognoſceret? ſi.n. etiam cõceſſero, ꝙ poteſt album & dulce in eadem parte ſuſcipere: ſed nõ itidem vtique & contrarias qualitates, vt albi & nigri, calidi & frigidi. Et alioqui ſi eſſet corpus, oporteret ipſum tangentem ſenſilia operari. Omne.n. corpus tangens agit. Atq; communis ſenſus non tangens ſenſilia agit. nõ eſt ergo corpus. & hoc eſt ſm̃ caput. Tertium eſt caput, in quo oſtẽdit, ꝙ ſine t̃pe agit. Hoc aũt ſic oſtendit. vt dicit communis ſenſus, ſic & cognoſcit. ſi ergo in vno inſtanti dicit dr̃iam dulcis & albi, & nõ in alio qdẽ inſtanti differẽtiam albi, in alio vero dr̃iam dulcis: clarum eſt ergo, ꝙ in vno inſtanti nouit dr̃iam dulcis, & albi. Qñ.n. dicit cõis ſenſus in vno inſtanti, nõ dicit per accñs, ſed ꝑ ſe, vt conſidera in exemplo, quod dico. Nunc audiui, ꝙ Plato, poſtquam fuiſſet in Sicilia, verſatus eſt cum Socr. Ecce hic quidem illud, Nunc, ad meum quidem auditũ ꝑ ſe eſt, ad Platonis autem aduentum, illud, Nunc, eſt per accidens, etſi.n. ego nunc audiui, non eſt abſurdum diu abhinc illic fuiſſe, ſi autem contingat ꝓlium nũc nauale fieri, & in eo inſtanti, in quo factum eſt ꝓlium nauale, in eo dixero, nunc audiui factum ꝓlium nauale: tunc illud, Nunc, & ad me eſt, nunc.n. audiui & ad ꝓlium nauale, ꝑ ſe eſt, nunc.n. & illud factum eſt. Communis ergo ſenſus, ĩ quo inſtanti dr̃iam albi ad dulce dicit, in eo ipſo ſentit & dr̃iam inſtantis, quod eſt ꝑ ſe & ad dicendum & ad cognoſcendum. Quare ſine t̃pe agit cõis ſenſus, & hoc eſt caput tertium. Quartum caput eſt, in quo dubitationem proponit. Qũo, inquit, communis ſenſus contraria indicat, vt albũ & nigrum, calidum vel frigidum? neq; enim ſolum, quæ ſunt diuerſorum generum, ſed & quę ſunt eiuſdem generis. Eſt ergo ęquum dubitare, qũo fiant cõtrariæ ſpecies circa cõem ſenſum. ſi.n. eſſet corpus, non eſſet qđ dubitaretur. Dici.n. poſſet, ꝙ ſm̃ aliam & aliam partem fiunt contraria: ſed qm̃, cum ſit incorporeus, eſt quoq; indiuiſibilis: dubitamus, qũo in eodem fiant cõtrariæ ſpecies etſi cũ ſit incorporeus, in tẽpore operaretur, rurſus dici poſſet, ꝙ in alio, & alio tempore fiunt contraria: vt in hoc quidem tempore calidum, in illo vero frigidum. Sed quoniam ſine tempore operatur, & in ipſo inſtanti: propterea merito dubitatᵣ. Ex duobus itaq; ꝓcedentibus capitibus fit grauior dubitatio. Siue.n. eſſet corpus, non eſſet dubium: ſm̃ aliam enim, & aliam partẽ poſſet ſuſcipere contraria: ſiue, cum ſit incorporeus, in tempore operaretur, rurſus poſſet in alio, & alio tempore ſuſcipere contraria, ſed quoniam eſt incorporeus, & ſine tempore operatur, propterea dubitamus, quomodo ſuſcipit contraria: ſi quidem ſimul ſuſcipit. Hæc eſt dubitatio, quã in communi quidẽ ſenſu exercet, & agitat: cõuenit autẽ & in aliis particularibus ſenſibus. hi.n. magis cõtraria appræhendunt, q̃ communis ſenſus. ſed quoniam, quæ appræhendunt quidẽ particulares ſenſus, communis quoq; appræhendit: quæ autem communis, non omnino & particulares: propterea, vt in cõmuni dubitationem commouet, & agitat: & ſic quidem dubitauit. Deinde eam ſic ſoluit, ꝙ communis ſenſus & vnus eſt, & multi: vnus quidem ſubiecto. multi autẽ, habitudine: idem autẽ eſt dicere, ratione, ſeu definitione. Nam à communi fonte, nempe communi ſenſu, procedunt alij ſenſus. Quare ipſe vnus quidẽ eſt ſubiecto: rõne autem multi. Quatenus ergo vnus eſt, ſm̃ hoc iudicat differẽtiam. Quatenus autem multi ratione, ſecundum

cundum hoc ſuſcipit contraria. Hæc eſt quidem falſa ſolutio:eã aũt ſubuertit Ariſt.dicens,ꝙ quæ ſunt ſubiecto eadem,rõne autem diuerſa,cum ſunt quidem potẽtia, poſſunt contraria ſuſcipere: cum aũt fuerint actu, nõ poſſunt ſuſcipere contraria:vt calidum, verbi gr̃a, & frigidum ſunt eadem quidem ſubiecto. in vno enim ſubiecto fiunt: rõne autem diuerſa, & tñ non poſſunt eſſe ſimul actu.Quare nec cõis ſenſus: qm̃ ſubiecto quidem vnus eſt: rõne autem multi, ſiquidem prçter hoc poteſt contrarias ſenſilium formas ſuſcipere. ſic falſa ſubuer ſa ſolutione deinceps aliam dicit veram ſolutionem.Dicit.n.ꝙ cõis ſenſus & vnus eſt ſubiecto,& multi rurſus ſubiecto. ſm̃ hoc.n.differt hæc ſolutio à priore ſolutione, ꝙ illa quidem vnum dicit cõem ſenſum ſubiecto, multos autem rõne:hæc aũt & vnum,& multos ipſum dicit ſubiecto.Quemadmodum,(vt in exemplo orationem diſcutiamus,)conſidera mihi centrum, & ex eo quinque rectas emiſſas, & poſtea à ſe inuicem diuiſas .hoc quidem centrum vnum eſt ad propriam naturam atqui eſt etiam multa. Vniuſcuiuſque.n.finis eſt,qui in illo eſt,etiam poſtquam fuerint à ſe inuicem diuiſæ.Et ne dixeris,qũo,quod eſt indiuiſibile, vnicuique attribuiſ? Talis.n.eſt incorporeorũ natura. Sicut ergo aĩal & vnum eſt ad naturam,& multa: totum.n. vt totum eſt in vniuſcuiuſque indiuidui natura.Si ergo & vnum eſt cõis ſenſus,& multa: etiam ſi hæc ſint contraria. Et hæc quidem dicuntur per dictionis contextum. Sed qm̃ hæc eſt paulo magis logica traditio: age paulo magis naturalem excogitemus.hæc eſt autem.

Cõis ſenſus & ipſe quidem eſt incorporeus: eſt autem in ſubiecto corpore:ei.n.ſubiectum eſt corpus ſpiritale: ſpecies itaque ſenſilium, etiam ſi ſint contrariæ, in ipſo ſpiritali fiunt, ſm̃ aliam, & aliam eius partem. Deinceps hæc facultas affectiones quæ ſunt in ſpiritu, iudicat.& ſic obiectum diſſoluimus.nec dicimus in indiuiſibili fieri contrarias ſpẽs,ſed in diuiſibili,i.in ſpiritali,ſm̃ aliam & aliam eius partem.Dic autem & aliud,ꝙ materialiter quidem contraria ſimul non appræhendit, ſed iudicatiue,ſimul qm̃ ſimul iudicat contraria. Sed ſi aĩaduerteris,ne iudicatiue quidẽ. In libro.n.Peri her. dictũ eſt,ꝙ contrariç ſunt opiniones,nõ q̃ dicũt cõtraria de contrariis,vt quod album quidem diſgregat,nigrum vero congregat:ſed quæ de eadem contraria dicunt,vt quod albũ & diſgregat,& congregat.Hæ ſunt ergo contrariæ opiniones. Si ergo cõis ſenſus dicit, ꝙ album quidem diſgregat,nigrum vero congregat: nihil patietur,eo ꝙ ipſe cõtraria iudicauit: & ambo vere, & non de eodẽ contraria enunciauit.Quare nec iudicatiue contraria appræhendit.Quæ eſt ergo ante hãc ſolutio, recte habet. Vide autem, quod qui Platonem repræhendit,propterea ꝙ naturã mathematice tractauit,ipſe per mathematica naturalia diſſoluit. ecce.n. dixit puncti ſolutionem. Ad quod dicimus, ꝙ non ꝓpterea,ꝙ ex mathematicis diſſoluantur naturalia, ipſum repræhendit: ſed quod naturales magnitudines ex mathematicis conſtituit.His dictis, quoniam idem dicit imaginationem,& communem ſenſum, de imaginatione tractat, & ad doctrinam de rationali anima ſe conuertit,vt oſtendat,quod hæc eſt, quæ primum mouet,& non irrationalis.Et in his eſt contemplatio.

Vnuſquiſque ergo ſenſus eſt ſubiecti ſenſilis,qui eſt in ſenſorio,quatenus eſt ſenſorium,& indicat differentias ſubiecti ſenſilis:vt album quidem, & nigrum viſus: dulce autem & amarum guſtus. Similiter autem habet hoc & in aliis.

Vnuſquiſque, inquit, ſenſus propria ſenſilia appræhendit,in ſuo ſenſorio exiſtens, qñ habet ſm̃ naturam ſenſorium. Senſoriũ aũt dicit,vel ſpũm, vel teſtaceum. Senſus ergo,qui eſt in ſenſorio,ipſe nouit,quç ſunt eiuſdẽ generis. Hinc apte & ingenioſe ad ſenſum cõem ingreditur. Si.n.vnuſquiſque ſenſus nouit propria, quæ ſunt eiuſdem generis, contraria: ſunt aũt contraria diuerſi gñsi, quæ cõis ſenſus nouit, eſt ergo cõis ſenſus. & Plato etiam ante Ariſto.appellat cõem ſenſum, vbi dicit:Si.n.non eſt, ſumus ſimiles iis, qui ſunt in durio equo,in quibus nõ eſt cõis ſenſus, q eſt in durio equo.

Quoniam autem & album, & dulce, & vnumquodque Tex. 15. *ſenſile,ad vnumquodque iudicamus, & ſentimus quod differt:neceſſe eſt vtique ſenſu:ſunt enim ſenſilia.*

Neceſſe eſt, inquit, quæ ſunt diuerſi generis, ſenſu aliquo cognoſcere:quandoquidem ſenſilia appræhendit. Senſilia autem ad ſenſuum relationem dñr:vtpote quia ratio non appræhendit ſenſilia. Quare ex hoc nihil oſtendit, ſed nos hoc pulchre ex irrationalibus oſtẽdimus ꝙ non eſt rationalis. nãm & canis iudicat differentiã dulcis & albi: ſiquidẽ non qđuis albũ aggreditur.neq;.n.lapidem,ſed id tm̃, quod eſt ſucculentum.

Quo fit vt apertum quoque ſit,carnem non eſſe vltimũ Tex. 16. *ſenſorium. Neceſſe enim eſſet ipſum tangens iudicare,quod iudicat.neque vero ſeparatim contingit iudicare id, quod iudicat, quod dulce eſt aliud ab albo:ſed oportet vno aliquo eſſe vtraque manifeſta. Sic enim habet, vt ſi hoc quidẽ ego, tu vero illud ſenſeris,apertũ fuerit,quòd ſunt à ſe inuicẽ alia.*

Hic eſt ſecundum caput,& nota, ꝙ corpus carnem vocauit, & ſenſum ſenſorium. Cum oporteret autem eum dicere, vltimum ſenſum non eſſe corpus, dixit ipſe,vltimum ſenſorium non eſſe carnem. Vltimum autem ſenſum audire oportet communem ſenſum, eo ꝙ ſenſus in eũ terminantur,& qui ſunt in ipſis typi, poſtquam omnia tranſierint, ad ipſum veniunt. Si autem eſſet corpus,inquit,communis ſenſus: neceſſe eſſet,inquit,ipſum tangentem,ſenſilia ea iudicare.non ſeparatim in alia,& alia parte ſentire corporis, cuius eſt. Erit enim,vt ſi hoc quidem ego,tu vero illud ſenſeris. Si.n. non vna eſt facultas, quæ iudicat album & dulce,perinde eſt,vt ſi duo diuerſa ſentientes, diuerſa ea dicerent: quorum vterque non nouit aliquid,quod alter ſenſit.

Oportet aũt vnũ dicere,quod alterum:alterũ.n.dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare vt dicit,ſic intelligit,& ſentit. Quod itaque ſeparata iudicari nequeant,apertum eſt.

Vnũ,inquit,ſenſum dicere oportet,ꝙ aliud eſt dulce ab albo,& album à dulci.Idẽ.n.dicit,& nõ oportet corpus eſſe ſeparatũ,qđ dicit. Quare vt dicit, ſic & intelligit,& ſentit. Intelligit dicit, pro eo qđ eſt, imaginatur.

Quod autem nihil ſeparato eſt tempore,hinc. Sicut.n.idẽ dicit,alterũ eſſe id,quod bonum & quod malũ:ſic & quãdo alterum dicit alterum,& alterum: non ſecundum accidens illud, quãdo. Dico autem, vt nunc.dico alterum:non autem, nunc alterum:Sed ſic dicit & nunc,& quod nũc.ergo ſimul.

Hoc tertium caput contemplationis dicitur,ſ.qđ ſine tempore communis ſenſus operatur. Sicut.n.inquit, vnus eſt incorporeus ſenſus,qui dicit, bonum differre à malo:ergo quando malũ dicit differre à bono in eodẽ tempore,quod primum,dicit.nunc.n.dicit vtrunq;, & nunc,prout proprie eſt,nunc,& non ſcđm accidens,vt quando.qđ olim factum eſt, nunc dicit fieri,vt quoniã nũc audiui,nunc Troiana facta ſunt. Dicitur etiam ꝓprie,nunc,quando,quod nunc fit, nunc videro. Sicut, inquit,& communis ſenſus nunc dicit diſcrimen, pro-

ut proprie, nunc eſt.quãdo enim ſentit,diſcernit.nam circa id,quod abeſt,operari eſt imaginationis.

Quare inſeparabile,& in inſeparabili tempore.

Hæc eſt duorum capitum communis concluſio. Dicit enim, quod ſi ſimul in eodem inſtanti diſcernit & dulce ab albo,& alterum,ideſt, album à dulci,ſcilicet & à corpore eſt inſeparabilis, & in inſaparabili tempore operatur,ideſt ſine tempore.

Tex.17. *Atqui fieri non poteſt, vt contrariis motibus idem ſimul moueatur,quatenus eſt indiuiſibile,& in indiuiſibili tempore.Si enim dulce ſic mouet ſenſum, vel intelligentiam:amarum autem contrario modo:& album altero.*

Hic eſt quartum caput cõtemplationis,in quo à dubitatione incipit,& dicit:ſi eſt incorporeus communis ſenſus,& ſine tempore operatur: quomodo ſimul poteſt contraria appræhendere?Si eſſet enim corpus,poſſet ſecundum aliud,& aliud,& album,& nigrum appræhendere.Intelligentiam autem vel imaginationem,vel intellectus operationem dicit.

Nunquid ergo ſimul quidem & numero indiuiſibile,& tempore inſeparabile,quod indicat:eo autem, quòd eſt ſeparatum? Eſt quidẽ vtique, vt diuiſibile diuiſa ſentiat:& eſt, vt quatenus indiuiſibile.in eo enim,quod eſt quidem,diuiſibile:loco vero,& tempore,& numero indiuiſibile.

Hic eſt falſa dubitationis ſolutio. numero autẽ vnũ, & tempore inſeparabilem dicit,i.vnum quidem ſubiecto,ratione autem ſeu definitione multos.Pro eo autẽ, qđ eſt,definitione,dixit,in eo,quod eſt,multos.Quatenus ergo eſt multa, contraria ſuſcipit;quatenus autem eſt vnum, ea iudicat. Ratione.n.eſt diuiſibile,i.multa, quod enim diuiditur, fit multa: quod ſubiecto autem eſt indiuiſibile,& vnum eſt. quod ſubiectum declarare volens dixit,Numero autem,& loco indiuiſibile.

Tex.18. *An fieri non poteſt?potentia.n.idem diuiſibile, & indiuiſibile,& contraria: eo autem quod ſit non: ſed quod agat, diuiſibile.nec fieri poteſt, vt ſit ſimul albũ, & nigrũ. Quare nec eorum forma patiãtur,ſi tale eſt ſenſus,& intelligentia.*

Hic eſt ſubuerſio falſæ ſolutionis dubitationis. Potẽtia enim,inquit, idem poteſt ſuſcipere contra indiuiſibilia. Eo autem,quod ſit,non:pro eo quod eſt, actu autem non poteſt ſuſcipere contraria.inter agendũ enim diuiditur. Agente enim,verbi gratia, albo & nigro diuiditur ſubiectũ,& diuellitur,& non manet indiuiſibile.

Tex.19. *Sed ſicut,quem punctum quidam vocat,quatenus vnus, & quatenus duo, ea eſt etiam ratione diuiſibilis. Quatenus ergo indiuiſibile,vnum eſt,quod iudicat, & ſimul. Quatenus autem eſt diuiſibile, non vnum. bis.n.eodem ſimul ſigno vtitur. Quatenus ergo duobus vtitur fine, duo indicat, & ſunt ſeparata, vt ſeparatorum. Quatenus autem vnum, vno & ſimul.*

Hic eſt ſecunda ſolutio,quod ſicut punctus & vnus eſt,vt punctus:& duo,& multi, quatenus in rectas terminatur: & vt multa, ſeparatus eſt;ſic & ſenſus, quatenus eſt vt punctus id quod ſentit,& ſimpl quatenus cũ ſenſilibus congreditur, vt punctus cum rectis, & duo, & multa iudicat:quatenus autem eſt vnũ, ſimul, & ſine tempore appræhendit.

De principio ergo, quatenus eſſe dicimus animal ſenſitiuum,hoc ſit modo definitum.

Non quod multa habeat principia animal, ꝓpterea dixit Ariſt.de illo dico principio, de quo dicimus animal ſentire:ſed quod vnum eſt & multa, vt ait Plutarchus. & in his praxis,& prima ſectio,Dei gratia,impletur:praxis,Dei gratia,quinta.

Quoniam autem duabus differentiis animam maxime definiunt,& motu ſecundum locum,& eo, quod eſt intelligere,iudicare,& ſentire. Tex.20.

Qm̃ repẽtina & ſubita mutatio,& in oratione, & in re agenda mala eſt,propterea non ſtatim ab irrationali ad rationalem procedit, ſed prius quandã dicit dr̃iam cognitiuarũ,irrationalis, & rationalis. Deinde & imaginationem diſcernit à cognitione rationis, & in medio diſcernit imaginationem à particularibus ſenſibus, ipſam irrationalem à ſeipſa diſcernens: quod quidem eius non erat inſtitutũ,& dicit, quod imaginatione nec ſenſus eſt,nec opinio,nec ex vtriſque conſtat. Priuſquã autem ea diſcernat, volens augere diſcrimẽ, ea in quibus inter ſe conueniant,dicit. Hoc enim inquit, cõe habent cognitiones irrationalis,& rationalis, quod ambarum ſunt iudicia.& in hoc quidem conueniunt. Porro & in eo etiã, quod antiqui confuderint cognitiuas facultates rationalis,& irrationalis.Senſuum enim operationes intelligentiam appellarunt, & nomẽ irrõnalis operationis nomine rõnalis operationis vocarunt,ſenſum, & imaginationem appellantes intelligentiam. Hoc autem fecit Empedocles cum dicit.

Nãq; homini certe ad præſens prudentia creſcit.

Ex hac enim ſentẽtia ratiocinatione colligimus, eũ prudentiam & intelligentiã dicere ex ſenſilibus. Talis eſt aũt ſyllogiſmus.Senſus ſenſilia appræhendit:quod ſenſilia appræhendit,præſentia appræhendit: Senſus ergo ſenſilia appræhendit,ſic vna figura collectũ eſt, ſenſum eſſe,qui præſentia appræhendit,quẽ ipſe græce μῆτιν,i. prudentiam ſeu conſilium appellauit. Confundit itaq; nomina,ſenſum intellectum appellans. Aliqui vero dicunt,eum intellectum non appellaſſe μῆτιν, qđ eſt,prudentiam ſeu conſilium,ſed διάνοιαν,i.cogitationẽ, quæ eſt media iter intellectum,& ſenſum. Ad præſens enim inquit,cogitatio operatur. illud enim, ἀέξεται,græce,i. augetur,vel creſcit, pro operatur accepit. Et recte dicit,augeſ. Actus.n.& operatio auget potentiam, ſicut & cõtra quies lædit. Motus.n.firmum & validum reddit.Si ergo circa præſentia dicit cogitationẽ operari, præſens aũt ſenſus nouit:idem eſt ergo ſenſus, & cogitatio.Male aũt hoc accipit.neq;.n.circa præſens ſenſus ſolum operatur, ſeu & cogitatio. Immo & ipſa magis, ſiquidem ſenſus quidẽ hẽt extra ſenſile:cogitatio aũt intus proprium negotium,& quãdo vult ipſum aggreditur.Sic etiam ſi dixerit cogitationem circa præſens agere,ipſam ſenſum non fecit. Idem eſt aũt dicere, etſi ſenſum dicat intellectum. Et hæc eſt prima ſententia ab Empedocle ſumpta, quam nunc ad rem nõ facere oſtẽdimus.Affert & aliam Empedoclis ſententiam, quæ re vera ad rem pertinet. Empedocles enim ſomniorum differentias dicẽs,ait ex diurnis actibus fieri nocturnas imaginationes. Hãc autem imaginationem,φρόνησιν,i. prudentiam, appellat, cum dicit.

Vnde iis perpetuo quoq; adeſt aliena videre.

Videre aũt græce eſt φρονεῖν, quod ſapere, prouidere, & animo concipere ſignificat. Sic ergo aperte, inquit, irrationalis cognitionem, imaginationem dico,prudẽtiam appellat, & non ſolum Empedocles, ſed & Homerus ipſe inquit.

Terrenorum hominum intellectus talis habetur.

Ad qualem ipſe diem deducit Iuppiter almus.

Intellectum.n.nunc dicit ſenſum:Diem autem ſenſile. Talis eſt ergo ſenſus,quale eſt ſenſile.Ecce ergo iquit,& Homerus ſenſum mentẽ appellat. & hinc nominũtur

ba,

ba,& confuſio facta eſt. Nos autem pro Homero dicimus. O Ariſto, male intellexiſti diſtichon. Intellectum enim mentem dicit: Diem autem non ſenſile, ſed fortunam, ſen fatum. Hæc eſt ergo horum verſuum ſententia. Talis eſt mens hominum, qualis & eorum fortuna. Et eſt hoc diſtichon ſimile illi tragico, quod dicit.

Fortuna nobis prout eſt, eſt & ingenium

Nam quiſpiam cum panper eſt, moribus eſt modeſtus. Sed poſtquam diues euaſerit: fit flagitioſus, & nequam. Hoc autem non in quolibet homine cõuenit, vt prout fortuna eſt, ſit mens, & ingenium: ſed in ſolis ſocordibus, & intemperantibus, & qui vitam materialem habent. Vnde Poeta nõ ſolum dixit, Hominum, & tacuit, ſed addidit, Terrenorum, craſſam, & materialem vitam ex hoc nobis demonſtrans. Qui autem non materialiter viuunt: non ita cõuertuntur. Quare Homeri ſententia non confudit nomina. Nonnulli autem & Empedoclem defendentes pro eo reſponderunt, ꝙ non ſolum ex reliquiis ſenſuum fiunt ſomnia, ſed ex aliis. Tres enim horum ſunt cauſæ, & quod dictum eſt, quando imaginatio ex ſenſibus facit ſomnia: Atqui & rõnalis anima eſt ſomniorum cauſa, qñ quærens iuenerit, & diuina illuminatio, qñ futura prædicimus. Si ergo dicit:

Vnde iis perpetuo quoque adeſt aliena videre:

Tãquam ad ſomnia reſpexit, quæ ſunt ex rationali anima. Fit autem mens aliena in ſomnis: eo quod noctu quidem apertiores, & viuidiores ſunt naturales facultates: rationalis autem hebes & obtuſa redditur: ipſa autẽ magis interdiu operatur. Reprehendit rurſus Ariſt. Empedoclem, non ſolum ꝙ nomina confuderit, ſed etiam, ꝙ cum dixerit, ſimile ſimili cognoſci, de cognitione quidem dixit, de deceptione vero non dixit. Atqui de deceptione magis quàm de ſcientia dicere oportebat: eo ꝙ plus decipimur, quam cognoſcimus. Huius autem cauſa eſt generatio, & quæ eſt in materia, animę hebetudo. Sicut enim eorum, qui in loco peſtilenti habitant, plures ægrotant, quàm ſani ſunt: ſic & in animalibus, quæ ſunt in generatione, plus valet auctoritate ignorantia, quàm cognitio. Quoniam ergo magis decipimur: oportebat eum amplius de deceptione diſſerere. Neque enim Empedocles exiſtimat non eſſe deceptionem. ea enim opinio, quæ dicit non eſſe deceptionem, eſt à Platone confutata. Si ergo non opinatur eſſe deceptionem: confutetur rationibus, quæ ſunt in Protagora. Si autem opinatur, cur eius cauſam non dixit? niſi forte colligemus, ꝙ ſi cognitio eſt eius, quod eſt ſimile cognitio: deceptio ergo eſt eius, quod diſſimile, attactus, & per oppoſitum voluit oppoſitũ ſubaudiri. Et hoc quidem ipſi colligitur. nos autem non concedimus ſcientiam eſſe ſimilis cognitionem, per ſyllogiſmũ hoc euertentes. Si cõtraria vna ſcientia nouit: Cõtraria aũt ſunt diſſimilia: Non ergo ſimile ſimili cognoſcitur. Ecce.n. ſcĩa vna eſt: & duo contraria nouit. Si ergo vni contrariorum eſt ſimilis ſcientia, alij ergo non eſt ſimilis, etſi ipſum cognoſcat. Quare nõ ſimile ſimili cognoſcitur ò Empedocles. Si ergo cognitio nõ eſt eius, quod eſt ſimile, attactus, nec deceptio eius, quod eſt diſſimile attactus eſt. Et hęc quidem aduerſus Empedoclem. Deinceps autem dĩam cognitiuarum facultatum irrationalis, quod eſt ſenſus, & imaginationis, ad cognitiuas animæ rõnalis tradit. & primum quidẽ dicit dĩam ſenſus ad intellectum: qm̃ multa habent inter ſe cõia, Hæ.n. ſolæ ex irrõnalis, & rõnalis, animæ facultatibus ſe rebus indiuiſibiliter applicant. Nam & ſenſus ſine tempore apprehendit propria ſenſilia, vt paulo ſuperius oſtenſum eſt, & intellectus ſimiliter ſine tẽpore operatur. Qm̃ ergo multa habent inter ſe cõia: eorum itaque primum differentiam dicit. Differt ergo intellectus à ſenſn, ꝙ ſenſus quidem eſt in oĩbus animalibus. Intellectus autem non in omnibus, ſed in ſolo eſt homine. ſic ergo differt intellectus à ſenſu. Deinde dicit dĩam ſenſus, & cogitationis, q̃ græce *διάνοια*, quaſi permens, dicitur. Dicit.n. ſenſum. quidem non cito decipi: cogitatio aũt celeriter decipitur. Cito autem decipitur cogitatio propter dnas cauſas, vel quod ſenſus quidem circa res apertas, & manifeſtas verſatur: cogitatio aũt circa occultas. Vel quod ſenſus quidem ſine tẽpore, & vt ſemel dicam, prima applicatione, & primo impetn ſe rebus applicat. Cogitatio autem per intermedias propoſitiones, & concluſiones, ex quibus ſolet deceptio fieri. Sola eſt enim cogitatio, quæ rõcinatur. vnde & decipitur. Et hæ ſunt duæ rõnes per quas cogitatio decipitur. Vel ſenſus ergo à cogitatione differt hac rõne, vel quod ſenſus quidem ineſt omnibus animalibus: cogitatio autem iis, quæ habent rõnem. Deinde poſt hoc dicit differentiam imaginationis à ſenſu, & cogitatione, & dicit, ꝙ ab iis differt imaginatio, quatenus eſt media inter ſenſum & cogitationem. incipit.n. à ſenſu. Principiũ.n. dat ſenſus imaginationi: illa autem dat rurſus cogitationi principium. Sine imaginatione.n. non poteſt cogitatio operari Et in hoc quidem differt imaginatio à ſenſn & cogitatione. Deinde poſt hæc dicit opinionis, & imaginationis differentiam ꝙ imaginari quidem, quod volumus, poſſumus: nam & trium cubitorum & viginti cubitorum, hominem imaginamur, & poſſumus etiam fingere hircoceruum, & hippocentaurum: opinari autem quæ volumus, nõ poſſumus. Q.n. bis duo decem, dicere quidem poſſumus opinari non poſſumus: & de igne quidem dicere, ꝙ nõ calefacit, poſſumus: hoc aũt opinari non poſſumus. Quare in nobis quidem eſt imaginatio: opinio autem non eſt in nobis. Si autem verum dicere oportet, nec omnis quidem imaginatio eſt in nobis. Quæ.n. fit inter dormiendum, non eſt in nobis. non.n. quæ volumus in ſomnis imaginamur. & quid dico eã, quæ fit inter dormiendum? Sed nec oĩs quidem, quæ fit inter vigilandũ. Qñ.n. qnæ ſunt, vt quæ ſint imaginor, non poſſum, niſi vt ſe habent, imaginari. vt ſi Socra. imaginari proponamus, non poſſum eum imaginari vrbanum, & album, & comatum: ſed caluum, & nigrum, & ventre pminẽte. Qnare hæc eſt exacta oĩno dĩa, ꝙ opinio quidem eſt in nobis: imaginatio aũt eſt in nobis quodãmodo. Hæc eſt quidem prima dĩa. Dico aũt & talem ſecundam huiuſmodi dĩam. Bellum.n. imaginantes nũquã timemus ſed ſic ſumns, vt ſi ipſum in pictnra contemplemur: bellum aũt opinantes ſtatim quoq; timemus. Et hæc eſt ſecũda dĩa: ad quam ſic eſt dubitationẽ mouere. Quid ais? terribilia imaginantes non pertimeſcimus? Atqui etiam equus, qui non habet opinionem, ſi erectũ flagellum viderit, oſtendet ſe formidabilium imaginatione terreri. Hæc eſt quidem dubitatio, ad qnã dicemus, eſſe aſſenſionẽ, quæ per ſe qnidẽ ineſt opinioni, & eſt opinionis ſuba, accñs aũt imaginationi. Qñ ergo terribilia opinatus aſſenſero, formido: & rurſus qñ terribilia imaginatus aſſenſero, pertimeſco. Ergo & equus ab imaginatione terretur, propter aſſenſionem. niſi.n. facta fuerit aſſenſio, nõ formidat. Qm̃ ergo hæc dicta ſunt, ĩ iis, Deo eſt gratia, cõtẽplatio ĩpletur. Qm̃ aũt duabus dif-

ſerentiis animam maxime definiunt,& motu ſm locũ, & eo,quod eſt intelligere,iudicare, & ſentire. Alex.exiſtimat fruſtra eſſe,illud,quoniam. Neque.n.habet redditionem. Plutarchus vero ait inferius eſſe redditionẽ, quando dicit,Quod ergo non eſt idem ſentire, & ſapere ſeu intelligere. Et hæc eſt totius huius contextus ſen tentia. Quoniam duabus differentiis animam definiũt antiqui,& motu ſecundum locum, & eo, quod eſt intelligere,ſapere,& iudicare,& intelligere,& ſentire vnũ & idem exiſtimãt. quod autem nõ eſt idem ſapere, ſeu intelligere,& ſentire, ex hoc eſt apertum. Hoc autem fecit Ariſtoteles, vt errorem hominum refelleret Homeri & Empedoclis. Sciendum autem, quod illud,iudicare,vt communius accepit, vt quod de rationali, & irrationali dicatur. Intelligere autem de ſola dixit rationali. Sentire vero de ſola irrationali.

Videtur autem intelligere & ſapere,ſicut ſentire,aliquid eſſe. In vtriſque enim his anima & iudicat, & diſcernit ea, quæ ſunt. Et antiqui quidem ſapere, ſeu intelligere, & ſentire idem eſſe dicunt. ſicut & Empedocles dixit,

Nãque homini certe ad præſens ſapientia creſcit,
Et alibi.
Vnde iis perpetuo quoque adeſt aliena videre.

Græce φρονεῖν, ideſt ſapere, ſeu mente agitare. Idem quod hoc vult & illud Homeri.

Terrenorum hominum intellectus talis habetur.
Ad qualem ipſe diem deducit Iuppiter almus.

Tex.51. *Omnes enim hi intelligere corporeum,ſicut & ſentire,exiſtimabant: & ſentire, & mente concipere ſimile ſimili: ſicut & in iis,quæ à principio diximus, definiuimus. Atqui oportebat & eos ſimul dicere de eo,quod eſt deceptũ eſſe. eſt enim animalibus magis proprium, & plus temporis in his anima perſeuerat: Quare neceſſe eſt, vel ſicut nonnulli dicunt,oĩa, quæ apparẽt,eſſe vera: vel diſſimilis contactũ eſſe deceptionem. hoc eſt.n. contrarium ei,quod eſt, ſimili ſimile cognoſcere. Videtur aũt & deceptio, & ſciã contrariorum eſſe eadẽ.*

Per hæc, quæ in præſentia dixit, cauſam erroris antiquorum perſequitur Ariſt. videlicet,qua ratione factũ eſt, vt aberrauerint. Ait.n.quod quoniam cõe eſt ſenſui cum reliqua omni cognitione iudicium, propterea omnia idem exiſtimabant. & hoc fuit eis erroris cauſa,vt in principio definiuimus. Dictum eſt enim ꝙ ſimili fit cognitio, vbi diximus. Nam terram terra conſpeximus,& cætera Empe. verba. Hic aũt aliud in Empe. repræhendit. Ait enim eum idem facere tactum, ꝙ cogitationem. ſimilis.n.contactu dicit fieri intelligentiã. Contactu autem ſolus tactus apprehendit. Itaque tactum intelligentiam appellauit. Ariſtoteli autem dici põt, contactum eſſe æquiuocum etiam i ipſis ſenſibus. Alius.n.eſt contactus tactus, & alius viſus. Eſto ergo eſſe etiam alium intelligentiæ contactum & non colligi idem eſſe intelligentiam quod tactum, vel diſſimilis attactũ eſſe deceptionem: ſicut inquit ſimilis cõtactus eſt cognitio, ſic diſſimilis contactus eſt deceptio. vt cõtactum accipias non oĩno pro eo,quod eſt, tangere: eſt enim æquiuocus, vt diximus. ſi ergo ita eſt, inquit, & ſcis quid eſt cognitio: habes etiam, quid eſt deceptio. Vna eſt.n.contrariorum cognitio. Non vulgaris autẽ quædam dubitatio nos excipit. ſi.n.contactu eſt eius, quod eſt ſimile, cognitio, vna eſt aũt contrariorũ cognitio, erit ergo ſimul ſenſus oppoſitis aſſimilatus, qđ eſt abſurdum. nam aſſimilatus operatur. ſimul autem contraria apprehendit. ſed nõ eſt abſurdum, aſſimilari cõtrariis ſecundum iudicium. ſi.n.aer,cum ſit animatus, ſimul contraria diſcernit: quomodo non eſt abſurdum animatum ſenſum non ſimul cõtraria diſcernere?

Quod itaq; non eſt idem ſentire, & ſapere, ſeu prudentẽ eſſe, patet. Illud.n.adeſt oĩbus, hoc vero paucis aĩalibus. Tex.55

Ecce redditionem eius, quod eſt ſuperius. Qm autẽ duabus differentiis definitur anima, & motu, & in intelligendo. Quod itaque nõ eſt idem cognitio aĩæ, & ſenſus, hinc apertum. Illud autem, Itaque propter multa, quæ interiecta ſunt, poſitum eſt. ſolebant.n.antiqui in longis redditionibus addere illud, itaque. Vide autem ꝙ contẽplatiuam mẽtem hoc in loco abuſiue φρονεῖν, ideſt ſapere ſeu prudẽtem eſſe, dixit. hoc eſt enim, eius, qui eſt potentia, intellectus. Qm ergo quibuſdam dictionibus vtitur, alicubi quidẽ proprie, alibi vero abuſiue: age per diuiſionem dictionis aſperitatem explanemus. Cognitio ergo vel circa ea, quæ extra ſunt, verſatur, & facit ſenſum, vel circa ea, quæ intus ſunt, & facit cõiorem intelligentiam. Recte autem dixit cõiorem, nam & imaginatio circa ea, quæ ſunt intus, operatur, quæ mens etiam paſſiua appellatur. ſed operatio, quæ fit circa ea, quæ intus ſunt, vel circa vle quid verſatur, vel circa particulare. Et ſi quidẽ circa particulare, facit imaginationem: ſi aũt circa vle, facit eum, qui eſt proprie intellectum, ſed ea, quæ eſt circa vlia, cognitio, vel melior eſt, q̃ vt fiat per rõcinationem, & facit intellectũ cõtemplatiuum, qui eſt ſm habitũ, & operationẽ: Vel ſm rõcinationẽ operatur, & facit eã, quæ græce ꝓprie διάνοια. Latine cogitatio dr̃, & cõiorem exiſtimationem. exiſtimatio.n.& de cogitatione, & de opinione dicitur. ſi autem deterius operabitur, q̃ ſm rõcinationẽ, facit opinionẽ proprie, & exiſtimationem. Dianœa autem, ſeu cogitatio vel circa contemplabilia verſatur, & facit ſciam, vel circa agenda, & ſi conſilio quidem agẽda indigeãt, facit φρόνησιν, i. ſapiẽtiam, vel potius prudentiam, ſi vero conſilio agenda non indigent, facit artes. Artifex.n.quatenus quidem artifex, non cõſultat, ſed quatenus homo. Ex diuiſione ergo apertum eſt, ꝙ hic abuſiue contemplatiuum intellectum, φρονεῖν, i. ſapere, vel potius prudentem eſſe, appellauit. In hoc autem loco diſcernit intellectum, qui eſt actu, à ſenſu, ꝙ ſenſus quidem ineſt omni animali. eſt.n.ſubſtantia animata ſenſilis omne animal. Intellectus vero non omni animali ineſt. ſed, & quibus ineſt, non ſemper ſm actũ ineſt, etiam ſi inſit ſm habitum. Cuilibet.n.valde expetendum fuerit, ſi vel in ſenectute illi ſapiẽtia acceſſerit.

Sed neque intelligere, in quo eſt, quod recte, & quod non recte. Quod enim recte, prudentia, & ſcientia, & vera opinio. Quod autem non recte, horum contraria. nec hoc quidem idem eſt quod ſentire. Senſus enim propriorum ſemper verus eſt & omnibus ineſt animalibus. Cogitare autem contingit etiam falſo: & nulli ineſt, cui non eſt ratio.

Ne intellectus quidem potentia inquit idem eſt qđ ſenſus. Volẽs autem dicere quis eſt potẽtia intellectus, in quo eſt inquit quod recte, & quod non recte. Hic aũt dicit differentiam cogitationis, & ſenſus. Intellectũ.n. potentia cogitationem appellat. In ea enim conſiderat quod eſt rectũ & non rectum. Qui enim actu eſt intellectus, ſemper recte intelligit. Vel enim attigit, vel non attigit. Quare aberrare non poteſt. Qui autem eſt potẽtia ĩtellectus, i. cogitatio. aliquãdo quidẽ recte, aliquãdo vero non recte. aliquando.n.verum dicit, aliquãdo vero falſum. Diſcernit autem intellectum, qui eſt potẽtia, ſeu cogitationem à ſenſu, ꝙ ſenſus quidem omnino

verus

verus ſit propriis eius ſeruatis circunſtantiis, vt ſi ſit cõmoderatum interuallum, & à vitio & perturbatione ſit remota affectio. Cogitatio autẽ, vt in vniuerſum quidem, fallitur, qnoniam eſt in regione deceptioois. Nec exiſtima ex eo, ꝙ ſenſus ſit cogitatione veraceor, enm quoq; iam eſſe præſtantiorem. Per ſenſus enim cogitatio eis connexa fallitur. certe quando à pannis ſeiuncta & ſeparata fuerit, ſyllogiſmum facit demonſtratiunni, & fit, iuxta Poetã, Prudẽs, & multi conſilij, qui ſic dicit

Sed poſtqnam eſt pannis prudens exutus Vlyſſes.

Hoc autem eſſe anceps & dubium ne exiſtimaueris, ꝙ ſi ſenſus quidem per ſe eſt, eſt verax: cogitationi autem coniũctus vt ipſa fallatur, cauſa eſt: hoc enim fit quoniam quando per ſe quidem operatur, circa particularia verſatur, & eſt verax. Quando autem fuerit cogitationi connexus, quæ circa vniuerſalia operatur, facit, vt ea ex vniuerſalibus reddat indiuidua. Vnde fit deceptio. Semper enim meliora deteriorum præſentia adulterantur. Deteriora autem non adulterantur à melioribus. {Q. recte quidem, prudentia, & ſcientia, & vera opinio. Q. autem non recte, his contraria} Quoniam dixit, quod qui eſt potentia intellectus, & recte ſapit, & non recte: dicit recti eſſe propria, prudentiam, ſcientiam, veram opiniõnem: non recti autem imprudentiam ſeu ſtultitiam: inſcitiam: falſam opinionem. Et per prudentiam qnidem, quod intellectus rectum eſt, abuſiue declarauit, vt dictum eſt: per ſcientiam autem quod cogitatioois dictum eſt. alterum autem, ſcilicet de opinione dictnm eſt. Neq; hoc quidem idem eſt, quod ſeotire. Qnoniam cogitationem diuiſit ĩ id, quod eſt recte cogitare, & nõ recte, dicit deinceps ſenſus differentiam ad vtruoque.

Tex. 23. *Imaginatio enim aliud & à ſenſu, & cogitatione: & ipſa fit ſine ſenſu: & ſine ea non eſt exiſtimatio.*

Quid ſibi vult coniuoctio, enim? Eſt vt ad dubitationẽ, vt ſi quis dubitet, ſi ſenſus differt ab intellectu, idem eſt ergo, quod imaginatio: & ideo ſoluẽs dicit, ꝙ imaginatio eſt alia, quàm ſenſus & cogitatio. Hic autẽ dicit differentiam imaginationis à ſenſu, & cogitatione, quæ & ipſa non fit ſine ſenſu, & ſine ea inquit cognitione non eſt exiſtimatio. Dictum eſt enim ꝙ exiſtimatio de ſcientia, & prudentia, & opinione dicitur. Quidam autem interpretes dicũt neutrũ eſſe verum: eſt. n. & ſine ſenſu imaginatio hircocerui, ſed dixi, ꝙ ſi circa ſenſilia eſt imaginatio, noo eſt ſine ſenſu. Atqui eſt & opinio, qnam dixit ſine imaginatione exiſtimare poſſe, vt eſt de diuinis opinio. Adde ergo, ꝙ opinio, quæ eſt circa ea, quæ ſunt ex ſenſilibns, vel particularibus, imaginatione opus habet. Et vide, ꝙ hinc habet imaginationem non eſſe idem, qnod eſt opinio, & ſenſus, ſed eſt media, à ſenſu ſuſcipiens, & tradens opinioni: medium autem differt ab extremis: non qnod idem ſit imaginatio, & opinio, & ſenſus.

Quod aũt nõ eſt eadem imaginatio, & exiſtimatio, apertum. hæc enim affectio eſt in nobis, quando volumus: eſt enim ante oculos id facere.

Opinionem exiſtimationem appellat: intelligentiã autem imaginationem. Dicit ergo differentiam opinionis, & imaginationis, ꝙ imaginari quidem eſt in noſtra poteſtate: opinari autem non eſt. Vnde falſa quidẽ imaginari poſſumus: opinari non poſſumus. Bis enim duo qninque imaginari quidem licet: opinari autem non licet, niſi per diſſimulationem, vbi licet dicere.

Lingua iurauit, mente iniurata tamen.

Quæ enim citra diſſimulationem quis opinatur, vt veratenet: & non niſi ratione ſubnertitur. Quo quidem in loco apte dicitur.

Meratio ſuaſit pharmacum quod optimum eſt.

Dubitant autem nonnulli dicentes, Quid igitur, an nõ ſæpe in viſa, & in phantaſmata, vel nolentes incidimus? non dicit, ꝙ imaginari eſt in noſtra poteſtate: ſed, ꝙ in noſtra eſt poteſtate imaginari, qñ volumus: & alioqui eſt io nobis imaginari, quando volumus: non eſt autem in nobis, & quando oon volumus, ſi ergo nõ eſt in nobis, qnando non volnmus, imaginamur ergo & quando volumus.

Sicut ij, qui inter bona memoria præditos collocãtur, & qui memoriæ gratia faciunt imagines.

Bona memoria præditos dicit, qui ex ſenſilibus typos accipiunt, qui etiam ſunt veraces: imaginum autẽ factores, qui aliquid effingunt, qui etiam mentiuntur. Imaginatio ergo habet proportionem & conuenientiam cum imaginnm factoribus: opinio vero cum bona memoria præditis. Ante oculos autem dicit, pro eo qnod eſt, in promptu, vel ad manum.

Opinari autẽ non in nobis eſt, neceſſe eſt enim eſſe falſum vel verum.

In opinione, inquit, vel falſum oſtenditur, vel verũ. Imaginatio autem etiam falſum habet, vt verum.

Præterea autem quando opinati quidem fuerimus graue quidpiam, vel terribile, vna protinus afficimur. Similiter & ſi quid ſit, quod audaciam, & confidentiam excitet. Secundum imaginationem autem ſimiliter non habemus, vt qui contemplantur in pictura horrenda, & quæ audaciam excitant. Tex. 24.

Hic eſt differentia opinionis & imaginationis. ꝙ in opinione quidem protinus timemus, ſi quid terribile opinati fuerimus. In imaginationem autem inquit, ſimiliter habemus, ideſt nec timemus, nec perturbamur: ſed ſicut nuper, ſic & tunc nos habemus, nihil imutati.

Sunt autem & ipſius exiſtimationis differentiæ, ſcientia, & opinio, & prudentia, & horũ contraria. de quorum differentia alia erit oratio.

Exiſtimationem nunc cõius rationalem aĩam dicit. Habet autem ea, inquit, dr̃ias, quas poſtea dicemus: nõ quod eas in alto velit tractatu dicere: ſed, ꝙ talem differentiam inferius eſt dictnrus. Nunc autem, inquit, oportet diſcernere imaginationem ab opinione, & ſenſu. & iam quidem ab opinione diſcreta eſt oportet autem eam à ſenſu qnoque diſcernere. Hoc autem tractat ea, quæ deinceps ſequitur, contemplatio, ſi Deo placuerit. & in his eſt praxis: praxis, inquam, ſexta.

De eo autem, quod eſt intelligere, quoniam aliud eſt quã ſentire. eius autem hoc quidem imaginatio eſſe videtur: aliud vero exiſtimatio: poſtquam de imaginatione definimus, iam de altero dicendum eſt. Tex. 25.

Qm̃ per ea, quæ præceſſerunt, diſcreuit Ariſt. imaginationem ab opinione: vult nunc ipſam imaginationẽ etiã à ſenſu diſcernere. Vnde & dubitare eſt operæpreciũ. ſi. n. tertij libri ſcopus erat de rationali aĩa diſſerere: & ſi irrõnalis aĩæ facultatum oĩno meminit: earum propterea meminit, vt eas à rõnalibus diſcerneret: qũo nunc eas non à rõnalibus diſcernit, ſed ipſas diſcernit à ſeipſis? Imaginationem. n. nũc à ſenſu diſcernit, cum ambæ ſint irrationalis facultates, & hæc eſt quidẽ dubitatio. Dicimus autem, ꝙ hoc fecit, vt ſit perfecta orõ, ne quid itactũ dimittat: vel quia deiceps eſt diſcreturus imaginationẽ ab opinione ſimul, & ſenſu. Qm̃ ergo nõ

erat futura aperta diſtinctio imaginationis ab opinione, & ſenſu, ſimul facta, niſi ea prius ſeorſum diſcreuiſſet: propterea cum prius ſola opinione imaginationem diſcreuiſſet, vult nũc eam quoq; à ſenſibus diſcernere: vt deinceps ſit aperta imaginationis diſcretio, qñ eam ab opinione, & ſenſu cõiter diſcernit. ſex ergo rõnibus diſcernit imaginationẽ à ſenſu: quarũ hæc eſt prima, ſi iidem eſſet imaginatio, & ſenſus: qm̃, qñ ſomniamus, imaginamur, oporteret nos tunc quoq; ſentire. Atqui non ſentimus, non eſt ergo idẽ imaginatio, & ſenſus. Quid.n. dicis, ꝙ ſenſus, qui eſt potentia, ſunt ſomnia? ſed actus quidã ſunt ſomnia. Qñ aũt potẽtia eſt ſenſus, quieſcit, & nõ agit. ſed neq; ſunt eius ſenſus q eſt actu. In ſomnis.n. oĩs ſenſus quieſcit. Hoc eſt primũ diſcrimen. Secundũ aũt diſcrimen à recẽter natis infantibus aſſumptũ eſt. Videmus.n. ꝙ in lucẽ nuper editi infantes ſm ſenſum quidẽ agunt: ſenſus.n. nobis ineſt: ſm imaginationẽ aũt non agunt. ſi ergo in lucẽ nuper editi infantes, ſm ſenſum quidẽ agunt: ſm imaginationẽ aũt non agunt; Differt ergo ſenſus ab imaginatione. Et vndenam clarum erit, ꝙ nuper nati infantes non operantur ſm imaginationem? Eo quod in principio cuiuſuis vbera ſugunt, etiã ſi ſint bouis, vel cuiuſuis alius: poſtea autem matris tantũ. hoc aũt nõ fieret, niſi ꝙ typos materni vberis à principio non reponũt, ſed poſtea. Et nõ ſolũ ex hoc oſtenditur propoſitũ: ſed & ꝙ, cũ iamprĩdẽ igni aſſueuerint, & vſti ſunt, ad ignẽ rurſus accedũt, Hoc aũt fit eo, ꝙ non agat imaginatio. ſi enim ageret, combuſtionis, quæ iampridem fuit, typum ſuſciperet, & non ſe ſecundo admoueret. Ex hoc ergo ꝙ igni ſe admoueant, & cuiuſuis vbera ſugant, clarum eſt, ꝙ ſm imaginationem non agunt. Tertium diſcrimẽ eſt à vermibus, & muſcis, & formicis. ecce.n. hæc ſenſum quidem habent: imaginationem autem nõ habent, vt declarant eorum inceſſus errores. errant enim, vtpote ꝙ imaginatio viæ ab eis pridem confectæ typos non ſuſceperit. hoc eſt tertium argumentum. Videtur autem & hoc ipſum, & ſecunda ratio ijs eſſe contraria, quæ in ſecũdo libro dicta ſunt. Illic.n. dicebatur, ꝙ vbi eſt ſenſus, illic eſt & appetitus, & vbi appetitus, illic & imaginatio, vtpote per medium appetitum imaginatiõe ſenſum oĩno ſequente. qũo ergo dicit vermes ſenſum quidem habere, imaginationem autem non habere? Vel forte etiam vermes habent imaginationem, ſed confuſam, & exilem: & eo ꝙ eſt exilis, non operatur. nõ ſunt autem vera, & quæ hic, & quæ illic ſunt: quæ illic qdẽ, ꝙ vbi ſenſus, oĩno & imaginatio: quæ hic autem, ꝙ nõ vbi ſenſus, iam & imaginatio. eſt enim exilis & cõfuſa. Eſt aliud quoq; eiuſmodi dubiũ operæpreciũ mouere. Eſto vermes non habere imaginationẽ: cur & muſcas, & formicas dicit nõ habere imaginationẽ? In hoc enim fallitur. habẽt enim & formicæ imaginationem, vt declarat, ꝙ ſciant ſuas cauernulas, quas ſubeunt. Atqui & apes habent imaginationem. ſciunt enim ſuos alueos, & in ijs mellificant. Si ergo operatio ipſa dicit ea habere imaginationem: quomodo dicit ipſe ea imaginationem non habere? Hæc eſt dubitatio, ad quam dicemus eſſe duplicem imaginationem: Hãc quidem recordatiuam: illam vero quæ doceri poteſt, per quam docemur: quam Pſitacus quoque habet: Per eam enim humanum ſermonem docetur. Qñ ergo imaginationẽ ab his aĩalibus aufert Ariſt. & dico, ꝙ non recordatiuam, ſed eam quæ doceri poteſt. Hoc eſt tertium diſcrimen. Quartum diſcrimen eſt, quod à modo cognitionis procedit. Senſus.n. circa res, quę ſunt, operatur. Imaginatio vero etiam circa ea, quæ non ſunt. & propterea accidit quidem ſenſui ſecundum naturam habenti ſemper eſſe verum: imaginationi autem aliquando falli, finguntur enim & quæ non ſunt, perinde ac ſi eſſent. & hæc eſt quarta differentia. Quinta eſt differentia, quæ dubitationi veluti ſe opponit. Hanc.n. dubitationem quiſpiam fortaſſe mouerit, ꝙ idem eſt ſenſus, & imaginatio: qm̃ exilem ſenſum, & qui in alia non cadit, imaginationem vocamus. Cum itaq; quiſpiam aliquem procul videt, dicit, vel imaginor, vel hoc procul aſpicio. Vnde ſi ipſum non videant, qui aſtant, ei dicũt: imaginaris amice: pro eo, ꝙ eſt exiliter aſpicis. Vides ergo, qũo exilis ſenſus imaginatio dicitur. Ad hanc ergo dubitationem veluti occurrit Ariſt. in quinta differentia, & dicit. Non qm̃ exilis ſenſus imaginatio ex cõſuetudine dicitur, idem eſſe exiſtimandum eſt imaginationem, & ſenſum. Si.n. idem eſſet, non ſolum exilis ſenſus deberet dici imaginatio, ſed & exactus. Nunc autẽ nemo dicit exactum ſenſum imaginationem. non eſt ergo idem ſenſus & imaginatio. Sexta deinceps, & vltima differentia: Si clauſis oculis aliquem accipiamus, hic colores quidem non videt. Qũo.n. poteſt videre clauſis oculis? & tñ imaginatur colores. Si ergo non cooperantur, non eſt idem ſenſus, & imaginatio. Recte autem accepit Ariſt. aliquem, qui oculos clauſit: & non accepit cæcum. Si.n. cæcum ſuppoſuiſſet, fortaſſe & cęcos à natiuitate intellexiſſet: qui quidem omnino de coloribus nõ imaginantur: eo ꝙ ipſos typos non habeãt. ſex ſunt ergo differentiæ: à ſomnis, à recenter natis infantibus: à vermibus: & muſcis: & formicis: à modo cognitionis: à dubitatione: à claudẽtibus oculos. Et in his primum caput adimpletur. Secundũ caput eſt, in quo diſcernit imaginationem ab omnibus facultatibus animæ rationalis. Earum enim aliæ quidem ſunt ſemper veræ, vt intellectus, & ſcientia: alię vero aliquando quidem veræ, aliquando vero falſæ, vt cogitatio, & opinio. Imaginatio ergo à ſemper veris quidẽ differt, quatenus ipſa, aliquando etiam fallitur: illæ autem ſunt veræ. Ab iis autem, quæ aliquando quidem veræ ſunt, aliquando vero falluntur, differt: quatenus illæ quidem ſunt in rationalibus animalibus, hæc vero non ſolum in rationalibus, ſed & in irrationalibus. Et vndenã clarum fiet, dicet quiſpiam, ꝙ & cogitatio, & opinio non ſunt in irrationalibus animalibus? Hinc deinceps nectuntur ſyllogiſmi, ꝙ opinio non ineſt irrationalibus, & eſt hic primus ſylls in ſecunda figura nexus. Quæ habent opinionem, habẽt & fidem, irrationalia animalia non habent fidem. Irrationalia ergo animalia non habent opinionem. Vnde autem fit apertum, ꝙ irrationalia non credunt? Deinde nectitur alius talis ſylls. Irrõnalia non perſuadentur: quæ aũt perſuadentur, ipſa ſunt quæ credunt. Fidei.n. effectiua cauſa eſt perſuaſio: & finis perſuaſionis eſt fides. Eſt hic ergo ſyllogiſmus, vt eum reſumam, in prima figura. Irrationalia non perſuadentur. quæ non perſuadentur, fidem non habent. Irrõnalia ergo fidem non habent. Sed & ad hoc quoque dubium mouemus. Quonãmodo oñdetur irrõnalia nõ perſuaderi? Atqui videmus ſerpentem adiurationibus parentẽ ſeipſum in ignem inijcere. Rurſus leo cicur, & manſuetus efficitur parens venatori, & equus domitori. Ad hæc aũt dicimus, ꝙ ſerpens non perſuadet: ſed à ſacramentorũ neceſsitate vel inuitus ducitur. Nec leo, nec equus, nec qđ cunq; manſueſcit, pſuadet: ſed aſſueſcit.

ſcit. Non eſt antē idem perſuaderi, & aſſuefieri. Aſſenſus.n.eſt genus cōe perſuaſionis, & aſſuefactionis. ſed aſſuefactio quidē fit quadā aīali inclinatione: Perſuaſio autem fit cognitione. Quæ aūt manſueſcunt nō perſuadentur, ſed aſſuefiunt, eo ꝙ aſſentiuntur. Perſuaderi.n. vt dictū eſt, fit per rationem: & eſt rationalis aīæ. Aſſueſcere autem non eſt ſolū rōnalis animæ, ſed & irrationalis. Et in his eſt contemplatio. De eo aūt, ꝙ eſt intelligere, qm̄ aliud eſt, quā ſentire, dictū eſt iam ſuperius, ꝙ eius, quod eſt intelligere, nomine indifferenter vtitur. nunc autem intelligere dicit imaginationē, & exiſtimationē. Vnde & ipſum in hæc diuidit, & ait quod de prima imaginatione, quæ propriæ dicitur, & non ex metaphora in ſenſibus, & de exiſtimatione diximus.

Si vtique eſt imaginatio, ſecundum quam diximus, viſu aliquod nobis fieri, vel non: ſi quid ſecundum tranſlationem dicimus: vna eſt horum potentia habitus, ſecundum quē iudicamus, & veraces ſumus, vel fallimur: Hæc ſunt ſenſus, opinio, intellectus, ſcientia.

Quoniā ſuperius dixit, in nobis eſſe imaginari quicquid volumus: idq; in ſpontanea imaginatione quadrabat: eſt aūt & imaginatio, quæ nobis fit inuitis: ex viſis autem aſſumitur, ideſt ex ſenſilibus: & nō ſolū eſt ſpontanea, quā merito dixit ex tranſlatione, qm̄ ex ijs, quæ ſunt, transfert figmentum eius, ꝙ non eſt, ex equo, verbi gr̄a. & tauro hippocentaurum: ſi ergo eſt imaginatio, quæ nobis fit inuitis: non ergo, ꝙ volo, imaginor: ſed vna quadam iudicatiua facultate falſum, vt falſum, imaginor, & vera, vt vera. Hæc enim ratione diſcernitur falſum à veritate: & opinio etiā & ſenſus ſic diſcernit falſum à veritate, ꝙ cognoſcat, ꝙ res ſunt. Tales autem ſunt ſenſus, opinio, intellectus, ſcientia, Sed dicet quiſpiam, quomodo dixit ſuperius intellectum ſemꝑ eſſe verum: nunc autem dicit, eum etiā quandoq; falli? ait.n. ſecundū quem iudicamus, ſi veri ſumus, vel fallimur: vt ſcientia, & intellectus, & cum ijs, quæ aliquādo falluntur, enumerauit intellectum, & ſcientiā. Et dicimus, ꝙ non omnibus quæ dicta ſunt, conuenit verum, & falſum: ſed his quidē verum vt intellectui, & ſcientię. (hæc.n. verū iudicant) illis vero vtrunq;, & verū, & falſum, vt opinioni & ſenſui. Aliā quoq; differētiā aſſequi poſſumus intellectus, & ſenſus. primū quidē hanc: Nā, quæ operatur ſenſus, opera, & intellectus, etiam ſenſu melius. neq; enim abſurdum exiſtimes, vt intellectus quandoq; circa particularia verſetur, circa ea autem, quæ operatur intellectus, ſenſus nō operatur. Nempe ſubſtantiam quidem nouit intellectus: ſed ſenſus ſubſtantiam non aſſequitur. ſecundo autem, ꝙ ſenſus propriam operationem non nouit. Intellectus autem nouit & propriam, & aliorum. Intellectus quidē circa vniuerſale operatur, & habet intus ſenſile: ſenſus autem circa particularia, & eſt, videlicet, extra.

Tex.36. *Quod itaq; non eſt ſenſus imaginatio, ex his eſt manifeſtum. ſenſus enim eſt facultas, vel operatio: vt viſus & viſio. Apparet autem aliquid, & ſi neutrum eorum adſit, vt quę videntur in ſomnis.*

Hic eſt primum diſcrimen ſenſus & imaginationis. Diuidit autem ſenſum in id, ꝙ eſt potentia, & id, ꝙ eſt actu: & dicit imaginationē non eſſe idem, ꝙ ſenſus potentia, neq; quod actu ſenſus. Potētia quidē, qm̄ in ſomnis manifeſte agimus: tunc aūt ſenſus eſt potentia, & non agit. ſed neq; actu, qm̄ nunquam imaginaremur in ſomnis. nunc antē imaginamur, qm̄ ſunt potentia in ſomnis, & non actu. Quare non eſt idem imaginatio, quod ſenſus ſecundum actum. Si itaque oſtenſum eſt non eſſe eandem cum ſenſu potentia, neq; cum ſenſu, qui actu eſt: differt ergo ſenſus ab imaginatione.

Deinde ſenſus quidem ſemper adeſt, nō autē imaginatio.

Hic eſt ſecunda differentia ſenſus, & imaginationis.

Si autem idem eſſet quod actus, omnibus contingeret animalibus ineſſe imaginationem. videtur autem non, vt formicæ, vel api, vel vermi.

Hic eſt tertia differentia. Quidam autem exiſtimarunt, ꝙ qm̄ ſenſum diuiſit id, quod eſt potentia, & id, quod eſt actu, imaginationē à ſenſu, qui actu eſt, hic diſcernit. Sic.n. habet eorū diſcretio: Si idē eēt imaginatio, qđ ſenſus: oporteret qcqd habet actu ſenſum, imaginationē quoq; habere: qđ qdē nō videtur. Imaginationē.n. habere dicimus, quæ eam habent articulatā, & perfectā, vt poſsint aliquid etiam diſcere. Vermis aūt, & formica, etſi habent imaginationē, ſed exilem tamē eam habent, & inarticulatā. Si ergo hæc nō habēt imaginationem, non eſt idem, videlicet, ſenſus, & imaginatio. Quidam autē dixerunt eū recte dixiſſe: Si autem actu idem: potentia enim poteſt imaginatio, & ſenſus idē eſſe. à ſenſu.n. aliquando imaginatio ſuſcipit.

Deinde hi quidem ſunt veri. plures autem fiunt imaginationes falſæ.

Hic quartam dicit dr̄iam ſenſus & imaginationis.

Deinde nec dicimus, quando exacte circa ſenſile agimus: hoc videtur nobis homo: ſed magis, quando non aperte ſentimus, tunc vel falſa vel vera.

Hic eſt quinta differentia.

Et, quod prius dicebamus, apparent viſa vel oculos claudentibus.

Hic eſt ſexta differentia. Nonnulli autem dicunt, eum velle imaginationē à ſenſu, qui eſt potentia, diſcernere. Eſt aūt hoc diſcrimen, ꝙ clauſis quiſpiam oculis colores imaginatur, Si enim, interim dum clauduntur oculi, eſt viſus potentia, imaginatur aūt: & rurſus, poſtquā aperti ſunt oculi, imaginatur: non eſt idē imaginatio, ſcilicet & ſenſus qui eſt potentia. Propterea autem dixit, Quod prius dicebamus, qm̄ ſuperius lucernarum quoq; meminit ſuper præ oculis manentium, quæ quidē & ſunt ſenſiles. vt quæ videntur: & non ſenſiles, qm̄ abeſt ſenſile: & imaginatio, qm̄ eas clauſis oculis videmus: & non imaginatio, qm̄ ſenſilis frequens ictus ſunt lucernæ. Vbi aūt adeſt ictus, imaginatio non operatur: Si ergo quando ipſa lucerna non eſt ſenſus, eſt imaginationis, & quando eſt ſenſus, non eſt imaginationis: non ergo idem imaginatio & ſenſus.

Atqui neque eorum, quæ ſemper vera ſunt, erit, vt ſcientia, vel intellectus. Eſt enim imaginatio etiam falſa. Reſtat ergo videre, an opinio. Tex.37.

Hic eſt ſecundum caput, in quo diſcernit imaginationem ab intellectu, & ſcientia. Nunc autem intellectus pro cogitatione audiēdus. Vide autem quomodo eius expoſitionē tanquā argumētū appoſuit. ex eo enī, quod ſemper verus ſit intellectus, & ſcientia, imaginatio autem aliquando fallatur, diſcernuntur. Reſtat ergo videre, an ſit opinio.

Eſt enim opinio & vera et falſa. Sed opinionem quidem ſequitur fides. Non contingit enim ea aliquem opinari, quibus non videtur credere. Nulli autem brutorum ineſt fides: ſed multis imaginatio.

Hic vult oſtendere, ꝙ non eſt idem imaginatio, qđ opinio. Et eſt operępretium dubitare, quomodo, cum hoc ſuperius oſtenderit hoc etiam rurſus oſtēdit, et nū

dicere poſſumus, ꝙ quoniam magnam inter ſe habẽt ſocietatem, propterea ſæpe eorum dici differentiam? Hoc enim inter ſe commune habent, ꝙ extremitates primorum eædem ſunt cum primis poſteriorum, vt nullum ſit vacuum. Extremitas autẽ rationis opinio. Irrõnalis vero prima eſt imaginatio. Quare ſunt propemodum eædem. Dico autem & aliud, ꝙ ambæ, & opinio, & imaginatio, circa verum, & falſum verſantur, Quare & hac in re ſocietatẽ habent: & ꝓpterea earũ dici dñiam. Hæc autem ſic ſyllogiſtice diſcernit; imaginatio vel omnibus ineſt irrationalibus ſecundum ea, quæ iam pridem dixit Ariſtoteles, dum omnibus irrationalibus obſcuram, & exilem imaginationem inſerit: vel nonnullis, prout nunc Ariſtoteles nõ in quouis irrationali exactam ponit imaginationem. Si ergo imaginatio vel ineſt aliquibus irrõnalibus, vel oĩbus. Opinio autem nulli ineſt irrationali: non eſt ergo idem imaginatio, & opinio. Eſt in tertia figura connexio. Sed opinionem quidem ſequitur fides. Hoc quoque eſt differentia ab imaginatione, & demonſtratio vnius ꝓpoſitionis ſyllogiſmi, quæ dicit ꝙ opinio nulli ineſt irrationali. Vbi enim opinio & perſuaſio, & fides, & perſuaſum eſſe. nõ. n. cõtingit opinantẽ aliquẽ iis, quæ opinatur, nõ credere. Vbi aũt perſuaſio, & fides, rõ. Rõ aũt nõ ieſt ĩ irrõnalibus, nõ ergo in irrõnalibus opinio. Pertnaſio autem eſt operatio eius, qđ perſuadet, ad id quod perſuadetur. Fides autem eſt affectus, & cognitio eius, quod perſuadetur. Perſuaſum autẽ eſſe exilis, & imbecilla eſt cognitio, & via ad opinionem. Opinio autem, quæ poſt hęc confirmata eſt mentis conceptio, Nulli autem brutorum ineſt fides. Dubitarunt de equo, quomodo timet flagellum & equorum domitori ſubiicitur? nonne perſuaſione? & diximus, ꝙ non per perſuaſionem, ſed per quandam aſſuefactionem, Quoniam enim ſemper verberari conſueuerat, ex eo & aſſentitur. Diximus enim aſſenſum eſſe commune genus: perſuaſionis, & aſſuefactionis. Rurſus aũt dubitatũ eſt, & quomodo ſerpens adiurationi paret, ſi perſuaſionem non habent irrationalia? Diximus autem, ꝙ ne ſic quidem perſuadetur. non enim ſermonẽ audit, ſed vocem. In ignem autem ſecedit iureiurando adactus, quoniam à quibuſdam dæmonibus contẽditur, qui iuſiurandum pertimeſcunt. Et vt ſemel dicã, quod perſuadetur, perſuaſione tranſmutatur. Perſuaſione autem tranſmutari eſt cognitionis. Cognitio. n. circa idem non ſemper eodem modo ſe habet. Qui autem aſſueuit, ſemper eodem modo ſe habet circa idẽ. Equus enim ſemper timet flagellum, Cognitionis ergo non eſt aſſuefactio, neque idem, quod perſuaſio. Quod autem cognitio non ſemper eodem modo ſe habet circa idem, clarum eſt. Araneam enim propterea non dicimus ex præmeditatione, ſeu præcedente conſultatione, & cognitione telam facere, quia ſemper eodem modo facit. Similiter & apes fauum, Si enim ex præcedẽte eſſet ꝯſultatione, hoc ipſum aliter, & aliter faceret.

Præterea omnem quidem opinionem conſequitur fides: fidem autem perſuaſum eſſe: Perſuaſionem autem ratio, nonnullis autem brutis imaginatio quidem ineſt, rõ non.

Illud, Præterea, videtur quidem inducere aliud argumentum, ꝙ imaginatio differat ab opinione, non eſt autem: ſed eſt confirmatio primi argumenti, & in his praxis Dei gratia impletur, praxis Dei gratia ſeptima.

Tex.48. *Manifeſtum igitur, quòd neque opinio cum ſenſu, neque per ſenſum, neque connexio opinionis & ſenſus, fuerit imaginatio. Per hæc autem eſt etiam manifeſtum, quòd non eſt alia quadam opinio, ſed illius eſt, cuius eſt & ſenſus, Dico autem quòd ex albi opinione, & ſenſu connexio, eſt imaginatio. Non enim ex opinione quidem boni, ſenſu vero albi.*

Quoniam per præcedentia ab opinione & ſenſu imaginationem diſcreuit, & ſeorſum aduerſus vtrunq; eorum inſtitit: nunc vult oſtendere non eſſe imaginationem ſenſus & opinionis connexionem, neque opinionem ſimul & ſenſum; nec opinionem per ſenſum. Hæc enim tria vult Ariſto. oſtendere non eſſe imaginationem, Oſtendit autem imaginationem nihil horum eſſe per vnam rationem, ne quis exiſtimet hæc tria eſſe inter ſe eadem, habent enim inter ſe differentiam. Si. n. dixero, imaginationem non eſſe opinionem, ſimul & ſenſum, dico non eſſe ex opinione & ſenſu connexionẽ, imaginationem, vt eius materiis. Si autem dixero, opinionem eſſe imaginationem cum ſenſu, vtraque effectiua accipio imaginationis, vt ſi duo ſint medici ſanitatis effectiui. Quare hoc primum quidem dicit. non eſſe imaginationis effectricem opinionem, & ſenſum ſimul. Si autem dixero, non eſſe imaginationem, opinionem ſenſum, hoc dico, non eſſe imaginationis effectiuam cauſam per opinionem, quæ effectiua cauſa facit imaginationem per inſtrumentariam cauſam ſenſus, vt ſit opinio ꝗdẽ effectiua cauſa imaginationis, ſenſus autẽ inſtrumentaria vt medicus phlebotomo ideſt ſcalpello, quo vena ſcinditur, ſanitatẽ facere dicitur. Si ergo dixero, non eſſe imaginationem opinionem, hoc dico, non eſſe opinionem effectiuam cauſam imaginationis per inſtrumentariam cauſam ſenſus, Sed neque eſt cnnnexio opinionis & ſenſus imaginatio, ideſt materialis cauſa imaginationis, opinio, & ſenſus. Sicut enim materia mulſi eſt connexio vini & mellis, ſic & imaginationis materia eſt connexio opinionis, & ſenſus, Non eſt autem connexio, quoniam non vtiqꝫ ſeruata opinio, & ſenſus facit imaginationem, ſed commixta, In duobus autem primis membris & opinio & ſenſus ſeruabatur, & quãdo erant vtraq; effectiua, & quãdo erat vnum quidem effectiuum, alterum vero inſtrumentarium, Imaginatio ergo neque eſt opinio & ſenſus ſimul, vt ſint ambo effectiua: neque opinio per ſenſum, vt hoc quidem ſit effectiuum, illud vero inſtrumentarium. Sed nec connexio opinionis, & ſenſus, vt ſint ambo materialia. Quod nihil horum eſt imaginatio, oſtendit Ariſto. per vnam huiuſmodi rationem. Opinio, inquit, cum ſenſu pugnat. nulla res autem ex duobus inter ſe pugnantibus, & in pugna operantibus conſiſtit. Non conſiſtit ergo imaginatio ex opinione, & ſenſu. Quod autem pugnat opinio & ſenſus, hinc clarum eſt. ſenſus remum in aqua confractum videt. Opinio autem in eo ipſo inſtãti illum ſaluum eſſe credidit. Opinio ergo pugnat cum ſenſu. Rurſus, ſolem quidem viſus vnius pedis videt, & in eodem inſtanti oſtendit opinio eum eſſe tota terra multis partibus maiorem. Nihil autem ex pugnantibus in eodem inſtanti conſiſtit, Nec imaginatio ergo componitur ex opinione, & ſenſu. Si enim circa idem opinio quidẽ vera eſt, ſenſus autem fallitur, ex iis autem imaginatio conſiſtit, erit ergo circa idem & vera, & falſa, quod quidem eſt abſurdum. Sed dicit quiſpiam, nunquid etſi opinio ſic ſolem exiſtimat per ſe operans, tamen quando ſenſui connexa fuerit, cum eo cõmutatur, & fallitur? ſenſus enim habet dominationem, ſiquidem circa ſenſilia illi ſemper ſunt cõfœderati, & iureiurando aſtricti. Quando enim

inuenta

Inuenta fuerit opinio cum ſenſu conſentire, & nõ amplius pugnat, vno.ſ.ex pugnantibus corrupto, non eſt abſurdum aliqd ex ipſis cõponi. Ad hoc ergo dicimus quod opinio quatuor modis corrumpitur, vel opinãte corrupto, vt moriente hoĩe, vel re opinabili mutata, vt ſi nunc opinor Socratẽ ſedere, & ſurgat Socrates, corrupta eſt ſcilicet ꝙ ipſe ſedeat, opinio, vt vera. Vel ergo opinante corrupto, vel re opinabili mutata, corrumpitur vera opinio. Corrumpitur aũt opinio etiã ſubſequẽte obliuione, vel contraria opinione primam deiſciente. Nunc aũt nihil horũ quatuor conſecutum eſt, neq; enim hõ opinatus interijt, neq; opinabile mutatũ eſt. Sol.n.manſit, vt eſt terra multis partibus maior. neque obliuio inceſsit. Qñ.n. vult aſtronomia, cogit te ſolem terra maiorem dicere. Neque contraria opinio primã deiecit. Manſit.n. eadẽ ẽt cogens, Si ergo manent quatuor regulæ quæ opinionem non corrumpunt: manſit ergo, & illa ĩ qua aſſerimus ꝙ nihil ex pugnãtibus corrumpitur. Eſt hæc ergo ratio Ariſt. Oſtendit aũt imaginationẽ ex opinione & ſenſu non cõponi, ꝙ nihil expugnantibus cõponatur. pugnãt aũt opinio & ſenſus, nõ componitur ergo imaginatio ex opinione & ſenſu. Et hæc quidẽ eſt ratio Ariſt. Poſſumus aũt & alias tres rationes extra aſſequi, quæ Ariſtotelis ſniam tuẽt. Quarum hæc eſt prima, Si imaginatio componitur ex opinione, & ſenſu, oporteret irrationalia aĩalia non habere imaginationẽ, eo ꝙ opinionẽ nõ habẽt, ex qua ſm nos imaginatio cõponitur. Quod aũt nõ habẽt opinionem irrationalia, in præcedentibus iã fuit manifeſtũ, qñ dicebamus opinionẽ eſſe rõnalis animæ partẽ. Irrationalia aũt aĩam rationalẽ non habent. ergo nec opinionẽ. Hec eſt prima rõ. Secunda ratio. Opinio, vt res continet, ſic & opinatur. Sed ſenſus vt plurimũ eſt verus. Imaginatio aũt admodũ ſæpe fallitur. Imaginatio ergo nõ componitur ex opinione & ſenſu. Hæc aũt oratio falſa eſt, vt arbitror. Contingit.n. aliquid eſſe in compoſito, ꝙ non eſt in ſimplicibus, ſicut in aĩalιũ corporibus eſt color, v.g. ruber, qui non erat in elementis. non eſt ergo abſurdũ, etiam imaginationẽ cõponi ex ſenſu & opinionẽ, quæ nõ fallantur, ipſam aũt falli. eo ꝙ ſit aliquid in cõpoſito, quod non eſt in ſimplicibus. Quare hæc rõ nõ eſt valde neceſſaria. Tertia ratio his accedit hæc. Nihil ex ijs, quæ nõ ſunt in noſtra ptãte, compoſitũ, eſt in noſtra ptãte. Si itaq; opinio nõ eſt in noſtra ptãte. tunc neq; ſenſus in noſtra ptãte eſt, neq;.n. fieri põt, vt ſi adſint colores, & ſit illuminatus aer, nec ſint clauſa cilia, vt non videamus, & rurſus fieri non põt, vt qui albũ videt colorẽ, nigrũ videat, vel fuſcũ, vel quid eiuſmodi. Si ergo ſimplicia, quæ ſunt opinio, & ſenſus, non ſunt in noſtra ptãte, nec ergo imaginatio, quæ ex his componitur, in noſtra eſt ptãte. At ꝗ imaginatio eſt in noſtra ptãte (effingo.n. hoĩem, qui vertice cœlũ attingat, & hircoceruũ.) Si ergo imaginatio eſt in noſtra poteſtate, nõ ergo componitur ex opinione, & ſenſu. Nihil.n. eorũ quæ ſunt in noſtra ptãte, cõponitur ex ijs, quæ in noſtra ptãte nõ ſunt. Hæc eſt & tertia ratio. Nos autem oſtendimus, ꝙ neq; opinionis, & ſenſus cõmixtio eſt imaginatio. Si.n. eſſet horũ cõmixtio, oporteret duorũ mediũ cognoſcere imaginationẽ. & qm̃ opinio quidẽ ſolẽ centũ ſeptuaginta partibus eſſe terra maiorẽ dicit: ſenſus aũt ſolẽ vnius pedis nouit, deberet imaginatioꝰ, vt quæ ſit horũ vtrorũq; extremorũ media, cognitionẽ effugere, & dicere ſolẽ centũ partibus eſſe terra majorẽ. At qui hoc nõ dicit. Non eſt ergo imaginatio cõmixtio opinionis & ſenſus. Et hæc quidem in his. Videt aũt Ariſtoteles aduerſus Platonẽ hæc dicere, ꝙ imaginatio nõ eſt ex cõmixtione opinionis, & ſenſus. Videtur.n. Plato in ſophiſta dicere, imaginationẽ eẽ ex opinione & ſenſu. Sed nũquid hoc nõ dicit Plato? ſed qm̃ imaginatio media eſt inter opinionẽ, & ſenſum, ſolent aũt media ab extremis dici fieri, propterea hoc ſic dixit. Nam & in Timæo aĩam dicit ex indiuiſibili ſubſtantia fieri, & diuiſibili. Atqui indiuiſibilis non miſcetur, ſed quia inter hæc media eſt aĩa, propterea dicit eã eſſe ex his cõpoſitã. Vel dic, ꝙ nec dicit eã quæ eſt proprie, imaginationẽ, nempe facultatẽ, ſed falſa viſa, quæ vera eſſe videntur, illic dicit viſa. Hic eſt.n. euentus ſermonis, qui in ſophiſta habetur. Cũ diceret Socrates ſophiſte, Es præſtigiator. verſaris.n. circa id quod nõ eſt, reſpondens ſophiſta dicit, Secundũ te ergo, eſt, id, quod non eſt, ſiquidẽ circa illud verſor. Quicquid.n. eſt, circa qđ quis verſatur, & illud eſt. Si ergo verſor circa id, quod nõ eſt, eſt ergo id ꝙ non eſt. Hæc cũ dixiſſet ſophiſta, Socrates reſpondit, ꝙ multis modis eſt non ens, ſeu id, quod nõ eſt, Vel indicibile, quod non vllo modo: nec vlla eſt ratione, vel quod ſm diuerſitatẽ, & alteritatẽ, vel quod eſt ſubſtantia maius, qđ ſuperſubſtantiale dicitur, vel ꝙ eſt ſubſtantia deterius, quod dicitur particeps ſubſtantiæ, Dicitur aũt & non ens ſeu ꝙ non eſt, quod falſum eſt. Et multas illic falſi differentias dicens, dicit & vnã ſpeciẽ falſi quæ eſt circa ea, quæ apparent vera, vt in temo fracto, qđ quidẽ falſum dixit imaginationẽ ab opinione & ſenſu, quæ eſt horũ media. Nã & opinio & ſenſus eſt verus, vt plurimũ autẽ ſenſus. Hæc pro Platone. põt aũt dici Ariſto. Qm̃ repræhendis Platonẽ, qui hæc dicit, cũ ipſe dixeris exilem & obſcurũ ſenſum, imaginationẽ, & opinionẽ à ſenſu & imaginatione differre dicas, eo quod hæc præcedant opinionẽ, hæc ergo cũ dicas quõ alios carpis? Et in his contẽplatio, Dei gratia, implet. Per hæc aũt. Quid ſibi vult hoc verbum, quod nunc dixit, per hæc, an per ea quæ ſunt dicenda, vel per præterita? Si.n. oſtenſum eſt opinionẽ & ſenſum, non eſſe in noſtra ptãte: non eſt ergo ex his imaginatio. ſic.n. fiet, vt ipſa non ſit in noſtra ptãte, Cur dicit, ꝙ ſi oĩno eẽt imaginatio ab opinione & ſenſu, oporteret eas circa idẽ verſari? Opinionem dico et ſenſum? Non.n. opinio, ꝙ Socrates eſt iuſtus: et ſenſus, ꝙ ipſe eſt albus, facit imaginationem, ſed oportet opinionẽ et ſenſum exiſtimare. Socratẽ eſſe iuſtum, et qñ ambo circa idem fuerint, nõ oportet hoc quidẽ per ſe eſſe, illud vero per accidens. vt opinio quidẽ Socratẽ rõnalẽ opinatur, ſenſus vero per accidens vt exiſtimet eſſe album, ſed oportet vt et ipſe rationalem putet, et ꝑ ſe. Quaꝛ opinio, et ſenſus ſi circa idem verſentur & ambo per ſe, ſi omnino fieri poſſet, facerẽt imaginationẽ.

Apparere itaque eſt opinari, id quod ſentit non per accidens.

Apparere, pro eo quod eſt, imaginari, accepit, quaſi diceret, Imaginari ergo ſecundum eos qui dicunt eſſe ex connexione, eſt ex opinione, & ſenſu, & recte adiectum eſt illud: Non per accidẽs, vt per ſe ſentiat ipſum ſenſus, vt paulo ante dictum eſt.

Atqui apparent & falſa, de quibus ſimul veram habet exiſtimationem, vt apparet quidem ſol vnius pedis, creditur autem eſſe maior terra habitabili.

Hic redarguit eos qui dicũt imaginationem eſſe ex connexione opinionis, & ſenſus. Ait.n. ſi ita eſſet, qm̃ ſenſus ſolem vnius pedis videt: opinio autẽ eum terra

multis

multis partibus maiorem eſſe putat, eueniet imaginationem verum & ſalſum dicere, quod eſt abſurdum. Exiſtimationem autem vocauit opinionem.

Euenit ergo. vt vel ſuam veram opinionem, quam habebat, amiſerit reſeruata, non obliuiſcens, neque alia perſuaſione transmutatus.

Hic incipit enumerare, quot modis pōt quis amittere opinionem. Sunt aūt quatuor, quos nos in cōtēplatione diximus. Dixit autem reſeruata, vt oſtendat opinionem, & ſenſum operantem non lædi. Et oportebat dicere, ſeruantem & ſeruato, & ſeruata, vt ſeruantem quidem, ſit ad opinantem, ſeruato autem ad opinabile: ſeruata vero ad operationem. Si enim hæc ita ſint, non læditur opinio.

Vel quia habet, neceſſe eſt eam eſſe veram, & falſam.

Abſurdum hic dicit. Ait enim quod ſi quidem habet eandem opinionem, & non periit ex vna earum regularum, quæ poſſunt eam perimere, ſcilicet ſecundum nos qui ea dicimus imaginatio cōponitur ex veris ſimul, & ſalſis, quod eſt abſurdum, ſalſo quidem ſenſu ſolem vidente, vera autem opinione, quæ illum multis partibus terra maiorem cognoſcit.

Sed falſa fuit, quando res, quæ incidit, obliuioni data eſt.

Hic dicit, ꝙ cōtingit ſimul opinionē & ſenſum falli, ſi obliuio īciderit, & fiat veluti mutatio rei opinabilis.

Non eſt ergo vnum horū quidpiā, nec ex his imaginatio.

Non ergo, inquit, per ſe ſenſus, nec opinio eſt imaginatio, nec ex his, hoc eſt, nec ex connexione opinionis, & ſenſus, & in his praxis, Deo fauente, impletur, praxis Deo eſt gratia, octaua.

Tex.30. *Sed quoniam eſt hoc moto, ab ⁂c moueri, imaginatio quidam motus eſſe videtur, & non ſine ſenſu fieri.*

Hæc præſens quarta contemplatio docet, primum quidem quid eſt imaginatio, & merito. Nam cum ſuperius dixerit quid non eſt, nunc dixit quid eſt, & propter aliud hoc facit, quia eius inſtitutum eſt ea, quæ in anima irrationali rationis ſpeciem præ ſe ferunt docere. Quoniam ergo ſuperius de imaginatione non docuit, tnunc docet. Quod enim imaginatio rationis ſpeciem præ ſe ferat, declarat eo quod ea mens paſsiua dicatur. Propterea ergo docet, quid eſt imaginatio. Deinde in quibus conueniant imaginatio, & ſenſus. Et vt veriſimile, dubitauerit quiſpiam, dicens magis oportere dicere, quid commune habeant quæ longe diſtāt opinio & imaginatio. Eſt enim dialectica ratio, quod oportet dicere, quid commune habeāt, quæ ſunt valde remota. Eſt autem valde remota opinio ab imaginatione, ſiquidem hæc quidem irrationalis eſt animæ, illa vero rationalis. Senſus vero nō multum diſtat ab imaginatione. Sunt enim vnius animæ, dico autē irrationalis: cur ergo dicit, horum communionē? Dic ad hoc, ꝙ hoc merito fecit. Quoniam enim ſuperius dubitabatur, cur cum propoſuiſſet irrationales à rationalibus diſcernere, nunc irrationalem à ſeipſa diſcernit. Vt ergo oſtendat bonam eſſe, quæ ſuperius facta eſt, diſcretionem, propterea dicit horum inter ſe, cōionē: & hoc eſt ſecūdum caput. Terriū eſt caput, in quo quærit, cur imaginatio dicitur. In quarto autem capite quærit, cur ipſa nobis ad opifice data eſt. Incipiemus à primo, & dicemus, quid eſt imaginatio. Sed antea aliqd prius præſumamus, quod nobis ad definitionem conferat. Scire ergo oportet, ꝙ ſicut in iis, quæ ſunt, hoc quidem ſolum mouet, illud vero ſolum mouetur, alia autem mouent: & mouentur, ſic eſt etiam in nobis. Solum enim mouens eſt ſenſile quod mouet & mouetur, ſenſus. mouetur enim à ſenſili, mouet autem imaginationem. Qđ autem ſolum mouetur in irrationalibus, imaginatio: in nobis autem à ſenſu mota mouet opinionem. His prius aſſumptis ſcire oportet, imaginationem eſſe facultatem ſuſceptricem per medium ſenſum ſenſilium formarum, & hæc eſt definitio imaginationis. Statim autem aduerſus eam ex ipſo limine dubium mouent, qđ hac ratione imaginatio nihil differt à cōi ſenſu. Nam & cōis ſenſus eſt facultas ſuſceptiua ſenſilium formarum per medium ſenſum. Si quis autem dicat hanc definitionem cōi ſenſui non conuenire. (Ipſe enim abſq; medio nouit differentiā albi, & dulcis ſimul ſenſibus operans, & non per medium ſenſum) Dicimus illi contra, ꝙ etiam ſi ſimul cum ſenſibus operatur, tamen non ea citra medium apprǽhendit: ſed à viſu quidem albi typum ſuſcipiens, à guſtu autem typum dulcis & iudicās dicit differentiam. Quare non conuenit ei præſens definitio? Dicimus aūt ꝙ imaginatio quidem eſt ſuſceptiua formarum per omnem ſenſum intermedium, & cōem & particularem: Cōis autem ſenſus ꝑ ſolum intermedium particularem ſenſum eſt formarum ſuſceptor. Hæc eſt itaque differentia cōis ſenſus & imaginationis, & hæc eſt ſolutio. Quod autem vera eſt hæc definitio, & per intermedium ſenſum imaginatio operatur, ex cæcis apertū eſt. Qui.n. ſunt à natiuitate cęci, de coloribus nihil penitus imaginantur. Similiter, & qui ſunt à natiuitate ſurdi, de [illegible] quidnam imaginētur? Clarum eſt ergo, quod imaginatio ſemꝑ ꝑ ſenſus intermedios operatur. Vnde & dubitare eſt operæpręcium. Quid igitur? nonne quædam effingit imaginatio, quę ſenſus non nouit? hircoceruum videlicet, & hominem vertice ad cœlum pertingentem ſenſus quidē non nouit, & tamen imaginatio hæc effingit. Quare & effingit, quæ ſenſus nō nouit imaginatio, & ſine ſenſu operatur. Hęc eſt dubitatio, ad quam dicimus, quod etiam quando effingit, principium ſumit à ſenſu. Qm̄ enim ſeorſum vidit hircum, & ſeorſum ceruum, accepit hæc principia, quæ ſunt ſimplicia, & compoſitum effinxit. ſi autem etiam hominē effingit vel cœlum attingentem, prius tamen nouit hominem qui eſt in ſingularibus. Hæc ergo ita ſoluenda dubitatio eſt. Et alioqui etiā recte dixit, per mediū ſenſum, propter id, qđ intercedit. Nam & ipſum eſt ſuſceptiuum ſenſilium formarum, ſed non per medium ſenſum. Ne putes autem ſenſum propterea eſſe meliorē imaginatione, qm̄ per ipſum imaginatio operatur. Non enim vt imaginationis effectiuus ſenſus ei conducit, ſed ſolum vt ſeruiens, vt id, quod intercedit. Quare non eſt melior. Eadem ratione dicit imaginationem eſſe meliorem opinione, quandoquidem ea ſeruit opinioni. Atqui in confeſſo eſt opinionem eſſe meliorem, vt quæ ſit rationalis animę, cum imaginatio ſit irrationalis. Quando autem dico imaginationē eſſe ſuſceptricem ſenſilium formarum, ne putes ei typos à ſenſilibus imprimi. à ſecundis enim delerentur primi typi ſed tantum rationes ſuſcipit. Ex eo autem ꝙ dictum eſt imaginationem per ſenſum intermedium operari, colligit Themiſtius, oſtendi imaginationem non ſolum per ſenſus operari, ſed vna cum illis. Si enim inquit, operantibus ſenſibus ex eis typos ſuſcipit, non ſimiliter ac vlas inanimatum, ſed ſimul ac ſuſceperit, ea cognoſcit imaginatio, ſ. ſimul cum ſenſu operatur, idq́ue in contextu Ariſto. dicere oſtendemus. Malę autem dicit. Non enim quando imagina-

tio

tio à ſenſibus formas ſuſcipit, tũc & operatur, ſed poſtquam ceſſarunt ſenſus, tunc imaginatio operatur. Etenim ſi ſimul cum ſenſu operaretur, quid à cõmuni ſenſu differet imaginatio? communis enim ſenſus eſt, qui ſimul cum ſenſibus particularibus operatur. Quamobrẽ imaginatio poſt ſenſus operatur. Oportet enim eum formas à ſenſu ſuſcipere, & ſic operari. Si itaq; ſenſus non miſerint, non operatur imaginatio. Oportet ergo eam operari, poſtquam ceſſarint ſenſus. Et dubitari merito poteſt, ecce fixis oculis ſolem aſpicio. & typum ad imaginationem tranſmitto, & permaneo vna alia hora ſolem contemplans, & imaginatio interea operatur, dum fixis oculis ſolem intueor. Verum enim uero contemplatio, ſecundum quam formam miſi ad imaginationem ceſſauit. Quare poſt ſenſum operatur imaginatio, & confirmatum eſt, quod dicit Ariſto. Et in his primum caput completur. Secundum eſt caput, in quo dicit, quid cõe inter ſe habeant imaginatio & ſenſus. Nunc autem ſcire oportet, eadem habere ſenſilia imaginationem, & ſenſum, & ſimiliter vtraque circa eadem verſantur. Sicut enim habet ſenſus: & communia, & propria ſenſilia, & per ſe, & per accidens, vt iam dictum eſt, ſic & imaginatio circa ea verſatur. hæc eſt prima ſocietas. Secunda eſt ſocietas, ꝙ ſenſus ſemper quidem eſt verus circa propria ſenſilia; minus autem circa ea, quæ ſunt per accidens, & adhuc minus circa communia, ſic & imaginatio, & hæ ſunt duæ ſocietates ſenſus, & imaginationis. Atq; hæc quidem Ariſtote. Duæ autem dubitationes iure moueri poſſunt, quarum hæc eſt prima. Quomodo nunc dicit Ariſt. imaginationem circa propria ſenſilia ſemper eſſe veram, cum ipſe ſuperius dixerit, imaginationem non eſſe ſemper veram, ſed aliquãdo etiam falli? Et hæc eſt quidem dubitatio, ad quam dicere poſſumus eſſe duplicem imaginationem, hanc quidem, quæ formas tantum ſuſcipit, & eſt veluti receptaculum, illa vero, quæ effingit, & depingit, quod vult. Quæ ergo formas ſuſcipit, ſemper vera eſt, de ea verum eſt, ꝙ hic dicitur, imaginationẽ ſemp eſſe verã circa propria ſenſilia. Quæ aũt quicquid vult effingit, ea eſt quæ fallitur. Qũ enim ea quæ non ſunt, effingit fallitur. Et hac ratione ſuperius dicta vera ſunt, ꝙ imaginatio fallitur. Hæc eſt prima dubitatio, & eius ſolutio. Secunda dubitatio. Qũo ſuperius dixit circa cõia ſenſilia magis verum eſſe ſenſum, quàm circa ea, quæ ſunt ſm accidens. nunc autẽ contrarium dicit, ꝙ circa ea, quę ſunt per accidens, magis eſt verus, quam circa cõia? Et hæc eſt quidem dubitatio. Vt autem ipſum Ariſt. nec ſecum, nec cum rebus ipſis pugnantem ſtatuamus, dubitationem ſic diſſoluemus, ꝙ ſunt (vt ſuperius etiam dictum eſt) duplicia ſenſilia per accidens, & indiuiduæ ſubſtantiæ, quæ nulli ſenſui penitus ſunt ſubiectæ. ſed ex iis, quæ ſunt in ipſis, accidentibus, intelliguntur: Vel eſt per accidens ſenſile, quod alij ſenſui ſubijcitur vt viſui dulce. Eſt. n. ꝑ ſe guſtui ſenſile. Cum ergo ſit duplex ſenſile per accidens, poteſt & quod hic dicitur, eſſe varum, & quod ſuperius dictum eſt. Si enim per accidens ſenſile acceperit indiuiduas ſubſtantias, verum eſt quod ſuperius dictum eſt. Magis enim verus eſt ſenſus circa communia ſenſilia, quàm circa indiniduas ſubſtantias. Quod autem magis verus eſt ſenſus circa communia ſenſilia, quam circa indiuiduas ſubſtantias, liquet ex hoc, quod magis afficitur ſenſus à communibus ſenſilibus. Ab indiuiduis enim ſubſtantiis nihil omnino patitur, ſubſtantia enim quatenus ſubſtantia, nihil patitur ſenſus, à cõibus autem ſenſilibus patitur, vt iam oſtenſum eſt. Diſgregatur enim à magna, & congregatur à parua magnitudine, Similiter & ab alijs patitur: A quo autem afficitur ſenſus, hoc magis cognoſcit. Quod autẽ magis cognoſcit, circa illud verus eſt. Circa communia ergo ſenſilia magis verus eſt ſenſus, quam circa indiuiduas ſubſtantias, & hac ratione verum eſt, quod ſuperius dicitur. Si autem ſenſile per accidens acceperis aliud ſignificatum eius, quod eſt per accidẽs, quod eſt alio ſenſu ſenſile, magis verus eſt, quam circa communia ſenſilia. Hoc autem ſic oſtenditur. Quod ei quod eſt ſemper verum, eſt propinquum, eſt verius eo, quod non eſt propinquum. Semper autem vera ſunt propria ſenſilia, quod autem eſt alio ſenſu ſenſile, eſt magis ꝓpinquum, vt oſtendam, propriis ſenſilibus, quam communia ſenſilia. Magis ergo verum eſt, quod eſt alio ſenſu ſenſile, quam per cõmunia ſenſilia. Quod autem hoc eſt magis propinquum, nõ eſt difficile videre. Sciẽdum. n. ꝙ neque propria ſenſilia, neque quę ſunt alio ſenſu ſenſilia, ſunt à materia ſeparabilia, quare ſunt inter ſe propinqua, eo ꝙ à materia nequeant ſeparari. Neq; enim albedo quæ eſt proprium ſenſile viſus, nec dulcedo, quæ eſt proprium ſenſile guſtus, poteſt ſine materia intelligi. Cõia autem ſenſilia poſſunt ſine materia intelligi ſeparantes. n. ea à materia Philoſophi mathematicas diſciplinas conſtituerunt, ex cõibus. n. ſunt ſenſibus mathematicæ diſciplinę. Si ergo quę ſunt alio ſenſu ſenſilia, ſunt magis ꝓpinqua propriis ſenſilibus, quam cõia ſenſilia. Quæ autem ſunt magis propinqua propriis ſenſilibus, magis vera ſunt. Quę ſunt ergo alio ſenſu ſenſilia, (quod eſt vnum ſignificatum eius, quod eſt per accidens,) magis vera ſunt communibus ſenſilibus. Quare verum eſt hoc quod dicit, circa ea, quæ ſunt per accidens, veriorem eſſe ſenſum, quã circa cõia ſenſilia. Et rurſus verum eſt, ꝙ ſuperius dictum eſt circa cõmunia veriorem eſſe ſenſum quam circa ea, quæ ſunt per accidẽs. Sciendum autem communia ſenſilia eſſe & craſſa & exacta. Vt. n. ab vno ſenſu cõpræhenſa, ſunt craſſa, vt autem ab omnibus exacta. Quod autem vno ſenſu non exacte cognoſcuntur communia ſenſilia, declarant præter nauigantes, qui terram moueri putant, nauigium autem ſtare. Ecce enim circa id, quod quieſcit, errabant, hoc eſt terram: & circa id, quod mouetur, hoc eſt nauigium, eo ꝙ hæc ſolo viſu voluerunt cognoſcere. Et eſt alioqui videre nos circa quietem errantes. Quæ enim ſunt ſemper mobilia, aſtra ſtare putamus. Et circa numerum etiam errat viſus: exiſtimans quę in diuerſis ſunt ſphæris: in vna eſſe. Ecce enim dicimus lunam eſſe in ariete, vel in tauro, in alia autem ſphæra nempe in primo mobili, eſt taurus: & in alia luna. Porro & circa figuram, & magnitudinem erramus. Quæ enim ſunt procul quadrangula, & magna, parua exiſtimamus, & rotunda, eo quod anguli non appareant. ſed dicet quiſpiam quod quantum quidem ab hoc attinet, nec ea, quæ ſunt per accidens, cognoſci poſſunt ſi enim dicis propter longinquitatem cõia cognoſci non poſſe, nec quæ ſunt per accidens, propter longinquitatem videbuntur, quod enim qui procul accedit, albus eſt: ſcimus autem quod Thętetus, vel Socrates, neſcimus. Ad quod dicere poſſumus. quod quæ ſunt per accidens. ſolum propter longinquitatem non videntur, communia autem ne ex propinquo quidem, vt ſunt, videntur. Ecce enim dictum rudentem, qui eſt

rotundus,

rotundus, perpendiculariter contemplati, eum exiſtimamus eſſe recta extenſum, Iam & in pictura videmus alba quidem eminétia, nigra vero, vt inſculpta, & ideo mammas quoque albas faciunt. Huius autem figuræ cauſa eſt, ſolutum eſt ergo & hoc, & in his ſecundum caput completur. Tertiū caput eſt, in quo quærimus, cur imaginatio dicitur, & ea quidam Græce *φαντασία* appellatur, quia ſtatus eſt ſenſibilū i imaginatione, quia ea ergo eſt *τῶν φανέντων στάσις*, i. eorum quæ apparuerunt ſtatus, ꝑpterea Græce dicitur *φαντασία*. *φανέντα* autem, i. quæ apparuerunt, dicit omnia manifeſtata ſenſibus. Omniū enim ſenſuum typos ſuſcipit, ſed quia viſus eſt omnibus melior, propterea ab ei ſubiecta luce nominata eſt *ἀπὸ τοῦ φωτὸς*, i. à luce enim denominata eſt imaginatio, & in his tertium caput completur. quartum eſt & vltimum cōtemplationis caput in quo quærimus, cur nobis data eſt imaginatio, & quis eſt eius finis, ſciendum eſt ergo, quod irrationalibus quidem data eſt, vel, ꝙ ea habeant, quod cum ratione proportionem, & conuenientiam habet, vel quod per eam ſibi alimentum parant. ſecundum imaginationem enim operantes formicæ, prius parata hordei grana ſibi ad alimentum recondunt. Rationalibus aūt data eſt imaginatin, vel vt ſit efficacius & accommodatius corpus ad melioris ſuſceptionem. Niſi enim eſſet aptum ad ſuſcipiendam imaginationem, quomodo etiam rationalem animam admitteret? Et propter aliud data eſt nobis imaginatio, vt quando delirat ratio à quibuſdam effectibus obruta, habeamus eam adminiſtrantem: vt in morbis, in ebrietatibus, quia non poſſunt fere ſecundum rationalem aīam operari, eo ꝙ non ſit aptum inſtrumentum. Et in his & quartum caput & contemplatio, & ſecunda ſectio Deo fauente completur, in qua rationalem animam ab irrationali ſecreuit. In prima enim ſectione irrationalis animæ diſcrimen ad ſe ipſam conſtituit. In hac autem pręſenti ſectione, vt diximus, animam rationalem ab irrationali ſecreuit. in ſequenti autem ſectione animam rationalem congregat ad ſeipſam, & cogit. ſed quoniam eſt hoc moto alterū ab hoc moueri, ab eo, quod præſumitur, incipit, & dicit, quod quoniam in his, quæ ſunt, eſt aliquid quod mouetur ab aliquo, & ab eo, quod motum eſt alterum mouetur, id quoque eſt in anima. ſicut enim videmus in ꝗ rebus, quod vectem quidem manus mouet, vectis autem lapidem, ſic ſenſus quidem à ſenſili mouetur. ipſe autem mouet imaginationem. Poſtquam enim ſenſus ſe ſenſilia applicarit, & ſenſilis ipſe formā ſuſceperit, ipſam continet, & ei formæ ſe applicat imaginatio, & hac ratione fit imaginatio, vt inquit Plutarchus. Vnde & eam definit animæ motum, qui ab eo ſenſu, qui eſt ſecundum actum proxime excitatur. Ne dubitaueris autem, quomodo noctu forte imaginamur hunc hominem, tunc nō operante ſenſu. Manet enim imaginatio habens typos à ſpectaculo, quod iam fuit, & propterea, etiam non operante noctu ſenſili imaginor. Illud autem, ſed quoniam eſt ad ſuperiora. Quoniam enim ſuperius dixit non eſſe opinionem, ſenſum, nunc dicit ſed quoniam mouetur à ſenſu imaginatio, ea fuerit facultas ſuſceptrix ſenſilium formarum per medium ſenſum.

Sed ſentientibus, & quorum ſunt ſenſus. fieri autem poteſt motus ob operatione ſenſus.

Oportet, inquit, ſentire, & ſic imaginari. Qui enim ſunt à principio manci, non imaginantur, & ideo dixit ſentientibus. Quare autem dixit: Et quorum ſunt ſenſus? propter eos, qui non ſunt ex natiuitate quidem cæci, ſed viſum amiſerunt circiter ſecundum annum priuſquam imaginari ſint. Ij.n. non poſſunt de coloribus imaginari. Et ij ergo, quibus eſt ſenſus, ſi eum à principio amiſerint, non imaginantur. Quamobrem de ijs, quæ in nos non cadunt per ſenſus, non eſt imaginari.

Et hanc eſſe ſenſui ſimilem neceſſe eſt, nec ſine ſenſu hūc motum eſſe contingat, neque non ſentientibus ineſſe, & multa per eam & facere & pati quod eam habet, & eſſe & vera & falſa. Hoc autem propter hæc euenit. Tex. 31

Hic eſt ſecundum caput in quo dicit, quid commune habeant imaginatio & ſenſus, cum nondum definierit, quid eſt imaginatio. Vnde rurſus recurrit, & eā definit, & ſic rurſus latius, in quonam ſocietate habeant, dicit. Nunc ita dicit neceſſe eſſe, vt imaginatio ſit ſimilis ſenſui, eo quod fieri non poteſt, vt ſit ſine ſenſu imaginatio, quæ eſt circa ſenſilia. Recte autem additur, Contingat, ne quis putet, quod non contingat ſine ſenſu imaginari, hoc enim neceſſario ſequitur. Et multa per eam & facere & pati quod eam habet. Recte dixit. Multa: non enim oīa faciunt ſecundum imaginationē, ſed quæ eam habent ſine ratione, ſecundum eam agūt. Vt formicæ per eam impelluntur, vt nutrimentum cogant. ſed neq; ſemper patimur ſecundum imaginationem. Quando enim coeuntes ſemen emittimus nihil prius imaginati, vt aliquando nobis in ſomnis accidit, tunc non ab imaginatione patimur. Recte ergo dixit, quod neque facimus, neque patimur omnia per imaginationem, & vide quod priuſquam compleuerit, in quibuſnam inter ſe conueniant, quis eſt finis imaginationis, percurrit. Et eſſe vera & falſa. Ad ſocietatem rurſus reuertitur. Dicit ergo, ꝙ ſocietatem habent ſenſus, & imaginatio in eo, quod eſt verum eſſe, & falli. Quod autem hanc habent ſocietatem, id illis euenit quod habeant eadem ſenſilia, & ea ſimiliter apprehendant.

Senſus propriorum quidem verus eſt, vel quam minimum falſi habens.

Nunc tutius dixit quam ſuperius dixerat, ſuperius enim dixit ſenſum non omnino falli circa propria ſenſilia. Hic aūt dicit eum aliquando etiam falli. Cur autē dicit ſenſum parum habere falſi circa propria ſenſilia? Propter eorum paruitatem. nigri enim guttam multo albo commixtam non poteſt diſcernere.

Secundum autem eſt eius, cui hæc quoque accidunt, & hic falli contingit.

Secunda ſenſilia, inquit, quæ ſunt per accidens. Et dubitamus, ſi per accidens ſenſilia ſubſtantias eſſe dicimus, quomodo dicimus eas accidiſſe, cum ſint ſubſtantiæ? Dicimus nihil eſſe abſurdi. Quo enim modo dicimus, Accidit domino eſſe hominem, eodem modo & nunc dicimus ſubſtantiam accidere coloribus. Ecce enim illic hominem, qui eſt ſubſtantia, dicimus accidiſſe domino, quod eſt accidens præter naturam prædicantes. Et hic autem dixit, pro eo quod eſt, in imaginatione. Nam & in ea ſunt ſenſilia per accidens.

Quod enim album, non fallitur, ſi autem hoc album, vel aliquid aliud, fallitur.

Hic rurſus de ſenſu diſſerit. Quod enim eſt albū, nouit viſus. Eſt enim album viſus proprium ſenſile, circa propria.n. ſenſilia eſt oīno verus, cuius aūt eſt hoc albū vtpote cuius indiuiduæ ſubſtantiæ, nūquid Cleonis, vel Alcibiadis, fallitur. neque enim nouit hoc album an ſit Cleonis, etiam ſi nouit, quod eſt ſimpliciter album.

Tertium autem communium, & eorum quæ ſequuntur accidentia,quibus inſunt propria. Dico autem, vt motus,& magnitudo, quæ ſenſilibus accidunt, circa quæ eſt maxime decipi ſecundum ſenſum.

Tertium,inquit ſenſile communia ſunt ſenſilia. Deinde volens declarare quæ nam dicit, inquit ea quam ſequuntur ſenſilia per accidens, in quibus & propria inſunt. Per accideus euim ſenſilia eſſe dicebamus indiuiduas ſubſtantias. In indiuidua autem ſubſtantia eſt motus, magnitudo, & alia communia ſenſilia,ſicut & propria. Color enim in indiuidua ſubſtantia.

Motus autem,qui fit ab operatione,differt à ſenſu,qui eſt ab his tribus ſenſibus.

Hic dicit ſecundum quod eſt commune ſenſus, & imaginationis. Legendum eſt autem,quod hic dicitur, in hyperbato. Motus inquit, qui fit à ſenſu,qui eſt ſecũdum operationem hoc eſt imaginatio quæ ab his tribus dictis ſenſibus excitatur, ſenſu particularium, & ſenſu per accidens, & ſenſu communium, Hæc ergo, inquit,imaginatio differt ab omnibus ſenſibus. ex quibus facta eſt, ſi quidem manifeſtum eſt aliud eſſe id, ꝙ omnino fit præſenti ſenſili, ab eo, quod aliquando etiá abſente. Habet autem, inquit, verum & falſum iuxta ſenſuum proportionem,& conuenientiam. Sicut enim in illis:qui dictus eſt primus propriorum ſenſilium, verus eſt,ſic & imaginatio tali maxime ſenſu præſente vera fuerit,ſicut duo, qui reſtant,ſenſus, & ſenſus per accidens & ſenſus communium, ſunt aliquando quidem veri, aliquando vero falſi, ſic itaque habeant & quæ ſunt ex illis, imaginationes, ſiue ſint præſentes ſenſus, ſiue non.

Et primus quidem præſente ſenſu verus. alij aũt,& præſente,& abſente,ſenſu,falſi fuerint:& maxime,quando ſenſorium procul fuerit. Si ergo nihil quidẽ aliud habẽt, quæ dicta ſunt,quã imaginationẽ: hoc eſt aũt quod dictum eſt:imaginatio fuerit motus à ſenſu,qui eſt ſecundum actum.

Ex hoc dicto colligens Themiſtius dixit, ꝙ ſimul cum ſenſu imaginatio operatur, quia dicit præſente ſenſu veram eſſe imaginationem. Si ergo nihil aliud habent,quæ dicta ſunt, quam imaginationem, imaginatio autem eſt quæ habet quæ dicta ſunt, quæ quidem eius complẽt ſubſtantiam.(dico autem definitionem,) Imaginatio,ſcilicet eſt motus, qui fit à ſenſu ſecundum actum,& conſidera, vbi imaginationem definierit, cũ tot & tanta interea dixiſſet.

Tex.32. *Quoniam autem viſus eſt maxime ſenſus:nomen quoque ἀπὸ τοῦ φάους, ideſt imaginatio, φαντασία, i. à luce accepit:quia ſine luce non eſt videre,& quoniam permanet, & eſt ſimiliter ac ſenſus.*

Hic vult imaginationis dicere etymologiam.

Multa ſecundum eam agũt animalia. Hæc quidem,quod non habeant intellectum,vt bruta.

Poſtquam dixit, cur imaginatio dicatur φαντασία: vult etiam dicere,cur data ſit nobis. Hæc quidem, ꝙ non habeat intellectum, vt bruta. Sciendum,ꝙ id, qđ eſt in nobis intellectus, hoc in irrationalibus eſt imaginatio. Nos enim à ſenſilibus abducti, per intellectum operamur. Irrationalia autem per imaginationem, ſenſilia enim celeriter ſeparantur. Intellectus autẽ,& imaginatio ſemper eſt in iis, quæ habent. Imaginationem autem duplicem arbitratur Plutarchus,& eius quidem finis qui eſt ad ſuperiora, ſed eius principium eſt finis cogitatiuæ facultatis. Alius aũt eius finis eſt vertex,ſeu cacumen ſenſuum. Imaginatio ergo intellectui,& cogitationi nihil confert, ſed etiam contra ab intellectu, & cogitatione expurgatur, & quod eſt eius imperfectum, ab illis ꝑficitur, ſed & ab illis ad veritatem deducitur,quatenus natura aptum eſt habere veritatem. Vnde imaginatio & vbique ſequi vult,& vna commoueri,rationis,& veritatis volens eſſe particeps. Admirabilis autem Plutarchus pulchrum ipſius exẽplũ quoque dixit. Vnde id etiam eſt operęprecium referre. Dicit enim quod ſicut ſunt duæ lineæ,quæ in vno puncto ſe inuicem attingunt,ſic eſt ſuperior pars imaginationis,quæ cogitatiuæ facultati connectitur. Sicut enim illæ pũctus & idem eſt,& alius,idem quidem, vt vnus, alius autem,eo quod & cum ſuperiori recta accipi poteſt & cum inferiori,ſic imaginatio poteſt vt vnum,& vt duo accipi,eo ꝙ ſenſilũ quidem, quod eſt diuiſum, in vnum cogit,quod autem diuinorum eſt ſimplex, & vt dixerit quiſpiam,ſingularium,in typos quoſdam, & diuerſas formas effingit & exprimit.

Illa vero, quod nonnunquam intellectus obtegatur & obruatur affectu,vel morbis, vel ſomno, vt homines. De imaginatione ergo quid ſit,& quã ob cãm ſit, hucuſq; dictũ ſit.

Recte dixit. Obtegatur, in nobis enim ſemper eſt ĩtellectus & operatur. Occultatur autem nonnunquam propter morbum,vel iram,vel ebrietatem,ea enim ipſum obſæpiunt,& intercludunt,vt cognoſci non poſsit eius operatio. Si autem hæc ita habent, ſatis clarum eſt eum opinari eſſe immortalẽ animam rationalem. Nõ enim dixit eam in delirio pati,ſed obtegi. Et in his, Dei gratia,ſecunda ſectio,& praxis completur.

De particula autem animæ, qua & cognoſcit anima, & eſt ſapiẽs,& prudẽs,ſiue ſit ſeparabilis, ſiue non ſeparabilis ſecundum magnitudinem, ſed ſecundum rationem,conſiderandũ,quã habet differentiã, & quonã modo ſit intelligere. Tex.33.

Poſtquam animam irrationalem à rationali diſcreuit, nũc aggreditur ipſam animam rationalem à ſeipſa diſcernere. Itaque in rationali tria quęrit. Primũ quidem,an ſit corruptibilis, vel incorruptibilis. Secundo autem rationalem aĩam diſcernit à ſenſu. Nec dubites, quõ cum ſuperius diſcreuerit ſenſum ab anima rõnali, nunc hoc rurſus facit. Quĩa.n.ei confert hæc diſcretio, ad oſtendendum, quod eſt æterna rõnalis anima, eſt propterea dicit. Deinde tertium caput quærit: quõ ſit intelligere. Præſens autem conſideratio duo prima capita quęrit. Incipit autem à ſecundo capite, ideſt à differentia rationis,& ſenſus eo, ꝙ ipſa confert,& argumenti rationem obtinet ad oſtendendum, ꝙ eſt immortalis aĩa rõnalis. Volens autem vrgentem facere dĩam, primum dicit,in quo conueniant rõ, & ſenſus. Nec dubites ꝙ cũ ſuperius dixerit,quid cõi habeãt, hoc quoq; nunc dicit. Scias.n. ꝙ eorum etiam cõio,& ſocietas cõfert ad oñdendũ ĩmortalẽ aĩam. Incipit ergo à cõione rõnis,& ſenſus. Et primã quidẽ cõionẽ dicit, ꝙ ſiut ambo potentia, & rõ & ſenſus, & quod nec anima habet rõnes intelligibilium, non pictæ enim tabulæ ſimilis eſt ſm Ariſt. nec ſenſus habet rõnes ſenſilium, ſed typos tñ,& formas ſuſcipit. Senſus.n.ſenſile non apprehendit,ſed typum aliquem ſenſilis. Subam.n.non aſſequitur ſenſus. Rõnalia vero anima, & ſi intelligat ſubam, ipſa tñ non habet typos intelligibilium, & hæc eſt prima cõio. Secunda cõio. Si eſt potentia & rõnalis aĩa, & ſenſus,ſed rõnalis quidẽ ſm aptitudinem, ſenſu vero ſecundum habitum,ſed ambo tñ potẽtia. Si ergo ſunt oĩno potentia, per affectionem veniũt ad operationẽ.

eſt

eſt ergo in eis commune, ꝙ afficiũtur, ſeu patiũtur. Sed quoniam affici, corruptibilem oſtenderet rõnalẽ aĩam, ppeà dicit, ꝙ afficiuntur affectione, quæ ea perficiat, non corrumpat. Non enim ſecundum ſubſtantiam afficitur, ſed ſecundum operationem. Cognitio enim eſt mentis operatio, quæ mutatur ab eo, quod eſt potentia, in id, qđ eſt actu. Et hęc eſt tertia communio, ꝙ ambo habeant perfectiuos affectus, ſed vt ex cõione intelligas æternitatem aĩæ, ſciendum eſt animam proprie magis affici perfectiua affectione, quam ſenſum. Senſus.n. corrumpitur ab exceſsibus, anima autem magis ab exceſsibus exercetur, quod eam declarat immortalem. Neque.n. vnquam corrumpitur. Hæ ſunt quidem communiones. Differt autem ſenſus ab anima rationali, quod ſenſus quidem circa magis ſenſilia operans, circa minora hebetatur. Rationalis autem anima circa ea quæ magis ſunt, operans, circa minora plus operatur. Vt ſi viſus immoderatum viderit album, vel labyrinhti ſpeciem præ ſe ferentem figuram ex iis afficitur, & minus album non apprahendit, intellectus vero etiam ſi circa magna operetur, in iis exercetur, & circa minora magis operatur. Et quę eſt huius cauſa? Qm̃ ſenſus quidem eget corpore, nec ſine eo operatur. Et qm̃ id ab exceſsibus vel congregatur, vel diſgregatur, & afficitur, propterea circa minora operari non poteſt. Intellectus autem corpore non indiget, vt illo affecto, afficiatur: ſed circa præſtantiora exercetur: & minora facile apprahendit. Porro id quoque animæ æternitatem proclamat. Ex ſenſus itaque, & animę differentia oſtenſa eſt æternitas. Oſtẽdemus autem proprio quoque argumento eſſe animam æternam, quod erat primum caput. Si omnia intelligit anima, eſt æterna. Neque enim ſi ſit corpus, poteſt omnia intelligere: nec ſi forma materialis. Si eſt.n. corpus: eſt omnino temperatura quædam calida vel frigida. Temperatura autem non intelligit ſimiles temperaturas. Ergo ſimiles temperaturas non intelliget, & non erit oĩa intelligens. Nam & tactus dicebatur non appręhendere, quod eſt ſimiliter frigidum, vel calidum. Atqui eam dicis formam materialem, eamq; vt inſtrumento corpore. Sed ſi ipſo vtitur inſtrumento, inſtrumentum non intelliget, & rurſut fiet, vt non oĩa intelligat. Si aũt & ipſum intelligit, alio opus erit inſtrumento, idq; in infinitum. Et alioqui inſtrumentum confert illi, cuius eſt inſtrumentũ. Corpus aũt aĩam impedit ad operandum. Nõ eſt ergo eius inſtrumentum. Qm̃ ergo hoc quoq; dictum eſt, in his contemplatio, Deo adiuuante cõpletur. {De parte aũt aĩæ, qua aĩa & cognoſcit} nõ põt ex hoc colligi id, qđ dicit Plutarchus. oẽs animas eſſe vnam ſubã multis facultatibus præditã. & hoc eſſe verum declarat, ꝙ ipſe dicit vnã partem animæ rõnalẽ. Partẽ.n. nũc dicit hoc modo. Qm̃.n. multa ſunt, quæ coferunt ad cõſtitutionem corporis, dicit, ꝙ hæc quoque vna eſt eorum quæ corpori conferunt pars animę, i. anima rõnalis. Qui.n. poſſet dicere vnã ſubam multis facultatibus præditã, cum animam poſuerit corruptilem, & incorruptilem? Eiuſdem autem ſubæ non põt hoc quidem eſſe corruptile, Sic ergo aduerſus eũ dicere poſſumus. Ita etiam aduerſus Alex. qũo intellectum partẽ dixit animæ. Qñ ergo dicit intellectum æternũ, ne dicas eum dicere intellectum, qui exterius aduenit, eum.n. dicit: qui eſt in nobis, Sciendum aũt ꝙ intellectus tria quædam ſignificat, apud Ariſto. Hæc autem tria aliter quidem dicit Alex, Aphrodiſieus, aliter vero Plutarchus. Sed Alexã. quidem primum dicit ſignificatum intellectus, intellectum, qui eſt potentia, qui quidem eſt in pueris. In pueris.n. eſt intellectus potentia. Secundum intellectus ſignificatum eſt intellectus ſm habitum, qui eſt in perfectis hominibus. Perfecti enim homines, rerum deinceps cognitionem habentes, intellectum ſm habitum habere dñr. Tertium eſt ſignificatũ intellꝰ qui eſt actu intellꝰ, qui exterius accedit, qui eſt oĩ ex parte, pfectus, qui non eſt ſm habitum, vel ſm id, quod eſt potentia, vt etiam ſit ſimplex vt qui ſemper eſt. actu, qui omnia gubernat. Hæc ſunt tria Itellectus ſignificata ſm Alex. Plutarchus autem hæc non admittit, ſed aliter dicit ſignificata intellectus. Dicit enim, primum quidẽ ſignificatum intellectus, eſſe intellectum ſm habitũ, qualis eſt in pueris. Vult enim Plutarchus ſecundum Ariſto. pueros rerum habere rationes, & rationalem animam omnia ſcire, & diſciplinas non eſſe proprie diſciplinas, ſed reminiſcentias, & propterea dat in pueris intellectũ ſecundum habitum & rerum habentem rationes. Sed res, inquit, ignorant, ꝙ diſciplina egeant, quæ diſciplina eſt reminiſcentia. Secundum intellectus ſignificatũ eſt intellectus qui eſt ſm habitum, & ſm actũ, vt eſt intellectus in perfectis hominibus. In iis enim eſt & ſecũdum habitum, & ſecundum operationem. Res.n. iam didicit, & cognouit, & eas per diſciplinam velutiin memoria redegit. Tertium ſignificatum, eſt intellectus qui eſt ſm actum tantum, cuiuſmodi eſt intellectus exterius adueniens, qui eſt perfectus. Hæc ſunt tria intellectus ſignificata ſm Plutarchum. Hãmonius aũt vtrũque reprahendit Alex. & Plutarchum, dicens vtrunq; admiſiſſe & proprium & commune erratum, commune quidem, ꝙ tertium intellectus ſignificatum dixerũt intellectum ſecundum operationem, qui eſt exterius, qui eſt, vt verbo dicam, Deus. Neque enim Ariſt. nunc loquitur de intellectu, qui eſt exterius, cum non Theologicum tractatum inſtituerit. & alioqui nunc de intellectu verba facit, qui intellectus eſt pars animę. Incipiens ergo dicit de parte animæ, qua intelligit, & cognoſcit. Si ergo nunc dicit de intellectu, qui eſt pars animę, qũo hic ſignificat eum qui eſt exterius intellectum? Qui autem eſt exterius, is non eſt pars animæ. Et quod hunc intellectum, qui actu eſt, ex intellectu: qui eſt ĩ nobis potentia, dicit fieri, inferius oſtendit. Qui autem exterius accedit intellectus, nõ eſt ex intellectu, qui eſt in nobis potentia. Si aũt dicant, quod qñ dicit intellectũ omnia intelligere, de intellectu, qui exterius eſt diſſerit: in hoc quoque falluntur. Qui.n. eſt in nobis potentia. intellectus, habet oĩum intelligentiam, ſicut & adũbratio in imagine habet oĩum typos, licet non apertos, oĩum, q̃ ſuſceptura eſt. Et intellectus ergo habet oĩum intelligentias, etiam ſi non apertas. Qñ aũt intellexerit tunc apertæ fiunt. Quod aũt, & quam dixit partẽ animæ, eam dicit æternam, inferius declarat, cum dicit. Hæc aũt ſola pars aĩæ, rõnalis, i. eſt æterna, & non aliæ. Vterq; ergo cõe hoc erratum admiſit. Seorſum autem vnuſq; ſic erat. Alex. quidem, quod nihil dictionis contextui vult addere: ſed eum ſemper ſequens, in contradictiones quoque nunc incidit. Accepta.n. ex contextu occaſione, putat ipſum ĩtellectum, & eius ſubam eſſe potentia: & non dicit, quod ſecundum eius operationes eſt potentia, quemadmodum, qui eſt in pueris, intellectus, eſt ſecundum nos potentia eo, quod rerum formas nondum nouit: habet autem aptitudinem ad eas coguoſcendas, & ſic eſt potẽtia, eo quod eius actus nondum

nondum nonit ea, quæ ſunt. Alexander autem ipſam intellectus ſubſtantiam dicit eſſe in pueris potentia, & hoc confirmat dicens, quod intellectus eſt potentia: Si autem eſt potentia, ſecnudum aptitudinem, ſcilicet nõ habet formam, ſed eſt tãtum materia. Quicquid enim eſt primum potentia, eſt in materia. Intellectus ergo eſt materia: & formam non habet, ne à forma perturbata, ad propriæ formæ cognitionem tendat, & formas ſibi contrarias non cognoſcat. Sicut enim perſpicuum eſt coloris expers, vt nullo penitus retento, & circa omnẽ auaritiæ notam, colores ſubminiſtret: & ſic intellectus, inquit, eſt formæ expers, vt omnes formas cognoſcat. Hæc quidem Alexander, valde autem errat. Si enim ꝓpterea eſt formę expers, vt omnia, quę ſunt, cognoſcat, certe ſi eam rationem oportet extendere, neque vſquã vlla ratione eſſe deberet. ſcit euim & id quod nullo modo eſt. Et nõ folnm ex hoc Alexandrum ſubuertimus, ſed & ex ipſo Ariſto. Ipſe enim Ariſto. animam formarum dicit, & hoc eſt proprium Alexandri erratnm, qđ intellectum formæ expertem dixit. Dicit enim, potentia eſſe eius ſubſtantiam in pueris. Quod eſt autem potentia, eſt formæ expers. Plutarchi autem proprinm eſt erratum, quod, quę ſunt Platonis, Ariſtoteli tribuit. Eſt enim Plato, qni exiſtimat, puerorum mentem eſſe ſecundum habitum, & rerum habere rationes, non autem Ariſtote. Plntarchus autem exiſtimat ipſnm quoque Ariſtotelem hæc dicere. Qui fieri autem poteſt, vt non fallatur cum id Ariſtote. reſellat? Puerorum enim intellectum dicit nondum pictæ tabulæ eſſe ſimilem, eo quod ſit aptus ad rerum rationes ſuſcipiendas, non adhuc autem ſuſcepit. Quare & communiter, & ſeparatim errant Alexan. & Plutarchus. Age ergo nos veritatem dicamus. Sciendum ergo, nos opiuari intellectnm eſſe formam, eſt enim intellectus puerorum, forma, qui potentia formarum eſt ſuſceptor. Et quatenus quidem forma eſt, non eſt potentia, vt videtur Alexandro. Qnatenus autem eſt potẽtia formarum ſnſceptor, non habet rerum rationes, vt Plutarcho videtur. Dicamns ergo deinceps ſignificata intellectus. Primum quidem ſignificatnm, eſt intellectus potentia ad res, ſicut eſt in pueris. Eſt & intellectus ſecúdum habitum, qui res ſcit, vt in perfectis, qui res ſciunt, quieſcunt autẽ & ſm eas non operantur. Tertium ſignificatum eſt, intellectus, non qui exterius quidẽ venit, vt illi arbitrantur, ſed eſt ſimul ſecundum habitum, & operationem, ſicut eſt intellectus perfectorum, qui tes ſciunt, & cognitionem tractant, & ſecúdum eam operatur. Sic nos ergo dicimus ſignificata intellectus. {De particula autem animæ: qua anima cognoſcit, & eſt ſapiẽs, & prudens} Intellectum appellat particulam animæ, non quod ſit minima pars animæ. Sed vt ſi quis vniuerſum mundum enumerauerit, & cum ijs ſolem quoque ſtatuerit, deinde poſtremo dicat ſolem eſſe vninerſi particulam. Recte autem dixit {qua anima cognoſcit, & eſt ſapiens & prudens} Anima enim & contemplatiuam habet partem, & actiuam, & per id quidem quoque dixit, qua eſt ſapiens, & prudens, actiuam eius partem declarauit. per id vero quod dixit, qua cognoſcit, contemplatiuam. Quid autem vult dicere, ꝙ de ea parte animæ, qua cognoſcit, & eſt ſapiens & prudens, quærere oportet an ſit æterua vel non, ſiue ea ſit ſeparabilis, vel nou ſeparabilis ſecundum magnitudinem ſed ſecundum rationem? Quidam autem præſentem contextum ſic ſunt interpretati, ſiue intellectus à corpore ſeparabilis ſiue non à corpore ſeparabilis, ſed ſolo ſit mentis cõceptu ſeparabilis, non autem eriam actn. Hoc eſt ergo primum problema, ſeu diſputabilis quæſtio: An ſit intellectus ſeparabilis, & æternns. Plutarcho autem nequaquam placet præſens interpretatio, ſed eam quoq; valde damnat. Ipſe autem interpretans inquit, ꝙ Ariſt. volens dicere, ſiue ſit intellectus ſeparabilis ab imaginatione & ſenſu, ſine eſt vna ſubſtantia, quæ ante intellectum quidem ſtatuit imaginationem & ſenſnm, ſola autem ratione mnlta ſunt, hæc dicit, Quod enim ad ea reſpexit ex hoc clarum eſt, quod & ipſe nuper de his ceſſauit diſſerere. Neque enim an ſit à corpore ſeparabilis, an non, quærit. Qui enim imaginationem à corpore ſeparatam eſſe dedit, quomodo de intellectu, qni omnes tranſcendit facultates, dubitare poſſet an ſit à corpore ſeparabilis, an non? Magnitudinem autem accepit ſubſtantiam. Quare hæc eſt qnoque prima quæſtio an ſit intellectus ſubſtantia ſeparabilis ab imaginatioue & ſenſu, an ſit vna omnium ſubſtantia, & ſola ratione differunt. Quoniam autem meminit Ariſto. immixti, & impaſsibilis, & ſeparabilis, ad oſtendendum, qnod eſt anima immortalis: Alexander hæc tria corrumpit. Primũ quidem Immixtum. Dicit enim enm immixtam dicere animam, quoniam lex eſt in iis, quæ miſcentur, vt primum quidem per ſe ſint, & ſic cõmiſceantur. Ecce enim in mulſo primnm quidem erat mel per ſe & vinum, & ſic deinde cõiuncta ſunt. Quoniam ergo non prius quidem per ſe exiſtens anima corpori commixta eſt, ſed ſimul cum generatione corpori commixta eſt, propterea immixtam dicit aĩam. Impaſſibilem autem, inquit, dicit, qm̃ non ipſa animæ aptitudo paſſa eſt, ſed corpus ſecundum aptitudinem. Qnoniam autem affectionem, ſeu palsionem dicimus, ꝙ patiatur aptitudo, nunc autem non paſſa eſt, propterea ipſam dicit impaſsibilem. Separabilem autem, inquis, eam dicit ſecundnm alteritatem, qua rõne oĩno differt à corpore, vocans eam ſeparabilem. Hic autem male dicit. Qna.n. ratione oſtendit aĩam rationalem, immixtam, impaſsibilem, ſeparabilem eadem ratione in ſenſu quoque oſtendi põt. Nnuc aũt à ſenſu rõnem diſcernens, hæc dixit ineſſe rationali animæ. Non ergo ſenſui quoque inerunt. Tn autem cape hæc, tanquam animæ æternitatem ſignificent, & non vt Alex. Si.n. eſt æterna, omnino eſt & à materia immixta, & ab ea ſeparabilis, & impaſsibilis, & hæc qnidem obiter. Præſens autem dictionis contextus, vt diximus, dicit obiter primnm caput in enumeratione, ſiue eſt incorruptibilis anima, vel non, conſiderandum quam habet differentiam, & quomodo ſit intelligere. Ex hoc quidem quod dicit, quam habet differentiam, ſm capnt enumeratur: in quo vult dicere differentiam rõnis, & ſenſns. Ex eo aũt, qnod dicit, qũo ſit intelligere, tertiũ dicit caput.

Si quidẽ intelligere eſt ſicut ſentire, vel aliquid pati vtiq; fuerit ab intelligibili, vel alud tale. Oportet ergo id affectione vacare. Tex. 34.

Hic incipit à cõionibus rõnis, & ſenſus. & videtur quidẽ à ſecũda cõione incipere, etſi inordinate. Oportebat enim eam, quæ eſt ex illo, qnod eſt potentia, precedere, ex ea enim ſit ſecũda cõio. Si enim ambo potentia. Quod autem eſt potentia: vt actu ſit, paſsione, ſeu affectione opus habet: propterea & pati quoque cõmune habent: Sed dici poteſt, ꝙ à prima communione incepit, Poſtqnam.n. dixit, ꝙ intelligere eſt vt ſentire, ſentire autem potentia; & intelligere ergo potentia.

Inferius autem aperte dicit hanc communionem. Eſt autem, vt ſummatim dicam, eius quod hic dicitur, ſentẽtia. Si eſt ſicut ſenſus intellectus, pro eo, quod eſt, ſi ſuppoſueris intellectum eſſe ſimilem ſenſui: omnino intellectus aliquid fuerit patiens ab intelligibili, vt ſenſus patitur à ſenſili. Si aũt non patitur ab intelligibili, aliud quid tale eſt, pro eo ꝙ eſt impaſsibilis. Quoniam enim durum eſſe videbatur dicere, pati aut affici rationalem animam: propterea dixit, vel tale aliud, ideſt affectio & paſsio, quæ perficiat, & non quæ corrumpat. Deinde tanquam de ratione ſuum iudicium afferens, infert. Oportet ergo eſſe impaſsibile. Quare autem additur illud, Ergo? non ꝙ formarum eſt ſuſceptiua rationalis anima, propterea colligitur, eam eſſe impaſsibilem, & affectionibus non obnoxiam, hoc enim non ſequitur ſed quia dixit, Vel aliquid tale patitur, perfectiuam, ſ. & paſsionem, & affectionem, propterea collegit, quod quo ad hoc, eſt impaſsibile.

Tex. 35. *Suſceptiuum autem eſſe forma, & potentia tale, ſed non hoc. & ſimiliter ſe habet, vt ſenſitiuum ad ſenſilia, ſic intelligens ad intelligibilia.*

Hic falſus eſt Alexander, & exiſtimauit eum eſſe formarum ſuſceptiuum: Dico autem intellectum, & eſſe potentia, ſed non hoc, id eſt, non formam. Male autem accepit illud: ſed non hoc. Oportet autem illud, ſed nõ hoc, intelligere, ſed non actu hoc, quod intelligit, vt ſuperius diximus. Habet enim formam, vel potius forma eſt intellectus. ſed formam, quam cognoſcit, non habet actu, ſed potentia. Potentia enim eſt intellectus intelligibilia, & ſenſus ſenſilia, & non actu.

Tex. 36. *Neceſſe eſt ergo, quoniam omnia intelligit, eſſe impermixtũ ſicut dixit Anaxa. vt contineat, ideſt, vt cognoſcat.*

Si vis, inquit, intellectum omnia intelligere, eum à materia impermixtum præſupponere oportet. Si enim dixeris eum ex materia, ipſam non intelliget. Certe & ob eam cauſam tactus, quod eſt ſibi ſimile, calidum nõ apprehendit. Propterea autem & Anaxagoras, cum omnia eſſe ex ſimilaribus diceret, intellectum ex iis nõ ſuppoſuit, vt omnia contineat, ideſt vt omnia cognoſcat. Apud Anaxagoram enim κρατεῖν, ideſt continere, eſt apud Ariſto. cognoſcere. & merito ea ex quibus eſt aliquid, ipſum non cognoſcit. Alterum. n. eſſe vult id, quod cognoſcit, ab eo, quod cognoſcitur. Alexan. autem rurſus aliter intelligit. Ait enim ꝙ ſi omnia intelligit: eſt formis impermixtus, & formá non habet. Nos autem cum adiecta circumſtantia dicimus, eum eſſe formis impermixtum, quas cognoſcit. Nã & ipſe ex ſeipſo quoque forma eſt. Ad hæc autem dixerit Alexander. Si ſecũdum vos intellectus eſt impermixtus iis formis, quas cognoſcit, quoniam & ſeipſum cognoſcit: dicitur autem ipſe eſſe forma: ergo & ſeipſo eſt impermixtus intellectus: quod eſt abſurdum. Nos autem ei dicimus, quod vt intelligens, ab eo, quod intelligitur, eſt impermixtus & alius.

Quod enim intus apparet, alienum arcet. & intercludit.

Tex. 37. *Quare fieri non poteſt, vt eius ſit alia natura, quam hæc.*

Quid dicit? Quod ſi eſſet intellectus ex materia ipſa materia intus apparens, & intercludens, prohiberet ipſum intelligere non ſolum ſeipſum, ſed & aliena intelligibilia, ideſt alia. Non eſt ergo ex materia. Potes autem & aliter ipſum interpretari, & dicere. Si aliquas formas, eorũ, quæ cognoſcũtur, haberet actu intellectus, ſed non omnes potentia, perturbaretur, & non exacte cognoſceret. Sicut nec viſus, ſi ſit coloratum perſpicuum omnes colores exacte cognoſcet. Ac nos quidem ſic. Alexander vero dicit, quod hic etiam vult intellectum non habere formam ex iis quoque quæ infert. Ait enim non eſſe eius naturã, ſed tantum, quod eſt potentia. Nos autem dicimus, quod per hoc dicit non eſſe eius naturam Ariſtoteles, quatenus nõ eſt eius natura talis, vt actu habeat formas intelligibilium, vt Platoni videtur, ſed tantum potentia. Ipſe enim eſt forma, & actu eſt eius ſubſtantia.

Qui ergo dicitur intellectus animæ (Dico autem intellectum, quo cogitat, & exiſtimat anima) nihil eſt actu eorum quæ ſunt priuſquam intelligat. Quare nec eum corpori eſſe Tex. 38. *mixtum rationi conſentaneum eſt, Qualitate enim præditus eſſet, calidus: vel frigidus, vel etiam inſtrumentum aliquod eſſet, ſicut ſenſitiuo. Nunc vero nullum eſt.*

Quoniam imaginatio quoque dicitur mẽs paſsiua, dicit, ꝙ de ea nunc verba nõ facimus, ſed de ĩtellectu, per quem cogitamus, & exiſtimamus. Intellectum autem hic communius dixit. per id enim quod eſt cogitare, cogitationem introducit: per id autem, quod eſt exiſtimare, opinionẽ. Dicit, ꝙ ĩtellectus nihil eſt actu, priuſquam intellexerit, ſed potentia, & potentia non eius ſubſtantia, ſed actus. & propterea intellectus, non eſt corpus. eſſet enim qualitate præditus, calidus, vel frigidus. Neque vero vtitur inſtrumento corpore. Poteſt enim magna, & parua ſimiliter intelligere: quod ſenſus vtens inſtrumento, corpore, facere non poteſt.

Et recte quidem ij, qui dicunt animam eſſe locum formarum, niſi quod non tota, ſed intellectiua, neque actu ſed potentia forma. Quod autem non eſt ſimilis affectionum va- Tex. 39. *cuitas ſenſitiui, & intellectiui, manifeſtum in ſenſorijs, & ſenſu. Senſus enim ſentire non poteſt ex vehementi ſenſili, vt ſono, & magnis ſonis: nec ex vehementibus coloribus, & odoribus, videre, & odorari. Sed intellectus, quando aliquid intellexerit valde intelligibile, non minus intelligit, quæ ſunt minora, ſed etiam magis. Quod eſt enim ſenſitiuum, nõ ſine* Tex. 40. *corpore: intellectus autem ſeparabilis. Quãdo aũt ſic vnaquæq; factus eſt, vt ſciens dicitur, qui eſt ſecundum actum.*

Laudat Platonem. Quoniam enim ſuperius dixit, ꝙ ſuſcipit anima formas intelligibilium, & ſic operatur, propterea laudat Platonem, qui dixit animam eſſe locum formarum. Sed eum in duobus reprehendit: primum quidem quòd omnem animam dicit locum formarum, & nõ ſolum rationalem, etiam ſi pro Platone dici poteſt, ꝙ ſolum rationalem, animam dicit, alias autem animationes, & ideo dicit, Omnis anima immortalis, etſi ergo animam formarum locum dicit. ſolam tamen dicit rationalem. Eum aũt etiam in alio reprehendit, ꝙ actu dicit in anima formas, & non potentia. Ariſtoteles enim non pictę tabulæ eam aſsimilat, & proprie dicit eſſe diſciplinam, Plato vero pictæ tabulæ, & diſciplinam dicit reminiſcentiam.

Hoc autem euenit quando poteſt per ſe operari.

Quid dicit? Quod intellectus, qui eſt potentia, tunc eſt actu, quando ex ſcientia poteſt, & contemplatiue operari. Euenit autem intellectum ex ſcientia operari, quando per ſe poteſt anima operari. hoc autem non ſemper, vix enim in ſenectute.

Eſt quidem ſimiliter & tunc potentia quodammodo, nõ autem ſimiliter ac priuſquã didicerit, vel inuenerit. & ipſe quidem ſeipſum tunc non poteſt intelligere.

Et poſtquam res, inquit, didicerit, & quieſcit, eſt potẽtia intellectu. Non eſt autem ſimilr potentia, ac erat

priuſquam

priuſquam didicerit,vel inuenerit. Priuſquam.n.didicerit,vel inuenerit, eſt potentia intellectus ſm priorem ſignificationem eius quod eſt potentia, id eſt, ſecũdum aptitudinem. Poſtquam autem didicerit, eſt potentia ſecundum habitum, ꝙ erat ſm ſignificatum eius quod eſt potentia, quod ipſe dixit, potentia quodammodo. Recte autem meminit diſciplinæ, & inuentionis, quia oĩs ſcientia vel diſciplina, vel inuẽtione cõpræhenditur & in his finitur praxis,Dei benignitate,decima.

Tex.41. *Quoniam autem aliud eſt eſſe magnitudinem,& eſſe magnitudine, & aquam, & eſſe aqua, ſic autem & in multis alijs,ſed non in omnibus. In nonnullis enim idem eſt eſſe carne,& eſſe carnem.*

Cum tria de intellectu quærere propoſuiſſet, vnum quidem an æternus, vel corruptibilis, ſm autem, eius cõionem.& differentiam ad ſenſum, ex quo eius rurſus appræhendebatur æternitas, & tertium,qũo ſit intelligere,prima quidem duo latis per præcedentia demonſtrauit, nunc aũt reliquum ei demonſtrandum proponitur,& nũc examinat qũo ſit intelligere. Dubitat itaq; in principio Ariſt. Cum.n.ſit duplex ĩ nobis cognitio, hæc quidem irrationalis,vt ſenſus, illa vero rationalis vt intellectus, ſunt duplicia & ea,quæ cognoſcunť,hæc quidẽ materialia & ſenſilia, illa vero ĩmaterialia. Quærit ergo per hæc Ariſtoteles,vtrum vnaquæq; cognitio proprium cognoſcit,vt irrationalis quidem materialia tm̃ nouit, Rõnalis vero,vt q̃ ſit pręſtãtior,nõ ſolum nouit,quæ ſunt immaterialia, ſed & quæ mãlia. Et cum hæc eſſet dubitatio,fert ſententiam Ariſto.dicens, ꝙ rationalis non ſolum nouit ĩmaterialia,ſed & materialia. Qui.n.nouit potiora, multo magis nouit, & deteriora. Si itaq; nouit immaterialia, conſiderabit oĩno & immaterialibus deteriora,quod eſt,materialia. Si.n. intellectus,quod eſt rationalis cognitio.immaterialia ſolum nouit,materialia autem non cognoſcit, erit aliqua ex parte mens amens,& intellectus aliqua ex parte non intelligens. Cum materialia.n.non intelligat, erit ex ea parte non intelligens. Atqui abſurdum eſt intellectum in aliquibus eſſe non intelligentem,Non ſolũ ergo nouit immaterialia,ſed & materialia. Et hæc quidẽ Ariſt. Poſſumus autem & nos exterius oſtendere,ꝙ materialia quoq; nouit intellectus.Si mãlia.n.non intelligeret, qũo ſenſum corrigeret? Senſus.n.remum in aqua confractum videt,& ſolum vnius pedis magnitudine.Intellectus autem corrigit, oſtendens, ꝙ neque remus fractus eſt:& ꝙ ſol eſt maior terra. Qũo ergo poſſet ſenſũ intellectus corrigere, niſi materialia cognoſceret, hoc eſt ſenſilia? Et alioqui habemus regulam, ꝙ id quod ſcit rerum dr̃iam multo magis & res ipſas differentes nouit. Si ergo intellectus nouit differẽtiam immaterialium à materialibus,nouit ergo & materialia.Sed dices fortaſsis, eſt abſurdum intellectũ noſſe ea: quæ extra ſunt. Hæc.n.ſcit ſenſus eo ꝙ mãlia, & particularia cognoſcat. Intellectus.n.quod eſt vl'e, tm̃ nouit. Eſt autẽ ſenſus ſcire particularia,quæ quidẽ ſunt materialia. Tibi aũt ad hæc dicam,quod intellectus ſubiecto quidem vnus eſt, rõne autem diuerſus. Intellectus.n.vel ſm ſe ſolum operatur (& tunc vniuerſalia ſolum nouit) vel cũ ſenſu operatur, eo vtens inſtrumento, (& tũc materialia nouit, & particularia,) ſicut eadẽ recta, ſubiecto quidem eadem, rõne autem diuerſa. Si.n.q̃ nunc recta eſt confringi poteſt,& inflecti, ſic & intellectus ſubiecto idem exiſtens,aliqñ quidem cum recta habet conuenientiam,qñ per ſeipſum operatur,& nouit immaterialia, aliqñ vero cum recta confracta, qñ ad ſenſum inflectitur.& eo inſtrumento vtitur, quando nouit materialia.Hoc eſt quidem primum dubium, & eius ſolutio. Secundum eſt dubium.pro quo tale quid prius p̃ſumendum eſt, quod id,quod ab eo, quod eſt potentia in id,quod eſt actu,agitur,oĩno alteratur, Alteratio aũt eſt affectio ſeu paſsio. Hoc præſumpto procedit deinceps dubiũ, Si materialia intellectus cognoſcit,ſ.ab eis patitur. Ab eis.n.ducitur à cognitione quę eſt potentia, ad cognitionem,quæ eſt actu. Quod aũt ab eo,qđ potentia,ad id quod eſt actu,ducitur,alteratur. Quod autem alteratur,patiť, Intellectus ergo à materialibus patitur. Et qm̃ nihil patitur ab eo, qđ eſt diſsimilis materiæ, clsrũ eſt ergo,ꝙ intellectus eſt eiuſdẽ materiæ cum materialibus, & eſt ipſe materialis, & corruptibilis,materialia.n.corruptibilia. Qũo ergo erit incorruptibilis, vel ſm Ariſt.vel ſm Anaxag. qui eũ eſſe dicunt à materia impermixtum? Hæc eſt dubõ, quam diſſoluentes dicimus. Male accepiſtis.ꝙ quicquid agit,etiã patitur. Hæc eſt.n.falſa ofo. Tunc.n.quod agit viciſsim patiť, qñ eſt eiuſdem materię cum eo,quod patitur. Qm̃ ergo intell's non eſt eiuſdem materiæ cũ materialibus, nõ eſt neceſſe ipm̃ à materialibus pati,qñ ipſa cognoſcit. Agit .n.& opifex nos beneficio afficiẽs, & tñ à nobis non ꝯ patiť. Quare ex agentibus ea ſola viciſsim patiuntur,q̃ ſunt eiuſdem materiæ cũ patientibus. Et hæc quidẽ ſolutio exterius aſſumpta, dicta eſt. Ariſt.aũt aliam dicit ſolutionem,quã etiã alibi dixit, ꝙ duplex eſt paſsio, ſeu affectio, hæc quidẽ perfectiua, illa vero corruptiua, In corruptiua ergo validum eſt, quod dr̃ quod ſimile ſit agenti, quod patitur:Intellectus aũt ſenſilia cognoſcẽs, perfectiua affectione afficitur: q̃ impaſsibilitas potius dicitur quã paſsio. Quare rurſus non patiť intellectus. Quæ.n.ab aliquo perficiuntur, non ſunt omnino eiuſdem cũ eo materiæ, Ecce.n.mundus perficitur ab opifice,& tñ non eſt eiuſdem cum ipſo materiæ.Rurſus quę hic ſunt, reguntur à cœleſtibus. & perficiuntur, & non ſunt eiuſdem cum illis materiæ. Rurſus aer perficitur à lumine,& nõ eſt eiuſdem cum ipſo materiæ. Quare & intellectus patitur quidẽ à ſenſilibus perfectiuam affectionem, ab eis aũt perfectus,non eſt eiuſdem cum ipſis materiæ. Notandum autem,ꝙ etiam ſi dicimus eũ perfectiuam pati affectionem, non ſubſtantiam intellectus attingit affectio,ſed eius operationem.Hęc eſt ſecunda dubitatio,& eius ſolutio.Qm̃ autem hæ duæ dubitationes à materialibus occaſionẽ ſumpſere, æquum eſt & de materialibus hoc modo dubitare. Qm̃ intellectus ſeipſum nouit, & ad ſe cõuertitur, qũo ergo nouit? Vtrum quatenus eſt intellectus, vel ſm aliud quidẽ eſt intellectus,ſm aliud vero intelligibilis? Si itaq; ſecundũ aliud quidẽ eſt intellectus,ſecundum aliud autem intelligitur, clarum eſt ergo intellectum nõ eſſe ſimplicem, ſed compoſitum.Eſt enim compoſitus,quatenus intelligit, & quatenus intelligitur. Si autem, vt hoc abſurdum euites,dicas ꝙ quatenus eſt ĩtellectus,Itelligitur,in aliud abſurdum incidit.in tractatu enim demõſtratiuo oſtẽſum eſt, ꝙ illud, ſecundum quod, conuertitur. Si ergo quatenus eſt intellectus intelligitur,ergo & quatenus ĩtelligitur,eſt Itellectus,vt conuertatur.Si ergo quatenus intelligitur,eſt intellectus,colligitur,ꝙ id quod intelligitur,eſt intellectus.Et quoniam diſciplinæ intelliguntur, erunt & illæ intellectus: quod eſt abſurdum. Si autẽ dicis eum ſeipſum non intelligere,falſum dicis.Si enim ſeipſum non intelligit, quomodo nouit,ꝙ ſeparať à cor-

pore? Talis quidẽ eſt omnis dubitatio, ſed quia eſt obſcurior, eam in compẽdium redactam repetamus. Qm̃ intellectus ſeipſum intelligit, vel quatenus, id eſt intellectus, intelligit ſeipſum, & qm̃ illud, quatenus conuertitur: erit & quatenus eſt intelligibilis intellectus, vt colligatur omnia intelligibilia, & omnes diſciplinas eſſe intellectus. Vel ſm̃ aliud quidem intelligitur, ſm̃ aliud autem intelligit, & erit intellectus compoſitus, quod eſt abſurdum. Soluit autem dubitationem vno membro dicens, ꝙ quicquid eſt proprie intelligibile, eſt intellectus. Diſciplinę.n.nõ ſunt proprie intelligibiles, & propterea non ſunt intellectus. Sunt.n.à nobis excogitatę, & nos eas à materia ſeparauimus, qm̃ ſunt materiales. Quæcunq; ergo non ex nobis, ſed ex ſe habent, vt ſint intelligibilia, ea ſunt intellectus. Nam & ſi angelos dixeris, ſunt & ij, ſm̃ Ariſt. intellectus, & ſi eum dicas, qui in primo mobili circũagitur, quem opificem dixit, hic quoq;, ſm̃ Ariſt. eſt intellectus. Sed qm̃ nec Platoni vr̃ Deum eſſe intellectum, nec pijs dogmatibus, Deus.n. eſt ſuper mẽtem ſeu intellectum: Vnde & πρόνοια quod eſt prouidentia, nominatus eſt, vt qui ſit πρὸ τοῦ νοῦ.i. ante mentem ſeu intellectum, age nos aliter dubitationem ſoluamus. Dicimus.n.ꝙ non colligitur, quicquid eſt intelligibile eſſe intellectum. Primum.n. intelligibilia, vel ſunt proprie intelligibilia, vt quæ ſunt penitus ĩmaterialia, vel non proprie, ſed quatenus ſenſilia, ſunt intelligibilia, vt lapis. Nunc aũt de proprie intelligibilibus agitur, ſi aũt ita eſt, erunt, quæ ſunt proprie intelligibilia, intellectus, & nihil abſurdum ſequetur. Scd̃o autem, quod non colligitur, quicquid eſt intelligibile, eſſe intellectum: ſed quicquid ſeipſum intelligit eſſe intellectum. quid.n.dicit dubitatio? Quatenus eſt intells̃, intelligitur ab aliquo, videlicet à ſeipſo. ſi vis ergo, conuerte, per illud, quatenus, ꝓpõnem illam, & dic quatenus à ſeipſo intelligitur, eſt intellectus, Hæc eſt.n. vera & recta conuerſio. Si ergo ex conuerſione collectũ eſt, ꝙ non vtiq; intelligibile, intellectus, ſed quicquid à ſeipſo eſt intelligibile, intellectus, non vtiq; quicquid eſt intelligibile, eſt intellectus, & non ſolum pp Deum Ariſt. ſolutione non contenti ſumus, ſed ꝙ etiam vl̃a ſunt intelligibilia, & non intellectus. Dicere aũt ꝙ non quatenus intellectus, ſeipſum cognoſcit abſurdum. Primum.n. vt diximus, erit duplex, eiuſdem formæ, & ipſe intelligens, & intellectus, & non totum ſeipſum cognoſcens. Quatenus.n. intelligitur ſeipſum intelligit, & nõ quatenus intelligit, quare, quatenus ĩtellectus, ſeipſum cognoſcit intellectus. Et hæc eſt tertia quæſtio. Quarta eſt qõ. ſi intellectus, ſeipſum intelligit, ſibi aũt ſemper adeſt intellectus, cur non ſeipſum intelligit? Videmus enim, raro nos hoĩes ad nos ipſos conuerti, ſed vel de Deo mente aliquid agitamus, vel de mundo: raro autẽ de nobis ipſis. Atqui oportebat ſeipſos ſemper intelligere, eo ꝙ ſemper ſibi adeſt intellectus, hæc quidem dubitatio. Dicimus autem ꝙ propter cõmixtionem, & conſiderationem eorum quæ ſunt hoc fit. ſicut enim, ſi duo adſint, & vnus quidem ſit amicus, alius aũt illuſtris, & ſplẽdidus quiſpiã, amicum ne ſalutamus quidẽ, vt qui ſit familiaris, alteri aũt dextram iungimus, ſic & intellectus cognoſcens, qđ ſibi ſemp adeſt, raro ſeipſum intelligit: ſed res mundanas, vel ſupermundanas ſæpe. Nõ quatenus ergo intellectus, intells̃ nõ ſeipſum ſemp cognoſcit, ſed hoc ſit, pp eius operationem. ſicut.n. in furore intellectus oĩno non intelligit, eo ꝙ à ſe diuertitur, ſic & qñ circa corpus ſtudens, res alienas agit, non ſeipſum cognoſcit, quo tempore nõ eſt actu intellectus, ſed potẽtia. Plotinus vero dicit, eſſe intellectum, qui ſeipſum ſemper cognoſcit, qui ſemp non ſeipſum cognoſcit. Vt rurſum accipias hunc quidẽ actu, qui ſeipſum ſemper cognoſcit, illum aũt qui & potentia, non ſemp. Illud autem, ſemper cognoſcere, dicebat propter Platonem, qui dicit aĩam ſemp mobilem. Illud aũt, ſemp mobilem, in hoc. ꝙ ſemper viuum corpus faciat, accepit, ſed & in hoc, ꝙ ipſum ſemper cognitiuum reddat. Et ſemper quidẽ inquit, cognoſcit intellectus. Si autem non ſentimus etiam eum ſemper cognoſcere: hoc fit propter turbam & tumultum corporis. & in his contẽplatio, Dei gratia, completur. {Qm̃ autem aliud eſt eſſe magnitudinem, & eſſe magnitudinem: & aquam, & eſſe aqua} Dictum eſt & in prædicamentis, & in Phyſica, ꝙ aliud eſt verbi gratia, hoc, & aliud, quod p hoc. Illud nẽpe, hoc, vtrunq; ſimul ſignificat, qđ eſt formã cũ materia, vt aqua, & magnitudo, Illud autẽ, per hoc, formã tantũ ſine materia ſignificat, vt eſſe aqua, & magnitudine. Et in materialibus quidem rebus ſic eſt ſignificatio: In rebus vero immaterialibus idem eſt illud, hoc. & per hoc vt in Deo, & ſigno, & talibus. Idem.n. ſignificat in duobus caſibus. Hæc eſt ergo tota Ariſt. ſententia. Nũquid intellectus nouit in quibus aliud eſt eſſe hoc, & p hoc, id eſt materialia. an intellectus illa ſolum nouit, in quibus idem eſt hoc, & per hoc. i. immaterialia. Magnitudinem ergo dicit vtrũq; ſimul: magnitudine aũt eſſe, formam tm̃ & aquam: dicit vtrunq; ſimul: aqua autem eſſe t formam tm̃. In nonnullis.n. idem eſſe carnem, & eſſe carne non apto exemplo vſus eſt. In carne.n. non idem ſignificat hoc & per hoc. Hoc eſt.n. in ſolis intelligibilibus, alioqui diximus quod in materialibus quidẽ aliud ſignificat accuſatiuus & aliud ablatiuus. Hoc autem fecit propter ingenij magnitudinem contemptis exemplis, vt ſæpe mos eſt.

Et alio, vel aliter habente, iudicat intellectus.

Adbuc quidem dubitat. ſunt hæc autẽ ſuperioribus coniungenda. ſuperius.n. dubitabat an intellectus intelligit materialia. Nunc autem tanq̃ tacite conceſſerit eum materialia intelligere, dubitat nũquid alia quidem ſui parte intellectus materialia intelligit, alia vero immaterialia. Hoc eſt ergo qđ dicit. Vel alio, & alio iudicat, pro eo quod eſt, alia quidẽ ſui parte intelligibilia, alia vero m̃alia. Plutarchus itaq; & Alex. vult immateriali quidẽ immaterialia cognoſci, materiali aũt materialia. Ariſto. autem dicit, ꝙ eodem intellectu ambo cognoſcuntur, & materialia, & immaterialia. ſed aliter & aliter ſe habente, aliquando quidẽ vtens inſtrumento, corpore, in materialibus, aliquando autem non, vt in immaterialibus, & intelligibilibus.

Caro.n. non ſine materia eſt, ſed ſicut ſimum, hoc in hoc.

Hoc dictũ eſt defenſio oppoſiti dogmatis, vel nuper dictæ dubitationis, quoniam.n. dubitauit dicens, nunquid intellectus alia quidẽ ſui parte materialia ĩtelligit, alia vero immaterialia, per hęc defendit dubitationem, & dicit. Caro.n. non eſt ſine materia, ſed res eſt materialis. ſicut.n. hæc ſimitas in hoc eſt, pro eo quod eſt, forma i materia, ſic & caro forma eſt in materia. quare eſt rationi conſentaneum intellectum non eadem ſui parte, intelligere materialia, & immaterialia.

Senſitiuo ergo calidum, & frigidum iudicat, et quorum ratio quædam caro. Tex.42.

Hinc Plutarchus, & Alex. ſui dicti fidẽ faciunt. Ecce, inquiũt, dicit ipſe materiali materialia cognoſci. ſen-

ſitiuo

ſitiuo enim dixit calidum cognoſci. Quid nos ergo dicimus? quod non hoc dicit, ſed defendens dubitationẽ, deinde ab hoc loco veram ſolutionẽ adducit. Dicit.n. intellectum ſenſitiuo vtentem inſtrumento, iudicare materialia, id eſt calidum, & frigidum. Deinde qm̃ frigidi, & calidi meminit, non ſolum autem hæc caro iudicat, ſed & ex quibuſcunq; alijs eſt eius commoderatio, vt ſiccum, humidum, & huiuſmodi alia, non poterat autem in dictionis contextu omnium meminiſſe, ne nimis eã produceret, propterea breuiter reliqua ſignificauit ſubiungens. Et quorum ratio quædam eſt caro, hoc eſt, ex quibus cõſtat ratio carnis, vel eius definitio. Intellectus ergo vtens ſenſitiuo inſtrumẽto, iudicat frigidum, & calidum, & alia ex quibus conſtat carnis definitio. Et huius eſt opinionis Ariſt. primum quidẽ ex hoc ꝙ ſoluit dubitationem, quæ dicit, ꝙ ſi intelligibile intellectus, erit, & lapis, q eſt intelligibilis, intellectus. Illic.n.dicit, ꝙ intelligibilia vel ſunt proprie intelligibilia, vel non ꝓprie, vt ſenſilia. ſenſilia ergo intelligibilia dixit, & non proprie. Qđ ſi ita eſt, ſic videlicet, ab intellectu ea intelligi exiſtimat. Et ex alio etiam probari poteſt. Ipſe eſt.n. qui dicit, ꝙ ſicut diſciplinę rõne ſeparãtur, ſic & intellectus ratione à ſeipſo differt. ſi autẽ differt à ſeipſo ratione.ſ. ideo differt, vt cognoſcat materialia, & immaterialia, ſi ſola enim immaterialia cognoſceret quid opus eſſet differentia.

Alio autem, ſiue ſeparabili, vel vt obliqua, & inflexa habet ad ipſam, quando extenſa fuerit. Carne enim eſſe etiam iudicat.

Hoc dictum rurſus interrogatiue procedit ex diuiſione interrogans. Eſt autem hæc ſententia, qm̃ aliud quidem intellectus materialia iudicat, alia vero immaterialia, nũquid hę partes intellectus, per quas materialia iudicat, & immaterialia, ſunt à ſeinuicem ſeparatæ, vel ſicut recta, eſt ſubiecto quidem eadem, rõne autem diuerſa? Aliud eſt.n. eſſe rectam, & aliud obliquam, & inflexam. Et hic eſt quidem ſcopus interrogatiue autẽ oportet & ſic dictionẽ circũloqui, quæ i hyperbato dicta eſt. Aliud.n. iudicat carne eſſe, pro eo quod eſt, alia parte iudicat immaterialia, ſic in hyperbato. Alio autẽ ſiue ſeparato, ab alia parte quæ materialia iudicat, vel vt recta inflexa ſubiecto quidem vnus eſt intellectus, ratione autem diuerſus.

Tex.43. *Rurſus autem, in iis, quæ ſunt in abſtractione quod eſt rectum, vt quod eſt ſimum cum continuo enim eſt.*

Ad aliud venit exemplum diſciplinarum, & quid dicit? Quod ſicut ſimum, & rectum eſt oĩno in ſubiecto continuitate. ſunt.n. in aliquo corpore, continuo, & tñ ea continuitatis ratione ſeparamus, & dicimus, ꝙ aliud eſt in his, ꝙ quid eſt eſſe, i. forma ſeparata, & aliud materia ipſa continuitas. Declarauit id per hoc quod dixit, rectum eſſe. ſicut ergo in his formam à materia ratione ſeparamus, ſic & intellectus à ſeipſo differt rõne. Nunc autem pro hoc facit, quod ſunt materiales diſciplinæ. Materia.n. eſt, vt dicit, figurarum continuitas. Forma autem ipſæ figuræ. ſunt itaq; materiales diſciplinæ.

Quod quid eſt autem eſſe, ſi aliud eſt eſſe recto, & rectum alio.

Si inquit, qđ quid eſt eſſe, id eſt forma diſciplinarũ (quod quid eſt.n. eſſe formam ſignificat) aliud habet eſſe rectũ, id eſt aliud eſt hoc ab eo qđ eſt per hoc, tunc aliquid aliud eſt quod alio, ꝓ eo quod eſt, tunc alia ſui parte diſciplinas iudicat intellectus, & non ea, qua immaterialia iudicat, ſi.n. aliud eſt hoc ab eo. qđ per hoc, ſunt. ſ. immaterialia. Et notandum eſt, vt Plutarchus in cõmentario ſignificat, ꝙ diſciplinas habere ſubiectum dicit Ariſt. Eſt autem hoc, quod dicit, videlicet, ſi quod quid eſt eſſe. i. ſi forma aliud habet eſſe recto, quod eſt, per hoc, & alterum rectum. quod eſt hoc, ſunt materialia, ſi autem materialia, alia ſui parte intellectus hęc iudicat, & non, qua immaterialia iudicat.

Si enim dualitas, alio ergo, vel aliter habente, iudicat, et omnino ergo, vt res à materia ſunt ſeparabiles. Sic & quæ ſunt circa intellectum.

Hoc vt ad aliquid, vt ad formas, quę ſunt in cõtinuitate. quæ.n. ſunt in abſtractione, vnam tm̃ formam ſignificãt, quæ autem non ſunt in abſtractione, duo declarant formam ſimul cum materia. Et hæc merito dicuntur, vt materialia, & quę diuiſionẽ recipiunt vt duo. quæ.n. ſunt in abſtractione, vt q̃ ſunt indiuiſibilia, ſunt vnitati ſimilia. Certe & inflexa recta, vt quæ ſit duo, materiale aliquid ſignificabat. Sunt ergo & diſciplinæ duplices, hæ quidẽ ſecundum ipſarum formam, ꝙ ſignificauit, cum dixit, Eſſe recto, vel ſm̃ formam, & materiã, quod ſignificauit, cũ dixit, Rectum, Alio ergo, vel aliter habente, iudicat. Concluſio ꝙ neceſſe eſt vel alio & alio iudicare materialia: & immaterialia, vel eodem aliter ſe habente, Deinde totius dicens dubij ſolutionem inquit. Oĩno ergo vt res à materia ſeparabiles, ſic & quę ſunt circa intellectiuum, i. vt compendio dici poteſt, ſicut formæ ſolo mentis conceptu, & ratione à materia ſeparantur, non autem ipſa ſubſtantia, ſic & intellectus inſeparabilis, quod ad ſe quidem attinet, ſemper eſt, vt qui ſit ſubiecto ſemper idem, mentis autem conceptu, & ratione ſeparatur ad ea quæ cognoſcuntur.

Dubitauerit autẽ quiſpiam, ſi intellectus eſt ſimplex quid & affectione vacat, nec cum vllo quid quam commune habet, vt dicit Anaxagoras: qũo intelliget, ſi intelligere eſt aliquid pati? Si aliquid enim eſt ambobus commune, hoc quidem videtur facere, illud pati. Tex.44.

Hic eſt ſecunda dubitatio, quæ dicit, ꝙ ſi intellectus ſenſilia cognoſcit, patietur ab ipſis. Nihil aũt ab eis patitur, quod non ſit eiuſdem cum eis ſubſtantiæ. Hoc.n. ſignificauit, in contextu ſubiũgens, ſi.n. aliquid eſt cõe ambobus, hoc quidem facit, illud vero patitur, pro eo quod eſt, ſecundum commune, ideſt, ſecundum materiam patitur. ſi ergo ea cognoſcit intellectus, & ab eis patitur. ſi autem ab eis patitur, eſt eiuſdem cum eis materiæ. ſi autem eiuſdem cum ſenſilibus materiæ, nõ eſt intellectus ſimplex, ſed compoſitus. Hoc autem dictum eſt ſecundum reſolutionem.

Præterea, ſi intelligibilis & ipſe, vel enim etiam alijs intellectus inerit, ſi non ſecundum aliud ſit ipſe intelligibilis, vnum aũt aliquod ſpecie ipſum intelligibile, vel mixtũ quid habebit, quod facit ipſum intelligibilem, ſicut alia. Tex.45.

Antequam ſecundi dubij ſolutionem dicat, tertium hic dubium ꝓponit, & dicit, ſi ipſe intellectus eſt intelligibilis, qũo ergo ſeipſum intelligit? Et primum dicit, ꝙ ſi quatenus intellectus, ſeipſum cognoſcit, erit in oĩbus intelligibilibus intellectus, ergo & in lapide, & erit lapis intellectus. Conuertitur.n. Hoc autem innuit cõtextu, cum dicit, Vel enim etiam alijs intellectus inerit, pro eo ꝙ eſt, alijs intelligibilibus inerit, hoc eſt eſſe intellectus vt omnia intelligibilia ſint intellectus, deinde priuſquam diceret aliud abſurdum, vtpote, ſi autẽ non, quatenus eſt intellectus, cognoſcit, erit duplex & intelligens, & intellectus, & non vndiq; ſeipſum cognoſcẽs, neq; enim intelligẽs, ante hoc infert ſecũdi dubij ſolu-

tionem, ꝙ intelligibile nõ eſt vnum numero, ſed ſpecie. eſt.n. proprie intelligibile, & non ſpecie. Quod autem eſt proprie intelligibile eſt & intellectus. Deinde infert aliud abſurdũ à ſecundo: ꝙ ſi non quatenus eſt intellectus cognoſcit, erit duplex, vt ſit indiuiſibilis, & intelligens. Hoc aũt ſignificauit cũ dixit, Aliqd habebit mixtum, qd̃ facit ipſum intelligibilem, vt alia pro eo quod eſt, habebit aliquam compoſitionem. quæ compoſitio ſm aliud quidem facit ipſum intellectum, ſm aliud vero intelligibilẽ, ſicut & alia intelligibilia. Non hoc autem dico, ꝙ alia intelligibilia ſunt compoſita: ſunt.n. ſimplicia omnia intelligibilia: ſed habebit, inquit, aliquid intellectus, quod facit ipſum intelligibilem, vt faciebat alia immaterialia, intelligibilia.

Tex. 46. *Vel pati quidem eſt ſecundum aliquid commune.*

Hic ſoluit duas dubĩões, & primum quidẽ ſecundã, quæ collegit, intellectum eſſe eiuſdẽ materiæ cum ſenſilibus, & dicit, eſſe nomẽ cõe paſsionis ſeu affectionis. Hec eſt.n. perfectiua: illa vero corruptiua. Affectio ergo, quam patiť intellectus, eſt perfectiua. quod autẽ eſt perfectiuum, non dř proprie affectio, vel paſsio.

Quare prius dictum eſt, quod potentia quodammodo eſt intelligibilia intellectus, ſed nullum actu, priuſquam intelligat. Sic autem oportet, vt in tabula, in qua nihil actu depictum eſt, quod euenit in intellectu. Ac ipſe quidem eſt intelligibilis, vt intelligibilia. In iis enim, quæ ſunt ſine materia, idem eſt quod intelligit & quod intelligitur. Scientia.n. contemplatiua, & ſcibile idem eſt.

Cum paulo ſuperius dixiſſet eſſe duplex intelligibile, & quod proprie, & quod non proprie, nũc dicit, quod intellectus potentia proprie eſt intelligibilia, qñ autem ea intelligit, actu. Neq;.n. habet, inquit, intelligibilia intellectus, niſi ea intelligat. Non pictæ.n. tabulæ ſimilis eſt. Et vide inquit, Iamblicus, ꝙ γραμματείῳ græce dixit, & non chartæ. γραμματεῖον autem non diceret, niſi γράμματα hoc eſt literas haberet. Hoc aũt dixit, volens aiam puerorũ, quod eſt intellectus potentia, habere rerum rõnes. Quare ſi eam γραμματείῳ aſsimilauit, habet rerũ videlicet rõnes, ſicut γραμματεῖον habet γράμματα, hoc eſt literas. Si aũt ἀγράφῳ dixit, i. nõ ſcriptæ: ĩtelligit male ſcriptę eo ꝙ, habeat exiles, & obſcuras literas. Nã & ἄφωνον dicimus tragœdum, i. mutum, eum qui eſt κακόφωνος, i. qui malam habet vocẽ. Quare & Ariſt. inquit, exiſtimat eſſe in aĩa intelligibilia, vt Plato. & oĩum rõnes, & eſſe reminiſcentiam, non diſciplinam. Hæc autẽ dixit, vt oſtenderet Ariſt. quoq; eſſe in eadẽ opinione.

Tex. 47. *At ipſe quidem eſt intelligibilis, ſicut intelligibilia.*

Hic eſt tertij dubij ſolutio: ꝙ quidquid eſt ꝓprie intelligibile, eſt intellectus. ſcientia.n. contemplatiua, qd̃ eſt autẽ ſic ſcibile, idem eſt, quod dicit? Quod nihil abſurdum, idem eſſe intellectum, & quod intelligiť. Quod eſt.n. proprie intelligibile, quod dicit ſcibile, & qui eſt proprie intellectus, quod dixit ſcientiam, idem eſt. Illud autem, Proprie, additum eſt, ꝙ diſciplinæ non ſunt ꝓprie intelligibiles, à nobis autem omnino intelligibiles dicuntur, quod à nobis effectæ ſint, & in noſtræ mentis agitatione verſentur.

Tex. 48. *Cur autem non ſemper intelligat, cauſa eſt conſideranda. in his autem, quæ habent materiam, potentia ſolum eſt vnũquodque intelligibile. Quare illis quidem nõ erit intellectus, ſine materia enim potentia eſt intellectus talium: Illi autem erit intelligibile.*

Hic eſt quartum dubium, cur non ſemper intelligit intellectus & dubitat quidem, ipſum aũt nõ ſoluit, nos autẽ iam ſoluimus. Sed poſt hoc rurſus deuenit ad ſolutionem dubij dicẽtis, qd̃ erunt intelligibilia intellectus, Cum.n. dixiſſet, quod in proprie intelligibilibus verum eſt, nunc dicit, quod in materialibus, quæ ſunt intelligibilia potentia. & non proprie, nõ eſt idem intelligibile, quod intellectus. Intellectus.n. res eſt quædã immaterialis. Et in his praxis, Deo eſt gratia, completur.

Quoniam autẽ, ſicut in oĩ natura eſt aliquid, hoc quidem materia vnicuiq; generi, id vero eſt, quod eſt, quod omnia illa potentia, alterum autem quod eſt cauſa, & effectiuum, quod omnia faciat, quomodo ars ad materiam affecta eſt, neceſſe eſt & in anima has eſſe differentias. Tex. 49. *Et eſt hic quidem intellectus talis, quod omnia fiat, ille vero, quod omnia faciat, vt quidam habitus, vt lux. quodammodo.n. etiam lux facit eos, qui ſunt potentia, colores actu.* Tex. 50.

Poſtq̃ quatuor quæſiuit in intellectu, qui eſt potẽtia, venit deinceps & ad intellectum, qui eſt actu, & in eo decem quærit. Primum quidem, quod oĩa facit intellectus. Secũdum aũt, ꝙ ſubſtantia operať. Neq;.n. vt aliæ ſubſtantiæ operationes ꝓponunt, ſic eſt & in intellectu, qui actu eſt. Neq;.n. ſubſtantia intellectus, qui actu eſt, proponit operationẽ, ſed ex ſeipſa, ipſa ſubſtantia ipſius eſt operatio, & non eſt ſubſtantia intellectus, qui actu eſt, aliud ab eius operatione. Tertiũ, inquit, ineſt intellectui, qui actu eſt, quod ſemper intelligat, & opereť, & ab operando nunq̃ deſiſtat. Quartum, quod eſt aĩalis. Quintum, quod immortalis, & quod ſeparabilis. Sextũ, quod cum habitu, & luce habet proportionẽ. Sicut.n. lux non ipſa facit colores, ſed q̃ ſunt, formas apertas reddit, ſic & intellectus qui actu eſt, res non facit, ſed formas imprimit, & inſculpit in eo, qd̃ põt. Octauũ, qd̃ qui eſt potẽtia intellectus, ab eo qui actu eſt, differt tpe, & ipſo ſubiecto. Nonũ, obliuiſcitur itellectus. Decimum, quod ſemper cũ imaginatione operatur, Hæc ſunt capita dictionis cõtextus, q̃ dicit ineſſe intellectui, qui actu eſt. Et cum nihil aliud dixiſſet, interpretes ad multas, & varias vias verſi ſunt, alijs aliter accipiẽtibus intellectũ, qui actu eſt Alex. quidem actu intellectũ appellauit vnum oĩum principium, ſiue intellectũ, qui eſt foris. Marinus aũt intellectum actu dixit, nõ vnũ oĩum principium, ſed quẽdam dæmonis intellectum: vel Angelicum. Vt ſemel itaq; dicã, nec noſtrum dicit intellectum, qui actu eſt, nec eũ: qui eſt vnius oĩum principij. Plotinus aũt actu intellectũ intellexit humanũ intellectum, hũc quidẽ ſemper operantem, illum vero aliqñ. Errauit aũt Plotinus ex Platone. Cum.n. ex illo audiuiſſet, eſſe ſemp mobilem aĩam, exiſtimauit eum illam ſemper mobilẽ dicere, quod ſemper intelligat, & ꝓpterea eſſe exiſtimat intellectũ ſemper intelligentẽ. Plutarchus aũt, quod & nos ponimus, nõ exiſtimat eſſe apud nos duplicẽ intellectum: ſed ſimplicẽ. & hunc ſimplicẽ dicit non ſemper intelligentem, ſed aliqñ intelligẽtem. Exiſtimat ergo Plutarchus intellectũ: qui actu eſt, eum dicere humanum, quẽ putat etiam qñq; intelligere. Tot fuerunt opiniones de intellectu, qui actu eſt, quatuor numero, Alexandri, Marini, Plotini, Plutarchi. Et vnaquæq; earũ probabilibus ad ſui defenſionẽ rõnibus vtitur. æquum eſt ergo exponere, quid vnaquæq; pro ſe afferat. Alex. quidẽ dicebat eſſe actu intellectum, primã cauſam. Errabat autẽ ex eo, ꝙ audiret, eum oĩa facere. Quis eſt.n. qui oĩa facit, niſi prima cã? Si ergo dicit Ariſto. ꝙ qui ſm actum eſt, intellectus omnia facit: videlicet intellectum ſcd'm actum, primam cauſam dicit, &

quod

quod rurſus dicit cum ſubſtantia concurrentem habere operationem intellectũ, qui actu eſt: quod eſt ſoli Deo proprium. Neq;.n.noſter vr̃ intellectus per potentiam facere operationem, Et rurſus quod ſemper operatur. Hinc ergo fallebatur Alex.& dicebat hæc nulli, niſi ſoli Deo, conuenire. Eſt.n.ſolius Dei proprium cũ ſubſtantia concurrentem habere operationem, & ſemp̄ operari, & agere, Plotinus autem fallebatur, ex eo quod eſt ſemper operari, & ſupponebat eſſe in nobis intellectum ſemper operantem, & eum dicebat eſſe actu intellectũ. Marinus autem vtriuſq; rationibus vtens, Dęmonis intellectum dicebat Ariſto.dicere. Humanus.n.non eſt, eo quod dicit eum oĩa facere, & per ſubſtãtiam operař, & ſemp̄ intelligit. Sed neq;, qui exterius eſt, intellectus, Si.n.dicit, Cum luce & habitu habet proportionem, & ꝙ cum imaginatione operatur & obliuiſcitur, non ſunt autem hæc intellectus, qui exterius aduenit. Dicere ergo, qđ cum luce, & habitu habet proportionem, oſtendit hæc eſſe propria alicuius intellectus, qui eſt medius inter exterius accedentem, & humanum, nẽpe angelici intellectus. Nam & lumen eſt mediũ inter id, quod illuminat, & quod illuminatur. & habitus eſt medius inter aptitudinem, & propenſionem, his aũt intellectum aſſimilauit. Quare intellectum.ſ.dicit medium quendam inter eum, qui exterius intercedit, & humanum, Plutarchus aũt ſe iuſtis rõnibus defendit, dicens, ꝙ eſt hic de aĩa tractatus, nec fuit quod Ariſt. de intellectu, qui exterius aduenit, differeret, ſed actu intellectum appellat humanum. Deinde aduerſus ea, quæ à tribus, Alexandro, inquam, Marino, & Plotino dicuntur, cõis fit incurſio. Inuenimus.n. Ariſtotelem dicentem, quod actu intellectus ſubiecto quidem idem eſt, tp̃e autem diuerſus ab eo, quod eſt potentia, & quod actu. Nam cum prius ſit potentia, actu poſtea factus eſt. Si hæc ergo in contextu dicit Ariſto. videlicet nec Deum nunc dicit intellectum, qui eſt ſm actum, vt Alexandro vr̃. Deus.n.nõ erat prius potentia, ſed eſt actu, vt qui ſit fons bonitatis. Neq; dæmonius, vel angelicus prius eſſet potentia. Nã & nos vult Ariſto. eſſe actu intellectus, Quare male quoq; dicit Marinus. Sed & Plotino aduerſař. Si.n.ſm eum, ſemper agit, non erat prius potentia. Ariſt. autem dicit, quod erat prius potentia. Per hæc ergo clarum factum eſt, ꝙ nec Deum dicit, nec dęmonium ſiue angelicum intellectum, nec intellectum, qui ſemp̄ operatur. ſed de eo intellectu agit, qui eſt in nobis. Hęc eſt prima oppugnatio. Secunda autem hæc eſt. Qũo dicit Ariſto. quod intellectus ſolus eſt immortalis, & æternus? Ait enim. Et hoc ſolum eſt immortale, & æternum: Siue.n. primam cauſam intellexerimus, non eſt ſola immortalis, Sunt.n.& alia immortalia, nec ſi angelicum, vel dęmonium intellexerimus, is eſt rurſus ſolus immortalis. nam & prima cã eſt immortalis. Nec rurſus ſi, ſm Plotinum, intellexerimus intellectum qui ſemp̄ intelligit is eſt ſolus immortalis. Sunt.n.& alia immortalia, vt quæ aliqñ intelligunt. intellectus, neq;.n.ſoli intellectus qui ſemp̄ intelligunt. ſunt immortales, ſed & qui qñq; intelligũt ſm Plotinum. Quare & hæc eſt cõis aduerſus eos incurſio, quod ipſi non inueniant, de quonam intellectu dicit Ariſt. cum dicit eſſe ſolum immortalem. Qui aũt dicunt intellectum humanum aliqñ intelligere, & hoc ſolum eſſe, & nos non habere alium intellectũ: poſſunt rñdere, & ſic dicere, ꝙ cum multa ſint, quæ hoĩem pfectum & abſolutum cõſtituant, ſolus intellectus eſt imortalis & æternus. Illud ergo ſolus ad ea, quæ hoĩem perficiunt, & cõplent, referendum eſt. Plotinus autem hanc rñſionem pro ſe afferre nõ poteſt. Duos.n.ſupponit intellectus, eum, qui ſemp̄ intelligit: & eũ, qui qñq;. Quem ergo poteſt ſolũ dicere immortalẽ? Siue.n.eum, qui ſemp̄ intelligit, fallitur: Nã & iis qui aliqñ intelligit, eſt imortalis. Siue eum, qui qñq; intelligit, dicat immortalẽ, ſed & qui ſemp̄ intelligit ſm eum. Quare nec Plotinus dicere poteſt, qũo nos dicimus, ſolum modo immortalem intellectum. Pulchre aũt adiectum eſt, ĩmortalem, & æternum eſſe intellum. Nam & irrationalis, & vegetatiua ſunt quidem immortales, non aũt ęternæ. Si .n. vitam ſuppeditant, nihil aũt ſuſcipit contrariũ eius, quod ſuppeditat: Si ergo vitam habent: & ſunt immortales, nõ aũt æternæ. Æternum.n.dr̃, ſm id, quod ſemper eſt. Immortale autẽ, ſm id, quod eſt ſemper viuere. Quare intellectus ſolũ ex iis, quæ ſunt in nobis, & ſemp̄ eſt, & ſemper viuit. Irrationalis aũt, & vegetatiua ſemp̄ quidem viuere dr̃, non aũt ſemper eſſe. Quare & hoc humano intellectui ineſt. Hæ ſunt cões incurſiones aduerſus tres. Aduerſus Alexãdrum autem, & Marinum hoc poſſumus dicere, quod eum, qui eſt ſm actum, intellectum ſeparabilem dicit non ſeparatum. Prima autem cauſa, quam dicit Alex. eſſe actu intellectũ, vel dæmonius, ſeu angelicus, quẽ dicit Marinus ſunt ſeparati, nõ autem ſeparabiles, Separabile quidẽ ſigñat, quod nondum quidem eſt ſeparatum, ſed poteſt ſeparari: Illi aũt ſunt iam ſeperati, & prima cauſa, & dæmonius ſeu angelicus intellectus, non ſolum rõne, ſed & ſubſtantia, quod eſt, ſubiecto. Quare & ex ipſis verbis textus incurſio eſt, ꝙ dixerit eum qui eſt ſm actum, intellectũ eſſe ſeparabilem, & non ſeparatum. Sed & alia eſt incurſio. ꝙ hũc, qui eſt ſm actum intellectum aĩalem appellat. Non autẽ prima cauſa eſt aĩalis, ò Alexander, nec dæmon, ſiue angelicus, ò Marine. Quare nec eum, qui eſt ſm actũ, intellectum, nec angelũ poſſumus intelligere, nec primã cauſam: ſed eũ ſolum, qui in nobis qñq; operatur, humanum. Et, quod in contextu dicit intellectũ, qui eſt ſm actum, cum imaginatione operari. Non aũt prima cã cum imaginatione operatur, nec dæmon, nec angelus: ſed ſolus, qui eſt in nobis, intellectus. Et hæc ergo cõis eſt aduerſus Alexandrum, & Marinum incurſio. Aduerſus Alexandrum autem ſeorſum, hæc poſſumus dicere: Qũo poſſumus mente compræhendere, ꝙ intellectum qui eſt ſm actum, primam cauſam dicat? ſi quidem luci & habitui eum comparat. Prima.n. cauſa ſubſtantia eſt, & non habitus, & ſubſtãtias producit. & nullam cum luce habet proportionem, ſed cum ipſo ſole. Quare & hoc ei, qui in nobis ineſt, intellectui conuenit. Et rurſus dicit Ariſt. quod ſicut lux non facit colores, ſed eos eſſe manifeſtat, ſic & intellectus oĩa facere vr̃, quod omnia manifeſtet. Eſt autem abſurdũ hoc de prima cauſa dicere. Prima.n. cauſa ipſam ſubſtantiã producit eorum, quæ ſunt, & nihil eſt quod ipſa non fecerit. Et rurſus ò Alexander, ipſum habitũ appellauit. habitus autem eſt, ꝙ eſt ſm potentiam. Prima autem cã nullo modo eſt potentia. Et rurſus de eo dicit Ariſt. quod ſubiecto quidem idem eſt, tempore aũt diuerſus ab eo, quod eſt potentia, & actu. Prima aũt cauſa nullo modo ſe prius qđ habet vel potentia, vel actu. Et alioq obliuiſci quoq; dicit intellectum, hoc aũt qui inerit ei, q eſt exterius? Qui.n.ineſt in nobis, intellectus, is eſt qui obliuiſcitur, p̄ eam, quæ eſt ad corpus, habitudinẽ impeditus, Quæcũq; ergo dicit Ariſt. cõuenire ei ĩtellectui, q eſt ſm actũ, ea dicit de humano intellectu, qa potentia

ferturin actum. Hoc aũt demonſtraſ,ſi ea,quæ illi non ineſſe videntur,dico autem oĩa facere,& ſubſtãtia operari, & ſemper intelligere, oſtendemus ei ineſſe. Scire ergo oportet, ꝙ oĩa facere dr̃ intellectus, qui actu eſt, quod oĩum typos deſcribat in intellectu,qui eſt potentia. Quare & eum Plato ſtylo quo ſcribitur, aſsimilat. Ariſt.autem ex ſeipſo ipſum ſcriptorem ſupponit. Si.n. qui potentia eſt intellectus,fit oĩa,qui ergo actu eſt oĩa facit. Quare hoc ĩ intellectu humano ineſſe poteſt. Qui .n.exterius aduenit,non deſcribit oĩa,quæ ſunt in intellectu potentia,ſed is qui in nobis actu eſt. Ei autem cõuenit & aliud,quod dicit,quod per ſubſtantiam operatur. Et vt hoc intelligamus,paulo altius præſumamus. Sciens neq; aĩa eſt ſolum,neq; ſcientia ſolum,ſed eſt qd ex vtriuſq; cõmixtum. Cõponitur.n.ſciẽs ex anima, & ſcientia,& proportionem quidem habet anima cũ materia,ſcientia cum forma. Et qm̃ cuiuſuis rei,vt in Phyſica nouimus, magis ſubſtantia eſt forma,quam materia, ſubſtantia ergo ſcientis eſt ſcientia, & ſciens ſecundum ſcientiam operatur: Oſtenſum eſt autẽ ipſam eſſe ſcientis ſubſtantiam. Neq;.n.ſm̃ altam illam, & ſublimem contẽplationem, quod ſicut in Deo ipſa eſt actu ſubſtantia. Nam in aĩabus: & alijs ſubſtantijs, ſeorſum à prima cauſa,& ſubſtantia eſt & potẽtia,& actus. Subſtantia ergo operari dr̃,ꝙ ſcientia dicaſ veluti ſubſtantia aĩæ. Ex meliori ergo intellectum nominauit. Qm̃.n. actu agit,& operaſ intellectus, & actu exñs operatur.ĩ oĩbus autem actu melius eſt ſubſtantia,propterea ergo volens dicere eum actu operari, dixit, ſubſtantia,vt ab vno precioſiore totum ſæpe ſignificamus. O mihi dilectum Teucer caput. Et hoc ergo cõuenit intellectui hominis qui actu eſt. Actu.n.exiſtẽs intelligit. Qui autem eſt exterius,ex ſeipſo actus eſt. Quod autem, quatenus precioſum quid eſt,ſubſtantiam accepit,declarat dicẽs, Quod.n.hoc ſic eſt,clarum. Agens.n.eſt patiente precioſus,& principium materiæ. Qua de cauſa ſubſtantiã, vt precioſiorem accepit. Porro & tertium ei conuenit, ꝙ intellectus ſemper intelligit,non,vt Plotinus putat,ꝙ ſemper ipſe per totum intelligit, non.n.vnum numero intellectum ſemper intelligere dicimus, ſed ꝙ in toto mũdo humanus intellectus ſemper intelligit. Quod ſi ego non intelligo, alius quid certe intelligit. Et ſucceſſione illud ſemp̃ fit, ne apud nos deficiat Dei illuminatio. Si.n.non ſemper intelligimus,qñ non intelligimus, deficeret. Si autem ſic dicimus illud, ſemp̃ intelligere, hoc ineſt in humano intellectu. Semper.n.intelligere dicimus non in vno ſm̃ numerum, ſed in omnibus, ſicut & hoĩem ſemper viuere dicimus,non propter Socratẽ, ſed ꝙ homo quiſpiam ſemper viuit. Vel quod ſemper dicitur intelligere,qm̃ poteſt ſemp̃ intelligere. Qui.n.habet intellectum,in quacũq; hora vult,intelligit. Quare hoc humano intellectui ineſt. Qui.n.exterius accedit intellectus,qui vnus eſt numero,oĩa intelligit. Et hęc q-dem dicta ſunt ad exprimendam contẽplationem. plurimum aũt à nobis laboris ſuſcipiſ vt hæc decem capita in dictionis contextu oſtendamus,eaq́; dilatemus. & in his finitur contẽplatio. Qm̃ ſicut in oĩ natura eſt aliqd, hoc quidem materia vnicuiq; generi, Illud vero, ꝙ oĩa illa potentia; Ex his quidem vult oſtendere, ꝙ oĩa facit intellectus,& eſt aĩalis. Orationem aũt ſic producit,ꝙ ſicut in naturalibus,& artificialibus eſt, qđ eſt potentia & quod effectricẽ cãm dixit, ſic & in aĩa,inquit, eſt intellectus potentia,& intellectus actu. Et p̃ hoc quidẽ ꝙ dixit,In aĩa, oſtendit eſſe aĩalem. actu ergo oĩa facit, ex quo habes,ꝙ omnia facit. Ecce ergo duo capita. Quare autem, poſtquam dixit in vnaquaq; natura, dixit & in vnoquoq; genere? Dic, ꝙ illud, In natura vñus dixit, Hoc vero vnicuiq; generi, particularius, vt ſit eiuſmodi, ꝙ ſicut in vnoquoq; aĩali,quod,naturam, dixit,eſt, ꝙ eſt potentia,& quod actu,ſic & in vnoquoq; genere ſunt hęc,vt humano,vel equino,vel hoc,vel illo. Vt habitus quidam,ſicut lux. Lux.n.quodammodo facit colores,qui ſunt potentia,eſſe actu colores. Ecce aliud ꝓprium intellectus.ꝙ cum habitu, & luce proportionem habeat,& merito. Quemadmodum.n.lux facit colores viſibiles, non.n.facit ipſos colores, ſed ipſorum operationem profert, & ſicut habitus operationem ꝓducit, non ſuiam,ſic & qui eſt in nobis,intellectus,operationem profert,non ſubſtantiam. & ideo cum his habet ꝓportionem. Si aũt hæc ita ſunt, nõ de diuino intellectu agitur. ille.n.ſubſtantias producit. Porro & ſm̃ aliud habet noſter intellꝰ proportionem cum habitu non ꝙ ſit qualitas,ſed quemadmodum ſe habet habitus ad id, ꝙ eſt primum potẽtia, (ipſum.n.ꝑficit,) ſic & qui eſt ſm̃ actum,intellectus,ea q̃ ſunt potentia intellectus,perficit. Eo aũt,ꝙ illum luci aſsimilauit, falſus eſt Alex. propterea quod dixit Ariſto. ipſum omnia facere ſicut lux, ſed falli non debuit. adiecit.n. Ariſto. quodammodo, Deus autem non quodammodo omnia facit, ſed per omnem modum omnia facit.

Et ſic intellectus ſeparabilis eſt, & ĩmixtus, et affectione Tex. 51.
vacuus, cum ſubſtantia ſit actu, Semper enim precioſius eſt
quod agit eo, quod patitur, & principium materia.

Ecce aliud propriũ dicit, ꝙ eſt ſeparabilis,& cur nõ diximus in contemplatione id,quod immixtum eſt, & impaſsibile, eum intellectum dicere? Qm̃ hæc cõprehendũtur in ſeparabili, ꝙ.n.eſt ſeparabile, eſt immixtũ, & impaſsibile. Per hoc aũt quod dicit, Cum ſubſtantia ſit actu,aliud dicit proprium, ꝙ ſubſtantia operatur. Et ꝙ hoc ſecundum id,quod eſt precioſum,accepit,ſignificat, dum dicit, ſemp̃.n.quod agit melius eſt eo, quod patitur,id eſt quod actu eſt,eo,quod eſt potẽtia. Quod .n.agit,actu eſt, quod patitur autem potentia. Et principium materia eſt precioſius. Principium dico formã. Et ſubſtantia ergo vt precioſior nunc dicta eſt,non qđ intellectus habeat ſubſtantiam ſine potentia, hoc.n.eſt in intellectu, qui eſt extra, non in eo, qui in nobis eſt. Hic enim habet potentia.

Idem eſt autem ſcientia ſecundum actum,quod res.

Hoc in medio interiecit, quod qui ſecũdum actum eſt, intellectus ſit res ipſæ, ſicut intellectus, qui eſt potentia, potentia res ipſæ eſt.

Quæ autem ſecundum potentiam, tempore prior eſt, in Tex. 52.
vno omnino autem nec tempore, ſed non quandoq; quidem
intelligit, quandoque vero non intelligit.

Aliud dicit proprium intellectus,ꝙ qui eſt potentia, intellectus,tempore prior eſt eo,qui eſt actu,& ne quis dicat ꝙ hoc falſum eſt in vniuerſo mundo, hoc.ſ.alio actu,alio potentia.prius eſt,inquit. Non.n.quandoque operatur intellectus, qñq; vero non, in vniuerſo mundo,ſed ſemp̃. Alio actu nõ potentia,prius eſt. Et ex hoc habes aliud ꝓprium,ꝙ ſemper intelligit. Propterea ergo dixit,ꝙ in eodẽ homine,quod potentia eſt,prius eſt eo,qđ actu eſt, non in vniuerſo mundo. In vniuerſo.n. mundo,dicunt nonnulli,nihil alio prius eſt,nec qđ potentia eſt,eo quod actu eſt:neq; quod actu eſt,eo quod eſt potentia. Si.n.æternus eſt mundus ſecundum Ariſt. neutrum altero prius eſt,ſed ſunt contẽporanea. Et hoc

ſimile

ſimile eſt ei quod vulgo apud idiotas quæritur, vtrum ſit prius ouum, an gallina. Hoc autem innuit cum dicit. Omnino autem nec tempore, pro eo quod eſt, in toto mundo. & omnino, pro eo quod eſt, in vniuerſum ſeu in totum, & mundane, tempore autem præcedit id, qđ actu eſt, id, quod eſt potentia.

Separatus autem, eſt tantum id, quod eſt.

Et hoc rurſus interiectum eſt, qnod quando intellectus ſuerit ſeparatus, & ſit ſecundum actum, tunc ſit id quod eſt, id eſt proprie intellectus. Qui enim eſt potentia, non eſt proprie intellectus.

Et hoc ſolum immortale eſt, & æternum.

Ecce rurſus aliud dicit propriũ, ꝙ immortalis, & æternus eſt intellectus. Hoc autem ſolum dixit eorum, quæ hominem conſtituunt. Solus. n. hic eſt æternus, & immortalis. Irrationalis enim, & vegetatiua anima, vt dictum eſt, immortalis quidem eſt, non autẽ æterna. Immortalis antem dr̃, etiã ſi corruptibilis putetur, qm̃ non quatenns eſt anima, corrũpitur, ſed quatenus eſt in corpore, quamobrem Plato quoq; dicit omnem animam immortalem, hoc dicens de vegetatiua, & irrationali. Materia aũt viceuerſa æterna quidẽ eſt, ſed non immortalis, quamobrem intellectus exitij expers dr̃, vt qui ſit & æternus, & immortalis. Vide autem, ꝙ hoc non dicit de intellectu, qni eſt exterius, Illud enim, ſolum, in neutro poſitum, ad id, quod ſuperius dictnm eſt, cõſtruitur quod *μόριον ἐστὶ ψυχῆς*. i. pars eſt animę, vt ſit ſenſus. Hęc autem pars animæ eſt & immortalis, & æterna, qui autem eſt exterius, non eſt pars.

Non meminimus autem, quod hoc quidem eſt affectione vacuum, paſſiuus autem intellectus, corruptibilis eſt.

Vide, ꝙ aliud proprium dicit, ꝙ intellectus obliuiſcitnr. Plutarchus quidem dicit, ꝙ hoc tanq̃ aduerſus dubitationem dictũ eſt, quę dicit, Cur intellectus nõ ſemper intelligit, ſiquidẽ intus habet cognitiuã facultatẽ? & ſoluens dicit, quod hæc cauſa eſt, quod ipſe cum imaginatione operatur, illa autem corrupta, nõ amplius ꝑ illam operatur, & non per ſeipſum. Dubitant autẽ hoc modo. Certe obliuiſcitur intellectus particulariũ, qnæ in alia vita egit, in quibus imaginatio cõoperata eſt, qđ ea corrupta ſit, cur ergo eorũ non meminit intellectus, quorũ typos ab imaginatione retinuit, & q̃ ipſe ꝑ ſeipſum operatus eſt? Scimus. n. ꝙ ipſi etiam Ariſt. vr̃, eſſe quædam quæ intellectus agit ſine imaginatione, vt ad ſeipſum cõuerſionem, incorporeorum cogitationem, ad diuina conuerſionem, vñum cognitionem, & vt ſemel dicam, quæcũq; ſine ſenſu intelligit, ea etiam ſine imaginatione intelligit. Ad qđ dici poteſt, ꝙ ſi in morbo particulari diuertuntur. & eorum, qnæ nnper apta ſunt, obliuiſcunt̃, vt etiã Thucydides ſcribit, dicens, eos ſuiipſorum eſſe oblitos, quanto magis in totius vitæ mutatione obliuiſcuntur eorũ, quæ paulo ante ſacta ſunt. Ex hoc aũt tria habet placita, ꝙ imaginationẽ corruptibilem exiſtimat, ecce. n. dicit intellectũ paſsiuũ eſſe corruptibilẽ, & aliud placitum, quod quidẽ dicit intellectũ non recordari, cum impaſsibilẽ & affectibus non obnoxium dixit. qui. n. eſt exterius, non dr̃ obliuiſci.

Et ſine hoc nihil intelligit.

Aliud ꝓprium dicit, quod ſine imaginatione intellectus nõ agit. Vide aũt, ꝙ hoc dictũ opus habet aliquo, quod ipſum parumper recreet & leniat. Nõ. n. ſemper agit cum imaginatione, niſi forte dixeris, quod qñ circa particularia verſat̃. Vel dic etiã aliud, quod ſine imaginatione paucæ ſunt operationes. Nam & qñ circa diuina operatnr, pręter currit imaginatio, ijs, quæ figuris, & typis carent, typos & figuras imponens. Et propterea eam Plsto dicit extremum malũ. ſi ergo fere in vniuerſum cũ imaginatione operat̃ dic qđ nunc ꝙ ſit vt plurimum ꝓ eo quod ſem ꝑ accepit. Vel dic etiã aliud ꝙ intellectus ſemper cum imaginatione operatur. Si. n. oĩs ſciẽ principium eſt ſenſus, & ſi defecerit ſenſus, & imaginatio deficit, ſi aũt imaginatio deficit. & ĩtelligibilia. Quam ob cãm & ij qui ſunt à natiuitate cæci, nec de coloribus imaginant̃, nec intelligũt. Clarũ eſt ergo qđ ſine imaginatione intellectus nõ agit. & his ſinit̃, Deo eſt gratia, praxis, praxis deo annnẽte, qnartadecima.

Indiuiſibilium itaq; intelligentia in iis eſt, circa quæ non eſt falſum, In quibus autem falſum eſt, & verum, iam quædam eſt compoſitio mentis conceptuum. Tex. 53.

Poſt intellectũ potentia, qui habuit quatuor capita, & intellectum actu, qui decẽ, quæ dicta ſunt, habuit capita, venit deinceps ad intelligibilia. Sciendum autẽ, ꝙ in rõnali quidem anima ab intellectu incipere oportet, vt qui ſit intelligibilibus manifeſtior, in irrationali aũt à ſenſilibus, vt manifeſtioribus. Vbiq;. n. à manifeſtioribus doctrinæ initium capiendum eſt. Poſtqnam ergo de intellectu docuit, venit ad intelligibile. Dicit ergo, intelligibile eſſe indiuiſibile. Ex hoc aũt ne exiſtimaueris, qđ intellectum dicat ſola indiuiſibilia noſſe. Nouit. n. & indiuiſibilia, & ea quæ diuiduntur, ſed indiuiſibiliter, & centrice nouit, quæ diuiduntur. Nam & centrũ circulum, ſeminis inſtar, continet. Oĩa ergo intellectus indiuiſibiliter intelligit. Hoc eſt. n. propriũ intellectus, quod diuiſibilia colligat, & vniat, & ea indiuiſibiliter ĩtelligat. Quod aũt etiam diuiſibilia indiuiſibiliter nouit aperte oſtendit quod ipſe dixit, vt agitur de demõſtratiuo ſyllo, non ſolum eſſe ſcientiam, ſed & ſcientiæ principium, quo terminos nouit, principium ſcientiæ intellectum appellans, ſcientiam autẽ cogitationẽ, & ecce intellectum determinate, & indiuiſibiliter dicit res cognoſcere. Qm̃ ergo de indiuiſibili agitur, ſcire oportet ꝙ quinque modis accipit indiuiſibile. Dicitur. n. indiuiſibile, terminus. Scimus. n. propoſitionem duos habere terminos ſubiectum, & prædicatũ. Quemadmodum Propoſitio eſt, Plato ambulat. Et Plato eſt terminus, & ambulat, terminus, & vt ſemel dicam, terminus eſt, vt in libro Peri hermenias didicimus, vox ſimplex. Hoc eſt ergo primum ſignificatum indiuiſibilis, terminus. Secundum eſt ſigñatum, continua magnitudo. Hæc. n. eſt potenita quidẽ diuiſibile, actu aũt indiuiſibile. Tertium aũt eſt ſigñatum, qđ eſt in quãtitate indiuiſibile, vt punctus, vnitas, nunc. Hæc. n. ſunt quæ in quantitate ſunt indiuiſibilia. Quartũ ſignificatnm indiuiſibilis, eſt materialis forma. Ipſa. n. nõ diuiditur, ſed quod ei ſubiectum eſt. Quintum ſignificatum eſt forma immaterialis. Hæc ſunt indiuiſibilis quinque ſignificata. Vnde & dubitationes duas mouere poſſumus, vnã quidem, qũo à termino alia quatuor indiuiſibilia diſtinxit, ſiquidem & alia quatuor ſunt termini? Vnumquodq;. n. eorum eſt vox ſimplex, & propterea terminus: Neq;. n. ꝓpõ eſt, ſi dicas, continua magnitudo, nec rurſus propoſitio eſt, ſi dicas, forma immaterialis. Vnus. n. terminus eſt ſolum vnumquodq; eorum. Ex vno autem termino ſolum non ſit propoſitio. Si hæc ergo ita ħabẽt, qũo ea à termino diſtinxit, ſiquidem ipſa quoq; ſunt termini? Hæc eſt prima dubitatio. Ad quam dicemus, qđ aliud eſt dicere terminũ ſimpl̃r, & aliud eſt dicere, talẽ terminũ. Primum ergo indiuiſibilis ſignificatũ terminum.

num ſimplr ſignificat, alia vero quatuor talem terminum. Non ergo prętər rõnem, ſed cum magua rõne id. qđ eſt ſimplr terminus, à tali termino diſtinxit, & hæc eſt ſolutio. Scđm hoc dubium mouent, cur formam materialem à magnitudine ſecreuit? Atqui ipſa magnitudo eſt forma materialis. Informi.n.materiæ prima forma, ante oẽs alias formas, hæc accedit magnitudo. primum.n.q̃titatem, deinde ſic qualitatẽ ſuſcipit. Si ergo maguitudo immaterialis forma eſt, cur ipſam à forma maſeriali ſeiunxit, ſiquidẽ magnitudo ſub formam materialem reducitur? Hęc eſt dubitatio, ad quã dicemus, ꝙ non q̃uis materialem formam à magnitudine diſtiuxit, ſed illam, quæ accedit poſtq̃ magnitudinẽ materia ſuſcepit. Materia.n.formæ magnitudine ſuſcepta, manet in mentis cõceptu, reliquis aũt formis ſuſceptis, fit ſenſilis. Seiunxit ergo formã quæ eſt actu, à forma q̃ eſt in intellectu.i.à forma magnitudinis. Ea.n.etiam ſi mãę acceſſerit, ipſam ĩtellectui relinquit: neq;.n.videri poteſt materia magnitudiue prædita per ſe ſine alia forma, niſi intellectu tm̃. Quare etſi materialis forma eſt magnitudo, ipſam tñ à forma materiali ſecreuit, non quauis, vt iam dixi, ſed ab ea, quæ actu eſt, & quæ ſenſilẽ oñdit materiam. Quare ſub diuiſionem aliquã cadunt hæc quinque indiuiſibilis ſigñata. Eſt aũt hæc diuiſio. Terminus vel ſimplr eſt terminus, vel talis. Si itaque eſt ſimplr terminus, facit vnum ſignificatum in diuiſibilis terminum. Si vero eſt talis terminus, vel eſt potẽtia quidem diuiſibilis, actu aũt iudiuiſibilis. Si ergo potẽtia q̃dem eſt diuiſibilis, actu autẽ iudiuiſibilis, vel per ſe eſt diuiſibilis, vel per accidens. Si ergo fuerit per ſe diuiſibilis, facit continuam magnitudinem, ſi aũt per accidens fuerit diuiſibilis, facit formam materialem, & ſic quidẽ eſt, ſi potentia quidem fuerit diuiſibilis, actu autẽ indiuiſibilis, ſi autem & potentia, & actu eſt indiuiſibilis vel cum materia quidem eſt, & facit indiuiſibile, quod eſt in q̃titate, vt vnitatem, pũctum, nunc. Vel eſt immateriale, & facit formam materialem. Q̃m ergo ex diuiſione didicimus, ꝙ quinque ſunt ſigñata indiuiſibilis, videamus deinceps, q̃uo intellectus vnũquodq; eorũ intelligit. ſciẽdum ergo, ꝙ intelligit terminum, quĩ eſt iudiuiſibilis cũ ſit ipſe indiuiſibilis, vt vocem ſimplicem. Quare neq; vt vera, neq; vt falſa. Circa.n.ſimplices voces nõ conſideraſ nec verum, nec falſum, ſed circa cõpoſitas. Er quamnam ob cãm in contextu falſitatis tm̃ meminit, & nou itidẽ veritatis? Dicit.n. In indiuiſibilibus quidẽ intelligentia, circa quæ non eſt falſum, & nõ ſubiũxit, & circa quę nõ eſt veritas. Nouit.n.in lib. Perihermenias, nõ ſolũ falſum, ſed & verum nõ eſſe in ſimplicibus vocibus. Q̃uo ergo ipſe in contextu ſolius falſi meminit? Et dicimus ꝙ in libro, qui eſt poſt naturalia, quẽ Metaphyſica vocant, in cõtraria eſt opinione ei, ꝙ ĩ lib. Perihermenias dixerat. In libro.n. Perihermenias, nec verum, nec falſum dixit conſiderari circa ſimplices voces, ſeu in terminis, ſed in ꝓpõnibus verum, & falſum apparere dixit. In Metaphyſicis autẽ ait in ſimplicibus vocibus, ſeu iu terminis, falſum quidẽ non conſiderari, ſed cõſiderari veritatem. Intellectus.n.q̃n ſimplici aggreſſione ſe applicans ad vnãquãq; ſimplicem vocem, idem eſt autem dicere, terminum, ſeorſum, & per ſe intellexerit vere intellexit nullo alio adiecto, vt dum dr̃, Ambulat, intellectus quidem protinus inceſſum intellexit. uullo alio addito, ſed per hoc tm̃. Rurſus in comedendo, manducationem, & cibi comminutiouem protinus intelligit, hoc eſt dẽtem conuerſione circũagentem, ſiue alia additione. Hoc itaq; dicit in Metaphyſicis, nunc aũt eum tractatum ſequiſ, & propterea à ſimplicibus vocibus veritatem non arcet, ſed ſolũ falſum, eo ꝙ intellectus nunq̃ fallitur, ſed eſt ſemper verus, ſm Plotiuum dicentem: Intellectus vel attigit, vel non attigit. Quare errare non poteſt. ſciendum aũt ꝙ duplex eſt veritas, vel ſubſtantiua, vel falſo oppoſita. ſubſtantiua quidem, vt ſi ita dicam. Hic homo eſt proprie. Hoc autem dico, vt ad eum qui eſt in pictura. Ille.n.non eſt homo ꝓprie: Illud ergo, eum eſſe, vel ſubſiſtere, de ſolo hoie vere dr̃. Hæc cum de intellectu dixiſſet, ꝙ terminum vere cognoſcit, conuertitur ad cogitationem, & dicit ipſam non ſolũ eſſe veram, ſed etiam falli. Iam vero & aliud eſt, ꝙ intellectus quidem oia vniformiter nouit, cogitatio autem, vt in cõpoſitione, & nõ idem eſt. Intellectus enim, vt continuum, & vnum nouit, quod nouit. cogitatio autem vt cõpoſitum ex multis, ipſum nouit: quẽadmodum in porta, ipſa.n.ex multis lignis eſt cõpoſita. Et ſimilis eſt cogitatio Emped. amicitiæ, q̃ ea cõpoſuit, quæ ſunt ex contentioue diuiſa. Certe & ab Emped. dictum eſt, qđ niſi eſſet amicitia, multorũ vertices collo carentes germinaſſent, hoc eſt, fuiſſent capita ſine collo niſi eſſet, q̃ ea cõnectit, amicitia. Tertium ad hæc dicit eſſe cogitationis propriũ, ꝙ ipſa fallaſ, vel ꝓpter prædicatũ, vel propter tp̃s. ſi.u.dixero, Homo alatus vel eſt, vel erit, vel fuit, falſa eſt ꝓpõ, propter prædicatum terminũ, dico autem alatum. ſi aũt dixero, Heri Troiana fueruut, hic propter tp̃s fuit falſa ꝓpõ. in æternis autem circa id tm̃, quod prędicatur, fit falſum: non ita autem & circa tempus. ſi.n.dixero, erat, vel eſt, vel fuit Deus, ſemper verum dico. Quod.n.ſemper eſt, dico. Iu non æternis autem, & ſm tempus, falſa fit ꝓpõ, & ſm prædicatum. ſm prædicatum quidem, vt ſi dixero. Hircoceruus eſt nunc, falſum.u.extitit, non ſm tempus nunc, ſed ſm prædicatum eſt, & rurſus ſi dixero. Vmbra nunc eſt corpus, falſum extitit, nou ſm, nũc, non ſolum.n.nunc non eſt corpus, ſed ueq; erat, neque erit, ſed ſecuudum id, quod dixit, corpus eſt. Quare in generabilibus falſum fit dupliciter iu cogitatione, vel ſm prædicatum, vel ſecundum tempus. in æternis autẽ ſm prædicatum tm̃, Intellectus aũt nihil habet horum. Semper.n.omnia intelligit, & nou habet falſum, nec ſm prædicatum, neque ſm tempus. Quartum autem in his dicit cogitationis proprium, quod ipſa quidem circa ꝓpõnes verſatur, intellectus autem circa terminos. Q̃n autem dico circa propoſitiones, ue exiſtima me hoc dicere iuxta modum dictum in logica, ꝙ circa affirmationem verſatur, tauquam compoſitionem, q̃m ipſa componit prædicatum cũ ſubiecto, circa negationem autem, vt diuiſiouem, q̃m ipſa uegat, & diuidit prædicatum à ſubiecto, non albus enim, inquit, homo: nuuc.u. dicimus quod cogitatio & circa affirmationem verſatur, vt diuiſio, & compoſitio. Si.n.affirmatio, quatenus quidem coniũgit, compoſitio dicitur, quatenus autem eſt in duobus quæ poſſunt diuidi, diuiſio eſt. Negatio autem, etiãſi dicit, non albus Soc. ei nigrum conjuugit, & rurſus eſt compoſitio, eſt & diuiſio: quatenus album ab eo ſeiungit, & ſic nunc cogitatio dicitur circa propoſitiones verſari: Hæc cum dixiſſet tanquam per digreſſionem, q̃m dixit, q̃uo intellectus intelligit terminum: quęrit deinceps, q̃uo intelligit iudiuiſibilem magnitudinem, quod erat ſm indiuiſibilis ſiguificatum. hoc autem eſt & tertium. Magnitudo.n.eſt tertium, & totum.n.eſt, & partes habet, & eſt compoſitum. Et vt

totum

totum quidem, ipſam intellectus ſine tẽpore intelligit, & in inſtanti. Neque.n.poteſt intellectus ipſam in tpe intelligere. Omne.n.tempus eſt diuiſibile, Si.n.in diuiſibili intelligeret, & qnod intelligitur quod eſt magnitudo, eſſet diuiſibile. Sicut.n.ſe habet tẽpus, ita & magnitudo. Atqui eſt indiuiſibile actu, vt totum.n.ipſum intelligit, totum aũt eſt indiuiſibile. non ergo ipſum in tpe intelligit, ſed in inſtãti, ſiue nũc. Qđ niſi ſine tpe, & in inſtanti ea intellectus ſciret, non amplins totum intelligeret in ipſo tempore & inueniretur aliquando non cognoſcens. Cogitatio autẽ in tempore ipſam cognoſcit. Atq; & vt partes habentem ipſam intelligit magnitudinem intellectns diuerſas partes in diuerſis inſtantibus intelligens, vnamquamq; partem actu nnnc intelligens, vt compoſitum antem, ipſas non ampſius intelligit intellectus, ſed cogitatio. Cũ ergo magnitudo tribus modis intelligatur, vt totum, vt partes habens, vt compoſitum, duo quidẽ intellectns intelligit, vt totũ, & vt partes habentem. Vt compoſitum autem, cogitatio. Materialem vero formam nouit intellectus, non vtiq; per ſe, ſed per mediam imaginationem. Senſilia.n. non poteſt per ſe intelligere intellectus, opns.n.habet imaginatione. Hæc ergo nouit per intermediam imaginationem. Non autem, quia per intermediã imaginationem intellectus intelligit, iam propterea diuiſibiliter intelligit. Ineſt.n.& in imaginatione aliqd indiuiſibile, & quod hoc verum ſit, manifeſtum eſt, eo ꝙ primi typia ſecundis non delentur: nempe, ꝙ in ea, videlicet, eſt aliquid indiuiſibile. Et ſm hoc indiniſibile eam intelligit intellectus, vt ipſam rurſus indiuiſibilem intelligat. Rurſus, quod in qnantitate eſt indiuiſibile, intelligit intellectus ſm negationem. Sicut.n.lucis negatione tenebras intelligimus, ſic numeri negatione intelligimus vnitatem, & tẽporis negatione, inſtans, & quod nunc eſt, & magnitudinis nagatione, pnnctum. Quare ſm negationem intelligimus, quod eſt in quantitate indiuiſibile. Si quis autem dicat, & nigrum ſm albi negationẽ cognoſci, fallitur. Ambo.n.formã ſortita ſunt. & ambo agunt: hoc quidem congregans, illud vero diſgregãs, & ambo per ſe affirmatiue cognoſcuntnr. Niſi forte nigrum pro tenebris acceperis, vt illud. Nigræ mortis, & hæc quidẽ noſter intellectus negatiue cognouit. Diuinus autem intellectus omnia affirmatiue, & applicatiue cognonit, præter malum. Hoc.n.non nouit, vt id nõ faciat. Quod .n.nouit, id & facit. Eſt eius.n.ſubſtantialis cognitio.& ideo dictũ eſt. Dixit & facta ſunt. Hoc autem ſacræ ſcripturę verbnm poteſt duobus modis exponi. Qm̃ ꝙ cognoſcit, & dicit, hoc etiam fit: vel qm̃ eſt repentina, & q́ momento tẽporis perficit, eius operatio, propterea dictum eſt, Dixit & facta ſunt. Ex hoc aũt habes quoddam corollarium, quod ſequitur. Si.n.negatiue dicit intellectum operari, non vtiq; de intellectu diuino verba facit. & ſic qui ĩ nobis eſt intellectus, cognoſcit id quod in quantitate eſt indiuiſibile. Immaterialem autem formam cognoſcit ſm hæc quinque. Vel.n.vt cauſam, idq́; vel affectiuam, vel perfectiuam. Neque.n.vt finalem tantum, vt quidam pntant, ipſam cognoſcit, & vt non habẽtem contrariũ, ipſam cognoſcit. Noſtro.n.lumini, & bono eſt aliquid contrarium, Apud ipſum aũt nõ eſt, cognoſcit autem ipſum, vt & quod intelligit, & qnod intelligitur. Intus enim habens Deus cognoſcendi facultatem, etiam ſeipſum intelligit. Quoniam ergo hæc dicta ſunt, in his finitur contemplatio, Deo eſt gratia.

Vt qui vnum ſint, vt ait Empedocles, certe multorũ quidem vertices colli expertes germinarunt, deinde amicitia compoſita ſunt, ſic & hæc ſeparata componuntur.

Vide quid dicit, quod intellectus quidem vera ſolum nouit, in ĩis autem, in quibus eſt falſum, & verum, hoc eſt cogitationis, & in ĩis, in quibus eſt compoſitio, rurſus eſt hoc cogitationis. Et ecce duo interea dixit cogitationis propria. Hanc antẽ, inquit, compoſitionem, tanq̃ vnum, diuidit cogitatio. & recte dixit illud tanq̃. Neque .n.vt vnum proprie nouit ipſa. vt vnum.n.noſſe proprie eſt intellectus, ſed vt in appoſitione vnum ipſam nouit intellectus. Quare & cum Empedoclis amicitia ſocietatem habet, quatenus illa quoq; in appoſitionem vnit, & non proprie.

Vt incommenſurabile, ſiue diſcrepans, & diameter.

Quid vult dicere? Qnod etiam iuxta prædicatnm vel vera eſt, vel falſa cogitatio. Si.n.dixerit diametrum cõmenſurabile, fallitur propter prædicatum. cõmenſurabile: Eſt.n.ſemper incommenſurabilis, & diſcrepans latere. Si autem dicat, Incommenſurabilis, & diſcrepans eſt diameter, vera eſt propter prædicatum.

Si autem eorũ, quæ fuũt, vel futura ſunt, tempus, ad vnum Tex. 54. *mente agitans, & componens. Falſum enim ſemper in compoſitione eſt. Nam & album non album, quod non album, compoſuit. Contingit autem & diuiſionem omnia dicere: Eſt ergo non ſolum verum vel falſum, quod Cleon eſt albus, ſed & quod erat, vel erit.*

Quid per hęc dicere proponit? Quod ſm tempus recte, vel male compoſitum, fit falſum, vel verum in rebus. Si enim dicis, Erunt Troiana, falſum dicis ꝑpter futurum tempus. Si autem dicas, Fuerunt, verum dicis ꝑpter tempus præteritum. Semper.n.inquit, in compoſitione eſt verum, vel falſum, non in rebus ſimplicibus. Si.n.album Socratem dixeris non album, falſum dicis. Et ſi non album dixeris albũ, falſum dicis propter compoſitionem non congruam. Et quia vtiq; dixit affirmationem & negationem eſſe compoſitionem: dici aũt, inquit, poteſt ambo qnoq; eſſe diuiſionem, qnia ſunt ex rebns diuerſis: & fieri poteſt, vt diuidantur in terminos, ex quibus ſunt compoſiti. Recte aũt dixit illud Contingit: certe dici qnidem põt affirmatio, diuiſio, vt q́ aperte diuidat in ſubiectum, & prædicatum, negatio aũt quædam compoſitio, vt quæ ex ſubiecto, & prædicato componatur. Et hic qnidem ſic dicit: in logica autem affirmationem quidem dicit compoſitionem, negationem aũt diuiſionẽ. Sed & ꝙ erat, vel erit, quid dicit? ꝙ ſi ſit ꝓdicatus falſus, q in vnoquoq; tpe dr̃, falſa eſt. Vt ſi dixeris Cleonem album, qui nõ eſt albns, & ſi dixeris, ꝙ eſt albus, vel erat, vel fuit, falſum dicis pp prædicatum. Tẽpus.n.in hoc dr̃iam nõ inducit, & vide, ꝙ alia quoq; duo propria cogitationis adiecit, ꝙ eſt circa negationẽ, & affirmationẽ verſari, q̃ compoſitionẽ appellauit, & eã eſſe falſam, vel pp ꝓdicatum vel propter tempns dixit.

Quod autem quodque vnum facit, hoc intellectus eſt.

Hoc eſt quod & ſuperius dictum eſt, in byperbato autem orationẽ ſic lege. Quod autẽ facit vnumqnodq; horum vnum, intellectus. Diximus.n.ꝙ intellectus etiã diuiſibilia indiuiſibiliter intelligit. Et vide ꝙ ꝓeo, quod eſt intelligere, facere dixit valde admirabiliter. Sicut.n. id, quod eſt, omnibus eſſe impertit, & pulchrum pulcbris vt pulchra ſint, ſic & intellectus ſecundum ſuam ipſius ſimplicitatem, & vnitatem, qnæ ſunt compoſita, facit ſimplicia. Tanquam enim ſimplicia, ea intelligit intellectus, & non vt compoſita.

Indiuiſibile autem quoniam duobus modis dicitur, vel potentia, Tex. 55.

tentia, vel actu, nihil prohibet intelligere indiuiſibile, quādo intelligit longitudinem. Indiuiſibile enim actu, & in tempore indiuiſibili.

Ad ſecūdum indiuiſibilis venit ſignificatum, qđ eſt magnitudo, ſiue continuum. Vel potentia quidem eſt diuiſibile, actu autem indiuiſibile, vt magnitudo, vel actu quidem diuiſibile, potentia autem indiuiſibile, vt aqua. Intellectus ergo, inquit, & quod eſt potētia diuiſibile, vt actu, indiuiſibile nouit, & quod eſt actu diuiſibile, vt potentia indiuiſibile. Nouit autem hæc, inquit, & in tpe indiuiſibili, ne in dimidio ſit dimidium. Vocat autē tempus indiuiſibile, inſtans & quod nunc eſt, male dicens. Inſtans.n.& illud, nunc, non eſt tempus, ſed principium temporis. Nunc autem dico momentum. Si autem acceperis illud nunc, quod eſt in latitudine, hoc & principium habet, & finem, & tempus eſt. Nūc autem de momento temporis, quod nunc eſt, a nobis ſermo habetur. Non quia aūt duobus modis eſt indiuiſibile, dixit, ꝙ ſolum eſt indiuiſibile duobus modis, ſed ꝙ ſm ipſam magnitudinis ſectionem in duo tantum diuiditur. Magnitudo.n.vel potentia eſt indiuiſibilis, vel actu. Longitudo aūt actu quidem eſt continua; potentia aūt diuiſa. Longitudinem autem nunc audi, pro eo quod eſt continuum. Dicit ergo, nihil eſſe, quod prohibeat intellectū longitudinem, non quatenus eſt diuiſa, intelligere, ſed quatenus continua. Eſt.n.actu continua. Hoc aūt vt cōfirmatorium accepit eius, quod ſuperius dictū eſt, quod compoſita intellectus, vt ſimplicia, apprehendit.

Similiter enim tēpus diuiſibile, et indiuiſibile, vt lōgitudo.

Qm̄ dixit, ꝙ in indiuiſibili tempore intelligit, ne quis dicat, ꝙ tempus eſt indiuiſibile, dicit tempus eſſe & diuiſibile, & indiuiſibile, male dicens. Ipſum.n. Nunc, accipit pro tempore indiuiſibili, neſciens, ꝙ eius, quod eſt quantum, principia non ſunt quantitate prædita. Principium ergo temporis non eſt tempus.

Dici ergo poteſt, quod in vtroque dimido cogitet. non poteſt autem, niſi fuerit diuiſa, præter quam potentia.

Hoc rurſus eſt confirmatorium eius, quod ſuperius dictum eſt, ꝙ quatenus tempus eſt indiuiſibile, id mente comprehendimus, & non quatenus eſt indiuiſibile. Decem pedum lignum in dimidio fortaſſe tpis dimidium ligni mente concipimus, quod eſt quinque pedes, & in alio rurſus dimidio temporis, alios quinque pedes. Quod quidem non ſic videtur. magnitudo.n. inquit, nō eſt actu indiuiſibilis, vt dicas, qđ dimidium in dimidio tēporis intellexit, ſed eſt potentia tantum diuiſibilis. Intellectus autem ipſum, vt actu indiuiſibilem, nouit.

Seorſum autem vtrunque dimidiorum intelligens, tempus etiam ſimul diuidit, tunc autem veluti magnitudines: Si autē, vt ex vtriſque, & in tempore, quod eſt in vtriſque.

Illud autem intelligens, pro eo quod eſt, cogitans, dixit, abuſiue loquens. Nunc.n.ab eo de cogitatione agitur. Qm̄ enim dixit, itellectum indiuiſibiliter intelligere, dicit, ꝙ cogitatio diuiſim, & ſeorſum vnumquodque nouit. Porro & quando ipſa vnita nouit, & ſimul: ſic ipſa nouit, vt magnitudines ex duobus quibuſdam compoſitas, quod dixit, ex ambobus, & in tempore ea nouit, quod eſt, in vtriſque, i. diuiſa: & non amplius, vt magnitudinem, ſed vt diuerſas magnitudines. Hoc eſt.n.quod dicit, veluti magnitudines. & recte additur illud, Velut magnitudines. Vna.n.ſubiicitur magnitudo, quā ſi ſm diuerſa tempora intelligit intellectus, erunt magnitudines, quod actu vna eſt magnitudo, qđ eſt abſurdum.

Quod autem eſt, non ſecundum quantitatem, indiuiſibile, Tex. 36.
ſed forma, id in indiuiſibili tempore intelligit, & indiuiſibili intelligentia animæ.

Tertium eſt ſignificatum indiuiſibilis. Quaſi diceret, ꝙ continuum quidem nihil prohibet intelligere, vt indiuiſibile, quod aūt eſt forma vnum, & indiuiſibile, circa controuerſiam in indiuiſibili tempore, & in indiuiſibili animæ facultate cognoſcitur. Quæ eſt autē indiuiſibilis animæ facultas, niſi ſcilicet intellectus?

Per accidens autem, & non quatenus illa diuiſibilia, id quo intelligit, & in quo tempore, ſed quatenus indiuiſibilia. Ineſt enim & in his quid indiuiſile, ſed fortaſſe non ſeparabile, quod facit vnum tempus & magnitudinem.

Materialem inquit, formam itellectus indiuiſibilem intelligit per accidens. Per ſe.n.materialis forma eſt indiuiſibilis, quatenus etiam cum extenſione aliqua conſideramus in infinitum factam continui diuiſionem. Per accidens autē dicuntur habere indiuiſibile, eo ꝙ ex eis exterius, & aliunde acceſſerit vnio: Hoc eſt ergo, qđ dicit, non quatenus pro eo quod eſt, non ſicut formæ illæ materiales ſunt diuiſibiles, ſic eas intelligit intellectus, ſed etiam ſi ſint diuiſibiles, ipſas indiuiſibiliter intellectus intelligit, quia eas indiuiſibili ſui parte anima intelligit. Eſt autem indiuiſibilis animæ pars intellectus, & in tempore indiuiſibili. Expone autem & ſic, ꝙ formas, & ſpecies intellectus cognoſcit in tempore indiuiſibili, & in indiuiſibili animæ facultate per accidens: eo ꝙ ne illæ quidē per ſe ſunt indiuiſibiles: ſed habent vnionem per accīs. Quid eſt ergo, qđ intellectus intelligit per accidens? & dicimus ꝙ ipſe quidē à natura habet, vt indiuiſibiliter intelligat. Per accidens autem indiuiſibile intelligit, qm̄ ipſis intelligibilibus accidit, vt ſint indiuiſibilia per accidens. Quidam autem dicunt ipſum dicere animam imaginationem, & quid vult dicere, ꝙ vtens imaginatione intellectus formam materialem intelligit? Vtitur autem inquit, indiuiſibili parte imaginationis. Habet.n.partem indiuiſibilem vt oſtenditur ex hoc, ꝙ qui ſunt in ea primi typi, à ſecundis nō delentur. Per accidens autem, inquit, diuiditur & imaginatio, ꝙ ſit in ſubiecto diuiſibili. Nam & forma ea eſt ratione diuiſibilis. Quo ergo inquit inſtrumento vtens intellectus intelligit, vtpote imaginatione. Eſt autem ipſa diuiſibilis per accidens, & non quatenus eſt imaginatio. Iam & in tēpore, in quo intelligit, intellectus eſt indiuiſibilis, rurſus autem tempus, inſtans, ſeu quod nūc, appellauit. Eſt autem & ipſum, nūc diuiſibile per accidens, ꝙ ſit in tpe diuiſibili. Quantum ergo colligi poteſt, hoc dicit, ꝙ etiā ſi per accidens imaginatio diuiditur, & quod nūc tempus: ſed tamen hæc vt indiuiſibile, & vnum, accipiens, intellectus, formam materialem intelligit. Nunquid aūt dici poteſt, ꝙ ſocietatem quoq; voluit dicere, quam inter ſe habet imaginatio, & forma materialis, ꝙ ambo ſunt diuiſibilia per accidens. Ineſt.n.& in his aliquid indiuiſibile, ſed fortaſſe, non ſeparabile. Eſt, inquit, & in tempore, quod nunc, indiuiſibile: rurſus autem abutiſ: ſed & in imaginatione eſt indiuiſibile, quo vtitur intellectus. Cur autem dixit fortaſſe, & dubitauit? Nondum in confeſſo eſt imaginationem non eſſe ſeparabilem, ſed corruptibilem. Nondum ergo dici poteſt, qm̄ enim eā intellectum paſſiuum appellauit, & eam cum intellectu cooperari dixit, propterea non potuit eam dicere inſeparabilem, vt intellectum: & ideo dubitauit. Deinde qm̄ dixit non eſſe ſeparabilem, ait, ꝙ nō eſt ſeparabilis. Quo quidem ſeparabili oſa vt vnum intelliguntur, & magnitudo,

tudo, & tempus: Hoc enim ſeparabile in omni magnitudine, vel tpe vel continuo, vt in vno eſt, & ideo intellectus, vt qui ſit ſeparabilis, omnia, vt vnum, nouit.

Et hoc eſt ſimiliter in omni continuo, & tempore, & magnitudine.

Hoc eſt, ꝓ eo quod eſt, forma indiuiſibilis, & inſeparabilis in toto eſt tempore, & magnitudine.

Tex.57. *Punctus autem, & omnis diuiſio.*

Hic eſt aliud ſignificatum indiuiſibilis, qđ in quantitate eſt indiuiſibile, idem eſt autem dicere de omnibus diuiſibilibus. Sed qm eorum, quæ ſunt oĩno diuiſibilia. hæc quidem per priuationem cognoſcunt, illa vero per ſe primum dicit de iis quæ per priuationem, vt quæ ſunt notiora, vt punctus, inquit. Ipſe.n.in contemplatione dictũ eſt, continui negatione cognoſcitur, & poſt punctum inducit, quod ſic quoq; eſt indiuiſibile, vt verbi gratia, linea, & ſuperficies. Hæc.n.ſunt aliorum fines, & fortaſſe dixerit aliquis. Quid ergo linea, & ſuperficies ſunt indiuiſibilia? & dicimus, ꝙ quatenus quidem ſunt aliorum fines. ſunt indiuiſibilia. Horum autem oĩno meminit, ꝙ non ſolum punctus eſt diuiſio lineæ, ſed ꝙ linea eſt diuiſio ſuperficiei, & ſuperficies ſolidi.

Et quod ſic eſt indiuiſibile, declaratur, vt priuatio. & ſimilis eſt ratio vt in aliis.

Et quod ſic eſt, inquit, indiuiſibile. Sicut autem punctus ſic & ipſum, declaratur ſm priuationem. Hoc autẽ dixit propter incorporea, & diuina, quæ priuatione non cognoſcuntur. Priuatione.n.profundi ſuperficies cognoſcitur. Linea autem cognoſcitur priuatione profunditatis: & latitudinis. Punctus autẽ priuatione profunditatis latitudinis, longitudinis. Hæc aũt diuiſiones merito appellauit. Pũctus.n.lineam diuidit: & linea ſupficiẽ, & ſupficies corpus, per ſe aũt ſunt indiuiſibilia.

Quemadmodum quomodo cognoſcit malum, vel nigrum? contrario enim quodammodo cognoſcit.

Quod malum honeſti eſt priuatio in confeſſo eſt. Qđ autem nigrum albi priuatio eſt, falſum eſt. Eſt.n.nigrũ forma præditum, vt diximus. Nunquid ergo ꝓ tenebris dixit nigrum, vt albi priuatio ſint tenebræ, album aũt vt intelligas lucem? eius enim priuatio ſunt tenebræ.

Tex.58. *Oportet autem potentia eſſe, quod cognoſcit, & ineſſe in ipſo. Si autem non eſt alicui ex cauſis cõtrarium, ipſum ſeipſum cognoſcit, & eſt actu, & ſeparabile.*

Ineſſe dicitur, pro eo quod eſt, intus eſſe, nunc autem quærit, quomodo oportet Deum itelligere, & duo quidem pręſumit. Primum quidem, ꝙ oportet id, quod intelligit, eſſe potentia, vt quod intelligitur. Potentia autẽ dicit ſm aptitudinem, nõ vult enim Ariſt. eſſe rerum rationes in anima. Sicut ergo, inquit, potentia eſt, quod intelligitur, ſic oportet eſſe, & quod intelligit. Oportet.n. quod cognoſcit ei ſic aſſimilari, qđ cognoſcitur, & ſimile ei reddi, & idem eſſe potentia, & rurſus, qđ cognoſcit ineſſe in ipſo, qđ cognoſcit, qđ eſt ſcđm. Et qa hęc ſic habet, qđ intelligit, Deum cognoſcit ſm quinque quæ dicta ſunt, & ea dicit, præterquam illud, vt cauſam. Dicit autem ipſum nihil habere contrarium, vtpote qui nullam cum alio coniũctionem, vel omnino oppoſitionem habeat, qm ipſe tranſcenderit. Quod autem actu quoq; eſt, ſi & ipſum ſeipſum cognoſcit, Illud autem ſeparabile, vt Plutarchus inquit, non ſolum intelliga à materia corporum, ſed etiam ab animalibus facultatibus. Quod quidem dicere volens ſeparatum, dixit ſeparabile. Diuina enim ſunt ſeparata. Quare ſecundũ rationem Ariſt. Cuicunq; rei cauſæ exiſtenti non eſt contrarium, illa res ipſa ſeipſam cognoſcit, & actu eſt, & eſt ſeparabilis, & non ſolum intellectus ſed & aliud tale fuerit.

Eſt autem propoſitio enũtians aliquid de aliquo, vt affirmatio, & vera & falſa omnis. intellectus autem non omnis.

Poſtquam oſtendit Ariſt. ꝙ eſt æternus intellectus, & ꝙ à ſenſu differt, & quomodo intelligere fit ſm differentiam intelligibilium, non prius ab intellectu recedit, quam abſolute dicat, quomodo diſcernatur, & diſtinguatur. Et tribus quidem modis diſcernit intellectũ eum qui circa ſimplicia verſatur, ab eo, qui verſatur circa compoſita, quod eſt cogitationis, intellectum qui eſt potentia ab eo, qui eſt actu, actiuum intellectum à contemplatiuo. Et primum quidem vna differentia diſcernit, ſm autem duabus, & tertium tribus. Differt ergo, inquit, qui circa ſimplicia verſatur intellectus, ab eo qui circa compoſita verſatur, i. à cogitatione, ipſa enim circa compoſita verſatur, quod intellectus quidẽ ſemper eſt verus, cogitatio autem & vera eſt, & fallitur, & neq; ſimile eſt verum, cogitationis vero intellectus. Eſt.n.intellectu verum ſubſtantiale. cognitionis autẽ eſt in cõpoſitione alicuius ſm aliquid, & eſt intellectus quidem ſenſui ſimilis, qui verſatur circa propria ſenſilia, qui eſt ſemper verus. Cogitatio autẽ eſt ſimilis ſenſui, qui verſatur circa ſenſilia per acidens. Ipſe.n.aliquando quidẽ fallitur, aliquando vero nõ eſt verus, & in compoſitione, aliud.n.ex alio cognoſcit, vt ex albo, quod homo eſt. Simplices ergo mentis conceptus, vt qui habeant proportionem, & conuenientiam, cum ſenſu qui propria gerit negotia, & eſt ſemper verus: veri ſemper ſunt. Mentis autem compoſiti conceptus, vt qui proportionem habeant cum ſenſu aliena gerente negotia, & qui aliquando quidem eſt verus, aliquando vero fallitur, propterea & ipſi aliquando quidem ſunt veri, aliquãdo vero falluntur. Sic ergo diſcernit eũ, qui circa ſimplicia verſatur intellectum, ab eo, qui circa compoſita verſatur. Deinde diſcernit intellectum qui eſt potentia, ab eo, qui eſt actu. Primum quidem ꝙ intellectus actu res ipſe eſt. Qui eſt autem potentia, non eſt res ipſę, niſi ipſas intellexerit. Secundo autem ꝙ intellectus quidem potentia, in particulari tempore, eo qui eſt actu, prior eſt, in vniuerſo autem non eſt prior, eſt.n.ſemper & actu & potentia. Oportet.n.ſemper eſſe quod actu eſt, vt id, qđ eſt potentia, in id quod eſt actu reducat. Poſtquam ergo hoc ſic diſtinxit, diſcernit & intellectum cõtemplatiuum ab actiuo, & hanc dicit primam dĩam ꝙ actiuus quidem intellectus ſemper circa particularia verſatur, contemplatiuus autem etiã circa vniuerſalia. Secũdam dicit differentiam: Actiuus quidem ſemper imaginatione vtitur, contemplatiuus autem non ſemper. Tertia eſt differentia, ꝙ ſit in contemplatiuo quidem verum: & falſum: in actiuo autem bonum, & malum: atque adeo hæc eſt melior differentia. Secunda.n.non eſt valde neceſſaria, nam & intellectus ſemper contemplatione vtitur. Sciendum eſt autem, ꝙ non eſt alius ab actiuo contemplatiuus intellectus, ſubiecto. Sicut.n.non eſt alius, qui eſt potentia, intellectus, ab eo, qui eſt actu ſubiecto. (idem.n.eſt ſed ſolum tempore differt) ſic & ſe habet intellectus actiuus ad contemplatiuum. Subiecto.n.idem eſt, ſed eſt habitudine diuerſus. Contemplatiuus.n.habet proportionem cum viſu, qui colorum ſpecies tantum videt, & cognoſcit, ꝙ hoc quidem eſt album, illud vero nigrum. Actiuus autem intellectus habet proportionem cum viſu non ſolum colorum ſpecies cognoſcente, ſed & quod delectat, ſibi aſciſcente, quod autem

molestia

moleſtia afficit, auerſante. Sicut.n.viſus qui præter nigrum & albũ, quod eſt iucũdum, & moleſtum, cognoſcit: ſic & actiuus intellectus non ſolum verum, & falſum cognoſcit, ſed & bonum, & malum, & proportionem quidem habet, quod in viſu eſt iucundum, cum bono, qđ aũt in viſu eſt moleſtum, cum malo. Sæpe aũt intellectus quod moleſtum eſt, pro iucundo elegit: eo quod ſit, quod moleſtũ eſt, bonum, quod autem iucundum eſt, aliquando etiã malũ. Quare hæc eſt differentia, ꝙ cõtemplatiuus quidẽ intellectus operatur ſine appetitu, veritatem ſolum & falſum cognoſcens. Actiuus intellectus cũ appetitu operatur, ꝙ ſciat quidnam bonũ quidem eſt, quidnam malũ. Poſtquam hucuſq; produxit differentiam inter actiuum & contemplatiuum, aliam quoq; tradit differentiam intellectus à ſenſu. Qm̃ enim & in diſcernendo intellectu à cogitatione, & rurſus in tradenda differentia contẽplatiui ab actiuo, intellectum ſenſui aſsimilauit, ne quis exiſtimaret, ꝙ in omnibus ſimilis eſt intellectus ſenſui, propterea nunc tradit differentiam inter intellectum, & ſenſum, & dicit. ꝙ particularis ſenſus, vt viſus, nouit album, & nigrum, & eſt cõe vehiculum albi, & nigri, viſus, albi autem, & dulcis cõis ſenſus cõe eſt vehiculum. Differẽtiam, quam habet albũ ad dulce, nõ nouit viſus, ſed cõis ſenſus. Sicut ergo particularium ſenſuũ terminatio eſt cõis ſenſus, ſic & cõtemplatiuorum intelligibilium cõe eſt vehiculum, intellectiua cognitio, & actiuorum, quemadmodum boni & mali, intellectiua actio. Vtrorumq; autem, & cõtemplatiuorum, & actiuorum intellectus eſt vehiculum. Et intellectiuam quidem cognitionem Plato προσεκτικὸν, .i. attentiuum appellat, intellectiuam autem actionem συνειδὸς, i. conſcium. Hæc autem dicebat eſſe ſubiecto eadem. Nam & cognoſcens agit, cum cognitione.n. vita cõiuncta eſt, & vnum eſt quod dicit, ego intellexi, & conuerſus ſum. Si hoc.n. non ſic habet, eſt rationi cõſentaneũ dicere, ꝙ tu quidem hoc, ego vero illud ſenſerim, Hæc autem ratione differunt, ꝙ hic quidẽ agat, ille vero cognoſcat, & i hac quidem eſt opinione Ariſt. Porro & ſm ipſa ſubiecta cõionem habent, & ſocietatem. Quod.n. bonum, etiam verum eſt, quod autẽ malum, falſum. Sed differunt, qm̃ bonum ad aliquid dicitur. quod.n. ad animam bonum eſt in virtutibus, hoc eſt malum corpori. Verum autem non dicitur ad aliquid, ſed ſemper idem eſt verum & honeſtum. Neque.n. Plato eſt admittendus dicens, ꝙ furenti enſis depoſitum confiteri. verum quidem, malum autem. Verum enim ſm Ariſt. quatenus verum, ſemper honeſtũ. Sciendum autem, ꝙ etiam ſi diximus ſimilem eſſe cõem ſenſum intellectui, qm̃, ſicut cõis ſenſus eſt terminatio omnium particularium ſenſuum, ſic & omnium intelligibilium terminatio eſt intellectus, & cogitabilium, & opinabilium, veruntamen eſt quædam differẽtia. In ſenſibus.n. eſt alius cõis ſenſus præter quinque, in intelligibilibus autem non eſt aliud, quod cognoſcit præter tria, ſed vnũ eſt ex tribus, quod cognoſcit dr̃iam. Intellectus.n. cũ ſit pars trium, & opinionis dico, & cogitationis, & intellis, ipſe nouit dr̃iam intelligibilium ad cogitabilia, & cogitabilium ad opinabilia. Hæc eſt ergo dr̃ia intellectus à cõi ſenſu. Sciendum aũt, ꝙ ſicut cõis ſenſus non ſolum ea nouit, q̃ cognoſcunt ſenſus particulares, ſed & aliam præter hęc. (nouit.n. communis ſenſus differẽtiam ſenſilium quæ cadunt ſub ſenſum, hoc ſenſibus, vt iam diximus, neſcientibus. Particulares.n. ſenſus dulce & albũ tantum cognoſcunt. Cõis autem ſenſus non hæc tantũ, ſed & ipſorum nouit differentiam.) ſic ergo & ĩtellectus non ſolum intelligibilia, & cogitabilia, & opinabilia nouit, ſed & eorum differentiam. quæ.n. deteriora cognoſcit, & meliora ſcit. quæ autem meliora nouit, deteriora neſcit. Dr̃iam ergo cogitabilium, & intelligibilium, vel cogitabilium, & opinabiliũ nõ nouit, nec cogitatio, nec opinio, eam autem intellectus cognoſcit, vtriſque ergo melior eſt, & cogitatione, & opinione. Eſt ergo eiuſmodi proportio. Sicut nigrum ad proprium mentis conceptum, ſic & album ad proprium mentis conceptum, & econuerſo, ſicut nigrum ad album, ſic mentis cõceptus albus ad mẽtis conceptum nigrum. Et in his, Deo eſt gratia, finitur contemplatio. Eſt autem propoſitio enuncians aliquid de aliquo, ſicut affirmatio, quid vult dicere? ꝙ differt quidem, q circa ſimplicia verſatur intellectus, ab eo, qui circa compoſita verſatur, circa mente.n. conceptam, & internam propoſitionem, inquit, verſat affirmatio, Ipſa.n. veluti ſimplex eſt, dum in animi adhuc diſpoſitione ſita eſt, & ſemper vera eſt, qui autem circa compoſita verſatur intellectus, in affirmatione, quæ eſt ſm probationem, verſatur, quę habet verum, & falſum. Dicere ergo ipſum vera, vel falſa, in oĩ accepit affirmatione, quæ eſt ſm prolationem, nõ autẽ de interna. Non.n. omnis intellectus, pro eo quod eſt, verus eſt, vel fallitur. Simplicium.n. mentis conceptuum & intelligentiarum intellectus verus eſt tantum, non etiam fallitur. quare quod non omnis verus eſt intellectus. vel falſus, propter actiuum ait dictum eſſe. Cõtemplatiuus.n. ſimplices, & puros mentis conceptus, & intelligentia appræhendens, non fallitur. Actiuus autem qm̃ & ſecum, & inter ſe formas materiales componit, in eo, inquit, cogitat, & propterea fallitur. quare propter cogitationem rurſus falſum ſequitur.

Sed, qui eſt eius, quod quid eſt, & ſecundum quod quid eſt eſſe, verus eſt, & non aliquid de aliquo.

Quaſi diceret, illum ſolum verum eſſe intellectum, qui eſt ſm quod quid eſt, & ſecundum quod quid eſt eſſe. illud ergo, quid eſt, ſubſtantiam declarat, quid eſt autẽ eſſe, formam, tanquam tale ſit, quod dicitur, Ille ſolus verus eſt intellectus, qui ſubſtantiam, quæ eſt ſecũdũ formam, appræhendit. i. qui ipſam formam per ſe appræhendit, is eſt autem contemplatiuus, qui & ſemper verus eſt, & non eſt aliquid de aliquo, id eſt non circa compoſita verſatur. Circa compoſita.n. verſari non eſt intellectus proprie. ſed cogitationis. Ne exiſtima autẽ ꝙ intellectus quidem idem eſt ſubiecto, quod cogitatio, eſt autem diuerſus, nam & intellectus à cogitatione eſt ſubiecto diuerſus.

Sed ſicut videre proprium, verum: ſi autem homo, quod eſt album, vel non, non ſemper verum.

Quid eſt illud, videre proprium? pro eo quod eſt, qđ eſt ſibi proprium videre, & proprium negotium gerere, vt videre, quod eſt album, & ſolum, non itidem autem & ſubſtantiam, cui quidem hoc album ineſt, hoc.n. non ſemper verum. Fallitur enim quandoque ſenſus circa ſenſilia per accidens, ſicut ſuperius dictum eſt.

Si autem ſe habent quæcunque ſine materia ſunt.

Quid dicit? ꝙ ſicut ſe habet ſenſus ad propria ſenſilia & non propria, ſic & quæ ſunt ſine materia, ad intelligibilia. ſine materia autem dicit cogitationem, & intellectum. Immateriales.n. ſunt hæ facultates, & cogitabilia, & intelligibilia ſunt rurſus res immateriales, & intelligibilia quidem quæ quidem etiam ſimplicia dicit, ait cum viſu habere proportionem, qui proprium videt,

cogitabilia

cogitabilia autem quæ etiam compoſita appellat, dicũtur cum viſu habere proportionem, qui gerit alienum negotium, & qui non vult ſolum cognoſcere, quod album, ſed etiam quod albus homo, vel equus.

Tex. 59. p.27. *Idem eſt autem ſcientia quæ eſt ſecundũ actum, quod res. Quæ eſt autem ſecundũ potentiam, tempore prior eſt in vno.*

Rem dicit ſcibile. Dicit ergo ſcientiam, quæ actu eſt, idem eſſe, quod ſcibile. Non cognoſcit.n. ſcientia ſcibile, niſi ei aſsimiletur, & fiat quale ipſum. Hoc aũt non temere interiectum eſt, q̃m de intelligibilibus agitur, intelligibilia autem per mediam ſcientiam fiunt intelligibilia, & intellectu cognoſcuntur, propter ea ſcientiæ mentionem fecit, dicens, ſcientiã, quæ actu eſt ſimilem eſſe ſcibili. quæ autem eſt ſecũdum potentiam ſcientia, eſt prior ſcientia, quæ eſt ſcd'm actum in vno indiuiduo.

Omnino autem & ſimpliciter, nec tempore quidem. Sunt enim ex eo, quod perfectione & actu eſt, omnia, quæ fiunt.

Quidam libri habent græce ὅλως.i. omnino quidam vero ἁπλῶς.i. ſimpliciter, hoc eſt autem, quod dicit, ꝙ vt in vniuerſum, & ſemel dicatur, in vniuerſo mundo non eſt prius, quod eſt potentia, eo quod actu eſt, quia omnia ex aliquo, quod perfectione, & actu eſt, producuntur ĩ actum, per id quod poteſt producere. Illud autem. Ex eo, quod perfectione, & actu eſt, quidam dicũt non debere ad opificem referri, ſed ꝙ quicquid eſt potentia, eſt in alio, q̃d eſt actu aliquid aliud, vt ſemẽ potentia quidem eſt fœtus: actu autem ſemẽ, & panis potentia quidem eſt ſanguis, actu autem panis. Exiſtimo autem eos non recte dicere, nihil.n. ſolum ſemper actu eſt, ex quo omnia producuntur, niſi ſolus opifex. Cum hic autem eſſet Alex. dixit perturbatam eſſe orationem, ſiquidem ſuperius quoq; diſcreuit intellectum, qui eſt potentia, ab eo qui eſt actu. Porro & nũc hoc ipſum facit. Ad quod dicimus ꝙ duobus quidem modis loquitur, nõ eſt autem perturbata oratio, hoc enim nunc fecit, vt totam ſimul differentiam dicat.

Tex. 60. *Videtur autem ſenſile quidem, ex eo, quod eſt potentia, ſenſitiuo ſenſitiuum actu faciens. Non enim patitur, neque alteratur. Quare hæc eſt alia ſpecies motus. Motus.n. imperfecti actus eſt. Actus aũt ſimpliciter alius eſt, qui eſt perfecti.*

Quid ſibi vult hic contextus? Vult diſcernere intellectum actiuum à contemplatiuo. Priuſquam autem ad tradendam dñiam accedat, vult aliquid de ſenſu dicere propter duas cauſas, vel ꝙ hoc habet cõe intellectus cũ ſenſu, ꝙ citra medium operatur, vel quia in hac diſtinctione in afferendis ſenſus exemplis magnopere delectatur, propterea dicit aliquid de ſenſu iã dictum, quod potentia ſenſus eſt ſm̃ habitum, & non ſecundum aptitudinem, vt cogitatio, quando non operatur. Quando autem ſenſile adfuerit, & ſenſus operatus ſit, tunc à præſentia ſenſilis deducitur in actum. venit autem ad id, q̃d actu eſt, non per motum, nihil.n. patitur, nec alteratur ſenſus, qui deducitur ab eo, quod eſt ſm̃ potentiam, ad id, quod eſt actu. Vult enim Ariſt. id quod à ſecũdo potentia ad id, quod ſm̃ actu eſt, deducitur, non alterari, nec pati. Vnde vel nõ eſt motus, vel eſt alia ſpecies motus. Siquis.n. vult hunc motum dicere, aliam ſpeciem motus dixerit præter eas, quæ in Phyſica dictæ ſunt, & naturam innouauerit. Deinde confirmat etiã, ꝙ non eſt motus, à ſecundo potentia, ad ſecundum actu progreſſus. Dicit.n. motum eſſe imperfecti actum: motus enim ab imperfecto ad perfectum fertur, & patitur, & alteratur. Quod eſt autem ſecundum potentia, perfectum eſt, Perfectorum autem actus non eſt motus, ſed aliquid aliud præter motum. Non eſt ergo motus à ſecundo potentia deducto ad ſecundum actu, ſed mutatio.

Sentire ergo ſimile eſt ei, quod eſt dicere ſolum intrinſecus, & intelligere. Quando autem iucundum, vel moleſtum, veluti affirmans, vel negans, perſequitur, vel fugit, & eſt delectari, vel moleſtia affici, operari ſenſitiua medietate ad bonum, vel malum, quatenus talia. Tex. 61.

Diſcernit intellectum contẽplatiuum ab actiuo, & quid dicit? ꝙ ſicut ſenſus qui habet tantum dicere intrinſecus, i. cognoſcere, & intellectu comprehendere, dicit contemplatiuus. qui autem habet, vt moleſtia afficiatur & delectetur, affirmare ait, & perſequi, q̃m ipſum ſuſcipimus, & ad ipſum venimus. Suſcipere ergo ipſum dixit & affirmare. Moleſtum aũt negamus, ipſum.n. non ſuſcipimus, ſed & fugimus. Tanq̃ autem inquit, iudicatiua facultate actiui intellectus iudicatur bonum & malum. Ne ergo oĩa de eodem accipe. Deinde q̃m oſtenſum eſt ſuperius, idem eſſe ſubiecto ſenſum, quod appetitum, cũ oporteret aũt dicere, ꝙ actiuus intellectus cum appetitu operatur, dixit, ꝙ cum ſenſu, eo ꝙ ſubiecto idem ſit ſenſus, & appetitus. Ad bonum, vel malum, quatenus talia. Recte autem adiectum eſt illud, quatenus talia, neq; enim ipſa per ſe ſunt bona, vel mala, ſed vt ad animal, vt quod ſeruat quidem, dicatur bonum, quod autem corrumpit, dicatur malum.

Porro & fuga, & appetitus idem, qui eſt ſecũdum actum & non eſt aliud appetitiuum, & fugiendum, nec à ſe inuicem, nec à ſenſitiuo, ſed quod quid eſt eſſe, aliud eſt.

Quid dixit? Quod actu moleſtum eſt, voluptati, quæ eſt actu, comparans, ait ratione differre: vocauit autem fugiendum quidẽ, quod moleſtũ: appetitum aũt iucundum. Deinde, ne quis exiſtimaret, ꝙ alia quidem facultate aliquod iucundum appetimus, alia autem, quę moleſta ſunt, fugimus, nunc dicit, ꝙ non differt voluptas à moleſtia, niſi rõne ſeu definitione, non.n. ſubiecto: ambo enim ſunt ſub anima irrationali. & quid hoc dico, cũ nec ſentire quidem ab eo, quod eſt voluptate affici, ſubiecto differat? nam & hæc ambo ſunt ſub irrationali, in eo autem, quod quid eſt eſſe, differunt, id eſt, in ratione, ſeu definitione. Hoc autem dixit. vt oſtendat, contemplatiuum etiã intellectũ ab actiuo ratione tm̃ differre.

Cogitatiuæ autem animæ viſa, vt ſenſa inſunt. Quando autem bonum, vel malum affirmarit, vel negarit, fugit, vel perſequitur. Quare nunquam ſine viſo intelligit anima. Tex. 62.

Cogitatiuam animam dixit, abuſiue loquens, contẽplatiuum ĩtellectum, & quid dicit? ꝙ ipſe quoq; imaginatione vtitur, vt & actiuus intellectus. Sed ſi vtitur, inquit, imaginatione, huic viſa inſunt inquit, vt ſenſa: hoc eſt ſenſus ſolum ſine dolore, & voluptate. Actiuo autem intellectui, qui habet bonum, & malum, ſubiecta inquit ſunt veluti affirmationes, & negationes: & ſic voluptate vtitur, & triſtitia, & iucundum quidem perſequitur, fugit autem, quod moleſtum. Hæc autem ſemper quoque imaginatione vtitur, eo ꝙ ſemper delectetur, vel moleſtia afficiatur, quod quidem non eſt ſine imaginatione. Primus autem nõ ſemper: nihil.n. particulare ſine imaginatione intelligit. Vniuerſalia autem etiam ſine imaginatione intelligit. Ne exiſtimes autem idem eſſe bonum & iucundum, & malum, & moleſtum. Eſt.n. iucundum malum rebus vti venereis, & eſt moleſtiam exhibens bonum, eſſe circa omnia continentem: Ne ergo putaueris actiui iucũdum idem eſſe, quod eius bonum.

Sicut

Tex.63. *Sicut autem aer pupillam talem fecit, ipſa autem aliud, et auditus ſimiliter, extremum autem vnũ, & vna medietas, ei aũt eſſe plura tribaunt. Quoniam autem diiudicat, qua ratione differat dulce & calidum, eſt quidem & prius, dicendum autem & ſic, eſt enim vnum quidpiam. ſic autem vt & terminus.*

De cõi vehiculo nunc agitur, & quid dicit? ꝙ ſicut aer pupillam alterat, & pupilla ſpiritum, & ille facultatem cryſtallinam, & ipſa excitatur, & videt, cum ſit vna, In eo autem, quod eſt eſſe, hoc eſt, ratione, ab aliis iudicãtibus diuerſa eſt. Nam & anditus ſimiliter habet vnum, quod iudicat, ſicut ergo ĩ his, ſic in intellectu eſt cõe vehiculum quod quidem eſt extremum diſcretiuum medium, & primum quidem dicit cõtextus de viſu, & audita, illud autem, ſic habet intellectus vehiculum, non dicit: ſed cũ prima dixiſſet Philoſophus: reliqua ſubaudiri permanſit, quæ ſunt de intellectu, & ad alia conuertitur, dicens, ꝙ ſic quidem particularis ſenſus iudicat album, & dulce non ipſe iudicat, ſed quiſnam ſit ſuperius diximus, & nunc quoque dicemus, nempe cõis ſenſus, ipſe enim inquit horum eſt commune vehiculum exiſtens, inquit, vt terminus. Terminum autem nunc vocat centrum circuli, à quo multæ lineæ procedunt.

Tex.64. *Et hæc quidem in proportione & numero, quem habent ad vtrunque, vt illa ad ſeinuicem.*

Quid dicit? Quod, ſicut terminus, hoc eſt centrum, ſic habet & cõis ſenſus, & proportione, & numero. Proportione quidem, ꝙ ſicut cẽtrum ſe habet ad vtranque ex his lineis, quæ à centro procedunt, ſic habet & communis ſenſus ad vtrunque ex ſuis ſenſibus, & ſicut rectæ ſe habent inter ſe, ſic & particulares ſenſus, inquit, habent aliquam proportionem. Sic quidem proportione, numero autem quomodo? ꝙ ſicut centrum cum ſit vnum, ad multas habet lineas habitudinem, ſic & communis ſenſus, cum ſit vnus, habet ad multos ſenſus habitudinem.

Quid enim refert hoc dubitare, quomodo, quæ ſunt eiuſdem generis, iudicat, vel contraria, vt album, & nigrum? Sit autem vt A quidem album, ad B, nigrum G, ad D, vt illa ad ſeinuicem. Quare & econuerſo ſi G D vni inſint, ita habebunt ſicut & A B, idem autem & vnum. eſſe autem non idẽ, & illud ſimiliter. eadem autem ratio & ſi A dulce quidem ſit, B vero album.

Qm̃ dixit, ꝙ ſicut communis ſenſus ſe habet ad propria, & ne dubita, inquit, quomodo, quæ ſunt eiuſdem generis, nouit ſenſus particularis, ſi quidẽ non dubitas, quo: quæ ſunt diuerſorum generum, nouit cõi ſenſus, idem eſt. n. Eiuſdem aũt generis vocanit album, & nigrum, ambo. n. ſub colore. Diuerſorum autẽ generum, album, & dulce: hæc. n. vt quæ ſub diuerſos ſenſus cadunt, ſunt diuerſorum generũ. Sit autẽ vt aliquod quartum albũ ad ſcdm nigrum, tertium ad quartum, vt illa ad ſeinuicem. Nunc accepit elementa, primum quidem ſignificãs album, ſm autem nigrum: aliquando autem & dulce: tertium antem & quartum pro intelligibilibus accipit, vt ſit tertium quidem ratio albi, quartum autẽ ratio nigri, & quid dicit? Quod ſicut cõis ſenſus nouit primum & ſecundum, vt accipias primum quidem ſimiliter ſignificãs albũ, ſcdm autem dulce, ſic & intellectus nouit tertium & quartum. i. eorum rationes. Nouit autẽ & econuerſo, inquit, intellectus primũ tertium, & ſcdm quartum, hoc eſt, etiam ſenſilia. Idem autem & vnum, eſſe autem non idem: & illud, ſimiliter, ſubiecto quidem inquit, idem eſt, formam dico albi, vel nigri. vel nigrũ, vel album: ratione autem ſunt diuerſa, aliter enim videt album, & nigrum, & aliter intelligit.

Tex.65. *Formas ergo intellectiuum in viſis intelligit, & ſicut in illis ipſo definitum eſt, id quod eſt perſequendum, & fugiendum: & vitæ ſenſum, quando in ipſis viſis fuerit, mouetur, vt ſentiens facem, quia eſt ignis, communi cognoſcit, dum videt moueri, eſſe hoſtem.*

Quid dicit? ꝙ actiuus intellectus formas rerum intelligit vtens imaginatione, & ſicut in ipſa inquit, eſt pſequi, & fugere, cũ ſit appetitus: ſic & ĩ intellectu. Hęc ſunt qm̃ delectatur, & moleſtia afficitur. Vel hoc ergo dixit, vel aliud, quod viſa, quæ ſuperius ſenſilia, appellat, inferius autem imaginationem. & quid dicit? ꝙ intellectus quidem ſimul cum ſenſilibus aliquando operans, & lætatur: & dolet. Aliquando autem ſine ſenſu imaginatione vtitur, & operatur. Quãdo. n. face viſa intellexerit eſſe hoſtẽ: cum ſenſu coopertatus eſt. Quando autem conſultans vbi bellum gerere oporteat: tunc imaginatione vtitur, vt ſentiens facẽ, ꝙ ignis communi cognoſcit? Quid eſt, cõi cognoſcit? nonnulli quidam dicunt motu ignis. Motus. n. eſt cõe ſenſile. eſt autẽ abſurdum in cognoſcente dicere de communi ſenſili. cognoſcens enim dixit. Dic ergo eum dicere: ꝙ ignem communi ſenſu cognoſcimus: hoc autem dixit, vt ſciens ꝙ quæ particulari ſenſui ſubiiciuntur, ſubiiciuntur quoque cõi.

Quando autem in iis, quę ſunt in anima, viſis, vel mentis conceptibus, ſicut videns ratiocinatur, & conſultat, futura
Tex.66. *ad pręſentia comparans. Et quando dixerit, quod illic iucundum, vel moleſtum hic fugit, vel perſequitur, & omnino in actione, & quod ſine actione eſt verum, & falſum, in eodem eſt genere bono, & malo, ſed differt quidam eo, quod ſimpliciter, & quod alicui.*

Quid dicit? ꝙ quando imaginatus conſultauerit: vbi bellum gerere oporteat, & accommodatum quidẽ locum, & iucundum elegerit, moleſtum autem fugerit, tunc imaginatione vtitur. Scire aũt oportet, ꝙ iucundum quidem, & moleſtum ſemper eſt in actiuo intellectu, in quo eſt & bonum. Differt autẽ eo, quod eſt ſimpliciter, & alicui: quia verum quidem ſemper ſimpliciter dicitur, & ſemper eodem modo ſe habet: Bonum autem ad aliquid quidem malum eſt, & inutile. Quod. n. ad aliquid bonum eſt, vt ad animam: hoc ad corpus bonum non eſt. Et in his praxis, Deo eſt gratia, completur.

Tex.67. *Quæ autem ſunt in ablatione ſeu abſtractione intelligit. Quemadmodum ſi ſimum, quatenus quidem ſimum, non ſeparate. Quatenus autem eſt concauum, ſi quis quidem actu cogitaret, ſine carne cogitaret, quatenus cõcauum, ſic mathematica ſeparata, vt ſeparata, intelligit, quando illa intelligit.*

Poſtquam ſimplicem ĩtellectum à compoſito diſcreuit: & actiuum à contemplatiuo: & eum qui eſt potentia ab eo, qui actu: rurſus venit ad intelligibile, & hoc nunc docet. Et qm̃ intelligibile forma eſt: Forma autem triplex: vel omnino materialis: vt res naturales: vel formæ penitus expers vel partim quidem materialis, partim autem materiæ expers, vt mathematica, ſuperius autem examinauit & materialem formam quando dixit hoc. illud quidpiam eſſe, ſed & immaterialem, vbi quærebat hoc per hoc quod quid eſt eſſe, nunc venit ad mathemata, & quærit quomodo ea nouit intellectus, & dixit ꝙ non vt materialia ipſa nouit, ſed vt immaterialia. Nõ nouit. n. ipſa, vt ſimum, quod omnino in materia, nempe naſo, intelligitur, ſed nouit ea, vt incuruum, hoc. n.

ſine materia intelligitur : Mathemata autē intelligit intellectus inſtrumento vtens indiuiſibili, imagiuatione. Imaginatio.n.eſt īdiuiſibilis. Quando enim currentem Socratem mente agitarit imaginatio, vt vnum ipſum intelligit, & non qui ſit diuerſus quatenns currit. Si enim imagiuatio eſt à ſenſu, qui tranſmigrare non poteſt.ſ.& ipſa eſt diuiſibilis, & ab alio in aliud non deſcendit, ſed ſimul imagiuatur. Ex hoc autem colligitur imaginationem ſolum eſſe veram, ſicut & intellectus & ſenſus, non aūt etiam ſalſam eſſe, eo ꝙ nou imaginatur in compoſitione. Ex hoc autem oſtenditur etiam animam eſſe ſeparabilem, ſiquidem ea, quæ ſeparari nou poſſunt (dico autem mathemata) intellectu ſeparat, eo ꝙ ſubſtantiale habeat ſeparabile. Hæc poſtq̃ dixit, quærit, ſi intellectus ſm actum res ipſæ eſt, & ſi eſt iu generatione, an res immateriales puteſt cognoſcere, au nou. Et id dubium quidem mouet, in præſentia aūt nō ſoluit. Ad boc aūt dicit Plato, ꝙ pōt iutellectus quidem, qui eſt in generatione, eſſe ciuis cœleſtis, & circa immaterialia operari, & corpus negligere. Si.n. quæ extra ſuut animæ, quæ corporis ſunt animantes, cū corpore ſunt ſemp, & in ſepulchris, quid abſurdum etiam eas quæ ſunt in generatione, animas circa immaterialia operari? Et ſic quidē Plato. Ariſt. autem inferius dicit triplicia eſſe intelligibilia. Sunt.n. immaterialia intelligibilia prima. Secunda intelligibilia media, & tertia materialia. Et ī materialibus quidem dicit non eſſe opus imaginatione: imagiuationis.n. expertes ſunt intelligentiæ. Quando autem inquit, mathemata intelligit, ſubiecto imaginatione vtitur. Etſi autem, ea vt ſubiecto, vtitur cognoſcendo mathematica, non ob id eadem ſuut viſa & mathemata. Viſa.n. ſoli ſubiiciūtur imaginationi, Mathemata autem aīæ, quæ ſubiecto vtitur, imagiuatione. Materialia autem cognoſcit anima iuſtrumento vtens ſenſu, & imaginatione. Si ergo actus eſt imaginationis expers, fieri uon poteſt, vt intellectus, qui eſt iu generatione hunc actum intelligat. Nullo.n. indiget ad eum cognoſcendum. Hoc autem facit pro opinione quæ dicit, intellectum non cognoſcere formas, quæ ſunt oīno immateriales. Hæc autem ſunt à materia ſeparabiles. Deberet ergo & ipſe eſſe à materia ſeparabilis, vt ipſas intelligeret. Siquidē aſsimilari oportet in oībus id, quod cognoſcit, ei, quod cognoſcitur. Atqui in animali nou ſeparatus eſt: ipſas ergo nō cognoſcit. Hæc eſt autem prima illius opinionis defenſio. Falſa eſt aūt ô Ariſt. Si enim intellectus, qui eſt in animali, non iutelligit ea, quæ ſunt omnino immaterialia, qūo in tuo tractatu qui eſt poſt naturalia, & formas oīno immateriales quæſiuiſti, & inueniſti, & nobis renuuciaſti? Quare clarum eſt, eum etiam, qui eſt in animali, intellectum, coguoſcere formas oīno materiæ expertes. Hæc eſt prima defenſio, & ad eam oppoſitio. Secunda defenſio. Intellectus non intelligit formas immateriales: qm̄ nec omnino quidem ſunt formæ materię expertes, & qm̄ nou ſunt, propterea nec intelligit, Hæc eſt ſecunda defenſio: ad quam dicimus, qūo bæc dicis Ariſt. qui in aliis tractatibus aperte clamas eſſe diuinas formas, quæ ſunt materiæ expertes? Tertia defenſio. Intellectus ſemp cum imaginatione operatur. ſi autem nūquam per ſeipſum operatur, ſed ſemper cum imaginatione, etiam qn̄ circa diuina operatur: nam tūc quoq; cum imagiuatione operatur. ſi autem imaginatio ſemper materialia cognoſcit, ex eo.n. ꝙ itellectus cognoſcit pulchrum mundi ordiuem, & rerum virtutem, erigitur ad cognoſcendam quę illa exornauit, & adminiſtrauit, prouidentiam, quare ueque, quando diuina intelligit, ſiue imsginatione agit. Imaginatio autem, vt dictum eſt, ſemper materialia cognoſcit. Sola.n. illa nouit imaginatio, quę ſenſus nouit. ſi ergo intellectus, quæ nouit, tantum imaginatio, nouit, ꝙ ſine ea nou agat: imaginationē aūt illa nouit, q̃ nouit ſenſus: ſenſus autē ſola materialia nouit. intellectus ergo ſola nouit materialia, nequaquam autem, & immaterialia. Et hæc eſt tertia defenſio, & aduerſus eam contradicimus, & dicimus, ꝙ intellectus, quando circa particularia ſenſilia operatur, tunc cum imaginatione operatur, & ab ea recedit à principio ad finem vſq;, ſed cum ea eſt in ſenſilibus. Quando antem diuina intelligit, tunc per imagiuationem quidem operatur, dicimus.n. nos ex pulchro ordiue, & ornatu, qui à uobis conſideratur, ad diuina traduci. Quare per imaginationem quidem, ſed uon vtiq; cum illa, neq; enim ea amplius indiget. Incorporea.n. etiam ſine imaginatione intelliguntur, & hæc eſt defenſionis ſolutio. Quarta defenſio. Nō poteſt iutellectus materialia iutelligere, eo quod intellectus idem eſt cum imaginatione. ſicut.n. imsginatio, uec eſt vera, nec falſa, ſi ergo intellectus idem eſt cum imaginatione, imaginatio autem non intelligit formas immateriales, nec ergo intelliget intellectus formas materiæ expertes. Hæc eſt quarta defenſio, Ad quā dicimus non idem eſſe intellectum, quod eſt imaginatio. Imaginatio.n. qualitates ſolum cognoſcit, quas etiam ſenſus coguoſcunt. Nihil.n. nouit imaginario, quod nō ſenſus uouit. Iutellectus autem nouit ſubſtautias, ſi ergo imaginatio non nouit ſubſtantias. Intellectus autem nouit ſubſtantias, non eſt ergo intellectus imaginatio. Vnde & Plato inquit in Theæteto, Imaginatio autem ſubſtantiam uon aſſequitur, pro eo quod eſt, non eſt illi cognitio ſubſtantiæ: non eſt ergo idem intellectus, & imaginario. Hæc poſtq̃ dixit Ariſt. & de cognitiuis operationibus huc vſq; diſſeruit, vult de cōibus operationibus cōem oratione concluſionem colligere. Dicit ergo, ꝙ propter ſui cognitiuas facultates, & operationes, omnia eſt anima quæ ſunt. Quæcunque.n. ſunt, vel ſunt ſeuſilia vel iutelligibilia, quę etiam ſcibilia vocat. Et eorum vnumquodq; eſt duplex. Quicquid.u. eſt, vel poteutia, vel actu eſt. Quicquid.u. potentia eſt, fit actu. Quatuor itaq; ſunt omnia, potentia ſeuſilia, actu ſenſilia, potentia ſcibilia, actu ſcibilia, & in iis quæ ſunt, uō ſunt præter hæc quatuor. Atqui ſunt & hæc quatuor in anima. habet.n. anima ſenſus poteutia, & potēuia ſcientiam, & actu ſenſus. & actu ſcientiam. Non aūt, quia diximus omnia eſſe aīam, iam ſecundum id dicimus lapidem ineſſe in auima vel lignum, ſed ꝙ rebus aſsimilatur, & ad earum imaginem reducitur, ſiquidem ſimile ſimili cognoſcitur. Et rurſus ne quis exiſtimet iuxta ea, quæ à Platone ſupponuntur, eſſe rationes in anima, neq; enim hoc dicit Ariſt. ſed quando ſunt potentia quidem ſenſus, potentia vero ſcientiæ, tunc habent ſolum rerum aptitudiuem, quando vero actu fuerint ſenſus, & ſcientiæ, tunc ſenſilium ratioues cognoſcit, & vt ſemel dicam, tunc fit actu cognitio. Hæc vbi dixiſſet, eo ꝙ veluti ſummatim totam oronem dixit, poſt intellectum ad id conuertitur, qđ ſcđm locum mouetur. Ac oportebat quidem poſt ſeuſum ad ipſum venire, ab iis.n. quæ pluribus inſuut, opurtebat conuerti etiā ad ea, quæ paucis inſunt, ſed de eo tractatum collocauit poſt ea, quæ de omni anima rationali, & irrationali dixit, qm̄ his opus habemns, & in docendo, quid eſt, quod, ſecundum locum eſt, & quid nun eſt. Dicimus enim ꝙ non eſt imaginatio,

ginatio, nec ſenſus, nec nutritiua facultas, nec quid aliud eiuſmodi. ſi ergo hæc non prænoſceremus, quomodo id hæc non eſſe cognoſceremus? Hoc aũt eſt id, quod ſm locum mouet, appetitus commixtus ab irrationali, & rationali. Appetitus.n.irrationalis animæ nos mouet, quando affectus ſequimur, appetitus aũt rationalis nos mouet, quando rationem ſequimur. ſi ergo non cognoſceremus quid eſt irrationalis, & qd eſt rationalis, qũo cognoſceremus, quod ex eis commixtum eſt? & ideo poſterius venit ad id quod ſm locum mouet, & quod de eo dicturus eſt. Platonem autem in tribus quibuſdam repræhendit. primum quidem, ꝙ aĩam diuidit, vt totum in partes, cũ deberet eam diuidere, vt ſubſtantiam in facultates. Pro Platone autem reſpondemus, ꝙ vniuerſalem quidẽ aĩam diuidit, vt totum in partes, in vegetatiuam irrationalem, rationalem. Particulares autem animas, vt ſubſtantiam in facultates diuidit. Nouit ergo & hanc differentiam. Si autem dubitas, quomodo, quod eſt animoſum ſeu iraſcibile & deſideratiuum, quod cõcupiſcibile dicunt, partes eſſe diximus, cum ſint ſub vna irrationali anima? dic & tu ò Ariſt. cur partem animæ eſſe dicis intellectum? Secundo Platonem repræhendit, ꝙ multa prætermiſerit. In tria.n. aĩam diuidit, in animũ ſeu iram, in cupiditatem, & rationem. & rationem quidem in cerebro collocat: irã in corde, cupiditatem vero in iecore. Prætermiſit ergo & vim imaginatiuã, & ſenſitiuam, & ſecundum locũ mouentem, & appetitiuam. Dicimus aũt, ꝙ & hæc nouit, & horum in Timæo meminit, de natura differens. In republica aũt harũ trium meminit, quoniam his opus eſt ad omnes reſpub. Ratio .n. dominatum obtinens facit Ariſtocratiam, & regnũ. Ira aũt Democratiam, ſeu populi imperium. Cupiditas vero, quæ eſt bellua variis formis ꝑdita, ſm pecuniæ quidem cupiditatem, facit Oligarchiam.i.paucorũ dominatum, ſm autem voluptatis amorem, & libidinem, iure quidẽ, & legibus conſtitutam, facit Ariſtodemocratiam, quæ ex optimatum, & populi dominatu compoſita eſt, ſi autem nullis legum vinculis conſtricta, facit Tyrãnidem. Eorum ergo tantũ quæ ſibi conducebant, meminit. Quia tota nouit tria. Repræhendit Platonem, ꝙ cum dicat, inquit, in cerebro eſſe rationem, in corde iram, in iecore cõcupiſcentiam, appetitũ à ſeipſo diuellit. Appetitus.n. inqt eſt cõmixtio rõnalis ad irrõnalem, hæc aũt in diuerſis locis. Appetitus ergo diuulſus, & diſtractus eſt. Ad quod dic, ꝙ in vnaquaque parte dicit oẽm ineſſe animam, ſecũdum aptam autem & accommodatam partem, magis apparere rationem, vel iram, & non diuellit appetitum. & in his contemplatio.

Quæ autem in ablatione, ſeu abſtractione dicuntur, intelligit, ſicut quod eſt ſemper ſimum.

Illud, quæ aũt in ablatione ſeu abſtractione, eſt veluti inſcriptio, ſeu titulus eius, quod eſt dicturus, quẽadmodum & in libris Hyppocratis inuenimus, ſicut in mulieribus prologum quæ aũt de mulieribus, ſic ergo & hic dicit. Quæ autem in ablatione ſeu abſtractione, volens oſtendere, qũo intelliguntur, quæ in ablatione, infert, ĩtelligit, inquit, vt ſimum. Quod.n. eſt ſimum, cum materia intelligitur. Quod aũt eſt incuruum, ſine materia. Mathemata ergo, quæ dicit in ablatione, cum incuruo habent proportionem. Incuruum.n. vt immateriale eſt, cũ ſit in abſtractione, ſic mathematica, quæ ſunt non ſeparata, vt ſeparata intelligit, Vult per hæc naturam mathematum dicere, ꝙ hæc ſeparata intelliguntur, ſed nõ vt ſeparata actu, ſed tantum intellectu. Hinc autem corollarium collegimus, animam eſſe ſeparabilem, ꝙ inſeparabilia ſeparet, nam ſi non eſſet ſeparabilis, nequaquã ea ſepararet.

Omnino autẽ intellectus eſt qui ſecũdũ actũ res intelligit. Tex. 68.

Qm̃ dixit intellectum ſeparare formas mathematicas, & ſic eas intelligere, propterea addidit eundem eſſe intellectum cum rebus, vt & eius ſubſtantia ſit ſeparata, quando ſeparabilia cognoſcit, & ſit ipſe ſeparabilis, eo quod ſimile ſimili cognoſcimus.

Nunquid autem contingit ſeparatorum aliquid intelligere, cum ſit ipſe non ſeparatus à magnitudine, an non, conſiderandum eſt poſtea.

Hic dubitationem quam diximus, in contemplatione proponit, ꝙ ſi intellectus, qui eſt ſecundum actum, res ipſæ eſt, res autem, vtpote intelligibiles, materiæ expertes, materiæ ergo expers eſt intellectus. Et quomodo eſt materiæ expers, ſiquidem in generatione continetur? Quomodo autem immaterialia cognoſcet, cum in generatione contineatur? ſolutionem aũt in iis quæ ſequũtur, dicere pollicitus eſt. Oſtẽſum eſt autem etiam ſuperius, ꝙ poteſt etiam, quæ ſunt omnino immaterialia cogitare, ſiquidem non vtitur inſtrumento, corpore, ſed ab omnibus eſt immixtus.

Nunc autem quæ de anima dicta ſunt, ſummatim colligentes rurſus dicamus, animam quidem eſſe quodammodo omnia, quæ ſunt Vel.n. ſunt ſenſilia, quæ ſunt, vel intelligibilia. Eſt autem ſcientia quidem ſcibilia quodammodo: ſenſus vero ſenſilia. Quomodo autem hoc, quærere oportet. Diuiditur autem ſcientia, & ſenſus in res. Quæ potentia quidem, in ea, quæ ſunt potentia: Quæ vero actu, in ea, quæ ſunt actu. Tex. 69.

Animæ autem ſenſitiuum, & ſcientiæ perceptiuum potentia ſunt: hoc quidem ſcibile: illud vero ſenſile, neceſſe eſt autem vel ipſa, vel formas eſſe. Ipſa quidem certe non, non enim lapis in anima, ſed forma. Tex. 70.

Hic communem infert concluſionem cognitiuarum operationũ. Eſt autem concluſio, ꝙ omnia, quæ ſunt, vel ſunt ſenſilia, vel intelligibilia. Vocat autem, vt diximus, intelligibilia ſcibilia. & hæc diuidit in id, quod eſt potentia, & quod actu. & oſtendit hæc omnia ineſſe in anima, & quod eſt potentia quidem, ſcire ea, quæ potentia, & quod actu ea quæ actu ſunt. Dubitant aũt nõnulli, ſi quæcũq; ſunt, vel ſunt ſenſilis, vel intelligibilia. Senſile aũt, & intelligibile ſunt ad aliquid, ergo & quæcunque ſunt, erunt ad aliquid, & ipſe quoq; deus, qđ eſt abſurdum. Dicimus autem ꝙ quæcunq; ſunt, quatenus quidem ſunt, vel intelligibilia, vel ſenſilia, ſunt ad aliqd, quatenus autem ſubſiſtunt & ſubſtantiam habent, per ſe ſunt. Nam & ipſum quoq; nigrum, quatenus quidem habet per ſe ſubſtantiã, non eſt ad aliquid, quatenus aũt eſt ſenſile, eſt ad aliquid. {Quod anima quidẽ eſt quodammodo omnia quæ ſunt} Recte additur illud, quodammodo, qm̃ formæ ſunt materiales, & eas nouit anima immaterialiter, non materialiter. non.n. lapis eſt in anima, ſed eius forma ſine materia, ſimiliter & in aliis, propterea ergo dixit illud, quodammodo. Quomodo autem hoc quærere oportet, quòd ſecundum id, quod eſt potentia, & quod actu eſt, ſenſus, & ſenſilia, & ſcientia, & ſcibilia. Neceſſe eſt autem vel ipſa, vel formas eſſe. ipſa quidem certe non. Qm̃ ſuperius dixit, ꝙ quærere oportet, qũo ſenſus ſenſilia appræhendit, nunc dicit, ꝙ neceſſe eſt, vel ipſas compoſitas formas eſſe in anima, i. cum materia & forma, vel ipſam per ſe formam. Atqui inquit, ipſæ compoſitæ non ſunt in anima, neq;.n. ipſa eſt lapis, neceſſe eſt ergo formas ſolas eſſe in anima.

Quare anima eſt ſicut manus. manus.n. eſt inſtrumentum inſtrumentorum. eſt autem & intellectus forma formarum, & ſenſus forma ſenſilium.

Quod dicit eſt eiuſmodi. Sicut manus, quæ eſt inſtrumentum corporis, inſtrumentis vtitur, vt ſecuri, verbi gratia, faber, vel arundine, ſic & aïa, quæ eſt ipſa forma aliarum eſt formarum ſuſceptrix, quia formarum rationes, apud ſe habet. Similiter & intellectus, & ſenſus ſunt formæ, & formarum ſuſceptrices, eo ꝙ formarum rationes habeāt. Sed intallectus quidem oīum formarum forma eſt. omnes.n. formæ inſunt in ipſo, dum actu eſt. Senſus autem eſt forma ſenſilium tantum, eo quod in ſenſu, qui eſt ſecundum actum, ſint ſenſilia.

Tex. 71. *Quoniam autem nulla res eſt præter magnitudines, vt videtur ſenſilia ſeparata, in ſenſilibus formis ſunt intelligibilia, & quæ in ablatione, ſeu abſtractione dicuntur, & quæcunq; ſenſilium habitus, & effectus.*

Hic ſunt primæ defenſiones, quarū primā dicit eſſe, quæ dicit, quod nec in vniuerſum quidem ſunt penitus formæ immateriales. Eſt ergo hoc qđ dicit, lectū in hyperbato. Nulla res eſt præter ſenſiles magnitudines, vt videtur omnibus, ſed omnia, quæ ſunt, ſunt magnitudines ſenſiles. Vult aūt dicere ꝙ mentis conceptus ſeu intelligentiæ, vel ſunt primæ, vel ſecūdæ, vel tertiæ, & primas quidē citra imaginationem nouit, ſecundas aūt & tertias cū imaginatione, etiāſi partim quidem vt inſtrumento, partim aūt, vt ſubiecto, ea vtiť. Quid ergo dicit? Q̄m nulla res eſt præter magnitudines ſeparabilis, i. ſine materia, vt videntur nonnulla ſenſilia, vt mathematica, hæc.n. videntur eſſe ſeparabilia, ſed nō ſunt. Propterea, inquit, in formis ſenſilium ſunt intelligibilia, vt mathemata, etiāſi videntur eſſe ſeparabilia, quod eſt ſecunda. Porro & tertia ſunt inſeparabilia, vt ſenſile. Et ſecunda quidem dixit per hoc, quod dixit, quæ autem dicuntur in ablatione. Tertia autem per hoc qđ dixit. Et quæcūque ſenſilium habitus, vel affectus. hæc.n. ſunt formæ materiales, & affectus, vt qualitates materiales viuæ, quarum magnitudo ſolum ratione ſeparatur.

Et propterea, qui nihil ſentit, nec didicerit quicquam, nec comprahenderit.

Q̄m hæc tria ſunt ſenſilia, & hic obſcure dixit, ꝙ in lib. de demōſtratione dulcide dictū eſt. Illic.n. dixit, oīs ſciē principiū eſſe ſenſum, q̄m vt nūc dicit, intelligibilia oīno ſunt in formis materialibus. In quibus ergo deficit ſenſus, in iis ēt eiuſmodi ſcīa deficit. Deinde poſtq̄ dixit, Nihil didicerit, ſubiūgit, Nec cōpræhenderit, i. nec inuenerit. Duæ.n. ſunt viæ cognitionis, diſciplina, & īuētio.

Et quando contemplatur, neceſſe eſt ſimul cum viſo conſiderare. Viſa enim ſicut ſenſa ſunt.

Quoniam dixit, formas intelligibilium eſſe in ſenſilibus, ꝓpterea dixit, Neceſſe eſſe intellectum ſimul cum viſo contēplari, hoc eſt, cum inſtrumento, imaginatione, ſiquidē eius eſt effector ſenſus. Quare ſiue dicamus quod imaginatione, ſiue, quod ſenſu vtitur, idē eſt. Per hæc autem ſecundā dicit defenſionem, quod intellectus ſimul cum imaginatione operatur. Imaginatio autem non nouit immateriales formas, nec ergo intellectus.

Sed ſine materia.

Q̄m dixit viſa eſſe veluti ſenſa, dicit, ꝙ ſiue materia. Senſus.n. operanť circa immaterialia. Imaginatio autem circa formas tm̄. Quidā autem dicunt, ꝙ illud. Sine materia, intellectui coniungit. Poſtq̄.n. dixit, quod etiamſi imaginatione, & ſenſu dicas vti intellectum, idem eſt, dicit. Sed intellectus, qđ eſt ſine materia, cognoſcit.

Eſt autem imaginatio aliud ab affirmatione, & negatione. eſt.n. connexio mentis conceptuum, ſeu intelligentiarum, verū, & falſum. Primæ autem intelligentiæ in quonam different, vt viſa non ſint?

Nā circa ſimplicia verſať, vnde & eſt indiuiſibilis, vt quæ circa terminos verſeť. Quare ſubſtantialis eſt in ea veritas, & nō in cōpoſitione. Si ergo neq; vera eſt, neq; falſa, vt q̄ nec affirmet, nec neget, ſimiliter aūt & intellectus nec verus eſt, nec falſus ſm defenſionem, quid ergo different primæ intelligentiæ, id eſt ſimplices, vt viſa non ſint, quemadmodum & intellꝰ, ne ſit imaginatio? Sciendum aūt, ꝙ intellꝰ, & imaginatio ſubſtantialē habent veritatem, & determinate ſeu finite cognoſcunt.

An ne hæ quidem viſa ſunt, ſed non ſine viſis?

Hæc quidē verba ſunt tertiæ defenſionis euerſio. Cū.n. tres defenſiones dixiſſet, tertiā ſolam euertit, dicens. Nunq̄d ne alia quidē viſa ſunt intelligentię? Quaſnā dicit intelligentias? eas quas nō ſimplices dicimus, & ꝓpterea eſſe imaginationi ſimiles, ſed nō ſine viſis, inq̄t, id eſt, ſed ſunt non ſine imaginatione. Quare ꝑ imaginationem fiūt mentis cōceptus, & intelligentiæ, non tn̄ idē eſt imaginatio, & intellectus, ſed tū, inquit, q̄n primas intelligentias intelligit, non vtiť inſtrumēto imaginatione, in ſecundis aūt, & tertijs vtiť. non eſt ergo idem viſum, & intelligētia. Viſum.n. quodāmodo materiale eſt. intelligentia aūt materiæ penitus expers. Sciendum aūt, ꝙ in cōtēplatione etiā alia quædam mouimus. & q̄m ea in ſuperficie tantum ſpeculati ſumus, viſum eſt ab alto orationem repetere. Recurrere.n. melius eſt, quam aliquid præterire. & in his, Deo eſt gratia, finitur praxis.

Q̄m autem aïa, quæ eſt animalium, ſecundum duas facultates definita eſt, et iudicatiuo, (quod eſt opus cogitationis) & ſenſu, & præterea, quòd moueat, motu, qui eſt ſecundum locum. De ſenſu ergo, & intellectu hæc definita ſint. De eo autem, quod mouet, quidnam eſt aïa, conſiderandum eſt. Tex. 72.

In huius tractatus principio dictū eſt, ꝙ oēs Phi naturales bis duobus aïam definiunt, & cognitiuo, & ſm locum motiuo, ad hæc.n. reſpexerunt. Et eos quidē recipiebat, ꝙ ab operationibus aïæ ſubſtantiam indagarēt, ſicut & oportebat, & ipſe quoq; ſic facit, eos autem reiiciebat, primum quidem quod vegetatiuam animā prætermiſerint. (ipſa.n. nec quicquam mouet ſm locum, neq; cognoſcit,) & quod hinc quoq; ad falſa cogitata conuerſi ſunt. exiſtimabant.n. animā moueri. Q̄m.n. aperte videbant corpus ab anima moueri, animam motam moueri exiſtimabant, & ꝓpterea quicquid mouet, etiam moueri dicebant. & in alio etiā errabant ſm cognitiuum. exiſtimabant.n. animam ex omnibus, quæ ſunt, cōpoſitam, vt ex principis compoſita, eorum veluti obſides habens, ea cognoſcat. Sic etenim eſt verſus Emped. Nam terram terra conſpeximus &c. Naturaliū ergo rerum ſcriptoribus condemnatis, & propterea naturalis animæ definitione adiecta, cum etiam de cognitiua animę facultate diſſeruiſſet, hic & de motiuo ſm locum diſſerit, quod oportebat quidē ante rationale collocare, q̄m vbiq;, quę ſunt magis vſ̄a priora collocauit, ſed q̄m tres aïas percurriſſe oportebat in docendo eo, quod eſt ſm locum motiuum, eius propterea nunc meminit. Vt.n. doceat, non eſſe vegetatiuam aïam, non irrationalem, non intellectū, vel ſimplicia, cogitantē, vel cōpoſita, vel imaginatione vtentem, vel ſine imaginatione, horum propterea prius meminit. Sed & ad id, qđ quid eſt, ei prædicta conferunt. Vult.n. oſtendere, ꝙ id, quod mouet, in rationalibus quidem eſt commune ir-

rationalis,& rationalis,in irrationalibus aũt irrationalis ſolum. Qm̃ autem dicit Ariſt. appetitiuum mouere, non vt finalem ipſam cãm dicit, ſed vt effectiuam. idq; clarum eſt. Quærens.n. quid eſt, qđ mouet, dicit, ꝙ vel eſt intellectus, vel appetitus. intellectus autẽ eſt actiuus, & non finalis, & nec ſine motu quidẽ eſſe pōt finalis contra enim, qñ ſm intellectum operamur, à motu diuertimur. Et ideo Thales cum aſtra contẽplaretur, in puteũ incidit. Quare, vt effectiuam, cãm, dixit appetitum mouere, aliam.n. effectiuam ei coniũxit, & ꝙ appetitiuũ nõ eſt finis, ſed appetẽdum. Quærit ergo Ariſt. de eo, ꝙ ſm locum mouet, an ꝑ partes mouet aĩa: vel tota ipſa mouet? hoc infert ꝙ vt ſubſtantia, in facultates diuidit̃. facultas.n. per totam ſubſtantiã procedit. Mali.n. redolẽtia, quæ eſt eius facultas, ex toto, vt toto, ꝓgreditur. & non hic quidem mali eſt redolentia, hic vero nõ eſt, ſed in toto, vt toto eſt. Et in hoc quidẽ facultas differt à parte, qđ facultas, vt diximus, ꝑ totam ſubſtantiã permeat, pars aũt non eſt in tota ſubſtantia, ſed eſt in aliqua ſubſtantiæ portione, ſiquidem pars eſt ipſius: & ꝙ facultas quidẽ non eſt ſubſtantia, pars aũt eſt ſubſtantia, ſiquidẽ ſubſtantiarum partes ſunt ſubſtantię, vt in p̃dicamentis cognouimus. Vtrum igit̃ parte mouet aĩa, vel facultate? & ſi parte, nũquid aliqua earũ, quæ dici conſueuerunt? dici aũt conſuetas dicit tres, q̃ ſunt apud Platonẽ, partes, rõnem, iram, cupiditatem, vel aliquã præter has, & ſi alia, an ea, q̃ ſit ab iis alia, ſolo intellectu, an & intellectu, & ſubiecto? Platoni.n. eſt cõſequens dicere, ꝙ parte mouet aĩa. Vult.n. eam eſſe multiplicem, & quod ſm locum, mouet aliud eſſe præter rõnem, iram, cupiditatem. Cum nullo.n. horum idem eſſe dicit, quod ſm locum mouet, ſed aliud. aliud aũt non ſolum intellectu, ſed etiam ſubiecto. neq;.n. vult eſſe eaſdẽ ſubiecto partes aĩæ, cum eas locis diſiũgat. Et ꝓpterea in his tribus Platonem repræhendit. Vnum quidẽ, ꝙ aĩam, vt totum, in partes diuidat. neq;.n. fieri poteſt, vt ipſa in partes diuidatur. in incorporeis.n. idem eſt eſſe diuiſibile, & eſſe diuiſum. neq;.n. ſuſtinent incorporea tp̃s aliquod, vel diſſectionem eius, qđ peruadit. Si ergo diuiſibilis eſt aĩa, & diuiſa erit, & totũ peribit. corrumpetur.n. & ipſum cõe eſſet totum actu partiũ à ſe inuicem diuiſarum. In corporibus aũt aliud eſt eſſe diuiſibile, & diuiſum. Hoc ergo in loco cũ eſſent Alex. & Plutarchus, dicebant, Plat. repræhẽdi ab Ariſt. vtpote, qui aĩam, vt totũ, in partem diuiſerit, tanq̃ ipſe, vt vnam ſubſtantiã, in facultates diuidat. Vult.n. ipſe aĩam vnam eſſe ſubãm multis facultatibus prędità. Ij aũt fallunt̃. Ipſe.n. nuſquã alibi dixit facultatẽ eiuſdẽ ſubę has quidẽ eſſe corruptibiles, illas vero incorruptibiles, ſed ſiſt oẽs eſſe vel corruptiles, vel incorruptiles. Dicit aũt intellectum quidem æternũ, irrationalem vero corruptilem. Non eſt itaq; vna. In alio aũt Platonem repræhendit, vt qui duas aĩas, rõnalem dico, & irrationalem, vt vnã fecerit, & hanc vnã in tria diuiſerit, in rõnem, animum, cupiditatem. Ariſt. aũt vult tres aĩas. Nunquid autem pro Platone dici poteſt, quod propterea partes hæc tria dicit, ꝙ vnam animationẽ faciant. vnum.n. eſt aĩatum, & non tria. Deinde & ſecũdo repræhendit Platonem, eo ꝙ multas partes p̃termiſerit, & pro eo reſponſum eſt, ꝙ in republica hoc fecit, non in Timęo. hic.n. ſolis illic tribus indigebat. Deinde & tertio eum repræhendit, qđ has partes diuiſit à ſe inuicem. Nẽpe quod ad has attinet, non eſt facile dictu quidnam mouet. neq;.n. cõis ipſe nexus aĩarum dici poteſt, cũ ſint partes ſeparatæ ſm Platonẽ. Diſtrahit ergo appetitiuũ: Dicta eſt aũt & huius ſolũo. & hic quidem eſt contextus, ſi verum autẽ dicere oportet, inter ſe non conueniũt hæ Platonis, & Ariſt. opiniones de eo, qđ eſt ſm locum motiuum. Plato.n. vult id, quod in nobis eſt optimũ, & maxime dñatur, illud eſſe qđ mouet. Melius aũt eſt in irrationalibus quidẽ aĩalibus, imaginatio, & ideo paſſiua intellectus dr̃, in rationalibus vero intellectus. Propterea ergo iuxta eum irrationalia quidem aĩalia imaginatio mouet, rõnalia vero intellectus. Quod.n. agit, & fert aĩal, in eo oportet auctoritatẽ, & dominatum obtinere & propter ea melius eſſe oportet, qđ mouet. Deinde qm̃ Platonicis aduerſat̃, ꝙ affectus rõnem ſuperat, & nos ad turpẽ voluptatẽ abducit, non.n. intellectus hoc fecit, ſed affectus, dicũt, ꝙ tunc qdẽ rõ eſt, q̃ mouet, ſed mancipata, & in ſeruitutem redacta, affectui viã præparat, & excogitat. Ex hoc aũt à Platone colligit̃, ꝙ id qđ ſm eos imperat eſt, qđ mouet. ecce.n. ſuperatũ dixi intellectũ mouere, & qño ſuperius, qđ dominat̃, dixit mouere. Ariſt. aũt videtur, quod ſm locum mouet, nõ eſſe cognitiuam proprietatem: ſed aĩalem vult.n. appetitiuũ eſſe, qđ mouet. magis.n. conuenire, qđ mouet, vitæ, q̃ cognitioni. Et in irrationalibus quidem aĩalibus appetitiuum ſolũ irrationalis mouet: in rationalibus aũt aĩalibus aliqñ qdẽ rationalis appetitiuum: aliqñ aũt irrationalis. In iis.n. quę ſm rõnem viuunt, appetitiuum rationalis mouet. in multis autem hominibus, & ſm ſenſum viuentibus, appetitiuum irrationalis mouet, quare aĩalis proprietas magis eſt, quod ſm locum mouet, q̃ cognitiua. Eſt.n. intellectus proprium ſolũ cognoſcere, non mouere. Motui aũt aduerſatur ĩtellectus. Neq;.n. motũ ſentiunt, quandoquidẽ nec ſtatum, qui circa intelligibilia occupantur. Et ideo Socrates, cũ in Deliaca pugna noctu diuq; ſtetiſſet, ſe ſtetiſſe non ſenſit: eò ꝙ mente aliquid agitaret. Et quod ſi intellectus aĩal moueret, ipſum nõ ad malum moueret. Dicimus.n. Thaletem aſtra contemplantem in puteum incidiſſe. Fortaſſe aũt etiam ſm Ariſto. Platonica ordinatio obtinet, ꝙ id, qđ melius eſt, mouet. oĩbus.n. facultatibus melior eſt appetitus, ſiquidem boni eſt. Et in his eſt contemplatio. {Qm̃ aũt aĩa ſm duas facultates definita.} Duas dicit facultates, vel vt ad aĩal (hoc.n. irrationale, & rõnale conſtituunt) vel duas dicit facultates, vt ad antiquos. Illi.n. ſolũ cognitiuum dicebant, qđ dixit iudicatiuum, & motiuum. Qm̃ ergo, inquit, duæ ſunt facultates, & iam de cognitiuo diximus, & de cogitatione, & ſenſu, veniamus & ad motiuum.

Vtrum vna aliqua eius pars, quæ ſit ſeparabilis, vel magnitudine, vel ratione: an tota anima? & ſi ſit pars aliqua: vtrũ propria aliqua præter eas, quæ dici conſueuerũt, et dictæ ſunt? an horũ vnũ aliquid? Habet aũt ſtatim dubitationem. Tex. 73.

Quærendũ eſt inquit, ſi pars aĩæ eſt id qđ eſt motiuũ, vtrũ ſubiecto eſt, & ſubſtantia ſeparabilis? qđ dixit, magnitudine, & ne turberis, ſi aĩæ ſubſtãtiã magnitudinẽ appellat, abuſus eſt.n. & loco ſubiecti magnitudinẽ dixit. Si aũt nõ eſt ſubiecto, & ſubſtãtia ſeparabilis, nunqd eſt potentia ſeparabilis, qđ dixit rõne. quærendum aũt inquit, nunquid & tota aĩa eſt motiuũ. Præter ea, q̃ conſueuerũt, & q̃ dictæ ſunt. q̃ conſueuerunt dici, illas tres dicit, q̃ ſunt apud Platonem, rõnem, iram, cupiditatem, quæ dictæ ſunt aũt dicit, quæ nunc ab eo dictæ ſunt: Dico autem intellectum, cogitationem, imaginationem, ſenſum communem, & proprium.

Et quomodo dicere oportet partes animæ, & quot. Quodammodo enim infinitæ apparent: & non ſolum eæ, quas quidam

dam dicunt definientes: rationalis: animoſa, ſeu iraſcibilis, & deſideratiua.

Iu duobus per hæc Platonem refellit, & ꝙ partes, & ꝙ quot ſint partes dicit, nẽpe tres. Quodammodo infinitas dixit, vt ad tres, non ſunt autẽ, ſi cum tribus Platonis coniũxeris etiam quinque quas nunc dicit Ariſt.

Hi vero id, quod habet rationem, & irrationale.

Nonnulli quidem dicunt tres eſſe partes animæ, vt Plato ratiouem, iram, cupiditatem, Quiduam aũt duas, rationalem, & irrationalem, vt Ariſt. Vt ad animalia.n. duas dixit animas, eſt.n. alia plantarum.

Secundum differentias enim, per quas hæs ſeparant, apparent & aliæ quæ maiorem his diſtantiam habeut: de quibus etiam nunc dictum eſt: & nutritiuum, quod & omnibus plantis ineſt, & omnibus animalibus.

Rurſus Platonem redarguit. Si.n. eo ꝙ natura valde diſtant, dicit partes aĩæ rationem, irã, cupiditatẽ, oportebat nutritiuam facultatem partem animæ dicere. His .n. magis diſtat, & magis quam ira & cupiditate. Hæ.n. ambæ ſunt irrationalis animæ, nutritiua autem facultas vegetatiuę. Plus antem diſtat ab irratiouali, vegetatiua, quam vegetatiua ipſa à ſeipſa.

Et ſenſitiuum, quod neq; vt rationale, neque vt rationem habens quiſpiam facile poſuerit.

Senſitiuũ, inquit, ſiue ſenſum, nec irrationalis ſolius quiſpiam poſuerit, nec rõnalis, ſed vtriuſq;. Quia.n. foris habet cognoſcibile ſenſus, ꝑ obiectã diſtantiã ipſum nouit, & per formã, & typum, nec andit rõnem dum putat vnius pedis eſſe ſolem, ſm hoc eſt irrationalis. Quatenus autem ꝑ ſe res videt, vt intellectus, vr̃ ſenſus ſub rõnem reduci. Eſt autem & aliter interpretati, ꝙ quatenus quidem cognoſcit, eſt rationalis animæ, quatenus autem patiens cognoſcit, non poteſt eſſe rationalis. rationalis.n. non patitur, ſed eſt rationalis pati.

Tex. 74. *Pręterea aũt imaginatiuum, quod in eo quidẽ, quòd eſt, eſt ab oĩbus aliud, cuinam aũt horum eſt idem, vel à quo aliud, multam habet dubitationem, ſi quis ſeparatas partes aĩæ poſuerit. Ad hæc autẽ appetitiuum, quod et ratione et potentia aliud videatur eſſe ab oĩbus, & abſurdum eſt hoc ſeiungere & diſtrahere. In ratiouatiuo.n. fit voluntas, & in irrationali cupiditas & ira. Si autem tria animæ, in vnoquoque erit*

Tex. 75. *appetitus. Atqui & de quo nunc inſtat oratio, quid eſt, quod mouet ſecundum locum animal?*

Tanq̃ ad rõnem, iram, cupiditatem, partes Platonis, cõparat imaginationẽ, & appetitum. Et appetitum quidem oĩno ab iis alium dicit, quia eſt appetitus etiã vegetatiuæ. Platonis aũt partes ſunt, rationalis, & irrationalis. Quare appetitus eſt oĩno ab iis aliud. Imaginatiuũ autem: qm̃ eſt irrationalis, rõne quidẽ differt ab his tribus partibus, rationali, animoſa ſeu iraſcibili, & deſideratiua, cuinam autẽ eſt ſubiecto eadem, vel alia harum trium partium, dubium eſt. Nunquid.n. eſt, quod ira, & cupiditas, quia & ipſæ ſunt irrationalis? Recte ergo ſic dixit, ꝙ ſi oĩno partes habet aĩa ſeparatas, & vis imaginatiua, & appetitiua poteſtas eſt pars aĩæ. Quam quidẽ appetitiuam poteſtatẽ, vel prætermiſiſti ò Plato, vel de ipſa dicens, ipſam diſtrahis: & diuellis. Si aũt tria aĩa, in vnoquoq; erit appetitus. Nota qd dicit, ꝙ ſi ſint tres aię ĩ vnaquaq; earũ erit appetitus, ergo & in vegetatiua eſt appetit⁹. Sciendũ aũt, ꝙ gr̃a diſputationis, & repugnãs hoc dicit Ariſt. Nã in principio argumenti ſuturi tractatus ſi recte cõſideraueris, inuenies eũ non noſſe in plãtis appetitũ. Sed nec Plutarchus cõmentariũ, ſcribens dicit eſſe appetitũ in plantis, ſed contrariũ non eſſe. Si aũt verum dicere oportet, non dicit in plãtis appetitũ, ſed tres dicit appetitus, vnũ quidẽ, qui eſt cũ intellectu actiuo, alium aũt aĩoſum, ſeu iraſcibilẽ, & alium deſideratiuũ.

Motum enim ſecundum augmentum, & diminutionem, quæ omnibus inſunt, id quod omnibus ineſt videatur mouere, generatiuum, & nutritiuum.

Quia de motu ab eo agitur, eſt aũt motus ęquiuocus, diſtinguit æquiuocationẽ, & dicit, Motum nunc quæro non qui eſt ſm auctionem, & diminutionem. hæ.n. à natura fiunt, uunc autem quæro aĩalem, qui fit ſm locum, & aĩalem, non alicuius partis. vt eſt reſpiratio, ſed eam, quæ eſt totius aĩalis, ambulatoriam. Nam & alibi vr̃ dicere duplex eſſe id, quod eſt ſm locum, vel ambulatorium, vel motiuum, motiuum dicens, quod eſt à patre, vt eſt reſpiratio: non de eo aũt nunc agitur. iam.n. & alibi de reſpiratione quæſitum eſt. Et dubitabatur an ſit naturalis, an animalis, nam naturalis quidem eſſe videbit̃, vt quæ electioni noſtrę, & voluntati non ſeruiat, animalis autem, vt quæ fiat à maſculis, & quod in mea eſt poteſtate, eã intendere. De ea ergo nõ agitur, ſed de ambulatiuo ſm locum, quod eſt motus ſignificatum.

De reſpiratione autem, & expiratione, de ſomno & vigilia poſtea conſiderandum. Habent.n. et hæc multam dubitationem. Sed de motu ſecundum locum, quid eſt, quod mouet Tex. 76. *animal ambulatorio motu, conſiderandum.*

Cum de motu ſm locum tractetur vel quia reſpiratio eſt magis in ſomno, quã in vigilia, horum ꝑpter ea meminit. Reſpirationis.n. vt particularis motus, meminit, vel ꝙ & ſomnus, & vigilia ſunt particulares motus ſupercilij ſm locum. Dicit ergo, ꝙ nec de iis à nobis ſermo habet̃, ij.n. ſunt particulares motus, nunc aũt in vniuerſum q̃rimus ambulatoriũ motũ, & q̃a eſt ab eo ſcriptus lib. de Som. & Vig. ĩ quo de his diſſerit. Et ĩ his praxis, Deo eſt gr̃a, finit̃, praxis, Deo annuẽte, ſextadecima.

Quod itaque non eſt nutritiua quidem facultas, apertum. Semper.n. alicuius gratia eſt motus ipſe: & vel cum imaginatione eſt vel cum appetitu. nihil.n. non appetens, vel fugiens, mouetur præter quam vi.

Præſens cõtẽplatio oſtendit, & quid non eſt, quod ſm locum mouet, & quid eſt. Primum aũt oſtẽdit, quid non eſt. Dicit.n. ꝙ neq; eſt nutritiua facultas nec ſenſus, nec intellectus, & intellectus, nõ cõtẽplatiuus, quia inſtrumento non vtit̃, non, qui vtit̃, contemplatiuus, non actiuus intellectus, non appetitus. hęc non ſunt id, quod ſm locum mouet. Et quod non eſt quidem nutritiua facultas, probat ꝑ quatuor argumenta, quorum hoc primũ eſt, Nutritiua vnum habet finẽ, nutrire. Motus aũt habet finem, & affectũ, & rõnem. Vbi.n. ad honeſta mouemur, rõ finis eſt. Vbi autẽ ad ras venereas affectus eſt finis. Quare non eſt nutritiua facultas, quod ſm locum mouet. hoc aũt oñditur ꝑ duo argumenta. Si neceſſe eſt id, qđ mouetur, primũ imaginari, & appetere ſenſiliter, & ſic deinde ab appetitu moueri, hæc aũt nõ ſunt in nutritiua (neq;.n. eſt imaginatio, nec appetitus ſenſitiuus, ĩ mouẽdo.n. ſenſitiuo appetitu opus eſt.) Nõ eſt ergo nutritiuũ, id qđ ſm locũ mouet. Tertiũ argumẽtũ. Si nutritiuũ mouet, oporteret & plãtas moueri, vt q̃ habeãt motiuam facultatem ſm locum. Atqui ſm locum nunquã mouentur plantæ. non eſt ergo vegetatiua aĩa, quæ ſm locũ mouet. Quartum argumentũ, Si nutritiuũ mouet, oporteret & plãtas ambulatoria haberet inſtrumẽta, vt moueant̃. Atqui non habent inſtrumenta ambulatoria, ſed ẽt contra, hærent fixæ radicibus. Ergo nutritiuũ nõ mouet. Hæc quidem ex contextu. Oportet aũt & aliud

prꝥterea argumētum comparare. Si qñ magis operatur nutritiua, noctu dico, nō mouemur per appetitionem, vel impetum. De motu autem, qui fit ꝑ appetitionem, & impetum, loquitur Pħs. Sed fortaſsis dicet aliquis vegetatiuam eſſe aīam, quæ mouet ſm locum, non mouētur aūt plantæ, quāuis motiuam habeant ſicultatem, eo ꝙ non habeant apta inſtrumenta ad motum. Dicimus autem ad hanc dubitationem, ꝙ primum quidem cōtinget in tota ſpecie fruſtra eſſe facultatem. Si eſt.n. in totis plantis motiua facultas: non mouet autem, ꝙ inſtrumenta non habet accōmodata, fruſtra ergo erit in vniuerſis plantarum ſpeciebus, quod quidē eſt abſurdū, dicere fruſtra aliquid à natura fieri. Secundo aūt. Si habent plantæ motiuam facultatē, non mouentur autem propter inſtrumentorū inopiā, cur non eis inſtrumenta accōmodauit, & adaptauit natura? neq;.n. ex neceſſarijs quid ꝑtermittit, nec ſuperuacanea fabricat. clarum ergo vndequaq; euaſit, ꝙ nutritiuum non eſt cā motus ſm locum, ſed neq; ſenſus eſt, qui mouet ſm locum, & qm ſenſus eſt irrationalis aīe, etiā vſus oſtendit, ꝙ nec oīno motus cauſa eſt irrationalis aīa. Si.n. irrationalis anima eſſet cauſa motus ſm locum, oporteret, quæcūq; habent aīam irrationalem, moueri. Atqui Zoophita, ſeu plantanima, irrationalem aīam habentia, non mouenſ. Non ergo irrationalis aīæ eſt ſm locum motus. Neq;.n. hic eſt cauſari inſtrumentorum ineptitudinē. Ex iis.n. q̃ animam habent irrationalem, illa aptis inſtrumentis carent, quæ ſunt vel imperfecta, vel manca. Quemadmodum infantes ſunt imꝑfecti, neq;.n. habent dentes. Rurſus q̃ quatuor habent digitos, manca ſunt. Plantanima itaq; non ſunt imꝑfecta. habent.n. aſcenſum, ſeu ꝓgreſſum, ſummum vigoris, & perfectionis incrementum, & eiuſdē remiſsionem, & diminutionē, & quodāmodo ſenectutē. Infantes aūt & pueri nihil habent horū. Rurſus plantanima ſibi ſimilia gñant. Pueri aūt non generant qdiu ſunt pueri, ꝙ ipſi ſint imꝑfecti. Neq; vero manca ſunt plantanima. Sic.n. vniuerſa plantanimorū ſpēs manca eſſet. Si ergo nec mutila ſunt, neq; imꝑfecta, quæ.n. aliquid non habent, eo ꝙ ſint imꝑfecta, ipſum poſtea aſſumunt, ſicut infantes dētes. Plantanima aūt, neq; cū augentur, motoria inſtrumenta aſſumunt, neq; cum ad ſummū incrementum ꝑuenerint, clarū ergo, ꝙ neq; facultatem habent ambulatoriā. Si.n. eam haberent, & partes haberent accōmodatas. illæ.n. habent facultatē. Inſtrumenta aūt non habent, quæcūq; ſint vel imꝑfecta, vel manca. Si ergo plantanima irrationalē quidem habent aīam, non mouenſ autem ſm locum, non eſt ergo irrationalis aīæ motus ſm locum. Et nos quidē ſic. Cōtextus autem ꝑ vnum exēplum declarauit id, quod eſt imperfectum & mancum. Dicit.n. plantanima non eſſe imꝑfecta, vel manca, quia & creſcunt, & ad ſummū incrementum ꝑueniunt. & decreſcūt, & ſimilia gñant. Per hoc quidē, quod generant, innuens nō eſſe manca, Eunuchi.n. cū ſint manci, non gignunt. Per hoc aūt ꝙ creſcunt, & ad ſummum incrementum ꝑueniunt, & decreſcunt, ſignauit non eſſe imꝑfecta. Aſſumerent.n. tpe ea, quæ deſunt, videmus aūt, ꝙ nihil aſſumunt. Quare oſtēſum eſt non eſſe irrationalem aīam cauſam motus ſm locum. Sed neq; ſenſus cā eſt motus ſm locum. Oporteret.n. qñ ſm locum mouemur ſenſum operari. Sed hoc falſum eſt, nā & clauſis oculis mouemur, & nec audientes, nec olfacientes, nec contrectantes, vel palpantes, nō eſt ergo ſenſus, qui mouet ſm locum, eo ꝙ nos ſm locū mouemur, licet ſenſus non operetur, & quia ſæpe ſentientes motum interrūpimus, & in quiete magis ſentimus. Hęc cū dixiſſet contextus, fertur ad intellectū, non quærens de imaginatione, an moueat, an non. & merito eius nullam fecit mentionē, quia nihil habet proprium, ſed quicquid habet, ex ſenſu habet. Sed nos oñdemus, ꝙ nec imaginatio qdē mouet. Si.n. moueret ipſa, oporteret ī ſomnis, qñ imaginamur, moueri ſm appetitionē, & impetum. Atqui non mouemur. ergo imaginatio nō mouet. Hęc quidem extra textum. Oñdemus autē deinceps, ꝙ neq; eſt intellectus, q mouet. Scire.n. oportet, ꝙ triplex eſt intellectus, vel contēplatiuus, qui inſtrumēto non vtitur, vel contēplatiuus, qui inſtrumento vtiſ, vel actiuus intellꝭ. Contēplatiuus intellectus, qui inſtrumēto vtiſ non pōt mouere, qm nō verſatur circa ea, q̃ ſunt agenda, eſt aūt quid, quod ex rebus agendis eſt, motus, & quia huic intellectui magis conuenit ſtatus, quā motus. Intellectu.n. aliquid agitātes, ſtamus. Sed neq; actiuus intellectus eſt, qui ſm locum mouet, etſi.n. habet electionem, ꝑ quam fit motus ſm locum, tñ nō mouet. & hoc eſt apertū. Videmus enim, ꝙ curā gerente actiuo intellectu, ne moueaſ, accedēte hoſte, cor moueſ. vibraſ enim, & ſubſultat metuens. Atqui & in intēperantibus, cum ꝑcipiat affectus, vt moueaſ, etiāſi iubeat ītellectus, vt contineat, nōnunq̃ vincit affectus, ꝙ moueſ pudendum ad rem venereā, contrario ergo modo ſe habet motus ad intellectū in incontinentibus. Ipſe ergo non mouet, & ꝙ actiuus intellꝭ operatur primū, deinde ſic mouemur. Niſi.n. actiuus intellꝭ prius conſultauerit, ad portum non deſcendā, nec gubernatori loquar, nec vaſa, & ſarcinas immittā, hæc aūt vniuerſa ſtans conſultat. Si ergo actiuus primū intellꝭ operatur, & poſtq̃ ipſe ceſſauerit, tunc fit, qui eſt ſm locum, motus. Clarū eſt ergo, ꝙ nec eſt actiuus intellectus, qui nos ſm locū mouet. Sed nec contēplatiuus intellectus, qui inſtrumento nō vtiſ, quia is electionē non habet, neceſſe eſt aūt, vt eligat, qđ ſm locum mouet. niſi.n. eligat, non mouemur. Sicut & Medici ſæpe de induſtria, & ꝙ ita melius iudicent, non ſanāt aliquem, eo ꝙ ei cōducat eſſe in morbo, vel ꝓpter Tyrānidis diſſolutionem, vel vt philoſophetur. quēadmodū & Theagem in morbo reliquerūt, propter philoſophiā. Vnde & Theages dialogus. Quare nec is mouet. Et ex alio eſt etiam oñdere, ꝙ nō mouet hic intellectus, quia non habet fugere vel ꝑſequi. Oīs aūt motus fugit, vel perſequitur. Oſtēſum eſt ergo, nullum intellectus ſignificatum mouere ſm locum. Et hoc etiā exterius, ꝓbari pōt per generoſiſsimum argumentū. Nā ſi qualecūq; intellectus ſignatum cauſa eſſet motus ſm locum, oporteret illa non moueri, q̃ non habent qualēcūq; intellectū. Atqui irrationalia aīalia intellectum oīno non habentia ſm locum mouentur. non ergo contēplatiuus intellectus, vel actiuus, cā eſt motus ſm locū. Oīno autem nec rōnalis eſt aīa, quę mouet, nec irrationalis. Rōnalis.n. non mouet ſm locum, eo ꝙ ab intēperante affectu ſuperati, ſm locum mouemur, affectus aūt ab irrationali mouentur. Rurſus autē irrationalis non mouet, eo quod ratio aliqñ ſm locum nos mouet, vt ad præceptores, vel ad orationē, & quia incontinentibus aperte oñditur non mouere irrōnalis. ea.n. ſępe iubente ad res venereas conuerti continentes non moueņ, nec cedūt iuſſui, qđ autem mouet, oīno audiri oportet. Didicimus itaq;, q̃ ſint non mouētia. Dicamus deinceps conſequenter, qđ eſt, ꝙ ſm locum mouet. Eſt aūt, quod ſm locum mouet, intellꝭ actiuus, & appetitus irrationalis. Et hoc ex eo oñſum eſt ꝙ appetitus quidē in incōtinētibꝰ moueat,

ueat, intellectus autẽ in continentibus. Sed qm̃, qñ aliqua duo aliquid vnum faciunt ſm aliquid cõa hoc faciunt, vt quod eſt bipes, & quadrupes, ſm aliquid cõe. ſ. pedeſtre, mouentur. Sic ergo oportebat intellectum, & appetitum, ſm aliquid cõe mouere. Eſt autẽ quid medium inter viam, & cognitionem. Ad quod dicimus, ꝙ & hæc duo, intellectus, & appetitus, ſm aliquid cõe appetitiuum mouent, quod etiam conſulatorium appellat Ariſto. ſicut in irrationalibus, irrationalis appetitiuum. Merito autem cõi appetitiuo dat motum, & non intellectui, vt in Timæo. Intellectus.n. recte tm̃ mouet, Appetitus autẽ & recte, & oblique. Motui autem rectum conuenit, & obliquum. Cõi ergo ſenſitiuo poteſtas dãda eſt motus ſm locum. Dubitant autem dicentes, fieri non poſſe, vt appetitiuum moueat ſm locum, quo ad ea, quæ dicta ſunt. Si.n. quod ſm locum mouet, vnum eſt, duo autem ſunt appetitus, & non vnus, appetitiuum ergo non mouet. & nectiẽ in ſecunda figura huiuſmodi ſylls. Quod ſm locum mouet, eſt vnum, Appetitiuum non eſt vnum. Quod ſm locum mouet ergo, non appetitiuum eſt. Ad qđ dicimus, ꝙ appetitiuum & vnum eſt, & non vnum, vnum quidem gñe, duo autem ſpecie. Vt vnum ergo gñe, mouet. Qño autem eſt vnum quidem genere, ſpecie autem duo, appetitiuum? Qm̃ alius eſt appetitus irrationalis, & alius rationalis, eſt autem ſpecie diſsimilis irrationalis ad rationalem. Quamobrẽ & irrationalis appetitus eſt ſpecies diſsimilis ad appetitũ rationalem. Quare quidem genere vnus eſt appetitus, ſpecie autem diuerſus. Quod autem oportet eſſe diſsimile ſpecie appetitum, nõ ſolum ex aĩarum diſsimilitudine apertum eſt, ſed & hinc. Præcipit irrationalis appetitum affectus, Imperat aũt rationalis appetitum virtutis, & qm̃ virtus eſt affectui contraria, contingeret contrariorum vnam eſſe operationem, quod eſt abſurdum. Fit autem oĩno contrarius appetitus, qñ ratio affectui aduerſatur, vt in hoĩe dico. nam & irrationali fiunt contrarij appetitus, vt cupiditas ad iram. Sunt ergo cõtrarij appetitus, qñ ratio cupiditati aduerſaẽ. Hæc cum dixiſſet, dicit quẽdam nimis confidentem, & periculi, & audaciæ plenum ſylm̃, In prima figura. Eſt autẽ hic ſylls. Vbi contrarij motus, illic vna eſt & tẽporis ſenſus. Vbi temporis ſenſus, illic eſt rõ, & cupiditas. Hic autem ſylls habet quædam nimium præcipitia, & periculi plena. Vnum quidem qm̃ oĩno eſſe dicit rõnem, & cupiditatẽ, vbi eſt temporis ſenſus, vt ex hoc colligaẽ ſolum hoĩem habere temporis conſenſum. Atqui videmus rationalia quoq; aĩalia vna tempus ſentire, vt declarat grus, quæ fugit in hyeme Thraciam, & formica, quæ theſauri inſtar, ſibi prius nutrimentum recõdit, propter hyemem. Porro & aliud habet abſurdum ſylls. Dicit.n. Vbi ſunt contrarij motus, illic rõ, & cupiditas, ratione quidem ꝓ præſenti voluptate bonum futurum eligente, cupiditate autem ad id, quod eſt præſens, ſiue id quod apparet, bonum reſpiciente, vt ſm ipſum colligatur, in hoĩe, & ſolo eſſe contrarios motus, vt diximus, iram ad cupiditatem. Hæc cũ dubitaſſet, vtrũq; diſſoluit, prius quidẽ per tres ſolutiones. Vnã quidem ꝙ irrationalia tpis non vtiq; ſenſum habent, neq;.n. ipſum ſenſu appræhendũt. tp̃s.n. eſt incorporeum, & corpore melius, & ſenſu non conſideraẽ. Quot aũt ſenſu irrationalia non norunt, nec imaginatione norũt. Quare irrationalia tpis ſenſum nõ habent, quia non cadit tp̃s ſub ſenſum. Hæc eſt prima ſolo. Quantum autẽ ad hanc, nec nos quidem tpis ſenſum habemus, neq;.n. ipſum videmus, Qđ ſi ita eſt, nec ipſum imaginamur. Dicenda eſt ergo ſecũda ſolutio ꝙ irrationalia tp̃s non appræhendunt, ſed ea, quæ ſunt in tpe, vt frigus, calorem, & eiuſmodi. Quare verum dicit Ariſt. dicens irrationalia tp̃s non ſentire. Quæ.n. ſunt in tpe appræhendunt, & non tp̃s. Nos.n. ipſam habentes rationalem aĩam, ipſius tpis ſenſum habemus, horas & dies numerantes. Et hæc eſt ſecũda ſolutio. Tertia ſolo. ꝙ Ariſt. tp̃s vocat definitum, & non indefinitũ. Sic itaq; dicit in lib. Perihermenias. Hæc quidẽ ſimplr, illa vero in tpe, ſimplr appellãs indefinitum tp̃s, in tempore aũt, tempus definitum & determinatum. Aĩalia ergo irrationalia etiãſi tpis ſenſum habeant, non tñ habent ſenſum tpis definiti, ſed tm̃, verbi gratia, hyemem, vel æſtatem ſentiunt. Hoĩes autem definiti tẽporis ſenſum habent, dies, & horas numerantes. Numerare.n. eſt ſolius aĩæ rõnalis proprium. Propterea ergo dixit hoĩem ſolũ ſenſum habere tpis definiti. Indefiniti.n. etiam irrationalia ſenſum habent. Sic ergo primum diſſoluit. Soluit aũt & ſm dicens, vbi contrarij motus, illic & ratio, & cupiditas, ſi addideris, qui ſm præſens, & ſm futurum tp̃s fiunt contrarij motus. Secundum præſens.n. & futurũ, ſolus homo contrarie moueẽ. Irrationalia aũt ſm præſens tp̃s, & ſolum. Ægrotans.n. ꝓpter præſentem febrẽ, frigidum deſiderat, appetitu imperante hoc facere. Rõ aũt propter futurum malum extrudit appetitum. Irrationalia autem contrarie mouentur, non propter eam, quæ eſt futuri prouidentiam. Fingatur.n. leo gregẽ aggreſſus, & percuſſus, deinde poſtea volens alterũ gregẽ aggredi, & priorẽ ictum veritus non aggreditur, ne rurſus patiatur. Vides ergo, ꝙ de futuro conſiderat, ne patiatur. Quare & irrationalia circa futurum verſanẽ. Ad quod rñderunt interpretes, ꝙ ex præterito futura conſiderare & colligere, rõnis eſt, & ſolum. Leo ergo non ex præterito futura præuidet, ſed ſm imaginationem motus, vt qui vulneris adhuc reliquias habeat, cunctatur gregẽ aggredi, præſens vulnus veritus. Quare circa p̃ſens tantũmodo operatur. neq;.n. in ipſo eſt tpis diſcretio, ſicut neq; numeri, neq;.n. nouit leo, quid eſt ſcđm, vel tertium, ſed turbam tm̃ nouit, & paucitatẽ, vt declarat, ꝙ paucos quidẽ inuadit, multos autẽ ꝑtimeſcit. Et hæc quidẽ in iis, in quibus dicit Ariſt. ꝙ eorum, quæ ſm locum corpus mouent, hæc quidem ſolum mouent, illa vero etiam mouẽtur. Appetendum.n. mouet appetitũ, cũ ipſum oĩno non moueatur. Appetitus autem moueẽ quidem ab appetendo, mouet autem corpus motu, qui eſt ſm locum. Et hæc quidem Ariſt. Plato autem nõ dicit appetitum mouere, ſed quod in vnoquoq; prius eſt, ipſum dicit mouere ſm locũ: in hoĩe quidem rõnalem aĩam, in irrationalibus autem irrationalem. Hę ſunt.n. q̃ in vtriſq; priores habẽtes partes. Nam & in hominibus nõ eſt in affectibus irrationalis, q̃ mouet ad voluptates, ſed & tũc rõnalia mouet quidẽ quodammodo hoĩem, ſed errat quibuſdã veluti p̃ſtigijs à cupiditate decepta. Sciendum autem Platonẽ ab Ariſt. non diſſentire. Plato .n. effectricem cãm dixit, Ariſt. autem finalẽ, cum dixit appetitum, non eſt autem ipſe appetitus proprie finalis cauſa motus ſm locum, ſed appetẽdũ. propterea.n. ambulamus, vt appetẽdum aſſequamur. Dic ergo, ꝙ & Plato, & Ariſt. effectrices cãs dixerũt motus ſm locum. Sed Plato quidẽ remotiorem effectricẽ, dicẽs rõnalem aĩam. Ariſt. autem propinquam, dicens appetitum. Ne & irrationalis per medium appetitum mouet corpus motu, qui eſt ſm locũ. Et in his, Deo eſt gratia, finitur contemplatio. Quod itaq; nutritiua facultas non eſt id,

quod mouet clarũ eſt. Semper.n.alicuius gratia motus ipſe,& eſt cum imaginatione, vel appetitu. Per hoc aũt, Alicuius gratia motus,primum innuit argumentũ,quod nutritiua quidẽ facultas vnum habet finem, motus aũt multos. Vr̃ autem contextus dubium ſuſcipere. Dicit.n. motum ſm locum eſſe alicuius gratia,& propterea non eſt vegetatiua cauſa motus. Quid igiť vegetatiua in augendo non mouet alicuius gratia? Vel dicimus, ꝙ non oportet lectionẽ præcidere in eo, Alicuius gratia, ſed &, q̃ in contextu deinceps ſequunť, adiungere, vt ſit id, qđ dr̃, in hunc modum. Non eſt vegetatiua, quæ ſm locum mouet, eo ꝙ motus ſm locum, qui fit alicuius gratia, fit cum imaginatione, vel appetitu. Vegetatiua autẽ, etiam ſi eſt alicuius gratia, non tñ cum imaginatione. Per hoc autem quod dicit, eſſe cum imaginatione, vel appetitu, ſm dicit argumentum, quod oportet id, quod mouetur, & appetere, vt fugiat, vel perſequatur, & iam imaginari. Oĩno.n. motus qui eſt ſm locum, vel eſt cum imaginatione, vel cum appetitu. Quæcunq;.n.aĩalia habent imaginationem, habẽt & appetitum. Quæ aũt non habent imaginationem, ſolum habent appetitum. & in q̃bus eſt imaginatio, ea vna cum appetitu mouentur. In quibus autẽ nõ eſt imaginatio, ſufficit & appetitus. Nihil.n.qđ non appetit, mouetur, præterq̃ vi. Hoc autem dixit ꝓpter eos, qui nolunt quidem moueri, mouenť autem inuiti, vt qui ab aliquo ad iudicium trahuntur.

Præterea ſi plantæ eſſent motiuæ.

Tertium eſt argumentum aduerſus eos, qui dicunt eſſe vegetatiuam animam, quæ mouet animal ſm locũ, quaſi diceret, ꝙ ſi nutritiua eſſet motiua ſecundum locum, non abſtuliſſet natura plantis inſtrumenta motoria. Sicut.n. nihil fruſtra facit natura, ſic ne prætermittit quicquam eorum, quæ conueniunt.

Etiam haberent aliquam partem inſtrumentariam ad hunc motum.

Hoc eſt quartũ argumentum ab inſtrumentis. & vide quõ cum contextus eſſe videať perpetuus, & vnã habere continuitatẽ, illum in quatuor argumenta ſecuimus.

Tex.77. *Similiter autem nec ſenſitiuum. Sunt.n. multa aĩalia, quæ ſenſum quidem habent, ſed tñ manent, & ſunt perpetuo immobilia: Si ergo nec quicquã fruſtra facit natura, nec aliquid ex neceſſarijs relinquit, præter quã in mãcis, & imperfectis: Sunt autem eiuſmodi aĩalia perfecta, & non manca. Quod autem non ſunt manca, ſignum eſt quòd ſunt generatiua, & habent ſummum incrementum, et diminutionem. Quare haberent & inſtrumentarias partes ambulationis.*

Hic oñdit, quod nec ſenſus eſt, qui mouet, vt dictũ eſt in contẽplatione. Sed quia contextus paulo eſt prolixior ambitus, age illius ſeriẽ ſic dicamus. Si ſenſitiuum eſſet, qđ mouet, quia nec natura quid fruſtra facit, nec ex neceſſariis aliquid negligit, & omittit, haberent, & q̃ nunc perpetuo manent, aĩalia inſtrumentarias ambulationis partes cum ſint perfecta, & non manca. Qđ autẽ non ſint manca, ſignum eſt & generandi facultas, & qđ ſummum habent incrementum, & diminutionem.

Tex.78. *Atqui nec intellectiuum, et qui intellectus dicitur, eſt qui mouet. Contemplatiuus enim nihil agendum intelligit: nec dicit aliquid de fugiendo & perſequendo. Semper autem motus, vel fugientis aliquid, vel perſequentis.*

Hic oſtendit, ꝙ neq; eſt intellectus qui mouet. Et q̃ [illegible] quidem Ariſt. in contemplatione dicta ſunt, nos autem etiã aliud exterius argumẽtum ex hiſtoria cõparauimus, ꝙ ſæpe aliquas ꝑ ſe contẽplationes quis agitans, non ſolum à via ꝓpoſita aberrauit, ſed & præceps latus eſt: vt & Thales in puteum incidit. Ex quo manifeſtum eſt non eſſe intellectum, qui mouet ſecundum locum.

Sed neque quando aliquid eiuſmodi contemplatur, iam iubet fugere, vel perſequi. Quẽadmodum ſæpe cogitat aliquid timendum, vel iucundum: non iubet autem timere, cor vero mouetur. Si autem iucundum, aliqua alia pars.

Actiuum intellectum per hæc ſignificat. Dicit.n. ꝙ neq; qñ intellectus tale quid cognoſcit, i. agẽdum, neq; hoc mouere poteſt, ꝙ reſiſtat affectus. Si aũt iucũdum, aliqua alia pars. Si iucundum, inquit, quidpiã cogitatum fuerit, alia pars mouetur, nempe iecur. Qñ.n. affectus ipſum mouet. mouetur, etiam ſi nõ imperet intellectus. Vide autem, ꝙ non eſt recte vſus exẽplis. De rationis.n. quæ in vniuerſo corpore conſtituta eſt, motu, qui ſecũdum appetitionem, & impulſum dicitur, loquens, adduxit exempla motus particularium partium.

Preterea & præcipiente intellectu, et dicente cogitatione aliquid fugere vel perſequi, non mouetur, ſed ſecundũ cupiditatem operatur, vt incõtinentes. Iam & oĩno videmus, quòd qui artem habet medicam, non medetur, tãquam ſit aliquid aliud, quod habeat poteſtatem faciendi ſecundum ſcientiam. Tex.79.
Sed neq; appetitus eſt huius motus autor. Temperantes.n. licet appetant, & deſiderent, non faciunt illa quorum appetitum habent, ſed ſequuntur intellectum. Tex.80.

Vltimum eſt argumentum, ꝙ non ratione ſm locum mouetur, quod mouetur. Etſi.n. præcipiat rationalis anima, non mouetur corpus, eo ꝙ ab affectu detineať, ſicut incontinentes. Iubente.n. intellectu non moueri ad meretricem, mouetur homo.

Videntur autem hæc duo eſſe, quæ mouẽãt, vel appetitus, vel intellectus, ſi quis ponat imaginationem, vt intelligentiã aliquam: multa.n. præter ſcientiam imaginationes ſequuntur, & in alijs animalibus non intelligentia, nec ratiocinatio eſt ſed imaginatio. Hæc ſunt ergo ambo motiua ſecundum locum intellectus, & appetitus.

Hoc in loco vult dicere, quę eſt cã motus ſm locum. hucuſq;.n. quid non eſt, dixit. Dicit ergo duas eſſe cãs motus ſm locum, intellectum, & appetitum ſi quis imaginationẽ ponat, vt intelligentiam aliquã. Qm̃ in ſuperioribus ſæpe imaginationẽ intellectui coniunxit, (cognitiuas.n. aĩæ facultates in duo tm̃ diuiſit, in id, quod eſt cum corpore operari, qđ eſt ſenſus, & in id, quod eſt ſine corpore, qđ intelligentiã appellat,) nunc dicit, qđ ſi quis imaginationẽ intelligentiam aliquã ponat, i. cum intellectu, duo ſunt ſolum, q̃ mouẽt, appetitus, & intellectus. ſi autem aliquid aliud acceperit imaginationem præter intellectum, tria inueniunť mouẽtia, intellectus, imaginatio, appetitus. Et hoc quidem dicit Plutarchus. Idem aũt dicit, & appetitus nomen de ira, & cupiditate dici. Cur autem dicit oĩno Ariſt. imaginationẽ intellectui coniungi? an quia paucæ ſunt admodũ intelligentiæ citra noſtrã imaginationẽ, quod ſignat dicens. Multa.n. præter ſciam imaginationes ſequuntur. Ad multa .n. imaginationem ſequimur, qđ eſt affectus, pręter ea, q̃ intellectui vr̃, & quod eſt intellectus proprium, ſæpe imaginatio recipit, eſt.n. ꝓprium intellectum ſeq. Quia ergo ſæpe imaginationẽ ſequimur relicto intellectu, ꝓpterea ipſam intellectũ appellat. Vel qa ĩ irrationalibus ꝓ intellectu eſt imaginatio, q̃ mouet, qđ ſignificauit dicens, & in alijs aĩalibus nec intelligentia eſt, nec rõcinatio ſemel, ſed imaginatio. Dici aũt põt, qđ qm̃ etiã paſſiuus intelľs eſt imaginatio, eo qđ intus habeat id, circa qđ operatur, ſicut & intelľs, ipſam ꝓpterea intellectum appellat. hoc aũt argumentum contextus nõ habet.

Intellectus

Tex.81. *Intellectus aũt, qui alicuius gratia rõcinatur et actiuus eſt.*

Videtur contextus alicuius gratia dicere actiuũ intellectum. Vnde & non immerito dubitari poteſt. Quid ergo: contemplatiuus Intellectus nõ eſt alicuius gratia, quia actiuum proprie intellectum, alicuius gratia appellauit? Atqui, quod contemplatiui eſt alicuius grã, melius eſt, q̃ quod actui. Ad quod dicimus etiam contemplatiuum eſſe alicuius rei gratia, ſed actiuus quidem id, quod eſt alicuius gratia, i. finem, exrerius habet, vt diteſcere, vel nauigare, vel quid aliud eiuſmodi. Contemplatiuus autem intellectus habet intus finem. Oĩa.n. facit, vt cognitionem aſſumat, quod eſt perfectum aiæ officium, & quia eſt obſcurum, quod intus eſt, ꝓpterea multi ocioſos contemplatiuos appellant: quos ſequens Philoſophus externum tantum finem definiit. & ideo de ipſo dixit illud, Alicuius gratia.

Differt autem à contemplatiuo, fine. & omnis appetitus alicuius gratia eſt.

Hic vult dicere, ꝙ omnis quidẽ intellectus ſubiecto idem eſt, quod alius, ſed ratione differunt. Finis.n. contemplatiui intellectus: eſt principium intellectus actiui, & principium appetitus. Ex hoc autẽ duo poſſunt colligi; primum quidem, quod non de externo intellectu loquitur, qũ dicit contemplatiuum. ecce.n. eum idem eſſe dicit, quod actiuum ſubiecto. Externus autem intellectus non eſt idem, quod actiuus. Secundum autem ex hoc colligi poteſt, quod actiuus etiam intellectus eſt immortalis, ſi quidem idem eſt cum contemplatiuo, quem in confeſſo eſt eſſe immortalem.

Cuius.n. rei appetitus, ipſe eſt principiũ actiui intellectus, extremum autem principium actionis. Quare rationi conſentaneum eſt hæc duo videri mouentia, appetitum, & cogitationem actiuam. Appetitiuum.n. mouet, & propterea co-

Tex.82. *gitatio mouet, quia principium eius eſt appetitiuum. Porro & quando mouet imaginatio, mouet non ſine appetitu.*

Grecæ eſt οὗ ꝑ οὗ νοο, i. cuius rei, & lege cum aſpiratione. Dicit aũt, Cuius rei eſt appetitus, ipſe eſt actiui intellectus principium. Intellectus aũt finis eſt principium actionis. Exẽplo autem erit apertum quod dicit. Aeſtate tegmentũ valde appetijt quiſpiã, ne à ſole vrat. & hic appetitus eſt alicuius gratia, ne.n. vratur, Ipſum tegmentum eſt principium actiui intellectus. Incipit.n. vt tegat, mente agitare, per vmbram, deinde per excitatos parietes. & hoc quidem Incipiens facere, à fundamẽtis incipit. Et conſidera, ꝙ finis actiui intellectus, qđ eſt fundamenta, eſt principiũ actionis. {Appetitum & cogitationem actiuam.} Conſidera, ꝙ actiuũ intellectum cogitationem appellauit actiuã. Rurſus aũt poſt imaginationem accipit intellectum, vel cogitationem.

Iam vero vnũ eſt aliquid, quod primo mouet, appetitiuũ. Si.n. duo intellectus, & appetitus, mouerent, ſecundum cõem aliquam formam mouerent. Nunc autẽ intellectus quidem non videtur mouere ſine appetitu. Voluntas.n. appetitus eſt. Quando autem ſecundum ratiocinationem mouetur, & ſecundum volũtatem mouetur. Appetitus vero mouet præter

Tex.83. *rõcinationem. cupiditas.n. eſt quidam appetitus. Oĩs ergo intellectus rectus eſt, appetitus autẽ, & imaginatio & rectus eſt, & non rectus: & ideo ſemper mouet, quod eſt appetendũ. Sed hoc eſt vel bonum, vel quod bonum apparet, non quoduis autem, ſed bonum agendum. Agendum autẽ bonum eſt, quod*

Tex.84. *contingit etiam aliter habere. Quod itaque talis animæ facultas mouet, quæ appetitus appellatur, clarum eſt.*

Quod vult dicere tale eſt. Si duo eſſent, & alia à ſeinuicẽ, intellectus, & appetitus, ambo aũt mouerent, aliqua alia ineſſet cõis vtriſq; facultas, quæ cum vtriſque cõicans, moueret aĩal, ſicut bipedi, & quadrupedi pedes habere cõe eſt. Nunc autem non ambo mouent, Intellectus.n. mouens mouet non ſine appetitu, voluntas.n. eſt appetitus. Tunc autem ſm voluntatem quid mouetur, qñ ſm ratiocinationem motum fuerit. Appetitus autem mouet etiam præter rõcinationem. Per cupiditatem.n. mouemur, cupiditas autem eſt appetitus. Et ꝙ non idem eſt appetitus, & intellectus hinc clarum eſt. rus.n. intellectus ſemper rectus eſt, & nunq̃ fallitur. Appetitus autẽ, ſi poſt imaginationem fuerit, etſi eum intellectum diximus, & rectus eſt, & non rectus. Quod eſt.n. appetẽdum ſenſum moueat oportet. Sed hoc vel verum bonũ eſt, & eum, qui eſt in intellectu, appetitum mouet, vel apparens bonum, & mouet irrationalẽ appetitum. Apparens aũt intellige, qđ poteſt etiã aliter ſe habere. Si aũt hæc ita habent, appetitus eſt, ſ. qui mouet, & rationalis & irrationalis. Quod enim, inquit, Ariſto. duæ facultates non mouent, apertum. Intellectus.n. oĩno cum appetitu mouet. Appetitus aũt etiam ſine intellectu mouet, qñ irrationales cupiditates ſequimur. Vna ergo facultas mouet & non duæ. Secundum cõe.n. genus mouerent, quod ipſe dixit ſpẽm. Non quoduis aũt, ſed bonum agendũ. Recte aũt dixit, Non quoduis bonum. Primum.n. bonum, ſ. diuinum non eſt in nobis. Deinde dicit, Agendun eſt aũt, quod contingit etiã aliter habere, & hoc iure dixit. Quod eſt.n. bonũ alij, alij malũ eſt, ipſum itaq; dicit contingens. Hæc aũt, bonũ inq̃, & malum, actiuũ intellectum ſequunt. Verum autem, & falſum non actiuum, ſed contemplatiuum.

Iis autem, qui animæ partes diuidunt, ſi ſecundum facultates diuidant, & ſeparent, per multæ fiunt, nutritiua, ſenſitiua, appetitiua, intellectiua, conſultatoria. Hæ enim in pluribus à ſeinuicem differunt, deſideratiua, quam concupiſcibilem: & animoſa, quam iraſcibilem appellant.

Hic Platonem ſignãt, & dicit, ꝙ in motu ſm eum dicere non poſſumus, quia aĩas diuidit, & qũo ſm eum poſſumus aliquid cõe inuenire? Non ſolum autem in hoc peccat, ſed quod etiam multas prætermittit & cũ omnes dixiſſet, non meminit motus ſecundum locum, vel ꝙ ipſe ſub appetitum reducitur, & vna comprehenditur, vel ꝙ de ipſo non agitur.

Qñ autem ſunt appetitus ſibiinuicem contrarij, hoc aũt Tex.85.
contingit, qñ ratio, & cupiditas ſunt contrariæ: fit aũt in iis, quæ habẽt ſenſum tẽporis: Intellectus.n. propter futurum ad diuerſum trahere iubet. Cupiditas autem propter iucũdum, apparet enim id, quod iam iucundum eſt, etiam ſimpliciter iucundum, & bonum ſimpliciter, quia futurum non videt.

Hic audacẽ illum & periculoſum dicit ſyllogiſmum. non recte autem ordine vſus eſt. Concluſionem.n. dicit ante propoſitiones, Hic.n. erat ſyllogiſmus: Vbi contrarij motus, illic quoq; vna temporis ſenſus. Temporis autem ſenſus in iis eſt, in quibus ratio eſt, & cupiditas. Deinde dicit primam ꝓpoſitionem: Vna quoq; ſenſus eſt temporis, vbi ſunt motus contrarij. Secundæ autem propoſitionis ne meminit quidem. Quia futurum nõ videt. Dicit cupiditatem non videre futura. Eſt.n. placitum Ariſt. animam irrationalem non verſari circa futura. Cupiditas autem eſt irrationalis animæ.

Specie quidem vnum fuerit, quod mouet. appetitiuum, quatenus appetitiuum.

Appetitus.n. eſt multa quidem numero, vnum autem ſpecie, ſpeciem autem rurſus dixit ꝓ genere. Proprie.n. genere quidem vnum eſt, ſpecie autẽ multa diſſimiles

enim ſpecie ſunt aīæ, & qui in eis conſideranſ, appetitus, hunc autē appetitum vnum gñe demonſtrauit, qui ſm locum mouet aīalia, ſiue cum ratiocinatione ſit, ſiue cum ira, ſiue cum cupiditate. Sicut.n. nihil prohibet ſenſitiuum principiū vnum eſſe, etſi ſint quinque ſenſus: ſic nihil vetat vnā eſſe appetitiuam facultatem: tres aūt eſſe operationes, à quibus appetitus traditur, & trāſmittitur in intellectum, cupiditatem, & animum ſiue iram.

Primum autem omnium appetitiuum. (Hoc enim mouet, etſi nō moueatur, quod intellectu ſit conceptum, vel imaginatione comprehenſum.)

Hic ſupponiſ, ꝙ non ſolum appetitiuum mouet, ſed & appetendū, vt ſœnum. Eſt autē dr̃ia, ꝙ appetitiuum quidē motum mouet. Appetendum aūt, etſi ſit immobile, mouet, vtpote qđ ſit finis. Finis.n. licet ſit immobilis, mouet: ſicut & Deus, qui eſt finis, licet ſit immobilis, mouet. Hic ergo habes vltimū caput, qđ cauſarū, q̄ ſm locum mouent, quædā ſolum mouent, nec mouentur: Quædam aūt & mouent, & mouentur, vt appetitus.

Numero autem plura, quæ mouent.

Quoniam dixit vnum genere eſſe, quod mouet: propterea dicit ꝙ numero multa ſunt. mouet.n. imaginatio, intellectus, appetitus, appetendum. Sunt itaq; multa, Et in his, Deo eſt gratia, praxis completur, Praxis, Deo fauente, ſeptimadecima.

Tex. 86. *Quoniam aūt ſunt tria, vnum quidem quod mouet, ſecundum autem, quo mouet, et adhuc tertiū, quod mouetur. Quod autem mouet, duplex: hoc quidem immobile, illud vero, quod mouet, & mouetur: eſt autem immobile quidem bonum agēdum. Quod autē mouet, & mouetur, appetitum: mouetur.n. quod mouetur, quatenus appetit: & appetitus eſt quidā motus, vel operatio: Quod aūt mouetur, eſt animal: Quo autem mouet inſtrumento appetitus, hoc iam eſt corporeum.*

Hic qm̄ iam dixit, quid eſt quod non mouet: & quid eſt, quod mouet: oīa colligit, quæ motui conferunt. & dicit hæc eſſe tria: qđ mouet, vt appetendū: & quod mouetur corpus, & quo mouet, videlicet inſtrumentario: Inſtrumentarium aūt dicit ſpiritum, qui à corde p neruos fertur. In corde.n. exiſtimat Ariſt. eſſe præcipuā, ſeu ductricem aīæ facultatem, quæ græce ἡγεμονικὸν dicitur. Hoc autē inſtrumentarium, & quo mouetur, appellat, quia ipſo ſpiritu mouetur corpus: aliqñ autem appellat ipſum, quo mouet, i. quo ſpiritu aīa mouet corpus. Hæc ſunt, quæ ad motum conferunt. Doctrinam aūt incipit ab inſtrumentario, ad perpetuitatem, & continuitatem orationis ſeruandam: & aſsimilat ipſum principio & fini: & cardini oſsium: & motui ſm naturā: & motui præter naturā, quos ſub truſionē, & attractionem reducit. Atqui ipſum etiā circulo aſsimilat: & cur ita faciat, oīum cā reddi poteſt. Principio.n. & fini eum comparat: quia ſpiritus eſt & finis aīalium illuminationū, & principiū corporalium ſubſtantiarū. Vel quia ſpūs & cum motu incipit, & vna cū eo finitur: etſi.n. effectiuum vna cum motu incipit, & cum eo finitur: tamē inſtrumentarium eſt multo ꝓpinquius. Dici aūt pōt, ꝙ non vocat ipſum principiū, & finē, ſed vbi eſt principiū, & finis. i. ī corde, eſt ſpiritus, ꝙ cū ſit in medio, eſt principiū, & finis. Medium.n. eorum, q̄ præceſſerunt, eſt finis: futurorum aūt principium, lege mediorum. Spūs itaq; illic eſt, vbi eſt principium, & finis. Sciēdum aūt, ꝙ Medici quidē neruos eſſe dicunt inſtrumenta motus. Phi aūt innatum calidum, inſtrumētum eſſe dicunt appetitus. Et hic ſpiritus, hoc. ſ. calidum in toto eſt corpore, ſiquidē & oīno, vt totū corpus noſtrū, ſm locum mouetur. Eſt ergo in toto corpore, vt quod totum corpus debeat mouere. Quāuis.n. ipſum in corde eſſe dicit, tñ etiam eſt in toto corpore, vt qđ à principio à corde ſuppeditetur. Aſsimilat aūt etiam ipſum ſpiritū cardini oſsium, qui græce γιγγλυμὸς dr̃. Eſt.n. γιγγλυμὸς duorū oſsium compō, eo, ꝙ eſt gibboſius, & paulo altius, in concauitatē immiſſo. Et hæc quidē ſunt rōne diuerſa. in alio.n. corpore eſt, ꝙ eſt gibboſius, & ꝓminentius: in alio aūt concauū: ſubiecto autem ſunt eadē. Inter ſe.n. inuicē cōpacti conueniunt. & fit motus nō duorū, ſed ſolius gibboſi, & ꝓminentis. circa concauum.n. qđ manet, & eſt immobile, gibboſi fit, & ꝓminentis motus. Talis eſt, quæ fit in vlna, manuum noſtrarū articulatio. Quia ergo ſpūs eſt & viuificatus, & ſimplr̃ ſpiritus: & hæc rōne quidem, & habitudine ſunt diuerſa, ſubiecto autē eadē: in ſpiritu.n. vita, & his mouetur vt ſpiritus, & non vt viuificatus ſpūs, aīam.n. immobilem dicit Ariſto. Propterea ergo ipſum γιγγλυμῷ. i. oſsium cardini aſsimilat, quia vt in oſsium cardine eſt aliquid, quod mouet, & immobile: & hæc ratione qdē & habitudine ſunt diuerſa, ſubiecto vero eadem: ſic & in ſpiritu eſt aliquid immobile viuificatū, & qui mouetur ſpiritus, Hæc aūt rōne differunt, non ſubto. Aſsimilat aūt ipſum & motui ſm nām. Sicut.n. in motu ſm naturam, eſt aliquid, qđ mouet, & aliud quod mouetur. Hoīes.n. non per totos nos ipſos mouemur: quia ambulatorius motus ex ꝓtruſione, & tractione cōponitur. Vnus.n. nr̃ pes terrā trudit: certe, ſi in limoſo loco depræhenſi fuerimus, pes, vtpote cū terra ꝓtruſioni nō reſiſtat, profunde in limum deprimitur: alio autem pede corpus trahimus: & ſpiritus quidē, qui eſt in ſtāte pede, quieſcit: qui autem eſt in eo, qui mouetur pede, mouetur. Mouetur.n. pes, qui trahit. Vnus.n. pes oīno trudit: alius vero trahit, qui etiam motum facit. Dici autem poteſt, ꝙ etiam in vno pede eſt truſio & tractio: vt tractionem quidem accipias pedis ad nos contractionem: truſionē autem, extenſionem pedis, quæ fit à nobis. Tractio.n. eſt quæ fit ad nos. Truſio autem, quæ à nobis. Qm̄ ergo in motu, qui eſt ſm naturam, eſt aliud, quod manet, & aliud, quod mouetur: eadem aūt ſunt & in ſpiritu: ipſum ꝓpterea ſic æquiparat. Et vide, ꝙ nunc etiā eum, qui eſt ſm naturam, motum, ſub truſionē, & tractionem reduxit, ſicut & eum, qui eſt præter naturā: in naturali autē auſcultatione, eum ſolū, qui eſt præter naturā, motum, in Septimo lib. ſub truſionem, & tractionē redigit. Aſsimilat aūt ipſum & motui præter nām, qm̄ habet & ipſe aliquid, qđ manet, & mouetur à truſione, & tractione factus. Q.n. vi mouetur, vel à nobis truditur: vel ad nos attrahitur. Si quis aūt dicat circūactionē nō fieri truſione, & attractione, fallitur. Nam & in ea cū ſint duo ſemicirculi, primum quidē trahit, qđ retro eſt. Quod aūt eſt retro, trudit prius. De vectura aūt dici poteſt, ꝙ mouetur per accñs, eo qđ mouetur, quod vehit: non trahitur.n. vel truditur. Quod autē vehit, qm̄ per ſe mouetur, vel trahitur, vt currus: vel truditur, vt nauis à vētis. Et in motu ergo præter naturam, quia eſt manens, qđ trudit: & mouetur, quod trahit: eū propterea inſtrumento cōparat. Iā vero & circulo ſpiritum aſsimilat: eo, quod in circulo circa ſolū centrum fit motus: ſicut & ſpiritus circa manentem vitam mouetur. Et hoc exemplum eſt magis cōducibile, in vnaquaq;.n. parte circuli ſignum eſt, qđ & cū ſit prius, pōt trahere, & cū ſit poſterius, pōt trudere: vniuſcuiuſque.n. fini eſt & prius, & poſterius. Qm̄ ergo eſt & ſpiritus in vnaquaq; ſui parte, & viuificatus: circulo iure æquiparatur. Hæc poſtq̄ dixit de eo, quo

mouet:

mouet: venit ad id, qđ mouetur: & dicit, ꝙ mouentur, & animalia, & Zoophyta, ſeu plãtanima: & de plantanimis quidẽ dubitat, quõ illa mouentur, ſi quidem quod mouetur, vult oĩno habere appetitum: vbi aũt appetitus eſt, illic & imaginatio. Nã ſicut circa id quod abeſt, eſt appetitus: ſic & imaginatio verſatur circa id qđ abeſt. Si quis aũt dicat, Quõ circa id, qđ abeſt, verſat̃ appetitus? ſi quidẽ etiam præſentem ſanitatẽ appetimus: Dicimus, quod ſanitatem appetimus ꝓpter futuram fruitionem. Quid aũt collectum eſt ex eo, quod dictũ eſt? Qđ, ſi mouentur plantanima, etiã habent imaginationem. Quod diſſoluens dicit ea habere imaginationem ſenſui coordinatam: ex quo fit etiã imaginationis diuiſio. Imaginationis.n. inquiunt, hęc quidẽ eſt conſultatoria, illa vero ſenſui coordinata: & conſultatoria quidẽ ſolis ineſt hominibus: ſenſui aũt coordinata, vel eſt cõfuſa, vel nõ confuſa: & non confuſa vel doceri põt, vel non poteſt doceri. Confuſa quidẽ eſt, vt in vermibus: errabundus .n. eſt eorum motus. Non confuſa autem, & quæ doceri poteſt, vt in canibus, & pſitacis. Quæ doceri autem non poteſt, vt in formis, & aranea. Plantanima ergo habent imaginationem ſenſui coordinatam, non confuſam, & quæ doceri non põt, id eſt eam, quæ eſt ſm tactiuum ſenſum. Poſtquã etiam hæc dixiſſet de eo, quod mouetur, venit & ad id, quod mouet: & dicit id eſſe triplex. Primum.n. appetendum mouet appetitum, cum ſit immobile, vt finale, ſicut & Deus, & quod eſt diuinum, iã vero & appetitus mouet contrario motu, & qui victi dominatum adeptus, mouet corpus. Eſt ergo tribus modis, qđ mouet. Eſt aũt appetitus ſimilis ſigno, quod eſt in ſphera, qđ quidem ſignum, cum eſt in hemiſphærio, qđ eſt ſup terrã, ſupereminet, & qñ ad medium cælum peruenit, vincit: ſed qñ in eo, qđ eſt ſub terra, hemiſphærio fuerit, vincitur. Quia aũt in contraria appetituum pugna ratiocinantes mouemur: & dum ratiocinamus, an ſcortari oporteat, ad præceptorem ventitare, vel vincit affectus, vel ratio, & quod dñatur, mouet. Quærit ergo quænã in ſyllo ꝓpõ mouet, & dicit vtrãq;, & maiorem & minorem, ſed magis minorem, q̃ maiorem. Cõcluſio .n. ſequit̃ minorem, vt q̃ ſit deterior. Deterius.n. ſemper colligit̃. Ex vniuerſali.n. & particulari particulare colligitur, & ex affirmatiuo, & negatiuo, negatiuum. Quia ergo concluſio fit motus: ea aũt minorem ſequit̃: ipſa propterea minor magis mouet: vt in exẽplo eſt talis ſyllogiſmus. Hic eſt Phs: ipſa eſt minor. Oĩs Philoſophus honorãdus eſt. ipſa eſt maior, hic ergo eſt honorandus. Quæ eſt ergo ꝓpõ, quæ mouet appetitum, ad hoc, vt honoretur Phs? vtraque, videlicet: neque.n. minor ſola: neque.n. honoraretur, niſi cognoſceremus maiorem: Oĩs Phs eſt honorandus: neq; hunc oĩno honorare appeteremus, niſi minorẽ noſſemus: Eſt Phs. Quomodo .n. eum honorare poſſemus: etiam ſi maxime cognoſceremus, ꝙ omnis Phs eſt honorandus? Ambæ ergo mouent Sed maior quidẽ propoſitio non mota mouet: eſt.n. immobilis, vt q̃ ſit vniuerſalis. Vle.n. non mutatur: minor aũt mota mouet. Poteſt.n. minor mutare ſubiectum, vt dicat, Socrates, Phs, vel pro Socrate Platonem, Themiſtium & ecce minor mouet̃, & ſic mouet. Sed maior quidẽ ſm id, quod eſt remotius, mouet: minor aũt ſm id, quod eſt propinquius: minor.n. eſt particularis: & qm̃ particularium eſt motus, & nõ vniuerſalium, & rõne proxime mouet minor. Et in his finitur cõtemplatio. Qm̃ aũt ſunt tria: vnum quidẽ, quod mouet. Secundum aũt quo mouetur, & præterea tertium quod mouetur? Alex. quidẽ dicit non eſſe redditionem illius qđ eſt propoſitum, Qm̃ aũt Plutarchus vult hoc mõ, qđ dicitur, audire. Qm̃ inquit, ſunt tria: vnum quidẽ quod mouet, alterum quo mouetur, & tertium qđ mouetur. Eſt aũt quod mouet duplex, vel immobile, vt appetendum, qđ vocat bonum agendum: vel quod mouetur, vt appetitiuum. Deinde ſubaudit. Quatuor ergo ſunt quæ motui conferunt. hoc eſt, quia ſunt tria, & vnum in duo diuiditur, ergo quatuor. Talem affert reſponſionem Plutar. ꝓ eo, qđ eſt. {Qm̃ aũt} eſt aũt immobile quidẽ bonum agendũ. Qđ aũt mouet & mouet̃, appetitiuum. Diximus aũt ꝙ appetendum, agendum bonum appellauit, agendum aũt adiecit ipſum ſeparans à bono, qđ per ſe ſubſiſtit. Appetitum aũt qui mouet, & mouetur, appetitiuum appellauit. Mouetur.n. quod mouet, quatenus appetit. Dicit, qđ appetitiuum motum mouet, & apertum eſt. Mouetur.n. motum, quatenus appetit, qm̃ appetitus motus quidam eſt. Deinde qm̃ dixit appetitum eſſe motum, vult aũt animam appetere quidẽ, non aũt moueri, propterea corrigit, qđ dictũ eſt, & inquit. Appetitus.n. vel motus eſt, vel operatio, & admittendum eſt, ꝙ operatio, eo quod nõ moueatur aĩa, & quod motus eſt imperfecta operatio, appetitus aũt perfectus, & ideo eum motum dicere non perſtitit.

Ideo in communibus corporis, & animæ operibus, de ipſis Tex. 87. *conſiderandum eſt. Nũc aũt, vt ſummatim dicam, quod mouet inſtrumentarie, vbi principium, & finis idem, vt oſſium cardo. Hic.n. gibboſum ſeu prominẽs, & concauum, hoc quidem finis, illud vero principium. Quare hoc quidem quieſcit: illud vero mouetur, cum ſint ratione quidem alia, magnitudine autem inſeparabilia. Omnia.n. truſione, et tractione mouentur. Quamobrem oportet, ſicut ĩ circulo, manere aliquid, & hinc motum incipere. Oĩno ergo, ſicut dictum eſt, quatenus* Tex. 88. *appetitiuum animal, ipſius eſt ea ratione motiuum.*

De iis quæ conferunt, inquit, ad motum, in communibus corporis, & animæ operibus conſiderandum. i. in hiſtoria animalium. Animal.n. cõe eſt ex corpore, & anima. Motus autem ſm locum, nec ſolius aĩæ fuerit. (eſt.n. ipſa immobilis) nec ſolius corporis: nunc aũt de ſola aĩa eſt hic tractatus. Sciendum aũt, ꝙ ſpiritus appetitiuus, qui mouet, eſt in neruis. Quamobrem oportet, ſicut in circulo, manere aliquid, & hinc motum incipere. Deinde dicit, ſi motus fit truſione, & tractione, neceſſe eſt hoc quidẽ manere, illud vero moueri. ſicut & ĩ circulo circa centrum, quod manet, fit motus. Et notandum, ꝙ latenter confirmat, ꝙ circa quid, quod manet, fit oĩno motus animalium, quæ poſſunt ambulare. In piſcibus.n. & reptilibus, & huiuſmodi, non habet ꝓportionem motus cum motu circulari, in iis enim nõ fit motus circa aliquid, quod manet.

Appetitiuum autẽ nõ ſine imaginatione. Imaginatio aũt omnis, vel ratiocinatiua, vel ſenſitiua. Huius ergo alia quoq; animalia partem habẽt. Conſiderandum aũt & de imperfectis, quid eſt quod mouet, quibus tactus ſolum ſenſus eſt, vtrũ iis contingit ineſſe imaginationem, an non, & cupiditatem. videtur.n. & triſtitia, & voluptas ineſſe. Si hæc autem: & cupiditatem neceſſe eſt. Imaginatio autem quõ inſit, an ſicut mouetur indefinite: & hæc quidem inſunt: indefinite autem inſunt. Senſitiua ergo imaginatio, vt dictum eſt, etiam in aliis Tex. 89. *ineſt animalibus: conſultatoria autem in ratiocinatiuis. Vtrũ .n. hoc, an illud faciet, iam eſt ratiocinationis opus, & neceſſe eſt ſemper vno metiri: maius.n. perſequitur. Poteſt itaq; vnũ ex pluribus viſis facere, & hæc cauſa eſt, quòd opinionem nõ videtur habere, quia eam, quæ eſt ex ratiocinatione, nõ habet:*

ipſa

ipſa autem illam. Quare conſultatorium non habet appetitus. vincit autem nonnũquam, et mouet voluntatem. Quãdo autem ille hanc, ſicut ſphæram, appetitus appetitum.

Recte hoc dixit: neceſſe eſt.n. id, quod appetit, imaginatione conceptum appetendum appetere. Hoc aũt recte dictũ eſt in iis, quæ ſm imaginationem appetunt: eſt.n. cõe vocabulum appetitus. Appetitus.n. eſt & ſine ſenſu, qui eſt in plantis, & in inanimatis, quẽadmodum habet lapis appetitum, ꝑ quem appetit inferiorem locũ, & ignis habet appetitum, per quem locum ſuperiorem appetit. Eſt rurſus appetitus & cum imaginatione: eſt rurſus alius appetitus, qui eſt cũ actiuo intellectu: qui etiã differt ab eo appetitu, qui eſt cũ imaginatione. Vbi .n. eſt appetitus cũ intelligentia, illic eſt, & qui eſt cum imaginatione: ſicut in hoĩbus vterq; eſt appetitus, & q eſt cum intelligentia, & q eſt cum imaginatione. Alia autem aĩalia eũ, qui eſt cũ imaginatione, & ſolũ habent: ſi habent vtiq; imaginationẽ. Põt autẽ & alia dari drĩa, ꝙ appetitus quidẽ, q eſt cum actiuo intellectu, põt cõſultare: cõſultare autem eſt præeligere. Præeligere autẽ, hoc ante illud eligere: vt vtrũ oportet ire obuiam amico, an non, & eligit quod oportet: & nunquid eodem in loco manenti, vel peregre proficiſcenti, & eligit, ꝙ peregre ꝓficiſcenti, & an ꝑ mare, vel terrã, & eligit ꝑ terrã: & ꝑ terrã quõ, an peditẽ, vel aliquo alio mõ. Deinde ex his oĩbus colligit vnũ quidpiam, ꝙ oportet videre amicum peregre proficiſcentem, ꝑ terram peditem. Hac ergo rõne differt appetitus, qui eſt cum actiuo intellectu, ab eo, qui eſt cum imaginatione. Et notandum, ꝙ actiuum intellectum, & eam, quæ eſt proprie imaginationẽ, hæc duo cõiter imaginationes appellat. Huius ergo, inquit, imaginationis alia quoq; aĩalia partẽ habent. illa coniunctio, quoq;, propter hoĩes adiecta eſt. Q: aũt dicit imaginationẽ? eam q̃ cum ſenſu coniugata eſt. Indefinite autem ineſt. In plantanimis, inquit, indefinite ineſt imaginatio, vt declarat indefinitus eorũ motus. Indefinitum aũt appellat plantanimorum motum, ꝙ non æqualiter contrahãtur, & extendantur: ſed aliqñ quidẽ magis, aliqñ vero minus. Vel indefinite dicit, pro eo qđ eſt, exiliter & errabunde. Et neceſſe vno metiri: maius .n. perſequitur. Sicut.n. fabri lignarij eadem menſura cubitali & maiora, & minora ligna metiuntur: ſic & appetitiuum, inquit, ꝙ eſt in hominibus, eodem bono contrarios appetitus metitur, & maius bonum eligit, & ad illud mouetur. Poteſt itaq; vnum ex pluribus viſis facere, hoc eſt, vnum cõe viſum ex pluribus viſis particularibus, vt paulo ſuperius dictũ eſt, ꝙ oportet amicum videre peregre proficiſcentem, ꝑ terram, peditem. Conſultatoria ergo imaginatio hoc mõ vnum facit cõe viſum: ſed non ita irrationalis, & ipſe cauſam ſubiungit dicens, ꝙ opinionem non habent irrationalia. Opinionem aũt non habent: quia non ratiocinantur: in opinionem.n. terminatur cogitatio, cogitatio aũt per ſyllm, & rõcinationem, quid eſt agẽdum inuenit. Cũ ſint quatuor, imaginatio, cõſultatoriũ, opinio, ratiocinatiuum, conſultatorium idem eſſe in nobis exiſtimant, ꝙ ratiocinatiuum. Hoc aũt eſt abſurdum. Si.n. non idẽ eſt imaginatio, & opinio in nobis: nec, quæ ea ſequuntur, ſunt inter ſe eadem, conſultatorium, & ratio. Eam.n. quæ eſt in nobis, imaginationem ſequitur conſultatorium, opinionem autem rationale.

Quando ſit intemperantia. natura autem ſemper, qui ſupra eſt, eſt princeps, & imperat, & mouet vt iam tribus motibus moueatur.

Intemperantia græce eſt ἀκρασία. Eſt autẽ aliud ἀκρασία, & aliud ἀκράτεια. Ακρασία.n. eſt pugna affectuum & rationis, qñ nihil adhuc vicit, ſed eſt adhuc anceps pugna. Ακράτεια autẽ eſt, qñ affectus rationẽ ſuperauerint.

Scientia autem præditum non mouetur, ſed manet. Tex. 90.

Scientia præditum appellat contemplatiuũ intellectum. Ei autẽ congenitus eſt ſtatus, vt ſæpe dictum eſt. ſtantes enim magis intelligimus.

Quoniam autẽ hæc quidẽ eſt eius, quod vniuerſale, exiſtimatio, & ratio: illa vero eius, quod eſt ſingulare. (Illa enim dicit. quòd oportet talẽ tale facere. Hæc vero quod hoc tale. Ego aũt talis.) Iam hæc mouet opinio, non vniuerſalis, vel potius ambæ, ſed illa quidem quieſcens magis: hæc vero non.

Hic ſyllm apponit, & quærit, quænã eius eſt propoſitio, quæ mouet. Nã cum ſint, inquit, duæ exiſtimationes. i. ꝓpõnes: hęc quidem vlis, illa vero particularis: ſiue illa quidem minor, quam dixit particularem: hæc vero maior, quam dixit vlem: quærendum eſt, quænam mouet. Talem autem ſyllm innuere videtur. Ego hoſtem terrui, quicunque hoſtem terret, eſt vir fortis. Ergo ego vir fortis. Ego ſum vir fortis: omnem virum fortem coronari oportet, & me ergo oportet coronari. In his maior quidã eſt ꝓpõ, quæ dicit. Oẽm virum fortem coronari oportet. Minor aũt, quæ dicit. Ego ſum vir fortis. Nunc.n. vt de ſecundo ſyllo verba facimus. Per hæc.n. primus ſumptus eſt. In his ergo ꝓpõnibus minor, eſt, q magis mouet, vt iam diximus. Maior aũt, ſi eſt maxime vniuerſalis, eſt oĩno immobilis: minore aũt minus mouet, quatenus ea minus eſt vlis, minor. Oportet ergo motum magis dare minori. Duos aũt ſyllos ſignificat tacite per duas ꝓpõnes. Vnam.n. cõem accipit primi quidem concl̃onem, ſecundi aũt ꝓpõnem. ſic.n. dicit. Illa quidẽ dicit, ꝙ oportet talem tale facere. Hæc eſt prima ꝓpõ primi ſylli, dicit: Terruiſſe hoſtem eſt ſe fortiter geſsiſſe. Eſt aũt talis. Hæc eſt cõis ꝓpõ, quæ eſt primi ſylli concl̃o: ſecundi aũt ꝓpõ, quæ dicit: Et ego ſum vir fortis. Et vide ꝙ nec ordine ꝓpõnum, vt nos, viſus eſt: nec ſic dixit terminos, ſed noſtrorum terminorum ſignificationi ſimiles. Iam hæc mouet opinio, non vniuerſalis. Dubitat, nunquid opinio minoris mouet, & nõ vniuerſalis ꝓpõ. Deinde ſoluens dicit, ꝙ ambæ. Alioqui, inquit, harum propoſitionum magis quieſcit vniuerſalis, vt diximus. Et in his eſt praxis octauadecima.

Nutritiuam ergo aĩam neceſſe eſt habere quicquid viuit, Tex. 91. *& habet aĩam, à generatione vſq; ad corruptionem. Neceſſe eſt.n. quòd gignitur, habere auctionem, & ſummum incrementum, & diminutionem. Hæc autem haberi ſine nutrimento non poſſunt. Neceſſe eſt ergo ineſſe nutritiuam facultate in oĩbus, quæ natura producuntur, & corrumpuntur.*

Senſum aũt non neceſſe eſt in omnibus viuentibus, neque.n. Tex. 92. *quorũlibet ſimplex corpus tactum contingit habere: nec ſine eo fieri poteſt, vt ſit nullum animal.*

Qm̃ animatorum alia quidẽ ſunt immobilia, vt plantæ, alia aũt mouentur, vt aĩalia, & eorum quę mouentur, alia quidẽ ſeipſa ĩ vniuerſum mouent, vt ambulatoria: alia autem ex parte, & eorum alia quidem ſunt ſublunaria, vt plantanima: alia vero ſuperlunaria, vt cœleſtia: propterea ergo Phs in præſentia in hac præſenti contemplatione diſcernit ambulatoria ab oĩno immobilibus, & ab iis quidem, quæ mouentur, ex parte aũt motum peragunt, eſſe neceſſario triplicem ambulatorij diſtinctionem: dico aũt ad plantas, & plantanima, & cœleſtia. Incipit aũt tradere plantarum, & ambulatoriorũ differentiam. Etſi.n. vtraq;, inquit, habeant nutritiuam

animam,

animam, tñ plantæ,inquit, non habent ſenſitiuam. Ha-
bent aũt ambulatoria aĩalia ſenſitiuam. Et horum vtrũ-
que duobus argumentis oñdit. Et primum, ꝙ plantæ nõ
habent ſenſitiuam, iuſta & probabili de cauſa: & ex ra-
tionibus, hæc quidem procedit à corpore plantarũ: illa
vero ab aĩa. Et hæc eſt, quæ à corpore. Plantæ, inquit,
ſimplex quid eſſe videntur. etſi.n. ex quatuor elementis
conſtent: tantum tñ in eis dominatur terreſtre, vt ex eo
ſolo eſſe videantur. Eſt aũt terreſtre inſenſile, vt teſti-
ficantur, quæ ſunt in nobis, terreſtreis partes nõ ſentiẽ-
tes: oſſa, inquam, pili, & vngues. Qũo.n. ſenſum ha-
beant, q̃ ex terreſtri conſtant, & ei adhærent? ſiquidem
eiuſmodi nec tactum hr̃e poſſunt. Ipſe.n. plures oppo-
ſitiones appræhendens, ex pluribus, & ſortaſſe æquiua-
lentibus, vult componi. Hoc eſt primum argumentum,
ꝙ ex plantarum corpore deſumptum eſt, ꝙ aũt ab aĩa,
quodammodo ſic habet. Non habent, inquit, ſenſum
plantæ: ſenſile.n. ſic ſormas ſine materia appræhende-
ret: iam vero non apprehendit. Fruſtra.n. apprehẽdent,
cum nec poſsint ad iucunda accedere, quod affixæ ra-
dicibus hæreant, & ſint immobiles: nec moleſta decli-
nare. ꝙ aũt ambulatoria iure & neceſſario ſenſum ha-
bent, duabus rõnibus demonſtrari põt. Quarum prima
eſt eiuſmodi. Si nõ habent, inquit, ſenſum ambulatoria,
temere, & in ſuum exitium mouebuntur: partim quidẽ
ꝙ ignorent, vbi eſt finis motus: partim vero ꝙ ꝑ præru-
pta in præcipitium ruant: quia ſenſu nõ diſcernit. Natu-
ra aũt nihil ad incõmodum, & perniciem aĩalium ſa-
cit: ſed oĩa omnino alicuius gratia facit: vel ſacit euenta
eorum q̃ ſunt alicuius gr̃a. Vtrunque aũt horum ex pilis
adſtrui & confirmari põt. Qui.n. ſunt in capite, & ſuper-
ciliis, & mento pili, alicuius gratia ſacti ſunt. Alij.n. ſunt
tegumenti gratia, vt qui ſunt in capite: alij cuſtodiæ, vt
qui ſunt in ſuperciliis: alij ꝑ ornatum, vt q ſunt in men-
to, & genis, qui aũt ſunt ſub alis, & in capite in ſenectute
cani, alicuius quidem gratia non ſunt, ſed ſunt euenta
eorũ, quæ ſunt alicuius gr̃a. Illi.n. propter abundantem
in alis caliditatem, & humiditatem: Hi vero propter tũc
abundantem in corpore pituitam. Scd̃m argumentum
eſt hmõi. Senſum neceſſe eſt habeant ambulatoria. cũ
.n. inter multa nutrimenta verſentur, eo qđ moueãtur,
cognitiua ſacultate opus hñt, quæ poſsit proprium nu-
trimentum ab alieno diſcernere. Plantæ vero ea non in-
digent: tum propterea ꝙ non mouentur, tum qđ iuxta
ſe ſitum habeant alimentum, hoc eſt terrã. ſic poſtq̃ di-
ſtinxit ambulatoria à plantis: diſcernit ipſa etiam à plan-
tanimis. Plantanima, inquit, non habent perfectiores
ſenſus: viſum, & auditum, & odoratum. Ambulatoria
aũt hos etiam nacta ſunt. Et talpa habet viſum: etiam
ſi ſubtili tunica tegitur: propterea qđ terram ſrequenter
ſubeat. Vermes.n. etiam ſi viſum non habent, dum mo-
uentur, tamẽ natura per mollitiem eius vſum ſuppleuit.
Poſtquã à plantanimis quoq; ſic ambulatoria diſcreuit,
tranſit etiam ad tradendam cœleſtium dñiam, & ea di-
cit ab ambulatoriis differre: ꝙ ambulatoria quidẽ ha-
beant & naturalem, & ſenſitiuam aĩam: cœleſtia autem
ſolam rationalem. Hæc cũ de cœleſtibus dixiſſet, infert
dicens: Cur.n. habent irrationalem? Hoc aũt exiguum
dictum aliter quidẽ Alex. Aliter vero Plutar. expoſuit.
Alex.n. dicit, Cur.n. habebunt cœleſtia ſenſum? Neque
.n. eorum corpori ſenſum habere melius eſt, neq; aĩæ.
Corporis quidẽ, eo ꝙ affectionibus quidẽ, & paſsioni-
bus obnoxiis corporibus conferat ſenſus, ab iis, q̃ cor-
rumpere poſsint, illa defendens: Cœleſtibus aũt, quæ ab
omni affectione, & paſsione remota ſunt, nihil confert:
nã quæ ſentiunt, patientia ſentiunt. Hæc aũt ſunt ab aſ-
fectione & paſsione aliena, & immortalia. Sed nec eorũ
aĩæ cõferent. Quæ.n. ſenſum habent, eum ad vñum re-
miniſcentiam habent, vt ex iis, quæ per ſenſus in ſingulis
inueniunt, ad vñes, quæ inſunt, rationes erigantur. Cœle-
ſtia aũt ſenſu non egent. Semper.n. intellectiue operan-
tur, & nunq̃ ab vñibus recedunt. Senſus aũt eſt particu-
larium appræhenſiuus, & circa ea agitatus & inuolutus,
nõ ſinit intellectum immorari in vñibus: ſed nugaci vi-
cino ſimilis eſt, qui multum loquitur, & legentem inter-
turbat. Sic ergo Alex. & ſm̃ eum nõ habet hoc dictum
negationem, non, ſed ſic eſt. Cur.n. habebit? & legit ip-
ſum interrogatiue. Plutarchus aũt iter cõtrarium ingre-
diens, addit negationem, non, & dicit: Cur.n. non ha-
bebunt ſenſum cœleſtia? neque.n. corpori melius eſt
nõ ſic habere. Melius eſt.n. eſſe ſenſitiuum, q̃ nullo ſen-
ſu præditum: eo quod id, quod ſentit, eo qđ nõ ſentit, eſt
pretioſius. Si aũt dixeris, ergo patiuntur, ſi ſentiunt, &
non vtiq; ſunt ab omnia affectione aliena, & imortalia.
Dico, ꝙ non. In iis.n. quæ ſunt ſub luna, verum eſt, ꝙ
dr̃, patientia ſentire: illa autem nihil patientia ſentiunt.
Quare eorum corpori conſert ſenſus. Sed & eorum aĩæ
cõſert. Neq;.n. eſt illi impedimento ad vñum cognitio-
nem: eo ꝙ ꝑ ſenſus quidem particularia cognoſcimus.
A particularibus autẽ ad vñia erigimur, & ꝙ ſi vtiq; in
nobis ratiocinatio à ſenſu, tanq̃ à nugaci vicino, excuti-
tur, & interturbatur, apud quod vitij quoq; equus eſt: in
cœleſtibus certe inturbari nequeat, apud quę vitij equus
non eſt. (Deorum.n. equi ſicut dicit ĩ Phædro Socrates,
& boni, & ex bonis) manifeſtante ratione concordiam
aĩarum, quæ ſunt in cœleſtibus. Simul.n. operatur, & cũ
ſurſum erigitur, & cum deorſum deprimitur, & non im-
pedit illic ſenſus. Quare cõſert aĩæ ad cognitionem par-
ticularium, & vñum, ſenſus. Deinde Plutarchus non le-
git contextum, vt Alex. ſed ſic. Cur.n. cœleſtia nõ habe-
bunt ſenſum? An.n. eorum aĩæ melius eſt ſenſum nõ ha-
bere? Et hæc quidem de contextu, & quæ in ipſo eſt in-
terpretum diſſenſione. Licet aũt ex iis, quæ dicit Ariſto.
oſtendere cœleſtia ſenſu carere. Eſt aũt & omnium ar-
gumentorum ex iis, quæ dicunt Platonici, confutatio-
nem afferre. Age ergo, ſi vr̃, hoc agamus. Quod ergo
rationalem habent aĩam cœleſtia, ex eorum motu oĩ-
bus manifeſtum eſt. Circularis.n. in eodem motus nõ ab
alio fieret, quã à ratione: ſed de ſenſitiua diſſenſerunt.
Ariſt.n. dicunt non eſſe in iis ſenſum, ſiquidẽ ea ſunt ab
affectione & paſsione aliena: patitur autẽ ſenſus ſuũm.
Sed dicent Platonici, O Ariſt. in nobis patiente ſubie-
cto, iudicat affectionem, & paſsionem facultas: in cœ-
leſtibus autem ſolum eſt formarum iudicium ſine paſ-
ſione. Qũo.n. non ſuerit abſurdum, aerem quidem, &
aquam ſine paſsione ſenſilium formas ſubminiſtrare, &
ſuſcipere: cœleſtia aũt non poſſe ſine paſsione ſenſilia
apprehẽdere? Sed ſi habent, inquiunt Ariſt. ſenſum cœ-
leſtia, & tactum quoq; oĩno habebunt. Præcedit.n. ipſe
omnes ſenſus, vt quod eſt deterius. Vbi aũt melius, illic
& deterius. Qũo aũt tactum habeant? ſiquidem tactus
quidem pluribus elementis indiget ad generationem, vt
qui plura compræhendat: ex ſola autẽ quinta ſubſtantia
ſunt cœleſtia. Si aũt eſſent ex elememẽtis cœleſtia: eſ-
ſent & corruptibilia. Ad quod dicunt Platonici: ꝙ non
neceſſe eſt, vt tactum habeant cœleſtia. Apud nos enim
fortaſſe deteriora melioribus priora ſunt, & ſimul ſunt.
In illis aũt etiam ipſe Ariſt. rõnem reprobauit. Ait enim
habere

habere rationalem, cum irrationalem non habeant. Quantum itaque ad rationem attinet, etiam in luminoſo corpore omnino erit & irrationalis, & vegetatiua: ſiquidem vbi meliora, illic & deteriora: quòd eſt abſurdum. Non eſt ergo omnino in oībus, vbi melius, illic & deterius. Rurſus dicunt Ariſt. Si ſenſum habent cœleſtia: oīno habebunt & inſtrā. Omnis.n.ſenſus operatur per inſtrā. Sunt autem ſimilarium partium cœleſtia. Ad quod dicunt Platonici, ꝙ non oīno per inſtrumenta fit ſenſibilium appræhenſio: quandoquidem etiam in nobis cōis ſenſus in vno ſpiritu exiſtens, quinque ſenſuum ſenſilia nouit. Porro & irrationalis per vnum ſpiritum oīa ſenſilia comprehendit. Quamobrem & ipſe dicis, {proprie ſenſus vnus eſt, & ſenſorium proprie vnum.} Sed rurſus dicunt Ariſt. ꝙ exn̄tibus quidem vitalibus, non neceſſe eſt eſſe cognitiuas facultates: vt declarant plantæ, quæ vitam habent, non cognitionem, ſed exn̄tibus cognitiuis, oīno ſunt & vitales. Si ergo habent cœleſtia cognitiuam facultatem, irrationalem.ſ.& eius aīalem habebunt facultatem: iram dico, & cupiditatem. Abſurdum aūt cœleſtia dicere vel cupere, vel iraſci: quia & corrumperentur. Ad ꝙ dicunt Platonici, ꝙ habent cupiditatem cœleſtia. Cupiunt.n.imitationem intellectus, ſiquidem hic vbiq; eſt: illa vero vbiq; fiunt, etſi non ſimul, ſed particulatim. Iram autem non hn̄t. Neque.n. neceſſe eſt. Ecce.n.etiam plantanima cupiditatem habentia, (nam & moleſtia, & voluptate afficiuntur,) non iraſcuntur, neque.n.ſe vlciſci & defendere cernuntur. Porro & ꝑ quintum argumentum Ariſt. adſtruunt, ꝙ ſenſum non habent cœleſtia. ſi.n.omnis ſenſus circa exteriora verſatur, cœleſtium autem nihil eſt exterius. non ergo ſentiūt. Ad quod dici poteſt, ꝙ etiā in cœleſtibus eſt exterius. eſt.n.extra circūferentiam centrum, quare ſentiunt. Platonici autem ſic probant, ꝙ ſentiunt. ſi ſentire eſt etiam cognoſcere, cœleſtiā quoq;, vt meliora, ſentiunt. Hęc cum dixiſſet, accedit & ad diſcernenda ambulatoria à plantanimis. Sed in his contemplatio, Deo eſt gratia, finitur. {Nutritiuam autē habeat neceſſe eſt quicquid viuit, & habet aīam.} Dicit differentiam aīalis, & plantæ ꝙ etiā ſi ambo nutritiuam habeant, tn̄ ambo ſenſitiuam. Nutritiuam.n.habeat omne animal, neceſſe eſt. ſi.n.non nutritur à principio generationis vſq; ad corruptionem, celerius corrumpitur, & ad ſummum incrementum non peruenit, non neceſſe eſt aūt, vt omnia, quæ viuunt, ſenſum habeant. Quę.n.ſimplex corpus habent, vt plantæ, nō neceſſe eſt, vt ſenſum habeant. ſimplex aūt corpus plantæ dicuntur habere, quia ex ſolo terreſtri formam, & characterem ſuſcipiunt, ſed fieri non pōt, vt ſine ſenſu ſit animal. ſenſum aūt non neceſſarium eſt in omnibus eſſe animalibus. Duplex eſt huius ſententiæ lectio. Quidam enim libri habent, ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις.i.in omnibus animalibus. Alij vero ἐν ἅπασι τοῖς ζῶσι.i.omnibus viuentibus. ſed ſi ſit quidem τοῖς ζώοις, hoc eſt animalibus, eſt pro eo, quod eſt ζῶσι,i.viuentibus, vt plantas etiam compręhendat. Quid enim dicit? Quod non neceſſe eſt quicquid vitam habet, ſenſum quoque habere. ſi autem ſcriptum eſt ἐν ἅπασι τοῖς ζῶσι, i.in omnibus viuētibus, recte habet. ſic enim magis confirmatur ſenſus. Neque.n. quorum ſimplex corpus eſt, ea ſenſum contingit habere. Hæc eſt, quæ fit à corpore, confirmatio, oſtendens non eſſe in plantis tactum.

Neque vero quæ non ſunt formarum ſuſceptiua, ſine materia. Animal autem ſenſum habeat neceſſe eſt, ſi nihil fruſtra facit natura. Alicuius.n.gratia ſunt omnia, quæ ſunt natura: vel ſunt euenta eorum, quæ ſunt alicuius gratia. Si enim omne corpus ambulatorium non haberet ſenſum, corrumperetur, & nō ad finem perueniret, quod eſt opus naturę. Quomodo enim nutrirentur? ijs enim, quæ perpetuo manent, id adeſt eo in loco, vnde natura producta ſunt.

De plantis dicit. eæ.n.formam non ſuſcipiunt ſine materia, vt ſenſus, ſed cum materia. Quæcunq; ergo, inquit, formam per ſe non ſuſcipiunt, vt plantæ, non habēt ſenſum. Animalia aūt habent ſenſum. Fruſtra.n.in eis eſſet motus. Si.n.non ſentirent, ad ſuam perniciem mouerentur, & in foſſas inciderēt. nihil aūt fruſtra, vel ad malum, & incōmodum facit natura. Sed vel alicuius gratia, vel euenta erunt eorum, q̄ ſunt alicuius gratia: dictum eſt aūt quænam ea ſint. Dubitant aūt dicentes non ſolas eſſe plantas, quæ formas ſine materia ſuſcipiunt, ſed & quoſdam ſenſus. Viſus.n.& auditus re vera formas ſolum apprehendit: ille quidem colores, hic vero ſonos, & non fit nec viſus color, vtpote albus, vel niger: nec auditus ſonus, vt acutus, & grauis. Sed tactus quidē certe non ſolū formam appræhendit, ſed etiam materiam: frigidum.n.non appræhendit, niſi frigidum fiat corpus. Similiter & in calido, & huiuſmodi. Dicimus aūt ad hoc, ꝙ formam quidem aīa appræhendit: materia aūt agit in corpus. Quare omnes ſenſus formam ſolam appræhendunt: ſed nequaquam materiam. Plantæ aūt non ſolum formam non appræhendunt: ſed & ab ipſa materia arripiuntur, & ab ea patiuntur, & in eam viciſſim agunt. Nunquid aūt etiam in his dici pōt, ꝙ ſicut in animalibus aīa formam appræhendit, ſic & in plantis. Tactiua quidem facultas terræ formā appræhendit: corpus autē plantarum à tangibilibus patitur, vt colligatur etiā plantas habere ſenſitiuam facultatē. Sed qn̄ hoc etiam dederimus, alia argumenta hoc ſubuertunt. {Corrumperentur & ad ſummum incrementum non peruenirent, qđ eſt opus naturæ} Quomodo.n.nutrientur, ſi non habeant ſenſum, inquit, animalia? Non peruenirent ad finem, hoc eſt ad ſummum incrementum, ſed corrumperētur. Si.n.per tactum cognoſcit ipſum nutrimentū, & ipſum eligit, auerſatur autē, quod moleſtia afficit: ſi non habeant ſenſum, nō nutriuntur, & corrumpent aīalia, vt quæ non nutriantur. Plantæ autem, vt quæ perpetuo maneant, ſenſu nō egent. Habēt.n.prope ſitum nutrimentum in terra, in quo eſt & planta: quod dixit, Vnde natura productę ſunt. Plantarum ergo definitum eſt nutrimentum, & propterea plantæ ſenſu non egent. Animalium autem eſt indifferens, & indefinitum. Nō ſemper.n.eadem adhibet nutrimenta, & opus habent ſenſu, qui diſcernat propria ab alienis.

Fieri aūt non poteſt, vt corpus quidem habeat animam, & intellectum iudicatiuum, ſenſum autem non habeat: ſi non Tex.93.
perpetuo manens quidem, generabile autem ſit. Atqui nec ingenerabile quidē. Cur.n.non habebit? An enim animę melius, vel corpori? Nunc autem neutrum. Illa enim non magis intelliget. Hoc vero nihilo magis erit propter illud. Nullum Tex.94.
ergo corpus, quod nō perpetuo manet, habet aīam ſine ſenſu.

Iure, inquit, habent aīalia ſenſum, quia fieri non pōt, vt quæ habent animam, & ſunt generabilia, & non perpetuo manentia, ſenſum non habeant. Perpetuo autem manentia dixit propter plantas. Hæc.n.& animam habent, & ſunt generabilia: ſed quia perpetuo manent, ꝓpterea ſenſum non habent. Dixit aūt intellectum iudicatiuum, & non ſimpliciter intellm̄: ne videatur diſcernere animalia à plantis: ſed rationalia animalia à plantis.

In his.n.magis eſt neceſſarius,ſenſus,ſiquidē ea quoque magis diſcernunt. Atqui nec ingenerabilia quidē, inqt, habent ſenſum, vt cœleſtia. Hoc.n.etiā opinatur Ariſt. Neq;.n.animæ corū, nec corpori cōfert habere ſenſum, & dictū eſt, qūo in contemplatione:& ꝙ aliter quidem Alex. aliter vero Plutarchus hanc ſententiam accepit. Exiſtimat ergo Ariſt. cœleſtia & viuere, & eſſe ambulatoria:ea.n.dicit ſemꝑ mobilia, ſed tñ nō habere ſenſum, quia ſunt ingenerabilia ſm tempus. Nullum ergo corpus, quod eſt nō perpetuo manens, habet aīam ſine ſenſu. Hoc dictum magis oſtendit Ariſt. eſſe in ſnīa Plutar. Hoc.n.dicit, nullum eſſe corpus habens aīam præter plantas, quod nō habeat, ſenſus:niſi quis dicat, ꝙ hęc eſt cōcluſio ſuperiorum, & non ad proximum refertur. Si quis enim hoc dicat, nihil habet Plutarchus ex præſenti dicto, & in his finitur actio.

Atqui, ſi quidem ſenſum habeat, neceſſe eſt corpus eſſe ſimplex, vel mixtum. Simplex aūt non poteſt. Tactum.n.non
Tex.95. *habebit. Eum aūt habeat neceſſe eſt. Hoc autem ex his manifeſtum eſt. Quia.n.aīal eſt corpus aīatum:omne aūt corpus eſt tangibile: tangibile aūt tactu ſenſile: neceſſe eſt & aīalis corpus eſſe tactiuum, ſi ſit ſeruandum animal. Alij enim ſenſus per alia ſentiunt, vt odoratus, viſus, auditus. Quod tangit autem, ſi ſenſum non habent, non poterit hæc quidem fugere, illa vero capere. Si autem hoc eſt, fieri non poteſt, vt ſeruetur animal.*

Poſtquā diſcreuit Ariſt. aīalia à plantis & cœleſtibus: nūc diſcernit ambulatoria à plantanimis. Volens aūt eorum vrgentem differentiam oſtēdere, dicit primum in quibus conueniunt, & appellat & ambulatoria aīalia, & plantanima, cōiter aīalia: quia animalis definitionem vtraq; ſuſcipiunt. Sunt.n.ſubſtantia aiata ſenſitiua vtraque. Eſt ergo cōe in omnibus aīalibus, ꝙ mixta ſint, & non ſimplicia. cōe autem ipſis, & ꝙ tactū habeant. Nā & plantanima, & ambulatoria mixta ſunt, & tactū habent. Hæc aūt cōia nec plantis inerat, nec cœleſtibus. Neq;.n.plantæ ſunt cōpoſitæ, ſed veluti ſimplices: à ſolo .n.terreſtri formā, & characterē ſuſcipiunt. Sed neq; tactum habent plantæ. Rurſus cœleſtia mixta non ſunt. Secundum Ariſt.n.non ſunt ex elementis, ſed ex quinta ſubſtantia. Simplicia ergo. Sed neq; tactum habent cœleſtia ſm Ariſt. Hæc ſunt in quibus aīalia inter ſe conueniunt. Deinde poſtq̄ hæc oſtēdit, monſtrat ꝙ aīalia vere & mixta ſunt, & tactum habent. Hoc aūt & ante traditam differentiam oſtendit, & poſt traditam, non iiſdem argumentis. Nos aūt primū differentiam dicimus, & ſic deinde cōnectimus, quę deducunt, argumenta, ꝙ mixta ſunt aīalia, & tactum hñt. Et quænā eſt differentia? Plantanima ergo, vel ſolū tactū habent, vt in ſpongiis, vel tactum, & guſtū quendā, quæcunq; habent proportionē cū ventre, & ore, vt teſtacea. Ambulatoria aūt habent omnes ſenſus: aut ea, quæ cū ſenſu proportionem habeant. Vermis.n.eo ꝙ viſum non habet, eſt molli carne. Ambulatoria.n.volunt habere & viſum, & auditum, vt & quæ ſunt procul, mala declinent:& ideo dictum eſt,

Aſt aures ſonitus pernicum pulſat equorum: &
Ad me vox circum patientis venit Vlyſsis.

In hoc ergo differunt ambulatoria à plantanimis. Et hæc eſt quidē differentia, In his ergo dicimus, q̄ ſunt ante differentiam, argumenta: ex quibus eſt oſtendere, ꝙ & mixta ſunt aīalia, & tactū habent. & primū oſtendemus, ꝙ mixta ſunt, ſic. Oportet ergo ſcire, oē aīal ſenſitiuum habere tactum. Neq;.n.poſſunt, quæ tactum non habent, alium habere ſenſum. Oportet.n.ſubſtratum eſſe deteriorē. Quicquid aūt tactum habet, mixtū eſt. Et oē ergo aīal mixtū eſt. Quod aūt quicquid habet tactum, mixtum eſt, clarum eſt. Ex quibus.n.compoſitus eſt tactus, ea etiam appræhendit. Si aūt appręhendit calidum, & frigidū, & humidum, & ſiccum, & non ſolum vnum elementum: clarum eſt, ꝙ ex his cōſtituitur, & erit mixtum. Qm̄ ergo ex hoc argumento oſtenſum eſt, & mixtum eſſe aīal, & habere tactū: obiter aūt oſtendimus, etiā habere tactū: age oſtendamus primo, ꝙ tactum habet aīal. Scire ergo oportet, ꝙ ex tangibilibus proprie nutrimur. Succi.n.inſtar condimentorū obtinent in nutriendo. Alia aūt, ne per accidens qdē nutriunt, vtpote odorabilia, vel audibilia, vel viſibilia. Si ergo ex tangibilibus nutrimur: neceſſe eſt autem appræhendere illa, ex qbus nutrimur: Tactu ergo eſt ea appræhendere:& eſt in nobis ex neceſsitate tactus, vt ea appræhendamus. Ipſe.n. ſolus citra medium appræhendit, reliqui aūt per mediū. Eſt ergo in animalibus tactus, hæc ante traditam differentiam oſtendunt, eſſe tactū in nobis, & mixta eſſe animalia. Poſt traditam aūt differentiam, rurſus oſtendit mixta eſſe aīalia. Ait.n.ꝙ ſi oſtenſum eſt omne aīal eſſe ſenſitiuum, neceſſe eſt, vt habeat ſenſorium per quod ſentit. Senſorium aūt mixtum eſſe neceſſe eſt. Neque.n. poteſt ex ſolo igne eſſe. Ignis.n.magis corrumpit, quam partem conſtituit. Sed neq; ex aere, vel aqua eſſe pōt: iis .n.aliæ ſunt creditæ facultates, perſpicua, perſonatrix, & odorum tranſuectrix. Neq; vero ex ſola terra eſſe pōt. Sunt.n.inſenſiles, quæ ſunt in nobis, terrenæ partes, vt pili, vngues, oſſa: & non ſolum oppoſitionem terræ appræhendimus, vt ſicci, & humidi: ſed & calidi, & frigidi. Oportet ergo eſſe ex oībus ſenſitiuum, vt cum ſit medium, omnia appræhendat. Eſt ergo mixtum. Quod aūt tactum quoq; habet aīal, quinque argumentis oſtēdit, quorum hoc eſt primū. Neceſſarius eſt aīali tactus, Si.n.qui ſunt viſu priuati, viuunt. Præterea aūt & ſurdi viuunt, & qui ſunt olfactu priuati, vt ſi quis habeat in nare polypum. Accedit his, quod, & quibus lingua eſt amputata, viuunt, is aūt, qui tactum amiſit, vt paralyticus, non poteſt viuere. eſt ergo oībus magis neceſſarius tactus in nobis. Secūdum argumentum. Si aīalis definitiuus terminus eſt ſenſitiuum, & ad aīal cōuertitur. Senſitiuum aūt ſcd̄m tactum dicimus: Eſt ergo in nobis tactus. Tertium argumentum. Tanto eſt cæteris ſenſibus magis neceſſarius tactus, ꝙ alij quidē ſenſus ſunt in vna parte: tactus autē in toto eſt corpore. Quartum argumentum. Adeo eſt neceſſarius tactus, quod eius quidem ſubiecta, vt tangibilia, totum corpus corrumpunt, ſi modum exceſſerint: & iure, quia eſt in toto corpore tactus: Reliquorum aūt ſenſilium exceſſus illud ſolum ſenſorium corrumpunt, cuius eſt ſenſile. Si.n.dicas, qđ etiam guſtabilia totū corpus corrumpunt, dico, quod etiam guſtus eſt quidam tactus, & vt tactus, magis corrumpit totum corpus, quā, vt guſtus. Si quis autem dubitauerit, quid igitur? Odorabilia non totum corpus corrumpunt, vt peſtilentes ſpiritus? Dicimus quod per tactū ij quoq; corrūpūt. Eo.n.quod faciunt putrefactionem, corrumpunt: putrefactio aūt tactu agit, Agit .n.protruſione. Protruſio aūt tactus eſt. Rurſus dicunt, ꝙ etiam viſibilia totum corpus corrumpunt. Videntes .n.nonnunquam aliquid terribile, timore corrūpimur. Ad quod dici pōt, ꝙ timor, eo ꝙ faciat frigiditatem, corrumpit: frigiditas autē eſt tactus. Hoc eſt quartum argumentum. Quintum argumentum. Neceſſarius eſt tactus, quia hic ſolus ad hoc, vt ſint, confert, reliqui vero ad

ro ad

ro ad hoc vt bene ſint. Dicunt aũt, ꝙ etiam irrationalia & viſum habent, & auditum, & odoratum, & guſtum. Nunquid autem ab illis poſſunt diſcere Muſicam, vel Aſtronomiam? Ad qđ dicimus, quod odoratus quidem, & guſtus, quatenus perfectiora faciunt aïalia, dicuntur ad hoc, vt bene ſint cõferre. Auditus aũt, & viſus, & guſtus irrationalium confert ad hoc, vt bene ſint. Primum quidem, qm̃ fœtus ſuos audientia, & eos videntia, eorũ curam gerunt. Fœtuum aũt ſuorum curã gerere, eſt illis bene eſſe. Iã vero & alioq; audientia aïalia manſueſcunt. Auditu ergo eis opus eſt, vt audientia manſueſcant. Manſueſcere aũt bene eſſe eſt, quod habẽt ex auditu, & viſu. Videntia.n. quæ à nobis in luce fiunt, manſueſcunt. Et hoc ex eo manifeſtum eſt, ꝙ quæ in tenebris agunt feræ, agreſtes ſunt & feroces. Poſtq̃ ergo hæc dicta ſunt, in his contẽplatio, & præſens de aïa tractatus. Deo eſt gratia, finitur {atqui ſi ſenſum habet, neceſſe eſt corpus eſſe vel ſimplex, vel mixtum} Dicit ea, quæ habent aïalia, inter ſe cõia non, vt dictum eſt in cõtemplatione, orationẽ deducens: ſed idem eſt ſenſus. Per tres aũt ſyllos deducit orationem, quorum hic eſt primus. Si neceſſe eſt ea, quæ ſenſum habent corpora, vt aïalia, eſſe vel ſimplicia, vel cõpoſita: non ſunt aũt ſimplicia: Sunt ergo compoſita. Hic eſt primus ſylls. & vnde clarũ eſt ea eſſe compoſita? Hoc ſecundus oſtendit ſylls. Si nõ eſſent.n. compoſita: nec tactum haberent. Vbi.n. eſt tactus: & compoſitum: ſiquidẽ, ex quibus eſt, ea etiã tangit. Multa aũt tangit. Et vnde clarum fiet tactum habere aïalia? Hoc per alium ſyllm oſtendit. Si.n. animal eſt corpus animatum: Omne autẽ corpus eſt aliquid tangibile. Omne aũt tangibile tactu apprahenditur: eſt ergo tactus in nobis, qui tangit. Hi ſunt tres ſylli. Merito aũt dicit, Eſt tactus, vt per ipſum ſeruetur aïal. Si.n. ipſum non haberet, in foſſas incideret, & periret. Sed quouſq; eſt vnuſquiſque ſylls? Dicimus quod primus quidẽ eſt hucuſq; ſic, Atqui ſi ſenſum habet corpus, neceſſe eſt corpus eſſe vel ſimplex, vel mixtum. Deinde eſt ſecũdus hic ſylls. Fieri aũt non põt vt ſimplex: tactum.n. non haberet. Tertius aũt eſt ſylls, qui dicit. Eſt aũt neceſſe eum habere. Quod aũt neceſſe cõfirmat, & ait: Hoc aũt ex hoc apertum. Et deinceps dicit, quæ dicta ſunt. Si omne corpus tangibile: Quicqd aũt tangibile, tactu apprahenditur: Tactus ergo ea apprahendit. Viſus aũt, & auditus, & olfactus, per id, quod intercedit. Si aũt hoc ita eſt, fieri non poteſt vt ſeruetur aïal, niſi tactum habeat. In præcipitium enim incidit, & corrumpitur.

Tex.96. *Quapropter guſtus eſt veluti quidã tactus. Eſt.n. nutrimenti: nutrimentum aũt corpus tangibile. Sonus vero, & color, & odor non nutrit, nec facit augmentum, nec diminutionem. Quare & guſtum eſſe tactum quendam neceſſe eſt, eo quòd ſit tangibilis, & nutritiui ſenſus.*

Quia ſuperius dixit, ꝙ ſolus tactus tangens ſentit, ne quis dicat, Quid igiť, nõ guſtus tãgens apprahẽdit? propter ea dixit, ꝙ etiã guſtus, vtpote qui ſit tactus, citra intermedium apprahẽdit. Quod aũt guſtus eſt quidã tactus, per tres ſyllos oſtendit: quorũ hic eſt primus. Si tactus eſt aïali neceſſarius: eſt etiã guſtus. per eum.n. nutrimur. Guſtus ergo tactus eſt. Hunc aũt ſyllm denotauit dicendo: Quapropter & guſtus eſt veluti quidã tactus, id eſt, propterea ꝙ eſt neceſſarius, vt tactus. Tanquã.n. ad ſuperiora coniunxit. Dicit & ſcdm ſyllm. Si guſtus nutrimenti eſt tactus. Hoc autem oſtendit & per tertium ſyllm, Si corpus tangibile eſt nutrimentum. ſuccus.n. nutrit per accidens. Ipſa aũt eſt ſubſtantia, quæ adiicitur veluti tangibile corpus, quæ nutrit. ſonus aũt, vel color, vel odor nõ nutrit, vel diminuit. Neceſſe eſt ergo & guſtum eſſe tactum, ſi quidẽ idem eſt tangibile, & nutriens. Hũc autem ſyllm innuit dicens, Nutrimentum aũt eſt corpus tangibile: & hoc probat dum dicit: Hæc.n. ſunt neceſſaria animali: Ex illo enim aliud quid dicit.

Hi ergo ſunt aïali neceſſarij. & manifeſtũ, quòd fieri non
põt, vt ſine tactu ſit aïal. Alij aũt & vt bene ſint: & generi
aïalium nõ iam cuilibet, ſed quibuſdam, vt ambulatorio, eos
ineſſe neceſſe eſt. Si.n. eſt ſeruandum, nõ ſolũ oportet tangens
ſentire, ſed & eminus. Hoc aũt ita erit, ſi per id, quod interce- Tex 97.
dit, ſenſitiuum fuerit: eo quod illud quidẽ à ſenſili patiatur, et
moueatur, ipſum autem ab illo.

Poſtq̃ dixit, quid inter ſe cõe habeant aïalia, & probauit p duo argumenta, q̃ ſunt ante traditã dñiam, ꝙ & mixta ſunt, & hñt tactum: ab hoc loco diſcernit aïalia, & dicit, ꝙ tactus quidẽ, vt neceſſarius, ineſt cuiuis aïali: alij aũt ſenſus nõ inſunt cuilibet aïali, ſed ſolũ ambulatorio, & nõ plantanimo. ſi.n. inquit, ambulatorium etiã, q̃ ſunt eminus, mala vult effugere, non ſolũ tactu opus habet vt tangat: ſed etiã aliis ſenſibus eget, vt q̃ procul ſunt apprahẽdat. Hoc aũt fuerit p id, quod intercedit. Quęrũe, qũo dicimus quædã apprahẽdere p id, quod intercedit? quædã vero tangentia? Nã & ea q̃ per id, quod eſt intermediũ, apprahendunt, nõ tangunt aerẽ, q intercedit, & eum citra mediũ apprahendunt. Qũo ergo dicimus, p mediũ? Dic ad hoc, qđ ſenſile p intermediũ apprahẽdit & vt ad ſenſile, dictũ eſt illud, Per mediũ, vel id qđ intercedit. Id.n. quod intercedit, patitur à ſenſili, & mouetur. Ipſum aũt ſenſorium patitur ab eo, quod intercedit.

Sicut.n quod ſecundũ locũ mouet, quouſq; mutat agit. & quod truſit alterum, facit ita, vt trudat, & eſt per intermedium motus: atq; id quidẽ, quod primũ mouet, trudit nõ truſum: vltimum aũt ſolũ truditur, cũ non truſerit: Quod aũt eſt intermedium, vtrumq; (multa aũt intermedia) ſic in alteratione, præterquã quòd in eodem loco manentia alterant.

Poſtq̃ dixit, ꝙ per intermediũ quædã apprahenduntur, exẽplo probat ea, q̃ per intermedium: & dicit, ꝙ ſicut in iis, quæ ſcdm locum mouentur, quædam ſolũ quidẽ mouẽt, quædam autem & mouent, & mouentur: quædam ſolũ mouentur. Quẽadmodũ, manus quidẽ mouet virgam: illa aũt mouetur quidẽ à manu, mouet aũt lapidem: Lapis aũt ſolum mouetur. & eſt primum quidem ſolum trudens: non.n. oportet dicere mouens: mouetur.n. & manus. Sicut ergo illic primum quidem ſolum trudit: medium aũt truditur, & trudit: poſterius aũt ſolũ truditur: Sic & in iis, quæ alterantur, ſenſile quidem ſolum trudit, ſiue mutat. Quod autem intercedit, & mutatur à ſenſili, & mutat ſenſum. Senſus autem ſolum mutatur. Sed eſt differentia, ꝙ in manu quidem, & virga poſt locum erat motus, in alteratione autem non moto ſenſili, facta eſt mutatio. {Et quod truſit, alterum facit, ita vt trudat.} Pulchre hoc dixit. Manus enim, quæ truſit, alterum facit, ita vt virgam trudat. Hoc eſt ergo ꝙ ipſe dixit, Multa autẽ intermedia. Hoc recte dixit. Poteſt.n. eſſe intermedium & virga, & lignum, & ferrum: & ideo mouet, & in iis, quæ non mouentur, põt eſſe intermedium & aer, & aqua, & quædam alia. Dixit ergo, multa eſſe intermedia. Præterq̃ ꝙ in eodem loco manentia alterant. Facultas, inquit, quæ ſcdm locum mouet, non ſinit in eodẽ loco id, quod mouetur: Senſile aũt ſenſum alterans eum in eodem loco ſinit.

Quemadmodum, ſi in ceram tinxerit quiſpiam, eouſq; mouetur, donec tinxit: lapis autem nihil. Sed aqua quidem valde longe.